

અમસિદ્ધ ગૂજરાતી કાવ્યો વાંચવાના શોખ ગુર્જર પ્રજાને
 અમતિદિન વિશેષ વૃદ્ધિ પામતો જાય છે, તે તેમની ઇચ્છા પૂર્ણ
 માટે એકે કાળે જ સ્થળેથી, અમસિદ્ધ ગૂજરાતી કાવ્યો પ્ર-
 માં આણવાના પ્રયત્ન થયો છે. મુંબઈમાં ગૂજરાતી છાપા-
 તરફથી, ને વડોદરામાં રા. હરગોવિંદલાલ તરફથી; અને તે
 ખંનો તરફથી અધાપિપર્વત ચાલુંજ રહ્યાં છે, એ ખુશીની વાત છે.
 દરાના પુસ્તકોને મદદ માટે ગાયકવાડ સરકારે, રૂ. ૧૨૦૦૦ આપવાના
 ન કીધો છે. ગૂજરાતી છાપાખાનું પોતા તરફથી જે ગ્રંથો પ્રકટ કરે
 તે કોઈના પણ આશ્રય વગરજ કરે છે, ને તેના આંચો ગ્રંથ છે.

પ્રાચિન, મધ્યકાળના ને અર્વાચિન ગત.કવિઓના ગ્રંથો પ્ર-
 માં મુકતાં, તે એવા ગ્રંથો ન થવા જોઈએ કે જેથી પ્રજાને
 એક બોલરૂપ થઈ પડે તેવો હેતુ અધાપિપર્વત અમારી તરફથી
 હ રહ્યો છે, ને આશા છે કે શ્રીમાન અને વિદ્વાન મંડળ તેની કદર વ-
 રીતે લક્ષમાં લઈ પોતાનો ઉદાર આશ્રય આપવામાં પ્રાઈજ પડ્યું
 ને પાછળ પડશે પણ નહીં.

આ ચોથા ગ્રંથમાં સોળમા સૈકડામાં થઈ ગયેલા ભીમકવિ, ને
 વચ્છરાજ ને વસ્તાનાં કાવ્યો ગુર્જર પ્રજાને તદ્દન આણીજાણ્યા છે.
 કવિઓની કવિતા, આ ગ્રંથમાં માત્ર એક વાનગી દાખલ આ-
 પવામાં આવી છે, તેપરથી સ્પષ્ટ જણાશે, કે ભીમકવિની કવિતા
 સ્તમ છે, ને જુની ભાષાના નમુના તરીકે વચ્છરાજની રત્નમંડી-
 માંની કવિતા જોવા જોમ છે.

જુના ગ્રંથો શોધી આપવામાં મદદ કરવા માટે રા. રા. છ-
 ગનલાલ ઠાકોરદાસ ગોદી બી. એ, રા. રા. રતિરામ દુર્ગારામ દવે
 બી. એ, રા. રા. હરિલાલ હર્ષદરાય પુત્ર બી. એ, એવ. એવ
 બી, અમરેલીના જડજ; અને વડોદરાવાળા બ્યાસ પ્રાણરાકર પૈત્ર-
 નાથનો ઉપકાર માનવામાં આવે છે.

અક્ષયનોમ ને ગુરુવાર. ?
 સં. ૧૯૪૭

હરહારામ સૃ. દેશાઈ.

સાંકળીયું.

સેજનારી.....	૭૧૩	ચેત મન ચેત મન	૭૧૬
વાંસલડી.....	૭૧૩	હરી ભજનપદી.....	૭૧૬
વા પ્યારી.....	૭૧૪	હારે જુએ છે જસોદાનો	
હોને રંગરસીયારે.....	૭૧૪	કહાતો	૭૧૭
નમોદનલાલ	૭૧૫	હરતા તે રમતા હરજીરે	
યમ પ્રભૂજી પ્રીત કીધી. ૭૧૫		આબ્યા.....	૭૧૭
રી હરી રટણ કર કરત		ભોજનીઆં મન ભાવતા...	૭૧૭
કંઠિ મળ્યા.....	૭૧૫		

લાણુદાસ.

તામલક..... ૭૧૮

જીવણુરામ.

યાતુરી..... ૭૪૦

વજ્યો.

તા સદેશો..... ૭૫૦

શિવાનંદ.

૧૫ સ્તુતિનાં પદ.

૧૫ જમ જમ શંકર ઇશિ ગણે ૭૫૪
 રાત-કાલે સપત વિધિને... ૭૫૪
 કુંદર રૂપને હું શું વખાણું. ૭૫૪
 મેરિજનવરના ગુણને ગાતાં.. ૭૬૦
 પુરે કહીએનહોં કહેવા સરખું ૭૬૦
 પ્રાણોસાખિ અવિમુક્તો જઈએ ૭૬૦
 પ્રવિતને કાં મિથ્યા કરે... ૭૬૧
 પ્રહિરે આવો કુંજ દેખાડું. ૭૬૧
 મૌલિ મધ્ય ગંગ..... ૭૬૨
 મરમ ત્રિપુંડે નિરખતાં..... ૭૬૨
 મય જય શંકર તમ શરણુ. ૭૬૨
 મોહ્ય ભજન આતંદધનતન ૭૬૨
 તાંડવ રંગ મધ્ય શંકર તૃલત. ૭૬૩
 શંકુ ભજન વિના સુખ ન-
 હોં પાવત..... ૭૬૩
 લીનો કમલાપતિ મોટો... ૭૬૩

આવે મન્મથ મદદારી... ૭૬૧
 શંકર દુઃખ વિરામ..... ૭૬૪
 તન મન ધન પ્રાણ પઠવતા. ૭૬૪
 કળાહુ ન મેરો જીય ૭૬૫ || ચલત ગંગાધર..... | ૭૬૫ |
મોપર દમવર સાવક.....	૭૬૫
મેં કહા બરણ શંકરકો ગુણ	
પારે.....	૭૬
કરડો ત્રિશલ ચિનાક.....	૧
જિનપે જમ્યે સો હરણું...	
હમર જમ્ય ગિરિજાપતિરીએ	
મોપે બરનો ન જાય.....	૭૬૭
તું આપનો અળ ગોરવ....	૭૬૭
અળ તું જીઆલિ કનક નએ	
મોપર.....	૭૬૭
તોડું કહા કહું અજ મુજ	
ચક્રિઆની.....	૭૬૭

ધંધન શંભુ ગિરીશ.....	૭૬૮
ગવંધન સ્યંધન.....	૭૬૮
મારો ન હોત ધરી પલ	
છન તન.....	૭૬૮
અજઠુ તિહારી અપાળિન	
નહન રહત.....	૭૬૮
શિવ નગરાજ ખને.....	૭૬૯
ગંગાધર નગરાજ ખિરાજત	૭૬૯
મંદર નગમધ્ય વિહરત શંકર	૭૬૯
મદન નગ ભૂશંકર નિરખત.	૭૭૦
દારિન દરિયત ભાવકી વ્યા-	
ધ લગાઈ.....	૭૭૦
તના વિના શંભુ મનકું ઠરતું	
/થી.....	૭૭૦
ખઠુ ન બૂજત કેહમેકી	
શયાની	૭૭૦
શુ કરિ વરણવુંરે.....	૭૭૦
ખલિહારિ હું તો આનંદવન.	૭૭૧
શંભુ ગાજેરે.....	૭૭૧
આનંદવનમારે.....	૭૭૨

દયારામ.

મનમતિ સંવાદ.....	૭૭૮
પેશાયીજીતું વર્ણન.	૭૮૨
પ્રથમ પ્રણયુ શ્રી ગુરુના પાંચરે	૭૮૩
શોભાવે વૈકુંઠ ધામરે...	૭૮૪
મનોહર મદિર બાસેરે.	૭૮૪
ચાલો આનંદ મંગળ રૂપરે.	૭૮૫
શ્રી કૃષ્ણ અઢાતર રાત	
નામ ચિંતામણી.....	૭૮૫
શિક્ષા.....	૭૮૬
પરીક્ષા પ્રદીપ.....	૭૮૯
કુંવરબાઈનું મોસાણું.....	૭૯૧

નિર્ગુણ ભરમ ધરે.....	~
ગોળા ગંગાધારિ મંદરા...	૭૭
વિહરત શંભુ નૃસત રંગ...	~
દાશી છે અવિનાશીરે.....	૭૭૪
ગણો ગણોરે શંભુ સુખનો	
દાતા.....	૭૭૪
જો જો સગનીરે.....	૭૭૪
શિવ શિવ નિરખોરે નટવર	
તાડવ રંગ.....	૭૭૪
ગિરિજો મુખાડું જોવાને કાજે	૭૭૫
દેવિ દેવનું ધ્યાન થકી મા	
ખસશોરે.....	૭૭૫
બયદર ચંદ્ર લલાટ ધરન...	૭૭૫
વામદેવ બામ વદન.....	૭૭૬
સુંદર કાશી નિવાશી ગંગજી.	૭૭૬
તુને શંભુ વિના મણુ તારેરે.	૭૭૭
નગભૂ કહે નિરખી સુરધુનિ	
સુંદર	૭૭૭
યકિત ઇંદુ બિધુ મતુદ બધન.	૭૭૭

નીત લક્ષિ પદ સમુદાય.

હરીને બજો વળી અન્ય	
આરાધે.....	૭૯૨
હરી હીત કરતા કદી પાપ.	૭૯૩
પ્રણુ પ્રસન્ન થવાની રીત...	૭૯૩
રાજ્ય રૂપાળા દારકાધીશરે.	૭૯૩
ચાલો નિરખીયે રણુછોડરાધરે	૭૯૪
સદગુણ સિધુ શ્રીનાથજીરે.	૭૯૫
સુખવાને આવો રાજ.....	૭૯૫
ત્રાદસી જન તેને મણીએ.	૭૯૬
જેના હૃદયમા અખંડરસીકરૂપ	૭૯૬

॥ મુને વહાલા યાઓ
જશૂપ ૭૯૭
નાસનું નહીં પ્રમાણ..... ૭૯૮
માપો એવો આપ ઉપર
વિશ્વાસ..... ૭૯૯
બેમ હરિ નામહરે સઘ પાપ. ૭૯૯
હૈમદર્શનરે..... ૭૯૯
પુણિધિ ગીરીવર... ૮૦૦
રંકુંવર સરખો કોઇરે..... ૮૦૦
મૂરખ તને કૃષ્ણ કહેતાં શું
બેસે નાણું..... ૮૦૧
નન તેમોહનથી શે નવ મોહ ૮૦૧
ગણ જનમ્યું એવું જગતમાં ૮૦૨
કરિનામયકી..... ૮૦૨
બીહરિ બળે કોટિ કલ્પના
ઠાઠી..... ૮૦૩
ક સ્વતંત્ર શ્રીજી સમ કરો... ૮૦૪
હરિ સંપેક્ષવડે..... ૮૦૫
શ્રી ગિરિવરધારી ૮૦૫
હૂણો શું કરે છે રે. ૮૦૬
સાચું તો સમપણ રે..... ૮૦૭
શ્રીવલ્લભ ગ્રહો હાય..... ૮૦૭
સાચી તે સેવા તે સેવા... ૮૦૮
શ્રીવલ્લભ શ્રીવલ્લભ શ્રીવલ્લભજ ૮૦૮
પ્રકટ મળે મુખ યાય..... ૮૦૮
હુણો સહુ હરિજન..... ૮૦૯
લીદ કરે સોચનારે..... ૮૧૦
લીદ કરે ચિત્ત ચિંતા..... ૮૧૦
જ્યે શ્રીરંધા રાધિકા..... ૮૧૧
જ્યે’ યમુના શ્રીયમુના..... ૮૧૩
પ્રથમ પ્રણમું શ્રીગુરુ ગોપી-
નાથને ૮૧૪

યાય કલ્પનું અલ્પમાં કામ. ૮૧૬
અંતઃકર્ણ પવિત્ર અતી માફે
કરોગ્ને..... ૮૧૭
મારી વારે ચડો પ્રજનાપજ. ૮૧૮
શોચો શીદ શાણા..... ૮૨૦
અતિદુર્લભ વસ્તુ મળે સહજે. ૮૨૧
સીદને તનમન તપો..... ૮૨૧
શ્રીજી મોટો અભિલાષ.... ૮૨૨
હરી નામ ખરું..... ૮૨૩
નિચે હરીનો બાવ જહાં ત્યાં
હરી બાનું..... ૮૨૩
હે મન સીદ ચિંતા કરો... ૮૨૪
હરી સહુ માહરી ચિંતા ચુ.
રણ કરો ૮
શ્રુતિ સ્મૃતી ગાથું તે મિથ્યા
કે કહી શકે..... ૮૨
કમરેખા ટાળી કોઇથી ટળતી
નથી..... ૮૨
કોઇએ ન કળાય..... ૮૨
હરિ હું મહા હુખિયોરે... ૮૨
હરિભક્ત તણા ૮૨
જન જક્ત સમાન..... ૮૨
શ્રીજીની જગતી અતી અટપટી ૮
શ્રી નિચે કોઈને નાથ ...
શ્રી હરિ હુસ જાણેરે સહ
જાણે..... ૮૨
શ્રી કૃષ્ણ થયા શ્રી રઘુપતી. ૮૩૧
મહા કષ્ટ પામ્યા વિના કૃષ્ણ
કોહોને મળ્યા..... ૮૩૨
વિનતિ વિના નિજ જનના
રક્ષક ૮૩૩
નંદનંદન પ્રકટ સ્વામિ સમ-

જ્યા વિના..... ૮૩૪	છે મારી..... ૮૪
સાંભળીએ સદુ સજ્જન કહું ૮૩૬	ગોપીભાગ કીર્તન નિર્ભયાનં-
શ્રીમુખ જોડયા શ્રી હરી... ૮૩૭	દકારી ૮૪૨
ભાવિ સમજ્યા તદ્દપિ સુમન	નિર્ભય ધાનીરે મનુવા..... ૮૪૨
સમ્રથનકો..... ૮૩૮	સદુ અથ દુઃખની હેતુ અ-
સાચી વસ્તુ શક્તિ જોમાં તે	વિધા ૮૪૪
સદજોડો..... ૮૩૯	નથી જીવને પ્રવિંધનું જ્ઞાન ૮૪૫
તેવા હરિ સનમુખના દોષ ૮૩૯	અથવા ઉત્તાં કૃષ્ણ કહે... ૮૪૭
એવા કહીને તમને વરણુવુ	અભાનને અન્યુત પદ મળે ૮૪૭
મળપતિ..... ૮૪૦	મા પુત્રી જોડે અવતર્યા ... ૮૪૮
શીજી સાંભળજો એક વિનવો	ધર્મ કીર્તિવર વડો વિવેક... ૮૪૮
કેશી..... ૮૪૯	

વૃહત્ કાવ્ય દોહન.

ગ્રંથ ૪ થો.

નરસિંહ મહેતા.

સુરતસંભ્રામ.

પદ ૧ છું-રાગ પ્રભાત.

ક બકી મારીઆં, અસુર ઓધારીઆ, જેલું બળ આપતું તેહ તંધા;
શી ને કંસ વળી, મરડિયા કંઠે ધરી, મલત માતંગ જે કાળ જેવા.
ગાયવત કારમો, રુદ્રસું પ્યારમો, ઈય* પણ બાળીઓ નાથ એવા;
રાસંધ મહા બળી, તીને માર્યો છળી, શૂર શિરોમણી દક્ષ દેવા.
ભમ આદિક મળી, આવિયા બળ કરી, પાંડવ છોડ્યા નાથ કેવા;
સુરતસંભ્રામમાં, હારિયો વ્રાજમાં, જેની નરસિંયે કરે નિત્ય સેવા.

પદ ૨ છું.

રનો વીર એ, રણતણો ધીર એ, અડગ અચળ હરિ નાથ મહારો
ર નહિ દોઈએ, આઘ અવિલોકીએ, એ સગો સુમટ નહિ દોષ ધારે
ધરે સાવર એ, અન્ધોપમા માયર એ, નહિ દોઈ મહીમાં અહિં વખાણે
નાથ નખરાં કરે, નારિયુ મન હરે, વિકૃત અવિલોકિયે આજ ટાણે

થાય તેમાં આશ્ચર્ય નથી. પ્રીતમદાસથી જ્યાં ત્યાં મધુરા સુંદર શબ્દો આવે તો સુંદર રીતે ગોઠવાયા છે, કે તે પ્રીતમદાસને ઉત્તમ પંક્તિના કવિને ગણીએ છે. જો કે પ્રીતમદાસની શૃંગાર કવિતામાં પંક્તિતાપ નથી, તો પણ જે કંઈ છે, તે ચિત્તું ચોરી શકવાની શક્તિ ધરાવે છે.

વેદાંતજ્ઞાન વિચારવાની કવિતાનાં ચિતરતું હારદ બહુ ઠોક મારતું ને ઘટ છતાં કોમળ ને રસભરીત છે. જેમ કાષ્ઠએક નિર્મેળ નદીને પ્રવાહ, શાંતિથી વહ્યો જતો હોય ને તે જેમ આનંદ આપે છે તે જ એની કવિતા આનંદ આપે છે, ને તેમાનો બોધ મનમાં ઠસી જ છે. “હરીનો મારગ છે ચરાનો,” એ પદ એની વિરલી પ્રકૃતિ દર્શાવે છે. આખા પેરે એ પણ કાષ્ઠ કાષ્ઠ સ્થળે જળરા ઠોક મારે છે વેદાંત કવિતામાં કાષ્ઠ કાષ્ઠ સ્થળે સારા અર્થકારો વાપર્યા છે, શબ્દ રચન છે તે બહુ મનહર છે, ને તાલ્લાળમાં અસર કરે છે. જીવને બોધ ને દેહમાર્થ મમતા છોડાવવાના એના પદો કાષ્ઠપણ કવિની વાણીને શોભા આપે તેવ છે. પ્રીતમદાસની વેદાંતની કવિતામાં જ્યાં ત્યાં જે વૈરાગ્યનો ભાવ રસજાતે જણાય છે, તે સમયે સમયે મનને ઉદાસીન કરતા વાર કરતો નથી.

ગુરુ મહિમા, ગુરુપર પ્રેમ, ગુરુ વિના જ્ઞાન નહીં, સંત સાચા ને સંત તેજ તારણનું મૂળ છે, ને ગુરુનેજ આરાધવા. એ ભાવથી જેટલી કવિતા લખાઈ છે, તે ખરા ઉમળકાની, ખરી લાગણીની કવિતા છે. કકાઓમાં ઠોક સાથે બોધ આપ્યો છે, ને મહિમા ને મહિનામાં આસ્થા સાથે જ્ઞાન ને ભક્તિરસ જતાવ્યો છે બેશક, પ્રીતમદાસની સર્વે કલિના “સાર્ય ઘટ કોમળ સરસ ને રસભરી” છે, એટલું નહિ, પણ હૃદયને સમયે આલ્લાદિત કરતી, હૃદય સાથે શાંતપ્રકૃતિમાં પ્રેમના વોહમાં તરવે કહીં કહીં લગતી બરી ને કહીં કહીં ઠાવતી મધુરી ને વિનોદી છે. પ્રીતમદાસ એ એકાંતરનું સ્વર્ગ સ્થાન. પ્રીતમદાસ એક ભાટ છતાં, વિધોને સંસર્ગ ન છતાં, આધારિક, અનુભવથી, વિદ્વાનોના સમાગમથી, જેટલી ને જેવી કવિતા કવિ શક્યો છે એ, ગુજરાતી કવિતામાં સેતરંજના મુખ્ય મોહરારૂપ તો એ છે, પણ પેલગરૂપ જે જતે દહાડે પ્રીતમદાસ ભાટોને અગ્રગણ્ય કવિ ગણતા હોય તે જ પ્રીતમદાસ છે.

વસ્તો.

ગુજરાતમાંનાજ ધણાખરા કવિઓની જન્મતિથી મેળવવીજ મુશ્કેલ નથી, પરંતુ આખા ભરતખંડના કવિઓની જન્મતિથી, જન્મ સ્થળ, મૃત્યુકાળ કોઇપણ મેળવવા અતિધણા મુશ્કેલ છે-રે દુર્લભ છે. તેઓના ચરિત્ર માટે કંઇપણ લખવા માટે, અદિયાં તહિયાંથી જે કંઇ છુટક છુટક હકીકત મળી શકે તેટલાપરથીજ જે કંઇ લખી શકાય, તે હાલને સમે તો બસ છે.

વરતામાધ કાલિદાસ, એ મૂળ ખોરસદના, પણ પાછળથી જૂરાનપુર જઇને રહેલા, લેકિવા પાટિદાર, સંવત ૧૬૫૩ની સાલમાં હૈમાત હતા. મૂળ લેકિવા પાટિદાર-કણુખી હતા, એટલે એમણે સારો વિદ્યાભ્યાસ કીધો હોય, તેમ માનવાને કંઇપણ કારણ નથી. તે કાળમાં વિદ્યાનાં સાધનો પણ નહીં, ને તેમાં નગરજનોને માટે એવા કંઈ સાધન હોય, પણ આમ્યવાન સીઓને તેવાં સાધનોની ધણી ખોટ હોય છે.

સંવત ૧૯૨૬માં હુ ડાકોર ગયો હતો, ત્યાં મને કળીરપથી એક સાધુ ભગવાનદાસને અચાનક મળવાનું થયું, ને તેઓ પાસથી શુક્રદેવાખ્યાનની એક પ્રત મળી. એમાંનાં કેટલાંક કડવાં મને તે વેળાએ કંઇક ચમત્કૃતિ ભરેલાં લાગવાથી, ત્યાંથીજ મેં એક પ્રત ઉતારી લીધી, તે પછી પાછળથી બે પ્રત મેળવવામાં આવી, પણ તે બંને પ્રતને પ્રથમ પ્રત સાથે મિલાવતાં ધણો તફાવત માલમ પડ્યો, પણ એ ત્રણે પ્રતને સાથે રાખીને આ ગ્રંથમાં આવેલા શુક્રદેવાખ્યાનનું સંશોધન થયું છે.

એ પછી સંવત ૧૯૪૦ની સાલમાં નંદરગાર મારે જવાનું થવાથી, ત્યાંથી એ દાંવેની છાપનું “સુબ્રહ્મણ્ય” મળી આવ્યું. અર્તે તે શિવાય એક ત્રીજો ગ્રંથ “સાધુચરિત્ર” હમણાં હાથ આવ્યો છે. આ ત્રણે ગ્રંથોમાં “સાધુચરિત્ર”માં દવિતાની કંઇક ખૂણી છે. ખરી, બાકીના બે ગ્રંથોમાં દવિતાની ચમત્કૃતિ જોવામાં આવે તેમ નથી.

સાધુ ભગવાનદાસે, જ્યારે મને શુક્રદેવાખ્યાન આપ્યું, ત્યારે આ દવિ

સંખંધી જે કંઈક ચમત્કૃતિ બરેલી વાતો જણાવી છે, તે મારી નોંધ પોથીમાંથી અત્રે નેવીને તેવીજ ઉતારી લીધી છે. આ ચરિત્ર ને વાતો 'મુબદ્દાદરજુ'માં કવિએ ગ્રંથને અંતે સંક્ષિપ્તમાં પામ્યુ આપેલી છે.

“વસ્તાભાઈ તો મોટા સંત હતા, ને બાળપણથીજ સંમારપર પૈરાવ્ય હતપત્ર થવાથી પરંપરા નહોતા. એઓ હંમેશાં ખેતર ખેડવાને જતા હતા, ને ત્યાં કામ કરતાં કરતાં હરિકીર્તનની ધૂનમાં એવા તો એક તાર થઈ જતા, કે તેમનું કામ પડયું રહેતું હતું. તેઓ ઉમ્મરે આવ્યા, ત્યારે તેમના દાદા, નારાયણદાસ, જે હૈયાત હતા, તેઓએ વસ્તાભાઈને પરણાવવાને ધણા આગ્રહ કરીયો, પણ તેમનું મન સંસારમાં ચોટયું નહીં, ને તેમના મનમાં તો હરીનામની ધૂન સાગી રહેલી, એટલે બીજી કોઈપણ વાત તેમને રૂચી નહીં. તેઓએ પરણવા માટે નાપાડી, તેથી તેમનાં સગાં વહાલાં ઘણાં નારાજ થયા, ને એક ધોરડું જુડું કાઢી આપીને ત્યાં તેઓને રાખ્યા.

“તેમની ૧૭-૧૮ વરસની ઉમ્મરે ઘેરથી છાનામાના ચાલી નિકળ્યા, તે ઠેક રામેશ્વરની જગ્યાએ ગયા. તેઓ સંતોના ટોળામાં રહેતા, ને સંતોની ધણી સેવાચાકરી કરતા હતા. રામેશ્વરમાં તેઓએ ત્રણ ચાર માસ મુકામ કરીયો હતો. ત્યાંથી દક્ષણના બાળાશુનાં દર્શન માટે ગયા હતા, ને ત્યાંથી ગ્રેકજેશ્વર મહાદેવનાં દર્શન માટે જતાં, તેઓ પર્વતપરથી પડી જવાથી એક પગે લંગડા થયા હતા. કેટલેક વરસે દક્ષણની સર્વે જગ્યા કરીને તેઓ પાછા ફર્યા, ત્યારે તેઓના પિતા તથા પિતામહ બંને મરણ પામ્યા હતા ને તેમના જે બાઈઓએ બાપદાદાની સર્વે મિલકત વેહેચી લીધી હતી. વસ્તાભાઈને આથી કંઈપણ ખેદ થયો નહીં, પણ તેઓએ તાત્કાળ એક ભજન બનાવી ગાયું, ને પછી સંસારમાંથી ચિત્ત હટાવી, જે કંઈ મળી આવતું તેપર નિર્વાહ કરતા હતા.

“એ ભજન તે આ છે:-

પદ

“માયાને છોડી દીધી, પ્રભુ ભજ માયાને છોડી દીધી. ટેક.
માતતાત-પિતામહ હાલ્યા, હારી બાજુ હાથ કીધી;
વૈદુંકનાથને મેટે જતાં, લાખેણી લહાણી લીધી-માયાં
આ સંસારમાં સુખ નહીં કેયે, વસ્તાભાઈ ભાલે,
ભાઈઓએ દૂર હાકી મેલ્યો, કાલે પ્રીધું છે નંદલાલે-માયાં

માયાને કુવામાં ડાલી, કાયા છોડી નાશું; ।
 • મનડાને મિલાપ કરાવા, ગંગાજી જઈ નાશું-માયા ।
 હરીની લેહ લાગી મનમાં, ખીજ ન રૂચે માયા;
 વસ્તાભાઈને હરીને નેડો, હરીના વસ્તા જ્યા-માયા ।
 એ હરીને હવે પાગે પડશું, તાર કે હરીભાઈ માર;
 વસ્તાભાઈ હરિ- સંગે તરી, હૃતરસે ભવપાર-માયા ।

“એ પછી વસ્તો એકલોજ ગોકુળ મથુરાની જાત્રા કરવા નિકળ્યો હતો તે ત્રણ વરસે ફરતો ફરતો પુરાનપુરમાં આવીને રહ્યો હતો. એ પુરાનપુરમ મોહનદાસ સાધુના અખાડામાં રહેતા, ને શ્રીમદ્ભાગવતની બહુ વાતે કરતા હતા.

“એઓ મોટા ભકત હતા, ને હરી વિના ખીજે વિચારજ કરતા નહોં. એક વખતે એમની જાતની એક કણબેણ, જે એમની પાસે કયા સામજવા આવતી હતી, તેણે નાતું કરવાની ઈચ્છા દર્શાવી. ત્યારે વસ્તાભાઈએ કહ્યું કે, ‘બાઈ, તમે વળો એ દુગધામાં ક્યાં પડો છો ? પ્રભુએ તમને ગદ્દાઈ માંથી કાઢ્યાં છે તો હવે પાછા શું કામ ગદ્દાઈમાં પડો છો ? આ સંસાર ગંદવાડથી ભરેલો છે, એમાં ધણી કોણ ને ધણીઆણી કોણ ?’ એ સંબંધની કવિતા સુમદ્રાહરણના અંતમાં દાખલ કરતાં કવિ લખે છે કે:-

‘માયાથી મજ્યા છે સહ, ધણી માને એ મારી વહ;
 કોની વહ ને કોનો વર, ગદ્દાઈમાં પડી બન્યા છે ખર.
 હરિનું ભજન વેગળું કરી, પરણવાની કાં મંછા ધરી;
 ગદ્દાઈમાંથી કાઢ્યા પરાં, ત્યારે હરિને કાં વિસરાં-
 મળમૂત્રમય આ સંસાર, તેને તરી બાઈ હૃતરો માર;
 સાચુ સુખ હરી પરણે ધાય, બાઈ તો દુઃખનુ કેવાય
 માતા મારાં તમેા સમજે, હરિ સાથે સુખે વરો;
 ગમે પ્રભુને માયા ન લેરા, બાઈ રાચે ભજે પરમેશ.’

“આ પ્રમાણે અનેક વાતો કરી તે બાઈનું મન સંસારપરથી ખસેડ્યું, પછી તે બાઈએ વસ્તાભાઈની મરતા સુધી સેવા કરી હતી.

“એક પ્રસંગે પુરાનપુરના અખાડામાંથી સધળા સાધુઓ પ્રયાગ-રાજમાં સ્નાન કરવા મારે ગયા હતા, એકલા વસ્તાભાઈ ને ખીજ બેએક સાધુઓજ ત્યાં રહ્યા હતા. ચોમાસાના દિવસ પાસે આવવાથી વાડામા વસ્તા-બાઈ બોદતા હતા, તેવામાં ધનથી ભરેલી એક તાંબડી તેમના હાથમાં

આવી. ખીજા સાધુઓએ તે ધન પોતા પામે રાખવાને કહ્યું, પણ વસ્તા-
બાધએ કહ્યું કે, ‘ધનના દુઃખથી તો દેશ તજ્યો, વેશ તજ્યો, તો દવે
ધનને શું રહ્યું છે ?’ આમ કહી, સાધુઓના સંધને જગાડી દીધી. એ
વાત તે વેળાના ત્યાના મુસલમાન અધિકારીના જાણવામાં આવતા, તેણે
વસ્તાને પકડી મંગાવ્યો ને ધન ગાંગ્યું; ને તે નહીં આપવાથી પુષ્કળ
માર માયો. પણ તેના શરીરપર મારની એક પણ નિશાનિ જણાઈ નહીં,
તેથી તે અધિકારી ઘણો અચરત પામી ગયો.

“એ બડા ભઠ્ઠા યા, ને સંતોપર બહુ આસ્થા દત્તી.” મંરણ વખતે
સાધુ ભગવાનદાસના કહેવાપરથી એમ ધારી શકાય કે તેનું વય ધણું વૃદ્ધ
હોવું જોઈએ.

એની કવિતામા “સાધુચરિત્ર” એ ઉત્તમ છે. એની ખીજી પ્રત ટ્રાઈ
પણ રચેલી મળી શકી નથી. જે કે એ ગ્રંથમા ધણું અશુદ્ધ છે, તોપણ
એમાં નરસિંહ મેહેતા, મીરાજી તથા નાભાજીની જે સ્તુતિ છાંધી છે તે
કવિતા સારી છે.

એ બૂરાનપુરમાંજ મરણ પામેલો જણાય છે.

રકંધ કર મેલતી, રેલતી ખેલતી, આવી રણુ ખીચ નિશાન ગાડી;
દાસ નરસૈ બણે, ગોપ આવ્યા રણે, વેણુ રણુમાંહિ વળાડી ધાડી.

૫૬ ૩૨ મું.

નર વાનરતણું, યુદ્ધ બાખું ઘણું, પણ ક્યાંહિ વિચિત્રતા હોય આવી;
દેવી દૃષ્ટાંત જે, ત્યાગે સિદ્ધાંત તે, ક્રારણુ તેહનું દર્શ બતાવી.
દેવી તો એકલી, શ્યામ ધણી મળી, તે ખરું યુદ્ધ આ પ્રેમે પ્રેસ્યું;
મિનનતા તો અશી, સાંહી જીવ્યો કશી, પ્રેમીના પ્રેમ શી રીત હેરું.
નહિ સૈન્યમાંહે મણા, પુરુષ સ્થામાતણાં, દરશાયે જીગલ્યાં તહિં ધણેરાં;
સામ સામે તહીં, આવી મળ્યાં સહી, લશ્કર ગોપી ગોપેશ કરાં.
ગોલે ખડક બલી, જીગલ જીગલ મળી, હસ્ત અન્યોન્ય ઝડપે ઝાલે;
ઉમંગી આફળે, કામના ના ફળે, દાસ નરસૈ બિચ બિચ મહાલે.

૫૬ ૩૩ મું.

નારને નર બળ્યાં, મીલ મીલે મળ્યાં, મકરાકૃતી બૂદ શ્રીકૃષ્ણે રચિયો;
રાધિકા તે સમે, ચિંતવે કેમ નમે, નાગાકૃતિ બૂદ સન્મુખ સજિયો.
કૃષ્ણ સમગ્રમાં, સૈન્યના અગ્રમાં, આગે રક્ષા કરે જે સિદ્ધામો;
પૂઠ પાછળ ખડા, વીર કહાવે ખડા, સબ અપસબ નામો ને રામો.
નિર્ભયો રાધિકા, કામની સાધિકા, મૂખ મરડી નરસૈ ખોલાબ્યો;
કહે જઈ કૃષ્ણને, ત્યાગી દે તૃષ્ણને, શ્યામળા સ્વાંગ આ શો મથાબ્યો.
આવીઆ સી બલા, તુજ કારણુ અલ્યા, માહરે કારણુ ગોપી આવી;
નરસૈ જઈ કહે, સર્વ કોરે રહે, જોઈ કુંથી કેવો નવ શાવી.

૫૬ ૩૪ મું.

રાધિકાએ કહ્યું, તેહ સર્વે લહ્યું, બોલિયો નરસૈયો જઈ ડરાવું;
લેઈ આગા પછે, કૃષ્ણશું જઈ મયે, વ્યર્થ કલા કરે હું ડરાવું.
શરત્વ લખવિયું, રાધિકે કાવિયું, એહ નિર્બળ કે આપ કાબ્યા;
દર્પ તારો હરી, ધૈર્ય મનમાં ધરી, કાવિયું લશ્કર શે કાજ લાબ્યા.
તુજ મુજ કારણે, બહુ પડે ધારણે, મહીષ લઢ્યે ન્યમ વૃક્ષ ભાળે;
વાંક છે તાહરો, કાંધક છે માહરો, અન્યને દુઃખ કેહ કેમ છાળે.
આપણુ જે મળી, યુદ્ધ કરવું મળી, હાર ખાએ તેની પક્ષ લાળે;
નરસૈયો વીનવે, શેને સહુને દમે, રાધા ને તું મયો યુદ્ધ કાળે.

૫૬ ૩૫ મું-કૃષ્ણ વચન.

કેણુ એવું સુણી, મંનમાંહે ધુણી, જરકીને બોલિયો બળ શ્રાતા;
જઈ કહે એકને, ટાળી સદેહને, કેમ કરે તું થઈ ગોપ મદમાતા.
હંદને કારણે, હું ખડો બારણે, આવી બડિયે નહીં કામ અન્યે;
સુમનીયા તાહરી, તેવી છે માહરી, કહું એક કારણે ધન્ય ધન્યે.
કરાવવા વર્જના, કૃષ્ણની ગર્જના, વિનવે નરસંયો કામ વાર્તા;
મોહક મિષ્ટ નહીં, વાક આતુર્ય નહીં, દાણનો ધાટ નહિ મન વિચારો.
રાધિકા વામ જે, કામનું ધામ તે, સુરત સંગ્રામ તે શુરે કરવો;
બેહુશી મારસો, સન્ય શું દારસો, લાગીએ નરસં કેહ ગર્વ ગરવો.

૫૬ ૩૬ મું-નૃસિંહ વચન.

કૃષ્ણ કહે દાસ તું, રાધિકા પાસ તું, જઈ કહે યુદ્ધ માટે રે આવે;
ધટ જશી ગરજના, કરિયે વિસરજના, જાવરે અહીં નહીં દાવ દાવે.
જે અલ્યા જાણી છું, માર્ગ હું સાણી છું, ગોપ પરા કરી આવ સામો;
મતી ઉલટી થઈ, સમજ સધળી મઈ, કરિયે જે બોધ તેને નકામો.
રાય રાવણને સતી*, વારતી પાર્વતી, તોયરે બોધ બે દેહો ન માન્યો;
એ ગતિ આપની, કામ્ય સંતાપની, ન જશ અપજશ સહી, મેલ્લ તાનો.
વળી વળી શું કહું, બોધ તારો ગ્રહું, જા અમો જાણું સહુ પંથ તારે;
નરસંયાના ધણી, હજવો હુંને ગણી, જોઈએ જીવણા ઝીત ક્યારે.

૫૬ ૩૭ મું.

દાસ નરસં ગયો, ગોપી ભેગો થયો, રાધાને જઈ કહું હંદ કરવા;
હવેને પરહરી, ગોપી આવી મળી, લાગી સહુ તેહ ઉમંગ હરવા.
કાલિ મદન ક્યો, ગોવરધન કર ધ્યો, સ્વામિની સ્વામજો એક બળિયો;
સહુને સંતાપતો, તાપ બતાવતો, શી રીતે નિર્જનો આપ કળિયો.
શાસ્ત્ર શૃંગારનો, નિપુણ આગારનો, શામજો હે સખી તે ન જાણ્યો;
હંદને કારણે, જે ખડો બારણે, એકલો એ અલી જાપ માણ્યો.
નમન કરી રાધિકા, ગોપીની બાધિકા, બોલી બાળા બિચ બોલ મોટા;
નરસંતા સ્વામીને, અતિધણા કામીને, બિરદથી પાડું સખી આજ બોટા.

* મંદોદરી રાણી રાવણને વારતી હતી; ને પાર્વતી ચોતાના પિતા દક્ષને વારતી હતી કે જમાઈને ન ટાળો. † દશાવન ને દક્ષ-બે દંદા.

૫૬ ૩૮ મું.

સર્વે મળી ઝોપિયો, ધન્ય કહે જોપિયો, તુલના તાહરી તું રે તરણી;
અવતાર મૃગિતણો, શબ્દ સિંહના બણો, ગોપી રજ કરડાં છો ધરણી
સાજ સારો સજી, વેશ શરનો ભજી, જીવણી જીવતી જા રે જામી;
બૃગિત રહે જામિની, સહુ કહે કામિની, સ્વામિની કામીના જા રે સામી.
દાસ નરસે તણો, ગોપી શું ગદ બણ્યો, શીખ સખિ માહરી એક સુણીએ;
યુદ્ધ અજશું કરો, સાજ સિંહનો ધરો, શર ધર્મે કહ્યું વ્યાસ મુનીએ.
એકાતણું યુદ્ધ જો, અતિ વિશુદ્ધ તે, એ સખિ દાવ જીગાર રમવો;
નરસે વખાણિયે, રાધા કેહ જાણિયે, લહું સખિ એહને માત કરવો.

૫૬ ૩૯ મું.

ગોપ ભેગા થઇ, કૃષ્ણ પાસે જઈ, જોલિયા કામ એકાનું કામું;
રામ રસની ભરી, એકલી શે વરી, બરકિયા બળદેવ એહ સાચું.
નિપુણ એ વામમાં, સુરતસંગ્રામમાં, કલુડા કારમું કામ કીધું;
હરવિયા નારીએ, જારી વિજારીએ, કાનજી માન ગુમાવી દીધું.
શી કરો કાળજી, વારતા વાલજી, હરવિયે યુવતી સર્વેન ઉભો;
સર્વ જાણો તમો, ભેદ બણિયા અમો, રોજી નિશ્ચિંત હુંને ન દુભો.
મિથ્યાત્વ છ છોડિયે, માનને મોડિયે, બિરકર જૂદી પડે આપકરી;
સ્વામી નરસે લહે, કરગરી સહુ કહે, માનરો નહિ અમો જાળે વેરી.

૫૬ ૪૦ મું.

કોષ કરી કાનજી, માન ધરી વાનજી, બરકિયા શકટ શું મ્યાન તાણે;
રહિત વિલંબ મેં, કેશી પ્રલંબ મેં, મરદિયા હુતું કોહ કોણ તેહ ટાણે.
રામજી રાજિયો, રાવણો ચોજિયો, કહો વાનરે વિધન કેટું વારયું;
વેરાવ વિખરાવ, મુખ જોલતા માન, સાધવા દાવ શું કરવું લાર.
વાર વનમાળિયા, આ અમો દાનિયા, કાળિયા કેષ પેરે કામ સાધો;
ઉર નહીં ધારતા, બળદેવ વારતા, જોલતા ડોલતા જશ જાંધો.
કહી મજ વાટમાં, આલિયા ધાટમાં, કાઠ વિષુ કહિકા દામ બેસે;
આવી નરસેયો કહે, ચાલી શરણુ રહે, કેહ જઇ કાષ ગુણ ખીચ પેસે.

૫૬ ૪૧ મું.

ગોપ ગયા પૂઠી, રામ જોલ્યા રૂઠી, સેન્ય વિષુ સાર્મંત શું રે કરશે;
માવજી માનીએ, શીખ દહ જાનીરે, કાનજી કામની દર્પ હરશે.

હાર વિણુ ગર નહીં, ગર વિણુ હાર નહીં, તેમ અન્યોન્યે રાત દીપે;
 શર વિણુ સૈન્ય નહીં, સૈન્ય વિણુ શર નહીં, છીપ ચળકાટ અન્યોન્ય દીપે.
 કોધી લલિ વીરને, ચૂકતા ધીરને, ગરકા આહીરને મરણ હોએ;
 સન્મુખ નવ રહે, પૂઠ પાછળ જાગે, વળતી નિદે ન મુને ન કોએ.
 જા જયદેવ જામ, સર્વને લાખ્ય સહી, હંદ નહિ પણુ કહે મુદ્ધ કરિયે;
 નરસિંયો મક્ષપતો, સખી સંગે તળપતો, હે હરિ હવે ડરિયે ન જરિયે.

પદ ૪૨ મું—(બળદેવ ને ગોપી યુદ્ધ સંધામ.)

કહે તું ક્યારે મહું, સૈન્ય આવી ખડું, બળદેવ હિમિયા સદે આગે;
 હંદને નવ લક્ષી, રાધે પૂઠળ ગઇ, મળિ વિશાખા તહીં કદપે ભાગે.
 ઉન્મત્ત ગોવાળિયા, હારમાં હાલિયા, પાળિયા જામ કરી પાણુ સાતા;
 ખેંચતા પકડતા, વેંચતા ઝકડતા, રગડતા રમને ગોપ માતા.
 કૃણી સાચી કરી, વેણી ચીરની ધરી, શ્રેણીરે સાહી મૃગનેણી કેરી;
 બાયમાં બીડતાં, સાયમાં હીડતાં, હાથમાંહે ધરી માથ દેરી.
 પાદ ગ્રહી પાડતા, સાદ દઇ ત્રાડતા, વાદ વાદે વદી નાદ કરતા;
 વચ્ચે ચીરતા, અચ્ચે ધીરતા, નરસૈ સત્ત ને દત્ત કરતા.

પદ ૪૩ મું.

મદેવા દારણે, ગદમાં ધારણે, દદમાં તારણી મદે હરતા;
 રદ દરે મળી, -હદમાં જાતા વળી, મુદ મનમાં ચઇ કુચ પકડતા.
 હરખ આધાતથી, નખના પાતથી, લખલખાવી લક્ષી લાખ વેળા;
 ચણું ધરી ધણુંમાં, વણું કે કણુંમાં, શણુંમાં છે કોઈ હણું વેળા.
 હરત હય નાખીને, મસ્તપણું દાખીને, વસ્ત અલખ્ય સમસ્ત લૂટે;
 રંબને રોળીને, ચુંબને ચોળીને, દુંબને કુંબ લખ કુંબ ફેટે.
 પકડી ઉછાળતા, ઝકડીને ઝલતા, કકડીને કાઢતા હકડી હાકે;
 દાસ નરસૈયાને, ત્રાસથી સાંધને, હાસ કરી નાપતા નાથ નાકે.

પદ ૪૪ મું.

વિશાખાને ધરી, લોટપોટ ત્યાં કરી, ખેંચતા પાસ બળદેવ બળિયા;
 ખેંચતા ચમીને, નગ પડે ભમીને, વામનાં શાં કહે વાન વળિયાં.
 દેલના પ્રાણને, પકડી પાપાણને, પિષ્ટ પેપણુ કરી મુક્ત કરતા;
 ઉત્તમ વસ્તમાં, તેહના હસ્તમાં, આવતાં યુવતીના દોશ હરતા.

પિંડ દૂધ પીસતાં, મનમાં હીસતાં, ત્રાહે ત્રાહે કરતી વિશાખા;
ચુંબને ચોળતા, સમ વિધિ ઘોળતા, અષ્ટ આલિંગને ચોળી નાંખ્યા.
અષ્ટાદશ હાવમાં, વળિ પંચ ભાવમાં, પકડતા હાવમાં દારૂ પાવ;
નવ હવાં ચૂકિયે, કોઈદિ નવ મૂકિયે, બ્રાત નરસૈનો બહુ પીડાય.

૫૬ ૪૫ મું.

એમ રદન કરે, નીર નયણે ઝરે, ગોપ ગોપીને તોએ ન મૂકે;
હૂટવા છેલડી, ગર્વ કરે ઘેલડી, ગોપાંગ ક્રેદિ નવ દાવ ચૂકે.
કેશ વિખરછ ગયા, અધર ખંડિત થયા, ચોળી ને ચરણિયા સવે ખોયાં;
બળ કરી ઊઠતી, બહુ બહુ રઠતી, કાવિયું નહીં તવ ખૂબ રેમાં.
પાણી પ્રરવેદનું, નયન ઉદ્દેગનું, મળી સરિતા અતિ મોટી ચાલી;
માનિની જે મળી, ધરણમાં તે ઢળી, નિહાળતી રાધિકે રણ સર્વ ખાલી.
દીનપણું દાખતી, બામિની બાખતી, સ્વામિની મૂકાવિયે પાગ લાચું;
દાસ નરસૈ તણી, માઠી દશા બની, કરમદં છોડવો માન માચું.

૫૬ ૪૬ મું—રાધાકૃષ્ણ સંગ્રામ.

મયાદને લોપીને, દુઃખી કરી ગોપીને, ઘોપીને ધાધ રણ બીચ રાધે;
દુગ અસિ સજ કરી, દાલ ઉરની ધરી, બ્રુવ સરાસન બિચ શરને સાંધે.
ઠઠાર જે વાંકડી, ઉછળતી લોકડી, સાંકડી આંખ માંહેથી ધાડી;
લુશંડી મુદ્રાવડે, ધાટ કંઈના ધડે, કવચ કસુંબી ધરી ચાલી લાડી
મેઢી મોળાં સ્થળે, મુનિવર મન છળે, પાશ લઈ પાણિમાં પડતી બાળા;
ધરી ગેંદ અવધ્યમાં, કસુકી મધ્યમાં, મૂકીને મારતી ચાલી ટાળી.
બાલો ધરી ભોકતી, ગોપને રોકતી, ઓપતી રોપતી પાગ આવી;
દાસ નરસૈયાને, છોડવો ધાધને, રાધને છોડવી શરી કાવી.

૫૬ ૪૭ મું.

ધનુષ્ય ધરી ધ્યાનમાં, મારતી માનમાં, કાનમાં કહી ગયો કામ આવી;
પંચશર માંહેલું, કંઈ જે સોહલું, દોહલું, મૂકીને જા રે કાવી.
કંઈ ધરી ધીરમાં, તાપન તીરમાં, ચૂકું આહીરમાં સર્વ જોતાં;
બાણને તાણતાં, વાંત રહી હાણતાં, વાણને જાણતાં હર્ષ જોતા.
હૃદયમાં કાનમાં, બાનમાં સાનમાં, વાન ઉપાન બિચ તીર લાગ્યા;
ધારી કઠારિયે, મારી સંહારિયે, વારિયે હારી એ જોરે ભાગ્યા.

ધાઈ ગોપની માંહિ, નરસં જે-સાંઈ, સાંઈ સકટ દષ્ટ શર આણે;
મંત્ર વિધ વિધના, શધાની રિદના, સિદ્ધ પરસિદ્ધ નરસંયો વખાણે.

પદ ૪૮ મું.

સંતાપ થયો નકી, તાપ તાપનયકી, વાત સુણી સ્વામિની ચાપ લેછે;
સર્વ મળી સામટા, ધરી પડ્યા ભામટા, કામટા કુડલાં કેદણુ કેદ છે.
અંગ ઉમંગ લઈ, રંગ જેરંગ થઈ, ઉચરે વ્યંગ ઉછરંગ આગે;
નાદ કરી પાદને, વાદ ધરી માદને, સાદ ઉલાદ વિખવાદ માગે.
હરિણીમણિસિદ્ધિપર, કરિણીવણિસિદ્ધિકર, ધરિણીવરાહપરભય ધાષ;
તેમ ગોપી પડ્યા કામુકા, ગોપી પર કામુકા, લોપી મુકા બુકા લે રે સાધ.
નિષ્પિં નધરોરને, માખણુ ચોરને, ટોરના દોરને જીવતિ સાતી;
વીરની અંગના, ધીરની ભંગના, નરસં તણી સંગના બહુ કુલાતી.

પદ ૪૯ મું.

ગોપનું બળ લખી, સાવધ થઈ સખી, ચાપની બીચ ધરી ચૂત મારે;
કુસુમાકર છોડિને, કુસુમકર ઓઢિને, મારતી ગોપને વાર વારે.
શર સુસવાટ કંઈ, દીસતો વાટ નહીં, ધાટ તહીં તોપ કંઈના ધડાએ;
ઉયલી આડા પડે, માંહમાંહે લહે, કંધક તો ચિત્રની વતુ જડાએ.
એડી જાચી થઈ, ગેડી નીચી ગઈ, હેડી જવ છેલડી છોડે પાડ્યાં;
વાંસળી માંસમાં, પાંસળી પાસમાં, પડી ગઈ બાળ એ વિધ રમાડ્યાં.
એક પર એક વણિ, ઢીંગ ચાતો મળી, લોપતી રોપી ફેટો રે ફાટે;
નરસં નિહાળતો, કંધકને પાડતો, શધિકે વખાણતો વાટ ધાટે.

પદ ૫૦ મું.

શરતણા મારથી, હારિયા મહારથી, અડગ અચળ પડયા મહીની માંહી;
નષ્ટ ગૌરવ લખી, ગોપનું સહુ સખી, પાડતી ત્રાડતી સાહી બાંહી.
ભાગિની ભાળતી, જાચકી અકાળતી, કંધ ન સંભાળતી બાળી લ્યાંહી;
ધરી શીરના કેશ, કરી વિપરિત વેશ, હરી વસ્ત લવલેશ દેતી રે સાંઈ.
મહી પુલ્લિનમાં પાદ, કરતી સિંહનાદ, સભારી વિખવાદ ને સાદ દેતી;
ધરી ધ્યાનમાં રોશ, ખેંચતી કંધ કોશ, સંભારી આકોશ ને દૂર વેતી.
મારતી ફરી ફરી, કુચ કરમાં ધરી, હરિતણી બોલ કરી તાર તાર;
રમ્યો નરસં બહુ, ધુમી મણતો સહુ, ઝુમી ઝઝુમી કરે માર માર.

પદ ૫૨ સુ.

બરકતા બાળરે, સ્થામ સંભાળજે, હરિ ટાળ આહુઃખ અમે ચણું લાગું;
ધાર મન ધીરડી, વાર આહીરડી, સંહાર આ બાર બહુ માન માગું.
કટારથી કંપું નહિ, નયનથી જંપું નહિ, કૃત્રિમ ખડગ હરિ બહુ રે કુંડું;
વીર કરે હાણુ, કંઈ તીર લઈ પ્રાણુ, પણ આ કરે રૂડું પ્રભુ એથી બુડું.
દર્શાવે ધાવ નહીં, દેઈ બહુ માવ સહી, તું વિણુ કહિયે કુને હરિ લાગે બાલા;
નયન શરાસને, ગોપ રોક્યા વને, શિકારથી સાચવે સ્વામિ વાલા.
શણ્ણીગત આપના, હવિ ન સંતાપના, તાપ નાના વિધના ત્રેડી નાંખે;
નરસૈયો મહામતિ, પકડી બાંધે અતિ, ઝકડી અલી એને કેદ રાખે.

પદ ૫૨ સુ.

ગોપ ગોપન કારણુ, ધનુષ્ય ધરી ધારણુ, ખડગ ખપુવો ધરી ખાંતે આવ્યા;
કંઈક રાધા જરાં, આયુધ તો કશ્માં, હરિ નયન શરાસન સંગ લાવ્યા.
નાય અનાયનો, ગોપના માયનો, વાહરે આવી ચઢ્યો કૃષ્ણ કામી;
ધમ્મિત વસ્ત જે, દેખી સમસ્ત તે, ગોપી ઘોપી સહુ સ્થામ સામી.
ઢાંકે મધ મક્ષિકા, રાવને રક્ષિકા, ધાન્યને તીડ આઝાદિ નાખે;
તેમ યઈ આપિકા, કૃષ્ણ પર ગોપિકા, ત્રાડ પાડે નિજ બળ દાખે.
અંક પર વામ લે, હસ્ત ધરી આમળે, પાદ ગ્રહી કુચ સાથે અક્ષળે;
નરસૈ ધરી ચણુંને, જાતતો મણુંને, શણું થા રાધિકા દુઃખ ટાળે.

પદ ૫૩ સુ.

જેમ યજ્ઞની વેદીને, નીસરે બેદીને, અબ છેદીને આદિત્ય દરશે;
તેમ કૃષ્ણ પરમાત્મા, બેદીને આત્મા, તીર ધરી વીર વરમે રે હરપે.
તાપ સતાપમા, ચાપ ધરી માપમા, મૂકી અશોકને શોક દીધો;
પગ કરી મારિયું, કમળ વિઝારિયું, પારિયું તોય સંતાપ દીધો.
પરો ગઈ બાળિકા, મલ્લ જશી માલિકા, રાધાએ જહીં તહીં શોક દીધો;
સાધી નીલોત્પલ, બાળી દર્શાવે બળ, શર વડે શરતણે તાપ નીધો.
મૂરઠા રેહડી ગઈ, ગોપી સાવધ યઈ, જઈ કરી કૃષ્ણ પર મારો કરતી;
મારિયે મારિયે, કંઈ ન વિચારિયે, નરસૈ નવિ હારિયે મરતી વરતી.

૫૬ ૫૪ મું.

વ્યથે શરં લેધને, સાધિયું સોધને, ઘોષને મલિત માંહિ મૂકયું;
 કહી ગઈ કાનમાં, બૂલવું બાનમાં, વાનમાં વાયું હરિ નહિ રે ચૂકું.
 સત્ય કરી વાણીને, પાડી તહીં રાણીને, માની પટરાણીને આણી આંગે;
 પૂરની તાણીમાં, પડતી કાઈ પાણીમાં, શાણા અઝાણીમાં જઈ રે ભાંગે.
 રાધે પડી ધણુંમાં, નહિ કાઈ શણુંમાં, હણું કરવા તહીં ગોપ ધાતા;
 નરસે નિદ્રાળવી, અથ નિહાળવી, તો પછી અધર જઈ દાણુ સાતા.
 ગોપ જાએ ખરા, જોઈ યાએ પરા, ધરા તણ સિંહણી પેર ગાણ;
 તીર ધરી ધીરમાં, મૂકયું આહીરમાં, વીર નરસે ગયો કંઈક લાણ.

૫૬ ૫૫ મું.

હરમાંહિ લાગતાં, ઉન્માદન વાગતાં, ભાગતાં આહીરાં આંહી તાંહી;
 કૂરા થઈ કૃષ્ણજી, ત્યાગી દધ તૃષ્ણજી, વ્રાત આદિ પડ્યા મહીની માંહી.
 નારીમાં માલિની, નિપુણ ગોવાલિણી, સાંઈ દધ કંઈકના હોશ હરતી;
 નારીના કોપથી, હારિયા ગોપતિ, તહિ મંડળી જોધ માવે રે મરતી.
 ધરીને સંભોદન, ઉઠીઆ મોહન, મારિયું શર નારીને બળથી;
 કંઈ પડી બારણે, કંઈ પડી ધારણે, રાધિયે વારીને રાખ્યું કળથી.
 અરવિંદ આહીરને, વીર ગોવિંદને, મારતી માનિની માન ખોવા;
 નરસેયા ભાખતી, અધિકપણું રાખતી, દાખતી બળ તે શરત્વ જોવા.

૫૬ ૫૬ મું.

અધિકતા નારીની, મેં રે સંહારીનિ, ધારી ધરણી ધણી ગોપ મેળ;
 દરશાવિયે ક્ષેમરે, કરવું હવે કેમરે, આનિરે આપણે વાંકી વેળ.
 આશરે તમતણો, તેહ આવું બણો, તો હરિ પ્રાણનું દાન દીજો;
 બળ કહે માવજી, સાધીએ દાવજી, અબળથી યુદ્ધ કોહ કેમ કાજો.
 સીદામો ખોલિયા, તોલ મન તોળિયા, નાસતાં નાયજી કેમ બચશો;
 ગિરિ નહીં આડમાં, છૂપીએ ઝાડમાં, ભાખીએ આપ રો દાવ રચશો.
 ઉપાય હું નવ લહું, તોય સહુને કહું, બોલતા એમ એક બાણુ લાગ્યું;
 ધાધ નરસે, વિધન કરે માંહી, ધરણે પડ્યા ગોપને નાખે આગું.

૫૬ ૫૭ મું.

સન્મુખ સિદ્ધમજી, કહી મુખ રામજી, પડી ગયો રામ હે રામ ખોલી;
 સહુ સહુનું રવે, કુણુ તેને જૂવે, નાખતી ગોપને ગોપી રાણી.

દુઃખ જોઇ દયાળ, ધરી વિનયમાળ, અત્રિ રાધે સંભાળ કહી યોગિ સાહી;
સાવધ ચર્ચ હરિ, શસ્ત્રને પરહરી, સાધ જઈ બાધમાં રાઈ ડહી.
ભંગ અરવિંદને, ચૂસે મકરંદને, હરિ હરિવદનીને તેમ તાણે;
સિંહના કર વિષે, મૃગલિ જેવી દીસે, તેવી અબળા દીસે મુદ્દ ટાણે.
આંખની પલ્લકમાં, વિદ્યુત ઝલકમાં, કંઈકને મારી મચડીરે નાખી;
નરસૈયો ઝોટમાં, પડી જતો દોટમાં, દુઃખ યાતું તેના દેવ સાખી.

પદ ૫૮ મું.

પકડી મનોરમા, ચંદ્રબાગા રમા, લલના લલિતાદિ લુકાવી દીધી;
કરતી જે બાધિકા, આવી ગઇ રાધિકા, પકડી દ્વય પાણિમાં સીધી કીધી.
છકડીને છૂટતી, રાજપર રકતી, સાજ સજીને તે આવી રે સાખી;
ફર કરી ગોપીને, ધાઈ ગઇ ઘોપીને, કાપીને પકડીઓ કૃષ્ણ કામી.
સાંધ રંબન કીધલાં, ચુંબન દીધલાં, હાવ કંઈ બાવના દાવ સાધી;
પણ દાવ જે રાધિકા, અર્થ કંઈ સાધિ ના, બાધિ ઉપાધિ કંઈ નહિ સમાધી.
રાધિકા રાણી મચી, વિવિધ મુકિત રચી, બચી નહીં તોય કોઈ કૃષ્ણ કરચી;
સપડઈ ગઇ સ્વામિની, કળ કળે કામિની, તહિં નાસતો નરસૈયો નાય ડરચી.

પદ ૫૯ મું.

કૃષ્ણ કર રાધિ ગઈ, ગોપી ત્વરિત ચર્ચ, પડે કરી પ્રાણને પડીય સાવા;
મૂળ ઉપાધિતું, બંધન રાધિનું, સુણી ગોપ ગોપીને દે કેમ જવા.
રાધા બચાવવા, માધવને હઠાવવા, સાધી શરતને મુદ્દ કરતાં;
પકડતાં પાડતાં, ત્રાડતાં મારતાં, હારતાં નહીં પણ હોશ હરતાં.
હારતાં ક્ષીતતાં, ખીજતાં સીજતાં, સીઝતાં એકમેકે રે બળિયાં;
વળી વળીને લઢી, મૂકતાં બહુ હડી, ધડી ધડી ઘાટને વાટ મળિયાં.
એક જે મણિયો, નહિ કોઈ શણિયો, તોય તે કંઈકના પ્રાણ હરતો;
રાધિકા મનવશી, ગોપિકા સહુ તથી, નરસૈયો નાય નહિ કોથી ડરતો.

પદ ૬૦ મું.

સહન કરી મારને, હૃદયના હારને, મુક્ત કરવાને મહિલા રે મોડી;
શિરોમણી વણીની, બીતિ નહિ મણીની, યાવ જય તેહની વેહલી મોડી.
એક નિશ્ચય કરી, જઈને ધરતી હરિ, વારતા ગોપથી નહિ રે મળતી;
ઘણીકને ઘેરીને, નાખી વિખેરીને, તોય જઈ તણુ ત્રિષા રે મળતી.

રથ ઝીતી રાધિકા, શરતણી બાધિકા, હોય જો એકલી નહિ રે ડરતી;
તો તે થપાં ચાર, હે રથામ સંભાળ, વળી ટાળ્ય મન ગર્વગદ્દ હોંસા કરતી.
જો અહ્યા જાય છે, કૃષ્ણ કર સાય છે, થાય છે સાવધ ગોપ મોટા;
બળ નેતું અમાય, મારી તેને થાય, ગદ્દ આપ લઈ આપને મારી સોટા.

પદ ૬૧ મું.

છૂટી ગોપેશથી, વીપરિત વેશથી, મળી જઈ મીલમાં રાધારાણી;
આનંદ સૌ કોઈને, રાધાને જોઈને, ગર્જતી બાળ મળી સિંહ વાણી.
પણ ધરી માનતું, કર્મ લખી કાનતું, બોલી બાળા બીચ બોલ મોટા;
પ્રતિજ્ઞા પ્રમાણમાં, ધનુષ્ય ધરી પાણમાં, વંડુ નહિ રાધિકા બોલ મોટા.
તળવી દહીં વૃષ્ણજી, નિરખતાં કૃષ્ણજી, નવ કરે એમ નહીં નામ રાધી;
વાહવા વામ કેહ, બાર વેનાર વેહ, હવે હરિ જાય કંઈ દાવ સાધી.
હેરકો હરિતણા, તેહ જોઈને ભરવા, સુણીએ રથામ રાધાની વાણી;
નરસિંહ સમક્ષમાં, જોખીના ચક્ષમાં, યજ્ઞ કરે આપ લઈ આપ પાણી.

પદ ૬૨ મું.

ગોષ્ઠિ કરતા જમહાં, આવી રાધા ત્યહાં, આપમાં શોભણ સાંધી માચું;
સણણાટ કરતું સખિ, આવતું શર આલખી, સંહારવા રથામજે મન ધાચું.
તેહના સાથમાં, હરિતણા હાથમાં, લાગિયું બાણ લાલિલ હરતું;
માવ મન મોડમાં, પડી ગયા જોડમાં, દીપ્ત રામાદિતું તેથી ડરતું.
મળી રામ સિદ્ધામ, વિચારતા આમ, કરિયે કંઈ સામ તો સર્વ જીવે;
વિચારતાં વાગતાં, આહિરાં ભાગતાં, લાગતાં શરતજો બારી દીવે.
શોષણે શુષ્ક થઈ, ગોપ મયા કંઈ કંઈ, કંઈક તો જાણીને ધણી પડતા;
નરસિંહ કો નાસતા, ત્રો વિવિ ત્રાસતા, મળી રામ સિદ્ધામ વિચાર કરતા.

પદ ૬૩ મું.

કૃષ્ણ મુર્ચ્છિત બન્યા, ગોપ કષ્ટે ધણી, માતી મહિલા વિધં વિધ માર મારે;
સમય જોઈ સાંકડો, મૂકિયે આંકડો, તેહને રામ આ વિધ વારે.
સુણિયે સિદ્ધામજી, નહિ બને કામજી, રામ નહિ આંકડો મૂકે માને;
જો રાખવો રોક, ઉપાય છે એક, મચાવિયે જંગ જમ સ્વર કાને.
આડમાં ઊભિયે, હું કે તું દૂભિયે, કૃષ્ણને લઈ ધણી ગોપ નાસે;
કંઈ કરે બાધિકા, જાણીને નહિ રાધિકા, જંગ મચોને વળે ગોપ વાસે.

ગિરિધર ગોપને, રચિયું ગોપને, કૃષ્ણની સાથ કોહ કોણ આવે;
નરસૈયા સહુ ડરે, રાધા વિધન કરે, સાચવે જ્ઞાતને જ્ઞાત કહાવે.

પદ ૬૪ મું.

નિશે કરી ગોપ, આણી મને કોપ, આરોપ કરી પ્રાણને સ્થિર યાતા;
કૃષ્ણ પાછળ ધરી, પ્રોહી પંકિત કરી, રામ વહન કરી શ્યામ યાતા.
અંક લપ્ત ચાલતા, પૂઠ નિહાળતા, ભાળતા ચો દિશે રાધા ડરથી;
પડતા અને ઊઠતા, અન્યોન્યે રૂઠતા, ભાખતા છૂટ્યા કાળ કરથી.
જાતાં નથી ફાવતું, મન બમાવતું, ધૈર્ય તજાવતું રો ન આવે;
તજી કરી વીરતા, એમ અધીરતા, આણતા ગોપ ઉન્મત્ત કહાવે.
ધરી યુદ્ધની હામ, કરે કામ સિદ્ધામ, વારે કંઈ વામને હોંશ હરતો;
નરસૈયો તેવાર, લાવે સમાચાર, રાધા અવિધાર જાય રામ ડરતો.

પદ ૬૫ મું.

સુણ્યું શ્યામજો જાય છે, સાવધ થાય છે, સાચ છે આડમાં જેહ જિભા;
રાધિયે રાજિયા, ચતુરને ચોજિયા, ઘોજિયા દોજિયા બહુ રે દૂબ્યા.
સિદ્ધામનું કામ, કરતી કંઈ શ્યામ, રે રામ કંઈ શ્યામ પૂછંતી બાળી;
દોડતી દમકતી, ધમકતી ઝમકતી, રાધિકા નાસતી ગોપ ટાળી.
ગોપ આલોકતા, તે જઈ રોકતા, શૃંગાલી શી શોભતી સિંહણુ આગે;
ગણે નહી કોઈને, દ્રોડતી જોઈને, શોધતી સોઈને અણુવિ ભાગે.
નિરખિયા નાથને, ગોપના સાથને, હાથને સાહી અન્યોન્ય દ્રોડે;
નરસૈયા ડોલતી, છેલને છોલતી, જોલતી રાધિ શે યુદ્ધ છોડે.

પદ ૬૬ મું.

જાણીને સુણતાં, તીર્થમાં ધૂણતાં, તેમ ગોવાળિયા સર્વ કંપે;
ખાહડ માંહે પડે, ઝાહડ માંહે અડે, તોય નહિ નાસતા ગોપ જંપે.
લાગ્યા વ્રજ વાટમાં, રાધા ઉચ્ચાટમાં, જે સખિ શ્યામજો જાય નાશી;
સ્તંભન ધરી ધીર, તાકંતિ તે તીર, મારંતિ કંઈ વીર મનમાં ઉલાશી.
લાગંત તે તીર, ભાગંત આહીર, ત્યાગંત શરીર કંઈ વીર મોટા;
જે હુતા માતિયા, દશ વીર સાધિયા, તે પડ્યા પૃથ્વીમાં જન્મ સોટા.
ભૂંગ કુમુદપર, રાહુ જ્યમ અંદ્રપર, તેમ બળદેવપર કૃષ્ણ રાજે;
નરસૈયો, નાસતો, મન ઉલ્લાસતો, પકડતો કાનને રાધા કાજે.

ધણે પડ્યા ગોપને, પકડતી કોપને, ઝકડતી ઝાલતી ફેંકી દેતી;
ગેંદ ને ગેડી લઇ, કંઈકને ઝેડી દઇ, છેડીને છેલડી બચાવે ક્રેતી.
ખાંધી ફેંટાવડે, માંહામાંહે લહે, કંઈકને ઉંચલી નાર ફેંકે;
અશુદ્ધના ચક્ષુને, ગીધ કરે ભક્ષુને, દક્ષને ભોષ કરે કંઈક લેંકે.
કાક કાકા કરે, બાબા તૈ બહુ કરે, સાવધ બહુ મરે કાણુ લેખે;
નરસૈયો મહામતિ, પકડી મારે અતિ, પણ તહિ રાવિકા તો ઉવેખે.

પદ ૭૧ મું.

રાધિકા ભાખતી, શૂરપણું દાખતી, હે સખિ કોઈને નવ દુઃખ દેશો;
યોભિયે યોભિયે, હવે ને શોભિયે, જો પ્રિય હુને મણે બંધ રેશો.
કૃષ્ણ સીદામ નહીં, સખિ વળી રામ નહીં, નામક વિણુ સર્વને કેમ દુભો;
સિંહ પસે થયે, વ્યાધ નારી ગયે, તેમ અજ્ઞવત આહીર કેમ હિભો.
ગોપ ઉપાધિનો, બોધ ને રાધિનો, માનીને સર્વ કોઈ સીધી ચાલી;
એમ જીતી ગોપેશને, સર કરી દેશને, ભણતી હર હર હરિવદની હાલી.
રણુરથજે આનિયાં, શૂર ને કાનિયાં, નીર રે લખનિયાં નર કેરાં;
જીતી રણુ ધીરને, વીરના વીરને, ચાલિયાં નરસૈયા ડેર ડેરાં.

પદ ૭૨ મું.

રાધા ધનશ્યામનો, સુરતસંગ્રામ આ, વળી વર્ણવી આમ હું વંદુ સહુને;
છે દોષ દરિયાવ, પણ ગાયન માવ, કુરિયે ભાઈ રાવ નમન બહુને.
અપભ્રંશ ગિરા વિષે કાવ્ય કેવું દિસે, ગાય દિસે ને જ્યમ તીર લાગે;
તેમાં કોવિદ કવિ નહિ, વાત કંઈ નવિ નહિ, ભક્ત અનુભવી નહીં રે આગે.
વાસ વસવા નહીં, સાધન પાસ નહીં, વળી કૃષ્ણનો દાસ થઇ ઉલટે ભણુનું;
નાગરવટ નહીં, કંઈ ખટખટ નહીં, એક ધરી હઠ હરિ ગાન કરવું.
હરકતો સહુ સુણી, કાવ્ય જાયે ભણી, મતિ સહુ સહુ તણી જોડી જોયું;
આ નરસૈ અનાથ, કાધો હરે સનાથ, સાથો મુજ હાથ ને કટ ખોયું.

સુરત સંગ્રામ સમાપ્ત.

નરસિંહ વિલાસ.

પદ ૧ છું-રાગ હૈરવ.

રઝગતી રાંડનાં, રડવડે છોકરાં, કાણુ શિક્ષા દષ્ટ દોર આણે;
અંધશુરુએ વળી, નિરંધ ચેલા કર્યા, પરબ્રહ્મની વાત તે શુરે જાણે. ૧
તું ના જાણીશ જો, હું હરીજન યથો, ત્રિષ્ટુ પદ ગાઈને ભક્તિ ભવમે;
કરણી તો કાગની, હેડ કરે હંસની, એ તો વાતો હરી કાંડે લવમે. ૨
નીરશુણુ નાપને, નીરખી નવસકો, સગુણુ સુરતી તારે કેમ જાણે;
ચૈતન્ય નિંદા કરે, જડને વંદન કરે, અચેત બૂદ્યો બીનભાવ આણે. ૩
એકાકાર નિરાધાર જોયે, જો નહિ મન ગલે, બિજસંસારની ભ્રાંત ભાગે;
દાસ નરસહીઆ કહે, તેને અણું નમું, જ્ઞાન વિજ્ઞાનની જોત જાગે. ૪

પદ ૨ જુ-રાગ રામકલી.

ધ્યાન ધર ધ્યાન ધર, નેત્રમાં નાથ છે, અંતર જાળની એક સુરતી;
દેહીમાં દરસરો, પ્રેમથી પરસરો, અજળ અનોખ અધર મુરતી. ૧
મોરલીના નાદમાં, શ્રવણના સાદમાં, જાંઝરી ઝાઝરી ડમક વાજે;
તાલ મૃદંગ ને અંગ ઉપમા ઘણી, ભેરીતો નાદ અહાંડ ગાજે. ૨
મન પરસન ધમે, કયાં કર્મ નાસશે, ભાસશે અલ્પ મન વન વેલી;
કુંજલક્ષિતા માંહે, શ્રી કૃષ્ણ લીલા કરે, નિરખની નૌતમ નિલ કેલી. ૩
સુરત સંપ્રામમાં, પીલસે રંગમાં, દરસશે દેહીનું માન મરતાં;
નરસૈયાઆ સ્વામી, સર્વ સુખ આપશે, દુકીત કાપશે ધ્યાન ધરતાં. ૪

પદ ૩ જુ-રાગ પ્રલાત.

વર્ણના ધર્મે તે, કર્મ કરવાં ટળ્યા, મર્મ જાણ્યો તારે ભર્મ ભાગ્યો;
શ્રી રાધિકા કૃષ્ણ જળ, સચ્ચિદાનંદને, તેથી નથી કાંઈ ધર્મ આધો. ૧
મનુષ્યને કર્મ કરવાં ઘટે જ્યાં લગી, ત્યાં લગી ભક્તિનો ભેદ અજાગો;
ભાવે ગોવિંદમાં, જનન ભેદી રહો, એક ઉપાસના જઈને વળગો. ૨

જગ ને જોગ જગન નરથી ટળ્યા, ભૂખ વેડી સીદ વ્રત કરતો;
તીર્થની શોચના, મેલ મનથી પરી, દેહ દમીને કાં જાળવ કરતો. ૩
સકલ સાંધનતું, શ્રીહરી નામ છે, પાર પામ્યા કોઈ સંત પૂર;
શાસ્ત્રથી એ સમુદ્ર તરે જેવલા, જલ કાપી ગયા જન શૂરા. ૪
મારે તો આશરો, એક હરિ નામનો, છેક આબો હવે ક્યાંરે જઈએ;
ભણે નરસંયો એ, નામને આશરે, નામ ને મૂર્તિમાં લીન રહીએ. ૫

પદ ૪ શુ-રાગ ભૈરવ.

અસ્થા ભૂક્ષમાં ભૂક્ષમાં, ભક્તિ ભૂધરતણી, કારમી માયાજોઈ કારે હરખ્યો;
સ્વપ્નની વારતાં, શુરે રાચી રહ્યો, પ્રેમ દષ્ટે કરી હરી નિરખ્યો. ૧
શાંતે તેં દેહ ધરી, સમરને શ્રી હરી, આબો સંસારમાં શુરે કરવા;
માયાની જાળમાં, મોહ પામી રહ્યો, અવનિ પર અવતર્યો ભાર કરવા. ૨
ભક્તિ કારણુ જોને, ભૂધરે દેહ ધરી, ભાવે ભરવાડની છાશ પીધી;
શંકર ઉગારીને, ભસ્માંગદ મારિયો, આપી કૈલાસ ઉમમારે દીધી. ૩
લોકની લાજ, મરજાદ તે પરહરો, નીરબે થઈને હરી ગુણુ ગાવો;
મનના મનોરથ, પૂરશે આવજી, તજી સંસાર વૈકુંઠ જાવો. ૪
દેહ દમન પદ કર્મથી વેગજો, સાધન વાળો જે જગન જાગે;
નરસંયાચા સ્વામિ, સખજ વશ ભક્તિને, અવર ઉપાય નહીં દેહ તાગે. ૫

પદ ૫ શુ-રાગ પ્રભાત.

નામ પામ્યા પણુ, રામને નવ લલા, વિના વિવેક ઝાપી જોગ જાગે;
પુત્ર વિના જેમ, ધર મધ્યે પારણુ, વર વિના તે જેમ જાન મહાલે. નામ ૦ ૧
પિંડમાં પ્રભુ પણુ, પ્રગટ દેખે નહીં, ફેકટ ભમે તે દૂર ભારે;
અગણીત ભરમને, ના ગણી લખ્યા કર્યા, દેહી ભાવ કરી ચોરી મારે. નામ ૦ ૨
મને એમ જાણુ જે, હું હરીજન થયો, વૈષ્ણવપદ ગાયને ભક્તિ ભાવે;
કરણી તો કામની, હોડ કરે હંસની, પેટની વારતા કળી ન જાવે. નામ ૦ ૩
નામે અરથ સર્વા, કઈ છવ એ ધર્મ, વસ્તુ વિના નહીં ભૂખ જાગે;
પ્રેક્ષની દાઝના, જેમ ધરે એ સમે, વરસાદ વિના જેમ મેઘ જાગે. નામ ૦ ૪
નિરાકારે એકાકારે, મેરમરજિતનું એ, જ્ઞાન વિના અજ્ઞાને જાગે;
જાણે નરસિંહ તેને ચરણે નમું, જેને જ્ઞાન અજ્ઞાનની જોત જાગે. નામ ૦ ૫

પદ ૬ ઠું-રાગ પ્રભાત.

નિરખને ગગનમાં, કોણ ધુમી રહો, તેજ઼ હું તેજ હું શબ્દ બોલે;-ટેક
 સ્યામના ચરણમાં, ધ્રુવજી હું મરણરે, નથી અહિંયાં કોઈ કૃષ્ણ તોલે. નિં
 શામ શોભા તણી, યુદ્ધિ ના શકે કળી, અનંત ઓછવમાં પંથ ભૂલી;
 જડ ને ચેતન, રસ દરી જાણવો, પકડી પ્રેમે સજ્જન મૂળી. નિં
 જળહળ જ્યોત ઉઘોત રવિ કોટમાં, હેમનો કોર જ્યાં નીસરે તોલે;
 સમિધદાનંદ આનંદ કીડા કરે, સોનાનાં પારણાં માંહે જૂથે. નિં
 બત્તિ વિણુ તેલ વિણ, સૂત્ર વિણુ જો વળી, અચળ ઝળકે સદા અનળ દીવો;
 નેત્ર વિણુ નિરખવો, રૂપ વિણુ પરખવો, વણુ જિજ્ઞાસે રસ સરસ પીવો. નિં
 અકળ અવિનાશી એ, નવજ જાંએ કળ્યો, અરધ ઉરધની માંહે મહાલે;
 નરસંપ્રાપ્તો સ્વામી, સકળ વ્યાપી રહો, પ્રેમના તંતમાં સંત ઝાલે. નિં

પદ ૭ મું-પ્રભાત.

સાંભળ સૈયર સુરત ધરીને, આજ અનોપમ દીઠોરે;
 જે દીઠો તે' જોવા સરખો, અમૃત પેં અતિ મીઠોરે. સાંભળ
 દુષ્ટે ન આવે નિગમજ ગાવે, વાણી રહિત વિચારોરે;
 સત્ય અનંતજ જેહેને કહીએ, તે નવધાથી ન્યારોરે. સાંભળ
 નવધામાં તો નહીં નરવેડો, દશધામાં દેખારોરે;
 અચવો રસ છે એહેની પાસે, તે પ્રેમી જનને પારોરે. સાંભળ
 અદ્વૈત બ્રહ્મ અનોપમ લીલા, અસંખ્ય જુગનો એહેવોરે;
 જોગ જગન જપ તપ મુની દુર્લભ, માને તેહેવો મેવોરે. સાંભળ
 જ્યાં લગી જ્યમ છે ત્યમનો ત્યમ છે, વધે ઘટે નહીં વહાસોરે;
 આવે ના જાએ જાએ ના આવે, નહીં ભયો નહીં ધાસોરે. સાંભળ
 પૂર્ણાનંદ પોતે પુરુષોત્તમ, અપરમ ગત છે એનીરે;
 એ પદ ક્ષર અક્ષરની ઊપર, તમે જો જો ચિત્તમાં ચેતીરે. સાંભળ
 હું તું મટશે દુઝા ટળશે, નિરભે યાશો નરખીરે;
 ભલે મળ્યો નરસૈયાઓ સ્વામી, હું દૈકમાં હરખીરે. સાંભળ

પદ ૮ મું.

સમરની શ્રીહરી, મેલ મમતાપરી, જોને વિચારીને આપ તાહાર;
 તું અલ્યા કોણુ ને, કેને વળગી રહો, વણુ સમજ્યો કહેછે અહાર માહાર. સં

દેહ તારી નથી, જોને જુગતે કથી, રાખી તે નહીં રહે નકિ જશે;
ધનતણું ધ્યાન તું, અહોનિશ ચિંતવે, એરે અંતર તારે આડ ધારે. સ.
પાસેના પીયુને, કેમ ગયો વીસરી, હાથથી ગઈ બાજી ઘણે ખોટી;
ધેને ઘેરઈ રહ્યો, નિદ્રામાં હાથી રહ્યો, જાગે તો નરસેને આશ મોટી. સ.

૫૬ ૯ મું-પ્રભાત.

સાંભળરે સાંભળીઆ વહાલા, તાહારે માહારે ધણી માયારે;
જો મેહેતો જમવા ના આવે, તણણુ પાડું માહારી કાયારે. સાંભ.
નાગરી નાત સહુ જમવા આલી, ચંચુ લોટા લીધારે;
નરસેંયાને નાત બહારો પાડતાં, નાગર ઢેઠા કીધારે. સાંભ.
માન મૂકી મનાવા આલ્યા, મેહેતા શરણે રાખેરે;
તમારી ભક્તિ અમે નવ જાણી, તેનો વેદપુરાણે સાખેરે. સાંભ.
ભક્તાના મનમાં કહ્યું નવ આવે, મેહેતા મળતા આલ્યારે;
માનખાધને સ્વામી સાંભળીએ, નાતના ઢેઠ સમાચારે. સાંભ.

૫૬ ૧૦ મું.

ઝાંઝર ઝમકે હું ઝળકીને જાગી,
જાણું મારા પિયુજીને કંઠે હું લાગી. ઝાંઝ.
પછી તો લજણીરે આલિંગન દેતાં,
મારે વહાલેજીએ પૂછ્યું સખિતુને વર્ષ કેતાં? ઝાંઝ.
મારાં રે વરસ વહાલા હું શુરે જાણું,
માસ તો યયા છે મુને એકસો બાણું. ઝાંઝ.
બણું; નરસેંયો મં સુખ દીહું,
ઠાઠાને કહ્યું તે મુને કેવું લાગ્યું મીહું. ઝાંઝ.

૫૬ ૧૧ મું.

આંખડલીને આજેરે, ચતુષ્પુજ મોહી રહ્યારે, હવે કેમ છવુરે મોરીરે માય;
મેહને સંતાપેરે, સખિ મુજ દેહેરે, હરી વિના સગું એક સાંસો ન થાય. આં.
હુંને ઉભીતીરે, મંદિર માહરેરે, વહાલે મારે કીધારે નેણની શાન;
મુગટ બીરાજેરે, માથે મોર પીછનોરે, સુંદર મુરલી હરીને ગાન. આં.
જમુનાની તીરેરે, જાધન ચારતારે, રમતા ગોવાળીયાની સાથ;
મહીડાંની મશેરે, હરજી જોવા નીસર્યારે, આવિયાં વૃંદાવન કેરે ઘાટ. આં.

૫૬ ૧૮ મું.

લાડકવાયા લોકડિયારે, ચોરે ચડાવી પ્રીતલડી;
 ક્યાંની હું ને ક્યાંનો કાનજી, સગપણની શી રીતલડી. લાડ૦
 કોક કહે કાહાન તારા કાળે, મારગડે ઉભલો રહે છે;
 જોઈ બલો તો કોડ દીવાળી, તારું તો શું લે છે રે. લાડ૦
 એ નેક નારી એને ઇચ્છે છે, નથી જોડો મુજ સારરે;
 ને નરસૈનો સ્વામી જોવા સરીખડો, વરઘોડો કીધો વારરે. લાડ૦

૫૬ ૧૯ મું.

જમના કાંઠે ઉભો સુંદર શામળો જો,
 મીઠી મોરલીમા મધુરી વેણુ વળડતો જો.
 ગોપી જમુનાજી ન્હાવાને નીસર્યાંજો,
 ન્હાવા નીસર્યાં ને અંગનાં આબ્રણુ વીસર્યાંજો.
 ગોપી આકુળ વ્યાકુળ ધર્ષ છે હતાવળીજો,
 મહારા અંગનાં આબ્રણુ કહોની સખી ક્યાં વળીજો.
 વહાલે વનમાં વળડી ઝીણી વાંસળીજો,
 વાગી વાંસળી ને કોરી મારી વાંસળીજો.
 મહેતા નરસૈના સ્વામીને વીનવું જો,
 મારી ચૂંદડી આપો તો પાચે પડુંજો.

૫૬ ૨૦ મું-પ્રભાતિયું.

પરણીને પારકે, હાથ શું બાળવી, લજ્યા ન આવીરે કંથ તુજને;
 અધપી કોટિ, અપરાધહોય શામળા, મહેલ મન આંખળા રાખ મુજને. ૫૨.
 કર અલો કહાનજી, કોય મૂકે નહીં, મન ધરી માવજી મયારે કીજો;
 જેમ જેમ જામનિ, જાયરે જાદવા, તેમ તેમ પાવડી મન રીજો. ૫૨.
 સુંદરી સોળ સહસ્ર હરિ તાહરે, તેમાં એક અવર હું દાસ તારી;
 નરસૈયાના સ્વામી, જેમ ઘટે તેમ કરો, કરની ગોપાળ સંભાળ મારી. ૫૨.

૫૬ ૨૧ મું.

ઉભો રહેની ગોવાળિયા, તારી મોરલી મીઠી વાય;
 અલ્યા છેલ છખીલા નંદનારે, હું ગીત મધુરાં ગાય. ઉભો.

અમો સઘળી સઢીઅર રીજયું, ત્યારે આપશું ગોરસ દાન;
કહું છું કાનજી એટલુરે, મારો પાલવડો મો તાણુ. ઉભો
પાલવ મેલની પાતળારે, લોક સાથે શાં લાડ;
કહું છું કાનજી તમનેરે, ખાસો મારા મુખલડાની ગાળ. ઉભો
કામણ દુમણ તારી વેણુમાં, તારી આંખડલીમાં છે જન;
વશ કીધી વજ નારીઓરે, તું ક્યાં શીખ્યો એ મન. ઉભો
તારું મુખ દીઠે મુખ ઉપજે, મારાં નયણાં શીતળ યાય;
નાચી દેખાડો નાચજીરે, માહારા તનના તાપ સમાય. ઉભો
પીળાં પીતાંબર પહેરીઆંરે, મોર મુગટ ધરિયો શીશ;
વૃંદાવનની કુંજ ગલનમાં, રાસ રમીએ જીગદીશ. ઉભો
ગોપી સહુ ટોળે મળી, હાડિ છે મોડા મોડ;
નરસૈયાયા પ્રભુ પાતળારે, મારા ભવનાં બંધન છોડ. ઉભો

પદ ૨૨ મું.

વાલા કહું છું કેવારની, પાલવડો મારો મેહેલ.-ટેક.
માથે મારું મહી તપે, ગોરસની હેલાહેલ;
સઢીઅર સહુ વહી ગઈ, મને યાય ધણી અવેર. વાલા ૧
વાસના તારી ઘટઘટમાં, જેમ વાલમાં પડયું તેલ;
તારી વાસનાનો મને પાસ લાગ્યો, જેમ બેહેકે કુશેલ. વાલા ૨
તારે મારે પ્રીત બંધાણી, જેમ સૂતરની ફેલ;
લોક સહુ વાત કરે, એમ બેહુનો થયો મેળ. વાલા ૩
તું છેલ્લું છપીલો, રૂપે રૂડો, હું છપીલી છેલ્લ;
નરસૈયાયા પ્રભુ પાતળારે, તારા મનના આંટો મેલ. વાલા ૪

પદ ૨૩ મું.

કહણુ યમા મોહન મથુરાં જઈ, કાગળ નવ લખ્યો કંટકોરે-ટેક.
ગોકુળમાં સહુ વાત કરે છે, કાહાન કુખખશું અટકોરે. કહણુ
કુખખ કાળી ને અગે કુખડી, શું કરતી હશે લટકોરે. કહણુ
ચતુર હોય તે ચિત્તમાં ચેતે, મુરખને રો અટકોરે. કહણુ
નરસૈયાયા પ્રભુ તમને ન ધટે, નીચ સાથે રીઢ ભટકોરે. કહણુ

૫૬ ૨૪ મું.

મેહેસો મન મોહન મારી મટુકી, મારું મહીકું છળકાય;
ભિંજે મારી નવરંગ ચુંદડી, કાનજી લાગું તારે પાપ—

પાલવ મૂકોની પાતળા.

મટુકી તે નારી નવ મૂકીએરે, મનથી કીધી એ વિચાર;
તુજને તે જાવા નહીં દોઉં, તુંજે ટૂટીરે નાર—

નહીં મૂકું તારી મટકી.

ફળેત યવાની આ વાતડીરે, કાનજી માંડી તેં આજ;
મનમાં તે જાણશે નંદજી, કહો કેમ રહેશે લાજ—પાલવ૦
લાજ જશે તો જશે લોકમારે, કોણ સંગ કરવો છે વ્યાપાર;
કાનજીનું બોલ્યું ફરે નહીં, તારી મટુકીરે ઉતાર—નહીં૦
કાનજી માનીએ મારું કીધુરે, નડે છે લોકડીયાની લાજ;
અમ ઘેર કંથડો પીડશે, જીવને શોકડીઆતું શાલ—પાલવ૦
મારે તારે બધાણી પ્રીતડીરે, દધી વેંચવા નીત આવ;
દાણુ નહીં માંચું દોકડો, રહું માંખણુ તું લાવ—નહીં૦
મટુકી તે મારી ટૂટશેરે, મહી જાશે રેલાઈ;
તારે હાથે એ આવે નહીં, છોડી દે કંસની દુવાઈ—પાલવ૦
કંસ પાખીઓ શું કરેરે, મારીશ મથુરાને દાર;
પણ દાણુ નહીં મૂકું દોકડો, કોણ છે મને પૂછનાર—નહીં૦
આવડી તે વાર નવ રાણીએ રે, હરી અજગારે રહો;
દુરીજન લોકો નિંદશે, દુર રહી કેહેવું હોય તે કહો—પાલવ૦
દહાડી દહાડી દાણુ ચોરતીરે, અજળા આવી હાથ આજ;
લાજ રાખુરે શ્રીખુમાનનીરે, નથી આવતી કાં લાજ—નહીં૦
સાસુ અમારી ખીજશેરે, નણુદલ દેશેરે ગાળ;
વળગા ઝુમી તમે ના કરોરે, તૂટશે નવસરો દાર—પાલવ૦
સાસુડી તારીને વારશુરે, નણુદલને દેખશ જવાળ;
હાર અમુલખ આપશું, તું ટાળ ને સંતાપ—નહીં૦
દુઃખના દયાળ છે શીનાયજીરે, ; ; ; ચે સ્વામ શરીર;
કરજોડીને વીનવું, જાના મં

વીર-પૃ.

મુખડે તારે મોહી રહ્યો છું, શરદ પુનેમનો ચંદ;
આંખલડી તારી અણીઆલડી, વાંકો કેડનો છે લંક-નહીં
ધોરી બળદ જીણી વેલડીરે, કંઠે ઘાલી મુઘરમાળ;
ખેસાડું તેમાં આવ રાધિકારે, હાંકું હું નંદનો ગોવાળ-નહીં
નરસૈં મેહેતાની માંગણીરે, દ્યોને ચતુર મુગણુ;
ગોરસ કેરડાં શાં ગળાં, સોંપ્યાં તન મન પ્રાણ-પાલખ.

પદ ૨૫ મું-પ્રભાત.

ગુણની વીધીરે, ગોપ ગાય દૂવે;
વીપરીત રવેએ, કાંઈ રાધા વલોવે. ૧
રાધાજીએ માધવજીનું, મુખડું જોયું;
ગોળીને વરાંસે, મહીડું ધણી દોળ્યું. ૨
ગોકુળ માંહે ગોવિંદ રાગ, રાધિકા રાણી;
દોહતાં દોહતાં ધેન, જાતી ન જાણી. ૩
સોળ સહસ્ર સુંદરી મળી, અચરજ પામી;
ભક્તવાક્ષણ મળ્યો, નરસૈંનો સ્વામી; ૪

પદ ૨૬ મું.

આ પેલો ચાંદલિયો, આછ મુને રમવાને આસો;
નક્ષત્ર લાવીને, મા મારા ગજવામાં ધાલો. ૧
શ્વે ને રાતડો યામ, ચાંદ સાંમુ જૂવે;
માતારે જગોદાજી, હરીનાં આંસુડાં લૂવે. ૨
લોકનાં અનેસં બાળક, ધેસો તુ કાં યાય,
ચાદો આકાશે વહાલા, તે કેમ સેવાય. ૩
વાડકામાં પાણી, ધાણી, ચાંદલિયો દાખ્યો;
નરસૈંનો સ્વામી શામળીઓ, રડો રાખ્યો. ૪

પદ ૨૭ મું.

વહાલાજી જગો તો એક વાત કહું, માહારે લાલ ગોવરધનધારીરે;
પ્રાત થયો મંદિર કેમ જાણું, મોહન મદન મોરારીરે. વહા
અમારા પતિનો સંગ તણને, આબ્યાં શણ તમારેરે;
આલિંગન દો લીડીને ધાડું, જાણું છે ઘેર અમારેરે. વહા

તમ સાથે રમતાં રેણી વિહાંણી, હજી નહીં ગ્રેમે ધરાધારે;
નરસૈયાનો સ્વામી બલે મળીઓ, નારપણું બલે પામ્યાંરે. વહાં

૫૬ ૨૮ મું.

અનેક જૂગ પીત્યા રે, પથે ચાલતાં રે, તોયે અંતર રહ્યા રે લગાર ;
પ્રજુજ છે પાસે રે, હરી નથી વેગળા રે, આડડોને પડયો છે ઝોંકાર—અનેક
દીનકર રૂંધ્યો રે, જેમ કાંઈ વાદળે રે, યયું અજવાળું મટયો અંધકાર;
વાદળને મટયું રે, લાગ્યું જેમ દીસવા રે, બાનુ કાંઈ દેખાયો તેવાર—અનેક
લોકડીપાનીલાજ રે, બાપમેતો નાણીયો રે, મેહેલી કાંઈ કુગતણી વળી લાજ;
જાદવાને માથે રે, છેડો લઈ નાખીયો રે, તારે પ્રજુવર પામી છાં આજ—અનેક
નાવને સ્વરૂપે રે, બાપ એનું નામ છે રે, માલમી છે વળી સરજનહાર;
નરસૈયાનો સ્વામી રે, જે કોઈ અનુભવે રે, તે તારી ઉતારે ભવપાર—અનેક

નરસિંહ વિલાસ સમાપ્ત.

ભી મ.

એ કવિ સિદ્ધપુરનો વતની બાણાય છે. ઔદીચ્ય બ્રાહ્મણ હતો,
તે સંવત્ ૧૫૪૦માં હયાત હતો. એના અંથે હરિલીલા-
પોડશકળા; હરિવંશ; શંકર ઉપાસનાનાં ૫૬ વગેરે છે.

હરિલીલા પોડશકળા.

કળા ૧ લી.

શ્લોક.

શ્રીકૃષ્ણાય નમસ્તુભ્યં ભક્તાનુગ્રહકારિણે ।
તાપત્રયનિહંત્રે ચ વાસુદેવાય તે નમઃ ॥ ૧ ॥
નમસ્તે દેવદેવેશ નમસ્તે મધુસૂદન ।
નમસ્તે પુંડરીકાક્ષ નારાયણ નમોસ્તુતે ॥ ૨ ॥
નમસ્તે પદ્મનાભાય સૃષ્ટિસ્થિત્યંતકારિણે ।
વિશ્વમૂર્તે નમસ્તેસ્તુ લીલાવિગ્રહધારિણે ॥ ૩ ॥
નમસ્તે લોકનાથાય વિષ્ણવે પરમાત્મને ।
નૃસિંહાય નમસ્તુભ્યં વામનાય નમોનમઃ ॥ ૪ ॥
નમસ્તે મત્સ્યરૂપાય ચરાહાય નમોસ્તુતે ।
નમસ્તે જામદગ્ન્યાય રામચંદ્રાય તે નમઃ ॥ ૫ ॥

પૂર્વછાયા.

પ્રથમ શ્લોક પાંચે કરી, કીધો કૃષ્ણ પ્રણામ;
વિઘ્ન રહિત વાણી વિષે, ગાથું હરિ ગુણ આમ. ૧-૫
સા વાણીએ હરિ સ્તવે, તે ચતુર્થજ બેઠ;
વિષ્ણુતણી પૂજા કરે, હસ્તે બણીને તેઠ.

શ્લોક.

સા જિહ્વા યા હરિંસ્તાંતિ તચ્ચિત્તં યત્તદર્પિતં ।
તાયેવ કેવલૌશ્વાધ્યૌ યૌ તત્પૂજાકરી કરૌ ॥ ૬ ॥

અર્પાઈ.

નનંતત્કર અસૌ પ્રયોગ, સાખા વૃક્ષ જરો સયોગ;
આમ્યુત આર્યન ચંદન યુક્તિ, વિપ્લુ પાદાંબુજકેરી ભક્તિ. ૭

શ્લોક.*

નૂનં તત્કરયોઃ પ્રોક્તં વૃક્ષશાસ્ત્રાગોપાલય ।
નવ્યોપિ પૂજ્યતાં વંદે, હરિપાદાંબુજદ્વયં ॥ ૭ ॥

અર્પાઈ.

મુખ જિહ્વા વિપવેલિ સમાન, જોણે નદિ ગોવિંદ ગુણુગાન;
કપા મુખે નદિ કેતુ મુખણું, વૃક્ષતળાં તે કોટર કલ્પ. ૮

શ્લોક.

જિહ્વા લઘ્વા પ્રિયામુક્તા કીર્તનીયન્કીર્તયેત ।
તયાપિ મોક્ષાનંશ્રેણીં સ નરોહંતિ દુર્મતિઃ ॥ ૮ ॥

અર્પાઈ.

રસના જિહ્વા તારું નામ, જો બોલિશ ભગવદ્ ગુણુગામ;
નદિ તે વિપવેલી તું બાણ, અથવા રોગરૂપ તુ હાણ. ૯

શ્લોક.*

નૂનં તત્કંસાલુંચ અયવા પ્રતિજીહ્વા ।
નૂનં ચ રોગ ગાવાય યત્કથાંતિ હરિગુર્ણાન્ ॥ ૯ ॥

અર્પાઈ.

તુંથી ફલ નર મરતક તેહ, વિષ્ણુ ચરણે નમે નદિ જેહ;
હરિ ભક્તિ જેહને આદર નહીં, પુરુષ સ્થાણુ તે કહિયે સદી. ૧૦

* આવી નિરાનીવાળા શ્લોકો મૂળ પ્રતમાંજ અશુદ્ધ છે. અને તેમને
અર્ધ કવિતા સાથે મળતો નથી.

श्लोक.

वक्त्रं सा विष्वल्लरी न रसना या स्तौति नो माधवं
तौ कर्णौ तरुकोटरौ न शृणुतः श्रोनाययोर्यौ गुणान् ।
तत्तुंबीफलमेव देवनमने यस्तानतनौचकै
सस्थाणुर्न पुमानयश्च भवतो मरूत्या व्युतपादरात् ॥ १० ॥

श्लोपाध.

कृष्ण कथा उत्तम संवाद, सांभजतां उपजे उल्लास;
परम प्रीति पात्रे नर नेह, पुरुष धुरंधर भण्डिये तेह.
कमलनी पेरे विकसित वयल, हर्षानंद उपजे निज नयल;
स्थिर वश करे मन धन्द्रिय पंथ, जे क्षया थाये शैभांथ.
सदृज जन्म तेहेनो अवतार, पृथ्वी भण्डे अह ते भार;
पाभर जन अवर छे धण्डा, यमसदन गति परायण. ११

श्लोक.

हरिस्मृत्वाल्हादितमनाः सपदिकीर्त्तनेनहि
रोमांचकायो नयनमपिचसानंद सलिलं ।
स एव चंद्रार्क व्यूहं पुरुषार्थ साधन परः
किमन्यैर्भूमरैर्यमसदनगतागतपरैः ॥ ११ ॥

पूर्यछाया.

उपतप्य विष्णु भगततल्लु, उत्तम पंथे दिन;
कल्प टाटि कांध नहीं, जे हरि भक्ति दीन. १२

श्लोक.

जीवितं विष्णुभक्तिश्च वरं पंचदिनानिच ।
कल्पकोटिसहस्राणि, भक्तिहीनश्चकेशव ॥ १२ ॥

श्रीराग.-गीत गणेशस्तु.

गजमुष्म वीधन हरणु ज्यो देव,
उत्तम भक्ति आपे देवेश. प्रुपपद.

ગણપતિ પાય પૂજા સદા, જોણે -પામિજો મંગળ મુદા;
મેવકનાં ભવગંધન છોડે, ભીમ બણે બેઠુ કર જોણે. ૧૩

ચોપાઈ.

ગણપતિ પ્રથમે કરે પ્રણામ, ગાથું કૃષ્ણતણા ગુણગામ;
મૂપક વાહન શુભ શબ્દગાર, પાયે ધુધરીનો ઝમકાર. ૧૪
ગૌરીનંદન ગુણભંડાર, મોદિકતણો સદા કરે આહાર;
સ્વામી એકદંત અવિધાર, નિર્મળ મતિ મુજ આપો સાર. ૧૫

રાગ દેશાખ.-ગીત સરસ્વતીનું.

વિનતી મુણો બ્રહ્માણી, કરુણા મુજ ઉપેર આણી;
આપો ભક્તિ નિજ અમૃતવાણી, ગુણ ગાઉં હું સારંગપાણી. ૧૬
શ્રીશારદાને પાયે લાગું, અભય અવિચળ પદ માગું;
એ વર માગું મા તમ પાસ, પીડા ટાળો ગર્ભના પાસ. ૧૭
કરો હૃદે પ્રસિદ્ધિ પ્રકાશ, ભણે ભીમ શ્રીવિષ્ણુનો દાસ;
ભાવ ધરી સરસ્વતી પૂજાએ, સાર વિચાર તે તે જીવિજ્યે. ૧૮
જેહતણે પ્રસાદે કરી, મુનીવરે અવિધા પરહરી;
ઉપાસે અમર અજ ને ઇશ, સેવે સદા તે સુર તેત્રીશ. ૧૯
ગાય ગીત તે પરમ પવિત્ર, કર વેણા વાજે વાગ્નિમ;
મણિ માણક ભૂપિત ભામિની, કરે વિનતી મુણ સ્વામિની. ૨૦
સેવક ઉપરે કીજે દયા, અવિચળ વાણી આપો મયા;
ગણપતિ સરસ્વતિતણે પ્રસાદ, શુક પરીક્ષિતનો સંવાદ. ૨૧
ગાઇશ શ્રીભાગવત પુરાણ, જોણે પામિયે પદ નિર્વાણ;
કપટ રહિત જ્યાં જોણા ધર્મ, વિષ્ણુ ભક્તિનો જાણી મર્મ. ૨૨
તત્ક્ષણ દોષ અવિધા જાય, ઇશ્વર હૃદેર્માય રંધાય;
આતમરિતિ પામે એકાંત, સાંભળતાં બાજે ભવબ્રાંત. ૨૩
ઉપજે પરમ વિવેક વિરાગ, નાસે મોહ મત્સર મદ રાગ;
ભવ છૂટીજે જન્મ ને મરણ, નિર્મળ હોયે અંતકરણ. ૨૪
ગાતાં ગુણ તે શ્રી ગોપાળ, ભવસાગર તરીએ તત્કાળ;
આદિ પુરુષ તે હોમ અજેદ, તેહેનો પાર ન જાણે વેદ. ૨૫

મન બુદ્ધિ ચિત્તે નવ જાણિયે, તો વાણીએ કયમ વખાણીએ;
 પૂરણુ બ્રહ્મ સદા અવિનાશ, સકલ ભૂત કેરો આવાસ. ૨૬
 વ્યાપક વિષણુ સકલ હરિ એક, રોમ કૂપે બ્રહ્માંડ અનેક;
 રહિત પિકાર ભણીજે એવ, ભક્ત કારણુ ધરે બહુ વેપ. ૨૭
 લીલા વિગ્રહ લે અવતાર, પૃથ્વીતણે ઉતારે ભાર;
 અહર્નિશિ અવિચળ થાપે ધર્મ, ટાળે તમ રજ દોષ અધર્મ. ૨૮
 બિરદ એહેવું શ્રી હરિ વહે, પાળે સાધુ દુષ્ટને દહે;
 જન્મ કૃમિ નારાયણુ તણાં, સંખ્યા રહિતજ છે અતિ ધણાં. ૨૯
 મેઘ બિંદુ તણુ અવનીપાર, શા ગણિયે ગુણુ શ્રીમેરાર;
 સ્ત્રી ખાળા તણું કામળ શરીર, ઝીલે સાગર ભર્યો ગંભીર. ૩૦

ગાથા.

તારા કવણુ ગણે હો, કવણુ ગણે એ ભૂમિરજ કલિકા;
 હરિ ગુણુ કવણુ ગણે હો, હરિગુણુ લહરી કવણુ ગણી જાણે. ૩૧

ઉપલો.

મિથુન રાશે રવિ આશ્રિયો, અગસ્તને આયમણુ;
 તિથિ અપાઠી પૂર્ણિમા, અંદ્રતણે ઉગમણુ. ૩૨
 સો નારી હાથે વિહુ, તરિ જય તેહજ વાર;
 શેષ અમર ઋષિ શારદા, પામે હરિગુણુ પાર. ૩૩

સોરઠા.

ધ્રુવર અમર અશેષ, સહસ્ર અઠવાસી શારદા;
 પાર ન પામે શેષ, રતવતાં ગુણુ ત્રીકમ તણા. ૩૪
 યુગ યુગ અનેક અપાર, ગુણુ ગણતાં ગોવિંદતણા;
 તોહો સમ્યક્ પાર, પ્રભાપતિ પામે નહીં. ૩૫
 ગાતાં ગુણુ દેવેશ, વેદ બેદ જાણે નહીં;
 જીમ બણે તે રેશ, કવણુ માત્ર હું અદ્ય ધી. ૩૬

ચોપાઈ.

વામન મન વિભાસે ધણું, ફળ પામેવા તરુવરતણું;
 વાંછે ગરુડ ગતિ કપોત, જમ આદિત્યજ મળ્યો ખંધોત. ૩૭

હરિગુણ સાગર અમૃત નીર, તેહયદી હોય નિર્મળ શરીર;
 સહસ્ર અઠ્યાસી મળજન કરે, તાપ તપ્ય તે હેત્રાં હરે. ૩૮
 શુક સનકાદિક શારદ જેહ, કરે કલોત્ત દિવસનિશિ તેહ;
 હરિગુણ જળ પામેવા પાર, છુંબાં તેણે વહે ત્રિપુરા. ૩૯
 બ્રહ્મા અગ્નિ અગિય છવં, સારસ્વત ને શેષ સુગ્રીવ;
 નારદ અંબરીષ અર્જુન, સાગર સત્ય રૂપ ને મતુ. ૪૦
 ગાધિ વિદેહી ઇન્દ્ર ઇન્દ્રવાક, નહુપ નંદ નળ નાયક નાભ;
 કર્દમ કપિલ સમીરણ વરુણ, રતિદેવ રઘુ ને ઋષુપર્ણ. ૪૧
 દધિચિ દુષંસા ને ચંદ્ર, વસિષ્ઠ શુરુ વાસુકિ નાગેન્દ્ર;
 ક્રુષ્ણ પ્રહલાદ પરાશર સૂર, બીજમ બલી ઉદ્ધવ અકૂર. ૪૨
 ગય હરિશ્ચંદ્ર દ્રોણ યશવંત, વિદુર વિભીષણ ને હનુમંત;
 રુદ્રભાંગદ શિબિ વિશ્વક્ષેન, અલર્ક ઉર્લક અરિષ્ટ સુપેણ. ૪૩
 વાલ્મિક દત્તાત્રય ને વ્યાસ, સૌભરિ જય વિજય હરિદાસ;
 દક્ષ દ્વિલીપ ઉમા સરસ્વતી, પિષ્પલાદ પાંચાણી સતી. ૪૪
 પત્રીક્ષ દેવલ સનત્કુમાર, ઋષભ પૃથુરાજ અવતાર;
 માંધાતા અજ ને યુચકુંદ, પંખી એહ કરે આનંદ. ૪૫
 તેણે જળે શ્રી સોહૃ પત્રિની, સોળ સહસ્ર ઝીલે કામિની;
 પૂરવ પુષ્પતણે કહું સંચ, ભરીશ માસા માત્ર એક ચંચ. ૪૬
 આગે અનેક કવિજન હવા, તેણે પ્રત્યંધ કયાં જૂગુવા;
 તેહ કથાનાં લેઈશ રૂપ, માંડીશ સરોવર જમલો કૂપ. ૪૭
 કવિજન કોઇ મ ધરશે રોપ, દેખિ કનક જમલો જળ કોપ;
 કરં વીનતી બેહુ કરજેડ, શૂલા બણી મ દેશે ખોડ. ૪૮
 કયાં શુંજ કયાં રતન અમૂલ્ય, કયાં આવળ કયાં ચંપાપૂલ;
 કયાં તરુ ચંદન કયહાં કરીર, કયહાં ખીલર કયાં ગંગાનીર. ૪૯
 કયાં સરસવ કયાં પર્વત મેર, કયાં બદરીકુળ કયાં નાળીકેર;
 કયાં અગર કયાં એરંડમૂળ, કયાં કાંબળો કયાં પટકૂળ. ૫૦
 કયાં સ્ત્રી અવર કયહાં શ્રી રમાનં, કયાં તારા ને કયાં ચંદ્રમા;
 કયાં વન પંખી કયહાં મરાળ, કયાં કવિ અવરકયહાં હું બાળ. ૫૧

હુહા.

હું બાળક ને બાળિ બુધ, ક્યાં ગુણ પુરુષપુરાણ;
 સાં મોંદેર મજ્જન કરફ, કનણુ માત્ર પ્રમાણ. ૫૨
 હું બાળક ને બાળિ બુધ, ક્યાં એ ગવ્હર ગ્રંથ;
 કાડી સુખ ગ્રેહોણું કહે, કેમ પેરે જાગંત. ૫૩

ચોપાઈ.

હું બાળક ને બાળી બુદ્ધ, વળી ન જાણું અક્ષર ગુદ્ધ;
 લધુ ગુરુ માત્રા સ્તુત પ્રસ્તાર, તાત્ર પ્રબંધ છંદ અક્ષંકાર. ૫૪
 જરૂર* ભેદ પિંગલ ગુણ ગીત, વસ્તવંધ ગાથા ને કવિત્ત;
 આલિત રાગ મધ્યમ દતાર, નવરસનણો ન સહું વિચાર. ૫૫
 ક્રુપ માત્રા પદ માત્રા સંદી, અડવલ મુડવલ ને ચોપાઈ;
 પૂર્વજાયા રસાકિલા, દ્વહા કુંડળિયા કુંડલા. ૫૬
 ત્રાટિક સાટિક નાના નાચ, તાન માન ને તાટિક નાચ;
 કમ્પક સમ્પક ન જાણું વહી, એકતાળી ત્રવડી ત્રવપદી. ૫૭
 સ્થાનક ભૂષણ આયુધ જાત, સ્વર વ્યંજન લક્ષણ ઉદાત્ત;
 રૂપકકેસાં વાહન વર્ણ, સ્લોક સમાસ અને વ્યાકર્ણ. ૫૮
 કથા સમંધ કહું કથમ કરી, જાણું નદી કવિની આતુરી;
 સાદસ સલતણે આધાર, જોલિશ નિજ ગુણ તણામુરાર. ૫૯
 ભક્તિ ભાવ આણી મનમાંહે, ગાદ્યગ ગોવિંદ ભોજે ભાવે;
 જાણું નહીં અધિક આક્ષેપ, કરીશ કથા માત્ર સંક્ષેપ. ૬૦
 કૃષ્ણતણા ગુણ છેજ અનેક, તેનો હું કથમ કરું વિવેક;
 યોડું યોડું લેછશ સાર, ન્યમ મધુકર મધુ કરે આહાર. ૬૧

પૂર્વજાચો.

હાશરકંધતણી કથા, શુક પરીક્ષિત સંવાદ;
 ભાવ ધરી અંગે ગાદ્યશું, આલણતણે પ્રસાદ. ૬૨

ચોપાઈ.

પેહેણું વિપ્ર ચરણ વંદીએ, ચાર પદારથ તો સાધીએ;
 વાડવનણું વચન માગીશ. તો હું કૃષ્ણકથા કરીશ.

* નાટ્યનો આચાર્ય હસત. (એ માગધી રાખ્દ છે). † મુરારતણા.

અદ નિશિ કંઈ વિપ્રની સેવ, ભુમીતણા જે બંગમ દેવ;
જેની વાણી નિર્મળ નીર. પાતક છૂટે સર્વ શરીર. ૬૩

શ્લોક.

બ્રાહ્મણં જંગમં તીર્થં નિર્જલં સર્વકામિકં ।
તેષાં વાવયોદકેનૈવ, શુદ્ધાંતિ મલિનોજનાઃ ॥ ૬૨ ॥

અર્થાથ.

વિષ્ણુ બણે દિગરૂપે દ્વં, તેને પૂજ્યે પૂજા લઈ;
તેશું વૈર કરે જે અન્ન, વિષ્ણુ બણે તે મારે શત્ર. ૬૪

શ્લોક.

યે બ્રાહ્મણાસ્તે નરનાથ સોહં, તેર્વાંચિતેપુસ્વપમાર્ચિતોહં ।
તૈરેવતુષ્ટો પ્યહમેયતુષ્ટો, વૈરંચંતૈરેવમમાપિવૈરં ॥ ૬૪ ॥

અર્થાથ.

બ્રાહ્મણ જેણે સતોષ્યા નહીં, તે નારાયણ પામે ઈર્ષ્યા;
વિષ્ણુ વિપ્ર જે અંતર કરે, તે નર નરક પંથે સાંચરે. ૬૫

શ્લોક.

બહવસ્તેનજાનંતિ મમ મામાવિમોહિતા ।
સદાહં દ્વિજરૂપેણ, વિચરામિ મહીતલે ॥ ૬૫ ॥

અર્થાથ.

હરિ વિપ્ર ગંગાનું પાર, ભાગીરથી, વિષ્ણુ દિગ સાર;
વિપ્ર ગંગ શ્રીનાથ મુરાર, પાવન એ ત્રય ભુવન મુઝાર. ૬૬

શ્લોક.

હરિર્ભાગીરથીવિપ્રા, વિપ્રાભાગીરથીહરિઃ ।
માગીરથીહરિર્વિપ્રા સારમેકં જગત્ત્રયમ્ ॥ ૬૬ ॥

અર્થાથ.

દેવાધીન સકલ સંસાર, વર્તે દેવ મંત્ર આધાર;
મંત્ર અમોઘ જેહ છે અભેદ, સકળ મંત્રનું મંદિર વેદ.

નિગમ સાર ત્રિભુવન મોઝાર, વસે વેદ બ્રાહ્મણુ આધાર;
તેણે કરી મેવવા વિપ્ર, સકલ પદારથ આપે લિપ્ર.

૬૭

શ્લોક.

દેવાર્ધીનં જગત્સર્વં મંત્રાધીનાશ્ચ દેવતાઃ ।

તેમંત્રાઃત્રાણનાર્ધીના તસ્માત્ત્રાણદેવતા ॥ ૬૭ ॥

ઓપાર્ધ.

પ્રભુમ્યા આપે ઉત્તમ હાગ, ધર્મ અર્થ ને પૂરે કામ;
જને વિપ્ર હોય સાનુકૂલ, તે પામે નર મુક્તિનું મૂલ. ૬૮
કારણુ એલ વિભાસી કરી, ભાવ ભક્તિ હૃદેમાં ધરી;
આવી દ્વિજને લાગ્યો પાપ, મુગ્ધને કીધો બહુ પસાય. ૬૯
કરજોડી બ્રાહ્મણુ પીનગ્યા, સ્વામી મુગ્ધ ઉપર કરે દયા;
મન માંડે. ઉત્કંઠા ધણી. કથા કરેવા કેશવતણી. ૭૦
તમારી અનુકંપાએ કરી, આછસા શુભુ હું સુતદેવકી;
રજે કથા રહેતી વચમાહે, પછી લોક હસારત થાયે. ૭૧
શુરુચરણે મસ્તક નામિયે, ચાર પદારથ તો પામિયે;
આણી હૃદે વિચાર વિચેક, પૂરવછાયો આપ્યો એક. ૭૨

પૂર્વછાયો.

મોળ કળા સંજીવની, ખીચું નામ મધંક;

પૂરી પાતક નાશની, હરિ કથા નિષ્કલંક.

૭૩

ઓપાર્ધ.

વળી ઉપરે આપ્યું વરદાન. પામિશ ધરણીધરનું ધ્યાન;
ત્રૂંધ્યા દ્વિજ દીધી આશીષ, તુજને પ્રસન્ન થયે જગદીશ. ૭૪
વિપ્રતણું વચન પામિયું, કરજોડી મસ્તક નામિયું;
તો મેં જાણી અઘરચુકિત, પામ્યો કેશવ કેરી ભક્તિ. ૭૫
યથાશક્તિ હરિ પૂજા કરે, રસના રામ નામ ઉચ્ચરે;
મત્ મંગલિત મેવા હારિકા, તેહ બણીને ભવતારિકા. ૭૬
ગાઉં ગોવિંદનાં નિજ ગીત, ચતુર્ભુજ ચરણે લાગ્યું ચિત્ત;
એકવાર મેં કમળાપતી, કીધી શ્લોક સાને પીનતી. ૭૭

કૃષ્ણ કૃષ્ણ મહાગ્રાહો, મુરારેવચનં મમ ।
 શૃણુવંત પ્રિયામુક્તા, યુક્તં વિષ્ણુ રમાપતિ ॥ ૧ ॥
 કામક્રોધામિતમાનાં લોભોપહતચેતસાં ।
 નરકે મજ્જતાં નાથ, તમેવ ગરણં નૃણાં ॥ ૨ ॥
 તથ પ્રસાદેન ગોવિંદ, ગુણાનાં તવકીર્તનાત્ ।
 શરણ્યોહં યથા શયત્યા તન્મે રક્ષિતુમર્હસિ ॥ ૩ ॥
 નૃણ્યા પીડિત દીનં હીનં મત્ક્યાદિભિર્ગુણેઃ ।
 વિવેકરાહિતં તાત ગ્રાહિ મા શરણાગત ॥ ૪ ॥
 નારાયણ કલ્પકેશ પ્રસીદ પુરુષોત્તમ ।
 તથા કૃપાલુર્ના સ્વામિન્ અનૃગ્રાહ્યો ભવામ્યહં ॥ ૫ ॥
 એવમુક્તો મહા વિષ્ણુઃ પ્રત્યુવાચ સ માં પ્રાતિ ।
 મયિ મત્કિર્ત્ત્વદા નૂનં મત્પ્રસાદાત્મભવિષ્યતિ ॥ ૬ ॥
 તદાપ્રભૃતે ગોવિંદે કૃષ્ણેદેવકીર્તનંદને ।
 મત્કિર્ત્તમે નિશ્ચિન્તા જાતા મહાભયવિનાશિની ॥ ૭ ॥

ચોપાધ.

જ્ઞાંતર્યામી મર્ચવાસ, હૃદયકી તે કરે પ્રકાશ;
 ભીમ વચન કર જોડી કંવ. હરિ વિષ્ણુ કાળુ કાને શીખવે. ૧૮

શ્લોક.

જ્ઞાસ્તા વિષ્ણુરજોષશ્ચ યુક્તોયં હૃદિ સંસ્થિતઃ ।
 તમૃતે પરમાત્માનં તતઃ કઃ કેન ગિષ્યતે ॥ ૭૮ ॥

ચોપાધ.

જ્ઞાને શ્વેકતણા ઇતિહાસ, મેં સાંભળિયો ભગિયા વ્યાસ;
 દેવ ત્રપિ કહે ચાલવરાય, વાસો વમે કયલાં લુવન માંય. ૭૯
 નારદ પૂછે જોડી હાથ, શ્રીમુખ વચન કહે જગનાથ;
 કરો દયા સુજ બપર ઈશ, ક્યાં સોધ્યા મજો જગદીશ. ૮૦

श्लोक.

द्वारावन्यां सुखासीनं भगवंतं जनार्दनं ।
प्रणम्य शिरसा देवं नारदः परितच्छसि ॥ ७९ ॥
केषु केषु च स्थानेषु द्रष्टव्यो स मया प्रभो ।
तत्त्वं कथय देवेश अनुग्राहो भवाम्यहं ॥ ८० ॥

श्रीपाद्य.

यजता ज्योत्स्ना त्रिभुवनराय, वसुं नदीं गिरिद्वरभाय;
नव पैकुंठ न सागर क्षीर, नव व्रतजप तप तीरथ नीर.
नारद सांभल सायुं कहुं, अहनिशि जयां हुं वासो रहुं;
पेण्युपंतला हृदभां विष्णु, अथवा कृष्णकथा त्यां कृष्ण. ८१

श्लोक.

नाहं वमामि वैकुंठे योगिनां हृदये नहि ।
मद् भक्ता यत्र गायंति तत्र तिष्ठामि नारद ॥ ८१ ॥

श्रीपाद्य.

ते अष्टींजे भागवतप्रधान, सकल भूतशुं यित सभान;
कृष्ण कथा जे सगरे नित्य, जखे सुंखे जे अडे यित. ८२
ते साधवो भागवतप्रधाना, समस्तभूतेषु समानचित्ता ।
हरेः कथा ये कथयंति पुण्यां, गायंति शृण्वंति मुदा स्मरंति ॥ ८२ ॥

श्रीपाद्य.

त्यां गंगा गया ज्योति, त्यां क्षिप्रा सरयू सरस्वती;
हरि दामोदर शंभोदर, कृष्णा अवेरी डेदार.
त्यां पुरुषोत्तम सागर न्यत, अशी कान्ति ने कुरुक्षेत्र;
त्यां यमुना रेवा अधुमती, भाया भयुरा गहिरावती.
सुवर्णरेखा तापी गङ्गी, शालिग्राम क्षेत्र त्यां सटी;
भद्रा कपिला अश्वामती, अद्रभागा ने चर्मपवती.

તુંગેભદ્રા ત્યાં ગોદાવરી, અયોધ્યા ને અવંતીપુરી;
 ત્યાં કૌશા કૃષ્ણા કૌશિકી, સિન્ધુ નદી સીતા મધ્યકી.
 માન સરોવર ગંગાદાર, શુકર ક્ષેત્ર શૃંગ ઓંકાર;
 તીરથ રાત્રી ત્યાં પ્રયાગ, ત્યાં અશ્વમેધાદિક યાગ.
 ત્યાં જપ તપ તીરથ વ્રત દાન, ત્યાં રામ દમ નિજ નિર્ગળ જ્ઞાન;
 ત્યાં શેઠગણિયા અભ્યાસ, ત્યાં યંત્રમંત્ર પડંગ ન્યાસ.
 ત્યાં બદરીનારાયણ વાસ, સિદ્ધક્ષેત્ર પુષ્કર પ્રભાસ;
 ત્યાં વૈતરણી રુકમાવતી, ગંગાસાગર સાબરમતી.
 નૈનિયા અંબક દંડક નામ, કૃતમાળા શ્રીસાગરિ સ્વામ:
 વિગત પુરંદર એ અશ્વિની, નાના નદી સમુદ્રગાગિની.
 ત્યાં આળૂ અળક ગોઠલું, સાત સમુદ્ર સહીતા વરુણ;
 તીરથ સકલ ક્ષેત્ર શ્રીરંગ, જ્યાં શ્રીકૃષ્ણકથા પ્રસંગ. ૮૩

તત્રૈવ ગંગા યમુનાત્રવેણી ગોદાવરીસિન્ધુ સરસ્વતી ચ ।

સર્વાણિ તીર્થાણિ વસાંતિ તત્ર યત્રાચ્યુતોદારકથાપ્રસંગઃ ॥૮૩॥

ચોપાઈ.

ત્યાં લગિ ગર્ભવાસ વેદના, ત્યાં લગિ યમતણી યાતના;
 ત્યાં લગિ ક્રોધ લોભ સંતાપ, ત્યાં લગિ મોહમત્સરનો વ્યાપ. ૮૪
 ત્યાં લગિ દુષ્ટ દાવાનલ દહે, ત્યાં લગિ પાપ શરીરે રહે;
 ત્યાં લગિ ભ્રમણ ચક્ર સંસાર, જ્યાં લગિ હ્રદે ન વમે મુસાર. ૮૫

શ્લોક.

તાવદ્ભ્રમંતિ સંસારે મનુષ્યા મંદબુદ્ધયઃ ।

યાવદ્ભૂપં ન પશ્યંતિ કેશવસ્ય મહાત્મનઃ ॥ ૮૪ ॥

તાવદ્ભ્રમંતિ તે દુઃખં ચિંતાસંસારસાગરે ।

યાવત્કમલપત્રાક્ષં ન સ્મરંતિ જનાર્દનં ॥ ૮૫ ॥

ચોપાઈ.

ત્યાં લગિ ગમે ધરે બહુ ગર્વ, ધતિહાસાદિક શાસ્ત્રજ સર્વ;
 ત્યાં લગિ તારા તેજ પુરાણ, જ્યાં લગિ ભાગવત ન ઉગે બાણ. ૮૬

પૂર્વછાયા.

તાપ તપ્ય ત્યાંહાં લગી, હોયે હાણુ વિહાણુ;
ભક્તિ બાવે મુણિયુ' નહીં, શ્રી ભાગવત પુરાણ. ૮૭
શ્રવણે જોણે મુણ્યુ' નહીં, બાવે ભાગવત પુરાણ;
મનુષ્ય રૂપે અવતર્યા, આશંતા પાપાણુ. ૮૮

ઓપાર્શ્વ.

મુણ્યુ' નહીં ભાગવત પુરાણ, આરાધ્યા નહિ પુરુષ પુરાણ;
વિપ્ર વદને નવ હોમ્યુ' અત્ર, વૃથા જન્મ તે પામ્યા જન. ૮૯
યૈર્નશ્રુતં ભાગવતં પુરાણં નારાધિતોયૈઃ પુરુષપુરાણઃ ।
હૃતં મુક્તે નૈવ ધરામરાણાં તેષાં વૃથા જન્મ મતં નરાણાં ॥ ૯૦ ॥

ઓપાર્શ્વ.

અતિ ઉત્તમ ભાગવતી કથા, સદા પવિત્ર જન્મહરી યથા;
તપ્ય પુરુષ યાથે પાવન, પાદક પૃચ્છક ઓતાજન. ૯૧
વાસુદેવકથામૃતઃ પુરુષાન્ ત્રીન્પૂનાતિ હિ ।
વક્તારં વૃચ્છકં શ્રોત્રં તત્પાદસલિલં યથા ॥ ૯૨ ॥

ઓપાર્શ્વ.

પાતક છૂટે ભવ સંતાપ, પૃચ્છકનાં તાસે સૌ પાપ;
જે જન એક મને સાંભળે, તેને આવાગમનજ ટળે. ૯૩
જ્ઞાન સાગર ભાગવત સાર, ભક્તિ વૈરાગ્ય વિવેક વિચાર;
બ્રહ્મવિદ્યા ને આત્મબોધ, વળી વિશેષે શાસ્ત્રપ્રયોગ. ૯૪
તેણે કારણે શુદ્ધ નરનાર, કદિન અંધ નવ લહે વિચાર;
પ્રાકૃત આર્ય જાણુવા સહી, ભીમ ભણે કાધી ઓપાર્શ્વ. ૯૫
કરીશ કયા એહ સમરથ, માંહે મૂઢીશ પરમારથ;
અત્ય મતિ નહીં જાણે કોય, જાણુ હશે જ્ઞાની જે જોય. ૯૬

સોરઠા.

જાણુ અજાણાં બેહ, જાણુ કેઇ પેરે જાણિયે;
જાણુ ભણીને તેહ, જે હરિચણુ ગાતાં હરખિયે. ૯૭

અથવા ઝાણુઝા તેડ, જેને મન માધવ વસે;
તેને કરે પ્રણામ, પાખળ પ્રદક્ષિણ કરી. ૯૬

ચોપાઈ.

વિદ્ય કરે જે કુચ્છિત મતી, યાત્રા જાતાં દ્વારમતી;
હરિચરણ ગાતાં જે નર હસે, કદમ કેટિ તે રૌરવ વસે. ૯૭

વિપ્રમાચરતે પુંસાં દ્વારિકાપાથે ગચ્છતાં ।

નરકે પવંતિ તે મૂડા કરૂપમાત્રં ચ રૌરવં ॥ ૯૭ ॥

ચોપાઈ.

એ માંહે આતિ છે અમૃત, જ્યમ તિથ તૈથ દૂધમાં ધૂત;
કાષ્ટ હુતાશન પુષ્પે વાસ, રંગે સ્થમ એ પ્રબોધ પ્રકાશ. ૯૮
વૈષ્ણવનું છવન એ કયા, પ્રાણધારિ પ્રાણીને યથા;
કલિમલ હરી કરે નિર્દોષ, આપે ધર્મ અર્થ કામ મોક્ષ. ૯૯
મધ્યે પ્રણા ટીકા સહી, એહ કયા પ્રોજશે નહીં;
વિષ્ણુબક્ત નર હશે જેહ, સમ્યક્ અર્થ જાણશે તેહ. ૧૦૦

મત્તયા ભાગવતં શાસ્ત્રં ન વુદ્ધયા ન, ચટીકયા ।

સ્વગૃહં કિં તયા રમ્યં ન સ્ત્રી રમ્યા ન ચાનયા ॥ ૧૦૦ ॥

ચોપાઈ.

તેહ નહોં પ્રીછે પાપિષ્ઠ, જેહની બાહેર હોશે દૃષ્ટ;
પુત્ર મિત્ર કલત્ર ધન ધાન્ય, દેહાદિઃ વિષે અભિમાન. ૧૦૧
માયા મોહ દુરાશા કરી, જેની પ્રણ લીધી હરી;
બાંધ્યા વાચા કરે બંધ, તે નર દેખતાં થયા અંધ. ૧૦૨
ભક્તિ ભાવ આણી મનમાં, દેવ વિપ્ર ગુરુ પૂજ્યા પાય;
કરી પ્રણામ હરિ હર પ્રહા, કીધો કયાતણો આરંભ. ૧૦૩
સોળ કળા શશિવયણી એહ, ભક્તિ વૈરાગ્ય નાનમય જેહ;
કયા રોપ તે છેવ અનેક, એટલે કળા પોહોંતી એક. ૧૦૪

ઇતિ શ્રી વિષ્ણુદાસ ભીમ વિરચિત હરિલીલા ચોડશકળામાં
પેહેલી કળા સમાપ્ત.

કળા ૨ જી.

પૂર્વછાયા.

કારણ કૃષ્ણ કયાતણું, કરિશ કહું કુણું હંત;
જેહ મહિમા બોલિયે, કહેણું તે સંકેત.

૧

ચોપાઈ.

ભવસાગર દુસ્તર અપાર, તેહતણો નહિ લાભે પાર;
તૃષ્ણા જલચર મદ મત્સર, કામ ક્રોધ ભણિયે મગર. ૨
પાખળ માયા મોટી પાળે, વડવાનલ તે લોભ અગાળે;
આવાગમન તે ભરણ ઉભરણ, અનેક લહરી જામણુ મરણ. ૩
હૃદયે શોક પર્વત વિશાળ, મદમત્સર મમતા શ્રેવાળ;
અતિ ઘણી આશા પાતક પંક, તે દેખીને ઉપચો અકંપ. ૪
મનમાંહે વિમાસણ કરી, એહ પાર ક્યમ પામિશ હરી;
જાણું કારણ સમ્યક્ સહી, વહાણુ વિના ઉતરાયે નહીં. ૫
કૃષ્ણકથા કરીશ નિજ નાવ, દહ શ્રદ્ધા ને નાંગર ભાવ;
વિવેક કૂપમાં લાંગર કરીશ, એણીપેર ભવસાગર ઉતરીશ. ૬

પૂર્વછાયા.

સક્ષેપે શ્રીભાગવત, કરીશ વિધિ મહિમાય;
એક દ્વાદશ ત્રણ શત એ, કહો નિશ્ચય સંખ્યાય. ૭
પ્રથમે સકળ અયતણું, ઉત્તમ એહ અપાર;
અર્થ જુગતે તેહના, બોલિશ એહ વિચાર. ૮
ભક્તિ વૈરાગ પરિપર વસે, તાત્પર્ય નિર્વાણ;
દશવિધીલીલા વિષ્ણુની, બોલિશ એહ પુરાણ. ૯
પછી અનુક્રમ એ કરી, લીલા તણો વિચાર;
કહિશ કયા એ વિસ્તરી, દ્વાદશસ્કંધજ સાર. ૧૦
પ્રથમે અધ્યા અષ્ટદશ, અને પ્રકરણ ત્રણ;
વક્તા ચોતા બોલિયે, ઉત્તમ મધ્યમ હીન. ૧૧

ચોપાઈ.

શુક પરીક્ષિત અતિશ ઉદાસ, ભગવાન નારદ વેદવ્યાસ;
સન મહાન્નપિ સૌનક જેહ, એણીપેર લક્ષણ બોલ્યા તેહ. ૧

બીજે અવણ્ણતણી વિધિ કરી, સૂક્ષ્મ સ્થૂલ ધારણા ધરી;
 દશ અધ્યાય તે છે વિચાર, સમ્યક્ શ્રદ્ધા ધ્યાન વિચાર. ૧૩
 હરિલીલા બોલીશે ઈશ, ત્રીજે અધ્યા છે તેત્રીશ;
 અરૂપ રૂપ ધરે તે સ્વર્ગ, સાંભળતાં નર છૂટે નર્દ. ૧૪
 ચોથે અધ્યા છે એકત્રીશ, કરી સ્મૃતિ કહે જગદીશ;
 એહજ ભણિયે લીલા સર્જ, જોણે પામીને અપવર્ગ. ૧૫
 પાંચમે અધ્યા છે છત્રીશ, મયાદા કીધી જગદીશ;
 ખંડ કીપનાં નિર્મળ માન, ઉત્તમ લીલા ભણિયે સ્થાન. ૧૬
 છઠે પોપણ જાણુ' સહી, વિષ્ણુમક્તને દુર્ગતિ નહીં;
 કીધા બહુ અપરાધો અત્ર, તથાપિ નરક પાતક નહિ તત્ર. ૧૭
 ચમયાતના ટાળે શ્રીરામ, આપે નિજપદ ઉત્તમ ધામ;
 ઓગણીશ અધ્યા તે કથા, ઈંદ્ર અગ્નિત્ર રાખ્યા યથા. ૧૮
 સપ્તમે અધ્યા દશ ને પંચ, અતિ કર્મણા પૂરવ સંચ;
 જય વિજય મને અતિ વિરોધ, દીધો રાખ ધરીને ક્રોધ. ૧૯
 ચતુર શિરોમણિ એ પ્રહ્લાદ, હિરણ્યકશિપુ ને હિરણ્યાક્ષ;
 દ્વિક્ષત્રિય હરિ ઉપાસના, અકામ સકામ બેહુ વાસના. ૨૦
 મન્વન્તર વૈષ્ણવનો ધર્મ, આદ્ય બોલ્યો તેનો મર્મ;
 સંક્રાંત થડે ધરે હરિ ધ્યાન, સંપદ અર્થે આપે દાન. ૨૧
 જાણેવા અહનિશિ સિદ્ધાંત, બોલિશ ત્યાં તપ્ય દૃષ્ટાંત;
 ચોવીશે અધ્યા તે કથા, ગજેંદ્ર સમુદ્રમંથન બાજી કથા. ૨૨
 નવમે અધ્યા છે ચોવીશ, ઉત્તમ કથા તણીભુવર્ષશ*;
 સૂર્ય સોમવંશના રાય, બોલિશ તેહતણા મહિમાય. ૨૩
 દશમે કૃષ્ણકથા વિસ્તાર, સાંભળતાં નાસે સંસાર;
 નેવું અધ્યાય તેને સાર, નિરોધ નામ દૈત્ય સંહાર. ૨૪
 એકાદશે ઉદ્ધવ દેવેશ, અધ્યા એકત્રીશ ઉપદેશ;
 કર્મ ભક્તિ જ્ઞાન નિર્વાણ, મુક્તિ ભક્તિતું સાધન જાણ. ૨૫
 દ્વાદશ ત્રયોદશ અધ્યા સાર, આત્મબોધતણો વિસ્તાર;
 મુક્ત બ્રહ્મરૂપ થઈ રહે, આશ્ચર્ય એહ મહા ત્રપિ કહે. ૨૬

નવમે બોલ બોલીશ એહ, દશમી સિદ્ધિ કારણે તેહ;
સંક્ષેપે કીધો પ્રત્યંધ, એણીપેર બોલ્યા દ્વાદશ સ્તંધ. ૨૭

દોહડા.

એકમને આદર કરી, પાપ પ્રણુમી દેવેશ;
હવે અર્થ અધ્યાત્મો, બુદ્ધિમાને બોલેશ. ૨૮
અખિત એહ જાણું નહીં, સમ્યક્ કરી સંવાદ;
નામ માત્ર એ પ્રંથનું, કરિશ કયા અનુવાદ. ૨૯

ચોપાઈ.

સકળ ક્ષેત્રમાં નૈમિષ સાર, તે મહિમા નવ લાભે પાર;
અનેક જન્મ કોટિના મંચ, તત્ક્ષણ ટાળે પાતક પંચ. ૩૦

પૂર્વછાયા.

બ્રહ્માએ સરજી મૂકિયું, અવનિચક સંસાર;
અવરે ક્યહી ભાગ્યું નહીં, બુઢી યષ્ઠ તે ધાર. ૩૧

ચોપાઈ.

ગોનક પ્રમુખ મહા ઝપિ જન, સદાચ વર્ષ લગિ માંડ્યો સન;
યાગ યજ્ઞે દમે નિત દેહ, સર્વે વિષ્ણુપરાયણુ નેહ. ૩૨
આપે અન્ન અવારી દાન, સકળ ક્રિયા તેણે અવસાન;
એક અવસરે ઝપિ સંધાત, મળ્યા સૂતને પૂછી વાત. ૩૩

વસ્તબ્ધ.

સાંભળ . સૂત તું સકળ શાસ્ત્ર પુગણુ વેતા,
બ્યાસતણો શિષ્ય પરમ ભાગવત, અવરે કહું ગુણુ કેતા;
કલિયુગ દાહણુ આવિયો, વિપરીત આચરણુ તેહતણાં;
તે દેખીને અમને, જય ઉપન્યો અતિ ઘણો.
વિષ્ણુ ક્ષેત્ર બાણી કરી, તીરથગાહે પવિત્ર;
યાગતણું મિશ કરી અમો, સૌ આવ્યા છો અત્ર. ૩૪

ચોપાઈ.

લંપટ ચોર ચપટ અતિ દુષ્ટ, પ્રજાને પીડે પાપિષ્ટ;
કૂડ કપટ લોભ અન્યાય, પુત્ર પિતા નવ માને માય. ૩૫

રાજ સર્વસ્વ લે છે દંડ, વંચદ્રોહ વરતે પાખંડ;
 શીઘ્ર સત્ય દયા વ્રત જન, વિવેક વિચાર રહિત દરિ ધ્યાન. ૩૬
 મર્મ તણો કે ન લહે માગ, થોડી છવી થોડો ભાગ;
 બેદ ન લાભે વર્ણાવર્ણ, કલિયુગનાં એવાં આવર્ણ. ૩૭

પૂર્વછાયા.

દવે મૂત કરો તમે, વાસુદેવ મદિમાય;
 ભવસાગરમાં ખૂડતાં, તરવાતણો ઉપાય. ૩૮

ઓપાર્શ્વ.

શાસ્ત્ર સકલતણો ઉપકર્મ, ઉપાસના પુરુષોત્તમ મર્મ;
 લીલા ત્રિવિધ વિષ્ણુ અવતાર, પાત્ર પ્રથ્વ લાં છીધાં સાર, ૩૯
 સૂતતણે મન હરખ ન માય, અંગની ગેમાવળી હરખાય;
 નયન દર્પણ શુભદ્રુ દંઠ, ગુણ ગાવા તે ગય પેકુંઠ. ૪૦
 સાધુ સાધુ વાપી ઉચ્ચગી, શાનકનખી પ્રગંસા કરી;
 ઇષ્ટ દેવને કરી પ્રણામ, કહે સૂત ગોવિંદ ગુણુ ગ્રામ. ૪૧
 સકલ શાસ્ત્ર નિર્ધારિત અર્થ, વિષ્ણુ સત્ય પ્રથંચજ અર્થ;
 પરમ પુરુષની એદજ સુક્તિ, જેથી ઉપજે અધોક્ષજભક્તિ. ૪૨
 વિષ્ણુ ઉપાસના દોષ પ્રકાર, નિરાકાર અને સાકાર;
 ભક્તિયોગ વાસુદેવ નિધાન, જેણે વૈરાગ્ય તત્ક્ષણુ જ્ઞાન. ૪૩
 જ્યમ ઉપજે ભક્તિ ભગવાન, બોલિશ તેહતણે સોપાન;
 પુણ્ય તીર્થ શાસ્ત્ર સંવાદ, સાધુ પુરુષતણા પ્રસાદ. ૪૪
 અનેક ભોગ સૂચ દિન રાત, આવે નહીં તુલા નવમાત્ર;
 મોક્ષ સ્વર્ગનો નહીં પ્રસંગ, જેસો મુવિ ભાગવત પ્રસંગ. ૪૫
 દવે અવતાર તણાજગદીશ*, બોલીશ જે છીધા બોલીશ;
 વિષ્ણુતણી લીલા નિર્મલા, કિંચિત્ અંશ ને કિંચિત્ કળા. ૪૬
 મત્સ્ય કૂર્મ ને શીરાસહ, નારસિંહ વામન મદિમાહ;
 પર્ણરામ શ્રીરામ મુરાર. બુદ્ધ કલિક કેરા અવતાર. ૪૭
 મતુ સ્વાયંભૂ સનતકુમાર, નરનારાયણ અતિજ ઉદાર;
 યજ્ઞ કપિલ દાક્ષવ્રજ વ્યાસ, પ્રભુ હયગ્રિવ ને કપજ ઉદાસ. ૪૮

* તણાજગદીશ-જગદીશતણા.

ધનવંતરી વૈદ્ય ગોવિંદ, હંસરૂપ સંવાદ સુનંદ;
ગોહિનીએ જોયા ત્રિપુરાર, નારદ દેવઋષી અવતાર. ૪૯
યદ્યપિ ચોપીશે પરિધાન, શ્રીકૃષ્ણ આપણો ભગવાન;
સૌનદ્રે પૂછ્યાં પાંચે જોઈ, તેનો ઉત્તર દીધો તેહ. ૫૦

પૂર્વછાંચો.

હવે એક ઉત્તમ કહિશ, કયા સબંધ સુચંગ;
અર્થ ત્રણ અધ્યાત્મણો, નારદ બ્યાસ પ્રસંગ. ૫૧

ચોપાઈ.

સકલ શાસ્ત્રમાં ભારત સાર, તેને ઉત્તમ પર્વ અહાર;
વિવેક વિચાર સહિત વચન, અતિ રૂઝાં તે પાંચ રતન. ૫૨
વેદબ્યાસ કષ્ટ દિનરાત, ગણિયા નારદ પૂછી વાત;
ભારત સવા લાભમે કિયું, નોયે તાપ ન છાંડે હિયું. ૫૩
નારદ બણે લોક છે રગત, ધર્મ અર્થ ને કામાસકંત;
તેહ વિશેષે પ્રેરે તેહ, શાસ્ત્ર સંકષ્ટ જોયાં લેહ. ૫૪
કવણુ કાજ તે વચન વિચિત્ર, કૃષ્ણ કથા જ્યાં નહીં પવિત્ર;
અનેક વાઘ્યઅલંકૃત વાણુ, નિશ્ચય કામાસકિત જાણુ. ૫૫
માનસરોવરહંસા જોઈ, વાયસ તીરે ન રમે તેહ;
નિષ્કર્મ, કર્મવર્જિત ભગવાન, સોહી નહીં નિરંજન ધ્યાન. ૫૬
સ્વધર્મ ત્યજે બજે ગોવિંદ, તોડે પામે પરમાનંદ;
સેવા કરે મૂઢી માત્સર્ય, તેનું શું કહીએ આશ્ચર્ય. ૫૭
વાક વિસર્ગ ગુણ મોરાર, યદ્યપિ અબંધ તોડે સાર;
જ્યાં જશ એ નિત નામ અનંત, બણે સુણે સંપ્રહોજ સંત. ૫૮
સાંભળ એક કહું તુજ ગમ, બોલિશ મોક્ષ સબંધી ધર્મ;
પરમહંસને વદલબ જોઈ, ભક્તિ-વૈરાગ્ય અનુકંમે એહ. ૫૯
કૃષ્ણતણા ગુણ કહે સકેત, ભવઅંધન વિનાશન હેત;
વાસુદેવ વરણવિષે કાંતિ, પાગિશ હૃદે તેથી તું શાંતિ. ૬૦

* એ પાંચ રતનનાં નામ, ગીતા, વિષ્ણુસહસ્રનામ, અનુસ્મૃતિ બિખ્મ-
સ્તવરાજ, ગણેશમોક્ષ.

† કચું. ‡ હૃદય.

માંભળ એક કહું દૃષ્ટાંત, ગારા જન્મતણું વૃત્તાંતઃ
 એ આખ્યાનજ છે અદ્ભુત, બ્રાહ્મણ ધેર હું દારી પુત્ર. ૬૧
 અદનિશિ દિવ્ય શુશ્રૂષા કરું, વચન કહે તે મનમા ધરૂં;
 પ્રસન્ન હવા ઋષિ મુજને જન, દાદગાક્ષરી આખ્યો મંત્ર. ૬૨
 મદ્દા પુરુષતણો મંવાય, ભણ્યો વિષ્ણુ ભક્તિ મહિમાય;
 ભક્તિભાવ સતોષ્યા હરી, નારદપણું પામ્યો તેણે કરી. ૬૩
 તો હવે એક મને થઇ વ્યાસ, કરો તમે હરિશુણુ અભ્યાસ;
 દેઇ શીખ નારદ ભગવાન, પોહોત્યા આપણને સ્થાન. ૬૪
 વચન સુણી શ્રીવેદવ્યાસ, માડ્યો ધર્મ પરમ અભ્યાસ;
 સ્વર્ગાદિક દન લક્ષણુ જાણુ, કીધું શ્રીભાગવત પુરાણુ ૬૫
 અધિકારી દેખીને એક, તેહ ભણાવ્યા શ્રી શુકદેવ;
 ઉત્તમ શ્રોતા એ મહિમાય, કીધો પ્રગટ પરીક્ષિત રાય. ૬૬
 બ્રાહ્મણુ શાપે તપે ગરીઝ, રાજા બેઠો ગંગાતીર;
 એક પ્રસંગે મળિયા ત્યાહા, સુને કથા મહાબાવી જહા. ૬૭
 શૌનક ભણે કવણુ તે રાય, કેઈ પેર મળિયા શુક સંવાય;
 મુક્તિ પરીક્ષિત પામ્યો થયા, વર્ણવે વિસ્તારી તે કથા. ૬૮
 સૂત ભણે સુણુ શૌનક વાત, જે સાભળ્યુ દિવસ શુભ સાત;
 વચન અનેક મ્હા તે સાર, શ્રીભાગવત તણો વિન્તાર. ૬૯
 ભારત અતે દ્રોણમુત જાણુ, મૂક્યું હરવા પાંડવ પ્રાણુ;
 શરણાગત રાખ્યા શ્રીરગ, કુંતી સ્તવન કરે પ્રસંગ ૭૦
 સુરસેવા નિજ વચ્ચુંશ્રમ, રાય મુધિદિવે પૂછ્યો ધર્મ;
 કારણુ સર્વ કહ્યું તે તણું, ભીમ પદ પાગ્યા હરિતણુ ૭૧
 કૃષ્ણદેવ દારિકા મુઝાગ, આવી મળિયા વહુ પરિવાર;
 જન્મ પરીક્ષિત શ્રોતાતણો, રાયે ઉત્સવ કીધો ધણો. ૭૨
 વિદુર કાપડી વેપજ ધરી, આવ્યા તીરથ યાત્રા કરી;
 ધર્મપુત્રે બહુ દીધું માન, કેટલાક દિવસ વસ્યા તે સ્થાન ૭૩
 એકવાર એકાને રાત, વિદુર કહે સુણુ બાધવ વાત,
 મન વચન બહુ બોલ્યા બેઠ, રાજા તે પામ્યો મન બેદ. ૭૪
 ધૃતરાષ્ટ્ર ગાધારી નાર, લેઈ ચાલ્યો વન મુઝાર;
 કીધું ઉત્તર દેગ પ્રયાણુ, યોગ મુક્તિએ છાડ્યા પ્રાણુ ૭૫

પ્રાતઃકાળે યુધિષ્ઠિર રાય, પિતાતણા પૂજેવા પાય;
 મંદિરમાહે દેખે નહીં, અતિ ઘણું દુઃખ પામ્યા સહી ૭૬
 દેવપિં આબ્યા તેણે ખેવ, સાંભળ કહું દિતારથ એવ;
 જો માનીશ ધ્રુવ અધ્રુવ લોક. તોહે તુજને ન ઘટે ગોક. ૭૭
 વળી એક અસંભવ વાત, તું સાંભળીશ દિવસ માંસાત*.
 કલિયુગે લુપ્ત કિંધો પ્રવેષ, નારદ આલ્યા દધ ઉપદેશ. ૭૮
 નગર માંહે હોય ઉત્પાત, તેટલે દિવસ વહી ગયા સાત;
 દ્વારામતી થકો અર્જુન, આબ્યો મુખ કરમાણું મન. ૭૯
 રાજા પૂછે કહોની મર્મ, તમો ક્યો શું કાંઈ અધર્મ;
 કૂડી સાખ પરાઈ ભરી, કે તેં પરધન લીધું હરી. ૮૦
 લોભે સસ વચનનો લોપ, આહાણુ ઉપરે કીધો કોપ;
 કે તું પરનારીશુ રમ્યો, કે શ્રીકૃષ્ણ સૂર્ય આયમ્યો. ૮૧
 ગદ ગદ કંઠે કહે સુતઈર્ગ, આંધવ હુ વંચ્યો ગોવિંદ;
 હેવામાંય ન માયે શોક, પગે લાગીને મૂકી પોક. ૮૨
 રડતો રાખી પૂછે રાય, કહો એહ વાર્તા મદિમાય;
 યાદવ સહિત છાડ્યો દેહ, મુને શિખામણુ દીધી એહ. ૮૩
 કલિયુગે લાગે પાપ અનેક, તમો રખે હવે રહો દિન એક;
 મોહે પડી નવ છાંડો રાજ, તો લડી મરશો દ્રાવહી કાજ. ૮૪
 મુન પરીક્ષિતને કરી અભિશેક, છાંડો રાજ કાજનો વિવેક;
 મોહ મત્સર માયા પરહરો, કૃષ્ણચરણ હૃદયામાં ધરો. ૮૫
 અનરાન વ્રત પેહેરણુ વૃક્ષપાન, મૌન વ્રત અંતર હરિધ્યાન;
 શમ દમ સસ સંધાતે લીધાઈ, પાંડવ હેમપથે ચાલિયા. ૮૬
 પાળે રાજ્ય પરીક્ષિત સહી, ધર્મમાર્ગ કો છાંડે નહીં;
 એક વાર રાજ વન જાય, વાત કરતાં વૃષભ ને ગાય. ૮૭
 ધરા ધર્મ સંવાદ વિચિત્ર, નૃપતિ વેપ ચક્રશિર છત્ર;
 વૃષભના ઉઘા તપ્યે પાય, તે ત્યાં દૃષ્ટે દીહું રાય. ૮૮
 રાજા બણે કવણુ તું દુષ્ટ, નિદિત કર્મ કરે પાપિષ્ઠ;
 જાણે નહીં મજ કરતો રાજ, તારું મસ્તક છેડું આજ. ૮૯

કાઠયું ખટ્ટુ પરીક્ષિત રાય, તણ છત્ર તવ લાગ્યો પાય;
 ચૂદ્ર નર્દા મુજ કળિયુગ નામ, સ્વામી વસવા આપો હામ. ૯૦
 રાય પરીક્ષિતે કરી વિચાર, વસવા આખ્યાં સ્થાનકે આર;
 કળિયુગ ભ્યાં નારી રજસ્વળા, એકે મૂકે સ્ત્રી તારી કળા. ૯૧
 ખીણ કળા ભ્યાં મુરખાન, ઘૂતકીડા એ ત્રીજો હામ;
 છવ્વેદ્રોહ જે સોના* નામ, ચોથો વસવા આપ્યો હામ. ૯૨
 કળિયુગ કરે વિનંતી સહી, ચારજ હામે સમાઈ નહીં;
 વળતું કહે પરીક્ષિત રાય, ઉગરતો વસે મુવર્ણમાંધ. ૯૩
 નારીસંગ મદિરા અદહર, કિતવપણું ને દિંસા વિચાર;
 બંધ દ્રોહ ચિંતા આચાર, સ્વજનતણો નાણું વિશ્વાસ. ૯૪
 કામ ક્રોધ તૂણ્યા આરંભ, જોગ શ્રમ ને અનૃત દંભ;
 અનેક વ્યસન રૂપ ઉન્માદ, માહો માંહે કુટુંબ વિપાદ. ૯૫
 કદે વિરોધ પુત્ર ને બાપ, લોલે લાગી ન ગણે પાપ;
 અહનિશિ મમતા ઉપજે મન, એટલા કારણુ અવગુણુ ધન. ૯૬
 વળતું વચન પૂછશે જન, તે કાં દૂષણુ જોણુ ધન;
 સકલ ક્રિયા ધનમૂલજ સહી, નિર્ધનને રાજ અંતર નહીં. ૯૭

શ્લોક.*

ધનમર્જય કાકુસ્થ ધનમૂલમિદં જગત્ ।

અંતરં નૈવ પશ્યામિ નિર્ધનસ્ય મૃતસ્ય ચ ॥ ૯૭ ॥

આપાર્થ.

જે કરશે એવો આશ્લેષ, તે ઉપરે ઉત્તર સંક્ષેપ;

ઋપિ રાજાને જોણ્યા ધર્મ, ધન શબ્દે વિદ્યા તપ ધર્મ. ૯૮

શ્લોક.†

વરં શરાવહસ્તસ્ય ચાંડાલાગારવિક્ષિપુ ।

મિસાર્થં પઠનં રામ વિમુક્તં હતજીવનં ॥ ૯૮ ॥

* સુના ખાટપી.

† નાણું-ન આણું.

ચોપાઈ.

બીજા ઉત્તર કેરા કામ, ચિંતા મનની તજે શ્રીરામ;
ત્રૈશ્વર્ગસાધન ધન જાણુ, મોક્ષ સંબંધી એહ પુરાણુ. ૯૯
એહુ દૃષ્ટાંતે પ્રીત્યો નહીં, ત્રીજો ઉત્તર આપ્યો સહી;
તેને દૂષણુ બોલ્યું એહ, ધનવંત અવિવેકી જોહ. ૧૦૦

શ્લોક.

વિદ્યામદો ધનમદ સ્તુતીવોમિજનો મદ ।
એતે સતાં મદા પ્રોક્તા એતદેવ સતાં મદ ॥ ૧૦૦ ॥

ચોપાઈ.

ધન મદે કદર્થ પામે શોક, ધનમદે કદર્થને પીડે લોક;
પર ઉપકાર સાધુ નિર્દોષ, ધન વિવેકી પામે મોક્ષ. ૧૦૧

શ્લોક.

શ્રીશોકાય કદર્યાણાં વિનાશાય દુરાત્મના ।
પરોપકારાય સાધૂનાં મોક્ષાય ચ મહાત્મનાં ॥ ૧૦૧ ॥

ચોપાઈ.

પૂર્વ કર્મ પ્રભાવે કરી, મૂકી સેના ખેડાં તુરી;
એકાકી આબ્યો વનમાંય, ઋષિ આશ્રમે પરીક્ષિતરાય. ૧૦૨
મુનિવર સમીક કરે છે આન, રામને નવ દીધું માન;
ગળામાંહે રાગ ધાલ્યો સાપ, પાછો વળિયો મન સંતાપ. ૧૦૩
દુષ્ટ કર્મ મેં કીધું આજ, પડો શરીર બજો એ રાજ;
દહ વૈરાગ્ય દહેમાં ધસ્યો, રાગ નગરભણી સાંચ્યો. ૧૦૪
શૃંગી નામ પુત્ર ઋષિ તણો, લોચન રક્ત ક્રોધ મને ધણો;
જેણે દુષ્યો મારો આપ, તેને તક્ષક ડસજો સાપ. ૧૦૫
કીધો સમય દહાડા સાત, પુત્ર વરાંચ્યો બોલ્યો તાત;
વેગે રાજ કરાવો જાણુ, કર કંઈ યતન તું છાંડિશ પ્રાણુ. ૧૦૬
ઋષિનું વચન સાંભળ્યું રાય, ઉપચ્યો તે આનંદ મનમાંય;
હૂંટયા રાજ્યતણા સંતાપ, મુજને દયા નહીં એ સાપ. ૧૦૭

રાય મગરમાં પેઠો નહીં, મંત્રીને શીખામણ કહી;
 રયાપી રાજ્ય જન્મેજય ધીર, રાજા ચાલ્યો મંગાતીર. ૧૦૮
 આનસન વિધિ કુશઆસન રાય, મળિયા અનેક ઝાપિ સંવાય;
 પૂર્વપુણ્ય કેરે નિશ્ચય, તત્ક્ષણ ત્યાં આવ્યા શુકદેવ. ૧૦૯
 હરખ્યા ઝાપિ દીધું બહુ માન, આસન છાંડી ક્યો પ્રણામ;
 માણિક જડિત કનક મણિ જેહ, નિજ સિંહાસને બેઠા તેહ. ૧૧૦
 કર જેડી પરીક્ષિત રાય, દેવાગાહે હરખ ન માય;
 દેખ પ્રદક્ષિણા પ્રણમ્યા યતી, વિવિધ વિનય કીધી વીનતી. ૧૧૧
 વૈષ્ણવને પૂછે હિત વાત, આયુતણી સંખ્યા દિન સાત;
 ક્ષણ ક્ષણ મારું મન આવડે, મરણ સમે શું કરવું ઘટે. ૧૧૨
 કીર્તન શ્રવણ મંત્ર તપ ધ્યાન, સાધન સમ દમ આતમ ગાન;
 જોણે ટળે સંસારી ક્ષેશ, તે મુજને આપો ઉપદેશ. ૧૧૩
 ભીમ બણે પ્રગટારથ એહ, કાને રળે રહે સદેહ;
 મુકિત કયા પોહોંતી નિર્મળા, પ્રથમસ્કંધ ને ખીજી કળા. ૧૧૪
 ઇતિ શ્રી વિષ્ણુદાસ ભીમ વિરચિત હરિલીલા પોડશ
 કળામાં ખીજી કળા સંપૂર્ણ.

કળા ૩ જી.

પૂર્વછાયા.

વિવિધ વચન રાજાતણાં, શ્રવણે મુણિયાં એવ;
 ભક્ત ઉપર કરુણા કરી, બોલ્યા શ્રી શુકદેવ. ૧

ઓપાઈ.

ઉત્તમ પ્રશ્ન પરીક્ષિત રાજ, કીધું લોક હિતારથ કાજ;
 ભક્તિ પૈરાગ્ય સહિત વિચાર, શ્રોતવ્ય સકળ માંહે ને સાર. ૨
 નરને શ્રોતવ્ય છેજ અનેક, ગૃહેઆસક્ત રહિત વિવેક;
 નિશિ નિદ્રા સંલોગ તરુણ, દિવસે આયં કુટુંબનું મરણ. ૩
 પુત્ર મિત્ર કલત્ર ધન દેહ, આપોપુ' ત્યાં જોડે નેહ;
 આવ્યા મરણ મોહના બંધ, દેખતો નવિ દેખે અંધ. ૪

ને કારણ કૌરવ નરેન્દ્ર, સર્વ બાવે લજવો ગોવિન્દ;
 કીર્તન શ્રવણ સ્મરણ અનુદિન, કરવા વાંઝે મુક્તિ જો જન. ૫
 પરમ લાભતણું અવતરણ, અતે નારાયણનું સ્મરણ;
 હરિ ગુણ કથા પવિત્ર બહુ મતી, નિર્મળ યજ્ઞ રમે જ્યાં યતી. ૬
 કહિશ પુરાણ બાગવત એહ, મુજને પિતાએ બણાવ્યું તેહ;
 યદ્યપિ હું નિર્ણય રહીત, પુરુષોત્તમ લીલાએ ચિત્ત. ૭
 મન સંતાપ ન આણીશ તાત, તારી છવી છે દિન સાત;
 પુરાં એક ખરવાંગ નરેન્દ્ર, મુદ્દતે પદ પામ્યો ગોવિન્દ. ૮
 ભકિતયોગ કરાભગવાન, સૂક્ષ્મ સ્થૂળ એહુ પેરે ધ્યાન;
 વિરાટ પુરુષજ વિશ્વાકર, પ્રયમે એક એહ પ્રકાર. ૯
 હૃદયે કમળમા સામળ વાન, મસ્તક મુગટ ને કુંડળ કાન;
 ચારે હસ્ત પ્રસન્ન મુખ સદા, શંખ ચક્ર પંકજ ને ગદા. ૧૦
 પેહરણુ પીત પટાળી સાર, અંગદ બાહુ રતન મણી હાર;
 કમલેક્ષણુ શ્રી લક્ષ્મણુરામ, પદપદ્મવ સેવક વિશ્રામ. ૧૧
 દૈસ્તુભમણિ મળે તુળસી માળ, સૂક્ષ્મ ધ્યાન તણુંગોપાળર્જ;
 એકેકું ધ્યા એવું અંગ, પછી મકલ રૂપ શ્રીરંમ. ૧૨
 એહુ ધ્યાન ધારણા કહી, અંતરમળને ટાળે સહી;
 ઉત્તમ એહતણું ફળ જણ, અવિચળ પદ આપે નિર્ધાણ. ૧૩
 સકળ દેવતાં એહજ કામ, લજતાને આપે શ્રીરામ;
 અકામ સકામ મોક્ષ કામદી, તોહે ભજવો કનકાંગદી. ૧૪
 ઉગમતો આથમતો બાણ, આશુ હરે વર્જિત હરિધ્યાન;
 તરુવર જ્યમ છવે નર સોય, ધમણુજ આસ કરંતી જ્ઞેય. ૧૫
 પશુતણી પેર કરે આહાર, નામ ન જાણે તણુંમુરાર્જ;
 તેને વખાણી દે બહુ માન, ગર્દભ ઉંટ શકર ને આન. ૧૬
 કણું ખીલડું હરિગુણ નવ સુણે, જિભડા દાહુરિકા નવ બણે;
 મુકુંદને નવ કરે જુહાર, મસ્તક મુકુટ વહે તે બાર. ૧૭
 પૂજા કરે તણીજગનાથ, કંકણ સહિત નહીં રાખના હાથ;
 મોરપીછ દરીન વિન નેત્ર, પાદ પૃક્ષ વર્જિત હરિજ્ઞેત્ર. ૧૮

- જીવન શયવૈષ્ણવ વિણુબંધ, શ્વાસન સ્થળ તુલસી વિન મંથ;
 રીઝે નદીં દહે તું સાર, કૃષ્ણ કથા નેત્રે જલધાર. ૧૫
- કીર્તન સ્મરણ વદન શ્રીદરી, દર્શન સ્પર્શન પૂજા કરી;
 તત્ક્ષણ પાપ લોકનાં હરે, શુકજી પ્રણામ તેને કરે. ૨૦
- હયરી અનેક સુભદ્રા નામ, તેરે શ્લોકે ક્યો પ્રણામ;
 સાંભળ પરીક્ષિત તે તું આદ, બ્રહ્મા નારદનો સંવાદ. ૨૧
- નારદ કહે વીનતી તાત, પૂછુ એક અનોપમ વાત;
 ભૂત ભવ્ય બ્રહ્માંડ પ્રકાશ, ઉત્પત્તિ રક્ષણ અને વિનાશ. ૨૨
- સકળ ભૂત કેશવ સાધાર, તું વર્તે તેને આધાર;
 મારા મનમાં એક વિવેક, આદિ પુરુષ તે તુંયજ એક. ૨૩
- ભણે બ્રહ્મા સુત સાંભળ એવ, આદિ પુરુષ નારાયણદેવ;
 અનંત અવિમત વર્ણિત શોક, જેના અવયવ કલ્પ્યા લોક. ૨૪
- જીવ સ્વભાવ કાલ ને કર્મ, ત્રય ગુણ કારણ કલ્પ ધર્મ;
 મુનિવર વેદ યોગ વિજ્ઞાન, સત્ય શમ દમ દયા પ્રત દાન. ૨૫
- દેવ યજ તપ તીરથ સાર, વર્તે નારાયણ આધાર;
 વાસુદેવ સ્વામી સ્મરથ, તે વિણુ નથી અનેરો અર્થ. ૨૬
- લીલા વેશ વિધણુ અવતરે, સકળ વિશ્વની ચિંતા કરે;
 ભૂત ભવિષ્ય વર્તમાન દેવેશ, હું સરણુ તેને આદેશ. ૨૭
- કમલમાંહે મારી ઉત્પત્ત, ઉપન્યો પણુ નવ જ્ઞાણુ યુક્ત;
 જ્ઞાણુ નદીં ગહન મતિ ગૂઢ, બાહેર આવિ થયો દિગ્મૂઢ. ૨૮
- પદ્મનાભે પાછો સંચર્યો, અનેક વારે ત્યાં દેરા ક્યો;
 પૂરવ સ્થાનક આલ્યો વળી, તપ તપવાણી ત્યાં સાંભળી. ૨૯
- સહસ્ર વર્ષ કીધું તપ ધ્યાન, મુજને પ્રસન્ન હવા ભગવાન;
 હરિ હર્ષિત તવ દીધો હાથ, ભક્તવત્સલ ભોલ્યા જગનાથ. ૩૦
- કૃષ્ણ ભણે સુણુ બ્રહ્મા વાત, મુજવિણુ અવર નદીં શ્રે માત;
 મારે વિષે વિશ્વ વિસ્તાર, જેમ સૂત્ર મણિ પ્રોયો હાર. ૩૧
- ચોડા માંહે કહ્યું અતિ ધણું, જેવું રૂપજ છે અમતણું;
 સ્થિર યઈ સાંભળ વચન વિવેક, ઉત્તમ અડપલ આપ્યો એક. ૩૨
- અડપલ આદિ હું અજ છું એક, મધ્યે ભાસું હું અજ એક;
 સદ્વિવિનાશન હું અજ એક, સદા નિરંતર હું અજ એક. ૩૩

વળી એક અનોખમ ધ્યાન, આતમતત્ત્વે હું નિજધ્યાન;
 સર્વ આતમા હું અજ એક, મુજ થકો મ્યુત નહિ વતરેક. ૩૪
 મુજયો ખીજો દેખિશ જેહ, તુમને બાધા કરશે તેહ;
 બોલું અક્ષર એહજ સાર, મુજયો ખીજો તે સંસાર. ૩૫
 નિજ ઉપદેશ દેઈ ભગવાન, તતક્ષણુ યથા અંતર્ધાન;
 માયા રૂપ દેખાડ્યું સર્વ, બાણ્યું નગર તણુંગાંધર્વ*. ૩૬
 બ્રહ્મા પામ્યા નિજ પ્રબોધ, નારદને દીધો સંબોધ;
 નારદ વેદબ્યાસ સંવાદ, શક બણે મુજ પિતાપ્રસાદ. ૩૭
 રાજા બણે મોક્ષ ને બંધ, શ્રવ દેહ કેઇ પેર સંબંધ;
 મુજને ઉત્તર આપો એવ, વળતા બોલ્યા શ્રી શુકદેવ. ૩૮
 ઘટ આકાશ આતમા સંગ, સક્રિતો જ્યમ રજ્યુ જુનંગ;
 બંધ મોક્ષ બેહુ બ્રમ માત્ર, સવિતા વિષે યથા દિન રાત્ર. ૩૯
 ઉપાધિ ભેદ એણી પેરે બાણુ, રજિત કુસુમ રક્ષટિક પાપાણુ;
 ઘટઘટ પ્રતે જુજુવા નરેંદ્ર, એક અનેક યથા જળ ચંદ્ર. ૪૦
 અનાદિ શ્રવ દેહ સંયોગ, બ્યાધીને વળગ્યો જ્યમ રેગ;
 અજ્ઞાનને કીધો અબ્યાસ, જાણે સ્વપ્ન દૃષ્ટ મદ્રાશ. ૪૧
 સૂખ દુઃખ છે નિમિત્ત બ્રમ, અંતઃકરણુતણું નિજ કર્મ;
 અંતઃકરણુ જ્યહાંનવ ગણે, ત્યાં લગ ભવ દુઃખ આંતિનટણે. ૪૨
 સંક્ષેપે શુરુતે આદેશ, મોક્ષતથાં સાધન બોલીશ;
 કહિશ ઉપાય તેહનો સદી, જેણે જન્મ પામિયે નદી. ૪૩
 ભૂતદયા નિજ વર્ણાચાર, સસ શ્રદ્ધા સંતોષ વિચાર;
 ચિત્ત શુદ્ધ થવાને યુક્તિ, વિષ્ણુ તણી પામે નિજમુક્તિ. ૪૪
 એક મને બજતાં ભગવાન, ભક્તતણું ટાળે અજ્ઞાન;
 કરે દયા સ્વામી ગોવિંદ, આપે નિજપદ પરમાનંદ. ૪૫
 બીમ બણે કથા એ સાર, ધ્યાન શ્રદ્ધા વિવેક વિચાર;
 દ્વિતીયસ્કંધ જ્ઞાન નિર્વાણુ, એટલે કળા પોહોંતી ત્રણ. ૪૬

ઇતિ શ્રી વિષ્ણુદાસ લીમચિરચિત હરિલીલા

પોડશકળાની ત્રીજી કળા સમાપ્ત.

કળા ૪ થી.

પૂર્વછાયા.

વળી એક ઉત્તમ કહું, વિષ્ણુતણે પ્રસાદ;
મહા મુની મૈત્રેય ને, વિદુરતણો સંવાદ. ૧

ચોપાઈ.

એક વાર ધૃતરાષ્ટ્ર રાય, ઉપન્યો શોક તેહ મનમાંય;
રાતે વિદુરે કહ્યું એકાત, પછે રાજા કારણ ગાંત. ૨
વિદુર બાણે મુણુ સાયું વયણુ, પૂટયાં દૃઢવતણાં નિજ નયણુ;
એક પુત્ર દુર્યોધન કાજ, કાંએ નિગમે આવિચલ રાજ. ૩
એક શકુનિ ને દુર્યોધન, કહ્યું કુમંત્રી દુઃશાસન;
દુષ્ટ ચતુષ્ટય એ અવતાર, કૌરવવંશતણા અંગાર. ૪
જે શાખામણુ દીધી રાતે, તેહ સભાયે મુણી પ્રભાતે;
દ્રાપ્યો દુર્યોધન ભૂખાળ, વિદુર તેડીને દીધી ગાળ. ૫
વિદુરે તે વાણી સાંભળી, મનમાંહે ઉપની અતિ રળી;
રાજા દ્વાર નિવેખી બાણુ, કીધું તીરથ ભણી પ્રયાણુ. ૬
બ્રહ્મચર્ય શમ દમ તપ ધ્યાન, ભોગિ શયન અપભક્ષણુ પાન;
એકાએક વિચરે ઉદાસ, એમ કરતાં આવિયા પ્રભાસ. ૭
મુણી વાત હરિતનાથુર માંય, રાજ્ય કરે મુધિધિર રાય;
વેગે આલ્યો સાહસ ધીર, ઉદ્ધવ મળિયા યમુના તીર. ૮
ખેલુ ભક્ત તણાભગવાન*, સાહસ સત્ય ને શીલ સમાન;
ક્રિયા યોગ પરમારથ ધ્યાન, ભક્તિ વૈરાગ્ય તુલા વિરાન. ૯
એકે મને કૃષ્ણ પતિપ્રાણુ, તેનું કેષ પેર કરું વખાણુ;
ભીમ ભણે વિચાર નવ લહું, અધિકો ઓછો કેને કહું. ૧૦
બાળે માંહોમાંહે પ્રણામ, શ્રીવામુદેવ કૃષ્ણ ને રામ;
યાદવ સહિત સકલ પરિવાર, કુગલ વાર્તા પૂછી માર. ૧૧
ઉદ્ધવ જોલ્યા ગદગદ કંઠ, કૃષ્ણદેવ પોહોંલા પૈકુંઠ;
બાર ટાળવા વિશ્વાવાસ, યાદવાચલી કીધી પ્રભાસ. ૧૨

મુજને જ્ઞાન કહ્યું ગોવિંદ, અતિશય ઉત્તમ હે યોગીંદ્ર;
 વિદુર ભક્ત વિસાંચો નહીં, મૈત્રેયની શિખામણુ કહી. ૧૩
 ચાલ્યા વિદુર હિતારથ લેય, ગંગાતીરે મળ્યા મૈત્રેય;
 કરી પ્રણામ વિચાર વિવેક, વિવિધિ વચન પૂછ્યાં અનેક. ૧૪
 કહ્યો મુનિવર લીલા જગદીશ, ઉત્પત્તિ તત્વ તણીચોવીશ*;
 મહી પુરુષની રચના કહી, વિદુર વચન તે પ્રીછ્યાં સહી. ૧૫
 અનંત નાભિ કમલ મહિમાય, બ્રહ્માની ઉત્પત્તિ તે માંય;
 રતવન કરી સંતોષ્યા હરી, દશવિધિ સ્વર્ગ સદૃષ્ટ વિસ્તરી. ૧૬
 દ્વદે સુર અસુર યક્ષ નરનાગ, સ્યાવર જંગમતણા વિભાગ;
 ચૌદ લોક સર્જ્યા બહુ જનન, યથા વાસના વિદ્યુત્પન્ન. ૧૭
 કાલ અંશ પ્રમાણુજ યુક્તિ, સનકાદિક કેરી ઉત્પત્તિ;
 સ્વર્ગ ધરા અતુલ મહિમાય, પ્રગટ્યું ૩૫ તણુંવારાહ. ૧૮
 ગર્ભ ધ્યાન સગલ અસુરાક્ષ, બંધવ હિરણ્યકશિપુ હિરણ્યાક્ષ;
 મુનિવર શાપ કારણે તેહ, વૈકુંઠનાથે અનુમદ એહ. ૧૯

પૂર્વછાયા.

સખજપણું હિરણ્યાક્ષણું, વરાહશું સંગ્રામ;
 તત્ક્ષણ તેનો વધ કરો, દેવ રતવે શ્રીસ્વામ. ૨૦
 કારણ સૃષ્ટિતણું કહ્યું, કદંભ તપ મહિમાય;
 પુત્ર કામે વર પામિયા, દેવહૂતી વિહિવાય. ૨૧
 વિચિત્ર ભોગ કપિલ જન્મ ને, વિષ્ણુ ભક્તિ વિચાર;
 કથા તત્ત્વ ચોવીશની, પ્રકૃતિ પુરુષ વિચાર. ૨૨
 અવિચલ પદની પ્રાપ્તિનો, છેજ અનુક્રમ એહ;
 કપિલ કહે માતા પ્રત્યે, બોલિશ સાધન તેહ. ૨૩

ચોપાઈ.

પ્રથમ પુરુષને શ્રદ્ધા સાર, વર્ણુ ધર્મ જાણે આચાર;
 કામતણી વાંછા નવ કરે, નિમિત્ત નિલ કર્મ અચર. ૨૪
 સેવે ચર્ણુ સદા શ્રીરામ, જિજ્ઞાસુ અગ્ર વસે હરિનામ;
 શ્રીપતિ સેવક જન સાધાર, ટાળે દોષ તણાસંસારનં. ૨૫

હિંસા ન કરે દેરીભૂત*, બાહેર રમત માંહે અવધૂત;
 મુક્તિ પામવા ઉપરે મુદા, નેતિ નેતિ વિચારે સદા. ૨૬
 ક્રુધા તપા નિદ્રા ભય વ્યાધ, જન્મજરા મૃત્યુ દોષ અગાધ;
 ક્ષણભંગુર વપુકેરો અંત, નેતિ સદોદિત એક અનંત. ૨૭
 પુત્ર કલત્ર મિત્ર ધન દેહ, મૂકે મમતા તણો સનેહ;
 અધિક લોભ મનમાં નવ ધરે, યાવત અર્થ પરિગ્રહ કરે. ૨૮
 કામ ક્રોધ છાડે મદ રાગ, વિપયા ભોગ વિપય વૈરાગ;
 શમ દમ પ્રહાર્ય સમુદાય, સાધુ પુરુષના પ્રણમે પાય. ૨૯
 સર્વ તત્ત્વ જાણે વિજ્ઞાન, રાગ દ્વેષ વર્જિત અભિમાન;
 સર્વ ભૂતસમ શાંતિ રેહ, સાધુ પુરુષ બણીને તેહ. ૩૦
 પૂછે બંધન મોક્ષ વિચાર, વળતું કહે ગૃહે તે સાર;
 ગુરુતું વચન હિતારથ જેહ, વળિ વળિ અહનિશિચિતે તેહ. ૩૧
 નિમલ ધ્યાન એણીપેરે ધ્યાય, માંડે તેહતણો ઉપાય;
 જન્મનો કાલાહલ પરહરે, સંગતિ કોઈ તણી નવ કરે. ૩૨
 લિંગે રહિત ધરે નિત વેષ, સેવે તીરથ હત્તમ દેશ;
 પુણ્ય ભોમિ જ્યાં અન્ન સુકાલ,તસ્કર વસુધા ભય નહિ બ્યાલ. ૩૩
 સત્ત્વ શૌચ મજ્જન મન શાંત, ભક્ષ ભોજ નર દે એકાંત;
 અંગ કૂર્મતણિ પેરે કરે, સર્વ ઈન્દ્રિય પાછી સંવરે. ૩૪
 આસન રુચિ નિરંજન હામ, શ્રદ્ધા સહિત ધરે નિત ધ્યાન;
 અંતર્યામી આત્મા રામ, દેહાદિક લજે અભિમાન. ૩૫
 અંતર ધ્યાન એણીપેર ધરે, બાહેર અર્થ દૃષ્ટિ વીસરે;
 થોડા કાળ માંહે આનંદ, પામે નિજપદ પરમાનંદ. ૩૬
 રાજયોગ મેં વણ્યો એહ, પામે નર એકમનો જેહ;
 શ્રદ્ધા ક્ષમા દયા તપ દાન, હોયે ભકત તણોભગવાન†. ૩૭
 જ્ઞાન તણો જોહ્યો અભ્યાસ, આચરતાં છૂટે ભવ પાશ;
 ભણુતા ટાળે સૌ સંતાપ, સાંભળતાં નાસે ભવ પાપ. ૩૮
 પૂર્વ છાચો.

ભક્તિયોગ ભૂધરતણો, નવ લક્ષણ ગુણ ત્રણ;
 સાત્વિક રાજસ તામસી, ઉત્તમ મધ્યમ હીન. ૩૯

ચોપાઈ.

હિસાકાજ ભક્તિ જે કરે, દંભકપણું મનમાંહે ધરે;
 માસર સહિત સદા નર જોઈ, તામસ ત્રિવિધિ ભણીજે તેહ. ૪૦
 ભોગ પામવાતણે ઉદ્દેશ, તે કારણ સેવે દેવેશ;
 અષ્ટ મહા સિદ્ધિ વાંછે જોઈ, રાજસ ત્રિવિધિ ભણીજે તેહ. ૪૧
 પાપ નાસવા કારણ બને, શ્રીવિષ્ણુને એક મને યજે;
 અક્ષમ વિધિ આચારે જોઈ, સાત્ત્વિક ત્રિવિધિ ભણીજે તેહ. ૪૨
 અહનિશિ દૃઢે વસે ગોવિંદ, અંતરયાત્રી પરમાનંદ;
 ભક્તિ હિતાર્થ બજે નર જોઈ, નિર્જુલ ભક્તિ ભણીજે તેહ. ૪૩
 પુણ્યે પામીજે સુર લોક, પાપ પ્રભાવે નરક બહુ શોક;
 બેહુ મિશ્ર કરે નર યદા, યોનિ માનુષી પામે તદા. ૪૪
 અતિશે દુર્લભ માનુષ દેહ, ભવસાગરનું વાહન એહ;
 હરિચુલ સેવા પ્રેરે જોઈ, તરવા જીપર આત્મા તેહ. ૪૫
 ભણે મૈત્રેયવિદુર સુણવાત, એણીપેર વિવિધ વચન નિજ માત;
 પુત્ર કપિસે કીધો પ્રતિપાદ, કીધો ઈંદ્રે પ્રાણનિરોધ. ૪૬
 સિદ્ધ ક્ષેત્ર ઉત્તમ ભુવિમાંહે, સાન્નિધ્ય શ્રીસરસ્વતી પ્રવાહ;
 બિંદુ સરોવર બેઠા ધ્યાન, દેવદુતી પામ્યાં વિમાન. ૪૭
 જીમ ભણે જીજે તેત્રીશ, રૂપક આઠ આગળ આળીશ;
 લીલા પ્રથમ સ્વર્ગ વિસ્તાર, પાચો એક કળા યષ્ઠ ચાર. ૪૮

ઇતિ શ્રી વિષ્ણુદાસ ભીમ વિરચિત

પોડશકળામાં ચોથી કળા સમાપ્ત.

કળા ૫ મી.

પૂર્વછાયા.

આખ્યાન ચાર ચોથેજ છે, ભૂધર ભક્તાધીન;
 સ્ત્રી ગૌરી જાવક મુવ, પૃથુરાજ પ્રાચીન. ૧
 અન્વય મુક્તિકથાતણે, દક્ષપુત્રી નિવાહ;
 યાગ પ્રજ્ઞપતિતણે, કીધો અતિ ઉત્સાહ. ૨

શિવ બેઠા બેઠ્યા નહીં, દેક્ષ કોપ મનમાંદે;
શપ્થ બૃથ નંદી તણો, દીધો માંદો માદે.

૩

ચોપાઈ.

- દક્ષે મદા પશુ માંડ્યો યાગ, કુદ્રતણો નવ દીધો બાગ;
યજ્ઞપુરુષ વિણ હવો ઉણાદ, જાણે વર પાળે વીવાદ. ૪
- સતી બણે શંકર અવિધાર, માંડ્યો યાગ પિતાગૃહહાર;
મારા મનમાં દરખ અપાર, મળવા સખી કુટુંબ પરિવાર. ૫
- નાંકરે ભણે સતી શુણ સહી, વણુ તેડ્યાં તો જાણુ નહીં;
ગયા પછી કે નવ દે માન, મરણુ સરીખું એ અપમાન. ૬
- વળી વળી માન માગે સતી, કર જોડીને કરે વિનતી;
અતિ ધણું રણિયાતજ યઈ, પિહેર જાવાની ગતિ યઈ. ૭
- ઈશ બણે ઉમયા શુણ વાત, દક્ષ અદક્ષ તમારો તાત;
તન ધન યૌવન ગર્વ અપાર, જાણે નહીં વિવેક વિચાર. ૮
- અનેક પેરે શિખામણુ કહી, વારંતાં ઉમયા નવ રહી;
રોપ ભરી તે મનમાં યઈ, વૃષભ ચઢીને પિહેર ગઈ. ૯
- ઉમયા આવી સાંભળી સહી, માળાપે બોલાવી નહીં;
સ્વજન કુટુંબ કે નવ દે માન, દક્ષતણે ધટ વિપરિત સાન. ૧૦
- જપમ નિજ દેશ રહિત રાજન, ઉમયાએ દીઠું અપમાન;
સતી બણે સાંભળહો તાત, શિવ વિણ અશિવ કરિશ ઉત્પાત. ૧૧
- વિદ્યા તપ વપુ વય કુલવંત, શાંતિતણો શુણ બણિયે નિલ;
અસંતને જે આપે યદા, વિપરિત શૂળ પામે તે તદા. ૧૨
- તુજ ઉત્પન્ન માહરો દેહ, કુચ્છિતાન જ્યમ છાંડે તેહ;
દુરિજન સંગતિ કેરો દોષ, તંન લજે થાયે નિદોષ. ૧૩
- બેઠાં આસન ઉત્તર દિશે, પ્રાણુ અપાન બેહુ આકર્ષે;
યોગાનલ ઉપજાવી બહુ, વપુ વજ્ર પ્રજ્વાળ્યું સહુ. ૧૪
- વત્સો હાહાકાર તે વાર, શંકર સેવક કરતા માર;
બેઠ્યા ક્રોધ કરીને જોહ, ભૃગુમૃત્યા ગણે છતી તેહ. ૧૫
- તેટલે વાત ગઈ કૈલાશ, કોખ્યા કુદ્ર કરે નિશ્વાસ;
તોડે જટા સંતાપ શરીર, વીરભદ્ર ઉપજાવ્યો વીર. ૧૬

દીધી આજ્ઞા ચાલ્યો તેહ, અનેક ગણ સંધાતે લેહ;
કોધ કરી વિધ્વંસ્યો યાગ, સાલા સુર જે લેતા ભાગ. ૧૭
એકતણું ઉપાડ્યું કુંચ, એક તણી લુંચી એક મૂંચ;
એકનું વાંકું કીધું વદન, એકનાં કાઢ્યાં બેહુ નયન. ૧૮
એકના કૂટી પાડ્યા દંત, નળ્યું એ કરશે કલ્પાંત;
એકનું દહે કમળ બેદિયું, દક્ષતણું મસ્તક છેદિયું. ૧૯
બ્રહ્મા પોહોંત્યા ગિરિ કૈલાશ, શિવ સંતોષ્યા લીલ વિલાસ;
વેગે આવી વાર્યા તેહ, દક્ષતણો જીવાડ્યો દેહ. ૨૦
હર આઠ્યા પરિપૂરણ યાગ, રુદ્રતણો ત્યાં કીધો ભાગ;
સસરા જમાઈકરો કોધ, ટાળ્યો માંહે માંહે વિરોધ. ૨૧

પૂર્વજાયા.

ઉતાનપાદ રાજતણો, પુત્ર બણીજે જેહ;
પિતાતણા સિંહાસનપર, જમ ખેળે બેઠો તેહ. ૨૨
દીઠો માતા મંત્રીએ, પુત્ર લગ્નવે આપ;
મમ વચન વનિતા કહે, મનમાંહે પરિતાપ. ૨૩
ભાગ્યદીન નારીતણા, પુત્ર નવ ધટે આજ;
મારી કૂંખે અવતરે, તો છું પામે રાજ. ૨૪

ચોપાઈ.

જાડ્યો પુત્ર કોધ મન ધરી, માતાને પ્રદક્ષિણા કરી;
ચાલ્યો વન સેવે દેવેશ, નારદે દીધો નિજ ઉપદેશ. ૨૫
ક્ષુધા તૃપા નિદ્રા પરહરી, એક મને આરાધે દરી;
પ્રસન્ન હવા સ્વાગી ભગવાન, અવિચળ પદ આપ્યું વરદાન. ૨૬
વળી વિંછુ આપે વર એહ, અણુવાંછિત પિતાધરે જેહ;
ભોગ ભોગવે કહે જગદીશ, રાજ સદસ્ય વર્ષ છત્રીશ. ૨૭
પુત્ર આવિયો પાછો વળી, વધામણી તાતે સાંભળી;
આપ્યાં રતન કનક ભંડાર, ઘેર ઘેર ઉત્સવ મંગલ સાર. ૨૮
પિતા તણી અનુગ્રા કરી, પાળ્યું રાજ્ય સંતોષ્યા દરી;
અંતકાળે વન છાંડ્યો દેહ, અવિચળ પદ પામ્યો ક્રુવતેહ. ૨૯
અહ નક્ષત્ર તારા મુનિજન, તે પાખળે દરે અનુદિન;
વિંછુમકિતકરો મદિગાય, પ્રત્યક્ષ પેખ્યો એ ક્રુવરાય. ૩૦

અંગતજો સુત રાજા વેન, યાગ ભાગ લોપીઆ તેણુ;
 પ્રજા પીડાતજો સંતાપ, વિપ્રતજો તે પામ્યો શાપ. ૩૧
 મુનિવર મળિને મધિયા બાહુ, વિષ્ણુકલા સંભવી તે માંહુ;
 પૃથુ ઉપન્યા હરખિયા સહુ, સ્તવન કરે બંદીજન બહુ. ૩૨
 અંન મેદિની* મેલે નહીં, તેહ ઉપરે દોષિયો સહી;
 વેગે કીધું ધનુષ સંધાન, બીતાંધરા ઈ સ્તવે રાજાન. ૩૩
 મુનિવર સુરનર સન્મુખ હુવા, કિન્નર વાસ નામ જૂજીવા;
 ધરા દોહી જાણે સૂરભી, પાત્ર ભેદ નાના ઓપધી. ૩૪
 અશ્વમેધ આરંભ્યો નરેન્દ્ર, સમ્યક્ હાર મનાવ્યો ઈન્દ્ર;
 વેગે આલ્યા શ્રીભગવાન, પ્રસન્ન હવા આપ્યું વરદાન. ૩૫
 એક મને એવે દેવેશ, પ્રજાને દીધો ઉપદેશ;
 પાળે રાજા વિવેક વિચાર, આલ્યા મુનિવર સનતકુમાર. ૩૬
 તેણે કીધો બદ્ધ પસાપ, સુણી વચન વન આલ્યા રાપ;
 અદ્વનિશ અંતરયાત્રી ધ્યાન, રુદ્રગીત પામ્યા વરદાન. ૩૭

પૂર્વછાયા.

પિતા વૃદ્ધ બહુ કર્મ જડ, પામે નહીં પ્રભોધ;
 રાજાના હિત કારણે, નારદ કહે નિજ બોધ. ૩૮
 જોહ પશ્ચ તેં મારિયાં, નિર્દયપણે નરેન્દ્ર;
 તે જડખે તુજ આવતાં, હિમાં તેનાં વૃંદ. ૩૯
 અંતરિક્ષ આવી રહ્યાં, લોહાકેરાં શૃંગ;
 કટકા સહસ્ર વિગ્રહવા, વેરી કેરાં અંગ. ૪૦
 તે દેખી ખીહીનો અતિ, રાજા વિસ્મય મન;
 કથા મિશે નારદ કહે, અધ્યાત્મ આખ્યાન. ૪૧

ઓપાર્થ.

રાજા એક પુરંજન નામ, નિજ અંતઃપુર તેનો દામ;
 મનવેગી હય અઢિયો તેહ, સખજ લોક સંઘાતે લેય. ૪૨
 સમ્યક્ સ્વર્ગ લોક વિશાળ, અનેક પેર જોયું પાતાળ;
 અધક્ષણ એક ન આવે શાંતિ, મૃત્યુ લોક જોવાની ખાંતિ. ૪૩

આદ્યો સમ પુરી અનુસરી, વિવિધ વેલાઉલિ પાટણુ પુરી;
 ક્રયો લક્ષ યોર્ધાશી ગ્રામ, પામ્યો નહીં કહીં વિશ્રામ. ૪૪
 હેમાચળની દક્ષિણુ દિશે, પુરી એક અનોપમ વસે;
 નવઆરી નગરી વિસ્તાર, ગોખ જાળિયાં વિસમા માળ. ૪૫
 પાછળ સમ ધાતુ પ્રકાર, ઉઠ ઝેટી કોશીસાં સાર;
 બોહોતર કોશ વિપયા વંત, નિર્મળ નદી વહે અનુદિત, ૪૬
 એક અધોમુખિ નરકનું દાર, રક્ષપાળ ત્યાં મૃત્યુ તલહાર;
 પૂરવ પોજે વસે વાગીશ, છળાં શ્વેત ત્યાંહાં છત્રીશ. ૪૭
 નાના રસ સુગંધી મહિમાય, અમર ઢળે ને વિંળે વાય;
 દોય દિવટિયા હીવા ધરે, હસ્તિ પાયદલ રક્ષા કરે. ૪૮
 ચાર પદારથ પૂરિત તેહ, સકળ પુરીમાં ઉત્તમ એહ;
 મસ્તકેક પંચ પરધાન, સૌકોને આપેં સન્માન. ૪૯
 હાટ પીઠ ચોવટાં અપાર, મઠ મંદિર નવ લાભે પાર;
 વિચિત્ર મોટો એક અવાસ, સોળ ખુણા હિંચો પ્રકાશ. ૫૦
 સકળ સુમક્ષણુ તેહ મુઝાર, વસે એક શુભવંતી નાર;
 સહિત સખી દશ સોહે રૂપ, તે દૃખી મન રંજનું ભૂપ. ૫૧
 રાજા ભણે સુણો ભામિની, કોણુ તાત માત તમતણી;
 મુજ સરખો સમરથ ભરતાર, બીજો નહિ એણે સંસાર. ૫૨
 વનિતા કહે રાય અવધાર, ઉત્તમ ઘેર મારો અવતાર;
 મળ સમોવડ વાંછું ભરતાર, તારે દર્શને હરખ અપાર. ૫૩

પૂર્વછાંચો.

માંહેમાંહિ સમય ક્યો, નરનારી સયોગ;
 રાજા મોહો માનની, વિશ્વસે નાના જોગ. ૫૪

ચોપાઈ.

મણિ માણક મહા રતનમંડાર, વેરી સુદ્ધ મનાવ્યા હાર;
 અનહદ વાળે ઘોર નિશાણુ, ત્રણ લોક વરતાવે આણુ. ૫૫
 એક વાર મૃગયા વન ગયો, પ્રહર સમય તે પાછળ થયો;
 રાણી કહે પીનતી રાય, તમવિન ઘડિ પરસો સો યાય. ૫૬

કોડા કરે રાત્ર દિન બેઠ, એકે બાવે માનુષ દેહ;
 સમ્યક્ વનિતાએ જીવ્યો તેહ, જ્યમ જ્યમ કહે કરે લગ્ન તેહ ૫૭
 સંતતિ બેઠા બેગી જાડ, અવળી સવળી દીડે વદ્ધ;
 જમાઇ દોહિત્ર આપર પાર, તેહતણો વાધ્યો પરિવાર ૫૮
 અનેક દિવસ ગયા તે વહી, મરણુ દુઃખ વીસરિયુ સહી;
 કાળ શિયાળો દેખે નહીં, મંદિર બેઠો નિર્ભય ચઇ. ૫૯
 કામ ક્રોધ મત્સર અહ કાર, પુણ્યતણો વીસર્યો વિચાર;
 સળગપણે વેરી લોપિયા, અવસર આવે તે કોપિયા. ૬૦
 કાળનણી કન્યા રાક્ષસી, દગ લેઈ આવી ધસમશી;
 ગળેટોતરશત સખિ સંધાત, નગરમાહે માચો ઉત્પાત ૬૧
 નણ્ય મહા ભડ પાયક તેર, તેણે ગઢ વીંટયો એકિર;
 માહે સેનાપતિ સરીશ, યુદ્ધ કરે રાવત એકપીશ. ૬૨
 તક્ષણુ સર્વકોના જગ દર્યા, ઘાટકાગરા જળર કર્યા;
 પોળતણા જાળ પાડિયા, ગોખ જાળિયા જાળડિયા ૬૩
 કાપે નગરનિવાસી લોક, રાજના મનમાહે રોક;
 રાણીતણે ધટ નહિ કંઈ સાન, લાભાવેલી કરે પ્રધાન. ૬૪
 બેળ્યું નગર લોક લટિયા, સામા ચયા તેને કટિયા;
 મણિ માણુક ધન લીધું હરી, નગરી ખારે વાટે કરી ૬૫
 મરતા રાયતણે મન ગોહ, વહાલી વનિતાતણો વિજોહ;
 સ્ત્રીજન્મ પામ્યો તેણે કરી, વિદલે રાય ઘેરે દીકરી ૬૬
 સુભટ એક મોટો રાજન, વિવેક વિચાર ભક્તિ ભગવાન,
 તે તેડાવ્યો દેઈ માન, કન્યા કેરે દીધુ દાન ૬૭
 પુરુષતણી ખરિય્યા કરે, અહનિશિ વિષ્ણુધ્યાન મન વરે;
 પતિભક્તિ હોએ નિર્દોષ, સાધુ સમાગમે પામી મોક્ષ. ૬૮
 વળી એક દેઈ સન્માન, મૃત્યુતણુ કહિયું આખ્યાન,
 રાજ પામ્યો આતમજ્ઞાન, નારદ પોહોત્યા નિજ સ્વસ્થાન. ૬૯
 પ્રચેતા સત તે શુદ્ધ અપાર, તેને દક્ષ પુત્ર અવતાર;
 અહનિશિ સેવે પુરુષ પુરાણુ, અવિચળ પદ પામ્યો નિર્વાણુ ૭૦
 ભીમ બણે ચોથે વીસર્ગ, બણીએ દાર તણું અપર્ગ;
 એહ કયા મારે મન ગમી, પોહોતી પવિત્ર કળા પાચમી. ૭૧

ઇતિશ્રી વિષ્ણુદાસ ભીમ વિરચિત હરિલીલા પોહરા કળામાં
 પાચમી કળા સમાપ્ત.

કળા ૬ કી.

પૂર્વછાયા.

પાંચમે પ્રિયવ્રતનો, વંશ વર્ણુ વિસ્તાર;
મયાદા ત્રિભુવનતણી, બોલિશ એહ વિચાર. ૧

ચોપાઈ.

પ્રિયવ્રત રાજા તપ આચરે, રાજ્યતણી ચિંતા નવ કરે;
ગિરિ ગંધમાદનની મોઝાર, એક મને તે બજે મુરાર. ૨
પિતા કહે નાના ઉપદેશ, ગૃહબંધન નવ કરે પ્રવેષ;
શ્રદ્ધાને આદેશે કરી, થાળે રાજ્ય યથા વિધિ કરી. ૩
કાધા સાગર દ્વીપ વિવેક, તપ તીરથ વ્રત યાગ અનેક;
વિષ્ણુધ્યાને છાંડ્યો નિજદેહ, અવિચળ હરિપદ પામ્યો તેહ. ૪
આગ્નીધ્ર તેહનો કુમાર, રાજ્ય કરે નવનિધિ બંડાર;
તેહતણો સુત નાભિ નરેંદ્ર, સુત માટે યાચ્યા ગોવિંદ. ૫
તેને મેરૂદેવી નાર, તેની કુક્ષે વસ્થા મુરાર;
પુત્ર જન્મિયો હરખ અપાર, ઋષભદેવ અમ્યુત અવતાર. ૬
યાગ દાન નાના વિધિ ભોગ, જાણે સમ્યક્ આતમ યોગ;
પુત્રતણીપેર પાળે લોક, દૈર્ઘ્ય ઉપદેશ ટાળીઆ શોક. ૭
વાસવસુતા જનંતી જેહ, ઋષભદેવ ધેર નારી તેહ;
શત સંખ્યા તેને સંતાન, તેમાં વડો ભરત અભિધાન. ૮
તે માંહે નવ ખંડ નરેંદ્ર, બિર્ધવેતા નવ યોગેંદ્ર;
એકાશી દિજ દીક્ષા વહે, તેમને રાજા પ્રબોધ કહે. ૯

ભુજંગ પ્રયાત.

અરે પુત્ર સાંભળો સાચો સકેત, જેણે કારણે બંધ મોક્ષાદિ હેત;
યોગ માંહે કહાં વિચારજ રૂડો, હરિ સત્ય સ્વરૂપ સંસાર કૂડો. ૧૦
એ દુર્લભ માતૃપા દેહ યોગ, તેણે કાં વાંછો વિપયનો ભોગ;
જેહ પૂર્વ પુણ્યતણે છે પ્રભાવે, દુઃખતણી પેર અણુ વાંછિત આવે. ૧૧
વિપયા સુખ લે શ્વાન રૂગાશ મેષ, વળી ખર હાંટ અસુર નર વિશેષ;
પામ્યા જ્ઞાનાંતર જો માતૃપ દેહ, પ્રબોધ રહિત જે પુરુષ પથુ તેહ. ૧૨

શ્લોક.

આહારનિદ્રામયમેયુનાનિ સામાન્યમેતત્પશુભિર્નરાણાં ।

જ્ઞાનં નરાણાં અધિકોવિશેષઃ જ્ઞાનેન હીનાઃ પશુભિઃ સમાનાઃ ॥૧૨॥

ભુજંગ પ્રયાત.

તપસા તણું મૂળ એ દેહ જાણો, તેણે શાને પ્રભાદ અહંકાર આણો;
તપ આચરતાં મન શુદ્ધ થાયે, જેણેથી માયા મોહ અચ્છાન જાયે. ૧૩
મમતા અહંકાર ક્રમ ક્રોધ એત, મોહ મદ માસર તૃણા સમેત;
સ્ત્રી પ્રસંગી તણો સંગ જેહ, નાના વિધિ નરક તણું દાર તેહ. ૧૪
સાત્તંગતિ તો ટાળે પાપ, નવ લાગે દુષ્ટ સંસારનો તાપ;
એકે મને કરે સાધુની સેવ, તેને મોક્ષનો માર્ગ કહે છે દેવ. ૧૫
જે સમયિત રહિત રાગ દ્વેષ, કલાં નર સંતનાં લક્ષણ એપ;
આદર કરી અનુસરે તે ઉપાધ, આત્મા ઉપદેશ દેખને રાધ. ૧૬
દુઆ કાક પક્ષી પશુ વિવિધિ લિંગ, ભક્ષ અજગર સમ નિરિચ્છ સંગ;
દિગંધર જડ મૂક અવધૂત વેષ, કચ્છા કંકણ બંગાલ કર્ણાટક દેશ. ૧૭
તેનો અભિપ્રાય કોણે નવ જાણ્યો, જેણે જસો હીટો તેણે તસો આપ્યો;
છાંડી નિજ પવિત્ર માર્ગ વેદ કર્મ, અને માંડ્યા અનેક પાપાંડ ધર્મ. ૧૮
મુખ પાપે પાપાણુ પર્યંત માંહે, બેદા આસને વન કેરે દાહે;
એણીપેરે છાંડ્યું કલેવર એવ, સ્વસ્થાનક પોહોંત્યા શી ઝપબદેવ, ૧૯
ચોપાઈ.

તેહતણો સુત ભરત નરેંદ્ર, જાણે કે અવતરિયો ઇંદ્ર;
પાળે રાજ યથાવિધિ કરી, અંતકાળે મમતા પરહરી. ૨૦
મોટું તીરથ ઉત્તમ દામ, નદી ગંડકી શાલિગ્રામ;
તરકર રહિત નિરંજન દેશ, એક મને સેવે દેવેશ. ૨૧
હરણી બ્યાધે માચ્યું જાણુ, નાંખ્યો ગર્ભ ને છાંડ્યા પ્રાણુ;
ખાળક પૂર તણાણું જાય, દયા કરીને લીધું રાય. ૨૨
રાત દિવસ તે ઉપરે મોહ, અધક્ષણુ તેનો ન સહે પિછોહ;
એમ કરતાં તે પામ્યું મરણુ, તે ધ્યાને રાય યથા હરણુ. ૨૩
સમરે મમતાતણો વિજ્ઞાસ, એકાકી તે રહે ઉદાસ;
નદી ગંડકી છાંડ્યો દેહ, ખાલણુ ઘેર અવતરિયા તેહ. ૨૪

- પિતા બણાવે સમ્યક્ સહી, મૂકતણી પેરે બોલે નહોં;
મૂરખ જાણે નહોં વિચાર, રાખે સાક્ષતણાં કેદાર. ૨૫
- આવ્યા ચોર અંધારી રાત, કરી કાલિકા દેરી જન;
નાહું પથ ન લાભે યદા, સધળે જોતા હોંડે તદા. ૨૬
- દેખી અતિ ધણો મોટો દેહ, પશુતણીપેરે બાંધ્યો તેહ;
મજ્જન બોજન દષ્ટ સુંદર કસ્યો, લઈ કાલિકા આગળ ધસ્યો. ૨૭
- દેવીના મનમાંહે તાપ, જાણ્યું એ વળગ્યો સંતાપ;
કાઢ્યું ખડ્ગ તે રાખે કરી, ચોરતણાં શિર લીધાં હરી. ૨૮
- સિંહુ દેશનો રહ્યો રાખ, કપિલ કને તે બણવા જાય;
તે જડ આદાણુ વેઠે ધસ્યો, લેધ શિળિકાએ જોતસ્યો. ૨૯
- જાણે નહોં પાલખી વહી, તેને રાખે શિખામણુ કહી;
મોટો આભિપૂરિત દેહ, મર્મ વચન બોલિયો તેહ. ૩૦
- ગુજને વળગ્યો પ્રભાદ રોગ, તેની કડે ચિકિત્સા યોગ્ય;
જડ ઉન્મત્ત સરીખો જૂત, વળગું વચન કહે અવધૂત. ૩૧
- મોટો દેહ વહે નહિ યાન, છાંડે એ મિથ્યા અભિમાન;
એક જોતરિયા એક સારથી, ખીજો અશુભ પદારથ નથી. ૩૨
- શબ સેવક કેરો ન્યામ, એ અગ્નિતણો મહિમાય;
કાયા પંચજૂતનો બધ, મુજને તેનો કરો સખ'ધ. ૩૩
- તારો ભાર સિંહાસન રહે, તેનો ભાર પાલખી વહે;
શિળિકા ભાર વહે છે રક્ષ, તેનો હૃદય ને ઉર કટિબ'ધ. ૩૪
- કસ્ત ઉર જ'ધા ને ચરણ, તેનો ભાર વહે છે ધરણ;
પૃથ્વી ભાર વહે નાગેંદ્ર, મુજને ભાર નથી રાજેંદ્ર. ૩૫
- મુખ દુઃખ શોક મોહ અગાધ, મુખા તૃષ્ણા પ્રભાદ;
સુતિ નિંદા બધ લજ્જા હાણુ, એહ શરીરતણા ગુણુ જાણુ. ૩૬
- મમતા વળગી મોટી બ્યાધ, તેની પીડા છેજ અગાધ;
જન્મ જરા મૃત દારણુ રોગ, તેનું આખદ આતમ યોગ. ૩૭
- તેનાં વચન સુણીને રાખ, કર જોડીને લાગ્યો પાય;
આદાણુ મેં કીધો આપસધ, મોટો અવગુણુ એહ અગાધ. ૩૮

ઈંદ્રવજ્ર યમદંડ અપાર, તેની શંકા નહીં લગાર;
 વરુણ પારા શિવ ત્રિથળ સદી, કાળ કર્મથી બીડું નહીં. ૩૯
 બીડું મહંતતણે અપમાન, જે મેં કીધું બહુ અભિમાન;
 મુજને કાગા કરો ભગવાન, વળી વળી માગું વરદાન. ૪૦
 રાગ દેવ નવ આણે જોડ, આતમ લાભે પૂરણુ તેડ;
 બંધ મોક્ષ પૂછે ઉપાય, કહે ભરત જડ સાંભળ રાય. ૪૧

રાગ દેશાખ.

થડ વિણુ વૃક્ષ મહા એક બગેચો, પ્રસરી સાખા પંચરે;
 બીજ અંકુર બહુ રૂળ ધૂલ્યાં, ત્રિવિધે વિસ્તર સંચરે. ૪૨ ક્રુવપદ
 અલિક સંસારજી છેરે અનોપમ, અચાને પ્રતિ ભાસેરે;
 સ્વપ્ને ધન કાલાંતરે દીકું, મન ધરી વિશ્વાસરે. ૪૩
 વિવેક વિચાર એ દૃઢ વિશ્વાસે, જ્ઞાન પ્રકાશે નાશરે;
 જાગ્યા પૂઠે મૂળ ન દેખે, ધન તણી શી આશરે. ૪૪
 વાંઝણીએ જ્યમ પુત્રજી જાયો, તે જાણે જાત્યંધરે;
 અમાસ કેરી રાતડીએ દીઠો, સોળ કળાશું ચંદરે. ૪૫
 જળ વિણુ નદી વહે નિરંતર, પૂર ન પાછું થાયરે;
 વદન વિનાનો અજગત બોલે, પાદ વિનાનો ઉભયરે. ૪૬
 આકાશ ધૂલ્યો ધૂલડે તવ, ઋતવણુ મોલ્યો વસંતરે;
 સસલાને શિર શીંગડાં, અણુજયો નર જળવંતરે. ૪૭
 એક વાણીએ જોય વિચારી, દીસે તે અણુછતું ભાસેરે;
 ભીમ બણે શ્રીરામ પસાયે, તેહને સદા પ્રકાશરે. ૪૮

ઓપાઈ.

બ્રાહ્મણ મહિમા છેજ અપાર, તેહ તણો નવ લાભે પાર;
 બ્રાહ્મ ગૂઢ ને ગાંઢે પ્રકાશ, રાખે ઢાંચો જેમ દુતાશ. ૪૯
 વળી વચન સાંભળ રાજેન્દ્ર, હિતકારણુ તે કહે વિપ્રેન્દ્ર;
 પ્રપંચ દીસે મિથ્યા રૂપ, અદૃષ્ટ તે હરિ સત્ય સ્વરૂપ. ૫૦
 સદા નિરંતર અનુસરે એહ, છાંડે અભિમાન તણુદેહ;
 વૈરાગ્ય કારણુ કહે વીનવી, વિચિત્ર વાટ ભોમિ આટવી. ૫૧

રાજ પામ્યો પરમ નિધાન, પ્રણમ્યાં ચરણ તણાંમગવાન;
પ્રિયવ્રત તણો વંશ વિસ્તાર, ગય રાજ હરિ ભક્ત અપાર. ૫૨
સમ દ્વીપ બુગોત વિસ્તાર, જંબુદ્વીપ કમલ આકાર;
મ્લોક માન અનુમાને કહું, તે મર્પાદ કંઈ પેર લહું. ૫૩
લક્ષ યોગનજ ઊઘ્યો મેર, પર્વત ચાર તેની ચોદેર;
વળી ચોદિશે પર્વત આઠ, કૈલાશાદિક બેભી ધાટ. ૫૪

પૂર્વછાયા.

મેરુ થકી ત્રણ ઉત્તરે, ત્રણ દક્ષિણ પ્રચંડ;
એક પૂર્વ એક પશ્ચિમે, મધ્ય ઇલાવત ખંડ. ૫૫

ચોપાઈ.

ઈલાવતની પૂરવ દિશે, આંબો એક મહા જલસે;
તે જળરસ વહી અરુણા* નદી, મધુર સ્વાદ નાના આપધી. ૫૬
દક્ષિણ તરુવર જાંબુ રહે, તે જળ રસ જાંબુવતી† વહે;
તેલ નદી ઉપજે સોવરણ, હોયે તેલતણાં આભરણ. ૫૭
પશ્ચિમ કદંબનદી મધુમતી, સાંઢાં વસે જળ સુકૃતમતી;
ઉત્તર વડયી નિર્મળ નદી, આપે વસ્ત્ર દૂધ ધૃત દધી. ૫૮
અક્ષલોકથી આવી ગંગ, તેના ચાર પ્રવાહ મુચંગ;
સીતાદિક ત્રોહો દિશે પ્રચંડ, અક્ષકનંદા ચારતખંડ. ૫૯

પૂર્વછાયા.

નવખંડે નારાયણજ, નવ મૂર્તિ છે જોડ;
ભક્ત ઉપાસે ભાવ ધરિ, બોલિશ મહિમા તેલ. ૬૦

ચોપાઈ.

ઇલાવતમાંહે દેવ અનંત, ઈશ ઉપાસે ઉમયા કાંત;
બદ્રાશ્વ હયગ્રીવ મુકુંદ, ધ્યાયે બદ્રશ્રવા નરેન્દ્ર. ૬૧
શ્રી વૃસિન્દ એ ખંડ મુઝાર, આરાધે પ્રહ્લાદ મુરાર;
કેતુમાલ માંહે કામદેવ, કમલા કરે છે તેની સેવ. ૬૨

* અરુણોદા એવું નામ છે.

† જંબુ એવું નામ છે.

રમ્યખંડ મત્સ્યદેવ અતુદિન, કરે ઉપાસના રાજ મનન;
 હિરણ્યમય કૂરમ અવતાર, કરે ભક્તિ અર્ચના અપાર. ૬૩
 ભૂદેવી ઉત્તરકુકુ માંહે, અહનિશિ ધ્યાયે દેવ વરાહ;
 કિંપુકુપ હનુમંત શ્રીરામ, અધક્ષણ એક ન મૂકે નામ. ૬૪
 ભારતખંડ અતુલ મહિમાય, નરનારાયણ કેરા પાપ;
 નારદ વળિ વળિ કરે પ્રણામ, નવ મૂર્તિનાં કહિયે નામ. ૬૫
 કર્મ જુમી આ ભારતખંડ, તેનો મહિમા અતિ પ્રચંડ;
 પર્વત સરિત શિરોમણિ જહાં, વાંછે જન્મ દેવતા સહાં. ૬૬
 જંબુદ્વીપ લક્ષ વિસ્તાર, ક્ષાર સમુદ્ર તહાં છે સાર;
 સાત દ્વીપ સાગર નવાણ, અકેક અધિકુ' દિગુણ પ્રમાણ. ૬૭
 લક્ષ યોજન રવિ ગંગા એક, સોમ નક્ષત્ર એણી પેર વિવેક;
 ભૃગુ મંગળ બુધ છવ સુમખ, શનિ સાતે ઋષિ બેબે લક્ષ. ૬૮
 તેહ ઉપરે વસે ક્રુવરાય, વિષ્ણુભક્ત મોટો મહિમાય;
 એણીપેર બોલ્યા જીરધ લોક, પર્વત માનસ લોકાલોક. ૬૯
 અતલ વિતલ સુતલ વિશાલ, નિતલ રસાતલ ને પાતાલ;
 બળિ મય કુદ્ર વાસુકી રોપ, અધિપતિ જોજન અયુત વિરોપ. ૭૦

પૂર્વછાયા.

હવે નરક નાનાતણાં, લક્ષણ કહિયે જેહ;
 બોલિશ સંક્ષેપે કરી, અધિકારી છે તેહ. ૭૧

ચોપાઈ.

૧૩ દિવસ પરપીડા કરે, વાણી દુષ્ટ વચન આચરે;
 ધિ કાપા પૂરિત જેહ, તામસ નરક પડે નર તેહ. ૭૨
 ૧૫ણુ બોલે ધન પારકે, પરસંપત્તિ દેખી નવ શકે;
 નરનારી અભિલાષી જેહ, તામસઅધ પડે નર તેહ. ૭૩
 ભૂતતણી જે હિંસા કરે, કૂડી સાખ પરાર્થ ભરે;
 માય બાપ હવેબે જેહ, રૈરવ નરક પડે નર તેહ. ૭૪
 ગોચર ખેડે ગાયો તણાં, અર્પ્યા દાન કરે આપણાં;
 અહનિશિ પાપ આચરે જેહ, નરક અધોમુખ પડે નર તેહ. ૭૫

પિતૃપર્યાગત લોપે લેશ, ધ્યાનથી ઉપરે આણે દ્રેપ;
 સાધુ પુરુષને દૂભે જોઈ, કુંભીપાક પડે નર તેહ. ૭૬
 છાંડે સત્ય સનાતન ધર્મ, પાખડે લાગે કરી કુકર્મ;
 મર્મ પરાયા બોલે જોઈ, અસીપત્ર પામે નર તેહ. ૭૭
 અદ્વનિશિ કરે પરાઈ વાત, વિષ્ણુકથા નવ જાણે ખ્યાત;
 યાત્રાએ વિદ્ય આચરે જોઈ, નરક શુચીમુખ પામે તેહ. ૭૮
 પરધન ચોરી પોપે દેહ, વેરયા ઉપરે આણે રનેહ;
 પંચ મહાપાતકિ નર જોઈ, કૃમિભોજન પામે નર તેહ. ૭૯
 પર પીડનો કરે ઉપાય, પાણી પીતી વાળે ગાય;
 વેદ શાસ્ત્રને નિદે જોઈ, દંદ શુકર નર પામે તેહ. ૮૦
 કરે સદા દુષ્કૃતનો સચ, નિંદક આડ પિશુન લે લંચ;
 દૂત કીડા છે વંદન જોઈ, વૈતરણી પામે નર તેહ. ૮૧
 અધિકારી જે પીડે ગામ, કૂડ કરીને લે બહુ દામ;
 દીન અનાયને ફરે જોઈ, શૂકર નરક પડે નર તેહ. ૮૨
 સાટે બોલે કૂડા બોલ, માછળ મૂકે ખોટું તોલ;
 અધિક લાંબ આછું આપે જોઈ, દાકુણ નરકે પડે નર તેહ. ૮૩
 વૃત્તિ ભોગવે ન કરે કામ, રણમાહે છાંડે સંગ્રામ;
 સ્ત્રામી મૂકી નાસે જોઈ, નરક અધે પડે નર તેહ. ૮૪
 વ્યાધિતણે નહિ જાણે યોગ, લોભે દે પડિ ટળવા રોગ;
 કૂડાં આપધ આપે જોઈ, ક્ષાર નરકે પડે નર તેહ. ૮૫
 યૌવન મદ ભરિત અપરાધ, સાસુ ઉપરે દોષ અગાધ;
 સેવા છાંડે સ્વામીતણી, નારી નરકે પડે પાપિણી. ૮૬
 નારીતણાં નરક છે બહુ, એક મને સાંભળજો સહુ;
 વનિતા પતિ પરહરે જોઈ, નરક અધોમુખ પામે તેહ. ૮૭
 પતિ વચન જે લોપે નાર, તેનો કદિ ન યાચ ઉદાર;
 અસુરતણે જે લોપે કાર, સહે નરકમાં અતિશે માર. ૮૮
 નારીના છે દોષ અસંખ્ય, પતિ દૂભે યાએ અધપખ્ય;
 લોડણુ ભંડણુ ને માંજર, યાચે પતિ દુભનારી નાર. ૮૯
 પાપ વિપાક અતિશ વિસ્તાર, તેનો કેષ ખેર કરે વિચાર;
 પ્રુદ્ધિમાને કર્યાં મેં એહ, નરકતણાં અધિકારી જોઈ. ૯૦

ભીમ જાણે પાંચમે વિચાર, પ્રિયવ્રત ઋણજ દેવ અવતાર;
ત્રિભુવન મર્યાદા વિસ્તાર, છટ્ટી કળા પહોંતી સાર. ૯૧
ઈતિ શ્રી વિષ્ણુદાસ ભીમ વિરચિત હરિલીલા પોઝશ
કળામાં છટ્ટી કળા સમાપ્ત.

કળા ૭ મી.

પૂર્વછાયા.

છટે પોપણ સાંભળ્યું, ભડિત વિવર્ધન જેહ;
ઈદ્ર અજામિલ રાખિયા, સંકટ પડિયાં જેહ. ૧
અનેક નરક નાનાં સુણી, બીતી પરીક્ષિત રાય;
કર જોડી શુક વીનવ્યા, કહો છૂટવા ઉપાય. ૨

ચોપાઈ.

વિદ્યા તપ હુત યાગ અનેક, તીરથ સકળ તણા અભિશેક;
કૃત્યકાંદ્રાપણ ઉપચાર, ગ્રાણ નિરોધ ને ચોગાચાર. ૩
પાપ નાસવાતણો પ્રકાર, બોલી અનેક રમૃતિયો સાર;
સમૂલ પાતક જામે નહીં, કુંજરશાય તણી પેર સહી. ૪

પૂર્વછાયા.

નરક ન દેખે માનવી, આચરતાં જે કર્મ;
કહો ગુરુ મુજ કુણા કરી, આદિ અનોપમ ધર્મ. ૫

ચોપાઈ.

શુક લણે સુણ રાજ વયણ, જેણે નરક ન દેખે નયણ;
રહે નહીં પાતક લવલેશ, તે તુજને આપું ઉપદેશ. ૬
નિર્મળ નર નવ થાયે તેહ, નારાયણ પરાડ-મુખ જેહ;
પવિત્ર કરી નવ શકે લગાર, સુરાભાંડ ગંગાનું વાર. ૭
સમૂલ પાતક જેણી પેર જાય, સાંભળ તેહ તણો ઉપાય;
વાસુદેવ નિજ ધ્યાન વિચાર, પ્રથમ એક છે એહ પ્રકાર. ૮
ઉત્તમ કથા પરીક્ષિત રાય, વિષ્ણુભડિત કેરો મહિમાય;
સેવકભયમંજન ભગવાન, તે ઉપરે જોલિસ આખ્યાન. ૯

નામ અભિલેખ આદ્ય એક, બાણે પુણ્ય વિચાર વિવેક;
વેદ બાણે તપ સંભય સાર, સત્ય શમ દમ પાણે આચાર. ૧૦
માત પિતાના પૂજે પાપ, પાત્રી લેવા વાડીએ બપ;
એક વાર દીકું વન માંય, વેશ્યા શુદ્ર તણા સંવાય. ૧૧

પૂર્વછાયા.

વેશ્યા પાવક પરજળે, ઈંધણુ લલના અંગ;
કામી ધન યોવન દહે, બાણે દીપ પતંગ. ૧૨

શ્લોક.

વેશ્યાસૌમદનજ્વાલા રૂપેધનસમાધિના ।
કામિભિર્ધન રુચ્યંતિ યૌવનાનિ ધનાનિ ચ ॥ ૧૨ ॥

પૂર્વછાયા.

હાવ બાવ નારી તણા, દેખી નયણુ વિનાથ;
વપુ સાઝ્યાં વાડવ તણે, મનમય કેરાં પાણુ. ૧૩

* શ્લોક.

અપૂર્વોયં ધનુર્વેદો મન્મથસ્ય મહાત્મના ।
શરીરસ્ય ક્ષયં કૃત્વા ભેતિ તત્રગતં મમ ॥ ૧૩ ॥

ચોપાધ.

યોવન મદ બળ બરિત અપાર, વળિવળિ મનશું કરે વિચાર;
અંચળ ચિત ન આવે કામ, દેડે પેટો પાપી કામ. ૧૪

* શ્લોક.

વિકલ સકલકલાં હસંતિ શ્રુતિપંથિતં વિદંતિ ।
અધેર્યતે ધીર પુરુષાન્ ક્ષણાન્મકરધ્વજો દેવ : ॥ ૧૪ ॥

ચોપાધ.

લાં લગ પડિત શીઝ કુડીન, શર ઈંદ્રિયજિત બુદ્ધિ પ્રવીણ;
સાદસ સત્ય વિવેક અમંગ, લ્યાં લગ દહે વસે ન અનંગ. ૧૫

શ્લોક.

તાવત્ગુણિત્વં પાંડિત્યં કુલીનત્વં વિવેકિતા ।
યાવજ્જ્વલતિ નાગેયુ હતપંચેપુષ્પાવકઃ ॥ ૧૬

ચોપાઈ.

મોટા વૈરી મન્મથ માર, પંડિત નિણે મનાવ્યા હાર;
ગણુ ગાંધર્વ ને કિન્નર સતી, સુરનર પત્રમ છુલ્લા જતી.
કામ તણા છે અવગુણુ ગદુ, એક છમે કઈ ચેરે કદુ;
સર્વસ્વ હરે સદા હુઃખ પૂર, જે છતે તે બશિયે યૂર. ૧૬

શ્લોક.

નિર્તેદ્રિયો મવેચ્છૂરો ધર્મચારી ચ પંડિત ।
સત્યવાદી મવેદ્ધક્તા દાતા મૂતહિતેરતા ॥ ૧૬

ચોપાઈ.

રણુસંઘ્રામે સુભટ નર ધણા, મદ ઉતારે હસ્તીતણા;
કંદર્પકર્ષ હરે નર જેહ, વસુધા વિરલા દીસે તેહ. ૧૭

શ્લોક.

મત્તેમકુંભ દલનેભુવિસંતિ શૂરાઃ
કેચિત્ત્રચંડમૃગરાજવધેપિંદક્ષા ।
કિંતુ વ્રવીમિ બલિના પુરુતઃ પ્રસહ્ય
કંદર્પદર્પદલને વિરલા મનુષ્યાઃ ॥ ૧૭

ચોપાઈ.

ધન્ય ધન્ય નર સાહસ ધીર, પંડિત યર વિચિક્ષણુ વીર;
વિમ્મ રહિત એણે સંસાર, યૌવન સંકટ ખામ્યા પાર. ૧૮

શ્લોક.

તે વિદ્યાસ્તે મહાત્માનઃ સ્તણ્વપુરુષાવિમો ।
યે સુતેન સમુર્ત્તીર્ણાઃ સાધુ યૌવનસંકટાત્ ॥ ૧૮

પૂર્વછાયા.

નરનારી કીડા કરે, સ્થાન જિણે એકાંત;
ત્યાં તો કદિ જાવું નહીં, જે નર વાંછે શાંતિ. ૧૯
પૌવન બરી નારી વસે, સ્થાને જે એકાંત;
ત્યાં તો કદિ જાવું નહીં, જે નર વાંછે શાંતિ. ૨૦
માત બેહેન પુત્રી તણું, આસન શયન એકાંત;
ત્યાં તો કદિ જાવું નહીં, જે જન ઇચ્છે શાંતિ. ૨૧

ચોપાઈ.

“આકાર્યાં વિશેષે સહી, નારીસંગતિ માંડે નહીં;
આસન નિદ્રા એકે કામ, નિરખે નહીં લખી ચિત્રામ. ૨૨
દર્શન પુરુષતણું ચિત્ત હરે, સ્પર્શે સાહસ બળ વીસરે;
બોગે વીર્ય લિધે આકાર્યાં, નારી પ્રત્યક્ષજ રાક્ષસી. ૨૩

શ્લોક.

દર્શનાદ્ધરતે ચિત્તં સ્પર્શનાત્ હરતે બલમ્ ।
સંમોગાત્ હરતે વીર્યં નારી પ્રત્યક્ષરાક્ષસી ॥ ૨૩

ચોપાઈ.

લીલા હાસ્ય કટાક્ષે વચણુ, લલ્લા ભાવે જોયે નયણુ;
પ્રેમ ક્રોધ ભય વચન વિચાર, એ પેર નરને બાંધે નાર. ૨૪

શ્લોક.

સ્મિતેન ભાવેન ચ લજ્જયા ભયા
દપાંગપર્યાપ્તકટાક્ષવિક્ષિતૈઃ ।
વપોભિરક્ષત્ કલહેન લીલયા
સમસ્તમાવૈઃ खलु वंघनं स्त्रियः ॥ ૨૫

ચોપાઈ.

ભક્ષ ભૂપણુ આમ્બાદન કરી, જતુકતણી પેરે દાસી બરી;
આહાર કરે રુધિરનો અંત, સ્ત્રી ધન પૌવન શુદ્ધ શુભ માંસ. ૨૫

શ્લોક.

જલૈકાવત્ સ્ત્રિયોપ્રોક્તા ભૂષણાચ્છાદનાશનૈઃ ।

સંતાપ્ય ભૂતાશૂચ પુરુષં ચાપિ કર્ષતિ ॥ ૨૫

જલૈકારક્તમાદત્તે કેવલં શ્યાપરીનિતાં

પ્રમદા તુ વલં માંસં ઘનં વીર્યં સુખં ગ્રહં ॥ ૨૬

ત્રીપાઠ.

બ્રહ્માએ સજ્યું નારી રૂપ, પુરુષ બૂડવા કારણુ રૂપ;

બાંધી બુદ્ધે કરી વિશાળ, મુક્તિ માર્ગની આડી પાળ. ૨૭

શ્લોક.

યસ્ય સ્ત્રી તસ્ય મોજેચ્છા નિસ્ત્રિયઃ ચેત્ કમોગમુક્ ।

સ્ત્રીયં ત્યક્ત્વા જગત્યક્તં જગત્યક્ત્વા સુખી ભવેત્ ॥ ૨૭

ત્રીપાઠ.

પથન એક સાચું બિચરું, પક્ષપાત કોની નવ કર;

સ્ત્રી સરખું બીજું મનોહાર, દુઃખનું કારણુ નહીં સંસાર. ૨૮

શ્લોક.

સત્યં જનાવચ્ચિ ન પક્ષપાતૈ લોકેપુસત્તેષ્વપિ તથ્યમેતત્ ।

નાન્યમનોહારિચ અંગનામ્યો દુઃસ્વસ્ય હેતુર્નરકસ્યનાન્યત્ ॥ ૨૮

પૂર્વછાયા.

રૂપન છે નારીતણું, સમ્યક્ જુવું સાર;

કારણુ છે ક્લેવસ્તણું, બોલિશ કરી વિચાર. ૨૯

ત્રીપાઠ.

શકે શોણિત પણ મજબૂત મેદ, અસ્થિ ત્વચા નખ લાળન સ્વેદ;

પાંચ સાતનો મજબૂત સઘાત, ફૂતમ અશુચિ પિત્ત કદ વાત. ૩૦

બ્યાધિ જરા મૃત લાળન પિંડ, નવ છિદ્રે જગદ રાતખંડ;

નસાગળ બાંધ્યા બદ્ધ બધ, વિણ મૂલ અને દુર્ગંધ. ૩૧

નારીતું છે એવું રૂપ, કામી જાણે અમૃતરૂપ;
 મનમથે પીડયો મનમન કરે, પછી નરક પથે સાંચરે. ૩૨
 અનેક દૂપણુ દેખે સહી, ફૂડ કપટ તે છાંડે નહીં;
 ભોગ ભુજંગમ વર્જિત ધન, યથા મેષ ગદંભ ને જ્ઞાન. ૩૩
 પરનારીના અવગુણુ એહ, પાતક પય સરીસાં તેહ;
 અહીં સહે બહુ પરિભવ પિંડ, પરલોકે ચમ ક્રેશ દંડ. ૩૪
 પ્રહાર્યર્થ મત ઉત્તમ એહ, અષ્ટવિધિ પાળે નર જેહ;
 જીવ્યો તેણે સમૂળ સંસાર, વળી વળી તેને કરે જીહાર. ૩૫

પૂર્વછાયા.

નિંદા કીધી નારિની, નરતું કચ્છું વખાણુ;
 યથા રૂપ વનિતાતણું, તથા પુરુષતું જાણુ. ૩૬
 ગંધ ન જાણે પદ કમળ, લજ્જા મુકુંદ મુરારે;
 જીવત રાજ નરને બળે, મતિ મૂઢા સા નાર. ૩૭
 સેવકના હિતકારણે, કીધી રીખ સુચંગ;
 હવે યથા યુક્તે કહિશ, પૂરવ કથા પ્રસંગ. ૩૮
 આત્મભીલ વેશ્યાતણો, લાગ્યો મોહ અપાર;
 શનિ દિવસ કીડા કરે, તજ્યું કુટુંબ પરિવાર. ૩૯
 આણે ધન ધૂરતપણે, કરી વિનાણુ વિચિત્ર;
 એમ કરતાં સંતતિ યર્ષ, તેહતણે દશ પુત્ર. ૪૦
 નામ નારાયણ મુતતાણું, સૌથી મોટો જેહ;
 લાડ પાળે માળાપ અતિ, છે ધણું વધમ એહ. ૪૧

ચોપાઈ.

અજ્ઞાતીય વેશ્યાઘેર વાસ, બાંધ્યો બંધન આશાપાશ;
 વરસ આઠ ને બેપર અશી, યથા ચોર ધાલ્યો બાખશી. ૪૨
 મરણકાળ તેનો અદ્ભુત, લેવાને આવ્યા જમદૂત;
 ત્રણ ભયંકર ને વિકરાળ, દારુણ રૂપ સિરીખા કાળ. ૪૩
 તે દેખી ભય અતિ મન ધસ્યો, સુત નારાયણજી સાંભસ્યો;
 ગાદે કીધો સાદ અપાર, તલ્લણુ આવ્યા હરિગણુ ચાર. ૪૪

પૂર્વછાયા.

રૂપ અનોપમ તે તણાં, આબ્યા ગણુગોવિંદ;
 શંખ ચક્ર ગદા ધરે, સેવક ચરણમુકુંદ. ૪૫
 તે પૂછે યમ દૂતને, કહો તમારું નામ;
 ક્યહાં વસો કોતું કરો, આગ્રાકારી દામ. ૪૬

ઓપાઈ.

અમો દૂત તણાશ્રીધર્મ, પુણ્ય પાપનો જાણું મર્મ;
 જેવું પાપ હોય જેહને, તેવો દંડ કરું તેહને. ૪૭
 અમ આપસ દીધું ધર્મ રાજ, એને લેવા આબ્યા આજ;
 નિષ્કુર પાપી કેરો પિંડ, નરકમાંડિ પચમે શતખંડ. ૪૮
 વચન કહે ગણુનિશુવનતાત, રે યમદૂત સુણો એક વાત;
 લોક પીડવાતણો ઉપાય, રક્ષા ભલી કરો છો ન્યાય. ૪૯
 પટલતણી પેરે કીધી સહી, સાચું જાહું જૂઓ નહીં;
 લેખું માંડીકું પ્રજાતણું, અને ધર ઉગાચું આપણું. ૫૦
 તમો દૂત તણાશ્રીધર્મ, ખોલો મુખ આપણો અધર્મ;
 નવ ઓળખો ભક્ત ભગવાન, પિંડતણું વહો અભિમાન. ૫૧
 જાણો નહીં યોગ જગનાથ, સાપતણે મુખ ધાત્યો હાથ;
 ખાછા વળો ભણીજમલોક, નહિતર માર્યા જાશે ફોક. ૫૨
 મંત્રે મંડુકી ખાપડી, મણિધરમસ્તક બેસે ચડી;
 તેતું કોઈ નવ લિયે નામ, જેને માથે સમરથ સ્વામ. ૫૩
 તે પદ પામે પરમાનંદ, મરતાં નામ તણુંગોવિંદ;
 એક વાર વાણી ગયરે, મહાપાપ ઉપપાતક હરે. ૫૪
 વાલ એકજતણો અંગાર, ઈંધણુ તણા દહે શત ભાર;
 લમ એક નામ તણુંગોપાલ, પાતક પંચ હરે તતકાલ. ૫૫
 સવિતા સદ્ગુણ કિરણુ પ્રકાશ, અંધકારનો કરે વિનાશ;
 લમ એક નામ તણુંગોપાલ, પાતક પંચ હરે તતકાલ. ૫૬
 જળવંત સિંહ કેશરી એક, જમમ છતે ગજચૂચ અનેક;
 લમ એક નામ તણુંગોપાલ, પાતક પંચ હરે તતકાલ. ૫૭
 જેને એક શરણુ શ્રીરામ, જિલ્લાએ નવ મૂકે નામ;
 તેને સ્પર્શ કરિ ન શકે પાપ, જેમ પદ્મપત્ર ને આપ. ૫૮

કૃષ્ણ કથારત જેનું ચિત્ત, લગ્ન છાંડી ગાયે ગીત;
 તેને સ્પર્શી ન શકે પાપ, જેમજ પદ્મપત્ર ને આપ. ૫૯
 માતક જન્મ કોટિનાં દહે, એક વાર હરિ વાણી કહે;
 ઇચ્છા રહિત નામ જગનાથ, પાવક માહે પડયો જ્યમ હાય. ૬૦
 નરમ હરિ દ્વય અક્ષર સાર, ભાવ ધરીને લે એકવાર;
 મોક્ષ મારગ ઉપરે જાણુ, કર્મ કાછડો બાંધ્યો તેણુ. ૬૧
 કૃષ્ણકથા સમરે જે સહી, અધક્ષણ એક વિસારે નહીં;
 બાકી સર્વ નિષેધ છે જેહ, સધળા એના કિંકર તેહ. ૬૨
 યાગ ક્રિયા શ્રાદ્ધાદિક કર્મ, આચરતાં નાના વિધિ ધર્મ;
 ન્યૂનાધિક સકલ મહિમાય, હરિસ્મરણે પરિપૂરણુ થાય. ૬૩

શ્લોક.*

સ્મર્તવ્યઃ સતતં વિષ્ણુઃ વિસ્મર્તવ્યો કદાચ ન ।

સર્વં વિધિનિષેધાય રેતરેયુષ કિંકર ॥ ૬૨ ॥

યસ્યસ્મૃત્વાચનામોક્ત્યા તપોયજ્ઞક્રિયાદિષુ ।

ન્યૂનં સંપૂર્ણતાંયાતિ સદ્યોવંદે તમચ્યુતમ્ ॥ ૬૩ ॥

ત્રીપાઠ.

વળી વચન કહું એકાંત, સકળ પુરાણતણું સિદ્ધાંત;
 મત દાન તપ તીરથ સાર, સમોવડ નાવે નામ મુરાર. ૬૪

અડચણ.

જેને હ્રદે વસે વનગાળી, તેણે પ્રતિજ્ઞા સાચી પાળી;
 જન્મે આબ્યાની લીલી વાળી, આબ્યા ગયાની ખડબડ ટાળી. ૬૫

કહું એક શિખામણુ સારી, જે તમે માનો વાત અમારી;
 જે જન બણિયે ભક્ત મુરાર, દુરઘટી છાંડો નર નાર. ૬૬

રે જમ દૂતા ખરા વિગૂતા, જે યૈષ્ણવની કરશે ચિંતા;
 પાછા વળો મનમાહે વિગાસી, રાવ કરો ચમ આગળ એસી. ૬૭

ત્રીપાઠ.

એણીયેર કથા અનેક અદ્ભૂત, ઉપર રહિત કર્યા જમદૂત;
 વીર્યો વાદ વળ્યા તેતણે, યોહોંત્યા રથાનક આપાપણે. ૬૮

સાંભળિયો હરિગણ સવાદ, અન્નમિત્ર ગ્રેષ્મો વિપવાદ;
 નિદે મને યૌવન ધનધીર, પિતૃધિનુ પુત્ર કવચ શરીર. ૬૯
 આહનિતિ ધ્યાન વિષ્ણુનું ધરે, શ્રદ્ધા શમ દમ તપ આચરે;
 તજ્યું કલેનર મગાદાર, અવિચળ પદ આપ્યું મોરાર ૭૦

પૂર્વછાયા.

હૂત કહે યમ માનજો, અદ્ભુત હર્ગિગણ ચાર;
 આરા લોપી તગતણી, અમો મનાવ્યા હાર. ૭૧
 ધર્મરાય વળતુ કહે, વચન અનોપમ એહ;
 હું પ્રભુ અવર પુરુષતણો, વિષ્ણુ ભક્તનહિ જેહ. ૭૨
 યૈષ્ણવકેર આગણુ, સદા વિવર્જિત પાપ,
 લા નહિ જરો આજથી, જે હિત ઇચ્છે આપ ૭૩
 હૂત ભણે લક્ષણ કરો, જે જન ભક્ત મુરાર;
 કદાચિતે જાનુ નહીં, તેહતણા ધરદાર. ૭૪
 ધર્મરાજ એવક પ્રતે, કહે ગિખામણુ સાર;
 લક્ષણ વિષ્ણુ ભક્તતણા, બોલિશ કરી વિચાર ૭૫

ચોપાઈ.

સર્વ જૂતશું સમ ચિત્ત ધરે, ગુરુમત્રે અનુક્રપા કરે;
 યથા લાભ સંતોષી જેહ, વિષ્ણુભક્ત નર ભણિયે તેહ. ૭૬
 ખરનારી દેખી મનમાહે, માતા પુત્રી ભગિની ભાવ,
 મદાચાર વિવેકી જેહ, વિષ્ણુભક્ત નર ભણિયે તેહ. ૭૭
 શલ્ય ગ્રાસ તપ મયમ સાર, ક્ષણભંગુર જાણે સંમાર;
 શમ દમ દાન દયાપર જેહ, વિષ્ણુભક્ત નર ભણિયે તેહ. ૭૮
 ઇન્દ્રતણા નર વાછે ભોગ, લાભાવાળ સયોગ વિયોગ;
 હજી ગોક નવ આણે જેહ, વિષ્ણુભક્ત નર ભણિયે તેહ. ૭૯
 દમ ક્રોધ તૂણા નવ કરે, શ્રદ્ધા સહિત ધર્મ આચરે,
 મન અહકાર ન આણે જેહ, વિષ્ણુ ભક્ત નર ભણિયે તેહ. ૮૦
 પિતૃ પિતામહ પોખે વ્યાધ, દેવ વિપ્ર ગુરુ પૂજે પાપ;
 વર્ણાચાર ન છાડે જેહ, વિષ્ણુભક્ત નર ભણિયે તેહ. ૮૧

- રસના રામ નામ ઉચ્ચરે, તુલસી મંજર મસ્તક ધરે;
તિલક કરે હરિ ચંદન જેહ, વિષ્ણુભક્ત નર ભણિયે તેહ. ૮૨
- ભૂધર ભજે ભક્ત નહિ ભેદ, અર્પિત કર્મ ઉદર નૈવેદ;
અનંત આયુધ ભૂપણુ જેહ, વિષ્ણુભક્ત નર ભણિયે તેહ. ૮૩
- વિષ્ણુતણા ગાયે ગુણુ ગ્રામ, વૈષ્ણવ જનને કરે પ્રણામ;
પુરી દારિકા વલ્લભ જેહ, વિષ્ણુભક્ત નર ભણિયે તેહ. ૮૪
- વ્રત એકાદશી વૈષ્ણવ મંત્ર, જાણે મારગ આગમ તંત્ર;
હરિ ચરણોદક વલ્લભ જેહ, વિષ્ણુભક્ત નર ભણિયે તેહ. ૮૫
- ગોપીચંદન શાલિગ્રામ, અદ્વનિશિ હ્રદે વસે શ્રીરામ;
ગીતા ગંગા વલ્લભ જેહ, વિષ્ણુભક્ત નર ભણિયે તેહ. ૮૬
- સાંભળતાં ગુણુ યાદવવીર, હોય રામાંચિત સકલ શરીર;
નયનાનંદ ઝરે જળ જેહ, વિષ્ણુભક્ત નર ભણિયે તેહ. ૮૭
- વંચદ્રોહ પરધન નવ હરે, મનસા વાચા પરહિત કરે;
પર ઉપવાદ ન બોલે જેહ, વિષ્ણુભક્ત નર ભણિયે તેહ. ૮૮
- સદા સકોમલ બોલે વયણુ, ક્રોનો દોષ ન દેખે નયણુ;
સર્વ ભૂતને વલ્લભ જેહ, વિષ્ણુભક્ત નર ભણિયે તેહ. ૮૯
- જે વન વાવે તુલસી તણું, પરહરભે તેનું આંગણું;
વિષ્ણુ કથા વંચાયે જ્યહાં, રખે વરાંસે જાઓ ત્યહાં; ૯૦
- સંગતિ સાધુ પુરુષની કરે, ફૂટ કપટ પંથજ પરહરે;
ક્ષમાવંત નર નિર્મળ જેહ, વિષ્ણુ ભક્ત ભણિયે નર તેહ. ૯૧
- વૈષ્ણવ કેરું કુલ સ્વસ્થાન, માય બાપ બાંધવ સંતાન;
સંગતિ પ્રીતિ સેન વિશ્રામ, ફૂત મ લેશો તેનું નામ. ૯૨
- વળી શિખામણુ કહું શી ધણી, દેશ મ જાશે વૈષ્ણવ ભણી;
એણી પેરે વચન વિચાર અનેક, યમ સેવકને કરો ત્રિવેક. ૯૩
- ભક્તવત્સલ ભણિયે ભગવંત, એક મને સાંભળજો સંત;
એણે દજાંતે કહિયે કથા, મુક્તિ અન્નમિલ પામ્યો યથા. ૯૪
- ભક્તિ યોગ કેરોદેવેશ, લક્ષણ મિશે દિધો ઉપદેશ;
એહ કથા જો આવે હેચે, એકેકે સાધન છૂટિયે. ૯૫
- પોપટ વાણી જોમ ઉચરી, દેવામાં નવ આવે હરી;
વિષ્ણુભક્તિ કેહેતાં સોહલી, સમ્યક્ પેર કરતાં દોહલી. ૯૬

શીખ અવરને દીધી સહી, મારે પોતે એકે નહીં;
ભીમ ભણે નવ જાણું વાદ, છૂટિશ વિજયતણે પ્રસાદ. ૯૭
પૂર્વછાયા.

દક્ષતણી તપસા કરી, પુત્ર લીપન્યા જોડ;
નારદને વચને કરી, મુક્તિ પામિયા તેડ. ૯૮
ચોપાઈ.

વિશ્વરૂપ પુત્રી સુત જોડ, દેવ પુરોહિત ભણિયે તેડ;
દીધું હીત કરીને ધણું, કવચ શ્રીનારાયણતણું. ૯૯
પૂર્વછાયા.

ધંદ્રે તેનો વધ ક્યો, દેહ હસા પ્રતિકાર
શ્રી તરુવર જળ મેદિની, આખ્યાં સ્થાનક ચાર. ૧૦૦
ચોપાઈ.

ઉપન્યો એક વૃત્તાસુર નામ, વાસવશું માંડ્યો સંગ્રામ;
તે બળભર અતિ જ્ઞાન અપાર, જોડ્યા વચન વિવેક વિચાર. ૧૦૧
તેને વધે પાતક પ્રતિકાર, પૂરવ જન્મ કથા અવતાર;
રાજા ચિત્રકેતુ ત્રૈલોક, પુત્રતણો તે પામ્યો શોક. ૧૦૨
આખ્યા ઋષિ નારદ અગિરા, કીધો વિશોક સકોમલ ગિરા;
જીવતણો નિજ વચન નિબોધ, નારદે આપ્યો વિદ્યાબોધ. ૧૦૩
સંકર્ષણ દર્શન ઉદ્ઘાદ, તેને કીધો બહુ પ્રસાદ;
આપી વિદ્યા પરમાર્થ છુદ્ધિ, ચોડે કાળે પામ્યો સિદ્ધિ. ૧૦૪
એકવાર પોહોંત્યો કૈલાસ, હસિયો દેખી લીલાવિલાસ;
પારવતીને શાપે કરી, પામ્યો તેડ ચોનિ આસુરી. ૧૦૫
ઉત્પત્ત દિતિને ઉદર નિવાસ, મરુત્ગણે આગણુ પંચાસ;
પતિ પૂછ્યા કરચપ ભગવાન, કહ્યું સુતનું વચન વિધાન. ૧૦૬
ભીમ ભણે સાંભળતાં એહ, અતિ ધણું પાતક છૂટે દેહ;
છઠ્ઠે સ્કંધ વચન વિખ્યાત, એટલે કળા પહોંતી સાત. ૧૦૭
ધૃતિશ્રી વિધ્યુદાસ ભીમ વિરચિત હરિલીલા પોડરા
કળામાં સાતમી કળા સમાસ.

કળા ૮ મી.

પૂર્વછાયા.

સમમે શ્રીપ્રલ્હાદનો, ભક્તિયોગ ભગવાન;
હિરણ્યકશિપુ રિપુ મારિયો, બોલિસ તે આખ્યાન. ૧
વધ દેખી શિશુપાળનો, રાય યુધિષ્ઠિર વાત;
મુનિવર નારદ પૂછીઆ, કહો વૃત્તાંતજ તાત. ૨
નારદ કહે કયા કહું, સુણો યુધિષ્ઠિર રાય;
કૃષ્ણચરણને પામિયા, તેહતણે મહિમાય. ૩

ઓપાઈ.

એકવાર સનકાદિક ચાર, તે પોહોંત્યા વૈકુંઠ મુઝાર;
જતાં વાસ્યા મુનિ સંતાપ, જમ વિજયને દીધો શાપ. ૪
ઋષિ વિનવિયા બાવજ ધરી, તે ઉપરે અતુકંપા કરી;
પામિસ હરિપદ નિજ વિશ્રામ, ત્રીજે જન્મ તમારો દામ. ૫

પૂર્વછાયા.

હિરણ્યકશિપુ હિરણ્યાક્ષનો, પ્રથમ જન્મ ભૂપાળ;
બીજે રાવણ કુંભકરણ, દંતવક્ત્ર શિશુપાળ. ૬
વધ દેખી હિરણ્યાક્ષનો, માતા પામી શોક;
પુત્ર જન્મ બહુ બોલીઆ, કીધો તેહ વિશોક. ૭

ઓપાઈ.

હિરણ્યકશિપુ મન કરે વિચાર, તપ માંડ્યું અતિ ઉમ્ર અપાર;
રહે નિરંતર વંન મુઝાર, તજ્યું અજ ક્ષળ બોજન વાર. ૮
એમ કરતાં દિન પોહોંત્યા ધણા, નખ ને કેશ ગયા શિરતણા;
બ્રહ્મા આવ્યા અંતર્ધાન, જઈ વત્સ માગો વરદાન. ૯
ધર બાહેર નભ ધરા મુઝાર, દેવ અસુર નર પતંગ નાર;
સૂકે લીલે દિન કે રાત, મુજને મરણ ન આવે તાત. ૧૦
માગ્યું તે આગ્યું વરદાન, થયા વિરખી અંતર્ધાન;
હિરણ્યકશિપુ હરખે આવિયો, વેગે મેળાવો મેળિયો. ૧૧
ક્રોધ કરી આવ્યો અસુરેન્દ્ર, યુદ્ધ કરીને છુટ્યો ધન્દ્ર;
ઠાઠયા દેવ ધરીને કંઈ, નાદા તે પોહોંત્યા વૈકુંઠ. ૧૨

કેશવને જઈ ક્યો પ્રણામ, કરજોડીને વિનવ્યા સ્વામ;
 હિરણ્યકશિપે પ્રભવ્યા અપાર, રાખ રાખ શ્રી વિશ્વાધાર. ૧૩
 વિષ્ણુ ભણે દેવો સાંભળો, કરીશ કાજ હું પાછા વળો;
 સુતશું દ્રેપ આણશે યદા, પાપી મરણ પામશે તદા. ૧૪
 હિરણ્યકશિપુતું બળ બહુ, મારી હાર મનાવ્યા સહ;
 જીત્યા સુરનર પત્રગ સોક, પાળે રાજ્ય તણું ત્રૈલોક. ૧૫
 સુત પ્રહલાદ વડો તેતણે, ગુરુના પુત્ર કહે તે ભણે;
 પિતા પ્રશંસી પૂછે વાત, શું શું બણિયા કહોની તાત. ૧૬
 વળતું વચન કહે પ્રહલાદ, કરી ન જાણું ખીન્ને વાદ;
 હરિનું નામ ન મૂકું ધડી, સાચી વિદ્યા એ આવડી. ૧૭
 કથાશ્રવણુ ને કીર્તન સાર, રમરણુ ભજવાતણે પ્રકાર;
 અર્ચન વંદન સેવા ભેદ, સમ્યપણું આતમનૈવેદ. ૧૮
 નવવિધિ ભક્તિ તણીમુરાર, સધળા બણવામાંહે સાર;
 સાંભળ સાચું બોલું તાત, રુચી નહીં મુજ ખીજી વાત. ૧૯
 પિતા બણાવે સુત નિરગુણ, તુજને એ શિખ દેછે કવણ;
 જ્ઞેશું હું વાંછું સંશ્રામ, તું કાં લે છે તેનું નામ. ૨૦
 પુત્ર પિતાશું વળતું વદે, વિષ્ણુ વસે સૌકોને હદે;
 અંતર્યામી રૂપે રહે, તે મુજને શીખામણુ કહે. ૨૧

શ્લોક.

શાસ્ત્રાદિપ્પુરશોષશ્ચ જગતો દ્વિતિ સંસ્થિતઃ ।

તામૃતે કથિતાત્માનાં તતઃ કઃ કેન શિષ્યતે ॥ ૨૧

ચોપાઈ.

અસુર ભણેરે નિષ્કુર પુત્ર, તું અવતરિયો મારો શનુ;
 પિતાવચન મનમાં નવ ધરે, વૈરીતણો પ્રહા અનુસરે. ૨૨
 વ્રત દાન તપ તીરથ બહુ, પુરતક યોથાં યોથાં સહ;
 મુક્તિ સંપદા વાંછું તાત, ભણું ગોવિંદ ગોવિંદ દિનરાત. ૨૩

શ્લોક.

કિંતાત વેદાગમશાસ્ત્રચિંતનૈ સ્તોર્યૈઃ સમસ્તૈરાપિ કિં પ્રયોજનૈઃ ।

યદાત્મનો વાંછિતમુક્તિસંપદા ગોવિંદ ગોવિંદ ઇતિ સ્ફુટંરટ ॥ ૨૩

ઓપાઈ.

હિરણ્યકશિપુ રોષે ઉઘ્રસે, હોઠ બેઠુ તે દંતે ડમે;
 તેડયા સેવક ક્રીધો સાદ, ગાડો તાડો એ પ્રહ્લાદ. ૨૪
 વચન સુણી લઈ ચાલ્યા તેહ, ગિરિગબ્દરમાં નાંખ્યો તેહ;
 યુક્ત શિલા વળી મુદ્ગર માર, પણ પીડા નવ પામે લગાર. ૨૫
 પરિભવ સિંહ મહિષ ગજ વ્યાલ, વિષ હળાહળ પાવક જ્વાળ;
 બેદે નહીં વજ્રમય અંગ, રક્ષા કરે સ્વામી ગોવિંદ. ૨૬

શ્લોક.

અરિમિત્રં વિષં પર્યં અધર્મો ધર્મતા વ્રજેત્ ॥

ત્વયિ તુષ્ટે જગન્નાથ વિપરીતે વિપર્યયઃ । ૨૬

ઓપાઈ.

પાછો આણ્યો રાજદાર, સેવક બણે સ્વામિ અવિધાર;
 અનેક પેરે દુબ્યો સહી, એને દીકરી લાગે નહીં. ૨૭
 ગુરુના પુત્ર વિચિક્ષણુ જેહ, શુઠામૃક તેડાવ્યા તેહ;
 વળી બણવાને મૂક્યો એહ, રાજનીતિ બણાવે તેહ. ૨૮
 હરિ પુરુષોત્તમ પરમાનંદ, કૃશવ કૃષ્ણ મુરારિ મુકુંદ;
 સત્ય સનાતન રાધવ રામ, હોમે જપે ગોવિંદ ગુણુઆમ. ૨૯
 મોટો રાજા એક મુકુંદ, ભવભયભંજન શ્રીગોવિંદ;
 તે ત્યાં નિત્ય બણે પ્રહ્લાદ, બીજો છાડે વાદવિવાદ. ૩૦
 એક વાર સૂની નિશાળ, તેડયા સધળા નાના બાળ;
 અહનિશિ ધ્યાઓ શ્રીગોપાળ, બીજું બણવું આળ પંપાળ. ૩૧
 વળતા બાળક બોલ્યા સાર, એ સીધો છે મૂત્ર વિચાર;
 વેદ જાણવા સ્વર બંજન, અમો બાણું અક્ષર બાવન. ૩૨
 બણે પ્રહ્લાદ સુણોરે મિત્ર, તમો બણો છો તે કોણુ મૂત્ર;
 સિધો વણું વ્યાપક નિર્વાણુ. ક્ષરે નહીં તે અક્ષર જાણુ. ૩૩
 નારદતણું વચન છે જહ, સુણો ઉપદેશ કહું છું તેહ;
 બાળપણે સેવો દેવેશ, વિષય ન વ્યાપે ભાવન વેશ. ૩૪
 વાંછે પુત્ર કલત્ર સંયોગ, મિત્ર પશુ ધન નાના ભોગ;
 રાગ દ્રવ્ય તૃષ્ણા અહંકાર, મત્સર મૃદા હર્ષ અપાર. ૩૫

કામ ક્રોધ મદ લોભ વિશાલ, આશા બંધન માયા - ન્તલ;
 મસ્તક કુટુંબતણો બહુ બાર, ચિંતાબ્યાકુલ ગૃહવ્યાપાર. ૩૬
 વિષ્ણુવારતા નવ સાંભરે, મન માંકડ તો દશ દિશિ ફરે;
 છાંડી ભયે યૌવન વેપ, પૂઠે જરા કરેજ પ્રવેશ. ૩૭
 જરા શાકિની દોષ અગાધ, જમલે આવે સધળી બ્યાધ;
 ઈદ્રિય સકળ દીનબળ યર્ષ, બળ છુદ્ધિ ને પરાક્રમ નહીં. ૩૮
 દીલી ત્વચા લિખરિયા ગાત્ર, શિર કપે ચખ ગળે અપાર;
 દશન રહિત મુખ જર્જર ગાત્ર, શોક મોહ પીઠે દિનરાત્ર. ૩૯
 પુત્ર કલત્ર આદર નવ કરે, બેઠો પરવશ પેટજ ભરે;
 ભૂખ્યાં તરસ્યાં નહિ સંભાળ, લજ્જા રહિત થયા ગૃહપાળ. ૪૦
 સગાં સબંધી ન કરે વાત, ધરડો બળદ જ્યમ કાઢી નાથ;
 તોહે જાણે દ્વં ધરધણી, મન વળગી મમતા પાપિણી. ૪૧
 કાળ પોહોતે પામે મરણ, યમવાતના વળી અવતરણ;
 યૌવન જરા મરણ બચપાશ, વળી અધોમુખ ઉદર નિવાસ. ૪૨
 સ્વર્ગ ધરા પુનરપિ પાતાળ, જાણે રેહેંટતણી ધટમાળ;
 એણિપેર ફેરા ફરે અપાર, બવસાગર નવ પામે પાર. ૪૩
 સાચી વાત સાંભળો સહી, વિષ્ણુ વિના છૂટીએ નહીં;
 ક્ષણમંચુર છે અરિધર દેહ, સેવો નિત્ય આતમા તેહ. ૪૪
 એક સદોદિત સર્વાવાસ, સલા સનાતન સ્વયંપ્રકાશ;
 અનંત અંતરયામી હરી, બીજી વિદ્યા મૂઝે પરી. ૪૫
 એણિપેર વચન વિવેક વિચાર, હરિ ઓળખવાતણો પ્રકાર;
 દયા કરીને દીધી શીખ, સધળા ક્રીધા આપ સરીખ. ૪૬
 આબ્યા શુરુ દીઠો પ્રલ્હાદ, કરતો વિષ્ણુકયા સંવાદ;
 મનમાંહે વિમાસણ યર્ષ, પગની જ્યાળા મસ્તક ગર્ષ. ૪૭
 અરે કુણ્દી કુંડું કચ્છું, એકજ તૂં વઠંચે નવ સચ્છું;
 વણસાડી સધળી નીશાળ, રોપે ભરિને દીધી ગાળ. ૪૮
 લેઈ આત્મા બાંહે ધરી, રાવ રાય આગળ જમ કરી;
 પૂરવ કયાતણી પેર કહી, શીખ અમારી માને નહીં. ૪૯
 હિરણ્યકશિપુ કહે રે કુદ, મુજ ભય તુજને નહિ પાપિદ;
 હું ટાણું તુજ જાણી બાળ, મરણતણો તુજ આબ્યો કાળ. ૫૦

બણે પ્રહ્લાદ કહું એક વાત, દુષ્ટકેર કારણ મન તાત;
 અંતર્યામી મારો સ્વામ, મરણતણો તેણે રુધો ઠામ. ૫૧
 પુત્ર કરે છે કૂડો બાવ, ક્યાં છે તારો સ્વામી ધ્યાવ;
 બેઠો રહેશે તારો સ્વામ, હવડાં ટાળિશ તારો ઠામ. ૫૨
 બણે પ્રહ્લાદ પિતા અવિધાર, કાલસર્પ કહિયે સંસાર;
 તે તો તુને મૂકશે નહીં, હરિ જોળખ તો છૂટે સહી. ૫૩
 એણે વચને ઉપચો વિપાદ, કોપ કરી સાલો પ્રહ્લાદ;
 વધ કરવા કીધો પ્રારંભ, બાંધ્યો લેછ સરીસો સ્થંભ. ૫૪
 ક્યાં તારો સ્વામી. પ્રહ્લાદ, ગાદે કરની તેને સાદ;
 કટકા સદસ્ય હરિશ તુજ દેહ, દેખિશ આડો ચાતો તેહ. ૫૫
 મારો સ્વામી જે મેં કહ્યો, સ્થાવર જંગમ વ્યાપી રહ્યો;
 સાચું વચન કહું વળી એહ, સ્થંભમાંહિ બેઠો છે તેહ. ૫૬

શ્લોક.

ભૂતાનિ વિષ્ણુર્ભુવનાનિ વિષ્ણુઃ
 વનાનિ વિષ્ણુર્ગર્હનાનિ વિષ્ણુઃ ।
 રાત્રૌ દિવા સ્ત્રીપુરુષેષુ વિષ્ણુઃ
 યદાસ્તિનાસ્તિ રિતિ દેવ વિષ્ણુઃ ॥ ૬૬

ત્રીપાઠ.

તારો સ્વામી સખજ અપાર, નાધીશું જે કરશે વ્હાર;
 તેહ તેહ ટાળે દુઃખ સાલ, જમણી ખૂસટ જમણો ગાલ. ૫૭
 ઉઠ્યો અસુર ધરીને ક્રોધ, રાતાં લોચન બળવંત યોધ;
 વજ્ર સરીખું કાઢ્યું આસી, વેગે ઉપરે આચ્યો ધસી. ૫૮

શ્લોક.

પ્રાતિજ્ઞા તવ ગોવિંદ મદ્રક્તો નાવસીદતિ ।
 ઇતિ સંસ્મૃત્ય સંસ્મૃત્ય પ્રાણ સંધારયામ્યહં ॥ ૬૮

ચોપાઈ.

શ્રીપતિ સેવક વાણી સુણી, પતિગા પાળી આપણી;
 રથંબ ફોડી નીસરિયા હરી, પ્રગટયું રૂપ પુરુષ કેસરી. ૫૯
 શ્રીનૃસિંહ કોપે ધડ હડે, મંદિર કોટકોથીસાં પડે;
 ગર્જિત કરે બગાઈ બહુ, દેવ અસુર દલ નાહું સહુ. ૬૦
 ગબ્દર ગુફા સરીખું વયાણુ, જવળતો પાવક બેદ્ર નયણુ;
 કરનખ દશન અતિ વિકરાલ, અંસુરાયણ કુળ દેરો દાળ. ૬૧
 શંકા અસુરતણા મનમાંહે, પલાયનતણો કરે ઉપાય;
 ઝડપીને લીધો જગનાથ, ચણો કોપ સીંચાણા હાથ. ૬૨
 લકષ્મ ઉત્સંગે શાડયો તેહ, નખે વિલૂરી સખળી દેહ;
 પિધું રુધિર ન ફોડયું પેટ, બોળે ચક્રી નાંખિયો હેઠ. ૬૩
 સહુ સંધાણુ જૂનવું કંઈ, માંસ મેદ કાળજ કાઢિયું;
 ગળા માંહે ધાલી અંતરાળ, સોહે યથા કમળની માળ. ૬૪

પૂર્વછાયા.

વધુ દેખી નરસિંહનું, મુનિવર સુર નર નાર;
 કોપ ન આવે આસને, અતિ ઉગ્ર રૂપ અપાર. ૬૫
 દેવ બણે શ્રી સાંભળો, સતોખો હરિ ભૂપ;
 કહે કમળા હું કષમ કરું, ખીહું જોઈને રૂપ. ૬૬
 શ્રી નૃસિંહ કોપજ તજો, સ્વામી કરો પ્રસાદ;
 કર જોડીને વીનવે, સ્તવન કરે પ્રલ્હાદ. ૬૭

રાગ દેશાખ.

તું હરિ છે એક સનાતન, બકતવત્સલ ભગવંત;
 સર્વ ભૂતને રુદે વસે, અંતર્યામિ તું અનંત. ૬૮
 કરજોડી પ્રલ્હાદ બણે, છ સ્વામી કીજો સાર;
 સમરાચર તમ રૂપજ દીસે, બક્ષા કારજ અવતાર. ૬૯
 મુનિવર દેવ મહાજન સહુ નર, પત્રગ ચતિ યોગેન્દ્ર;
 વિદ્યાધર સિદ્ધ સહુ સેવિત, તારાં ચરણ મુકુંદ. ૭૦
 રૂપ અસંભવ નાથ સંવરી, છાંડો કોધ કૃપાળ;
 ભીગબણે સ્વામી શ્રીનાથે, પ્રલ્હાદની કીધી સંભાળ. ૭૧

ચોપાઈ.

વિવિધ વચને સ્તંભ્યા જગદીશ, શ્લોક ચાર ઉપરે ચાળીશ;
 પ્રસન્ન હવા સ્વામી સુર આધ, અવિચળ પદ આપ્યું પ્રલ્હાદ. ૭૨
 સેવકને યશ દીધો મુરાર, આગે લક્ષ્મી યથા ત્રિપુરાર;
 દશ અધ્યા બોલ્યો વિસ્તાર, શ્રીનૃસિંહતણે અવતાર. ૭૩
 સદાચાર સાધારણ ધર્મ, એકાદશમે તેને મર્મ;
 શ્રદ્ધા સહિત આચરે જેહ, ભવ ભય બંધન છૂટે તેહ. ૭૪
 સત્ય દયા તથ સંયમ સાર, શૌચ ક્ષમા દમ વિવેક વિચાર;
 જ્ઞાન અહિંસા અર્ચન યાગ, અદ્વૈતવિદ્યા ધન લાગ. ૭૫
 અહનિશિ સાત્સંગતિ સંતોષ, સર્વ ભૂત મન વર્જિત દોષ;
 અન્ન વિભાગ યથાવિધિ એષ, પુણ્ય પુરુષને વિષે વિશેષ. ૭૬
 કીર્તન શ્રવણાદિક મન ધરે, નવવિધિ ભક્તિવિષ્ણુની કરે;
 જેને હોયે લક્ષણ ત્રીશ, તે નર પદ પામે જગદીશ. ૭૭
 ઉગરતા અધ્યાય છે ચાર, આશ્રમ ધર્મતણા આચાર;
 ગૃહસ્થધર્મ ને મોક્ષ ઉપાય, બોલ્યો તેહતણો મહિમાય. ૭૮
 ભીમ ભણે સપ્તમસ્કંધ, અધ્યા પંદરતણો પ્રબંધ;
 રૂપક સોળ આગળે સાઠ, અરધ કથા કળા ચર્ચ આઠ. ૭૯

ધૃતિશ્રી વિષ્ણુદાસ ભીમ વિરચિત હરિલીલા પોઝશ

કળામાં આઠમી કળા સમાપ્ત.

કળા ૯ મી.

પૂર્વછાયા.

અષ્ટમમાં ઉત્તમ કથા, ઉત્તપત ચતુર્દશ* મનુ;

ગજ મોક્ષણ સાગર મથન, બલિરાવ બંધન ભણું. ૧

* એ ચૈત્ર મનવંતરોનાં નામ નીચે પ્રમાણે:-

૧ સ્વાયંભુવ; ૨ સ્વારોચિષ; ૩ ઉત્તમ; ૪ તામસ; ૫ રૈવત; ૬ ચક્ષુષ;
 ૭ આર્કદેવ; ૮ સાવર્ણિ; ૯ દક્ષ સાવર્ણિ; ૧૦ પ્રજાસાવર્ણિ ૧૧ ધર્મસાવર્ણિ;
 ૧૨ રુદ્ર સાવર્ણિ; ૧૩ દેવસાવર્ણિ; ૧૪ ઇન્દ્રસાવર્ણિ.

પેટેલી સંખ્યા મનુતણી, વળી ગજભોક્ષણુ જેહ;
સાગરમંથન બલિઅધન, કહીશ અનુક્રમે તેહ. ૨

ચોપાઈ.

પ્રથમે મનુ સ્વયંભુવ રાય, સ્વાશેચિપ ઉત્તમ મહિમાય;
તામસ રૈવત આશુપ જેહ, આદ્યદેવ સાવર્ણિક તેહ. ૩
દક્ષ બ્રહ્મા ને ધર્મ નરેન્દ્ર, રુદ્રદેવ સાવર્ણિક ઇન્દ્ર;
રાત્ન્ય કરતાં ચાહે મનુ, વહાણું બ્રહ્માના દિનનું. ૪
અગસ્ત્ય ઋષિને શાપે કરી, દારુણુ યોનિ મૂઢ કુંજરી;
પામ્યો ઇન્દ્રધુમ્ન તે રાય, છૂટો બોલિશ તે મહિમાય. ૫
પર્વત મોટો ત્રિકૂટ જેહ, શત યોજન વિસ્તારે તેહ;
સોનારૂપાકેરં શૃંગ, વાસ વસે ભાં દેવ સુચંગ. ૬
પારિજાતિક કલ્પદ્રુમ અંબ, સાલ તાલ તમાલ કુટુંબ;
જાંબુ નિંબ બિજેરી દ્રાક્ષ, ક્રૌંચ શણ્ડાસ બીલી રુદ્રાક્ષ. ૭
વડ પીપળ રાયણુ આંબલી, શુંદી ગોરડીઆં શુભળી;
ખેર ખજૂર ને દાડમ સાર, જળીરી બદરી દેવદાર. ૮
અંબક આરોળી નારંગ, કરણુ કેળિ અખોડ સુચંગ;
બકુલવેલિ બિલસરી જમ, અંદન અગર અતુલ મહિમાય. ૯
અશોક આવળ બાવળ બહુ, પદ્માશ ને ધાવડિયા મહુ;
શીશમ સાગ સાર ટિંબરૂ, અરણી ને અરલુ હંબરૂ. ૧૦
લવિંગ એળચી સકડ રામી, નાલિકેરિ ફલભારે નમી;
અનેક વૃક્ષ વિચિત્ર અપાર, ભાં વનસ્પતિ ભાર અદાર. ૧૧
નિર્મળ નીર સરોવર સાર, અતિશે પૂરિત કમલ કલ્હાર;
દેખી ઉત્તમ તેહ તણગ, પાણી પીવા આવ્યો નાગ. ૧૨
યૂથ સહિત સોહે ગજદેહ, પર્વત સરખો મોટો તેહ;
જઈ જળમાંહે મૂક્યો પાગ, નકપાશ બાંધ્યો તે નાગ. ૧૩
હસ્તિ તો ખેંચે વન બણી, તાણે ગ્રાહ સરોવર બણી;
તાલાવેલિ કંરે ગજ તેમ, નિર્ધન પુરુષ કુટુંબી જમ. ૧૪
સહસ્ત વર્ષ કીષ્કિં સંગ્રામ, તોહે નવ પામે વિશ્રામ;
ભક્તિ ભાવ આણી મનમાં, પીનાવિયા સ્વાગી હરિરાય. ૧૫

પૂર્વછાયા.

મનસા મધુસૂદન તણી, પૂજે કૃષ્ણ સુચંગ;
સ્તવન કરે શ્રી હરિતણું, શ્લોક પાંચ શુભચંગ.

૧૬

શ્લોક.

હરે મુરારેઽચ્યુત વાસુદેવ, નારાયણાનંત નૃસિંહવિષ્ણોઃ ।
ગોવિંદરામેશ્વર પદ્મપાણે માં ત્રાહિ વિષ્ણો ભવસાગરાત્ત્વં ॥ ૧ ॥
મુકુંદ ગોલોકપ વિશ્વનાથ કપાનિધે રાઘવરત્નનાભ ।
વૈકુઠ પરમાત્મનૂપદ્મપાણે મા ત્રાહિ વિષ્ણો ભવસાગરાત્ત્વં ॥ ૨ ॥
શ્રીનાથ દામોદર વિશ્વનાથ લક્ષ્મીપતે માધવ ચક્રપાણે ।
ગોપાલ ગોપીવર ગોપદેવ મા ત્રાહિ વિષ્ણો ભવસાગરાત્ત્વં ॥ ૩ ॥
શ્રીકેશવાનંત શ્રીરામચંદ્ર દેવેશલોકેશજગદેકભૂપ ।
ક્ષેત્રજ્ઞ તત્કંઠ શ્રીવિશ્વયોને મા ત્રાહિ વિષ્ણો ભવસાગરાત્ત્વં ॥ ૪ ॥
અધોક્ષજોર્ષેદ્ર ચ નાથનાથ સ્વામિન્ શરણ્યો હરિવિશ્વનાથ ।
સદોદિતાનંદ મનાઘ્વિષોત મા ત્રાહિ વિષ્ણો ભવસાગરાત્ત્વં ॥ ૫ ॥

આપાર્થ.

ગળનાં વચન સુણી ગોપાલ, ગરુડે ચડી આઘ્યા તલકાલ;
આહ વિહારી છોડ્યો નાગર્ફ, કર જોડી પ્રણામ્યા હરિ પાગ. ૧૭
અંતર્ધાન હવા ભગવાન, બેહુ પામ્યા તે સ્વસ્થાન;
ગજમોક્ષણનો બહુ મહિમાય, સંસારસ્વપ્ન સુષુપ્તાં ભય. ૧૮

પૂર્વછાયા.

હવે મથન સાગરતણું, અમૃત કારણ તેહ;
રુદ્ર મોહ લાં પામ્યા, દેખી મોહિની દેહ. ૧૯

આપાર્થ.

લક્ષ્મી રહિત હુવો દેવેન્દ્ર, પ્રણામ્યા પાય તણાગોવિંદ;
હરિ વચન સ્તવિયા જાણિયા, આણ્યો મંદરૂં કરી ઉપાય. ૨૦

ગિરિ મંદર સાગરમાં ધસ્યો, વામુકિ નાગ નેતરે ઠસ્યો;
 મુખ દાનવ પુચ્છે સુર ભૂપ, તણે વિષ્ણુ કસ્યપનું રૂપ. ૨૧
 પ્રથમે વિપ બપનિયું એવ, કૃપા કરી ખીધું મહાદેવ;
 દાધ્યા દાનવ દશ દિશિ એમ, હવિ પ્રજાજ્યાં તરુવર જોમ. ૨૨
 મયન કરે સ્વયં ભગવાન, મકર કુંડલ શોભે કાન;
 સમુદ્ર વિશ્વોવે ત્રિભુવન ધણી, ગોરસ ઘોળે જ્યમ ગોવાલણી. ૨૩
 મયતાં દાગધેન નીસરી, અથ ધનુષ અંરાવત કરી*;
 પારિજાતિક રંભા અપ્સરા, કૈસ્તુભ મહિ ને દેવાંગના. ૨૪
 પાંચજન્ય શશિ શોભા ધણી, દેલ કાજ સરસે વારુણી;
 ધન્વંતરિકર અમૃત જોઈ, અસુરે પાડી લીધું તેહ. ૨૫
 દેવોતણું શરણુ હરિ ભૂપ, તદ્દક્ષણ કસ્યું મોહિની રૂપ;
 તે દૃષ્ટી મોહા અસુરેન્દ્ર, અમૃત લીધું શ્રી ગોવિન્દ્ર. ૨૬
 પાયું દેવ અમૃત તે માંહ, ચંદ્ર સૂર્ય વિચ બેઠો રાહ;
 કહ્યો તેણે વિષ્ણુનો બેદ, ચક્ર લેછ કીધો શિરચ્છેદ. ૨૭
 મસ્તક અમર થયું તે તણું, દાનવ વૈર કરે અતિ ધણું;
 તેહ રણા મહસ્થાનક બ્યાપ, શશિ સવિતાને ગ્રસે અઘાપ. ૨૮
 દાનવ દેવ સરીસું મુદ્ધ, રોપ બરી મૂક્યાં આપુધ;
 ઈંદ્રે નમુચિ તણું શિર હસ્યું, નારદ ઋષિનું વાચું કસ્યું. ૨૯
 અસુરે તજિ અમૃતની આશ, કાંત્યું પીંજ્યું ધણું કપાસ;
 દેલ કાજ મોહે પાછા વળ્યા, કેવલ કલેશ વિભાગી મળ્યા. ૩૦
 રુદ્ર ભણે સ્વામી શ્રીરંગ, નારી રૂપ દૃષ્ટાડો સુચંગ;
 હસિયા હરિ મનમાંહે ધણું, તદ્દક્ષણ રૂપ કસ્યું આંતણું. ૩૧
 રુદ્ર મોહ નારી સંભોગ, હરિમાયાનો દુસ્તર યોગ;
 પ્રગટ હવા કીધો પ્રસાદ, ઉમયા ઈશ તણો સંવાદ. ૩૨

પૂર્વછાયો.

હવે ચરિત્ર રાય બળિતણું, શોભન કર્મ અપાર;
 વામન રૂપ એ વિષ્ણુનું, કસ્યપ ઘેર અવતાર. ૩૩

* હાથી.

† ચૌદ રત્નનો દોહો.

ગરલ, ઘેનુ, હય, ધનુ, કરી, પારિજાતિ, મહિ, રંભા;
 રાંખ, રમા, શશિ, વારુણી, વૈલ, સુધા, ચલ અંલ.

ચોપાઈ.

સ્વર્ગ લોકનો અતિ મહિમાય, એક વાર પોહોંત્યો બગિરામ;
 વળિ પાછો આઠ્યો સ્વસ્થાન, કરે માગ નાના વિધિ દાન. ૩૪
 કરે અદિતિ તપ વ્રત સાર, ક્ષામણુ માસ દહાડા બાર;
 પ્રથમે આરંભ દાદશી અંત, અહનિશિ ધ્યાયે દેવ અનંત. ૩૫
 ધૂપ દીપ નાના ઉપચાર, અંદન કુસુમ સકલ શણુગાર;
 ભાવ ધરી પૂજે હરિ રામ, પ્રત્યક્ષ દુવા દેવ વરાહ. ૩૬
 માગ માગ અદિતિ વરદાન, તેને ઉદરે વસ્થા ભગવાન;
 શ્રવણુ દાદશી મહિમા સાર, વામન જન્મ્યા જયજયકાર. ૩૭

સાદિક.

શ્રી વામન ચૌદ વિદ્યા અવધીત, તેજવંત જાણે ખીજે આદીત;
 લઈ કમંડલુ પુરુષ પુરાણ, બૃહ સ્ત્રેત્ર બણી કીધું પ્રયાણ. ૩૮
 ચારે વેદ બચરે વાચ, યજ્ઞ માંહે જઈ કીધો વાચ;
 દર્પિત સ્વાગત કરે બગિરામ, એહ વિપ્રતણે અનંત મહિમાય. ૩૯
 શુક બણે સાંભળ બગિરામ, એ વિપ્રતણે અતુલ મહિમાય;
 માયાવી વિષ્ણુ વામન રૂપ, કપટ કરી માગે છે ભૂપ. ૪૦
 રાજ કહે ધન્ય મારો દિન એહ, શ્રી વાસુદેવ આઠ્યા સ્વપદેહ;
 જોઈ તણે ચરણે સુર લાગે, તે વિષ્ણુ સ્વયં મુજ કરે માગે. ૪૧
 દેશ કાલ દ્રવ્ય સંપત્તિ સાર, ભક્તિભાવ મન શ્રદ્ધા અપાર;
 એ છે સદ્દ મુલભ સંસાર, દુર્લભ પાત્ર એ દેવ મુરાર. ૪૨

ચોપાઈ.

શુક બણે મુણુ રાજ વાત, મારું કહું સાંભળ રે તાત;
 વળી વળી માગું વરદાન, વૃત્તિ વિનાશન મ કરિશ દાન. ૪૩

પૂર્વછાયા.

અસલ વચન કેમ જોલીએ, રાજ કહે સંસાર;
 સુરનર પન્નગ ચૌદ લોક, સત્યતણે આધાર. ૪૪
 સ્ત્રી સંકટે સંગમ વિહિવા, ગૌ બ્રાહ્મણને કાળ;
 જાહું જોલે દોષ નહીં, શુક બણે બગિરાજ. ૪૫

યુવ કલત્ર સંપત્તિ સકલ, એ છે સર્વ અનિત્ય;	
રાજા બણે તે કારણે, હું નહિ છાંડું સાલ્ય.	૪૬
કરજોડી બળિ પીનવે, મનવાંછિત જો દાન;	
ભુગી, દિરપપ, રથ, ગજ, ઘુરી, માગો શ્રી ભગવાન.	૪૭
પળતા પાડવ બોલિયા, મુજને છે સંતોષ;	
તોહે કાંઈ એક માગશું, તારે કારણ તોપ.	૪૮
સતોષી આદ્ય સુખી, એક સનાતન ધર્મ;	
લોભ કરતાં વણસિયે, તૃષ્ણા મૂલ આધર્મ.	૪૯
મતોષી નિર્ધન બલો, સુખ સંપત્તિ સંભૂત;	
કાટિધ્વજ સંતોષ વિણ, હોડે દ્વ દા દૂત.	૫૦
અધિક લોભ મુજને નહો, વામન બોલે મર્મ;	
મઢી ઠરેવા મેદની, માશું ત્રપ્પ કદમ.	૫૧

ચોપાઈ.

આપડું ઉઠક કરે બળિ દાન, પાત્ર વિપ્ર વામન ભગવાન;	
આડો આબ્યો શુક સમક્ષ, વેગે તે કીધો એક ચક્ષ.	૫૨
દીધું દાન સતોષ્યો ભૂપ, તદ્દાણુ કીધું ત્રિવિક્રમ રૂપ;	
વૃદ્ધિ કરતાં વામન પીર, વિશ્વરૂપ સોહે શરીર.	૫૩
છત્ર મુકુટ મણિનાં આભરણ, કુંડલ નાભ દ્વદે ઉર ચરણ.	
નખે છેધું બ્રહ્માંડ મુચંગ, બ્રહ્મકદાહથી આબ્યાં ગંગ.	૫૪
ભોમી ભરતાં રયામલવણ, સકલ બ્રહ્માંડ બચું બે ચરણ;	
ત્રીજા કેરો નહિ ત્યાં દાય, વરુણપાશે બાંધ્યો બળિરાય.	૫૫
કરે વિનંતિ વિંધ્યાવળી, કરજોડી પ્રણમે હરિ વળી;	
તદ્દાણુ ત્યાં આબ્યા પ્રહ્લાદ, ત્રૂંઠયા વિષ્ણુ કચ્છો પ્રસાદ.	૫૬
રાજા પ્રતિ કહે ભગવાન, મનવાંછિત માંગો વરદાન;	
બોલ બોલ હું પૂરું કામ, ચરણ શરણ તમારે સ્વામ.	૫૭
છોડયા બંધન કેગ પાશ, ગોત્ર કુટુંબ સહિત બળિ વાસ;	
સંધાતે સ્વામી જોપાળ, સુતજે પ્રવેશ કચ્છો તત્કાળ.	૫૮
જવ મળ્યા પિતામહ પ્રહ્લાદ, અહનિશ વિષ્ણુકયા સંવાદ;	
ભક્તો બાંધ્યા પોણદાર, રહિયા સ્વામી દેવ મુરાર.	૫૯

સત્યવ્રત રાજ તપ આચરે, નદી કૃતમાળાએ તર્પણ કરે;
 મચ્છ બણે સાંભળે વૃષાંત, સાત દિવસ માંહે કલ્પાંત, ૬૦
 સર્વ ઓપધી નાવ સુચંગ, બાંધી લેછ સરીશું શૃંગ;
 રાજ પૂછે પુરુષ પુરાણ, કહિયું સમ્યક્ માત્સ્યપુરાણ. ૬૧
 બીમ બણે એ કથા પવિત્ર, વામન કેરું અતુલ ચરિત્ર;
 નરનો નિર્મળ થાયે દેહ, નવમી કળા પોહોંતી તેહ. ૬૨

ઇતિશ્રી વિષ્ણુદાસ લીમ વિરચિત હરિલીલા
 પોડશકળામાં નવમી કળા સમાપ્ત.

કળા ૧૦ મી.

પૂર્વછાયા.

નવમી ઈશ કથા કહું, સમર્થ રાજ જેહ;
 સૂર્ય સોમવંશી તણા, બોલિશ મહિમા તેહ. ૧

ચોપાઈ.

જેહુ વંશતણા રાજન, તે માંહે રામ કૃષ્ણ પ્રધાન;
 તે શ્રી વિષ્ણુતણા અવતાર, અવતરિયા હરવા ભૂભાર. ૨

પૂર્વછાયા.

શ્રી સવિતાને પ્રણમે, સુર નર નાપક નાક;
 વૈવસ્વત રાજ વડો, તેનો પુત્ર ઈક્ષ્વાક. ૩

ચોપાઈ.

ઈન્દ્ર ઈક્ષ્વાકનો રાય યયાતિ, છત્યા તેણે સકલ અરાત્ય;
 તેને સુતા સુકન્યા જેહ, મુનિવર વચને પ્રણમ્યા તેહ. ૪
 નાભાગ સુત રાજ અંબરીષ, જાણ્યો તેણે સંસાર અલિષ;
 સમદ્રીપ કેરો તે રાજ, રાજ બણે નહીં મજ કાજ. ૫
 તેની રક્ષા કારણે હરી, ચક્ર આપ્યું અનુકંપા કરી;
 રાજનીતિ પાળે નિજદેશ, અધર્મતણે નહીં લવલેશ.

ધન તન મમતા વિવિધ વિરક્ત, વિવિધ ભોગ નહીં આસક્ત;
 યાગ કરે આપે બહુ દાન, ભક્તિ બાવે ધ્યાને ભગવાન. ૭
 વાણી વિષ્ણુતણા ગુણ ગાય, કરે પૂજનરથ તીરથ પાય;
 નયણે નિરખે નરહરિ સિંગ, ગંધ નિર્ભાલ્ય ચરણુ શ્રીરંગ. ૮
 પાંછે પ્રીતિ સદા સતસંગ, કાયા મુદ્રસત્ર ધૃષ્ટ્યવ અંગ;
 શિરે પ્રણામ કથારસ કાન, મન મધુસૂદનનું નિજધ્યાન. ૯
 દશ ઇન્દ્રિયકેરા વ્યાપાર, તે લેછે સૌંધ્યા સર્વાધાર;
 નિદ્રા ભોગ તણ અનપાન, અભયા મત કરે રાજન. ૧૦
 આલ્યો ઉત્તમ કાર્તિક માસ, શુકલ એકાદશી ઉપવાસ;
 વિવિધિ મત રાજ આચરે, તેહતણું ઉદાપન કરે. ૧૧
 અષ્ટ અર્જુન આપી ગાય, દ્વિજ સંતોષ્યા લાગી પાય;
 રામ ઉપકર્મ કરે પારણે, દુર્વાસા આલ્યા આંગણે. ૧૨

પૂર્વછાયા.

રાય અતિ ઘણું દરખિયો, કીધા હવે પ્રણામ;
 પવિત્ર કરવા અમને, બલે પદાસ્યા સ્વામ. ૧૩
 દુર્વાસા આમંત્રિયા, દેઈ બહુ સન્માન;
 તક્ષણુ યજ્ઞના આલિયા, કરવા નિલસ્નાન. ૧૪

ઐપાર્થ.

દ્વિજ નાવે થોડી દ્વાદશી, રાજ મન વિભાસણુ વશી;
 મત સંપૂરણુ ભોજન વિપ્ર, તેનું કારણુ કહોની ક્ષિપ્ર. ૧૫
 વિપ્ર ભણે ઐસઠે પ્રવાસ, પાણી ભંગ ન કરે અપવાસ;
 રાયે કીધો અશો વિચાર, આસન બેસી ઉદકનો આહાર. ૧૬

પૂર્વછાયા.

દુર્વાસા સાં આલિયા, કોપે કપે દેહ;
 આગે પાવકે પરજળે, વળી ઘૂત સીંચ્યુ તેહ. ૧૭
 તોડી જલ મસ્તક તણી, નાશ કરેવા રાય;
 તક્ષણુ કૃલા બપતી, કાયા પર્વત પ્રાય. ૧૮
 રાયભણી તે સાંચરી, મનમાંહે બહુ ખીજ;
 ચક્રે તે ભરખી કરી, જલ દહે જ્યમ વીજ. ૧૯

ચોપાઈ.

સૂર્ય કોટિ સરીખું જેહ, ઋષિ દુર્વાસા દાધે દેહ;
 નાહા તે સહિ ન શકે તાપ, પૂઠે દવ જ્યમ આગળ સાપ. ૨૦
 મેરુ મહા ગિરિ સાગર સાત, ગચ્છર શબ્દ કરે નિર્ધાત;
 ભુવિ પાતાળ પ્રચ્ચા સુરલોક, તોહે પૂઠ ન છાંડે શોક. ૨૧
 બ્રહ્મ લોકે પોહોંત્યા સહી, બ્રહ્મા બણે રખાએ નહીં;
 રુદ્ર બણી આલ્યા કૈલાશ, ઉગરવા કેરી નહીં આરા. ૨૨
 નેત્ર ઉરે ગળે ગદગદ કંઠ, ઉતાવળા ગયા વૈકુંઠ;
 ચક્રતાપ મુજ બાળે અંગ, રાખ્ય રાખ્ય સ્વામી શ્રીરંગ. ૨૩
 શરણુ પામીઓ બ્રાહ્મણુ દીન, વિષ્ણુ બણે હું ભક્તાધીન;
 ખીન્ને કાંઈ નથી ઉપાય, પાછા વળી સંતોળો રાય. ૨૪
 વચન સુણી દુર્વાસા વિપ્ર, રાગ પાસે આંખા ક્ષિપ્ર;
 વિનય કરીને લાગ્યા ચરણુ, ત્રાહે ત્રાહે શરણુગત શરણુ. ૨૫

પૂર્વછાયા.

રાગ બણે બ્રાહ્મણુ હરિ, મારે એહ સમાન;
 ચક્ર સ્તવી સંતોષિયું, દુર્વાસા ભગવાન. ૨૬
 વિપ્ર સંગાથે પારણું, ખટ્વસ બહુ પકવાન;
 હરખ્યા ઋષિ પાછા વળ્યા, દુઆ અંતર્ધાન. ૨૭
 જૂવો વિષ્ણુ ભગત તણો, એહ અતુલ મહિમાય;
 શાપ ન લાગ્યો અંત કાળે, હરિપદ પામ્યો રાય. ૨૮

ચોપાઈ.

મોટો રાગ જે યૌવનાશ્વ, ગર્ભ તેહને ઉદરે નિવાસ;
 પુત્ર જન્મિયો ફાડી ફૂખ, ચક્રવર્તિ માન્ધાતા જૂપ. ૨૯
 તેને સપ્ત દ્વીપ આવાસ, ત્રણ પુત્ર કન્યા પંચાસ;
 સૌભરિ ઋષિને દીધી તેહ, પતિ સંઘાતે છાંડી દેહ. ૩૦
 સખળ જેહ ત્રિશંકુ નરેન્દ્ર, તેનો સુત સલ્ય હરિશ્ચન્દ્ર;
 ભૂતસિદ્ધિ જાણે હરિ ધ્યાન, રાગ પામ્યો પદ નિરવાણુ. ૩૧
 બાહુકસુત જે સગરથ રાય, મોટો તેહતણો મહિમાય;
 સાત સમુદ્ર જેણે ખાઈ કરી, સગર તણી કીર્તિ સાગરી. ૩૨

દિલિપ પુત્ર ભગીરથ રાય, આણી ગંગા તપ મહિમાય;
 આગળ યજ્ઞ રાય મહારથી, પૂઠે આવે ભાગીરથી. ૩૩
 કપિલ શાપે પ્રજાળ્યા દેહ, સાઠ સહસ્ર ઉદરિયા તેહ;
 તેહતણી કીર્તિ અભિનવી, મૃત્યુલોકે આણી જનહવી. ૩૪
 જોને દર્શને જાયે પાપ, સ્પર્શન માત્ર ટાળે સંતાપ;
 મજ્જને નાસે ભવ સંસાર, સેવા પ્રુણ ન જાણું પાર. ૩૫
 સ્મરતાં પૂરે સર્વે કામ, મરણે આપે અવિચળ કામ;
 સધળો ગંગાનો વિધિ એવ, ઉત્તર વાહિની ત્યાંહાં વિશેષ. ૩૬
 ધવલ પ્રવાહ ધર્મનું રૂપ, મસ્તકે વહે સદાશિવ ભૂપ;
 પાવન અણોદક શ્રીરંગ, ધન્ય ધન્ય જે સેવે ગંગ. ૩૭

શ્લોક.

ધર્મદ્રવ્યમપાં વીજં વૈકુંઠચરણચુતં ।

ધૃતં મુર્ધ્નિ મહેશેન તતસ્તદમલં જલં ॥ ૩૭ ॥

ચોપાધ્ય.

રાજા અજને સુત દશરથ, તેને આર પુત્ર સમરથ;
 પિતૃવચને વન આહ્યા રામ, પિતા પરમ પદ ઉચ્ચું નામ. ૩૮
 છપ્પય,

ખાંધવ લક્ષ્મણ રામ, સતી સંધાતે સીતા,
 ગુહા દેશ ચિત્રકૂટ, રામગિરિ વેગે પહોંતા;
 લક્ષ્મણ લાવે જેહ, તેહ રાધવને સોંપે,
 વનજી કરે આહાર, સાહસે સત્ત ન ભોપે;
 મારિય મૃગ થઇ આવિયો, માયા રૂપ ધરી કરી;
 શ્રીરામે તે રણ મારિયો, રાવણ ગયો સીતા હરી. ૩૯
 પંખી જટાયુ જેહ, તેહ પણ વારે અડિયો,
 પેટભર એ પંખિ, તેહ પણ રણમાં પડિયો;
 ત્યાં આવ્યા શ્રીરામ, નામ દશરથસુત જાણી,
 કર જોડી વીનવી, કહી સુધ સીતા રાણી;
 રામ રામ વાણી વદે, આનંદ મન અતિ જેહને;
 અવિચળ ગતિ તેની હવી, જે પંખી જન્મ જટાયુને. ૪૦

કીધી રૂપ વિરૂપ, નાક વિન રાક્ષસનારી,
અહર્યા ગૌતમ ધરણિ, ચરણ રજ ધરતાં તારી;
ખર દૂખર ત્રિશિરા, તેહ પણ રણમાં માચ્યા,
ગૌદ સહજ સુરરાત્રુ, બાણથી નેકે નિવાચ્યા;
સખ તાડ તે ભેદિયા, વાનર ગળ્યા કયા કહી;
તલ્લણ વાળી મારિયો, સુગ્રીવ રાય કીધો સહી. ૪૧
મુદ્રિકા લેછ હનુમાન, માન પ્રભુને અતિ સોહોતા,
લાગી નહીં લગાર, વેગશું લંકા પોહોંતા;
સીતાને સુધ કહી, દહી સર્વ નગરી ભેદી,
ચરણ જીહારી રામ, સ્વામીને કયા નિવેદી;
નર પામર બવસાગર તરે, રામનામ મહિમા અગ્રો;
અનુસરયા સદ્ વાનર તરયા, તો અસંભાવ્ય તેના કરો. ૪૨

શ્લોક.*

રામનામ તવ નામ જપતઃ, પામરા અપિ તરતિ મવાઘ્નિમ્ ।
અંગસંગમવદંગુલિમુદ્રિકા, ચિત્ર મેનરમ કપિરાઘ્નિં ॥ ૪૨

છંદઃપદ્ય.

રાધાં લેધને રીંછ, ભીછ ભડ સૈન્ય અપારા,
કપિ રાજ સુગ્રીવ, સહિત તે પદ અટારા;
સાગર બાંધી ખાજ, કાજ ઘેટેહી સીતા,
ધંદ્રજીત કુંભકર્ણ, પ્રહસ્ત શુકસારણ છલા;
નલ નીલ રીંછ પાપાણુ ગિરિ, સૈન્ય સખલ રાધવતણું;
જળે તારયા પાપાણુ તે, પૂર્ણ પ્રતાપ રાધવતણો. ૪૩

ચોપાઈ.

સારંગ ધનુષ ધરી શ્રીરામ, જહુ રાક્ષસ છુટ્યા સંગ્રામ;
રાવણનાં દસ મસ્તક કાપિ, લંકારાજ વિભીષણ ચાપિ. ૪૪
નગર અયોધ્યા ઉત્તમ દામ, સીતા લઈ આવ્યા શ્રીરામ;
તરિયાં તોરણ ધરધર બાર, ગીત મહોત્સવ ગાયે નાર. ૪૫

નવનિધિ સંપતિ સુખિયા લોક, બ્યાધિ વિયોગ નહીં દુઃખ શોક;
 જરા મરણ તણે ભય દર્યો, ત્રેતામાંહે કૃતયુગ કર્યો. ૪૬
 હીન ઉપરે અધિક સંવાય, શ્વાન પક્ષીનો કીધો ન્યાય;
 એણીપેર રાજ્ય કરે, શ્રી રામ, પ્રજાને પૂરે સર્વ કામ. ૪૭
 વધે સદસ અગિયાર શ્રીરામ, કરી રાજ્ય પહોંતા નિજ ધામ;
 સિંહાસન બેઠો કુશ રાય, તેહતણે મોટો મહિમાય. ૪૮
 તેહતણા પુત્રપૌત્ર અનેક, તેહતણે દયમ કરું વિવેક;
 રાજ ખીજ રાખેવા એહ, આશ્રમ બહરી મૂક્યો તેહ. ૪૯
 મિથિલા નગરી રાજ જનક, યાગ કરી બહુ આપે કનક;
 એક મને ધ્યાતાં હરિ ધ્યાન, બોહોતર પામ્યા આતમ જ્ઞાન. ૫૦

પૂર્વજાઓ.

હવે શ્રી સોમવંશની, કથા અનોપમ સાર;
 કાંઈ સંક્ષેપે કરી, બોલિરા તેહ વિચાર. ૫૧

એકાધર્મ.

આત્ર ઋષિનો રાજ સોમ, તેહ પ્રકારા કરે નિત બોમ;
 અમૃત ઝરે હરે દુઃખ દેહ, બ્યાધિ નિવારે વનરપતિ તેહ. ૫૨
 તેહતણે સુત બુધ બક્ષરૂપ, તે મહાપદવી પામ્યો ભૂપ;
 બુધ બુદ્ધિવતો શુણુ નિર્ગળા, તેહતણે ઘેર નારી ધક્કા. ૫૩
 બુધતણે તે સુત પુરુરવા, તેહતણા શુણુ આતિ અભિનવા;
 નવ ખંડ સકળ લોગવી ધરા, ગન મોહું હર્ષથી અપ્સરા. ૫૪
 સ્ત્રી વિરહે ઉપનો વૈરાગ, નાના વિધ કીધા બહુ યાગ;
 મરા પુરુષ સંતોખ્યા રામ, એક પામ્યો ઉત્તમ કામ. ૫૫
 પરશુરામ નારાયણ અંશ, અવતરિયા ભાર્ગવને વંશ;
 પિતા જમદગ્નિ રેણુકા ગાય, જેના સુરનર વંદે પાય. ૫૬
 કીધું વચન સંતોખ્યા ગાય, ગારી માતા વર્જિત પાય;
 પ્રસન્ન થઈ આપ્યો વર એહ, બાંધવ સહિત છવાડી તેહ. ૫૭
 રાજ આવ્યો મેલી સેન, સળગપણે લેઈ ચાલ્યો ધેન;
 તપ પૂરણ કરિ આવ્યા રામ, ક્રોધ ચડ્યો કીધો સંગ્રામ. ૫૮

સહજ ગાહુ છેદિ તત્કાળ, જાણે વૃક્ષતણી કરી' ડાળ; ૫૯
 માર્યો કાર્તવીર્ય રણમાં, યુદ્ધ કરી ઘેર આણી ગાય. ૬૦
 તોહે રાગ ન જાણે રીસ, ક્ષત્રી હણીઆ વાર એકવીસ;
 કીધી ધરા નિષ્કંટક એહ, કર્યપ ઋષિને આપી તેહ. ૬૧
 વાસુદેવ કેરો અવતાર, એનાં ચરિત્ર ન જાણું પાર;
 સદા અમર એ પુરુષપુરાણ, બાણાધિપમાં અધિક પ્રમાણ. ૬૨
 ગાધિતણો સુત વિશ્વામિત્ર, રાજ્યે તે હવા પવિત્ર;
 ઋતુધ્વજતણો મોટો મહિમાય, તેહ તણો સુત અર્કલ રાય. ૬૩

પૂર્વછાયા.

પુત્ર પુરુરવાતણો ક્ષત્રી અવૃધિ રાજન;
 તેની સંતતિ અતિ ધણી, પુત્ર પૌત્ર સંતાન. ૬૪

આપાર્થ.

નહુપતણો સુત યમાતિરાય, તેહતણો મોટો મહિમાય;
 અનેક ભોગ કસ્યા અદ્ભુતા, ઘેર માર્યા શુકની સુતા. ૬૫
 તપ વ્રત કરે કરે પ્રહુ યાગ, અતકાળે પામ્યો વૈરાગ;
 તરક્ષણુ સંપત્તિ આતમગ્ધાન, તેહતણો સુત પુરુ રાજન. ૬૬
 સખળ એક રાજા દુષ્યંત, વેરી કેરો કીધો અંત;
 તેના અનેક ગુણુ નિર્મળા, પરણ્યો રાણી શકુંતલા. ૬૭
 તેનો પુત્ર ભરત અભિધાન, ચક્રવર્તિ મોટો રાજન;
 ભૂતળ રાજા એવો સહી, તે સરખો કો દુઝો નહીં. ૬૮
 રાંતેદેવ સંકૃતનો પુત્ર, મોટો રાજા પરમ પવિત્ર;
 આપે દાન સકળ સંપત્ત, ભોજન માત્ર ન રાખે વિત. ૬૯
 એકવાર નવ પામે અન્ન, અડતાળીશ દિવસે ભોજન;
 બેસે રાજા પારણે જવે, એક અઘ્યાગત આબ્યો તવે. ૭૦
 તે સંતોખ્યો પૂજી પાય, એક વિભાગ આપ્યો રાય;
 વળી કરે ઉપકર્મ આહાર, અંલજ એક આપ્યો દાર. ૭૧
 દીનરૂપ સંધાતે શ્વાન, ગાહે સાદે માગે ધાન;
 રાગે તેને કરી જીહ્વાર, એક વિભાગ આપ્યો આદાર. ૭૨

ઉગરતું અંન વાધ્યું જેહ, એક વિભાજે યોગિયો તેહ;
 રાજા પાણી કરે આહાર, મનમાંહે આનંદ અપાર. ૭૨
 ખેટો રાય આરોગે વારિ, યોદ્ધારી એક આવિયો બાર;
 જિલ્લા સુકે માગે નીર, ઉલ્ક વિના નવ રહે શરીર. ૭૩
 જળ આપી સંતોખ્યો તેહ, રાજા મન વિચારે એહ;
 આગે અનેક ભૂપતિ ગયા, કાચી કાચા સાચી મયા. ૭૪
 પ્રત દાન તપ તીરથ સાર, તે સમોવડ નાવે સંસાર;
 વળી એક કહું મોટો મર્મ, દયા વિના નહીં સાચો ધર્મ. ૭૫
 હેમ ધરા મોતી ભંડાર, સુલભ છે એકના દાતાર;
 સર્વ ભૂત દયાપર જેહ, પુરુષ ધુરધર દુર્લભ તેહ. ૭૬

શ્લોક.

હેમધનધરાદાન દાતાર: સુલભા મુવિ ।

દુર્લભા: પુરુષા લોકે સર્વભૂતદયાપરા: ॥ ૭૬ ॥

ચોપાઈ.

સકલ ધર્મનું સાધન જેહ, યોગમાંહે બોલ્યું તેહ;
 જેણે આપ પીડાએ સહી, તેહ અવરતે કીજે નહીં. ૭૭

શ્લોક.

શ્રૂયતાં ધર્મં સર્વસ્ય શુચા ચૈવ વિવાર્જિત : ।

આત્મનઃ પ્રતિકૂલાનિ પરેષાં ન સમાચરેત્ ॥ ૭૭ ॥

ચોપાઈ.

સાચ દયા તથ સાહસધીર, છાંડી મમતાતણાં શરીર;
 એણી પેરે રંતિદેવ રાજન, તેહ પામીઓ આતમજાન. ૭૮
 શંતનુ સુત રાજા ગાંગેવ, જેનું દર્શન સરખું દેવ;
 તેણે કીધો બહુ સંઆમ, યુદ્ધ કરી સંતોખ્યા રામ. ૭૯
 પાંડુતણે સુત રાય અર્જુન, તેનો સુભટ મહા અભિમુન્ય;
 તેનો સુત પરીક્ષિતરાય, જન્મેજય મોટો મહિમાય. ૮૦

યદુરાજ કુળે યાદવ હુઆ, તેહતણા મહિમા જાણુવા;
 અંધક બોજ ને વૃષ્ણી વિશાલ, સાવિકદાસા હરિભૂપાલ. ૮૧
 યાદવમાંહે વડા વમુદેવ, જેને રામ કૃષ્ણ સુત એવ;
 તે મહાવિષ્ણુતણા અવતાર, જેનાં કર્મ ન જાણું પાર. ૮૨
 સૂર્ય સોમવંશ છે વિસ્તાર, મહિમા અનંત ન જાણું પાર;
 સંક્ષેપે મેં કીધા એહ, અધ્યા નાયક રાજા જેહ. ૮૩
 જેની કીર્તિ કલિમલ હરે, તદ્દાણુ શુદ્ધ વાસના કરે;
 છોડે પાશ તણાસંસાર, અવિચળ યદના હરિ દાતાર. ૮૪
 નવમે પવિત્ર કથા એ સાર, અનેક રામતણા અવતાર;
 ભીમ બણે બુદ્ધિમાને ઠહી, દશમી કળા પોહોતી સહી. ૮૫

ઇતિશ્રી વિષ્ણુદાસ ભીમ વિરચિત હરિલીલા પોઠશ
 કળામાં દશમી કળા સમાપ્ત.

કળા ૧૧ મી.

પૂર્વછાયા.

શ્રી નારાયણ સકલજનનુવન જગદાધાર;
 મુરારિ માધવ મુકુંદ હરિ, ગોવિંદ ગુણ નહિ પાર. ૧
 નરક નિવારણ બધ હરણ, ભૂધર ભક્તાધાર;
 એક વાણીએ ક્યમ કહે, ચરિત્ર ન જાણું પાર. ૨
 દશમે લક્ષણ આહમું, નિરોધ દૈત્ય સંહાર;
 ભૂમિધાર ઉતારવા, યાદવકુલ અવતાર. ૩
 જ્ઞાન વૈરાગ્ય વિવિધિ ભક્તિ, ધર્મ સ્વર્ગ નિધાન;
 અવતાર અન્ય અંશકજ્ઞા, કૃષ્ણ સ્વયં ભગવાન. ૪
 તેણે કારણ બોલિયે, દશમ કૃષ્ણ ચરિત્ર;
 ઉત્તમ કથા સુમંગલા, સુવલિત કથા પવિત્ર. ૫

શ્લોક.

અંગાયતારઃ કર્તવ્યો હરિસ્તેષુ મહાત્મનાં ।
 કૃષ્ણાયતાર સ્ત્વંશેન તદ્વિત્તં દશમે મતં ॥ ૬ ॥

પૂર્વછાયા.

સનકાદિક ગાયે સદા, શ્રવણ મુખાવદ એહ;
 મનોહર ભવભય ટાળવા, ભેષજ બંધિયે તેહ; ૬
 તેહ કવણ સેવે નહીં, જેને મસ્તકે કાન;
 ભવ લાઘ્યો માનુષ્યનો, જે ધટ હોયે સાન. ૭

ઓપાર્શ્વ.

કહેતાં કૃષ્ણકથાની સુકિત, વિરમે અથવા પામે તૃપ્તિ;
 એક વિના જે દૂતા પશુ, જીભ નર એ પોખે અશુ. ૮
 બહુ રાજાન અસુર મંડળી, તેને ભારે ભુમિ આકુળી;
 એક વાર ગૌ રૂપે થઈ, બ્રહ્મા આગળ રાવે ગર્હ. ૯
 ધરા ભણે બ્રહ્મા અવિધાર, સકલ લોક ગારે આધાર;
 મુજને પીડા છેવ અપાર, સહિ ન શકું હું દુષ્ટનો ભાર. ૧૦
 તેહતણી અનુકંપા કરી, બ્રહ્માએ વીનવિયા હરી;
 સુર સેવકની રક્ષા કરો, શ્રીલોક માંહે અવતરો. ૧૧
 વળતું વચન કહે દેવેશ, મસ્તકના બે આખ્યા કેશ;
 પૃથ્વીતણે હરવાને ભાર, બાંધવ રામકૃષ્ણ અવતાર. ૧૨
 વિષ્ણુતણી વાણી સાંભળી, બ્રહ્મા આખ્યા પાછા વળી;
 હરખ્યા દેવ હવો આનંદ, મુનિવર પાખ્યા પરમાનંદ. ૧૩
 ધરા માંહે મોટા રાજાન, કરે યાગ પૂરણ ધન ધાન્ય;
 તેમાં યાદવવંશ વિશાલ, દેવ ઉમ્મસેન ભૂપાલ. ૧૪
 દેવક સુતા દેવકી જેહ, વસુદેવને પરણાવી તેહ;
 કંસ મને રાજિયાતજ થયો, બેહેન વળાવા સાથે ગયો. ૧૫
 શબ્દ એક હવો આકાશ, કંસ તાહરો કરશે નાશ;
 સમ્યક્ વેરી બાણે તેહ, એનો ગર્ભ આઠગો જેહ. ૧૬
 કંસે વાત સાંભળી તેહ, વિષ્ણુનું વૃક્ષ ઉછેદું એહ;
 આઠતણું દાણુ લેશે પાપ, જીક માસ્યે ટબે સંતાપ. ૧૭
 અસુરતણે મન રીસજ વશી, સાજી કેશને કાઢ્યું અશી;
 બનેવીને શંકા ચડી, દીડી સાળાની મુખડી. ૧૮

* જેને ધટ-દહ્યે સાન-સમજ હોય તે.

પૂર્વછાયા.

બળ કાંઈ ચાલે નહીં, વિભાસે વસુદેવ;	
ભી આગ દાડીખડે, જોયો કર્મ નખેવ.	૧૯
એ પરબવ દોને કહું, વાડ ચીભડાં ખાય;	
સુકિત કરીને પ્રીછવું, જીજ્ઞે નથી ઉપાય.	૨૦
શામ વચન બોલે નહીં, અવસર આવ્યાં જોઈ;	
અતુરપણે ચેતે નહીં, વેહેલો વણસે તેહ.	૨૧

શ્લોક.

પ્રસ્તાવંસદશં વાક્યં પ્રમાવસદશંબલમ્ ।
આત્મશક્તિસમં કોપં યોજાનાતિ સપંડિતઃ ॥૨૧॥

ચોપાઈ.

ભણે વસુદેવ કંસ અવિધાર, પાપ ન કીજે એણે સંસાર;	
અખગા વધ ન ઘટે નરેશ, સાંભળ અધ્યાતમ હપદેશ.	૨૨
કાયા પંચ ભૂત વિસ્તાર, યૌવન જરા કૌભાર વિચાર;	
દેહી દેહતણો વિછોડ, ધીર પુરુષ નવ પામે મોહ.	૨૩
હવતણા છે નાના દેહ, તેહતણો નવ આવે છેહ;	
છાંડે જૂતું એહ શરીર, પેહેરે નવું મયા નર ચીર.	૨૪
દેહી-વદા કરે પ્રયાણ, ખડ માંકડી તણી પેરે જાણ;	
ચરણ આગણાં આધાં કરે, તો પગ પાછડ્યા બિધરે.	૨૫
અગાદિ માહોમાંહે સખંધ, જાણે કૂપે પડિયો અધ;	
જાનરૂપ નિજ પામે નહીં, ત્યાં લગિ બંધન છૂટે નહીં.	૨૬
પુત્ર કક્ષત્ર મયા ધન દેહ, સ્વપ્ન પદારથ સરખું તેહ;	
પીડે શરીસ એ અવિચળ હંસ, વચન વિવેક પ્રીછ્યો કંમ.	૨૭
સત્ય વચન વળી જોવું એહ, મારે સંતતિ થામે જોહ;	
તે હું તુજને આપિગ સ્વામ, કીધો સમય પોહોંતા હામ.	૨૮
પ્રથમે જન્મ્યા કીર્તિનંત, કહે દેવડી સાંભળ કંથ;	
કંસ કુખુદિ ભણીએ કાળ, હું નદિ આપું મારું જાળ.	૨૯
ભણે વસુદેવ કહું મહિમાય, બોલ્યા બોલ્ય ક્યમ પાછા યાય;	
સત્ય વચન આપણ મુકિયે, તો જન્મતણું મુદ્દત મુકિયે.	૩૦

સત્યે ધરા ધરે નાગેન્દ્ર, સત્યે તપે દિવાકર ચન્દ્ર;
મેધ, વાયુ આ વિશ્વમુજર, શ્વાદ લોક તે સત્યાધાર. ૩૧

શ્લોક.

સત્યેન ધાર્યતે પૃથ્વી, સત્યેન તપતે રવિઃ ।

સત્યેન વાયવોવાન્તિ સર્વં સત્યે પ્રતિષ્ઠિતં ॥ ૩૧ ॥

ત્રીપાઠ.

બળિ રુકમાંગદ હરિશ્ચન્દ્રરાય, શંખર અમ્બરીષ સત્ય સખાય;
ધ્રુવ પ્રહ્લાદ પ્રસિદ્ધયા જેહ, મુનિવર દધિચી આખ્યો દેહ. ૩૨
સત્યે ધર્મ દયા મત દાન, સલાધીનજ છે વિતાન;
જપ તપ તીરથ કામ નવનિધિ, જહાં સત્ય તહાં સધળી સિદ્ધિ. ૩૩
વળી વચન કહે વસુદેવ, સુખ દુઃખ પ્રાપ્તો કર્મની જેવ;
એહ શરીરજ અતિ અનિત્ય, તે માટે નહીં છાંડું સત્ય. ૩૪
શોક મોહ મનમાં નવ ધમ્યા, પુત્ર ઉત્સર્ગ લેછ પરવસ્યા;
મલપંતા તે મૂકે પાપ, જમલો લીધો સત્ય સખાય. ૩૫
આલંતાં નવ લાગી જેવ, તેણે અવસરે સોજા વસુદેવ;
લેછ પ્રથમ કૃણ યાદવ પેટ, જણે વનમાળી લાબ્યો ભેટ. ૩૬
મામાના મનમાંહે હેજ, ખોળે લઈ મૂક્યો ભાણેજ;
કંસે તે પાછો આપિયો, લેઈ મંદરિમાં આવિયો. ૩૭
તેહ વાત જાણી સહુ હેત, નારદે આવી કહ્યો સંકેત;
કાપે ચડ્યો કંસાસુર કાળ, પાછું આણી માચું બાળ. ૩૮
ઉપજતાં વેરી ને બ્યાધિ, છેદે તો ચિત્તે હોય સમાધિ;
આગે છેવ અસુર સંવાદ, વણુશીજે કરતાં પ્રમાદ. ૩૯
વેગે કરી તેડાબ્યાં તેહ, લઈ કરાગ્રહે રાખ્યાં જેહ;
આગળ ભોગળ લોહ કમાડ, જણે આંખા પાખળ વાડ. ૪૦
ખટ બાળક માચ્યાં બળ ધણે, પાપતણી શંકા નવ ગણે;
તેહતણું કારણ છે શાપ, પૂરું જન્મતણું છે પાપ. ૪૧
સાતમે સંકર્ષણ એવ, તેહ કારણ જણો બળદેવ;
માયાને દીધો આદેશ, સંવસ્ય ગર્ભ કહે દેવેશ. ૪૨

પૂર્વછાયા.

માયાએ આકર્ષિયું, બળભદ્રતણું શરીર;	
સદસ કિરણ સવિતાતણા, હરે જોણીપેરે નીર	૪૩
ઉદર જનેતા રોહિણી, આણી મૂક્યો વેગ,	
મીપમાહે સ્વાતીતણો, જણે વૃઠ્યો મેવ	૪૪
રત અમૂલિક નીપન્યુ, સંકર્ષણ શરીર,	
ગોકુળે ગુડી ઠાળી, જન્મ્યા બળભદ્રવીર.	૪૫

ચોપાઈ.

પ્રભાત તે ગઠ મથુગમાહે, વાત કરે સહુ સભામાહે;	
દેવકીના ગર્ભ ગયો છે ગળી, તે કમે વાણી માબળી	૪૬
મનમાહે તો ઉપની રળી, એ તો શીંગે સાકળ ટળી,	
છુટ્યા પાપ તો એહ અગાધ, ઐપધ પાખે કાઢી બ્યાધ.	૪૭
આઠમે વેરી તો આવગે, પૂરે માસે તે જન્મરો;	
પગે ધરી તેને મારીશ, પછી નિશ્ચિંત રાખ્ય કરીશ.	૪૮
કંસ કપોત વિભાસે અશુ, શીપતિ સેન કહે એ કશુ,	
અંધ ન દેખે ઝખે આળ, માથા ઊપર ભમનો કાળ.	૪૯
દેવતણી છે વિસમી વાત, બળબુધ પ્રપચ નહી કો માત્ર;	
છવતતણો ઉધારો ફેક, મૂલ્ય ગાઠડી બાધુ રોક	૫૦
રાત દિવસ તે ચિંતા કરે, બહુ કામના મનમા ધરે;	
દેખે નહી મગણ મતિહીન, જેમ જાળમા પડિયુ મીન.	૫૧
કમે સાન્યુ પાવક દહે, નહિતર વાટે ચડિઉ રહે;	
એક અનાથ વનથી ઉગરે, એક રાખતા ધરે ચૂમરે.	૫૨
નલિની ધર કીતુ જળ માહે, દાંધી હેમ તણે તે દાહે,	
મન અહકાર મ કર્યો કોય, કીધુ કર્મતણુ તે રોય.	૫૩
કર્મતણો મોટો મહિમાય, નાકે નાથ્યા વૃષભ ન્યાય,	
સમજાધ્યા બધને રાણારાય, જ્યા જ્યા તાણ્યા ત્યા ત્યા.	૫૪

પૂર્વછાયા.

વચન એક માયુ' કનું, સાબળને સહુ કોય,
પુગપરથ કાઠ નડી, ફેન કરે તે રોય.

આપાર્થ.

સંધાને સુર કેરે સાય, આઠમે આઝ્યા શ્રી જગનાથ;	
અવતરિયા આપે દેવેશ, ઉદર માંહે તવ કીવો પ્રવેશ.	૫૫
કથા દહંતાં સંગય લરો, કો પડિત કારણ પૂછશે;	
સકલ વિશ્વ જેને આંધાર, કેમ મગાયા ઉદર મુઝાર.	૫૬
જે પેર ઉદરે રહ્યા શ્રીકાંત, તેહ ઉપર બોલિશ દયાંત;	
દીધું મુક્ષમ રૂપ મુપક્ષ, જાણે જીજ્ઞાસા વડવૃક્ષ.	૫૭
મધળો મૃત્યુ કેરું ધન, જેમ સમાણું માંહેરતન;	
આંતર્યામી અતરે રહ્યો, જ્યમ રાજે પાવક ટાંકિયો.	૫૮

પૂર્વછાયા.

કંસે દીડી દેવકી, જેહેન ધરે જહુ તેજ;	
વેરી મારો અવતર્યો આઠમે ભાણેજ.	૫૯
ઉદર માંહે આવી વસ્યો, વિષ્ણુતણે તે અંશ;	
વધ કરવાને ચાલિયો, દારાગૃહમાં કંસ.	૬૦
જેહેનતણે વધ નવ ઘટે, દારણુ કર્મ એ સંસ;	
એધું વિમાસી મનશું, પાછો વળિયો કંસ.	૬૧
બ્રહ્માદિક સુર આવિયા, પ્રણમ્યા શ્રી ભગવાન;	
સ્તવન કરી પાછા વળ્યા, પોહોંત્યા નિજ સ્વસ્થાન.	૬૨

આપાર્થ.

શ્રાવણ માસ નક્ષત્ર રોહિણી, નિશિ અધારી આઠમતણી;	
દ્વાદશવકર્ણ અને છુપવાર, મધ્યગત્રિ જન્મ્યા મોરાર.	૬૩
સોહજડિત સાંકળ જોડી, રખવાળાને ધારણુ પડી;	
ભાગી ભોગળ સમળ અપાર, મંદિર તણા ઉપડિયા દાર.	૬૪
શંખ ચક્ર ને પંકજ ગદા, કમળ નેત્ર વિકસિત મુખ મુદા;	
દૈત્યુભમણિ મડિત જગનાથ, મસ્તક મુગટ ચાર નિજ હાથ.	૬૫
દેખી તેહ અતુલ મહિમાય, માત તાત જેહુ લાગ્યાં પાય;	
સ્તવન કરી સંતોષ્યા જીવ, તણણુ દીધું જાળક રૂપ.	૬૬

તેને લઈ આજ્યા વસુદેવ, ગોકુળમાં પોહોંત્યા તતખેવ;
 એટી બલદ પાલટ કરી, લઈ આવ્યા જ્યા પાહરી. ૬૭
 આવ્યો ક્રોધે કંસ જૂપાળ, વેગે કરીને સાહુ જાળ;
 પગે સાહીને કરે વિનાશ, તેટલે કન્યા ગઈ આકાશ. ૬૮
 કીધું રૂપ યોગિણી માત, સાંભળ કંસ કહું એક વાત;
 મૂષકનો વેરી જ્યમ બ્યાલ, ભુવિ અવતરિયો તારો કાળ. ૬૯
 મર્મ વચન સાંભળિયાં એહ, લોહાં ભાંજી બૂકા બેહ;
 બેહેન દેવકી લાગું પાપ, મુજ અપરાધ ક્ષમા કર માપ. ૭૦
 વળતું વચન બેહેન ઉચરે, જાંધવતણી પ્રશંસા કરે;
 સુખ દુઃખ પ્રાપ્તિ પૂરવ કર્મ, એણી પેરે બોલ્યાં બહુ ધર્મ. ૭૧
 તોહો કંસ ન જામે સુખ, દેયામાંહે સાલે દુઃખ;
 દહે કહી જે કન્યા કથા, આગ અંગૂઠે મૂકી યથા. ૭૨
 કંસ કરે વિભાસણ ઘણી, જ્યમ નિર્ધન બહુ રણનો ઘણી;
 મનમાંહે અતિ ચિંતા થઈ, બ્યાધિની પેરે નિદ્રા ગઈ. ૭૩

શ્લોક.

નિદ્રા તાત કુતસ્તેષાં યે રણે વ્યાધિપોહિતાઃ ।
 અધરોહિ કલત્રાણાં યેચાન્યેકુતવૈરિણઃ ॥ ૭૩॥

પૂર્વછાયા.

રાત્ર દિવસ નિદ્રા નહીં, બધ પેઠો મનમાંય;
 તેલ વિહોણો દીવડો, ક્ષણ ક્ષણ અંખો થાય. ૭૪
 દિન દિન કંસકળા પડે, એ દુષ્ટાંત નરેન્દ્ર;
 પૂનમસુતો સાંચરે, ભણી અમાવાસ્યા ચંદ્રાં. ૭૫
 જડ છેદી તરુવરતણી, દિન દિન સુકે ડાળ;
 કંસ હંસ છાંડી ગયો, ગરુડતણે બધ બ્યાલ. ૭૬
 દુઃખ દાવાનલ પીડિહું, નહીં સમાધિ ન સુખ;
 દેશ માંહે જિગિયું, ચિંતા વેરી વૃક્ષ. ૭૭

શ્લોક.

ચિંતાતુરાણાં ન સુખં ન નિદ્રા, અર્થાતુરાણાં સ્વજનો ન વંધુઃ ।
કામાતુરાણાં ન મયં ન લજ્જા, સુષાતુરાણાં ન વલં ન તેજઃ ॥ ૭૭ ॥

પૂર્વછાયા.

કંસે સેવક તેડિયા, રક્ષા કરે ઉપાય;
તેટલે કયા આલી ગઈ, વેગે ગોકુળ માંવ. ૭૮

ગીત-રાગ વસંત

નંદ કરે નિજ મન આનંદ, પુત્ર જનનિયો પરમાનંદ;
હરખ્યા સુરનર નામક ઈંદ્રકોપ્યો કંસાસુર મતિ મંદ.
ગોકુળ જન્મ્યા શ્રી ગોવિંદ. કુવપદ. ૭૯
હરખ્યા સુરનર પતંગ સહુ તે, ઉત્સવ કરે આનંદ; ગોકુળ ૮૦
રાસ રમે ઘેરે ટાય હોયે, હંજર ધીએ ધીએ;
મુનીવર સુરનાં મન તે મોહે, અંતરે બહા જોયે. ગોકુળ ૮૧
ઘેરે ગાય સહુ મંગળ આર, ઉત્સવ હોયે અતિ અપાર;
આપે બહુ કનક બાંડાર, બાંદી કહે જય જયકાર. ગોકુળ ૮૨
ગોકુળ ફરી તે નારી, સહુ આવી શણગારના સારી;
એક અબળા એક કુમારી, હેતે વધાયે મુશરી. ગોકુળ ૮૩
આતરિયા દેવ આનંદ, કરેવા દાનવ અંત;
પાળેવા સેવક સંત, ભીમ સ્વામી શીકંધ. ગોકુળ ૮૪

આપાઈ.

કંસ જેહેન બોલાવી બકી, વિદ્ર કરેવા પુત્ર દેવકી;
બહુ બાળક માચ્યાં પાપિણી, વેગે પોહોંતી ગોકુળ બપૂ. ૮૫
વિપરીત રૂપ ધણું કામિની, નવ ચૌવન ભરિત કામિની;
લીલા પાય ભરે ગજગતિ, જાણે મરવા આલી સતી. ૮૬
નાના વિધ સોહે શુંગાર, પોહોંતી નંદતણા ગૃહજાર;
જેહેન બોલાવી ચણામતી, રંગતા દીસા કમળાપતી. ૮૭

૧૦૪૫

ખાઈ બેટા તમતણો, બોલાવવાને કાજ;
હરખે ભરી હતાવળી, મળવા આવી આજ. ૮૮

વાયા ચદન શીતળી, મુખે રંગિયાતજ જોડ;
ટેજો ખડંગ લોહાતણું, ધૂરત લક્ષણુ તેડ. ૮૯

શ્લોક.

મુલં પદ્મદલાકાર વાચાચદનશીતલા ।

હૃદય કર્તરી તુલ્ય ત્રિવિધં ધૂર્તલક્ષણમ્ ॥ ૮૯ ॥

૧૦૪૬

મામીતું મન ઝોળખ્યુ, હરખ્યા સ્વામવવર્ણુ,
રમતા આવ્યા આસને, કરવાને પમપાન. ૯૦

બોલે બોલ કોડામણા, મનમાહે બડુ પાપ,
લીધો વરાએ દોરડો, બોલે થયો તે સાપ. ૯૧

મુખ જોયું મામીતપું, વદને જાંગૂડો ચર્ણુ;
મિહતણે વેગ પસોણો, જાણે આવ્યો હર્ણુ. ૯૨

ચોપાઈ.

વિખ હયાહય ભરિયું જોહ, સ્તન મુખમાહે ધરિયો તેહ;
કગ બીડી ધાવ્યા શીરંગ દીના કીધા આકે અજ. ૯૩

ધટે રાકિની વળગી સહી, વિછોડતા વિછૂટે નહીં;
મૂક મૂક દેશવ તમ દામ, વળી નહિ આવુ તારે પાસ. ૯૪

સમ્યક્ હુંમ વરાશી મૂળ, ઝોળી પેટ હપાયું જળ,
મારણુ આવી પામી મૃત્યુ, ચૂખી ધરકેરું હુ કૃત્ય. ૯૫

મૂક મૂક કહેતા એ વાત, સોપી લીધા સધળા ગાત;
અતઃકરણુ આરોગ્યા હરી, જાણે ગઠ ભોગવ્યુ કરી. ૯૬

મરતા કીધું મોહું તંન, બાળક ધાવે શામળવંન,
તે ઉપરે સોદા શી રગ, જાણે રે મન્ત્રે શિવવિગ. ૯૭

પૂર્વછાયા.

મરતાં પ્રીધું જોઇએ, દર્શન શાલિમામ;
તે તન ઉપરે પૂતના, મૂર્તિવંતા શ્યામ.

૯૮

ચોપાઈ.

વેગે આબ્યા રૌ ગોવાળ, ઉંચા ચઢી ઉતાચું બાળ;
ગોકુળ વર્યો જયજયકાર, ગાયે ગોપી મંગળ સાર. ૯૯
માંહોમાંહે કરે સંવાદ, એક બણે અંગિકા પ્રસાદ;
એક બણે માતાનું કર્મ, નંદતણું બહુ પોતે ધર્મ. ૧૦૦
એક કરે ખડી ચાપડી, એક બાંધે બાળકને રાખડી;
આપણને તૃકયા જગનાથ, અંતરે દીધો આડો હાથ. ૧૦૧
મોઈ પડી પૂતના જોઈ, કટકા કરીને બાળી દેઈ;
પરિભળ જશો ઉવેખ્યો અગર, તેણે મુગંધે મોહું નગર. ૧૦૨

દુહા-સોરઠા.

છેજ અનંત ઉદાર, પાત્ર કુપાત્ર બાણે નહીં;
પાપ કરંતી નાર, નરક નિવારી પૂતના. ૧૦૩
ભૂધર ભક્તિ કાજ, કુલ ક્રિયા જોયે નહીં;
લંકા કેરે રાજ, રાક્ષસ રોશે આપિયું. ૧૦૪
સારે સેવકકાજ, સમર્થ સ્વામી શંખધર;
રિથર ચાખ્યો પ્રહ્લાદ, અસુરબલીન ઉવેખિયો. ૧૦૫

ચોપાઈ.

ધન્ય ધન્ય નારી પૂતની, પરિભવ છૂટી મગદૂતના;
ટબ્યું સંસારતણું એ દુઃખ, વૈર કરંતાં પામી મોક્ષ. ૧૦૬
સગરથ સ્વામી શ્રીમગવાન, વેરીને આપે સ્વસ્થાન;
કાળકૂટ ત્રિપ પાચું જોઈ, માતાની ગતિ પામી તેહ. ૧૦૭

શ્લોક.

ये ये हताश्वक्रधरेण दैव्या छैलोक्यनाथेन जनार्दनेन ।
ते ते गता विष्णुपुरीं नरेन्द्र क्रोधोपि देवस्य वरेण तुल्यः ॥ १०७॥

આપાર્થ.

ભક્તવત્સવ ક્રેશવ કૃપાળ, માએ મન સેવે ગેષાળ;
 સંકટ ટાળે મેવકતણુ. અવિચળ પદ આપે આપણું. ૧૦૮
 ઈશ આત્મા પ્રિયં ભગવાન, ગાયા મોદ હરે અજ્ઞાન;
 દેદે મખા પુરુષોત્તમ ગિન, ધાતા માતા પરમ પવિત્ર ૧૦૯
 ગ્રીપતિ સંત સદા દાતાર, દીન અનાથતણા આધાર;
 ત્રાતા ભાતા સખ્ય શરણ્ય. દુસ્તર ભવમાગનું તરણુ. ૧૧૦
 એશું અનંત છે-૪ ઉદાર, તેશું પ્રીતિ કરે-૭ અપાર;
 મુજ લેયંતા મમ્યક મહી, હજિ મમોવડ કે આવે નહીં. ૧૧૧
 મનસા ધ્યાયો વિશ્વાવાસ, શક્તિ કરંતા નહિ આયામ;
 દેહે અંતર્યામી રૂપ, હા વચગો અનેશ ભૂપ. ૧૧૨
 અનેક કષ્ટ જન્મ ભોગવી, વ્યાધો કષ્ટે જન્મમાનવીય;
 નારાયણ અણે ચિત્ત ધરે, ગર્ભવામે નહીં અવતરે. ૧૧૩

શ્લોક.

યે માનસા વિગતરાગપરાવરજા
 નારાયણં સુરગુરુ સતત સ્મરંતિ ।
 ધ્યાનેન તેન હતકસ્મપચેતનાસ્તે
 માતુઃ પયોધરસ નપુન. પિત્રંતિ ॥૧૧૩॥
 "સ્મરામિ અચ્યુતાનંદ સર્વપાપક્ષયકર ।
 યથા હતી કર્પુરમસ્મે તસ્યેવ દગતે ॥૧૧૪॥

આપાર્થ.

ગુણ ગેવિંદતણા અપાર, નેદનલે નવ પામુ પાર,
 ભીમ ભણે પોદોળી એ સાગ, વનપૂનના કળા અગિયાર. ૧૧૫
 ઇતિશ્રી વિષ્ણુદામણીમવિરચિત હરિલીલાયોગકથામાં
 અગિયારમી કથા અમાપ્તા.

કળા ૧૨ મી.

પૂર્વજાયો.

બાળચરિત્ર ગોવિંદતણાં, જાણું નહીં વિચાર;
તથાપિ બુદ્ધિમાને કહિશ, થોડું થોડું સાર. ૧

ચોપાઈ.

ઝાળીમાંહે સુવાચું બાળ, સૂતે બાળે કીધી આળ;
પાગપ્રહાર શકટને ભંગ, તૃણાવતંતું છેધું અંગ. ૨
ગર્ભાચાર્ય ગુરૂ આવીયા, બાળક બેઠૂ બોલાવિયા;
નામકરણ કીધું તેતણું, રામકૃષ્ણ બાંધવ બાળ ધણું. ૩
આળ કરતાં માદી ખાવ, વઢન ઉઘાડી જોયું માગ;
ચૈદ જીવન સુખમાંહે વસે, પામી મોહ ધરોદા હસે. ૪
નહાનાં બાળક સાથે રમે, કરે વાત ને મનમાં ગમે;
લોકતણાં લેઈ સૂખડાં, ધૃત માંખણ પોખે માંકડાં. ૫
મહિડાં વલોવે ધરોમતિ, એક વાર શ્રી કમલાપતિ;
ગોળી ફેાડી ચાલ્યું કીધી, જાણે પૂરે આવી નહી. ૬
ગાયતણાં આણ્યાં દામણાં, બાળક બંધેવાને ધણાં;
વિશ્વરૂપ બાંધ્યું નવ જાંઘ, બંધનમાને મોટા યાય. ૭
બેઠ ધરોદા પામી સહી, કાહાનક તો બંધાયે નહીં.
માતાને અનુકંપા કરી, આપોપુ બંધાવ્યું હરી. ૮
કેશવ હજીએ હજીએ રહે, ચૈદ લોક ને ભાંજે ધડે;
બવનાં બંધન છેડે જુદ, ઉખળે બાંધ્યો રેવે તેડ. ૯
તરુવર છે બે મમલાવુંન, માંહે ચાલ્યા શાગળવંન;
લીલાં બેઠૂ નાંખ્યાં મોડી, મનુષ્ય રૂપ તે બેહુ કર જોડી. ૧૦
માતાપે બંધાવ્યું આપ, સેવકના ટાળ્યા ભય તાપ;
રયાવરચોનિ પામિયા જેહ, બાંધી જાંઘન છોડ્યા તેહ. ૧૧
મુનિવર નારદ કેરે શાપ, કેશવસ્પર્શન છૂટ્યા પાપ;
તેને દીધો અવિચળ કામ, હરિ પામ્યા દામોદર નામ. ૧૨
વળી પવિત્ર પરાક્રમ સુણો, કીધો ત્રિવિધે વધ જમતણો;
પથા અધાસુર ભણિયે સર્પ, તેડતણો લતાચો દર્પ. ૧૩

બહુ ગોવાળ સંઘાતે ગાય, ચારેવા વૃંદાવનં જાય;
 બ્રહ્મા આબ્યા કપટજ કરી, વચ્છ ગોવાળા લીધાં હરી. ૧૪
 તદ્દક્ષણ નવાં નિપાવ્યાં તેહ, ગૌ ગોપી મન અધિક રનેહ;
 બ્રહ્મા વરસ એક ત્યાં રહી, જોવા પાછા આબ્યા સહી. ૧૫
 દેખી કૃષ્ણ તણાં બહુ રૂપ, આગળ આપ સરીખા ભૂપ;
 વિસ્મય પામ્યા પ્રજાપતિ, કર જોડી કરે વીનતી. ૧૬

પૂર્વછાયા.

ઉદરમાંહે બાળક વસે, પીડા કરે અમાધ;
 માતા મન આણે નહીં, તેહતણે અપરાધ. ૧૭
 બ્રહ્માંડ કોટિ બ્યાપી રહ્યો, ક્યાં તારો મહિમાય;
 હું એકમાંહે આવત્યો, ઐક હાથની કાય. ૧૮
 તું આત્મ અનાત્મપણે, જણ્યો નહિ પ્રભુ જેહ;
 પ્રપંચ પંચે જૂતનું, પ્રગટ્યું કારણ તેહ. ૧૯

ઓપાર્થ.

મુક્તિપંથ કેરું સોપાન, તારી ભક્તિ તને અચાન;
 સાળ કૂસકા ખંડન કરે, તેને એક ક્ષેશ જગરે. ૨૦
 જે તવ પદ પદ્મવ અનુસરે, તે ભવસાગર હેલાં તરે;
 બ્રહ્મા હરિને કરે પ્રણામ, દીધું આયસ પોહોંતા કામ. ૨૧
 મેટિા દાનવ ધેનુક નામ, બળદેવે છલ્યો સંગ્રામ;
 મસ્તક મૂકી જોઈ પાગ, કૃષ્ણે દમિયો કાળીનાગ. ૨૨
 ગોકુળ બળતું રાખ્યું એવ, પ્રક્ષંબ્યાંત ક્યો બળદેવ;
 પીધો દવ ને રાખી ગાય, રતિ જાણુંન કેરો મહિમાય. ૨૩
 વંશ વળકે શ્રીગોવિંદ, ચારે ગાય કરે આનંદ;
 મધુરે સ્વરે ગાયે ગીત, ગોપી કેરાં હરિયાં ચિત. ૨૪
 ગોપી મન રળિયાતજ ધણું, અર્ચન કરે અભિકાતણું;
 વાંછે વર શ્રી વિશ્વાવાસ, કૃષ્ણે કર્યો તેશું પરિહાસ. ૨૫
 વચ્છ હરી લીધાં ગોપાળ, વળી પાછાં આપ્યાં તત્કાળ;
 ગોપીને દીધું વરદાન, પૂરિશ કામ કહે ભગવાન. ૨૬
 બ્રાહ્મણ યાગ કરે છે જહાં, ગોવાળા મોકલિયા તહાં;
 જાણેા ધર્મ તમે મુનિજનન, રામકૃષ્ણ ભાગે છે અન્ન. ૨૭

દીક્ષિત ધુમ્રધીર તે સહી, યશ્વપુરુષને જાણે નહીં;
 નવ ગોલે વ્રતધારી મુન્ય, નાપે ઉત્તર નાપે અન્ન. ૨૮
 તેહતણી નારીઓ જોહ, અંતર્યામી ગ્રેરી તેહ;
 આપયુ અન્ન કરી સંવાદ, પામ્યાં શ્રીકૃષ્ણનો પ્રસાદ. ૨૯
 ગોવર્ધન મહોત્સવ કર્યો, ઇન્દ્રે કોપ મનમાં ધસ્યો;
 મુશળધાર મોકલિયા મેધ, ગોકુળ સકલ પળાવો વેગ. ૩૦
 દેખી તે વરસંતા ધન, લીયા ધરિયો ગોવર્ધન;
 ગોપ ગોપિકા રાખી ગાય, મુરપતિ આવી લાગ્યો પાય. ૩૧
 દીકું કૃષ્ણતાલું તે કર્મ, ગોપી ભણે અમો જાણું મર્મ;
 માનવ નહીં એ પ્રત્યક્ષ દેવ, કૃષ્ણ વિષે મતિ કીધી એવ. ૩૨
 ગાઓ દેવ આવી અનેક, ગોવિંદને દીધા અભિશેક;
 વરુણ પાશે મુકાબ્યા નંદ, ગોકુલમાંહે થયો આનંદ. ૩૩
 કીડા વૃંદાવન મોઝાર, સહિત ગોપિકા કરે મુરાર;
 પૂનમ કેરી નિશિ નિર્મળા, ઋતુ શરદ સોહે શશિકળા. ૩૪
 કેશવ પામ્યા અંતર્ધાન, તત્ક્ષણ અદૃષ્ટ હુઆ ભગવાન;
 એલંભા ગોપી શ્રીરંગ, વળી રંગે નાના વિધિ રંગ. ૩૫

રાગ વસંત વિરાડી.

આનંદ એક અભિનવોરે, વૃંદાવન મોઝાર;
 વંશ વળડે વિહસો, તેણે હદે નાચે નાર.
 વૃંદાવને ગોપી નાચેરે, તેણે હદે રાચે રામ. ક્રુવપદ. ૩૬
 પાખજ વૃંદ વનિતાતણુરે, વચમાં લીલ વિલાસ;
 સુંદરી સર્વ નવ યૌવના સ્ત્રી, રંગભેર ખેલે રાસ. વૃંદાવને. ૩૭
 સખિ સહુ દીસે શોભતીરે, વચે હરિ સ્થામજવન;
 ભીમ ભણે અંતર લેહેલાગી, ધન્ય ધન્ય ગોપી જન. વૃંદાવને. ૩૮

ઓપાર્થ.

કીડા કરતાં અદૃષ્ટ હુઆ, ગોપી વિરહ કરે જૂગુવા;
 જોતી જોતી હીડે નાર, રોતી રોતી વન મુઝાર. ૩૯

કૃષ્ણતણે વિરહે આકળી, શરીરતણી શુધ સાનજ ટળી;
તાણાવેલી કરે સુંદરી, યોડે નિરે યથા જલમરી. ૪૦
શોક મોહ વેદના અપાર, વૃક્ષ કને પૂછે સુધ સાર;
ગન અમારાં લીધાં હરી, ધૂરત કૃષ્ણ ગયો છેતરી. ૪૧
કેળિતણી પેરે ધૂળે તેહ, જાણ્યું સત્ય છાંડશે દેહ;
અંતર્યામી સર્વાધાર, મનશું કીધો અશો વિચાર. ૪૨
દયાવંત સ્વામી ગોવિંદ, પ્રત્યક્ષ હુઆ પરમાનંદ;
ગોપીને મન ઉપની રળી, રાસ કીડા માંડી વળી. ૪૩

રાગ માઝ ધન્યાશ્રી.

માધવ અંતરે ધારી, અંગના અંતર હરી;
રાસ કીડા વૃંદાવને, રમે આનંદ જરી.
નંદાનંદે કીધલાહિતસાહ, ગોપીયાંશું રાસ રમે વૃંદાવન માંહી. ધ્રુવપદ. ૪૪
અંગના નવ યૌવનવંતી, સહી સમાણી સોહંતી;
અતુર અતુરે વાણી, વિદેશ મને મોહંતી. ૪૫
પેહેરણુ પટોળી જાળી, ચીર ચુંતડી ફાલી;
સુવર્ણ માણેક મોતી, જૂવણે સોહંતી. ૪૬
વેણા વેણુ મૃદંગ રસાળ, શુદ્ધાંગ વાજતી તાળ;
નાનાવિધિ નૃત્ય કરે, સ્વર જાંધે રસાળ. ૪૭
પરમ લીલા સુખકારી, ધન્યરે ગોવાલણી નારી;
ભીમચે સ્વામી, શ્રી કૃષ્ણે સંસાર તારી. ૪૮

ગોપાઈ.

અશિયા નંદ કરે આકંદ, તેનું દુઃખ દાણ્યું ગોવિંદ;
કૂટોશાપ રપશે ભગવાન, વિદ્યાધર પામ્યો સ્વસ્થાન. ૪૯
શંખમૂડ દાનવ બળવંત, કૃષ્ણે કીધો તેનો અંત;
વેગે મરતક છેદી કરી, રાત અમૃલિક લીધું હરી. ૫૦
ગોકુળમાં ગોવાલણી ગીત, ગાયે ગોવિંદ ચરણે ચિત;
અહનિશિ ધ્યાયે સુંદર સ્વામ, અધક્ષણ એક ન મૂકે નામ. ૫૧
વૃષભાસુર નામે પાપીષ્ઠ, ગોકુળ માંહે કચ્છું અરિષ્ઠ;
કૃષ્ણે કીધો તે સંહાર, કંસતણે મન રોષ અપાર. ૫૨

નારદ ભણે કંસ રિપુ ઝેહ, રામકૃષ્ણ અવતરિયા બેહ;
 વગન સુણી કારાગૃહ એવ, કલન સહિત રાખ્યા વસુદેવ. ૫૩
 કસે વિદ્ય કરવા તેહ, મોકલિયા નિજ સેવક બેહ;
 કેશી બ્યોમ પરાક્રમ ધણો, કૃષ્ણે વધ કીધો તેતણો. ૫૪

પૂર્વછાયા.

કંસ કહે અકૂરને, મુણો અમારી વાત;
 રામ કૃષ્ણ રિપુ માહરા, વેગે આણો તાત. ૫૫
 ગોકુળ નંદ ગોપન વમે, દહી દૂધ ધૃત ભાગ;
 કહેબે કંસે માડિયો, મથુરા માંહે યાગ. ૫૬

ચોપાઈ.

રામને આદેરો કરી, વેગે આલ્યા રથ જોતરી;
 કીધું ગોકુળભણી પ્રયાણુ, દીક્ષાં પગલાં પુરુષ પુરાણુ. ૫૭
 ધન્ય ધન્ય મારો અવતાર, જે હુ દેખિરા દેવ મુરાર;
 મન હાંપિત ગોકુળ અકૂર, આબ્યા આધમતે શ્રી સૂર. ૫૮
 નંદાદિક ગોકુળ હરિ રામ, મળિયા સ્વાગત કરી પ્રણામ;
 કંસતણો દહિયો આદેશ, વેગે તેણ્યા છો દેવેશ. ૫૯
 નંદ કહે ગોકુળ ને ગાય, મણિ માણિક જે માગે રાય;
 તે હું સમ્યક્ આપું સહી, રામ કૃષ્ણ મોકલાએ નહીં. ૬૦
 કરે સભાઈ શ્રી ગોવિંદ, દેઈ પ્રબોધ પ્રીત્યા નંદ;
 નાનાવિધ લીધા ઉપહાર, રથે બેઠા શ્રી દેવ મુરાર. ૬૧
 દેખી કૃષ્ણતણું પ્રયાણુ, ગોપી ભણે અમારા પ્રાણુ;
 હરવાને આબ્યો અકૂર, જૂઠું કર્મ કરે છે કૂર. ૬૨
 જોતે દુષ્ટતણો મહિમાય, આંખ અમારી લેઈ જાય;
 હાય હાય દૈવ અદૈવત ઝેહ, કૃષ્ણ વિના કયમ ધરણું દેહ. ૬૩
 કાયા કયમ લવે વિણુ પ્રાણુ, નેત્ર યથા દર્શન વિન બાણુ;
 તેમ અમારો એ આતમા, લેઈ આલ્યો એ દુરાતમા. ૬૪
 અણિપેરે ગોપી કરે વિવાપ, અકૂરને દે છે બહુ શાપ;
 કાયા કાપે ગદગદ ગળે, પલ્લવટવાળી યાળી પળે. ૬૫
 સડે વયણુ નયણુ જળ ધરે, કૃષ્ણતણા રથ આડી દરે;
 આસવાસના દેઈ અનંત, ગોપસહિત આલ્યા ભગવંત. ૬૬

અકૂર યમુના કરતાં સ્નાન, જળમાંહે દીક્ષ ભગવાન;
 જોઈ રથે બેઠા છે જોઈ, વળી જળમાંહે દેખે તેહ. ૬૭
 અતિ વિરમયપામ્યો મનમાંહે, ભક્તવત્સ મ કેશવને ત્રાહે;
 અનંત પુરુષોત્તમ મહિમાય, સ્તવન કરીને લાગ્યા પાય. ૬૮
 અકૂર ભાગે એ વરદાન, મારે ઘેર આવો ભગવાન;
 હિતમ હરિપદ પંકજ રેણુ, મુજ કુળ પવિત્ર યાયે તેણુ. ૬૯
 તમારા મનોરથ જોઈ, કૃષ્ણ કહે હું પૂરિશ તેહ;
 અકૂર આલ્યા નગર મુઝાર, વાત નિવેદી રામદાર. ૭૦
 રામકૃષ્ણ રથે બેઠા સહી, વેગે મથુરા આલ્યા સહી;
 નગરદ્વાર યોગ્યા દેવેશ, પ્રભાત કીધો નગરપ્રવેશ. ૭૧
 ગોપ સહિત સોજા ગોવંદ, જાણે દેવ સંધાતે ઇંદ્ર;
 મુનિવર સુરનર પતંગ પહુ, હરિને જોવા આલ્યા સહુ. ૭૨
 માર્ગે મળિયો પરિપટ જોઈ, માગ્યાં વચ્ચ ન આપ્યાં તેહ;
 રજક કહેવનચર ગોપાળ, નવ જોળખ્યો તે' કંસ ભૂપાળ. ૭૩
 કૃષ્ણે તેની વાણી સુણી, શીખામણુ દીધી અતિ ધણી;
 બુસટે માચું શિર રડવડચું, જાણે વૃક્ષતણું ફળ પડચું. ૭૪
 જોલ પડ્યો લૂસે સંધાત, અપુત્રિયાની જ્યમ ધર વાત;
 વચ્ચ હરી લીધાં ગોપાળ, સધળા કીધા ઝાકઝમાળ. ૭૫
 સુદામો વનમાળી નામ, માળા આપી કયો પ્રણામ;
 ભાગે ભક્તિ તણીભગવાન, તેને તે દીધું વરદાન. ૭૬
 કુખજ હાથે કચોળું જોઈ, જાવન ચંદને ભરિયું તેહ;
 પૂજ્યા રામ કૃષ્ણ નિજરૂપ, તેનું કીધું સુંદર રૂપ. ૭૭
 ધનુષ શાળા કંસાસુરતણી, તેમાં પેઠા ત્રિશુવન ધણી;
 સધળા સુખટ દેવરાલ્યા માગ, જાણે ડોકરિને ઘેર વાધ. ૭૮
 મહા ધનુષ પૂજાએ જોઈ, ડાખે હાથે લીધું તેહ;
 ભાંજ્યું શબ્દ ગયો આકાશ, મથુરામાંહે પડિયો ત્રાસ. ૭૯
 રાત પડી આપણુપે ઠામ, આલ્યા નંદ કૃષ્ણ ને રામ;
 દેખે કંસ તે સ્વપ્ન મુઝાર, કાળાં કાપડ પેહેસ્યાં નાર. ૮૦
 હાંટ તૃગાલ શ્વાન ખર સાય, કાઢી કાતી ખપ્પર હાથ;
 વેગે આસે મળ્યા ઇશવાર, કંસ કયો ગર્દભ અસ્વાર. ૮૧

નાગો તેલે ખરડયો દેહ, દક્ષિણ દિશે ચલાવ્યો તેહ;
શિર છેદે ભગ્યો બચતીત, યાત હવું બગ્યો આદીત. ૮૨

પૂર્વછાયો.

કસે મલ્લજ તેડિયા, મુદ્ધિક રાવ ચાણુર;
મલ્લ અખાડે રામ કૃષ્ણ, મારી કરજો ચૂર. ૮૩

રાગ-સીધડો.

કંસે ભાણેજનો કરવાને ભંગરે,
રંગ ભોગે મલ્લ સજ કચ્છા એ;
તેડો એ નંદ લઈ ઉપહાર એ,
વાર મ લાવો ઉતાવળા એ. ૮૪

તૂટક છંદની ચાલ.

ઉતાવળા ભાણેજ, ગાઉલા મળવા હેજ;
ચાલિયા કેશવ રામ, છતવા રણ સંગ્રામ.
પ્રવેશ નગર મુઝાર, આવિયા પોળદાર;
કુવલયાપીડ ગર્જદ્ર, મૂકે નહીં ગોવિંદ.
ગોવિંદને મૂકે નહીં, આડો ધર્મો પોહોતાર;
કૂડ કંસે માંડિયું તે, કારણ દેવ મારાર. ૮૫

રાગ-સીધડો.

શ્રીકૃષ્ણ કહે મુજ આપોની માગ એ,
નાગ નવલો 'તે હઠે ચડ્યો એ;
બણેરે પોહોતાર, અયુઝ ગોપાળ એ,
કાળ પોહોત્યો હવે તમતલો એ. ૮૬

તૂટક છંદની ચાલ.

તમતલો પોહોત્યો કાળ, મૂડશે નહિ યજ બાળ;
ઝરે ચડ્યો અયુઝ, ગજ પેડીઓ તે દુષ્ટ.
આવતો દેખી એહ, હરિ પુચ્છે સાચો તેહ;
તાણ્યો કરતાં રીસ, ખાણે ધનુષ ધન્યવીસ. *

મુખમાંહે મોટી દાદ, પગ દેહને લીધી કાઢી;
કાઢી દાદ તો તેહવણી, પ્રાણ હીન ક્યો કરી;
પોહોતાર માર્યો તેહ તાર્યો, ચાલિયા વેગે કરી.

૮૭

રાગ-સીધડો.

બલિબદ્ર સહિત સોહ્યા શ્રીરંગ એ,
મંગ મમુના મરા નિર્મળા એ;
આવિયા સુરનર મુનિવર ભૂપ એ,
રૂપ જોવાને શ્રી હરિતણું એ.

૮૮

મૂઠક છંદની ચાલ.

શ્રી કૃષ્ણ રંગ મુઝાર, બાળક દેખે નાર;
દેવતા ત્રિભુવન કાય, પેઠીજ પર્વત પ્રાય.
માદવ દેખે ભૂપ, કામિનિ કંદ્રપ રૂપ;
યોગી આતમ હંસ, રિપુ રૂપ દેખે કંસ;
રૂપ દેખે કંસ તે ત્યાં, કાળ વેપ મુસાર;
એ રૂપ નાના રૂપ સોહ્યા, શ્રીરંગ સભા મુઝાર.

૮૯

રાગ-સીધડો.

રંગ મંડપ માંહે બોલે છે મહા એ;
ચાલ ચાલ કહે કૃષ્ણને એ;
માંહોમાંહે કરે અતિ યુદ્ધ અપાર એ,
હાર ન માને કો કહી તણી એ.

૯૦

મૂઠક છંદની ચાલ.

કામ ન માને હાર, તે મહા અતિ મુઝાર;
પ્રહાર મૂકે મૂકે, કડકડે ફરમ પૂઠે.
ધમધમે ધરણી વ્યાલ, ડગમગ્યા દશ દિગપાલ;
ખેહે ન સુઝે સુર, નીસાણુ વાળે તૂર.
કરે વિવિધ વિનાણુ, જડ ઉજડે સંધાણુ;
તેણે નાદે ગાળે બોમ, જન હુઆ બિધે રોમ.
યોધ હુઆ રોમ બિધે, દેખી દારુણુ એહ;
કહે કપડાં એ મહા બગી, કપડાં બાળક ખેહ.

૯૧

રાગ-સીધડો.

જય જય શ્રી જય દામોદર દેવ એ,
એવી આશીષ મુનિવર હિયરે એ;
બાપે તે આવીઆ, બલભદ્ર વીર એ,
મુદ્ધિક ધીર ભાને નહીં એ. ૬૨

ત્રૂટક છંદની ચાલ.

ભાને નહીં તે યોધ, બળિભદ્ર ચડિયા કોધ;
પ્રહાર મૂકે હીક, તેણે હેઝે આવે હીક.
મારીઓ મુદ્ધિક મલ્લ, શત ખંડ કીધો શસ્ત્ર;
કર ચરણ દંતા ક્ષીણ, એક કીધો નાક વિહીણ.
ચાલૂર કેરું બર, શ્રી કુણે કીધું ચૂર;
શયતણું શરીર જૂટ, રિપુ કીધ કાંસાકૂટ.
રિપુ કૂટકાંસા પેર, કીધો અલા મલ્લ મુસર;
ભીમ પ્રણમે દેવ ને મુનિવર કરે જયકાર. ૬૩

સોરઠા.

મુદ્ધિક શલ ચાલૂર, મલ્લ અખાડે મોડિયા;
સોહે શ્રીપતિ ચર, રંગ લોભિ રણિયામણી. ૬૪
કંસ કરે કાં રોપ, મન માંહે માધવ વરયો;
જહુજ મળે જળ કોપ, સોનાશું સોહે નહીં. ૬૫
કંસ પહોંત્યો કાળ, કેશવશું કલેશજ કર્યો;
સિંહ સરમું શિયાળ, પુરુષાર્થે પહોંચે નહીં. ૬૬

ચોપાઈ.

કંસ કહે એ બાંધો બેહ, રામકૃષ્ણ રિપુ મારા જેહ;
લોહે ભરો નંદના પાપ, વેગે લૂટા ગોકુળ ગાય. ૬૭
વચન સુણી કોપ્યા દેવેશ, મંચકે ચઢીને સાક્ષા કેશ;
હેઠો નાંખ્યો ઉપરે હરી, તેની કાયા ચૂરણ કરી. ૬૮
બાઈ આઠ કંસના જેહ, મુદ્ધ કરેવા આવ્યા તેહ;
હેમાં હરખ્યા પુરુષપુરાણ, કાંતી લીધા તેના પ્રાણ. ૬૯

માય બાપના છોકયા પાશ, કુસુમવૃષ્ટિ હોઈ આકાશ;
 દેવ સહિત આબ્યા દેવેંદ્ર, પ્રણમ્યા ભાગ તણાગોવિંદ. ૧૦૦
 સેવકકેરાં સીધ્યાં કાજ, ઉચ્ચસેનને દીધું રાજ;
 નંદાદિક ગોકુળ ગોઝાર, મયુરા મધ્યે વસ્યા મુરાર. ૧૦૧
 ભીમ જણે કયા મન વશી, રૂપક આઠ આગળાં એંશી;
 કંસવધજ બોલ્યો વિસ્તાર, પાયા નવય કળા ચર્ષ બાર. ૧૦૨
 ઈતિશ્રી વિષ્ણુદાસ ભીમ વિરચિત હરિલીલા પોડશ
 કળામાં બારમી કળા સમાપ્ત.

કળા ૧૩ મી.

પૂર્વછાયા.

હવે ચરિત્ર ગોવિંદતણાં, મયુરાં કીધાં જોહ;
 અધ્યા સાઠ તણી કયા, કિંચિત્ બોલિશ તેહ. ૧

આપાર્થ.

ખાંધવ બેદ્ર કેશવ રામ, પુરી અવંતી ઉત્તમ ઠામ;
 સાંદીપનિ ધ્રાણ્યજીતું નામ, તેને વેગે કચ્ચો પ્રણામ. ૨
 વિદ્યાર્થી કેશવ ને રામ, ત્રીજો મિત્ર સુદામા નામ;
 રાત્રિ દિવસ એકમના બણે, સુખ દુઃખ દેહતણાં નવ ગણે. ૩
 બણવા લાગ્યા ગુરુને મઠે, શાદ વિદ્યા ને કળા ચોસઠે;
 કરતાં પાઠ ન લાગી ધડી, જાણે કરે આગિ આવડી. ૪
 ગુરુ દક્ષિણા એ વર વચ્ચો, માગ્યો પુત્ર જે સાગરે હચ્ચો;
 વેગે આણી આપ્યો તેહ, વેગે મધુપુરી આબ્યા જેહ. ૫

પૂર્વછાયા.

કૃષ્ણ કહે ઉદ્ધવ પ્રતિ, વેગે ગોકુળ જાય;
 ઠંહો સંદેશ અમતણા, નંદ યશોદા માય. ૬
 ઉદ્ધવ વેગે ચાલિયા, ગોકુળ પહોંલા તેહ;
 કયા કહી સતોખિયાં, નંદ યશોદા જેહ. ૭

દેખી રથ ઉદ્ધવતણો, નંદતણા ગૃહદાર;
દે જોળભા અતિ ધણુ, ગોકુળ દેરી નાર.

છંદ પાઘડી.

આગે કૃષ્ણ ગોવાળા રૂપ, હવે હવો મથુરાનો ભૂપ;
તો કા કરે અમારી માર, એહ નિર્ભય નગણો અપાર. ૮
પરમ પુરુષ એ માનુષ વેપ, કાશું નહિ વધમ ને દેપ,
જે પ્રીતિ કરે એશુ અપાર, તે ચૂકે સુખ તણામસાર. ૧૦
એ તો જીર્ણ પુરુષ અપાર, કાણે ન લીધો એનો પાર,
એને જોતા મૂઠે મન, વળી પાડો આવે નન જન ૧૧
જેને નવ જાણીએ વિવિધિ વચિત, તે વાણીએ ક્યમ કહીએ કવિત;
રક્ષા કારણુ લીલા અનતાર, પૃથ્વી તણો ઉતારવા ખાર. ૧૨
માયા મન હરે મોરાર, એ મોહો નગરની નાર;
જેને ઘેર ત્રિજીવનનું રાજ, તેને અમ સરખા કનણુ કાજ. ૧૩
એ કુળ ક્રિયા રહિત ખોડાર પ્રોહ, એની લીલા છે ગતિગૂહ;
નિશિ રાસકીડા પ્રેમ દીધ, ચિત્ત અમારા દરિને લીધ ૧૪
કુચ કુંકુમ અકલ સકલ ગાત્ર, વૃદ્ધવન રમતા મધરાત્ર;
આલાખ્યો મોહન વંશ જોહ, કહેજોજી કા વિસાસ્યો તેહ. ૧૫
હું કૃષ્ણ કૃષ્ણ લીલા વિલાસ, શરણાગતવતસય શ્રીનિવાસ;
ત્રય તાપ નિવારણુ સ્વયંપ્રકાશ, વેગે રનામી કરો શોક નાશ. ૧૬
દેશવ પુરુષોત્તમ લોક નાથ, જલ નિધિ ખુડતા દીને હાથ,
તુ અંતર્યામી સર્વે દેખે, કરુણાનિધિ અમ કા ઉવેખે. ૧૭
ગોપી વિરહાતુર દેખી ભુગ, મદેશા કહે શ્રીરગ;
અમ અતર તાપ દહે અનંગ, વેગે કરુણાજળ સીંચો અગ. ૧૮

ચોપાઈ.

એણી પેરે ઊમર ગીતા સુણી, ઉત્તમ તેટની વાણી ધણી;
ધન્ય ધન્ય ગોપીના અવતાર, ઉદ્ધવ વળિયા દરી શુહાર. ૧૯
કવણુ કાજ ઉત્તમ અવતાર, કૃષ્ણ કથા રસ નર્દો વિચાર;
જે જન વિષ્ણુ સદા મન ધરે, મોહું કુળ તેને શુ કરે. ૨૦
ક્યહા વ્યભિચાર દુષ્ટ વનચરી, ક્યહા અનાદિ પુરુષ ગ્રીહરી;
બ્રહ્મા શંકર કરે વિચાર, તેહતણો નવ પામે પાર. ૨૧

ગોપીને દીધો ઉપદેશ, અંતરયાત્રી હૃદે નિવેશ;
 ઉદ્ધવ વળિયા કરી પ્રણામ, આવી મળિયા કેશવ રામ. ૨૨
 એક વાર સ્વામી ગોપાળ, કુખ્ખ ધર પોહોંલા ભૂપાળ;
 તેને દીધું આતિ ધણું માન, અકૂર ઘેર આવ્યા ભગવાન. ૨૩

પૂર્વછાયા.

ભક્તિભાવે સંતોખિયા, કીધો બહુ પસાય;
 અકૂર વેગે મોકલ્યા, ન્યહાં યુધિષ્ઠિર રાય. ૨૪
 કંસતણે વધ સાંભળ્યો, જરાસંધ ભૂપાળ;
 દળ મેલીને આવિયો, ક્રોધભરે તત્કાળ. ૨૫
 વૈર જમાઈ વાળવા, અસુરતણે મન રીશ;
 વીંટલું નગર અદૌહિણી, તણ્ય આગળે વીશ. ૨૬
 તેતું દળ દોહોદિથ કચું, તણ્ય શ્રીગોવિંદ;
 તોહે ન રહે આવતો, રૂપે થયો નાત્યધ. ૨૭
 સતરવાર એણીપરે, છતિયો જરાસંધ;
 તોહે ન રહે આવતો, યુદ્ધ કરેવા મંદ. ૨૮

ચોપાઈ.

પુરાસાન દેશે રાગન, કાલયવન તેતું અભિધાન;
 વેગે વીંટી મથુરાપુરી, મધ પાખળ જ્યમ માંખી ફરી. ૨૯
 તે દેખીને શ્રીગોપાળ, આયુધ સર્વ તજ્યાં તત્કાળ;
 નાહા જોઈ સ્થામળવન, પૂઠે આહ્યો કાળયવન. ૩૦
 શુદ્ધામાંય પેલા ભગવાન, તણ્ય હૂઆ અંતર્ધાન;
 સતો પુરુષ જગાડ્યો જોહ, ક્રોધ કરીને જાળ્યો તેહ. ૩૧
 કાલયવન કીધો ભસ્મોત, પ્રત્યક્ષ હૂઆ દેવ અનંત;
 દેખી રૂપ તણ્યગોવિંદ, કર જોડી સ્તવે મુચુકુંદ. ૩૨
 તારી માયાએ મોહ્યા જન, પુત્ર કલત્ર મિત્ર કારણ ધન;
 વાંછે વિપયા પેગે ધન્ય, ગૃહ અંધકૂપ પડ્યો જ્યમ પશ. ૩૩
 અરથ ગરથ વિપયા અભિમાન, તમને ભજે નહીં ભગવાન,
 તેણે કારણ માયો શરણ, મૂકું નહીં તમારાં ચરણ. ૩૪

મૂઠ્યા હરિ દીધું વરદાન, તું આરૂં પામિશ વિજ્ઞાન;
કરી પ્રણામ આસ્યા મુચુકુંદ, મથુરાં આવ્યા દેવ અનંત. ૩૫
કાલપવનકેરૂં દળ જેહ, મારી દોહો દિશ કીધું તેહ;
દોખ્યો જરાસંધ મહા બળી, કટક લેઈને આવ્યો વળી. ૩૬

પૂર્વછાયા.

વિશ્વકર્મા તેડિયા, શીખ દેછ ગોવિંદ;
ઉત્તમ નગરી નીપની, તાહાણુ માંહે સમુદ્ર. ૩૭
યાદવ જન મથુરાંતણા, સેવક સહુ પરિવાર;
વેગે વાસી હારિકા, હાણુ નવ લાગી વાર. ૩૮
કેશવ રામ મહા બળી, બાંધવ ભણિયે જેહ;
પૂઠે આવે જરાસંધ, નાહા આસ્યા તેહ. ૩૯

ચોપાઈ.

પવંત ઉપરે ચઢિયા સહી, જરાસંધ તવ દેખે નહીં;
વન પ્રભુજી કરી ઉપાધ, પાછો વળિયો માગધ રાય. ૪૦
રામ કૃષ્ણ જેહુ લીલાં કરી, ગિરિ મૂઝી આસ્યા નીસરી;
પુરી પહોંસા કમળાપતી, ઘેર ઘેર ઉત્સવ દારામતી. ૪૧
ભીમ બણે મથુરા મોઝાર, કલાં ચરિત્ર જે કચ્છાં મુરાર;
આલી કયા હારિકા ગર્હ, તેર કળા તે પહોંતી સહી. ૪૨
ઈતિ શ્રી વિષ્ણુદાસ ભીમ વિરચિત હરિલીલા પોઝશ
કળામાં તેરમી કળા સમાપ્ત.

કળા ૧૪ મી.

પૂર્વછાયા.

ઉગરતા અધ્યા છે સુંદર, આઠ ઘાટય આળીશ;
ગોલિશ સંક્ષેપે કરી, ગુણસાગર જમદીશ. ૧

ચોપાઈ.

પુરી કનકમય ચોજન બાર, તે પાખળ સાગર પ્રાકાર;
છળાં મણી મઝિત ચોહોપક્ષ, મોટાં ધવલ શૃંગ નવ લક્ષ. ૨

વૈકુર્ણ જ કેરી પાવડી, પાછળ તેહ પિરોળે જડી;
 તોરણુ ધ્વજ શોભિત અવાસ, ઉપરે ઝળકે ચંદ્રપ્રકાશ. ૩
 હીરા મોતી જ્યોતિ સુચંગ, મંદિર જડિત દ્વાર નવરંગ;
 ગોખ જાળિયાં વિવિધ વિચિત્ર, નીસરણી ગજદંત પવિત્ર. ૪
 પોળદારે પરમાળી સ્તંભ, ઘેર ઘેર આંગણુ નાચે રંભ;
 પારિજાતિક કલ્પદ્રુમ સાર, વાડીતણો ન લાભે પાર. ૫
 પંચ શબ્દ વાળે વાજિત્ર, ચમર ઢળે નાના વિધિ છત્ર;
 છપ્પન કોટિ યાદવ ઝુંઝાર, વર્તે ન્યાય વિવેક વિચાર. ૬
 ગજ રથ તુરી અર્ધ ભંડાર, નવનિધિ સંપત્તિ સર્વે સાર;
 વ્યાધિ જરા ભય વર્જિત રોક, કોટિધ્વજ વસે ત્યાં લોક. ૭
 ચાર પદારથ પોળ દ્વાર, ઇંદ્રવત યશવંત પ્રતિહાર;
 સિદ્ધનાથ હરસિંધ અંગિકા, માતા ચોસઠ ને ચડિકા. ૮
 નિર્મળ નીર વહે ગોમતી, ભુમિ વૈકુંઠ દ્વારામતી;
 સનકાદિક સેવે દિન રાત્ર, બ્રહ્માદિક સુર આવે યાત્ર. ૯
 જેની સીમ માંહે પ્રવેશ, કરિ ન શકે પાતક લવસેશ;
 ભવકુઃખ સંકટ ટાળે સહી, તેહ કવણુ નર સેવે નહીં. ૧૦

શ્લોક.

યત્પા:સીમપ્રવિષ્ટસ્તુ બ્રહ્મહત્યાદિપાતકાત્
 મુચ્યતે તત્ક્ષણાદેવ તાંપુરિં કો ન સેવતે ॥ ૧૦ ॥

ચોપાઈ.

સહાં રોગ ભણિજે નિજ ભોગ, ભોગ પરમમતિ આતમ યોગ;
 મરણે મંગળ આપે સહી, તેહ કવણુ નર સેવે નહીં. ૧૧

શ્લોક.

યત્ર રોગ:સ્થિતો મોગો યત્ર યોગ: પરંતપ ।
 મરણં મંગલં યત્ર તાંપુરિં કો ન સેવયેત્ ॥ ૧૧ ॥

ચોપાઈ.

વ્યાં નિદ્રા ભણિયે નિજધ્યાન, વાર કરે તે ઉત્તમ દાન;
 વપુ વ્યાપાર પ્રદક્ષિણા સહી, તેહ કવણુ નર સેવે નહીં. ૧૨

શ્લોક.*

વ્યયોદાનવ્યયોનિદ્રા અગ્ન્યાં ઝરીર મદ્રયં ।
અયત્તાં પરમાં માગ તાંપુરી કો ન સેવયેત્ ॥ ૧૨ ॥

ચોપાઈ,

સકળ કામ પૂરે કામધન, કરે રાખ્ય સ્વામી ઉત્રસેન;
રામદેવ પરણ્યા રેવતી, રુકિમણિ વર વાંછે શ્રીપતિ. ૧૩

રાગ-(રુકિમણી હરણનું ધવળ.)

ભીમકસેન રાજા ભણે. રુકિમણીવર શ્રીગોપાળ;
રુકિમણે ઉવેખિયા, તેડાબ્યોરે રાય શિશુપાળ. ૧૪
રુકિમણીમનઝાંખા ધર્ષ, દિન મોહ્યો દ્વારિકા મુઝાર;
વેગે બ્રાહ્મણ આવિયો, વીનબ્યા દેવ મોરાર. ૧૫

પ્રખંધ,

રુકિમણી તણા સંદેશા, સાંભળો દેવ દયાળ;
દમધાય સુત મુજ લેવા આવ્યો, સિંહભાગ શિયાળ. ૧૬
મઝા કઝા વારાહ નૃસિંહ, શ્રીવામન પરશુરામ;
સીતાકારણ સેતુ બાંધ્યો, મહા બળિયા શ્રીરામ. ૧૭
તે પ્રીતિ કાં વિસારી, વિઠ્ઠલ, કરો વેગે સાર;
જળ વિના સૂકે પત્રિની, તું સિંચન સર્વાધાર. ૧૮
નિજ વચન શ્રીપતિ સાંભળ્યાં, સજ યથા શ્રીગોપાળ;
દિન સહિત કેસવ રથે બેઠા, ચાલિયા તત્કાળ. ૧૯
તત્કાળ કુંદન નગર આવ્યા, પુઠે દળ લઇ રામ;
ભીમક રાજાએ અર્ધ્ય દીધા, પ્રણમ્યા પ્રગ હરિ સ્વામ. ૨૦
મુખ બેઠો માધવતણું લાં, મળી સુરનર લોક;
રુકિમણીને વર એ ઘટે, ડાહોલી તેડ્યો ફેાક. ૨૧
ગજ રથ તુરી દળ સજ કચ્યાં, સંધાતે સર્વ મુઝાર;
કન્યા ચાલી અંગિકા, પૂજવા કરી રણગાર. ૨૨
વાટ જીવે વાડવતણી, વર વામ કુરકે અંગ;
તેટલે વિપ્ર વધામણી, આવિયા પતિ શ્રીરામ. ૨૩

આનંદ બેર ઉતાવળી, તે પોહોંતી દેવળ દાર;	
પૂજા કરી ઉમયાતણી, તે આગે કંથ મુરાર.	૨૪
બહુ ધૂપ દીપ નૈવેદ્ય નાના, અનોખમ ઉપહાર;	
નિજ ગીત ગાયે મધુર સ્વરે, વળી વળી કરે જીહાર.	૨૫
આગ્રણુ આપે સખી સહુને, મણિ રતન કંકણુ હાર;	
નીસરી મંડપ માંહેથી, મન હરખનો નહિ પાર.	૨૬
માનનિ માધવ મીટ દીઠાં, દેવી વિશ્વાવાસ;	
હરિ હાથ સાહી રથે બેઠા, પડયો દળમાં ત્રાસ.	૨૭

રાગ-ધવળ.

રાવ કરે ઉતાવળા, સાંભળ હો રાવ શિશુપાળ;	
કન્યા છેલે હરી ગયો, બાંધવરે રામ ગોપાળ.	૨૮
સહુ દેખતાં હરી જાય જયમ, અમૃતરે છબે મુરારાળ;	
કાજ વંઠયું સર્વ આપણું, હસશેરે હવે સહુકો રાજ-	
લાજ લાગી તુંને અત ધણી.	૨૯

પ્રખંધ.

અતિ ધણી હવે લાજ લાગી, એમ કહે શિશુપાળ;	
વાહારાં આત્મા વેગશું, સજ થયા સહુ ભૂપાળ.	૩૦
કહે જરાસંધ કયઠાં જાશે, ફુટ એ પીંડાર;	
આગે બુદ્ધે કરી જીત્યો, કૃષ્ણ સત્તર વાર.	૩૧
સંત્રામ હોએ દેવ જોએ, મળ્યા રાણા રાય;	
આયુધ મૂકે તે ન ચૂકે, યોધ લેતા ધાય.	૩૨
નિસાણુ વાળે બ્યોમ ગાળે, હાડ ભાંજે ઊર;	
કર ચરણ કૂટે પેટ પૂટે, અમુર કીધા ચૂર.	૩૩
ચૂર તેના યોધ કીધા, શર શ્રી ગોપાળ;	
જાગ્યો જરાસંધ વાળ્યો પાછો, લાલિયો શિશુપાળ.	૩૪

રાગ-ધવળ.

રૂક્યો રાવત બલો, બળ બોલેરે મુખે દેછે ગાળ;	
કયમ જાયે તું જીવતો, મુજ આગળરે વનચર ગોપાળ.	૩૫
તે આગે માર્યો માઉલો, હવેરે તુજ ખૂટ્યો કાળ;	
બેહેન લઇ પાછો વળું, દેખતાંરે આ સહુ ભૂપાળ-	
કરી પ્રતિજ્ઞા સાંચરચો.	૩૬

પ્રબંધ.

સાંચરચો વેગે ક્રોધશું, અક્ષોદિણી દળ એક;	
સંગ્રામ માંડ્યો કૃષ્ણશું, તે મૂકે બાણ અનેક.	૩૭
પુરે મુછ કુછ કાપિયાં, તેનાં લીલાયે જગનાથ;	
તે પશુનીપેરે બાંધિયો, રથે ધાલીને લીધો સાથ.	૩૮
રુકિમણી માગે માન માધવ, બંધ બાળક છોડ;	
અપરાધ સમાવો સાળાકેરા, રખે લાગે ખોડ.	૩૯
બળિદેવે આવી વેગે વાસ્યા, કૃષ્ણે કાપ્યા બંધ;	
કેશવકેરો મહિમા જાણ્યો, ચરણે નામ્યું કંધ.	૪૦
હરિ ચરણે નામ્યું કંધ તે નૂ સંધ કીધું માન;	
નિજ નયર* દીધું તેહને, ગુણનાથ કીધો સ્વામ.	૪૧

રાગ-ધવળ.

હારામતિ બણી સાંચસ્યા, કેશવ ને વળી બળિમદ્રવીર;	
માધવ ખોહાંત્યા નિજપુરી, સોહેરે અતિ સાગર તીર.	૪૨
મહા નદી છે રૂપડી, અતિ ઉત્તમ છે રૂપણિ વંન;	
હાથ મેળાવો હરિતણો, રૂડોલ રુકિમણીનો કંધ- સુરનર સહુકો આવિયા.	૪૩

પ્રબંધ.

સુરનર કિન્નર સર્વ જોયે, હોયે હરખ અપાર;	
આપ્સરા ગાંધર્વ ગીત ગાયે, પ્રીતિ ગોવિંદ સાર.	૪૪
રાણી રુકિમણી હાથ સાહી, પરણ્યા દેવ મુરાર;	
ઝોરીમાંહે પધારિયા, તવ વધાવે સ્ત્રી ચાર.	૪૫
અનેક બાતે ભક્ષ ભોજન, આખ્યાં કૌશળ પાન;	
સુરનર યત્રગ પેખિયા, સતોખિયા દેધ માન.	૪૬
નિજ ચીર અંદન કનક માણિક, આપિયા ભંડાર;	
ભવભય બંધન છેદિયાં, હરખિયા માંગણુ હાર.	૪૭
હરખિયા માંગણુહાર સ્વામી, જયજય દેવ મુરાર;	
રુકિમણીલેખશ્રીકૃષ્ણઆબ્યા, હારિકા નગર મુઝાર.	૪૮

(ગીત સંપૂર્ણ.)

ચોપાઈ.

જાંબુવંત મહાબળ રીઝ, રામચંદ્ર કેરો તે બીઝ;
 તેહતણે પરાજય કરી, મણિરૂપમંતક લાબ્યા હરી. ૪૯
 સત્યાનામ સનાજિત સુતા, કાલિંદી સત્યભામા જંદા યુતા;
 જાંબુવતિ ભદ્રા લક્ષ્મણા, વિહિવા અનુક્રમ તેહજ તણા. ૫૦
 જામિપુત્ર નરદાસુર નામ, અસુર મહાબળ રણસંભામ;
 કૃષ્ણે તેહતણો વધ કરી, સોળ સહસ્ર આણી સુંદરી. ૫૧
 રુકિમણીએ પ્રધુમ્ન જન્મિયો, તેને અસુર હરીને ગયો;
 શંખર મારી માયાવતી, લેષ આબ્યો ધરિ દ્વારામતિ. ૫૨
 કુંડલ સુર હરીને જોહ, આદિત્યને હરિ આપ્યું તેહ;
 પારિજાતિક આણ્યો બળ ધણે, રાખ્યો સત્યભામા આંગણે. ૫૩
 રુકિમણી પ્રતિ હસું શ્રી કાંત, એકવાર કીધું એકાંત;
 અહં અક્રિયન ઉદારસિન, કૃપા રહિત સેવક આધીન. ૫૪
 નાદો આબ્યો બધ રાજેંદ્ર, પાખ્યો સમ્યક્ શરણ સમુદ્ર;
 વંશ હીન વર્ધા ગોપાળ, તમ સમોવડ રાજ શિશુપાળ. ૫૫
 નિષ્કુર વચન કૃષ્ણનાં સુણી, જૂમંડળે પડી રુકિમણી;
 વદન કમળ સકે કામિની, થોડે નીરે યથા પદ્મિની. ૫૬
 તત્સણુ તે લેષ ઉત્સંગ, કરુણાબળ સીંચે શ્રીરંગ;
 શ્રીપતિ શોક હચ્ચો તેતણો, માંહેઝાંહિ પ્રેમ અતિ ધણો. ૫૭
 રુકમિયા પુત્રી અનિરુદ્ધ, પરણ્યો સર્વ મત્ત વિરુદ્ધ;
 હસિયો રમતાં પાસાસાર, બળભદ્રે કીધો સંદાર. ૫૮
 વદ્ધ સહિત અનિરુદ્ધ મુરાર, આબ્યા દ્વારામતી મુઝાર;
 ઉપાહરણ કેરો વિરતાર, આગે તે જોલિયો અપાર. ૫૯
 નૃગ રાજ છોડ્યો દુઃખ પાશ, તેને નામે કુંડ કૃકસાશ;
 ગર્વ કરંતી યમુનાદેવિ, સંકર્ષણે મનાવી સેવિ. ૬૦
 પૌંડ્રક વાસુદેવ કાશીયા, કૃષ્ણે તેહેનું હેલું શીશ;
 વાનર દ્વિવિદ જો મહાબળી, તેનો નાશજ કીધો વળી. ૬૧
 દુર્યોધન સુતા લક્ષ્મણા, સાંખે હરી કૌરવ યુદ્ધે ધણા;
 ખાંધ્યો તે છોડાબ્યો રામ, વહુવર લઈ આબ્યા નિજધામ. ૬૨

મોરે ગૃહસ્થાશ્રમ ભગવાન, અનેક પુત્ર પૌત્રસંતાન;
 નારદ મુની વિરિમત અપાર, અનંત ચરિત્ર ન જાણું પાર. ૬૩
 મંત્ર જરાસંધ વધ ઉપાય, આગમયાગ મુધિઠર રાય;
 આઘણુરૂપે વેગે યયા, માગધ રાજ આગળે ગયા. ૬૪
 જરાસંધ વધ ક્રોધો ભીમ, અર્જુન છૂટ્યા સધળી સીમ;
 કૃષ્ણે માર્યો રિપુ શિરુપાળ, પરિભવ દુર્યોધન ભૂપાળ. ૬૫
 સાલવ મુદ્ધ યાદવશુ કચ્છું, કૃષ્ણે તેનું મસ્તક હચ્છું;
 દંતવદ્ધ બિલ્વણુ વિનારા, વ્યાસતણો બળિદેવે નારા. ૬૬
 આઘણુ એક મુદાગા નામ, પીડિત ક્રુધા દરિદ્રી ક્ષામ;
 કણીક માગે આપું ગામ, ભોજન માત્ર લાવે તે ધામ. ૬૭
 સદાચાર હરિભક્તિ પવિત્ર, તેને રામ કૃષ્ણ બે મિત્ર;
 ભણે ભાષી સ્વામી વાત, શાને સહો પીડા દિન રાત્ર. ૬૮
 જેને કૃષ્ણ સરખા શ્રીકાત, દાતા અંતર્યામી શાત;
 તો કાં દુઃખ કંથ આચરો, ગગાતીરે કાં તરસે મરો. ૬૯
 વળી વળી નારિ કરે વીનતી, વેગે જ્વળો દ્વારામતી;
 વિપ્ર ભણે મુજ કાલા હાથ, ક્યમ મળિયે સ્વામી જગનાથ. ૭૦
 કાના માંગી આપ્યા બેહ, ગાઠે બાંધ્યા તાંદૂલ તેહ;
 કેરાવ કારણ લેછ સુખડી, આલ્યો વિપ્ર ન લાગી થકી. ૭૧
 દીન કુચ્છીલ બહુ વર્જિત બાળ્ય, બ્યાહિ ફાટી બેહુ પાગ્ય;
 ક્યમ મળશે મને લજ્જા ધરે, વિમાસણુ કરતો સાચરે. ૭૨
 વેગે વાડવ પહોંત્યો બેટ, યથા મેરુ ને સોનું બેટ;
 નગર દ્વારામતી મુઝાર, મળિયા સ્વામી દેવ મુરાર. ૭૩
 સહી આસન છાંડી શ્રીરંગ, પ્રેમ સહિત કીધું આલિંગન;
 પાગ પખાળે ત્રિભુવન ધણી, ચરણોદક વાછે રુકિમણી. ૭૪
 બોયો કૃષ્ણતણો મહિમાય, આઘણુ કેરા ધોવે પાય;
 જેની ચરણરેણુએ જન ઉધરે, બ્રહ્મા શંકર મસ્તક ધરે. ૭૫
 અર્ધ પાદ કીધુ ભગવાન, યથા યુક્ત દેઈ સન્માન;
 ખટરસ ભોજન રહિત કલંક, થાક્યા વિપ્ર પોટયા પર્યંક. ૭૬
 આઘણુના હરિ ચાપે પાય, રાણી રુકિમણી વીંળે વાય;
 માંહો માંહે કરે બેહુ વાત, જે શુરુ થેર વસિયા દિનરાત. ૭૭

માગી કૃષ્ણે સૂખડી સહી, તેહ લાજતો આપે નહીં;
 પત્ર ફૂલફળ અક્ષત વારિ, ભક્તિએ લઈ કહે મુરારિ. ૭૮
 સદામે આપી સૂખડી, કૃષ્ણ આરોગે દોષ મૂકડી;
 ત્રીજી સહજ ભરે જગનાથ, કમળાએ જમ સાલો હાથ. ૭૯
 ગોકલાની દિગ્ગ પાછો વળ્યો, હરખ સકિત તે પયે પળ્યો;
 તત્ક્ષણ તે પામ્યો નવનિધિ, ઈદ્રતણા ધર કેરી રિદ્ધિ. ૮૦
 સદિતસંગ કુરુક્ષેત્ર મુઝાર, માંહોમાહે મળો સર્વ નાર;
 કૃષ્ણ સત્યભામા રૂકિમણી, વાત કરે છે વિદિવાતણી. ૮૧
 ઉત્તમ યાગ કસ્યા વસુદેવ, નારદે પ્રસ્થાવન એવ;
 પુત્ર દેવકીએ માગ્યા જોહ, પ્રત્યક્ષ લઈ દેખાડ્યા તેહ. ૮૨
 શ્રુતદેવ આઠાણુનું નામ, તેને ઘેર ભોજન હરિરામ;
 રાજા જનક ભાવ મન ધરી, ખટ્વસ અજ આરોગ્યા હરી. ૮૩
 સુભદ્રાજી હરિયાં અર્જુન, તેને પુત્ર હવે અભિમુન;
 ચક્રવ્યૂહ કસ્યો સંભાગ, તેહ પામિયો ઉત્તમ ક્ષમ. ૮૪
 આદિ પુરુષને પ્રથમે વેદ, તે પુરુષનો પાર ન જાણે ભેદ;
 વળિ વળિ અહનિશિ કરે વિચાર, શબ્દાતીત અનંત અપાર. ૮૫
 ભૂચ પોહોંસા વૈકુંઠ મુઝાર, સુતા દીક્ષા દેવ મુરાર;
 દેડે કીધો ચગથ પ્રહાર, જગ્યા વિષ્ણુ ન લાગી વાર. ૮૬
 આઠાણુતણા ઉલાંસે પાપ, તૂંડ્યા મુનિવર કરે પસાપ;
 કરજોડી માગે વરદાન, શ્રીવત્સલાંજન અને અભિદાન. ૮૭
 દઈ વરદાન વળ્યા તેણીખેવ, જોયો મદિમા આઠાણુદેવ;
 ભૂચ ભણે હરિ પ્રસક્ષ રૂપ, અક્ષા રુદ્રતણા ટું ભૂપ. ૮૮
 આઠાણુના મુત આપ્યા હરી, અર્જુન વાચા સાચી કરી;
 એણીપેર દ્વારામતી મુઝાર, પાળે રાજા દેવ મુરાર. ૮૯
 ભીમ ભણે નેવુ અપ્પા જોહ, યોડો યોડો કસો પ્રમેહ;
 દશમે નિરોધ લીલા સાર, પહોંતી કળા દશ આગળચાર. ૯૦

ધતિત્રી વિષ્ણુદાસ લીમ વિરચિત હરિલીલા ષોડશકળામાં
 ચૌદમી કળા સમાપ્ત.

કૃળા ૧૫ મી.

પૂર્વજાઓ.

એકાદશમે બોલિયે, મુકિતતણે ઉપદેશ;
વસુદેવને નારદ કહે, ઉદ્ધવને દેવેશ. ૧

ચોપાઈ.

અનેક રિપુ માથ્યા બૂપાળ, કરે વિભાસણુ શ્રી ગોપાળ;
ભ્યાં લગિ યાદવ જીભા સહી, ત્યાં લગિ ભાર જીતયો નહીં. ૨
મારા જીજ્ઞ અનુસરિયા જેહ, પરિભવ અવર ન પામે તેહ;
તે કારણ શ્રી વિશ્વાવાસ, વિપ્ર શાપ મિશ કીધો નાશ. ૩

પૂર્વજાઓ.

કૃષ્ણ કહે યાદવ પ્રતિ, દ્વિજ દે શાપ અગ્રૂજ;
આથવા ક્રોધ ભરે કહે, તોહે આઠાણુ પૂજ્ય. ૪

શ્લોક

રે યાદવા વિષ્ણુકુલમસૂતાઃ શૃણ્વન્તુ વાક્યં મધુસૂદનસ્ય ।
મ્રન્તઃ શપન્તઃ પરુષં વદન્તસ્તથાપિ વિપ્રાઃ સતતં નમસ્વાઃ ॥ ૪ ॥

ચોપાઈ.

તીર્થ પિંડ તારક છે જહાં, કુવંસા ઝપિ આલ્યા તહાં;
યાદવ કુંવર જોણે સિદ્ધ, વિનાશકાળે વિપરીત બુદ્ધ. ૫

શ્લોક

ન ભૂતપૂર્વો ન કદાપિ દૃષ્ટો હેમ્નઃ કુરંગો ન ચ કોઽપ્યવેતઃ ।
તથાપિ તૃણા રઘુનંદનસ્ય વિનાશકાલે વિપરીતચુદ્ધિઃ ॥ ૫ ॥

ચોપાઈ.

સાંખ કરાવ્યો નારી રૂપ, કપટ કરી જઈ પૂછે ભૂપ;
કહે વિપ્ર એ જીજ્ઞ વિચાર, શું છોર જણુશે આ નાર. ૬
તેનું કારણ જાણી કરી, મુનીવરે વાણી ઉચ્ચરી;
મૂરાળ જણુશે નારી એહ, તમકુળ નાશ કરેવા તેહ. ૭

- તલ્લણ પામ્યા કરિયું તેહ, મૂશળ લઇ ધર આવ્યા તેહ;
ઉમરેન રાગ અવિધાર, વાત નિવેદી રાગ્યદાર. ૮
- મૂશળ લેઇને ચૂરણ કસ્યું, ધસતાં ધસતાં જે ઉગસ્યું;
તે લેઇ નાંખ્યું સમુદ્ર અગાધ, મત્સ્ય વિદારી લીધું વ્યાધ. ૯
- એક વાર આવ્યા ઝડપિદેવ, કરન્નેડી પૂછે વસુદેવ;
કર્મે કર્મ તણો હોય નાશ, મુજને તે તો કહો અવ્યાસ. ૧૦
- તેનું વચન સાંભળ્યું સંત, હસિયા મુનિવર ઠરણાવંત;
નારદ કહે પુરાતન કથા, નિમી પૂછ્યા નવયોગી યથા. ૧૧
- ધર્મ ભાગવત વૈષ્ણવ વર્ણ, માયાકેરં એ અવતર્ણ;
બ્રહ્મ કર્મ ઉચિત અવતાર, ભાગવત કળિયુગે ધર્મ વિચાર. ૧૨
- એ નવ પ્રશ્ન કર્યા રાજેન્દ્ર, મર્મ વચન એમ કહે યોગેન્દ્ર;
કવિ હરિ પ્રમુખ જયંતી પુત્ર, ઉદ્ધવ રેતા પરમ પવિત્ર. ૧૩
- વાસુદેવ અર્પિત સર્વ કર્મ, ઉત્તમ એ ભાગવતના ધર્મ;
રાગ દેવ વર્ણિત નર જેહ, વૈષ્ણવ કેરં લક્ષણ તેહ. ૧૪
- મિથ્યા દર્શન માયા રૂપ, તેનું તારણ વિચાર સ્વરૂપ;
શુદ્ધ સર્વ વ્યાપક હરિ બ્રહ્મ, વેદાંગમ પૂજા હરિ બ્રહ્મ. ૧૫
- પુરુષાર્થિક લીલા અવતાર, અભક્તિ કેરં કલ સંસાર;
ધ્યાન યાગ અર્ચન ને ગીત, ચાર મુગના ધર્મ પવિત્ર. ૧૬
- એ નવ ઉત્તર નારદ કહી, કામ આપણે પહોંત્યા સહી;
વાસુદેવે કીધો પુણ્ય સંચ, પ્રથમે કારણ અધ્યા પંચ. ૧૭
- તવ બ્રહ્માદિક દેવ આવિયા, સ્તવન કરી હરિ સંતોષિયા;
સ્વામી આરોહણ નિજધામ, પાછા વળિયા કરી પ્રણામ. ૧૮
- પૂઠે પૂછે કારણ શાંતિ, કરન્નેડી ઉદ્ધવ એકાંતિ;
વાંછે આરોહણ નિજધામ, મુજને સાચે તેડો સ્વામ. ૧૯
- એક મનો ઉદ્ધવ ઉદાસ, વળતા યોગ્યા વિશ્વાવાસ;
તું મુજ વલ્લભ છેજ અપાર, સાંભળ કહું વિવેક વિચાર. ૨૦
- સર્વ ભૂતને દૈદે વસંત, એક અભેદ અનાદિ અનંત;
અંતર્યામી અવ્યય ઈશ, મુજને જાણુ કહે જગદીશ. ૨૧
- મિથ્યા કલિપત એ સંસાર, પ્રપંચ છે દીસે આકાર;
સાચું એક કહું સાધાર, બ્યાપક વિષ્ણુ સદા અવિકાર. ૨૨

વસે સમીપે સનાતન એહ, અદર્શિશ મનસાચિતંત્ર તેહ;
 પ્રતીતિ કારણ શ્રીભગવાન, કહિશ એક ઉત્તમ આખ્યાન. ૨૭
 પૂરવ પુરુષ અમારે જેહ, યદુનામે વન પહોંતા તેહ;
 ઉત્તમ ભાં સંવાદ અદ્ભૂત, રાજા પ્રત્યે કહે અવધૂત. ૨૪
 મારે ગુરુઓ હો ચોવીશ, જેણે આચર્યો પ્રાપ્તિ જગદીશ;
 એકેકના ગુણ લીધા જેહ, એકમનો થઈ સાંભળ તેહ. ૨૫
 પૃથ્વી વાયુ અને આકાશ, ક્ષમાવંત સતસંગ ઉદાસ;
 જળ નિર્મળ પાંકશ શીતલા, મળત્યાગી વર્જિત વિક્રિયા. ૨૬
 રવિ અભેદ ને રવેહ કપોત, અજગર દૈવ લબ્ધ સંતોષ;
 સિંહુનદી પૂરિત અક્ષોભ, પ્રતે નાશ સ્વરૂપ પ્રતિ શ્લેષ. ૨૭
 મધુકર સાર સાર સંગ્રહે, રચી શ્રદ્ધ હસ્તી દુઃખ સહે;
 સંચિત તાગી તરતે ગૂઢ, મધુહા હરણી ચીન રસમૂઢ. ૨૮
 તહાં લગી જિતેન્દ્રિય સહી, જ્યાં લગી જિહ્વા છતે નહીં;
 પડિત કામ મધરો ગર્વ, છતી જિહ્વા છત્યું સર્વ. ૨૯
 આશા રહિત હોય નિર્મળા, વિદેહ નગરે પુરા પિંગુળા;
 પથી ભોક પદત સુખ ધાન, બાલક યથા વિના અભિમાન. ૩૦
 કુમારીને સર કારણે, એકાકી એક મનો તેણે;
 ગૃહારંભ આદર નવકરં, સર્પતણીપેર હું સંચરે. ૩૧
 કંઈ નાભીએ કહિયે સાન, ઐયળ ધ્યાતા ધ્યોઈ સામાન;
 ગુરુ ચોવીશે કહિયા જેહ, પંચવિશભો આ અરિપર દેહ. ૩૨

પૂર્વછાયા.

આશંતાં ઉદ્ધવને હીત જણી, જોલ્યા શ્રીભગવાન;
 ક્યા અનાદિ વિવેક સંજ્ઞી, જરૂરભર્ય વિચાર. ૩૩
 ભગવંત ભાવ આણી મનમાંહે, સાંભળે નિજ ઉપદેશ;
 કહે કૃષ્ણ કરુણાકર કેશવ, ભકતવત્સલ દેવેશ. ૩૪
 અદ્વાવંત પુરુષ જે બલિયે, જાણે વર્ણાચાર;
 કરે કામ કામના વર્જિત, દેહે વિવેક વિચાર. ૩૫
 શાસ્ત્ર અવળુ કરે ગુરુ પ્રણમી, ખંધે ભોક્ષ બેહુ જેહ;
 નીચી નીચી પગથી છાંટે, ચહે ઉચીએ તેહ. ૩૬

અથ મોક્ષ બેદ્ર ગુણ કારણ, ગુણનું માયા મૂળ;	
ઉત્તમ વિષે વિચાર કરતાં, એ બેદ્ર જન્મ મૂળ.	૩૭
વચન અનોપમ મનન આરંભ, બોલે પુરુષ પુરાણ;	
જપે ધ્યાન ધરે મનમાંહે, પામે પદ નિરવાણ.	૩૮
ઈશ્વર સર્વે જૂત નિવાસી, દૃઢ પ્રકાશે ગતિ ગૂઢ;	
આંતિમતિ સર્વ જૂત પામવા, માયા યંત્રારૂઢ.	૩૯
ભક્ત ભાવ આણી મનમાંહે, શરણે તેને જાય;	
એ સંસાર પાર પામેવા, બીજો નથી ઉપાય.	૪૦
પૂજ્ય કેશં સ્થાનક સન્નિતા, મરુત ધરા હોતાસ;	
ગૌશ્વર્ણાણુ સર્વ જૂત આતમા, વૈષ્ણવ જળ આકાશ.	૪૧
યથા યુક્ત શું પૂજા કરવી, ઘટતી એણે સંસાર;	
તેણું કરતાં મુજ પદ પામિશ, બોલે દેવ મુસાર.	૪૨
સાત્વ, રજ, તમ ગુણનાં કારણ, આગમ જળજનદેશ;	
કાલ કમં દોષ જપ ધ્યાને, સાધન ને ઉપદેશ.	૪૩
વૃદ્ધ ત્યંજે તે તામસ બલિયે, સેવ્ય તે સત્ત્વ જાણ;	
જેને પશે જીવેખી ચૂકે, રાજસ તે નિરવાણ.	૪૪
વિષયા ચિત્ત ચિત્તમાં વિષયા, એહ સંબંધ અનાદ;	
તે કારણ જાણેવા બોણું, હંસ સનંદન વાદ.	૪૫
નિહાં પુરુષ હરિભક્તિ કરતો, પામે પરમ વૈરાગ;	
મિથ્યા રૂપ અરોપિત દેખે, કરે તદા બેહુ ત્યાગ.	૪૬
અનેક જન તે મુક્તિ પામવા, નર નાનાવિધિ પાવે;	
કરતાં કરતાં કરસણની પેર, આવે અથના નાવે.	૪૭
સઘળાં સાધન માંહે મોટું, સાધન શ્રીભગવાન;	
તેણે કારણે ચૈદમે બોલ્યું, ભક્તિ યોગ પરધાન.	૪૮
અષ્ટ સિદ્ધિ અણિમાદિક કહિયે, બીજી દશને ચાર;	
સમ્યક પંદરમે અધ્યાયે, બોલ્યો તેહ વિચાર.	૪૯
સિદ્ધિ સઘળી એ નવવાં છે, મનસા કહે જગદીશ;	
નિર્ગુણ ભક્તિ ઉદ્ધવ અમારી, બોલીને બાવીશ.	૫૦
યોગ વિમુક્તિ સાધન મેલી, ભક્તિનો કરે ઉપાય;	
અધ્યા ત્રોહે વિશેષ્ય કરીને, વણું ધર્મ મહિમાય.	૫૧

ક્રમ ભક્તિ ને જ્ઞાન અનુક્રમ, યોગતથે એ સાર;
તેહતથા જે છે અધિકારી, બોલિશ તેહ વિચાર. ૫૨

ચોપાઈ.

જેનું નામ વિષયા સંભોગ, તેને સાધન દરેકો યોગ;
સર્વ કર્મ અર્પિત ભગવાન, લક્ષણ ક્રિયા-યોગ અભિધાન. ૫૩
નીતિ શકીત બહુ વિરક્ત, તે અધિકારી ભણિયે ભક્ત;
શ્રદ્ધા કયા તણી ભગવાન, લક્ષણ ભણિયે યોગ અભિધાન. ૫૪
વિષયાદર્શન દોષ અગાધ, તેને જ્ઞાન યોગ સુભાધ;
એકાકીધ્યાયે ભગવાન, લક્ષણ જ્ઞાન યોગ અભિધાન. ૫૫
નેષ્ટા જ્ઞાન ઉપેક્ષા વિરક્ત, ગગદ્વેષ વર્જિત મદ્દક્ત;
સક્લિંગ આશ્રમ છાડે જેહ, જડવત્ વમુધા વરતે તેહ. ૫૬
રાગદ્વેષ દર્શન એ દોષ, ગુણમેહ વર્જિત નિર્દોષ;
એમ કરતાં મન વિસમે ધણું, પ્રકરણ કારણ શાસ્ત્રજતણું. ૫૭
વિધિ નવે બોલિયા જેહ, પુરુષતથા હિત કારણ તેહ;
સકલ શાસ્ત્રતણું સિદ્ધાંત, સાધન વિના ન આવે શાત. ૫૮
કર્મ કરતાં મન શુદ્ધ થાય, રાગાદિક અવગુણ સર્વ જાય;
એણીપેરે જ્ઞાન ઉપજે સહી, વગી જન્મ તે પામે નહીં. ૫૯
વિષ્ણુ વિષે મન નિજા સમે, ઇન્દ્રિયનિગ્રહ ભણિયે દમે;
તિતિક્ષા દુઃખ સહે શરીર, રૂપ જિહ્વા જીપે ધીર. ૬૦
ભણિયે ભક્તિ કર્મ ભગવાન, એકાંતમ દરશન વિજ્ઞાન;
ગુણ અસંગ ચૈરાગ વિધાન, અણિમાદિક તે સ્વર્ગ નિધાન. ૬૧
યમ નિયમાદિક છે તેનીશ, સમ્યક્ તે બોલ્યા જગદીશ;
હવે કહે સાંભળ સંયોગ, મન જીપે વા કારણ યોગ. ૬૨
પુરી અવતી ગ્રાહણ એક, શ્રીમદ પૂરિત નહીં વિવેક;
દાન પુણ્ય તીરથ નવ યાત્ર, ધન પાખળે રૂરે દિનરાત્ર. ૬૩
દેવ પિતૃ નવ ગ્રાહણ યાગ, નહિ વપુ પોષે કુટુંબ વિભાગ;
અહર્નિશ મનમાંહે આવડે, જાણે રક્ષે બળ્યામાં ધરે. ૬૪
અનેક કુટુંબ કપટ આચરે, લોભ લાલસા મનમાં ધરે;
ધનના ગાત્રેયા છે જેહ, કદ્ય ઉપરે કોપ્યા તેહ. ૬૫

શ્લોક.

ચત્વારો ઘનદાયાદાઃ ધર્મચોરાભિપાર્થિવાઃ ॥

જેષ્ઠાય મનુતે પુંસો હરંત્યન્યે બલા ઘનમ્ ॥ ૬૬ ॥

ચોપાઈ.

કેટલું રાગજી લીધું હરી, કેટલું ચોર ગયા છેતરી;
દાન ભોગાદિક વણુથી નાથ, ચોથો ધનનો નથી ઉપાય. ૬૬

શ્લોક.

દાનં ભોગશ્ચ નાશશ્ચ ત્રયો યોગા ધનસ્ય ચ ॥

યો દદાતિ ન યો મુંક્તે તૃતીયા તસ્ય વૈ ગતિઃ ॥ ૬૬ ॥

ચોપાઈ.

રાખતાં ધન વાંઝું વીર, નાણે અવલ કૃપતું નીર;
રહું નહીં ધરે એકજ શીય, નાણે ગજ ભોગવું કપીય. ૬૭

શ્લોક.

મવિતવ્યં મવસ્યેવ નાલિકેરફલામુવત્ ॥

મંતવ્યં ગચ્છતિ સદા ગજમુક્તકાપિથ્યવત્ ॥ ૬૭ ॥

ચોપાઈ.

કાળે ધનનો કચ્છો વિનાશ, એકાકી તે રહે ઉદાસ;
ભિક્ષુક રૂપે વસુધા કરે, સહે લોક જ પીડા કરે. ૬૮
દંડકમંડુ લેધ ઉડાડ, મસ્તક તાડે દે અતિ ગાળ;
એણી પેરે પીડે દુરિજન લોક, તોહે મને ન આણે શોક. ૬૯
મને જય કારણે ગાયું ગીત, તે સાંભળિયું એકે ચિત;
મોટે વૈરી ભણિયે મન, ધીરપણે તેણે છત્યું જન. ૭૦
કાળ કર્મે અહ સમ્યક્ સહી, દુઃખદાયક કો દેવા નહીં;
અવર નથી કો પૈરી જન, સુખ દુઃખ કેરું કારણ મન. ૭૧
૧૮

શ્લોક.

યેનૈવાલિંગિતા કાન્તા તેનૈવાલિંગિતા સુતા ॥

મન એવ મનુષ્યાણાં કારણં વંધમોક્ષયોઃ ॥ ૭૧ ॥

ત્રોપાર્ધ.

મન બંધન મોક્ષ વિસ્તાર, મન કલ્પના એ સંસાર;
મનશું મન અવલોકે જોઈ, સર્વ સિદ્ધિ પામે નર તેહ. ૭૧

શ્લોક.

મન આદ્યં મનો મધ્યં મનઃસંકલ્પના જગત્ ॥

મનસા મન આલોચ્ય સ્વયં સિદ્ધચંતિ યોગિનઃ ॥ ૭૨ ॥

ત્રોપાર્ધ.

ત્રોપાર્ધે તત્ત્વ વિસ્તાર, જોઈએ તેહ તણે વિચાર;
બૂતતણી ઉપત્તિ સંહાર, જાણે તે નર પામે પાર. ૭૩
મન કરે તે આત્મા કરે, નેત્ર દોષ જે વસુધા કરે;
ઉપાધિ ભેદ દહે જોવિંદ, જળ સંયોગે કાંપે ચંદ્ર. ૭૪
સ્વર્ગ લોક કરી અપ્સરા, શાપ પ્રભાવે પામી ધરા;
દેટલા દિવસ રાખ ધરે વશી, સ્વસ્થાનક પોહાંતી ઉર્વશી. ૭૫
રાગ ઇચ્છા બણે જપ ધ્યાન, તપ તીરથ નાના વિધિ દાન;
કવણુ કાળ તે સેવે જન, તેનું નારી હરીઉં મન. ૭૬
જાણ્યો વિપયા બંધન ભેદ, તત્કાણુ તે પામ્યો નિવેદ;
એકાકી વને વસ્યો નરેંદ્ર, અવિચળ પદ પામ્યો જોવિંદ. ૭૭
હરિ પૂજા વિધિ શ્રદ્ધા સાર, યથા શક્તિ પોડશ ઉપચાર;
પૂર્વ મુખે બેસી આસન, ભક્તિ ભાવને આણી મન. ૭૮
પવિત્રપણે યથા વિધિ કરી, પૂજા અર્ચા ગીત આચરી;
દેવ મંત્ર પૂજા વિસર્જન, પ્રતિમાદેર કરે અર્ચન. ૭૯
પૂજા વિધિ પુરુષોત્તમતણી, તેની રચના જોલી ધણી;
દેવે ભક્તને નિજ ઉપદેશ, આદર કરી કહે દેવેશ. ૮૦
ખટ વિકાર જન્માદિક જોઈ, ધર્મ દેહના બહિષે તેહ;
જીવન ઉત્તમ લક્ષણુ પાર, અહર્નિશિ તેનો કરે વિચાર. ૮૧

જાગૃત સુપુત્રિ અને સ્વપન, એહ અવસ્થા કારણ મન;
 શુદ્ધ આત્મા સાક્ષી જાણ, ગુણ ત્રય દૃષ્ટ પુરુષ પુરાણ. ૮૨
 વળી એક રૂઝે કહું વિચાર, ચોડા માંહે બોલ્યું સાર;
 દેહ વિપયા મમતા દોષ, તેનો લાગ તે ભણિયે મોક્ષ. ૮૩
 કૃત્ય જે ઉદ્ધવ સકળ સનેહ, પુત્ર કલત્ર ધન મમતા તેહ;
 મુજને મન આરોપી સહી, સમાનેયો વિચરજે સહી. ૮૪
 સર્વ ભૂતશું સમચિત આણુ, મ કરિશ નિંદા અને વખાણુ;
 વિશ્વરૂપ આત્મા દેખે, એવું જાણી ભક્તિ વિશેષે. ૮૫
 ઉત્તમ તીરથ બદરી નામ, નર નારાયણ કેશે ઠામ;
 વેગે જાઓ કહે ભગવાન, મુજ પદ પામિશ પરમનિધાન. ૮૬
 ઉદ્ધવ અને વિભાસણુ કરે, મદમદ કંઠ નયણે જળ ઝરે;
 ચરણ કૃષ્ણના સરસો મોહ, તેનો સહી નવ શકે વિહોહ. ૮૭
 વળી વળી કરે પ્રેમ પ્રણામ, ઉદ્ધવ સંભારે ગુણ સ્વામ;
 સ્વામીતણું વચન પરમાણુ, કીધું પદ પામ્યો નિરવાણુ. ૮૮
 દેખી નગર માંહિ ઉત્પાત, કૃષ્ણ કહે યાદવને વાત;
 નહિ રહેવું અહિં એકે રાત્ર, આલો તીરથ કરવા યાત્ર. ૮૯
 ઉત્તમ છે ક્ષેત્રજ મધુમતી, પ્રત્યક્ષ પ્રવાહ વહે સરસ્વતી;
 યાદવ પ્રેમ્યા વિશ્વાવાસ, વેગે સહુ આવિયા પ્રભાસ. ૯૦
 દાન પુણ્ય અતિ ધણું આદરી, કર્મ સયોગે મદિશ કરી;
 કલહ માંહે માંહે વિનાશ, દહે વન જ્યમ વેણુ હુતાશ. ૯૧
 શેષ દેવ ગણ પાતાળ, પીપળ થડ બેઠા ગોપાળ;
 મૃગ વરાંસે બ્યાધે બાણુ, કૃષ્ણ ચરણે તે ધણું પ્રમાણુ. ૯૨
 બેઠા દીક્ષા શ્રીપતિ સ્વામ, પ્રદક્ષિણા કરિ કસ્યો પ્રણામ;
 વધ કરો કહે મારો બ્યાધ, મેં છીધો મોટો અપરાધ. ૯૩
 દયાવંત સ્વામી ધનરયામ, તેને આપ્યો ઉત્તમ ઠામ;
 આબ્યો નિજ સેવક સાશ્વી, મોકલિયો હરિ દ્વારામતી. ૯૪
 કૃષ્ણદેવ પોહોંત્યા સ્વસ્થાન, જાણે આયમિયો હરિ બાણુ;
 દારુક દ્વારામતી મુઝાર, કહી અવસ્થા તણી મુરાર. ૯૫
 વસુદેવાદિક યાદવ જોડ, ઠામ આપણે પોહોંતા તેહ;
 અમર દેવ બોલ્યા એમ વાણુ, કૃષ્ણચંદ્રને હો કદમાણુ. ૯૬

ભીમ બણે સંક્ષેપે સદી, સમ્યક્ અર્થ એ પ્રીધું નહીં;
 મુક્તિ કયા પોહોંતી નિર્ભળા, એટલે પૂરણ પંનર કળા. ૯૭
 ઇતિશ્રી વિષ્ણુદાસ ભીમ વિરચિત હરિલીલા પેડશકળામાં
 પંદરમી કળા સમાપ્ત.

કળા ૧૬ મી.

પૂર્વછાયા.

બારમે બોલિયે આશ્રય, આનંદ સર્વોધાર;
 રાગ એ ઉપકર્મ કસ્યો, તેહતણો સંહાર. ૧
 વિષય સકળ શાસ્ત્રનો, નિર્ધારિત છે જોડ;
 નિત્યાનિત્ય વિચારિયે, એક લીજ એક નેહ. ૨
 એક સનાતન આતમા, અંતરયાત્રી જોડ;
 અધિધાન ઉપાસિયે, પ્રપંચ મિથ્યા દેહ. ૩
 તે કારણ હવાં બોલિયે, એનું પ્રપંચ રૂપ;
 ભક્તિ વૈરાગ્યે પામિયે, પછે વિજય સ્વરૂપ. ૪
 સૂર્ય સોમવંશી તણા, પડતા પડતા રાય;
 કળિયુગ દારુણ આવિયો, તેહતણો મહિમાય. ૫
 ધર્મતણા પગ ક્ષીણ થયા, અધર્મના પગ ચાર;
 અરુપ આમુ આજસ ધણું, તેજ રહિત નરનાર. ૬
 વંશ વ્યવસ્થા પરહરી, બીલમ્લેચ્છ રાજાન;
 તાંમસ મોહે આવસ્થા, બળે નહીં ભગવાન. ૭

ચોપાઈ.

અનેક અસુર કરે જિન્માદ, ગાએ વધે પડે પરસાદ;
 માણસ વેચી લે સહુદામ, ધર્મતણું નવ જાણે નામ. ૮
 લોકતણાં ધન રાગ હરે, પ્રભકેરી પીડા કરે;
 સ્વયં ચીમડાં ખાએ વાડ, વાહાર ભેગતાં આવે ધાડ. ૯
 ચાડ પુરુષ બોલે અન્યાય, કદ સહે છે રાણુરાય;
 પીડે સાધુ દુઃખ સન્માન, વિવેક વિચાર રહિત રાજન. ૧૦

- સખેજે નખજો નર ગંજિયે, જો ખોલે તો મુખ બજિયે;
ધનવંત રાહ લે પામે ન્યાય, નિર્ધન આટા રહેણે જાય. ૧૧
- જેને ઘેર ધન તે ગુણવંત, તેહ વિવેકી તેહજ સંત;
તેને સહુકો માને સહી, કુળ ક્રિયા કો જોએ નહીં. ૧૨
- હ્રુધા તૃપા બપ પીડિત શોક, બુદ્ધિબળ સાહસવર્જિત લોક;
હર્ષામર્ષ મોહ મદરાગ, થોડી જીવીત થોડો ભાગ. ૧૩
- ચોર ચરત અન્યાયી બદ્ધ, લોભે વાણું હાડે સહુ;
ચિંતા વ્યાકુળ આધિ વ્યાધિ, તેને તત્ક્ષણ નહીં સમાધિ. ૧૪
- હા હા હૂં હૂં કરતા ફરે, લોભે એકને એક છેતરે;
ફૂડ કપટ કેવળ નરનાસ્થ, સત્યવાદી વીરલા સસાસ્થ. ૧૫
- લંપટ દુષ્ટ જીહારી જોહ, પરધન ચોરે પોખે દેહ;
મારગ લોપે ધર્મજ તણા, વરુઆખોલા દીસે ધણા. ૧૬
- વ્યાધે દુઃખને દારણુ રોગ, સ્વામી સન્નજન તણા વિયોગ;
વરસે નહીં માગિયા મેધ, નરનારી પામે ઉદ્દેગ. ૧૭
- એકતણી એક પીઘ કરે, માહોમાહિ કલેશ આદરે;
શાસ્ત્રતણી નવ જાણે વાટ, તે કારણે પામે ઉચાટ. ૧૮
- કરે વાત જો જોહને ગમે, કન્યા ગર્ભ વરસ આઠમે;
પિતૃ પિતામહ ખેસી રહે, ઘેસ્ય શિષ્યામણુ સાંજો કહે. ૧૯
- મજે પુરુષ વર્ષ સોળ મુઝાર, માટી ગળિયા મોટી નાર;
ગુરુ ગોત્રજ ને સોહાશણી, પૂજા કરે નહીં તે તણી. ૨૦
- સાસુકેરી નોહે લાજ, ધરમાંહે વહુપણ રાજ;
પરાભવજ સહે ડોકરાં, ગાળ દિયે તેનાં છોકરાં. ૨૧
- માય બાપની સેવા રહી, લોઠે વહુ માનીએ નહીં;
મનમાં શંકા નહીં લગાર, રમે આપણે રમે નરનાર. ૨૨
- કુળવંતીને કરે વિછોહ, વેસ્યા ઉપરે આણે મોહ;
દંબકપણે આચરે કર્મ, સત્ય સનાતન છાંડે ધર્મ. ૨૩
- ક્ષમા દયા તપ તીરથ યાત્ર, તેની ક્રોધ ન જાણે વાત;
લોકતણા અવળા આચાર, સત્ય અધવસો પાપ અદાર. ૨૪
- બ્રાહ્મણને કો માને નહીં, રાએ ભાંડતણી ભાંડમ;
દાન પુણ્યનો નહીં વિવેક, પાખંડ મારગ છેજ અનેક. ૨૫

ચોર વાઢ નવ દેખે મૂલ, પરધન હરે આરોગે મૃત;
 રેદ પોખવાતણો ઉપાય, ચોખા શીટી મેલા યાય. ૨૬
 પરનારી સરસો સંવાદ, મોહે જિહવાતણો સવાદ;
 દેદ માત્ર માને આતમા, મરણુ પામે દુરાતમા. ૨૭
 મુંઝાં શિર મોઢે અગ્નિ, જાણે નહીં તત્ત્વ વિગ્ન;
 મલધારી વિપરીત આચરે, વેદશાસ્ત્રની નિંદા કરે. ૨૮
 ચોગી ભોગી રોગ અપાર, એક પુરુષ પૂઠે દ્વય નાર;
 જાણે નહીં વિવેક વિચાર, ખાપરે ખાયે એકાકાર. ૨૯
 સસ સનાતન મારગ વેદ, તેનો કોય ન જાણે ભેદ;
 વણીવણુંજ નહીં વિચાર, કળિયુગકેરો એ આચાર. ૩૦
 વળી એક મોટો અપરાધ, દારુણ રોગ છેજ અગાધ;
 સધળા અવગુણુ નિર્ધન જેહ, શુક જાણે સુણુ રાગ તેહ. ૩૧
 વાસુદેવ સ્વામી ગોપાળ, અવિચળ પદ દાયક કૃપાળ;
 શ્રીપતિ પુરુષોત્તમ ભગવંત, અંતરયામી દેવ અનંત. ૩૨
 કારણુ ઉત્પત્તિ વિપત્તિ જેહ, માતાપિતા પિતામહ તેહ;
 સર્વ ભૂતકેરો આતમા, બળે નહીં તે દુરાતમા. ૩૩
 જેને નામે જાયે દોષ, પાગર જન તે પામે મોક્ષ;
 શ્રી હરિ સહુકોનો આધાર, લવસાગર જિતારે પાર. ૩૪
 કળિયુગ જાણિયે દોષ નિધાન, એકજ મહાગુણુ છે નિધાન;
 નામજ લેતાં વિશ્વાવાસ, ટાળે જનની ઉદર નિવાસ. ૩૫
 જાણુ હશે તે જાણુ સહી, એ સરખું કંઈ જીજ્ઞુ નહીં;
 કળિયુગમાંહે કેશવ નામ, આપે અવિચળ ઉત્તમ હામ. ૩૬

શ્લોક.

નાસ્તિ નાસ્તિ મહામક્તાઃ કલિકાલસમો યુગઃ ॥
 સ્મરણાત્કોર્ત્તનાદ્વિષ્ણોઃ પ્રાપ્યતે પરમં પદમ્ ॥ ૩૬ ॥

પૂર્વછાયા.

કૃતયુગ સાત્વિક સકલ જન, ધર્મતણા પગ ચાર;
 અહર્નિશ ધ્યાએ વિષ્ણુને, અધર્મ નહીં લગાર. ૩૭

ચેતા ત્રણ પગ ધર્મના, અધર્મનો પગ એક;	
વેદ ત્રણી શ્રીહરિતણી, પૂજા સહિત વિવેક.	૩૮
દ્વાપર ધર્મ અધર્મનો, સરખા સરખો ભાગ;	
સતોષે શ્રીવાસુદેવ, ઉત્તમ નાના આગ.	૩૯
કળિયુગે અધર્મ વિસ્તર્યો, ધર્મતણો લવલેશ;	
નામજ સેતાં ભવતણું, બચ ટાળે દેવેશ.	૪૦
નાના ધર્મ અનેક છે, તેનો નહિ અધિકાર;	
કળિયુગે કલ્મષ માનવી, કેશવ કીર્તન સાર.	૪૧

શ્લોક.

રામેતિવર્ણદ્વયમાદરેણ સદા સ્મરન્મુક્તિમુપૈતિ જંતુઃ ॥

કલૌ યુગે કલ્મષનાશકં તદન્યત્ર ધર્મે ત્વલ્લ નાધિકારઃ ॥ ૪૧ ॥

ચોપાઈ.

કળિયુગે કૃષ્ણ કલંકી નામ, વિષ્ણુચણા સુત સંભલ આમ;	
પૂજા સાધુ દુષ્ટ સંહાર, કરશે વસુધા મંગળ આર.	૪૨
નિત્ય નૈમિત્ય પ્રાકૃલ અલંત, એણીપેરે હોયે કલ્પાંત;	
નિરોધ કેરા કહિયા બેઠ, મુકતે માયાતણો ઉછેદ.	૪૩
દેહી દેહ તણો વિછેદ, છાંડે પરીક્ષિત મિથ્યા મોહ;	
અસંગ આત્મા વર્જિત બંધ, શરીર કેરો નહીં સમધ.	૪૪
જીવ ભાવ તૂં પરહર જૂપ, સ્મરે આપણું સત્ય સ્વરૂપ;	
વ્યાપક વિષ્ણુ એક ભગવાન, શ્રદ્ધાસહિત સમાચરે ધ્યાન.	૪૫
હું મરીશ એ પડશે દેહ, પશ્યતણી મતિ પરહર એહ;	
અતુસર અંતરયાત્રી રામ, પામિશ અવિચળ હરિપદ કામ.	૪૬
વચન હિતારથ બોલ્યા એવ, લેણ શીખ્યા આલ્યા શુકદેવ;	
તત્ક્ષણ આલ્યા તક્ષક નાગ, રાજકેરો હશિયો પાગ.	૪૭
રાયતણે ઘટ નહિ સંતાપ, નિમિત્ત માત્ર તે પામ્યો શાપ;	
આસન બેઠા ગંગાતીર, આત્મધ્યાને ત્યજ્યું શરીર.	૪૮
જન્મેજય રાજ્ય બળવંત, નાગતણો તેણે કીધો અંત;	
હોમ દરતાં તક્ષક દેહ, સુરગુરુ આલ્યા રાખ્યો તેહ.	૪૯

સત બણે સુણ્ય સૌનક સુકિત, વેદપુરાણ તણી ઉપાત;
 મારકંડ માયા વિસ્તાર, અધ્યા ત્રોહે કસ્યો વિચાર. ૫૦
 સવિતા મંડળ શ્રીભગવાન, એક અધ્યાયે બોલ્યું ધ્યાન;
 બાગવતતણે ઉપસંહાર, તેણે કસ્યો પવિત્ર વિચાર. ૫૧
 દ્વાદશમે બોલિયો અપાર, આશ્રય આનંદ રૂપક સાર;
 બારમે ગંગા કરે કલ્લોલ, એટલે કળા પોહોંતી સોળ. ૫૨

ફલશ્રુતિ-અનુક્રમણિકા-ચોપાઈ.

પંડિત બોપદેવ દ્વિજએક, કીધો હરિલીલા વિવેક;
 તેને આધારે કહિયે કથા, સરોવર જમલો કુવો યથા. ૫૩
 હરિજન સુણો વાત અમતણી, ખોડ મ દેશે ભૂખા બણી;
 બુદ્ધિમાને બોલ્યું આખ્યાન, કથા પ્રીતિ પામ્યો ભગવાન. ૫૪

પૂર્વછાયા.

સમ્યક્ સોળ કળાતણું, રૂપક છે વળી નેહ;
 પાંચત્રણી ગોવિંદના, બોલિયો સખ્યા તેહ. ૫૫

ચોપાઈ.

પ્રથમે ત્રણ શત અઠાવીશ, બીજે ત્રણ અને તેત્રીશ;
 ત્રીજે ત્રણ આસ ને આઠ, ચોથે ચાર વીશ બેહુ ધાટ. ૫૬
 સોળે કળા કથા એ સાર, તેહતણો કીધો વિચાર;
 શરવાળે રૂપક શોભન, બાર શત ઉપરે આવન. ૫૭
 બકિંદ વૈરાગ્ય વિવેક વિચાર, સમ્યક્ પાયા પોહોંત્યા ચાર;
 સોળ કળા સંપૂરણ કથા, સોહે સજનતણાં મન યથા. ૫૮
 આશ્વિનમાસતણી પૂર્ણિમા, બણે હરિ ઉગ્યો ચંદ્રમા;
 સોળ કળા શશિચર સકલંક, આ શ્રી કૃષ્ણ કથા નિઃકલંક. ૫૯
 સંવત પંનર રુદ્રની વીશ, વર્ષ એક ઉપરે ચાળીશ;
 ઉત્તમ ઉત્તરાશ્વિન વિશેષ, ઋતુ વસંત સંક્રાંતિ મેષ. ૬૦
 પતિ મધસુદન માસ વૈશાખ, તિથિ સપ્તમિ અણુવાળો પાખ;
 ગંજયોગ પુષ્ય ગુરુવાર, વણિજ કરણ શુભલગ્ન અપાર. ૬૧
 સિદ્ધલેખ માધવ સરસ્વતી, રુદ્રદેવ શ્રી કદંબ યતી;
 અલક્ષ ગણેશ ઈશ કેદાર, ગોવિંદ સ્વામિ ભકિત સાધાર. ૬૨

સૌનધિ સમસ્ત વૈષ્ણવતણી, કથા અનોખમ શોભા ધણી;
સોળ કળા હરિ લીલા નામ, વિષ્ણુ ભક્ત કુશ વિશ્રામ. ૬૩
કથા સંપૂર્ણતણે વિવેક, અથવા એક નિમિષે એક;
સકળ કળા દ્વાદશ ચોપાઈ, આરાધે એકમનો યત્ન. ૬૪
જેહ ફળ સકળ તીરથ કર્યે, યાગ દાન તપ વ્રત આચર્યે;
શમ દમ યોગ દયાદિક જેહ, એહ કથા ફળ આપે તેહ. ૬૫
છોડે પંચ મહા ભડ પાપ, યજે મર્લવાસ સંતાપ;
બણે મુણે એકમનો જેહ, અવિચળ હરિપદ પામે તેહ. ૬૬

પૂર્વછાયા.

સંખ્યા સધળા ગ્રંથની, અધ્યા પ્રકરણ જેહ;
લીલા શ્રી વાસુદેવની, બેલિશ સમ્યક્ તેહ. ૬૭

ચોપાઈ.

અષ્ટાદશ દશ ને તેત્રીશ, નવ આગળે વીશ છંવીશ;
નવ દશ પંચદ નેત્રે વીશ, વળી ચોવીશ નેહ એકત્રીશ. ૬૮
સંખ્યા તેરજ છે તેરમે, જ્યાં મન યોગેશ્વરનું રમે;
દશ લીલા પ્રકરણુ બત્રીશ, અધ્યા ત્રણુ શત ને બત્રીશ. ૬૯
ભીમ બણે ભાગવત વિચાર, અનુક્રમણી રમણીય અપાર;
ધાઠણુતણે પ્રસાદે કરી, છોધી કથા સતોખ્યા હરી. ૭૦

શ્લોક.

इति भागवतं शास्त्रं कमेण रमणीकृतम् ॥
ब्राह्मणस्य प्रसादेन भीमेनानंततुष्टये ॥ ૭૦ ॥

ઈતિ શ્રી વિષ્ણુદાસ ભીમ વિરચિત હરિલીલા પોડરા
કળામાં સોળમી કળા સમાપ્ત.

કળાશનુ ગીત.

કળિયુગે કૃષ્ણના નામ સમોવડે, દાન તે બાપડાં તોલે નાવે;
સદાચારી હરિ ભક્ત સકામળ, તેહને કૃષ્ણ હીર્તન બાવે. ૧

હરિલીલા પોડરાકળા સમાપ્ત.

શિવદાસ.

એ ખંભાતનો નાગર બ્રાહ્મણ હતો, ને સન ૧૬૬૩ માં હૈયાત હતો.
એનાં એકાદશી માહાત્મ્ય, દ્રૌપદી સ્વયંવર, ડાંગવ આખ્યાન
અને પરચુરાણ પદ્ય વગેરે પ્રસિદ્ધ છે.

દ્રૌપદી સ્વયંવર.

કડવું ૧ છું.—રાગ કેદારો.

શ્રી શંકરસુતને નમું, પ્રેમ ધરીને પરણુમું;
અભિનવું રૂપ મનોહર તાહરં રે. ૧
સુધણુધનો છું એક સ્વામી, કૃપા કરો અંતરભામી;
નિજ ભણી બુદ્ધિ અગોચર આપો મનેરે. ૨

હાળ.

બુદ્ધિ અગોચર મને આપો, કૃપા કરો મુજ નાય;
કહું સ્વયંવર દ્રુપદ કુંવરીનો, તું શિર દેજે હાથ. ૩
શ્રી ગુરુ ચરણ કમળને વંદી, બોલું છું આખ્યાન;
વૈષ્ણવ જન કો બોડ મ દેશે નથી નિર્મળ માન. ૪
શ્રી મહાભારત આદિ પર્વમાં, દ્રૌપદિ હરણ કથાય;
મન્હા વેધી અર્જુન જીત્યા, મળિયા રાણા રાય. ૫
ચાર વેદથી ગુરુત્વ જેનું, વેદ પાંચમો જાણુ;
ગાતાં સુણતાં નરનારી તે, પામે પદ નિર્વાણ. ૬
મદત પ્રથા કરે જન્મેજય, કહો મુજને ઋષિરાય;
આ પાંડવનાં પરાક્રમ સુણવા, ઇચ્છા ધણી મુને યાય. ૭

- જે પાંડવને મહા વન મધ્યેથી, હસ્તિનાપુર મુનિ લાંબ્યા;
 દ્રોણ કને વિદ્યા સહુ શીખ્યા, બૂધ તણે મન ભાળ્યા. ૮
- કૌરવે કપટ કરી વિષ દીધું, બીમ સુભટને જ્યારે;
 ગંગા જળ-હદ મધ્યે નાખ્યો, રાખ્યો જુગદધારે. ૯
- લાખા બુવનથી કેઇ પેરે રાખ્યા, બળતી સહુજે ચાલ્યા;
 નિકળ્યા ક્યાં તે માત સહિત કહો, રિપુએ જે વિધ ખાળ્યા. ૧૦
- મહા દુઃખથી સુખ કેઇપેરે પામ્યા, કહો મુજને સ્વામી;
 જેની સહાય કરી કરુણાનિધિ, આનંદે અંતરજામી. ૧૧
- એવાં દુવચન સુણીને બોલ્યા, વૈશંપાયન વાણી;
 તેં બહો પ્રશ્ન પૂછ્યો જન્મેજન્ય, સાંભળ આનંદ આણી. ૧૨
- જે પાંડવ પૂર્વજ નિજ તારા, રહેતા હસ્તિનાપુર જ્યારે;
 દ્રેષ બહુ મન આણે કૌરવ, પાંડવ ઉપર ત્યારે. ૧૩
- બીજમ દ્રોણ બહુ હેત કરે, તે પણ કૌરવની યોશી;
 વિદુર પ્રીત રાખે પાંડવપર, લહી ધર્મના ધોરી. ૧૪
- શકુનિ કહ્યું દુઃશાસન આદે, દુર્યોધન દિલ પાપી;
 પાંડવને હણવાને અર્થે, ધણી અવળી મતિ આપી. ૧૫
- આપણુ શિર વેરી એ પ્રગટચ, પાંચે બળિયા વીર;
 રાજ્ય સર્વ થાશે પાંડવનું, સત્ત્વ માનજો ધીર. ૧૬
- તે માટે પ્રપંચ કરો, જ્યમ પાંચે મૃત્યુ પામે;
 પછી નિષ્કંટક રાજ થશે આપણું, સર્વ દ્રોષ તો વામે. ૧૭
- આજે નિર્મળાદે દુર્યોધન આદિ, વારણાવત જઇ આજ;
 જે ત્યાં મુંદર, પાંડવ રહેવા કાજ. ૧૮
- શિવરાત્રિ આવશે, સમય બહો તે રાય;
 આજ કારણ પાંડવ મોકલી, બાજો તે ધર માંય. ૧૯
- કરીને ઉઠ્યા, દુર્યોધન બૂપાળ;
 જ્યન પ્રધાન હતો તે, તેડાબો તડાળ. ૨૦
- એકાંતે તેને બેસાડીને, સર્વ કહી ત્યાં વાત;
 જા વારણાવત લાખતણાં ધર, ગ્રસ્ત કરે તું ખાત. ૨૧
- જેમ કોઇ અવર નવ જાણે, તે 'ગતિ કર તું' કાજ;
 તેમાં પાંડવ પ્રભાવીશ તો, આપિશ અર્ધ રાજ. ૨૨

શિવ યાત્રાં અર્થે અહીં આવશે, પાંડવ પાંચે દ્વાતઃ
 બાળજે એકઠાં લાગ નેહને, રહે ન કુંતા માત. ૨૩
 જો બળતાં નાસે ત્યાંથી, તો મારે તું તત્કાળ;
 તો તું સરખો મિત્ર નથી કો, એમ જોહ્યો ભૂપાળ. ૨૪
 એવો પરઠ કરી મોકલિયો, પુરોચન તે દામ;
 દામ ઠરી વળજે તું વહેસો, કાઢી પાંડવ નામ. ૨૫
 તે વાત વિદુરે જાણી ત્યારે, બ્યસ થયા મનમાંય;
 એ પાપી પાંડવને બાળે, લાખા ગૃહની માંય. ૨૬
 કહ' ઉપામ જ્યમ પુત્ર ઉગરે, અમિતલુા મુખમાંથી;
 નખાયા પાંડવ ઉગાર', કાકો યહ દુઃખમાંથી. ૨૭
 એવું મન જાણીને વિદુરે, કાષી સણુગ ઉપાધ;
 બીજમ દ્રોણ ધૃતરાષ્ટ્ર ન જાણે, કપટ કર્યુ જે રાય. ૨૮

વલણુ.

કપટ કાપુ' રાયેરે, પાપમતિ કૈરવે રચી;
 શિવદાસ કહે જોને વિષ્ણુ વદાલા, તેને રાખે થી કમલાપતિ. ૨૯

કડવું ૨ જી-રાગ ગોડી.

વૈશંપાયન બોલ્યા વાણુ, મુજુ જન્મેજય અતુરસુન્નણુ;
 કપટ કરી કૈરવ રાજન, મોકલ્યો પુરોચન પ્રધાન. ૧
 વારણાવત જઈ અશ્વમેવ, લાખતણાં ઘર બાંધ્યાં તેવ;
 સુંદર મેહેલ કરાવ્યા સોય, પણ તે મર્મ ન મીઠાં કાઢ્યો;
 વિદુરે વાત વિચારી ત્યાંય, સણુગ એક કાઢ્યો મીઠાં;
 જ્યમ કો અવર ન જાણે વીર, કાઢી વાટ ગમ્યાં તોર.
 પાંડવ હેત જાણી નિર્ધાર, તણુ જોજનપર કાપુ' દાર;
 વળી ગુપ્ત દાર કાપુ' ઘર વિષે, શિવા એક મૂકી તાર;
 પટ માસે ઘર પૂરાં થયાં, બેઠુ વધામણી આંધાર;
 દુયોધને જાણી તવ વાત, જે લાખાગૃહ કાપ્યાં વિખ્યાત. ૫
 કૈરવે મન વિચાર્યું ત્યાંય, વાત ચલાવી તે પુરમાંય;
 માસ એકમાં છે શિવરાત્ર, પુણ્ય અર્થે જાણી માત. ૬

- સમો જાણી એવો ધર્મરાય, જઈ કુંતાને લાગ્યા પાય;
અહીં કૌરવ વેર ધરે મન સાય, ચાલો ત્યાં જઈ રહીએ માન. ૭
- શિવરાત્રિ કેરું મિશ કરી, વસિયે વારણાવત સુખ ધરી;
કુંતા કહે સુત ચાલો સહી, મત ઉજવશું ત્યાં જઈ. ૮
- એવું સુણિ યુધિષ્ઠિર રાય, જઈ રાજ્યને લાગ્યા પાય;
જો આગા આપો મહારાજ, શિવ પાનાએ જાણ્યે આજ. ૯
- અંતર ધ્રુજાછે મમતાત, કહે તો જઈ વસિયે નિજ જાત;
ધૃતરાષ્ટ્ર તવ જોડ્યા મૂખે, જાઓ પુત્ર ત્યાં રહેજો સૂખે. ૧૦
- આગા આપી યુધિષ્ઠિર રાય, સેના સાથે ચાલ્યા ધર્મરાય;
પાંચે બાંધવ બાળકુમાર, જાણે ઈંદ્રતણા અવતાર. ૧૧
- પાંડવ જાતા જાણી સોય, સગે લોક ચાલ્યા સહુ કોય;
પાંચે બાંધવ કુંતા માય, કૌરવ સહ વળાવા જાય. ૧૨
- કુંતા સહિત યુધિષ્ઠિર રાય, વિદુર સહિત રથ બેઠાં ત્યાંય;
વાટે વિદુર કહે સુણુ ધર્મ, પુત્ર આચરજો શુભ ધર્મ. ૧૩
- પાંચ બાંધવ ધરમાં નવ સૂયો, કામ રાખો અન્યોન્ય જૂવો;
કો બહાર કો ધરમાં સૂખે, જીવ જતન કરજો ધર વિખે. ૧૪
- હિતદર્શી વેરી આવે કોય, જોતાંમાં તે મારે સોય;
તોને જાળવજો તંન, સાવધાન થઈ રહો અનુદિન. ૧૫
- મહા વિપત પામે તમો કહી, સહદેવને પૂછજો સહી;
રાતે સૂખે મા સૂશો જાત, અભ વિના કો કરશે માત. ૧૬
- બહુ શિખામણુ વિદુરે કહી, સર્વ યુધિષ્ઠિર સમજ્યા સહી;
પછે એક જોજને હેડા ઉતરી, વિદુરને બેઠ્યા સુખ ધરી. ૧૭
- અશ્રુપાત ચક્ષુ છૂટ્યો રાય, વિદુરતણે જઈ લાગ્યા પાય;
ગદ ગદ કંઠે વિદુર ત્યાં થયા, કુંતાની પામે જઈ રયા. ૧૮
- દંડવત કરી લાગ્યા પાય, સાવધાન થઈ રહેજો માય;
આ બાળક પાંચને અહીં, અધક્ષણુ સુના મેલશે નહીં. ૧૯
- બીજમ દ્રોણ અબ્યા સુત સોય, પાંડવને બેઠ્યા સહુ કોય;
હૃદ સાથે ચાંપી ધૃતરાષ્ટ્ર, રુદન કરી કહે સહુ તમ રાષ્ટ્ર. ૨૦
- જાઓ પુત્ર સુખિયા ત્યાં હજો, કામકાજ અમતે કંઠાવજો;
પ્રેમ સખજ મન આણી રાય, બ્યાસ પુત્રને લાગ્યા પાય. ૨૧

પછે કૌરવ સવં અન્યોન્યે મળી, પાછા વળ્યા પામ્યા મન રળી;
 દસ્તિનાપુરમાં સહુ કો ગયા, પાંડવ પંથ વિષે ચાલિયા. ૨૨
 માર્ગે જતાં કુંતા કહે જ્ઞાત, પુત્ર વિદુરે શી કહી વાત;
 મુધિષ્ઠિર કહે સાંભળો માય, કપટ કચ્છું છે કૌરવરાય. ૨૩
 લાખા જીવન કચ્છાં છે સાંપ, આપણો દાહ કરવાતે માંપ;
 તે ગત મુજને વિદુરે કહી, તમને રાખે શ્રીદરિ સહી. ૨૪
 વૈશંપાયન કહે મુશ્યુ રાય, વળાવીને સહુ કૌરવ જાય;
 અન્યોન્યે વિભાસે ધણું, હવે કામ યયું આપણું. ૨૫
 કાસે વાત આવશે આંહે, પાંડવ સરે જળ્યા ધર માહે;
 તે ગત વિદુરે જાણી સહી, હું પ્રપંચ કરું એક અર્ધો. ૨૬
 દીમર એક તેડાવ્યો રાત, એકાંતે કહી વિદુરે વાત;
 તું જ વારણાવત ગંગા જહાં, નાવ લઇને રહેજે ત્યાંહાં. ૨૭
 પાંડવ નાદા ત્યાં આવશે, તટ આવી ચિંતાતુર થશે;
 ત્યારે તું ત્યાં જઇ પ્રગટ થજે, નાવે બેસાડી લઇ જજે. ૨૮
 વિદુરતણો કહેજે પ્રજ્ઞામ, વેગે પંથ પધારો સ્વામ;
 પુરોચન તવ પૂઠે થશે, ઝાલીને તત્કષણ મારશે. ૨૯
 તે માટે જાળવજો સહી, મુખપણે તમે રહેજો કહી;
 એવું સુશ્રિને નાવિક ગયો, નાવ લઇ ગંગા તટે રહ્યો. ૩૦
 કહે શિવદાસ સાંભળજો સહી, કહું પાંડવની શી ગત થઇ. ૩૧
 વલણ*.

પાંડવની શી ગત થઇ તે, કહું કરી પ્રજ્ઞામરે;
 જુદિમાને બોલિયે, દરિજન કેરું નામરે. ૩૨
 કડવું કે બુદ્ધિ.—રાગ ધન્યાશ્રી.

વારણાવતમાં પાંડવ ગયારે, સાથે કુંતા માત;
 ત્યાં પુરોચન સામે ગયોરે, બેટ્યા પાંચે જ્ઞાત. ૧
 સ્વામી રાજ્યજીવન પધારીએ, મેં મેહેલ રચ્યા તમ કાજ;
 અર્ધો પ્રેમ ધરી મુને મોહલ્યોરે, તમ રહેવાને કાજ. ૨
 કૌરવપતિની આચા થકારે, આવીઓ છું હું આંહી;
 પ્રજુ રાજ્યજીવન પધારીએ, ધૃતરાષ્ટ્રે કહું છે જ્યાંહી. ૩

ઢાળ.

- યુધિષ્ઠિર એવું સાંભળી, હિતયાં તેણે ક્રમઃ
દળ સર્વે ઉતાર્યું પછી, વન સર નદી જળ ધામ. ૪
- તે જીવન માંહે એકઠા, રહી ન શકે પાંચે ભાતઃ
જીવે પુરોચન લાગ બેઠો, બાળવા દિન રાત. ૫
- એવે શિવ ચતુર્દશીનો દિન આવિયો, જન્મ રાત્રિ મહાદેવઃ
પૂજા કરી બહુ દાન આપ્યાં, પાંડવે તતખેવ. ૬
- શિવરાત્રિ કુંતાએ જીજની, પ્રહ્લભોજન કીધાં સારઃ
તે સમે પાંચે પુત્રશું, આવી રહી કો નાર. ૭
- તે ભિક્ષા અર્થે જીવન મધ્યે, રણાં તેણે દિનઃ
અન્ન પાન પામ્યાં સહી, ઘણી નિશ્ચય ગઈ રાજનં. ૮
- તેણે દિવસ પાંડવ માતશું, સત્તા હતા ધર માંહેઃ
એવો લાગ જોઈ પુરોચને, અગ્નિ મૂકી સાંહે. ૯
- પછી મધ્યરાત્રિને સમે, બહુ જવાળા પ્રગટી ખેવઃ
ત્યારે યુધિષ્ઠિર કહે જીમને, બાધ શું કરવું હવે એવ. ૧૦
- આ લાખનાં ધર છે સહી, કર્યું કષ્ટ કૌરવ દુષ્ટઃ
આજ પુરોચન દ્વારે રહો તે, બાળશે પાપીષ્ઠ. ૧૧
- સહદેવને પૂછ્યું તદા, તત્કાલ્ય દેખાડ્યું દ્વારઃ
મારા ભાત સહુંગે નીસરો, હવે કાં લગાડો વાર. ૧૨
- ત્યારે યુધિષ્ઠિર કહે પુરોચન, દ્વારે રહો પાપી જેઠઃ
તે જાણશે તો પુટે યારો, સત્ય માનો તેહ. ૧૩
- ત્યારે વૃકોદર દ્વારે ગયો, હતો પુરોચન જ્યાંહેઃ
તે દુષ્ટને બાંધી કરી, નાખ્યો અગ્નિના મુખ માંહે. ૧૪
- હૃત્પાશન હાથે ધર્યો, ઓહોગમે પ્રગટી જવાળઃ
પછે પાંચે બાંધવ માતશું, સહુંગે ગયા તત્કાળ. ૧૫
- જીમિ જઈને દ્વાર ઉઘાડ્યું, સહુંગ કેરું જોહઃ
શિલા રાતમણની ખસેડી તે, પેઠા પાંડવ તૈહ. ૧૬
- અગ્નિ ચાલી ગંગનમાં, યઈ રહો હાહાકારઃ
સહુંગ માંહે આજ આવે, અગ્નિની તે વાર. ૧૭

- આકળા થઇ પાંડવ ધસે, ચાલી શકે નહિ કોય;
ત્યારે ભીમસેને વ્યથા દેખી, મન વિમાસ્યું સોય. ૧૮
- સેધ માથે માત ચક્રવર્તી, જે ખાંધે જે શ્વાત;
નકુલ સહદેવ ક્રોડે લીધા, ઉતપત્યો તે જાત. ૧૯
- અગ્નિ પૂકે આવતી, પાછી ફરવે બળવંત;
નયે આશ્વા સચુગ્મ માહે, મુખે જપે શ્રી ભગવંત. ૨૦
- એક મુક્ત માત્રે સચુગ્મથી, નીસર્ગ પાંચે વીર;
નાવ લઈ ઉભો હતો જ્યાં, ઢીમર ગંગા તીર. ૨૧
- તેણે બિદુરનો પ્રશ્ન કહીને, ધારણા દીધી સોય;
એવી વાણી સાંભળી, આનંદ મનમાં હોય. ૨૨
- પછે નાવે બેસી જિતયા, પાંડવ પેલે પાર;
પછે પ્રાતઃ કાળ હવો તદા, પુર હવો હાહાકાર. ૨૩
- સૌ લોક દુઃખ પામ્યા ધણું, જે બળ્યા પાંડુ કુમાર;
ફટ પડો કૌરવ કપટિયો, સર્વ નરકના અધિકાર. ૨૪
- પછે હુતાસન ટાઢો થયો, જમ જીવન શોધ્યાં તેહ;
પાંચ બાંધવ માતમુ, કો બળેલ દીક્ષા તેહ. ૨૫
- તે દેખી સૌ લોકને મન, સબળ પડિયો ત્રાસ;
એ પાંચે બાંધવ માતમું, અગ્નિમાં પામ્યા નાશ. ૨૬
- પુરોચન ધરમાં બળ્યો તે, પ્રત્યક્ષ દીકું દષ્ટ;
એ બલે પાપી બળી મુવો, જેણે કીધું કર્મ પાપીષ્ઠ. ૨૭
- તે કલેવર સૌ હસ્તિનાપુર, લઇ ગયા તતખેવ;
કૌરવ દેખી હર્ષ પામ્યા, શોક દેખાડ્યો એવ. ૨૮
- દ્રોણ બીષ્મ તો શોક પામ્યા, દુઃખ ધરે બહુ મન;
ધિક્ અધર્મી દુર્મતી, રે દુષ્ટ દુષ્પોષન. ૨૯
- ધૃતરાષ્ટ્ર બહુ દુઃખ ધરે, લૌકિકથી મહારાજ;
ચિત્તમાં જાણે બહું થયું, મુજ પુત્ર પામ્યા રાજ. ૩૦
- પણુ લોકમાં અપવાદ લાગ્યો, દુષ્પોષન શિર ગાળ;
કાં જાતના સુત મરાવ્યા, ધિક્ અધર્મી મહિપાળ. ૩૧
- પછે રાજ રીતે કલેવર તે, દહન કીધાં સર્વ;
ધન સબળ અર્ચુ કૌરવે, લૌકિકથી મન ગર્વ. ૩૨

વળી ક્રિયા કર્મ કર્યું સહી, સહુ લોક પામ્યાં દુઃખ;
કર્ણ શકુની દુર્બોધન મન, સખળ પામ્યા સુખ. ૩૩
પણ કર્મની ગત ન જાણે જે, શું કર્યું શ્રીનાથ;
પાંડવ પારે ઉતરિયા તે, વિદુરે જાણી વાત.. ૩૪

વલણું

વિદુરે જાણી વાત જે, આનંદ પામ્યા મન બરીરે;
શિવદાસ કહે તેને કાણુ ખારે, જેને રાખનારો શ્રી દરીરે. ૩૫

કંડવું ૪ થું-રાગ આરાધવરી.

સાખા જીવન પાંડવ તણ, તે સધુંગે જાળતા જાણરે;
સદાય કરે તેની નરદરિરે. ૧
નાવે બેસી સંચર્યા, કાંઈ મંગા કરે તીરરે;
અધોર વનમાં સંચર્યારે. ૨
તેને ત્રાસ મનમાંહે ધણો, જાણ્યું કૌરવ પૂઠે યારોરે;
જાશે જાણી અમને દુરમતિરે. ૩
એમ વિચાર કરે તે જાતાં, ઉભા શ્વાસ ન ખાયરે;
જાણે કોડવો બીમ પાંચે માતસુરે. ૪

ઢાળ.

માતસુ પાંચે સાંચર્યા, મન સખળ પામ્યા ત્રાસ;
તે પવનની પેરે જામ ઉડ્યા, મુખે જપે શ્રી અવિનાશ. ૫
અધારી રેણી નવ સૂઝે, ગિરિ ધટા વન વિશાળ;
ત્યાં પવન સુત જાયે ધસ્યો, યમરૂપ સરખો ઢાળ. ૬
નિજમાત બ્રાત અરણ્યમાં, ચાલી નવ શકે કોય;
વૃકોદર તેને જીયકી, લક્ષ દોડતો વન સોય. ૭
નવ અણે ગિરિ છાટ અદ્ભુત, ધસ્યો જાળવંત જળ;
પગ બારથી પવંત ચળે, ગિરિ સિખર તૂટી જાય. ૮
પછે એમ કરતાં આવિયા, મહા અધોર વનમાં વીર;
એક વૃક્ષ તળે સૂતા જઈ, મહા અમિત યયાં છે સરીર. ૯
હિડિંબ દૈત્યનું વન સહીતે, પાંડવે ન જાણ્યું તેદ;
ત્યાં હિડિંબ દૈત્યને હિડિંબા, બેઠ વસે વનમાં જેદ. ૧૦

- તેને મનુષ્ય કેરા શરીરની, તે ગંધ આપી સોય;
 ત્યારે દિડિંબ કહે ભગિની પ્રત્યે, બન બક્ષ આબ્યું કાચ. ૧૧
- તેને લાચ જઈ વેગે કરી, તું રખે રહેતી ત્યાંહે;
 દિડિંબા એવું સાંભળી, વેગે ધસી તે વનમાંહે. ૧૨
- જ્યાં સુતા પાંડવ માતશું, ત્યાં ગઈ અબળા વન;
 બીમસેનને દેખીને તેને, કામ પ્રગટયો મન. ૧૩
- તેને પ્રેમ વાધ્યો અતિ ધણો, જઈ સંગ બેઠી સોય;
 મહા રૂપ સુંદર કરી કાચા, ચપળ દૃષ્ટે જોય. ૧૪
- મધુર વચને વાણી બોલી, પીનબ્યો મલ્લરાજ;
 બળવંત તુજને દેખતાં, મુને કામ પ્રગટયો આજ. ૧૫
- મેં પાણીચઢણ કીધું નથી, હું હજુ બાળકુંવાર;
 તુજ પરણવા ઇચ્છા કરે, મુજ જોગ તું ભરથાર. ૧૬
- સારે ભીમ કહે સુણ ભાગિની, મારે જેઠાત છે સોય;
 તે માત બાતની આગાવિણ, આ કામ મેં નવ હેય. ૧૭
- તારાં માતતાત હું ન જાણું, કાણ જાત અબળા અંગ;
 અમો વટેમાર્ગી વનમાં રહ્યા, તું છોડ મારો સંગ. ૧૮
- દિડિંબા કહે રાક્ષસી મારી, જાત અબળા દેહ;
 આ દિડિંબ દૈત્યનું વન સહી, ત્રૈલોક્ય જાણે તેહ. ૧૯
- છે બાત મારો દુર્ભાતિ, મહા દુષ્ટ છે મહારાજ;
 તે બક્ષ માણસનો કરે, મુને મોકલી તે કાજ. ૨૦
- તમ દેખતાં મુને કામ પ્રગટયો, માટે પૂરે મારી આશ;
 તમે મૃત્યુથી નિર્ભય થશે, નહીં તો પામશે નાશ. ૨૧
- ઋતુ જોગ હું છઠું કામિની, તુને પ્રારથું સોય;
 નર કામ ઇચ્છા ન પૂરે તો, નરક તેને હોય. ૨૨
- મેં પ્રાણ તન મન સર્વે તુજને, સોંપ્યું છે સહી જાણ;
 કામાતુર થઈ રહ્યું નવ જાણ, હું તજીશ હમણાં પ્રાણ. ૨૩
- એમ વિનય કરતાં વાર લાગી, દિડિંબ જોતો વાટ;
 ક્ષુધાતુર પાપી ધર્યો, પાંડવપે કરવા ઘાત. ૨૪
- સહી બક્ષ રંગએ કર્યું, મુને મૂંઝાણો નિરાશ;
 એવું વિચારી દુષ્ટ આબ્યો, વનમાં તેની પાસ. ૨૫

તેણે દીડી બગિની ત્યાં સહી, બળવંત કરે સંગ;
ચપળ ગત મુખ બેહેન દીડી, ક્રોધ પ્રગટ્યે અંગ. ૨૬
અરે રંગ પાપિણી, તુને મોકળી કોણ કાજ;
બિચાર અર્થે તું રહી, મુજ કુળ લગાડી લાજ. ૨૭
પછે ક્રોધ કરીને ભીમ બિપર, ધસ્યો પાપી એવ,
આવતો દેખી પવન સુત, બેઠો થયો તતખેવ. ૨૮

વલણ.

બેઠો થયો તતખેવ રે, બેઠ અન્યોન્યે તત્પર થવા;
સંગ્રામ ત્યાં માઝો પછી, બેઠ મધ્યયુદ્ધ કરે રહ્યા. ૨૯

કડવું પ મું-રાગ દશાખ.

વૈશંપાયન વદે વાણી, સુણ જન્મેજય આનંદ આણી;
દુઃખ જાણી વૃકોદર ઉઠ્યો પછે રે. ૧
હિડિબને દેખી ત્યાંય, ક્રોધ ચલ્યો પછે મનમાંયક
વિધન કરે આવીને દૂરમતીરે. ૨

હાળ.

વિદ્ય કરે એ પાપી અમને, સૂતાં છે માત ને શ્રાત,
રખે એહ નિદ્રાથી જાગે, મન વિમાસે વાત. ૩
એવું જાણી હિડિબ દૈત્યને, ભીમે ઝાલ્યો હાથે.
હડસેલી આઘો લાઇ ચાલ્યો, વળગ્યા બેઠ જણ્યુ બાથે. ૪
યુગ્મ પ્રહર રજની રહી જ્યારે, લાગ્યું યુદ્ધ અનંત;
અન્યોન્યે તે પદ ભ્રજ મારે, સરખા બેઠ બળવંત. ૫
મહ તણી પેરે બેઠ વહતા, પડછદે ગિરિ પડતા;
ક્રોધ કરી બેઠ મેલતણી પેરે, ઓચિંતા મડગડતા. ૬
પગ પ્રહારે ધરણીધર ધૂજે, પૃથ્વી ધમધમ યાવ;
હાહાકાર હવો તે વનમાં, સુણ જન્મેજય રાય. ૭
પશુ પંખી જે વનનાં વાસી, સૌકો પાખાં ત્રાસ;
ભીમસેન બહુ પ્રહાર કરે પણ, દુષ્ટ ન પામે નાશ. ૮
દંત બેઠ અન્યોન્યે કરડે, માથે માથાં બાંજે;
અંગ પ્રહાર પડછડેથી બહુ, શબ્દ ધોષ ધન ગાજે. ૯

- ત્રાસ પડ્યો પાંચે જણ જગ્યાં, દીઠો મહા ઉપાત;
તત્ક્ષણ ધાર્ધ ગયા સહુ પાસે, બીમસેન જ્યાં જાત. ૧૦
- વીંટી રક્ષા સહુ આગળ પાછળ, પાદાણુ કાંકરા નાંખે;
મન જાણે રખે મારે બીમને, બૂમ પાડે તે હાકે. ૧૧
- બીમ કહે બાધ રહો અજગા, ધા તો લાગશે તમને;
હું કૃષ્ણ કૃપાથી મારિશ એને, બચ નથી કંઈ અમને. ૧૨
- તે માટે માત જાત તમો, ચિતા મન નવ આણો;
મુખ પમાડીશ આજ સદ્ગને, વન પાવન થયું જાણો. ૧૩
- આજ મૃત્યુ આવ્યું એનું, સહી જોજો તમો સહુ બાધ;
એવું કહી ઝીંક્યો પાપીને, પૃથ્વીનું પાદને સાધી. ૧૪
- શિલા એક ઉપર પછાડ્યો, કટકા કીધું અંગ;
ભંગ થઇ પડ્યો મહા પાપી, મરણ હતું મહી સંગ. ૧૫
- જયજયકાર હવે તેણી વેળા, સૌ કો હરખ્યાં મન;
તવ કુંતાએ પુત્ર સંગાયે, દીધું આલિંગન. ૧૬
- બીમસેન જઇ માત જાતને, તત્ક્ષણ લાગ્યો પામ;
ત્રેમ ધરી હૃદયમયું આંધ્યો, બીમ મુધિશિર રામ. ૧૭
- આનંદ પામ્યાં સહુકો મનમાં, પ્રાતઃકાળ હવે તે વાર;
મુંદર રૂપ ધરી હિડિંગા, આવી રહી તેણે ઠાર. ૧૮
- તે કુંતાને અરણે લાગી, વિનવિયો મહારામ;
બીમસેન આ પુત્ર તમારો, પરણાવો મુને મામ. ૧૯
- આની ગત સહુ જાણો માતા, હું કામાવર ભારી;
મેં મનસા વરિયો આહિં એને, એહ કંથ હું નારી. ૨૦
- હું ધણે અર્થ આપિશ તમને, સત્ય માનજો સ્વામી;
એવું વચન સુણીને કુંતા, મનમાં આનંદ પામી. ૨૧
- પછે ગાંધર્વ વિવાહ કરી, પરણ્યાઓ તે સાથ;
હિડિંગ દેવને આશ્રમે આવી, સર્વ રહ્યા, નિજ જાત. ૨૨
- અત્ર જળ કૃળ સર્વને, હિડિંગા આપે આણી;
સેવા સમંજી કરે પાંડવની, ત્રેમ પ્રીત મન આણી. ૨૩
- નિશા સમે સહુ રહે એકઠાં, જય રમવા અર્થે રામ;
વળી દિવસે હિડિંગા બીમને, વન મધ્યે લઈ જાય. ૨૪

પોતે ધવન તુરી યાય અબળા, ભીમ કરે અશ્વારી;	
ચારે દિશા પૃથ્વી દેખાડે, વૃકોદરને તે નારી.	૨૫
કીડા કરે મનગમતી બેહ જાણુ, અમળા સુખ ઉપજાવે;	
નિશા સમે માત બાતની, સેવા કરવા તે આવે.	૨૬
એમ કરતાં સર્વે દેશ જોઈ, મર્મ લલ્લે સહુ નેટ;	
પછે એમ કરતાં ગર્ભ રહ્યો, હિડિંબાને પેટ.	૨૭
તત્કાલ પુત્ર જન્મ્યો મહા સુંદર, પ્રાક્રમવંત અપાર;	
કુંતા પાંડવ સૌકો હરખ્યાં, ત્યાં દેખી ભીમ કુમાર.	૨૮
જ્યમ ધટ બરાતાં ગડગડે, લમ ગાળિયો તે બાળ;	
ધટોતકંચ તેહનું નામ પાડયું, કુંતાએ તત્કાળ.	૨૯

વલણુ.

કુંતાએ એનું નામ પાડયું, પુત્ર આશંક્ય રહેજો સહી;	
આ વન વિષે તું રાજ કરજે, પાંડવ ચાલ્યા એવું કહી.	૩૦

કંડણું ૬ કું-રાગ આંદોલ ગોડી.

સ્વામી શુક કહ સાંભળો, પરીક્ષિત તંનરે;	
માત પુત્ર રહ્યાં ત્યાં વન વિષેરે.	૧
હિડિંબાના પુત્રને કાજ, કાંઈ આધ્યું વનનું રાજરે;	
કાજ સીધું હવે આપણુંરે.	૨

ઢાળી.

કારજ સીધું આપણું, સુખ વહે ભીમ કુમાર;	
રાય મુધિષ્ટિરને ચરણે લાગ્યો, કુંવર તેણી વાર.	૩
તે પાંડવ પ્રત્યે બોલિયો, આગા દીજો તાત;	
હરિતનાપુર જઈ સર્વ કૌરવ, હણું હમણાં નાથ.	૪
વનવાસ તમને શો પ્રણુ, સુખવંત હો મહારાજ;	
તમો કાજ જાવો આપણું, હું કરું હમણાં કાજ.	૫
ત્યાં જ કહે કુંવરને, સત્ય વચન બોલો આજ;	
તું પુત્ર કુળ અમારે, રાજ્યનું શું કાજ.	૬
પત વેડું કર્મચી, નિજ બાત સાથે માય;	
ગત અઠળ છે, કોણે કળી નવ જાય.	૭

- અમે પુત્ર તુજને સમરીયે, ત્યારે આવજો તલાજ; ૮
 જ્યાં અમને સંકટ પડે ત્યાં, કરજો તું સંભાળ.
 આ વન વિષે રહેજો સુખે, ઉપધાત કરિશ મા કાપ; ૯
 તારી માતાની રક્ષા કરજો, જ્યમ નિરંતર સુખ હોય.
 ધરોત્કચ એવું સાંભળી, સવંને લાગ્યો પાપ; ૧૦
 આલિંગન દર્ષ પુત્રસું, બોલિયાં કુંતા માય.
 કુંવર કહું તુજને હજો, રણ વિષે સધળે જીત, ૧૧
 એવી આશિય દઇ સાંચ્યો, નિજ માત બ્રાત સહીત.
 એક સંવત્સર રહ્યા પાંડવ, દિડિંબા વન માંય, ૧૨
 પછે ત્યાંથી સાંચ્યો, દક્ષિણ દિશા ભણી જાય.
 તેણે વેશ લીધા વિપ્રના, કાપડી સરખાં રૂપ; ૧૩
 દેહ કળા પાડી પાંડવે, જે સકળ પૃથ્વીના ભૂપ
 તે મારગ આધ્યા પછે, નવ ઓળખે કો જનં; ૧૪
 કર કમંડળ ને તૂંબડાં, ઝહી સંચ્યો રાજન.
 વનદ્રુજ ભક્ષે વાટે જાતાં, કો નગર આવે ત્યાંહે; ૧૫
 વિપ્રના ધરની બિક્ષા માગી, જમે તે પુર માંહે.
 પછી એમ કરતાં આવિયા, જ્યાં એકચક્ષુ ગામ; ૧૬
 તે નગર સુંદર મહા મનોહર, કયો ત્યાં વિશ્રામ.
 એક દુર્બીજ બ્રાહ્મણ ત્યાં વસે, તેને જુદવતી ઘેર માત; ૧૭
 નગર આખે કણિક માગી, જમે તે દિન રાત.
 તેને ઘેર પાંડવ જિતયાં, નિજ બ્રાત સાથે માય; ૧૮
 ત્યાં નકુલ સહદેવ સંગ લઈ, રાય બિક્ષા અર્પે જાય.
 તે સંધ્યા કાળે એકહું કરી, માતને આપે અન્ન; ૧૯
 આછ અર્ધ આપે બીમને, બાકી જમે સધળા તંન.
 એવું કહીને માતને તે, સોંપે સધળું અન્ન; ૨૦
 માત વિભાગ કરે પછે, જ્યમ પ્રસન્ન ચાપુ જાન.
 નિત્ય કર્મ સંધ્યા સાચવે, ક્ષત્રી તણે ૨૧
 એમ દિવસ પાંડવ નિર્ગમે, મહા વિપત
 તે શીત જીભુને વૃષાકેશ, દુઃખ ભોગવે ૨૨
 વસ્ત્ર વિના ધરણી પોહોડે, નિદ્રા તણ

જે રામને કુળ અવતર્યા, શિર છત્ર ચામર ભોગ;	
તે વિપત એવી ભોગવે, એ કર્મના સંભોગ.	૨૩
એ અકળ ગત ગોવિંદની, કોણે કળી નવ ભય;	
રઘુનાથ સરખા વન ભમ્યા તો, કોણુ માનવ કાય.	૨૪
એમ ત્રણ વરસ દુઃખ ભોગવ્યું, પુરી એકચક્ષુ માંય;	
તે સ્થળે એક દૈત્ય છે, જે માણસ ભણે ત્યાંય.	૨૫
તેને ભક્ષ આપે મહીપતિ, દિન પ્રત્યે માણસ એક;	
ધર ધર પ્રત્યે વારા કર્યા છે, નગરમાંહે વિષેક.	૨૬
એક દિવસ વારા આવિયો, તે વિપ્ર કેરે દ્વાર;	
તેની નારને એક પુત્ર છે, જ્યાં રહે પાંડુ કુમાર.	૨૭
તેને રાયસેવક કહી ગયો, સંધ્યાસમે એક દક્ષ;	
આજ માણસ મોકલજો તાર, દૈત્યને કરવા ભક્ષ.	૨૮
તે બ્રાહ્મણી એવું સાંભળી, મન સખળ પામી ત્રાસ;	
તે કુંતા બેઠાં સાંભળે, પણ પુત્ર નહીં કો પાસ.	૨૯

વલણ.

પુત્ર નહીં કો પાસ તેથી, સખળ મન વિસ્મય થઈ રે;
પછે જીવનમાં ભણી ભાગિની, આકંદ અતિ કરતી સહીરે. ૩૦

કડવું ૭ મું-રાગ મહુરાર.

વૈશંપાયન બેસિયા, છું સુણુ જન્મેજય રાય;	
આકંદ કરતી બ્રાહ્મણી તે, દુઃખ સહ્યું નવ ભાય.	૧
ગાત્ર ભંગ થેલી યષ્ઠ, તે મૂર્છા પામી ધણું;	
અમેા આ પુરમાં ક્યાં વસ્યાં, જો પુત્રનું આવ્યું મણું.	૨
કુંતા એવું સાંભળીને, મહા દુઃખ પામ્યાં કાય;	
મન દયાધરીને નારણું, સુખ વચન બોલ્યાં માય.	૩
ખાઈ કાં દુઃખ પામો આવહું, શીદ રૂદન કરોછો આજ;	
તે દુઃખ તારું ભાંજશે, સ્વામિશ્રી મહારાજ.	૪
ત્યારે દિવપત્ની કહે મારું દુઃખ, કોણે ભાંજ્યું નવ માય;	
મારે મુંત્ર એક આ છે સહી, તેનું મહું આવ્યુ માય.	૫

- આ દેશમાં એક દૈત્ય છે તે, માણસ નિત્યે ખાય;
તેને કાળે ઘેર ઘેર થકી, એક માણસ અપાવે રાય. ૬
- કાઈ વેચાતું લઈ મોકલે, જને ઘેર સંપત હોય;
નહિતો પોતાના ધરતણું, એક માણસ આપે સોય. ૭
- આજ અમ ઘેર વારો આવ્યો, સંપત નહીં કંઈ પાસ;
જો વેચાતું લઈ આપત તો, પુત્રની પહોંચત આશ. ૮
- રમારે કુંતા કહે કાં દુઃખ ધરે, બાઈ સાંભળ મારી વાત;
તારા એક પુત્રને રાખ તુ, મારે પાંચ પુત્ર છે જાત. ૯
- તેમાંથી એક તુજને આપિશ, સત્ય માન કરું એહ;
મારું વચન અવિચળ માનજે, તુજ અર્થે આવશે તેહ. ૧૦
- એવું કહીને ધાહાણીને, સમજાવે કુંતા વાત,
બાઈ દુઃખ સર્વને સરખું સહી, પંચ એકની જે માત. ૧૧
- એવે ભિક્ષા માગી આવિયા, ત્યા પાંચે બાંધવ રાય;
તે અન્ન આપી આનંદશું, માતને લાગ્યા પાય. ૧૨
- ત્યારે કુંતા કહેરે પુત્ર મેં, પ્રતિજ્ઞા કીધો આજ;
તન રાક્ષસને મુખ આપિયો, બીમસેન દ્વિજ કાજ. ૧૩
- એવું વચન મુખિષ્ઠિર સાંભળી, બહુ વ્યથા થયા તેણીવાર;
બાઈ બીમ વિના કેમ જીવશું, આપણે એ આધાર. ૧૪
- કૌરવ સરખા શત્રુ આપણે, તે વેરી કરવા નાશ;
મનમાંહે સહુ રાખતા એ, બીમતણી અમે આશ. ૧૫
- બાઈ સુત મૃત્યુની પ્રતિજ્ઞા, તું વણુ કરે નવ કોવ;
ચાલો આપણુ હવે જઈએ, આ નગર તજીને સોય. ૧૬
- કુંતા એવું સાંભળી, મનમાંહે પામ્યાં શોક;
પુત્ર મારા પ્રતિજ્ઞા મુજ, તમ છતાં કેમ થાય ફોક. ૧૭
- હું રાજ સુતા સ્ત્રીરાયની, ક્ષત્રિય કુળ પ્રગટી સોય;
હવે હા કહી તે ના કરું તો, ભંગ ધરાધર હોય. ૧૮
- આ સુખ સર્વે જાઓ મારું, તમ પુત્ર તણું શું કામ;
જો પ્રતિજ્ઞા મારી કરે તો, પ્રાણ તણું આ ધામ. ૧૯
- ત્યારે કુંતા મન દીઠાં દુઃખી, સૌ બાંધવ લાગ્યા પાય;
કાં શોક કરો બાઈ આવડો, અમે બાળક તું છો માય. ૨૦

ત્યારે ભીમ કહે, તે દુષ્ટને, હમણાં જઈ મારું આજ;
 તમે નિર્ભય થઈ રહેજો સદ્‌મન ચિન્તા તણ મહારાજ. ૨૧
 સવા ખાંડીનો ખીચડો, એક શકટ ભરાવ્યું ત્યાંય;
 તે ચાર યજ્ઞદસું જોતરી, બીમસેન ગયો વનમાંય. ૨૨
 ના પુત્ર વહેલો આવજો, પાપીને મારી આજ;
 તુને રક્ષા કરજો શ્રીહરી, દ્વારામતીનો મહારાજ. ૨૩
 એવી આશિષ લઈ માતની, વન ચાલ્યો મારવા દુષ્ટ;
 શિવદાસ કહે તમે સાંભળો, ભીમે કવચ માર્યો પાપીષ્ટ. ૨૪
 વલણુ*.

પાપિષ્ટ ભીમે કેમ માર્યો, સુણો શ્રોતા ધીરરે;
 પાંડુનંદન મહર્ષ આલ્યો, મારણ પડિત વીરરે. ૨૫
 કડવું ૮ મું-રાગ સામેરી.

વૈશંપાયન બોલ્યા વાણી, સુણુ જન્મેજય આનંદ આણી;
 પછી માતાને લાગી પાપ, બીમસેન તે વનમાં જાય. ૧
 જહાં બક રાક્ષસ રહે પાપી, તહાં જુકોદર ગયો ચાંપી;
 તહાં રહ્યો શકટને રાખી, અજ જૂવે તે જિભો આખી. ૨
 અન્ન રાંધ્યું લાવ્યો જોદ, ભીમ ખાવાને બેઠો તેહ;
 તેહ ગમે દુષ્ટને લાગી, તક્ષણ જાગી આવ્યો અમાગી. ૩
 દોઢો મક્ષ ખીચડો ખાતો, પાપી દેખીને ક્રોધે ભરાતો;
 મુખ આગળ હબો આવી, એક પ્રહાર છીધો બોલાવી. ૪
 ઘું દોણુ રૂપ છે કામ, બેઠો ભક્ષણ મારું ખામ;
 હમણાં હું ખાઈશ તુજને, થું તું નથી જાણતો મુજને. ૫
 પણ ભીમ ન બોલે વાણી, અજ ખાતો નિર્ભય આણી;
 ત્યારે કાપે ચડ્યો મહા દુષ્ટ, ક્રોધ આણી મારી એક મુદ. ૬
 પણ મુખે નવ બોલે વીર, કે સામું નવ જૂવે ધીર;
 બક સામે ધસ્યો ત્યાં રીસે, બીમસેન ફરીને બેસે. ૭
 પાછળથી પાપી મારે, પડછંદા પડેરે પ્રહારે;
 પણ ભીમ ન બોલે મૂખ, અજ ખાતો આણીને મૂખ. ૮

* આ વલણુ બીજી બે પ્રવચનો નથી.

તેને ઘણા દિવસની જૂખ, તેહ સર્વ સમાવ્યું દુઃખ;
 બક મારી મારીને ભાગે, પણ બીમને ટાંક ન લાગે. ૯
 એમ કરતાં સહુ બક્ષ કીધું, ઉઠીને જળ પૂછું પીધું;
 સત્રા ખાંડીમાં શીત^૧ ન રાખ્યું, બાંડ પાત્ર તે ઊપર નાંખ્યું. ૧૦
 ત્યારે કોષે ચડ્યો બક પાપી, ધાયો દુષ્ટ મને રીસ વ્યાપી;
 બીમસેન ઉઠ્યો એવું જાણી, પટ બાંધ્યો કેડે તાણી. ૧૧
 ઠોકી જઘા નમ ગડગડ્યું, પછે યુદ્ધ વિષે મન ધસ્યું,
 કહે વૈરાપાપન જૂખ, ઉભો જાણે કાળ સ્વરૂપ. ૧૨

વલણુ^૨

કાળ સ્વરૂપ શો બીમ જીભો, દેખી ક્રોધ્યો પાપીરે;
 રાતો પીળો યધ ચ્યો, કોષ અગ્નિયે તાપીરે. ૧૩

કડવું ૯ મું.—રાગ વેરાડી.

બક રાક્ષસ ક્રોધ્યો મહા પાપી, સુધા રૂપ દુઃખ આણી;
 ક્રોધ કરી બીમસેનસું, બોલ્યો મુખથી વાણી. ૧
 અરે દુષ્ટ મુજને નવ જાણે, જે ઉભો રણ ભારી;
 હમણાં રણમાં તારે માંસે, જૂખ સમાવિરા મારી.

બકરાક્ષસ ક્રોધ્યો મહા પાપી—આંચળી^૩. ૨

મુજ બચથી સુરનાગ લોક સહુ, બચ પામ્યા મહારાજ,
 કોણ ગળું માણસ મુજ આગળ, બક્ષ કરે તુને આજ. બક૦ ૩
 મુજ આગળ તું કેષ પેર ગાળે, તુજને મારે આજ;
 પ્રાંઠ શરીરતું માંસ ખાઈને, કરી લેઈ મારે કાજ. બક૦ ૪
 બીમ કહે સાંભળરે પાપી, આજ હવે તુને મારે;
 પૃથ્વી સાથ પછાડી તુજને, કટકા કરે તન તારે. બક૦ ૫
 બકરાક્ષસ એવું સાંભળી, ક્રોધે ચડ્યો બહુ કાય;
 પછે વૃક્ષ એક યડ મૂળ યકું લઇ, બીમસેન ઉપર ધાય. બક૦ ૬
 આવીને જલ્દાવ ઉપર નાંખ્યું, શીમે આવતું સાહી;
 પછી વૃક્ષ તે માર્યું પાપીને, વૃકોદરે ત્યાં ધાઈ. બક૦ ૭

* રાંધેલા ચોખાના બોંચપર પડેલા દાણા. † આ વલણુ બીજ બે પ્રતમાં નથી. ‡ મોઢોરો; ટેક.

એમ અન્યોન્યે પ્રહાર કરે ને, દ્રુમલતા બહુ બાજે- સમજ વડે બક ભીમ મહા બહુ, કો કોથી નવ ગાજે.	બક૦ ૮
વળી શિખર પર્વતતણાં કરે ઝાલી, અન્યોન્યે મારે; સૂણ્યાં યાય તેને અંગે આયડી, પણ કો વીર ન દ્યારે.	બક૦ ૯
પશુ પંખી વનચર જે વનનાં, ત્રાસ પડ્યો બહુ મન; સ્થાનક સર્વ તજીને નાહાં, કરે કોલાદલ વન.	બક૦ ૧૦
બાયે બાથ વળગ્યા બેઠ જણ, મહાયુદ્ધ કરે ત્યાંહે; પડછદે ગિરિશિખર દૂરે, શબ્દ કરે રણ માંહે.	બક૦ ૧૧
બાયે બાથ પછાડે સખળા, હંત અન્યોન્યે કરડે; ચરણ પ્રહાર મડદા બહુ મારે, અંગ અન્યોન્યે મરડે.	બક૦ ૧૨
દીક પડે મડદા દેશમાં, કોધ સમજ મન મદતાં; મહાયુદ્ધ કરતાં જન્મેજ્ય, પડછદે ગિરિ પડતા.	બક૦ ૧૩
ત્રાસ પડ્યો પુરમાં સૌને મન, ધરણી ધમધમ ગાજે; શબ્દ પડે બહુ ધામ બેલુના, માયે માયાં બાજે.	બક૦ ૧૪
નગર પોજ હડતાલ પડી, સૌ જતન કરે નરનાર; ધરમાંથી કો બહાર ન આવે, વરત્યો હાહાકાર.	બક૦ ૧૫
મધ્ય રાતે સૌ લોક વિભાસે, આજ કશો ઉત્પાત; રખે પુર બંગ યાચ આપણું, રાધ વિભાસે વાત.	બક૦ ૧૬
પણ કો બહાર ન જાયે જોવા, બપ પામ્યું પુર સારું; પછે ભીમસેને મન વિભાસ્યું, હવે દુષ્ટને મારું.	બક૦ ૧૭
કોધ કરી પાપી કર સાલો, માયા પાછળ ફેરી; પૃથ્વી સાથ પછાડ્યો ભીમે, કટકા કીધો વેરી.	બક૦ ૧૮
મરણ હવું પાપીતું ત્યારે, રુધિર વહ્યું બહુ સુખ; રાત વીતી થયું અજવાળું, સૌ કો પામ્યાં સુખ.	બક૦ ૧૯
સાહી ચરણ ધસરડી લાગ્યો, નગર દારમાં બળિયોઃ બ્રાહ્મણને ધેર ગયો વૃકોદર, બાંધવ સાથે મળિયો.	બક. ૨૦
દંડ પ્રણામ કરી કુંતાને, વેગે લાગ્યો ચરણે; આઈ તારી કૃપા યત્રી, મેં દૈસને માર્યો રણે.	બક ૨૧
યુધિષ્ઠિર કહે ભાઈઓ આપણ, જાણ્યે આ પુરમાંથી; પ્રાતસમે આ નગર લોકમાં, છતા યધ્યું અહીંથી.	બક. ૨૨.

એવું વિચારી પાંડવ ચાલ્યા, માત સહિત તતખેવ:

પથ વિશે પાંચે જણા ચાલ્યા, નગર તજી એવ બક ૨૩
વલણુ.

નગર તજીને ચાલ્યા પાંડવ, પ્રાત કાવ પૂરમા યયોરે

બક પડ્યો દેખી નગર લોકે, સમાચાર નૃપને કહેવારે ૨૪

કહ્યું ૧૦ મું.—ગગ રામગ્રી.

રાક્ષસ માર્યો સુણી રાજનજી, આઠણુ તેડી દીધું સન્માનજી,
કેમ તે માર્યો એ બક પાપીજી, તવ દિજ બોલ્યો સુચ મત યાપીજી ૧

ઢાળી

સામળો મત સ્થિર કરીને, હું નથી લહેતો તેહ,
મારી સહાય ભગવાને કરી, તે કુષ્ટ માર્યો જેહ ૨

મહિષાળ એવું સામળી, આનંદ અંગ ન માય,
બહુ અશ્વ ગજ રથ રાધ આપી, વેગે લાગ્યો પામ ૩

તે સતની સગત થકી સુખ, પામિયો દિજ ધેર,
હવે પાંડવ કેમ પયે ગયા, તે કહું માડી પેર. ૪

પવન ગત જાએ ધસ્મા, બળવત પાડુ કુમાર,
અધારી રેણી નન સુજે, એકલા વન મોઝાર. ૫

પછી કાષ્ટ બળતા ખોરણા, કર ધર્યા પાંચે વીર;
એને પ્રકાશે સાચ્યા, ચોદિશા જોતા ધીર. ૬

એક સરોવર આબુ તદા, જળ પૂર્ણ સુદર ધામ,
માહે ગાધર્વ ક્રીડા કરે, અગારપૂર્ણ એવું નામ. ૭

બહુ નાર સાથે અતિ સુદર, સગ શોભે તેહ;
મહા મદ્યકી ક્રીડા કરે, અભિમાન પૂરિત દેહ. ૮

તેણે દામ પાડવ આવિયા, જ્યા છે સરોવર તીર,
ગાધર્વ તેમને દેખતા, કોપે ચડ્યો મહા ધીર ૯

તેજળ વિષેથી બહાર આવી, ધનુષ્ય લીધું હાથ,
તમો કાણુ છોરે એકના, આ સમે વનમા રાત ૧૦

ત્યારે માર્ય કહે પથી અમો, માર્ગે જાઉં છો અમ કાજ.
તુને પૂછ્યાવું કારણુ કશું, અમ મગ આવી આજ ૧૧

- એવું સાંભળી કોપે ચડ્યો, ઈંદ્રનો ગાંધર્વ જોઈ;
સગ્રામ કરવા પાંડુ સુતસું, યથો તત્પર તેહ. ૧૨
- ત્યારે વૃકોદર ધાયો તદા, અર્જુને વાયો સંગ;
એ કામ નહીં બાધ તાહરું, કું કરીશ એનો ગર્વ ભંગ. ૧૩
- પછે કાષ્ટ હુતું હાયમાં, તે ધર્મ પારથ દેવ;
અગ્ન્યાત્ર મંત્ર ભણી પછે, મૂક્યું બાણ તતખેવ. ૧૪
- ત્યારે અગ્નિ જ્વાળા ઉપની, તે મંત્રથી રણ માંહે;
રથ સહિત બાળી ભસ્મ કીધો, અમર ગણ તે ત્યાંહે. ૧૫
- એવું દેખતાં ગાંધર્વપતિ, જઈ વેગે લાગ્યો અર્જુન;
બહુ શ્વેતિ કરે પાંડવતણી, મુને રાખો સ્વામી શર્ણ. ૧૬
- અત્રાનથી મેં નવ જણ્યો, મહિમા તમારો આજ;
તમો કાણુ છે પ્રભુ ક્યાં જશે, આ સમે વનમાં રાજ. ૧૭
- પછી સર્વ ગત નાંડી કહી, અમો પાંડુરાયના તન;
કૌરવતણા ભય કારણે, અમો નીસપાં છું વન. ૧૮
- અંગારપણું એવું સાંભળી, બહુ હરખ પામ્યો કાવ;
તેને આકંસેં દુરંગ આપી, વેગે લાગ્યો પાવ. ૧૯
- એકકથી ઉત્કૃષ્ટ વાણ, સખળ શોભામાન;
ગંધર્વે હથ આપી એવા, વિનવિયો રાખન. ૨૦
- અગ્ન્યાત્ર છે પ્રભુ તમકને, તે મને આપો આજ;
મોહનાત્ર તમને કું આપું, તે આવશે તમકાજ. ૨૧
- પછે અન્યોન્યે અત્ર આપ્યાં, મંત્ર દીધા તેહ;
ત્યારે મુધિશિર કહે અથ મારા, રાખજો તમે એહ. ૨૨
- અમો માગિયે જોણે સમે, ત્યારે મોકલજો અમ ઘેર;
ત્યારે ગાંધર્વ પતિ કહે અમો પાણું, જો તમારી છે મેર. ૨૩
- પણુ ગુરુ વિના તમો એકલા, કાં ભમો વનમાં ધીર;
પુરોહિત કરશે વિપ્રને, સુખ પામશે શરીર. ૨૪
- જાઓ સામી તટે એક તીર્થ છે, તેનું ઉત્કૃષ્ટ છે નામ;
ત્યાં ધૌમ્ય ઋષી મદા તપ કરે, તેને કરો જઈ પ્રણામ. ૨૫
- રાવ મુધિશિર એવું સાંભળી, મન પામિયા ઉદ્ધાસ;
આશા સધને અમર ગણની, સાંચ્યાં મુનિ પાસ. ૨૬

વલણ.

સાંચર્યા મુનિ પાસ તે જ્યાં, ધૈમ્ય ઋષિ બેઠા સહીરે;
શિવદાસ કહે પ્રદક્ષિણા કરી. પાંડવ પાયે લાગ્યા જહરે. ૨૭.

કડવું ૧૧ મું.—રાગ ગોડી.

વૈશંપાયન કહે સુણુ રાવ, ધૈમ્યતણે, સહુ લાગ્યા પાવ;
બહુ ગેરે સ્તુતિ ઋષિની કરી, બોલ્યા ધૈમ્ય દયા મન ધરી. ૧
કહો વીરો શું કારણ આંહે, વળતા પાંડવ બોલ્યા ત્યાંહે;
સ્વામિ અમો પાડુના તન, વિષત થકા વેહું છું વન. ૨
બીજમ પિતામહ અમારા જાણુ. શંતનુ કુળ જે પ્રગટ્યા બાણુ;
કનિષ્ઠ પિતા ધૃતરાષ્ટ્ર પ્રમાણુ, એ વંશમાં અમો પ્રગટ્યા જાણુ. ૩
કૌરવે કહ્યું પમાડ્યાં બહુ, લાખાજીવનમાં બાળ્યા સહુ;
બગવતે રાખ્યા તે સમે, સણુજે બળતા નાહા અમે. ૪
માત વૈધવ્યવતીશું આજ, અમો વન વેહું છું મહારાજ;
ગુરુ વિષ્ણુ કૃષ્ણ અમો દિન રાત, અમ શિર કરુણા કીજે તાત. ૫
એવાં વચન ધૈમ્ય સાંભળી, આનંદસું મુખ બોલ્યા વળી;
કર્મે લખ્યું પાછું નવ થાય, ચિંતા સર્વ તજે મનરાય. ૬
આશીર્વાદ દીધો મન ધરી, પાંડવે પૂજ્યા પ્રતિષ્ઠા કરી;
યાંચે બાંધવ ઋષિ સંગાથ, સાચે સાતમાં કુંતા માત. ૭
તે વનથી આલ્યા સૌ કોય, પાંડવ મન સુખ પામ્યા સ્થેય;
દક્ષિણ દિશા આલ્યા તતખેવ, માર્ગ માંહે મળિયા બૂદેવ. ૮
ટોળે ટોળાં ભિક્ષુકતણાં, માર્ગ માંહે મળિયાં અતિ ધણાં;
તેને મુષિછિરે પૂછ્યું ત્યાંહે, કહો સ્વામી તમો જાણો ક્યાંહે. ૯
વળતા દ્વિજ કહે સુણો મહારાજ, દુષદ્યુરી અમો જાણું આજ;
કન્યા એક તેને છે જાણુ, અગ્નિ થકી પ્રગટી નિર્વાણુ. ૧૦
અદ્ભુતરૂપ સુંદર અતિ કાય, તેનો સ્વયંવર માંડ્યો રાય;
મચ્છ એક બાંધ્યો છે લાંહે, પોણુ કર્યું છે મંડપ માંહે. ૧૧
જળમાં જોઈ મચ્છ વેધે જેહ, કન્યા કંથવરે સહી તેહ;
મચ્છ વેધી પાડે મહીપાળ, તે શિર કન્યા મેલે વરમાળ. ૧૨
પૃથ્વી નાથ મળ્યા હે બહુ, તે જોવા અમો જાણું સહુ;
દાન સખળાં ત્યાં દેશે રાય, દ્રૌપદીનો માંડ્યો વિદિવાય. ૧૩

બિદ્યાયે અમો ભશું લાહે, વિષ્ણુ કહે એમ મારગ માહે,
 પાડવ કહે અમો આવું સાથ, તમો સંધાયે તેડા નાય ૧૪
 બિદ્યા વ્રત લાં પામુ અમો, જો ઉપકાર કરો કંઈ તમો,
 એવું સુણી સહુ આહ્વાણુ જોઈ, દયા ધરીને જોડ્યા તેહ. ૧૫
 ચાલો ભાગ્ય ભરશે તમતણુ, સખ પામશે સર્વે ધણું,
 એવું સુણી કહે અર્જુન બ્રાત, ચાલો આપણુ જઈએ સાથ. ૧૬
 એવું સુણી યુધિષ્ઠિરરાય, પૂછે ધૌમ્યને લાગી પાપ,
 જો સ્વામી તમને મન ગમે, જઈએ જોવાને આ સમે ૧૭
 કંઈપેરે બાધ્યો મનુષ્ય પોણુ, જોઈએ ધીર વેધમે કોણુ,
 એવું સુણી જોડ્યા ઋષીરાય, ચાલો સર્વે જઈએ સાથ ૧૮
 ભાગ્ય લખ્યું હોયે રાજન, તો દ્રૌપદિ પરણે અર્જુન,
 એવું મન વિચારી સોય, દ્રુપદપુરી ચાલ્યા સહુ કોય. ૧૯
 વિદ્યાર્થી પાચે જણુ યયા, ગુરુ ધૌમ્ય સાથે ચાલિયા,
 સધ્યા સમે લાં પહોંતા સહી, ચઢીધેર ઉતરિયા જઈ. ૨૦
 બિદ્યા માગી કંઈ આદાર, રજની સર્વ રહ્યા નિરધાર,
 પ્રાતસમે ઉઠ્યા સહુ કોય, ગુરુ ચલે તે લાગ્યા સોય. ૨૧
 કુંતામાત સતી છે જોઈ, પ્રભાવતિ ધેર ચૂક્યા તેહ;
 પાંચે બાધવ ગુરુ સંગાય, સ્વયંવરમાં ચાલ્યા સૌ સાથ. ૨૨
 વૈશંપાયન કહે સુણુ રાય, કહું હવે સ્વયંવર મહિમાય
 વલણુ*.

સ્વયંવરનો મહિમા કહું, સુણુ જન્મેજન્મ રાયરે,
 રાય રહી આહ્વાણુ મહે, વૃષ કેરી કન્યાયરે. ૨૩

કડવું ૧૨ સુ.-રાગ આશાવરી.

દ્રૌપદી. ક્ષિત્તે સ્વયંવર ક્યો, તે પુરમાં દ્રુપદ રાયરે,
 નિશાને ઘાયેરે ધૂમે અતિ ધણારે. ૧
 મંડપ દ્વાદશ જોજનનો, માહે વિધ વિધ ચિત્રામણરે;
 સ્વયંવર કેરી શોભા અતિ ધણારે. ૨

ઢાળી.

ગોભા ધણી રચમ પરતણી, બહુ વિવિધ પેરની ત્યાંહે;	
સો દેશ દેશના રાય આવી, રઘા મંડપ માંહે.	૩
ત્યાં ચાર સ્થળ રચ્યા મનોહર, ધ્વજ મંડપ મૂખ;	
આપ આપણે અધિકારે, તૃપ બેસી પામે સુખ.	૪
ત્યાં વર્ણાવર્ણ મળ્યાં બહુ. અનેક દેશ કેરાં સોય;	
ત્યાં બ્રાહ્મણ ક્ષત્રી વૈરયના, જૂજપા મંડપ હોય.	૫
તે મધ્યે સ્થળ એક પ્રતિષ્ઠે, રાયે પણ કીધું ત્યાંહે,	
એક કનક કેરા મચ્છ બાંધ્યો, ગગન મંડળ માંહે.	૬
ધનુષ બાણ એક સંગ મૂકી, પ્રતિષ્ઠા કરી એહ;	
મારે મચ્છ જળ વિષે જોઇ, કન્યા વરે વર તેહ.	૭
પચાલપતિ રાય દુપદે, એવું પણ કીધું મન;	
તે સુણીને સકલ પૃથ્વીના, મળ્યા છે રાજન.	૮
શુભ મંડપ કેરું મુદ્દત કીધું, રાયે તેણી વાર;	
અન્નપાન આપે સર્વને, જ્યાં શબ્દ નહીં નકાર.	૯
જરાસંધ શિશુપાળ સઘળા, અનુશાલ્વ રુકમ કુમાર;	
વળી કાશીરાજ, વિરાટ આબ્યા, સભા માંહે સાર.	૧૦
સોમદત્ત ને શલ્ય, સોરઠીના, ઉચ્ચસેન જાલવ નાથ;	
શ્રી કૃષ્ણ દેવ પ્રધારિયા, બળભદ્ર બાંધવ સાથ.	૧૧
વળી હસ્તીનાપુરથી* આરિયા, સત બ્રાત કૈરવ રૂપ;	
સત કણ્વ આદે દુર્યોધન, તે સકળ પૃથ્વી ભૂપ.	૧૨
કૌંતરીથી સર્વ આબ્યા, મળ્યા સહુ મહીપાળ;	
તેને હતારા આપ્યા બલા, દુપદ રાયે તતકાળ.	૧૩
તે નગર અતિ શણગારિયું, વિમાન સરખું સોય;	
ઘેર ઘેર પતાકા તોરણ લેહેકે, હવે સૌને હોય.	૧૪
ત્યાં નર મુકુટ સહુકો મળ્યા, શોભા શી કહું પેર;	
તે સર્વ આવી ઉતર્યાં, પાંચાળ પતિને ઘેર.	૧૫

* જે પ્રતમાં નાગપુર એવું નામ હસ્તીનાપુરનું આપેલું છે.

વાજિત્ર વાળે વિવિધપેરનાં, નિશાનના નિર્ધોષ;	
આકાશ શબ્દ વ્યાપી રહ્યો, જોવા મળ્યા સૌ લોક.	૧૬
અંદોલમાન થઇ રહ્યા ધરા, વળી કંપે સધળું પૂર;	
કાને સુણ્યું જાયે નહીં, જયકાર કરતા શર.	૧૭
રાય સ્વયંવરમાં બેઠા સહુ, એક એકપેં બળવંત;	
પૂર નિવાસી સર્વે જોવા, મળ્યા લોક અનંત.	૧૮
નારદ આદે સકલ મુનિવર, વિપ્ર જન સૌ કાયા;	
ત્યાં પાંડવ આળ્યા ધૈર્યસું, જાણે સુરજ પ્રગટયો સોય.	૧૯
બળવંત પાંચે શોભિયા, સિંહરૂપ સરખા દેહ;	
તે વીર દેખી વિભાસે, મુનિ સકલ બેઠા જોહ.	૨૦
આ પાંચે પૃથ્વીપતિ સહી, વિપ્ર એ નવ હેય;	
પ્રચંડ જુજ તે જૂપતિ નીરખ્યા, અંગ સુંદર સોય.	૨૧
અન્યોન્યે ત્યાં મુનિ વિભાસે, સ્વયંવર વિષે બેઠા સહુ;	
કન્યા સ્વયંવર વિષે આવી, તે કથા માંડી કહું.	૨૨

વલણુ.

કહું કથા મન વ્યથા મૂકી, સુણો આતા જનંદર;	
દ્રોપદી નિરખી સખી હરખી, નિરખ્યા સૌ રાજંદર.	૨૩

કંડવું ૧૩ મું-૨૧૦ માં.

વૈરાપાયન બોલ્યા વાણી, સુણુ જન્મેજય આનંદ આણી;	
પછી કન્યા મંડપમાં આવી, સૌ જૂપતને મન જો ભાવી.	૧
૩૫ અદ્ભુત જાણે ધંદાણી, અથવા રુદ્ર તણી એ રાણી;	
કાંતિ કળા ગુણ પૂરણ બાવે, જોતાં જોડે માનવ નાવે.	૨
ચંદ્ર કળા સરખું મુખ દીસે, અતિ સુંદર જોતાં મન હીસે.	
વદન કમળ અધર પરનાળી, શીરવેણી શોભે અતિ કાળી.	૩
કણું કપોત્ર કુંભસ્થળ બાલ, મૃગમદતણું તિલક વિશાળ;	
શોભે અધર રંગ રેખા પ્રવાળી, ગળસ્થળ કોમળ રંગ રસાળી.	૪
દંત દાડમકળી રતનાળી, વદન સ્ફટિક હસિત સુખાળી;	
અંચળ નેત્ર અપળ ગતે જોતી, કીર નાસિકા શોભે જોતી.	૫

- કર અંગુળી અતિ સુંવાળી, કાચ સુકોમળ રંગે રસાંગી;
 દોટ કપોત જશી જાણે, તેજ આનન તે ચંદ્ર પ્રમાણે. ૬
 ભુજ જાણે ગજ સુંડ સમાન, સર્વ સામુદ્રિક ગોરવાન;
 કરકંકણ બાજુબંધ ભારી, કનક ચૂડી ખલકે અતિ સારી. ૭
 હરતકમળ કે ચંપક પૂલ, કે કંઈ અવર નહીં સમતુલ્ય;
 નખ પુખરાજ ગુલાબ કણેરી, જડિત મુદ્રિકા ભાત અનેરી. ૮
 હાથેળી મધ્ય રેખા શોભતી, નખમણિ ચંદ્રજસાજળજ્યોતી;
 પોમણુપાન જશું જેનું પેટ, ઉરસ્થળ શોભે અતિ નેટ. ૯
 શંખવત નાભી અતિ વંકી, શોભે કટિ ક્રોમળ સિંહ લંકી;
 જંઘા સ્થંભ શોભે અતિ ભારી, નિતંબની શોભા અપારી. ૧૦
 ઉભય ચરણ કદળી શાં રાજે, કંડે તોડા રૂડા બિરાજે;
 પદ્મ પાષપાની કુંકુંમશી, રેખા પગ તંજીએ બત્રીશી. ૧૧
 પગ નેપુર વાળે ધમધમતાં, માતંગની ચાલે ચાલતાં;
 કન્યા ધટ દશ વર્ષે કુંભારી, નહિ ત્રૈલોક વિષે એવી નારી. ૧૨
 જાણે સ્વર્ગ વિષેથી આવી, સકલ દેવને મોહ ઉપજાવી;
 જોતી કટાક્ષથી મદમાતી, કનક થાળ વરમાળ સોહાતી. ૧૩
 સાથે સખિયો છે મનગમતી, કરે ચમર બેહુગમ ભમતી;
 અમ્બિજાત મંડપમાં આવી, સહુ સમાતણે મન બાવી. ૧૪
 મંડપમાં બેઠા નૃપ જોઈ, મૂર્છાગત થઈ પડિયા તેહ;
 ઉડી ધનુષ્ય ગૃહી સ્થંભ ઝાલે, મૂકે બાણ પણ મચ્છ ન હાલે. ૧૫
 ચૂકે ચોટ ચો ખૂણે ધારી, સૌ કો પસ્તાયા મન ભારી;
 તદપિ કૌરવ આદે દુર્યોધન, ગર્વે ઉઠ્યા કરી દૃઢ મન. ૧૬
 વાર અકેકી જોડ્યા સર્વ, રાચ સર્વેએ મૂક્યા ગર્વ;
 કોણે મચ્છ ન માવૌ લાંહે, કન્યા જોતી મંડપ માંહે. ૧૭
 સર્વે ભૂપતે આશા મૂકી, બેઠા મંડપ નિશાનને ચૂકી;
 જોડ્યો કર્ણ તેણી વેળામાં, હમણાં મચ્છ પાડું હું હેલાંમાં. ૧૮
 તે સતપુત્ર છે કન્યા જાણી, સર્વે દેખતાં બોલી વાણી;
 એ કર્ણ મચ્છ મારે સહી જાણું, પણ એ વર મનમાં ન આણું. ૧૯
 એ સતપુત્ર ને હું ક્ષત્રાણી, નહીં ભરથાર કરું એને જાણી.
 કર્ણ સુંણી રહ્યો દુઃખ પામી, પાછો ફરી બેઠો શિરનામી. ૨૦

- બળભદ્ર ઊઠ્યા તેણીવાર, વારી રાખ્યા જગદાધાર;
ખાંધવ કામ નહીં એ તમારું, માનો સત્ય વચન અમારું. ૨૧
- મન્મથ વેધનાર બેઠા આંહે, સકળ સભા મુનીવરની માંહે;
તે વિના કાણે ન થાય કામ, ક્ષણ એક રહી જીવ્યો રામ. ૨૨
- આ બ્રાહ્મણ સભામા બેઠા સૌય, તે પાંચે કુંતા સુત હોય;
એવું મુણી હરખ્યા બળદેવ, ભલે અગ્નિથી વંચ્યા બેવ. ૨૩
- આપણી ફોર્કતણ સુત જાણ, વિષત ટાણું હવે નિરવાણ;
આજ સર્વ કૌરવને મારું, રાજ્ય સર્વ લઈ આપું સારું. ૨૪
- જ્યારે ક્રોધે ચડ્યા બળ વીર, વારી રાખ્યા શ્યામ શરીર,
ખાંધવ એમ ન કીજે આજ, સહી પાંડવ પામશે રાજ. ૨૫
- એમ કહી સમજાવ્યા પ્રાત, અર્જુન દ્વિજમાં ઠરતો વાત,
સર્વ સભા મુનિવરની જ્યાંય, હડી અર્જુન બોલ્યો ત્યાંય. ૨૬
- પાંડવનો ધર્મ રાખ્યો સહી, હપર અંતરજામી સહી,
વૈશંપાયન કહે સુણ રાય, હવે કહું અર્જુન મહિમાય. ૨૭

‘વલણ.

- મહિમા કહું અર્જુનતણો, જે વલો વિપ્ર સભાપરે;
કાપડી વેશે ફૂડલો, જેને નહીં જામો કભાપરે. ૨૮

કડવું ૧૪ સું-રાગ ધન્યાશ્રી.

- વૈશંપાયન બોલીયા, મુણ જન્મેજય રાયણ,
માન તણ મહિપત રહ્યા, કાણે મન્મથવેધ્યો નવ જાયણ. ૧
- અર્જુન એવું દેખતાં, દ્વિજપ્રત્યે બોલ્યો વાણણ;
જે સ્વામી મુને આશા દો તો, મન્મથ વેધું નિર્વાણણ. ૨

ઠાળ.

- આશા દો તો ધનુષ લઈને, મન્મથ વેધું મારાજ;
મુને વાર ક્ષણું લાગે નહીં, હમણાં કરું એ કાજ. ૩
- એ કીર્તિ ચારો આપણી, દ્વિજ સર્વેને જશ હોય;
આ સકલ ક્ષત્રી દેખતાં, સુખ પામશે સૌ હોય. ૪

ત્યારે સૌ દિન બોલિયા, ધન્ય વીર કરે એ કાન;	
કેટલાક કહે તમે રહો ખેસી, કાં લગાડો લાન.	૫
એ વાત સુણતાં સર્વને, મૂકશે કાઠી બહાર;	
ભિક્ષા નહીં પામે તમે, સત્ય માનને નિરધાર.	૬
કહેશે, ભિક્ષા અર્થે આવિયા, દિન દરે મોટી હાન;	
શિર ગાળ સૌને ખેસશે, એ આપણું નહીં કામ.	૭
ત્યારે ખીણ બોલ્યા કેટલા, ક્યાં મર્યાદા તમારી સાન;	
બળવંત એ દીસે ધણે, નહીં વિપ્ર કે રાગના.	૮
પ્રચંડ ભુજ એના સહી, મચ્છ વેધશે એ આહી;	
એ વાત મુખથી તો કરે, જે સત્ય છે એ માંહી.	૯
જો જીતશે તો અતિ મહુ, વિપ્રની વાધે લાન;	
નહિ તો બાહ્યથ યમને છૂટે, ચિંતા કરી છે આન.	૧૦
પછે ઉઠાડ્યો ત્યાં પાચેને, સર્વે મળી દિનરાય;	
ત્યારે યુધિષ્ઠિર સહદેવને લાઇ, ભિક્ષા અર્થે જાય.	૧૧
સકલ દિનને થઈ લાગી, ક્યો દંડ પ્રણામ;	
આશીષ દેતા સકલ મુનિવર, પુત્ર કરચ એ કામ.	૧૨
પછે સભામાં આવી ગયો, જ્યાં મચ્છ બાંધ્યો સોય;	
ત્યાં ધનુષ તાણી જીવે અર્જુન, દેખતાં સૌ કોય.	૧૩
નકુલ બલ્લવ સંગ આવી, વધાર્યો નિજ ભાત;	
સ્વયંવરમાં કન્યા રહી, વરગાળ ગ્રાહી હાય.	૧૪
શક્ય કરણ સિદ્ધપાળ આદે, સકળ દૈત્ય જોય;	
નરમુકુટ બેઠા યમ, જોતા હવા સર્વ કોય.	૧૫
તેને મુખટ સરખો દેખતાં, સૌ કરે અન્યોન્ય વાત;	
એ વિપ્ર નહિ કોરાય છે, બળવંત ક્ષત્રી જાત.	૧૬
એના સખજ ભુજ પ્રચંડ છે, એતું મુખ સુદર દેહ;	
નરનાથ સરખો શોભતો, સહી કન્યા વરશે એહ.	૧૭
ત્યારે કૃષ્ણ કહે બળમદ્રજ, જુઓ પાર્યં કેરું પોણ;	
સૌ દેખતાં દુષ્ટસુતાને, લઈ જશે નિર્વાણ.	૧૮
અર્જુને ત્યાં ધૌમ્યઋષિને, ક્યો દંડ પ્રણામ;	
મુરુદ્રોણનું ચિંતવન કરીને, મહુ ધનુષ તેણે ધામ;	૧૯

- પછે શર મડાવી અર્જુને, જળ વિષે જોયું ત્યાંય;
તત્ક્ષણુ વેધી મચ્છ પાડ્યો, ગગન બાંધ્યો જ્યાંય. ૨૦
- ત્યારે કન્યાએ તતજેવ મૂડી, પાચંશિર વરમાળ;
એવું દેખતાં તેણે સમે, કોપીઆ સહુ મદિપાળ. ૨૧
- આજ નરસુકુટઆપણુ છતાં, ક્યમ કાપડી લઇ જાય;
સંગ્રામ કરી એ સાથે આપણુ, લીજીએ કન્યાય. ૨૨
- શલ્ય કહ્યું શિશુપાળ આદે, મળ્યા રાણા રામ;
સ્વયંવર વિષેથી બહાર આવી, રણા મારગ માંય. ૨૩
- પછે કન્યા લઇ અર્જુન વળ્યા, સંગ સકલ મુનિવર સાથ;
તું રમે મન ચિંતા કરે, અમે સાહે છઉં તમ સાથ. ૨૪
- પૂરે વૃકોદર નકુલ બાધવ, સગા તે બહુ ઠામ;
ત્યારે ધૃષ્ટદ્યુમ્ને પાચંને, જઇ ક્યો દંડ પ્રણામ. ૨૫
- પ્રભુ આણા દો મૂળને, હમણાં કરે તે કાળ;
આ ભૂપ સૌ ટોળે મળ્યા, જુદા સખળ કરશે આજ. ૨૬
- પાચે કહે જા લાવ રથ, માહે ધનુષ બાયા પૂર;
જુદા કરી આજ સર્વને, રણ વિષે મારીશ શર. ૨૭
- ધૃષ્ટદ્યુમ્ન એવું સાંભળી, દળસહિત ચડિયો સાથ;
ત્યાં ત્રણે બાંધવ રથ ચડીને, ધનુષ લીધાં હાથ. ૨૮

વલણુ.

- ધનુષ લીધાં હાથરે, પાંડવ, રણવિષે ચાલ્યા સહી;
શિન્દાસ કહે પછે બીમસેને, ગર્જના કીધી રણે રહી. ૨૯

કડવું ૨૫ મુ-રાગ રામગ્રી.

- કન્યા છતી અર્જુન જામજી, કોપે ચડિયા સહુકો રામજી;
રણમાં વીંટ્યો પાચં વીરજી, મહાદુઃખ દેતા બળ ધીરજી. ૧

હાળ.

- પછે વીર બલ્લવ લડ્યો, મહાક્રોધ શું તેણીતાર;
આજ સકળ કૌરવો, એમ ક્યો મન વિચાર. ૨
- એક વૃક્ષ લીધો, મન સખળ ક્રોધ;
વાયો વેગે, આ સમ જોધ. ૩

- સંગ્રામ શસ્ત્ર ધરી કરો, ન્યમ ન જાણે કો ધીર;
હું સર્વને પ્રાજ્ઞ્ય કરું, તું જોને મારા વીર. ૪
- એવે સકળ દળ વીંટી વળ્યું, રણ વિષે તણે ભાત;
સંગ્રામ ત્યાં સખજો રમ્યો, કૈરવે પાંડવ સાથ. ૫
- ત્યારે ખાણ મૂકી અર્જુને, દળ સકળ કીધું ભંગ;
દશો દિશા નાસે તદા, કો સુખટ નાવે સંગ. ૬
- ક્રોધશું શિશુપાળ ધાયો, સખજ કરતો માર;
રથસહિત મારી ક્યો મુરછા, અર્જુને તેણીવાર. ૭
- મહારથીના મારથી રણ, સખજ પડિયા જોધ;
ગજ રથ અથ તૂટી પડે, જુદા કરે આણી ક્રોધ. ૮
- અનુશાલવે ખડુ જુદા કર્યું, તેનો ક્યો પાયે ભંગ;
રણ તણ તે નાસી ગયો, કેહે વિપ્રશું શા સંગ. ૯
- પછે દુર્યોધન શત ભાત શું, રણ સખજ ચઢિયો સોય;
પણ ઈંદ્રસુતના મારથી, નાસી ગયા સહુ કોપ. ૧૦
- ત્યારે કર્યું આખો ક્રોધશું, મુખ વચન ખોલ્યો લાંઠે;
તેં સુખટ સહુ પ્રાજ્ઞ્ય કર્યા, પણ રજે નાસે આંઠે. ૧૧
- એવું કહી કર ધનુષ લીધું, સખજ કોપ્યો શર;
ખડુ ખાણ વૃષ્ટિ કરી કરણે, ન્યમ ચઢે સાગર પૂર. ૧૨
- ત્યાં અન્યોન્યે જુદા સખજ લાગ્યું, કર્યું અર્જુન જોડ;
સંગ્રામ કરતા કો ન હારે, સુખટ સરખા ખેડ. ૧૩
- પાંધને દ્વિજવીર હારે, ધન્ય સુખટ રણજીત;
તે કર્યુંને સૌ મળી મારે, કરવડા જળ સહિત. ૧૪
- કો ધૂળ નાંખે કાંકરા, કો કરે ઘુંખી માર;
એમ વિપ્ર સૌ ટોળે મળી, કરે કર્યું ઉપર પ્રહાર. ૧૫
- ત્યારે વારે ખલ્લવ વિપ્રને, તમે વેગળા રહો આજ;
કોને ખાણ વરાંસે વાગરો, અમો કર્યાં કરશું ઠાજ. ૧૬
- સુણી વિપ્ર સૌ આશીર્વાદેતા, તમ કલ્યાણ;
તમો સદા રણ મુશલ હજો, એજો પ્રાણ. ૧૭
- જો ખાણ કરે કણનાં, તે અજો ભંગ;
સિંહનાદ રણ વિષે, જમ તંગ. ૧૮

- ત્યાં પાપેના શર હાયથો, કહ્યું રહ્યું નવ જાય;
તેના બાણથી તુટે સેના, શર સખળ બેટે કાય. ૧૯
- પાપં પ્રત્યે કહ્યું જોલ્યો, તું કોણુ છે મહારાજ;
પાપં કે પરશુરામજી, કોઇ અવર નહીં તું આજ. ૨૦
- વળી કાર્તવીર્ય વિણ મૂજશું, રણ ન થોભે કોણ;
જો સખળ જુદા મુજશું કરે, તું વિપ્રતન નવ હોય. ૨૧
- ત્યારે પાપં કહે અમે વિપ્રને કુળ, જીવન્યા નિરવાણુ;
તુને પૂછ્યાનું કારણુ કશું, આ સમે રણમાં જાણુ. ૨૨
- ત્યારે કહ્યું કહે ક્ષત્રી યકો, કયમ કરું દ્વિજપર ધાત;
સંગ્રામ છાંડી રહો અજગો, સખળ સવિતા જાત. ૨૩
- મગ્રામથી પાછો વળ્યો, મન વિમાસી મહારાજ;
નહીં પરણત કન્યા મુજને, તો જુદા કરું શી કાજ. ૨૪
- પછે શલ્યે યુદ્ધ સખળ કર્યું, રણ વૃકોદર સંગાય;
બહુ ગદા તોમર ગુરજ ફરસી, કરે બેઉ પરસ્પર ધાત. ૨૫
- પછી બાધોબાધ વળગી પડ્યા, કરે મલ્લયુદ્ધ અપાર;
બીમસેનના મારથી શલ્ય, સખળ પામ્યો હાર. ૨૬
- ત્યારે વૃકોદરશું બોલીયો, તું કોણુ છે મહારાજ;
સહી બીમ કે બળબદ્ધ વિણ, હુંથી ન કરે યુદ્ધ કાજ. ૨૭
- વૃકોદર કહે વિપ્ર છું, તું રાય સાંભળ વાત;
તારે કામશું પૂછ્યાતણું, રણ યુદ્ધ કર મુજ સાથ. ૨૮
- ત્યારે શલ્ય કહે પ્રભુ વિપ્ર ઉપર, ધાત કેઇ પેર થાય;
પ્રણામ કરી પાછો વળ્યો, શલ્ય મદ્ર દેશનો રાય. ૨૯
- વળી નરમુકુટ જે આવિયા, સંગ્રામ કરવા સોય;
તે માદ્રીસુતના મારથી, નાસી ગયા સ્થ કોય. ૩૦
- માન ભંગ થઇ સૌ ગયા, આપ આપણે ધામ;
કન્યા લઈ અર્જુન વળ્યા, માતા રણાં જે હામ. ૩૧
- એવે ભિક્ષા લઈ સહદેવ સાથે, વળ્યા યુધિષ્ઠિર રાય;
પાંચે વીર માતા તણે જઇ, વેગે લાગ્યા પાય. ૩૨
- આનંદ ભેર એમ બોલિયા, અમે સ્વયંવર છાલ્યો માત;
દ્વય જાતે જઇ ભિક્ષા આણી, પુર વિરેથી ખ્યાત. ૩૩

ત્યારે માત કહે વેહુંચી જમો, તમે વીર પાંચે જાત;
 મારે સરખા પાંચે બંધુ, નહિ અંતર કા સાથ. ૩૪
 ત્યારે યુધિષ્ઠિર કહે માતજી, અમો કન્યા લાભ્યા આજ;
 એ બિક્ષા નહીં જે વેહુંચી લઈએ, એ દ્રુપદ સુતા સદુસાજ. ૩૫
 ત્યારે કુંતા કહે પુત્ર મારું, વચન મિથ્યા ક્યમ થાય;
 એ કન્યાને પાંચે વરો, સુખ પામશે કહું કાય. ૩૬
 તવ કુંતાએ લઈ અજ આપ્યું, દ્રૌપદીને હાથ;
 આ અર્ધ આપો બીમને, બાકી જમો સૌ સાથ, ૩૭
 દ્રૌપદી એવું સાંભળી, સાસુને લાગ્યાં પાય;
 સૌ જમે બેસી એકઠાં, આનંદ અંગ ન માય. ૩૮
 તેણે સમે ત્યાં આવીયા, એકાંતે હરિ બળદેવ;
 કુંતાને દેખી કરી, ચરણે લાગ્યા તતખેવ. ૩૯
 પછે પાંચે બાંધવ કૃષ્ણને, જઈ પાંચે લાગ્યા ત્યાંય;
 અન્યોન્યે કુશળ પૂછી, બેઠાં તે ધરમાંય. ૪૦

વલણ.

તે ધરમાં બેઠાં પછે, દ્રૌપદી પગે લાગ્યાં સહીરે;
 રામ કૃષ્ણને દેખી કુંતા, રૂદન કરતાં ત્યાં રહીરે. ૪૧

કડવું ૧૬ મું-રાગ પરજીઓ.

વૈશંપાયન જોલિયા, સુણ જન્મેજય રામરે;
 રજની સમે બળ કૃષ્ણજી આવ્યા, ચક્રીતણા ધરમાંયરે. ૧
 કુંતા દુઃખ ધરેરે સ્વામી, અમો વિસાસ્યાં આંધરે;
 તમ સરખા શિરપર ગાળે, તો દુઃખ પામ્યું ક્યમ જાયરે. ૨
 તાક્ષણ કુંતાને પાય લાગી, દીધું આલિંગનરે;
 સહુ દેખતાં હરખશું પૂછે, દેવકીજીના તંનરે. ૩
 કુંતા દુઃખ ધરે અતિધણું, સાં લાગ્યાં દ્રૌપદી પાયરે;
 કુશળ ક્ષેમ અન્યોન્યે પૂછી, બેઠા જાણ રાયરે. ૪
 કુંતા કહે શ્રી કૃષ્ણજી અમો, વીસાસ્યાં શા માટેરે;
 હરિ આશ અમારે તમતણી, કહો કાણ બાગે ઉચાટેરે. ૫
 પેર પેર દમિયા કૌરવે, બીમને દીધું વીખરે;
 સાખગૃહમાં સજીગે આસ્યાં, વેઠ્યું અમો બહુ દુઃખરે. ૬

- આ પાંચે પુત્ર માહરા તે, દુઃખ વેઠે કાયરે;
છત્ર આમર ભોગબ્યાં બાઈ, દુઃખ વેઠ્યું ક્યમ જાયરે. ૭
- હું જાદવકુળમાં અવતરી, વસુદેવ સરખા બ્રાતરે;
તોય વિપત પડે વન વિષે, અન્ન વિના દિન રાતરે. ૮
- ભક્ષ્ય સરખો શ્વસુર મારે, પાંડુ પતિ મહારાજરે;
તે હું અનાયની પેરે વન ભગી, શો નથી તમને લાજરે. ૯
- ભીમ અર્જુન જ્યારે જન્મીયા, ત્યારે સાદ હવે ત્રૈલોક્યરે;
સુખ સખળ કુંતા પામશે, તે અમરવાણી ફાકરે. ૧૦
- ધન્ય ભાગ્ય જે માદ્રી બળી, રાયકેરે સ્થાયરે;
હું મંદભાગ્યણી કાં રહી, દુઃખ દેખવાને નાયરે. ૧૧
- એમ કુંતાજી કહે કૃષ્ણને, બહુ રુદન કરતાં ત્યાંયરે;
ત્યારે ફાઈને કૃષ્ણે હૃદય આંપી, દુઃખ ધરે મનમાંયરે. ૧૨
- ફાઈ એમ ના ઠીજીયે, અશ્રુ લુહે હરિ હાયરે;
ત્યાં કુંતા રોતાં સર્વ રોયાં, બળ કૃષ્ણ ખાંધવ સ્થાયરે. ૧૩
- આઈ ફાટે હૃદય તમ દુખે, કષ્ટ તમે હવે ફાઈરે;
કર્મે લખિયું નવ અજે, દુઃખ સુખ જે રોઈરે. ૧૪
- આકાશવાણી હવી તે તો, સત્ય માનજે માયરે;
તમારા પુત્ર મહાબળવંત છે, તે કાસે ધારો રાયરે. ૧૫
- હું રાય કૌરવને કહું, હમણાં કરું તુજ કાજરે;
ધૃતરાષ્ટ્રને પ્રીછવી, તમને અપાવીશ રાજરે. ૧૬

વલણ.

- તમને અપાવિશ રાજ્ય, એવું કહીને હરિ ગયારે;
હવે દુપદ રાય મન દુઃખ ધરે, પાંડવ તેણે નવ લગારે. ૧૭

કહવું ૧૭ મું.—રાગ સામેરી.

- કન્યા લઈને પાંડવ જાયરે, ત્યાં વિભાસે દુપદાયરે;
રાત્ર દિવસ મારાં કેમ જશેરે. ૧
- મેં મચ્છપણ કચ્છું તે ફાકરે, એમ મન બહુ પામે શોકરે;
સહુ લોકમાં અપકીર્તિ થશેરે. ૨

ઢાળ.

- અપકીર્તિ મારી થશે, જે કન્યા પરણ્યા કાપડી;
મેં પ્રતિજ્ઞા ફોકટ કરી, એ ગાળ મુજ માથે ચડી. ૩
- જે યમમાંથી જીવની, અતિરૂપ સુંદર મૂખ;
તે કાપડી સંગ સુતા મારી, પામશે મહા દુઃખ. ૪
- જેને રાજ્ય લીલા વચ્ચામૂલ્ય, સદા શોભે દેહ;
મુખ ભોગ્ય સુંદર પામતી, ક્યમ વેઠશે દુઃખ એહ. ૫
- એ વિપ્ર સૌ વનતણા વાસી, સુતા મારી સુખવતી;
ક્યમ બિક્ષા માગી પેટ ભરશે, કાપડી સજે સતી. ૬
- ધમ્મ મારે મન હતી જે, આપીરા અર્જુનને સહી;
તે માટે મેં પણ કીધું જે, અવર કો વેધે નહીં. ૭
- એણે સભામાંહે મન્ન વેધ્યો, પ્રતિજ્ઞા પૂરણ કરી;
એની જાત જનુની ન જાણીએ, સૌ દેખતાં કન્યા વરી. ૮
- વળી શક્ય રામ શિશુપાળ સરખા, છત્યા જેણે રણ રહી;
રણ કાપડીથી કહ્યું નાહો, દેવમતિ વિપરીત થઈ. ૯
- પછે ધૃષ્ટદ્યુમ્નને મોકલ્યો, જા પુત્ર ચર્ચા જો કરી;
અન્યોન્યે જે વાત કરે તે, સાંભળજે તું મન ધરી. ૧૦
- પછી ધૃષ્ટદ્યુમ્ન ત્યાં આવિયો, જ્યાં ચક્રીધર પાંડવ રહ્યા;
ત્યાં દ્વારે જિભો સાંભળે, જે વાત સર્વ કરે તિહાં. ૧૧
- ત્યારે ભીમ કહે ભાઈ શુકર જે, ગદા નહોતી મુજકને;
નહીં તો આજ સમજું વેર વાળત, હણી કૌરવ સર્વને. ૧૨
- પાંચ કહે મેં ધનુષ પાખે, સંશ્રામ રણ કીધો નહીં;
આજ કહ્યું આવ્યો હાથમાં, ક્યમ જીવતો જાએ અહીં. ૧૩
- નકુલ કહે રામ યુધિષ્ઠરને, કોડ મારો મનમાં રહ્યો;
અર્જુન મુજને ન વારત તો, યુદ્ધ હું કરતજ તિહાં. ૧૪
- અન્યોન્યે વ્યતો કરે, દ્રૌપદી બેઠાં મન ધરે;
તે કુંતાજીનાં ચર્ણ ચાંપે, ચિત્ત સળળ હરખે ભરે. ૧૫
- પછે સાથે સૂતાં સહુ, પટ જૂથણ તળિયાં દ્રૌપદી;
વેશ સર્વ સમાન કીધો, જે સાધવી દેવે વદી. ૧૬

ધૃષ્ટદ્યુમ્ન એવું સાંભળી, આનંદ મન પામ્યો જહ્નુ;
 જમ ચરણે લાગ્યો પિતાને, વાત માંડી કહી સહ. ૧૭
 હવે શોક તણએ પિતાજી, એ પાંડુ સુત પાંડવ ખરા;
 કુંતામાતાસહિત પાંચે, ચઢી ઘેરે જમ ઠર્યા. ૧૮
 કૌરવને હણવા તણી, મન ઇચ્છા સર્વેને સહી;
 પ્રભવ્યા કૌરવતણા પાંચે, યુદ્ધ વેશે માનો અહીં. ૧૯
 પંચાળ પતિ એવું સાંભળી, જહ્નુ હરખત્યાં પામ્યો સહી;
 પ્રધાન એક પછે મોકલ્યો, તું પૂછ જા વેગે જમ. ૨૦
 પાંડવ કને આવ્યો તદા, તેણે કરી જહ્નુ પેર વીનતી;
 તેને આસન આપી માન દેતા, યુધિષ્ઠિર જે મહિપતી. ૨૧
 સ્વામી દ્રુપદે હું મોકલ્યો, પૂછવા કારણ તમકને;
 તમે કવણુખડના મહીપતિ તે, નામધામ કહો મને. ૨૨
 ત્યારે યુધિષ્ઠિર કહે હવે તમને, કમ શું પૂછ્યાતાથું;
 તમે પુત્રી કારણ પણુ કશું તે, અમો પાણ્યુ આપણું. ૨૩
 ત્યારે પ્રધાન કહે પ્રણુ રાજ કુળની, કન્યાકાયડી ક્યમ વરે;
 પણુ કશું માટે કન્યા દીધી, નહિ તો દિવાકર શું કર ધરે. ૨૪
 રામયુધિષ્ઠિર કહે કાં નહીં, બળ પ્રાકમ હોય તો કીજીએ;
 ત્યારે પ્રધાન બોલ્યો નમ્રધર્મ, હરિ સત્ય કહો અમે રીઝીએ. ૨૫
 વળી પ્રધાન કહે અમો અર્જુન કાળે, પોણુ કીધું મન ધરી;
 ત્યારે યુધિષ્ઠિર કહે આશ તમારી, પૂરશે શ્રીનરહરી. ૨૬
 ત્યારે ચરણે લાગ્યો પાંડુ સુતને, પ્રધાન એવું સાંભળી;
 આનંદ આણી વળ્યો પાછો, જૂપતિને કહું વળી. ૨૭

વલણુ.

જૂપતિને સર્વ કહું તદા, સ્વામી એ પાંચે પૃથ્વીપતિરે;
 શિવદાસ કહે એવું સાંભળી, મોકલ્યો ત્યાં એકરથીરે. ૨૮

કડવું ૧૮ મું.—રાગ ધવળા ધન્યાશ્રી.

વૈશંપાયન એણીપેરે બોલ્યા, સુણ જન્મેજય રાયજી;
 પાંડવ પ્રગટ્યા જાણી દ્રુપદ, મહાસુખ પામ્યો કાવજી. ૧
 પછે પાંચરય પ્રધાન સંગાયે, મોકલિયા તતકાજી;
 પાંડવ ત્યાં બેસીને આવ્યા, જાંઠાં દ્રુપદ જૂપાજી. ૨

- બહુ પ્રપંચ રચ્યો રાજ્યો, સભામાં તેણી વારણ;
અનેક મણી માણસ્ય રિધ મૂળી, જોવામાં કુમારણ. ૩
- ગુપ્ત એક રાખ્યો તદાં, શસ્ત્રતણો બંડારણ;
અવ નવી રચના કરી અનોપમ, ભભાવવા નિરધારણ. ૪
- એ ક્ષત્રીપુત્ર દરી તે બાણી, સભામાં હવે આજણ;
એવે સમે પાંડવ ત્યાં આવ્યા, જ્યાં દુષ્ટ મહારાજણ. ૫
- સુંદર સભા રચી તે પાંડવ, જોતા રહીને ત્યાંમણ;
તત્ક્ષણ ધાઈ ગયા પાંચે જણ, આયુધ ધરિયાં જ્યાંમણ. ૬
- તે શસ્ત્ર જોઈ અર્જુને, ધનુષ્ય મહું જુજ દંડણ;
મદા એક મૂલી ત્યાં ભીમે, મદા મોટી પ્રચંડણ. ૭
- જોને જે જોઈએ આયુધ તે, લીધાં પાંચે વીરણ;
ત્યારે દુષ્ટે જાણીયું, એ પાંચે પાંડવ ધીરણ. ૮
- તેમને દેખી આવતા તત્ક્ષણ, ઉઠ્યો આસનથી રાજનણ;
આસિગન દઈ આસન આપ્યું, દીધાં બહુ પેર માનણ. ૯
- કુશળ ક્ષેમ પૂછી તે રાજ, યોધ્યા મન અભિરામણ;
કોણ દેશ કોણ માત પિતા, ને કવણ તમારાં નામણ. ૧૦
- મે અર્જુન અર્થે પણ કહ્યું જે, કન્યા દેવા કીનણ;
વળતા ધર્મ કહે પૂરી તમારી, આશા શ્રીમહારાજણ. ૧૧
- અમો સહી પાંચે જણ જણો, પાંડુ રાખના તંનણ;
સહજ જૂઝ જોતાં મમ્મ વેધ્યો, તે આ વીર અર્જુનણ. ૧૨
- આ ભીમ નકુલ સહદેવ બાંધવ, મુદ્ધિષિર મારું નામણ;
કુંતા માતા અમારી જણો, હસ્તિનાપુર નિજ ધામણ. ૧૩
- અમને કૌરવે કષ્ટ પમાડ્યાં, કહેતાં કહ્યું નવ જાણણ;
એવું સુણી દુષ્ટરાય હરખ્યો, તત્ક્ષણ સાચ્યો પામણ. ૧૪
- પાંડવને મહારાજાન કરાવી, વસ્ત્ર પેહેરાઓં સારણ;
તત્ક્ષણ પ્રગટ થયા પાંચે જણો, ધર્મતણો અવતારણ. ૧૫
- પછી કુંતાને ચરણે લાગ્યો, દુષ્ટ રાખ સી સાથણ;
મૃદુદુઃખ પામે લાગી મળિયો, કુશળ ક્ષેમ કહી વાતણ. ૧૬
- પંચ રાષ્ટ્ર નિશાન ગડગડે, વત્યો જય જય કારણ;
ભાટ બંદી જાયક જશ જોલે, બહુ મળ્યા માગણ હારણ. ૧૭

- ત્યારે દુષ્ટ કહે તમે પાંચે, એક કન્યા વરશેા રામજી;
કહે યુધિષ્ઠિર માતની આજ્ઞા, અમને થઈ સત્ય અહાંયજી. ૧૮
- અમો પાંચે જણ કન્યાને વરણું, વચન ભંગ નવ થાયજી;
દેવતણી ઇચ્છા એ જાણો, નિએ દુષ્ટ રામજી. ૧૯
- ત્યારે દુષ્ટ કહે તમે પાંડવ નહીં, કોઈ પાપીના અવતારજી;
આજ લગી કહીંએ નથી પરણ્યા, પાંચ પુરુષ એક નારજી. ૨૦
- સર્વ કહે પાંડવ મહાધર્મી, પરમ વિષ્ણુના દાસજી;
તે કેમ વહે વચન મુખ એવું, સમાગાંય મુજ પાસજી. ૨૧
- વહે યુધિષ્ઠિર સાંભળ રાજ, જોને વિમાસી મનજી;
તુજ તે પુત્રી પરણાવ અવરને, જોઈ રૂડો કોઈ રાજનંજી. ૨૨
- અમોએ આજ્ઞા માતા કેરી, કેમે નવ લોપાયજી;
માત વચન જો મિથ્યા કીજો, તો મહાપાતક થાયજી. ૨૩
- એવું સુણી દુઃખ પામ્યો રાજ, મૂક્યો મુખ નિશાસજી;
કહે શિવદાસ એવે સમે, ત્યાં આબ્યા વેદબ્યાસજી. ૨૪

વલણું.

- બ્યાસજી આબ્યા ધર્મ સંકટ જાણી, પાંડવ મનમાં હરખિયારે;
ખરા ખોદાની રાઠ ભાંજવા, પ્રભુ આબ્યા થઈ પરેખિયારે. ૨૫

કડવું ૧૯ મું—રાગ દેહારેહ.

- એવાં પાંડવનાં વાક્ય સુણી, દુઃખ પામ્યો દુષ્ટરાયરે;
એવે વેદબ્યાસ ત્યાં આબ્યા, ક્રીડી સર્વ લાગ્યા પાપરે. ૧

દુષ્ટરાય મન દુઃખ ધરેરે—આંચળી.

- પછે દ્રૌપદન ઋષિ જોલ્યા, ઘું દુઃખી કાં મહારાજરે;
તુને પૂછ્યારું કારણ કદં, તે સાંભળજે ઘું આજરે. દુષ્ટ. ૨
- એ પાંડવ મનુષ્ય મ જાણુશો, છે એ સુરપતિ રાયરે;
તારી સુતા અગ્નિથી ઊપની તે, ઇંદ્રાણી કહેવાયરે. દુષ્ટ. ૩
- ત્યારે રાય કેહેરે બ્યાસજી, હું નથી લેહેતો એકરે;
તે કારણ મુજને પ્રીછવો, જેમ મુખ પામું દેહરે. દુષ્ટ. ૪
- સુણ રાય ઇંદ્ર ગયો હતો, એક વાર ગંગા તીરરે;
ત્યાં કમળ દીઠાં કનકનાં, તે જાણ તણાયાં તીરરે. દુષ્ટ. ૫

- ઇંદ્ર ત્યાં જોવા ગયો, જ્યાં કમળ ઉપજે સારરે;
 તેણે આગળ જાતાં ગુફા માંહે, દીકાં નર ને નારરે. ક્રુપદ. ૬
 તેને પૂછ્યું ઇંદ્રે અભિમાનથી, પછુ ન જોલ્યાં તેહ વાતરે;
 ક્રોધ કરી તેને સુરપતિએ, કચ્ચે શિરખર ઘાતરે. ક્રુપદ. ૭
 તે ભવાની શંકર સહી, મન કોપીઆ મહાદેવરે;
 તક્ષણ જાંધી ઇંદ્ર નાખ્યો, ગુફામાં તતખેવરે. ક્રુપદ. ૮
 નાથ બંધન જાણી રાગીએ, વિનવિયા દેવેશરે;
 તોય ગર્વિષ્ઠ જાણી ઇંદ્રને, લઈ ગયા ગુફામાં ઇશરે. ક્રુપદ. ૯
 ત્યાં શિલા ઠેલી શકે કીધો, માર્ગે જાવા માયરે;
 નિજ સ્વરૂપ સમ ચાર નિરખી, ગભરાયો સુરનાયરે. ક્રુપદ. ૧૦
 રખે મારી એ ગતિ કરતા, કપડિં કરુણાકાંતરે;
 સ્તુતિ કરતી રાગી જહુ, હવે હર ચાએ શાંતરે. ક્રુપદ. ૧૧
 ત્યારે જોળા શંભૂ રીઝિયા, વરદાન આપણહારરે;
 પછુ નીશે થાવા ઇંદ્ર કેરી, એક સાપ દીધો સારરે. ક્રુપદ. ૧૨
 ત્યારે રુદ્ર કહે તમે અવતરો, સુર પાંચે પૃથ્વી માંહેરે;
 ધર્મ રાજ્ય ચલાવજો, એવું જોલ્યા છે વળી ત્યાંહેરે. ક્રુપદ. ૧૩
 જહુ ભાર છે જૂતલ વિષે તે, જિતારો તતખેવરે;
 ઇંદ્રાણીને આપી આશા, તું પાંચેની કરજે સેવરે. ક્રુપદ. ૧૪
 પાંચે પતિ એક રૂપ હોશે, સેવજો અશ્વમેવરે;
 તે રુદ્રનાં વચન ચક્રી, અવતર્યા ઇંદ્ર દેવરે. ક્રુપદ. ૧૫
 એ પાંચે વીર તે અવતર્યા, તું સત્ત્ર મારે રામરે;
 તારી સુતા ઇંદ્રાણી સહી, યજ્ઞમાંથી પ્રગટી કાપરે. ક્રુપદ. ૧૬
 એ પાંચે નર દેવ છે સહી, અવતર્યા ધરા ધર્મને કાળરે;
 વળી કારણ એક જ દ્રોપદીનું, સાંભળ કહું તે આજરે. ક્રુપદ. ૧૭
 પૂર્વે એક બ્રાહ્મણસુતા, તેનો જતિ ન જીવે સારરે;
 તેણે માગ્યો વર મહાદેવ કને, મુખ પાંચ વાર ભરતારરે. ક્રુપદ. ૧૮
 ત્યારે રુદ્ર કહે તારે-પાંચ પતિ સહી, હશે સુંદર દેહરે;
 તે બ્રહ્મ સુતા પુત્રી તાહરે, આ સુતા પ્રગટી એહરે. ક્રુપદ. ૧૯
 એવું કહી ક્રુપદે, તેણે નેત્રે, દેવરાજ્યો હાથરે;
 તે બ્રાહ્મણી કરુણા થકી, રામ દીકા પાંચે સુરનાયરે. ક્રુપદ. ૨૦

સારે હરખ પામ્યો મહિષતી, બ્યાસને લાગ્યો પાયરે;
શિવદાસ કહે આનંદશું, વિવાહ કીધો રાવરે. કુપદ ૨૨

વલણ.

વર રામ પાંચે તણો વિવાહ, કયો કુપદ રાજરે;
પક્ષ પ્રાદી થઈ પાંડવની, તેહ વણું આજરે. :

કડવું ૨૦ મું.—રાગ દેશાખ.

એવાં બ્યાસનાં વામ્ય સાંભળી, સાહેલડીરે;
પછી હરખ્યો મનમાં રાવ, પાંડવની બેલડીરે. ૧

જ્ઞાન આખ્યાં બહુ વિપ્રને, સાં બ્યાસ સીધ્યાં અમારાં કહજ, પાં ૨
ઈન્દ્રાણીને અંશે અવતરી, સાં મમ તનયા એ મહારાજ, પાં ૩
એ કારણ રૂપ પાંચે સહી, સાં છે અમરતણો અવતાર, પાં ૪
વિશ્વાસ મન આબ્યો પછે, સાં તેથી લગલીધાં નિરધાર, પાં ૫
પછે કનક કલશ ચોરી રચી, સાં વેદ વામ્ય જમ્યાં કંસાર, પાં ૬
લાં ધૌમ્ય ઋષિ ને ચ્યાસછ, સાં કરે મંત્રનો ઉચ્ચાર, પાં ૭
વિધિ પુરઃસર પરણાવીયાં, સાં લાં મંગળ વરલાં ચાર, પાં ૮
પ્રથમ મુષિહિર પરણીયા, સાં હવે ત્યાં જમ જમકાર, પાં ૯
ગજ રથ અશ્વ આખ્યા ધણ, સાં વઆબૂપણ બહુ સાર પાં ૧૦
એમ પૃથક્ પૃથક્ સહુ પરણિયા, સાં પાંચે પાંડવ દ્રોપદી સાથ, પાં ૧૧
લાં કન્યાદાન દીધાં સહી, સાં પાંચે પાંડવ હાથ, પાં ૧૨
પછે પેઢરામણી કીધી ધણી, સાં સહસ્ર ગજ ને તોખાર, પાં ૧૩
દશ સહસ્ર રથ શોભા ધણી, સાં માંહે વિધવિધનાં હયિયાર, પાં ૧૪
વળી વિવિધ રત્ન મુક્તામણી, સાં સોંખ્યા અનેક શણગાર, પાં ૧૫
સર્વ આવી પાપ લાગીયા, સાં કુપદરાય ને કુમાર, પાં ૧૬
પછી પાંડવ પરણી હીયા, સાં બ્યાસને લાગ્યા, પાં ૧૭
આશીષ બ્યાસ દેતા હવા, સાં માનુની મંગળ, પાં ૧૮
કુળ રીત તે લાં સહુ કરી, સાં પછી છોડીઆં કંક, પાં ૧૯
સાસુ તણે પામે લાગીયાં, સાં દ્રોપદી આનંદ, પાં ૨૦
સારે પાંચે પાંડવ હીને, સાં મંત્ર માંતને લા, પાં ૨૧

દુપદ વેવાઈ થયો આ સમે, ગઈ ન્યૂનતા નિઃસદેહ;
 આજ દુર્યોધન આવશે, કન્યા લઈને મુજ ગેહ*. પાંડવ.
 આજ સર્વે જોધ આવશે, કન્યા લેઈ બાંધવ સાથ;
 જાઓ તમે સામા સહ, સામગ્રી લેઈ હાય. પાંડવ. ૮
 વિદુર કહે તારા પુત્ર નહીં, એ પરણ્યા કુંતી જાત;
 મચ્છ વેધ અર્જુન વિણ કાણ કરે, સત્ય માન છું જ્ઞાત. પાંડવ. ૯
 માન તજ મહીપતિ ગયા, મચ્છ વેધો જોતાં વીર;
 જૂપતિ સર્વે લાં કાપીયા, વિંટયા જીમ અર્જુન ધીર. પાંડવ. ૧૦
 યુદ્ધ હવું લાં અતિથણું, પાર્ય સાથે રણ માંહે;
 શક્ય કર્યું શિશુપાળ આદે, સહ જીત્યા અર્જુન ત્યાંહે. પાંડવ. ૧૧
 ધૃતરાષ્ટ્ર એવું સાંભળી, ગતિ બંગ આશ્ચર્ય પાપ;
 વિદુર વાત એ સલ છે, સુજીતાં સુખ પામ્યો કાપ. પાંડવ. ૧૨
 એ પુત્ર મહારા સહી, બંને પરણ્યા મહારાજ;
 પાંડવ માર્યા કૌરવે, કૌ લોકમાં હુતી મોટી લાજ. પાંડવ. ૧૩
 તે મુજ શિરથી જાતરી, લોકિકની મોટી ગાજ;
 બંને આબ્યા જીવતા, અમ બાગ્યે કુંતા બાજ. પાંડવ. ૧૪
 હવે જાઓ વિદુર વેગે કરી, સામગ્રી લઈ સહ સાથ;
 રાજ રીતે અહીં લાવજો, પાંડવને માત સંધાત. પાંડવ. ૧૫
 બાસપુત્ર એવું સાંભળી, ધૃતરાષ્ટ્રને લાગ્યો પાપ;
 દુપદપુર પછી સાંચ્યો, પાંડવને લેવા રાપ. પાંડવ. ૧૬
 જીજ્ઞાસ દ્રોણ એવું સાંભળી, મનમાં દર્પ ન અપ;
 વિદુર ગયા પાંડવ કને, શિવદાસ આનંદે ગાય. પાંડવ. ૧૭

વલણ.

ગાય શિવદાસ વીનવી સહુને, કથાસારને જોડીરે;
 સાવધ થઈ જોતા સહુ સુણિયે, હવે કથા રહી ચોડીરે. ૧૮

કડવું ૨૨ મું:-રાગ ભૂપાળ.

વૈશંપાયન મોલિયા, મુણુ જન્મેજય રામ;	૧
વિદુર વેગે સાંચવી, આનંદ અંગ ન માય.	
બહુ અમ્મ મજ રથ પાલખી, પાંડવતણા કિતકાજ;	૨
પંચાળપુરમાં વિદુર આળ્યા, જાણિયું દ્રુપદરાય.	
તત્કાલ પાંડવ ગયા સામા, માત સહિત તેણીવાર;	૩
વિદુરને જઈ ચલે લાગ્યા, પાચે પાંડુકુમાર.	
પછે આભિંગન ઈઈદે આપ્યા, પ્રેમાશ્રુ છૂટ્યાં ખેવ;	૪
ત્યાં કુશળ અન્યોન્ય પૂછી, પુરમા આળ્યા અશ્વમેવ.	
ત્યારે યુધિષ્ઠિર કહે આપ કૃપાએ, કુશળ છાં સાક્ષાત;	૫
ગાંધારી માતાસહિત કૌરવ, કુશળ છે સૌ બ્રાત્રી	
અમે કમથી દુઃખ મોગવ્યાં, નથી કૌરવ કેરો દોષ;	૬
એના પુત્રથી અમે હમથી, જે જીવ્યા તો શો રોષ.	
સારે વિદુર વાણી ઉચર્યા, સૌ કુશળ છે નિરધાર;	૭
તમે સાધુને દુઃખ કંઈ નહીં, કરે સાર જીગદધાર.	
હવે પધારો વેગે કરી, હસ્તિનાપુર નિજધામ;	૮
ધૃતરાષ્ટ્ર વક્ષે અતિ ધણું, તમ પુત્ર મળવા કામ.	
એવું સુણી પાંડવ હરખિયા, વાત જાણી તેણીવાર;	૯
સારે દ્રુપદને ખોલાવીયા, સહિત જ્યેષ્ઠ કુમાર.	
ત્યાં ગોષ્ઠિ થઈ ગરવી ધણી, આળ્યા નગર મોઝાર;	૧૦
મળ્યા મેમાન થઈ સર્વે, પછે જવા કર્યો નિરધાર.	
સાંતરા પાંડવ થઈ ગયા, જેને કાણું ન લાગી વાર;	૧૧
તેને દ્રુપદ વોળાવા ચઢ્યે, અગ્નિજ સહિત કુમાર.	
એક અદૌહિણી કટકશું, સંચર્યા પાંડવ રામ;	૧૨
વાજિત્ર વાળે વિવિધચેરે, નિશાન વળિયા ધાય.	
બહુ ધ્વજપતાકા પાલખી, મણી જડયાં સુંદર સાર;	૧૩
તે વિષે ખેડા યુધિષ્ઠિર જે, ધર્મનો અવતાર.	
ધૃષ્ટદ્યુમ્ન ને શિઅંહી, જે દ્રૌપદીના બ્રાત્ર;	૧૪
એક મમ હોવા ચમર દોળે, રણા દંપતિ સાથ.	

- ભીમ અર્જુન નકુલ સહદેવ, સંગ શોભે રામ;
એક સુખાસન દ્રૌપદી બેઠાં, સંગ કુંતામાય. ૧૫
- એક સહસ્ત્ર દાસી દ્રૌપદીને આપી, સેવા કરવા કાજ;
બહુ વસ્ત્ર જૂવણ આપિયાં, પુત્રીને દુપદરાજ. ૧૬
- અન્ન ગજ રથ છત્ર ચામર, સકળ દળ સંગાય;
યુધિષ્ઠિર રાજા ચડ્યા, જયમ શોભતો સુરનાય. ૧૭
- વળાવી પાછો વળ્યો, પુર વિષે દુપદ રામ;
ધૃષ્ટદ્યુમ્ન સાથે ગયો, પાંડવની કરવા સહાય. ૧૮
- એવે હસ્તિનાપુર સમીપ આબ્યા, કૌરવે લહી વાત;
ગતિભંગ દુર્યોધન થયો, મહા દુઃખી સધજો સ્થાય. ૧૯
- જે બળ્યા પાંડવ અઝીમાં, અમો દહન કીધા હાથ;
તે પાછા આબ્યા જીવતા, એ શો કહીએ ઉત્પાત. ૨૦
- પછી સૈન્યશું સામા ગયા, સૌ ભીષ્મ દ્રૌણ સંઘાત;
અન્યોન્યે બેઠ્યા સહી, સહુ કુશળ પૂછી વાત. ૨૧
- દ્રૌણ ગુરુને ચણે લાગ્યા, પદાસ્યા પુરમાંય;
ધૃતરાષ્ટ્રને ચરણે લાગ્યા, પાંચે બાંધવ ભાંય. ૨૨
- હર્ષાશ્રુ છૂટ્યાં સર્વને, યજ્ઞ રહ્યો જયજયકાર;
પછે ગાંધારીને ચણે લાગી, મળ્યા પાંડુ કુમાર. ૨૩
- સહુ પુરનિવાસી લોક આબ્યાં, મળવાને ધર્મરાય;
બહુ ભેટ આપી યુધિષ્ઠિરને, સર્વે લાગ્યાં પાવ. ૨૪
- પછે કુળ વધૂ જે દ્રૌપદી, ધૃતરાષ્ટ્રે તેડી પાસ;
ઉચ્છગે બેસાડી તદા, મણિ આપિયો ઉદ્દાસ. ૨૫
- બહુ વસ્ત્રાબૂવણ આપિયાં, ધૃતરાષ્ટ્રે તેણી વાર;
પછે ગાંધારીને ચણે લાગી, સતી દ્રૌપદી નાર. ૨૬
- ત્યારે આશીર્વચન બોલી તદા, મનશું કરી સુવિચાર;
અતિ આનંદે બેઠિયાં, તવ હવે જયજયકાર. ૨૭
- વૈશંપાયન બોલિયા, શ્રી કૃષ્ણે જાણી વાત;
શિવદાસ કહે પછે આવિયા, પાંડવને મળવા શ્રાત. ૨૮

કડવું ૨૨ મું.—રાગ ભૂપાળ.

વૈશંપાયન બોલિયા, સુધુ જન્મેજ્ય રાય;	
વિદુર વેગે સાંચર્ચા, આનંદ અંગ ન માય.	૧
ખડુ અશ્વ ગજ રથ પાલખી, પાંડવતણા દિતકાજ;	
પંચાળપુરમાં વિદુર આળ્યા, જાણિયું દ્રુપદરાય.	૨
તણાણુ પાંડવ ગયા સામા, માત સહિત તેણીવાર;	
વિદુરને જઈ ચલ્યું લાગ્યા, પાચે પાંડુકુમાર.	૩
પછે આસિંગન દઈ દેદે આપ્યા, પ્રેમાશ્રુ છૂટ્યાં ખેવ;	
ત્યાં કુશળ અન્યોન્ય પૂછી, પુરમા આળ્યા અશ્વમેવ.	૪
ત્યારે યુધિષ્ઠિર કહે આપ કૃપાએ, કુશળ છાં સાક્ષાત;	
ગાંધારી માતાસહિત કૌરવ, કુશળ છે સૌ બ્રાત?	૫
અમો કર્મથી દુઃખ ભોગવ્યાં, નથી કૌરવ કેરો દોષ;	
એના પુન્યથી અમો ઉગર્ધા, જે જીવ્યા તો શો રોષ.	૬
સારે વિદુર વાણી ઉચર્યા, સૌ કુશળ છે નિરધાર;	
તમો સાધુને દુઃખ કંઈ નહીં, કરે સાર જીગદાધાર.	૭
હવે પધારો વેગે કરી, હસ્તિનાપુર નિજધામ;	
ધૃતરાષ્ટ્ર વલખે અતિ ધણું, તમ પુત્ર મળવા કામ.	૮
એવું સુણી પાંડવ હરખિયા, વાત જાણી તેણીવાર;	
સારે દ્રુપદને બોલાવીયા, સહિત જ્યેષ્ઠ કુમાર.	૯
ત્યાં ગોષ્ઠિ થઈ ગરવી ધણી, આળ્યા નગર મોઝાર;	
મળ્યા મેમાન થઈ સર્વે, પછે જવા કર્યો નિરધાર.	૧૦
સાંતરા પાંડવ થઈ ગયા, જેને દાણું ન લાગી વાર;	
તેને દ્રુપદ વોળાવા ચઢ્યો, અગ્નિજ સહિત કુમાર.	૧૧
એક અદૌહિણી કટકશું, સંચર્યા પાંડવ રાય;	
વાઙ્મિત્ર વાળે વિવિધચેરે, નિશાન વળિયા ધાય.	૧૨
ખડુ ધ્વજપતાકા પાલખી, મણી જડયાં સુંદર સાર;	
તે વિષે બેઠા યુધિષ્ઠિર જે, ધર્મનો અવતાર.	૧૩
ધૃષ્ટદ્યુમ્ન ને શિખંડી, જે દ્રૌપદીના બ્રાત;	
બેઠા ગમ ઉભા ચમર ઢોળે, રણા દંપતિ સાથ.	૧૪

- ભીમ અન્નુન નકુલ સહદેવ, સંગ શોભે રાય;
એક સુખાસન દ્રૌપદી બેઠાં, સંગ કુંતામાય. ૧૫
- એક સહસ્ત્રદાસી દ્રૌપદીને આપી, સેવા કરવા કાજ;
બહુ વસ્ત્ર શૂણ્ણ આપિયાં, પુત્રીને દુષદરાજ. ૧૬
- અથ ગજ રથ છત્ર ચામર, સકળ દળ સંગાય;
યુધિષ્ઠિર રાજા ચડ્યા, નયન શોભતો સુરનાથ. ૧૭
- વળાવી પાછો વળ્યો, પુર વિષે દુષદ રાય;
ધૃષ્ટદ્યુમ્ન સાથે ગયો, પાંડવની કરવા સહાય. ૧૮
- એવે હસ્તિનાપુર સમીપ આબ્યા, કૌરવે લહી વાત;
ગતિભંગ દુર્યોધન થયો, મહા દુઃખી સધજો સાથ. ૧૯
- જે બળ્યા પાંડવ અઝીમાં, અમે દહન ક્રીધા હાથ;
તે પાછા આવ્યા છવતા, એ શેઠ કહીએ ઉત્પાત. ૨૦
- પછી સૈન્યશું સામા ગયા, સૌ ભીષ્મ દ્રોણ સંઘાત;
અન્યોન્યે બેઠ્યા સહી, સહુ કુશળ પૂછી વાત. ૨૧
- દ્રોણ ગુરુને ચર્ણે લાગ્યા, પધાર્યા પુરમાંય;
ધૃતરાષ્ટ્રને ચરણે લાગ્યા, પાંચે બાંધવ લાંબ. ૨૨
- હર્ષાશ્લુ છૂટ્યાં સર્વને, થઈ રહ્યો નયનચક્રર;
પછે ગાંધારીને ચર્ણે લાગી, મળ્યા પાંડુ કુમાર. ૨૩
- સહુ પુરનિવાસી લોક આવ્યાં, મળવાને ધર્મસભ;
બહુ બેઠ આપી યુધિષ્ઠિરને, સર્વે લાગ્યાં પાવ. ૨૪
- પછે કુળ વધૂ જે દ્રૌપદી, ધૃતરાષ્ટ્રે તેડી પાસ;
ઉચ્છગે બેસોડી તદા, મણિ આપિયો ઉદવાસ. ૨૫
- બહુ વસ્ત્રાભૂષણ આપિયાં, ધૃતરાષ્ટ્રે તેણી વાર;
પછે ગાંધારીને ચર્ણે લાગી, સતી દ્રૌપદી નાર. ૨૬
- ત્યારે આશીર્વચન બોલી તદા, મનશું કરી સુવિચાર;
અતિ આનંદે બેઠિયાં, તવ હવે નયનચક્રર. ૨૭
- વૈશંપાયન બોલિયા, શ્રી કૃષ્ણે જાણી વાત;
શિવદાસ કહે પછે આવિયા, પાંડવને મળવા પ્રાત. ૨૮

વલ્લભ.

શ્રાત આવ્યા પાંડવતણા, શ્રીકૃષ્ણ ત્રિભુવનનાથરે;
સદર્શ મળિયા સર્વને, અન્યોન્યે ઝાલી હાથરે. ૨૬

કંડવું ૨૩ મું.—રાગ પ્રભાત.

- વૈશંપાયન એણીપેરે બોદ્યા, સુણ જન્મેજય રાય;
શ્રીકૃષ્ણદેવ હરિતનાપુર આવ્યા, સદ્ગુણે સુખ થાય. ૧
- બીજમ દ્રોણ, વિદુર દુર્યોધન, પાંડવ કુંતા સંગ;
શ્રી કૃષ્ણ દેવને સૌકો મળ્યા, આનંદ આણી અંગ. ૨
- પ્રદક્ષિણા કરી શ્રી હરીને, પાંડવ લાગ્યા પાય;
પછી રાજ્યભુવનસૌકો મળી આવ્યા, જ્યાં છેધૃતરાષ્ટ્રરાય. ૩
- ધૃતરાષ્ટ્ર લારે બિડી મળ્યા, કીધો દંડપ્રણામ;
આસન માન પૂજા બહુ કીધી, બલે પધાર્યા સ્વામ. ૪
- ત્યારે વ્યાસ પુત્ર કહે કૃષ્ણને, તમે કૃપા કરી બલે આજ;
કુંતા સુતબલે મળ્યાજીવતા, મારી લૌકિકની ટળી લાજ. ૫
- સૌ કહેતાં જે કૌરવે માર્યા, પાંચે પાંડવ ભાય;
હું એવાત જાણું ન કાંઈ, સત્ય માનો યદુરાય. ૬
- મારે જેમ કૌરવ તેમ પાંડવ, પુત્ર તે સર્વસમાન;
તે હું કર્મ કરું કયમ એવું, માનો શ્રીભગવાન. ૭
- ત્યારે કૃષ્ણ કહે સત્ય કહું રાજ, ધર્મે ધર્મજ હોય;
પાપ વિના પ્રાણી જન કોને, હીધું દુઃખ નવ હોય. ૮
- વિષ્ણુ અપરાધે દમે જે પાપી, તેને સુખ નવ થાય;
સહાય કરે સલની શ્રી હરી, પાપી નરકે જાય. ૯
- એ પાંડુપુત્ર તમારા જણો, છે ધર્મના અપતાર;
જે કોના ભૂડામાં નાવે, તે નથી પૂછ્યું કુમાર. ૧૦
- હવે પાંડવને એકઠા રહેવું, તે કેમ માને મન
તે માટે પાંડવને આપો, રાજ્ય ભાગ રાજનં. ૧૧
- ધૃતરાષ્ટ્ર રાજ્ય સુખે ભોગવે, પછી વઢે નહીં દ્રાય;
એઉ ગમ હેબ્દીજમ દ્રોણને, તમે મળી વિગાસો સોય. ૧૨

- પછે ઉદવસ્ત દેશ જે હુતો અળગો, ખાંડવ પ્રેર્યવન જેહ;
કૌરવે મન વિચાર કરીને, પાંડવને આપ્યું તેહ. ૧૩
- તત્કાલ્યુ લાં પાંચે જણ આંધ્યા, કુંતા દ્રૌપદી સાથ;
ખાંડવપ્રસ્થ વિષે સૌ આવ્યાં, સાથે વૈકુંઠનાથ. ૧૪
- મુદ્દર્ન જોઈએક નગર નિપાલ્યું, રકું ઈંદ્રપ્રસ્થ ધસ્યું નામ;
જા હોકે હસ્તિનાપુરતણાં, આવી વસ્યા તેણે કામ. ૧૫
- સુંદર નગર વસ્યું તે જાણે, વૈકુંઠ કહ્યું નવ જામ;
પછે રાજતિલક લાં, યુધિષ્ઠિરને કીધું યાદવરામ. ૧૬
- પાંડવે દાન કર્યું તે પુરમાં, રાજ્યભુવન કયો વાસ;
અનેક યજ્ઞ જવતલક મૃત હોમી, પૂજ્યા શ્રીઅવિનાશ. ૧૭
- લાં વેદવ્યાસ નારદ મુનિ આવ્યા, પાંડવનું દિત જાણી;
તેણે દ્રૌપદીના વારા કરીઆ, પાંચ પાંડવ ઘેર રાણી. ૧૮
- એક સંવત્સર એક એકને ઘેર, વસે સાધવી સોય,
એકાંત કથળ જે દેખે તેને, ત્રણ વર્ષ વન દોય. ૧૯
- એવો પરઠ કર્યો ઝાધિરાયે, વત્સો જમજમકાર;
અનંત ધન આપ્યું પાંડવને, સ્વામી જગદાધાર. ૨૦
- એક વરસ શ્રીકૃષ્ણ રણા, તે પાંડવના ધરમાંહે;
કાલિંદી પરણીને લાવ્યા, હારામતી પુરમાંહે. ૨૧
- પછે પાંડવ મુખ ધામ્યા પરિપૂરણ, શ્રીકૃષ્ણ કૃપાથી જાણ;
ભારત આદિપર્વ કથાએ, પૂર્ણ યજ્ઞ પરમાણુ. ૨૨
- વૈશંપાયન કહે જન્મેજયને, પાવન એ હતિદાસ;
દ્રૌપદી સ્વયંવર જે ગાય સાંભળે, પોહોંએ મનની આશ. ૨૩
- પદ હસે ને ઝોગણીસ ઉપર, કથાજપે નિધાન;
અદાર રાગ ને કડવાં ત્રેવીસ, પૂર્ણ થયું આખ્યાન. ૨૪
- સંવત્ત સોળ તેતેર વર્ષે, મકરમંકાંતિનો દિન;
તે દહાડે પૂરણ કર્યું, આનંદ આણી મન. ૨૫
- એક માસમાં પૂર્ણ કયા યજ્ઞ, સમસ્થા શ્રી અવિનાશ;
શ્રી ગુરુચર્યું પ્રતાપથી, જુધ આપી જૂધર વ્યાસ. ૨૬

બુધિ માને આખ્યાન કર્યું, મેં આણી મન આનંદ;
 દક્ષિણદેશ વિજયપુરમાંહે, કીધો એ પદબંધ. ૨૭.
 કવિ નાગર સ્તબ તીરથવાસી, કામેશ્વરનો દાસ;
 સદા ભક્તિ આપો હરી, માગે સેવક શિવદાસ. ૨૮

વલ્લભ.

શિવદાસ માગે વળી વળી, આપો ભક્તિ ભવ તારણીરે;
 કીર્તન ગાઉ અહનિંશ તારા, ત્રિશુવન પાળક તું ધણીરે. ૨૯

દ્રૌપદી-સ્વયંવર સંપૂર્ણ.

વચ્છરાજ.

આ કવિ સંવત ૧૬૦૦ માં હયાત હતો જાણવા પ્રમાણે તે જ્યુસરના રહીશ હતો. એનું માત્ર એક બીજું પદ મળેલું છે, જેમાં કબીરપદનું વર્ણન છે.

રસમંજરીની વાર્તા.

કાહરો.

ગવરીનંદ ગણેશ તું, વહે તેનીશ કોડ;
સનકાદિક સેવે સદા, કાર્તિક* કેરી જોડ ૧
શ્રીસારદાને પ્રણયું, ગણપત લાગું પાય;
ચરિત્ર કહું છું જીતણી, મુજ અક્ષર દે માય. ૨

આપાર્થ.

નમરી ચંદનાવતી નવરંગ, પાખલમઢ શોભે છે ચંગ;
ગોખ જળીઆં, મણિમય વાસ, દીસંતો જણે ટેલાસ. ૩
નવતેરી નગરી વિસ્તાર, વખાણતાં નવ લાગે પાર;
રાજ કરે ચંદ્રશેખર જૂપ, જણે કદર્પકેશ* ૩૫. ૪
સહજ એક અતિ અરિતાસા, ભોમ ભોગવે લીલ વિલાસ;
તેમાં પદરાણી બહુ માન, ચંદનમાલા તેનું નામ. ૫
પૂત્ર સાત કન્યા દેહ ચાર, કોય અવતારી ૩૫ અપાર;
નગર લોક તે સુખીઆ સોય, કહેતાં પાર ન જાણે કોય. ૬
કોટિધવજ વસે લોક અપાર, વેહેવારીઆતણો ન લાગે પાર;
જલવટ તણા કરે વેપાર, નરનારી ગુણ લક્ષણ સાર. ૭

* કાર્તિકસ્વામી. † ચંદ્રાર્ય સમજાય છે કે રાણીઓ. ચંદ્ર નવો છે.

કહે વચ્છરાજ કેમ કરે વખાણ, નરપે નારી ચતુરસુખાણ;
બત્રીશ લક્ષણ ને બુદ્ધવંત, સિદ્ધ સાધક ને વળી શુદ્ધવંત. ૮

દોહરા.

સોમ શેઠ વેહેવારીઓ, વસે નગરમાં એહ;
પુત્ર ચાર ગુણ આગળા, રૂપ અનોખમ જોડ. ૯
શણગાર સુંદર ઘેર (ભામિની,) સોમશેઠ ધરનાર;
આણ ન લોપે પતિતણી, તરુણી સ્ત્રી કુલ તાર. ૧૦
પેહેલો નરપતિ તે બલો, બાળે નરહરી જે;
ત્રીજો પરમાનંદ બલો, પ્રેમરાજ ચોથો તે. ૧૧

છર્યો.

ધણી લક્ષ્મી ધરમૂત્ર, છપ્પનપર જૂગળ પાળે;
વાળાં વાળે ધણાં, ગેળી જૂગળ ઘેર ગાળે;
હસ્તી ઘોડા ગરથ, શેઠ મેહેતા બહુ ઝાઝા;
વાણોતર બહુ વાઢાણ, રામ મન માને માઝા;
મહા લક્ષ્મીવંત મોટમધણી, ધન ધાન્ય ધાય સદ્ધ ધરમનો;
આપે સદામત ઘેર શાહને, ખામ લેખવે કરમનો. ૧૨

દોહરો.

પુત્ર ચાર શેઠજ સહી, બપસની જાત કહેવાય;
વણજ નહીં વેપાર નહીં, ગઈ ધણો ઉડાય. ૧૩

ચોપાઈ.

પ્રેમરાજ સધળાથી બલો, બુદ્ધિવંત રૂપે આગળો;
તેહતણી સ્ત્રી પ્રેમાવતી, પુરુષતણું મન રંજન કરતિ. ૧૪
અપણ અંતની મદ ભરી છેહ, પિયુ સંગાથે ધણો સનેહ;
પ્રેમદા કરો પ્રેમ ત્યાં જાય, ક્ષણ માત્ર અળગી ના યાય. ૧૫

છર્યો.

પ્રેમાવતીની પ્રીત, પિયુનું મન પરીજન;
પ્રેમાવતીની પ્રીત, નરનારીનું મન રંજન;
પ્રેમાવતીની પ્રીત, કમળ જળને પરકાસે;
પ્રેમાવતીની પ્રીત, અમર સુગંધી બાસે;

વળિ પ્રેમાવતિને પ્રીત છે, પ્રાણુ એક જુદો નહીં;
છે પ્રેમરાજ બોળો પતી, સોળ વરસનાં બે સહી. ૧૬

ચોપાઈ.

સોમદત્ત ઘેર સંપત ધણી, તેનો પાર ન જાણું ગણી;
પુત્ર ચાર બ્યસની જહુ જેઠ, વણુજ કરી નવ જાણે તેઠ. ૧૭
સોમદત્ત દ્વંષ ધરે અંત, જાણે ધનનો આણે અંત;
એક વાર માઝમની રાત, ત્રિય સંધાતે માંડી વાત. ૧૮

દોહરા.

પોષ શુદ્ધિ પૂનમ તહીં, માયે ચંદ્રજ શીશ;
સર્વે જીવ જાગે નહીં, અધ ધડી અધ નીશ. ૧૯
જાળી માળી* જાળિયાં, સર્વે દીધ દવાર;
ઝળહળ મંદીર ઝળકી રણાં, દીપક જાળે અદાર. ૨૦
દાળ્યો દોલીઓ સોનાતણો, કંચન દાળ્યા કાથ;
સાંગામાંથી શીશમતણી, રત્ન જડિત છે રાચ. ૨૧
બેહેકે ગંધ સુગંધ જહુ, બે બેઠાં એકાંત;
વાત કરતાં વાતજ ધર્ષ, શાહ કહે વૃતાંત. ૨૨

ચોપાઈ.

સોમદત્ત કહે સ્ત્રી સુણો, મારા મનમાં શોક છે ધણો;
એ બેઠા બ્યસની બેહેમંત, ધન તણો એણે આપ્યો અંત. ૨૩
વણુજ વેપાર ધન નહીં થીર, જાણે એ વાટજ કેરું નીર;
વળતી જામિની એમ ઓચરે, એ પુત્રથી કારજ ના સરે. ૨૪

છંપા.

શેઠ કહે સુણ નાર, વાટે વૃક્ષ સહુએ બેસે;
નદી નીર તળાવ, પાણી સહુ પીવા પેસે;
નગર નાયકા નાર, હશે રૈયત રાજની;
મૂરખને નહીં મોટ, જુગારીને લાજ ન જાણી;
વણીક વેપારજ નવ કરે, એવાં ધર જાણો સર્વદા;
વગર રળે ખરચે જહુ, નહીં ચિંતા નહીં આપદા. ૨૫

* બારીની જગોએ આ શબ્દ વાપર્યો હતો.

વણિક વેપારજ કરે, થોડે ગરથ ધણો તે જોડે;
 પર સી પર માત, વાઢાણવટ ચડે કે ધોડે;
 વેપારમાં વિવેક, જાણે તો માંડે દાટ;
 કે કોથળો કંઈ કરે, વણિક નહીં ખારે વાટ;
 કસબ માત્ર વણીક કરે, શરમ શાહે કારી સદા;
 બ્યસની થઈ બટકે શેહેરમાં, (તેને) નહીં ચિંતા કે આપદા. ૨૧

દોહરા.

સોમદત્ત કહે સુખ સુદરી, પુત્ર થયા તે આર;
 બ્યસની થઈ વાવરે ધણ, નર નહિ પ્રત્યક્ષ નાર. ૨૭
 નાર બલી બલી નગરની, જૂએ નહીં કેતું મૂખ;
 પતિવ્રત પાળે ધણ, આ પુત્રથી શું સૂખ ? ૨૮
 એવું એક પુત્રે સાંભળ્યું, છાનીમાની વાત;
 તેને મન થઈ દ્રષ્ટના, દુઃખ પામે મુજ તાત. ૨૯

ચોપાઈ.

એક પુત્રથી કન્યા બલી, આપણુ દુઃખ તે ન જાણે કળી;
 સ્વામી સુણો વીનતી આજ, એ બેઠાથી ના સરે કાજ. ૩૦
 (એ) માયખાપને ચિંતા ધણી, પ્રેમરાજે તે વાણી સુણી;
 વાત સુણી દુઃખ ધણુ અપાર, જોહો કાં સર્વ્યા કિરતાર. ૩૧
 અગે પુત્રથી ના સચ્ચાં કાજ, માયખાપ તે પાખ્યાં લાજ;
 મનમાંહે પ્રતીત એ ખરી, પાન ધૂલનો નીમજ કરી. ૩૨
 બેઠુ વરત અંગે નવ કરું, જલવટ વેપારે નીસરું;
 એમ કરતાં બે માસજ થયા, પ્રેમરાજ પીતા કને ગયા. ૩૩
 સુણો વાત અમારી અસી, વણજતણી આચા દો કરી;
 ધન ધણું છે ઘેરે આપણે, ખરચો ખાઓ પિતા એમ બણે. ૩૪
 જો વેપારની કરો છો દામ, વખારતણું સોંપું તને દામ;
 નગરમાંહે વણજ નવ કરું, જલવટ વેપારે નીસરું. ૩૫
 જો નહીં આપો મુજને વાચ, દેહિ તણું તમે માનો સાચ;
 આપદાત કરીને મરું, આમ મધ્ય વેપાર નવ કરું. ૩૬

દોહરા.

સોમ શેઠ ઓને કહે, પુત્ર કહે છે એમ;
 નો ચાલે પરદેશડે, કહો કરીશું કમ. ૩૭.
 અનેક પેરે પ્રીછયો, કહ્યું ન માને એહ;
 વાણોતર દશ છે બવા, સાથે આપો તેહ. ૩૮
 અરથ ગરથ આપો ઘણો, વહાણુજ આપો ચાર;
 મુદ્દત આપો ઉતાવળું, આડા દિન છે ખાર. ૩૯

ચોખાઈ.

પ્રેમરાજ સજાઈ કરે, અનેક વસ્તુ વહાણે બરે;
 મિત્ર સગાં આદર બહુ જોઈ, મોકલ્યાં માણસ કહેછે તેહ. ૪૦
 બાપએ વાત સાંભળી તેહ, મુદ્દત આડા દાહડા જોઈ;
 મોટા બાઈ કહે પ્રેમરાજ, વહાણે ચઢી શું કરશે આજ. ૪૧
 પિતા ઘેર સંપત છે બહુ, ખરચો ખાઓ આપણે સહ;
 વળતો પ્રેમરાજ એમ કહે, એહ વાતે મુજ અંગ દહે. ૪૨
 એ શું ખોલો મારા વીર, શહેર મધ્યે જીતરીયું નીર;
 પંચ માહાજનમાં વાતજ ઘઈ, ચારે પુત્રની અક્કલ ગઈ. ૪૩
 બાપ કમાય ને ખરચે પૂત્ર, સઘળું ઉડાડ્યું ધર સુત્ર;
 એવી મત તે ખોટી ઘઈ, ચારે પુત્રની શુદ્ધિ ગઈ. ૪૪

છંપા.

બાપ રજેલું ધન, પુત્ર કપૂત તે ખાઓ;
 બાપ રજેલું ધન, દોહોદિશ લક્ષ્મી જાઓ;
 બાપ રજેલું ધન, ચોરી કરીને લો;,
 બાપ રજેલું ધન, જારી જુગટે તે ખૂટે;
 બારે માસ રળી મૂઝો, સૂતે ખોણું સર્વથા;
 એવા કપૂત અનેક છે, વાદ કરો સર્વે વૃથા. ૪૫
 સપૂત કહેવાયો જોઈ, પિતાનું કરજજ આપે;
 સપૂત કહેવાયો જોઈ, પોલ્યું અજોલ્યું થાપે;
 સપૂત કહેવાયો જોઈ, આપ જીપાજન ખાપે;
 સપૂત કહેવાયો તેહ, ધર્મ મારગને ચાલે.

સપૂત બાપ સવાઈથી, સદ્ પૂછીને વાતજ કરે;
સપૂત નામ તેતું સદા, કુળ એકોતર ઓધરે. ૪૬

ઢાહુરા.

એવી વાત કરી તહાં, પીતાકરે પેર;
રળ યઈ માગાપની, કુંવર આબો ઘેર. ૪૭

વાત યઈ ત્યા સીતણે, શેઠજ વાણણે જાપ;
માલજી વાત કહી ગઈ, સીકરે તે કાપ. ૪૮

ચોપાઈ.

ચાલજી કરી વેળા યઈ, પ્રેમાવતી પીરેર ગઈ;
કુવર આબો બાપને ઘેર, માઠી વાત કહી તે ઠેર. ૪૯

પ્રેમરાજ કહે સુણ હો તાત, એક સુણો અમારી વાત;
પરદેશે જાઈ છું અમો, વસ્ત જોઈએ તે મંગાવો તમો. ૫૦

સોમ શેઠે વિચાચુ એમ, દશ વાણોતર તેડો તેમ;
વાણોતર તેડાવી કરી, પરદેશે જાઓ તે ફરી. ૫૧

બાળક પ્રેમરાજ તમ સાથ, હું સોંપું છું તમારે હાથ;
જે કહેશે તે કરશું કામ, વાણોતરનાં શાં શાં નામ. ૫૨

સાંગો, હાજો ને શ્રીરાજ, કાણું એકમાં કરે તે કાજ;
શ્રીવચ્છ, શામજ ને શ્રીપાળ, વણજ સદ્ જણે તતકાળ. ૫૩

ગોપી, ગણધર ને ગોવિંદ, દશમો વાણોતર શ્રીચંદ;
જળવટ વેપારે તે ચઢ્યો, શ્રીચંદ તે સધળાથી વડો. ૫૪

શેઠ કહે વાણોતર સુણો, પ્રેમરાજ બધવ કરી ગણો;
બાલક વરસાં સોળ મુઝાર, હું મોકલું છું તમ આધાર. ૫૫

બાઈ ભોગઈ સધળીજેહ, માત તાત સમ જોડ્યા તેહ;
જળવટ વાહાણુ ચઢૂં અમો, જે જોઈએ તે મંગાવો તમો. ૫૬

માએ માગ્યાં મોતી જેહ, ભોગમએ પટાળી તેહ;
પિતા બધુ માગી મુદ્રડી, ખરે માણેક હીરે જડી. ૫૭

પ્રેમરાજ મન એવુ લથું, શ્રીચંદ વાણોતરને કહ્યું;
જે જે વસ્ત મંગાવી જસી, તે કાગળમાં લખજે તસી. ૫૮

સહુ વળાવી ચાલ્યા જેમ, પ્રધાને જઈને રહ્યા તેમ;
ઈષ્ટ મિત્ર સહુ આવી મળ્યા, મોકલાવી ઘેર પાછા વળ્યા. ૫૯

દોહરા.

- શ્રીચંદ વીનતી એમ કહે, સુણો શેઠ પ્રેમરાજ;
અમ બાબી મોકલામણી, નહીં કરી શે કાજ. ૬૦
- પ્રેમરાજ વળતું કહે, સુણો શ્રીચંદ વાત;
ચાલણ વેળા જવ થઇ, તવ પીઠેર ઊડી જાત. ૬૧
- મારે મન એહજ લહી, હું એનો જીવન પ્રાણ;
ત્રિભોવન કાઢ બાંમિની, નથી એવી સુખણ. ૬૨
- ઈહાંથી જવ ચાલણું, તવ તે કાઢે જીવ;
પરમેશ્વર તુજ વીનવું, કરજે માહરી કીવ. ૬૩
- મોટી માયા માતુની, મોટી તેની આરા;
નેણુ ઝરે મુખ આવડે, મુખ મેહેલે નિશ્વાસ. ૬૪
- પ્રેમ રસ પીડાયકી, અશુભ બોલે જોમ;
પ્રેમરાજ જવ એમ કહે, "તે" મોકલાવી કેમ". ૬૫
- વળતો શ્રીચંદ એમ કહે, જે જણો સદુ લોક;
ધેર મળીને ચાલણું, નિકર સધણું ફાલ. ૬૬

ચોપાઈ.

- પ્રેમરાજ મન ઉપ-ચો રંગ, વડો વાણેતર શ્રીચંદ સંગ;
ધડી ચાર જવ રજની ગઈ, સસરાને ઘેર પોહાત્યો જઈ. ૬૭
- રૂપચંદ સસરાતું નામ, બાઝ્યા નરને આપે ગામ;
વાહાણુ અઢાર પોતે આપણે, નમરશેઠ પદવી તે તણે. ૬૮
- રૂપાવતી બામિની વિવેક, પુત્ર પાંચ પુત્રી છે એક;
શુણી પુરુષનાં ચિત્ત ચોરતી, ચતુરસુખણુ તે પ્રેમાવતી. ૬૯
- એક પુરુષ છે મહા શુણવંત, તે સંગાયે બાંધ્યું ચંત;
તેની જાત છે સોવરણકાર, તેમું સ્નેહ કર્યો છે અપાર. ૭૦
- પ્રેમરાજ જણે છે સતી, (પણ) સોની એક રાખ્યો ઉપપતી;
તે કાઈ નવ જણે કાજ, મનવાંછિત જણે પ્રેમરાજ. ૭૧
- પ્રેમરાજ સસરાચું બણે, આચા દો તમે અમતણે;
અમે વહાણુ પુર્યાં છે ચાર, જળવટ તણો કર વેહેપાર. ૭૨

જે જોઈએ તે સોની. દામ, વણજ કરો કોટીધા કામ;
 સોળ વરસની પુત્રી વેશ, નહીં જાવા હું તમને પરદેશ. ૭૩
 એહ વાત પ્રેમાવતી સુણી, ધરમાં તેડાવ્યા ધરધણી;
 એહ દ્રવ્ય લઈ કરશે કાજ, પીછેરમાં હું પામીશ લાજ. ૭૪
 વરે વીપ ઘોળી પીછાએ, સસરાનું ધન નવ લીજાએ.
 મેહેણું દે ભોજાઈ ભાઈ, સાળા બનેવીની ચોડી. સગાઈ. ૭૫
 પુત્ર ન હોએ જોને પેર, તે નાણું જમાઈને ઘેર;
 જોને પુત્રનો જોડો ભાઈ, તે દ્રવ્ય ન પામે જમાઈ. ૭૬
 વચન સુણી હરખ્યો પ્રેમરાજ, હેડા સરસી લીધી આજ;
 મનસા વાચા કમણા જોએ, તુજથી વહાલી નથી મને કોએ. ૭૭
 પરદેશે જાઈ છું અમો, જે જોઈએ તે મગાવો તમો;
 સઘળે મિત્ર મંગાવ્યું જેહ, વળી કાગળ લઈ દાખવ્યો તેહ. ૭૮
 પ્રેમરાજ પ્રેમાવતી બેધ, શ્રીચંદ્ર મળિયો ત્રીજો તેહ;
 પ્રેમાવતી કહે શ્રીચંદ્ર સુણો, સાચી વાત મુજ આગળ બણો. ૭૯
 સઘળે મંગાવ્યું તે આપશે, મારું મંગાવ્યું નહીં લાવશે;
 મેહેણા દેણીનો નથી સંબંધ, મારું મંગાવ્યું નહીં લાવો સંધ. ૮૦
 પ્રેમરાજ હસીને કહે, હું મારા હેડામાં રહે;
 જીવથી વાહાણું કાંઈ ન જાણુ, કહેતાં હમણું આપું પ્રાણુ. ૮૧
 જો વારવાર કહો છો તમો, તો સ્ત્રીચરિત્ર માગું છું અમો;
 જો લવાય તો કહેજો હાએ, નહીં તો કાગળ લખજો નાએ. ૮૨
 છપ્યો.

સ્ત્રી ચરિત્ર વસ્ત્ર એહ, સદૃ વસ્ત્રોમાં મોંધી;
 ચરિત્ર ભારે એહ, માંધી ઘેર નથી તે સોંધી;
 પિતા ભાઈ ને માત, મંગાવ્યું તેનું લાવો;
 વાહાલી નહીં પ્રેમાવતી, ગમે તો કાલા આવો;
 પરદેશ જાઓ વાહાણે ચઢો, કમાઈ જહુ લાવો સઢી;
 હું વાહાલી નહીં પ્રેમદા, જો સ્ત્રીચરિત્ર લાવો નહીં. ૮૩
 દોહરા.

તહાં શેઠ રીઝ્યો મન ધણું, લખીઓ કાગળ લેખ;
 બહુ દાન જો બેસશે, વિનય કરી વિવેક. ૮૪

‘પાપ બાંધું’ પૃથિવીતણું, શોધું ગામો ગામ;
‘શ્રી ચરિત્ર લાવું’ ખરો, તો પ્રેમરાજ મુજ નામ. ૮૫
મુરખ સમજ્યો ન મન ‘વિષે’, ઘેલું કરી બેઠો રૂપ;
‘ધું’ને કાગળ નાંખીઓ, શ્રીચંદને સપુરત. ૮૬

ચોપાઈ.

‘તહાં તો તે શ્રી બોલી વાણ, સાંભળો શીઠ ચતુરમુખણ;
‘સિદ્ધ’ કરે મેહેલા આવળો, પોહોંત્યા હોમ કુશળ કાઢાવળો. ૮૭
પ્રેમરાજ મોકલાવી વળ્યા, સદ્ સાથમાં આવી બળ્યા;
‘વાહાણુ પુરીને આસ્થા જશે, પ્રભાત દીનકર ઉઘોતશે. ૮૮
માસ ચાર આજ્ઞાંતાં ગયા, કનકપુરીમાં પોહોંતા યયા;
‘શ્રીચંદ વાણોતર એમ કહે, વસ્તૂ મૂલ આંહાં ધણું લહે. ૮૯
પ્રેમરાજ કહે શ્રીચંદ અસી, કંઈ વાત ના ભણો કસી;
‘એવું’ સુણીને વાહાણુ નાગળે, કનકપુરીમાં જઈ ઉતરે. ૯૦

દોહરો.

કનકપુરી તો કનકમય, કમળસેન રાજન
કનકમાલા તો ‘ભાભિની’, પુષ્પદંત પરધાન. ૯૧

ચોપાઈ.

‘કનકાવતી નગરી વીચિત્ર, લોક વસે ત્યાં પરમ પવિત્ર;
કમળસેન રાજ દતાર, વર્તે ન્યાય વિવેક વિચાર. ૯૨
‘વેહેવારીયા ના લાધે પાર, વીધ વીધના કરે વેપાર;
‘વાહી સરોવર કયમ કરી કળું, ભણે અમરાપુર શ્રી મણું. ૯૩
નગરમાં ગુણકા ધણેરડી, સધળાંથી લખલીલા વડી;
લખલીલા ગુણનો બંડાર, વખાણતાં નવ લાધે પાર. ૯૪
વાહાણુ છુટયાં જઈ તેહજ ગામ, કનકાવતી કર્યો વિશ્રામ;
એક મોહોલ બાડે લીધો તહી, માલ સર્વ ઉતાર્યો જઈ. ૯૫
કમળસેનજી મળીઆ ભણુ, ચુકચુ વાહાણુતણું ત્યાં દાણુ;
માસ દોઢ થયો જોટલે, આવો* રોઠ થયો તેટલે. ૯૬
ગામ વણીક તણે ઘેર ભય, નિત્ય તે ભાગે રાજસભાવ;
બાગ બગીચે રમવા ભાગે ધણું, કામ કરેતે ગરીબોતણું. ૯૭

શ્રીચંદ સર્વે વસ્ત વેચત, પોતે જોઈએ તે વોહોરંત;
 માસ પાંચ ત્યાં રહેતાં ગયા, વેચી વોહોરત નવરા થયા. ૬૮
 કુંવર કહે શ્રીચંદ મન ધરો, એક વાત અમારી કરો;
 કાગળ વાંચી એમ કીજીએ, જેહ મંગાવ્યું તે લીજીએ. ૬૯
 પ્રેમરાજ નગરમાં ગયા, સહુ વાણીતર પૂઠે થયા;
 વળી વસ્ત મગાવી જેહ, તે તો સધળી લીધી તેહ. ૧૦૦
 કાગળ માંહે જોયું કયા, સ્ત્રીચરિત્ર તો લીધું નથી;
 જો વસ્ત નહીં લીજીએ એહ, તો બાબી દુભારો તેહ. ૧૦૧
 પ્રેમરાજ શ્રીચંદ એમ કરી, ધણી વખારો પૂછે કરી;
 એટલે વણિક ખીલે એમ ભણે, સ્ત્રીચરિત્ર કદ્દં તમ કને. ૧૦૨
 ધર્મ શેઠની વખારે હશે, સ્ત્રીચરિત્ર તમને આપશે;
 માંહોમાંહે વણિક કહે એમ, એહ વાતનું કરવું કેમ. ૧૦૩
 એક કહે બુદ્ધિમતિ વિસચ્છો, સ્ત્રીનો વાણો તું નીસચ્છો;
 ત્યાંથી પ્રેમરાજ ઉઠિયો, ધર્મ શેઠની વખારે ગયો. ૧૦૪
 પ્રેમરાજ પધાર્યા જસે, ધર્મ શેઠ ઉડી ઉભા તસે;
 દાણુ કારણ પધાર્યા તમે, વસ્ત જોઈએ તે આપું અમે. ૧૦૫
 વળતો પ્રેમરાજ એમ ભણે, સ્ત્રી ચરિત્ર જોઈએ અમતણે;
 સધળે જોઈને આવ્યા અહીં, સ્ત્રી ચરિત્ર કંઈ પામ્યા નહીં. ૧૦૬
 ધર્મ શેઠ વિચારે અમું, એને લોકે કીધું હમું;
 એ મૂરખ છે શેઠ બાપડો, એનો સાથ સધળો લાંપડો. ૧૦૭
 ચરિત્ર લેવાની કરે છે હામ, તો તું મૂકેશ સધળાં કામ;
 તું તો બાળક નવ જાણે કળી, તમે જાઓ ઘેર પાછા વળી. ૧૦૮
 ધર્મ શેઠ અમ વિનતી સુણો, ચરિત્ર લેવા આદરે ધણો;
 તણું પ્રાણ વિધ ખાઈ વેર, લીધા વણુ નવ જાણે ઘેર. ૧૦૯
 ધર્મ શેઠ કહે પ્રેમરાજ, એ લેવાતું છે ધુન કાજ;
 ઉઠો જેસીએ જઈ એકાંત, પુરું મનની સધળી ખાંત. ૧૧૧

દાહરા.

ધર્મ શેઠે મન ધારીયું, મુરખ વણિકની જાત;
 સ્ત્રીએ વાણો મોકલ્યો, નહીં ખખર નહીં સાંત. ૧૧૧

રાખ્યો પુરુષ એની સ્ત્રીએ, મેળવ્યું એમું મન;
વાહાણુ લેઈ વેળાવીએ, અહીં આવ્યો લેવા ધન. ૧૧૨
વ્યસની ધણી એની પ્રિયા, મુરખ સુઝે નહીં પેર;
સ્ત્રીચરિત્ર લેવા આવિયો, ત્યાં ખેખટ ખેલે ઘેર. ૧૧૩
શ્રીચંદ્ર વાણોતર શેઠનો, તે મુરખનો સરદાર;
સર્વે મુરખ ત્યાં મળ્યું, ઘેર બત્રીશ લક્ષણી નાર. ૧૧૪
ઉઠયા એ એકાંતસું, બેઠા મેડી માંહે;
પાન સોપારી એલચી, અતર અરગમ તાંહે. ૧૧૫

ચોપાઈ.

શેઠ કહે વાણોતર વાળ*, મારું વચન કહું તે પાળ;
છ મસવાડા† રહે ધરખાર, સ્ત્રી ચરિત્ર આપું તે વાર. ૧૧૬
પ્રેમરાજ કહે તે એમ, વાણોતર પાછો વળે કેમ;
તે બુદ્ધિ આપો મૂળને, કે મોકલું કે રાખું કને. ૧૧૭
શેઠ કહે પ્રેમરાજ તું રહે, વાણોતરને એવું કહે;
જાત્રા કારણ જાઉં છું અમો, વસ્ત લેઈ પધારે તમો. ૧૧૮
મુજને પુરવે નેહજ દતો, કે આગળ દૂં ના દેહેતો;
ઈહાંથી ચાલો સહુએ કામ, સોયે સાથ અમારો હોય. ૧૧૯
એટલુંજ કહિને વાળજે, મારે ઘેર વેહેલો આવજે;
કેશર કરતૂરી અગર કપૂર, ચૂઆ ચપેલા તે અપૂર. ૧૨૦
એણીપેર પ્રીછવી પ્રેમરાજ, વાણોતર સંગાયે આજ;
ટીક્ષી બીડાં આખ્યાં એહ, એમ કહીને ચાલ્યા બેહ. ૧૨૧
સહુ વાણોતર સાથે સાજ, ઉતારે આવી પ્રેમરાજ;
શ્રીચંદ્ર કહું અમારું કથે, વાત અમારી હૈડે ધરો. ૧૨૨
મુજને જાત્રાની આખડી, તેય વૃજથી સરાડે ચડી;
એ જાત્રાનો મોટો પંથ, હરખે ઉમયા પૂજે કંથ. ૧૨૩
વળતો શ્રીચંદ્ર એણીપેર કહે, એહ વાત મુજ હૈડે દહે;
એકલા કેમ અહીં રહો છો તમો, ચાલો સાથે આવું અમો. ૧૨૪
તમને સોંપ્યા મુજ કર તેહ, જવાગ શો શેઠને હું દેહડું;
તમને મૂકી જાશું અમું, માત તાતને કહેશું કમું. ૧૨૫

* પાછો મોકલ. † મહિના. ‡ આપીસ. દેઈસ.

છશ્વો.

કહેશે પુત્રને જોહ, દ્રવ્ય દેખી લલચાવો;
 માર્યો પુત્રને તેંહ, મોટી દીઠી બહુ માયા;
 શેઠ મહાજન કે' સરવ, કારજ તે' કૂડો કીધો;
 કે દાટ્યો કુંગર માંહે, દરિયામાં નાખી દીધો;
 સામુ સસરો રૂપચંદ સહ, શક્તી દે મુને સરવથા;
 કો માને નહીં મુજ વાતડી, વેદ બોલું સર્વે વૃથા. ૧૨૬

દોહરા.

એકથો જાહ નગરમાં, સર્વે દે મુજ માર;
 સાચી વાત માને નહીં, નહીં ઉભા (રજા)નો કાર. ૧૨૭
 બને જોડે નીસરે, જઈએ ગામજ માંહે;
 મા બાપને મજો તહીં, (પછી) જાત્રા જાળે તાંહે. ૧૨૮

ચોપાઈ.

તમ ઉપર છે માયા બહુ, તદ્દાણુ પ્રાણુ કાઢે તે સહ;
 પ્રેમરાજ કહે શ્રીચંદ, તું મારા ધરનો છે ચંદ. ૧૨૯
 સર્વ થાકો ધન વાહાણું જેહ, તે કર તાકારે સોંપું તેહ;
 ધન ઘેર લઈ જાઓ તમો, પિતા નહીં દુભાએ કમો. ૧૩૦
 જો તમને લઈ જાહ સાથ, તો વણસે સધળી મીરાત*;
 જો ધન બોલી કીજે પેર, તો માત તાત ના માને ઘેર. ૧૩૧

દોહરા.

ધન સધળાથી વાહણું, ધનથી વાહાણું ન કોય;
 પુત્ર પિતા વઢતા ફરે, પ્રાણુ નિગમતાં જોય. ૧૩૨
 માસ દશ આદર ધરે, દોહલે ઉછેરે જેહ;
 પુત્ર તાત ધન કારણે, પિતાને મારે તેહ. ૧૩૩

ચોપાઈ.

ધન કારણ સહુ બધવ તજે, ધન કારણ જૂઝાંને લાજે;
 ધન કારણ સગાં સહુ મજે, દુષણુ સધળાં ધનથી ટાજે. ૧૩૪
 ધને સહુકો દેતાં માન, ન જણાય કુળ ક્રિયા અવિગાન;
 ધને કરી સહુ આદર કરે, મધ વીખલ જીમ માંખી ફરે. ૧૩૫

ચંડાળ ઘેર જો લક્ષ્મી હોય, તેને માન દીયો સહુ દોય,
 મુરખ ધનવત ગુણુ કરી જાય, તેને સહુકો એણે તાણુ. ૧૩૬
 ધન પાખવ* સહુ માયે યજ્ઞયે, ધને કરી રાઓ લગણુ જીયે,
 ધને કરી બે જાએ સૌ જોયે, ધને કરી બે જાએ સૌયે. ૧૩૭
 લે સ્ત્રી ગૌ હલ્યાદિક પાપ, તોહો હાથ ના છૂટે આપ,
 અવગુણુ દાકે ધન તે બસો, સવળાથી સ્ત્રીને વાહલો ૧૩૮
 ધન ધણુ લેઈ જાએ તમો, દ્રવ્ય વિણુ ટ્રેઈ ના માને કરો,
 વળી વળી ચ કહું હ ધણુ, ચાલો શ્રીચંદ્ર હં એમ બણુ. ૧૩૯
 કહે શ્રીચંદ્ર હું ચાલુ તાત, કરે વાહાણુ બરજી સાત,
 માણુક મોતી લીધા બહુ, સોનું રૂપ કેતુ† કહું. ૧૪૦
 જાત્રા ચાલો છો પરદેશ, રક્ષા કરો તમને માહેશ;
 શ્રીચંદ્ર કહે જાઈ હું અસ, તમો કાઈ કાહાવો છો કસં. ૧૪૧
 આ મોતી માતાને આપજો, પિતા બધુ મુદ્રડી યાપજો,
 માબીને પટોળી ખરી, મિત્રને મેવા પેટી‡ બરી. ૧૪૨
 રત્ન જડિત બરી કાચળી, સ્ત્રીને છાની આપજો વળી,
 એ સ્ત્રી મુગ જીવન આધાર, મારે બીજુ† નથી સસાર ૧૪૩
 જાત્રા મસે જોવા પરદેશ, સ્ત્રી ચરિત્ર લેતો આવેશ,
 સર્વ વાત શીરોમણુ હોય, રખે બિજુ વળિ જાણે કાપ. ૧૪૪
 તમે સધાવો શ્રીચંદ્ર જય હજો, પ્રણામ પ્રિયાને ધણુ કેહેજો;
 શ્રીચંદ્ર વાણિતર ચાલીયા, પ્રેમરાજ યાનક આવીયા ૧૪૫
 ધટી ચાર રત્નની ગઈ જસે, ધરમ શેઠ ઘેર આવ્યા તસે,
 સાથ મોકલી આપ્યા આજ, હવે શેઠ કરો અમ કાજ. ૧૪૬
 માસ સાત ધર રહો આપણે, પછી ચરિત્ર આપું તુજને;
 વળી કહું અમાર કરો, રખે ધર બાહેર નીસરો ૧૪૭
 મારે ઘેર સંપત્ત છે બહુ, જે જોઈએ તે લેજો સહુ,
 કાઈ લાજ મા કરોજો તોયે, ધરમ પૂત વૂ મારો હોય. ૧૪૮
 ચરિત્ર લેવા મોટી આશ, એમ કરતા ગયા બે માસ,
 ત્રણ ચાર મામજ યયા પાચ, નાવે શેઠને છાની ચાચ ૧૪૯
 હાસ્યવિનોદ કરે અપાર, રમે વન વાડી જાએ બહાર;
 ખેલે રમે ને ખેખટ કરે, સ્ત્રી ચરિત્ર ને મનમા ધરે ૧૫૦

* પાખી=વિના † કેટલ ‡ અસલમા 'પેઈ' છે.

રમે સોગટાં નાંખે દાય, સ્ત્રીને જઈ કહે છે માય;
એકલો રહ્યો ધર્મ શેઠ પાસ, એમ કરતાં વીલાદશ માસ. ૧૫૧

દોહરા.

પ્રેમરાજ તવ એમ કહે, ધર્મશેઠ મુણુ વાત;
દિવસ થયા ધણેરડા, ચરિત્ર તો આપો તાત. ૧૫૨

ધર્મશેઠે વિચારીજી, વાત વિમારતી એમ;
લખલીલા વેશ્યા કને, શીખણ મૂકું તેમ. ૧૫૩

છપો.

લખલીલા વેશ્યા એવી, દ્રવ્યનો પાર ન આવે;
બેઠાં રહે મોહોલમા, દેશ પરદેશ ન જાવે;
સાઠ દાસીઓ સાથ, નીત દન રંગે રમતાં;
અવર પુરુષ નહીં પ્રીત, કરે બોજન મન ગમતાં;
જાતે તો વેશ્યા સહી, વાહાણુ નિત્યે દરિએ ફરે;
પરપુરુષનું પ્રીતજ નહીં, “એક રાગનું” પ્રીત કરે. ૧૫૪

દોહરા.

પંદર હજાર ધર પાતરતણાં, તેમાં લખલીલા સરદાર;
વાત કરે શાહુકારની, રાયનું પ્રીત અપાર. ૧૫૫

ધર્મ શેઠે વિચારીયું, મૂકું લખલીલા ઘેર;
વિદ્યા શિખવે ચરિત્રની, પ્રેમરાજને પેર. ૧૫૬

અનેક પેર વિચારીજી, બીજે નથી ઉપાય;
રથ ખેસીને બેઠું જણા, લખલીલા ધર જાય. ૧૫૭

સઘળી વેશ્યાથી વડી, દ્રવ્યતણો નહીં પાર;
દાસી સેવક ધરે ધણા, મજ રથ તુરિ અપાર. ૧૫૮

ધર્મ શેઠ પ્રેમરાજને, આવતા દીક્ષા જેમ;
લખલીલા એમ ઓચરે, કહો પધાર્યા કેમ. ૧૫૯

આગતા સ્વામતા કરી ઘણી, લવંગ સોપારી પાન;
દરતૂરી સોંપા* અરગળ, ત્રોહો વિધ મેલ્યું તાન. ૧૬૦

ચૂઆ ચંદન ખાવતા, પાયરણાં નાખ્યાં પાટ;
પ્રેમરાજ બેઠા મુખે, હરખે હિડોળા ખાટ. ૧૬૧

લખતીલા બોલી લખી, કહો કેમ પધાચ્છા આંહિ;
 શુંમ કામ મારું પડ્યું, વાત માંડી કહો તાંહે. ૧૬૨
 ધર્મ શેઠ તવ એમ બણે, વડો વણિક પ્રેમરાજ;
 ચંદ્રાવતી નગરી વસે, સહી તમ સરખું કાજ. ૧૬૩
 ઘેર સ્ત્રી છે એહતણે, રૂપવંત સુખણ;
 એ છે તેનો કંથડો, તે તેની શુવન પ્રાણ. ૧૬૪
 સ્ત્રીચરિત્ર મંગાવીયું, લેવણુ આબો એહ;
 લખતીલા તું આપણે, હું જાણું છું એહ. ૧૬૫
 ચોપાઈ.

લખતીલા એણીપેર કહે, માસ સાત તું અમ ઘેર રહે;
 નીકળવા નહીં દેહું સગાર, સ્ત્રીચરિત્ર આપું તે વાર. ૧૬૬
 પ્રેમરાજ કહે રહેશું અમો, સ્ત્રીચરિત્ર આપોને તમો;
 ધર્મ શેઠ જાડી ઘેર જાએ, પ્રેમરાજ બેઠો તેણે ઠાએ. ૧૬૭
 લખતીલા કહેરે પ્રેમરાજ, સ્ત્રીનો વેષ ધરો કરું કાજ;
 ખૂણામાં લેઈ ગઈ તહીં, દાસ દાસી સેવક જ્યાં નહીં. ૧૬૮
 કપરા તમો જો ખાઓ સમ, સ્ત્રીચરિત્ર દેખાડું તમ;
 જહાં જાઓ ત્યાં વેગે કરી, સાચું ના બોલો વિસ્તરી. ૧૬૯
 સ્ત્રીચરિત્ર શીખવું અમે, કારણ સિદ્ધ કરોને તમે;
 ત્યારે શેઠે ખાધા સમ, વાત કરું તો બેસે કર્મ. ૧૭૦
 માસ પાંચ રહો ગુણુકા ઘેર, પુરુષ વેષ જાતાચ્છો પેર;
 જાલ જુમણાં મોતી ધણાં, અતી રૂડાં પેહેચ્છાં કાંકણાં. ૧૭૧
 જળકે નેપૂર એકાવળ હાર, વિવિધના પેહેચ્છા શણગાર;
 તારુણી કાજ એટલું સહે, સ્ત્રી કારણુ એમજ કરી રહે. ૧૭૨
 પ્રેમરાજ વીમાસે અસે, સ્ત્રીચરિત્રજ કેવું દરો;
 વિમાસતાં એમ જાએ દન, ચિંતા વસે ના બાવે અન. ૧૭૩

છર્યો.

ચિંતાવશ થયું ચંત, પેટ ભર અન ન પાવે;
 ચિંતાવશ થયું ચંત, નેક નિંદર નવ આવે;
 ચિંતાવશ થયું ચંત, ધર કાંઈ કામ ન સૂઝે;
 ચિંતાવશ થયું ચંત, બેરાગ કાંઈ રાગ ના બૂઝે;

વળિ ચિંતાવશ જે નર થયો, દેહ શુદ્ધ બૂલઈ ગઈ;
કહે વચ્છરાજ ચિંતા વડી, લોહી માંસ સૂકયું સહી. ૧૭૪

દોહરા.

ચિંતાવશ જે નર પડ્યો, શરીર સૂકી જાય;
નહી ચિંતા નહીં આપદા, બાધર માણસ કેવાય. ૧૭૫
શેઠે મન વિચારિયું, એમ કરતાં બહુ દિન જાય;
સ્ત્રીચરિત્ર કેવું હશે, મને વિભાસણ થાય. ૧૭૬

ચોપાઈ.

દન જાય છે વારોવાર, આગળ શું યારો કીરત્યાર;
વેશ્યાએ વીમાસ્યું મન, સ્ત્રીચરિત્ર એ જોએ જમ. ૧૭૭
દેખી પુરુષ મુરછાએ ધણા, જાણે સ્વર્ગ તણી અપ્સરા;
નવ માસ એમ કરતાં ગયા, લખલીલા મન આવી દયા. ૧૭૮
હવે વાત વિભાસી તેહ, રાજદારે આપું એહ;
લખલીલા કહે કુંવર એમ કરો, કારણ અમારું કાંઈ ચિત્ત ધરો. ૧૭૯
મણા દિવસ રાખ્યો તુજ ઘેર, ચરિત્ર તણી કરો તે પેર;
ત્યારે વેશ્યા કહે સુણો પ્રેમરાજ, પ્રાતઃકાળે કરું તુજ કાજ. ૧૮૦
પછી હુઓ પ્રભાત મન રંગ, લીધે કુંવર સ્ત્રીવેશ સુચંગ;
ધરણાં ગાંઠાં બહુ ધરી, રૂઢી પેર શણગારજ કરી. ૧૮૧
જહાં મૂકું ત્યાં રહેજે તમે, તો સ્ત્રીચરિત્ર આપું અમે;
કાઠી ન આપશો પોતાની જાત, વેશ જિતરે નહીં દિન રાત. ૧૮૨
કાંઈ વસાણું નહીં સ્ત્રીચરિત્ર, ધરમાંથી કાઠી આપું મિત્ર;
વેચાતું નવ મળે લગ્નર, નથી જમવો શીરો કંસાર. ૧૮૩
નહીં નહાવું ધોવું પવિત્ર, વિકટ છે એ સ્ત્રીચરિત્ર;
પછે રથખેસી ચાલ્ય વચ ગયાં, રાજસભાએ જઈ જિલાં રણાં. ૧૮૪

દોહરા.

રાજતણી કચેરીએ, સભા ભરી સરદાર;
છત્રીશ કુળી રજપૂતસં, બેઠો રાદા દરબાર. ૧૮૫
પ્રધાન પંડિત શેઠજ સરવ, બેઠા વજ્રર હિમરાવ;
નગરશેઠ નર ત્યાં ધણા, એ વિધ બેઠા રાવ. ૧૮૬

લખલીલા ત્યાં આવીયાં, કીધાં આદરમાન;

કરી સલામ ઊભી રહી, ત્રોહો વિધ મેલ્યું તાન.

૧૮૭

ચોપાઈ.

કરજોડી લખલીલા કહે, સ્વામિ એક વિનતી મુજ લહે;
હું નહાવણુ દરિયા તીરે ગઈ, તાહાં એક પાત બનેરી ધઈ. ૧૮૮

પાણી માંહે પેસું જસે, વાહાણુ પાંચ ત્યાં આવ્યાં તસે;

વણિક એક વાહાણુમાં હતો, સમજાંથી રૂડો દીસતો. ૧૮૯

તેય વાણીએ કીધું એહ, મુજ કર અખળા સોંપી તેહ;

અમો જાહું છું ધણે વિદેશ, વળતો આવીશ ત્યારે લેશ. ૧૯૦

એવું કહીને આવ્યો તેહ, મુજને વિભાસણુ ધઈ એહ;

ના પૂછી નાત ના પૂછ્યું ધર, કશે ન આણ્યો મનમાં કર. ૧૯૧

કહો બાઈ રહો છો આ કામ, વળી શું છે તમારું નામ;

નામ ગામ પૂછીને જાણુ, અહેને સોંપીને હાંક્યાં વાહાણુ. ૧૯૨

શાહુકાર જાણી મૂકી આજ, મુજ ઘેર રહેતાં લાગે ભાજ;

હું શાહુકાર પણ પેશ્માનું ધર, મુજ ઘેર જાય આવે બહુ નર. ૧૯૩

મુજ ઘેર લખ આવે લખ જાય, એવી થાપણુ મેં નવ રખાય;

એહ ચરિત્ર જવ દેખે કુંવાર, તોહે મન નવ સમજે જીવર*. ૧૯૪

વેશ્યા રહી મનમાંહે હસે, હજી મુરખ એ કેમ બૂઝશે;

હવે સોંપ્યો મેં રાજદાર, એમ વિભાસી કસ્યો જોહાર. ૧૯૫

રાજા કર સોંપી વેશ્યા ગઈ, પ્રેમરાજ મન ચિંતા ધઈ;

અરે કરતાર તેં એ શું કયું, મારું કામ એકેનવ સચું. ૧૯૬

અરે દેવ તેં શું કયું એહ, હવે જીવણું નથી નિઃસદેહ;

એક વાર જીવતો ઊગરું, તો એ વાત એવી નવ કરું. ૧૯૭

રાજા પૂછે સુણ કામિની, કોણુ નગર તારું બામિની;

ગદ ગદ કંઠે બોલાએ નહીં, નયણે નીર તવ ચાહ્યાં સહી. ૧૯૮

રાતી રહે અખળા સોય, તૂં બેઠી અમારી હોય;

દાસી એક બોલાવી જસે, અતે આનેન મોકલાવી તસે. ૧૯૯

રાય કહે સુણ મંત્રી એમ, અતે આરીમાં રહેશે કેમ;

મુજ બેઠા ઉદિત એહવા, મદનમસ્ત હસતી જોહવા. ૨૦૦

* મૂર્ખ-પ્રેમરાજને ગણિકા મૂર્ખ ગણે છે. † તે બાઈને-અર્થાત્ પ્રેમરાજને. ‡ જનાનામાં.

છરપો.

કલજગના દીકરા, વાત છાની નવ રાખે;
 કલજગના કપૂત, કામ કટમ ના ઝાંખે;
 અતિ ઉદમાતા એહ, પારકી થાપણુ રાખે;
 કામદેવ વશ હોયે, નરદ દ્રાષ નોખી નાંખે;
 માંડુઆઈ વિદ્યા કહે ધણું, કહ્યું કાઈનું કાઈનવ કરે;
 રાજા કહે કમુલ* અવતરે તે, આપને મારે કે પોતે મરે. ૨૦૧

ઢાહરો.

રાજા કહે મંત્રી સુણો, મુજ નહીં રાખ્યાનું કામ;
 શાહુકારતણી બેટડી, મેહેલું ખીજ કામ. ૨૦૨

ચોપાઈ.

આણુ ના માને રાજાતણી, એહ વાતની ચિંતા ધણી;
 રૂપ દેખી બેટા રાયશે, થાપણુ પારકી વણુસાડશે. ૨૦૩
 કરનેદી મંત્રી એમ બણે, રૂડી બુદ્ધ કહું તમ કને;
 વેહેવારીઆ તેડાવો ધણા, જેને વેપાર જલવટ તણા. ૨૦૪
 સેવક મોકલી તેડ્યા સદ્, તેમની સંપત કપમ કરી કહું;
 ગાંગા, ગોખી ને ગોવિંદ, મહાપામ, દસોદન, મૂલચંદ. ૨૦૫
 શ્રીપતિ સામલ શરા જેહ, અનેક વાહાણું પૂરે તેહ;
 દેવક દેવા ને દેવરાજ, ધરમણુ કરમણુ ને ધનરાજ. ૨૦૬
 ધીરા વીરા ને વીરબાળ, મહીચંદ રામચંદ શેઠ શગાળ;
 તેજ વેળ સેળ સોયે, પેથા પ્રેમા પદમા હોયે. ૨૦૭
 ક્રીકા વીકા કેશવ તેહ, માલા માંડણુ મેહેપા જેહ;
 એવાં નામ વણિક છે બહુ, સંક્ષેપે મેં કહ્યું આ સદ્. ૨૦૮
 વેહેવારીઆ મળી આવ્યા જેમ, જુદાર કરી સર્વ ઉભા તેમ;
 સેવક તેડી આવ્યા આજ, રવામી શું અમ સરખું કાજ. ૨૦૯
 બેઠા શેઠ સર્વ થીરતા યઈ, પાન સોપારી વેહેચી સહી;
 એક કામ તમારું અડચું, તે માટે બોલાવવું પડચું. ૨૧૦
 માટે શેઠ નગરના ધણી, તમોને તેડાવ્યા અમબણી;
 વાધો મોટો પડીઆ વીર, રાખો ગામ નામનું નીર. ૨૧૧

* કમુલ એટલે કમાલ અર્થે ધારીએ છીએ. એક કહેવત છે કે “કમાલ પૂત કીશીકે નહિ.” તેપરથી એ સબ્દ હરો. કમાલ=કપૂત.

રામ કહે ચિંતા નવ કરો, હું કહું તે હૈયામાં ધરો;
 વણિક એક પરદેશી હતો, વાહાણ પંચ પંચક રમતો. ૨૧૨
 નગર દૂકડો આબો જસે, લખલીલા તેણે દીઠી તસે;
 લખલીલા નાહાવણ તવ ગઈ, તેણે તવ વેશ્યા નવ લઈ. ૨૧૩
 તેહ વણિકની આ સ્ત્રી જોહ, લખલીલા કર સોંપી તેહ;
 તેણે કહ્યું હું જાઉં વિદેશ, વળતો આવીશ ત્યારે લેશ. ૨૧૪
 તે વેશ્યાએ એવું કીધું, તે અખળા તાંહાં મુજકર દીધું;
 શાહુકાર ગામ જાણી સાંપીયાં, રાજ પરજ ગરીબ આપીયાં. ૨૧૫
 ગામ લાંડ નહીં શાહુકાર, સત આલે પોતે વેહેવાર;
 દેશ પરદેશે વાતજ યઈ, અધવચ તે સ્ત્રી સોંપી સહી. ૨૧૬
 ગામ કામ નવ જુએ લગાર, સાંપી જાણીને શાહુકાર;
 હવે એ વાતમાં ખગાડજ થાય, તો તે ગરદન માસો જાય. ૨૧૭
 ધર્મ શેઠ તો મનમાં હસે, ખીમને કહું નવ વસે;
 લખલીલા શઠ જાણે વિધાન, વાત ના આલી એથે કાન*. ૨૧૮
 મુજ અસી વિમાસણ પઠી, સુંદર રૂપ વિધાતાએ ધડી;
 અમ પુત્ર આણ ના માને કશી, એ તો મારે પુત્રી જસી. ૨૧૯
 માજન સહુ મળી કરે પેર, એ અખળાને લઈ જાઓ ઘેર;
 માંહોમાંહે સહુ કહે એમ, એહ વાતનું કરીશ કંમ. ૨૨૦
 સહુ મળી વીમાસે એહ, ધના શેઠ ધર મૂકો તેહ;
 ધના શેઠ ધર્મ મન ધરે, દાન પુણ્ય તે ધણુએ કરે. ૨૨૧
 ધનારે ધરે ધના દેનાર, વિવિધ પુન્ય પાણે આચાર;
 પુત્ર એક તેને બલો, જાણે પંચાએણ સીચસો. ૨૨૨
 રઘુરાજ છે તેનું નામ, જલવટ તણું કરે તે કામ;
 રસમંજરી તેની બામિની, સુકુળ કહીએ તે કામિની. ૨૨૩
 વરસ પાંચ થયાં આલ્યો તેહ, ચાર વાણોતર સાથે લેહ;
 શેઠ ઘેર બીજો નથી કાએ, એને ઘેર નવ જાણે કાએ. ૨૨૪
 રાજાએ વિમાસ્યું એમ, ધના શેઠને આપો તેમ;
 રૂડી પેર એને સખજો, કાંઈ દોહણું નવ દાખજો. ૨૨૫
 જો થાપણ વણસશે પારકી, તો આપણ યઈએ નારકી;
 અખલા વણસશે લવલેશ, તો ધરખાર લૂટીને લેશ. ૨૨૬

* એટલે આ વાત પ્રેમરાજ, ધર્મ શેઠ ને લખલીલા ત્રણ જાણે છે.

જો કાંઈ એને ચઢશે આજ, તોહ તમારી કાદેશ ખાલ;
 કાંઈ મન કોષ ના દાખજો, રૂડી પેર એને રાખજો. ૨૨૭
 મારે ધર્મ પુત્રી એ હવી, સધળાથી વાહાલી તે હવી;
 ખરચ લાગે એતું નેહ, બંડારથી સૌ લેજો તેહ. ૨૨૮
 ધન ધાન્ય સહુ લેજો તમો, જે જોઈએ તે આપું અમો;
 ધનો શેઠ કહે રાજા સુણો, પ્રતાપ તાહરે પૈસો ધણો. ૨૨૯
 ધનો શેઠ અખળા લઈ નય, રાજા ધણું રગિયાતજ ધાય;
 પર ધાપણુ લઈ આવ્યા સહી, સ્ત્રી આગળ નઈ વાતજ કહી. ૨૩૦
 પૂરવ કયા કહી તે ખરી, રાપે સાંધી આદર કરી;

ઢાહરા.

સ્ત્રી કહે શેઠજ સુણો, આ થું કીધું કામ;
 પારકી સ્ત્રી આઢી લાવીયા, કાલો કીધો દામ. ૨૩૧
 ના નવ કહી રાજા કને, પારકી સ્ત્રી શી પેર;
 આપણુ ક્યમ રાખી શકું, ગરીબ આપણે ઘેર. ૨૩૨
 એ સિંહતણું બચડાં વળી, સખનો નોહે સાથ;
 વાધ પાંજરે ખાલવો, આ થું કીધું નાપ. ૨૩૩
 શેઠ કહે સુણુ કામિની, સારી યાશે પેર;
 શાહુકાર જાણી સોંપી તે, તેડી લાવ્યા ઘેર. ૨૩૪

ચોપાઈ.

હવે સ્ત્રી એવું કીજીએ, વદ્ધ કને એને દીજીએ;
 મીજે માળ રહે છે તેહ, તે પાસે મૂકીજો એહ. ૨૩૫
 વહુ આપણી ચતુરસુજાણુ, પતિ વિયોગે કાઢે પ્રાણુ;
 દિવસ રેણી તન આવટે, અમાસ ચંદ્ર કળા જેમ ધટે. ૨૩૬
 સહીએર કરીને ચૂકે એહ, વદ્ધ સરસો ધરે સનેહ;
 સારે પાસે સોગઠે રમે, રેણુ દિવસ એ થું નિર્મમે. ૨૩૭
 સસરે વહુ તેડાવી જસે, આગળ આવી જીભી તસે;
 એ અખળા રૂડી છે નેહ, આપણા રાએ આપી છે તેહ. ૨૩૮
 સહીઅર યજ્ઞ રહો એ જણી, રેણુ દિવસ જાએ તમતણી;
 રસમંજરી સસરાને કહે, એહ વાત મુજ અંગે દહે. ૨૩૯

તમ ઘેર અબળા આપી રાય, એહ વાત હેડે ના સમાય;
 કાંઈ વાત તમે નવ લહો, કારણ સહુ સસરાજી કહો. ૨૪૦
 વણિક એક પરદેશી હતો, વિદેશે વાહાણે તે ચાલતો;
 એ અબળા સ્ત્રી તેહની હાએ, વેચ્યા કર દીધી તે સોએ. ૨૪૧
 કથું નહીં છું ધણું વિદેશ, મારી ચાપણ વળતો લેશ;
 લખલીલાએ કીધું એહ, રાજ દારે આપી તેહ. ૨૪૨
 રાયે તેડયો સધળો સાય, આદર કરી આપી મુજ હાય;
 એને કાંએ ચઢશે આગ, રાએ કહે છે કાઢેશ ખાલ. ૨૪૩
 એવું કહીને આપી ઘેર, હવે વફાઈ કરવી પેર;
 શેઠ અંતા નવ કરશે તમે, મુજ કાટે એ બાંધી અમે. ૨૪૪
 ખાપણ નહીં કંઈ આવે લગાર, નહીં વણસાડું નહીં ધરખાર;
 બે બેળાં થઈ રહેણું ત્યાંહિ, એમ કહી લઈ ગઈ મોહોલ માંહે. ૨૪૫
 સર્વ વાતનું હીરજ લેઈ, ત્રીજે માથે લેઈ ગઈ;
 નચિંત થઈ સસરાને ધણી, ચિંતા કરી નહીં વાતનતણી. ૨૪૬
 બત્રીશી રસોઈ ત્યાં કરી, બે આરોગ્યાં પેટજ બરી;
 હસે રમે લીલા કરતાં રહે, એક એકને અમૃત વેણુ કહે. ૨૪૭
 જૂઝાં સુવે ને બેગું જમે, રમત ધણી રામા બેઠું રમે;
 રસમંજરી વિભાસે તેમ, બારે હાથ લાગે છે કેમ. ૨૪૮
 ચતુર શેઠ ત્રીજા વીશાલ, હેડામાં પડીઓ છે ખ્યાલ;
 હસતાં રમતાં દિવસે હોય, રસમંજરી નીહાળી જોય. ૨૪૯
 ચતુર અંતની ગુણુ આગળી, નયણું માંહે લીધો કળી;
 રસમંજરી ચતુરસુગણ, હવે તેહનું કરીશ વખાણ. ૨૫૦
 પ્રેમરાજ દાવ સાચવે, રખે કાયા મુજ જૂએ હવે;
 બત્રીશ સક્ષણે મહા મનમંત, રસમંજરીનું ચોચું અંત. ૨૫૧
 બેઠું ધણી થઈ છે પ્રીત, રડી રામા રાખે રીત;

દોહરા.

રસમંજરી રસ આગળી, વાસકવેણી વાન;
 હરત વીસ રસાવલાં, જાણે પોપણ પાન. ૨૫૨
 પૂતેમ રસ જુરો ચાંદલો, મુખ ઝોપગા છે જોહ;
 મૃગનેણી રસાવળી, જાણે ઉનમો મેહ. ૨૫૩

નાસિકા કીર તો રસભરી, અધર બિંબ પરવાળ;	
ઢાઢમ દંત રસીકમય, રસના અમીષ રસાળ.	૨૫૪
રસિક શ્રવણ સોહામણા, જેસાં પીપળ પાન;	
ક્રાંદિલા સ્વરઆ ગળી, કરે તે મધુરાં ગાન.	૨૫૫
કનક રસ જુજ શોભતાં, કુચ કંકણ રસ અંબ;	
કટી પંચામણ રસભરી, સુંદરતાએ ખંભ.	૨૫૬
ગંભીર નાભી તે રસ ભરી, જઘ તો કદલી ધંભ;	
રસભરી હંસગતી ચાલતી, રસ શીરોમણી રંભ.	૨૫૭
મગધળી રસ આંગળી, પાંની અળતા રંગ;	
દીસંતી જણે પૂતળી, કરે તપેસર ભંગ.	૨૫૮
શીર સોહંતી રાખડી, પૂલી ખીટલીયા માન;	
મધ્ય ભાગ શેથો શોભતો, ઝાલ ઝળૂકે કાન.	૨૫૯
નિલાવટ ટીલી રતનમે, કંઠ એકાવળ હાર;	
કાંકણ ચૂડી કર ભલી, દશવિધ મુદ્રડી સાર.	૨૬૦
નાકે મોતી રૂડેરડાં, નયણે કાજળ માદ;	
પાયે ધુધરડા ઢળકતા, ઝમકે નેપુર નાક.	૨૬૧
કટી પતળી રૂડેરડી, કંચુ પીરોજી વાન;	
વેણી દંડ સોહામણી, ભમર ઢળકે કાન.	૨૬૨
મુખ તંબોળ તે અતિભલો, રૂચે તેહનો રંગ;	
અંગે સ્વેદ પરિભલ ધણો, મધુકર લુખ્ધ અનંગ.	૨૬૩
શ્રી અપુરવ ગોરડી, રસમંજરી તે નામ;	
દેખંતાં તવ રીઝીયા, રસ ભરી પૂરણ કામ.	૨૬૪

આપાઈ.

રસમંજરી રસ આગળી જેહ, નયણે નિરખી લીધો તેહ;
 જે જણુ બેઠાં હીડોળા ખાટ, કાચતણા ઢાળ્યા છે પાટ. ૨૬૫

છંપા.

રસમંજરી કહે વાત, મારા સગ બોલો સાચું;
 રત ના રાખો ફૂડ, કામ મને લાગે કાચું;
 જૂઠે લાગે જાળ, માનો તમે વાતજ મારી;
 શીખામણુ દેઉં શુદ્ધ, કામવશ કાયા તારી;

બહી રીતે પ્રીતે બોલજો, વાત પૂછું તમને તહીં;
 કહે વચ્છરાજ સ્ત્રી ધમ વદે, સત પુરુષ કાઢાવો સહી. ૨૬૬
 દુઃખ સુખ દે કાચ, વેશ પાલટ તે કીધો;
 છળભેદે છળ સાર, લાયક લઘુવેશજ લીધો;
 પદ્મણી નહીં તમે પ્રીત, સદા સુખના સોહાગી;
 નહિ તમ સ્ત્રીની ગત, ત્રિયા વેશ કીજો તાગી;
 સાચું બોલો સહી તમે, એમાંથી અવગણ્ય ધશે;
 રસમંજરી એમ સ્ત્રી વદે, સાચું કહો કે લાજ ન જશે. ૨૬૭

આપાર્થ.

પરે સખી સુણ સાચી વાત, મુજ આગળ તમે ભાગો ભ્રાંત;
 ઈ જાત ના જાણે તાત, તું તો નિશ્ચે પુરુષની જાત. ૨૬૮
 ધાંચું કહે મુજ આગળ ખરું, નહીં તો શીશ કરેશ કુંપરું;
 વડાં કું પોકારીશ તેહ, કટકા સહજ કરું તુજ દેહ. ૨૬૯
 તો સાચી કહેની અસૂ, સ્ત્રીને વેશ તેં લીધો કસૂ;
 રવ વાત કહેજો મને, નહિ તો મરણ આન્ધું તૂજને. ૨૭૦
 ચન સુણી કુંઆર હડબડ્યો, ધરણીઉપર મૂઝી ખાઈ પડ્યો;
 દ્વ ગદ્ કંઠે બોલાએ નહીં, નયણે નીર તવ આત્માં વહી. ૨૭૧
 તણું પ્રાણ ગયા તે પ્રાત, ધડી બે ધડી થયો ઝાસાત;
 વ ચરણે લાગ્યો કર ધરી, રાખ રાખ તું રસમંજરી. ૨૭૨
 પળપુત્ર શું કરે બાપડો, જાણે વાધણુ હાથે ચડ્યો;
 જને દયા આવે ઊગરું, નહિ તો વણ ખૂટે કું મરું. ૨૭૩
 ને તું દયા કરે મૂજને, તો સર્વે કથા કહું તૂજને;
 રો કર મુજ મસ્તક દેય, તો કાંઈ વાત કહેવાય એહ. ૨૭૪
 રણુ ઁહીને રહ્યો એહ, થરથર ધૂળે તેની દેહ;
 ચન સુણીને બચ વાપીઓ, તેમ નારીએ દેડે ચાંપીઓ. ૨૭૫
 સમંજરી કહે સુણ બૂઆર, સ્ત્રીર યઈને કહેને કુંવર;
 હે કુંવર સુણ અજળા વાત, ચંદ્રાવતી નગરી વિખ્યાત. ૨૭૬
 જ કરે ચંદ્રશેખર બૂપ, રાણી ચંદ્રમાલા અનૂપ;
 હાં સોમ શેઠ વણિકની જાત, તે તો મારો લાગે તાત. ૨૭૭

છપ્યા.

‘વચન આલો મુજ હાથ, અંગ તમને દેખાહું;
વચન આલો મુજ હાથ, સ્ત્રીચરિત્ર શીખવાહું;
વચન આલો મુજ હાથ, ત્રીઆ યદ્ય હું તમારી;
‘દૂમસો નહીં કંઈ મને, ભોગ ભોગવો નર નારી;
‘વચન આલું તે સ્ત્રીતણે, સજે સુખ ભોગવે સદા;
મન મળું નર નારીઆં, નહિ ચિંતા નહીં આપદા. ૨૯૩

ચોપાઈ.

ચતુર શીશમણુ રમતી જોય, ભોગ ભોગવે સુરના સોય;
કરે ભોગ જે મનમાં ગમે, પ્રેમરાજ રસમંજરી રમે. ૨૯૪
રસમંજરી ગુણ કેમ કરી કહું, જોનાં ચરિત્રનો પાર ન લદું;
હવે શ્રીચંદની કહે વિખ્યાત, માય આપને શી કહી વાત. ૨૯૫
કનકાવતીધી શ્રીચંદ ગયો, ચંદ્રાવતીએ પેહોલ્યો થયો;
વાહાણુ સાત લાં આપ્યાં જેઠ, સોના રૂપાને નહીં છોડ. ૨૯૬
સોમ શેઠ બેઠા સહુ સંગ, આવ્યાં સામા તે તે હમંગ;
શ્રીચંદને મળી પૂછ્યું તહીં, પ્રેમરાજ મુજ પુત્રજ કહી. ૨૯૭
શ્રીચંદ કહે શેઠ સુણીએ વાત, જાત્રા કારણુ આપ્યા પ્રેમરાજ;
કહે વાહાણુ લેઈ જાઓ તમે, જાત્રા કરી આવીશું અમે. ૨૯૮
સોનું રૂપું દેખી ગંભીરો, સોમ શેઠ મનમાં રંછીઓ;
શેઠ કહે શ્રીચંદ સુણુ વાત, રખે કુંવરને કરે કોઈ ધાત. ૨૯૯
શ્રીચંદ કહે રૂડો છે સાથ, મેં સોંપ્યો છે તેને હાથ;
કોઈ દુઃખ મા ધરશે તમે, રૂડે સાથ સોંપ્યો છે અમે. ૩૦૦
સોમશેઠ મંદિર બણી ગયા, દ્રવ્ય દેખી રળિયાતજ યયા;
માત તાત બધવ મન ધરી, કુંવર આવશે જાત્રા કરી. ૩૦૧
જેણે વસ્ત મંગાવી જેઠ, તે શ્રીચંદ આપી તેઠ;
શ્રીચંદ મળવા એહેવું ગણી, પ્રેમરાજના સસરા બણી. ૩૦૨
મેવા બરી પેટી આગળ ધરી, પૂરવ કયા સંક્ષેપે કરી;
જાત્રા કારણુ ગયા છે જેઠ, માસ પાંચમાં આવશે તેઠ. ૩૦૩
એવી વાત કરે છે જેમ, પ્રેમાવતીએ તેડાવ્યા તેમ;
મુક્તાફળની કાંચળી સાર, તે આપીને કસ્યો જોદાર. ૩૦૪

તેને ચાર પુત્ર છે સોએ, સધળાંથી હું નાહાનો હોએ;
 કાંઈ વણજ નાહીને લગાર, સારે માત પિતા દુઃખ ધરે અપાર. ૨૭૮
 તેનું દુઃખ મેં લહું અંબાર, વાહાણુ તો મેં પૂર્યા ચાર;
 ચાલણુ કરી વેળા ધઈ, મૂળ ત્રીઆ તો પીઢેર ગઈ. ૨૭૯
 તેહેને મળવા ગયા અમો, કહું સ્ત્રીચરિત્ર લાવળે તમો;
 સ્ત્રીચરિત્ર માગ્યું એણીએ, હું આળ્યો નગરી આણીએ, ૨૮૦
 વસ્ત સરવ હું ચીસચો, સ્ત્રી ચરિત્ર લેવા નીસચો;
 શરતાં સમાચાર એવો લહો, ધર્મશેઠ ઘેર આવી રહો. ૨૮૧
 શેઠ વચને વાણોતર સાથ, ઘેર મોકલી સધળી મીરાત;
 ધર્મ શેઠ ઘેર રહો દશ માસ, તેણે મૂક્યો વેશ્યા પાસ. ૨૮૨
 વેશ્યા નામ લખલીલા સોય, રૂપે જાણે રંભા હોય;
 તે વેશ્યાએ કીધી પેર, નવ માસ ત્યાં રાખ્યો ઘેર. ૨૮૩
 સ્ત્રીરૂપે ત્યાં હું રાખીએ, રાત્ર આગળ લેઈ લખીએ;
 રાય આગળ જઈ કહું એમ, ચાપણુ પારકી રાખું કેમ. ૨૮૪
 ધણી એક અબળાનો જેઠ, વાહાણુ બેસી ચાલ્યો તેઠ;
 રનાન કરવા હું બેઠી જશે, મારે કર લઈ સોંપી તમે. ૨૮૫
 વેશ્યા પાપણી એવી ધઈ, રાજદાર મેહેલીને ગઈ;
 મારા મનમાં ચિંતા ધઈ, વાધની પેરે નિદ્રા ગઈ. ૨૮૬
 પછી રામજી કીધું જેઠ, તમ સસરા કર સોંપી તેઠ;
 બાએ આળ્યો તારે શરણુ, પુણ્ય હતું તો પામ્યો ચરણુ. ૨૮૭
 એટલું દુઃખ શરીરે ધણું, તુજ દીઠે સધળું વીસણું;
 હું મૂરખ નવ લહીરે પેર, ચરિત્ર કાજ રવડાળ્યો ઘેર. ૨૮૮
 મારે માથે પુન્યજ હતું, તો તમ ધર પામ્યો છું છવું;
 એ સહુ વાત તમો મન ધરો, તેમાં વિચાર અતીશે ખરો. ૨૮૯
 રસમંજરી કહે પ્રેમરાજ, હવે પ્રીત કરો કરી સહુ કાજ;
 વચન એક માંચું છું એક, તમે મને નાંખો દેતા છે. ૨૯૦
 કુંવર કહે હું પામ્યો ચરણુ, જીવન મરણુ તમારે શરણુ;
 વાર વાર તું સુણજે કરણુ, શરણુ આળ્યો તેને નહીં મરણુ. ૨૯૧
 એવાં વચન કુંઆરનાં સુણી, કાંટયામાં રહો એવું ગણી;
 મુરખપણું નવ જોયું આય, કાંટયામાં રહો એવું ગણી. ૨૯૨

છાંપો.

વચન આલો મુજ હાથ, અંગ તમને દેખાહું;
વચન આલો મુજ હાથ, સ્ત્રીચરિત્ર શીખવાહું;
વચન આલો મુજ હાથ, ત્રીઆ યષ્ઠ હું તમારી;
દૂબરો નહીં કંઈ મને, ભોગ ભોગવો નર નારી;
વચન આણું તે સ્ત્રીતણે, સજે સુખ ભોગવે સદા;
મન મળ્યું નર નારીઆં, નહિ ચિંતા નહીં આપદા. ૨૯૩

ચોપાઈ.

ચતુર શીશમણુ રમતી જોય, ભોગ ભોગવે સુરના સોય;
કરે ભોગ જે મનમાં ગમે, પ્રેમરાજ રસમંજરી રમે. ૨૯૪
રસમંજરી મુણુ કેમ કરી કહું, એનાં ચરિત્રનો પાર ન લદું;
હવે શ્રીચંદની કહે વિખ્યાત, માય બાપને શી કહી વાત. ૨૯૫
કનકાવતીથી શ્રીચંદ ગયો, ચંદ્રાવતીએ પોહોત્યો યયો;
વાહાણુ સાત લાં આણ્યાં જોઈ, સોના રૂપાને નહીં છોઈ. ૨૯૬
સોમ શેઠ બેઠા સહુ સંગ, આવ્યાં સામા તે તે ઉમંગ;
શ્રીચંદને મળી પૂછ્યું તહીં, પ્રેમરાજ મુજ પુત્રજ કહી. ૨૯૭
શ્રીચંદ કહે શેઠ સુણીએ વાત, જાત્રા કારણુ આહ્યા પ્રેમરાજ;
કહે વાહાણુ ભેઈ જાઓ તમે, જાત્રા કરી આવીશું અમે. ૨૯૮
સોનું રૂપું દેખી ગંજીઓ, સોમ શેઠ મનમાં રંજીઓ;
શેઠ કહે શ્રીચંદ મુણુ વાત, રજે કુંવરને કરે કોઈ ધાત. ૨૯૯
શ્રીચંદ કહે રૂડો છે સાથ, મેં સોંપ્યો છે તેને હાથ;
કાંઈ દુઃખ મા ધરશે તમે, રૂડે સાથ સોંપ્યો છે અમે. ૩૦૦
સોમશેઠ મંદિર બણી ગયા, દ્રવ્ય દેખી રળિયાતજ યયા;
માત તાત બધવ મન ધરી, કુંવર આવશે જાત્રા કરી. ૩૦૧
જણે વસ્ત મંગાવી જોઈ, તો શ્રીચંદ આપી તેહ;
શ્રીચંદ મળવા એહેવું ગણી, પ્રેમરાજના સસરા બણી ૩૦૨
મેવા બરી પેટી આગળ ધરી, પૂરવ કયા સંણેયે કરી;
જાત્રા કારણુ ગયા છે જોઈ, માસ પાંચમાં આવશે તેહ. ૩૦૩
એવી વાત કરે છે જોમ, પ્રેમાવતીએ તેહાવ્યા તેમ;
મુક્તાદળની કાંચળી સાર, તે આપીને કચ્ચો જોહાર. ૩૦૪

પ્રેમાવતીએ દીધી આશીશ, શ્રીચંદ જીવે કોડ વરીસ;
 વાત પૂછું હું તાંહાં ધણી, શેઠ નાવ્યા તે કેમ મુજ બણી. ૩૦૫
 જાત્રા કરે લીધો છે વેશ, ચરિત્ર લેવા ગયા પરદેશ;
 કનકાવતી નગરીમાં ગયા, સ્ત્રીચરિત્ર ત્યાં નવ પામીયા. ૩૦૬
 તમ જીપર માયા છે બણી, ચરિત્ર કાજ મલાતમ બણી;
 એવું સુણી પ્રેમાવતી કહે, શ્રીચંદ તું તો કાંઈ નવ લહે. ૩૦૭
 જા જાણું છું રહ્યા તે જોહ, પરનિવાસું વલૂધ્યા તેહ;
 સર્વ વાત જાણું છું હું, મુજને જાડાડો છો સૂંપ. ૩૦૮
 મુજ જીપર એની નય મયા, ટળવળતી મૂકીને ગયા;
 મુજને અવગણ્ય કરી ગયા જોહ, પરનારીસું રીઝયા તેહ. ૩૦૯
 આ મુક્તાદ્વળની કંચુકી કરી, જંશું વલૂધ્યા તેની ખરી;
 તેનો ઉતાર હું સું લેશ, હવડાં શાકી કટકા કરેશ. ૩૧૦
 બૂખ્યાં દિવસે નવ બાવે ધાન, રેણી સમે ના ખાઈપાન;
 અમો સાંભળી એવી વાત, કનકાવતી નગરી વિખ્યાત. ૩૧૧
 સામી નારી નથીરે અજાણ્ય, રૂપવંતી એ ચતુરસુજાણ્ય;
 કામણ્ય મોહણ્ય જાણ્યે જોહ, પુરુષ વશ કરી લે તેહ. ૩૧૨
 હવે શ્રીચંદ કહો તે કરું, તમ વચન મુજ મસ્તક ધરું;
 જાંહાં હોમ તે કૂશળ હજો, ચરિત્ર લઈ વેહેલા આવજો. ૩૧૩
 એની રક્ષા કરજો માત, રક્ષા કરજો હળધર શ્રાત;
 એ જીવતા હશે જો જાત, તો મારે મન જિઅછંગની વાત. ૩૧૪
 હોહરો.

શ્રીચંદ વળતો એમ કહે, સુણ્ય પ્રેમાવતી વાત;
 માયા ન હોત તમજીપરે, તો ચરિત્ર લેવા ના જાત. ૩૧૫
 નગર ફરી તે જોઈજિં, ના મળ્યું લવલેશ;
 અમને તમ બણી મોકલી, શેઠ વળ્યા પરદેશ. ૩૧૬
 ચોપાઈ.

શ્રીચંદ કહે રેણી ગઈ ધણી, આઘા દો જાજિં ઘર બંણી;
 કાંઈ રીસ મનમાં ના ધરો, મીઠી વાત તમે તાંહાં કરો. ૩૧૭
 મુક્તાદ્વલ તણી કાંચળા, વારે અનોપમ - દીસે વળી;
 મને કહ્યું રૂડીપેર રાખજો, પ્રાણપ્રિયાને તમે આવજો. ૩૧૮

મુનથી ક્ષણું અળગો ના યાય, પરશ્રીવાસું કેમ મળે જાય;
 એમ શેઠ લાં એહેવો ધીર, પરનારીનો તે તો વીર. ૩૧૯
 તેને એવું કાં તમે કહો, ભાભી કાંઈ તમે નવ લહો;
 શ્રીચંદ મેહેતો જાણ્યો ચતુર, તુજ સરખો નથી કો જૂર. ૩૨૦
 શેઠ સરખો વાણોતર હોય, સરખે સરખા મળીયા સોય;
 તાંહાંનો ખેમકુશળ કાઢાવજો, એકવાર દીનપ્રતે આવજો. ૩૨૧
 હા ભાભી કુશળ કાઢાવસું, એકવાર દીન પ્રતે આવસું;
 એટલું કહીને શ્રીચંદ ગયો, ઘેર આપણું પોહોંતો યયો. ૩૨૨
 હવે કયા કહીયું એક, પ્રેમરાજ રસમંજરી જેઠ;
 પ્રેમરાજ રસ પામ્યો સ્વાંત, બે જણાં રસમાં રમે એકાંત. ૩૨૩
 આસન બેઠ સુંદરી શીખવે, રાત દિવસ એણીપેર નીગમે;
 વિવિધ ભોગ ભોગવે વીસાલ, રસમંજરી ચતુર રીસાલ. ૩૨૪
 રસભેર એ એણીપેર જાએ, એક વરસ એમ કરતાં યાએ;
 પછે ખટ વરસે પતી આવ્યો તેઠ, વાહાણું નવ તાં સાથે લેઠ ૩૨૫
 સ્ત્રીનો પ્રેમ વધ્યો તેહને, ધણી વરત આખડી જેહને;

દોહરા.

રઘુરાજ તાંહાં આવીયો, લાવ્યો વાહાણુ સુવાહાણુ;
 નવ વાહાણુ પોતાતણાં, આવ્યો ચતુર સુજાણુ. ૩૨૬
 કરતૂરી કપૂર ને, સોનું રૂપું સર્વ;
 જમકૂલ જાવંત્રી ધણી, એમ અવેખે દ્રવ્ય. ૩૨૭
 કેશર ગુલાબ પારો ધણો, કસુંખીના કોહાર;
 લવંગ સોપારી લેખા વની, માહેબરીયો કસખી તાર. ૩૨૮
 વસ્ત્ર ભર્યાં વિધવીધનાં, માણુક મોતીના હાર;
 પેટી ધણી ઝવેરની, લાવ્યો માલ અપાર. ૩૨૯

ચૌપાઈ.

દુકડે આવી કીધી પેર, સમાચાર લાં આવ્યો ઘેર;
 ધનો શેઠ તાંહાંહરખ્યો અપાર, અતિ આનંદ યયો તે વાર. ૩૩૦
 પીતા સામા જાએ જસે, રઘુરાજ ઘેર આવ્યા તસે;
 માત તાત બેઠયાંજ રસાલ, તદ્દક્ષણ પોહોંતા ત્રીજે માલ ૩૩૧

દાહરા.

રસમંજરીએ જાણીજી, પતિ આવ્યો નિજ ઘેર;
 સામાએ સ્ત્રી તેહેને* કરી, સહુગાર સજાવ્યો પેર. ૩૩૨
 અધીક આભૂષણ ધર્યાં, પ્રીતે ચાવ્યાં પાન;
 અધીક રસમંજરી થકી (કરી), ત્રીઆએ મેલ્યું તાન. ૩૩૩
 બેઠી અબળા બારીએ, બે નવ રાખશે લગાર;
 બેઠાં બે એકાંતસું, કાણું ના લાગી વાર. ૩૩૪
 શેઠ આપણને શું કરે, આંખે જુએ એમ;
 જીની આંચ આવે નહીં, તમને રતી તે તેમ. ૩૩૫

ચોપાઈ.

શેઠ થયો છે કામાતૂર, મળીઆં પ્રેમલ તાંહાં બરપૂર;
 બન્નો જણ બેઠાં એકાંત, ભાગી વિદેશ કેરી બાંત. ૩૩૬
 વાત કરી ત્યાં મનડા તણી, મેહેલી વસ્ત બદ્ધ તે તણી;
 સાણુ જરી મોતીના હાર, હીરા જડિત મોંધાં અપાર. ૩૩૭
 જરી પટોલાં ચીરની જાત, છીટ રેશમી મોંધી આત;
 રતન જડિત કંચુઓ તેહ, મેહેલ્યાં મુખ આગળ જઈ તેહ. ૩૩૮
 દર્પણ તકતા મોંધા ધણા, બીલોરી કાચ યાજ નહીં મથા;
 સર્વ જોઈ રણિયાતજ થઈ, આલિંગન દીધું તે સહી. ૩૩૯
 વાતો કરતાં વીતી રાત, પ્રેમે તાંહાં થયું પરભાત;
 દાતણ દાન કર્યું જોજનં, બે જણ બેસી જમીઆં અંન. ૩૪૦
 રસમંજરી ને શેઠ જોહ, સોના સોગઠાં માંડણો તેહ;
 રધુરાજ ને રસમંજરી, ત્રીલ અબલા તાંહાં આવી ફરી. ૩૪૧
 સાચું કહે નારી તું સોએ, આ અબલા તે કેની હોએ;
 સાચું બોલ ઘું સુંદરી આજ, આ અબલા આવી કાણુ કાજ. ૩૪૨
 નારી થાપણ આ સ્ત્રી જોહ, આપણે મંદીર મૂકી તેહ;
 માંડી કહી થઈ વાતજ ધણી, પરભાતે તાંહાં સોપું ધણી. ૩૪૩
 રધુરાજ કહે સુણ કામિની, અતી અનોપમ એ ભાગિની;
 એવી વાત કરે છે જમ, કુંવરને નિદ્રા આવી તેમ. ૩૪૪

દોહડા

રસમંજરીએ વીચાર્યું, સૂતો નચિંતજ હોઈ;	
પોતજ માંડી દય વિષે, મારું એહેને જઈ.	૩૪૫.
લીધો.છરો વેગે કરી, તાહા શેઠજ પૂછે વાત;	
શું કરશે રસમંજરી, અબે કરી અખિઆત.	૩૪૬
પ્રેમદા કહે શેઠજ સુણો, એને મારું આજ;	
સ્ત્રીચરિત્ર તમને આપવું, કરવું તમારું કાજ.	૩૪૭
બીહીશો મા કો અમયકી, જૂઓ રાખી નયણેનેહ;	
ચમકી જશે ના ચંતયી, યશો ના કાપર તેહ.	૩૪૮

ચોપાઈ.

રસમંજરી વીચારે એમ, કે મારું કે રાખું કેમ;	
એવો મનમાં કરી વિચાર, તક્ષણુ તો મારું જરયાર.	૩૪૯
એમ કહી હૈયામા હસી, શીશ શેઠનું વાઢયું ધસી;	
નિદ્રામાં તે નિદ્રા થઈ, કાઈથી કાઈ બીહીશો નહીં.	૩૫૦.

છંપા.

સ્ત્રીચરિત્ર જો કરે, તો વાધને બાધ નાખે,	
સ્ત્રીચરિત્ર જો કરે, મરદ ગાડો કરી રાખે;	
સ્ત્રીચરિત્ર જો કરે, નાંગની મણીજ લેવે;	
સ્ત્રીચરિત્ર જો કરે, હામ બદામ ન દેવે;	
જો સ્ત્રી ચરિત્ર ધારે સહી, લજ્જા કોની નવ ધરે;	
કાઈધકી તે ડરે નહી, જૂહૂ બોલીતે સમુદરવ તરે.	૩૫૧
સ્ત્રીચરિત્ર જો કરે, મરદ કઈ મોટા મારે;	
સ્ત્રીચરિત્ર જો કરે, વાદ કરતાં નવ હારે;	
સ્ત્રીચરિત્ર જો કરે, મમતિના મમત મૂકાવે;	
સ્ત્રીચરિત્ર જો કરે, ચતુરની ચોટ ચૂકાવે;	
સ્ત્રી ચરિત્ર તો એવું કરે, જીવ જૂળવા નહીં જદા;	
કય મારતાં વાર લાગે નહી, તેને શી ચિંતા કે આપદા.	૩૫૨

હમણાં ગરજે કરથાં એમ, પ્રેમરાજ કંઈ ચઢસું તેમ;
 સસરાને હું કહીશ એમ, હવે આપણ કરીશું કેમ. ૩૭૯
 હવે આપણે જીવત વીસણું, પુત્ર તમારે એહેવું કર્યું;
 રાજની યાપણ દૂતી જોહ, તે અળખા લેઈ ગયા તેહ. ૩૮૦
 એવું કહી રસમંજરી ગઈ, વેશ્યા મન અચાંચે ધઈ;
 જોખન ચતુરાર્થએ ગુણ ભરી, ધન ધન ચતુરત્વ રસમંજરી. ૩૮૧
 સ્ત્રીચરિત્રની વિદ્યા કરી, ત્રીજે માળ પોહોતી સુંદરી;
 ના જાણે દાસી ના જાણે દાસ, રસમંજરીએ નાંખ્યો પાસ. ૩૮૨
 પાછલી રાત રહી ધડી ચાર, તે વેળા આવી નીરધાર;
 પોતાના પતિને માચ્યો જોહ, કારણ કે નવ જાણે તેહ. ૩૮૩
 સ્ત્રીતણાં ચરિત્ર તો વિસ્તરે, તોડે લટ નયણ જલ ભરે;
 નાંખે અંગ તણા શણગાર, કરે શબ્દ કાંઠાં ગયો ભરથાર. ૩૮૪
 અકલ પણે બહુ ચાલે રવેદ, કાંઈ નવ જાણે તેહેનો બેદ;
 નખે કરી વલૂરે દેહ, તેનો કાંઈ ના જાણે છેહ. ૩૮૫
 હાથે કરી કરે તન ધાત, એમ કરતાં ધયો પ્રભાત;
 હાથે સાટકા માચ્યા તાંહે, શરીર સંક્રામ્યું તે જાંહે. ૩૮૬

પૂર્વજાયા.

ધન શેઠ ધન છે, અિ આ, બેદુ વિમાસે એમ;
 ધડી ચાર દિવસ ચઢ્યો, પુત્ર ના ઊઠ્યો કેમ. ૩૮૭.
 વાહાણુતણી વસ્ત્ર વણસશે, છેવ પરાયેરે હાથ;
 સૂતો પુત્ર ઉઠાડીએ, ચાલો જઈએ સાથ. ૩૮૮.

ચોપાઈ.

એવડી વાત વિમાસે જસે, ત્રીજે માળે પોહોત્યા તસે;
 પુત્ર તહાં નવ દીઠો જોહ, રૂદન કરે વહુ બેઠાં તેહ. ૩૮૯
 અતેક પ્રકારે વિલાપે ઘણું, અંગ પછાડે તે આપણું;
 તન મન જિવડો જહાં છે જાર, કરે ચરિત્ર ના લાધે પાર. ૩૯૦

છંદો.

પાતર ધર પ્રેમરાજ, ત્રિયા મન ચોંટયું તાંહે;
 અહીં રૂદન કરે રીઝનાં, પ્રેમ વળઓ ઘટમાંહે;

શ્રીનાં ચરિત્ર અપાર, કાઈ તે રતિ ના જાણે;
 ધરધરીઓ ધનરાજ, કુંવર નવ દીઠો વાદાણે;
 મોહોલ સરવ શોધી વળ્યા, કુંવર મેહેલ દીઠો નહીં;
 શ્રીચરિત્રની આગળે, શેઠ શોધી કાઢે કહીં. ૩૯૧

ચોપાઈ.

ધનો શેઠ ધન શ્રી છે નાર, વહ કને પૂછે વીચાર;
 પૂછે પુત્રે વહ દુબ્યાં અસૂ, અંગ પછડે! કારણ કસૂ. ૩૯૨
 વહ કહે સસરાજી સુણો, પુત્ર તમારો અંચળ ધણો;
 મુજને નિદ્રા બાપી જસે, તે અબળા બ્રહ્મડી તસે. ૩૯૩
 વેહેરણ નિદ્રા વેહેરી હોઈ, તારે છુદ્ધ વિચારી જોઈ;
 રાયની યાપણ અબળા જોહ, તેને કાઢી લઈ ગયા તેહ. ૩૯૪
 પિયુના ગુણુ કેમ કહું કથી, હવે આપણું જીવતર નથી;
 હું અબળા નવ જાણું મરમ, તમારે પુત્રે કીધું કરમ. ૩૯૫
 સઘળી વાતનું કહિને હેત, ધરણી ઢળીને ધઈ અચેત;
 ધહિ બેએ તવ મૂછાં વળી, રૂદન કરંતી ના રહે ધડી. ૩૯૬

હોહુરા.

ખોળા પાથરી કરગરે, તમે આ શું કીધું કંથ;
 લાજ લગાડી ભોકમાં, ચતુરનું બૂડયું ચંત. ૩૯૭
 હું આ વાત ન જાણતી, રાત ના તેડત આહિ;
 રેણી રહેત દાદા ધરે, તમે ત્રિષા ન દેખત તાંહે. ૩૯૮
 પાંચ વરસે આવીયા, હું જોતીતી વાહ;
 અબળા દીડી રૂપડી, ધડ્યો હેમામાં ધાટ. ૩૯૯
 અબળા દીડી રંભા સમી, મુજ મુખ ના જોયું તેમ;
 હું તો ભરમે જૂલ્યા પડી, સુખે કાઢી ગયા એમ. ૪૦૦
 મેં જાણ્યું મન માહરે, રીસાણો ભરધાર;
 પરભાતે મનાવશું, (આ તો) કાઢી લેઈ ગયા નાર. ૪૦૧
 કહો દાદા શું કીજાએ, રૂદન કરું છું રાત;
 કાર વેપાર સર્વે ગયો, જગ જણાવી જાત. ૪૦૨
 શાહુકાર ધર સાંભળ્યું, જીવતી મેલી જોડ;
 કથી વાતે નહીં આંતરે, નહીં ખાંપણ કે ખોડ. ૪૦૩

- જવાળ શો દેશો રાજને, શં બોગવશં સખ;
 ધણી એહનો આવશે, શં દેખાડશે મૂખ. ૪૦૪
- મેહેલ વેચારો તખતણા, લૂટારો ધણું ધન;
 નહીં એકી વાતે છૂટકે, દુઃખ દેશે રાજન. ૪૦૫
- એકે સજ પડતી નથી, દં રોતીતી હાર;
 કાઠી લઈ ગયા કાગિની, જીવત રહેને નરનાર. ૪૦૬

ચોપાઈ,

ધનો શેઠ વીચારે અસુ, લેઈ ગયો તે કારણ કશું;
 જીવરિતની ખાંડી વાત, ધને રોઢે માન્ય સાક્ષાત. ૪૦૭

માર્યો સ્ત્રીએ બાળક શેઠ, પગલું નવ જડ્યું રજા ઠેક;
 કવણ પાપ તે કીધું ખરું, મુજ બેઠાથી કારજ નવ સચું. ૪૦૮

તું અવતર્યો બામારે સૂત્ર, અમ દુઃખ દેવા આવ્યો પૂત્ર;
 મુજ દુઃખ દેવા આવ્યો આંખે, સાગરમાં નવ બહુચો કાંખે. ૪૦૯

વહ કહે સસરાજ સુણો, હવે તમે મન વાળી ગણો;
 કાંઈ દુઃખ તમે નવ ધરે, વાહાણુ દ્રવ્ય ઘેર આણી બરો. ૪૧૦

એહ વાત વીસારો પરી, રજે વાત કોઈ જાણે ખરી;
 પૂછે તેને એવું કહો, અમ બેટો રીસાવી રવો. ૪૧૧

હવે જીવ ખૂએ નથી ખરું, એમ કરતાં આપણુ ઊગરું;
 સસરો કહે વહુ દુઃખીઓ દાંધ, સૂકુણની સતવતી તૂંધ. ૪૧૨

દિન દિન તારા પૂજાં પાવ, તજને કળીનો નવ લાગ્યો વાવ;
 સસરો સાસુ ત્રીજી વહુ, ધરમાં આવી બેઠાં સદા. ૪૧૩

ધનો શેઠ જીઈ બાહર ગયો, સાહેર તીરે પોહાતો ધયો;
 વાહાણુ તણો દ્રવ્ય ધણો આણીયો, ધણું કષ્ટ સહે છે વાણીયો. ૪૧૪

દુઃખતણો નવ લાધે પાર, હવે શં થારો કરતાર;
 જાણે દ્રવ્ય સાહેરમાં તરે, શેઠતણે ઘેર રિદજ બરે. ૪૧૫

સોસ કરે જહાં લગ સાસ, એમ કરતાં આસ્યો એક માસ;
 મહિનો મુસારો વાણોતર જોડ, સહુ સહુને ચૂકવીજી લેડ. ૪૧૬

જના જીવ નોતા જૂજવા, તે વાણોતરને વીછોહ હવા;
 એક કહે વીધન થયું પર, ખીજો કહે કાંઈ નહીં પાધર. ૪૧૭

ત્રીજો કહે ધણે દન આવીયો, ચોથો કહે નિધાને બાવીયો;
પાંચમો કહે એ નવ રહે ઘેર, છઠ્ઠો કહે શી યઈ હશે પેર. ૪૧૮
સાતમો કહે બલો રઘુરાજ, આલે મેલે ધણૂં કરે કાજ;
નોમો કહે એનો શો વિસ્તાર, દશમો કહે નહીં મળે સંસાર. ૪૧૯
એમ વાણોતર વાતો કરે, ધનો શેઠ સહુ મનમાં ધરે;
હસતા રમતા ગયા સહુ ઘેર, હવે એ સ્ત્રીની શી યઈ પેર. ૪૨૦

દોહરા.

(લખ)લીલા કહે પ્રેમરાજ સુણ, વિભાસ ન મોટી આશ;
(પછે) હરખ બચાં જિતાવળાં, આળ્યાં રાજ પાસ. ૪૨૧
વેશ્યા રાજ પે કહે, સુણ હો સ્વામિ નરેશ;
યાપણનો ધણિ પ્રેમરાજ, ગયો હતો પરદેશ. ૪૨૨
સાહેર નાહાવા હું ગઈ, મુજસૂ સોંપી થાપ;
મેં આપી તમ હાથમાં, તે સ્ત્રી એની આપ. ૪૨૩
હું શાહુકાર પણ વેશ્યા યઈ, ના રહે મારે ઘેર;
મેં સોંપી તમને સહી, પ્રેમદા આલો પેર. ૪૨૪
તે ભામિનીનો એ ધણી, એનું નામ પ્રેમરાજ;
હું જાણી ધર માહરે, એનું કરજો કાજ. ૪૨૫

ત્રીપાઈ.

એમ કહી લખલીલા ગઈ, મનમાંહે ધણું હરખિત યઈ;
રાય કહે સુણો પ્રેમરાજ, હાવભાવ બહુ કીધો આજ. ૪૨૬
રાખ્યો આઠ દિવસ તે ધામ, કચેરિએ આવે તે ઠામ;
આગતા સ્વાગતા કીધી ધણી, રાજએ પ્રેમરાજજ તણી. ૪૨૭
રાજએ પૂછ્યું ત્યાં જાણુ, કાંઠાં ગયાં તમારાં વાહાણુ;
વાહાણુ સાત ગામ મુજ ગયાં, સ્ત્રી ક્ષેવાને અમો આવીયા. ૪૨૮
સાથે તમ વાણોતર નથી, તે કારણુ કહોને મુજ કથી;
શું પરચ રાખું અમતણે, અહિં શી કરવી છે મોટમણે. ૪૨૯
વાણોતર સાથે છે વાહાણુ, ચાલી ગયા નૌકાનું ન દે દાણુ;
અમો એકલા અહીં રહ્યા અસુ, સ્ત્રી લઈને ઘેરજ જસુ. ૪૩૦

દોહરા.

રાજા કહે સુણુ પ્રેમરાજ, હું પૂછું છું આજ;
 સાથે સ્ત્રી લઈ નીકળ્યા, તે શું પડ્યુંતું કાજ. ૪૩૧
 શેઠજ વળતો બોલીયો, સાંભળ રાજા એમ;
 ત્રિઆ સાથે બોલવું પડ્યું, અમો જળવટ નીકળ્યા જમ. ૪૩૨
 એક વડો વાળોતર વાણીયો, તેની પરણ્યા કન્યાય;
 એક બાઈ હતો સ્ત્રી તણે, નથી ખાપ ને માય. ૪૩૩
 તે વણિક આબ્યો વાદાણમાં, ત્રિઆ રહે કેને ઘેર;
 શાહુકાર જાણી સોંપીયાં, લખલીલાની પેર. ૪૩૪
 ઘેર મોકલીએ ગુણુ આગળી, નહીં દીઠો મોહાણ ને મામ;
 સોઠનું સાલ ધણું નડે, માટે મૂકી તમારે ધામ. ૪૩૫
 ચોપાઈ.

રાજાએ વાત માની નીરધાર, તેડાબ્યો તાં શેઠજ તાર;
 મુખ જોડી ગયું મુખ રંગ, શેઠતણો ભાગ્યો જિમંગ. ૪૩૬
 ચાલણુ સગઈ કીધી જસે, ધનો શેઠ તેડાબ્યો તસે;
 તે શેઠ આબ્યો સભા મુકાર, રાજાને જઈ કીધો જુદાર. ૪૩૭
 રાય કહે સાંભળો ધનરાજ, તે અગળા અહીં લાવો આજ;
 ધર્મ પુત્રી અમારી ખરી, રૂડી સગઈ આપું કરી. ૪૩૮
 જમાઈ બહો એ ધનરાજ, થાપણુતો ધણી પ્રેમરાજ;
 શેઠ કહે સુણો તમે રાય, એક વચન મુજ કરો પસાય. ૪૩૯
 પ્રેમરાજ છે નર અતિ બહો, મારા ધર લગણુ મોકલો;
 મેં રાખી છે પુત્રી કરી, તે જીવર મુજ માયા ખરી. ૪૪૦
 તે માટે જમાઈ પ્રેમરાજ, રૂડી પેર અપાવું આજ;
 બે દિન રાખું મારે ઘેર, કરું સગઈ રૂડી પેર. ૪૪૧
 નરપતિ વચને તેડી ગયો, ઘેર આપણે પોહોતો થયો;
 મનમાંહે અતિ ચિંતા થઈ, બ્યાધની પેરે નિદ્રા ગઈ. ૪૪૨
 મનમાંહે આવરજન કરે, પ્રેમરાજ મન દરખજ ધરે;
 પ્રેમરાજ તવ પૂછે વાત, વસ્ત અમારી કાં છે તાત. ૪૪૩
 મુજ સ્ત્રી છે શું તમ ઘેર, તે તો મુજને કોહોતી પેર;
 દિવસ ચાર આંહાં રહેતાં થયા, નવ દેખું હું મારી ત્રિયા. ૪૪૪

યાપણુ વેશ્યા કને માગેશ, રાજ આગળ લઈ રાખેશ;
 એવી વાત કુંવર ઝાઠવો, રસમંજરીએ રાતે શીખવ્યો. ૪૪૫
 શેઠ તમો કીધૂ એ શું કાજ, એમ કહી બિલ્લો પ્રેમરાજ;
 ધને શેઠ જઈ જાહે ધર્યો, પ્રેમરાજ તું છે ગુણુ બર્યો. ૪૪૬
 ચતૂર તું વીધારી જોએ, લાજ બર્યો તું દીઠો સોએ;
 તારું ચિત્ત જેમ માને ખરું, તે અળખા તુજ દષ્ટે કરું. ૪૪૭
 પ્રેમરાજ મનાવ્યા જસે, વદ્ધ કને શેઠ આવ્યા તસે;
 વદ્ધ તમો મુને મત દો ખરી, પ્રેમરાજ માનશે કેમ કરી. ૪૪૮
 વચન એક સસરાજી કરે, જઈ વેશ્યા પાસે મુસ્તક ધરે;
 એણે યાપણુ સોંપી વેશ્યા હાથ, તે કાષ્ઠ કેહેશે જુદી આથ. ૪૪૯
 વચન સુણી વણિક તે ગયો, વેશ્યાને ઘેર પોહોતો થયો;
 વેશ્યા કહે અહો ધર્મરાજ, એવડું શ્ર અમ સરખું કાજ. ૪૫૦
 શેઠ કહે લખલીલા એમ કરે, વચન અમરું ચિત્તમાં ધરે;
 તુજ ઘેર અળખા યાપણુ જોઈ, તેં રાજ ઘેર સોંપી તેહ. ૪૫૧
 એ રાજાએ મુને આપી સોય, વસ્ત્ર એહ મેં રાખી તોય;
 મુજ બેટા અહ્યો તો વાહણુ, ખટ વરસે આવ્યો તે જાણુ. ૪૫૨
 તેણે પાપીએ કીધું એમ, લઈ ગયો યાપણુ કરું હવે કેમ;
 ને તું વચન કહે તે કરું, તું રાખે તો હું જોગરું. ૪૫૩

છપ્પા.

વાંકા થયા તે ગ્રેહ, પુત્ર પોતાને માર્યો;
 દિન વાંકા થયા ગ્રેહ, સ્ત્રિયા ઘેર કારજ સાર્યો;
 દિન વાંકા થયા ગ્રેહ, વેશ્યા ઘેર પગે લગાયો;
 દિન વાંકા થયા ગ્રેહ, સસરા સામુને બમાયો;
 જવ વાંકા ગ્રેહે થયા વણિકના, રીઝે વંશ જોયો તવે;
 ઘર ઉજડ કરી નારી જશે, જન્મ આશિયાળો જોમવે. ૪૫૪
 ધન ધણું હોય ધાન, મમત પોતાનો મડે;
 ધન ધણું હોય ધાન, છેક દૃઢે જૂઠું છડે;
 ધન ધણું હોય ધાન, કુળ જોળે ને મારે;
 ન ગણે કોને લેખામાંય, કટમને કાંઈ ના કારે.

એ ધન ધાન હોયે ધણું, (પણ) સતી સમક્ષણી નવ રહે;
જોર દાખવે જાતનું, કંઈ મૂલ કાઢે ને વાઢે વહે. ૪૫૫
પૂર્વ છાયા.

પ્રીત ધણીપેરે યઈતી, (પણ) માચ્યો શેઠ કુમાર;
છ વરસે એક રેણી રહ્યા, પેહેલી પ્રીત ના રહી લગાર. ૪૫૬
સસરો વેશ્યા પગે લગાડીઓ, એવી નમેરી નાર;
એમાં નથી કોઈ જાણતું, સ્ત્રીનાં ચરિત્ર અપાર. ૪૫૭
ચોપાઈ.

મારે ઘેર પધારો તમો, તમ શીખામણ કરશું અમો;
વાર મા લાવો આવો આજ, યાપણ ધણી સમજે પ્રેમરાજ. ૪૫૮
વાત સધળી મનમાં ધરો, કો આગળ કથની રજે કરો;
વેશ્યા જોઈ કીધી પેર, વેગે આભ્યાં શેઠને ઘેર. ૪૫૯
વેશ્યા ધના શેઠ ખેલુ મળી, અનેક બુદ્ધે જોયું કળી;
પ્રેમરાજને પ્રીછવી કરી, પરઠયું આપાવે રસમંજરી. ૪૬૦
લખલીલા વણિક ખેલુ જોઈ, રસમંજરી કને આભ્યાં તેહ;
શેઠ કહે વહુઅર ચિત્ત ધરો, એક વચન અમારું કરો. ૪૬૧
બુદ્ધિએ કરી કહીએ જોમ, પ્રેમરાજ હવે સમજે કેમ;
માનજો સાચું કહું છું ખરું, તું રાખે તો અમે જીમરું. ૪૬૨
તારે કરજોડી રસમંજરી કહે, તમ પુત્ર મૂળ અગે દહે;
મુજને આપે થાગે તમ કાજ, તો તાંહાં તમો કરોને સાજ. ૪૬૩
તમ સુત અખળા લેખ મયો, તે તો અમારો વેહેરી યયો;
તેણે એવી પૂરી આશ, તમ કૂળ તાંહાં કીધું નાશ. ૪૬૪
મેં જાણ્યું તમોએમ કરશે, યાપણ બદલે મુજને આલશે;
મુજ આપે જો તમે જીમરો, તો તમારું જાણ્યું કરો. ૪૬૫
શેઠ કહે તું સકુલની વહ, તારા ગુણ કેમ કરી હું કહું;
યાપણ બદલે આપું વળને, તો રહું થાયે મૂળને. ૪૬૬
રસમંજરી બોલે વેણ, દીસતી જાણે સ્ત્રી મેણ;
દેડે ચિન્તા ના કરશે તમો, મનવાંછિત શીર ધરશું અમો. ૪૬૭
સુણી વાત વણિક હરખીઓ, રસમંજરી વચને રંજીઓ;
તેન જડીત આબરણ અપાર, સસરો કહે વહુ સજો શણગાર. ૪૬૮

હેડે શોક નિવારણ કરી, અતિ ઉચ્ચ આનંદ મન ધરી;
પ્રેમરાજ ચાલો મોં સાથ, યાપણ બદલે આપું તે હાથ. ૪૬૯
છાપી.

રાજ શેઠ રંજીત, હસીને સ્ત્રીને આપી;
રાજ શેઠ રંજીત, પ્રેમરાજ કરે યાપી;
રાજ શેઠ રંજીત, હસીને સ્ત્રીને લીધી;
રાજ થયો પ્રેમરાજ, પૂરગત ઉપર કીધી;
ધનો શેઠ રાજ થયા, સાસરવાસો સારીયો;
સ્ત્રીચરિત્ર જાણ્યું નથી, વણ મોતે ધણીને મારીયો. ૪૭૦

દોહરા.

રસમંજરીએ રૂઢું કસ્યું, ઊજડ કીધો ઠામ;
પોને તો સાધવી ઘઈ, ચાલ્યાં પ્રેમરાજને ગામ. ૪૭૧
ધને શેઠ રાખી આખર, સાખી રાખું સહી;
વેશ્યાને શેઠ નમાડીઓ, એવી સ્ત્રી તે ઘઈ. ૪૭૨
પુત્ર શોક (તો) સાગરમાં ગયો, નવ સાંભરીયો પુત્ર;
રિદ્ધ ગઈ વડુએ ગઈ, એવી સ્ત્રી છે શુદ્ધ. ૪૭૩
શેઠ મનમાં જાણીયું, વડુ સુકુલની ન જાત;
યાપણ કુંવર લઈ ગયો, મારી ધણી રૂંટેલી યાત. ૪૭૪
એમ કરીને પગે નમ્યો, સરપાવ કસ્યો તે શહેર;
આંધળે ઘર સૂત્ર માંડીયું, કંથ વોળાવા જાયે. ૪૭૫

ચોપાઈ.

રસમંજરી ચાલ્યાં પ્રેમરાજ, મોકલ્યાં મણિમાણિક ધનરાજ;
ધનો શેઠ નમીને પાવ, વેશ્યાને ઘેર મોકલ્યાં જે જાવ. ૪૭૬
લખલીલા મોકલાવી કરી, અતિ આનંદ મનમાંહે ધરી;
આળ્યો રાજા કેરે ઘેર, પ્રેમરાજે માંડી કહી પેર. ૪૭૭
શાહુકારી ધના શેઠની ખરી, અમને અમારી આપી અસ્તરી;
રાખ્યાં પાંચદિવસ પ્રમાણ, સાસરવાસામાં આખ્યાં ત્રણ વાહાણ. ૪૭૮
મણિમાણિક આખ્યાં અપાર, આખ્યા ધનતણા બંડાર;
ધનો શેઠ બલો શાહુકાર, આખી અણિએ આપી નાર. ૪૭૯

શાહુગર રાજા તમે ગામ, દેશાવર ચાલું તે નામ;
 રાજા ધણું રણિયાતજ થયો, તણુ દહાડા રાજા ઘેર રહ્યો. ૪૮૦
 કરતુક સધળાં કો નંવ લહે, ગામમાં કો કેને કહે;
 રાજાને ખગર નવ થઈ, હતી તે સ્ત્રી આપી સહી. ૪૮૧
 આલ્યો રાજાએ રાણુગાર, ધન વસ્ત્ર આપ્યાં ભંડાર;
 રાએ મોકલાવ્યો પ્રેમરાજ, વાહાણુ ચારનો કીધો સાજ. ૪૮૨
 પ્રેમરાજ ને રસમંજરી, ચાલ્યા બેહુ આનંદ મન ધરી;
 મણિમાણુક રતન આલીયાં, સાત વાહાણુ લેઈ આલીયાં. ૪૮૩
 વાહાણુ બેસીને ચાલ્યા પથ, એકે મને કરશું ચંત;
 એક સમે માઝમ ગઈ રાત, પિયુને પૂછે ભામિની વાત. ૪૮૪
 વચન એક અમારું કરો, પ્રેમ સહિત તમે મન ધરો;
 બેમ દિવસનો અંતર હોય, ચઢનાવતી આવે જય સોય. ૪૮૫
 તારે મૂને કહેજો સહી, સ્ત્રીનાં ચરિત્ર શીખવું તહીં;
 શેઠ કહે હું બૂલી ગયો, સ્ત્રીચરિત્ર મૂળને શીખવો. ૪૮૬
 ભામિની મનમાં કરે વિચાર, શીખ્યો નહીં આ સ્ત્રીનો સાર;
 રેહેશે રેણુ દિવસની વાટ, તારે રોકાવું વાહાણુનો ઘાટ. ૪૮૭
 તારે તમે કહેજો મૂળને, સ્ત્રીનાં ચરિત્ર દેખાડું તૂળને;
 વાતો કરતાં જાએ દિન રાત, પાણીમાં પરક્યા મહિના સાત. ૪૮૮
 એમ કરતાં આવ્યો તે દન, પ્રેમરાજે વિચાર્યું મન;
 અહિંથી નગર દૂકડું હોય, એહ ત્રીઆ તે કહ્યું તે સોય. ૪૮૯
 કહે સુંદરી પિયુ એમ કરો, વાહાણુ સહ અતરે નામરો;
 પ્રેમાવતીનું પિહેર છે જહાં, તમે મને લઈ જાઓ તહાં. ૪૯૦
 વાહાણુ સાત તે અહીં નાંગરી, પુરુષ વેશ રસમંજરી કરી;
 બેડું ખડગ લીધાં હથિયાર, લોહ આરંગ સુંદરી સાર. ૪૯૧
 કેડમા ધાલ્યો સોના છરો, પુરુષ વેશ લીધો પાધરો;
 ધરધરીઓ તાંહાં પ્રેમરાજ, સજી મરદ કોઈ બેઠો સાજ. ૪૯૨
 રસમંજરી કહે પિયુ સણો તમે, સ્ત્રી ચરિત્ર અપાવું અમે;
 કોકોને તમે વાતજ કહો, નહીંતર શેઠ તમે વાહાણુમાં રહો. ૪૯૩
 શેઠ કહે સુણુ રસમંજરી, એવી વાત નહીં કહું કરી;
 એહ વાત કહું નહીં કરમ, સાચું બોલું તમારા સમ. ૪૯૪

ઘડીએક રજની જવ ગઇ, હોડી બેઠાં બે જણુ સહી;
 તત્કાલ સાહેર ઉતરયાં તીર, ચંદનાવતીએ પોહોંત્યાં ધીર. ૪૬૫
 નગર મહીં તાં પેઠાં જઈ, ચાલ ઘડી રજની તવ ગઇ;
 ખાંધું વાહાણુ ખાડીને ખાલ, ત્રીજું કોય નવ જાણે બાળ. ૪૬૬
 પ્રેમરાજ કહે સુંદરી એહ, મુજ સસરા ઘર આવ્યું તેહ;
 જાંચી મેડી સુંદર જઠાં, પ્રાણુ પ્રિયા સૂએ છે તઢાં. ૪૬૭
 તેહ ત્રિયા તે એહેવી સતી, જણે મુનિવર સરખા જતી;
 પ્રેમાવતી મુજ વસ્ત્રજ પ્રાણુ, ખત્રીશ લક્ષણી ચતુરસુજાણુ ૪૬૮

દોહરા.

રસમંજરી કહે પતિ સુણો, બોલો મૂરખ એહ;
 સત દેખાય સતીતણું, તું ધીરજ રાખે એહ. ૪૬૯
 સહાડો દોરી આંકડો, વળગાડ્યો તે માળ;
 તે જીપર જાંચી ચઢી, રસમંજરી રસાળ. ૫૦૦
 વળતો દોરીએ પ્રેમરાજ, તાણી લીધો તેહ;
 સતી સોનીસું રસ ભરી, વળગી સૂતાં બેહ. ૫૦૧
 જીપર જઈ જિમાં રહ્યાં, ચોરની પેઠે તાંહ;
 માયા જીપર જિમાં જઈ, વિચાર કરે મનમાંહ. ૫૦૨
 રસમંજરી કહે પિયુ સુણો, આ સતીતમારી નાર;
 તમ જીપર અબજા રહી, સૂતી લેઈને જાર. ૫૦૩
 સ્ત્રીચરિત્ર મંગાવીજી, તમારી પાસે જાણુ;
 આ ત્રિયા ચરિત્ર વિદ્યા સહી, જોજો તમે પ્રમાણુ. ૫૦૪
 સ્ત્રીચરિત્ર નથી રમકડું, જે હાટોહાટ વેચાય;
 સ્ત્રીચરિત્ર તે આ જૂઓ, એ સ્ત્રીચરિત્ર કહેવાય. ૫૦૫
 શાણુ શેઠજી સમજો, મેં માલ્યો મારો કંથ;
 સ્ત્રીચરિત્ર બળડીઉં, આવી તમ પાસે થંથ. ૫૦૬
 સાહેરમાં દાટ્યો જઈ, ધણો મેળવ્યો મેલ;
 તમને મેં સ્ત્રી કરી, ખરો રમાડ્યો ખેલ. ૫૦૭
 સસરા આગળ સાચાં થયાં, રાજ્યે નવ કાઢ્યો વાંક;
 સાત વાહાણુ ભરી આવીયાં, એ તો આડે આંક. ૫૦૮

આપણુ જે આવ્યાં નીસરી, રૂડી રીતે ઘેર;
 સ્ત્રીચરિત્ર કેવું કર્યું, હવે જુઓ તમારે ઘેર. ૫૦૯
 મધરાત્રે આવ્યાં અહીં, દોરી મેહેલે નાંખી જાય;
 ચોરની પેઠે બજો ચઢ્યાં, એ સ્ત્રીચરિત્ર કહેવાય. ૫૧૦
 શેઠજ સમજ્યો મન વિષે, ખરી કહી તે વાત;
 સ્ત્રીચરિત્ર દીઠું અમે, જોઈત્રિયા ચરિત્રની જાત. ૫૧૧
 જેજણુ તાં જિભાં ખરાં, પેલાં સૂતાં જણુ બેઠ;
 કાઢી ખડગ ઉભી રહી, મારું જારને એઠ. ૫૧૨

ચોપાઈ.

રસમંજરી કહે પ્રેમરાજ, સતીતણું સત જુઓ આજ;
 લો ખડગ ને કરો ઉપાય, જર તણું શિર છેલે ત્યાંય. ૫૧૩
 પ્રેમરાજ કહે સાંભળ એહ, થરથર કંપે મારી દેહ;
 ચાલો જમ્મએ એ જગશે, આપણુ બેઠને મારશે. ૫૧૪
 આ નગરમાં રહું નહીં આજ, પ્રેમાવતીસું નહીં મુજ કામ;
 રસમંજરી કહે સાંભળો વાત, હમણાં જોની કરું છું ધાટ. ૫૧૫
 ત્રીમા કહે સુણો પતિ પાસ, સ્ત્રી ચરિત્ર મંગાવું આસ;
 પરપુરુષ સાથ વલંક્યો પ્રાણુ, માટે મંગાવ્યું ચતુરમુજાણુ. ૫૧૬
 ત્રિયા ચરિત્રમાં નવ લલા તમે, એ તમને દેખાડ્યું અમે;
 સ્ત્રી ચરિત્ર મળતું હાટે નથી, લીધા વન ગામમાં નહીં આવે કથી. ૫૧૭
 ખાશું પીશું જરની સાથ, તમને કાઢ્યા પરદેશ વિખ્યાત;
 ગળે છરો ને ભારુજ દીધ, નિદ્રામાં ને નિદ્રા કીધ. ૫૧૮
 કાઢી છરો ને એહવું કશું, સોની પુરુષનું મુસ્તક હચ્ચું;
 વજ્ર વીંટી મૂક્યું જોગા માંહે, રસમંજરીએ મૂક્યું તાંહે. ૫૧૯
 દેખે પ્રેમરાજ તે સહી, ગદગદ કંઠે બોલાએ નહીં;
 રૂધીર છાજ દેખી ગડગડ્યો, પ્રેમરાજ મૂર્છાગત પડ્યો. ૫૨૦
 રસમંજરી વીમાસે એમ, હવે કહો કરીશું કેમ;
 અનેક ઉપાયો કીધા જેહ, પ્રેમરાજને જિહડ્યો તેહ. ૫૨૧
 અરે મુરખ તું કાયર હોય, મેડીથી જિતરીએ રોય,
 નગર માંહેથી નીસરીયાં ધીર, વેગે પેહોતાં સાહેર તીર. ૫૨૨

હોડી છોડી બેઠાં બેય, હાંડી દરિયા મધ્યે તેય;
વાહાતી વાહાતી પોહોતી જાણુ, ત્રીજે દિવસે આવી વાહાણુ. ૫૨૩
સ્વરથાનક આવ્યા ત્રેમરાજ, રસમંજરીએ કીધું કાજ;
સુવરણ પેટીમાં મૂક્યું શીશ, ત્રેમાવતીના મિત્રનું શીશ. ૫૨૪
પંચ ધાતુની પેટી પંચ, એક એકમાં મૂકી સંચ;
હડી પેર એને રાખજો, માગે ચરિત્ર તાહારે આપજો. ૫૨૫
તે આગળ માફ નવ લેશો નામ, હું કહું તે કરજો કામ;
મારે મન ત્રેમાવતી સોચ, વડી બેહેન તે મારી હોય. ૫૨૬
જો કાંઈ જીવત વાંછો તમે, તો તેને વાત નવ કરશો અમે;

છંપા.

જે સ્ત્રીનો લે કેડ, કોઈક દીન મરતક આવે;
જે સ્ત્રીનો લે કેડ, વળી કાંઈ શીશ વઢાવે;
જે સ્ત્રીનો લે કેડ, ગામ કોઈકે દન છડે;
જે સ્ત્રીનો લે કેડ, જાણે તો રાજ દડે;
શક્તી ઉપર સાથરો, તેવો સ્ત્રી કેડ લીજે તહીં;
પરસ્ત્રી પાળી જસી, સુખે કરી બેસે નહીં. ૫૨૭
પરસ્ત્રીની પ્રીત, વણજ વેપાર ન સૂઝે;
પરસ્ત્રીની પ્રીત, સ્વાદ એકે નવ ખૂઝે;
પરસ્ત્રીની પ્રીત, પેટ ભરી અંન ન ખાવે;
પરસ્ત્રીની પ્રીત, નેક નિદ્રા ના આવે;
પરસ્ત્રીથી પ્રીત કરીએ નહીં, મન મજે જાએ ખસી;
ધણા દિન ધણું ભોગવી, શીશ વઢાવે ધસી ધસી. ૫૨૮

દોહરો.

પરસ્ત્રીશું પ્રીત કરે, મરે કે વગડે જાય;
હેડે દુઃખ ધરે નહીં, હસી હસીને ખાય. ૫૨૯
રસમંજરી કહે ત્રેમરાજ, (લાગે) પરણ્યા ધણીનું દંખ;
કર ચુકો શણગાર નહીં, ચંચ ભોગવે સૂખ. ૫૩૦
પ્રીત અવર પુરુષતણી, રમે જમે ધરે હેત;
જાણુ પડે જોખમ ધણી, (પ્રીત) જાય જવાસા ખેત. ૫૩૧
આપણે જારને મારીયો, હેત ગયું તે દાય;
રમશે જમશે શોખ નહિ, સંગ કરે તમ સાય. ૫૩૨

ઝેહેવી વાત કહેતી કદ્દં, શાણા ગેહજ સાર;
નિયા વિશ્વાસ ન રાખીએ, દેડે ન લઈએ નાર. ૫૨૩

ચોપાઈ.

ત્રેમરાજ કહે રસમંજરી, જે કઈ વાત કહે તે ખરી;
તાર વચન હ મુરતક ધર, તૂ કઈ કહે તે તલ્લણુ કર ૫૨૪
દશદિવસ આપણુ રહીએ અહીં, પછી ચઢનાવતી જઈએ તહીં,
હવે કથા કરીશું એહ, ત્રેમાનતીએ ચ કસ્યુ તેહ ૫૨૫
ધડી બે પૂઠે જગી જસે, શીર નિના ધડ દીહુ તમે,
દીપક દશ મેદીમા બળે, ધોળા પીળા કાચ જળહળે. ૫૨૬
ચઢરવો બાધ્યો ચોપાસ, ત્રેમળ કસ્તૂરી બેહેકે બરાસ,
કર્ણણુ સામા મેહેલ્યા બાર, ફૂલ સેનગે પોઢી નાર. ૫૨૭
રતન જડીત પાથરણુ પાટ, હવે છે દીડાળા ખાટ;
ઝમકીને જગી લા નાર, શીશ વિના ધડ દીહું સાર. ૫૨૮
રુધીર વહી આવ્યું જટલે, વચ્ચે સદ્ બીંજ્યા તેટલે;
ત્રેમાનતી વિમાસે એમ, હવે દૈવ હું કરીશ કેમ ૫૨૯
ત્રેમાવતીએ કસ્યો વિચાર, સાહેબા નાખુ એ માર;
પોટ તેહેની બાધી ખરી, મેડીથી ટેડી ઉતરી. ૫૩૦
ઉતાવળી ચાલી તે દાર, સાહેરમા નાખ્યો તે જાર,
વેગે આવી મંદિર માહે, ધડી ચાર પછી વાહણુ વાહે ૫૩૧
કાણે વાત ના જાણી સહી, મનમા વિચાર કરે છે તહી;
નથી ત્રેમરાજ આવ્યો ઓણુ, એને મારવણુ વાળો કાણુ. ૫૩૨
નથી જાણુતા મા ને બાપ, બાઈ નથી જાણુતા વિખ્યાત,
સસરો સાસુ નવ જાણુ વાત, રાખ્યા પુરુષની કીધી ધાત. ૫૩૩
શેહેર નથી જાણુતો રાજન, જાણુ છે એક મારું મન;
સાત વરસ થયાં શેહજ ગયો, ત્રેમરાજ નથી આવીયો ૫૩૪
વાત માડી કહેવાએ નહીં, દૈયામાં બળી દેગે રહી,
એમ કરતા દિન દશજ ગયા, ત્રેમરાજ તવ પેદા થયા ૫૩૫
ત્રેમરાજ રસમંજરી બેઠ, વાહણુ સાત તે આવે લેય;
બાર દિવસ ગયા તે વહી, ચઢનાવતીએ પોહોલ્યા સહી. ૫૩૬

વાડીમાં ઉતર્યાં રહેણી, પીતાને કરાવ્યું જાણ;
 વાહણ સાત સંઘાતે સાજ, પરણીને આવ્યા પ્રેમરાજ. ૫૪૭
 સેમ શેઠ મન હરખ અપાર, ભાઈભોભાઈ સહુ પરિવાર;
 ઉલટ ભરી ઉતાવળી માથ, સગાં મિત્ર સહુ સામાં જાય. ૫૪૮
 પ્રેમરાજને બેઠયું સદ્, રસમંજરી સંઘાતે વહ;
 પંચ શબ્દ વાળે વાજંત્ર, પ્રેમરાજ તે ઘેર આવંત. ૫૪૯
 રસમંજરી સરપ સહુ જાય, જાણે રંભા બીજી હોય;
 રૂપચંદ્ર મળવાને જાયે, ખખર અંતર પૂછી શાહે. ૫૫૦
 સગાં સહોદર સદ્ગુણે ગળ્યાં, વિભેગ સદ્ વાહવાના ટળ્યા;
 પ્રેમાવતી શોધાવે ગામ, છાતું શોધે કામો કામ. ૫૫૧
 સોનીને કાણે માચ્યો સહી, મુખ ઉતરિયું બેઠી તહીં;
 સગું સદ્ મળી નવરં થયું, પ્રેમાવતીને તેહું ગયું. ૫૫૨
 ચતુર ચંતની આવી તેહ, સોવરણ પંકજ સરખી દેહ;
 પ્રેમાવતી આવી ઘરમાંહે, શેઠ શેઠણી મળીયાં ત્યાંહે. ૫૫૩
 રસમંજરી કહે સુણો પ્રેમરાજ, હમણાં વાત ના કાઢો આજ;
 ખાઓ પીઓ પેસ લો નહીં, હમણાં વાત ના કાઢો સહી. ૫૫૪
 રંગબેર બે રંગ મોહોતે જાય, સેજ સુખકારી ત્યાં યાય;
 પૂછી વાત વિનોદે જામ, કીએ મુસક ગયા કીએ કામ. ૫૫૫
 કાઢો સ્ત્રી પરણી કામની, કીયા શેઠ કીયા મામની;
 શોકતણું કરી આવ્યા સાલ, લાવ્યા કમાઈને ભારે માલ. ૫૫૬
 બે ચંત દીડું સ્ત્રીએ તહીં, સાચી વાત તે માની નહીં;
 તણુ દિવસ ગયા તે તાંહે, ચોથે દહાડે સૌ બેહુ જાહે. ૫૫૭
 તણુ જણાં બેઠાં નિરધાર, પ્રેમરાજ બે ત્રિયા નાર;
 પ્રેમરાજ તે તેની ઘડી, સહુકાને આપે સૂખડી. ૫૫૮
 માણને આપ્યાં મોતી ઘણાં, પ્રમાણ જાણે જેવાં આમણાં;
 બોલઈને પટોળી સાર, મૂલતણો નવ લાધે પાર. ૫૫૯
 પિતા પાપ્યું આપી મુદ્રડી, માણુક હીરે વાર જડી;
 મેવા રૂળ શેહેરી જોહ, મિત્ર સમાંને આપ્યું તેહ. ૫૬૦
 સ્ત્રીને આપ્યા ત્યાં શણુગાર, તેહતણો નવ લાધે પાર;
 રસમંજરી ન પ્રેમાવતી, દીસંતી જાણે રંભાવતી. ૫૬૧

પ્રેમરાજ સંધાતે સોય, આસન ચાનક બેઠાં બેય;
 પ્રેમરાજ ને પ્રેમાવતી, રસમંજરી જાણે મોહામતી. ૫૬૨
 માંજો પાઠ ના લાગી વાર, ચોસઠ કોઠે ચોસઠ ધર્યાં સાર;
 આવો રમીએ રસમંજરી, પ્રેમાવતી બોલે તે ખરી. ૫૬૩
 રસમંજરી તાંહાં બોલે અમ્મ, હું કંઈ રમી ના જાણું કમ્મ;
 એહેવું સુણી પ્રેમાવતી હસી, અભિમાને તે બોલી અસી. ૫૬૪
 મેં તું પિયુડો બોયો કથી, તમ સરખાં કે મૂરખ નથી;
 વિદેશ જઈ તું શું મન ઠસ્યું, રસમંજરી પરણી શું ઠસ્યું. ૫૬૫
 એ મૂરખ અળખા છે ઘણું, કશામાંહે એને નવ ગણું;
 મૂરખ મળ્યાં બેઉ સરખી બેઠ, કરતારને નવ દીને બોડ. ૫૬૬
 રસમંજરી તવ બોલે એહ, ખરું કહ્યું પ્રેમા તમે તેહ;
 બાધ તમ ગુણ કેમ કરી કહ્યું, હું મૂરખ કંઈ નવ લઘું. ૫૬૭
 વડી બેહેન અમારી તમે, મુજને ચતુરાર્ધ શીખવો;
 તવ વચન હસી બોલી તેહ, પ્રેમરાજની પ્રેમા તેહ. ૫૬૮
 મેં વરતૂ મંગાવી જેહ, કહો શેઠ તમે લાભ્યા તેહ;
 લાભ્યા હશે તો ચતુર તમે, નહીંતર મૂરખ જાણું અમે. ૫૬૯
 રસમંજરી કહે પ્રેમરાજ, શંક મંગાવ્યું એણે આજ;
 કહો મંગાવ્યું શું છે કથી, પ્રેમરાજ કહે ખળર નથી. ૫૭૦
 હું કળી, સ્ત્રી કહે છે સામ, મેં તમને દીધું તું કામ;
 સ્ત્રીચરિત્ર મંગાવ્યું અમે, લાભ્યા છો કે ના કોહો તમે. ૫૭૧
 નથી લાભ્યા તે કોહોની પેર, રીસાવી જાઉં પીહર ઘેર;
 સહુને વસ્તો આપી અહીં, મેં મંગાવી લાભ્યા નહીં. ૫૭૨
 પીયુ વચન તું તારું થાય, અને ચરિત્ર માગું તે આપ;
 રસમંજરી કહે ચિયુને, ચરિત્ર તે આપો એહને. ૫૭૩
 પ્રેમરાજે તવ કીધું એહ, સોના તણી પેટી હતી જેહ;
 આ લો તમારું કીધું વતું*, ચરિત્ર તમે મંગાવ્યું હવું. ૫૭૪
 એ કારણ દુઃખ સહ્યું અપાર, તું છે મારો પ્રાણાધાર;
 એહેવું કહેતા પ્રેમાવતી હસી, પીયુ વાત ના જાણે કસી. ૫૭૫
 તૂ સરખો મૂરખ નહીં કોય, સ્ત્રી ચરિત્ર શું એહેવું હોય;
 વળતી રસમંજરી એમ કહે, એ મૂરખ કાંઈએ નવ લહે. ૫૭૬

* વતું=હજમત. આ શબ્દ કરડાકીમાં છે-લો તમારું બોડાવેલું.

રસમંજરી કહે પિયુજ સુણો, હવે તમે તો વાદ્યલી મણો;
 દેડે રીસ નીવારો પરી, પ્રાણ પ્રેમ તે બહુ ગુણભરી. ૫૯૨
 પ્રેમરાજ તવ એહેવું કરી, પ્રાણ પ્રેમ દેવાસું ધરી;
 રસભેર આનંદે ગઈ રાત, એમ કરતાં હજો પ્રભાત. ૫૯૩
 રસમંજરી પ્રેમાવતી ખરી, બેઠા પીયુસું ભોગવત કરી;
 બહા ભોગ રસમંજરી રમે, ચોરાસી આસન મન ગમે. ૫૯૪
 પ્રેમા કહે રસમંજરી આજ, બહો શીખવ્યો પિયુ પ્રેમરાજ;
 પીયુ કાંઈ નવ જાણતો કથી, એને એવડી બુદ્ધજ નથી. ૫૯૫
 તારા મણું કેમ જાણું કવી, ચતુરાઈ પિયુને શીખવી;
 પ્રેમાવતી રસમંજરી હોય, પીયુસું ભોગ ભોગવે સોય. ૫૯૬
 પ્રેમરાજ સુખ પામ્યો ધણું, રસમંજરી ચતુરાઈ તણું;
 છત્ર માળીઆં જાળી અવાસ, પ્રેમરાજ કરે લીલ વિલાસ. ૫૯૭
 પ્રેમાવતીએ માગ્યું જેહ, રસમંજરીએ આપ્યું તેહ;
 અનેક બુદ્ધે જોયું કથી, સ્ત્રીચરિત્ર મરજદા નથી. ૫૯૮
 કિંચિત્ માન કહ્યું છે જેહ, સ્ત્રીચરિત્રનો નાવે છેહ;
 સ્ત્રીચરિત્ર ધણું છે કઈ, એથી કયા સંપૂરણ યઈ. ૫૯૯
 સંવત સોલ પાંત્રીસ એહ, શાકે પંદરે સાથે તેહ;
 માસ અપાઠ અબુવાળો સાર, તિથિ ત્રીજ ને વાર રવિવાર. ૬૦૦
 ગણેશ શારદાનો પરમાદ, સ્ત્રીચરિત્ર કીધો રસવાદ;
 સુણી ચરિત્ર મા ધરશે જેહ, આતમ કામાનો છે બેહ. ૬૦૧
 જોતાં કયા કહી છે બહી, રડી પેરે જોને વળી;
 પ્રાણ પુરુષ ને કાયા સરી, સદમ બેદ બુદ્ધિ વિરતરી. ૬૦૨
 કવીશ્વરને મોટી બુદ્ધ, હું ના જાણું અક્ષર શક્ત;
 તમે વાત કહો તે ખરી, તમ પ્રેમસાએ કયા મેં કરી. ૬૦૩
 રૂપક ત્રણે નેવું નવ, દુકા ચોપાઈ નીવાર છવ;
 વેરીવશની જો કીજો આશ, નવ કીજો સ્ત્રીનો વિશ્વાસ. ૬૦૪
 નરને સંભળતાં સુખ હોય, સ્ત્રીચરિત્રનું મનમોહ;
 કમા તણો મેં કીધો સાજ, વિનાયેક સ્ત્રીકવિ વચ્છરાજ. ૬૦૫
 એતાજન મુલ્ય કહે કરી, એકવાર બોલો શ્રી હરી.

તાળું પેટીએ દીસે અસ, ના જણીએ માંહે હોયે કસ;
 પ્રેમાવતીએ કાધું સોય, તાળું ઊઘાડીને જોય. ૫૭૭
 વળી એક પેટી સારો સંય, એમ કરતાં પેટી નીકળી પંચ;
 પાંચમી પેટી ઊઘાડી જસે, તેમાંથી શીશ નીકળ્યું તસે. ૫૭૮
 વાર વજ વીંટણું જોડ, વજ ઉકલી જોયું તેડ;
 મિત્ર તણું શીર દીડું જસે, લાલ નીચું જોયું તસે, ૫૭૯
 અરે દૈવ તેં એ ચ કસ્યું, એને કર એ કાણે ધસ્યું;
 એક વાત તવ નિશ્ચે વેદ, મૂરખ એ ચં જણે ભેદ. ૫૮૦
 એ રસમંજરીનું અભિમાન, જહા છે તાંહાંતો એનું કામ;
 તાંહાં પ્રેમરાજ તે વળવું વદે, સાંભળ સી તું તારે હદે. ૫૮૧
 સ્ત્રીચરિત્ર માઝૂ આવીયું, મેં તો મારું વેણ પાળીયું;
 મંગાવ્યું તે ના આલું જસે, હું મૂરખ કહેવાળું તસે. ૫૮૨
 મેં મારું કસ્યું ભોગવ્યું નાર, વાંક પડ્યો મુજમાં હનર;
 અમ સ્ત્રિયોમાં ઝોછી મત, જણ અજણે યઈ મઈ મત. ૫૮૩
 પીહેરમાં મેહેલો પરહરો, કે તમારી સી કરો;
 સાસર પીહેર જણે વાત, તો તો કરે એક ઉપધાત ૫૮૪
 તારે રસમંજરી કહે પ્રેમાવતી, કાંઈ દુઃખ મા ધરશે રતી;
 એક વાતનો ચોડો વિશેષ, મનમાં કાંઈ ન ધરશે દેખ. ૫૮૫
 એ મૂરખ નહીં પીયુડો, અતિ મિઠો તે રસનો ધડો;
 એ ભરવારનું મુખ દેખશું, આપણુ જે એકઠાં રેહશું. ૫૮૬
 પ્રેમાવતી વળવું એમ કહે, તારી ચતુરાઈ કા નવ લહે;
 ચપલ ચંતની બહુ ગુણુ ભરી, ધન ધન તું રસમંજરી. ૫૮૭
 પ્રેમરાજ વીચારે જામ, દુઃખ દેહ તો એ મારે ધમ;
 માટે ચલાવું ધરનાર, બેય મળીને મારે ઠાર ૫૮૮
 સીએ કેની નવ યાચે, મારીને જીતીને જોયે;
 રસમંજરી ચતુર એક, મારી ધણીને આવી તેડ. ૫૮૯
 માટે ચલાવું હું ધરનાર, જોવાનો નથી વેહેવાર;
 ત્રીઆ ચોરને લાજન નથી, મુકીને જોયે નથી. ૫૯૦
 વિચાર કરીને બેઠા ગૂંજ, સીચિત્રની એ મુજ;
 બેઠા સખી ચતુરાઈ મળી, જાણે નથી. ૫૯૧

વસ્તો.

એ ખરાનપુરનો* રહિશ હતો. સંવત સૈકા ૧૭ માં હયાત હતો.
એનાં રચેલાં શુકદેવ આખ્યાન તથા સુલદ્રાહરણ પ્રસિદ્ધ છે.

શુકદેવ આખ્યાન.

કંઠુ' ૧ હુ',-રાગ ધન્યાશ્રી.

શ્રીગણપતિ સ્વામી લંબોદરા, સુણે કંઠુ' સ્વામી અનેક વિપ્રહરા;
જશવંતા નમુ' તુને લળી લળી, મુજ મુખવાણી આપેા નિરમળી.

અગાનથી જઈ ચરણે લાગ્યો, કરો સ્વામી સાર;
એક અવધ ઊપર આશ પૂરી, આપીએ આધાર.

૮.

વલણ.

આપણે આધાર સ્વામી, સન્મુખ થઈને સાંતરા;
કરજોડીને વીનવું, મણપતિ મુણ લખોદરા.

૯

કંઠવું ૨ છું.-દેશી ચાલતી.

સરસ્વતી માતા કરજો સારજી, વિશ્વ જનેતા તું આઈ આધારજી;
આધ બવાની સમર્થ સાંભળીજી, લક્ષ્મણનની પૂરો મન રળીજી. ૧

દાળ.

મન રળી પૂરો મમા કરી, ત્રવ તાપ કલિમય કાપ;
આશ પૂરો અંબિકા, અવિચળ વાણી આપ. ૨
આકારા તુ પાતાળ તું, પૃથ્વિ લોક તું કૈલાસ;
કમલાસની કરુણા કરો, અલિલાય પૂરો આશ. ૩
આજે માની કોટિ કવિજન, તેના મંત્ર મોટા મર્મ;
તેહના આશય સાંભળી, શોધી કરું હૈં શ્રમ. ૪
પ્રજ્ઞ લનમા હંસવાહિની, વીણા પુસ્તક પાણુ;
શારદા વરદા સદા, સર્વદા ઘો શુભ વાણુ. ૫
હું હવ્ય કવ્ય જાણું નહીં, ને અદ્ય મારી જુદ;
જો આશ પૂરો અંબિકા, જ્યમ યાય મુજ મન શુદ્ધ. ૬

કંકુ ૩ શ્લુ.-રાગ ગાડી.

સરસ્વતીએ સાં કીધી સાર, કવિજન હેડે હરખ અપાર;
સંવત સોળ ચોવીસો સાર, માગશિર શુદ્ધ દાદશિ શુરુવાર. ૧
શુરુવારે શુરુ વાણી કવી, વિપ્ર પ્રસાદે વાણી હવી;
વિપ્રતણી જે સેવા કરે, તે જન એકાંતર રાત ઓધરે. ૨
બ્રાહ્મણના પૂજાએ પાય, વાડવ વચને અંથ બંધાય;
બ્રાહ્મણ વૈષ્ણવ માણું માન, શાંતિપર્વ કહું શુક આખ્યાન. ૩
ગાતાં પાપ સમૂળાં જાય, શ્રોતા જન સહુ નિર્મળ યાય;
પાપ લાગી માણું કરજોડ, રખે દો મુને દેતા ખોડ. ૪
વૈષ્ણવ જન કરે કું દાસ, કૃપા કરે તો કરે અબ્યાસ;
ગંગા યમુના ને સરસ્વતી, આપો મત ટાળો દુર્મતી. ૫

વલણ.

દુર્મતિ ટાળો વેળા વાળો, પુણ્યવાધે પાતિક પરજળે;
ગૃહસ્થ જતિનો કહું મારગ, પાપ ઓધ સર્વે બળે.

કંકુ ૪ શ્લુ.-દેશીચાલતી.

હરિ નામે હરિતનાપુર ગામ, પાંડવને વસવાનો કામ;
ધર્મ યુધિષ્ઠિર નિર્મળ મન, નકુલ સહદેવ બીમાળું. ૧
અર્જુનનો અભિમન્યુ સુત, અભિમન્યુનો રાજા પરીક્ષિત;
પરીક્ષિતના જનમેજય રાય, સત્યવાદી મહાસુભટ કેહેવાય. ૨
શત્રુ હણ્યા જે પોતાતણા, અષ્ટકુળનાગ નિકંઘર ધણા;
વાળ્યું વેર રાય સુખિયા થયા, યગ કરણ બ્રાહ્મણ તેજી. ૩
વ્યાસ પદારથા પુણ્યે થે, દધિ આસન બેસારો
યગ કર્યો હું નેત્રે રત, અધિ સતોપ્તિ રત. ૪
હરિતનાપુરનો ચંદ્ર કનિ, રાજવત્સલ જે કમિ;
શત્રુ કપાળ ફેંકી બોલિયો અનુપામ, વાળ્યો કયા. ૫
શુરુ પદારથા આસન દીધ, ગરુડ કીધ;
કરતૂરી કેશર છાંટણાં, ધણાં. ૬
ચૂવા અંદન ફાટ્યા પા, કાશી માન;
સાં વ્યાસ નિર્મળાણ, કાશી રાય. ૭

શુક યોગી સત્યવાદી હવા, ઉદર ધણું શા માટે રહ્યા;
તે સાંભળાવો બાવે કરી, એક વાર બોલો શ્રીહરી. ૮

કંઠલુ' પ મુ'—રાગ આશાવરી.

હરિહર સરસ્વતી માણું માન, સાર કરે મુને શ્રીભગવાન;
બ્યાસ વચન વિચિત્રાણુ વીનવેરે. ૧
વૈશંપાયન વાણી વદે, પાંડવ કુળ હુવો તું ઉદે;
કયા શુકદેવની રાખજે હૃદયે. ૨

હાળ.

તું પાંડવકુળ રાજ્ય બલો, નિર્મળ તારું મન;
નિર્મળ સાધન શુકતણું, તેં પ્રશ્ન પૂછ્યું ધન્ય. ૩
એકાગ્રચિત્તે વિનય કરીને, વાણી બોલ્યા બ્યાસ;
ઓતાજન સહુ સાંભળો, જ્યમ પહોંચે મનની આશ. ૪
પૂર્વની કહીશું શુક કયા, તે શુણુ જનમેજય રાય;
કલિમલ દોટી જન્મનાં, તે તત્ક્ષણુ પ્રલયે યાય. ૫
ઉજ્યળ જન હરિપદમે પામે, અસુર લહે સુખ ધામ;
બક્તા ને વક્તા સહી, જે હરિનાં લેતા નામ. ૬
એક સુર સુકંદ ઋષિ હવા તે, પામ્યા ઉત્તમ કામ;
શ્રી હરિ સાથે પ્રેમ લાગ્યો, નદિ ગમે ખીણું કામ. ૭
સ્થાનક અતિ રળિયામણું, સુરધીના નગરી નામ;
પર્યે સરઝમિ ત્યાં હવા. તે : કરતા ઉત્તમ કામ. ૮

આગા માગી આલિયા, આગળ સર સુકંદ;
 ભગવંત ઉપર ભાવ આણી, ધર્યો મન આનંદ. ૩
 એક સ્થાનક અતિ રણિયામણું, ત્યાં જઈ કર્યો આશ્રમ;
 ભક્તિ ભારગ માન તાળી, માન ભારગ ધર્મ. ૪
 આસન બાંધી પવન રૂંધી, નદી પુષ્કર તીર;
 ઉણ્ણકાળે અગ્નિ સેવે, શીત કાળે નીર. ૫
 એમ ઉમ્મ તપ આશધિયું, તણ આસ નિમેષા મેપ;
 બ્રહ્માંડ લાગ્યું ડાલવા, પાતાળ સળક્યો રોપ. ૬
 ઇંદ્ર તું ઇંદ્રાસન ડાલ્યું, ઇંદ્ર કાંધ્યો અંગ;
 અપસરા વેગે મોકલી, તપતણો કરવા ભંગ. ૭
 તે રંભા રૂપે આગળી, મેલીયાં મોહનાં બાણ;
 દીકી ન લાગે તપ કરે, મન ધરે વિષ્ણુવખાણ. ૮
 મોહિનીએ અતિ પેર ફીધી, ચૂકબ્યા જે ચાર;
 પણ વડો ઋષિ ચૂકે નહીં, પાછી વળી ગઈ તે નાર. ૯

વલણ.

ઈંદ્ર પ્રત્યે નારી કહે, મેં 'પાશ્વા ખટકધિ;
 પેર અનેક કરી યાકી, પણ સુરકંદ ચૂકે નહિ. ૧૦

કડવું ૭ મું-રાગ દેશી.

તપીએ તપકરે, ઇંદ્ર પ્રત્યે મિત્રા ધરે;
 સાં ધકી સાંચર્યો બહુ સમયે. ૧
 બ્રહ્માએ રાવ ન સાંભળી, સાંથી ચાલ્યો વળી;
 જઈ આરાધ્યા શ્રી વૈકુંઠ ધણીરે. ૨

ઠાળ.

વૈકુંઠનાથ પ્રત્યે ઇંદ્ર કહે, પ્રણામ કરી કામ;
 વિષ્ણુ વાણી જોલિય, સંમુખે કામ. ૩
 ભક્તિનો ભાગ્યાસન દીધ, શ્રીરંગ;
 લોહાન્ન કશર છાંટણાં કરશે ભંગ. ૪
 પૂવા ચંદન ફોરજ વાળે, દેસ શરીર;
 સાં વ્યાસ પ્રિયને, કુરંધર ધીર. ૫

દૈત્ય પ્રત્યે ઈદ્ર કહે, એક વાત સુશ્રિયે તાગ;
 પેલો ઋષિ તારું રાજ્ય લેશે, લોહાસુર તું જાગ. ૬
 સખજ સલવાદી સાંભળ્યો, તે ધરી બેઠો ધ્યાન;
 તું સંગાથે યુદ્ધ કરવા, કરે છે સાધન. ૭
 પછે દૈત્ય સાંથી ઉત્પત્યો, આકાશ ભાગે જાય;
 ઉપર જઈ તુટી પડ્યો, એનું જનન ચૂરણ થાય. ૮
 (તવ) દૈત્ય ઉપરે ક્રોધ કરવા, મતિ દે મોરાર;
 રનાન સધ્યા વેદવાક્યે, અંજલી ભારી સાર. ૯

વલણુ.

વારિ છાંટ્યે અમિ ઉઠ્યો, પ્રલય થઈ દુષ્ટજ પડ્યો;
 સૂર ઋષિ રણિયાત થયા, તવ ઈદ્ર મન ક્રોધે અડ્યો. ૧૦

કડવું ૮ મું-રાગ ગોડી.

ક્રોધે ઈદ્ર થયો આક્રોધ, કરે વિભાસણુ ધ્યાન ધરી;
 હસ્તી શણગારી વેગે આલ્યો, આનંદે આબ્યો અમરાપુરી. ૧

દાળી.

આનંદે અમરાપુરી આબ્યો, જઈ આરાધ્યા ઇશ;
 તપ કરે તપીઓ ચૂકવો, મને કૃપા કરે જગદીશ. ૨
 ઇશ વળતા ઉચરે, એવી ન સુશ્રિયે રાવ;
 ધર્મે ધ્યાન આણુ, મને ભક્ત ઉપર ભાવ. ૩
 ઈદ્ર, ઉમયાનું મન આત્મા કરોની સાર;
 ઉમયાનું મન આત્મા કરોની સાર. ૪
 ઈદ્ર વળી જોયરે મા, તમ સરખું છે કાજ;
 તપ કરે તપીઓ ચૂકવો, તો રહે મારું રાજ. ૫
 ઉમયાનું મન આત્મા કરોની સાર;
 મારી સખાનું મન આત્મા કરોની સાર. ૬
 ઉમયા તણી ન મને મને શોભતા શણગાર;
 અંગના દેવાંગના વચ્ચે લેહેકે હાર. ૭
 વસંત ઋતુ સોહામી, મને જગાવે જોર;
 આતક બોલે કોકિલા, નાચે મોર. ૮

પૂઠે ગાંધર્વ સ્વર કરે, વળી વંશી વીણા વાજે;
સુરત ભમરી ભેદ ભાવે, વિમાને દેવ સૌ રાજે. ૯
નૃસ નાચે અપહરા, તે શદ્દે ઋતુ સોહામણી;
ઋષિ ત્યાં મન ભગ હવા, સુર સુકદે જે છે મહામણી. ૧૦*

કંડવું ૯ મું. - રાગ રામગ્રી.

ચૂક્યો ચિત્ત વિમાસિયું, ને ચરણ લાગી ઝાળ;
ખોલે નહીં બેળાકળો, ઋષિ કોપે ચડિયો કાળ. ૧
સેહેરે લોટે લડયકે, પડિયો પછોડ પામ;
જિહ્વા દંત વિષે ગૃહે, પાણી પ્રાણ ન જામ. ૨
નમણું કાઢું ચડયકી, જેણે અર્થ ગમાવ્યો આળ;
મનમય વેરી માહરો, જેણે ઉઠાડ્યો આ કાળ. ૩
આનંદ ભાવ્યો અધ ધયો, ખમ ભાગ્યા ધયો અપંગ;
રુદન કરે ઋષિ રાનમાં, તે પડ્યો વહુરે અંગ. ૪
હરિ સેવક તારો કહાવતો, જાણ્યો નહિ શુભગદીશ;
છોડને છેહ ન દીજીએ, હું રાંકપર ચી રીશ. ૫
હરિ ચર્ણ તારા પામવા, મુને હુતી માટી આશ;
પગથીએ ચઢતાં પછોડ્યો, કીધો નેટ નિરાશ. ૬
ત્યારે વારે ચઢિયા વિષ્ણુજી, હરિયે દીધો હેઠકાર;
જા, વેદબાસ ધ્રુવે ધણે, ત્યાં જુધ ધરો અવતાર. ૭
અવતાર તારો ભક્તિ મારી, મુને ન થીસારીશ;
લમ પામ્યો લીલા હવી, ઋષિ ધરવાને ઉત્તમ વેષ. ૮
પૂર્વે વિધું તેટલું, ત્યારે બાસ બહુ અધમેવ;
વેશ પામન મુનિ આવરે, તે કારણ ઉદર રણા શુકદેવ. ૯
કૃષ્ણ દેખામન ઋષિ બલા, જાણો ઉત્તમ કામ;
સન્મુખ થઇ સહુ સાંભળો, એક જ કહે શીરામ. ૧૦*

કંડવું ૧૦ મું. - રાગ રામગ્રી.

રામ બણીને નિર્મળ નામજી, મુનિનો દામજી;
ત્યાં વાસ વસે કૃષ્ણ, ૧

* ચાર પ્રતમાંની એકે પ્રતમાં નથી વલણ નથી.

ઢાળ.

કૃષ્ણ દ્વિપાયન વ્યાસજી તે, કરે વેદ વિચાર;
 સમર્થ જેની શાહિ પૂરે, એવિશમો અવતાર. ૨
 પરાશર કુળ અવતર્યા, પાળે નાનાવિધ કુળ કર્મ;
 યશ યાગ હવન વિધિ, સૌ સાચવે ધરુ કર્મ. ૩
 ધરુ કર્મ સધ્યા સાચવે, ને પૂજે શાલગ્રામ;
 ચિત્ત વિષે દૈતભાવ નહિ, મૂખથી જપે શ્રીરામ. ૪
 સહજ અઠ્યાસી ઋષિમાહે, વડા ઋષિ અશ્વમેવ;
 બ્રહ્મ, ક્ષત્રી, વૈશ્ય, શૂદ્ર ત્યાં, કરે તેમની સેવ. ૫
 સરસ્વતી ક્ષત્રી સંપૂર્ણ, અવતાર તેની સાથ;
 જેણે જ્ઞાન યોગે જાધિયું, આગળ થકું ભારથ. ૬
 એવા મંથ બોલે વેદ તોલે, વિચક્ષણ છે વ્યાસ;
 ધર્મવતી ઘેર ભારણ, કરે પુનઃકેરી આશ. ૭
 વ્યાસ વાણી આચરે, મુજ વેણુ વનિતા સાંભળો;
 શોક વામક એમ કહે, વાંઝ્યાત્રું અવતર બળો. ૮
 વ્યાસને ચિન્તા ઉપની, આ શું કરું ધરસૂત્ર;
 અર્થ ગર્થ ભંડાર છે, પણ નથી પેટે પૂત્ર. ૯

વલણ.

પુત્ર વિના પરિવાર સિને નર નારી ચિન્તા કરે;
 પ્રભ કૃષ્ણ વ્યાસજી, પછે ગ્રાહ પંથે પરવરે. ૧૦

૨૧ અન્ને ઉપ રામગ્રી.
 પથે પળિયા જોનજી, ઉદર અશ્વ ભરિયા વ્યાસજી;
 વેગે પહોતા બાપજી, રણાયામણું સ્થાનક રમ્યજી. ૧

ઢાળ.

રમ્ય સ્થાનક ગિરિ શોભતાં છે સુંગ;
 ચાતક હંસ ને કાકિલા નવરંગ. ૨
 શુડલા આખે ચંચળ, દાડમ દ્રાખ;
 અખોડ ખારેક રામકેળા, કેરી સાખ. ૩

નાલિકેર ને કોઠી કરમદી, બિલ્વ બદામી વન;	
જમરૂઝ જાંબુ આંબલી, પીપલા તુલસી વન.	૪
વેલ વાલોળ બોલસરી, સેવંત્રી સુકડ સોદ;	
મુચકંદ મરવો મોગરો, ગુલાલ ચંપા છોડ.	૫
પુષ્પ પાટલ પારિજાતક, નાગર વેલ વસંત;	
કુંભી કેરણી કેતકી, જળ કમળ પુષ્પ અનંત.	૬
વનવાડી ઘણું સુદર એવી, પૂલી બાર અઢાર;	
કુસુમ નાના વિધતણાં, માંહિ ભ્રમર કરે ગુન્ગ.	૭
અદ્રિકાશ્રમ પાખળે, બહુ ગિરિ પ્રાંત પ્રચંડ;	
નદી વહે જળ નિર્મળી, ત્યાં વસે મુનિ માર્કંડ.	૮

વલણુ.

માર્કંડેય મન રળિયાત યયા, બલે દૈવાયન ઋષિ આવિયા;
સહસ્ર અઠવાસી આનંદ પામ્યા, સૌને વ્યાસજી ભાવિયા. ૯

કડવું ૧૨ મું-રાગ રામઘી.

ઋષિ ભાવ ધરી કો શિવ સાથેજ, આદિ પુરુષને કો આરાધેજ;
કો પ્રેમે પૂજે શાલગ્રામજી, કો કર જપમાળા નિર્મળ નામજી. ૧
હાળ.

નામ નિર્મળ નિરંજનનું, ધરધણી ધરે ધ્યાન;	
જપ કરે કો તપ કરે, કો 'તીર્થ' વ્રત બ્રહ્મચાન.	૨
કો આવસથ્ય અમિહોત્રી, કો અપવાસી અધિકાર;	
પદ કર્મ સધ્યા સાચવે, આપ આપણે આચાર.	૩
કો દિગંબરી દેવાશ્રમી, તપિયા સંન્યાસી જંગ;	
કો જટાધારી હંડધારી, ભરમ ચોળે અંગ.	૪
કો આસન વાળે પવન રુધે, ધૂત્રપાની ધર્મ;	
કો યથારાકતે દેહ દમે, કો કૃતિ નોળીકર્મ.	૫
કો જળે રહે કો રથળે રહે, પચાંસિ અંબ્યાસ;	
એમ સહસ્ર અઠવાસી તપ કરે, લાજી રૂઢા વેદવ્યાસ.	૬
વ્યાસે ત્યાં જઈ તપ કર્યું, દેખતાં તે સૌ રજ;	
પર્વતને શુભે ચઢી, કરી રહ્યા નીચું મુખ.	૭

બ્યાસ એતું તપ કરી, વશ ક્રીધા વૈકુંઠનાથ;
 મારે પુત્ર કેરી આશ છે, હરિ આપ જાણે હાથ. ૮
 ત્યાં વિષ્ણુ વેગે આવિયા, લો પુત્ર કૃણ સંતાન;
 વિશ્વનાથે વાચા આપી, બ્યાસને વરદાન. ૯

વલ્લભ.

વરદાન વાણી મન જાણી, આનંદ ઓમજીવ અતિ ધણો;
 મનોરથ બ્યાસના પૂર્યા, વસ્તો કહે શ્રી હરિ હરિ મણો. ૧૦

કડવું ૧૩ મું-રાગ આશાવરી.

હરિ બોલો હરિ બોલો બાહરે, હરિકેરી સાચી સગાહરે;
 હરિયે પૂરી મનની આશરે, મનવાંછિત કૃણ પામ્યા બ્યાસરે. ૧
 અડસઠ તીરથ જે અવગાહેરે, હરિમંકિત સમ કૃણ નવ લહેરે;
 દાસ વસ્તો કહે એ નહીરે, બ્યાસ કૃણ પામ્યા શ્રીહરિ થકીરે. ૨

ઢાળ.

બ્યાસજી કૃણ પામ્યા હરિ થકીરે-આંચળી.

ત્યાંથી આશ્રમ આવ્યા આપણે, બ્યાસ હરિથકીરે;
 તરિયાં તોરણુ મધ્યમ, બ્યાસજી હરિથકીરે. ૩
 મંગળ ગાય સખી સહુ મળી, બ્યાસ હરિથકીરે;
 દાનમાં આપે બહુ ગાય, બ્યાસજી હરિથકીરે. ૪
 યજ્ઞ યાગ અતિ આદરે, બ્યાસ હરિથકીરે;
 દ્રવ્ય ખરચી સંતોષે સાથ, બ્યાસજી હરિથકીરે. ૫
 પછે પુન્ય વેળા જોઈ ખપ કરી, બ્યાસ હરિથકીરે;
 નવ આવે જોયી કંઈ બાધ, બ્યાસજી હરિથકીરે. ૬
 પછે મનકું મોહું દીઠાં માનુનિ, બ્યાસ હરિથકીરે;
 સ્તુતિદાન પ્રવિત્ર દીધું, બ્યાસજી હરિથકીરે. ૭
 ઉદરે ગર્ભે ધર્યો સતિ, બ્યાસ હરિથકીરે;
 શોભે કાન્તિ ચન્દ્ર સમાન, બ્યાસજી હરિથકીરે. ૮
 દિન દિન છે ચઢતી કળા, બ્યાસ હરિથકીરે;
 નરનારી મન હરખાંય, બ્યાસજી હરિથકીરે. ૯
 એવે પૂર્ણ યયાં દર્શ માસ ત્યાં, બ્યાસ હરિથકીરે;
 પણ ગર્ભ પ્રસવ નવ થાય, બ્યાસજી હરિથકીરે. ૧૦

વલણુ.

પ્રસવ ન યામે ઉદરમાંથી, માસ દશ પૂરા થયા;
ખેદ પામે ઋષિ પત્ની, ઋષિ પણ દુઃખિયા થયારે. ૧૧

કડવું ૧૪ મું.—રાગ વેરાડી.

પ્રસવ કાળ પ્રમદા નવ દેખે, સખી સખીમાં પૂછેરે;
ચતુર નારી ચિત્ત વિમાસે, જો જો કારણ શુંછેરે. ૧
મેલી ચોખી મીઠ મળા, કો તણી ઉપધાતરે;
કડી કાપડી ઉતાર અદકા, એ કારણ ઉત્પાતરે. ૨
વ્યાસપાટ પુરાવે ને ગણીઆ લાવે, ડમર ડાક વજડાવેરે;
જુવા બહુ બાવ શું ધૂણે, ચેટક ચીસ પડાવેરે. ૩
કુંભ જુવાર ઉતાર અદકા, આપોપું ઉતરાવેરે;
અડદ કરેણું ગુગળ ધુપાવે, મંત્ર પીછી ફેરાવેરે. ૪
વેદ વિશેષે વાદી ગારડી, અંજન ઔષધ કીધારે;
મોલી મોરા મંત્રી પાણી, પેર પેરનાં પીધારે. ૫
એ અખળાતું કારણ જાણી, વળી વરતીયા લાવેરે;
મંત્ર જંત્ર મોટાં ઉપાસન, અર્થ ગર્થ ખરચાવેરે. ૬
શેવડા જોગી જડી બંધાવે, આપોઆપ વખાણેરે;
આપ સ્વાર્થ કરી ગયા પણ, કારણ કો નવ જાણેરે. ૭
જોને જોવી ઇચ્છા હુતી, તેણે તેવું માગી લીધુંરે;
આપસ્વારથ સહુકરી ગયા પણ, કાજ કોણે નવ સીધુંરે. ૮

વલણુ.

અર્થ ન સીજ્યો વ્યાસ વિચારે, અક્ષત જોયા ઉતારીરે;
એ કારણ તો કો નવ જાણે, પછે જોયું માન વિચારીરે. ૯

કડવું ૧૫ મું.—રાગ વેરાડી.

વ્યાસ વિચારી વીનવે, તું જંતુ વિચારી જોયરે;
નરક યથે તું ઉદર માંહે. અદકું ન રહે ત્યાં કોયરે. ૧
તું પીડે જનિતા તાહરીને, કેમ છૂટીશ બારરે;
દશ માસ જામ દોહેલે, તને યથા સંવત્સર બારરે. ૨

ઢાળ.

બાર વર્ષ વહી ગયાં, તોદે છૂટકા નવ થાય;	
જનનીને દુઃખ દાખે ધણું, પીડા પામે તારી માય.	૩
જન્મ જોખમ ઢાળીએ, એમ વેદ બોલે નેટરે;	.
જંતુ તું ઝુરણા કાં પડે, દૈંદે મૂરખ તું ચેત.	૪
ગર્ભ વેદના દોદેલી, મલમૂત કષ્ટ અધાગ;	
સન્મુખ યા સુખ પામવા, તું જન્મ ધરવા જાગ.	૫
તવ ગર્ભ ગાહેથી બોલિયો, હું ધરી બેઠો ધ્યાન;	
સંસાર મુખ દેખું નહીં, અહીં ભણું છું ભગવાન.	૬
તવ વ્યાસ મન આનંદ પામ્યા, હવે સરશે કામ;	
શ્રી ભાગવત સંભળાવું, ભગવતજીવું નામ.	૭
પછે વ્યાસ બોલે વેદ તોલે, ઉદરમાંથી લહે ભેદ;	
સહજ નામનો સંગ્રહ કાઢો, ચૈદ વિદ્યા વેદ.	૮

વલણ.

વેદ વાણી મન જાણી, ગર્ભ સ્મરે શ્રી વિષ્ણુને;	
ઉદર સ્થાનક તો તણું, બે તેડી લાવો શ્રી કૃષ્ણને.	૯

કડવું ૧૬ મું-ગગ અશાવરી.

કૃષ્ણ દ્વિપાપન વ્યાસજી, ધસમસતા ત્યાં જાધરે;	
વેગે પધાર્યા વૈકુંઠ બણીરે.	૧
શ્વાસ ચડ્યો જાહુ ઝપિજીને, આપી રથા હરિ દારરે;	
અગે દ્વિપાપન ઉડ્યારે.	૨
વ્યાસજીતણી ચિંતા જાણી, સ્વામા આવ્યા સારિંગપાણીરે;	
આનંદે શ્રીકૃષ્ણજીને બેટીઆરે.	૩

દાળ.

અતિ આનંદશું મળ્યા શ્રીકૃષ્ણને વેદ વ્યાસ;	
કોણ કારણ પંથ પળીઆ, સખજ ભરિયા શ્વાસ.	૪
તવ વ્યાસજી વળતા વદે, તમે પૂરી આસ અનંત;	
પુત્ર કુળમાં આપિયો, તે જન્મ ન ધરે જંત.	૫

- શ્રીકૃષ્ણ વળતા બોલિયા, નમી ઋષિ કરજોડ;
દેવ .હશે નો મુદ્ધ કરશુ, પણ રખે દેતા ખોડ. ૬
- પછી કૃષ્ણ, વ્યાસ સાંથી સાંચર્યા, મદિર આગ્યા તતખેવ;
ઋષિ પત્ની હરિને ચરણ લાગી, દુઃખ હરો વૈકુંઠ દેવ. ૭
- ઋષિ પત્ની નયણે નીર ઝરતાં, તે લોહતા શ્રીભગવાન;
હે સતી, માતા સાધવી, કાં ખુવે તારું પાન. ૮
- શ્રીકૃષ્ણે ગાન વિચાર્યું, ધ્યાન ધરે શુકદેવ;
પ્રેમ ધરી બોલાવિયો, ભાવે કરી જૂદેવ. ૯
- ગર્ભ પ્રત્યે વિષ્ણુ બોલ્યા, તું ધ્યાન આણે દુષ્ટ;
જપરે ધ્યાન મિથ્યા થયું, તુજ માતા પામે દુષ્ટ. ૧૦
- તવ ઉદરમાંથી ગર્ભ બોલિયો, હું શું કરું સંસાર;
જો વાચા દીધી વિષ્ણુ તો, મેં અહિં ધર્યો અવતાર. ૧૧
- વિષ્ણુ કહે હું હૃદયમાં રેશ, જો પરમ વાચા પાળ;
તને લોભ મોહ માયા ન પીડે, તે સત્ય વચન સંભાળ. ૧૨
- વાચા આપી ભક્તિ ધાપી, કૃષ્ણ વળ્યા અશ્વમેવ;
નર નારી આનંદ પામ્યાં, જન્મ ધર્યો શુકદેવ. ૧૩

વલણુ.

- શુકદેવ જન્મ્યા ગર્ભ ધ્યાની, મોહ માયા નવ ધરે;
નગ્ન દિગંબર દેહે વન સંચરે, હરિ હરિ એમ મુખ ઓચરે. ૧૪

કડવું ૧૭ મું.—રાગ ભીમપલાસી.

માતા વચન:—

- હરિ પ્રતાપે હરખતી હું, ધરતી મન આનંદજો;
વ્યાસ વિભાસી ક્ષિણ થયા, જેમ પુનમ પડ્યા અંદ્રજો. ૧
- કર્મે વંઝા હું રહી, મહાદેવે કીધો દંડજો;
આગળથી ભીડી મગો, મેં કુંવર નયણ ન દીઠજો. ૨
- હું બાર વર્ષ બારે મુદ્ધ, મેં પગ તાણ્યા તે કૌકળજો;
હે પુત્ર કીધાં વાઙ્મીઆં, મુને મેદેણું દેશે લોકજો. ૩
- જો હું જતો જણતી, મારા આત્મતણા આધારજો;
તો મદિર કરાવત લોહતણું, બોગળ બીડન બારજો. ૪

મેં દેવની પૂજા નવ કરી, કે મેં લોભ કસ્યો ધરસૂત્રજો;
 કે મેં સાસુ નણુ સંતાપીઆં, તો ક્યાંથી રહે મુજ પુત્રજો. ૫
 મેં સાધૂ નવ સંતોષિયા, વિપ્રને ન દીધાં દાનજો;
 એ પુત્ર વિના પરિવાર સૂતો, મારે વસ્તી ઉજડ રાનજો. ૬
 કે મેં બાળ વછોટાં ધાવતાં, કે મેં જળ વછોટાં ગીનજો;
 કે મેં ગાશ વછોટાં વાછર, કે મેં નારી વછોટાં ચીરજો. ૭
 કે મેં વેહેતી નીકે પગ ધસ્યો, કે મેં ફાડી સરેવર પાળજો;
 કે મેં ફૂડાં કસંઠ ચઢાવિયાં, કે મેં વાઢી પિંપળ ડાળજો. ૮
 પુઠે ચાલ્યાં ગ્રેમદા, કેમ લોકનાં મેહેલ્યાં સહીશજો;
 પુત્રતણું મુખ નિરખવા, હું વનમાં વાસ કરીશજો. ૯
 પાછાં વળોરે પદ્મિની, બ્યાસે ધારણા દીધી મંનજો;
 તમે મદિર પધારો માનુની, પછે બ્યાસ પધારે વંનજો. ૧૦
 વેહેલા પધારજો નાથજી, કાષ્ઠ કથન માહારાં કહેજો;
 વહાલો વળે તો વાળજો, નહિ તો પુત્ર પાસે રહેજો. ૧૧

વલણુ.

પુત્રની પાસે રહેજો સ્વામી, પછે મને તેડાવજો;
 એ પુત્રને ભક્તિ છે બણી, અને હરિ નામનું નાવજો. ૧૨

કડવું ૧૮ મું-રાગ વેરાડી.

પુત્ર પૂઠે બ્યાસ વિચક્ષણુ, વેગે વાહારે ધાયરે;
 પગલાં જીવે ને નયન લુહે, મોહ પુત્રનો થાયરે.
 કુંવરને કો વાળોરે;
 મારા પ્રાણનો આધાર, કુંવરને કો વાળોરે. ૧
 કુંવરને કોઈ ખાળો વાળો, મારો વહાલો વદન રસાળોરે;
 નાસંતો મેં નયણે નિહાળ્યો, ચિત્ત હરીને ચાલ્યો. કુંવરને ૨
 બ્યાસ વન વગડામાં દોડે, પડે ભેટ મેઠા યાયરે;
 ઉનાળે તડકે લૂ લાગે, પાણી કો નવ પામ. કુંવરને ૩
 કાયા ક્રમજ ને કાંઠા ભાગે, વસ્ત્ર વળગે ડાળરે;
 જળતા માંહે પૂજો નાંખ્યો, સજગી થઈ છે ઝાળ. કુંવરને ૪
 ધાતાં ચારવડી આખડી પડતા, વળી મેઠા ત્યાં યાયરે;
 પુત્ર પિતાને ઉત્તર ન આપે, આગળ પાછળ ધાય. કુંવરને ૫

રાન વગડામાં શું રખડાવે, આતા એમ ન કીજે રે;
અતિ દુખિયા ને વિટંબે છે, માતાતાતને છેદ નવ દીજે. કુંવરને ૬
હે પુત્ર છેદ ન દીજીએ, દુઃખ ધરે તારી માતરે;
વળી બાર વર્ષ ઉદર વસ્યો, તે કેમ છૂટીશ પાપ. કુંવરને ૭
પાપે જે બાંધ્યો પ્રાણીઓ, દુઃખ ધરે તારી માતરે;
રાન વગડામાં કાં રવડાવે, વળી વિશેષે તાત. કુંવરને ૮

વલણુ.

તાત વચન થવણે સુણી, ઉભા રહ્યા શુકદેવરે;
બાસની વાણી સાંભળી, પછે આચરિયા તતખેવરે. ૯

કડકું ૧૯ મું-રાગ સામેરી.

શુકદેવ કહે કાં કહ કરો, કાં પાળા પૂઠે ધાઓ;
હમો રહીને ઉત્તર આપે, બાસ પાછા વળી ઘેર જાઓ. ૧

ચોપાધ.

બાસ વેણુ ન કહેશો વાળીરે, મારે ત્રીકમ સાથે તાળીરે;
કર જમણે ગ્રહ જપ માળીરે, વંન એસશું આસન વાળીરે. ૨
બાસ મોહ મ ધરશો કાંઈરે, કરશો ફાક મ દેશો સારીરે;
મિથ્યા સંસારમાં નવ રહિશુરે, પ્રભુ ભક્તિ માટે વન જઈશુરે. ૩

પૂર્વછાયા.

દ્વેષાયન મા શોક ધરશો, ફાકટ મદના તાનારે;
દીધી શિખામણુ કોને ન લાગે, જ્યમ પાકે બાંડે કાનારે. ૪
બાસ વચન એ નિષ્ઠે માનો, સંગત દોષ તો લાગેરે;
બીધાડુ દૂધજ જ્યમ વણુસે, ત્યમ ગૃહસ્થ મળ્યે તપ ભાગેરે. ૫
બાસ એ સારોદ્ધાર કહું, વચન કહું છું સારેરે;
સંસારી જન જે કો કહીએ, તે શું ન મળે મન માગેરે. ૬
આધ નિરંજન કાકોર મારો, કરજો સાર તમારીરે;
મોહ મ ધરશો શોક મ કરશો, મેલો કેડ અમારીરે. ૭
આધ નિરંજન નામે વગગ્યા, તે શું મન પતીજેરે;
ધર પરિવાર તણ વન આવો, બેઠા યાન કરીજેરે. ૮

ઘેર બેઠા તમે પુણ્ય આચરે, લક્ષ્મી લાજ તમારે;
 અમે વન રહિશું દુઃખ સહિશું, લીલાલેહર અમારે. ૯
 ગૃહસ્થ જતીશુ વાદ નહીં, બીનો છે અવિનાશરે;
 એવી શુકદેવની વાણી માંભળી, પછે બોલ્યા વેદવ્યાસરે. ૧૦

કંઠવું ૨૦ મું-રાગ કેદારો.

વ્યાસજી વાણી આચરે, સાબળ શુક ઉપદેશ;
 વૃદ્ધ વય વેળા તપતણી, આજ તૂ છે બાળે વેશ. ૧

નાનડીઆ અમને મેલી મ જાશે. ટેક.

થોડા માંહે કહુ ધણું, આવો આપણે અવાસ;
 તુને કામ બાણુ સંતાપરો, ત્યારે પડરો માયાને પાશ નાનડી ૨
 કાચી મને જે તપ કરે, તે કરે કૃડાં કામ;
 તરફડે પ્રજા પામવા, તે ચૂકે ઘરના કામ. નાનડી ૩
 થડે રહીને તળપ દે, બેસવા છાંછે ટાચ;
 બાધ વસ્તુ તે પામે નહીં, ઉસરડે બેઠો પોચ. નાનડી ૪
 પંચવીશ પેહેલાં પુરપને, લાડ લીલાએ જાય;
 માખાપની આગ્રામાં રહે, જ્યાં લગી મત પાકી યાય. નાનડી ૫
 પાકી મત થયા પછે જે, કરે ધર્મ ધ્યાન ઉપાય;
 પગથીએ પગથીએ ચડે, તેનાં કારજ થાય. નાનડી ૬
 કહ્યું કરો કેદારમણા, અતિ દુઃખ આંણે છે તાત;
 એક વાર આવી કારએ, રૂદન કરે છે તારી માત. નાનડી ૭
 અમે છોડે છોડે લીણુ યશું, કાં કરો છેક નિરાશ;
 એકવાર આવો આશ્રમે, તમ માતની પહેલે આશ. નાનડી ૮

વલણુ.

આશ પહેલે મન રળી, વહે તતખેવરે;
 વ્યાસની વાણી સાંભળી, પાણુ વહે શ્રી શુકદેવરે. ૯

બાગે, વર

કંઠવું ૨૧ મું-રાગ કેદારો.

શુકદેવ વાણી આચરે, જળી ને વેદવ્યાસ;
 હું દોહલે તપ પામીઆ, કાં કરે નેટ નિરાશ. ૧

તાતજી તમે સાંભળો, મારી વિનંતી નિર્મલ્ય;
 મુજને વહાલો અતિ ઘણો, એક છે નારાણ. ૨
 સંસારે મુખ દેખું નહીં, માટે સેવું સારંગપાણ;
 આતાલ દોહલે તપ પામ્યો, કાં કરો પુણ્યની દાણ. ૩
 અતિ ઘણું આગે રડવડયો, હું લક્ષ્ય મોરાશી જાણ;
 અંડજ સ્વેદજ જરાયુજ, ઉદ્ભિજન ચારે ખાણ. ૪
 હું વેણ એકજ ઓચરું, જો આણો મન વિશ્વાસ;
 અનેક અવતાર મેં ભોગવ્યા, હું ટાની પૂરું આશ. ૫
 મરુડ વૃષભ ને અશ્વ મજ, વળી વાધ સિંહ શિયાળ;
 ચિકારે લાવરાં અને શૂકર, વરૂ વાનર વ્યાલ. ૬
 ચાતક પોપટ મોર મેનાં, કુંકુદ ને કારંગ;
 વિંછુ રિંછ વાગોળ વિશેષે, કોયલ જન્મ્યો નવ રંગ. ૭
 સસલો સરડો જન્મીયો હું, ધ્રુવડ કાગ ને કૈલ;
 મચ્છ કચ્છ ને તેતરાં, જગલાં ને ઉદર ખોલ. ૮
 હોલા હોલી પારેવા, ચક્ષા અંદુલ ને આસ;
 માંજર મેઢા બોકડા, ઈશળ કમર ગર્ભવાસ. ૯
 મસા ગાંકડ ચાંગડા, કહેતાં ન આવે પાર;
 પશુ પક્ષી નાગ મુનિવર, વનરપતિ બાર અદાર. ૧૦
 જળ અવતર્યો રથળ અવતર્યો, પાતાળમતિ અવતાર;
 ઘટમાળની પેર ફેરવ્યો, મૃત્યુ લોકમાં બહુ વાર. ૧૧

વહાણ.

બહુ વાર ફેરા ફેરવ્યો, હું કો તણી પૂરું આશરે;
 શુકની વાણી સાંભળી, પછે બોલ્યા વેદવ્યાસરે. ૧૨

કહવું રમ મું-રાગ વેરાડી.

વ્યાસ વદે શુકદેવ સાંભળો, તમે કહ્યું તે સાચુરે;
 પશુ પક્ષી અવતાર કરો તે, પેટ ભરે છે કાંસુરે;
 કુંવર કયમ રહેશોરે, એકલા રાન વગડામાંહે ખાજક બીહીશોરે. ૧
 રાન વગડા મહા વનમાંહે, મારા નયન મુલુણા નહાન;
 બોલ દોને તમે બાલુડા, કોડીલા કર્મ નિધાન.

કુંવર કયમ રહેશોરે; એકલા રાન વગ ૨

પશુને કાંઈ જ્ઞાન નહીંરે, અચેત વિવેક વિચાર;
નહિ ભક્તિ કાંઈ ભાવન ગણવે, માનો કુંવર નિરધાર.

કુંવર ક્યમ રહેશેરે; એકલા રાન વ૦ ૩
વળી રીંછ રોઝ મિલ્લવે વનમાં, સૂકર ને શીખળ;
વાનર વલ્લુરશે વાલમા, ત્યારે બીડીશે નાતું બાળ.

કુંવર ક્યમ રહેશેરે; એકલા રાન વ૦ ૪
રાત અંધારી વૃષા ગાળે, વિજળી કરે ઝળકાર;
પાણી પૂરે વહે નદીનાળાં, ક્યમ રહે બાળક બહાર.

કુંવર ક્યમ૦ એકલા રાન વ૦ ૫
શીત ધાળે હેમતણી, તુને ટાઢ ધણેરી વાશે;
વાધ સિંહ કરશે હોકારા, તુને દેખી પૂઠે ધાશે.

કુંવર ક્યમ૦ એકલા રાન વ૦ ૬
ઉજ્જુ કાળે ત્યાં અગ્નિ વરસે, તરફડે જળચર જાણ;
એવે સમે વનમાં ક્યમ રહેશે, લાડકા કુંવર અજાણ.

કુંવર ક્યમ૦ એકલા રાન વ૦ ૭
રત્ન જડિત પારણે પોલાંડી, હરખે તુને હુંકારવું;
અર્ધ ગર્ધ આદર શું ખરચું, પ્રેમે કરી પરણાવું.

કુંવર ક્યમ૦ એકલા રાન વ૦ ૮
કાલાવાલા કાટિ કરે, તું વછોડી કાં જાય;
બ્યાસની વાણી સાંભળી, શુકદેવ બોલ્યા ત્યાંય.

કુંવર ક્યમ૦ એકલા રાન વ૦ ૯

કડબું ૨૩ મું-રાગ વેગાડી.

શુકદેવ કહે તેમો સાંભળો તાત, પૂર્વ જન્મની કહું એક વાત;
લક્ષ ચોરાશી ફેરા જ્યો, વાણીને કુળ હું અવતર્યો. ૧
સુરીઓ વાધરી મારું નામ, ચંદ્રમાગા વિજયપુર ગામ;
અપરાધી કુળ દેહડી ધરી, વસ્ત્ર વિના હીંડતો વાધરી. ૨
સાળું પેહેરવા નહોતું કશું, કુટુંબ કારણ વધતો પશું;
પશુ વધીને ભરતો પેટ, વગડે જઈ કરતો આખેટ.* ૩

વનમાં હું જાતો પરભાત, ત્યાં રહેતો દિવસ ને રાત;
 અપરાધી ને દૃષ્ટ નડોર, જેએ માહારાં કર્મ અધેર. ૪
 એક જીવ દીઠો આવતો, હું જાળ માંડી બેઠો અણુછતો;
 એક સંવાસી ત્યાં આવિયો, બીજામંત્ર તેના શિષ્યને કહ્યો. ૫
 તેને સંભળાવ્યું જલસાન, તે મેં સાંભળ્યું મારે કાન;
 તે સૂણીને હિપન્યો વૈરાગ, કુટુંબ સર્વ મેં કાઢું ત્યાગ. ૬
 કરતો હતો તે મૂઝવું કામ, તે પૂઠે જાવા કાઢી હામ;
 તે માનુભાવ આધો વિસમ્યો, હું જઈ તેને ચરણે નમ્યો. ૭
 મેં કરજોડી કસ્યો પ્રણામ, હું અપરાધીને દીજો કામ;
 તે સ્વામીએ કાઢી સનાય, મારે મસ્તક દીધો હાથ. ૮
 શુરુએ શિષ્યને કાઢી દવા, ભક્ત દીન પર કાઢી મવા;
 ભાવ હુતો તો નિર્મળ થયો, વર્ષ દેટલાં તપ આચર્યો. ૯
 પછે તે દેહ છાંડી નિરધાર, સુડ્યા કુળ પામ્યો અવતાર;
 જાતી સુડ્યો વનમાં રહે, રામ નામને મનમાં અહે. ૧૦
 માન સરોવર ફેરી પાળ, સુડ્યો જેસે આંખા ડાળ;
 કાચાં ફળ ત્યાં હું આખતો, પાકાં ફળ હેઠાં નાખતો.
 અનેક જીવ અવર આવતા, તે ફળ પ્રાપ્તી સુખિયા થતા
 સુખી થઈને આશિષ બણે, પુણ્ય વધે પાતક પરજો
 ચિરકાળનું ત્યાં અપૂજ્ય લિંગ, તેપર બીજીવૃક્ષ પ્રસંગ;
 સુડ્યો જેસે બીજી ડાળ, પક્ષી સ્વરૂપે કરતો આગ. ૧૩
 ત્યાં ખરે પાન તે હેઠું પડે, તે શંભૂને મનમાં અહે;
 થાય ભરીને જળ લાવતો, શબૂને શિષ્યને યતો. ૧૪
 આગળ ઉભો રહી નાચતો, રક્ત પાન પીતો રાખતો;
 બોળો ચક્રવર્તી મનમાં ધરે, પાન પીતો મારું કરે. ૧૫
 પ્રભુએ મારી કાઢી સાર, બીજાં ફળ પામ્યો અવતાર;
 સુરસેકદ ત્યાં મારું નામ, તપ આચરતો કેવલ રામ. ૧૬
 ત્રિભુવનમાં હવું તપનું મન કસ્યું વિવન્ન;
 પછે આરાધ્યા મેં વૈકુંઠનાથ, સ્વામીએ હું કસ્યો સનાથ. ૧૭
 તે દેહ મેં છાંડી નિરધાર, પછે તમ કુળ પામ્યો અવતાર;
 તે માટે તપ આચર્યો, વસ્તો કહે બોલો શ્રી રામ ૧૮

પશુને દાંધ યાન નહીંરે, અગ્રેત વિવેક વિચાર;
નહિ બહિત કાંધ બાવ ન ગણવો, માનો કુંવર નિરધાર.

કુંવર ક્યમ રહેશેરે; એકલા રાન વ૦ ૩
વળી રીંછ રોઝ મિદાવે વનમાં, સૂકર ને શીઘ્રાળ;
વાનર વલુરશે વાલમાં, ત્યારે બીહીશે નાનું બાળ.

કુંવર ક્યમ રહેશેરે; એકલા રાન વ૦ ૪
રાત અંધારી વૃષા ગાળે, વિજળી કરે ઝળઝાર;
પાણી પૂર વહે નદીનાળાં, ક્યમ રહે બાળક બદાર.

કુંવર ક્યમ એકલા રાન વ૦ ૫
શીત ઢાળે હેમતણી, ઘુને ટાઢ ધણેરી વાશે;
વાધ સિંહ કરશે હોઝારા, ઘુને દેખી પૂઠે ધારો.

કુંવર ક્યમ એકલા રાન વ૦ ૬
ઉણ્ણ કાળે ત્યાં અગ્નિ વરસે, તરફડે જળચર ભણ્ય;
એવે સમે વનમાં ક્યમ રહેશે, લાડકા કુંવર અભણ્ય.

કુંવર ક્યમ એકલા રાન વ૦ ૭
રત્ન જડિત ખારણે પોદાડી, હરખે ઘુને હુંલાવું;
અર્ધ ગર્ધ આદર શું ખરચું, પ્રેમે કરી પરણાવું.

કુંવર ક્યમ એકલા રાન વ૦ ૮
કાલાવાલા દોટિ કરે, વૂં વછોડી કાં જાય;
બ્યાસની વાણી સાંભળી, શુકદેવ બોલ્યા ત્યાંય.

કુંવર ક્યમ એકલા રાન વ૦ ૯

કડધું ૨૩ મું-રાગ વેગડી.

શુકદેવ કહે મેમો સાંભળો તાત, પૂર્વ જન્મની કહું એક વાત;
લક્ષ ચોરાશી દેશ પ્રસો, વાણીરીને કુળ હું અવતર્યો. ૧

સુરીઓ વાધરી મારું નામ, અંદ્રમાગા વિજયપુર ગામ;
અપરાધી કુળ દેહડી ધરી, વજ્ર વિના હીંડતો વાધરી. ૨

સાળું પેહેરવા નહોતું કશું, કુટુંબ કારણ વધતો પશું;
પશુ વધીને બરતો પેટ, વગડે જઈ કરતો આખેટ.* ૩

- વનમાં હું જાનો પરભાત, ત્યાં રહેતો દિવસ ને રાત;
અપરાધી ને દુષ્ટ નડોર, જોતો માદારાં કર્મ અધેર. ૪
- એક જીવ દીઠો આવતો, હું જાળ માંડી બેઠો અણછતો;
એક સંવાસી ત્યાં આવિયો, બીજામંત્ર તેના શિષ્યને કહ્યો. ૫
- તેને સંભળાવ્યું અહારાન, તે મેં સાંભળ્યું મારે કાન;
તે સૂણીને ઉપચો વૈરાગ, કુટુંબ સર્વ મેં કાઢ્યું ત્યાગ. ૬
- કરતો હતો તે મૂંઝું કામ, તે પૂઠે જાણ કાઢી હામ;
તે માનુભાવ આણે વિસમ્યો, હું જઈ તેને ચરણે નમ્યો. ૭
- મેં કરજોડી કર્યો પ્રણામ, હું અપરાધીને દીજો કામ;
તે સ્વામીએ કાઢ્યો સનાથ, મારે મરતક દીધો હાથ. ૮
- શુરુછએ શિષ્યને કાઢી દયા, ભક્ત દીન પર કાઢી મયા;
બાવ હતો તો નિર્મળ થયો, વર્ષ ફેટલાં તપ આચર્યો. ૯
- પછે તે દેહ છાંડી નિરધાર, સુડ્યા કુળ પામ્યો અવતાર;
જાની સુડ્યો વનમાં રેહે, રામ નામને મનમાં ગ્રહે. ૧૦
- માન સરોવર કેરી પાળ, સુડ્યો બેસે આંખા ડાળ;
કાચાં ફળ ત્યાં હું આપતો, પાકા ફળ હેઠા નાખતો.
- અનેક જીવ અવર આવતા, તે ફળ પ્રાપ્તી સુખિયા યત;
સુખી થઈને આશિષ લણે, પુણ્ય વધે પાતક પરજો.
- ચિરકાળનું ત્યાં અપૂણ્ય લિંગ, તેપર બીલીવૃક્ષ પ્રસંગ;
સુડ્યો બેસે બીલી ડાળ, પક્ષી સ્વરૂપે કરતો આગ. ૧૩
- ત્યાં ખરે પાન તે હેઠું પડે, ને શંભુને યદે;
આચ લરીને જળ લાવતો, શબૂને શિરે ચડે.
- આગળ ઉભો રહી નાખતો, રક્ત ની રાખતો;
બોળો ચક્રવર્તી મનમાં ધરે, પાંચ માથે માથું કરે. ૧૫
- પ્રભુએ મારી કીધી માંર, આ મારાં મારાં અવતાર;
સુરસેકદ ત્યાં માથું નાખે, નામ અવરતો કેવલ રામ. ૧૬
- ત્રિભુવનમાં હવું તપનું, મને કર્યું વિવન્ન;
પછે આરાધ્યા મેં વૈકુંઠનાથ, સ્વામીએ હું કર્યો સનાથ. ૧૭
- તે દેહ મેં છાંડી નિરધાર, પછે તમ કુળ પામ્યો અવતાર;
તે માટે તપ અવરતો, વસ્તો કહે બોલો શ્રી રામ. ૧૮

કડવું ૨૪ મું.—રાગ આંદોલ.

પછે વેદ બ્યાસ વદે, યુરથુ લાગી છે દહે;
દૃષ્ટું ન માને કુંવર અમતણરે.

૧

બુવેને પુત્ર વિભાગી, તમે કાં જાઓ વનમાં નાથી;
બુવો પવિત્ર કુળ છે આપણરે.

૨

ઢાળ.

આપણું કુળ પવિત્ર છે, જ્યાં મુક્તિ મારગ મમં;

ઉન્મારગ કાં ચાલીએ, વર્તા વર્ણવણું ધમં.

૩

ગૃહસ્થાશ્રમ જો પાળીએ, એવો નથી જીજ્ઞેષમં;

યજ્ઞ માગ દવન વિધિશું, સાચવો યદ્ કમં.

૪

યદ્ કમં સધ્યા યાગીએ, ધૂણીએ શાલગ્રામ;

જતી જોગી વન થકા, પૂછના આવે કામ.

૫

નિર્મળ નારી સદાચારી, પચાવે દવિધ્યાન;

ભાવતાં બોજનવિપ્રને, વળી અતિથિ પામે અન.

૬

તાંબુળ દક્ષિણા અર્ચના, સુંદર કોટે હાર;

પુત્ર મનમાં વિચારો, એ ગૃહસ્થનો આચાર.

૭

વૈશ્ય ક્ષત્રી શદ્ર તે, પૂછ કરે પ્રણામ;

વાસ વસે હોય નિર્મળા, તે હરિ પદ્મું ધામ.

૮

શદ્ર સેવો કરે સૌ વર્ણની, વળી કૃષિ કર્મ બ્યાપાર;

સર્વે જાણે વિપ્રને સેવા, એ શદ્રના આચાર.

૯

રાજા સે જે રણવદે, દુઃખ ન પામે કોય;

પ્રજા જો વેરી વિહારે, સુધર્મ મારગ હોય.

૧૦

બરતારે વાહિ પતિવ્રતાજો, નરનારી એ સત્ર;

માત પિતા એ જન્મ દે, આગા માહે રહે પુત્ર.

૧૧

પુત્ર તે જો વચન પાળે, મીઠાપને સુખિયા કરે;

બ્યાસની વાણી માજાળી, શુકદેવજી આચરે.

૧૨

કડવું ૨૫ મું—રામ સાંભળી.

શુકદેવ વાણી ઝોચરે, સાંભળો વેદબ્યાસ;	
પુણ્ય કરે તે પામવા, વળી અવતર્યાની આશ.	૧
એક આશ વિષ્ણુની ધરે, તે પુરુષ પામે પાર;	
આદિ પુરુષને અનુસરે, પુનરપિ નહીં અવતાર.	૨
અવતાર નવ માનો સહી, તપતણું એતું કામ;	
બ્યાસ જતી ભોગી વન રહે, તમો તમારે રહે કામ.	૩
અવતાર તો નહિ માનુષી, જે આદિપુરુષને અનુસરે;	
આદિ હરિને અનુભવે, સંસાર તેને શું કરે.	૪
જતીને શું નિર્ધન છે, જે વખણો મૃકરથાશ્રમ;	
પણ પુણ્ય જમણું પાપ છે, પાપથી લોપે કર્મ.	૫
આપીએ તે પામીએ, આગળ એ સંતાપ;	
પુણ્ય ચાલતું અતિધણું, પણ પેહેમાં કરવું પાપ.	૬
સંભાર્જની જ્યાં ફેરવે, અખોટ દીજ જ્યાંય;	
રસોષ રચિયે, અગ્નિ પચિયે, બહુ જંતુ ઇધનમાં.	૭
ખાંડણે દળણે પાણીઆરે, રવેદહારે જ્યાંહે;	
આંબળાં બેઠા અંધોળિયે, જંતુ પચાએ ત્યાંહે.	૮
વહું નેહ વિખાણીએ, સાંભળો કહું એક બેલ;	
પુણ્ય સરશવ જેટલું, પાપ મેર સમતોલ.	૯
પુણ્ય તોજ વિખાણિયે, લક્ષધણું આગળ યામ;	
પણ સંસાર મારે ચાલતાં, વૈકુંઠ કો નવ જામ.	૧૦

વલણુ.

વૈકુંઠ કો નવ પામશે, જે જતી બાવ ન આચરે;	
એકજની વાણી સાંભળી, બ્યાસજી વળતા ઝોચરે.	૧૧

કડવું ૨૬ મું—રંજ કાલેરો.

મુનિ। વાણી ઝોચરે, મૂર્ખ મન વિભાસી જોયરે;	
પ્રથમના સંતોષ નહિ, પુણ્ય વિના પાર ન પામે કોયરે.	૧
કૈકેયીવદે શુકદેવ સાંભળ, મન વિભાસી જોયરે;	
જો વૈકુંઠ જઈએ, બગ જળસ્થળ સેવે સોયરે.	૨

- આસન વાળ્યે જો શુદ્ધ થઈએ, તો પવિત્ર અધિગણ બાસેરે;
 વળી વૃક્ષ પવિત્રમાં થઈ, તે કો યજ્ઞ નવ ત્રાસેરે. ૩
- કદ કસ્યે જો વૈકુંઠ જઈએ, તો વાગોળ વન ટંગાએરે;
 જળ સેવતાં જો શુદ્ધ થઈએ, તો જળચર જળમાં ન્હાએરે. ૪
- અગ્નિ સેવતા સ્વર્ગ જઈએ તો, બળી મરે છે પતંગરે;
 વિભૂતિ ધસ્યે જો શુદ્ધ થઈએ તો, ખર ભોટે હારને સંગરે. ૫
- જટા ધસ્યે જો શુદ્ધ થઈએ તો, વડ ને શાખા મોટીરે;
 આત્મ જાણ્યા વિના સાધના, કરી ગયા મૂરખ કોટીરે. ૬
- રાત્ર સેવતાં રાત્ર મળે તો, વગડે વસે ઠોરંગરે;
 એમ નિએ મન જાણ્યા વિના, સાધન સધળાં બંગરે. ૭
- એકાકારે શુદ્ધ થઈએ તો, શકર જ્ઞાન શીખાળરે;
 શ્રાંતિપણે જો શુદ્ધ થઈએ તો, આહોરી ચાંડાળરે. ૮
- પુષ્પહીન એક વિષ્ણુ સુદામો, તેને મિત્ર મુરારીરે;
 દત્તહીન જો પાછો વળ્યો, તોય આશ પોહોતી સારીરે. ૯
- એક મુષ્ટિકા તાંદુળ માટે, દુર્મત સધળી કાપીરે;
 ખીજી મુષ્ટિકાએ દરિદ્ર છેલું, નવે નિધ ત્યાં આપીરે. ૧૦
- આતા ઘેરે પુષ્પશળ મોટું, તુજને કહું દૃષ્ટાંતરે;
 કારણ સધળું તમને કહું, જેને કૃષ્ણ શું એકાંતરે. ૧૧
- પેહેલાં ક્ષત્રી કહ્યું હવોરે, ખીજે શેઠ મૃગાલરે;
 સર્વ અમરાપુર વાસ પુરાવ્યો, તેને તૃદયા દેવ દયાળરે. ૧૨
- ધ્રુવ પ્રસ્તાદ વિબીનથ જ્યદેવ, અન્નમિત્ર હરિમંદ્રરે;
 અખરીય રુકમાગદ રાજ, તે ઓધરિયા મોવિંદરે. ૧૩
- બલુક્ષત એક બાળક ભૂલ્યો, તેને ઈશ્વર જોજન સારરે;
 એક મતિ સતોખ્યા માટે, પામ્યો અર્થ બંગારરે. ૧૪
- દીપક પ્રગટ્યે દત્ત પુણ્યે, તેનો પુણ્ય પ્રતાપરે;
 દિનકર ઉગે તિમિર ટળે, પુણ્ય ઉદયે પ્રસ્થે પાપરે. ૧૫
- પુણ્ય પ્રસાદે - પુત્ર બણીને, પુત્રે પિંડ ઉધરિયેરે;
 બ્રાહ્મણ વડે શુક્રદેવ સાંભળ, મિથ્યા વાદ ન કરિયેરે. ૧૬

કડવું ૨૭ મુ-રાગ મલ્હાર.

- શુકદેવ વાણી ઓચરે, સુણો ઋષિજી દેવાયનરે;
મૂર્ખ જડ કાં થઈ રહ્યા, છૂ તો જાણતો તમમા જ્ઞાનરે. ૧
- તમે વાણી એ કાં ઓચરે, મન ભગ્ને કેવળ રામરે;
મૂર્ખ મતને પરહરે તો, આપે અવિચળ કામરે. ૨
- વ્યાસ પિયારીને જુઓ, કા કરે મિથ્યા વાદરે;
તપશ્શ ધ્રુવજી ભોગવે, જ્યમ ઓધચ્છો પ્રલ્હાદરે. ૩
- છોડએ જો છૂટીએ તો, શાને ફરે વનમાયરે;
પેટ ભરે આપ આપણું, વૈકુંઠ કો નવ જાપરે. ૪
- ભમે જૂર જૂલ્યા ભમે, ધિક્ક પડયો તે અવતારરે;
ભોગવે કરણી આપણી, પણ કો ન પામે પારરે. ૫
- ધો ગરોળી ને કાકીકો, વાગોળ વાનર વ્યાસરે;
મૂષક તોળ કરોળિયા, અદકાં જાણો જ્ઞાન શિયાળરે. ૬
- મધમાખ ને વળી મગતરા, જળચર અદકાં જાંતરે;
વિંછણ આશ ઉદર ઉપજે, ઉદરમાંથી લે અંતરે. ૭
- તિર્થ મત નવ આચરે, નવ કરે કાંઈ દાનરે,
સ્વધર્મ જોહ ન આચરે, તે નર અવતરે અજ્ઞાનરે. ૮
- કો અદકું કો ઓણુ અવતરે, ફેરાફરે બહુ વારરે;
કોણ પિતા ને કોણ પુત્ર છે, એ ગંહન ગતિ સસારરે. ૯
- ઋણ વૈર લેણુદેણાથકી, અવતરે આવી પેટરે;
અદક કો લેહેતું નથી, ત્યા મિથ્યા કરવી વેઠરે. ૧૦
- ત્યાં લગણુ સારહે એકકા, જ્યાં લગી ઓશિગણુ થાયરે;
નામું દઈ આપાપણું, તે પછે સ્થાનક જાંપરે. ૧૧
- પુત્ર મરતાં પિતા ન મરે, પુત્ર વિયોગે માપરે;
સગપણ સ્વારથનું સદ્, એક સગો વૈકુંઠજામરે. ૧૨
- મારું મારું મૂર્ખ કરે છે, જાણો માયાકેરે;
કર લઈ દીપક કોડીજી, કૂપે પડે મારરે. ૧૩
- કામકોષ લોભને પરહરે, કૃષ્ણની કરે શરે;
હરિ નામ લેતા જો ગયા, તેને સારે. ૧૪

સંસાર સમુદ્ર અગાધ છે, તેમાં ખૂડતાં ખુમ ન વહારે;
 આપોપે ને ચેતરી. તે ઉતરશે કાવ પારે. ૧૫
 આપોપું ને ચેને નહીં, ત્યાં લગી નવ મૂકાયરે;
 શુકની વાળી સાંભળી, બોલ્યા દૈવાયન ઋષિ સમરે. ૧૬

કંડવું ૨૮ મું-રાગ સારંગ.

વ્યાસજી વાળી ઓચરે, કાણુ સ્થિરરાખો મન;
 કુંવારાનું કારણુ કહું, તે સાંભળો શુક તન. ૧
 એક દિવસ તરકર હવો, ને શળી પામ્યો તેહ;
 કુંવારાનું કારણુ માટે, પ્રાણુ ન છાંડે દેહ. ૨
 તલાવેલી તરફડે, બહુ પડે પછાડે પાપ;
 એક વિપ્ર ઉતાવળો, શળી આગળ યધને જાવ. ૩
 આશ્વર્ય પામી દિવસ બણે, કહે તરકર મુજને મન;
 શળી ચઢ્યો રો નવ મરે, શાં આચર્યાં વિક્રમ. ૪
 શળી થકો નર ઓચરે, સ્વામી મારે કારણુ એહ;
 કુંવારાને ગતિ નહી, માટે પ્રાણુ ન છાંડે દેહ. ૫
 આ વેળાનો તું સગો છે, એક કુંવારી લાવ;
 તુજને દહં આલવિકા, ને તું મુને પરણાવ. ૬
 હાથેવાળી મેળવી, બહુ આપું તુજને દામ;
 મુજને ઓશિ મણુ કરી, પછે કરો ધરનાં કામ. ૭
 વિપ્ર વેગે વળ્યો પાછો, બાળકી ઝાલી ખાંહે;
 કુંવારી ખાંધે લઈ, લાવી ઉતારી શળી જ્યાહે. ૮
 ત્યાં હાથેવાળો મેળવ્યો, કંઠે આરોપી માળ;
 મંગળ ફેરા ફેરવ્યા, ત્યારે આશ્વર્ય પામી બાળ. ૯
 આશિર્વાદ ઋષી બણે, તવ તરકર હરખ્યો મન;
 તે આશિર્ગણુ હું કર્યો, તું લે આ એક રતન. ૧૦
 એ લઈને પરવરચો, ત્યારે શળીએ વલગી બાળ;
 વળો ઉતાવળા, મારે શળી સાથે કાળ. ૧૧
 સખીને, વેરી તે મારો આપ;
 હું લી રાંડ થઈ, મેં શાં આચર્યાં પાપ. ૧૨

તાત વેગે વળ્યો પાછો, ક્ષણ ન લાગી વાર;
એની ગત તે મારી ગત, એ થયો મારો ભરથાર. ૧૩
શુભી થકો નર આવરે, તું ધીરજ રાખજો મન;
હું શિખામણુ દહિં તે કરો, આ લેની, ત્રણ રતન. ૧૪

કંડકું ૨૯ મું-રાગ ભુપાળ.

એક થકી તું આજીવિકા કરે, જા ગંગા તીરે મુનિ તપ કરે;
મહંત પુરુષ તેને જાણજો, તું તે સાથે સ્નેહ ધરજો. ૧
ધરજો સ્નેહ તે મહંત સાથે, હસ્ત મુકાવજો તેના માથે;
પુરશે તારા મનના કોડ, શા માટે તું ધરે મન મોડ. ૨

ચોપાઈ.

તેને આપજો એક રતન, વીર્ય વિક્રમનો માગજો તન;
પૂરે માસે પુત્ર જન્મજો, તે તનને માર્ગે મૂકજો. ૩
ગાંઠે બાધજો એક રતન, જે કો લે તે કરજો જતન;
આગા લેછને તે સાંચરી, પછે તેહ તરકર પામ્યો હરી. ૪
દિવસ કેટલેક બાળા મોટી યર્ષ, કોઇએક નગરે જમ્મને રહી;
પૂર્ય વારતા મનમાં ધરી, ત્યાંથી નારી તે સાંચરી. ૫
દીધી શિખામણુ હૃદયે ધરી, ગંગા તીરે તપ આવરી;
મહંત પુરુષ ઋષેશ્વર જેહ, એકવાર તે શું વિલસી દેહ. ૬
તેને આપ્યું એક રતન, વીર્ય લેછને કસ્યું જતન;
પૂરે માસે પુત્ર જન્મીઓ, તે માર્ગને માથે મૂકીઓ. ૭
તેને છેડે બાંધ્યું રતન, જે કો લે તે કરે જતન;
દીધી શિખામણુ તે તેમ કરી, ગંગા નાહીને તપ આવરી. ૮
હળવે હળવે બાળક રડ્યું, કોઇ એક રાત્રની દષ્ટે પડ્યું;
તેહ રાત્ર હુતો વાંઝીયો, પુત્ર કરી ઉછંગે લીઓ. ૯
લેઈ ગાલ્યો તે પુત્રજ કરી, પ્રેમે પાળ્યો ઉછંગે ધરી;
માત પિતા મન આનંદ બયો, પછે રાત્ર વૈકુંઠે ગયો. ૧૦
કર્મ સંજોગે પામ્યો રાજ, ગયો ગયાશ્રાદ્ધ કરવા કાજ;
ગંગા તીરે પિંડગ ધરે, તણુ દાધ પ્રત્યક્ષ નિહજો. ૧૧

કો બ્રાહ્મણ કહે કારણવાત, કો કહે એ મોટો ઉત્પાત;
 જાણ્યા જોશી તેડાવીઆ, બ્યાસ વિચક્ષણ ત્યાં આવીઆ. ૧૨
 મંદિરમાંથી તેડાવી માત, એક ખવાસણ આવી સાથ;
 કારણ મનમાંની કહી વાત, હું જનિતા ને તમ્કર તાત. ૧૩
 પિંડ મૂકા પુત્ર એને હાથ, કારણ મુખ મેલી કહી વાત;
 દ્રવ્ય પુત્ર તેને અનુસર્યો, તસ્કર તો તેણે ઓધર્યો. ૧૪
 શુક વચન માનો અમતણું, કુવારાનું છે કારણ ધણું;
 બ્યાસ વિચક્ષણ બોલ્યા એવ, વળતા વાણી વહે શુકદેવ. ૧૫

કંઠવું ૩૦ મું-રાગ રામગ્રી.

વળી ત્યાં બોલ્યા શુકદેવ વાણીજી, બ્યાસવધા તે પેર મેં જાણીજી;
 જાણો છો જે મંદિરમાં રહેશેજી, પરણ્યા પૂઠે ધરને વહેશેજી. ૧
 ધરને વેહતાં અમને ભારજી, પરણ્યા પૂઠે બહુ પરિવારજી;
 મુખ નવ પામું એક લગારજી, ધિક્ધિક પડજો એ સંસારજી. ૨

હાળ.

સંસાર મારગ ચાલતાં, નિવૃત્ત કો દેખાડ;
 ભગવંતથી રહે વેગજો, ને થાય વિઠંબણ વાડ. ૩
 ક્રુધા નિદ્રા અને ચિંતા, લોભ તૃષ્ણા પીડ;
 ભગવંત વિના નવ છૂટીએ, બાહુને નં ભાગે ભીડ. ૪
 ભગવત ઉપર ભાવ ધરશું, નિરંજન શું નેહ;
 નારાયણનું નામ લેશું, અમર કરશું દેહ. ૫
 ધરણીધરને ધ્યાયશું, ગાઇશું ગુણ ગોવિંદ;
 છંદા પિંજળા સુખજી, આરાધશું આનંદ. ૬
 ગંગા યમુના સરસ્વતી, ત્રિવેણી તીરથ થાય;
 અમે પ્રેમે કરીને રનાન કરશું, ત્રિવિધપાતિક જાય. ૭
 શ્રી વિષ્ણુ મન મારે રહે, શ્રી વિષ્ણુ સખા કુડુંબ;
 વિષ્ણુ વિષ્ણુ શ્રી વિષ્ણુ, એ ભવતરવાનું તુંબ. ૮
 વિષ્ણુ માતા વિષ્ણુ પિતા, વિષ્ણુ મુખ પરિવાર;
 વિષ્ણુ માયા વિષ્ણુ કાયા, વિષ્ણુ શું વેષાર. ૯

ગંગાને કાઠે ધર કરી, નાહિશું નિર્મળ વાર;
 શ્રી વિષ્ણુ સાથે મન મળ્યું, મારે વિષ્ણુ આધાર. ૧૦
 વિષ્ણુ સમર્થ વિષ્ણુ સ્વામી, શ્રી વિષ્ણુ સાથે મન;
 શ્રી વિષ્ણુ મારો આત્મા, શ્રી વિષ્ણુ એ ધન્યધન્ય. ૧૧
 શ્રી વિષ્ણુ જેને હદે નહીં, જૂતળ જૂલ્યા ભ્રમ;
 શુકદેવની વાણી સાંભળી, પછે બાસજીબોલ્યા પર્મ. ૧૨

કંડવું ૩૨ મું-રાગ રામગ્રી.

બાસ ભણે છે સુણ શુક ઘણજી, ઘણ નિરુપણ જે ખટકર્મજી;
 તપથી અદકું કહું એક જાનજી, વેણ સુણોને માણું માનજી. ૧
 તપથી અદકો ગૃહસ્થાશ્રમજી, તે પાળોને રાખી ધર્મજી;
 માંડવ ઋષીશ્વર તપને પ્રતાપજી, જેથી બગલી પામી શાપજી. ૨
 પછે મધ્યાહ્ને નગર મુઝારજી, જઈને ઉભા ગૃહસ્થને દારજી;
 બિલ્લા માગી કહી આશિર્વાદજી, કરી ગૃહસ્થના ધરમાં સાદજી. ૩

ઢાળ.

સાદ કરીને ઉભા દારે, વાર લાગી તેથી ચઢી રીશ;
 પગતણી આંગળીથી તે, ઝાળ લાગી શીશ. ૪
 ગૃહસ્થનીત્રી જે સતી, યતી જવાળા જોઈને નવ ડગી;
 યતીપ્રત્યે મતી કહે, હું નહિ બગલી જે ફગી. ૫
 આશ્ચર્ય પામ્યા તે ઋષી, કરજોડી લાગ્યા પાય;
 મનતણું કારણ કયમ લલ્યું, તે કહોને મારી માય. ૬
 સતી કહે મારે છે ઉતાવળ, બોજન કરે ભરતાર;
 જઈ પૂછો પેલા ખાટકીને, સંબળાવશે નિરધાર. ૭
 માનુભાવ વેગે ચાલીઆ, બિમા ચાટા મોઝાર;
 હાય કાતી ને અસુર બિભો, તેનાં હાટ ચાલે ચાર. ૮
 તેણે યતી દીઠો આવનો, માન દીધું અતિધણું;
 પતિવ્રતા માતાએ મોકલ્યા, પૂછના કારણ મનતણું. ૯
 આશ્ચર્ય પામ્યા ઋષિ પુનરપિ, કરજોડી માગે માન;
 પૂછ્યા પાળે પેર કહી, તે આવું ક્યાંથી જાન. ૧૦
 ૩૫

ત્યારે ઝડપિ પ્રત્યે અંસુર જોડ્યો, મુજો પ્રભુ મુજપેર;
 માત પિતાની સેવા કરું, પતિવ્રતા મારે ઘેર. ૧૧
 વૃદ્ધાવરયામાં માળ્યાપ છે, સેવા કરું કરજોડ;
 માત પિતાની સેવા કરતાં, દિન દિન તીરથ કોડ. ૧૨
 નારીને સેવા પુરુષની, ને પુરુષને માળ્યાપ;
 એણીપેરે જુદરથ સાચવે, તે જોળજે હરિ આપ. ૧૩

વલણુ.

આપ જાણે વિષ્ણુ વખાણે, પુણ્યનાં ધગલા ભરે;
 બ્યાસની વાણી સાંભળી, શુકદેવ વળતા ઓચરે. ૧૪

કહ્યું ૩૨ મું-રાગ રામગ્રી.

વળી વળી ઓચરે શ્રી શુકદેવજી, મેં વન જાવું અવશ્યમેવજી;
 આદિ પુરુષની કરશું સેવજી, હરિ હરિ કહેશું ચરણે રહેવાજી. ૧
 બ્યાસજી સાંભળો વેણુ અમારાંજી, અમને ન ગમે કથન તમારાંજી;
 જ્યમ જ્યમ કહેશો ત્યમત્યમત્યાગજી, મને ધર યજી ઉપન્યોવિરાગજી. ૨

હાળી.

વૈરાગ્ય યોગે જન્મીઓ, વૈરાગ્ય કાયા વેશ;
 વૈરાગ્ય મારો આતમા, વૈરાગ્ય નિલવટ રેસ. ૩
 વૈરાગ્ય અંતઃકરણ મારું, વૈરાગ્ય ઉદર માંહે;
 વૈરાગ્ય યોગે વન રહું, વૈરાગ્યે જાણ્યો બાંહે. ૪
 વૈરાગ્ય યોગે ધર તજ્યુ, વૈરાગ્ય યોગે હરખ;
 વૈરાગ્યથી વિષ્ણુ મળે, વૈરાગ્ય છોડ્યે નરક. ૫
 વૈરાગ્ય મારો ઈષ્ટ કલાવે, બ્યાસજી મેલો વાદ;
 તપશ્ચર્યા અવિચળ ભોગવે, હરિ ઓધાર્યો પ્રહ્લાદ. ૬
 દ્રુવ ભક્તિ યોગે વન ગયો, ને સીધ્યાં તેનાં કાજ;
 લઘુપણે તપ આચર્યું, ને પામ્યો અવિચળ રાજ. ૭
 માળ્યાપને મૂકી ગયો, તપ કર્યું તેણે દેહ;
 વિષ્ણુ જાણે તે ઓધાર્યો, ને અમર કીધો દેહ. ૮
 એવા જાણી સારંગપાણી, પુણ્યતણાં ધગલાં ભરે;
 શુકજીની વાણી સાંભળી, બ્યાસજી વળતા ઓચરે. ૯

કડવું ૩૩ મું.—રાગ રામઝી.

વ્યાસજી બોલ્યા સુણ શુક નાનડીઆજી, તમને વાંછું જોજે ચડીઆજી;
 તમને જડિત્ર છુધરડા જડીઆજી, બાજુનંધ બાંધુ બેહુ, બાંહેડીઆજી. ૧
 સુવણું કુડંજ કાને કડીઆજી, તમે ચીર પહેરો કેસરીઆજી;
 મસ્તકે ટોપી હીરા જડિઆજી, ખાચે પીરોજી લાલ મોજડિઆજી.
 રમતા હીડો ઘોડે ચઢિયાજી, લાડુ બાંધું ગોળ પાપડિયાજી;
 ચારોળી ચોખ્ખા તલ સાંકળીઆજી, સુદર ઘેવર જલેળી મળીઆજી. ૩
 બાવે ભરજો ધૂત છુટડીઆજી, દૂધ દડિયાં દહીના પડીઆજી;
 સાકર સરખા સોંઠા શેલડીઆજી, ગેડી દડુલા હાથ લાકડીઆજી. ૪
 હેમ પાટી લો લેખણુ ખડિયાજી, બાવે બણુજો વેદ આવડિયાજી;
 તપ સંજોગે સુત સાંપડિયાજી, અમઘેર રહેજો કુળ દીવડિયાજી. ૫
 તમે ખાંતીજા યજ્ઞ કાં ખડભડિયાજી, મદિર મેલ્યાં નવરંગના ઘડિયાંજી;
 તમ માતની આંખે આસુ પડિયાંજી, તમ વિશેજો તે અતિશય રડિયાંજી. ૬
 તમ પૂઠળ અમો કુંગર ચડિયાજી, કુંગર ડગલે અમો આખડિયાજી;
 તડકો લાગે લૂએ લડયડિયાજી, રાન વગડામાં ધણું રડવડિયાજી. ૭

હાળ.

રાન વગડામાં રડવડે, અતિ વૃદ્ધ માને બાપ;
 માતપિતાને પરબવે, તેને પ્રલક્ષ લાગે પાપ. ૮
 નયણે તે દીકું જોટલું, નિગ્ધાર હશે તે કહેશ;
 વેણુએ આશં સાંભળવા, તું ધીરજ ધરીને બેશ. ૯
 દેવા તીરે બૃગ્ધ ઋષિ, તેણે તપ કચ્છુ અતિભેદ;
 પ્રસન્ન થયાં તેને સરસ્વતી, મુખ વરવા ચારે વેદ. ૧૦
 પછેખીજ ઋષિના બાળકા, અતિગાન તેં મનમાંહે;
 માતપિતાને પરદરી, તપ કરવા આઠ્યા ત્યાંહે. ૧૧
 તે બાવે બણિયા બહુ વિદ્યા, આચાં નહિ પીતુ માત;
 માંતપિતા ટવળી મુઆં, તે નરક પામ્યા જાત. ૧૨
 તે સ્વર્ગમાં ચાલી વારતા, એ છુટશે કેધ પેર;
 એ જાંતુ સારે છુટશે, એના પુત્ર આવશે ઘેર. ૧૩

એ જન્ત એણીપેર છૂટશે, તેતણો કહું ત્યાં મર્મ;
 એના પુત્ર પાણિગૃહણ કરશે, સાચવશે ખટકર્મ. ૧૪
 તે ભૃગુને પોહોતી વારતા, સ્વામીતમો કહાવો સાધ;
 એ સૌ શિષ્યને આચાર આપો, તો ઉતરે અપરાધ. ૧૫
 આચાર લઇને ચાલિયા, પરિવાર પામ્યા પુત્ર;
 લીલા લક્ષ્મી લાજ અદકી, વાધીયાં ધરસત્ર. ૧૬
 ગ્રેમ ધરી મહાદાન દીધાં, સંવત્સરી ખટકર્મ;
 શ્રાદ્ધ કરીને વિપ્ર પોખ્યા, ધ્યાન માંડી ધર્મ. ૧૭

વલણુ.

ધ્યાન ધર્મ પુત્ર પ્રણયે, ઓધસ્યા માતાપિતા;
 વ્યાસજી વાણી ઓચરે, શુકદેવ રહોની વન જતા. ૧૮

કડવું ૩૪ મું.—રાગ કેદારી.

વન જતાં મને શીદ રાખો છે, બોલો બોલ રતેહરે;
 જન્મ મરણનો ભય મને ભારે, અમર ન દેખું દેહરે. ૧
 આ જગમાંહે સ્થિર નથી કો, આંક વાળ્યો છે આડોરે;
 જગ સૌમાં કો છવી રહ્યું, તે તો મુજને દેખાડોરે; ૨
 વ્યાસઅચારીતમો કંઈ નવજાણો, ફાંકવખાણો છો માયારે;
 મોહ લોભ મત્સર મા ધરશો, કાળે મેલવી છે કાપારે.
 બૃહસ્પતિ, ધૌમ્ય, વાલ્મીકિ સરખા, અમરતને દુર્વાસરે;
 કપિલ ઋષી પારાશર સરખા, તપ કરતા વિશ્વાસરે. ૪
 શુક્રાચાર્ય ને દ્રોણાચાર્ય, જેણે અવની કીધું લેખુરે;
 ઉદાલક બ્રમદાલવ સરખાં, તે તપ કરતાં દેખુરે. ૫
 ગર્ગાચાર્ય, ને ગર્ગ ઋષેશ્વર, ગૌતમ ને ગાંગેવરે;
 જમદગ્નિ માર્કંડે તપ કરે, ઘેર કેમ રહે શુકદેવરે. ૬
 અડમ્બક તીરથ જે નર કરતા, દેહાર કુંડ ને કાશીરે;
 ત્રિલુવનમાં જે તેજ ધરતા, ગયા સહસ્ર અઠ્યાશીરે. ૭
 ઠણું અને કુતિભોજ સરખા, પાંડવ પાંચે ધ્યાનીરે.
 માન્ધાતા મહીપત નરપત, જનક સરખા જ્ઞાનીરે. ૮
 ઋષ્ટપર્ણ રાજા સહસ્રાક્ષ, સત્યવાદી હરિશ્ચંદ્રરે;
 સૂર્યવંશી ને સોમવંશી, સ્થિરચીત રૂઝમાંગેદરે. ૯

દંસંધ્વજ નીલધ્વજ સરખા, યૌવનાશ્વ ને શો ન જાણો;
 મોરધ્વજ તામ્રધ્વજ સરખા, સત્યપાળક શપરાજોરે;
 કાલયવન ને દૈત્ય કપીરો, જરાસંધ શો ન જાણોરે;
 કુશ જલધર ને શકટાસુર, સત્યપાળક શપરાજોરે. ૧૧
 મેઘવર્ણ અનુસાત્રવ આદે, ઉગ્રસેન શિશુપાળરે;
 દિરવ્યકશિપુ કસાસુર સરખા, નેનો ખૂટચો કાળરે. ૧૨
 અધામુર બકામુર સરખા, ચંડ મુંડ આણૂરરે;
 ભસ્માંગદ મહિષામુર સરખા, કાળે કીમા ચૂરરે. ૧૩
 ગયામુર વત્સામુર સરખા, તૃણાવર્ત અતિ બળિમારે;
 બીમસેન બીમક રાજા, તેઓ પણ કાળે મરીઆરે. ૧૪
 રાક્ષસમાંહે રાણો રાવણ, જેને સાત સમુદ્રની ખાધરે;
 એક કાટિ પ્રધાન રાવણને, સવા લાખ જમાઈરે. ૧૫
 નવ કાટી જેને જેન બનેવી, અહંકારી અતિ બળીઓરે;
 નવ મહ જેની સેવા કરતા, તે પણ કાળે મરીઓરે. ૧૬
 તમો પુત્ર મોહે દાંધ ન જાણો, ફોક વખાણો માયારે;
 મોહ મદ ને માનમ ધરશો, કાળે મેળવી માયારે. ૧૭

વલણ.

કાયા કાચી મૃત્યુ સાચું, મરવું છે અવશ્યમેવરે;
 કવિતા કહે કૃષ્ણનો વહાલો, કેમ રહે શુકદેવરે. ૧૮

કંકણું ૩૫ મું.—રાગ કેદારાતી ચોપાદ.

વેદ વ્યાસ વહે છે વાણી, મારી વેદના તે નવ જાણી;
 મને ઉવેખાને જો જશો, પછે વન સુખીયા ક્યમ પાશો. ૧
 તમો વનજોગી કહેવાશો, ત્યાં બિહ્વા માગીને ખાશો;
 મારે આંગણે શો નવ આવો, મને ખાપ કહીને જોલાવો. ૨
 મેં કુંવર ક્રોડે નવ લીધો, તેં દરજે જોલ ન દીધો;
 મારો અર્થ એકા નવ સીધો, છતે પુત્રે વાંઝીઓ કીધો. ૩
 અમો વાંઝીયાં કહેવાશું, અમો લોકતણા જોલ સહેશું;
 અમો શા કીધા અપરાધ, કો ઝકળી સવાખ્યા સાધ. ૪

વેલી વાધતી તોડી, કે શું પાળ સરોવર ફાડી;
 ટૂંકની ચૂકી લાજ, કોનાં ફૂડાં કીધાં કાજ. ૫
 મેં સીના લૂટ્યા ઘાટ, કે મેં વગડે પાડી વાટ;
 કે મેં ગોચરે બાગમાં ગાય, કે મેં જળમાં નાંખી જાળ. ૬
 અમે કુંગરડે દવ બાળ્યા, કોના ચોભ પરાયા ટાળ્યા;
 પુત્ર રડવડતાં દિન જાય, મારે હૈડે દુઃખ ન માય. ૭
 માટે સાંભળ હો સુત મારા, તું વિષુ પ્રાણુ ન રહેશે અમારા;
 તુને તારા ગુરુની આણુ, મારું વચન માનજે પ્રમાણુ. ૮
 તુને વેદ ચારની આણુ, શુકલ માનેરે તું પ્રમાણુ;
 તુને દેવ સમસ્તની આણુ, તુંને માને જો અતુર સુગણુ. ૯
 તુને ચંદ્ર સૂર્યની આણુ, પુત્ર માને રે તું પ્રમાણુ;
 તું સ્થાનક છાંડે ત્યારે, હું જમ આણું જોણી વારે. ૧૦
 બાપ એણે સ્થાનકે રહેજો, કોટિ તીર્થતણું ફળ લેજો;
 વ્યાસ આણુ દધને જાય, માર્ગમાંહે ચિંતા ધાય. ૧૧
 વ્યાસ પાણું ફરી ફરી જીએ, નિજ નયણું બરી બરી રીએ;
 પુત્ર રમે તું બીઠી જતો, કહિશ વ્યાસ કરે છે વાતો. ૧૨
 જો આનો કરશે બગ, તો તો કુષ્ઠિત થાશે અગ;
 જોકો દીધી આચાર્ય સોપે, તેને આદિનિરંજન કોપે. ૧૩
 જોકો દીધી આચાર્ય પાળે, તેહ તેહનું કુળ અજવાળે;
 માટે આચાર્યો લોપન કરીએ, એવું જ્ઞાન અંતરમાં ધરીએ. ૧૪
 હું આણું ત્યાં લગી રહેજો, પછે તીર્થતણું ફળ લેજો;
 વ્યાસ આણુ દધને જાય, પછે ઇંદ્રસુદન બણી ધાય. ૧૫

કડવું ૩૬ મું—રાગ સિંધુડો.

ઇંદ્રસુદન હિતાવળા, વ્યાસ વળ્યા દેઈ આણુ;
 ઋષિજી પાળા પરવચ્ચા તે, ઇંદ્રને યજુ જાણુ. ૧
 હર્ષ મનમાંહે ધરીને, ઇંદ્ર સામો જાય;
 કરજોડીને બોલો રહો, ઋષિજીને લાગ્યો પાય. ૨
 ઋષિજી પાળા પરવરિયા, ને ક્યમ છાંડ્યો છે કામ;
 ઘેર જોહા શે ન કહાવીઉં, અમ સરખું જે હોય કામ. ૩

તવ મદ્ મદ્ કંઠે ઓચરે, નયણે ઝરે જળધાર;
 પુત્ર વિરોધી વન મયો, મારે હેડે દુઃખ અપાર. ૪
 ઇંદ્રે સુણ મહારાજ ઘનં, પરદુઃખ પીઠ ટાળ;
 તુને સદસ્ય યગનું ફળ હશે, પુત્રને પાછો વાળ. ૫
 તવ ઇંદ્રે ઔસવત શણુગાચ્યો, સળગ સેન્ય અતિ શર;
 પવન વેગે પથે પળીઓ, મયા સાધર પૂર. ૬
 તવ બૃહસ્પતિ સાગા મળ્યા, ને સમળ દળ અતિ ઓપ.
 ઇંદ્ર કાં ઊતાવળા, કોણ ખંડ ઊપર કોપ. ૭
 તવ ઇંદ્ર ઔસવતથી ઉતર્યો, ગુરુને કચ્ચો પ્રણામ;
 જાઉં વ્યાસનું દુઃખ ટાળવા, શુકદેવ વાળવા હામ. ૮
 તવ ગુરુ વાણી બોલિયા, ઘેઘો થયો કાં આન;
 તે તપીઓ તને ગાળ દેશે, ચૂકીશ તારું રાજ. ૯
 શુરુ વચન તો શિર ધરી, ઇંદ્ર ઇંદ્રાસન પહોતા ખરા;
 વ્યાસજી વમો દુઃખ મધરો, વેગે ચત્રાવું અપસરા. ૧૦

કંઠવું ૩૭ મું.—રાગ ગોડી.

ઇંદ્રે ચલાવી અપસરા, નવ જોગન નાર;
 તેજવંત શોભા ધણી, ચાલી ચતુરા ચાર. ઇંદ્રે. ૧
 શુકજીને મોહ ઉપજાવવા, કહેજો વેણુ વિચાર;
 પેહેરે આશ્રણ અંગઓપતાં, શોભતા શણુગાર. ઇંદ્રે. ૨
 શીશ સોહંતી ચુંદડી, નવરંગી ઓળી;
 પંચવરણ ચીર પેદેરીઆં, સોહે શ્વેત પટોળી. ઇંદ્રે. ૩
 શીશ સોહંતી ગોફણી, વેણી કુમતાં ફરકે;
 દીક્ષી બૃકુટીની વચે, શવણે ઝાલજ ઝળકે, ઇંદ્રે. ૪
 બાહે બાળુખ બેરખા, કર કંકણ ચૂડી;
 શંખા ત્રોટી પદ કડી, મુદ્રિકા અતિ રડી. ઇંદ્રે. ૫
 નાગ નગોદર દળકતાં, પાયે ઝાંઝર ઝમકે;
 નેપૂર ને જસા વિંછુવા, ધુધરડા ધમકે. ઇંદ્રે. ૬
 રતન હારહીરે જડયા, મણી મણેક મોતી;
 ડોડા ડોડી ને મુમણાં, કંઠે સાંકળી સોતી. ઇંદ્રે. ૭

- નવજે ઠાજળ સારીઆં, કર કુંકુમ રોળ;
દંતરેખા અતિ શોભતી, મુખમાં તાંજોળ. ઇંદ્રે. ૮
- દસાગમની માનુની, મોહિની મૃગનયણી;
ચિત્ર લંકી ને ચિંતની, સોહીએ શશિવયણી. ઇંદ્રે. ૯
- રભારૂપ ધચ્ચું બહુ, નવજોળન નાર;
ઈંદ્રમદન ઓપે બહુ, ઊગ્યા આદિત્ય પાર. ઇંદ્રે. ૧૦
- ઈંદ્રની આગા લઈને, વન માનુની જાયે;
ગજવરની મત પિગલા, મુખ મંગળ ગાયે. ઇંદ્રે. ૧૧
- ઈંદ્ર સદનથી ઊતરી, જગ જોતી ઠામ;
પ્રેમે પોહોતી પદ્મની, શુકજીને વિશ્રામ. ઇંદ્રે. ૧૨
- નૃસ કરે નવવાવના, દેવ દુંદુભિ વાજે;
ભક્તિ ભાવ બોદે ભરી, અંબુગત છાજે. ઇંદ્રે. ૧૩
- અમરસોઠ જોવા રહ્યા, બપો ઓઝી રંગ;
શુકજીને મોહ ઉપગમરો, કરસો તપનો ભંગ. ઇંદ્રે. ૧૪
- નવ દહાડા નૃત્યે ગયા, તોય ઠાંકી ન લાગે;
તપી ઓ તાળી દહ રહ્યા, ધચ્ચું પ્યાન ન ભાગે. ઇંદ્રે. ૧૫
- નૃત્ય કરી કરીને રહી, જઈ પગને તળાંસે;
સાચું જીએ તો પેર કરે, જીજી ગભી પાસે. ઇંદ્રે. ૧૬
- ડાખા જમપૂી બે રહી, કરવા લાગી સેવ;
આરે પાસ ફરી વળી, વચમાં શુકદેવ. ઇંદ્રે. ૧૭
- નેત્રે જીઓછ નિર્મળા, અમો નિર્મળ નારી;
ઈંદ્ર સદનથી ઊતરી, અમો બાલકુમારી. ઇંદ્રે. ૧૮
- તેજ તમારું સાંભળ્યું, જાણ્યા જગદીશ;
વૈકુંઠ નાથ વિરોધ તું, અમરાપુરના ઇંદ્ર. ઇંદ્રે. ૧૯
- આશ ભરી અમો ઊતરી, નવજોળન નાર;
વર ખોળું વર કો નહીં, સોહે શુકને દાર. ઇંદ્રે. ૨૦
- આર માંહે ચઢતી હોયે, સુંદરી જે સારી;
મનમાંને તેને વરો, જીજી દાસી તમારી. ઇંદ્રે. ૨૧

મનના મનોરથ પૂરશું, અભિલાષા સપરાણી;
 પ્રેમ ધરી પધરાવશું, સુખાસન હેત આણી. ઇંદ્રે. ૨૨
 તવ શુકલ વાણી બોલીઆ, કોણ કોની નાર;
 વણુ બોલાવી શું લવે, ઘેઝી થઇ છોં ગમાર;
 પાછી રહેરે પદ્મની, છાંડી ના નિજ કામ;
 મો અડકીશ અજગી રહે, તારે શું છે કામ. ઇંદ્રે.
 નાખી બેવે પાધરા, નવ પડીઆ પાસા;
 લાજ તણ લંપટ લવે, કોણ કોની દાસા. ઇંદ્રે. ૨૫
 તો તું ઉતાર વાગે ઉપરી, તારી પેર અનેરી;
 તારા મનને છે તે મેં લલ્લું, કોની આવી ભંભેરી. ઇંદ્રે. ૨૬
 જોણે શિખામણુ દર્ષ મોકલી, તે તો માહરો બાપ;
 મેં મારે મન વશ કર્યું, નહીં મેલું આપ. ઇંદ્રે. ૨૭

વલણુ.

આપ ન મેલું શુક બણે, મેં વશ કીધો દેહરે;
 વૈરાગ્ય વશ થઇ વન ભણુ, મારે નિરંજનશું નેહરે. ૨૮

હોહો.

મેં પાંચે ધ્રુવ વશ કરી, હદે ગુણ રાખ્યા જોહ;
 પાછી રહેરે પદ્મની, મારે નિરંજનશું નેહ. ૨૯

કંકણું ૩૮ મું-રાગ ગોડી.

સુંદરી સનમુખ ઓચરે, અમો માનની મૃગનેણી;
 પદ્મની ને પ્રેમ ચિતની, શશિ શોભિત વેણી. ૧
 એવી નિર્મળ નારી પરહરી, જેને અંગે આજસ હોય;
 કર્મહીણુ ને કોધીઆ, તેનો જન્મ ન જાણે કોય. ૨
 જોગીડાની પેર મેહેલી, શિખામણુ માનો ધણી;
 પ્રમદા કેરા પ્રેમ ગ્રેહેવા, ઘેર પધારો ધરધણી. ૩
 નેવેધ નિત્યે નવનવાં, અમે સાક સુંદર હમકારશું;
 પ્રસાદ, વેળા ખાંડ કેળાં, જંમાડીને રમાડશું. ૪
 હવિષ્યાન્ન અમૃત સમા, માંહે દૂધ સાકર બેળશું;
 ભાવતાં બોજન પ્રેમ સાથે, દર્ષ અમો વાયુ દોળશું. ૫

મુખવાસ લવંગ બરાસ ઝોળચી, અમે પાનખીડી આપશું;
 તમે ચોપાટે રંગે રમજો, અમે પાસા દાળશું. ૬
 મેં પાણીએ દોલીએ દાળીએ, ટૂલ સહિત તળાઈએ;
 મેં પિયુછ પોઢે, શશિ હાથ કળાઈએ. ૭
 મેં અંગ રોજે નાથ સંગે, રંગે રમણી રમશું;
 તમે ટળો જોગી યાઓ જોગી, ઝોકઠાં જોશી જમશું. ૮
 વન યકા આવો બધા ભાવો, અપસરાશું અનુસરો;
 પદ્મની પ્રેમવંતીને પરદરી, તમે વન જઈને શું કરો. ૯
 કંઠલું ડેહ મું-રાગ ગોડી.

શુક્રવાયક:-

વન જતાં આનંદ ઉપજે, દેડે હરિગુણ હેજ;
 ધર મહિમા શું દાખવો, તારુણી તારું તેજ. ૧
 તારુણી મહિમા જાણીએ, જોમ વેણ ઉપર લીપણું;
 તવ મહિમા છે અતિ ધણો, જોમન વશ રહે આપણું. ૨
 ધરને તવ અંતર ધણું, ક્યાં છાલાં ને ક્યાં શાળ;
 ક્યાં ગુંજ ને ક્યાં રતનમણી, ક્યાં પર્વત ને ક્યાં પાળ. ૩
 ક્યાં સમુદ્ર ક્યાં તળાવડી, ક્યાં ઝાંકળ ને ક્યાં મેહ;
 ક્યાં તપીએ ક્યાં તારુણી, એમ અમતમ અંતર એહ. ૪
 ક્યાં શ્રીફળ ને ક્યાં કાંચકી, ક્યાં કંકટ ને ક્યાં ફળ;
 મૂષક ને માંજરને, કહીએ ન હેાયે મેળ. ૫
 ક્યાં આન ને ક્યાં બ્યાધ તે, ક્યાં જાંબુક ને ક્યાં સિંહ;
 મેં માઈ મનડું વશ કીધું, લોઢે વાળી લીધ. ૬
 ક્યાં ડાહોલ ક્યાં કૃષ્ણજી, ક્યાં રાવણ ને ક્યાં રામ;
 તપીએ તારુણીશું નવ ચૂકે, ફાકટ કરવી હામ. ૭
 અમૃત આવ્યું હાથમાં, તે મૂકી વિષ ક્યમ પીજીએ;
 જો હોંશ ફૂડી હેાયે હેડામાં, તમશું લહાવો લીજીએ. ૮
 ખીરખાંડ ઘૂત પરદરી, કહો કુશક ક્યમ બાવશે;
 વેલવ ડાંગર પરદરી, કહો આવળને ક્યમ આવશે. ૯
 અગર ચંદન પરદરી, મન ક્યમ બાવે કર કાંઠ;
 રત્ન અમૂલ્ય પરદરી, ક્યમ પાવક બાંધે ગાંઠ. ૧૦

- કૃષ્ણ કથા રસ પરહરી, મન કયમ રહે ભાંડ ભવાઈએ;
 મુક્તિ મારગ પરહરી, કહો કુમારગ કયમ જાઈએ. ૧૧
- ગંગા તીરે વાસ વસીએ, કૃપ જળ કયમ પીજીએ;
 પવિત્ર પાત્રને પરહરી, અન્યને દાન કયમ દીજીએ. ૧૨
- કયાં ઋષિમન કયાં કુટિલ જન, કયાં અગિયો કયાં સર;
 કુટિલિને રંભા બણીને, ભૂતળ ભૂદા પ્રા. ૧૩
- ભૂતળે ભૂદા જે ભમે, ત્યાં જઈ દેખાડો. ૧૪
- તેં ગુણ ગૃહા છે આળણી, મેં ગુણ ગૃહા છે. ૧૫
- નવ જોખના ઉગટ કરી, નયણે નેહ અ. ૧૬
- પણ મેં માઈ મન વશ કયું, મારે હરિનામ હથિયા. ૧૭
- ત્રીકમ ટોપ ને અપ્તર અંગે, અંતર હરિગુણ છાને. ૧૮
- તું આવી છે ભૂલવવા, નર ભૂલે તો ગદ બાજે. ૧૯
- ક્ષમા ખેડું હાથ ધઈ, હૃદયે કૃષ્ણ ગુણની ગોછડી;
 તું મૂકીશ મોહનાં બાણ તે તત્કાળ પડશે ઉપડી. ૨૦
- હું નીસસ્યો મોહ જળથી, સૂધી તે મારગ મેં લલો;
 અખળા મ બોલીશ આજ તું, હું વન જોગી થઈ રલો. ૨૧

કહ્યું ૪૦ સું-રાગ વેરાડી. (ચોપૈ.)

તું તો જોગી નહોં અજોગીરે, તારે આજસ અંગે જોગીરે;
 જોગીડા પરહરો જોગરે, નાના વિધના આસન જોગરે. ૧

હાળ.

જોગ નાના વિધતણા, જોગવો તે આનંદથી;
 વિભામણ પડશે પાછળે, જે માનશે નહિ મતિમંદથી. ૨

અમો કહું તે સાંભળો, નવ થશે નિર્ગુણ નહોર;
 જોગીડા જોગની પેર ન જણો, હજી મનનો નવો અકર. ૩

મતિયા મત મિથ્યા ગૃહી જોશ, આપ ફાકટ વખાણો;
 મૂરખતા સહુ છાંડી મનની, સ્નેહ નિર્મળ નારીશું આણો. ૪

અતિ સુંદર પ્રમદને પરહરી, કરો જોખન રત્નની હાણ;
 પણ કૃષ્ણનો મુત્તા જાગશે, ત્યારે રહી નહિ શકો નિર્વાણ. ૫

• ચુપ એટલે સુપડું. સામળ જાંઘે પણ આ વપમા લીધી છે. † કામદેવ.

- ઇંદ્ર સરખો મહા માની, જેને ઇંદ્રાણી અર્ધાગ;
 ગૌતમ ઋષિની બારખંડું, ગયો એ કરવા સગ. ૬
 શશિ સરખો નિર્મળો, નિજ મન ધણો આનંદ;
 ગુરુ પત્ની તારાને સંગાયે, લઈને નાહો ચંદ્ર. ૭
 શિવ સર્વે પરદેશ્યું, તપ કરી સેવ્યું વન;
 બીજીકી રૂપ દેખી, થયા ચંચળ મન. ૮
 ઇંદ્ર સરખો પરમ યોગી, બ્રહ્મપૂર્ણ કહાવ્યા;
 એને સંહાર ને આઠ આગળી, ભોગવતાં ન ધરાયા. ૯
 કુરુક્ષેત્ર સુત શ્રી રામજી, કો ન લહે તેહેનો પાર;
 ત્રાપણે કુળ ઉચ્છેદીઈ, જે હતી વહાલી નાર. ૧૦
 બ્રાહ્મી ને સુગ્રીવ વાનર, બાંધવ એ રણધીર;
 ભાગઈ કારણ છળ કરીને, પોતે મરાવ્યો વીર. ૧૧
 તારા પિતાના પિતા, ઋષિ અવતાર કહાવે જેહ;
 દીગર તનયાની સંજે, નાવમાં વિલસ્યા તેહ. ૧૨
 કહેતાં પાર ન પામીએ, અમો નયણે દીક્ષ ક્રોડ;
 શ્રવણે સાંભળ્યા કેટલા, સાંભળો કહું કરજોડ. ૧૩
 જોબન રાખી નવ શકો, ધર માંડશે તતખેવ;
 વાઙ્મય રંભાનાં સાંભળી, વળતા વહે શુકદેવ. ૧૪

કંડવું ૪૧ મું-રાગ વેરાડી.

- શુકજી કહે તમેા સાંભળો શામા, માઈ મન નવ માને હોરામાં;
 રામને રંજે રાચે જે આપ, તેને ન વળગે શોક સંતાપ. ૧
 નારી નહોં એ કામ અમારું, જુઓને જ્ઞાન વિચારી તમારું;
 જુઓ સુખદે વિચારી ફરી, અમો શાપ દેશું જાઓ સુંદરી. ૨

ચાલ (ચોપાઈની.)

- જાઓ શાપ લાગશે અમારો, તમેા ચૂકશે કામ તમારો;
 ઇંદ્ર થઈને નાહો માંજાર, ગૌતમ શાપ થયો તે વાર. ૩
 શાપ જાણીને પામ્યો તાપ, વ્યાથી પામ્યો દેહ સંતાપ;
 સુંદર સ્વરૂપ ઇંદ્ર જે ધીર, મદસ ભગ તે પામ્યો શરીર. ૪

જો અપિપત્ની શું કાંઈ સ્નેહ, શાપયકી વણસ્યો નિજદેહ;
દુર્યોધનને દુર્મતિ આવી, સભામાંય ક્રોધદી બોલાવી. ૫
તાણ્યાં ચીર ન આણી લાજ, વણસાડ્યાં હરિએ સદુ કાજ;
માટે કાયાનો શો સ્નેહ, જળ પરપોટાં સરખી દેહ. ૬

વલણુ.

પાંચે દંદ્રિય તણો મહિમા, એથી વિષયનો બેદરે;
રુધિર અરિય માસ ગજગ, ત્વચા ને વળી મેદરે. ૭
મળ મૂત્ર ભરિયાં પેટમાં, એ થકી શો વેહેવારરે;
શુકદેવની વાણી સાંભળી, બોલી સુંદરી નિરધારરે. ૮

કડવું ૪૨ સું-રાગ વેરાડી.

સુંદરી સન્મુખ આવરે, સુખ પામી નાર;
અપવિત્ર નહીં અમો, નિર્મળી અવિધાર. ૧

ઠાળી.

શ્રી શુકજી અવિધારીએ, મન વીમાસીને જોય;
ત્રૈલોક્યમાં કેા નિર્મળી, અમસરખી સ્ત્રી નવ હોય. ૨
હરિતની મોહિની ચિંતિની, પશ્ચિની ત્રેમનું પાત્ર;
અક્ષાંડ સધળામાંથી અગને, જોવા આવે જાત્ર. ૩
સૌ જાત્રા આવે બસાભાવે, ન દેખે કહીં એતું રૂપ;
હામદામ હાકાર મોહી પડ્યા, વળી બલાબૂદ્યા ભૂપ. ૪
વાસુકી ઠાળી નાગ તક્ષક, રોષ એ નાગનાં નામ;
પ્રભુ હમો એવા પરહસ્યા, શુકદેવ ઉપર દામ. ૫
એકવાર ઇંદ્ર ને અક્ષા ઇન્દ્રે, ઇશપતિ કૈલાશ;
અમર એવા પરહસ્યા, પણ શુકજી તમારી આરા. ૬
અમર દેહ દેવાંગના, કાયા કનકમય રંગ;
કરતૂરી કેસર કેતકી, અતિ પરિમળ બેકે અંગ. ૭
અમર અંદન ધુપ પરિમળ, દાખવ્યાં તતખેવ;
પરિમળ અક્ષાંડે પરવસ્યો, પણ વાંચ્યો નહિ શુકદેવ ૮

કડવું ૪૩ મું-રાગ વૈરાડી.

શુકલ કહે સાંભળો રામા, માઈ મન ન માને રામા;
 રામતણે રંગે જે રામ્યા, તે તો ચિત્તે ચક્રોર ન કાચા. ૧
 વોહોરે અંબુજ એ સહુ સંતાપ, જ્ઞાન શકટ તણે બળ આપ;
 કામિની ન હોય એ કામ અમાઈ, એતો વિપવીકાજ તમાઈ. ૨
 એવી નિર્મળ મેં નવ લહી, તમે કહ્યું તે મેં માન્યું સહી;
 મેં ન જાણ્યું હતો અણેહોતો, જો જાણત તો એ ઉદરે રહેતો. ૩
 સ્થિર થઇને રહેત રંગ રાતો, ત્યાં હું ગોવિંદના ગુણ ગાતો;

ઢાળ.

ગોવિંદ ગુણ સંભળાવતો, ને કહાવતો તમ ઘસ;
 હું અગાને પ્રીછયો નહીં જે, ઉદરે ન કીધો વાસ. ૪
 સુગંધ ઉદરે જાણી હોત તો, નવ છાંડતો તે કામ;
 હું દુઃખ જાળ ન દેખતો, તે નિશ્ચિન જપતો રામ. ૫
 રામ દ્વંદ્વશું રાખતો, ને નારાયણ શું નેહ;
 હું જાણક વરાંસયો ધણું, છોર ન દીજો છેહ. ૬
 શુકદેવ પ્રદક્ષિણા કરે, કરજોડી લાગે પાપ;
 પુત્ર મુજને લેખવજો, તમો સર્વે મારી માપ. ૭
 એ સાધુ શુક તપીઓ ખરો, અખળાએ મૂકી હામ;
 વગે માછી વળી ગધ, બ્યાસ હતા જેણે કામ. ૮
 બ્યાસ પ્રત્યે વીનવે, સાધૂ ખરો એ સૂત;
 અમો પેર ધણી કરી, પણ ન ચુક્યો તમ પુત્ર. ૯

વલણ.

પુત્ર ત્યાગી વૈરાગી કહી, આગા માગી જિતપતી;
 બ્યાસજી વેગે આવીયા, જ્યાં તપ કરે છે શુક જતી. ૧૦

કડવું ૪૪ મું-રાગ વૈરાડી.

શ્રી શુકદેવતણી પ્રત્યે જઇ, વદે છે વેદબ્યાસ રે;
 જો માને વિશ્વાસ તો, તુજને કહું રે. ૧

શુરુ વિના જ્ઞાન ન પામીએ, શુરુ પમાડે પાર રે;
તમને કહું નિરધાર સ્વારય સાંભળો રે. ૨

ઢાળ.

સમર્થ બોલે તે કહું, તું મન વિમાસી જોય;
જ્ઞાન પામીએ શુરુવડે, શુરુ વિના મોક્ષ ન હોય. ૩
મિથિલ દેશનો રાજા, વૈદેહી જનક નરેશ;
પરશ્વકેર જ્ઞાન તુજને, તે આપશે ઉપદેશ. ૪
માનુભાવ વેગે ચાલીઆ, જાણે વાહુટયું બાણ;
શુકજી વેગે પંથે પળીઆ, તે જનકને થયું જાણ. ૫
રાયે દોલીયો ઢળાવીએ, ને રચ્યો રંગ ઉપાપ;
સમા સૌ કો દેખતાં, વીસમ્યાં રાણી રાપ. ૬

ઢાળ.

રાય રાણી સુખશય્યાએ, બાંહે ઉપર બાંહે;
એક કરે રતન મહી રહ્યો, કર બીજો સગડી માંહે. ૭
જનક મન સંતોષ પામ્યા, માનુભાવ આળ્યા ત્યાંહે;
વિપરીત પેર દીઠી ધણી, ત્યારે જ્ઞાન પામ્યાં મનમાંહે. ૮
એણીપેરે ગૃહસ્થાશ્રમ સાચવે, તે સ્વાદ પામે અતિધણા;
સુખ દુઃખ સરખું લેખવે, જીવન્મુક્ત લક્ષણ તે તણાં. ૯

કહવું ૪૫ મું-રાગ ધન્યાશ્રી.

જીવન્મુક્ત નર તે ખરા, જેને હૃદે ન શોક સંતાપજી;
વેદબ્યાસ સંતોષને પામ્યા, રજિયા તનના તાપજી. ૧
જે આપોયે રહે નિર્મળા, જે હૃદયા નિર્મળ જ્ઞાનજી;
નિર્મળ શુકજી થઇને રહ્યા, ત્યાં કરતા હરિનું ધ્યાનજી. ૨

ઢાળ.

માન્યું જનક વચન પ્રમાણ, વાંચે બેઠા શુકજી પુરાણ;
સુણે અભિમન્યુ સુત સુજણ, જહાં હરિચણ વચન પ્રમાણ. ૩
શુકે મઠ બાંધ્યો તે દાર, ખરચે છે જ્ઞાન બંકાર;
વાણી વેદાધ્યયન ઝાંકાર, વાળે મંગ મદંગ શ્રીકાર. ૪

શુકે સંતોખ્યા વેદ બ્યાસ, પહોતી માત પિતાની આરા;
 સાધન તારક મંત્ર શ્રીરામ, પામીઆ તે વૈકુંઠ ધામ. ૫
 હૃદય જેને નિર્મળ જ્ઞાન, અંગ હરિગુણ હોયે ધ્યાન;
 શ્રીતાજનને ગંગારનાન, કયા સાંભળી દીજે દાન. ૬
 ગાયે સાંભળે જે આખ્યાન, તેની વેળા વાળે ભગવાન;
 વસ્તો કહેહું વિપ્રનો દાસ, ડોડીઆ કુળ ભોરસદમાં વાસ. ૭
 કાલા સુત નારાયણનો દાસ, તેહ પામીઓ વૈકુંઠ વાસ;*
 ભક્તિભાવ શ્રીહ રેપર ધરી, મન રાખીએ મનસા ખરી. ૮

વલણ.

મનસા મન ખરી રાખીએ, હરિભજીએ સુખ ધાપરે;
 કયા સોંતી શુકદેવની, જમજમ વૈકુંઠ રાપરે. ૯

શુકદેવ આખ્યાન સંપૂર્ણ.

* એના પછી આ બીજાં બે લીટી માત્ર એકજ પ્રતમાં છે. તેથી લીધા નથી.

સંવત સોલસે પર ત્રેપને, જોગીએ કાંધો મુને પાવન;
 માગસર વદ તેરસ જણ, પુરણ કાધું શુકાખ્યાન.

પ્રેમાનંદભટ્ટ.

ઋશ્યશૃંગાખ્યાન.

રાગ કેદારો.

નાયક વિશ્વના દાયક અભિનવું, ગણનાયક ગુરુવાયક સ્તવું;
વળિ સાહક લાયકતું વર્ણન કરે રે. ૧
ધરૂં ધ્યાનમાં વરૂં વર જોઈ, કરૂં સ્તવન ડરૂં નહિ કોઈ;
સોઈ જોઈ અર્ણામૃત શિર ધરૂં રે. ૨

ઢાળ.

ધરૂં ચરણામૃત શિશ હરિતું, કરૂં વર્ણન કારમું;
શૃંગ માથે જોડને હું, બ્યંગ વર્ણ આ વારમું. ૩
લોક વંદતા ધમ કહે શું, શૃંગ તારે શીર છે;
હું તેહતું વર્ણન કરૂં, અધઓધ નાશક વીર જો. ૪
છે પૌત્ર કશ્યપ ઋષિતણો, પુત્ર ત્રિભાંડકનો ભણ્યો;
અભિધાન ઋશ્યશૃંગ છે મયાવત, જેમુનિ મોટો જગે ગણ્યો. ૫
તે તણા આશ્રમ પાસ આઢ્યા, ધુરંધર કુરુકુળમણિ;
તીર્થોટણે વન મધ્ય નીસર્યા, સુણે કથા લોભશ તણી. ૬
તીર્થમાહાત્મ્ય કહે મુનિ તે, એક ચિતે પાંડવ સાંભળે;
કરે સ્નાન નદી નદ મધ્ય જઈ, ધરે ધ્યાન અર્જુન કવ મળે. ૭
લોભશ કહે રાય સાંભળા, આ આશ્રમ ત્રિભાંડક તણે;
પુણ્યલોકે પવિત્ર સ્થળ આ, માહાત્મ્ય જેતું અતિ ધણું. ૮
આ તપોવનના તાપસજળથી, ઇંદ્ર સરખા કમકમે;
વૃત્તઅરિએ વૃષ્ટિ કરી કમ, પધાર્યા રૂંગી તે સમે. ૯

- જે મૃગીથી મહા મુનિ પ્રકટયા, કાળ ફેડી કન્યા વરી;
 જેને લોભપાદે લલુતાથી, તેડીએ બહુ બહુ શ્રમ કરી. ૧૦
- કયા અવનવિ સાંભળી, તવ અન્નતરુનુ ઉચ્ચર્યા;
 કહો મહા મુનિ માહાત્મ્ય મોહું, શૃંગી ચરિત્રે મુજ મન દર્યા. ૧૧
- કુર્મગીથી કયમ મનુષ્યરૂપે, મહા મુનિ પ્રકટયા;
 જે માત દરણી કેરી પાસે, ને પિતૃ પાસે દયમ ગયા. ૧૨
- તે પશુ યોનીથી થયા તો, જ્ઞાન શે માનવ તણું;
 કયમ લોભપાદ કન્યાવરી, કાં ખીલે દેવ દાનવ ધણું. ૧૩
- દુકાળનો સુકાળ શો મુનિ, ઋત્યુરૂંગે જલ્મ કર્યો;
 દુઝા દરણીથી તે દરિ તો, રતિ ધર્મ શે ધ્યાને ધર્યો. ૧૪
- જે સહુ વિસ્તારી સંશય ટાળી, કહીએ મુનિ મહંત;
 જે મહાત્માનું વર્ણન સુણવા, ન ચિત્ત વિયોગ સહંત. ૧૫
- લોભશ કહે વિસ્તારી વર્ણનું, તાપસ કેરું ચરિત્ર;
 એકાગ્રચિત્તે શ્રવણ કરો સહુ, થાશે પરમ પવિત્ર. ૧૬
- વલણ.

પરમ પવિત્ર પાપ જલ્મ થાશે, મુણો શ્રોતાજનરે;
 પરમાર્થ પ્રેમાનંદ બલણો, ન આણો કવિ કદી મન રે. ૧૭

કંઠવું ૧ હું-રાગ વેરાડી.

- લોભશ કહે સુણ સુણ કુરુનંદન, કયા કહું કરી દરિ શુરવંદન;
 વૈશંપાયન જનમેજયને કહે છે, કયા સુણી જે સુખી રહે છે. ૧
- નિરાશાસર પૂછે નવી વાત, શ્રોતા પ્રત્યે કહે ઋષિ ગાય;
 એક વિભાંક મુનિ મોટો, નહીં બ્રહ્મા પણ તેનો જોટો. ૨
- કાંતિ આગળ અગ્નિ ભાગે, દેહ મન જોષ નારદ તપ ત્યાગે;
 એક નિષામાં ધ્રુવ ન જીતે, દેહ દમે વિશ્વામિત્ર રીતે. ૩
- એવા ઋષિવર મોટા બળિયા, ઉર્વશીએ જલ્મ તેને હળિયા;
 તેથી થયા પ્રતાપી શૃંગી, જે અતિ વેદધ્યાયનના ઉમંગી. ૪
- પ્રકટયા મૃગ યોનીથી મુનિ, કયા કહું જેવી ગાયા મુણી;
 વિચારું વિભાંકે એક વાર, કહું તપ અપરમિત અરિધાર. ૫
- પૂર્વે ન કર્યું કાષ્ઠએ જેવું, વળી અહુના ન કરે શ્રે એવું;
 ન બલિષ્ઠમાં કોયી થાય, તપ કરવા ધાર્યું ઋષિરાય. ૬

- જોઈ શુભ મુદ્દત ઘટિ નિર્ધાર, આરંભ્યું તપ ઉચ અપાર;
મદા ગર્વે બર્ષો ઋષિરાજ, દમે દેહ કરવા વિતનું ત્યાજ. ૭
- ગ્રીષ્મમાં તપ્ત તાપે હ્રીમી, બાળે દેહ મનસાને દુભી;
વર્ષાકાળમાં રહે જળધાર, ઉભા રહી પદ એકે સાર. ૮
- શીતઋતુમાં વારિ મધ્યે, પેશી વિતનું દહે અવધ્યે;
એ મ શત વર્ષ દેવનાં વિતે, તોય તપ કરતા અમિતે. ૯
- આગે તપ એવાં ધણે કીધાં, વિભાંડક રાં માન ન લીધાં;
તેનું કારણ કુરુકુળ ભાણુ, કહું શ્રવણ કરે સુભણુ. ૧૦
- કશ્યપપુત્રે નિઃસ્વાર્થે સાધ્યું, તેથી તેને તપે મન બાધ્યું;
નહિ સ્વાર્થ માટે તપ મહિમા, તપ તપનો ન રહે શિવ ઉમા. ૧૧
- વિભાંડકના તપે તપિયા, ધણા તપ્ત જ્ઞાનમાં અપિયા;
હંદ્રાદિકને ભય ઉપજિયો, શયી રાણીએ શૃંગાર તજિયો. ૧૨
- શકે તાપસ તપે બળશે સ્વર્ગ, જૂ નભ પાતાળનો ન રહે ગર્વ*;
જ્વાળામુખી ધરી હોય જેવી, તાપસ તપની પ્રભા દહે તેવી. ૧૩
- બળતું બાળ માતા પાસ જાય, બળુ બળું કહી બહુ દુઃખી યાય;
માતા બળતી તિને કિમ રાખે, ટાલો દુઃખ પતિને બાખે. ૧૪
- પશુ પંખી તરફડી પડતાં, નાકેથી નિર્ઝર લડયડતા;
બ્રહ્મા બ્રહ્મા સૃષ્ટિ રચતાં, શિવ ચૂક્યા તાંડવ નૃત કરતાં. ૧૫
- લક્ષ્મીપતિએ નિરાંત મૂકી, ગધ આગ સમુદ્રમાં હુંકી;
તપ્યું તોય ને જળચર દાઝ્યા, બમ્યાબટક્યા ન સંતોષ લાધ્યા. ૧૬
- નાઠો હંદ્ર ગયો વિધિ પાસે, તેને લઈ વિધિ કૈલાસે નાસે;
કપૂરગૌરે દીક્ષા બળિયા, તેને લઈ પંચાનન પળિયા. ૧૭
- સાથી સહુ ગયા મોક્ષધામે, હરિએ પૂછ્યું આઠ્યા શે કામે;
સૃષ્ટિકર પવિધર હર બોલ્યા, હરિ તાપસ તપે સહુ ડોલ્યા. ૧૮
- ન વિરામે વિભાંડક ઋષિ, એણે કીધા સર્વને દુઃખી;
મનમથ મોહ એને ન પીડે, નહિ નારીગા મન જેવું હીડે. ૧૯
- લોભ ક્રોધ મગતા અભિમાન, નાસે દશ દિશ બૂલી જ્ઞાન;
કહો પદ્મનાભ હવે શું કરવું, દુઃખી સાષ્ટથી રહું આ મરવું. ૨૦
- મુણી વાણી હરિએ વિચાર્યું, ધન્ય વિભાંડકે-મન-માર્યું;
જોવ મુર કરો એક સોઈ, કરે અપ્સરા એને જોઈ. ૨૧

- ઠહા વિદવળ મન ધનું થાશે, તદ્દ દુઃખ સઘળાં પળાશે;
સદસાદિ ઠહે હરિ એ ખોદું, તાપસ કેરું તપ બળ મોદું. ૨૨
- શત જોજનથી ન જોવાય, તો કમ કરી અપસરા જાય;
હરિ ઠહે સુખે ઉર્વશી જાશે, મારી કૃપાથી સુખણી યાશે. ૨૩
- વારું કહી વળ્યા સુરરાય, આવી નજમાં મેળી સમાય;
ઉર્વશીને ઉઠાંથી ઉઠાડી, જા તું હરિએ તુને ચુંટી કાડી. ૨૪
- આખો વર તુને તાપ ન લાગે, તોય ઉર્વશી થરથર કાંપે ;
તેને ઇંદ્ર કહે સુખે જાવો, કરો પ્રયાતન જે વિધે કાવો. ૨૫
- બળતી સૃષ્ટિ તમે બચાવો, દુઃખ લાવણ્યે મુનિ લલચાવો;
અતિ આગ્રહ ઇંદ્રનો નિર્ભા, જ્યમ લમ ચાલી ઉર્વશી હપ્પા. ૨૬
- ઋતુહેમંત તે સમે હુતી, ઋષિ જળ મધ્ય રેતા ખુંતી;
માત્ર દિવસમાં ઘટિકા ચાર, મુદ્રા કાઢી રતવે સૂર્ય સાર. ૨૭
- બાકી જળચર ગતિએ રેતા, સર વિશાળમાં દુઃખ રહેતા;
તે સરોવર ઊપર આવી, અપસરા ઉર્વશી જે કાવી. ૨૮
- પુષ્પક વિમાન માંહે ફરતી, શાપ ડરથી અતિશે ડરતી;
અંતરિક્ષે ફરે નારી સારી, સોળ શૃંગાર સૌ અંગે ધારી. ૨૯
- ત્રિવિધિ પવન નિત્ય વા વાય, ઋતુ વિણ કોઈલા ગાય;
મયૂર આસ ને ખુલખુલ ખોલે, બપધ્યો પિયુ પિયુ કરી ડોલે. ૩૦
- હેમંતમાં આંખે આવી સાખો, બેહેકે પુષ્પ વસંતનાં લાખો;
ફરે હરણાં અરપર નિખે, શુક સારિકા આત મન હખે. ૩૧
- ધરે મુખમાં આગ્રની ડાંડી, તક તપાસે મિટને માંડી;
ચૂકે ચંચળ મેના ચતુરી, શુક્રો સાહી આલિંગે મધુરી. ૩૨
- ઇમ દંપતિ કરતાં વિદાર, જ્યાં ત્યાં વરસે વસંતનો માર;
જળમાં મીનનું રૂપ લઇ નારી, પતિસંગ કરે વાર વારી. ૩૩
- જળચર માત્રને કામ જાગ્યો, સહુને સ્વામાનો રંગ લાગ્યો;
કરે મૈથુન નાના વિધનું, મન ચળાવવા મહા સિદ્ધનું. ૩૪
- મકર દંપતિ સંભોગ કરતાં, અપ્સરાએ ઋષિને ડરતાં;
મીનમાદા ચંચળ ચિત્તે, સંગ બચથી નાશી અમિતે. ૩૫
- જ્યાંહી ડૂબીને બેઠા તપેશ, તેના વજ્રમાં કરતી પ્રવેશ;
એમ ચાલી મારની કિવા, તોએ ઋષિજી નવ મિયા. ૩૬

પછે થન થન નાદ ઝોલે કીધો, ગાનતાન માન સંગ લીધો;
 ચલાવ્યા રાગતાન રંગ માંડી, તોએ ઋષિએ વૃતિ નવ છાંડી. ૩૭
 ત્યારે હર્વશી મન આઠવાઈ, નવ ચાલે કથી ચતુરાઈ;
 તેણે ધરીયું હરિનું ધ્યાન, ચણાવ્યાં મનમથ માર નિશાન. ૩૮
 વાળે પડો રતિ પતિ કેરો, કરે પડાવને નાખે ડેરો;
 ઘેરો ઋષિને કહે કામદેવ, કીર કાકિલા સારિકા એવ. ૩૯
 જ્યાં સાં મઝ્યો ઋષિને બગાડો, હિમકર તમે હિમરશ્મિ કાડો;
 આગા દધ કરી વિવિધ ચઢાધ, આતુરી કરવા ચતુરા ધાઈ. ૪૦
 તે હિ પોષની પુર્ણિમા હતી, તે તો તરણીના તનમાં ખુંતી;
 પ્રાત થયો ઋષિજી નિસરિયા, દેહ કાઢી હંસને નમિયા. ૪૧
 એવો લાગ નારી તપાશી, ત્રેરી સખી વસંત સુવાસી;
 શીતળ મંદ સુવાસિત બેઠ્યો, પિતનું લેરીની પેરે લેઘ્યો. ૪૨
 ઉભી હર્વશી ઋષિ મીઠામીઠ, માડયું વૃલ મન કરીને ધીઠ;
 ટીલડી દેખાડી ટગમગળેતી, એણી બેઠ કહી નચાવે મોતી. ૪૩
 ચલવી કટાક્ષ કુચ અવિલોકે, કરતલ મઠી નયન શર ભોકે;
 યુગલ ચક્રવાક શાં રતન હલવે, દર્શે સુખ અતિછે મળવે. ૪૪
 મંદ મંદ સ્વરે કરે તે ગાન, તેથી મુનિએ મુક્યું વૃત માન;
 એવી ચલવી મોહક ક્રિયા બાળી, તેને ઋષિવરે બૂલે નિહાળી. ૪૫
 થયું મન વિહવળ તત્કાળ, રખલિત વીર્ય હવા વેદપાળ;
 ચેતવી ચતુરે ઋષિની ચેષ્ટા, અતિ થઈ ગયા મુનિ શર મેષ્ટા. ૪૬
 (તવ) નાસી નારી નબમાં પેડી, હિરણ્યગર્ભની પાસે બેડી;
 જાણ્યું સુરે સિદ્ધ થયું કાળ, રખે કોપે મુનિમહારાજ. ૪૭
 પછે વિધિશંકરે મુનિ રિજવિયા, તાપ તે થકી તેમના પળિયા;
 થયું રખલિત વીર્ય જે જળમા, એક મૃગલીએ પીધું પળમાં. ૪૮
 વારિ મળતું વીર્ય પીવાયું, તેથી વનચરી ચિત્ત ચોરાયું;
 રહ્યો ગર્ભ તે જનજવલ્યમાન, ધારી ન શકી રેત મહાન. ૪૯
 પુત્ર રૂપે પડયું પૃથ્વી તદા, છૂટી મૃગલી ટળી આપદા;
 પડેલો નિરખી વિચિત્ર પુત્ર, લઈ ઋષિએ માંડયું ધરસત્ર. ૫૦
 જે પુત્રનું ન મળે જોઈ, મધ્ય લલાટે છે શૃંગ એક મોઈ; ૫૧

વલણ.

(૧) છે મોઢું શુંમ લલાટ મધ્યે, કા માતા પય પાય રે;
 બોધાય દ્વિય પયોધર પાતાં, તાપસ તેથી તપાય રે. ૫૧

કંઠવું ૨ જી-રાગ માઝની દેરી.

પુત્ર પોપણ દેરે દારણે રે, ઋષિ દુઃખી પાછ પડ્યા ધારણે રે;
 ન કોઇ માતા પય પાછ શકે રે, બૂલી બટકી આવી કંઈ બકે રે. ૧
 કહેતી પશુને પય કેમ પાછએરે, શું એને લીધે મરી જાઇએ રે;
 વળી નહીં દ્રવ્ય મળવાનું તેથી રે, કાણુ પરમારથ કરે જોયી રે. ૨
 અજાયકમત ઋષિનું મોઢું રે, તે પાડવા છાંછે ન ખોડું રે;
 તપ અનુમદ ન કરાય રે, નહીં ધર્મ એ ઋષિરાય રે. ૩
 ક્યમ કરવું મન કવચાય રે, વાતસલ્યતા શે સચવાય રે;
 આવાગમન દિડોળે ચઢતા રે, તર્ક તુરીએ ચઢતા પડતા રે. ૪-
 જાપ્યું પુરંધરે ઋષિ કષ્ટ રે, ધાઈ આબો સ્વામી સ્થિ રે;
 લાગ્યો ઋષિવરને તે પાયે રે, આતિથ્ય કર્યું મુનિરાયે રે. ૫
 આખી અર્ધ પાછ બેમાડી રે, મેલ્યો પુત્રઅંકમાં તેડી રે;
 વાસવ વસાવો સ્થિએ બાળ રે, તમે કહાવો જગતપાળ રે. ૬
 માત વોણો બાળ એ મારો રે, એક મુનિ યાશે ઉમારો રે;
 ઇંદ્રે દંડવત કરી બાખ્યું રે, ઋષિ ત્રિશુવન તમે રાખ્યું રે. ૭
 આમો સેવક સર્વ તમારા રે, તમો મસ્તક મણિ અમારા રે;
 કરે પોપણુ પરમેશ્વર સર્વનુરે, નથી અધિક બળ દેવ વર્ગનુરે. ૮
 અમારા માહાત્મ્યને માટેરે, ઋષિ તમે પડો ઉચ્ચાટેરે;
 મુનિ કહો મન તમે મેળીરે, વધે બાળ જ્યમ અમર વેલીરે. ૯
 વળા દ્વિય વર આપું હુંયરે, હરિ એને નૃપતા શુંયરે;
 ક્ષય દેશ યતો એક રાખેરે, પ્રભુ ધરે ન જન્મ એ પાખેરે. ૧૦
 એવાં દ્વિય વર આપી વળિયોરે, મુરગય સચીને જઈ ગળિયોરે;
 ઋષિ આનંદા ધણું મનમારે, વાતસલ્યતા વ્યાપી તનમાંરે. ૧૧
 વિધુ શ્રદ્ધિ પામે પણ હરેરે, નહિ તાદૃષ્ય વિરહિણી ક્યારેરે;
 મુગ્ધાના યુગલ વધતારે, તેનાં કાર્ય ન દૃષ્ટને સધતાંરે. ૧૨
 ભરતી જોટની નહીં જોડીરે, રામબાણુની ગતિ યોડીરે;
 યૌવનાનું યૌવન કાણુ લેખેરે, ઋષિકુંવરની શ્રદ્ધિ કહેખેરે. ૧૩

નિશ વાસર વધી મન દુર્યારે, જાતકર્મ ઋણિએ કર્યારે;
 ઉપવીત આપ્યું મહારાજેરે, વેદાધ્યયન કરાવવા કાળેરે. ૧૪
 મન સાથે દૃઢ કરી ધાર્યુરે, માનવ મળે ન માઈ પરમાર્યુરે;
 હું વિષ્ણુ પુત્ર અન્ય ન દેખેરે, એક વેદ બીજે મુને પેખેરે. ૧૫
 ધારી ધ્યાનમાં એમ ચલાવ્યુરે, તેથી અધ્યયનનું કીક દ્રાવ્યુરે;
 વેદ વેદાંગ સૂત્ર તે શ્રુતિરે, પઢ્યો પુત્ર જે વિદ્યા હુતીરે. ૧૬
 હોમ કર્મમાં એહો હુઓરે, એથી બ્રહ્મ રહ્યો નહીં જૂઝવોરે;
 મીહન્યો બ્રહ્મ તે બાળ્યો બાળરે, હખ્યાં વિભાંડક વેદપાળરે. ૧૭
 જેણે જન અન્ય ન દેખ્યુરે, એક બ્રહ્મ કે પિતૃમુખ પેખ્યુરે;
 કહો એ સમો કો રૂપીરે, નામ સુણી યમએ સુખીરે. ૧૮

વસણ.

સુખી યમએ નામ સુણતાં, સુણો પાંડવ તન રે;
 કહેવા માત્ર પ્રેમાર્નદ હું, હું ખી હરિ વિયોગે મન રે. ૧૯

કંઠલું ૩ વર્ણ-રાગ ધન્યાત્રી.

સ્વામીકાર્તિક બ્રહ્મચારી ઉમંગીજી, કાવ્યા નારદ ઋષિ એક બંગીજી;
 અંજનીનંદન જે હનુમાનજી, તેવો કશ્યપપૌત્ર બળવાનજી. ૧

દાળ.

બળવાન શુંગી બ્રહ્મચર્યે, રહ્યો નારદ હનુમાન;
 અન્ય ઉપમા નવ ધટે કે નવ કરવું અનુમાન. ૨
 દેશ વિદેશે પ્રસરી કીર્તિ, જ્યમ ઋતુરાજ સમીર;
 એવે કૌતુક એક હવું, તમે સુણો ઓતા ધીર. ૩
 રેખપાદના રાજ્યમાં, વત્યો ધણો હાહાકાર;
 બાર વર્ષ વૃષ્ટિ વિષ્ણુ વિત્તાં, વિપ્રરોષ અવિધાર. ૪
 સુણી એવું અજાતશત્રુ, જોડ્યા વાણી મધુરી;
 ઋષિ કયા તે કહો વિસ્તારી, કોઈ નવ રાખો અધુરી. ૫
 સુણી મન મુનિ મગ્ન હુઆ, કહે ધન્ય પાંડુ તન;
 હું કહું વિગતે વારતા, જે સુણ્યે હોય શુચિ મન. ૬
 અનુકુળમાં ઉપ-યો એક, બૃહદ્રથ રાજન;
 જે અંગદેશાધિપ કાવ્યો, મેળવ્યું ધણું માન. ૭

- દેશ દેશના રાજ નમ્યા, તેથી વાધ્યો ગર્વ;
ચક્રવર્તી રાજ કહાવે, ન નમે, નમાવે સર્વ. ૮
- તેને પુત્ર એક પરાક્રમી, જેનું રોગપાદ અભિધાન;
તે તણા બળ પ્રાક્રમવડે, તેનું ઇંદ્ર કરે સનમાન. ૯
- બૃહદ્રથ જવ વન ગયો, તપ પુત્રને સોંપ્યું રાજ;
તેણે ક્ષિતિ સધળી ખળબળાવી, કરીદિગ્વિજયનાં કાજ. ૧૦
- જેને મિત્ર દશરથ ઇંદ્ર જેવા, તેને શી રહી બાકી;
કીર્તિ કન્યા ગુણ ગાતી તે, પૃથ્વી ગાતી યાકી. ૧૧
- વર વર જોઇ વિવાહ કીધો, પત્ની રૂપે સુખ પામી;
લક્ષ્મી પુરી કારાગૃહમાં, ધૃતિ આવી રહી સામી. ૧૨
- લજ્જાએ હૃદય રથળ નિખી, વાસ પૂર્યો સુવાસે;
શાન્તિ મનમાં મગ્ન થઇને, નરપતિને હુવાસે. ૧૩
- કાન્તિએ તન મધ્ય વસીને, રતિ પતિને બુદ્ધાવ્યા;
શ્રાન્તિ ભાગી બૂને છોડે, દેશ બહુ દુલાવ્યા. ૧૪
- વિશ્રાન્તિ વરે નિદ્રાએ, અન્ય સમય લજ્જાએ;
વર વર જોઈ મેઘા વરતી, સૂતી વર સજ્જાએ. ૧૫
- ઈમ નવ નારી રમાધીન કરી પણ, રાજ મન નવ રીજે;
નવ નવ નામની ત્રણને વરવા, રાત દિવમ મન ભીજે. ૧૬
- એવે કુંવારિકા મણુ કન્યાનો, સ્વયંવર શુભ થાતો;
ત્યાં જઈ રાજ રોમપાદતો, રતિ પતિ રૂપે માતો. ૧૭
- અન્ય દેશના દેશ પતિને, કન્યા અછત ઉવેખી;
કુમુભાકરના મિત્રરૂપને, પ્રસન્ન થઈ અતિ દેખી. ૧૮
- વર હરતે વરમાળ પેશાવી, સત્તાવીશ અભિધાને;
જ્યમ એકસૂર્ય પણુ કિરણધણેરાં, સમ ત્રય સત્તાવીશ માને. ૧૯
- નવધામકિત નવનિધિ અને, વનધાતુ વરી લાભ્યા;
નવદુર્ગાને ઈષ્ટ દેવી કરી, નારાયણુ શા કાવ્યા. ૨૦
- ઇમ વટ્ત્રિશ નારી વરી વસંગી, તોય પતિવ્રત ધરતા;
અન્ય નૃપતિ અનેક હુઆ મણુ, ધરતા તેમાં વરતા. ૨૧
- અહંકાર મન એવો રાધને, નહિ હું સરખો દાતા;
દાન કરે હું જે જાચકને, થાય તે ભૂપ પ્રખ્યાતા. ૨૨

અહંકાર એવો નિર્જાનિ, દુર્વાસા ત્યાં આભ્યા;	
રામ પુરોહિતનું રૂપ લેઇ, સમાચાર તો કાઢ્યા.	૨૩
પુરોહિતને ખાસે તેડી, રાજા મનમાં રિજ્યા;	
કોણે રોક્યા ઋષિવરને, ઇમ કહી સેવકને ખિજ્યા.	૨૪
રાયે ગાનવડે અવિલોકી, દુર્વાસાને પરખા;	
આદર સનમાને આતિથ્ય કીધું, પૂછે હરખા હરખા.	૨૫
કહો ઋષિવર કાર્ય કહી, આવી ઉભો સામે;	
તાપસ કહે તમ ધર્મ આપીને, કરો રાજ્યનાં કામે.	૨૬
ધરણીધર કહે ધર્મ વિહિન થઇ, પ્રભ કંઇ પેર પાળું;	
મુનિવર કહે ક્યમ પ્રશ્ન કર્યો જો, છે મોટો ધર્માળું.	૨૭
કઈ કાર્ય, કહી સંશય આણ્યો, તેથી મુશ્યું કહું રાજ;	
નિરભિમાન થાશે નૃપ જ્યારે, તવ દુઃખની જાણે માત્ર.	૨૮
એમ કહી ઋષિવર સભાથી, અંતરધ્યાન તો પામ્યા;	
રામ ધણું વિલપે મન મધ્યે, વળિ સહુ સુખને વામ્યા.	૨૯

વલણ.

વામ્યા સુખ તે સર્વ રાજા, દુઃખડુંગર દટ્ટે પડ્યારે;
જાણ કુટુંબ સહ રામ રાજ્યમાં, આવી દશ દિશે અડ્યારે. ૩૦

કડવું ૪ શું-રાગ માઝની ચોપાઈ.

શાપ આપી દુર્વાસા જાય, આપ રામ દુઃખી બહુ થાય;	
દીધો શાપ ઋષિ મહારાજ, થતાં કૃપિનાં તે સમે કાજ.	૧
અર્ધ જેટ ગયો તો જાણ્યું, કે બહુતા ગો નિરવાણ્ય;	
ઉખર ઉર્વી કરતા સુધિ, શત સત વીશે ગણે બૂધિ.	૨
તદપિ કૃપિરાજ કહેવાય, જેનું આર્ધ્ય જગ સહુ ખાય;	
તેવા શત સદસ્ર ને લાખ, છૂટ્યા હતા તમ વૈશાખ.	૩
જેનાં મન થયાંતાં મગન, જેનું મેહશું લાગેલું લગન;	
હજ બજમાં ધારી મસ્ત, જાણે જોદશે મહી સમસ્ત.	૪
તેવા ઉન્મત કૃપિકાર, લલકારતા રાગ મલ્હાર;	
ગાતા ગીત મધુરે સાદ, વાંચે મુશળધાર વરસાદ.	૫

- એવા રમણીય સમય મેઝાર, જ્યાં ત્યાં દિવ્યો કાળ અપાર;
 તાપ બળે તપ્યું ખેય, ત્રાય ત્રાય ! કરે જે તેય. ૬
 ઉદ્ધાપાત દિવસ ને રાત, પડતા મોટા ગ્રહ વિખ્યાત;
 ગયું સુખ નાશી નિરધાર, નાદા જાય સહુ રાજદાર. ૭
 તપ્યા દ્વાદશ રૂપે જ્ઞાન, બળે વિજ્ય અગ્નિ ઓસાન;
 સંસિલ અર્પવાનું જુલો જ્ઞાન, આકર્ષ્યું અરિદા ભગવાન. ૮
 નિશાસરનો ભૂવી ભેદ, ખેતવા માંડ્યું મનુષ્યનું મેદ;
 રાય સેવક નિરખી લોક, રાતે કેવો ધારે મોક. ૯
 પશુ રાત ક્યમે નવ થાય, ઉપરા ઉપરી લોક ભરાય;
 ધરી ધૈર્ય સહે અતિ તાપ, કો પોકારે કહિ મુખ બાપ. ૧૦
 કો કરે રામ નામ ઉચ્ચાર, કો રોમપાદ બજે નિરધાર;
 વરાંગી વનિતા ઉભી જેહ, તપ્ત તાપમાં કુમળાતી તેહ. ૧૧
 કેળગર્ભ સમાં સંતાન, લઈ નાસતી શીજે સ્થાન;
 એવે અગ્નિ લાગ્યો ચોપાસ, બળ્યા રાજમહેલ અવાસ. ૧૨
 કોણુ કહે અગ્નિને શાન્ત, ઋષિ મૂઢી નાદા મહાદાન્ત;
 જાણે જ્વાળામુખી ફાટી, સર્વ પ્રજાને કષ્ટમાં ઠાટી. ૧૩
 અવનિ આકાશ ને મધ્ય ભાગ, જ્યાં ત્યાં વરસે આગને આગ;
 જોતાં શર્વરીની સહુ વાટ, ગોતે રાયને મળવાનો ધાટ. ૧૪
 વાંદા કાળને નારી કેવી, લઢી શર્વરીને નવ સેવી;
 પોતા જેવો દિવસને કીધ, છતી સ્ત્રીએ રંડાપો દીધ. ૧૫
 તેથી 'કળકળી થઈ નિરાશ, 'પ્રજા પોકારે રાય ચોપાસ;
 મુણી આરત નાદ અવનીશ, ધાયો ઉતાવળો લજી રીસ. ૧૬
 બળતી પ્રજા સર્વ નિહાળી, કરી કલ્પાંત વિરુપે બાળી;
 દેખાડે ઉચકી નાનાં બાળ, કહે વૃષને શિશુ સંભાળ. ૧૭
 કો હરત જોડીને રહેતી, પડે રક્ષણુ કરો એમ કહેતી;
 પયોધરમાંથી પય જાય, અધમ કાળ અધરામૃત ખાય. ૧૮
 ન જુએ કુમારિકા વૃદ્ધ, સર્વ ભક્ષીની પેર કરે બદ્ધ;
 પુત્ર બંધવ મર્યાદા મૂકી, નહિ નિર્લજ્જને લાજ દૂકી. ૧૯
 આણુ રાયની જેણે ઉઘાપી, ગયો અંગો અંગમા વ્યાપી;
 ગોપી શાણી શણી જેવી, ત્રાહે ત્રાહે કરે સહુ દેવી. ૨૦

પડી : ધણુંમાં ઢગલા હોઇ, નરપતિએ નારી જોઈ;
 શિવ, શિવ, ઠરી ઉચ્ચાર, પડયો લોભપાદ અવિધાર. ૨૧
 સેવકે સલિલ શીતળ રેડયું, કષ્ટ, રાયનું જ્યમ લમ ફેડયું;
 રાયે ઉડી આઝા કીધી, વારિની ધારાવાડી દીધી. ૨૨
 જ્યમ વિરહિણી અંગ મોઝાર, શીતળ ચંદન હોમ અંગાર;
 તપ્ત પેણમાં તોય સૂકાય, લમ આપ આપ માંય સમાય. ૨૩
 કો શુદ્ધિમાં આવેલા સોય, સલિલ સામું ટગમમ જોય;
 ફંક કાચકી પડી કો દેહ, કો વાચા બંધે દુઃખ સેહ. ૨૪
 હોય દુકાળમાં માસ અધિક, લમ તાપ તપે ઠીકઠીક;
 રાયે જોઈ પ્રજાને દુઃખી, પાળો બમી બટકી કરે સુખી. ૨૫
 પ્રજા પીડે કાઢ્યા ભંડાર, સાંચ્યા સંવર્યા જે બહુ વાર;
 કાઢ્યા સેવક ધરથી બાર, કાઢી દાસીઓ સૌ નિરધાર. ૨૬
 હસ્તી પાચક ને હય ખાસ, છોડ્યા રાજ્યે ઘર્ષ નિરાસ;
 જેને જોઇએ તે લેઈ જાય, ઉત્તમ હય ગજ વેચી ખાય. ૨૭
 કાઢયું રાજ્ય જવાહીર જેહ, આપે રાજા નિઃસંદેહ;
 દાંડી દેવડાંવી પૂર માંય, જેને જોઇએ તે લઈ જાય. ૨૮
 રાજ્યછત્ર ચમ્મર તણ રાય, થોડે આડંમરે રહેવા આય;
 દારેથી ઉઠાડી દારપાળ, મોકળો મુકયો મ્હેલ મહીપાળ. ૨૯
 જે જે જોઇએ તે તે લઇ જાય, પણ તાપથી સુખી ન થાય;
 આસપાસનાં જેહ આમ, લાં પણ પડયો તાપ ઉદામ. ૩૦
 તે આવ્યા સહુ રાય ધામ, સુણી રાયનું ધમિષ કામ;
 બળતા ઢળતા ઠામે ઠામ, આવ્યા લેતા રાયનું નામ. ૩૧
 એમ લક્ષ કોશ પર્વેત, થયો કાળમય સહુ તંત;
 લાંનું આબું લોક અનંત, મુનિ મોટા મોટા મહંત. ૩૨
 વેદપાઠી ધનપાઠી ધાય, શુદ્રનું અન્ન મુંડી અપાય;
 અજાયક મંત્રાણા રૂપ, જાચી જાચી પામતા દુઃખ. ૩૩
 તોય નવ આપે કો ધાન્ય, આખર ટળવળી મૂકતાં પાણ્ય;
 સતી મૂકતી સલ ને નેમ, અન્ન કાળે કરે નિરમ પ્રેમ. ૩૪
 વારિ માટે લજ્જતા બહેમ, પત્નીવ્રત મૂકી નેમ;
 ધર્મ કર્મને મૂક્યાં ઢોળી, વાળી વેશ્ય રૂપે જોળી. ૩૫

ગમાવણજ અને વહેપાર, ઉદમ એક રહો અવિધાર;
 ચોરી લેવું ને ખાતું અજ, પીવું પાણી પૂછ્યા વિશુ જન. ૩૧
 પ્રબળ વ્યાપાર કર્તા વિપ્ર, માત્ર એકજ ઉદમ ક્ષિપ્ર;
 એક ઉદમ કરે વર્ણુ અઢાર, એવો કાળ માત્ર ચિકરાળ. ૩૭
 જેમ વર્ષા ઋતુની માંય, મેધ આવે વરસવું જ્યાંય;
 તેમ અન્ય જગતીના જન, ચઢી આવ્યા રાય બવન. ૩૮
 અજ દીઠું જેટલું લીધું, પાણી પીવાયું તેટલું પીધું;
 ઘણા ઉપોપણે અજ પાણી, મળિયું તદપિ છૂટ્યા પ્રાણી. ૩૯
 હવે થઇ જે પૂરની પેર, તે વરણુવુ વિપ્રનું વેર;
 વાડવ વડવામિથી અધિક, માટે ચાલો સહુ ધરી ખીંક. ૪૦

વસણ.

ભય ધરી ચાલો વિપ્રશું, તજી કામને ક્રોધ રે;
 ય: પરલોકે સુખ વાંચ્છતો, માનો મમ પ્રતિબોધ રે. ૪૧

કડવું ૫ મું-રાગ માઝની દેશા ફેર.

૧ વૃદ્ધિ ન થઇ વર્ષ અગિયાર રે, વર્ષો તે સધળે હાહાકાર રે;
 દશરથ મિત્ર જશા અન્ય રાય રે, કરે શ્રમ જ્યમ સુખ થાય રે. ૧
 તદપિ કાળને કો શું કરતા રે, રોમપાદ ધણું રડવડતા રે;
 આપી દીધી વસ્ત સમસ્ત રે, બૂખ્યા બટકે ભામનીસહ મસ્ત રે. ૨
 જેતા અવણુ કરતા લોક રે, ખીળ શોકના મોટા ચોક રે;
 ધર્મ હીણાનાં જોઈ મુખ રે, રાય પામતા ધણું દુઃખ રે. ૩
 ધર્મ નિશ્ચયનો વર્ષે લોભ રે, નિરખે મડળિક રાયનો લોભ રે;
 શત્રુ પીડે પ્રજા સમગ્ર રે, કર્મનષ્ટ દીસે સહુ વ્યગ્ર રે. ૪
 કામ લોભથી બૂલ્યા ભાન રે, તપી ભય દર્શાવે ભાન રે;
 નિરખે રૂઝવિશ્વાસી લોક રે, ભય તાજ થાય ગ્રી લોક રે. ૫
 કપટે એક ખીજનો કરે અંતરે, છળે સાધુને ધરી ખંત રે;
 દેશ સળગ્યો દીસે ચોદિશ રે, વાડવ દુઃખી દર્શ દિન નિશ રે. ૬
 વૃદ્ધિનું ખુંદ ન કંઈ લેવાય રે, પરસ્પર બેદ મતિ ન સેવાય રે;
 જ્યાં જીવિત ચાલે જેનું રે, લૂંટાવું બક્ષણ તેનું રે. ૭

- એક ઉદય ચારનો બળિયો રે, જોઈ રાજ ધણું દળિયો રે;
 દર્શી વહીબવનમાં ગુર રે, વિધુ દક્ષિણ ગમન કરે પૂરું રે. ૮
- વરસતો ધુમ્ર ન દરો કદી રે, સૂકી નિરતર નીરની નદી રે;
 નદિ તડિત ગર્જના દરશે રે, તો ક્યાંથી મેદુલો વરસે રે. ૯
- તડાગ સરોવર સરિતા કૂપ રે, ઝરા ઝાંખા થયા અનૂપ રે;
 સલ્લવન જળ પશુ સૂકાયાં રે, પંચી કેરા પંચ મૂકાયા રે. ૧૦
- પરખો પાણીની ગઈ પૂટી રે, ત્રિશ્ચાંતિ સ્પર્જ અર્ધાં તૂટી રે;
 પાણી પાણી સર્વે ઝંખે રે, પાણી વિણુ પ્રભ સૌ તલખે રે. ૧૧
- સ્વાધ્યાય ને વપદ્ધાર નાદા રે, સારા રાખદો સમૂળાગાદા રે;
 કૃષિકારની કૃષિ છૂટી રે, પશુપાલન વિદ્યા રૂઠી રે. ૧૨
- આપ્ય લેતો ગયો બ્યવદ્ધાર રે, ઉઠી હાટમાં વાટજ સાર રે;
 યુપ યગ ન દેખે રાજ રે, નાદા થયો મહોત્સવ સાજ રે. ૧૩
- દીસે અરિધના ઝોધે ઝોધ રે, પ્રાણી માત્ર તે બૂખના બોમ રે;
 ઉદવરત નગરને નિરખી રે, તરૂ હીણાં ખડેરા પરખી રે. ૧૪
- જોઈ આગ ગૃહ લાગતાં રે, બયવડે સૌ ભાગતાં રે;
 શત્રુએ કપાતાં કાઈ રે, નિરખરાધી પડતાં રોઈ રે. ૧૫
- અરિ રાખના કરતા કેર રે, જોણે લેવા ધારેલાં વેર રે;
 તેનો મારો નવ રહે રાજ રે, ત્રાહે ત્રાહે ન રહી માત્રા રે. ૧૬
- વરતી વિના શેહેરને લૂટે રે, ધિક્કુ રાત્રુ અનાયશું રૂઠે રે;
 માલન કરતાં ગયાં દેવ દેવી રે, જડામૂળ ગઈ જુદતા સેવી રે. ૧૭
- અજ્ઞ સુરખી ગદિધી મોટી રે, આપે દુગ્ધ નદિ એક સોટી રે;
 રક્ષક વિનાની ધર્મ જગતી રે, એવા સમયમાં કેવી ભગતી રે. ૧૮
- ઔપધીને ન પોખે ચંદ્ર રે, ધર્મ પ્રભ સૌ રહિત મંદ્ર રે;
 કુધાતુર યયાં પ્રાણી માત્ર રે, બહે અન્યો અન્યનાં માત્ર રે. ૧૯
- જ્યમ શુની જણી સંતાન રે, કુધાએ બહે તેનાં વાન રે;
 લગ માતા પુત્રને ખાતી રે, સ્વામીમહી લાં ન લખતી રે. ૨૦
- જુદ માત પિતાને મારી રે, પુત્ર માંસ રૂવિર લે ઉતારી રે;
 પાણી કાળે ઉધૂને ચીરે રે, રહિત જીવન મરે ધીરે ધીરે રે. ૨૧
- પાણી પાણી કરે પોકાર રે, મદન ઋષિ બૂધી ઝાંકાર રે;
 કંઠે કાયકી ને પગ ધસતા રે, દીસે પાણી કાળે કંઈ ધસતા રે. ૨૨

- અમર અમૃત તરુણીના તાજ રે, તેને ઇચ્છે ન રંક કે રાજ રે;
સ્તન ઇંદ્રને નિર્ભવા ફુલભ રે, ઠાક ગૃધ્રને તે થયા સુલભ રે. ૨૩
- મદનસરોવર જે મનોહારી રે, તેને જૂએ ન કોઇ બીખારી રે;
એવું વિપરિત રાજ નિરખી રે, પડ્યો ધર્ણમાં માઝા ધરખી, રે. ૨૪
- તેને રાણીએ આવી ઉડાડ્યો રે, પ્રભાકૃષ્ણ કપથી ઠાડ્યો રે;
રાય આકાશિકા પર ચડતો રે, ચોદિશ જોતો ડરતો ડરતો રે. ૨૫
- એવે એક વૃક્ષ તો નિરખ્યો રે, રંગશાનની ભૂમિ સરખો રે;
જેનાં મૂળ દુર્વામા દીઠારે, થડ સ્વર્ગવે રૂપી ચારીઠાં રે. ૨૬
- ધણી શાખા રયામા શવની રે, પત્ર પંક્તિ તેના ધવની રે;
નિરખ્યાં કુસુમ નરકમળનાં રે, શબ્દ ભમરા મૃત અમળના રે. ૨૭
- જ્યાં લા પકવ રૂળ માટાં મોટાં રે, દુ ખરૂંપી દરેં ખોટાં રે;
જોવો તરવર જોઇ નરેશ રે, પગો ત્રાહિ ત્રાહિ કરી એશ રે. ૨૮
- તેને ઇંદ્રે નમથી નિહાળ્યો રે, સ્વર્ગપુર જતો રાય ખાળ્યો રે;
આસ્વાસને રાય ઉડાજો રે, અભય આપી ડૂળતો તાર્યો રે. ૨૯
- કહ્યું શૃંગીઝવિને લાવો રે, પૂર માંહે પડો વળડાવો રે;
જો કો ઝરમરુંગજીને લાવે રે, વૃષ્ટિ કરતાં બાધ ન આવે રે. ૩૦
- એવું કહી વળ્યો સુરરાય રે, રામપાદે મેળી સમાય રે;
મન કીધો મંત્રી પાસ રે, તે વર્ણવે કવિનો દાસ રે. ૩૧

વલણ.

દાસ કવિનો વર્ણવે, જે મિથ્યા પ્રેમાનંદ રે;
છંદ પ્રબધ જાણે નહિ, ગુણગાએ બાળસુકંદ રે. ૩૨

કહ્યું કે કું-રાગ સામિરી.

મંત્રી મેળીને મંત્ર દીધો, સિદ્ધાંત શોધીને સિદ્ધ કીધો;
પુર માંહે પડો વળડાવો, કહો શૃંગીને તેડો તે આવો. ૧

દાળ.

આવો સમામાં હર્ષશું, લાવો શૃંગી વિપ્ર;
કોટયાવધિ ધન અર્પું તેને, ગ્રામ અરપું ક્ષિપ્ર. ૨

એમ સુણી દાંડીદાર તેજો, મંત્રીએ તેવાર;
રાય બાખ્યું સુણાવ્યું, કહ્યું કે રાનમ મોઝાર. ૩

તે દાંડીદાર દદારું લઈ, ફરતો કામે કામ;	
મૃતક મનુષ્યનાં પગાં વાટે, તે ખુંદતો ઉદામ.	૪
મુખ બોલતો તીવ્ર સ્વરે, હલકે હરતો દુઃખ;	
બ્રહ્મચારી નિરખી ન નારી, કો લાવો સુગી રૂખ.	૫
વળી શુંગ માથે જેહને, નહીં નર નારીનો બેઠ;	
વિભાંડક વિપ્ર વિપ્રુટો ન મૂકે, જ્યાં જવંત મેઠ.	૬
તે આળ છે સૌ વેદપાઠી, તેને લાવે જાણ;	
અર્ધ રાજ્ય ને મત્રીપદ, તેહ પામે નિરવાણ.	૭
એવું બોલી ઢોલગાયે, કરે ગર્જના ધોર;	
કો જનની જાયો જાય નહિ, એક માને મૃત કે ચોર.	૮
એમ છ દિવસ ભમતા થયા, તદપિ ન સિધ્યુ કાળ;	૯
પ્રદોષે અતવામી આવી, કરે તૃષ્ણા ત્યાજ.	૧૦
નિરાશ થઈ નૃપને કહે, મળિયો નહિ કોઈ મહાન્ત;	
સુણી વિદ્યે શાણો ધણું, યાય સિધિલ ને શાન્ત.	૧૦
વળી કહ્યું ક્ષમ્ય ફરો, એક દિવસ નિરધાર;	
જો કદી કોઈ મળે નહિ, હું અર્પું દેહ અવિધાર.	૧૧
જો પ્રભ પીડાય માહરી, તો જીવે શું કીજે;	
ધિકાર મારા જીવિતમાં, જે પ્રાણ દાન ન દીજે.	૧૨
એમ કહી રાજ પડ્યો હેઠો, થયો મૂર્છાવંત;	
કોઈ ઉઠાડનાર મળે નહિ, વિપરિત ગતિ ભગવત.	૧૩
એમ રાત વિતિ કદમાં, ઉઠે પામ્યો ભાણ;	
પદ્મા રામ પૃથ્વીમાં તે, થયું સર્વને જાણ.	૧૪
આસ્વાસના કરી ઉઠાડ્યા, દીએ રાણી મત્રી ધોર;	
ફરે દુંડીદાર નગર સધળે, વહે નેત્રે ઉજ્યુ નીર.	૧૫
અહિ અહિ કહી બાખતો, કો કશ અદૃશું કાળ;	
આજ નકાર સુણશે રાયજી તો, તજશે સધળો સાજ.	૧૬
વળી પ્રાણ તજે પોતા તણો, એક પ્રભ પિડન માટ;	
એવું ગદગદ કંઠ બાખી, દિયે દુંડી ધાટો ધાટ.	૧૭
કોઈ હા શબ્દ શીખ્યું નહીં, જ્યમ નળ રાજ્ય નકાર;	
એમ ચોપાસ ફરતાં નમ્રમાં, યઈ સંધ્યા શીટી સવાર.	૧૮

ઘેર જાતો મહા મેનતે, જ્યમ કુમાર્યોત્તો સ્વામ;	
એવે વારાંગનાવાટ આવી, ઉભો તેણે ઠામ.	૧૯
છેલ્લેલો ઉચ્ચાર કરવા, ધરી દુંડી દાઘ;	
ઉચ્ચાર્યો ક્રોધ લાવે દ્વિજને, કાં ખૂંચે પૃથ્વીનાથ?	૨૦
એવો આરન સ્વર સુણી, નીકળી એક નાર;	
ખારીમાંથી જહાર કાઢ્યું, પદન કમળાકાર.	૨૧
શું દક્ષિણ ઉદયો રવિ કે, સંધ્યાએ સશધર આપ;	
વા વિદ્યુલતાએ રૂપ લીધું, કે લક્ષ્મી ફેડન તાપ?	૨૨
કે ઉમા રીસાર્ધ આવી, મૂકી મોટા દેવ;	
નિશ્ચે ન થાયે રૂપનો તે, ઉચ્ચરી સ્વયમેવ.	૨૩
ઉચ્ચાર કરતાં અધરબંને, ખીલી અમૃતકળી*	
અમૃત સ્વવા થયા ઉમા, લઈ છીરાકણી નિરવાણ.	૨૪
એવે પ્રવાળરંગી પાતળી એક, નારી દર્શી જાણ;	
તે વર વિવરથી ઓમે ઉડી, બોલી મધુરી વાણ.	૨૫
શકે અમૃતઘટ ભરશે, અમર-આવી સાંધ;	
તેવી મધુરી વાણી ઉચ્ચરી, ઉભો અંસજ ન્યાંધ.	૨૬
“કહે અલ્યા શું કામ છે, કંપમ તને નૃપ પ્રાણ;	
જો વસું હું આ નગમાં તો, શી પ્રહાર્યની વાણ.”	૨૭
અંસજ તવ બોલીઓ, સાંભળ સહુણી સ્વામ;	
ઋશ્યશૃંગ નામે ઋષિ ત્યાગી, લાવવો આ દામ.	૨૮
બાણક વિભાંડક ક્રોધનું, તે રહે પુત્ર રતન;	
માગ્યો આપે નહિ કદી, તે આણવો રામવતન.	૨૯
સુણી શાણી બોલી વાણી, શું થઈ અમૃત વૃષ્ટ;	
જા કહે તું જઈ રામને, વાચા મધુરી રૂપ.	૩૦
જો વસે પૂરમાં મોહલેખા, ત્યાં કવણુ પ્રહાર્યારી પ્રહાર;	
જઈ લાતું એક મિત્રે નિમિષમાં, તળવી એનો ધર્મ.	૩૧

* માં હરગોવિંદદાસની પ્રતમાં આ જગે ‘આમ્રકાતળી’ એમ છે. અમૃતકળી મને વધારે સારી લાગે છે. અમૃતની કળી એમ કલ્પના કરવામાં કવિની ખૂબી જણાય છે. આમ્રકાતળી-કેરીની ચીરી એમાં ખૂબી દોષ તના કરતાં અમૃતની કળીમાં વિશેષ લાવ ને ખૂબી રહ્યાં છે. વળી કવિનો લાવ પણ અમૃત કળી સંબંધે તે પછીની કદી પરથી સમજાય છે. ‘આમ્રકાતળી’માંથી અમૃત ઝરે એ કલ્પના કરતાં અમૃતકળીમાંથી અમૃત ઝરે એ કલ્પના વધુ સારી છે.

પિતા પુત્ર વિયોગી થાયે, જમ કહેા રાખને એમ;
 જે કોષે વાડવ તો ઈચ્છો, તમે તમારૂં ક્ષેમ. ૩૨

સુણી વાણી અંત્યજ વળ્યો, આનંદ ઉર ન માય;
 નિશ્વાસ મૂકી મણું હુંકી, જેઠો રામ જ્યાંય. ૩૩

ત્યાં આવી અંત્યજ બોલ્યો, અમૃતથી હંચી વાણ;
 મોહસેખા મોહ યાજે, લાવે ઋષિ નિરવાણ. ૩૪

અવનીશ ઉઠ્યો ઉતાવળો, અરે બાધ તે કોણ;
 આ નમ્રમાં કોહો ક્યાં વસે, જે પાળે મારૂં પોણ. ૩૫

દાંડીદાર કેહે વેશ્યાવાડે, વસે સૃષ્ટિનું-તેજ;-
 પાળે પળ્યો પૃથ્વીશ પોતે, વરાંગીમાં ધરી હેજ. ૩૬

તેણે જાણ્યો નૃપ આવતો, ઉતરી અવનિ માંય;
 સ્તન ભારે કટિ ફૂશ શું, કટકા થાશે ત્યાંય. ૩૭

આવી બાળી નૃપને બાળી, બોલી રસાળી વાણ;
 હું કરીશ કારજ આપનું, (તમે) તમોચિંતા નિરવાણ. ૩૮

સુણી વાણી પિયૂષખાણી, ઉચ્ચર્યા નર નાથ;
 હે નારિ, રાખી લાજ મારી, જમ લાવ ઋષિને સાથ. ૩૯

કહે બાળા વાચ રસાળા, આબ્યો શૃંગી બૂપ;
 અષ્ટ દિને તપ નષ્ટ કરીને, લાવું રત્ન અનૂપ. ૪૦

સુણી રાયે તેજા ત્યાહે, ફળવેતા તતકાળ;
 મુક્તે ધટિ જોષ લગ્ન ઠરાવ્યુ, સત્વર તેણે કાળ. ૪૧

રત્ન વિધિધને ભૂષણ લીધાં, વળી સદસ્ય યુવા નાર;
 આગા માગી નૃપતિ કેરી, ચાલી વરાંગી જે વાર. ૪૨

શુભ શુકન થાતા માર્ગમા, જોષ હરખ્યો સૌ પરિવાર;
 નિશ્ચે થયો સૌ કોષને, એ કરે કાર્ય અવિધાર. ૪૩

પછે ચાલી વાટે માનની, અતિ આડંમર યું જાણ;
 સંશય ઉપન્યો અભતશત્રુ, તે વણેનું નિરવાણ. ૪૪

વલણ.

તે વણેનું નિરવાણ હું જે, સંશય રાખને થયો રે;
 રમાલંકાર જાણું ન તદપિ, વણેવ્યો હૃદયિયુ મલો રે. ૪૫

૩૯

કડવું ૭ મું—રાગ રામઝી.

અગ્નતશત્રુ બોલિયા, ત્રપિ સાંભળો રે;	
કહી તમોએ હરિ વાત, થયો દેશ દામણો રે.	૧
તે મધ્યે ગણિકા જાત, નીચી જે બણી રે;	
તે કમળ રહી રૂડી કાચ, ઘણી બણી ઠણી રે.	૨
તેનું કારણ કાઢો બૂદેવ, સંશય ઉપન્યો રે;	
દુઃખી પ્રજામાં ગણિકા દેહ, સારો કમળ બપ્પો રે.	૩
અધર્મે દુઃખ અપાર, હરિ અમે લલું રે;	
તો તે ગુણકા કેઈ સુખ, કથી વિધિએ કલું રે.	૪
હૃદયવેધી છળબેદી નાર, પરધન હારણી રે;	
તેને કાળમાં કહી તમો નાથ, સુખનીકારણી રે.	૫
તેનું કારણ કહી સુગણ, સદેહ ટાળિયે રે;	
સુણી ત્રપિવર બોલ્યા વાણ, બહેમ વિઝારિયે રે.	૬
કહું કયા અવનવી એક, સુણો પાંડવા રે;	
બેસા દુર્વાસા એકવાર, તપને માંડવા રે.	૭
કયો સંકલ્પે સિદ્ધાંત, તપ નવ મૂકવું રે;	
ધામ પ્રલયનો મહાકાળ, ધ્યાન ન મૂકવું રે.	૮
એવું દૃઢ ધારી મન, આસન વાળીને રે;	
ગંધમાદન કેરી માંય, બેઠા માયા ટાળીને રે.	૯
ધર્મે ધ્યાન નેતજ્યું સ્નાન ને બોજન બાવતું રે;	
દીર્ઘ લઘુશંકા નવ જાય, પછે એ ડગલવતું રે.	૧૦
નહિ મિથોન્નિમપને મિથ, નેત્ર ઉઘાડવાં રે;	
તો સારાં નરતાં શાંય, ત્રપિજીને ભાજવાં રે.	૧૧
એવા ઉમ્ર તપનો આરંભ, કીધો મુનીશ્વરે રે;	
તેથી બેઠ ધરી મનમાંય, કર્યું સ્મરણ ધધરે રે.	૧૨
આવ્યા સુર સનકાદિક મુન્ય, થહાઃ મહાજળી રે;	
આવ્યા હર રાચી પતિ સમેત, સ્મરણને સાંભળી રે.	૧૩
સર્વે મળી કીધો મંત્ર, મુનિ બાળવા રે;	
ફરે જીહું સભા મોઝાર, સગર્થ નંદ્ર બાળવા રે.	૧૪
મૂળે તપ કરતો રમ્ય, દુર્વાસા જશે રે;	
કોવ્યાદ્ય મુખે ઘાલે હાથ, જાયઉભે પૂર ક્રોધસ્યો રે.	૧૫

તદપિ શકટ નેળનાં નેળ, રણાં નહિ કદી રે;
 ઉડી રંભા ખંભારૂપ, કદં કૃત્ય સુખ વદી રે. ૧૬
 હરખ્યા સુરવર મુનિવર સર્વ, વચન સાંભળી રે;
 દીધી આજ્ઞા જાઓ નાર, મુનિ મૂકો છળી રે. ૧૭
 તવ મોહિની ઉચ્ચરી એમ, જાણો સહુ દેવતા રે;
 આરૂપરૂ કરો સૌ કામ, ઋષિને સેવતા રે. ૧૮
 વિષ્ણુ અપરાધે બાળે મુન્ય, એવો કોધી બણ્યો રે;
 નાગ છંછેડી મૂકું પાગ, જોયે ગુણ ગણ્યો રે. ૧૯
 કદી દીએ મુજને શાપ, વેલી વાળજો રે;
 જાશે સ્વર્ગ કેદં સુખ, તેડી દુઃખ ટાળજો રે. ૨૦
 સુણી વાણી એવી રસાળ, વધા એકમતે રે;
 તુને દુઃખ શું સહુણી સ્વામ, અમો સહુ છતે રે. ૨૧
 એમ કહી વળાવી વામ, ગમ ગંધમાદને રે;
 તેડયા વસંત કામ જે મિત્ર, દષ્ટ દષ્ટ સાદને રે. ૨૨
 આઠમા તે લાઇ સ્વસેન, રૂડું રાજતું રે;
 કીર કોકિલા કેરું રૂપ, સાહિત્યે સાજતું રે. ૨૩

વલણુ.

સાજતું સાહિત્યે સુંદર, રૂપ રસાળીતું ધણું રે;
 વર્ણતું વ્યાખ્યાન હું જો, ઋષિવર કેદં બળ્યું રે. ૨૪

કંડવું ૮ મું-રાગ ધનશ્રી.

ત્રિવિધિ સમીર ત્યાં વાયજી, કામ વસંત ચોદિશ ફેલાયજી;
 નારી નેહ નમણુ આતિ કરતીજી, ફરે ઋષિ ચોપાસે ડરતીજી. ૧

હાળા.

ડરતી ફરે ઋષીશ્વર પાસે, શાપ બચથી બામિની;
 તેને હકારે સુર સ્વર્ગવી કેહે, રખે કપે કામિની. ૨
 શું યાય એ મુનિથી તુને, એમ હિમ્મત આપતા;
 તેથી સાહસી ગમ અબજા, નિકટ તાપસ તાપતા. ૩
 નવ હાવ ને દશ ભાવ કીધા, મુનીશ્વર ચળાવવા;
 માફતે માનની વસ્ત્ર હરિયું, તદપિ ન દીધો કાવવા. ૪

- કામ શ્રે પવન કરતો, વસંત બ્યાપ્યો ચો દિશે;
 કીર કોકિલા સારિકા, કારિકા કરતાં દિસે. ૫
- તદપિ ન ચળિયા ઋપિવર જમમ, અંધ આગળ આરથી;
 વિવિધ ચતુરાષ્ટ્ર કરે ચતુરા, ન ચાલે કંઈ પારથી. ૬
- આખરે મન દૃઢ કરી, ગમ ઋપિ જોહા જે રથજે;
 આલિંગી અબળા અંગશું, રતનઅગ્ર કરી આગળે. ૭
- પણ ઋપિવર ચળિયા નહિ, જેણે મન સમ્યક મારિયું;
 તેથી નિરાશ થઈ નારી પણ, એક વળી વિચારિયું. ૮
- આગ્રા કાંધી સર્વને તમો, સળે રૂડી સગાઈ;
 સ્વપદ્મ અલૌકિક કરી, વરવર્ણિની થઈ જોસાંઈ. ૯
- પાદ પાદુકા પેહેરી પૂરી, તજ નૃપુર કહાં કાંખી;
 લગોટી વાળી કટિ કૃશશું, તજ સુદ્રધટિકા લાંખી. ૧૦
- તજ ચોળી ઉત્તર રતન રાખ્યાં મૃગચર્મ ધરી મોહું;
 વસન ઉત્તરીય ઉતારી મૂકી, ધર્યું વનકુળ જોહું. ૧૧
- શીશૂલ ગોદુલો વાળમુકતા, તજ કેશ બસ્મે રાખ્યા;
 ભાળચંદ્રકાઢી ત્રિપુષ્પ તાપ્યું, બિંદીઆદિ જળ જોખ્યાં. ૧૨
- ખમર શિરાસન સુગંધરેખા, કાઢી બસ્મની ધારી;
 કમળ કાજળ રેખ તજ, માહિ રકતતાજ ઉતારી. ૧૩
- કારંચંચુધી મુકતાદ્રગ કાઢી, હુલાવી હંસને દીધ;
 વગર પાને રંગ ઉતારી, હમ અધર ધોળા કીધ. ૧૪
- ઉગટ મુખનો તજ થઈ, ધુંધટ વિલુ રસાળી;
 કર્ણૂલ આદિક તજ, રાદાસ ધરી રૂપાળી. ૧૫
- હમ પર્વત બેદી હાર ઉરનો, ગયો ઉદરમુખ માંય;
 તેને સહાકારી કંઠી ચોકી, ખેંચી લાવતી ત્યાંમ. ૧૬
- તેની રાડ કાઢી નાખી આડી, ધરી ટોડર શાળ;
 કાંઠાં કંકણ કહાડી બાગી, રાદાસ ધરી તત્ત્રણ. ૧૭
- અંધ વિધે સુંગાર ઉતારી, ધર્યું ઉપવીત અંગ;
 ચાલી ચેતરા અલેખ જગાવી, જોઈ મહંત અભંગ. ૧૮
- ધરી દંડ તપંપર ઝુલતું, મૃગચર્મ મારી કામ;
 કમંડળું એ મુખે રત સાયું, ચોળી અંગે ખાખ. ૧૯

- તદપિ દિવે સુંદરી, હરથી અધિકી જાણ; ૨૦
ખસે ચર્મ ઉરનું વળી, ઉગત સ્તને નિર્વાણ.
સાતી જ્વતી જોરમાં, કંઈ અઝળા ઝવિની પાસ;
શું ઉભાએ પતિ રૂપ લીધું, કે વિઘ્નતા રૂપ અવાસ. ૨૧
કે પુરૂષપુરાણ તજી નાઠી રમા, શકે ધરી જોગી કામ;
તે રૂપ કળે નહિ દેવતા, પડ્યા મોહકૃપની માંય. ૨૨
એવે અલેખ જગાવિયો, જમ દુર્વાસા પાસ;
ઓં નમો ગુરુદેવ કહી, ક્યો તત્ત્વમસિ પ્રકાશ. ૨૩
તદપિ જ્ઞાયા નહિ ઝપિ તવ, ક્યો મોટો નાદ;
માઝ માઝ એ વિપ્ર વર તું, મૂઝી તપનો વાદ. ૨૪
ઉભાપતિ શો સ્વર સુણી, ચૂક્યા ધ્યાની ધીર;
નમસ્કાર કરી નમ્યા ઉઠી, આલિંગ્યા વર વીર. ૨૫
એવે માડતે ચર્મ ઉરાડ્યું, હૃદે પરતું જોહ;
કમ્ભ અંધિ શિથિલ થઇ, જવ ઝપિ ભેઠ્યા દેહ. ૨૬
એકી કાળે સૈન્ય સધળું, વસંતનું વડહથ;
વિવિધ વર્ણુ ફરે ત્યાંહે, સ્વર ઉચ્ચરે અઠથ. ૨૭
કામ કાળો કેર કરતાં, પેઠો મુનિ નેત્ર ફારે;
ત્રિવિધિ વાચો ઉતાવળો, ચૂક્યો નહિ લગારે. ૨૮
દુર્વાસા દુર્મિલ હર ધારી, આલિંગ્યા અપાર;
ઉમાનાથશા લિંગ મનોહર, વિચે ઝપિ અવિધાર. ૨૯
એક હરલિંગ ભેટતાં, કંઈ યાવ અધમોધાર;
તો દુધ લિંગે અતિ આદરે, ભેટે કથમ ન પામે પાર. ૩૦
ઝપિ રીજ્યા અતિ ધણું, ફરી નમન કરે જે વાર;
નાઠી નારી બધ સંભારી, થઇ અપ્સરા અવિધાર. ૩૧
પાગ લાગી પાણુ જોડી, ઝપિ ઉભા વિહવળ ; કામ;
કુસુમ વૃષ્ટિ દેવ કરતા, વળી શબ્દ જમ જમ યાવ. ૩૨
મહા કૌધી દુર્વાસાએ, શાપી નૌતમ નાર;
હોદ ભેદ કાધો મારી સાચે, અવતર્ય જળભેદકરણીસાર. ૩૩
અપ્સરાનું રૂપ તજી ધર, ગણિકાનો તું દેહ;
એ શબ્દ સુણી પગમાં પડી, તરપતવત કંપે તેહ. ૩૪

ઋષિ દેવે દીધી આગન્યા, શો રોપ સેવક સાર;
 મહારાજ સુને ક્ષમા કરે, અગો અગળાનો અવતાર. ૩૫
 દયા આવી દુર્વાસાને, ક્યો અનુગ્રહ તે કાળ;
 ઉચ્છાપ યાશે તાહરો, હોઈશ પરોપકારી બાળ. ૩૬
 એમ બોલી મનમાં ડાલી, નિરખ્યા નિર્જર નાક;
 ખગર લેઈશ સર્વની, હરિ હર કરી મારી હાક. ૩૭
 વળી પુનરપિ તપ આરંભ્યું, પડી અપ્સરા ભૂલોક;
 તે અંગદેશ વેશ્યાગૃહે, પ્રકટી રહિતે શોક. ૩૮
 તે રાજ્યમાં દુકાળ પડિયો, અભિનવ તરણી તેહ;
 રંભા પિયુષપોષણી, માટ સુંદર દેહ. ૩૯
 પરોપકાર કરવે અનુગ્રહ, શાપનો અવિધાર;
 વિચારી બાળી સંશય ટાળી, ગઈ તેહવા નિરધાર. ૪૦
 એ કથા પુગ્ગને કહી રાજા, યશે સંદેહ દૂર;
 ચાલી નારી શૃંગાર ધારી, તેહ વર્ણવું જૂર. ૪૧
 વલણ.

વર્ણવું હું જૂર જૂરિ, સુણો આતાજન રે;

વિપ્ર સેવક અતુર્વશી, જેનું હરિ ચરણે મન રે.

૪૨

કહવું હું મું-રાગ સામેરી.

સંશય ટળિયો ખારત કરો, હેરો આતાજન રે;
 ચાલી નારી સુંદરી સારી, ઠગવા ઋષિજન મોહની મૂર્તિ છે. ૧
 સદસ્ય સખી રમીશી રાજે, વાળે તાલ મૃદંગને બેરીરે;
 કરે નાટક ચેટક નારી, વારી રાજે મુગલી ઘેરી. મોહની. ૨
 કેહે ક્યમ લીધાં નેત્ર અમારાં, તમારાં શું વણસાડ્યારે;
 ધારને કોઈ કહેતી કામની, બામનીએ જોઈ તાડ્યાં. મોહની. ૩
 નાસિકા લઈ વહલે બેઠો, હેઠો ઉતર્ય વેરીરે;
 આપ્યું અમારી અમને નહિ તો, સહી આપું આહેરી. મોહની. ૪
 એવે નાગણી વિવર જ્યતી, સાતી બાળ સલુણીરે;
 રૂણી શી વેણી લઈને બાઈ, ધાઈ જાય ક્યાં ધૂણી. મોહની. ૫
 ચક્ર ચક્રવાકી ઉભાં નિરખી, હરખી કેહે કુચ લાવોરે;
 તમારા સરખાં રાખ્યાં માટે, વાટે ધાટે યથો શું દાવો. મોહની. ૬

પોયણુપાન પીસંતી પ્રેમે, જેમે ધર્મી ઉદર કેરીરે;
 કેળ થંભને દંભથી ચીરે, વીરે ઘેચો ન્યમ વેરી. મોહની. ૭
 પદ્મ જશાં પદ મુખ અવિલોક્ષી, રાક્ષી લીધા સરઘાટરે;
 સુંદી કંજને વિખેરી નાખે, દાખે નહિ ઉચ્ચાટ. મોહની. ૮
 નૃપુર સુંદર શબ્દ મનોહર, સુણી વર વંશ યુધ કાપેરે;
 અંશુલી માટે મગફળી માટે, તોડે કરણણ સંતાપે. મોહની. ૯
 કરિવર કેરી શુંકને નદે, વંદે નિરખી ન સુરવાહનરે;
 સ્વમદ માટે મદ તરછોડે, વખોડે સાર ચાહન. મોહની. ૧૦
 કો ચાલ માટે ચતુરા ચેતી, લેતી કરિણી કરા પ્રાણુરે;
 કો ક્રુધાતુર પંચાનન પકડી, ઝકડી લે બહુ બળુ. મોહની. ૧૧
 શું કટિ આભારી યદ તમારી, ધારી નિર્બળ નારરે;
 એમ પ્રશ્ન પૂછી સિંહને સાતી, મદમાતી અવિધાર. મોહની. ૧૨
 ચતુરા હંસ ચતુરાધ જોઇ, રોધ ક્યમે નવ રેતીરે;
 જોઇ દુઃખી તરણી કોઇ, સોઇ સાધી કેતી. મોહની. ૧૩
 આઈ હંસવડે હરખે સહુએ, ક્યહુંએ તું આઠળાતીરે;
 તેવે શાણી ગુણની ખાણી, વાણી ન કેહે મકંઠાતી. મોહની. ૧૪
 તદપિ પૂછ્યો તેનો ઉત્તર, ઉત્તર દિશ જોઇ બોલેરે;
 પદ પાણી એ કદે આધાં, લાગ્યાં બાણુ ન હુંએ તોલે. મોહની. ૧૫
 કો કોમલને કામની શાપે, તાપે સુણી તીજણા નાદેરે;
 ખંજન જોળી જોળી દાખે, નાખે નેત્ર ફેટે કરી વાદ. મોહની. ૧૬
 એણી વિધે અબળા સબળા, બળા નબળા કરી મારેરે;
 તદપિ રોમપાદની રક્ષેલીને, વૃક્ષવેલી સુધાં ઉમારે. મોહની. ૧૭
 એવી રચના અનેક રચી, મચી મદમાં માતીરે;
 સુંગીઋષિને ભવને જાતી, થાતી ધણી સોહાતી. ઋષિને ઠગવૃદ્ધ
 રામ મંત્રીતું વચન પાળવા, વળિ ટાળવા દુઃખ ભવનુંરે;
 વિભાંડક વન વામા આવી, લાવી લચકર વિના ધવનું. ઋ. ૨૦
 ડરી જોજન દ્ય રહી તહી, લાધી ઋષિની બાળરે; .વી;
 પંચદિન પછી જાશે સુરપુરમાં, સુણી ઉરમાં હરખી બાળ. જીવી. ૨૧
 મોહલેખાએ મોટો આશ્રમ, પરમ મનોહર કીધેય નાચતી;
 વિચિત્ર વેલી સ્વાદિષ્ટ ફળશું, બળશુ આચ્છાદી દીધુ જાયતી. ૨૨

- કો પકડી મુચ કરે હચી, સુંદરાંગી પછાડતી;
કો કેસ ઝાલી અધર ડસતાં, ઘણી તાળી વગાડતી. ૨૩
- કો આલિંગે બુજ બરી, અધર ચુમ્બન કરી ચાલતી;
કો કટિ કૃશને રહાતી બળમાં, આડી પાડી માલતી. ૨૪
- કો ચપળા કુબકી મારી, તાદૃષ્યપણું દર્શાવતી;
કો પાશ કરી કરના મનોહર, મચ્છ પકડી લાવતી. ૨૫
- કો કહેતી તે મચ્છને, નયન ચપળતા બાવતી;
માન્ય કાઢી લઇએ તારા, તા કો જઈ ખીદાવતી. ૨૬
- કો મકરી તાણી લાવે જળથી, તેને બહુ રમાડતી;
કહેતી ધીરજ ધન્ય તારી, મરે ન મુખ ઉઝાડતી. ૨૭
- કો કુર્મ ફેરી પુઠ લેછ, જળ તણે જઈ શોધતી;
પકડી લાવી અંગ કરમા, સંકોચવા પ્રતિબેધતી. ૨૮
- કો કહેતી ધન્ય કમઠા, પ્રીતિ ભેદએ તુંજશી;
કારણુ પરત્વે અંગ નીસરે, સ્વચ્છાએ જતાં ખરી. ૨૯
- કો રમ્ય કેશનો પાશ કરીને, પકડી પેરા ભાખતી;
ચપળતા મમ કા ચોરી લીધી, એમ કહી દુષ્ણ દાખતી. ૩૦
- કો જળો પકડી બોલતી, બાઈ ધન્ય દૃઢતા તાઢરી;
મુજ મતિ દૃઢ નહિ તું જશી, કરતી ખરોખર જાઢરી. ૩૧
- ઋપિ મહિમાએ જળજંતું, ઋપિએ પાળ્યાં દીશે;
ગૌસમાન વ્યાઘ્ર મકરો, જ્યાં ત્યાં ફરતાં હીસે. ૩૨
- નદિ તીરે નિર પીવા વ્યાઘ્ર આવે, મધરથી તે નવ છણે;
મધર આવે પાસે જવ, આશ્વાસન કરીને મળે. ૩૩
- મધર વ્યાઘ્ર રમે પ્રેમે, બુએ ઋપિ ઋપિ બાળ;
શકે સાથી નાથી મળે, કૃતાત સરખો કાળ. ૩૪
- એવે મનોહર એક મહિલા, દીડી દોડી સૌ મળી;
તે નારની શોખા નિહાળી, કંઈક તો ધરણે ઢળી. ૩૫
- લેરવાળુ લેરિયું ધરી, મુખ ઉભરા ઢાકતી;
ઠઠિન પયોધર ઉચ્ચ ઉમાં, કટાક્ષ છોળે વાકતી. ૩૬
- ઉદરે પડી ત્રિવલ્લિ સુંદર, રાજતી સોપાનથી;
નાભિ બમણુ ઉડાં મનોહર, ઉપમા રાખ સમાનથી. ૩૭

કંઈ પાદ અસ્તોચ્ચરત પડતા, હસ્ત કુજરે શુંડના;
 એવી નારી નિરખી બાળી, વચન બોલી કુડના ૩૮
 અમો જગદિકા કરે જ્યહા, સદ્ગત સખી હળીમળી;
 કેમ આવી મધ્ય બાળા, નીકળ કહું વળી વળી. ૩૯
 તદપિ માન્યુ નહિ તરણી, તન રામ સૈન્યે કોપે બધું;
 જ્યમ વિહારવા રાવણ ચઢે ત્યમ, કૃત્રિમ સ્ત્રીને આવડું. ૪૦
 કોઈ મારતી પય છાવકે, કોઈ પાણુ લઈ પછાડતી,
 કો મીન કેરું રમ્ય રૂપ લઈ, દશ દધને તાડતી ૪૧
 કો મકરી રૂપ ધરી કરી, આસતી નારી વિધે,
 કો પાદ આફટી ક્રોધ કરતી, તદપિ કારજ નવ સિધે. ૪૨
 મહિપ પેર મસ્તકનડે, વઢે નારીનું વળી;
 કેશકવાપે બાધતી શું, હરે ગમ બાધી છાગી ૪૩
 તાડતા બળ દેખાડતા, ચળી જહી જવ સુઝરી;
 મોહલેખા પાસ ગઈ સૌ, વદતી ક્રોધ ધણી ધરી. ૪૪
 આપણુ સર્વે મમ થઈ, નમ નાહિએ જે રથજે;
 એ નારી નિદે હસે બોલે, કહ્યું કંઈ નવ સાબજે ૪૫
 મુણી ધીવનગર્વા બાખતી, દાખતી મન દહ કરી;
 સૌ મળી એને માર મારે, તેડી લાવે ત્યા ધરી. ૪૬
 મુણીબોલી બાળિકા તન, આવિયું કંઈ નવ અમ તણુ;
 અમો સર્વ આવી તમ કને, દીન રૂપ બન્યું ધણુ ૪૭
 દયા આવી દીવ અતિશે, ગઈ રીસે ઝડપમા;
 શુ પૂરપાટે નાવ ચાલ્યુ, તેવી જઈ કહે કરપમા. ૪૮
 કેનમ રૂપાળી ગર્વમા વુ, માનની માને નહીં;
 શુ અનાદર કરી અમ તણો, કુશળે જાઈશ સહી? ૪૯
 મહા રોપમય રામા થઈ, બોલી બાળમા એટલુ;
 તદપિ ન તરણી તે વદી, ન ગણ્યુ રજ જોટલુ ૫૦
 તેથી અતિશય ક્રોધિ બાળી, ઝડપમા વઢના મઈ;
 અશોક દોહદ સમે મારે, લાત મારી અળગી થઈ ૫૧
 આનિગે જ્યમ સ્વામિને, ત્યમ બાય મારી પાડતી,
 અધર ડશે ધનતણા ત્યમ, અધર ડંશી તાડતી. ૫૨

દઠોર કુચકુળ જુજળજને, શિધિલ કરે બહુ વિધે;
 ત્યમ કુચ કૃત્તિમ કામનીથી, યાદી જોતી સૌ સિધે. ૫૪
 એટલું કરે અડગ અળખા, પરાજય પામી નહોં;
 મોહલેખા મહા કોધિ, રક્ત નયન દરયાં તહો. ૫૪
 દૃઢ કરી ધીરજ આલી વીરજ, કુચાએને અગ્રે કરી;
 પાડી ત્રાડ કરવા રાડ, અળખા બળા યહ ઉચ્ચરી. ૫૫
 જોમ મસ્ત કરિણી દન અગ્રે, છિન્નભિન્ન કરતી મહી;
 તેમ મમ દ્વય કુચ અગ્રે, છિન્ન ભિન્ન હૃદ સહી. ૫૬
 એમ બોલી મન માંય ડોલી, આલી ચતુરા રોપમાં;
 ખળખળી નદી તે સમે, નિસ્તરી ગર્ભ કોપમાં. ૫૭
 તદપિ સુંદરી નવ ડગી, તેથી આવી કોષમાં;
 પાદ સિયર કરી સ્તન ધાતે, સુંદરી ધરી રોષમાં. ૫૮
 જ્યમ ભેરને મોટી કરિણી, ભેશ માત્ર ગણતી નથી;
 ત્યમ ભેરિયાને ચીરી નાખ્યું, માનનીએ બહુ બહુ મથી. ૫૯
 મત્ત માર્તંગી જળ ઉછાળે, દંજ કચરે જોરમાં;
 પમ કરિશુંડ શા કરવડે, મુખકમળ તોડયું તોરમાં. ૬૦
 જ્યમ કઠિન દંતે હાથણી, ખડક ખંતે વિડારતી;
 પમ કમળકુચાએ કામની, કામની સ્તન પાડતી. ૬૧
 જ્યમ વારિણી મસ્તક વડે, તીર આસ નેડતી;
 પમ ત્રિવલ્લી ઉદરતણી, મસ્તકે મહિલા મોડતી. ૬૨
 જ્યમ નાગણી જોઈ બમણ પામે, નષ્ટપણું બળંદિણ યહ;
 પમ વમળ વામા દ્વરથી ઢાળી, નાભિબાજે નિકટ જમ. ૬૩
 તેમ કુંજરી સિયર જોડે, વૃક્ષ બાજે આપથી;
 મ પામ બાગ્યા નારીના, પયોધર વિશાળે તાપથી. ૬૪
 તેમ હસ્તણી માહ પ્રેમથી, કરિશુંડ ધરી જળ ડાટતી;
 મ બાગ્યા કામની કર, તેથી તે ઉચ્ચાટતી. ૬૫
 બી પરાજય પામી ધણો, તેથી તે ઝાંખા યહ;
 સિત પાણી દીન વાણી, વદતી અબ્ધિ પાસ જમ. ૬૬
 સરખો સ્વામી ગારે, ક્યમ પરાજિત હું થઈ; ૬૭
 ન કીધું અગરત્યે જવ, તન બળ ગયું લઈ. ૬૭

વળી રત્ન કાઢ્યાં દેવતાએ, શું નષ્ટ ગૌરવ ત્યારનું ?
 કે એક મકેટે હું ઉઠ્ઠાધ્યો, પાણી ગયું તેવારનું ? ૬૮
 પાગ બાંધી રામ ઉતર્યા, ઉદર ચીરી તાકરું; ૬૯
 બળ ગયું તેવારનું ધિક, રક્ષણ કરે નહિ માહરું !
 હે નાથ, તું તો પાપ મોટું, કર્યું દીધી વારિધિ;
 બહુ નારીમાં નવ સ્મરે હુંને, કાં નાથ નામ કર્યું વિધિ. ૭૦
 હે દુષ્ટ વર, જોષ પર્વણીએ, સંગ માટે આવજો;
 છે ગર્જ તારે એટલી, કંઈ તારૂં મન લગવજો. ૭૧
 સુણી આરત નાદ આવ્યો, ઉદધિ ત્યાં ઉતાવળો*;
 અમય આપી સાથ ચાલ્યો, હાથ ઝાલી વિહવળો ૭૨
 સુણી વાત સર્વે દ્રોણિયો તે, ધાધ આવ્યો ત્યાં કને;
 સુમોહનાએ બતાવી દીધી, દમન દમી આ બહુ મને. ૭૩
 મહા રોષમાં આવી કરીને, મારી છલક છલકે;
 ધુ ધુ કરીને ગર્જ્યો, હાકરી જીવતી હાલકે†. ૭૪
 રોષ ઉભરા ધણા આણી, તાણી નાખી તારણી;
 તળે ઉપર થતો રાતો, જાણે પિધેલ વારણી. ૭૫
 કંઈ નાવ શીળા કાઠે દીસા, કરી નાખ્યા ઉપરે;
 લખ વમળમાં કંઈ ભમરમાં, હોસ દરિવર્દનની હરે. ૭૬
 કોધી જોષ નદીપતિને, બહાર લઈ જો આવિયો;
 ધર્ષ સન્મુખ મોહલેખા, તોય દાવ ન ફાવિયો. ૭૭
 પથુ ધીરજ મૂકી નહીં, ધર્ષ સન્મુખ બાળિકા;
 તેથી રોષ થયો ઉઠે, વડવાઝિ પ્રગટ્યો જ્વાળિકા. ૭૮
 મહા પૂરમાં ધણી આવી, તાડી તરણી તરંગમાં;
 જોષ રૂપ ભયાનક ભામની, નાડી કરી રંગ ભંગમાં. ૭૯
 એકલી જો અડગ અળખા, મોહલેખા નવ ચળી;
 કોષ બાપ્યો વારિધિને, પકડી બહુ કરે કરી. ૮૦
 કેશ છૂટા જો હતા તે, અંધિ પાડી અંધિયા;
 સુખ્યન કરી કરી લાલી કળી, લખ જળમાં વેંચિયાં. ૮૧

* તાત્પર્ય કે ભરતી ચઢી.

† “હાકરી જીવતી માલકે” (રા. હરગોવિંદદાસની પ્રત)

બાળ કેરું તિલક તાણું, વળિ આમળી છતી કરી;
 કંપાવી કુચને અધર શોષી, આલિંગિયો સહુ ભુજ બરી. ૮૨
 તે જોઈ નદીને ક્રોધ વ્યાપ્યો, અરે લજ્જા ધર માહરી;
 હે દુષ્ટ ઉભી નારી તારી, લાજે ન પરચીથી જરી. ૮૩
 ધુરકી નારી સ્વય તણી તવ, ડરી મૂકી માનની;
 તદપિ ધ્રુવે એની એ, બહુ વાંચના વર વાનની. ૮૪
 મોહલેખા બચ ધરીને, નાંડી નદીથી જીવ લધ;
 રત્નાકરે ભણ્યું રત્ન જાયે, તજી ડર ગયો ધર્મ*. ૮૫
 નારીએ મહા ક્રોધથી તે, વારિયો વળી વળી;
 જઈ મોહલેખા તીરે ખેડી, સાગર ભય છળી છળી. ૮૬
 વિધિલ વામા શિથિલ સ્વામા, કંપતી યર યર લજ;
 ત્યાં આવતો મહા મોહમાં કંઈ, બચ વિહવળતા તજ. ૮૭
 સ્વક્રિયા તેને ખેંચતી, તદપિ બળમાં આવતો;
 ધુરકી બહુ ધુમણી લધ, હે દુષ્ટ શે મુને લજાવતો. ૮૮
 કડી વારી ગઈ વનિતા, તરણી થઈ સાંતરી;
 માહત્રમે ક્રમ ભરતી આવી, સ્થળ પડી ન્યાં આંતરી. ૮૯
 સવારે જવું મુનિ મંદિર, તે સન્નિધ તો સજે;
 કેવી રીતે વર્ણવું તે, બામની દર્શી બજે. ૯૦
 વસણ.

બજે દર્શી બામની તે, વર્ણવું હું ક્યમ કરી રે;
 શૃંગી જેવા છબ્યા જેણે, ભટ્ટ પ્રમાનંદ વર્ણવેચિત્ત ધરીરે. ૯૧

કડવું ૧૧ મું-રાગ ત્રિતાલોત્તર.

સજી સુંદરી સારી, મન વિચારી, છળવા ધારી, સજ થાતી;
 વર વપુ સમારી, આલી નારી, મોહિણિકારી, પય જાતી. ૧
 આત્રમને મૂકી, મુનિમઠ હૂકી, જતાં ન ચૂકી, ગઈ બેહલી;
 તેની અતિ શોભા, મુનિમન લોભ્યા, ગગનેયંભ્યા, સુર રહેલી. ૨
 મસ્તકમાં મઢિયાં, ભૂષણ લઢિયાં, નંગે જડિયાં, તે લઢિએ;
 જે ચક્ર ધરિયો, તે ગતિ દ્વરિયો, વિધુશું વઢિયો, જે કઢિએ. ૩

* માઈ, અર્થાત્ દોડયો. † રા. દરગોવિંદદાસની પ્રતમાં 'ત્રિભંગી' છે.

શશિકિરણ કાપે, ઉદરે વ્યાપે, અતિ સંતાપે, તેજ મરી;
 શીશશશિ જે ચાહે, કરે ન વાર્યું, મન અવિધાર્યું, કમળ સરી. ૪
 વળી વળી જન્મે, નવ લગ્નજન્મે, શિશુપલ સામે, લુપ્ત કરી;
 મુડતાક્ષ બરિયાં, ઇવર વરિયાં, જન ન સરિયાં, પ્રીતિ ધરી. ૫
 જોઈ મોતી પૂર્ણાં, પચાઈ શર્યાં, નાગણી નૂર્યાં, ચઢી આભ્યાં;
 નિર્ભા વિપ્ર મુજતી, આખી સુજતી, વાટજ રચતી, વર કાવ્યાં. ૬
 દૂરતા નવ છોડી, મધ્ય મરોડી, દંશી દોડી, યઈ લાલી;
 મસ્તક મુખ દિસે, ડાખ પાણુ દિસે, શુ ધરી રીસે, નદી વાળી. ૭
 ઉર્ધ્વથી પડતી, સંધે ખળતી, લાલી બળતી, વળી પાછી;
 એવે નાગણુ નિરખી, મનમાં હરખી, કેકિન પરખી, ધરી રાખી. ૮
 તજ બક્ષણુ ધુધરી, શું બકિત તુમરી, કેતજ સુમરી, ત્વમ છોડી;
 ઉડે બક્ષણુ માટે, તદ્દિષ ઉચ્ચાટે, શિક્ષા રહે સાટે, લે જોડી. ૯
 વાહે જે વિહિયા, કણે સિંચિયા, ઝાલે ધિચિયા, કણુરૂલે;
 વેસરમાં વસિયા, અકોટી ફરિયા, સુર શા રસિયા, અતિ ઝૂલે. ૧૦
 નયનાંજન રેખા, ચક્ષુ વિશેખા, રમ્ય શી મેખા, વારિ જોએ;
 છે બાળ વિશાળા, હરિ રમાળા, દુઃખ અજવાળા, શોભા લેએ. ૧૧
 મનોહારી બંદી, ત્રાણુ અનિદી, ભવશર વંદી, સુખી થીએ;
 શું મીન મકલાતાં, ખંજન તાતાં, મૃગલી મનાતાં, અખ કેએ. ૧૨
 માંદિ રેખા લાલી, કાળી વાળી, ધણી રસાળી, રમ્ય દીસે;
 નાકે નય ધાલી, કીર સંખાળી, હંસે બાળી, તે હીસે. ૧૩
 યઈ તેલની ધારા, દીપકજ્વાળા, તેથી મરાળા, ત્રાશી ગયા;
 નાકી વર સરમાં, કપોલ ધરમાં, આશા બરમાં, આવી રક્ષા. ૧૪
 અધમગૃત બૂડે, વેસર ઝૂલે, લક્ષણુ રૂડે, રસમાતી;
 તેને સુવચું સેરી, રાખે ઘેરી, દમિ અહેરી, ધરી રવાતી. ૧૫
 શું આમ્રકાવળી, પ્રવાળમાં મળી, કે રસની વળી, રમ્ય રેખા;
 ચિત્રુક ચાહે*, દડપત્ની વાહે, વદન સમાર્યું, મોહલે. ૧૬
 અંબુજ શું દાખ્યું, ગજરથળ બાખ્યું, મુકળુ રાખ્યું. ૧૭
 કંબુમાં દરિયાં, આખજુ બરિયાં, મેરને વરિયાં, તાસ. ૧૮

* રા. દરગોવિંદાસની પ્રતમાં અંબુજ ચિત્રુક ચાહે.

† રા. દરગોવિંદાસની પ્રતમાં કંબુમાં ધરિયા, આનંદ.

બાળ કેરું તિલક તાણું, પળિ આમળી છતી કરી;
 કંપાવી કુચને અધર શોષી, આલિગિયો સહુ ભુજ બરી. ૮૨
 તે જોઈ નદીને ક્ષેપ વ્યાધ્યો, અરે લજ્જા ધર માહરી;
 હે દુષ્ટ ઉભી નારી તારી, લાજે ન પરચીથી જરી. ૮૩
 ધુરડી નારી સ્વય તણી તપ, ડરી ઝૂકી માનની;
 તદપિ ધ્રુવે એની એ, બહુ વાંચના વર વાનની. ૮૪
 મોહલેખા બય ધરીને, નાંડી નદીથી જીવ લધ;
 રતનાકરે જાણું રતન જાયે, તજી ડર ગયો ધર્મ*. ૮૫
 નારીએ મહા કોપથી તે, વારિયો વળી વળી;
 જઈ મોહલેખા તીરે બેઠી, સાગર બય છળી છળી. ૮૬
 વિધિલ વામા શિથિલ રવામા, કંપતી થર થર લજ;
 ત્યાં આવતો મહામોહમાં કંઈ, બય વિહવળતા તજ. ૮૭
 સ્વક્રિયા તેને ખેંચતી, તદપિ બળમાં આવતો;
 ધુરડી બહુ ધુમણી લધ, હે દુષ્ટ શે મુને લગ્નવતો. ૮૮
 લડી વારી ગઈ વનિતા, તણી થઈ સાંતરી;
 માહશ્વમે ક્રમ ભરતી આવી, સ્થળ પડી ન્યાં આંતરી. ૮૯
 સવારે જવું મુનિ મંદિર, તે સખધ તો સજે;
 કેવી રીતે વર્ણવું તે, બામની દર્શી બને. ૯૦
 વસણ.

બને દર્શી બામની તે, વર્ણવું હું ક્યમ કરી રે;
 શૃંગી જેવા છળ્યા જેણે, બદ પ્રમાનંદ વર્ણવેચિત્ત ધરીરે. ૯૧

કહવું ૧૧ મું-રાગ ત્રિતાલોત્ત.

સજી મુંદરી સારી, મન વિચારી, છળવા ધારી, સજ યાતી;
 વર વપુ સમારી, આલી નારી, મોહિણિકારી, પય જાતી. ૧
 આશ્રમને ઝૂકી, મુનિગઠ હુંકી, જતાં ન ચૂકી, ગઈ પહેલી;
 તેની અતિ શોભા, મુનિમન લોખ્યા, ગગનેચંખ્યા, સુર રહેલી. ૨
 મસ્તકમાં મઢિયાં, બૂણણ લઢિયાં, નંગે જડિયાં, તે લઢિએ;
 જે ચક્ર ધરિયો, તે ગતિ ત્વરિયો, ત્રિધુશું વઢિયો, જે કઢિએ. ૩

* માઇ, અર્થાત્ દોષ્યો. † રા દરગાવિદદાસની પ્રતમાં 'ત્રિભંગી' છે.

શશિકિરણ કાપે, ઉદરે બાપે, અતિ સંતાપે, તેજ મરી;
 શીશશશિ ને ચાર, કરે ન વારું, મન અવિધારું, કમળ સરી. ૪
 વળી વળી જાએ, નવ લજ્જાએ, શિશપુલ સાએ, લુપ્ધ કરી;
 મુડતાણ જરિયાં, ધવર વરિયાં, જામ ન સરિયાં, પ્રીતિ ધરી. ૫
 જોઈ મોતી પૂર્ણ, પચાઈ શરાં, નાગણી નૂરાં, ચઢી આબ્યાં;
 નિર્ખી વિષ મુજતી, આપી મુજતી, વાટળ રચતી, વર કાબ્યાં. ૬
 દૂરતા નવ છોડી, મધ્ય મરોડી, દંશી દોડી, ધર્ષ લાલી;
 મરતક મુખ દિમે, ડંખ પણ દિમે, શુ ધરી રીસે, નદી વાળી. ૭
 ઉર્ધ્વગી પડતી, સેવે બળતી, લાલી બળતી, વળી પાળી;
 એવે નાગણી નિરખી, મનમાં દરખી, દેકિન પરખી, ધરી રાખી. ૮
 તજ બક્ષણુ ધુપરી, શું મકિત તુમરી, કેતજ મુગરી, ત્યમ છોડી;
 ઉડે બક્ષણુ માટે, તદપિ ઉચ્ચાટે, શિક્ષા રહે સાટે, લે જોડી. ૯
 વાર ને વિહિયા, કહ્યું સિંચિયા, જાલે ધિચિયા, કહ્યું પ્રસે;
 વેસરમાં વસિયા, અકોટી ફરિયા, સુર શા રસિયા, અતિ જૂસે. ૧૦
 નયનાંજન રેખા, ચક્ષુ વિશેખા, રમ્ય શી મેખા, વારિ જોએ;
 છે બાળ વિશાળા, હરિ રસાળા, હ્રમ અજવાળ્યા, શોભા લેએ. ૧૧
 મનોહારી બંદી, ત્રાજુ અનિદી, બવસર વંદી, મુખી ઘેએ;
 શું મીન મકલાતાં, ખંજન તાતાં, મૃગલી મનાતાં, ચખ દેએ. ૧૨
 ગાંધિ રેખા લાલી, કાળી વાળી, ધણી રસાળી, રમ્ય દીસે;
 નાકે નમ ધાલી, કીર સંજાળી, હંસે બાળી, તે હીસે. ૧૩
 ધર્ષ તેલની ધારા, દીપકજ્વાળા, તેથી મરાળા, ત્રાચી ગયા;
 નાકા વર સરમાં, કપોલ ધરમાં, આશા બરમાં, આવી રહ્યા. ૧૪
 અધરામૃત જૂડે, વેસર જૂસે, લક્ષણુ રૂડે, રસમાતી;
 તેને મુવજું સેરી, રાખે ચેરી, નસિ અદેરી, ધરી રદાતી. ૧૫
 શું આમકાતળી, પ્રવાળમાં મળી, કે રસની વળી, રમ્ય રેખા;
 ચિબુક ચાર*, દડપગી વાર, વદન મુખારું, મોદરું
 અંબુજ શું રાખું, મગરચગ બાખું, મુકંજુ રાખું. રમ્ય;
 કંજુમાં દરિયાં, આમજુ બરિયાં, મેરને વરિયાં, તસ

* રા. દરનોવિંદાસની પ્રતમાં "ચતુરા નિતુક ચા"

† રા. દરનોવિંદાસની પ્રતમાં "કંજુમાં પરિયા,"

બાળ કેરું તિલક તાણું, વળિ આમળી છતી દરી;
 કંપાવી કુચને અધર શોષી, આલિંગિયો સહુ મુજ ભરી. ૮૨
 તે જોઈ નદીને ક્રોધ વ્યાપ્યો, અરે લજ્જા ધર માહરી;
 હે દુષ્ટ ઉભી નારી તારી, લાજે ન પરમીથી જરી. ૮૩
 ધુરંધી નારી સ્વય તણી તવ, ડરી મૂકી માનની;
 તદપિ છૂટે એની એ, બહુ વાંચના વર વાનની. ૮૪
 મોહલેખા બચ ધરીને, નાંકી નદીથી જીવ લક;
 રતનાકરે જાણું રતન જાણે, તજી ડર ગયો ધર્મ*. ૮૫
 નારીએ મહા ક્રોધથી તે, વારિયો વળા વળા;
 જઈ મોહલેખા તીરે ખેડી, સાગર જાય છળા છળા. ૮૬
 વિધિલ વામા શિયિલ રવામ, કંપતી થર થર લજ;
 ત્યાં આવતો મહા મોહમાં કંઈ, બચ વિહવળતા તજ. ૮૭
 સ્વક્રિયા તેને ખેંચતી, તદપિ બળમાં આવતો;
 ધુરંધી બહુ ધુમણી લક, હે દુષ્ટ રો મુને લજ્જવતો. ૮૮
 લડી વારી ગઈ વનિતા, તરણી થઈ સાંતરી;
 માહશ્રમે કમ ભરતી આવી, સ્થળ પડી જ્યાં આંતરી. ૮૯
 સવારે જવું મુનિ મંદિર, તે સમય તો સજે;
 કેવી રીતે વર્ણવું તે, બામની દર્શી લજે. ૯૦
 વલણ.

બજે દર્શી બામની તે, વર્ણવું હું કંપમ કરી રે;
 શૃંગી જેવા છળ્યા જેણે, ભટ્ટ પ્રમાનંદ વર્ણવેચિત્ત ધરીરે. ૯૧

કહવું ૧૧ મું-રાગ ત્રિતાલોત્ત.

સજી મુંદરી સારી, મન વિચારી, છળવા ધારી, સજ થાતી;
 વર વપુ સમારી, આલી નારી, મોહિણિકારી, પથ જાતી. ૧
 આશ્રમને મૂકી, મુનિમઠ દુકી, જતાં ન ચૂકી, ગઈ ઝહેલી;
 તેની અતિ શોભા, મુનિમન લોભ્યા, ગગને ચંભ્યા, મુર રહેલી. ૨
 મસ્તકમાં મઢિયાં, જૂથણુ લઢિયાં, નંગે જડિયાં, તે લઢિએ;
 જે ચક્ર ધરિયો, તે ગતિ ત્વરિયો, ત્રિધુશું વઢિયો, જે કઢિએ. ૩

* પાષ, અર્થાત્ દોડયો. † રા. દરજોવિંદદાસની પ્રતમાં 'ત્રિતા'ગી' છે.

સશિશિરણ કાપે, ઉદરે વ્યાપે, અતિ સંતાપે, તેજ મરી;
 યીશશિર ને ચાર, હરે ન વાયું, મન અવિધાયું, કમળ સરી. ૪
 વળી વળી જાએ, નવ લજ્જાએ, શિશપ્રસ સાએ, લુપ્ત કરી;
 મુગ્ધાદ્રવ્ય બરિયાં, ઇવર વરિયાં, જાન ન સરિયાં, પ્રીતિ ધરી. ૫
 જોઈ મોતી પૂર્ણ, પથારી શરૂ, નાગણી નૂતન, ચડી આઠવાં;
 નિર્જા વિદ્યુ મુગ્ધતી, આપી મુગ્ધતી, વાટન રચતી, વર કાળ્યા. ૬
 દૂરતા નવ હોડી, મધ્ય મરોડી, દંડી દોડી, ધર્ષ લાડી;
 મગ્નક મુખ દિમે, કમળ પછુ દિમે, શુ ધરી રીસે, નદી વાળી. ૭
 ઉદરેથી પડતી, મેંધે ખજતી, લાલી બજતી, વળી પાળી;
 એને નાગણી નિરખી, મનમાં દરખી, દેહિન પરખી, ધરી રાખી. ૮
 તજ બાણ મુધરી, શું બકિત નુગરી, કેતજ મુગરી, લખ હોડી;
 ઉદે બાણ માટે, તદપિ ઉચ્ચાટે, શિક્ષા રહે માટે, સે જોડી. ૯
 વાર ને વિહિયા, કાપે મિથિયા, જાસે મિથિયા, કંઈ રૂસે;
 વેસરમાં વમિયા, અકોડી ફગિયા, સુર સા રમિયા, અતિ મૂતે. ૧૦
 નયનાંજન રેખા, ચક્ષુ વિશેષા, રમ્ય થી મેષા, વારિ જોએ;
 હે બાળ વિશાળ, દરિ રમણા, હમ અનવાળ્યા, મોખા લેએ. ૧૧
 મનોદ્વરી ખંદી, ત્રાણ અનિદી, બવસાર વંદી, સુખી ધેએ;
 શું મોન મન્યાનાં, ખંજન તાતાં, મુગલી મનાતાં, ચખ દેએ. ૧૨
 માદિ રેખા લાળી, કાળી વાળી, ધક્કી રસાળી, રમ્ય હીસે;
 નાકે નય પાળી, કીર મંભાળી, લંગે બાળી, તે હીસે. ૧૩
 ધર્ષ તેલની પારા, દીપકજ્વાળા, તેથી મરાળા, ત્રાણી મયા;
 નાગ વર સમ્ભાં, કપોત પરમાં, આશા બરમાં, આતી રલા. ૧૪
 અપમગ્ન બુદ્ધે, વેમર મૂલે, લક્ષણ રહે, રમમાતી;
 તેને મુગ્ધાં લેરી, સખે મેરી, દમિ અદેરી, ધરી રદાતી. ૧૫
 શું આમકાતળી, પ્રાણમાં મળી, કે રમની વળી, રમ્ય રેખા;
 મિજુક મર", દડપની વાર, વલન મુગ્ધાં, મોદરે ૭
 અંજુન શું રાખ્યું, મગરથળ બાખ્યું, મુકુંજ મખ્યું. ૨૫
 કંજુમા દરિયાં, આખ ૧ બગિયાં, મેરને વરિયાં, તસ. ૮

* ૨૧ દરમોચિદ્વાસની પ્રત્યા અનુસાર નિષ્ક્રિયા ૧૨૬;

† ૨૧ દરમોચિદ્વાસની પ્રત્યા અંજુનમાં મરિયા, આનંદ.

કેા શુક પદતા ઝગ્ પળુ, વળી સામ ને અર્ધ;	
કૃષ્ણ શુકલય બુધપાડી, ધરી શિક્ષા તણ ગર્વ.	૧૦
સંહિતા શીખી સારિકા, સ્તોત્ર સંગ્રહ મુખ્ય;	
બાહ્ય પઢી કરે પ્રાર્થના, શુકલો બની રખ.	૧૧
વાયસપંડિત બોલતા, છે સંહિતા પ્રાચીન;	
ઉલૂક બાપે અણક અધ્યા, મડલી ન અર્ધાચીન	૧૨
ચક્રવાક સૂક્ત ને મંત્ર પદતા, લદતા તંત્રે બાણ;	
વાજસનેય વખાણતા, બકપંડિત નિરવાણ.	૧૩
દમ વિશેષણ પરા કીધાં, જેમ વાદમીકિ મહાભાગ;	
બકઝાધિ ધ્યાનરથ બેઠા, તળાંસે મીન ધાગ.	૧૪
ચક્રવા ઉપનિષદ બોલે, કેકિલા ઉપવેદ;	
આયુર્વેદ શીખ્યાં સર્વકો, લહે રોગના બેદ.	૧૫
ધનુર્વેદ પદિયા ગજઆરિ, મુક્તામુક્તના ભાગ;	
પિક દાદુર કેકિ પદિયાં, ગાંધર્વવેદ મહાભાગ.	૧૬
પડાંગ શીખ્યા શુકલા, શિક્ષા મરાળ પ્રમાણ;	
કલ્પ શીખ્યા કોક પક્ષી, શ્રોત ગૃહ્યને બાણ.	૧૭
ત્યાં કોક કાખર બોલતી, નિરૂક્તનું ધરી માન;	
બોલતા બ્યાકરણ સકરા, ન અશુદ્ધ (તું) અતુમાન.	૧૮
ગર્ધવ ગાયે ગાન રૂઝાં, ગૃહ્ય કરે કચ્છને વચ્છ;	
ગર્ધવીઓ હાર તણને, દાખવે તન સ્વચ્છ.	૧૯
વરાહે બળ ગર્વ તબ્યો, ગાયે ગીતા ગાન;	
વણીઅર સ્વાન મંડુકડે, રૂઝિયા લીધી સાન.	૨૦
છંદશાસ્ત્ર કલિંગ શીખ્યા, સ્વતંત્રતા સુઅંગ;	
જ્યોતિષપાઠક આતકા, ચક્રોર (ખટ) શાસ્ત્ર સુરંગ.	૨૧

વડોદરાની પ્રતમાં નિચેની ચાર લીટી આ રચે છે.
 “બનિયા પુરાણી બુલબુલા, સુસ્વરે બાપે દાન;
 હપપુરાણ ને પુરાણું, મેળવે બહુ માન.
 વાગોલ શીખી સ્મૃતિ સારી, ધરી પૂર્વેનું ધ્યાન,
 કે’ તજશે રવામી સેવા, (તે) લટકે હંધે વાન”

શાસ્ત્ર કરેાં અધ્યને મંછાં, વનં પશુ પક્ષી સર્વ;	
વિશેષ દશેં એટલું જો, કામ ક્રોધ વર્જિત મર્વ.	૨૨
નહીં બેદ નર નારી તણો, ક્યાંથી મૈયુનચાન;	
દેહ દમન કરી રહેવું, ગણવાં સર્વ સમાન.	૨૩
આનંદ-હૃદય માંય નાવું, ધરતુ શૃંગી ધ્યાન;	
એ વિધ વનચર નિહાળી, ભૂલી ભામની ભાન.	૨૪
શું પૈકુંડલોક આ વર્યું, જ્ઞાલોક કે હંદ્રલોક;	
દે અક્ષરલોકનિ આ લિલા, જ્યાં નવ સંકટ શોક.	૨૫
આ વનના કૂર પશુ પક્ષી, કાલિઆર સમ કરે કલોલ;	
કૂરતા તણ ચાની હવા, ધરી ચંદ્રકળા સોળ.	૨૬
વન તથાં જંતુ ન જાણે, સંગ તે શું થાય;	
કેઇ પેર મુનિ ચળે હુંથી, રખે વચન ચૂજ જાય.	૨૭
હર્ષ નિસરી હરિવદની, ગમ્મ મુનિમંદિર જ્યાંય;	
અવિલોકી આશ્ચર્ય પામી, શોભા મનહર વ્યાંય.	૨૮

વલણુ.

મનહર શોભા મુનિમંદિર, જોઇ જીવતી જાંખી ધમરે;
બદ્ધ પ્રેમાનંદ કહે એ શોભા, ત્રિલોકમાં નવ લહીરે. ૨૯*

કડખું ૧૩ મું-૨૧૦ આરૂની ચાલ.

નારી મૂકી ખીણ વાટ, આવી મુનિ જહી;	
જોઇ શોભા નંદનવન, તે કમ વરણું અણી.	૧
નદી ત્રઠ હિપર પાવન, મુનિમંદિર છે;	
ત્રવ તરફ તર ફળદ્રુપ, અતિ મુંદિર છે.	૨
માલતી મલ્લિકા મંદિર, ચાડ ચાર મજે;	
જીવ જામ ગુલસી જ્યાંય, ધણી મધમધે.	૩
કાંળી કેતકી કરાં વન, કણેર કુલી ધણી;	
રમ્ય તડાગની માંય, શોભા જલજ તણી.	૪

* “સ્વર્ગ મૃત્યુ પાતાળમાં ફેરું, તેવી શોભા નવ લહીરે.” (વરોદરા)
“ચૌદ લોકની મધ્યે કોઈએ, લીલા એવી નવિ લહીરે.” (અપૂર્ણ પ્રત.)

પદ્મ પદ્મિની અરૂપર જોઇ, મળવાને તલસે;	
તદપિ સંતાડેલો સ્વામ, જોઇ કંઈ નવ હરસે.	૧
મહા ક્રોધી થઇ તન માંવ, કર પ્રપુલ્લ કરે;	
ન્યમ સહસ્રરરિમ સૂર્ય, સ્વકર ક્રોધી ધરે.	૬
તેથી ડરી કમલિની અપાર, ધીમે સિર હંચલે;	
જેમ ક્રોધી જોઇ સ્વામ, સુંદરી મન યજે.	૭
ક્રો ધવલ સ્વરૂપા નાર, થઇ છે ધણી વિના;	
તે શિયિલ ને થઇ શાન્ત, ન્યમ જળ વિષુ મીના.	૮
તેવા સરોવરની ચોપાસ, ગુલાબ લેકંતા;	
પૂલે દિવાકરને જોઇ, ધણા બેઠકંતા.	૯
પૂલતી કળીઓ ફેરા રવ, થાય ફટાફટે;	
તેથી ડરતી તરૂણી અપાર, ધુન્ને કુચ ધરે.	૧૦
આવી કલ્પવૃક્ષની ડાળ, આડી કંઈ અતિશે;	
અશોક લોભી થઇધરે ચીર, રામા બરાતી રીસે.	૧૧
રાયણુ લેવા રૂડો લાવ, ફૂલે વધાવતી;	
દાડિમિ રહ ધર્પાએ ઉર, ચીરી જતાવતી.	૧૨
નાળિકેરી દેહે તન્મ ગર્વ, દૃષ્ટિ ઉર્ધ્વ કરી;	
તુજ દય શાં છે હું પાસ, જો તું ચિત્ત ધરી.	૧૩
એ આદિ વરતતુ અનેક, તે વન રાજંતી;	
મર્ધ રંભા રાણી ત્યાં, સ્વરૂપે સાજંતી.	૧૪
જોઇ પર્ણકુટી પાવન, બાળા અધર ડસે;	
પ્રાક્ષવેલિયે વિટયા અશોક, તેથી ક્રોધ હસે.	૧૫
અન્ય લતાએ આશ્રય લીધ, તેણે રૂડી લસે;	
રંભા ધર્પાએ કાઠી ચક્ષ, તોડી તતું કસે.	૧૬
મધુગાલતી માલતી તહિ, સહકરને વળગી;	
લુમે ઝુમે લુમખાંચ, થાયે નવ અળગી.	૧૭
એ વિધે નારી કરી, ઋષીશ્વરે રહેવા;	
તે મઢી મઢુલી સુમને, ન ક્રો સમર્થ કહેવા.*	૧૮

* આ બે લીટી સર્વ પ્રતમાં એક સરખી છે, બે કે તેનો અર્થ વધાર્યો બેસતો નથી. વડોદરાવાળી પ્રતમાં બે અર્થ આપ્યો છે તે તાણીતોડીને બેસાડેલો રૂપ જણાય છે.

આશા પાશે પડી બ્યાંય, સ્ફટિકની થીલા;	
તે પર ફેણ્યાં ફળ અવધ્ય, નિરખંતી મહિલા.	૧૯
જોઇ રૂપ અકિત યાય, પર્ણકુટીનાં પક્ષી;	
પરભૂત કલ હિમ્મતી ધણું, ગુન્નરવ મદ મક્ષી.	૨૦
ભૂંગ ભૂંગી મદમસ્તે, બ્રં બ્રં સખ્દ બાખે;	
સારિકા શાણી ટાંકે ત્યાં, વળી વળો કોધ દાખે.	૨૧
ખખડદાર જાવું નહિ, કીર કંચુકી બણતા;	
મત મયૂર નૃત્યને મૂકી, જાય ડગલાં ગણતા.	૨૨
દેલ દાલથી આવંત, અવળી ને સવળી;	
ત્યાં ચક્રવાકી તજી પ્રીત, કહેતી રેની ખળી.	૨૩
આવે ધાતો ત્યાં ચક્રવાક, જે ત્વરીત ગતિયો;	
મોટો કપિવર આવી આડ, કરે મત મતિયો.	૨૪
માતંગ મૂકી જળ ખેલ, આવી ઉમા રલા;	
ગલિત મદે સુવાસીત દેહ, તેણે મદ સલા.	૨૫
વારવા આબ્યાં પ્રાણી જેહ, તે સૌ મહો પામ્યાં;	
રૂપ જોઇ રસાળું રમ્ય, મન માંહી ત્રિરામ્યાં.	૨૬
બાળી પેઠી બળશું ત્યાંય, લતા અરપર તોડી;	
મંદિર ગદ્ય માનીતી નાર, મદંતર માન મોડી.	૨૭

વલ્લભુ.

મોડી મદંતર માન માનની, ગદ્ય બ્યાં મુનિ વાસરે;	
અઘાત નામક તણી ગતિ તો, કહે કવિનો દાસરે.	૨૮

કડવું ૧૪ મું—રાગ સામેરીની ચાલ લેહેકતી.

ગદ્ય બાળા મંદિરમાં માલતી રે, વરતનુ તાપસ બાળતી રે;	
પ્રાતઃકર્મ કરંતો મહામુનિ રે, આવી વાચા અવિચિત તે સુષ્ટી રે.	૧
જોઇ રૂપ રમા રસમાતી રે, યજ્ઞ કામાતુર લજ્જમતી રે;	
જટાન્મૂટ શંકર શિર સજે રે, સુંગ જટાશું અધિક ત્રિસજે રે.	૨
શ્યામ કેશ કલાપને જોઇ રે, વરાંગી વનિતા મોહી રે;	
વિશાળ બાળમાં ત્રિપુષ્પ તાણું રે, મધ્યે સુંગ શશિજ્યોત માન્યું રે.	૩

- શ્રુત શરાસનની તોલે રે, મધ્ય ભાગે દૃષ્ટિ શર અમોલે રે;
 રૂડી આણીઆળી છે આંખી રે, તે કથમ જય કવિથી ભાખી રે. ૪
 નાસિકા શું તેલની ધાર રે, અપર પ્રવાળી અવિધાર રે;
 મૂઝ ઘૂટણું વદન અવિલોકી રે, જાણ રમા પશુ મોહે રોકી રે. ૫
 ચાર ચિત્રુક કપોળ રસાળ રે, શીષ શા કણું મોહે મરાળ રે;
 શ્રીવા શેખ શી જોની મોટી રે, તેણે ધરી રૂદ્રાક્ષ ન ખોટી રે. ૬
 હૃદય પર પડિયા જે ભાગ રે, વધતી જળ હોરી શા સુહાગ રે;
 તે પર ઉગી રૂપાટી રસીકી રે, (નજી) કંચન શીલા પર વેલી ખીલી રે. ૭
 ઉદર પર પડી ભૂરી રેખા રે, (નજી) ત્રિવેણી વેરી મારી મેખારે;
 કટિ કૃશી સ્થૂલ હૃદે ધાર્યું રે, રૂઢિ બલિબદ્ધ સ્કંધ વિચાર્યું રે. ૮
 કઠિનતા વૃષભ કંધ લજ્જાવે રે, વિશાળ દંડે ત્રિપુણ્ડ બજાવે રે;
 પંચમુખી યાય અસ્તોભવસ્ત રે, કૂણી નીચેનો જોઈ હસ્ત રે. ૯
 શોભી રહી કાંડે ટોડરમાળ રે, જંઝારી દંડકે કર વિશાળ રે;
 સ્થૂળ રંભા શી જંઘા રાજે રે, પટ ધુટાણુ પર પડ્યા સાચે રે. ૧૦
 રતિરમણુ શી પગની ખીંડી રે, રણાં કમળ શાં પગ ખીંડી રે;
 એવો વરતણુ મઢીમાં ફરતો રે, ઓસાણુ યૌવનનું તે હરતો રે. ૧૧
 વિલોકી વનિતા વર વાન રે, પડી મોહ કૂપે બૂથી ભવ બાન રે;
 નિરંતર તપશીને પાડવા લપશી રે, પાસ જમ્બ આલિંગી ચપશી રે. ૧૨
 માખી ગમ્માણી રૂશીલી રે, વન ફરતા જોઈ વાડી ખીલી રે;
 જોઈ પશું કુટી રે, પામ્યો હર્ષ આ સ્થળ જોઈ ચાર રે. ૧૩
 દ્રાક્ષવેલિયે વિટયા "કર્ણવિદ્ય" વારવાનું અભિમાન રે;
 અન્ય લતાએ આશ્રય લીધું, ની આભા દાખો રે. ૧૪
 રંભા ધર્પાએ કાઢી ચક્ષુ, તેહ વર જોનું જોનું રે;
 મધુમાલતી માલતી તહિ, સહસ્રસના ગાડી રે. ૧૫
 લુમે ઝુમે લુમખાંચ, યાચે નાકામ અગ્નિ રે;
 એ વિધે નારી કરી, કાળી રે. ૧૬
 તે મઢી મહલી સુમતે, ન કે

- એમ કહી વર્ણવ્યા મુનિ મોટા રે, તેથી અધિક ક્ષમ કહું-જેટલા રે; ૧૬
- કહો આશ્રમ ક્યાં છે તમારું રે, અભિધાન આપે ક્યું ધાર્યું રે; ૧૮
- પ્રહાર્યારી જાણુલમાને બાણ રે, કહો મત ધાર્યાનું પ્રમાણ રે; ૨૦
- શ્રુતદ્રિય છતાં વર વાન રે, કાંતિશોભે છે સૂર્ય સમાન રે. ૨૦
- શે દૃઢે જાંચું મુજથી ધાંતું રે, જટાકલાપ ક્ષમ કરી વર્ણુ રે; ૨૧
- મમ પિતાશું રૂંડું બાળ રે, તદપિ શોભાએ અધિ રસાળ રે. ૨૧
- ધર્મ વક્ષલ જે ઋષિ તમે રે, તેનું વર્ણુન થાય ન અમે રે; ૨૨
- તમ તનમાંથી આવે જે વાસ રે, મુજ ભસ્મન કરે પ્રકાશરે. ૨૨
- પૂછું ધર્મ કિયો ને ગોત્ર કાણુ રે, ગુરુ કવણુ ધર્મ કહું પોણુ રે; ૨૩
- એવાં વિચિત્ર વેણુને સુણી રે, સ્મિત કરતાં છતાં તે ધૂણી રે. ૨૩
- નેણુ બાંધુનો કાધો પ્રહારરે, વેમહોષની હલાવીને કારરે; ૨૪
- મોહ ઉપજાવવા મુનિ સુંગીરે, હાવ ભાવ દાખવે બની ઉમગીરે. ૨૪
- ગ્રાંથી વિવેક મોદ મન લાવી રે, મુનિ લીધા લાવણે લપટાવી રે; ૨૫
- બોલી બાળા વિભાંડક તન રે, છે આશ્રમ મારો ધન્ય રે. ૨૫
- કામિની કુચશું ગિરિશૃંગ દર્શો રે, જ્યાં નયન તણાં શર વર્ષો રે; ૨૬
- તે પૂઠે છે મમ ધામ રે, દ્વય જોજન અહીંથી સ્વામ રે. ૨૬
- ત્યાં છે નિવાસ મારો નિત્યે રે, અન્ય ઋષિ છે ત્યાં અમિતે રે; ૨૭
- મારો ધર્મ એવો મહારાજ રે, અમો સર્વને નમુ સુખસાજ રે. ૨૭
- કો અમને નમે તેને તમાગુ રે, તેવાથી શત જોજન ભાગુ રે; ૨૮
- અમો નવ લહએ કૃણ મૂળ કોનાં રે, અર્ધ્ય પાઘને માનું વગોણારે. ૨૮
- નમસ્કાર તમથી ન કરાય રે, કદી કરીએ તો અમથી થાય રે; ૨૯
- અધિકાર નમન વિણુ અમને રે, એક આલિંગવાનો તમને રે. ૨૯
- એવી વાણી રસાળી સુણી રે, હાજી હાજી કરી બોલ્યા મુનિ રે; ૩૦
- જો મમાશ્રમ પધાર્યાં રાજ રે, તો મુજ આતિથ્યનું કરો કાજ રે. ૩૦
- ઉત્તમોત્તમ કૃણ અમો આપુ રે, ભક્ષાતક આંબલી ઇગોળી કાપુરે; ૩૧
- વળિ ધામણી પીપર કરાં કૃણ રે, જે ખાધે વાધે મુનિ બળ રે. ૩૧
- મહણુ કરી તેનું દિવ્ય દેવ રે, કરો મારું પ્રિય તણુ અહમેવ રે; ૩૨
- સોમરા કહે સુણો ધર્મના ધામ રે, આપ્યા કૃણ મુનિએ ઉદામ રે. ૩૨
- તેનો ત્યાગ કરી વર વેશ્યા રે, કાડ્યાં અન્ય જે અંતર પ્રવેશ્યાં રે; ૩૩
- અંદ્રખિંબ શા ખાજા ઘેબર રે, કળી જલેળી પેડા શું જેવર રે. ૩૩

સૂત્રેષુ મોતીમૂર સારા રે, કલ્પસઘ સાકરિયા અવિધાયાં રે;
 એ વિધ બત્રીશ જાતની સુખડી રે, જેથી જાગે જાવની જૂખડીરે. ૩૪
 એવાં એકથી એક અનુત્તમ રે, કાઢી આખ્યાં રીએ ઝપિ જમમ રે;
 બરી યાજ સુવર્ણ પછે જોલી રે, ઝપિ હ્યો મુજ ફળ કહી ડાલી રે. ૩૫
 કહે શૃંગી મુનિ એ અન્યા રે, અત્રે અહાર તમારો ન ધન્યા રે;
 એ શાસ્ત્રથી છે અવિરોધી રે, જો સાચ હોય તો આપો શોધીરે. ૩૬
 એમ કહી કાઢ્યાં પુસ્તક પાનાં રે, કહે તે કરો શે એવડાં વાનાંરે;
 જો ભક્ષણ માઈ નવ મહો હે, જાહં અમો સુખી તમો રહો રે.* ૩૭
 ઝપિએ જમણું દુભાયા ઇશ રે, મુજ વચને ચહી હશે રીશ રે;
 તેને નમન કરી જોલ્યો બાળ રે, ઇશ શિશ ધરી લેહું ફળ રસાળરે.† ૩૮
 રખે દુભવો તમો મન દાતા રે, એમ જોલી ઝપિ ફળ ખાતારે;
 નહિ જન્મમાં જે કહી દીઠાં રે, દીઠાં કાઠાં બોરાં ફળ મીઠાંરે. ૩૯
 તેણે સારી સુખડી આખી રે, તેની મજા ક્યમ જાય માખી રે;
 વાહવા મુનિ ફળ બહુ સારાં રે, તમને ક્યમ ભાવે આ અકારાં રે. ૪૦
 કહો તમો નિલ આવાં ફળ ખાઓરે, જોલો જોલો શે લજ્જાઓરે;
 અમને ઉત્તમ ફળનો અહાર રે, એથી સત ધણો કહું સાર રે. ૪૧
 જોઈએ તો આવજો મારે ધામ રે, એવાં ફળ અર્પુ સ્વામ રે;
 વાતો કરતાં ત્રિપ્ત ગણકા જમે રે, થાય તમ તે ક્યાં ન ક્યમે રે. ૪૨
 હવુ યાજમાં તે આરોગી રે, હરત હરે ફેરવી હથ્યાં જોગી રે;
 એવે તરણીએ કાઢ્યાં તંબોળ રે, આખ્યાં ઝપિને કરી રંગરોળરે. ૪૩
 સુગંધી સુમતો આખ્યાં અનેક રે, પદાર્થ પેયના દીધા ધરિ વિવેક રે;
 અન્ય સ્વાદિષ્ઠ મુખવાસ દીધા રે, તે ઝપિવરે આનંદે લીધા રે. ૪૪
 વિચિત્ર વજ્ર ને અંગના લેપ રે, આખી સજ્જ કરી સ્વખેપ રે;
 તાપસ મહણ કરી આનંદા રે, અટહારય કરી મુનીશ્વર વંદા રે. ૪૫
 ત્યારે બાળીએ કંદુક કાઢ્યો રે, ઝપિ અંગ પર દાસ્યમાં તાડ્યોરે;
 વળી ઉછાળી તેને ઝીલ્યો રે, દેખાડ્યો હૃદયકંજ સ્થળ ખીલ્યોરે. ૪૬
 અવળ સવળ નાખી દડો લેવા રે, દોડી તેકે મુનિ દેખા ગ્રેહેવારે;
 એમ અન્યોઅન્યે કંદુક ઉછાળે રે, તેત્રીશ કૌટિ ડગમગ ભાજેરે. ૪૭

* 'ધનધન મુનિ સુખી તમો રહોરે' એવો પાઠ અપૂર્ણ પ્રતમાં છે.

† વડોદરાની પ્રતમાં "મહારાજા લેહું" ફળ અમો રસાળરે." એવો પાઠ છે.

એવે બાળીએ બળ અતિ કીધું રે, તેથી કારજ તેનું સીધું રે;
 ૫૪ પ્રણયુત વેણી નમે ત્યમ નમતીરે, જઈ આલિંગી મુનિને ગમતીરે.
 કુચરપરે આનંદ થયો દુણોરે, કામ બાણ વાગ્યે મુનિ દ્વંદ્વે મુણ્યોરે;
 ૫૫ વળી મદોન્મત માનની દોડીરે, અરોઘદિક વૃક્ષને નાખ્યાં ત્રોડીરે.
 માધ્યવૃક્ષ ન નમરા દેતી રે, ચિત્ત તાપસનું ચોરી લેતી રે;
 આખરે જોયા ઋષિ મહારાય રે, તદ્રૂપ કામતણે લુપ્ધ કામ રે.
 ૫૬ તદપિ વારંવાર આલિંગી રે, હાળી પાડે ઉઠાડે શૃંગી રે;
 બોલી વરતનુ વામા મૂખે રે, અમો જાજ તમો રહો સૂખે રે.
 ૫૭ અમિ હોમ તણો થયો કાળરે, કહી જોતી જોતી ચાલી બાળ રે;
 સોમશ કહો મુણો પાંકુકુમાર રે, કહું શૃંગી ઋષિના વિચાર રે.
 ૫૮ વલણ.

વિચાર કહું શૃંગી તણા, જે હવા કામાતૂર રે;
 ૫૯ અદ્વાયર્થે જ્ઞાન જૂઠી ગયા, મુનિ માંચ ચોટ્યું જીર રે.

કડવું ૧૫ મું-રાગ મેવાડો.

મદોન્મત થઈ ગયો હો, ઋષિનો બાળકો;
 ૧ બપ મિત્તે સૌ મરું હો, થયા તેના હાતકો.
 હાળી લલનામાં લમિ હો, નિશાસને મૂકે;
 ૨ ગયો ગયો બાળે હો, ધ્યાન તેનું નવ મૂકે.
 ક્વાસિ ક્વાસિ કરી કૂટે હો, બાળ પોતા તણું;
 ૩ મુનિ શે સંતાયા હો, મુને દુઃખ દેવા થણું.
 એમ વિલપતાં વિતી હો, ધટી દ્રવ તો તરી;
 ૪ એવે ઋષિ આવ્યા હો, વિભાંક તો સદી.
 જેનાં સિદ્ધ સરખાં હો, પીળાં નેત્ર વર દીસે;
 ૫ કેશ નખ મોટા હો, જોઈ જોઈ મન હીસે.
 વેદાભ્યાસી પૂરા હો, સમાધિરથ જે રહેજા;
 ૬ મહા ઋષિ મોટા હો, કસ્થ પુત્ર જે દહેજા.
 તે તો આવ્યા આશ્રમે રો, સ્વર્ગથી કામ મૂકી;
 ૭ પડ્યો વેહેમ તેથી હો, આવ્યા ઋષીપર દૂંકી.

* વડોદરાની પ્રતમાંનો પાઠ, “અટાદ્વાય કરી મુનિ મુણ્યોરે.”

જોયો રવઆતમજ હો, વિકળ વિહવળ થયતો;	
વિચારઅરત ચિત્તબ્રમ હો, જોનો બ્રાંત સૌ ગયતો.	૮
મુઠ્ઠમુઠ્ઠ મૂકે હો, નિશ્વાસ મુનિ મોટો;	
હંચી દૃષ્ટિ રાજે હો, જોનો અન્ય નહિ જોટો.	૯
વિતતુવ્યાધિ લાગ્યો હો, મોહે મન લુપ્પદ દીધું;	
જ્યમ જૂત બમાવે હો, ત્યમ શૃંગી ચિત્ત ચોરી લીધું.	૧૦
એ દ્વષ શત્રુએ હો, નિરખ્યા ઋષિ કોષે બર્ધા;	
ગભરાઈ નાકા હો, તેથી તતુ તાપ હર્ધા.	૧૧
ઋષીશ્વર જોડ્યા હો, ક્યમ છું બેબાકજો;	
પુત્ર અરૂપ જોતો હો, કાં દીસે તું આકજો.	૧૨
હોમ કરવાનાં સાહિત્ય હો, ક્યમ સજ કર્ધાં નથી;	
અરણિ નવ દેખું હો, શે તેને ગથી નથી.	૧૩
શું તે હોમ દીધો હો, હુંને અતિ ભ્રમ યાચે;	
શ્રુક્ તથા શ્રુવા હો, નિર્મળ નવ લેવાયે.	૧૪
પંચગવ્ય હોમતું હો, રાજેલું નવ્ય દીસે;	
વાહરડો છોડ્યો હો, જોને સુરભી જોઈ દીસે.	૧૫
ગવ તલ નવ દેખું હો, પુષ્પછાજ બાણું નહીં;	
ચંદન ધૂપ દીપને હો, તેં તે નાખ્યાં કહી.	૧૬
જોસો જોસો બાળક હો, ક્યમ ચિત્તબ્રમિં હુઆ;	
પૂર્વ શા નવ નિર્મું હો, તમે હુંને દર્શો જુઆ.	૧૭
અધિકાધિક્ ચિંતામાં હો, યાતો હુંને વુ લાગે;	
ચેતના ગર્ધ તારી હો, હવે કર દેહ બાગ્યે.	૧૮
દીનત્વરૂપ આશું હો, જોસો બેસો બરદાજા;	
અહી કાઈ આબું હો, કહો કહો વ્રતવાજા.	૧૯
કો પુરૂષ અહીં આવ્યો હો, વાલેશરી કહી દાખો;	
અધીરપણું ટાળો હો, જે હોયે તે બાખો.	૨૦

વલણ.

બાખો જે હોય તે મુજને, સુણવા તલપે તન રે;	
લોમશમુનિ વર્ણવે તે, ધરે પાંડવ મન રે.	૨૧

કડવું ૧૬ મું-રાગ દેશાખ.*

‘ઋશ્યશૃંગ હર્યે ઉચ્ચર્યા, સુણો તાતજી રે;	
કહું સંશય પડિયો જોહ, સાંભજો વાતજી રે.	૧
અત્રે આબ્યો જટા જૂટવાન, કો જોગી એકલો રે;	
નરિ હંચો નીચો સમાન, મનસ્વી દીસે બલો રે.	૨
જેનું વાન તો કનકાકાર, ચંપક નવ બજે રે.	
જેનાં મોટાં સુંદર નેત્ર, કાળકને સજે રે;	૩
શોભે અસુર સુરની માંય, માનવ ક્યમ કહું રે;	
રમ્ય રૂપ ધરે વર વાન, સૂર્ય ઝાંખો લહું રે.	૪
કર્પૂરગૌર શો ઉજવળ દેહ, શરદ શશિ લાજતો રે;	
જેની જટા કેરો કલાપ, બાંધ્યો રૂડો રાજતો રે.	૫
જેવી મારી જટાની રજસુ, જનકજી છે સહી રે;	
શ્યામ લંબ સુગંધે યુક્ત, સુવર્ણ સમ તે લહી રે.	૬
તેણે બાંધી જટા વિચિત્ર, માંહી શ્રુમખાં રે;	
કાંઈક નાનાવિધના દ્વિજ, લેતા લુમખાં રે.	૭
વર મળસ્થળની માંય, માળા તો હતી રે;	
દર્શો વૃક્ષસીસ્થળ થી તેહ, હોયે જાંધી છતી રે.	૮
તે સમય દેખાતી માળ, શું ચમકી વિજળી રે;	
અર્ધ નીલો ધર્યો આકાર, દૂધ કરમાં મળી રે.	૯
સુણો સુણો પિતા મારા પ્રાણ, કહું એક અવનવું રે;	
તેના વક્ષસ્થળની માંય, મુને જેવું હવું રે.	૧૦
તેણે ધર્યો નીલો શણગાર, તે છોડતી બાંધતી રે;	
માંહી પિંડ મનોહર એવ, લઈ લઈ સાંધતી રે.	૧૧
હે તાતજી તે વર પિંડ, બહુ સારા દીસે રે;	
રહિત રૂપાડીએ શોભાય, કર મૂક્યો લસે રે.	૧૨
વળી તે શ્રદ્ધાગરી જનવાન, કેરી કહિ કહું રે;	
નાભિ સહિત ઝીણી સાર, મારી નવ લઈ રે.	૧૩
તે કારણ કો સુખણ, ક્યમ અંતર રહ્યું રે;	
શોભે વસ્ત્રમાં મેખળા જોહ, તે જોઈશે કહ્યું રે.	૧૪

* વડોદરાની પ્રતમાં ‘સામેરી’ પાઠ છે. અપરૂ પ્રતમાં ‘ધનાશી’ પાઠ.

- તે હતી ચપક આકાર, પીળી વાજતી રે; ૧૫
 તેથી નથી મારી કમળ નાથ, કહોજી સાજતી રે.
 મુનિ તેની પદાંગુલિ માંચ, દે રમ્ય દીપતાં રે; ૧૬
 રમ ઝુમ ઝુમ શો રવ યાચ, જોમાં મન લીપતાં રે.
 તેના હસ્તમાં મારા બાપ, દૂધ ત્રય શોભતાં રે; ૧૭
 મુજ જેરખાથી અનૂપ, જોષ્ટ મન લોભતાં રે.
 વળી તે પ્રહાર્યારી મહંત, જવ ક્રિડા કરે રે; ૧૮
 હસ્ત પદના ધર્મા શણુગાર, ચિત્ત મારું દરે રે.
 લાગે મહોન્મત કલહસ, તડાગે રવ જશો રે; ૧૯
 તેવો ભાવણુનો સુણો શબ્દ, બોલી ખડ ખડ હશ્યો રે.
 સુણો સુણો પિતા તમે આજ, કહું એક વારતા રે; ૨૦
 તેના વસ્ત્રની શોભા અપાર, રજે નૂન્ય ધારતા રે.
 જૂઓ જનક તેનું મુખ, તે પણ અતિ બહું રે; ૨૧
 અદ્ભુત મનોહર રમ્ય, ચિત્ત મારું ચળું રે.
 સારું થયું તમે નવ તાત, નહિતો લોભતા રે; ૨૨
 ચિત્તાકર્ષ આર વદન, જોષ્ટ નવ ચોભતા રે.
 શું કહું વળી વળી આજ, તેની વાણીને રે; ૨૩
 હારે કોકિલાનો સાજ, એવો સ્વર માણી રે.
 તે રવે હર્ષ મમ ચિત્ત, અતિ બ્યાકુળું રે; ૨૪
 રમરણે તાપ પામે ધણું તન, યાચે બહુ આકળું રે.
 તમે ધ્યાન ધરી સુણો સર્વ, કહું પિતૃ માહરા રે; ૨૫
 તેનું સેવેલું વાયુએ વાન, કથુ સમ તાહરા રે.
 વર વાસ આવે સુખદાર્ઢ, તેથી લાગતું રે; ૨૬
 વૈશાખ વાયુ સ્પર્શ્યુ વન, મન અનુરાગતું રે.
 તેના લલાટ કેરી પાસ, દૂધ બાગે રહી રે; ૨૭
 સારી સરખી સુવાસિત તેહ, કંઈ વિખરઈ ગઈ રે.
 તેના ચક્રવાક શા બે કર્ણ, બિજતા નવ લહે રે; ૨૮
 પૃથ બાગે ગયા શોભે રમ્ય, મન મારું નવ કહે રે.
 પિતાજી સુણો એક વાત, ધણી છે કામની રે; ૨૯
 પ્રહાર્યારી લાગ્યો એક રૂળ, શોભા કહું નામની રે.

દડો દડો કરતો ઉચ્ચાર, ઉરવી નાખીને રે;	
વારંવાર પડે ચઢે ભોમ, અહે કંઈ બાખીને રે.	૩૦
પડે તદપિ અહે દમ હસ્ત, વળી ઉછાળતો રે;	
આવતો ખાળે કંદુક ભોમ, વળી મુને બાળતો રે.	૩૧
તેથી શોભે તેનું શરીર, તે કમળ કહી શકું રે;	
કદળી કંખાનું કહું દર્શાંત, તદપિ ઠરે બધું રે.	૩૨
ઉછળતે ફળે યથું મન, ઉભયનું તે કહું રે;	
સરગણ્ય પુત્રે આસક્તિમાન, ત્વમ બંધન સહ્યું રે.	૩૩
હાં, હાં, ભૂલ્યો કહું ભગવાન, એક તેણે કર્યું રે;	
તેનું વસ્ત્ર વિનાનું શરીર, ભોઈ મુજ મન ઠર્યું રે.	૩૪
એવે આવી તેણે મારા બાપ, શરીર સાહી લીધું રે;	
કેતી આલિંગન તેનું નામ, જેણે માઈ મન લીધું રે.	૩૫
કહોછ કહોછ પિતા મહારાજ, તેનો અર્થ શો હશે રે;	
સાંઈ શબ્દ સુણ્યો નહિ કાન, તેથી માઈ રું યશે રે.	૩૬
તેણે જટા ધરી એક પાણ્ય, મારી મહાબળ કરી રે;	
મુખ નમન કરી મહારાજ, સ્પર્શ્યુ ચિત્ત ધરી રે.	૩૭
તેમ કરતાં ક્યોં ઉચ્ચાર, જે નવ કહી શકું રે;	
વત્સ ધયપાને રવ હોમ, તે તાદૃશ્ય ઝકું રે.	૩૮
તેણે કીધું એવું અદ્ભુત, હૂને રમ્ય રચતું રે;	
તેવો સમય મળે વાર વાર, મુને એ સચતું રે.	૩૯
વળી ધિધર સુણો સુમણ્ય, હું ગયો પૂજવા રે;	
પાદ્ય અર્ધ્ય મૂક્યાં પદ માંય, તે લાગ્યો મૂળવા રે.	૪૦
આખ્યાં ફળ મનોહર મેય, આતિથ્યને કરી રે;	
તવ ભોલ્યો તે ધરી ગર્વ, ચિત્ત માઈ દરી રે.	૪૧
કોની ફળ પૂજા નવ લેલ, એ વ્રત માઈ છે રે;	
આપતું ગૃહપતિને દાન, ઉચ્ચટ એવું ધાર્યું છે રે.	૪૨
એમ કથી મુનિ ભગવાન, તેણે ફળ આપિયાં રે;	
રે રે શું કહે જનક વખાણ્ય, જે મન વ્યાપિયાં રે.	૪૩
જમતા જમતાં પડ્યો ધણો સ્વાદ, આ ફળ નવ ગમે રે;	
નહિ તે શેા રસ ને સ્વાદ, રમ્યાકારે મન રમે રે.	૪૪

વળી આપણા ફળની છાલ, તે તેવી નહીં રે;	
પિતૃ સુગંધ મારા સાર, હું ક્યમ કરું સહી રે.	૪૫
આપ્યા પેય પદારથ રમ્ય, જે દેખું કંઈ રે;	
ધન્ય ઉદર દીલના બલ, કરું રહી રહી રે.	૪૬
તે પાન કર્યા મેં પેય, યયો હર્ષ અતિ ધણો રે;	
યયું અમિત મારૂં મન, ક્યમ કરું ઘેલો બળ્યો રે.	૪૭
હે પિતૃ, મારા ગુણગુણ, જૂઓ અતિ શુભી રે;	
તે તપશ્વી ધનનાધામ, ગયા મૂકી સ્વશ્ચી રે.	૪૮
તેણે સ્વેચ્છાએ પ્રાવેલો દાર, સૂત્રે નિરખતાં રે;	
સુગંધીવાન મૂકી આંધ, ગયા તે હરખતા રે.*	૪૯
ધન્ય ધન્ય પિતા, મહાન્ તેના વ્રતને રે;	
ધરે બલતર્યા કેઈ માન, વળી રડા મતને રે.	૫૦
હું પણ કરું તેના જેવું તપ, તપ તપ તન ખરો રે;	
મમ હૃદયે રાખું તે ધ્યાન, તલ્લે તમે ખરખરો રે.	૫૧
ખોલો ખોલો તમે બિરદાળ, અમો ક્યારે જવું રે;	
તેની સાથે કરું તપ કાજ, એવું ચિત્ત દૃઢ હવું રે.	૫૨
તમે ઉપદેશું મારું મન, થાવું મોટા મુનિ રે;	
આજ આપો આજા કરું કાજ, વચન રડાં સુણી રે.	૫૩
ક્યમ ધ્યાની દીસો મન બ્યમ, ખોલો બાપણ રે;	
ટાળો પ્રકટયો મારો સંતાપ, સમર્થ છે આપણ રે.	૫૪

વલણ.

આપ સમર્થ સંતાપ હરવા, છે મુનિ મહારાજ રે;	
કરગરી કરું કારજ કીજે, સરે મનોરથ આજ રે.	૫૫

* અહિંયાથી ■ લીટી અમારી પ્રતમાં નથી, પણ વડોદરાવાળી પ્રતમાં આ પ્રમાણે છે:-

“(તે) વિશાગજન્યે મારું મન, સ્થિર રહેતું નથી રે!
તેના તાપે તપી હકયું તન, દુઃખ સહેતું નથી રે.
ઇચ્છું માન માગી મહારાજ, આપિયે મુજને રે;
હું મળું હતાવળે આજ, તો પડે સુજને રે.
જે વસાવો મારી પાસ, તે મોટા પ્રદાને રે;
નહિતો જઈ અમો સાક્ષાત, મૂકી ધર્મ દર્શને રે.”

કંડવું ૧૭ મું-રાગ ધન્યાશ્રી.

વિભાંડક ઉચ્ચર્ષા સુણ બાળાજી, અતુલ્ય પ્રાક્રમી અદ્ભુત કુંવરકાલાંજી;
 ધરે દાનવ એવા રૂપ અપારજી, વિચિત્ર દર્શી કરે નિરધારજી. ૧
 તે ધારે વિદ્ય કરવાનું કામજી, અસુર સર્વે જોઈ ઉદામજી;
 ધરે અનેક પ્રકારનાં રૂપજી, લુપ્તધાવે તપશીને તેહ અનૂપજી. ૨
 કરે ઉપાય નાના વિધનાજી, મોહ પમાડવા મન સિદ્ધનાજી;
 તપશ્વર્ષા સુખથી કરે બ્રજજી, પાડે પરલોકથી તેવા નષ્ટજી. ૩
 અધર કુચ કરી આગળ ઉમેજી, ખંધન થયે મનસ્વી દુભેજી;
 આલાપે રાગ રહે રાગેજી, કંદુકને ઉછાળે અતુરાગેજી. ૪
 ઉત્તમ લોકની ઇચ્છા જોનેજી, સ્થિર મનવાળા ઈચ્છે ન તેનેજી;
 ધાતુધાનનું સ્વરૂપ નિદોજી, તે ન સેવો ના કે ના વંદોજી. ૫
 તેનું કારણ કહું હે પુત્રજી, તે મુનિ કરાં ભાગે ધરસૂત્રજી;
 પાપાત્મા આચરણે તે કુડાજી, કરે વિદ્ય તપસીને જુડાજી. ૬
 પોતે અત્યંત હર્ષને પામેજી, વિરોધ ધર જોનું ચિત્ત વિરામેજી;
 તપશી જૂએ ન તેના સામુંજી, માને આડંબર એ નકામુંજી. ૭
 માટે હે તનુ સુણ, શિક્ષામળ, જો ઇચ્છે તું તપની રક્ષામળ;
 માન, તુજ પાસે આવેલા પુર્ણજી, અશુચિ ફળ આખ્યાં મૂર્ખજી. ૮
 એવાં પાપ રૂપ રૂળ અધમજી, રડા ઇચ્છે તેને ક્યમજી;
 પેયના જે મિષ્ટ પદાર્થજી, તે બગાડે મુનિનો સ્વાર્થજી. ૯
 આ ઉન્નત સુગંધી માલ્યજી, મુનિ સેવન કરે ન કો કાળજી;
 તુજ શું (બચ) મન મુનિનવ કરતાજી, તેવાનું મન અસુર નવ હરતાજી. ૧૦*
 લોભશ કહે સુણો અમલત શત્રુજી, તમો સર્વ ધરો ચિત્ત ભૂત્રુજી;
 એ વિદ્યે વારી પુત્ર પોતાનોજી, નારી ગોષ્ઠે ગયો દ્વિજ માનોજી. ૧૧
 દુર્ગો ત્રણ અહનિશ વન ગહનજી, શોધ લાગી ન તે સ્ત્રીજનજી;
 આળ્યા આશ્રમ પોતા કેરેજી, તોય અરૂપ નારી હેરેજી. ૧૨
 દીધી શિક્ષા વિવિધ પ્રકારજી, શૃંગી શુદ્ધ થયો અવિધારજી;
 પૂર્વ શો અવિલોકી બાળજી, ગયા દૂર વનમાં તત્કાળજી. ૮

* ત્રણે પ્રતમાં આ પાઠ નિરનિરાણો છે; પણ વડોદરા ઉત્તમ જાણીને એને રાખ્યો છે.

- જુઓ રૂઝ એ દામ દર્શે રૂપાણું, જ્યદાં મંદ સુગંધ નેશીત ન્યાણું;
 તલો બાજુએ ગિરિ છે જ્યાં અગમ્યો, શિખાઓ મુંઝાળી પડી જ્યાંય રમ્યો. ૯
- ધટા છે ગદન રૂડી ને રસાળી, મુનિનાથ* મારા વિરામો તે બાળી;
 શિલા રમ્ય લીસી અતિશે મુઝાળી, યદ્ય સ્થિર બાબા તદી શ્રમ ટાળી. ૧૦
- અલાખ્યો પછે રાગ રૂડો રસાળો, કહું શું કું જોલી છવી રંગ આલ્યો;
 મુજે છે મૃગીયા જિત્પતિ જહેની, ચળી ચિતને દોષ આસક્તિ તહેની. ૧૧
- ખિલી ને ખુંખારી ઋષિરાજ બોલ્યા, પદાવો પદાવો કહી તઈ તોલ્યા;
 ક્રિયા ગુરુતું લેજી મુખનામ મારે, કઈંછ કયો મત્ર ઉગ્યાર મારે. ૧૨
- કિયે આસને ધારી એમું હું ધ્યાને, સમાધિ પ્રયોગો કહો જોઈ માને;
 સુણી શાણી શ્યામા કરી મંદ હાસ્ય, વિચારી વદી ધારી અણાત પાસ. ૧૩
- અહો નાથ મારા કહું મંત્ર શિક્ષા, ધરો કામશાસ્ત્રે તમે રૂડી દીક્ષા;
 મુજો એક વિદ્યા તણો મર્મ પેલો, ગુરુ ચિતનો ગૌરવાધીન સેલો. ૧૪
- જાપ્યે મોહ મંત્રો જડે રૂડિ વિદ્યા, રતિ આસને પામવી રૂડી સિદ્ધા;
 ધરો તંત્ર ધ્યાને તપોને વિચારી, હરો ધ્યાન તો તો વરો જુદિ સારી. ૧૫
- અમારા પ્રયોગો મુનિ બાણ પાંચે, સમાધિ મુજો અંગ સંયોગ સાચે;
 સુણી વાણી એવી ઋષિરાજ રીજ્યા, શિખાવો શિખાવો કહે હર્ષ બીજ્યા. ૧૬
- કહે કામની રાજ વિદ્યા વિચારો, મતિ ધારી સૂધી મમચર્ચુ ધારો;
 અહો અંદનાલેપ આનંદકારી, મયો માન મૂઝી ધસો અંગ વારી. ૧૭
- કદી સિદ્ધલંકારિયો હાથ ડાખી, * ધરો પીન પિંડો દયાદેવી દાખી.
 વળી વેણિ મારી વિખેરો વિહારી, જુઓ શું જુઓ શું ન થાઓ વિચારી. ૧૮
- ધરો ધ્યાન એ શીખવા શાસ્ત્ર સાદું, કહું માની માદું કરો એ વિચાર્યું;†
 વદી એમ વામા જઈ પાસ જાલી, મુનિરાજ શીખાતણે પાડી બાળી. ૧૯
- અહો દેવ મોટા મુકો માન જોડું, પ્રતિબોધ માનો બણો શાસ્ત્ર મોડું;
 ધણી વિષ એણી રીતે તો ઉચારી, ઋશ્યશૃંગ જાણે ન કાંઈ સમારી. ૨૦
- મુજે બાળ શું પાન અશ્વથ ટૂટ્યું, ન થાયે વપુ તોય તે સંગ છૂટ્યું;
 દયા લીણ દેતા ન કંપેય મૂકે, પળી જાય તોયે ગહી સાયદ્દે. ૨૧
- વદે માહરે નાદિ વિદ્યાનું કામ, મુકોજ મુકોજ કરો ગુંથ આમ;
 કહી એમ નાદ મુનિરાજ ધામ, અણો ગોરદીએ તેહને નિજ કામ. ૨૨

* “ કદિ સાદિ કાલા વળી કંત ડાળી ”—વડોદરાની પ્રત.

† વિચાર્યું=કહેલું.

- યથા જ્ઞાન શિયાળની રીતિ દર્શે, કરે કોટિ ઉપાય તોયે ન સ્પર્શે;
જીએ આગ ઉઘા રસીલાજ દેવો, હસે વચ્ચ મૂખે જીએ તાલ તેઓ. ૨૩
- યદ તેયિ બાળી ધણી દીન કામે, નિવિધોપચારે ઝઘિરાજ સાયે;
કરી યુક્તિ પ્રક્તિ વિચારી વિચારી, ધરી ધ્યાનમાં મારને તો જગાડી. ૨૪
- જીસ્યા ધરા ખલ્લા ત્રિપૂરારિ જેવા, કહો શૃંગીના સંબનો બાર કેવા;
યથા લોટપોટ શિખ્યા સારિ વિદ્યા, ગયા ગૂણનેઆનિ મોટી અવિદ્યા. ૨૫
- કહે મૂનિ મૂને શિખાવો શિખાવો, ધન્ય ભાગ્ય માફે મળ્યો શુરુ આવો;
શિખે વાર વારે તપિનાજ પામે, અત્યું નારીએ એ વિધે મન કામે. ૨૬
- પછે ઉચ્ચરી પ્યારી તે મોહલેખા, કટાક્ષે કરી દેતિ ના દેતિ દેખા;
જહંજી મુનિરાજ હું મૂજ ધામે, હવે આવિતું ઇશ્વરાધીન કામે. ૨૭
- કહી એમ ધોડી મુનિ ધાપ પૂઠે, દિયો પૂરી વિદ્યા બરો રોજ રહે;
કંઈ કાન ધારું ન ચાલી મરાળી, ઝપિ ધાપ પૂઠે સમિ દૃષ્ટિ બાળી. ૨૮
- અહો મૂનિ મોટા ધયા ગૂરુ જ્યારે, વિદ્યા આપિ આછી જહું નાહિ ક્યારે;
કરે એ વિધે બાળ બકવાદ પૂઠે, હિંડે નારિ નાહી ધરી હરત મૂઠે. ૨૯
- નિહાળી ન બીજું શુદ્ધ મધ્ય પેઠી, વમસ્થા સદ્ જ્યાં રહી રીત બેઠી;
ધથી આવિયો મૂનિને મૂનિ જોતો, મહે બ્યાકુળો સુખસંભારિ રાતો. ૩૦
- તિને આવી બેટી મહા મોહલેખા, ધણી નારશું દર્શિ રહી વિરોખા;
યદ શાંત સારે મુનિરાજ બોલ્યો, ભૂલ્યો હું પ્રભુ તોલ રહો ન તોલ્યો. ૩૧
- અરે હે મુનિ, આ સહુ ક્યાંયિસારા, મુને પ્રિય છો આપ અન્ય ન પ્યારા;
કહી એમ જોડી હવે હરન બેઠ્યા, રહું આપ કહો ત્યાં રખે જાવ રહ્યા. ૩૨
- પિતૃ માત મારે શુરુ સ્વામિ મોટો, નહીં ભૂમિ મધ્યે તમારોજ જોટો;
કહી એમ ઉમો વિખાંડક બાળો, રસ શીખવ્યો મોહલેખા રસાળો. ૩૩

વસણ.

રસાળો રસ શીખવ્યો, નેણે હરખ્યો શૃંગી મુન્ય રે;
વિપ્ર પ્રેમાનંદ શું કયે, શુરુગણ કેઈ પુણ્ય રે. ૩૪

કહવું '૧૮મું' - રાગ સારંગ.

કહે તે-કરવા ધયો મુનિ સજ, કર્દમ મધ્ય બંધાયો શું ગજ;
જ્યાં ત્યાં જંખે મુનિ મુખ, અધક્ષણ રહે ન વિયોગ દુઃખ. ૧

દાળ.

વિયોગ દુઃખ સહે નહીં, ઋપિ થયો સ્વાધીન સ્વામ;
 ધરી પળ વિષજે ઉચ્ચરે, મુને શીખવો શાસ્ત્ર કામ. ૨
 મોહલેખા મઢા દર્પમાં, કરે તૃપ્ત તાપસ તન;
 નવીન બંધને મન નાખી, તાગે કર્યું તન મન. ૩
 પછે ઉચ્ચરી મધુરા સ્વરી, અધૂરી વિદ્યા રાખી;
 મુનિ જામો જાહે આશ્રમે, તમે જાવ આશ્રમ બાખી. ૪
 કરપલ્લવી કરી સખી સૌને, નેનદારે સમજાવી;
 નાવ સજ કરી લાવિયે, હલે હવે વન તજાવી. ૫
 સખી સમજ નાવ લાવી, અતિ મનહર સજ કરી;
 વિવિધ વનરૂપિ કનક ફુલે, ધરી માંહિ રજ બરી. ૬
 જ્ઞાપ સંશય નિર્દોષ જ્યમ, આદર્શ તેવા ટાંકિયા;
 ટાંકી ઝાંઝર છત પુઠે શું, અશોક વારે વિટિયા. ૭
 અરૂપ આવી અટારી, જોઇ મનમાં આવતું;
 પ્રાસાદ જળમાં કળાંથી પ્રગટ્યું, દરગે રહું બાવતું. ૮
 મધ્ય નારી સદસ સજ થઇ, તાલ પખાજ બજાવતી;
 કડીધીમ કડીધીમ રવ નોખત, વહી સત્ય લગાવતી. ૯
 કો વાય સ્વર ઝીણા, કરી કટાક્ષ નરસા ઢોકતી;
 મૂરજ પાવા મન સાવા, તણા સ્વરને ઝોકતી. ૧૦
 કો કુમુદ ધરી રમજુમ કરી, નયનાંજન કરી નાયતી;
 સ્વપ્રતિબિંબ સલિલે જોઇ, કોઈ મનમાં રાયતી. ૧૧
 એવે નાવે નારી આવી, ફેરે શૃંગીને ધરી;
 હે મુનિ ખ્યાસ* જાવ મારા, જાહે છું આશ્રમ શરી. ૧૨
 વળી કો દિન આવશું કે, નમસ્કાર આખર તણો;
 એમ વહી ચાલી ચતુરા, દીન જન્યો બાળક ધણો. ૧૩
 હે મુનિ મુજને મૂકી જાવું, તમોને ધરતું નથી;
 જો એકલો હું સાથ રાખો, તો તમારું ધરતું નથી. ૧૪

એમ વદી વિરહે વ્યાકુળો, પુલિન પે પડિયો બાળ;
 હે મુનિ મુને ન વિસારીએ, દયા ધરો કૃપાળ. ૧૫
 જોષ્ઠ મૂર્છિત તેહ વામા, ગર્ધ તેની પાસ;
 જાયલી આલંગિયો, તદપિ મટે નહિ ત્રાસ, ૧૬
 જવ રીઝયો નહિ તવ તે, હ્રદે લીધો નામકો;
 જોગન કુંજર વિઝારણો શું, સિંહ સાયો સામકો. ૧૭
 ઝાઝમાં ઝાલી ધર્યો પથુ, શુંદિને પામ્યો નહોં;
 વિરહ વિઝારણુ માંડિયા પછે, વિવિધોપચારો નહોં. ૧૮
 કો બ્યજન સોહી વર હરને, વાસુ ઢાળે કામની;
 કો શીતળ ચંદન લેપ કરતી, જવ સમા મુનિને લામની. ૧૯
 કો અગર મલિયાગર ધરી, વરતનું જોઈ રીજતી;
 કો ધરી પટકૂળ પવન મળતું, દગ્ધમૃત લષ્ટ સીંચતી. ૨૦
 કો શુલાળ જળ કર કમળ રેડે, જામ સમી શરીરમાં;
 કો નૂતન સુમનો અંગ મૂકે, જામ વિરહ નીરમાં. ૨૧
 શીતોપચાર કર્યો ધણા પથુ, શૃંગી સાવધ નવ થયા;
 કે મૃગમદ વાટી મૃગાક્ષીએ, અંગ ઉશ્મટ સાર કપી. ૨૨
 અરગજ લાવી વિધવિધે, તપાસ પાવ તળાશિયા;
 પાન લવંગ વદને ધરી, મુનિ પલંગમાં પધરાવિયા. ૨૩
 પછે મોહલેખા પાસ ગઈ, ધરી મુનિ હ્રદે આંપિયા;
 તે ઉજ્જોપચારે ઉર્દરેતા, સજ થઈને કાંપિયા. ૨૪
 અરૂપરૂ જૂએ બાવરા, પ્રાસાદ ઋષિયો ક્યાંધરી;
 તેનો મોહ ટાળી મોહલેખા, આપતી આ વિધ વધી. ૨૫
 આ નાભ્યાશ્રમ માહરૂં મુનિ, શું જોઈ મન કચવાય છે;
 હ્રદે તાપસ નહિ તપશી, મુજ તન ધણુ સચવાય છે. ૨૬
 તે જોષ્ઠ હૂને નવલ લાગે, કાચ મુજ મુનિ સેવતા;
 વદી વાંમા રેણુ લાવી, કાચ કામશાએ રેવતા. ૨૭

* વડોદરાની પ્રતમાં નિચેની જે લીટી વિરોધ છે:-

“મદોન્મત્ત માતંગ કેરા, આહી મત અતિ લાવિયા;
 ઉત્તમેત્તમ પાઈ વાઝણી, ઋષિ ઠામ ન આવિયા.”

આ નાભ્યાત્રમ માહરૂં, આ શિષ્ય સહુ અમે કર્યા;
 મુનિ પાગ લાગી વઢે વળિ વળિ, અમો જોઈયું ચિત્તધર્યા. ૨૮
 એવે આવિયું પૂર રાય કેરૂં, વધાઇ ગઈ વેંગમાં;
 આવિયો ઝરચગુંગ ઝરપિ, ભામનીના ભેગમાં. ૨૯
 વલણ.

ભેગ મધ્યે ભગવંત આબ્યો, છીપ મળતું મોતી રે;
 વધાઇ મુણતાં મેઘ ગળ્યો, છવાઇ દિનકર જ્યોતિ રે. ૩૦

કડવું ૨૦ સું-રાગ ગોરી.

ધન ગળ્યો મુનિ પાવલે, મુણ રાયરે;
 થાય કાટકા ઘેર ગંભીર, મુનિ આબ્યા ત્યાંયરે.
 તડિત જાચી નીચી ચઢે, મુણ રાયરે;
 ધરી વિધ વિધ રંગે ધીર, મુનિ આબ્યા ત્યાંયરે.
 અબ્ર આશ્લિયે ઉતરે, મુણ જણે હરતે આશ્વું જાય, મુનિ
 ઉડે કેરણ કાંકરા, મુણ દિને અંધાર ન હજેવાય, મુનિ
 શીતળ વાયે વાયરા, મુણ લાબ્યો આચીતો તે વૃદ્ધ, મુનિ
 કાટકા ઉપર કાટકા, મુણ થાયે બૂલે ગણી સૃષ્ટ, મુનિ
 ઈર્ષ બાળ છજે નારી અજે, મુણ નાસી સંતાપ દહ્યામાંય, મુનિ
 એવે ધન પ્રિય મયૂરગજિયા, મુણ ડર ડર દાદુર કેતા ત્યાંય, મુનિ
 કિલ કિલ રવ અન્ધ દિનના, મુણ માતી મદિધી થઇ ગઇ મસ્ત, મુનિ
 મુરબી દીન ધઈ હાંફતી, મુણ આતક વિયોગનો થયો અસ્ત, મુનિ
 કોકિલાએ મૂન્ય મૂકિયું, મુણ ટકે વિંધું ખેડો કોઇ, મુનિ
 એમ તેતર ઉચ્ચરે, મુણ ગર્જે જોઈ ફાલુ સોઈ, વંદિ મુનિ પાયરે.
 હર્ય સાયક તાણિયા, મુણ મૂશળધાર શર વરસાદ, વંદિ
 વરશીતે અમરે બર્ષા મુણ માંડયો બગાડકે વિવાદ, વંદિ
 સંવર્ત સોતું વરશિયો, મુણ દ્રોણે ધાન્યની વૃદ્ધિ થાય, વંદિ
 ચંડ ચઢી પજો ઝડપમાં, મુણ અમૃત રૂપ અમી વરસાય, વંદિ
 બીમનાદ માહ નાદે આવિયો, મુણ તેણે રણિયામણું મૃત્યુ જગત, વંદિ
 વિદ્યુત્પતાકે પુદ્ગલ, મુણ આપી વીર્ય વધાર્યો બહેત, વંદિ
 શોણ વરશ્યો શાણો થઇ, મુણ સાતે પ્રલયનો મૂળી ટેક, વંદિ

અવળાનું સવર્ણું કરે, સુણ રાયરે;
 તેથી આણ્યો મેધે વિવેક, રક્ષા કારણ ત્યાંયરે.
 વૃષ્ટિ એ વિધે વરસતાં, સુણું થયાં કૃષિકાર મન મગન, રક્ષા
 સુવર્ણું વરસે તેહમાં, સુણું નવ લાવે મનનું લગ્ન, વંદિ
 ધાન્ય ગ્રહે બરી ટોપણે, સુણું વણિક ધન ગ્રહી પૂનાય, વંદિ
 એમ ઉત્તતિ શ્રદ્ધ વણિકની, સુણું તો દુઃખી ત્યાં કો માય, વંદિ
 રાજ આણ્યો રિજમાં, સુણું નમન કરી પડિયો ત્યાંય, મુનિના પાયરે.
 પછે નમ્યો મોહકારણી, સુણું તુજવડે નિરખ્યા માય, મુનિના પાયરે.
 મોહલેખાએ ઉઠાડિયો, સુણું નવ ઘટે મોટા મહારાજ, લાગુ તમ પાયરે.
 અમો છું સેવક ઇંદ્રનાં, સુણું ઇંદ્રાંશ કેરું કરું કાજ, લાગુ તમ પાયરે.
 તુજ જમાતે હુંને છોડવી, સુણું થયો દુર્ગ સતો શાપ, લાગુ તમ પાયરે.
 એવે શૃંગીને વિરહ ઉપન્યો, સુણું શીખવો વિદ્યા જ્યે તાપ, લાગુ તમ પાયરે.
 રાજ સમજ્યો સાનમાં, સુણું વર બવન આપી કન્યાય, લાગ્યો મુનિ પાયરે.
 મોહલેખા વહી પછે, સુણું શીખવું શાંતાને રૂડી વિદ્યાય, લાગુ તેને પાયરે.
 મુનિ મન મારણ મંત્ર શીખવી, સુણું ગઈ ગોરી નિર્ઝર પાસ, લાગી મુનિ પાયરે.
 સપદિ શાણો શૃંગી હું કરે, સુણું તે વર્ણવું ખોઈ ત્રાસ, લાગી મુનિ પાયરે.

વલણું.

પાપ લાગી વર્ણવું, શૃંગીતણા મુણગ્રામરે;
 વિપ્ર પ્રેમાનંદ નામ મિધ્યા, ધરું ઉદર નિમિત્ત કામરે. ૩૫

કડવું ૨૧ મું-રાગ કેદારો.

ગઈ રંભા રૂપ રસાળી, મુનિ મન વિયોગે બાળી; ૧
 ઉર્ધ્વરેત બાળી, સંભારી વિલપે ધણું રે.

ઢાળ.

વિલપે આતિ વર વાન વાડવ, ગઈ ગઈ મમ ઉચ્ચરે;
 શાણી શાન્તા વિવિધ પેરે, મન મુનિ મગજ કરે. ૨
 કંઈ હાવથી કંઈ બાવથી, કંઈ વાસ એકાંતે જઈ;
 કંઈ નયન ઘેરે વિવિધ પેરે, વિસરાવતી વિયોગ સહી. ૩
 કંઈ કટાક્ષમાં કંઈ સાક્ષમાં, દૃષ્ટાત દેઈ બાખતી;
 કંપાવી કુચ વધારી રૂચ, રૂપ લાવણ્ય દાખતી. ૪

- શીખી શાણી સખી પાસે, સ્વપતિ રીઝવવા;
 તે મંત્રે મુનિ મેળવ્યા, લાગી વળી સમન્વવા. ૫
 હે નાથ નિરખો હું બણી, આપને હું ભિન્ન છું;
 પુરુષાન્વ જે છે આપ પાસે, સ્વામિ તે હું વિશુ છું. ૬
 કામનીત્ય નહિ નાથ તુમાં, બેદ એવો બહુ વિધિ;
 નારાયણે નર નારી નિમ્બેં, નારી નર તું મુશુ નિધિ. ૭
 જે મોહલેખા મુનિ માન્યો, તે નારીમાં નરતી હતી;
 અપ્સરા ભતિ તેહની મુનિ, ચળાવવા તપ યજ્ઞ હતી. ૮
 હું રામ કન્યા નહિ અન્યા, તું યોગ્ય હું છું મુંદરી;
 હું રાત્ર ભતે કાચ કુળની, બેદ બણો દિગંબરી. ૯
 એ વિધે એક પક્ષ પૂરણ, બેદશાસ્ત્ર બણાવિયું;
 પછે કામશાસ્ત્ર શીખવી, રહસ્ય હતું તે જણાવિયું. ૧૦
 વળી સાથ લઈ સખીમાં ગઈ, સાં લલિતપાતું બતાવિયું;
 મુશુ રથાનક કૃત્ય કેવું, કામશાસ્ત્રે બાવિયું. ૧૧
 જાઓ ભરતા આ સૌ નર, ફરી ફરી કારણ કરે;
 મૈથુન નિર્લેજ પશુ હોયે, સૌ પુરુષ ચિત્ત નવધરે. ૧૨
 એમ કાઠયાવધિ પ્રકારે દાખ્યું, બાખિયું બણાવિયું;
 આશાન તિમિર કામ કાઢી, રહુ શાન ગણાવિયું. ૧૩
 મુનિ મરદ મેરી બેદ બણિયા, બધયો રામ અશ્વર;
 નિત્ય પ્રતિ ખટ કર્મ કરી, જામ સભા મધ્યે ચર. ૧૪
 વિવિધ શાસ્ત્રે વાદ કરતા, ડરતા વિપ્ર તમામ;
 પૂછે જે તે જીભ અમે, સાક્ષાત્ સરસ્વતિ પદામ. ૧૫
 રામ રીજે અતિધણો, જોઈ જામાત પુષ્પ પવિત્ર;
 પણ બમ નિરંતર મન મધ્યે, વિભાંડક મહા વિચિત્ર. ૧૬
 જેના ક્રોધે સુર કંપે, યદ્યપિ નહિ અપરાધ;
 તો અપરાધ કરી કા થાયે, સુખી દુખી સાધ. ૧૭
 એમ વિચારી મન માંહેરે, ઋષિ રીજ ઉપાય;
 કર્યા રાયે અવનવા દ્વિજ, નવ જ્યો દુભાય. ૧૮
 હવે આળ્યા વિભાંડક ત્યાં, રીજળ્યા જ્યમ રાય;
 વર્ણવું હું તેહ મહિમા, ક્યમ ઋષિ સાંતળ થાય. ૧૯

વલણુ.

કંઈ પેર ઝડપિછ શાંત થાયે, જૂઝે પુત્ર આસડત રે;
શી આરા કરે પુત્રને, જોઈ વિપયાસડત રે. ૨૦

કડવું ૨૨ મું-રાગ મેવાડો.

મુનિ આવ્યા રે, રવર્ગપટ્ટી આશ્રમ ફરી;
ફળ મૂળ લાવ્યા રે, મળિયાં માર્ગે શુદ્ધ કરી. ૧
માર્ગે આવતાં રે, મન ઉદાસિન હવું;
મહુલીયે જાતાં રે, કંઈ દીર્ઘ નવું નવું. ૨
પક્ષુ પક્ષી એ સર્વે રે, ઉદાસ જ્યાં ભ્યાં ફરે;
નવ જોલે ચાલે રે, શબ્દ ન કાને પડે. ૩
મુનિ ધરયા ધરયા રે, મહુલી દારે ગયા; | ૪
શૃંગી શૃંગી કલા રે, એવા મધુરા શબ્દ કલા.
પવિત્ર પાણી માર્ગુ રે, શુદ્ધાચમન કરવા;
મહુલીમાં નવ લાગ્યું રે, માનવ ચિત્ત ધરવા. ૫
મુનિ મન બ્યાકૂલ રે, ગયા મઠ મધ્ય ધરયા;
અરપર આકૂળા રે, આવી શોક સામા વરયા. ૬
કરી નાદ આરત રે, શૃંગિ ! શૃંગિ ! મૂળે કહે;
મુણો તમે ભારત રે, વિયોગ પિતા કેમ સહે. ૭
જોયાં વન ઉપવન રે, જોયાં વાડી વાડુવાં;
ગરાડ ગિરિ ધરી મનરે, ઝાઝાં જોયાં ઝાડુવાં. ૮
સ્થળ જળ જોઈ રે, ભગવંત ભંગ થયા;
ન લોપી શુદ્ધ સોઈ રે, તેથી નદી તીર ગયા. ૯
તાલ જોયાં પગલાં રે, થયા મુનિ પાગેરે;
ઝાળખી ડગલાં રે, દોડુ દીલ આધેરે. ૧૦
પગલું જઈ રે, સરિતામાં સાંસરે;
મુનિ મન જાંઘેરું રે, વિચારે પાંસરે. ૧૧
ધરી ધ્યાન જોઈ રે, વત્સ ગયો કંઈ;
બચપણુ જોઈ રે, જાણ્યું વેશ્યા લઈ ગઈ. ૧૨

સખ્યો રામપાદે રે, મારો પુત્ર દેદ કેરી;	
વહું એથી વાદે રે, પ્રભળું તેને ચિત્ત ધરી.	૧૩
ભૂખ્યા ને તરસ્યા રે, વળ્યા ઋષિ રાય પૂરે;	
જાયે જ્યમ સરસ્યા રે, ક્રોધાકાંત થાયે પૂરે.	૧૪
શું હવ દીપ ધરિયા રે, તેલે પૂરણ બરી;	
તેને પામતા કરિયા રે, પ્રકાશ થાવા ફરી.	૧૫
ટપકે તેલ જેતું રે, તે માંહેથી રહ્ય જની;	
નયન જળ તેતું રે, કે પડતી અગન કણી.	૧૬.
જ્યાં ક્રોધાશ્રુ પડતાં રે, તે સ્થળ જાતાં બળી;	
જેને આંસુ અડતા રે, તે મર્ણુમા જાતાં મળી.	૧૭
એવા મુનિ આવ્યા રે, ચંપાપૂરની પાસે;	
તેને રૂઠાં બાબ્યાં રે, જે ગોધન જોઈ નાસે.	૧૮
રક્ષકો ઉભા રે, ધણા જોઈ બાગે;	
ઋષિરાય દુબ્યા રે, તે જ્યમ હોય અતુરાગે.	૧૯
તાપસ પૂછે ગોપને રે, બાધ આ નગર કહું;	
ગોપ મૂકે ગોપને રે, વહે સત્ય જેતું કહ્યું.	૨૦

વસણુ.

હે સત્ય રાયે કહ્યું જે, હસ્ત જોડી ગોપાળ રે;	
હો મુનિ સર્વે કહ્યું, કૃપા કરો કૃપાળ રે.	૨૧

કહ્યું ૨૩ મું-રાગ ચોપાઈ.

ડી વહે ગોપાળ, મુણે વાણી દીનદયાળ;	
પૂરતું ગોપૂર નામ, કાવે ઋક્ષમંડુગતું ત્રિવાચન.	૧૬
સેવક સર્વે તેનાં, સદુ ગોધણ તંદ્ર અપરાધ;	
મુરબી મુરબીઅંધન, એ સર્વ ઋષી દુબી સાધ.	૧૭.
વાણી રૂપી રજ્યુ વડે, બંધામઋષિ રીજ ઉપાય;	
કેળ કરીએ કેમ, ધંડે એ જ નથી દુભાય.	૧૮
વહી લાગે એમ પાગે, તેથી મુનિ ન જ્યમ રાય;	
ક્રોધ યોગ પ્રતીપ, શું અંધારે શાંતજ થાય.	૧૯

- નવ બોલ્યા આલ્યા મુનિ કંઈ, ખીજ દિશાએ ગયા વહી;
જોયા સેવકેમુનિ જ્યારે, લાગ્યા દિશાના જન પાગે ત્યારે. ૫
- આધ્ય પાઘ અર્ચ્યા કહે જોઈ, કહો મુનિ આગા હોય જોઈ;
મુનિ કહે આ કંઈ ગામ, ગોપ કહે વત્સપૂર છે નામ. ૬
- રામપાદે આપ્તું કન્યાદાન, શૃંગીએ સ્વસ્તિ કહિ લીધું માન; ૧૨
સુખી થયા મુનિ તેહ દિશાએ, રજા વાસો ત્યાંહિ નિશાએ. ૭
- ગયા બીજે દિન અન્ય દિશા, ત્યાં પણ ઉતરી મુનિ રીસ;
એ વિધ અષ્ટ દિશાએ કૃપા, ઋષિએ પૂરમાં પાગ ન ધર્યા. ૮
- જ્યાંથી ધધએ સુખી આપ, ત્યાં જઈ કથમ દધએ શાપ;
ધર્મ ધ્યાનમાં ગગને જવા, ત્યાં પણ મૂક્યાં વિમાન રહાવા. ૯
- અવનિ ફેાડી જો ઋષિ આવે, તેને સેવક સુમને વધાવે; ૧૩
એવી રામે કરી હુતી રીતિ, લહી મુનિએ સર્વ નીતિ. ૧૦
- આખર ગયા નૈઋતકોણ, કુંવારિકા દેઠે નિરખ્યા આણ; ૧૧
એમ બોલી લાગી પાપ, ત્રીદિએ વધાવ્યા દ્વિનરાય. ૧૧
- ઋષિ ચાલે છે ધરી કોધ, થતો કુસુમવૃષ્ટિએ શોધ;
લાજ નાખે લજિત નારી, શીતળ સુગંધી છાંટે વારિ. ૧૨
- મોઢા ધનાઢચનાં જૂએ ધામ, જે તે કહે આ શૃંગીનું ઠામ;
કો વણિક ધનના લોભિ, જેની લક્ષ્મી ભગિની શોભી. ૧૩
- કો વૈશ્ય છે ધનના એહેતા, લક્ષ્મી પિતૃ માતૃ કરી કેહેતા;
તેવા કહે આ સર્વતમાઈ, તમે આપો તો ચિત્ત આવિધાઈ. ૧૪
- કોઈ ભરતા લક્ષ્મી કેરા, ધન વાપરી કદાવે વેરા;
તેવા ઢગલે વેહેએ ધન, જોઈ મુનિ મોકળાં છે મન. ૧૫
- તતઃકાળ ને સંધ્યાકાળે, મહા પ્રવત્ને જૂપને બાળે;
ન લોપ્યાં જ્યાંથી મુન્ય, પૃથ્વી પડતો ગયો દ્વેદશન્ય. ૧૬
- તાહ જોયાં જેવે, રાય પાદ પડી કંપતો સેવે;
ઓળખી ડગલાં પાપ, હસ્ત જોડી ઉભો કંપકાય. ૧૭
- પગલું જઈ જી વાણી, છું અપરાધી પુસ્તકપાણિ;
મુનિ મન જ્યાં શાપો, પણ પુત્ર ઉપર રખે તાપો. ૧૮
- ધરી ધ્યાન મહા મુન્ય, એને આપ્યો લગાડી ધૂન્ય;
વ્યગ્રપણું જો દયાળ, મુનિ રીઝ્યા પરમ કૃપાળ. ૧૯

કડવું ૨૪ સું-રાગ ગોડી.

સાર અહીં રામાયણનોજ, વર્ણવું મહિમા નારાયણનોજ;
કહું દશરથને સુમંત્રેજ, આણું હું મારે અબંધનેજ. ૧

હાળ.

અબંધ આણી વર્ણવું, રાજવલ્લભ રાગ;
શૃંગિએ ઉપજાવિયા જે, જગતજીવન નામ. ૨

રાય દશરથ મહા દુઃખમાં, પડ્યો એકજ વાર;
મંત્રી મેળી મંત્ર કીધો, ધિક પુત્ર વિષ્ણુ અવતાર. ૩

હવે રાજ્ય કંઈ નહીં, જાહેં અમો વનવાસ;
તવ સુમંત્ર બોલ્યો શાંત થઈ, રાય તજે મનનો ત્રાસ. ૪

સુષ્ટિયું મેં પૂર્વે જેવું, તેવું કંઈ વિખ્યાત;
રોમપાદ રાજા તણો, જામાત જેહ પ્રખ્યાત. ૫

તેને તેડી ગય કરતાં, પુત્ર પામો રાય;
સુણી વાણી પિયૂષખાણી, સજ થયો મહાભાય. ૬

અંગદેશાધિપને જઈ, બેઠિઓ ભૂપાળ;
કહી વાર્તા વિગત સર્વે, હું અપૂત્ર મહીપાળ. ૭

તું મિત્ર મારો પરમ પુનીત, માટ માણું એક;
પુત્રી જમાઈ આપ મુજને, તાહરાં સવિવેક. ૮

તુજ યામાતા મુનિ મોટો, મુણ્યું અમો સિદ્ધાંત;
યમ કરાવે એ કદી તો, થાય મુજ મન શાંત. ૯

રોમપાદ કેહે મિત્ર મારા, પૂછીએ જઈ ત્યાંય;
પછે બેથે વિનવ્યા જઈ, રાંગી બેઠા જ્યાંય. ૧૦

જ્યેષ્ઠરે જોળખાણુ આપી, મુજ મિત્ર દશરથ નામ;
એને અશ્વમેધ કરવો સહી, છે તમારું ત્યાં કામ. ૧૧

જો જવા ઇચ્છા મન વસે તો, જાવ કરી ઉપદાર;
તવ ઋષિ કેહે અમો કરાવું, અશ્વમેધ અવિધાર. ૧૨

પછે શુભ મુહૂર્ત જોઈ, ગયા દશરથ મુન્યર;
વધાઈ છૂટી નગરમાં, ઉદે થયું રાય પુણ્ય

માર્ગ સુવાસિત કરી, વધાવીઆ મુનિરાય
રાય ગૃહની રાણીઓએ, પૂછી શાંતા કા

સ્વર્ગ નિસરણી.

(પ્રેમાનંદ કવિનું આ સર્વથી પેહેલું કાવ્ય જણાય છે.)

શ્રી ધર્મરાજને વંદન કરીને, સ્વર્ગ નીસરણી શુભ ગાતુંરે રામ.
 ધર્મી અધર્મી પાપી ને દાતા, વર્ણી પતિત પ્રાવન થાતુંરે રામ.
 ધન ધનરે આજ ધરણી ધર્યાં, દયા કરીને હરિ મંદિર આવોરે રામ.
 ધર્મરાય ધર્મપુરીમાં બેઠા, વૈષ્ણવની વાર્તા કરેરે રામ.
 યમરાજ-પાપી પાખંડીને જમડા બાંધીરે લાવો, વૈષ્ણવની રક્ષા કરજોરે રામ.
 યમદૂત-પાપી પાખંડીને કેમ ઓળખીયે, વૈષ્ણવ જન કેમ જાણીએરે રામ.
 યમરાજ-પ્રભાતના પોહોરમાં નાવું ને ધાવું, પુન્ય ને દાન કાંઈ કરવુંરે રામ.
 પારકાનો છળ મરતાં પણ ન કરે, હરિનામ હૃદે જે ધરતારે રામ.
 શ્રીહરિ સંકર રાગ રટણુ કરે નિશદિન, તેને તે વૈષ્ણવ કહીએરે રામ.
 શીળવૃત ધર્મવૃત નેમણુ કરે, તેને હરિદાસ લહીએરે રામ. ૧
 અધર્મ હલાહલ મનમાં બાધ્યો, પરત્રિયા હૃદે લેતારે રામ.
 છળકપટ કરીને લુંટે ને ઝુંટે, તેને તે આંડાળ કહેતારે રામ.
 એ એધારો વૈષ્ણવ આંડાળજણો, પાપી આંડાળને બાંધી લાવોરે રામ.
 કવિ-એમ કહી ચાર જમડારે આત્મા, મૃત્યુ લોકમાં આવ્યારે રામ.
 પેહેલોરે કહે હું તો તાવજ થઈને, રાજના હાડમાં પેચુંરે રામ.
 બીજો કહે હું તો વૈદ થઈને, રાજની નાડીયો જોષસરે રામ.
 ત્રીજો કહે હું તો જોષી થઈને, રાજના જોષ જોજીરે રામ.
 ચોથો કહે હું તો શેકજ થઈને, જળરે હાટ કાઢી એશુંરે રામ.
 એમ કહીને ચાર જમડારે આત્મા, રાજના હાડમાં પેસારે રામ.
 આમે તરફડે ને તેમ તરફડે, હાથ હાથ મુખે બકતોરે રામ. ૨
 દાસ દાસીઓ યુગ રાડ પાડે, રાજનો તાવ નવ કાઢેરે રામ.
 ધન દોલત એનાં કંઈ કાગ ન આવે, કાગ ન આવે નારી બાળરે રામ.

કામ ન આવે એનાં વજ્ર ને વાગા, કામ ન આવે હાથી ઘોડારે રામ.
 સગાં કુટુંબ સર્વે ટોળેરે મળિયાં, કહે તાવ હે કપરો આવ્યોરે રામ.
 તાવ કાઢવે મંછારામ વૈદજી, ધણા હેશિયાર કહાવેરે રામ.
 મદમત રાજ રહે ને કુટે, આ તાવ જીવડો લેશેરે રામ.
 સુગંધી સુમનો ધણા લગાડ્યાં, તાવ તો કંઈ નવ નાઠોરે રામ.
 સ્વાદિષ્ટ અન્ન મુખવાસ ને અતર, કંઈ એ સુખ નવ આપેરે રામ.
 ચઢતો ચઢતો તાવ વધતો ગયોરે, હાંફતો હાંફણો લેતીરે રામ.
 લલના ને લાડકા સર્વે રહે છે, વૈદને કાઠ યોલાવોરે રામ. ૩૦
 જોધીને જોષ જોવડાવો સર્વે મળી, જીવા જતીને તેડાવોરે રામ.
 જોધીએ ધન મકર કુંભ ગણાવ્યા, લોહા પાયે પનોતિ બેઠીરે રામ.
 કરો કંઈ દાન ને કરો કંઈ પુણ્ય, પુણ્ય આડે આવે તો જીવેરે રામ.
 બ્રહ્મા કપરા છે, રાહુ આડો છે, જીવવાનો નથી કંઈ આરોરે રામ.
 મૃત્યું વિદારવા મૃત્યુ જપજપાવો, તો તો મૃત્યુ આ નાશેરે રામ.
 જીવાજતીએ જીત પ્રેત જતાવે, જાપટજુપટ કંઈ આડુરે રામ.
 લીખુ મંગાવે અડદ અણાવે, સીંદુર ચોપડીને એ કાઢુરે રામ.
 રાજની દાસી તો વૈદ વૈદ પોકારે, જમડો વૈદ તે બોલાવેરે રામ.
 મંછારામ વૈદ તમો અહીજ આવો, રાજની નાડીયો જીઓરે રામ.
 તાવ તરીયો ને એકાંતરીયો, ચોથીયો જખરો એ જાણુરે રામ. ૪૦
 એમ કહીને એક પડીકી આપી, તુરત ધડીતાલ પ્રાણ થયારે રામ.
 સગાંવાહાલાં સજી ટોળું થઇ બેઠાં, અંતરનાં સગાં છોડી નાકારે રામ.
 જીવ જતાં એનો કાષ્ટએ ન જાણ્યો, પછે શું થયું કાંઈ ન જાણુરે રામ.
 લીલુડાં વાંસની પાલખી બંધાવી, જિંચકનારા ચાર બોલાવ્યારે રામ.
 ચારે જણાં એની ચોપાઇએ ચાલે, પુરપોએ પાલખી લીધીરે રામ.
 ચકલા સુધી એને સરવે વળાવીયો, વાહાલી વળાવી પાછી વળીરે રામ.
 પાછું વાલીને પ્રાણી બહુ જીવે છે, કાંઠારે ગયાં સગાંવાલાંરે રામ.
 વહાલાં વળાવીને પાછાં વળીયાં, વહાલાં તે વનકેરાં કાપેરે રામ.
 એકેકાદ એના બેળાં બાળ્યા, બાપી તો સર્વે દુર રહ્યારે રામ.
 પંચતત્ત્વ તો નાશી ગયારે, જીવ જમડા સાથે આવ્યારે રામ. ૫૦
 સ્વર્ગ નિસરણીનાં સાત પગથિયાં, પેહેલે તે કાંકરા ખુચ્યારે રામ.
 માર્ગ રાતા ને રેતી તપેલી, તે પર પ્રાણીથી ન ચલાએરે રામ.

સ્વર્ગ નિસરણી.

(પ્રેમાનંદ કવિનું આ સર્વથી પેહેલું કાવ્ય જણાય છે.)

શ્રી ધર્મરાજને વંદન કરીને, સ્વર્ગ નીસરણી શુભ ગાવુંરે રામ.
 ધર્મ અધર્મ પાપી ને દાતા, વર્ણ પતિત પાવન ચાવુંરે રામ.
 ધન ધનરે આજ ધરણી ધર્યાં, દયા કરીને હરિ મંદિર આવોરે રામ.
 ધર્મરાય ધર્મપુરીમાં બેઠા, વૈષ્ણવની વાર્તા કરેરે રામ.
 યમરાજ-પાપી પાખંડીને જમડા બાંધીરે લાવે, વૈષ્ણવની રક્ષા કરજોરે રામ.
 યમદૂત-પાપી પાખંડીને કેમ ઓળખીયે, વૈષ્ણવ જન કેમ જાણીએરે રામ.
 યમરાજ-પ્રભાતના પોહોરમાં નાવું ને ધોવું, ધુન્ય ને દાન કાંઈ કરવુંરે રામ.
 ચારકાનો છળ મરતાં પણ ન કરે, હરિનામ હૃદે જે ધરતારે રામ.
 શ્રીહરિ શંકર રામ રટણુ કરે નિરાદિન, તેને તે વૈષ્ણવ કહીએરે રામ.
 શીળવૃત ધર્મવૃત નેમણુ કરે, તેને હરિદાસ લહીએરે રામ. ૧૦
 અધર્મ હલાહલ મનમાં બ્યાપ્તો, પરનિયા હૃદે ભેતારે રામ.
 છળકપટ કરીને હુંટે ને હુંટે, તેને તે ચાંડાળ કેહેતારે રામ.
 એ એધાણે વૈષ્ણવ ચાંડાળજણો, પાપી ચાંડાળને બાંધી લાવોરે રામ.
 કવિ-એમ કહી ચાર જમડારે આલ્યા, મૃત્યુ લોકમાં આબ્યારે રામ.
 પેહેલોરે કહે હું તો તાવજ યદને, રાજના હાડમાં પેસુંરે રામ.
 બીજો કહે હું તો વૈદ યદને, રાજની નાડીયો જોષ્ઠશરે રામ.
 ત્રીજો કહે હું તો જોષી યદને, રાજના જોષ જોષારે રામ.
 ચોથો કહે હું તો શેકજ યદને, બાજારે હાટ કાઢી બેશુંરે રામ.
 એમ કહીને ચાર જમડારે આલ્યા, રાજના હાડમાં પેહારે રામ.
 આમે તરફડે ને તેમ તરફડે, હાય હાય મુખે બકતોરે રામ. ૨૦
 દાસ દાસીઓ જુમ રાડ પાડે, રાજનો તાવ નવ કાઢેરે રામ.
 ધન દોલત એનાં કંઈ કામ ન આવે, કામ ન આવે નારી બાળરે રામ.

કામ ન આવે ઝેનાં વજ્ર ને વાગા, કામ ન આવે હાથી ઘેડારે રામ.
 સગાં કુટુંબ સર્વે ટાળેરે મળિયાં, કહેતાવ હે કપરે આવ્યોરે રામ.
 તાવ કાઢવે મંછારામ વૈદજી, ધણા હેશિયાર કહાવેરે રામ.
 મદમત રાજા રડે ને કુટે, આ તાવ જીવડો લેશેરે રામ.
 સુગંધી સુમનો ધણા લગાડ્યાં, તાવ તો કંઈ નવ નાઠોરે રામ.
 સ્વાદિષ્ટ અન્ન સુખવાસ ને અતર, કંઈ એ સુખ નવ આપેરે રામ.
 ચઢતો ચઢતો તાવ વધતો ગયોરે, હાંફતો હાંફણો લેતીરે રામ.
 લલના ને લાડકા સર્વે રડે છે, વૈદને કોઈ બોલાવોરે રામ. ૩૦
 જોષીને જોષ જોવડાવો સર્વે મળી, જુવા જતીને તેડાવોરે રામ.
 જોષીએ ધન મકર કુંભ ગણાવ્યા, લોહા પાથે પનોતિ બેઠીરે રામ.
 કરો કંઈ દાન ને કરો કંઈ પુણ્ય, પુણ્ય આડે આવે તો જીવેરે રામ.
 અહો કપરા છે, રાહુ આડો છે, જીવવાનો નથી કંઈ આરોરે રામ.
 મૃત્યું વિદારવા મૃત્યુ જપજપાવો, તો તો મૃત્યુ આ નાશેરે રામ.
 જીવાજતીઓ જીવત ગ્રેત જતાવે, આપટજીવટ કંઈ આડુરે રામ.
 લીધું મંગાવે અડદ અણાવે, સીંદુર ચોપડીને એ કાઢુરે રામ.
 રાજાની દાસી તો વૈદ વૈદ પોકારે, જમડો વૈદ તે બોલાવેરે રામ.
 મંછારામ વૈદ તમે અહીજ આવો, રાજાની નાડીયો જીઓરે રામ.
 તાવ તરીયો ને એકાંતરીયો, ચોથીયો જખરો એ જાણેરે રામ. ૪૦
 એમ કહીને એક પડીકી આપી, તુરત ધડીતાલ પ્રાણુ યમારે રામ.
 સગાંવાહાલાં સજી ટેળું થઈ બેઠાં, અંતરના સગાં છોડી નાકોરે રામ.
 જીવ જતાં એનો કોઈએ ન જાણ્યો, થછે શું થયું કાંઈ ન જાણેરે રામ.
 લીલુડાં વાંસની પાલખી બંધાવી, જીંચકનારા ચાર બોલાવ્યારે રામ.
 ચારે જણાં એની ચોપાઈએ ચાલે, પુરષોએ પાલખી લીધીરે રામ.
 ચકલા સુધી એને સરવે વળાવીયો, વાહાલી વળાવી પાછી વળીરે રામ.
 પાછું વાલીને પ્રાણી બહુ જીવે છે, કાઢારે ગયાં સગાંવાલાંરે રામ.
 વહાલાં વળાવીને પાછા વળીયાં, વહાલાં તે વનકેરાં કાપેરે રામ.
 એરેકાદ એના બેળાં બાળ્યા, બાકી તો સર્વે દુર રહ્યારે રામ.
 પંચતત્ત્વ તો નાશી ગયારે, જીવ જમડા સાથે આવ્યારે રામ. ૫૦
 સ્વર્ગ નિસરણીનાં સાત પગધિયાં, પેહેલે તે કાંકરા ખુમ્યારે રામ.
 માર્ગ રાતા ને રેતી તપેલી, તે ખર પ્રાણીથી ન ચલાએરે રામ.

પાછુ વળી જમડા પ્રાણીને પુછે, કીધા છે કંઈ પરઉપગારે રામ.
 તે તારો ચઢવાનો આરોરે આવે, સુખ રૂપ તું કંઈ પહોચેરે રામ.
 જીવ-નથી કર્યો પુણ્ય ઉપગાર કંઈ મેં, નથી કર્યો દાન ધર્મરે રામ.
 મેં તો ન આવું ધાર્યું આગળ, સુખના દિન સદેવે જોયારે રામ.
 સંસારાબ્ધી તરવો વિકટ ન ધાવો, મોજ કરીને દિન ગમાવ્યોરે રામ.
 નારીને ખારી ગણીને મોહ્યા હું, રમ્યો ને જમ્યો ખીજું જાણું નરે રામ.
 જમડારે કહે તારા કરમડારે કુટ્યાં, દુઃખના હુંગર આગે ધણારે રામ.
 કવિ-ગર્જ ગર્જને જમડોરે મારે, ત્રાહે ત્રાહે ખુમ પાડેરે રામ. ૬૦
 ભલા જમડાએ દયા કરીને, આગળ પ્રાણીને ચલાવ્યોરે રામ.
 પેહલે પગથીયે પ્રાણી જમ તેમ ચડીયો, ખીજે તે દીકા બાલારે રામ.
 જીવ-આરે બાલામાં કેમરે ચલાશે, હવે તે શી ગત યાશેરે રામ.
 કવિ-બાલા દેખીને પ્રાણી થરથર કાંપ્યો, ધુસ્કે ધુસ્કે રોવા બેઠોરે રામ.
 ભલો તે જમડો જીવને ફરી ફરી પુછે, શાં કર્યાં પુણ્ય ને દાનરે રામ.
 જીવ-નથી કર્યાં પુણ્ય મેં તો નથી કર્યાં દાન, દયાનો માર્ગ બુઢ્યોરે રામ.
 હું શું જાણું આગળ વીપત પડશે, જમડા તો માર ધણો મારેરે રામ.
 લોહાની 'ગોંડિયે પ્રાણીને મારે, ધણી ધણી ખુમો તે પાડેરે રામ.
 ખીજે પગથીયે પ્રાણી જમ તેમ ચડીયો, ત્રીજે પગથીયે જોખડું દીકારે રામ.
 જીવ-આરે કાંઠામાં કેમરે ચલાશે, હવે તે શી ગત યાશેરે રામ. ૭
 યમદૂત-ભલો જમડો જીવને જમ તેમ પુછે, કીધા શા પુણ્ય દાનરે રામ.
 જ્યારે જોડાના દાન આપ્યાં હોય તો, પ્રાણીને જમ પાર જિતારેરે રામ.
 ગરીબ ગુરખાંને જોડો ન આપ્યો તો, કહેનો જોડે આણી આપુરે રામ.
 જીવ-ફરી ફરી મને શુંરે પુછે છો, નથી કરાં પુન દાનરે રામ.
 કવિ-ભલા તે જમને દ્યારે આવી, જીનો જોડો એને આપ્યોરે રામ.
 ભુંડા જમડાની નજરે પડ્યો તે, ઘોલોરે મારી ખુંચી લીધોરે રામ.
 ભુંડો જમ-દૈવના ચોર છું કાં હતો કેહેને. ઉતમ દેહી તને આપીરે રામ,
 ફરી ફરીને હવે મનખો નહી આવે, લખચોરાશીમાં પડશેરે રામ.
 કવિ-ત્રીજે પગથીયે પ્રાણી જમ તેમ ચડ્યો, ચોથે પગથીએ બુખલાગીરે રામ.
 જીવ-આરે બુખોમાં કેમરે ચલાશે, હવે તે શી ગત યાશેરે રામ. ૮૦
 ઓ પેલા ઓ પેલા બંડાર બરીયા, તેમાંથી શેર અંન આપોરે રામ.
 કેમ કેમ કરીને બહુ વર્ષ સુધી કમાયો, ઉગલ બરડે બળું બળુરે રામ.

લક્ષ્મી પતી ભાધ્યો હું રે કેવાનો, વાહાણો મારે ઘેર ચાલેરે રામ.
 સિધિ ને સિધિ મારે બહુ હુતી, ખમણો ખાલી નવ દીઠોરે રામ.
 હનરો મનુષ્યો નિત્યે જમતા રમતા, જમતા બોજન કરાવ્યારે રામ.
 નવસેં નવાણું નગરીનો રાજ, સાહેબી મારી મોટીરે રામ.
 દંડ ને દયા ધણેરી કીધી, ધણાને મેં પાર ઉતાર્યોરે રામ,
 દાન ધર્મ તો મેંએ કીધા છે, બીજા દાન નવ જાણુંરે રામ.

જમ-તેમાંથી કાંઈ તારે હાથે આપ્યાં હોય તો, તારી સાથે આવતરે રામ.

ચંબુ ઝારીયો કોરે મેહેલાશે, ખોખરી દોહોણી સાથે આવશેરે રામ. ૯૦
 કવિ-આથે પગથીયે પ્રાણી જેમ તેમ ચડિયો, પાંચમે પગથીએ રૂઢીર દીઠોરે રામ.

છવ-આરે રૂઢીરમાં કેમ ચલાશે, હવે તે શી ગત યાશેરે રામ.

જો તે ગાયોના દાન કયાં હોય તો, તરી પાર ઉતારશેરે રામ.

છવ-નથી કયાં પુન મેં તો નથી કરાં દાન, દયાનો મારગ બુદ્ધ્યોરે રામ.

કવિ-પાંચમે પગથીયે પ્રાણી જેમ તેમ ચડીયો, છઠે પગથીએ લોહથંભ દીઠોરે રામ.

યમદૂત-એરે થંભે પ્રાણીને બાંધા બરાવો, અરધ બાલોને અરધ રાખોરે રામ.

અધર્મી હતો એ તો મહારે પાપી, દયાદાન નવ કીધારે રામ.

બહુ બહુ હત્યા પીડ્યોસવા કીધી, મદિરાપાન ગ્રેમે કરતોરે રામ.

હનરો સ્ત્રીની લજ્યારે છુટી, કંઈ કંઈ છવને રંજાણારે રામ.

ધગધગતા લોહ થંભે પ્રાણી ખાડો, એરે એની પ્યારી પ્યારીરે રામ ૧૦૦

* * * * *

સીસાના રસ પ્રાણીને પાઓ, એ તો એતું મધપાન જાણોરે રામ.

હત્યા કીધી તે છવ સામા ઉમા છે, તેની વચે એને નાખોરે રામ.

વિશ્વાસઘાતી મહાપાપી એ, એનો નવ ઉદારેરે રામ.

કવિ-જમણએ દામણ દીધા ધણા ત્યારે, પ્રાણી કષ્ટપાંત ધણું કરેરે રામ.

કાઢો કાઢો મને દુઃખમાંથી કાઢો, એકવાર ઉદાર કરોરે રામ.

ધગધગતા લોહના દામે ઉઠાડે, જમને દયા નવ આવેરે રામ.

જમપુરીનો માર્ગ છે બહુ કપરો, દયાદાન વિના ચલાય નરે રામ.

પુણ્યભા પ્રાણી સ્વર્ગે સિધારે, પાપી ચાંડાળ જમપુર જાયેરે રામ.

ધર્મના વિમાન જતાંરે દીઠાં, એ રે શું જમ જાએરે રામ.

જમ-દાન પુણ્ય જેણે કર્યાં હોય તે, ઇંદ્રપુરીને પામેરે રામ. ૧૧૦

*અત્રેથી જો કડી મુજ પ્રતમાંથી કડી ગએલી હોવાથી, તે લઈ શકાય તેવી ન હોવાથી છાડી દીધી છે.

આ વિમાનમાં ધર્મદાસ છે બેઠા, ઇંદ્રપુરે જાયેરે રામ.
 જીવ-બાઈરે વીમાન તારાં બેઠારે રાખ તું, તેં શાં કરાં પુન ને દાનરે રામ.
 ધર્મદાસ-ઉનાળે મેં પરબો બંધાવી, ચોમાસે આખ્યાં વાસ ઠામરે રામ.
 શીયાળે ડગલો ટોપીયો આપી, બુખ્યાને બોજન આખ્યાંરે રામ.
 બ્રાહ્મણને મેં તો સીધારે આખ્યાં, તેને પુને વિમાન મળીયારે રામ.
 અંધા પંગાને અંન વચ્ચ આખ્યાં, બુલ્યાને માર્ગ બતાવ્યોરે રામ.
 ગરીબ ગુરખાંની હું વહારેરે ધાઓ, ખાલી દાન મેં ન છીધારે રામ.
 પરજીને માતાસમ બાળી, પરધનને હાથ ન અડાડ્યોરે રામ.
 ચોરી લાંચો મેં નજરે ન ધારી, વિશ્વાસઘાત નવ છીધારે રામ.
 સત્ય વચન વિના મુખ ન ઉઘાડ્યું, શ્રી હરિહરને બોયારે રામ. ૧૨૦
 ત્રેમે વિષ્ણુના પાદ પ્રક્ષાલ્યા, હરિ નામ મુખથી ન મુક્યુંરે રામ.
 બુખ્યાને બોજન તરસાંને પાણી, આપવાને હું ધાયોરે રામ.
 ગુપ્તદાનો મેં ધણારે છીધાં, તે પુને વિમાન મળ્યાંરે રામ.
 દાદા પ્રાણીને દુઃખ નવ દીધું, સદા સૌને સુખ આખ્યાંરે રામ.
 માત પિતાની સેવાઓ છીધી, તે પુને વિમાન મળ્યાંરે રામ.
 રમત ગમતમાં જીકું ન બોલ્યો, કુડી શ્યામ ન પુરીરે રામ.
 પ્રાણી માત્રના મન ન દુઃખાવ્યાં, તે પુને ઇંદ્રપુરી જાઉરે રામ.
 કવિ-પાપી પ્રાણી તો કપાળ કુટે, મેં તો ધણાં પાપ છીધારે રામ.
 હવે ગતિ મારી શીરે થાશે, જમના માર ક્રમ સેહેવાશેરે રામ.
 છટે પગથીયે પ્રાણી જેમ તેમ ચડીયો, સાતમે પગથીયે કુંડ દીધારે રામ. ૧૩૦
 ચોરે બેસીને જોણે ચાડીયો ખાધી, જીડી સાબો ધણી પુરીરે રામ.
 એ પ્રાણીને પેલા કુંડમાં નાખો, એની એ ગતિ થાશેરે રામ.
 કાન ખજુરા એના નાકમાં પેસશે, હડીયા આખો કોતરશેરે રામ.
 સતાવીશ મહાધોર નર્ક છે ત્યાં, પ્રાણીને પિડા પમાડોરે રામ.
 જમના દુતો ત્યાં દુઃખ ધણું દે છે, છીડા કુતરા કરડી ખાયેરે રામ.
 જમ રાજ કંઈ દયા ન આણે, જમડાઓ અંગ ચુટી ખણેરે રામ.
 ત્યારે પ્રાણી ત્યાં બહુ બહુ રડે, પણ ત્યાં કોણ મુકાવેરે રામ.
 પાપી જીવ ત્યાં બહુ બહુ વિતવે, જમને દયા ન આવેરે રામ.
 અનેક નર્કની પીડા બોગવે, ત્યારે પ્રાણીથી છુટાએરે રામ.
 સ્વર્ગ નિસરણીનાં સાત પગથીયાં, સિખે સુણે નેજે કાઢાં ગાયેરે રામ. ૧૪૦

ભટ પ્રેમાનંદ એમ કહે છે, વૈકુંઠ તેના વાસ થાયેરે રામ.
 વીરક્ષેત્રમાં વાસ કરે છું, કવિતા કંઈ નવ જાણુરે રામ.
 કાવ્ય શાસ્ત્રના સહસ્ર પગથીઆં, તેમાં પેહેલે પગથીએ ચઢ્યોરે રામ.
 કાવ્ય કવિતા કંઈ નવ જાણુ, પેહેલી કવિતા કીધીરે રામ.
 ઉરનિભીતે નિસરણી ગાઇ, પાપીને સંહ મેં દીધીરે રામ.
 ભટ પ્રેમાનંદ શી વિષ્ણુને સેવે, જમજમ્ય રણુછોડાયરે રામ.૧૪૬

સ્વર્ગ નિસરણી સંપૂર્ણ.

સત્તમ સ્કંધ.

આધ્યાય ૧ લો.

રાગ આશાવરી.

શ્રી ગુરુ ગોવિંદનું ધ્યાન ધરું, સરસ્વતિને પ્રણામન કરું;
શ્રી હરિ ગુણ ગાવા મન આદર્શરે.

ઢાળ.

આદર્શ મન હરિ ગુણ ગાવા, કૃપા કરે ગોવિંદ;
પદ્મમસ્કંધ પૂરણ હવે, હવે કહું સપ્તમસ્કંધ. ૪
શુકદેવ પ્રત્યે પ્રશ્ન કરે, પવિત્ર પરીક્ષિત રાય;
સાધુઝગિ સંદેહ નિવારે, એમ કહીને લાગ્યો પાપ.
દેવ દૈત્ય કુંવર કરમપના, રાયજી પુછે એમ;
એકને પાળે એકને સંધારે, વેશવંચો કેમ. ૮
ઇન્દ્ર અર્થે અસુર હણ્યા, નવ ગણ્યા આહણ્ય;
દૈત્ય દમવા કારણે, દેહ ધરી અશરણુશરણુ.
શુકદેવ કહે રાય સાંભળો, નિવારું તુજ સંદેહ;
સર્વ ભૂતમાં સમાન છે, નારાયણને નેહ. ૧૨
સાત્વિક રાજસ અને તામસ, ત્રણ ગુણમય સંસાર;
સાત્વિક ગુણ સુરે ત્રણો, તામસી દૈત્ય પરિવાર.
સાત્વિક ગુણતણાં લક્ષણ, વિષ્ણુ સેવા વિશેષ;
તામસ ગુણતું એજ કારણ, ધર્મ ઉપર દ્વેષ. ૧૬
સાત્વિક રાજસે યગ્ન હોયે, શુભ કર્મ ઉપર રંગ;
રાજસ તામસે આપ પૂજા, દેવ યગ્નનો ભંગ.

ત્રિશુભાં ત્રય લોક છે, ત્રય લોકમાં શ્રીકાંત;
અસુર અધર્મ તામસીને, હરિ પગાડે શાંત.
તમે મુને એમ પ્રશ્ન કીધું, અસુર વધ સંદેહ;
નારદજીને સુધિષ્ટિરે, પૂછ્યું હતું એહ.
ધંદ્રપ્રસ્થમાં યજ્ઞ કીધો, પાંડવે રાજસ્ય;
પૂજા કીધી કૃષ્ણની, સુખી ચક્રું સર્વ કામ.
સકળ સભા આનંદ પામી, દુઃખી યયો શિશુપાળ;
સભા સાંભળતાં કૃષ્ણને, દીધી શત એક ગાળ.
ચતુર્ભુજે ચક્ર ચૂક્યું, મસ્તક છેલું તત્કાળ;
શિશુપાળ શરીરમાંથી, નિસરી તેજની જ્વાળ.
વહ્નિ જ્વાળા કે વિજળી, છૂટે તેજનો પ્રવાહ;
શિશુપાળ ધટનું તેજ કૃષ્ણે, ચૂકિયું સુખમાં.
વિમાન આવ્યું વૈકુંઠથી, શિશુપાળ પામ્યો ધામ;
સભા સર્વ વિરમે હવી, દુષ્ટને શો શુભ ઠામ.
નારદ પ્રત્યે પ્રશ્ન કીધું, ધર્મ સુધિષ્ટિરે રાય;
શિશુપાળ પાપી સુક્તિ પામ્યો, મુનિ મુને સંદેહ યાય.

વલણ.

ધાય સંદેહ મુનિ મન વિવે, હિગ્મુદ્ધ હવો છું હૃયરે;
રાત્રુ કૃષ્ણ સુક્તિ આપે, સુકૃત કીધું શુંયરે.

કડવું ૧ લું-રાગ ભારની ચોપાદ.

કહે ધર્મને વેણાધારી, શિશુપાળ હુતો અવતારી;
કહું પૂર્વ કથા વિસ્તારી, જેમ પ્રાંતિ ભાગે તારી.
ભક્ત પ્રહ્લાદના કુમાર, સનકાદિક આલેખ્ય ચાર;
વૌરલા તે વૈષ્ણવજન, ગયા વૈકુંઠ હરિ દર્શન.
તેને આચાર્ય મરમૈશ્વરની, નહિ આણુ તે લક્ષ્મીવરની;
અપિ ગયા વૈકુંઠ દારે, વાર્યા જય વિજય પ્રતિહારે.
નારાયણની આચાર્ય નથી, દુઃખ પામ્યા આરે જતી;
જોયું ભૂત ભવિષ્ય વર્તમાને, નથી ના કહી શી ભગવાને.

વિના કહે પોળિયા વારે, સનકાદિક ક્રોધ્યા ચારે;
 એવો કાણુ જે અંમને રાખે, જોસો મિથ્યા આજ્ઞા પાખે.
 હરિ દર્શનના અંતરાષ્ટ્ર, માંડી અમ સાથે શું ઠગાઈ ?
 દીધો શાપ ત્રપિ બર્ષો શોકે, જાઓ પાપી પડો મૃત્યુ લોકે.
 તમો ભક્તિ ભગવાનની જૂલો, માત ગર્ભે અધોમુખ જુલો;
 મળ મૂત્રે કાયા ખરડો, કમિ કીટ બહુ તમને કરડો.
 તમને વૈકુંઠ વાસ ન રડો, બજો જંહરાગિન ને નર્કમાં જૂડો;
 એક ધડી આ સ્થાનક ન ટકો, જાઓ જૂલા ભવમાં ભટકો.
 જરા ધૌવન અવસ્થા વેઠો, પામો જન્મ સર્વથી હેઠો;
 ભોગવો દુઃખ દાડી દાડી, કયમ કીધી જોષ્ટિકા આડી.
 નર્કે પકવાને બાથે જોલીઆ, પાગે લાગી કહે જે પોળીઆ;
 પાહિ પાહિ શરણે રાખો, મુનિ મૃત્યુ નર્કે ના નાખો.
 અમને રાખો વૈકુંઠ દૂકા, ક્ષમા કરો જોલતાં ચૂકવા;
 અમો તમારા રાખ્યા રહિયે, હવે કોને 'ના નવ કહિયે.
 અમો દાજી શોપે 'દવમાં,' ધણું દોહણું ભમણું ભવમાં;
 છીએ દીન દીન ખુંદિ બાળ, કરો કરજી દીનદયાળ.
 શાપ પ્રહારે કાયા કહિ, કીજે કરજી ત્રપિ સમદહિ;
 એવી સાંભળી દીનત્વ વાણી, સનકાદિકે કરજી આણી.
 કરો ઉપામ તીરથ ક્ષેપ, ન ટળે શાપ અમારો વજ્રક્ષેપ;
 અશ્વત્થ કાષ્ટમાં બાજો આપ, તોયે ન ટળે દીધો શાપ.
 વિષ્ણુદાસ પ્રાપ્ત છો તમો, 'શાપ અનુમદ કઈ અમો;
 હરિ ભક્તિ કરો દમ બ્રાત, તો અવતાર લ્યો તમો સાત.
 સમ જન્મ-ધાઓ શ્રી હરિ, આણે સ્થાનક આવો ફરી;
 જે ભક્તિ ન પામ દહાવ, તણુ જન્મ જન્મો વૈરભાવ.
 અસુર થઈ વઢો ઈશ્વર સંગ, ઉતારે સત્વર શ્રીરંગ;
 કરો-વૈરી થઈ યુદ્ધ યુક્તિ, તણુ જન્મે પામો મુક્તિ.
 જય વિજય કહે શીઘ્રે કરિયે, વૈરભાવ લઈ અવતરિયે;
 પાર પામિયે જન્મજ તણુ, ફરી આવિયે હરિને ચરણ.
 પછે મૃત્યુ લોક સંચરિયા, અસુર યોનિએ તે અવતાર્યા;

નારદ કહે. સુણો રાવણમૈ, ઘણા રાખે બોગવ્યાં કર્મ.
કર્યપ પિતા દિતિ માત, લા અવતરિયા એ જ્ઞાત;
મહાનામી સંસારમાં સાક્ષ, હિરણ્યકશિપુ ને હિરણ્યાક્ષ.
તેને વિષ્ણુએ પમાડ્યા મર્ણુ, ફરી થયા રાવણુ કુંભકર્ણુ;
તેનો રામે આણ્યો કાળ, હવા દતવક શિશુપાળ.
જન્મ લેવાનો આવ્યો અત, માટે મુક્તિ આપી ભગવંત;
શિશુપાળને મહાપદ દીધું, માટે તેજ પ્રભુએ પીધું.

વલણુ.

તેજ પીધુ ઋષિ નારદ કહે, ટાળ્યો સંદેહ ઋષિ રાવરે;
પ્રેમાનંદ ભદ્ર કહે કયા, થયો પ્રયત્નો અધ્યાયરે.

અધ્યાય ૨ નો.

કહ્યું ૨ જી-રાગ કેદારો.

શૌનકાદિકને કહે સુતપુરાણી, પરીક્ષિતને શુક યોગી;
યુધિષ્ઠિરને નારદજી કહે, હરિગુણુ શ્રોતા બોગી.
નારદ વાણી આશ્ચર્ય જાણી, રામ યુધિષ્ઠિર બાપે;
અપૂર્વ કયા છે એ કૃતયુગની, કોણુ કહે નારદ પાપે.
કૃતાંજલિ કરી પ્રશ્ન પૂછ્યું, રામ યુધિષ્ઠિરે;
નૃસિંહ રૂપ ધર્મ મહારાજે, કહો કોણુ મખાતરે.
શિશુપાળ વધની વારતા, નિપતી હપતી કહો આણે;
જાણું કયા રાવણુ કુંભકર્ણુની, વધ કીધા શ્રી રામે.
હિરણ્યકશિપુ ને હિરણ્યાક્ષે, દમી સૃષ્ટિ સખળી;
નૃસિંહ રૂપે દ્વદશ વિઙ્કર્યું, તે કયા નથી સાંભળી.
પ્રદહાદ કારણુ પ્રગટ હવા, સ્તંભ થકી ભગવાન;
યુધિષ્ઠિર પૂછે નારદને, કહો સાધુતણું આપ્યાન.
ઋષિ કહે સાંભળીએ રાજ, એ કયા પરમ પવિત્ર;
ભક્તરાજ પ્રદહાદજીવું, વરણુવું સત્યરિત.
દગ્ધ કરે અવઝોવને, કોટિ કર્મને છેદે;
વિષ્ણુ ચરણની પ્રાપ્તિ થાયે, જો રસ મનમાં બેદે.

નારદ કહે સુણો રાયધર્મ, બ્રહ્મ, હું હવે છું તુષ્ઠમાન;
 કશ્યપ, પિતા-દિતિ માત, ઝ્યો, કરજોડી રાજન.
 મહાનામી સંસારમાં સાક્ષ, ધી, માયું એ વરદાન;
 તેને વિષ્ણુએ પમાડ્યા મૂઢ અછેદ, શરીર વજ્ર સમાન.
 તેનો રામે આણ્યો હીમ ન ગાળે, શેષે નહિ સમીર;
 જન્મ લેવાનો આવ્યો નહિ કાયા, ન બોળે સાગર નીર.
 શિશુપાળને 'મહાપદ ન ભેદે, લોહ કાષ્ટ ન વેધે આપ;

હળાહળ, વિપ્રનો ન લાગે શાપ.

તેજ પીધું ઋષિયું ડસેજો, મંત્ર જંત્ર નવ લાગે;
 પ્રેમાર્નવ જાણે શ્રુતિકા, દર્ભ બાણુ નવ લાગે.

આંસ રૂધિરે, ન હોયે સૂત હીરનો ધાત;

અને તુલસી, એથી ન યાજી નિષાત.

અન્ન નવ ભેદે, રસકસનો ન વિકાર;

જંતુથી નાશ ન પામું, ન મારે ગજ તોખાર.

શૌન્ય પક્ષી દાનવ માનવ ભૂત, ભૈરવ સ્વકણી સિહારી;

ત્રણ જીવન ટોળે મળે પણ, ન પડે દેહજ મારી.

શ્રી પુરુષ વૃંદળ વેધે નહીં, બાધિ ન બાપે જાતે;

ન મરે ગગન ન મરે પૃથ્વી, ન મરે દિવસ ને રાતે.

હળ પત્રે નાશ ન પામું, ન મરે વન મોઝાર;

મેઢી ઉપર મરું ન પામું, ન મરે ધર કે પ્યાર.

ન હણે વૃદ્ધ ન હણે બાળક, ન હણે યૌવનવંત;

બ્રહ્મા કહે જા કલાં તેટલે, તારો ન આવે અંત.

વરદાન આપી વિધિ વળિયા, આનંદો રાજન;

શાશ્વિતપુર હિરણ્યકશિપુ આવ્યો, માંડયું રાજ્યાસન.

વૃક્ષણુ,

રાજ્ય માંડયું પુર વિષે, સંભાળું બાધનું કષ્ટરે;

અસુરે આપી આગન્યા, જાઓ દમો સઘળી સુદરે.

કડવું ઓળું-રાગ માફની ચોપાઈ.

નારદ કહે સાંભળ ધર્મ, હિરણ્યકશિપુનાં ફડાં કર્મ;

અભેદ વર વિધિયે આપ્યો, ઉન્માદ અસુરને બાપ્યો.

સ્વ ઈચ્છાએ વસુધા પર રમતો, તે સકળ સૃષ્ટિને દમતો;
 નીચ છુદ્ધિવિચારે પાપી, સૌ સેવકને આજ્ઞા આપી.
 દમો દેવ બ્રાહ્મણ ને ગાય, પીડો તાપસ ઋષિની કાય;
 ટાળો તીર્થ દેવસ્થળ, કરે અશુદ્ધ તિર્થનાં જળ.
 નવાણનાં નિર્મળ નીર, તેમાં નાખો માંસ રૂધિર;
 અશ્વત્થ તુલસીને કાપો, ધર્મ ટાળી અધર્મ સ્થાપો.
 વિપ્ર વેદ ન પામે જાગ, વારો વેદને બાંળે જાગ;
 માતૃભાવનો ફેડો લામ, બાંળે સાધુલોકનાં ગામ.
 ધૈર્ય કર્મ કરતા દોડો, પતિવ્રતા નારિને પીડો;
 જોગ જોગીના સર્વે ટાળો, સાધુ વૈષ્ણવ મદિર જાળો.
 શુભ વનમાં વહ્નિ ધૂંધ, સરોવર પાળ ફેડી મૂંઝ;
 ધર્મો જૂપ ઉપર કાપો, શુભ કર્મ સંસારનાં લોપો.
 ભાંજો હરિ કથા કીર્તન, ઋષિ ન કરે સંધ્યા વંદન;
 ન કરે સૂર્યને કો નમસ્કાર, બાંજો વર્ણાશ્રમ બ્યવહાર.
 ત્રોડો માળા હરિ નામ, પાડો ધર્મશાળા ધામ;
 પર્વનાં ફેડો જળ પાત્ર, ગાય' મુને પ્રાણી માત્ર.
 હિરણ્યમર્ભ હરિ હર' તજે, સર્વ નામ માફે જાળે;
 અધર્મ એવો પ્રવર્તવો, જાઓ આણુ મારી વર્તવો.
 આધિકાર એવા સોધ્યા, અસુર દરોહિણે કોધ્યા;
 કહ્યું સ્વામીએ તે વિધ દોડે, દે દુઃખ પ્રભને પીડે.
 પાડે દેશ ગામ ભંજાણુ, પૃથિવીમાં પડે બૂંબાણુ;
 મૂકાવે મુનિની હઠ, ત્રોડી પાડે તાપસના મઠ.
 જોગીનાં જટા વિષ્ણુ સુરતક, જળમાં બોળ્યાં ઋષિ પુરતક;
 બાળ્યાં વૈષ્ણવનાં ધરસૂત્ર, ચરકુંડમાં નાંખ્યાં મળમૂત.
 બક્તની મૂકાવી જપમાળા, લોપ્યાં અગ્નિલોત્ર હોમશાળા;
 હાહાકાર હવો સંસાર, પીડાઇ પ્રભ નર ને નાર.
 હિરણ્યકશિપુ યુદ્ધે ચઢિયો, જઇ ઇંદ્ર સંધાલે વઢિયો;
 યુદ્ધે વાધ્યા અસુર જળવંત, વળી ઇંદ્ર તે નાડો અંત.
 લીધું રાજ્ય દીધું નિશાણુ, ફરી હિરણ્યકશિપુની આણુ;
 જીવ્યાં પૃથ્વી ને પાતાળ, થયો ત્રિલોચન પ્રતિપાળ.

તમેલોકે પડી હાક, સંસાર ચઢ્યો ॥ ચાક;
કોને ગણે નહિ અભિમાની, દીપી દાનવની રાજ્યધાની.

વલણુ.

રાજ્યધાની દીપી ધણું, હિરણ્યકશિપુમય સંસારરે;
'પ્રેમ' સર્વ રદન કરે, શું સતા વિશ્વાધારરે.

અધ્યાય ત્રીજો.

કડવું ૪ શું-રાગ ઉપરનો.

શુક કહે સાંભળીએ રામ, પૂર્ણ થયો બીજો અધ્યાય;
ક્ષત્રી રાજા પૃથિવીતણા, હિરણ્યકશિપુએ હાથે હણ્યા.
ગણિવ નામે એક ગામ, તેનો રાજા સંજમ નામ;
હણ્યો તેનો પુત્ર પરિવાર, અસુર શું યુદ્ધ થયું એકવાર.
દૈત્ય સંગાતે બાળક વઢ્યા, પંચ પુત્ર સંજામે પડ્યા;
કુંવર નિકંદનની બાણી વાત, કંઠપાશ કરી મોઢી માત.
રાજાને આબ્યો વૈરાગ, હું મારો કંઈ દેહ ત્યાગ;
શું જીવું ભાખું, ધરમ્મન, નાશ પામ્યાં પત્ની ને પુત્ર,
સુખ સંભારી કરે વિલોપ, હૃદય હણે પછાડે આપ;
વારે મંત્રી નગરના લોક, રાજાનો નવ બળે શોક.
યમલોકથી આઠમા યમ ભૂપ, ધર્મ બ્રાહ્મણનું દિવ્યરૂપ;
સંજમ રાજાએ પૂછ્યું જ્ઞાન, કોના પુત્ર કોનું રાજધાન.
કર્મ યોગે મળ્યો પરિવાર, દુઃખ રૂપ ખોટો સંસાર;
પ્રાપ્તે જોતે લોકે લોક, મેહેલો કુટુંબનો મિથ્યા શોક.
અર્થ ન સરે રાયે ટળવળે, ગાંધ વસ્તુ ફરી નવ મળે;
પુત્ર પિતા અને પ્રેમદા, દુઃખ રૂપ બલો સર્વદા.
જ્યાં જ્યાં દેહ ત્યા ત્યાં પરિવાર, રાજા કીજે આત્મવિચાર;
એવું બાણી માયા તજો, શોક મૂકી ગોવિંદને બજો.
રાજા કહે સાંભળીએ રૂપી, હું સમાન નથી કો દુઃખી;
કુટુંબ સુખ ક્યમ વીસરે, યદ્દ રહે ક્યમ નાના મરે.

ગહન ગતિ એ મર્ણુજ તણી, કાણુ વાવે કાણુ લે લણી;
 જઘપિ માયા જાળ છે એહ, જાણીને મૂકાએ સ્નેહ.
 માતા પિતા અને સંતાન, એક રૂપ મુનિ ભગવાન;
 ધર્મરાય કહે સુણુ રાગન, કપોતનું કહું આખ્યાન.
 એક આદેડી હતો વિકાળ, તેણે વનમાં નાંખી જાળ;
 ઘણાં પક્ષી, આવી પાંચાં, કપોતનાં ચાર બચાં બચાં,
 મન વીટાયું મ્હો જાળમાં, કપોતડી પડી જાળમાં;
 જવ બંધાયો કુટંબ ટોળો, એકસો રૂએ છે હોલો.
 જાળે બરાયો સહુ પરિવાર, હોલો ઉપર કરે પોકાર;
 નાના વિધ કરતો આર્કંદ, ચાચે બરાવી તાણે ફંદ.
 ખીજે પક્ષીએ વાપો ધણું, કહ્યું ન માન્યું તે તણું;
 કુટંબ મોઢે કપોત રૂએ, હોલીનું મુખ ફરિ ફરિ જૂએ.
 પ્રભુનું મુખ દેખી બોલી, જાળમાંથી કહે છે હોલી;
 સ્વામી ઉતારો કુટંબનો સ્નેહ, વાધરી વેધશે તમારી દેહ.
 ઘણી પ્રીતે ન હોયે કલ્માણુ, પારધી તમને મારશે બાણુ;
 તમો કુશળ કુશળો પારવાર, માયા મૂંઝી જાઓ ભરતાર.
 કપોત કહે સુણુ સુંદરી, તું મરતાં હું જાળી મરી;
 જાળ પર બમ્બો કપોત અજાણુ, એવે પારધીએ માર્યું બાણુ.
 કુટંબ માટે કપોત મુઓ, સંજમ રાજા વિચારી જુઓ;
 કારમું કુટંબ કુંવર કામની, તિમિર ઘોરે મોલ્યા મુનિ.
 જોતું મન વાલામાં વસે, તેને કાળ અકાળે ડસે;
 કુટંબ મોહ મનમાંથી બચે, સંજમ રાજા બેઠો ધયો.
 અજ્ઞાન ટાળી આખ્યું જ્ઞાન, ધર્મરાય યમા અંતર્ધ્યાન;
 રાજને ક્રીડા અગ્નિ સંસ્કાર, રાચે વિસાચો પરિવાર.
 એણી પેર પીડી સજ્જ, હિરણ્યકશિપુનું મોહું કષ્ટ;
 કાનો માર્યો દુષ્ટ ન મરે, રાજ્ય ત્રયલોકનું બેઠો કરે.

વલણુ.

રાજ્ય કરે ત્રયલોકનું, અહમ્મની કૃપાવરે;
 બટ ત્રેમાનંદ કહે કયા, યયો ત્રિયો અધ્યાવરે.

અધ્યાય ૪ થો.

કંઠવું ૫ મું-રાગ દેશાખ.

શુકલ કહે ક્યારે, સાંભળ ઉત્તરા કુમાર;
 નારદ કહે ધર્મને રે, દુષ્ટે પીડ્યો સંસાર.
 ધરા ધ્રુવતી રે, યહ અધર્મે આતુર;
 સ્વર્ગ મુક્તિવિદ્યુ રે, અસુરથી નાહા સુર.
 ગો ગગને ગઈ રે, ધરી ગૌતું રૂપ;
 જહ ક્ષિતિયે સ્તબ્ધા રે, ઇંદ્ર ત્રિભોવન બૂધ.
 સ્વામી શી વસે રે, મેનથી સેવાતો આ ભાર;
 શક કહે શું કરે રે, કાંઈ કાપ્યા વિશ્વાધાર.
 અમર સંચર્યા રે, અજને કહેવા કષ્ટ;
 સ્વરૂપ સન્મન્યા રે, નેત્રે ધનની વૃષ્ટ.
 કર સંપૂર્ણ કરી રે, નમ્યા કમળબૂને પાપ;
 વિધિયે વરતિયું રે, ખીડે છે ઘનવરાય.
 વાસવ બોલિયા રે, કેમ છતું અમો તાત;
 વર આપ્યો તમો રે, દુષ્ટ નવ થાય નિપાત.
 ધર્મશુભ કર્મ રહ્યાં રે, તણ્યાં પિત્રે પુણસી દર્શ;
 ભગ જગન રણા રે, કંઈ વસે કરો હિરણ્યગર્ભ.
 પ્રજાપતિ બોલિયારે, ચાલો જઈએ શ્રી કૈલાશ;
 અમર વર વળ્યા રે, પંચવટનને પાસ.
 તેડ્યા ત્રિપુરાદીને રે, ગયા વૈકુંઠ ધામ;
 દ્વાર ઉઘા હરિ રે, કીધો દંડવત પ્રણામ.
 હરિની સ્તુતિ કરે રે, અજ ઇંદ્ર ને ઇશ;
 નિગમ વૈષ્ણવી રે, વિધિયે વિનવિયા જગદીશ.
 સમ ઋષિ બોલિયા રે, અવનિ દશ દિક્ષાળ;
 ખીણ પ્રજા તણી રે, ટાળો શ્રી ગોપાળ.
 દર્શન હવું નહીં રે, યહ આકાશથી વાલુ;
 સુર સાંભળો રે, બોલ્યા સારંગધાલુ.
 વર વિધિ તણો રે, અવધ ન હવ્યરી અંગ;
 મુદ્દે નવ મરે રે, અસુર થયો અર્ધંગ.

પ્રભને પીડશે રે, જ્યાં લગી કર્મના ભોગ;
 છે ધણું વેગજો રે, નાશ પામ્યાનો રે જોગ.
 પાપી પીડશે રે, સાધુ વીરલા ને વળી સંત;
 દમે હરિદાસને રે, આવશે વેલો એનો અંત.
 ત્યાં લગી દુઃખ સહો રે, એવું કરીને કીધું મુન્ય;
 સ્તુતિ કરી દેવ વળ્યા રે, તે વર્યા વનમાં શન્ય.
 દિવસ દોહલો રે, નાખે દેવ ને માનવ;
 વિશ્વ આતુર થયું રે, વાધ્યા બહુ ભૂમાં ઢાનવ.
 નારદ કહે કયા રે, સાંભળ્ય યુધિષ્ઠિર ભૂપાળ;
 સૃષ્ટિને દુઃખ વેઠતાં રે, વહી ગયા બહુ કાળ.
 રાજ્ય નિર્ભે કરે રે, દૈત્ય ઘનવ દક્ષ;
 દેવ ધણું દોહલા રે, યજ્ઞ વિના દુર્ભક્ષ.
 વિપ્ર વિસરી ગયા રે, ધર્મ કર્મ હરિનામ;
 કો સમજે નહીં રે, યજ્ઞયાગનાં જો કામ.
 પુસ્તક બાંધ્યાં રહ્યાં રે, કો પૂછે નહિ પુરાણ;
 રામ નવ કહે રે, કરે હિરણ્યકશિપુ વખાણ.
 પ્રજા વિસરી ગઈ રે, એકાદશી વ્રત રેવું;
 આચાર્ય બૂલી ગયા રે, શુચિ શરવાતું ત્રેવું.
 બ્રાહ્મણ બૂલી ગયા રે, બાણવી વેદની ધારા;
 વૈષ્ણવ બૂલી ગયા રે, વાવવા તુલસીના કપારા.
 સતી વિસરી ગઈ રે, મતિ તણી સેવા;
 ભક્તિ બૂલી ગયા રે, ભગવંત હોયે કેવા.
 જોગી વિસરી ગયા રે, તપ જપ ધુમ્રપાન;
 દાત્ર બૂલી ગયા રે, દેવાં વિપ્રને દાન.
 કૂળ વિના ચયાં રે, તીરથ વનનાં જહા;
 ધ્યાની ધ્યાન ગયાં રે, ભાગી લક્ષ્મીવરની લક્ષ.
 વિશ્વની વેદના રે, કરવા પર ઉપકાર;
 પાપીને પેટ હવે રે, પ્રહ્લાદનો અવતાર.
 શુકલ કહે કયા રે, સાંભળ્ય પરીક્ષિત રામન;
 નામ પ્રહ્લાદને રે, જન્મે ત્યારનું દુઃખ જાણ.

બકત બગવંતનો રે, હરવા ભોમનો ભાર;
જન્મ પ્રહ્લાદને રે, વર્તો જ્ય જ્યકાર.
હુંદભિ વાઘ્યાં દેવનાં રે, ઉત્સવ હવા ગેહ ગેહ;
પૃથિવી ઉપરે રે, તવ દ્વધે વરંસ્યા ગેહ.
ચતુર્દશ લોકને રે, હદે હવો ઉદ્ધાદ;
ચાર કુંવર હવારે, તેમાં વડો પુત્ર પ્રહ્લાદ.

વલણ.

બકત પ્રહ્લાદ પ્રગટ હવો, વર્તો જ્ય જ્યકાર રે;
બટ પ્રેમાનંદ કહે કથા, જોને સદાય શ્રી મુરાર રે.

કડવું ૬ કું-રાગ ધવળ ધનાશ્રી.

શુકલ કહે સાંભળ્ય રાગ, દેવ પામ્યા ઉદ્ધાદ;
ત્રણ ભુવનની બીડ બાંજવા, પ્રગટ થયા પ્રહ્લાદ.
દૈત્ય જાણે વંશ વૃદ્ધિ થઈ, પણ કુંવર કાળનો કાળ;
પ્રસવ વેળા વિષ્ણુ વિષ્ણુ વદે, શોભે તિલક તુલસી માળ.
હુંદભિ વાઘ્યાં દેવ તણાં, દાનવ બંધન તૂટ્યાં;
વેદ ધુનિ મુનિવર કરતા, આફણીએ પુસ્તક છૂટ્યાં.
ભાર ટળિયો ભુજંગમનો, હજીયો થઈ છે અવનિહ;
મુકતા રથાવર મુકતા જંગમ, ભાવટ ભાગી ભવની છ.
સંહાદ અતુહાદ હાદ કહીએ, એ નામે તનું છ;
જેઈ પુત્ર પ્રહ્લાદછ, રામનું હરખું મન છ.
ચાર કુંવર હિરણ્યકશિપુને, ગીત ગવાયાં ઘેર ઘેર છ;
ત્રણ પુત્ર પિતાને વાતા, પ્રહ્લાદ સાથે વેર છ.
મુષિઙ્ગર પૂછે નારંદને, વેર પડ્યું શામાટે છ;
કાં દુબ્યો પિતા પ્રહ્લાદે, શું હિંડ્યો કુવાટે છ?
સાધુ સાધુ પ્રશ્ન શુભ પૂછ્યું, સંદેહ ટાળું અવશ્યમેવ છ;
શૌનકાદિક ને સુતપુરાણી, પરીક્ષિત ને શુકદેવ છ.
પુણ્ય પવિત્ર પ્રહ્લાદ હવા, પાપીને મંદિર છ;
અશ્વત્થ જ્યમ ઉગ્યો બાવળમાં, વાયસ કુળમાં છીર છ.
અંસજ વંશે વિપ્ર પડે જ્યમ, રાહુમાં ચંદ્ર જ્યોતિ છ;
અમુર કુળ પ્રહ્લાદ અવતર્કી, મહિપને મસ્તક મોતી છ.

મૂર્ખ વશ પુસ્તક પડિયાં, કદ્યને વાણી મધુરી છ;
 ત્યમ દાનવ કુળ પ્રહ્લાદ જન્મ્યા, અગ્ન નાભ કરતુરી છ.
 દંભ દળણુ દરિદાસ દાનવકુળ, આચારી આચર્યું છ;
 સાત વર્ષનો સાધુ શિરોમણિ, મૂકે નહીં સ્મર્યું છ.
 અહા વિના તેને દંધ નવ બાસે, છેદી અગ્નિની ઓટ છ;
 રાગ રાગ કરંતો હાડે, સહુને નામે કોટ છ.
 સર્વ ભૂત સમદષ્ટે નિરખે, વાત કરે દરજોડી છ;
 હરિ હરિ કરતો હાડે પુરમાં, સાચવે કીડી મંકાડી છ.
 ગૌ વિપ્ર તુલસી વન વાહું, જીએ જોગી જતિ વૈરાગી છ;
 લધુ વય લક્ષણુ ગુણવંતાનું, લક્ષ્મીવર લે લાગી છ.
 હિરણ્યકશિપુએ તેડીને પૂછ્યું, કેને બળે છે મોઢે છ;
 માળા ધાલી સમરણી બાલી, અંગે છાપા ચોઢે છ.
 મારા કુળમાં વૈજયંતી થી, જ્ઞાન પામ્યો તું પૂરો છ;
 વંશ સત્તવણુ પેટ પડ્યો, તુલસીમાં ધંતૂરો છ.
 તારી જતુનીને લાંછન લાગે, પુત્ર નોગે તું મારો છ;
 કર્મે જોગે કુંવર પામ્યો, 'કુળ માંહે અંગારો છ.
 મંત્રી કહે મહારાજ પ્રત્યે, હરિ બળ્યો તે ચૂક્યો છ;
 ઘેલપણુ જાએ ડાહ્યો થાએ, નિશાળે બણવા મૂકો છ.
 શુક્રાચાર્યને સોંપી આપ્યો, બલી ભાત બણાવો છ;
 દેવ તજી ગુને બળે રે, પ્રતાપ મારો જણાવો છ.

વલણુ.

જણાવો મહિમા માહરો, હિરણ્યકશિપુ તારો તાત રે;
 સમજાવો પ્રહ્લાદને, વિસારે વિષ્ણુની વાત રે.

કડવું ૭ સું.-રાગ દેરી.

બાળ સોંપી આપ્યો ભૂપાળેરે, પ્રહ્લાદ ગયા નિશાળેરે;
 ઉજવળ ઘોડીએ ચઢિયોરે, દાસ પાસે ખાટીને ખડિયોરે.
 જાતાં ન કીધો પ્રમાદરે, ગુરુ ઘેર આવ્યા પ્રહ્લાદરે;
 જાતાં સહુનાં ગન સુખ પામ્યાંરે, નિશાળીએ મસ્તક નામ્યાંરે.

શુભ સંમત સ્વામી તમારીરે, દીપી નિશાળ રહી અમારીરે;
 પ્રદક્ષાદણ ખેલ બણવારે, માંઝા ગોવિંદના ગુણ ગણવારે.
 પાટી માંહે લખે રામ નામરે, ખીન્નાં સર્વ વિસાર્યા કામરે;
 બે માસ ગયા એમ વહીરે, આંક વિદ્યા શીખ્યો નહીરે.
 દ્વિરણ્યકશિપુએ તેડ્યો તનરે, પુછ્યું શું કીધું અધ્યયનરે;
 શીખ્યું હોય તે બણી દેખાડરે, મારા મનને હર્ય પમાડરે.
 બોલો બોલો બુદ્ધિ બળિયારે, જોજી અક્ષર કેવા વળિયારે;
 તારી વિધાનું મુજને કાડરે, જોજી શીખ્યો શું આંકનો મોડરે.
 બોલ્યો પ્રદક્ષા કરી પ્રણામરે, પાઠ કીધા વિષય સહસ્રનામરે;
 બણે ગોવિંદ માધવ મોરારીરે, બણે નતે વિષય વાણી અકારીરે.
 સાંભળી જવ એવી વાણીરે, દ્વિરણ્યકશિપુતો દાઢ્યો પ્રાણીરે;
 કાણે બોલ શીખવ્યા મેલારે, ગોવિંદ ન કહીએ ઘેસારે.
 પાટી ખડિયો લીધો ફાકટરે, બણો વિદ્યા પુત્ર પોપટરે;
 તવ બોલ્યો પુત્ર પ્રતાપિરે, ખીજી વિદ્યા વિધવેત્ર વ્યાપીરે.
 રાયે જણ્યું અકાર્યરે, તેડાવ્યા ગુરુ શુક્રાચાર્યરે;
 ગુરુ માઈ કુળ બગાડ્યુંરે, કાણે સૂતને ઘેલુ લગાડ્યુંરે.
 જો તમ સંરખા અધ્યાસરે, તો કાં લાગે કુળ માફરે;
 કહીએ પુત્ર પાધફે બણારે, ન બણે તો ચોંટી ખણારે.
 મારો કુન્નર થયો કુળ બેડારે, આખબે વાંસો ઉઝેડારે;
 તેણી વાતે હું રજિયાતરે, ન મૂકશો દિવસ ને રાતરે.
 ગુરુ કહે સુણો મહારાજરે, અમો વૃદ્ધનું ન હોય કાળરે;
 એ બાળક શુભચંત માનીરે, રહું બણતાં રીસ કરું શાનીરે.
 શંકામર્ક છે મારો પુત્રરે, શીખવશે તે આંક સૂતરે;
 હું ઘરડો ધોળુ થયુ દાહુરે, ક્યમ બાળકને હાય ઉપાધુરે.
 હરિમંત આચાર્ય જણ્યોરે, તે માટે કોઈ ન આપ્યોરે;
 હરિમંતને દમતાં નકરે, તેડાવ્યા પછે શંકામર્કરે.
 ગુરુ સૂતને કહે બૂપાળરે, વૃદ્ધ વડે ન રહે નિશાળરે;
 દયાસિંધુ શુક્રાચાર્યરે, ન સરે શાંતિથી કાર્યરે.
 નેણુ રાતાં રીસે જણાવોરે, બય દેખાડીને બણાવોરે;
 પ્રદક્ષા સાંભળતાં કહે રાયરે, ન બણે તો દેજો શિક્ષાયરે.

રામનામ લખે જો દાચેરે, પ્રહાર કરજો બાંધી રતંબ સાચેરે;
 જો ગોવિંદ બૃધર બાખેરે, તો હસ્તી આગળ નાખોરે.
 જો કંઠે રાખે માળારે, તો સર્પ વળગાડો કાળારે;
 જો મેજે વૈષ્ણવની ટોળીરે, ચઢાવી પર્યંત નાખો ટોળીરે.
 જો મુખે કહે રામરામરે, તો જીવ્હાએ દેજો ડામરે;
 જો તિલક ચીરે લેલાટરે, તો ખાડ ખણીને દાટરે.
 જો રમણી રાખે કરમાંરે, નાખો ચાણુ બાંધી સાગરમાંરે;
 શ્રવણે તુલસી ધરે કો કાળેરે, તો કાનમાં સીસું દાળેરે.
 જો અંજે છાયાં ચોઢેરે, લેછ નાખો વાધને મોઢેરે;
 જો ખેસે તુલસી કપારેરે, તો નાખો કૂપ મોઝારે.
 ભેટે અશ્વત્થ ભરી બાધરે, તો ભેટાડો હંતા સ્થંભ સાધરે;
 મનમાં જપે જો સારંગપાણુરે, હૃદય ઉપર મૂકો પાપાણુરે.
 મેં કહ્યું તે કરજો ભુંડું બણુતારે, હું પ્રસન્ન પ્રલ્હાદને હણુતારે;
 ત્યારે જોહ્યો શંડામર્કરે, યારો પાધરો અમારી ફર્કરે.
 મારા ગુરુજી છો વિચિક્ષણુરે, મૂકાવો એનું અપલક્ષણુરે;
 જો વિદ્યા મૂકે ફૂડીરે, તમને દક્ષિણા આપું રૂડીરે.
 જોગ કહીને ગુરુ વળાબ્યારે, પ્રલ્હાદ નિશાળે આબ્યારે;
 ખેલ યથા સહુ બાળરે, પ્રલ્હાદે મળબ્યા ગોપાળરે.
 ગુરુ દેખતાં બજે સૌ તોભેરે, ગુરુ વિના હરિ મુખ જોભેરે;
 યથો સકળ વિદ્યાનો પાઠીરે, ગુરુ જાણે દુર્ધૃદિ નાઠીરે.
 ગયા હિરણ્યકશિપુ ભણીરે, રામજી આપો વધામણીરે;
 કુળદીપ કુંવર તમારોરે, રામજી-શ્રમ જીઓ અમારોરે.
 ભૂપ પામ્યા મન ઉલાદરે, ધવ ધવ તેજબ્યો પ્રલ્હાદરે;
 આવો પુત્ર પ્રાણુ પે વાલારે, વિસરી દુર્ધૃદિ કંથમ કાલારે.
 વિષ્ણુ ભજન ભલે યાજ્યુંરે, તેં મારું કુળ અજવાળ્યુંરે;
 આજ પુત્ર વંન હું કીધોરે, એવું કહી હૃદયા શું લીધોરે.
 મુખથી મુક્તાદ્વજ કાઢોરે, શિષ્યા તે ભણી દેખાડોરે;
 પ્રલ્હાદ કહે ગુરુ પ્રતાપરે, બણ્યો હું નારાયણુ જાપરે.
 બીજીવિદ્યામાં સારન દેખુંરે, શિષ્યો રામ નામ શુભ લેખુંરે;
 ભલો ભણ્યો તે બ્રહ્મઅક્ષરરે, કકા તે કમળાવરરે.

શિષ્યોતેવિષ્ણું સિદ્ધાંતરે, ભણ્યા મહાદેવ જોવા મહંતરે;
 પિતાજી બોલો જે ગોપાળરે, રાજાને લાગી જવાળરે.
 ગુરુ પુત્રને દોષજ દીધોરે, તમો બાળ ઘણું ઘેસો કીધોરે;
 શીખવ્યાં શત્રુનાં ચરિતરે, મારું મુજ કર્યું અપવિતરે.
 તમો મોટા મળ્યા અધ્યાસરે, શત મણુ તેલે અંધારે;
 મુનિ કહે નથી મારો વાંકરે, નિશાળે તો બહુ છે આંકરે.
 કીધો ધનુર્વેદનો પાઠરે, સભામાં શ્રુત્યો શો ડાઠરે;
 પિતા કહે પુત્ર પાપીરે, તુને કાણે દુર્બુદ્ધિ આપીરે.
 તુને શિક્ષા દીધી અનેકરે, કુંજ બોળણુ વંશ વત્તેકરે;
 મારા શત્રુને કેમ ધાયરે, શત ખંડ કહું જીવ્યાયરે.
 તવહસી બોલ્યો હરિદાસરે, પિતાબજે બજે શ્રીઅવિનાશરે;
 રામ કૃષ્ણ કહો મન વાસેરે, કાળ મરડી નાખશે કાલેરે.
 હવે વૃદ્ધ અવરથા બ્યાપિરે, થાઓ જગજીવનના જાપી.

વલણુ.

જગજીવનના જાપ જપતા, હણે નહીં પિતા કાળરે;
 પાવક પ્રકટ્યો પુત્ર વચ્ચે, કોપ્યો કતાંત કાળરે.

કંઠશું ૮ મું-રાગ મારૂં.

હિરણ્યકશિપુ હો મડ્યોરે, હાકેટ્યો હરિદાસ;
 બાધો મારો તાડો પછાડોરે, બ્યાં લગી નિસરે શ્વાસ.

હરિ હરિ હસે છે પ્રલ્લાહ, પિતા પુત્રને લાગ્યો સંવાદ. ૨૬.

રીસ ન કીજે રાવજરે, કીડી ઉપર ફૂવાડો;

અભિમાન ન કીજે તાતજરે, સૌને મરવાનો દાડો હરિ હરિ.

નારાયણતું નામ ન મૂકરે, સુખે ફેડો મારો હામ;

પ્રહાર કરો જાહુ ચેરનારે, રાખનારા મુને રામ. હરિ હરિ.

સેવકને આપી આગન્યારે, પુત્રનો આણો કાળ;

સૂગીએ દેહશ તમનેરે, જો જીવતો દેખીશ બાળ. હરિ હરિ.

જો સૂત નોએ શત્રુ ખરારે, મારા રિપુતું લે નામ;

આંખથી અજગો કરારે, જો કુંવરતું નહિ કામ હરિ હરિ.

રામનામ લખે જો દાચેરે, પ્રહાર કરજો બાંધી સંતભ સાચેરે;
 જો ગોવિંદ બૂધર બાખેરે, તો હસ્તી આગળ નાખેરે.
 જો કંઠે રાજે માળારે, તો સર્પ વળગાડો કાળારે;
 જો મેજે વૈષ્ણવની ટોળીરે, ચઢાવી પર્યંત નાખો ઢોળીરે.
 જો મુખે કહે રામરામરે, તો છબ્બાએ દેજો ડામરે;
 જો તિલક ચીરે લેલાટેરે, તો ખાડ ખણીને દાટેરે,
 જો રમણી રાખે કરમાંરે, નાખો પાણુ બાંધી સાગરમાંરે;
 શ્રવણે તુલસી ધરે કો કાળેરે, તો કાનમાં સીસું દાળેરે.
 જો અંગે છાપાં ચોઢેરે, લેધ નાખો વાધને મોઢેરે;
 જો ખેસે તુલસી ઠવારેરે, તો નાખો કૂપ મોઝારે.
 ભેટે અશ્વત્થ ભરી બાથરે, તો ભેટાડો હંના સ્થંભ સાથરે;
 મનમાં જપે જો સારમપાણુરે, હૃદય ઉપર મૂકો પાપાણુરે.
 મેં કહ્યું તે કરજો જીવું બણતારે, હું પ્રસન્ન પ્રહલાદને હણતારે;
 ત્યારે ખોલ્યો શંકામર્કરે, યાશે પાધરો અમારી ફર્કરે.
 મારા ગુરુજી છો વિચિત્રણુરે, મૂકાવો એનું અપલક્ષણુરે;
 જો વિદ્યા મૂકે ફીડીરે, તમને દક્ષિણા આપું ફીડીરે.
 એમ કહીને ગુરુ વળાંબારે, પ્રહલાદ નિશાળે આંબારે;
 બેઠા થયા સહુ બાળરે, પ્રહલાદે ગળાંબ્યા ગોપાળરે.
 ગુરુ દેખતાં બણે સૌ તોલેરે, ગુરુ વિના હોરે મુખ ખોલેરે;
 થયો સકળ વિધાનો પાડીરે, ગુરુ બણે દુર્બુદ્ધિ નાડીરે.
 ગયા હિરણ્યકશિપુ બણીરે, રાયજી આપો વધામણીરે;
 કુળદીપ કુંવર તમારોરે, રાયજી અમ જીઓ અમારોરે.
 બૂપ પામ્યા મન ઉલાદરે, ધવ ધવ તેજાંબ્યા પ્રહલાદરે;
 આવો પુત્ર પ્રાણુ પે વાહારે, વિસરી દુર્બુદ્ધિ ક્યમ કાહારે.
 વિષ્ણુ બજન લાલે ટાળ્યુંરે, તેં મારું કુળ અજવાળ્યુંરે;
 આજ પુત્ર વંન હું પ્રીધોરે, એવું કહી હૃદયા શું લીધોરે.
 મુખથી મુક્તાફળ કાઢોરે, શિખ્યા તે બણી દેખાડોરે;
 પ્રહલાદ કહે ગુરુ પ્રતાપરે, બણ્યો હું નારાયણુ જાપરે.
 બીજી વિધામાં સારન દેખુંરે, શિખ્યો રામ નામ શુભ લેખુંરે;
 બલો બણ્યો તે બ્રહ્મઅક્ષરરે, કકા તે કમળાવરરે.

શિષ્યોતેવિષ્ણુસિદ્ધાંતરે, બપ્પા મહારેવ જેવા મહંતરે;
 પિતાજી બોલો જે ગોપાળરે, રાજાને લાગી જ્યાળરે.
 ગુરુ પુત્રને દોષજ દીધોરે, તમો બાળ ધણું ઘેલો કીધોરે;
 શીખવ્યાં શત્રુનાં ચરિત્રરે, મારું કુળ કર્યું અપવિત્રરે.
 તમો મોટા મળ્યા અધ્યાસરે, શત મણુ તેલે અંધારે;
 મુનિ કહે નથી મારો વાંકરે, નિશાળે તો બણે છે આંકરે.
 કીધો ધનુર્વેદનો પાઠરે, સભામાં બૂલ્યો શો ડાટરે;
 પિતા કહે પુત્ર પાપીરે, તુને કોણે દુર્જીદિ આપીરે.
 તુને શિક્ષા દીધી અનેકરે, કુળ બોળણુ વંશ વત્તેકરે;
 મારા શત્રુને કેમ ધાયરે, શત ખંડ કરૂં જીવ્યાયરે.
 તવહસી બોલ્યો હરિદાસરે, પિતાબળે બળે શ્રીઅવિનાશરે;
 રામ કૃષ્ણ કહો મન વાલેરે, કાળ મરડી નાખશે કાલેરે.
 હવે વૃદ્ધ અવરથા બાપિરે, ચાઓ જગજીવનના જાપી.

વલણુ.

જગજીવનના જાપ જપતા, હણે નહીં પિતા કાળરે;
 પાવક પ્રકટયો પુત્ર વચને, કાપ્યો કતાંત કાળરે.

કંકણું ૮ સું-રાગ મારૂં.

હરિષ્વકશિપુ હડે ચડ્યોરે, હાકેટ્યો હરિદાસ;
 બાધો મારો તાડો પછાડોરે, બ્યાં લગી નિસરે શ્વાસ.

હરિ હરિ હસે છે પ્રહ્લાદ, પિતા પુત્રને લાગ્યો સંવાદ. ટેક.

રીસ ન કીજે રાયજીરે, કીડી ઉપર કૂવાડો;

અભિમાન ન કીજે તાતજીરે, સૌને મરવાનો દાડો. હરિ હરિ.

નારાયણનું નામ ન મરૂંરે, સુખે ફેડો મારો હામ;

પ્રહાર કરો બહુ પેરનારે, રાખનારો મુને રામ. હરિ હરિ.

સેવકને આપી આગન્યારે, પુત્રનો આણો કાળ;

સૂગીએ દેખશ તમનેરે, જે જીવતો દેખીશ બાળ. હરિ હરિ.

એ સૂત નોએ શત્રુ ખરોરે, મારા રિપ્પતું લે નામ;

આંખથી અજગો કરોરે, એ કુંવરનું નહિ કામ. હરિ હરિ.

પ્રહલાદને મારવારે, આબ્યા સેવક કાળ કંતાંત;
 ઘોર રૂપ બીહામણારે, કડકડાવી લોહ દાંત. હરિ હરિ.
 બાળકને બાંધી આલિયારે, લોક કરે ત્રાપ ત્રાપ;
 માર પડે પિંડ ઉપરેરે, પ્રહલાદજી હસ્તા ગ્રાપ. હરિ હરિ.
 આણ્યો સાગર તીરપેરે, જિયો બાંધતા નાખ્યા પાશ;
 વાંસા પર પડે સાટકારે, ઉછળે ને કહે અવિનાશ. હરિ હરિ.
 જિથે મસ્તક બાધિયારે, હેઠે પાવક જવાળ;
 મુખ દાઝે હરિદાસનુંરે, માછળે કહે ગોપાળ. હરિ હરિ.
 પ્રહાર દેખી પ્રહલાદનોરે, દેવ યથા દિગ્મુહ;
 વાર કીધી વૈષ્ણવનીરે, ધાયા મરડામુહ. હરિ હરિ.
 પ્રહલાદના મસ્તક ઉપરેરે, આબ્યા વૈકુંઠ રાય;
 અમૃત દટે નિર્ભયુરે, અભગ અમર યદ્ય દાય. હરિ હરિ.
 મીશળ ભાલા ભાગી પડ્યારે, યદ્ય ખાંડી ખડગની ધાર;
 હરિદાસ દાઝે નહીંરે, મુખમાં મૂકે અંગાર. હરિ હરિ.
 આન વળગાડ્યા સાધુનેરે, વળી વળગાડ્યા બપાળ;
 વિપ ન ચઢે હરિદાસનેરે, જેને ગારડી મી ગોપાળ. હરિ હરિ.
 મહિપ સાંઠ વળગાડિયારે, વળગાડ્યા મહા માર્તંગ;
 વજ્ર અંગ વૈષ્ણવતણુંરે, સર્વ દંતુસલ યથા અંગ. હરિ હરિ.
 જોના કરીને સાણસારે, ત્રોડયું સાધુનું અંગ;
 કૃપા કમળા કાંતનીરે, યથો નવ રક્ત રંગ. હરિ હરિ.
 હળાહળ ભરી આણિયુંરે, બોધ્યા અસુર અમાન;
 મૂકા નરહરિ નામનેરે, નનો કરે વિપ પાન. હરિ હરિ.
 પ્રહલાદ હસીને બોલિયારે, મરતાં શા ઉચ્ચાટ;
 નામ લેછ હરિ નામનુંરે, વિપ પીધું ગડગણટ. હરિ હરિ.
 ઝેર ઝેર ચઢી નહીંરે, કીધું છે હારરસ પાન;
 દેખી દાનવ દુઃખિયા યમારે, એ વૈષ્ણવ વશ્વસમાન. હરિ હરિ.
 સ્તંભ ધિકાબો લોહનોરે, તપ જવાળ જળહળ;
 બેટાડ્યા પ્રહલાદનેરે, સ્તંભ શીતળ હીમાચળ. હરિ હરિ.
 પર્વત શુંગે ચઢાવિયારે, જિયે જોજન સાત;
 હરિમકત ઢોળી પાડીઓરે, ધર્યા હેઠે હારથે દાય. હરિ હરિ.

હિરણ્યકશિપુને આવી કહ્યુંરે, બાળ કાળનો કાળ;
 અમથી 'અર્થ' સર્વો નહીંરે, અન્યને કહો ભૂપાળ. હરિ હરિ.
 મહારાજે મન વિભાસિયુંરે, પ્રભાળું પળવા માંય;
 પ્રહ્લાદ પાવકમાં ધાલિયોરે, શરીર ધમણે ધમાય. હરિ હરિ.
 સોની ધિકાવે સુવર્ણનેરે, કુંભાર પૂજવે પાત્ર;
 લૂહાર ધિકાવે લોહનેરે, લગ ધિકે પ્રહ્લાદનું ગાન. હરિ હરિ.
 મગનો કણ ગાંગડું રહેરે, ત્યમ પળવા માંય;
 મોટે સાદે પ્રહ્લાદજીરે, હરિ હરિ બહુતો જાય. હરિ હરિ.
 અસુરે બહાર કઢાવિયોરે, જોયું સૂતનું શરીર;
 જાણે નાણો ગંગા વિષેરે, બીનાં વસ્ત્ર ગળે બહુ નીર. હરિ હરિ.
 દાનવ મન વિરમે થયારે, ભય પામ્યો અતિ રાપ;
 એ ઉછર્યો વાડ નહીંરે, મારી રાજ્યની પદવી લઈ જાય. હરિ હરિ.
 સેવકને આપી આગ-ધારે, જમન લગ લ્યો એના પ્રાણ;
 પ્રહ્લાદ સમુદ્રમાં બોળિયોરે, મૂક્યા હૃદે પર પાપાણ. હરિ હરિ.
 ત્રીજે દહાડે કાઢીઓરે, દેરડાં વધુ વસન;
 તપ તપ પ્રહ્લાદનુંરે, ગ્રહેતાં દાર્ધ્યા સેવકજન. હરિ હરિ.
 દિગ્મૂઢ થયો દાનવપતિરે, કો કારણ રૂપ કુમાર;
 સોપી આપ્યો શંકામર્કનેરે, જીઓ બણાવો બીજી વાર. હરિ હરિ.
 હરિભક્ત બણવા ગયોરે, રાજનીતિ નિધાન;
 શાન આપ્યું નિશાળિયાનેરે, કીધા આપ સમાન. હરિ હરિ.

વસણ.

આપ સરખા નિશાળિયા કીધા, સર્વે હરિગુણ ગાયરે;
 જન પ્રેમાર્નદ કહે કયા, થયો પંચમો અધ્યાયરે.

અધ્યાય ૬ ઠો.

કંઈકું ૯ મું-રાગ રામગ્રી લહેકણી.

પ્રહ્લાદ બણાવે બાળને, બ્યારે નહોય અધ્યાય;
 અવિદ્યા મૂકો પ્રપંચની, બણો બણાવ્યું મારું-
 સુણોરે બાળક બાહુઆ, ટાળોરે અમાન;
 બળે બળે પ્રેમ કરી, તારક શ્રી લક્ષ્મણ. સુણો ૦

નિશાળ ભળ માયા તણી, અધ્યાય આહેડી; સુણો૦
 તે જીવન ને તમે જીવડા, જેસાથા તેડી.
 આચાર્યને કામ દક્ષિણાનું, મોટો પ્રપંચ બણાવે; સુણો૦
 ગુરુ કીજે વીરલા સંતને, ભૂલી વાત જણાવે.
 આંક વિદ્યા માધુકાંકલાં, બણે કાણુ ગયું ખાટી; સુણો૦
 રામ નામ લખો શુભ લેખણે, અંતઃકર્ણ પાટી.
 નિશાળ ધર્મશાળા બધી, ચઢે મૂકી હડિયો; સુણો૦
 ખડી ભરો નવધામકિતની, લેખ શુભ કર્મ ખડિયો.
 ગોપ કસ્ય બહુ જન્મનું, જીવ ફેરા ફરિયો; સુણો૦
 ખોટ ગઈ વેપારમાં, એકું અર્થ ન સરિયો.
 અગણિત વિદ્યા બણીઘણી, બહુ જન્મે આ રજિયો; સુણો૦
 ગુરુ કીધા તમે નવ નવા, પણ રામ ન મળિયો.
 કુવિદ્યાને જે જે બણે, તેને બૂડતા દેખું; સુણો૦
 નામદાર એવો કો નહિ, આપે જન્મને લેખું.
 ખોટો અધ્યાય ખોટા નિશાળિયા, બણો ખોટી વાણી; સુણો૦
 સાચી સંગત સંતની, સાચો સારંગપાણી.
 ગણીત વિદ્યા બણી બધી, કાણુ ભવજળ તરિયો; સુણો૦
 શીખ્યું મેળ્યું સર્વ ધૂળમાં, જે વિવેક ન ફરિયો.
 બારાક્ષરી પદ બારનો, -હસ્ત દીર્ઘ ને જણા; સુણો૦
 આપક અક્ષરનો ગુરુ, જીર માંહે ન આણો.
 જે અક્ષર બાવન વિધે, તેને ખોળી લીજે; સુણો૦
 મુંદર રસ છે સાતમે, તેણે રામજી રીજે.
 ત્રણ અમુલક વસ્તુ જે, તે થીપતને સમર્પો; સુણો૦
 ભૂધર ભૂખ્યો બાવનો, તન મન ધનને તરપો.
 રામ નિત્ય બણે ન્યાયને, ખટશાસ્ત્ર ને વેદ; સુણો૦
 ડહોળી જેયું ડાપણુ કરી, પણ જાણ્યો ન બેદ.
 પંડિત પોઠી જાણવા, ખાઓ ગત વિના ગોધાં; સુણો૦
 ત્રેમ વિના પોથી વહે, તે સરવે યોધાં.
 જન્મ મર્ણુ મહા દુઃખ તણી, પહેરી પાગે ખેડી; સુણો૦
 દેઈ ન ઉપદેશજ સદ્ગુરુ, સદા નાખે ફેડી.

જનની જઠરાગ્નિ વિશે, હંધે મસ્તક રેવું;
 ઝકઝો કરઝો કરમિયે, નર્કનું મહા દુઃખ સેવું. સુણો!
 મળ મૂત્ર દૂરવાસના, વેદના દશમાસ;
 રાત્ર દિવસ નિદ્રા નહીં, લાંચિ કાઢ્યો અવિનાશ. સુણો!
 બજન બૂધ્યો બગવાનનું, વિસયો વેદનાય;
 ચર્ણ પંચ મુખ મૂકતા, દુઃખ નવ કેવાય. સુણો!
 વાચા યર્ષ વિદ્યા ભણ્યો, આવિયું યૌવન;
 માત તાતે પરણાવિયો, વહાલી સ્ત્રી જન. સુણો!
 મોહ પામ્યો મહિલા વિષે, પેટ પડિયાં તન;
 ચિતા યર્ષ ચિત્તને વિષે, મારે જોષએ ધન. સુણો!
 રાત્ર દિવસ રળતો ધણું, તોય મન ન ધરાય;
 વૃદ્ધ કાપા યર્ષ જાજરી, વાધી લક્ષુતાય. સુણો!
 ધ્રુજે પગ નાસા મળે, પગા દાંત બધિર;
 તેજ ધટકું નયણાં તણું, પગો રહે મદિર. સુણો!
 બેઠો સાચવે બારણું, હાંદિજે બાળ;
 મન જાણે હું ધર ધણી, એવી માયા જાળ. સુણો!
 માયા જાળ જંજાળ એ, જુગતે જુઓ બાળ;
 મણું તણી પ્રભુ ટાળશે, મળતે ધટમાળ. સુણો!
 નિરાળિયા સહુ ગાલઆ, નાખ્યા પાટી ખડિયા;
 ઉપદેશ આપ્યો પ્રલ્હાદજિયે, સહુ પાગે પડિયા. સુણો!
 તમો ગુરુ અમો વિદ્યાર્થી, બ્રહ્મચાર બજાવો;
 શંકામર્કે નર્ક પામીએ, તમો તત્ત્વ જણાવો. સુણો!
 સત્સંગત ભક્તિ યર્ષ, મુક્તિના ભોગી;
 પરીક્ષિત પ્રલ્હાદ જે ભણ્યા, તે કહે શુક જોગી. સુણો!

વસાણું.

શુક જોગી કહે રામને, સુણતાં હોય ઉલ્લાદ રે;
 બત્રિશ અક્ષરે કરી બણે, કક્ષે શ્રી પ્રલ્હાદ રે.

કકડું ૧૦ મું-રાગ દેશાખ-હાળ ઉલટો.

કકે બણુ કરણા કર, ખણે ખાણુ બ્રમણુ દુઃખ જાય;
 ગગે ગા ગોવિદ, ધધે ધાસે નહીં શ્યામ.

નને નારાયણ જાપી, ચયે ચિંતન 'તો કરીએ;
 છછે છે હુંકડલો, જજે જળ થકી તરીએ.
 ઝઝે ઝાઝું શું કહું, નને નરહરિ મન ધરીએ;
 ટટે ટાળુ ઠગ જગતું, ઠઠે ઠાકારથી ઠરીએ.
 ડડે ડગવું મહિલા મેલી, ઢઢે ઢોળા દે ધધો;
 ધુધાર તણ લીટીનો, તતે તણગણ તે કંદો.
 થથે થડને સહાની, દદે દામોદર કેરું;
 ધધે ધરણીધરને, નને નરકે શું હેરું.
 પપે પ્રભુની પ્રીતે, ફફે ફેરા નવ ફરીએ;
 બબે બીજી વાર, બબે બવ નવ અવતરીએ.
 મમે મુકુંદ મોરારી, જજે જુગત કરી બાપો;
 રકાર અક્ષર રામ, લલે લેહ તેની રાખો.
 વવે વાસુદેવ નામને, શશે શામાટે મૂકો;
 પપે ખાધરા ખાર, મુંદર શિક્ષા કાં ચૂકો.
 હકાર હુ તું મેલી, અંતર અવિધા હરીએ;
 શિક્ષા દે પ્રહ્લાદ, બાઈ એતું રે બણીએ.
 બાકો બળે ને મીકું, તે તમો બળુજો શન્યકાર;
 આંક વિના જે મીકું, તે સહુ ખોટો છે બાપાર.
 સાધન સધળાં શન્ય, હરિ વિના અર્થ કરો નવસરે;
 સધળાં આવે કામ, આગળ આંકજ ધરે.
 કાયા વાચા મન ઇન્દ્રિય, બુદ્ધિ પ્રકૃતિ સ્વભાવ;
 તેણે કરી સંકૃત કરવા, લાઘ્યો છે શુભ દાવ.
 એવાં જે સાધન, સમર્પી ન્યારા રહીએ;
 પ્રેરક પરમાત્માવ, આપદા સ્વભાવ ગ્રહીએ.
 હરિ વિના અંતોદક, ગણુ મળ મૂતથી માહું;
 હરિ વિના અન્ન ને ગાન, તેનું ગાન મણો નાહું.
 હરિ વિના અન્ય ઉચ્ચાર, તેની જીવ્હાએ છે તાણું;
 હરિ વિના કો કહે ઉગ્વળ, તેનું કાલ થશે કાણુ.
 હરિ વિના જે જે આતુરી, તે સહુ ચૂપામાં પડશે;
 હરિ વિના બળિઆ જેહ, નેને કાળ કાલ નડશે.

માત તાત ને બ્રાત, એમદા પોતાના બાપા;
ધન ધરણી ને ધામ, કાયા ખોટી એ માયા.

વલણ.

ખોટી માયા સર્વથા, જૂઠું ઉપજે જાનરે;
દીપથી દીપ થાયે, એમ કીધા આપ સમાનરે.

કડવું ૧૧ સુ-રાગ દેરાખ-ચાલ દુહડી.

વદતા નારદ સુખ, હરિ હરિ. સુખ યુધિષ્ઠિર રાજન; હરિ હરિ.
એમ કહે રાજ્યકુમાર, હરિ હરિ. અસલ આ સસાર. હરિ હરિ.
બ્રહ્મ સનાતન બલિયે, હરિ હરિ. હું હું ભાવને દલિયે; હરિ હરિ.
મેહ માયાને ઝીતો, હરિ હરિ. બાળ અવસ્થા એતો. હરિ હરિ.
બાળક થઈ જો રમિયે, હરિ હરિ. ભક્તિ વિના ભવ ભમિયે; હરિ હરિ.
શત વર્ષ આવરણ્યે, હરિ હરિ. અર્ધ જાએ નિદ્રાયે. હરિ હરિ.
પછે રહ્યાં પચાસ, હરિ હરિ. તેનો શો વિશ્વાસ; હરિ હરિ.
દશ બાળપણામા જાય, હરિ હરિ. પચ બણે વિધાય હરિ હરિ.
દશ સગે ઝીજન, હરિ હરિ. દશમે લાવતો ધન; હરિ હરિ.
દશ અસત્યે જાય, હરિ હરિ. પચ કરે કલ્પનાય. હરિ હરિ.
ઘૌવન વહાલી નારી, હરિ હરિ. જીવ વિષમ વિહારી; હરિ હરિ.
કામરસ અતિ કૂડો, હરિ હરિ. પ્રાણ વિષમમા જૂડો. હરિ હરિ.
ભાવ ભક્તિ નવ ભાવી, હરિ હરિ. વૃદ્ધ અવસ્થા આવી; હરિ હરિ.
લોભ લલુતા વાધી, હરિ હરિ. જીવ થયો અપરાધી. હરિ હરિ.
લાગ્યો ધર જંજળ, હરિ હરિ. વિસર્પી શ્રી ગોપાળ; હરિ હરિ.
આપુશની આશા તનિયે, હરિ હરિ. બાળપણે હરિ બનિયે. હરિ હરિ.
જીવ જાણે ધન જોડું, હરિ હરિ. ન જાણે આયુ થોડું; હરિ હરિ.
વૃદ્ધ સમે કરીશું સ્મરણ, હરિ હરિ. એવે અધવચ આવે મરણ. હરિ હરિ.
વિદ્યુત યથા તમાલ, હરિ હરિ. એમ આવે કાળ; હરિ હરિ.
મરી અવતરવું નેટ, હરિ હરિ. દોહલુ જનની પેટ. હરિ હરિ.
કર્મ કરડે નકં રૂધે, હરિ હરિ રહેલુ મસ્તક જાધે; હરિ હરિ.
જીવ પડ્યો કર્મ જાળે, હરિ હરિ. જલદાગ્નિ પ્રજાળે હરિ હરિ.
એવી ચોરાશી ધટ માળ, હરિ હરિ. નાના વિધિ, જંજળ; હરિ હરિ.

અનંત ધરવી કાય, હરિ હરિ. પડવું મહા દુઃખ માંમ. હરિ હરિ.
 વનરપતિ બાર અઢાર, હરિ હરિ. ગણુતે ન આવે પાર; હરિ હરિ.
 પશુ તણા અવતાર, હરિ હરિ. અવતરવું વારંવાર. હરિ હરિ.
 જળ જંતુનું થાવું, હરિ હરિ. જીવ જંતુનું ખાવું; હરિ હરિ.
 સર્પ ને કીટ પતંગ, હરિ હરિ. મોટા દેહ માર્તંગ. હરિ હરિ.
 શ્વાન શુકર ઘટ લક્ષ, હરિ હરિ. ભુંડું ઠરવું બક્ષ; હરિ હરિ.
 પેટ ભરી નવ દ્રાવું, હરિ હરિ. માટે ગોવિંદ ગાવું. હરિ હરિ.
 દ્રાણ્ય મૂકાવે ત્યાંથી, હરિ હરિ. બજન વિના સુખ ક્યાંથી; હરિ હરિ.
 જનમ મરણ્ય દુઃખ મોટું, હરિ હરિ. સંસારનું સુખ ખોટું. હરિ હરિ.
 સુણી પ્રલ્હાદ વચન, હરિ હરિ. બાળક થયા પ્રસન્ન; હરિ હરિ.
 સરવે લાગ્યા પાપ, હરિ હરિ. અતિ કીધી કશ્યાપ. હરિ હરિ.
 દેતા પ્રદક્ષિણાય, હરિ હરિ. સ્તુતિ કરે ગુણ ગાય; હરિ હરિ.
 ઉલટ મન અતિ થાય, હરિ હરિ. ઝોળખ્યા પરમાત્માય. હરિ હરિ.
 સદ્ગુરુ તમે અમારા, હરિ હરિ. સેવું ચરણ તમારા; હરિ હરિ.
 અમે કશે નવ રીજું, હરિ હરિ. બંધ પડે બણવું ખીજું. હરિ હરિ.
 શોક રૂપ સસાર, હરિ હરિ. મિથ્યા મસ્તક બાર; હરિ હરિ.
 કંઠ્ય કાળનો માર, હરિ હરિ. અમે ઉતર્યા ભવપાર. હરિ હરિ.
 પામ્યા આત્મગાન, હરિ હરિ. મૂકે નહીં હરિધ્યાન; હરિ હરિ.
 એકેકને દેછે માન, હરિ હરિ. કરતા ગોવિંદ માન. હરિ હરિ.
 શુક કહે સુણ રાય, હરિ હરિ. પામ્યા વૈષ્ણવતાય; હરિ હરિ.
 નિશાળિયા ગુણ ગાય, હરિ હરિ. નમે પ્રલ્હાદને પાપ. હરિ હરિ.
 મૂંઝ્યાં કર્મ પ્રજાળી, હરિ હરિ. નાચે વળડે તાળી; હરિ હરિ.
 ગુરુની લજ્જા લોપી, હરિ હરિ. કંઠ માળા શીર ટોપી. હરિ હરિ.
 નિશાળ ગુરુની બાગી, હરિ હરિ. નિશાળિયા કીધા વિરાગી; હરિ હરિ.
 ભવની ભાવટ બાગી, હરિ હરિ. રામ સાથે લેહ લાગી. હરિ હરિ.
 પાટીને ખડિયા મૂંઝ્યા, હરિ હરિ. નિશાળિયાએ રાંખ પૂંઝ્યા; હરિ હરિ.
 ગુરુ પ્રલ્હાદ પ્રતાપ, હરિ હરિ. તિલક ગુદાને છાપ. હરિ હરિ.
 પ્રલ્હાદના પાગ પખાળે, હરિ હરિ. અસુર કુળ અજવાળે; હરિ હરિ.
 સદ્ગ થયા સહોદર, હરિ હરિ. કંઠે તુલસી ટોડર. હરિ હરિ.
 નિસરી મમે પરિવાર, હરિ હરિ. અસલ જાણે સંસાર; હરિ હરિ.

ગયા કરમ કલેશ, હરિ હરિ. હાલને ઉપદેશ. હરિ હરિ.
 પ્રદહાદે તત્વજ્ઞ ગાયું, હરિ હરિ. અમૃત સહુને પાયું; હરિ હરિ.
 જ્ઞાન ખડગને સાયું, હરિ હરિ. અંતર તિમિર છેદાયું. હરિ હરિ.
 કોઇ થકી નવ ખીન્ધા, હરિ હરિ. રામ રસાયણ ખીન્ધા; હરિ હરિ.
 સોર કરે સહુ ત્રાડે, હરિ હરિ. નાચે ને તાળી પાડે. હરિ હરિ.
 કૃષ્ણ કહે કરજોડે, હરિ હરિ. સાંભળી અધ્યાસ દોડે; હરિ હરિ.
 ભાગી દીડી નિશાળ, હરિ હરિ. ગુરુ કને આઠ્યા બાળ. હરિ હરિ.
 ગુરુજી પરમ દયાળ, હરિ હરિ. ભણે ભણે શ્રી ગોપાળ; હરિ હરિ.
 રખે રાખે મન વેશે, હરિ હરિ. ટોપી માળા પેશે. હરિ હરિ.

વલણ.

પેશે માળા ગુરુ તમે, આચાર્ય વિરમે થાય રે;
 જન પ્રેમાનંદ કે કથા, થયો પદ્મો અધ્યાય રે.

અધ્યાય ૭ મો.

કડવું ૧૨ સું-રાગ રામઝી.

શુકલ ખોલ્યા સુણ રાજનજી, જ્ઞાનની શિક્ષા એ આખ્યાનજી;
 આશ્ચર્ય પ્રાપ્ત્યે ગુરુનો બાળજી, બધિ વૈષ્ણવી નિપની નિશાળજી.

ઢાળ.

નિશાળ મારી ભક્તે ભાગી, સર્વ ને લાગી લેહ;
 નિશાળિયા ઘેલા થયા, રામ કૃષ્ણ વદને કેહ.
 પ્રદહાદ તેડયા શંકામર્કે, પૂછયું ગુરુ ભગવાન;
 ઉપદેશ તુને ક્યાંથી હવો, કહે ક્યાંથી આઠ્યુ જ્ઞાન.
 પ્રદહાદ વળતું બોલિયો, હવો નારદનો ઉપદેશ
 જ્ઞાન પામ્યો પરબ્રહ્મનું, ઓળખ્યા છે સર્વેશ;
 પ્રશ્ન કીધું પરીક્ષિતે, કહે શુક ભગવાન;
 નારદજીએ ઉપદેશ ક્યાંથી, કેમ આપ્યું જ્ઞાન.
 અસુર સૂતને અધ્યાત્મમે, આશ્ચર્ય સરખી વાત;
 નારદજીને ક્યાં મળી, પ્રદહાદજીની માત.

શુભ પ્રશ્ન પૂછ્યું સાધુ રાજા, શુંક કહ્યું એહ;
 બ્યાસ । ચર્ણ પ્રતાપથી, નિવર્તશે સંદેહ.
 હિરણ્યકશિપુના બધ થકી, દેવ ગયા વનમાંજ;
 અસુરપતિએ એક છત્રે, કીધું સ્વર્ગનું રાજ.
 આણુ વાર્તા ત્રયલોકમાં, આધિન સર્વ સંસાર;
 યુદ્ધે જીતી નવ શક્યા, તવ અમરે કયો વિચાર.
 વાસવે વરસાત વાપ્યો, વાર્યા વહ્નિ ભાન;
 અગ્નિ આદિત્યઉદક વિના, કયમ કરશે રાજધાન.
 વનરપતિ પોષવી નહીં, સુરે વાર્યો ચંદ્ર;
 કદ કીધું સૃષ્ટને, જવ દુષ્ટે દાઘ્યો ઇંદ્ર.
 દાહાકાર સંસારમાં, ઉદે હવે અંધકાર;
 જળ ને વહ્નિ મળે નહિ, અસુરે કીધો વિચાર.
 રિપુ શકે કેર કીધો, હું ધરું અજનું ધ્યાન;
 હિરણ્યકશિપુએ કપોળમાંથી, ઉદે કીધો ભાન.
 નેત્રમાંથી વહ્નિ પ્રકટ્યો, પ્રસ્વેદથી મેહ;
 કાર્ય ચલાવે સૃષ્ટિનું, રાયે ઉદે કીધા તેહ.
 તાણુએથી ચંદ્ર પ્રકટ્યો, અમીનો ભંડાર;
 હિરણ્યકશિપુના તપો બળથી, સુખ પામ્યો સંસાર.
 પ્રબળ બળ દૈત્યનું દેખી, ટળ્યા અમર અહંકાર;
 હિરણ્યકશિપુ તપને ગયો, કીધો મન વિચાર.
 શશિ સૂર્ય પાવક પરજન્ય, રહેશે થોડા દન;
 કીધી વસ્તુનું આયુષ વાધે, હું ધાઉ અતુરાનન.
 સાગર ત્રટે અસુર બેઠો, ધરી ધ્વજનું ધ્યાન;
 મંદરાચળની શુક્ર સેવી, એકાંત વન ઉદ્યાન.
 બહુ કાળ તપ તીવ્ર કીધો, વિધિયે આપ્યો વર;
 મૂળ આદિત્ય ઇંદુ પ્રકટ યારો, પરજન્ય વૈશ્વાનર.
 વરદાન પામી વળ્યો રાજા, સાંભળ પરીક્ષિત રાય;
 દેવતાએ ઉત્પન્ન કીધો, એવા અંતર માંધ.
 રિપુ તપને ગયો જાણી, દેવ પડિયા તૂટી;
 હિરણ્યકશિપુનું નમ્ર સર્વે, દેવે લીધું ભૂટી.

લેધ કરીને દેવ સર્વે, આબ્યા સ્વર્ગ મોઝાર;
 શુભસતી હતી ગર્ભવતી, હિરણ્યકશિપુની નાર.
 તેના ઉદરમાં બાળ હતો, રહ્યો અધોમૂખ;
 પીડાતી બાણી પ્રેમદા, ધાઈ આબ્યા નારદ૩ખ.
 નારદ કહેછે ઇંદ્રને, એ અબળાનો અવતાર;
 સાધવી છે સગર્ભા, આપણા કામનો કુમાર.
 એવું કહીને માગી લીધી, નારદ ગયા નિજ ઘેર;
 સ્વાગત કીધું સાધવીનું, ગણી પુત્રી પેર.
 નારીએ ધણું સ્તવન કીધું, માનભાવ ઋષિ મારાજ;
 રિપુ દેવથી મૂકાવી તમો, રાખી મારી લાજ.
 દોહલી વેળા દયા કીધી, તમો પિતા સમાન;
 નારદજી તમો આપિયું, આ ગર્ભને પ્રાણુદાન.
 નારદ કહે તારા ઉદર વિષે, છે કુંવર હરિનો દાસ;
 તે માટે અમો રક્ષા કીધી, થયા પૂર્ણ તારે માસ.
 એમ કહીને અબળા રાખી, હિત કરી ભગવાન;
 મન ઇંદ્રી વશ હોય ત્યારે, ગર્ભને કહે જ્ઞાન.
 પરમ ભક્ત ભગવાનનો, ઘઈ સાંભળવાની શક્તિ;
 દહાવ ભાવે બણ્યો બાળક, ઉપની હરિ ભક્તિ.
 ઉપદેશ ઉઠ નારદ તણો, થયાં આત્મદર્શન;
 માત કૃપે રહ્યો કરતો, કુંવર હરિ કીર્તન.
 હિરણ્યકશિપુ આબ્યો તપ કરી, નારદે સોંપી નાર;
 પછે પુત્ર પ્રસવ થયો, તે બણે દેવમોરાર.
 શુક કહે પરીક્ષિતને, પ્રહ્લાદજી હતા તેહ;
 ગર્ભને નારદે જ્ઞાન આપ્યું, રાય કેહે ટળ્યો સંદેહ.
 મહાપુરુષ મળ્યા વિના, નવ આવે બ્રહ્મજ્ઞાન;
 યુધિષ્ઠિર કહે નારદને, ધન્ય છો ભગવાન.
 ઉપકારી છો વેણુધારી, કીધાં ધણાં કામ;
 પછે શંકામર્કે શું કર્યું, કહો પ્રહ્લાદના ગુણુગ્રામ.
 શુક કહે પરિક્ષિતને, નમ્યા પ્રહ્લાદ ગુરુને પાય;
 માત ગર્ભે જ્ઞાન પામ્યો, નારદ અર્જુ પસાય.

વલણ.

નારદ ચણું પસાય પામ્યો, સાંભળો ઋષિ રામરે;
ભટ-ત્રેમાનંદ કહે કયા, થયો સામનો અધ્યાયરે.

અધ્યાય ૮ મો.

કડવું ૧૩ મું-રાગ ગાલી.

રાંડામઠે કીધો વિચાર, સાધુ કુળ વ્યતિરેક કુમાર;
જેને વાણું વિષ્ણુ ચરિત્ર, સંગતી કરતે થયો પવિત્ર.
ક્રોધ કરવો ન ઘટે મને, તેડી જાડું રાગત કને;
પ્રલ્હાદ સાથે નિશાળીઆ, સહુને તેડી ગુરુ ચાલીઆ.
માર્ગમાં જોણે દરિ નામ, મળે તેને કરે રામ રામ;
પ્રલ્હાદ સાધુ સમામાં ગયા, પિતા સન્મુખ ઉભા રહ્યા.
રાંડામઠે કહે રાજન, કલું ન કરે તારો તન;
બધુલા વાળો નણેય એ બાળ, વણુસાડી મારી નિશાળ.
નિશાળિયાને દરિ મદાતમ કહ્યું, મૂળશું છવન માફ ગયું;
સધળા કહે માંહો માઠ રામ, મુને લેવરાવે દરિનું નામ.
કેમ વેદએ ઉનમાદ, દ્વિરપ્યકશિપુએ તેડયો પ્રલ્હાદ;
સન્મુખ રાખી પૂછે તાત, કાં રે ગુરુ શી કહે વાત.
અધ્યયન શું કીધું ગુરુ મળે, બણી દેખાડો તે મુજ આગળે;
પ્રલ્હાદ કહે સાંભળિયે તાત, વિષ્ણુ મંત્ર શીખ્યો સાક્ષાત.
નરદરિ નાથ નારાયણુ દરિ, મંત્ર પાઠ કરૂં ધ્યાન;
ગુણસાગર જોખાળ જોવિદ, માધવ શ્રી ધ્યાન;
બક્તવત્સળ શ્રી ભગવંત, કૃષ્ણ મધિયે આખ્યો વર;
રમ્ય રામ રાજિવલોચન, કૃપા પરજન્ય વૈશ્વનાર.
અવિગત ગતિ કળી નવ જાય, સાંભળ પરીક્ષિત રાય;
પિતાંબર ધારી મધુસૂદન, એવા અંતર માંય.
શંખચૂડ વિહારણુ નાય, પ્રભુ એવા અંતર માંય.
એ મંત્ર પાઠ અંતર આણું, શ્રી દેવ પડિયા સૂરી;
સર્વે, દેવે લીધું ભૂરી.

એવિદ્યા મેં અધ્યયન કરી, પિતાજી સુખ બોલો હરિહરિ;
 રામ કૃષ્ણ વાણી ઉચ્ચરો, તાતજી તો ભવસાગર તરો.
 હરિ હરિ બોલ્યા સૌકો બાળ, હિરણ્યકશિપુને લાગી જ્યાળ;
 બાળ કાળ આબ્યો હવે તુને, હરિ નામ લેવરાવે મુને?
 હૃદયે ધ્યાન તું જોતું ધરે, તે દેવ મારી સેવા કરે;
 વરા કીધા મેં દશ દિક્ષાળ, હિરણ્યકશિપુ હું કાળનો કાળ.
 જાત્યા હિરણ્યગર્ભ હર હરિ, એક સૂત્રે સૃષ્ટિ મેં કરી;
 મારી સત્તાએ વાય પવન, મારી સત્તાએ વરસે ધન.
 મારી સત્તાએ સૌ જાગે સૂવે, મારી સત્તાએ સાગર ધૂવૂવે;
 મારી સત્તાએવિધિ લખે લેખ, મારી સત્તાએ ધરાધરે શેષ.
 મારી સત્તાએ સૂર્ય તે તપે, તો મુને મૂઢી તું કોને જપે?
 માળા ધરી લે તું માફે નામ, હું પરમેશ્વર હું પરમ ધામ.
 ચરિત્ર માફે બાવે બાખ, તુલસી માળા ત્રોડી નાખ;
 વૈષ્ણવ યજ્ઞ લગ્નબ્યો હુંય, કુળ મારામાં કોપલો તુંય.
 વણુસાકયો વેપવૈષ્ણવ યજ્ઞ, મારા કુળમાં કોણે રમણું અહીં;
 પુત્ર પાપી પેટે પડયો, રિપુ મંત્ર ક્યાંથી આવડયો.
 અસુર વાણી તારી સાબળી, શ્રવણમાં ધાલું આંગળી.

વલ્લભ.

શ્રવણ બેઠું પૂરીએ, ક્યમ સાંભળું હરિ નામ રે;
 પ્રહલાદ વળતું બોલિયો, તાતને. કરી પ્રજ્ઞામ રે.

કડવું ૧૪ મું-રાગ પંચમ.

શુક્રાંજી બોલ્યા વાણુ, પાણુ જોડી કરી રે;
 ગર્ભને નારવિચારો વાત, બોલો હરિ હરિ રે. ૨૬.
 મહાપુરુષ મળે, માન નવ કીજીએ રે;
 યુધિષ્ઠિર કહે ની, મર્ણુથી બીજીએ રે.-બોલો હરિ હરિ રે.
 ઉપકારી છો વેણુધા હું યજ્ઞને કરો રે;
 પછે શંકામર્કે શું કર્યું, મન વિચાર કરો રે. બોલો.
 શુક કહે પરિક્ષિતને, ના પ્રપંચે ભર્યો રે;
 માત મર્ણુ જ્ઞાન પામ્યો, પચાને આવ્યો રે. બોલો.

માયાના વિલાસ, બૂપ બૂલા બમો રે;
 ચંચળ પામી રાજ્ય, વિશ્વને શું દમો રે. બોલો.
 મધ્યાહ્ન દુભની છાંય, પ્રાપ આયુ એવું રે;
 એવા ઉપર તાત, દોને દુઃખ દેવું રે. બોલો.
 દાન દયા ઉપકાર, સાધન કીજીએ રે;
 મરવું છે નિરધાર, જમથી ખીજીએ રે. બોલો.
 દોષ ગયા કોણ જાશે, અવનિને વિષે રે;
 જીવવું છે ચિરકાળ, તાત જાણો રખે રે. બોલો.
 ગિરિ તરવરને સિંધું, તેને કાળ થહે રે;
 પિતાજી વિચારો વાત, કુરાળ કથમ રહે રે. બોલો.
 અજ આદિત્ય છંદુ, અંતે તે પડે રે;
 મરવું દેખો વિશ્વ, આંખ ન ઉઘડે રે. બોલો.
 આવરિયું અંધકાર, મોહની રાતડી રે;
 સ્વપ્નવત સંસાર, રહેશે વાતડી રે. બોલો.
 આલ્યો ઠાલો જાશે, ઠાલો જીવડો રે;
 આચિંતુ માથે મળું, વાયુપે દીવડો રે. બોલો.
 અંજલિનું નીર, આયુ જાજો વહું રે;
 કોની વતી જીવતબ, રાખું નથી રહ્યું રે. બોલો.
 જંજળે બોયો જન્મ, બવ બોળિયો રે;
 બંધાયો આશા ફંદ, જેમ કરોળિયો રે. બોલો.
 સંસાર તણું સુખ દુખ, તે દેખો ધણું રે;
 છતે નેત્રે અંધ, જીલે ધર આપણું રે. બોલો.
 ભગવત સંગત સાધુની, ભાવે કીજીએ રે;
 હરિસ અમૃત પાન, ત્રેમે પીજીએ રે. બોલો.
 સર્વ ભૂત ઉપર સમદૃષ્ટ, નહે નિરસ્પર્શ રે;
 કારગા ભવના ભોગ, જોઈ નવ હરખિયે રે. બોલો.

વલણ.

હરખિયે નહિ સુખ સ્વપ્નસમ દેખી, એ શિક્ષા કહું ફરી ફરી રે;
 પ્રદાદજી કહે પિતાજી બોલો, હરખ સાથે હરિ હરિ રે.

કડવું ૧૫ મું-રાગ સામેરી.

શિક્ષા સૂતની સાંભળી, દૈત્ય રાજની દેહ પ્રજાળી;
જવાળા મનમાં લાગી, જુઓ મુને કરેછે વૈરાગી.
ઢાળ.

વૈરાગ્ય મુજને પુત્ર આપે, કર્મ કોને કહિયે;
છત્તું લક્ષ વર્ષ મેં રાજ્ય કીધું, હવે જોગી યદ્યપે.
અઠ્યાસીસહસ્ર મેં ત્રપિજોયા, અઠાંડ ત્રણજોધ વળ્યો;
કોણે ન કહ્યું જ્ઞાન મુજને, પ્રદહાદ ગુરુ મોટો મળ્યો.
લાજે નહિ ઉપદેશ દેતાં, બોલતો નવ બિયે જાળ;
જગત ઝીતી વશ વર્તાવ્યું, મુને શું કરે કાળ.
પ્રદહાદ વળતું બોલિયા, તમો જગત ઝીત્યું ભૂપતિ;
પંચ સુભટ પટ રિપુ પુઠે, તમો તે ઝીત્યા નથી.
કામ ક્રોધ મત્સર મોહ, મોટો આરિ અહંકાર;
લોભ લૂટી લે રે સર્વથી, ન પહોચે જુગ ને વાર.
એકાદશ ઇંદ્રી નથી છૂતી, કરો કુડી કરણી;
કર્મ ભારે બૂડશે રે, તરશે કયમ વૈતરણી.
દશે દિશ તમો યુદ્ધે છૂતી, વશ ક્રાધાં અઠાંડ;
વિશ્વ પીઠ પિતાજી છે, દોહસો જમ દંડ.
શું નાચો મર્કટ થઇ, નચાવે માયા પાપિણી;
વિષય વિષ અહ્યું પિતાજી, ડસશે તૂળ્યા સાપિણી.
ભોગ ભવનને ભામની, સ્વપ્નસપ્ન જણી તજે;
અભિમાન મમત્વ મૂકી કરી, ભગવાનને ભાવે ભજે.
પડ્યા જાળે અંધકાળે, સગુ નહિ કો હરિ વના;
જે રામ નામ બણે નહિ, છેદાય તેની રસના.
પ્રદહાદ વચને પાવક પ્રકટયો, પિતા બોલ્યો વાણી;
સેવકને આપી આગન્યા, એને સ્તંભે બાંધો તાણી.
કહેતામાં અસુર ઉડી ધાયા, મુખે કરી સિંહનાદ;
તાણી બાંધ્યો સ્તંભ સાચે, દાનવે પ્રદહાદ.
ત્રય લોક માંહે હાક વાગી, હવો હાહાકાર;
વિશ્વ કહે વૈષ્ણવની વારે, ચઢો વિશ્વાધાર.

પરમહંસ પીડાએ પરબ્રહ્મ, પ્રજ્ઞ કરજો પક્ષ;
 બાંધ્યો થકો હરિદાસ હસે, લક્ષ્મીકાંત સાથે લક્ષ.
 નય નિવાસી મળ્યા જોવા, અમર અંતરિક્ષ જોય;
 પ્રલ્હાદજીની માવડી તે, બંધન દેખી રોય.
 કાલા કૂખે કાં પડ્યો, મંદભાગ્યણી હું માત;
 ભક્તિ ન થટે વિષ્ણુની, જો પતિત માથે તાત.
 હાકી જોશ્યો હરિષ્વકશિપુ, ક્યાં છે તારો રામ;
 પ્રલ્હાદ કહે બ્યાપિ રહ્યો છે, નથી અજગો કામ.
 કોણુ માત તાત ગાત તેની, ગોત્ર કુળને કર્મ;
 પ્રલ્હાદ કહે કહેવાય નહિ, બ્યાપક શ્રી પરબ્રહ્મ.
 બ્રહ્મ કોણુ છે હું વિના, બ્યાપિ રહ્યો છું હુંય;
 પુત્ર કહે પ્રતાપ રામનો, ભૂલો ભરે છે શુંય.
 રામ તારો ક્યાં છે કુણુદિ, તે હુથી નાકો ફરે;
 પ્રલ્હાદ કહેછે અંતર્યામી, જગત તે વડે દેહ ધરે.
 યેલા જગત તો છે કર્મ વડે, મારી સત્તાએ સંસાર;
 કર્મ તેવાં પિતાજી મારો, રામ આપે અવતાર.
 એવો તારો રામ છેતો, મુને કાં જીતે નહિ;
 પ્રલ્હાદ કહે વરદાન આપ્યું, તે વેળા વિસરી ગઈ?
 વરદાન તો મુને અજ આપ્યું, લીધું તપો બજે કરી;
 કોણુ ગચ્છુ એ અજ તણું, વિધિમાં મારો શ્રીહરિ.
 આશ્યા હરિ તારો કોણુ છે, નામ રસનાએ જપે;
 અરિ હિરણ્યકશિપુ તારો, શશિ સૂર્ય રૂપે તપે.
 આદિત્ય ઇંદુ મારા સેવક, આશ્યાએ મેરે પુઠે ફરે;
 તારા તનમાં રામ મારો, તેનું કહ્યું સહુએ ફરે.
 વહ્નિ પ્રકટયો વાઙ્મયી, બીજો કોણુ મારે વિખે;
 અરે અશાની બાળકા, અઘટતું જોલે કાં મુખે.

વલણુ.

મુખ તારું ભંજન કરું, કયમ કલો મુજમાં રામ રે;
 પ્રલ્હાદ બાપે રામ પાપે, નથી કલો દમ રે.

કડવું ૧૬ મુ-રાગ સોરઠ-પંચમ.

હિરણ્યકશિપુ હઠે ચઢ્યો, બોલ્યો પાડી ત્રાડ;

મૂકું નહીં તને જીવતો, તારો રામ દેખાડ;

દેખાડ દેખાડ, તારો રામ ક્યાં છે ?

ચરાચર વ્યાપિ રહ્યો, તારો વ્યાપક રામ;

છટ્ટદેવ દેખાડ્યા વિના, તારો ફેડું ઠામ. દેખાડ.

પ્રહ્લાદ હસીને બોલિયો, ફાકટ શી રીસ;

હું કંઈ દેખતો નથી, વિના શ્રી જગદીશ.

જુઓ જુઓ પિતા, મારો રામ છાં છે.

નર અમર બહુ આતમા, અવનિ ને આકાશ;

જેતાં કંઈ બીજું નથી, સધળે શ્રી અવિનાશ. જુઓ.

વિચારી જુઓ તાતજી, મિથ્યા એ અહંકાર;

જાણો છો તમારી દેહનો, કાણ છે વહેનાર. જુઓ.

રામ તણી શક્તિ કરી, પક્ષી ઉડે ગગન;

ગતિ જોઇ જોઈદની, હું થયો છું મગન. જુઓ.

અછેદ અછેદ અવ્યક્ત છે, મારો છટ્ટ દેવ;

તેણે તમ જેવા લક્ષનો, ઉતાર્યો અહમેવ. જુઓ.

નિકટ મારો નાથજી, રખે જાણો દુરસ્ત;

મુને ઉજી વાધુ વાધે નહિ, શીર દરિનો હસ્ત. જુઓ.

મર્ણ થકી મૂકાવશે, તે સાચો સ્વામ;

નહિ મૂકું તુને જીવતો, હવે હણું એ ઠામ. દેખાડ.

પ્રહ્લાદ સ્તુતિ દરિની કરે, અહો ગરડાગરડ;

વારે ચઢજો વિઠલા, દુઃખ પડિયું છે પ્રોદ.

આવો આવો મારા રામજી રડા.

તમ વિના મારે કો નથી, આ ટાંણે સંસાર;

એવું કો મળે નહીં, લૂવે આસુ વાર. આવો.

દૈત્ય બીહાવે મુજને, હું નાનેરૂં બાળ;

શોક સાગરમાં ખૂડતાં, તારો શ્રી ગોપાલ. આવો.

સ્વજન સર્વ શત્રુ થયું, પિતા જેવો જમ;

તમો વૈકુંઠે કિઠા કરો, હું જીવું કથમ. આવો.

નિપત પડી વેદને, બુઝ્યા જળ પૂર;
 તમો મચ્છ યમ મુકાવિયા, દણો અંખામુર. આવો.
 કમળ કારણ સાગર મધ્યો, ધર્મ કૂર્મ રૂપ;
 સાલ કરી તમો સર્વની, મુને મૂકો કયમ બૂપ. આવો.
 ગમ વસુધા તમથી વળી, દણો કાકો દિરણ્યાક્ષ;
 ભક્તવત્સળ ગિરદ તમ તણું, વેદ પુરે સાક્ષ. આવો.
 અતે મુને મૂકશો નહિ, વિશ્વ વ્યાપિ આપ;
 પ્રતિત યમ છે તમતણી, લીધો અંખરિપ સાપ. આવો.
 બાર પોતાનો રાખીએ, કહાવો ભક્તવત્સળ;
 પ્રકટ દર્શન દીછએ, જાણે સ્પષ્ટ સકળ. આવો.
 પરશ્વજ પિતા છે માહરા, મધુસૂદન માત;
 કુંડુળ કેશવ છે સહી, બૂધરજ મારે બ્રાત. આવો.
 ન્યાત મારે નરદરિ, તમો મિત્ર મોરાર;
 પાસુ તાર પુરયોત્તમા, અન્ય નહિ સંસાર. આવો.
 એવું જાણીને આવજો, ભક્ત શ્રી ભગવંત;
 ભક્તિ ન જોશો માહરી, હું અચાતી જાંત. આવો.
 આસન ધ્યાન જાણું નહિ, ન જાણું વ્રત નેમ;
 નારદના ઉપદેશથી, રાખુ તમપર પ્રેમ. આવો.
 અભંગ અંગ મારું કર્યું, વાળ્યા નહિ પ્રહાર;
 તો સ્તંભ સાથ સંબંધ કરો, હસસે આ સંસાર. આવો.
 નામે બંધન ત્રૂટે મયાતણાં, છૂટે બહુ પ્રાણી;
 નામ મહિમા રહેતો નથી, હું બાંધ્યો તાણી. આવો.
 લોક હસારત અતિધણું, પામું હું પીડા;
 મુને વિસારી તમો કરો, વૈકુંઠે કીડા. આવો.
 જીવ્યાને જમાડીએ, જગતાને શો સાદ;
 છળીયાજ છોડવો, બાંધ્યો દાસ પ્રદહાદ. આવો.
 આરત નાદ સાધુનો, મુખી ધાયા સર્વેશ;
 દર્શન દેઈ દાસને, કીધો સ્તંભ પ્રવેશ. આવો.
 આભ્યા આભ્યા, પ્રભુ રામજ રડા.

વલણુ.

પ્રવેશ કીધો સ્તંભ વિષે, પ્રસન્ન થયા પ્રહ્લાદરે;
અસુર કો જાણે નહીં, મિથ્યા માંડ્યો વાદરે.

કંઠવું ૧૭ મું.—રાગ આર.

ગોલ્યો રાય કરીઅભિમાન, અલ્યા ક્યાં છિ તારો ભગવાન;
વડી વારનો બાધ્યો બાળ, કાં છોડતો નથી ગોપાળ.
અલ્યા તેં જપિયે મંત્ર મેલો, ગોવિંદને ભજો તે ઘેલો;
તે સંધાતે મૈત્રી કરિયે, જ્યથી વિપત વેળા હોગરિયે.
જે મારે નામે નાસે, ઘેણા તેને તું ઉપાસે;
હવે હું જઈશ હાડ, તારો પરમેશ્વર દેખાડ.
પ્રહ્લાદ કહે તાતને નમી, મારો રામ રહ્યો છે રમી;
ઘટ ઘટ રહ્યો છે તે બ્યાપી, તુને રાજની પદવી આપી.
હય હસ્તી નર વા નારી, સર્વ દેહમાં દેવમોરાશી;
પશુ પક્ષી સ્થાવર જંગમ, સચરાચર નરહરિ રમ્ય.
કીટ પતંગ જમર પ્રાણી, તેની દેહમાં સારંગપાણિ;
તળ અવનિ ને આકાશ, તેજોમય શ્રી અવિનાશ.
લોહ કાષ્ઠ જળચર જંત, ઘટ ઘટ બ્યાપક શ્રી ભગવત;
નદી સાગર સરોવર કૂપ, જ્યાં જોઈએ ત્યાં વૈષ્ણવરૂપ.
અતરિયાળ અધો ગગન, જળ અગ્નિ જગજીવન;
જઠરાગ્નિ શ્વાસોશ્વાસ, તિલ અળગો નહિ અવિનાશ.
તુણુ અમ્ર મધ્યને ત્રૂળ, ત્યાં દેખું હરિ સાતુકૂળ;
રાગ પ્રજા ને ઘસ, સહુમાં રામજીનો વાસ.
મુજમાં હરિ તુજમાં હરિ, રહ્યો સુદ્ધ મરૂપે વિરતરી;
જ્યાં હું બાધ્યો છું તાણી, એ સ્તંભમાં સારંગપાણિ.
તવ હરયો રાય ખડ ખડ, અલ્યા સ્તંભ તો છે જડ;
સ્તંભ રહ્યો રામજી વડે, હરિ વિના મંડપ તૂટી પડે.
ત્યારે કોવ ગયો જહુ બ્યાપી, આસનથી ઉઠ્યો પાપી;
છે રક્ત નેત્ર લોહી વર્ણ, અલ્યા જિયો કરી એક અર્ણ.
૫૦

જવ હાક મારી હુકળિયો, પદ પ્રહારેરોપ સળવળિયો;
 ગવં દિગ્ગજનાં ગળિયાં, પાતાળ સાત ખળખળિયાં.
 કીધી ગર્જના ધન અપાડો, યોડો ઝરમર દહાડો;
 જોજી ક્યાં છે તારો મોરારી, ધાધ રતંભને પાટું મારી.
 ત્યારે નૃસિંહે કીધો નાદ, ધરજે ધીરજ હું પ્રહલાદ;
 મંડપ ભાગ્યો કહેડડાટ, ઉભો સ્તંભ ફાટ્યો ચડચડાટ.
 અસુરનો વાળવા ડાટ, રૂપ પ્રકટયું ઝળઝળાટ;
 ગાળ્યા નૃસિંહ મડમડાટ, ઉડી સભા નાડી ફડફડાટ.
 ધમા ખાડાના ખડખડાટ, માહો માંહ થયો ચડચડાટ;
 દાધ્યા બળ્યા બુમડી પાડે, કોષ નાહા શીશ ઉપાડે.
 અડખડતા ભોમે પડતા, કો નાસે ત્રાસે ડરતા;
 દોશી પારખવણુજ વ્યાપરી, નાસે જીવ લેષ નર નારી.
 કટિઅંબર અળગાં પડતાં, પડે બાળક ઠેસે અડતાં;
 દિશા ચાર ચાંધુ માડે, શકે જમડો આબ્યો આડો.
 હોય દિરણ્યકશિપુનો કાળ, બધાનક રૂપ - વિકાળ;
 છે યુગ્મ રૂપ નૃસિંહ, કોણે સામું જોવાએ નહિ.
 વક વદન વરૂઓ વેશ, છૂટા મણિધર સરખા કેશ;
 સૂર્ય શ્રવણ યુગ્મ ફફડાવે, લાંબા દંત દાદ કંકડાવે.
 છે કર નખ વજ્ર સમાન, વધુ તેજ દ્વાદશ બાન;
 દેખી દૈત્યનાં હૃદયાં ફાટે, કાઢી છબ્હા અધરને ચાટે.
 પ્રહલાદ સ્તંભથી છૂટ્યા, બાધ્યા બંધ કડાકડ જૂટ્યા;
 સાધુ સાધુ નૃસિંહ જોલે, નહીં અન્ય ભક્ત તુજ તોલે.
 હૃદે આંખી અળગો કીધો, દિરણ્યકશિપુ ઝડપી લીધો;
 ભૂપ ઉપર નાખ્યો બૂજ, જ્યમ અજવ્યાદને મૂખ.
 જ્યમ મૃગ કેશરીના મુખમાં, જિવલી લીધો દશ નૃખમાં;
 કંઠ મરડી મારવા માંડ્યો, વિચારી મૂકી છાંડ્યો.
 તવ દેવને થયો ઉચ્ચાટ, એ જીવતો મૂક્યો શામાટ;
 શકે નૃસિંહને આવી રૂપ, મનના મનોરથ એજે ગયા.
 જો નૃસિંહ મૂકી જાશે, તો વિશ્વની વલે શી યાશે;
 દુષ્ટિયા દેવે વિચાર કીધો, બીજવાર ઝડપીને લીધો.

શુક કહે સાંભળ જૂપાળ, નેરોતો યથો સાધકાળ;
 તે માટે વાર લગાડી, પછે તાણી આડો પાડી.
 દિરખ્યકશિપુએ જાણ્યા જગનાથ, સ્તુતિ કીધીનેડી હાથ;
 માંડી પ્રણીપત કરવા, તે દીધો નહીં ઉચ્ચરવા.
 નૃસિંહે પાડી હાક, મારી અસુરને એક લપડાક;
 તે નખાંતરમાં ભરાયો, ગુહર જંઘની પેર સમાયો.
 સહવન જીવ ન જણ્યો, કો કહે નાહો કો કહે હણ્યો;
 કો કહે હસ્ત પ્રહારે હણાયો, કો કહે પૃથ્વિમાં ડટાયો.
 કો કહે મૂક્યો નૃસિંહે મુખમાં, કો કહે ભરાયો નૃસિંહ નખમાં;
 કો કહે તેજે પ્રજાળિયો, શકે સુવર્ણની પેરે ગળિયો.
 એમ અમર કરે વિચાર, એ અવિગત અપરમપાર;
 મન વિચારે શ્રી નૃસિંહ, મારો શત્રુ સમાયો કંધ.
 ભમર ચઢાવીને બાળ્યું, સપં મંડપ સ્થળ સંભાળ્યું;
 તો ઠામ રિપુનો જડિયો, અટક્યા હાથ નીસરી પડિયો.
 નૃસિંહે કુળવી દેહો, વપુવાન પ્રસે મેહ;
 વાંછી વિષધરની ગુંછળી, તેવી વક શેમાવળી.
 છે ૧ પંડ પ્રૌઢ પ્રચંડ, વાળ્યા જોજન એક જુજ દંડ;
 ધાતી આબલી જેવું કૂછ, વિષધર વાસુકી જેવું પૂછ.
 દીસે મુખ પવંતની કરાડ, ગિરિશ્રંગ જેવી દાઢ;
 નાસા છિદ્ર યુગ્મ ૩૫, જોતાં જીવ જમ એવું ૩૫.
 કોધે તપ્ત યર્ષ કાયા, બણે દાનવ લધુ માયા;
 છે હુતાશન સરખી આંખ, શું શ્રવણ ગરડની પાંખ.
 વાળી પૂછ ચઢાવ્યું શીશ, દંત કકડાવી પાડી ચીસ;
 મહાનાદ કીધો વિશ્વંમર, તેણે શખે ગાળ્યા અમર.
 ડોહ્યા અજ દિગંબર, યથો અસુર કુળમાં ઝમર;
 ધુમ્રજવાળા નગમાં લાગી, આકુણ્ણીએ બવન પડે ભાગી.
 પાપી લીધો ધરણુ રગદોળી, યર્ષ જે વેળા કાળીદોળી;
 નહીં દિવસ નહીં શર્વરી, ધરનેવ તળે નરહરી.
 નહીં અવનિ નહીં આકાશ, લીધો ઉછંગે શ્રી અવિનાશ;
 જે ઘોર કર્મેના કરતો, નૃસિંહ જંઘાપર તેને ધરતો.

રાયે જિત્તી ચઢાવી આંખી, નખ દીધા ચત્તો નાંખી;
 બઝત પીઠ ક્રોધ થયો ઉદે, રાયનું ચીરું ચડેકાઠ હ્રદે.
 હસ્ત વડે અસ્ત વતરડયાં, કાઢયાં કાળજનાં આંતરડાં;
 રૂધિર માંસ યુક્ત નસ જાળ, પ્રભુએ કંઠે આરોપી માળ.
 ગયા હિરણ્યકશિપુના પ્રાણ, વાંજ્યાં દેવ તણાં નિશાણ;
 સુખ પામી સધળી સદૃષ્ટ, યાવ કુસુમ પયની વૃષ્ટ.
 તે હિરણ્યકશિપુનું ચર્મ, કાઢી ઝોઢયું શ્રી પરબ્રજ;
 આઠ્યા અજ છંદ્ર ને ઇશ, આઠ્યા દેવ કોટિ તેત્રિશ.
 આઠ્યા ઋષિ સહસ્ર અઠ્યાસી, સ્તવ્યા અંતરિક્ષ હરિ અવિનાશી.

વલણુ,

અવિનાશીનું સ્તવન કરે, અમરવર ગુણુ ગાયરે;
 જન પ્રેમાનંદ કહે કયા, થયો અષ્ટમો અધ્યાયરે.

અધ્યાય ૯ મો.

કડવું ૧૮ મું.—રાગ ગોડી.

સ્તુતિ સહુ દેવતા કરેરે, નમો નમો. જય જય અંતરિક્ષ ઉચ્ચરેરે; ન. ન.
 અમર ઉપર કંઈણા કરોરે, નમો નમો. વિકાળ સ્વરૂપને સંવરોરે. ન. ન.
 તન તેજ સહેવાણું નથીરે, નમો નમો. સંસાર જળે સરવથીરે ન. ન.
 ઉપજાવી સહુને કાંઠણોરે, નમો નમો. દારણુવહ્નિ દેહનોરે; ન. ન.
 વિકાળ વદન ખીલામણુંરે, નમો નમો. જોષ અમો જય પામુ ધણુંરે; ન. ન.
 સૌમ્ય દૃષ્ટિ પ્રભુ કાંજિયેરે, નમો નમો. એ કૂર દૃષ્ટિથી ખીજિયેરે. ન. ન.
 નિગમ જય જય ઉચ્ચરેરે, નમો નમો. શંકર નારદ કીર્તન કરેરે; ન. ન.
 તોય રૂપ મૂકે નહીંરે, નમો નમો. તે જે સૃષ્ટિ સકળ દહીરે. ન. ન.
 નંદ સુનંદ વહાલા અતિ ધણારે, નમો નમો. આઠ્યા પાર્પદ પરમેશ્વર તણારે. ન. ન.
 તેણે સ્તુતિ જોલી બહુરે, નમો નમો. કમળા કને સુર ગયા સહુરે. ન. ન.
 સદા અવિનાશીને અનુભવોરે, નમો નમો. લક્ષ્મી નૃસિંહને આવીસ્તવોરે; ન. ન.
 પછે દેવી કમળા આવિયાંરે, નમો નમો. નાના વિષ પૂજા લાવિયાંરે. ન. ન.
 સ્તુતિ માંડી વેગળાં રહીરે, નમો નમો. સગીષ જમ્મશકયાં નહીંરે. ન. ન.
 કહે કમળા કરી કતાંજળિરે, નમો નમો. પ્રણામ કરે લળી લળીરે; ન. ન.
 કૃપા કરે ત્રિભોવનપતિરે, નમો નમો. તન તેજ સહેવાણું નથીરે. ન. ન.

વલણુ.

નથી સહેવાતું તેજ અતિશે, પ્રભ સહુ બ્યાકુળ થઈરે;
લક્ષ્મીજીની સ્તુતિ સાંભળી, પણ વિકટ રૂપ મુકે નહિરે.

કહતું ૧૮ મું.—રાગ સારંગ.

શુકજી કહે સાંભળીએ જુપ, ધણું બીઠાવે ત્રિસંહ રૂપ;
ન માની સ્તુતિ દેવતા તણી, અમર આબ્યા પ્રહ્લાદભણી.
પ્રભપતિ ને પંચવદન, હરિદાસનું કરે સ્તવન;
સાધુ શિરોમણિ કોમળ હૃદે, સહુ સુખ દેવા યયા ઉદે:
અધર્મ ઉથાપણુ હરિદાસ, તમ વડે પાપી પામે નાશ;
ધર્મ કર્મ આલતાં કીધાં, સકળ કાર્ય તમથી સીધાં.
વિકાળ રૂપે પ્રભ પ્રજાને, તે પરિતાપ તમ થઈ ટળે;
ત્રિસંહ પાસ અવાપનહિ અમે, અમારી સ્તુતિએ ક્રોધ ન શમે.
તમને કૃપા છે પ્રભુજીતણી, સૌમ્ય દૃષ્ટિ રાખે છે ધણી;
અમરનો સાંભળી આરતનાદ, પ્રભુ પાસે આબ્યા પ્રહ્લાદ.
અગાધ રૂપ તેજ જળહળ, તેજે તપ્યો સંસાર સકળ;
સેવક જોયો રનેહ સખળ, પ્રહ્લાદે જોડયા કર કમળ.
મુખ આગળ રહ્યા મસ્તકનામી, તવ યોધ્યા અંતરભની;
આવો અમુર કુળના ઈંદુ, કંઈ કો છો રનેહના સિંધુ.
સ્વામી સાંભળીએ વિનતિ, પ્રભ પીઠાએ કમળાપતિ;
કૃપા દૃષ્ટિ કમળાવર કરો, સ્વામી રૂઢ રૂપ સંવરો.
જો પુત્રને માતા તરછોડે, જૂખ્યોહું કહી કર ક્યાં ઓડે ?
જો માળી કાઠો કરમાં ધરે, તો વાડી વૃક્ષ ક્યમ ઉછરે.
એવું જાણી કીજે મયા, તમો પ્રભ સુખને પ્રકટ યયા;
હું રંકરાપની વારે ધર્યા, લક્ષ્મીવર તમો લાકડે વર્યા.
તમો હું માટે લીધો અવતાર, વળિ હું માટે દાઝે સંસાર;
હિરણ્યકશિપુનું દુઃખ જો શમ્યું, તમારે દુઃખે તપલોક દમ્યું.
ક્રોધ સંવરો વર માગુ, હઠ મૂકો ચરણ લાગુ;
એવું કહી કીધો દંડવત, આજ મુને કીધો કૃતકલ્પ.

તાં નૃસિંહને આલ્યું દાસ, લેઈ દૃઢમાર્ગ ચાંપ્યો દાસ;
 દૃઢ સ્પર્શ સાધુનો થયો, ક્રોધ ભાવ નૃસિંહનો ગયો.
 શરીર શીતળતા થઈ તતજેવ, આવી ચરણે લાગ્યા સૌ દેવ;
 શિવે માંડ્યું સંગીત ગાન, વેણા વાયે નારદ ભગવાન.
 ગુણ બણે વેદ ભારતી, ઇન્દ્રાય કરે આરતી;
 વિધિ ઉભા ઢોળે વાય, કમળાજી પખાળે પાય.

વક્ત્રણ.

પૂજા કરે પ્રહ્લાદજી, વર આપ્યો વૈકુંઠરાયરે;
 જન પ્રેમાનંદ કહે કથા, યયો નવમે અધ્યાયરે.

અધ્યાય ૨૦ મો.

કડવું ૨૦ મું-રાગ ધનાશ્રી.

પૂજા કીધી સર્વઅમરે મળી, પ્રહ્લાદ વિનવે ઉભા લળી લળી;
 અગમ ગતિ, પ્રભુની કાણુ શકે કળીરે.

ઢાળ.

કળી કો શકે નહિ, ગતિ તારી ગોપાળ;
 પ્રકટ થયા કાષ્ઠમાંથી, સૃષ્ટિ વિના રૂપ શોભાળ.
 દશ કરે સંપુટ કરી, ગિરિજાવર વાણી વહે;
 અસુર પ્રભાળક સુરપાળક, યુગ્મ રૂપ હવું જોદે.
 જ્યાં જ્યાં ભીડભક્તને, સાંસાં પ્રકટઆકમળાપતિ;
 યશ ગુણુ અમો શા વર્ણવું, અગોચર અકળગતિ.
 અદ્ય કરે સંપુટ કરીને, હિરણ્યગર્ભ હેતે નમે;
 સ્વામી જી સૃષ્ટિર્જનું, તમ વિના કોહો ક્યમ શમે.
 આધર્મ આતુર અવનિમાં, ભાર બહુ બુદ્ધગને;
 તમ વિના પ્રભુ કોણુ વિચરે, હિરણ્યકશિપુના અંગને.
 શંખાસુર હણ્યો મચ્છ થઈ, કચ્છ થઈ સાગર મથ્યો;
 હણ્યો હિરણ્યાક્ષ વરાહ થઈ, તારો મહિમા ન જાય કથ્યો.

પ્રહ્લાદ કેહે જોડી પાણી પંકજ, ભક્તવત્સળ સ્વામી સદા;
 નીચ ગૃહે દેહ ધરી પણ, જાણી મારી આપદ.
 ધાતા વિધાતા તાત માતા, પૂર્જન્ય પોપણ અંન;
 સંસારને આધાર તારો, જગદીશ જગજીવન.
 વેદ ભેદ લહે નહીં, અવિગત અકળ સ્વરૂપ;
 જીવ જીવન જગન પુરૂષ, આચાર્ય તું મંત્ર રૂપ.
 અચળ અર્જુન ઉરગ હ્રિડગણ, આદિત્ય ને આકાશ;
 ઇંદ્ર અમર ઇંદુ આદે, સૌ તારૂં રૂપ અવિનાશ.
 સ્તુતિ સુણી પ્રહ્લાદની, વિષ્ણુ રૂપ પ્રકટ થયું;
 આધાર તે નૃસિંહ તણે, તેજ ગોવિંદનું ગ્રહ્યું.
 ચતુર્ભુજ ગદા ધારી, ચક્ર શંખ સારંગ;
 મુકત ધામ મેધશ્યામ, શુભગ લક્ષ્મી સંગ.
 શોભા ધણી કૌસ્તુભની, વિરાજે વૈજયંતી મળે;
 શ્રીવત્સલાંછન ભૃગુલાંઘ્રન, માળા મુકતા ઝળહળે.
 અંગ હ્રિડ શીશ મુગટ, ચંદ્રકાંતિ ચૂડામણિ;
 મકરાકૃત કુંડળ શ્રવણે, શકે શશિ સૂર્યની શોભા હણી.
 હ્રિડગણ અથવા રવિ કિરણ, અથે તન રેખાવળી;
 ધનુષ મચ્છ સ્વરૂપ ધન, ખીતાંબર શું વિજળી.
 ચર્મ સરોજ નૃસિંહનાં, લે પ્રહ્લાદ અલિ મકરંદ;
 જમ જમ કહે સહુ દેવતા, હસી બોલ્યા પૂર્ણાંનંદ.
 પ્રહ્લાદ મસ્તક કરધરીને, કહે શ્રી ભગવાન;
 હે સાધુ સંતુષ્ટ છઈ, માગ માગ કાંઈ વરદાન.
 મુજ પુજમાં નથી અંતર, સર્વથા એ જાણુ;
 સજળ નયન હવે કરી, હરિદાસ બોલ્યો વાણ.
 પ્રભુ તૃણા શી ગંગા મળે, વહ્નિ મળે શું થીત;
 પ્રાપ્તિ થઈ તમ ચર્મની, વર ઉપર થી પ્રીત.
 ક્ષુધા શું કામદુષા મળે, દીપ શો ઉદે જાન;
 સંગત થઈ શંકર તણી, તો થીખતું શું માન.
 પ્રાપ્તિ થઈ પારસ તણી, તો માંગતું શું સુવર્ણ;
 લક્ષ્મીનાથ તમે હાથ મૂક્યો, વર પામ્યો હું સર્વ.

નદિ સિયર વૈભવ પૃથ્વીના, માગે નાંદં હરિદાસ;
અન્ય વર માગું સેવા વિના,તો ભક્તનું યાગે હાસ.

વલણ.

હાસ યાગે ભક્તનું જો, અભિલાપ જીજ્ઞા ધ્રિષ્ટિયેરે;
પ્રલ્હાદજી કહે ભક્તિ સેવા, વિના કાંઈ નવ પ્રિયિયેરે.

કડવું ૨૧ મું-રાગ ધ્રુવળ ધનાશ્રી.

હરિદાસનાં વચન સુણીને, જોડ્યા શ્રી ભગવાનજી;
સાધુ સાધુ મુજ ધ્રુવજી એ, કાંઈક માગ વરદાનજી.
પ્રલ્હાદ કહે કૃપા કરોછો, તો માગું અવશ્યમેવજી;
પતિત પિતા મારો દુષ્ટ કર્મો, જેણે કદયા ધણું દેવજી.
શુભ કર્મ ધર્મ તીર્થ ટાળ્યાં, ટાળ્યાં દેવરધનજી;
માંસ રૂધિર નાખી વણસાડ્યાં, નિર્ભજ દૂપનાં જળજી.
ભક્ત પીડયા બ્રાહ્મણ પીડયા, લોચનું હરિનું નામજી;
એવો પિતા નરકનો અધિકારી, આપો વૈકુંઠ દામજી.
ધન્ય ધન્ય સખદ સખા સૌ જોલે, પૂત્ર તે એને કહિયેજી;
સુર અસુર સાંભળતાં વચન, કહ્યું શ્રી નરસૈયેજી.
તારા પિતાને બ્રહ્મશાપ છે, માટે ધયો દેહ ધારીજી;
વળિ તું સરખા પુત્ર પેટ પડિયા, મુકિત તણા અધિકારીજી.
જેના કુળમાં વૈષ્ણવ અવતરે, તિલક માળા છાપુંજી;
એક્રતેર પૂર્વજ તેનાને, હરિ કહે મુક્તિ આપુંજી.
આશ્વર્થ શું તારા પિતાને, તું સરખા ચત સાધજી;
પ્રલ્હાદ ચરિત્રને બણે સાંભળે, ક્ષમા કરે અપરાધજી.
તણ વરદાન પ્રલ્હાદને આપ્યાં, સમર્થ શ્રી ભગવંતજી;
રાજ્ય આપ્યું પિતાનું, એક મન્વન્તર પર્યંતજી.
હિરણ્યકશિપુને મુક્તિ આપીશ, ભોગવે જે અવતારજી;
પ્રલ્હાદજીને ભક્તિ આપી, વરાયો જોજેકારજી.
ભગવંતે બ્રહ્માજી વાર્ધા, વર આપજો વિચારીજી;
અક્ષય પદવી અસુરને આપતા, પિણ્ણ સૃષ્ટિ તમારીજી.

અદરપતિએ અભિષેક કીધો, પ્રહ્લાદને બેસાડીશ;
 મન્યન્તરનું રાજ્ય આપ્યું, નૃસિંહે ટીકા કાઢીશ.
 પ્રજા અતિ સર્વ સુખ પામી, અધિકાર સાધુને આપ્યોશ;
 અધર્મ ઉઘાપી ભાર ઉતારી, ધર્મ ધરામાં યાપ્યોશ.
 ઘેર ઘેર તાંડવ કીર્તન યાગે, માનુની મંગળ ગાયોશ;
 પ્રતિમા શ્રી લક્ષ્મી નૃસિંહનો, મંદિર મંદિર પુજ્યાશ.
 પ્રજા લક્ષણ દેહતણો, હિરણ્યકશિપુ દીર્ઘ રોગશ;
 પ્રહ્લાદ વૈદ્યે નિવૃત્ત્યો, ઔષધ નૃસિંહ યોગશ.
 દેવ વિપ્રને વિદાય કીધા, ગયા આપ આપણે સ્થાનશ;
 રાજ્ય આપી પ્રહ્લાદજીને, હવા નૃસિંહ અંતરધ્યાનશ.
 સુધિષ્ટિરને કહે ઋષિ નારદ, સુણો સોમવંશ માર્તંડશ;
 ઉત્પત્ત પ્રાક્રમ નૃસિંહજીનું, કહી કથા ઉડંડશ.
 પવિત્ર ચરિત્ર પ્રહ્લાદજીનું, સાંભળતાં સુખકારીશ;
 ભાવે કુભાવે અનુભવેરે, ભવ તરે નર ને નારીશ.
 મકર માધ પ્રાગમાં નાલો, ગયા આધ જન સારેશ;
 તદવત પુણ્ય પ્રહ્લાદ કથાનું, ભવ ભવ ભ્રમણ નિવારેશ.
 અકર્મ મળને પ્રક્ષાળે, નૃસિંહ કથા નિર્મળશ;
 શ્રવણપાન એક અક્ષરે, સમ સુરભી દાન દળશ.
 ઉપજે ભક્તજ મુક્તજ હોયે, વૈકુંઠ પ્રાપ્તિ યાવશ;
 પ્રહ્લાદ કથા સુણતાં ભણતાં, અલ્પ દત્તાદિક ભયશ.
 સનકાદિકના શાપ થકીરે, પડ્યા જય વિજય પ્રનિહારશ;
 વૈરભાવે વિશ્વંભરસું લગ્યા, ઉધર્યા ત્રય અવતારશ.
 પ્રયમે હિરણ્યકશિપુ હિરણ્યાક્ષ, પછે રાવણ ને કુંભકર્ણુશ;
 ત્રીજે જન્મે દંતવક્ત્ર શિશુપાળ, પામ્યો હરિ હાય મર્ણુશ.
 તેનું તેજ શ્રીકૃષ્ણે પીધું, ઉધરિયો મહાપાપીશ;
 પ્રહ્લાદજીને પ્રતાપે કરીને, હિરણ્યકશિપુને મુક્તિ આપીશ.
 નારદજીને પાગે લાગ્યા, સુધિષ્ટિર રાગનજ;
 સંદેહ નિવર્ત્યો સ્વામી મારો, કહ્યું ઉત્તમ આપ્યાનજ.
 પરીક્ષિતને કહે શુકયોગી, હરિદાસનો ધૃતિદાસજ;
 કથા પ્રહ્લાદ નૃસિંહની, આપે વૈકુંઠ વાસજ.
 ૫૧

સુતપુરાણી કહે શીનદને, સાંભળો ઋષિરાયણ;
પૂર્ણ ચરિત્ર હવું તૃસિંહનું, હવા દશ અધ્યાયણ.

વલણ.

અધ્યાય દશ પૂરણ હવા, વૈષ્ણવ રાજન વિસ્તરીરે;
જન ત્રેમાર્નદ કહે કયા, શ્રોતા જન ગોસો શ્રી હરિરે.*

અધ્યાય ૧૧ મો.

કડવું ૨૨ મું-રાગ રામગ્રી.

શુકલ કહે સુણ રાયણ, હરિ ચરિત્ર વર્ણુ ન જાયણ;
પરીક્ષિત પૂછે નવી નવી કથાણ, હરિ ગુણ સુધમા વિણ પળ જાય તે વૃથાણ.

ઠાળ.

વૃથા પળ કાઢે નહીં, નિષપાપ હરિ જન થાય;
અમો રંકને તમ વિના શુકલ, કોણ પીયૂષ પાય.
અવતાર શ્રી અવિનાશી તણા, હવા ભક્ત નિભિત;
મુનિરાજ તે મહિમા કહો, સુણતાં હોય સદગત.
કહી કથા ત્રાસંહ તણી, પ્રહ્લાદનું ચરિત્ર;
કંઈ માહિમા કહો મહાદેવનો, હરિ હર છે મિત્ર.
જેવું પ્રાકૃત તૃસિંહનું, દિરણ્યકશિપુ કીધો ચૂર;
તેવું પ્રાકૃત શિવ તણું કહો, જે હણ્યો ત્રિપુરાસૂર.
આખ્યાન કહો ત્રિપુર તણું, મહાદેવનો મહિમાય;
જ્યાં વચ્છ રૂપ પ્રજ્ઞા થયા, ગોવિંદજી થયા ગાય.
અને ગવદાનવ અમર થયો, ગદ્ગદ જરા જન્મ બધાય;
પુસ્તકમાં કંઈ સાંભળ્યું છે, કહો વિસ્તારી કથાય.
કૃષ્ણ કરી શુકલ કહે, ધન્ય ધન્ય રાય વિમાન;
નારદે કહ્યું છે ધર્મને, એ ત્રિપુરનું આખ્યાન.

* અત્રે નંદબારવાળી પ્રતમાં આ પ્રમાણે લખેલું છે: “ઈતિશ્રી શ્રીમદ્ ભાગવતે મદ્વાપુરાણે સપ્તમસ્કંધે કવિ ત્રેમાર્નદે વિરચિતે પ્રહ્લાદ ચરિત્ર સમાપ્તઃ” તે પછી જાગે સપ્તમસ્કંધ રાત્ર થયો હોય તેમ અધ્યાય ૧ લાથી આરંભ કીધો છે. પણ મેં શ્રીમદ્ ભાગવત પ્રમાણેજ અધ્યાય રચના રાખીને ૧૧ મો અધ્યાય ચાલું રાખ્યો છે.

ત્રણ અસુર તપને ગયા, બેઠા નિધિએ આસન વાળી;
 કનકાક્ષ કમળાક્ષ નામે, ત્રીજો વિદ્યુન્માળી.
 અર્જુન ઉપકાંઠે અસુર બેઠા, આરંભ્યું અજનું આરાધન;
 ત્રપક્ષોક તાપ્યું તીવ્ર તપે, તવ આબ્યા કમળાસન.
 કવણુ કારણુ દેહ દમો, હઠ મૂકી માગો વર;
 અસુર કહે અંતરિક્ષ ચાલે, એવાં આપો ત્રણ નગર.
 અર્જુન અખંડ રહે સદા, ફરે ઉપર નિચે આકાશ;
 એક સૂત્રે નમ્ર મળે ત્યારે, અમો પામું નાશ.
 ત્રણ પુરને એકે બાણે, હણે છે બળવંત;
 અસુર કહે એવે જોગે, આવે અમારો અંત.
 બ્રહ્મા કહે માણું તે હોયે, એમાં નહીં સંદેહ;
 મયદાનવને જઈ જાયો, નમ્ર નિર્મશે તેહ.
 વર આપી વિધિ વળ્યા, મયને શોધે ત્રય ભાઈ;
 ઇંદ્ર બયે અસુર સર્વે, પેઠા સાગર માંહી.
 તે અમર સદૃશોધતા ફરે છે, કર મહી આયુધ;
 રિપુ ગ્રામ તે નિધિ માંહે, અસુરને ન જડે શુદ્ધ.
 મયદાનવ ટળી રહ્યો છે, દેવ બયે અંતઃકર્ણ;
 સમુદ્ર માંહે શોધતા આબ્યા, અસુર પેલા ત્રણ.
 વારતા દહી વરદાનની, મયને કરી પ્રણામ;
 કનક રૂપાનું સોહનું એવાં, ત્રણ નિર્મો ગ્રામ.
 દેવ બયે જે દૈત્ય નાહા, તે વરયા પૂર માંય;
 મયદાનવ મધ્યે બેસાડ્યો, મન ઈચ્છે ત્યાં પૂર જાય.
 ઉન્માદ માંડ્યો અતિ ધણો, અધર્મ અવનિ મધ્ય;
 ઇંદ્રના માર્યા મરે નહીં, વરદાનથી છે અવધ્ય.
 કનકાક્ષ કનક નગરે ફરે, રૂપામાં કમળાક્ષ;
 સોહમાંહે વિદ્યુન્માળી, કરવા લાગ્યા વિશ્વાક્ષ.
 સદસ્ય યોજન અંતર રહે, ફરે ખમ ધેર ગામ;
 ત્રણ પૂરના અસુર માટે, ત્રિપુરાસુર એવું નામ.
 સ્વર્ગ મૃત્યુ પાનાળ માંહે, તે જમણુ કરે ત્રણ નમ્ર;
 દેવ ઉપર દુઃખ માટે, મય યયો છે અમ્ર.

યદ્ ભગ્ન શોક સર્વને, ગો ગગન લગે ઉત્પાત;
 પીડાએ પ્રભ શું કરે, સન્ધ્યાવરે વસગી વાત.
 ત્રયશોક શોક સંયુક્ત હવું, અગરે કીધો વિચાર;
 ભગતનો ભંગળ ભયે, દોષ અસુરનો સંદાર.
 દિક્ષાળ દશ ને બ્રહ્મ, ઇંદ્ર ને અવિનાશ;
 દુઃખ કહેવા સિવને, સુર સૌ ગયા કૈલાસ.
 વાસવ વિશંખર વિધિએ, વિનબ્યા ગિરિભવર;
 ત્રિપુર શત્ર તો શમે, જો યુદ્ધ કરો શંકર.
 અમો સેના તમ તણી, દીર્ઘ કરીશું કામ;
 દયાળ કૃપાળ થયા બેઠા, આદ્યો સંગ્રામ.
 નીલકંઠને કહે નરહરિ, બહો આકર્ષણ મંત્ર;
 બળ તમારૂં પહોંચશે, જો ત્રિપુર યાશે એકધંત્ર.
 શિવ કહે શ્રીરંગને, કંઈ રૂદ્ર રૂપ સમર્થ;
 વૃષભ બાર સહેશે નહીં, એક નવો નિર્મો રથ.

વલણુ.

નવો નિર્મો રથ, અર્થ ધામ રિપુ ખરે રે;
 બેસવા મહાદેવજીને, બ્રહ્મા રથ કેવો કરે રે.

કહ્યું રૂઢ મું-રાગ ધનાશ્રી.

પૃથિવીનો એક રથ કીધો, દશ યોજન વિસ્તારજી;
 ઝુસરૂં માયા તણું, ને વેદ ધોડા આરજી.
 ઉત્તરાયણ ને દક્ષિણાયન, બે પિંજણી કીધી વકજી;
 દ્વરતો કીધો રથને, શશિ સૂર્ય બે ચક્રજી.
 નવકુળ બ્યાલ વાધર કરી, ભમરીએ યાધ્યા ક્ષત્રીજી;
 આર યુગની આર દાંડી, આકાશની કીધી છત્રીજી.
 ધરી દ્વય ગ્રાસબ્ધ તણી, રચી રાશ આશા ભડીજી;
 જન્મ મણું તે જોતરાં, ધોસરે તૃષ્ણા નાડીજી.
 સારથી તે પ્રભપતિ, ગ્રહો મેર પરાણો હાથજી;
 દસ્તાની ઇંદ્રી આર કીધી, બેઠા ઉમમાનાથજી.

ધનુષ્ય કીધું મૃત્યુનું, યથા બાણ વૈકુંઠનાથજી;
 હાક વાગી ચૌદ લોકે, શકે શું ઉત્પાતજી.
 આરોગ્ય કવચ તે ધરી પેરું, સિંહનાદ કરીને મગગજાજી;
 બ્રહ્માંડ ત્રણે ખળભળ્યાં, શિવજી જ્યારે રથે ચઢયાજી.
 વર્ણન કરતા અમર મુનિવર, રૂદ્ર રૂપ શંકર કરેજી;
 રીસ જાણી ધરાની, ત્રણ નગર નાહાં ફરેજી.
 બળ ન પહોંચે પંચમુખનું, હારે પૂર ન યાયજી;
 ધનુષ્ય તાણી શિવ રજા, શત વર્ષ એમ વહીજી.
 ધરી આકર્ષણ કરી, નમ્ર ત્રણે તાણિયાંજી;
 મંત્ર બળે મહાદેવજીએ, એક સૂત્રે આણિયાંજી.
 શર પ્રહાર કીધો શંકરે, મધ્ય ઘડી વિહારિયાંજી;
 ત્રય બંધવનાં દૃઢ્ય બેઠાં, ત્રણે પુર સંધારિયાંજી.
 અમૃતની વાવ દૂતી, કનકાક્ષને વરદાનજી;
 કૃપા કમળજૂ તણી, નાહો તે વજ્ર સમાનજી.
 અસુર બળતા પર્વયાં, વાપીમાં કરવા સ્નાનજી;
 વચ્ચ રૂપ બ્રહ્મા થયા, ને ગૌ યથા ભગવાનજી.
 બ્રહ્મા વિષ્ણુ ગયા વેગે, વેશ તે ગોનો ધરીજી;
 અસુર પેહેલા અમૃત પીધું, વાવ છેક ઠાલી કરીજી.
 મયદાનવ દાઝતો દેખી, હરિએ વાવમાં નાખિયોજી;
 ત્રણપુર પ્રજાળતાં જીવતો, મયદાનવ રાખિયોજી.
 શંકરને ચરણે લગાવ્યો, મય અક્ષય અમર થયોજી;
 પ્રજા સર્વ આનંદ પાપી, અધર્મ અવનિતો ગયોજી.
 વિધિએ રથ વિસજ્જન કીધો, શિવને કીધો પ્રજ્ઞામજી;
 ત્રણ પુર સંધાર્યા માટે, ત્રિપુરારિ ધર્મુ નામજી.
 પરાક્રમ પંચવદન તણું, તે જાણી ન શકે ભારતીજી;
 એક સ્વરૂપ હરિ હર બે, જગતમય કમળાપતિજી.
 એ ધર્મને નારદ કહે, મહાદેવનો મહિમાવજી;
 શિવ કથા અવણે ધરે, અધ આધ પ્રહ્લે યાયજી.
 પરીક્ષિતને શુકદેવ કહે, શું વર્ણવું શિવ મહિમાવજી;
 જન પ્રેમાનંદ કહે કથા, થયો એકાદશમો અધ્યાયજી.

વલણ.

એકાદશ અધ્યાય દવા પુરા, શુક કહે સુણ રાયરે;
હરિ હર બ્રહ્મા એક છે, તેના મદિમા કલો ન ભયરે.

અધ્યાય ૧૨ મો.

કડવું ૨૪ મું-રાગ ચોપાધ.

શુક યોગીને લાગી પાપ, પ્રશ્ન કરે પરીક્ષિત રાય;
સ્વામીજી હું કૃતાર્ય થયો, મદિમા શ્રીશંકરનો લલો.
આંતઃકર્ણ ઉપજે ઉદ્ધાદ, સાંભળી ધર્મ નારદ સંવાદ;
સાંભળવા ઇચ્છુ છું, નારદે ધર્મને કહ્યું શુ શું.
પિતામહે પૂછ્યું તે ઉત્તમ હશે, સાંભળતાં જડતા મારી જશે;
શુક કહે સાંભળીએ રાય, પૂર્વજ તારાનો મદિમાય.
નારદને પ્રશ્ન ધર્મે કહ્યું, કર્મોદી વાયક ઉચ્ચૈ;
તમ સંદેહ નિવૃત્તે કર્મ, નારદ કહે વર્ણાશ્રમ ધર્મ.
આર વર્ણુ ને આશ્રમ આર, તેના ધર્મ કહો વિસ્તાર;
બ્રાહ્મણ ક્ષત્રિયનાં કાણુ કર્મ, વૈશ્ય શૂદ્ર ધર્મના મર્મ.
બ્રહ્મચર્ય ને ગૃહસ્થ, સન્યાસાશ્રમ ને વાનપ્રસ્થ;
વર્ણાશ્રમ ધર્મ વિસ્તારો, નારદજી મુજ સંદેહ હરો.
ધન્ય ધન્ય ધર્મ ધિમાન, પવિત્ર કથા પૂછી રાગન;
ગુરુ હારાએ કહું હું કથા, સંદેહ નિવૃત્તે સર્વથા.
બદરિકાશ્રમ ક્ષેત્ર છે જ્યાંય, એકવાર હું ગયો ત્યાંય;
દીક્ષા નારાયણ ભગવાન, દિગંબર ધરેછે ધ્યાન.
મુજ પર ધણી કરણા યમ, વર્ણુ ધર્મની કથા કહી;
ગુરુ મારો નારાયણ બ્રહ્મ, તેણે કહ્યા વર્ણાશ્રમ ધર્મ.
શુધિધિરે સાંભળી તે કથા, શ્રવણે જ્ઞાન હોયે સર્વથા;
વર્ણાશ્રમ સુપ્ત વિચાર, તે તુજને કહું નિરધાર.
શુભ લક્ષણ ક્ષમા સંતોષ, ધર્માત્મા વર્જિત સર્વ દોષ;
પદ કર્મ બ્રાહ્મણનાં સાર, અધ્યયન યજ્ઞ શુભ આચાર.

પ્રતિગ્રહ અધ્યાપન ધર્મ, એ પદ વાડવનાં છે કર્મ;
 પાલન અધ્યયન યુદ્ધ સહી, દાન યગ પ્રતિગ્રહ નહીં.
 એ કર્મ ક્ષત્રિયનાં રાય, ઋષિ વાણીજ પાળવી ગાય;
 એ ત્રણ ધર્મ વૈશ્યના બણ્યા, હવે કહું વ્યવાર શુદ્ધ તણ્યા.
 બ્રાહ્મણની સેવા બાવે કરે, વિપ્ર ચણોદક મુખમાં ધરે;
 યથા સંપત આપે દાન, અગવે વર્તે સેવક સમાન.
 હવે સ્ત્રી તણ્યા કહું આચાર, વિષ્ણુ રૂપ માને ભરતાર;
 સ્વામિ આત્માને અનુસરે, પ્રભુ આચરાવે તે આચરે.
 અહોરાત્રિક ધ્રુવ ઉપેવે, વિષ્ણુની પેર પતિને સેવે;
 ધરનાં દેવનાં કારજ કરે, સ્વધર્મથી નવ ઓસરે.
 સ્વામીને મુખે ન બોલી શકે, દીર્ઘ શબ્દાએ સામી ન બકે;
 શુવાક્યથી કરે ભર્તા પ્રસન્ન, સ્વામી પાળે નવ લે અન્ન.
 સ્વામી કહે તે મસ્તક ધરે, સ્વામી સાથે ક્રોધ ન કરે;
 સ્વામી સાથે રાખે પ્રીત, સ્વામીથી ન કરે અનીત.
 સ્વામીનું મુખ દેખી હરખે, સ્વામીને બાવથી નરખે;
 સ્વામી સાથે તન ને મન, સ્વામીનું પાળે વચન.
 થોડું આપે તે અદકું ગણે, સ્વામીનું વચન તે નવ હણે;
 અન્ય પુરૂષ પિતાવત ગણે, ન બમે અન્ય તણે આગણે.
 દિવસ નિર્જામે નિજ ધર, કંથ શું બોલે મધુરે સ્વર;
 યથા ભાગ કરે બોજન, પર મુખ દેખી ન ચળે મન.
 સાસુ સસરાને સેવે ધણું, સવળ અંગ રાખે આપણું;
 ઝીણું પદ અંગી નવ ધરે, શશુરની લજ્જા બહુ કરે.
 સ્વામી પહેલી ન કરે શપન, બગે વિષુ બગે સ્વામીન;
 ભર્તા પેહેલી ન કરે અહાર, તે સાધવી તરે સંસાર.
 પુત્ર તે જે પિતાને નમે, આચરે તે જે તાતને ગમે,
 ઉચ્છિષ્ટ અન્ન કરે ભક્ષણ, કરે માત પિતાની પ્રદક્ષણ.
 ચણોદક જાતુનીનું લહે, છું સેવા તરકર એવું કહે;
 માતા લક્ષ્મી પિતા શ્રીહરિ, સેવા કરે એવું મન ધરી:
 શુશ્રૂષા માત પિતાની કરે, છકોતેર પરિયા તેના ઉદ્ધરે;
 શિષ્ય તે જે ગુરુને ધાય, દોળે વાયુ તળાંસે પાય.

વલણ.

એકાદશ અધ્યાય દવા પુરા, શુક કહે મુણુ રાયરે;
હરિ હર બ્રહ્મા એક છે, તેના મદિમા કણો ન જાયરે.

અધ્યાય ૧૨ મો.

કહ્યું ૨૪ મું-રાગ ચોપાધ.

શુક યોગીને લાગી પાપ, પ્રશ્ન કરે પરીક્ષિત રાય;
સ્વામીજી હું કૃતાર્ય થયો, મદિમા શ્રીશંકરનો લલો.
અંતઃકર્ણ ઉપજે ઉદ્ધાદ, સાંભળી ધર્મ નારદ સંવાદ;
સાંભળવા ઇચ્છુધું હુંય, નારદે ધર્મને દહ્યું શુ શુંય.
પિતામહે પૂછ્યું તે ઉત્તમ હશે, સાંભળતાં જડતા આરી જશે;
શુક કહે સાંભળીએ રાય, પૂર્વજ તારાનો મદિમાય.
નારદને પ્રશ્ન ધર્મે કર્યું, કરજોડી વાપક ઉચ્ચર્યું;
તમ સંદેહ નિવૃત્તે કર્મ, નારદ કહે વર્ણાશ્રમ ધર્મ.
આર વર્ણુ ને આશ્રમ આર, તેના ધર્મ કહો વિસ્તાર;
બ્રાહ્મણ ક્ષત્રિયનાં દાણુ કર્મ, વૈશ્ય શૂદ્ર ધર્મના મર્મ.
બ્રહ્મચર્ય ને શૂદ્રથ, સન્યાસાશ્રમ ને વાનપ્રસ્થ;
વર્ણાશ્રમ ધર્મ વિસ્તારો, નારદજી મુજ સંદેહ હરો.
ધન્ય ધન્ય ધર્મ પ્રિમાન, પવિત્ર કથા પૂછી રાજન;
ગુરુ દ્વારાએ કહું હું કથા, સંદેહ નિવૃત્તે સર્વથા.
ગદરિકાશ્રમ ક્ષેત્ર છે જ્યાંય, એકવાર હું ગયો ત્યાંય;
દીક્ષા નારાયણુ ભગવાન, દિગંબર ધરેછે ધ્યાન.
મુજ પર મણી કરણા થઈ, વર્ણુ ધર્મની કથા કહી;
ગુરુ મારો નારાયણુ બ્રહ્મ, તેણે કહ્યા વર્ણાશ્રમ ધર્મ.
મુખિધિરે સાંભળી તે કથા, શ્રવણે જ્ઞાન દોપે સર્વથા;
વર્ણાશ્રમ સુવ્ય વિચાર, તે વ્રજને કહું નિરધાર.
શુભ લક્ષણુ કામા સંતોષ, ધર્મોત્તમા વર્ણિત સર્વ દોષ;
પદ કર્મ બ્રાહ્મણનાં સાર, અધ્યયન યગ શુભ આચાર.

પ્રતિગ્રહ અધ્યાપન ધર્મ, એ પટ વાડવનાં છે કર્મ;
 પાલન અધ્યયન સુદ્ધ સહી, દાન યમ પ્રતિગ્રહ નહીં.
 એ કર્મ ક્ષત્રિયનાં રાય, ઋષિ વાણીજ પાળવી ગાય;
 એ ત્રણ ધર્મ વૈશ્યના બપ્પા, હવે કહું બ્યવાર શ્દ્ર તણા.
 આહાણુની સેવા બાવે કરે, વિપ્ર ચણોદક મુખમાં ધરે;
 યથા સંપત આપે દાન, અગવે વર્તે સેવક સમાન.
 હવે સ્ત્રી તણા કહું આચાર, વિષ્ણુ રૂપ માને ભરતાર;
 સ્વામિ આદ્યને અનુસરે, પ્રભુ આચરાવે તે આચરે.
 અહોરાત્રિક ધુપ ઉપેવે, વિષ્ણુની પેર પતિને સેવે;
 ધરનાં દેવનાં કારજ કરે, સ્વધર્મથી નવ ઓસરે.
 સ્વામીને મુખે ન બોલી શકે, દીર્ઘ જીવ્હાએ સામી ન બકે;
 સુવાક્યથી કરે ભર્તા પ્રસન્ન, સ્વામી પાળે નવ લે અન્ન.
 સ્વામી કહે તે મસ્તક ધરે, સ્વામી સાથે ક્રોધ ન કરે;
 સ્વામી સાથે રાખે પ્રીત, સ્વામીથી ન કરે અનીત.
 સ્વામીનું મુખ દેખી હરખે, સ્વામીને ભાવથી નરખે;
 સ્વામી સાથે તન ને મન, સ્વામીનું પાળે વચન.
 થોડું આપે તે અદકું ગણે, સ્વામીનું વચન તે નવ હણે;
 અન્ય પુરૂષ પિતાવત ગણે, ન ભમે અન્ય તણે આંગણે.
 દિવસ નિર્ગમે નિજ ધર. કંથ શું બોલે મધુરે સ્વર;
 યથા ભાગ કરે બોજન, પર સુખ દેખી ન ચળે મન.
 સાસુ સસરાને સેવે ધણું, સલજ અંગ રાખે આપણું;
 ક્રીણાં પટ અંગી નવ ધરે, શ્વશુરની લજ્જા બહુ કરે.
 સ્વામી પહેલી ન કરે શયન, જાગે વિષુ જાગે સ્વામીન;
 ભર્તા પહેલી ન કરે અહાર, તે સાધવી તરે સંસાર.
 પુત્ર તે જે પિતાને નમે, આચરે તે જે તાતને ગમે;
 ઉચ્છિષ્ટ અન્ન કરે ભક્ષણા, કરે માત પિતાની પ્રદક્ષણા.
 ચણોદક જનુનીનું લહે, છું સેવા તસ્કર એવું કહે;
 માતા લક્ષ્મી પિતા શ્રીહરિ, સેવા કરે એવું મન ધરી.
 શુશ્રૂષા માત પિતાની કરે, ઇકોતેર પરિયા તેના ઉદરે;
 શિષ્ય તે જે ગુરુને ધાય, દોળે વાયુ તળાંસે પાય.

ગુરુ જોવિદમાં અંતર નહિ, ગમન કરે ગુરુ મોકલે તહી;
 કપટ અંતર નવ રાખે, પૂછ્યા પછી ચચારથ ભાખે.
 એવા શિષ્યને વિદ્યા ધ્રુવે, તેના પૂર્વજ વૈકુંઠ પળે;
 ધણું દોહલી માનુષી દેહ, નિત્ય રાખવો હરિહું નેહ.
 કરવી બ્રાહ્મણની ભક્તિ, ન કરવી નીચ દુષ્ટ સંગતી;
 અધર્મ સંગ ન કરે અદક્ષણ, સાધુ પુરુષનાં એ લક્ષણ.
 વાંચે પરમેશ્વરનું શર્ણુ, સત્કર્મ કરે બ્રાહ્મણ;
 તેનાં કર્મ નિવારણ થાય, તેને મુક્તિ આપે હરિરામ.

વલણુ.

હરિપદ પામે તે સહી, રહે આપણા ધર્મમાંપરે;
 જન ત્રેમાનંદ કહે કયા, યથો દાદશમો અધ્યાયરે.

અધ્યાય ૧૩ મો.

કહવું રપ મું-રાગ આશાવરી.

નારદજીનાં વચન સુણી, જોશ્યો હસ્તિનાપુર ધણી;
 ધર્મ તણી કયા કહો, શ્રી વિસ્તરીરે.

હાળ.

વિસ્તારી કહો વર્ણાશ્રમ, ધર્મના વિધિ આચાર;
 નારદજી કહે મુષિદિરને, કહું વિપ્ર ધર્મ વિસ્તાર.
 બ્રાહ્મણને લધુ વયમાં, કરવું વેદાધ્યાયન;
 રનાન શીળ ને શુદ્ધ દેહ, ત્રિકાળ સંધ્યાવંદન.
 કરે સેવા ગુરુ તણી, પ્રણિપત સ્તવન લળી લળી;
 કાર્ય હોય તે માગી લેવું, કરીને કૃતાંગળા.
 વસ્ત્ર પ્રક્ષાલન ચર્ણુ સેવા, દાસત્વપણું જણાવે;
 હઠ કરી વિદ્યા ન માગે, બણે જે ગુરુ બણાવે.
 માગી લાવે મધુગરી, ગુરુ આગળ મૂકે આણી;
 ગુરુ આપે તે ભક્ષણ કરવું, સંતુષ્ટ રાખવો પ્રાણી.

સ્વાદ નાના વિષતણા, તે વિષે સર્વદા વર્જ્ય;
 યુગ પ્રભાણે આયુશ સારું, પાળવું અહત્યર્જ.
 કામ ઇંદ્રીનો સંગ ન કરવો, રેવું વિધવથી વિરક્ત;
 ભોજન આહણ ને તીર્થ કરવા, જેવી શરીરની શક્ત.
 પછે પાણિઅહણ કરવું, શુદ્ધ જોઈ સ્ત્રી ગોત્ર;
 ગૃહસ્થાશ્રમને આચરે, વૃત્તિ પાળે અગ્નિહોત્ર.
 તીર્થ કરે પૃથિવી ફરે, અતીત નિર્મુખ ન જાય;
 ગૃહસ્થાશ્રમ તેને કહીએ, સુણુ યુધિષ્ઠિર રાય.
 લક્ષણુ કહુ વાનપ્રસ્થના, આચાર પાળે ધર્મ;
 સદન વૈભવ સૂતને સોંપવું, જાણી જરા આગમ મર્મ.
 પત્ની યુક્ત તે વનમાં જાવું, અગ્નિહોત્ર રાખવું પાસ;
 સ્ત્રી સંયુક્ત સાધન કરવું, એ ઉજ્જવળ સંન્યાસ.
 તીર્થ ત્રટે પર્ણકુટી કરવી, વા રહેવું શુદ્ધ માંય;
 ત્યાં અતિથિનું આતિથ્ય કરવું, પ્રજાદિક બક્ષદાય.
 સાધુ સંગતી બક્તિ કરવી, વહવું નહીં અસત્ય;
 પરિચર્યા પાવકની કરવી, પોષવા ધારાહપલ.
 સૂર્ય કિરણથી અન્ન નિષજે, તે લાવી કરવું પ્રોઢાસન;
 અગ્નિહોત્ર કરતાં વૃદ્ધિ પામે, તે કરવું ભોજન.
 દ્વાદશ સંવત્સર વનમાં રેવું, ચાર વર્ષ વનવાસ;
 નહીં તો જે વર્ષ રહેવું સહી, નહિં કર રહેવું ખટભાસ.
 તીર્થ રટણ ફળ બક્ષણુ, વનકૂલ કરવાં પરિધાન;
 દેવ યજન અગ્નિ સેવન, સેવવું ઉદ્યાન.
 જો અન્ન ફળ મળે નહીં, ક્ષુધા થયે વ્યાપ્તમાન;
 અગ્નિહોત્રનાં કાષ્ટ પ્રક્ષાલન, તે જળનું કરવું પાન.
 એ ધર્મ કલા વાનપ્રસ્થના, વિપ્ર ક્ષત્રિય અધિકાર;
 અગ્નિહોત્ર વિના વાનપ્રસ્થ પાળે, તે ચક્રનો કુમાર.
 ઉદ્ધો આશ્રમ સંન્યાસ લેવો, પામે તત્ત્વ ચોવીશ;
 સંન્યાસ અહણ કીધા વિના, મળે નહીં જગદીશ.
 મહાવાક્યે હ્રુય મોક્ષ પદવી, પામે ઉચ્ચ આત્મદાન;
 શપન રજે જનની જઈરતું, આપે પદ ભગવાન.
 ૫૨

વલણુ.

બગવાન મુક્તિ આપે સહી, જો આશ્રમ ધર્મને ધાયરે;
જન ત્રેમાનંદ કહે કયા, યયો ત્રયોદશો અધ્યાયરે.

અધ્યાય ૧૪ મો.

કંઠવું રડ મું-રાગ માડની ડેશી.

રામ ધર્મ પૂછે હો ઋષિવર, કહો કમળભૂતા કુંવર;
વર્ણાશ્રમ મારગ કહો, અભિલાષ એક મુજને યયો.
કહો સંન્યાસી તણાં લક્ષણ, સંન્યાસી કેવું કરે ભક્ષણ;
શું મૂકવું ને શું ગ્રહેવું, સંન્યાસીને કાણુ સ્થળ રહેવું.
અવધૂત જોગી કોને કહિયે, માનુભાવ તે કેઈ પેર લહિયે;
ઋષિ નારદ વળતું બાળે, નહોં પૃથ્વીક તારે પાળે.
વનમાં ગયા હુતા પ્રહ્લાદ, યયો અવધૂતસું સંવાદ;
ત્યાં જ્ઞાન કહ્યું નવ નવું, તે સંન્યાસ લક્ષણુ વર્ણવું.
શુક કહે પરીક્ષિત પવિત્ર, કહું સંન્યાસ કર્મ ચરિત્ર;
પ્રહ્લાદેશ વૈષ્ણવરાય, એકવાર ગયા હુતા વન માંય
તે તીર્થ નાનાવિધ કરતા, વેદોક્ત કર્મ આચરતા;
વિશ્રામ કરે બહુ મઠમાં, આબ્યા કાવેરીના તટમાં.
સંધ્યાચળ ગિરિની તલાટી, બેઠાછે યોગી વાળી પંસાંડી;
તે અવધૂત આત્માશાની, પ્રહ્લાદની મનસા માની.
દોઠો ધીરલો વિપ્ર વેરાગી, બેઠો માયા મમતા ત્યાગી;
દીસે ધ્યાન લયની લક્ષણા, પ્રહ્લાદે કીધી પ્રદક્ષણા.
પછે કીધો દંડ પ્રણામ, કરજોડીને પૂછ્યું નામ;
સ્વામી કેમ સેવો આ વન, નથી પાસે કો સેવકજન.
રવિ કિરણે દાઝે છે કાય, સ્વામી સે નથી કરતા છાય;
દૂરસ્થ છે નેદીનું તીર, આણી કાય પાયછે નીર.
નથી નિકટ કેનો આશ્રમ, તો જોજન પામોછો કમમ;
ઈલાબ્યાધ્ર વર આવે કરતા, કેમ બચયાતો નથી વસ્તા.

શરીર પુષ્ટ છે અનંત, કહો મર્મ મુનિ મહંત;
 બક્ષ બોજન આવતું રહ્યું, તો શરીર પુષ્ટ કેમ થયું.
 વૃષા શીતના રહેવા ઝાડા, તો અંગે કેમ છો, બાડા;
 પંચામૃત સરખું અંગ, નહીં હર્ષ શોક ઉર્મંગ,
 બોધવા અવધૂત કરીને હાસ, બલે પધાર્યા હરિદાસ;
 મેં શરીર તપ કરી દહ્યું, તે પુણ્યે તારું દર્શન થયું.
 અવધૂત રૂપ મેં ધાર્યું, મન ભ્રમણ કરતું વાર્યું;
 બંધ છીધા કોષને કામ, ગતવિવાદ માઈ નામ.
 ગુરુદ્વારાએ યોગ સાધું, પરબ્રહ્મ સાથે મન બાધું;
 કહું સંન્યાસીનાં લક્ષણ, કરવું સમપ્રાપ્તિ બક્ષણ.
 ગુરુ સેવા કરવી પ્રીતે, આચરવો ધર્મ ગુરુની રીતે;
 રહેવું આચારમાં તત્પર, જ્યાં રહ્યા તે માનવું ધર.
 એક દિવસ ગામમાં રહેવું, પ્રમાણ કોને નવ કહેવું;
 વિષ્ણુનામનો પાઠજ કરવો, અર્થ ભેદ અંતરમાં ધરવો.
 સંસાર જાણવો અનીલ, નારાયણ માનવા સલ;
 રમતા રામની કેવી કળા, નહિ કમંડળ દંડ મેખળા.
 વટ દૂધ જટા નહીં રક્ષા, નહિ વાદ ન દેવી શીક્ષા;
 નહીં હાસ વિનોદ ને રોવું, નહિ આશ્ચર્ય ને ન જોવું.
 નહીં માયા મોહ ને મમતા, વીરલા જન હિંડે ભ્રમતા;
 નહીં દિવસ નિરાતું પ્રમાણ, સમાન અશુભ કલ્યાણ.
 હોય સ્તુતિ નિદા સમતુલ્ય, મન સદા રહે પ્રસૂય;
 સમાન લાભ ને હાણ, સમાન આપ અપમાન.
 કનક લોહ સમ જાણે, તે તજવું કંઈ ન આણે;
 એકવારે પડે ચૌદે લોક, દેખી ઉત્પાત ન આણે શોક.
 નથી શત્રુ નથી સ્વજન, સમાન વસ્તી ને વન;
 સમતુલ્ય મશ અપમશ, એકાદશ ઇંદ્રિય વશ.
 નહિ વલ્લભ કુંવર ને કૃષ્ણા, લાજ કીધી આશા તૃષ્ણા;
 આ જગતને જૂઠું જાણું, સત્ય એક અઘને પ્રમાણું.
 હું તું બાવને મેં હણ્યો, લાગ્યો નહિ રંગ રાગા તણો;
 કેવળ અઘરસનો બોગી, - પ્રલહદ તેને કહીએ યોગી.

મેં કતાવય પુણ્યે, અવધૂત' યાન ધર્મે મને;
 સંસાર જોડી વિધિએ માંડ્યો, પ્રપંચરૂપ દેખીને જાંડ્યો.
 કર્મ કૂપ જળ અણનીકું, સકળ વિશ્વમાં બંધન દીકું;
 મોહ ગતિ લયાનક મોટા, પ્રાય સંસાર પાયો ખોટો.
 જે માત તાત સૂત દારા, એ મળે વાના પ્રસારા;
 સુખ અલ્પ ને દુઃખ ધણું, મિથ્યા મદ માયા તર્ણ.
 અસત્ય અસત્ય નિરધાર્યું, ચિત્ત વિષય ત્રિવેથી વાર્યું;
 બ્રહ્મજ્ઞાન ગુફામાં પેઠો, અહીં વૈકુંઠ જાણી હું ખેઠો.
 જીજ્ઞાસું મન તે દરિયું, દૃઢ્ય સમરસે બરિયું;
 જડીગઢ અજ્ઞાનની ત્રાટી, મારા મોહ પડળ મયાં ફાટી.
 ઉદયો જ્ઞાન આદિત્ય, હરિ હીરે જડિયો ચિત્ત;
 એક ગુરુ કીધો અજગર, મારે બીજો ગુરુ મધુકર.
 ગુણ બ્રમરનો દીઠો સાર, તજે કુસુમ વાસ અંગિકાર;
 આપુષ્પવત્ જુગ ફેદ, માહે માધવજી મકરંદ.
 લીધો અજગરનો ગુણ એક, ફેંદ મક્ક મળી આવે તેલ;
 વૃક્ષ પત્ર ઉડાડે પવન, તે વીણી કંઈ ભોજન.
 લોભ લહુતાને ન ધાળો, ધણું તુષ્ટ સંતોષે યાજો;
 સંતોષ વિવેક ગ્રહું ધીર, તેણે પુષ્ટ માંડ શરીર.
 યથા લાભ યાજો સંતુષ્ટ, તેણે પ્રાણુ પીંડ અતિ પુષ્ટ;
 જેને આબો મન સંતોષ, તેના ગયા જાણિયે સર્વ દોષ.
 સંતોષી તે મોટા સંત, સંતોષે મળે ભગવંત;
 સંતોષે સર્વ સાધન, સંતોષે શ્રેણે ભજન.
 સંતોષે તરે સંસાર, સંતોષે ટળે અવતાર;
 કરવું સંતોષે ધ્યાન અભ્યાસ, આત્મજ્ઞાન કહ્યું હરિદાસ.
 પ્રદક્ષાજી લાગ્યા પામ, અવધૂતે આપી વિદાય.

વલણુ.

વિદાય આપી પ્રદક્ષાદને, કલો સંન્યાસ ગૃહસ્થ મહિમાપરે;
 જન પ્રેમાનંદ કહે કયા, યયો અતુલશો અધ્યાપરે.

અદ્યાય ૧૫ મો.

કડવું ૨૭ મું-રાગ રામગ્રી.

શુક કહે પરીક્ષિતને, ગૃહસ્થ ધર્મ વખાણી;
 શૌનકાદિક સાંભળે, કહે સુતપુરાણી. શુક.
 ધર્મ પૂછે નારદને, મુનિ વેણુપાણિ;
 અદ્ભૂત કથા અવધૂતની, નોતી સાંભળી જાણી. શુક.
 સવાદ પ્રદ્ધાદજી, તણો, અવધૂતની વાણી;
 અજગર વ્રત કારણ કહ્યું, રહેવું સંતોષ આણી. શુક.
 ધર્મ કહે સન્યાસને, સુણી હરખ્યો પ્રાણી;
 કૃતાર્થ સ્વામી હું યથો, સાંભળી તંભારી વાણી. શુક.
 વર્ણધર્મ મેં સાંભળ્યા, અંતર હીત આણી;
 ગૃહસ્થ ધર્મ કહો કૃપા કરી, વિસ્તારી વખાણી. શુક.
 નારદ કહે સુણુ ભૂપતિ, મેં આરત જાણી;
 એવું કોણે પૂછ્યું નથી, વિવેક મન આણી. શુક.
 જીવપડ્યો મોહજાળમાં, ગૃહસ્થસુખ સાચું જાણી;
 કૃષ્ણ કથા જાણી નહીં, કથી કર્મની કઢાણી. શુક.
 ધોસકું રકંધ માયાતણું, ન થાકે તાણી તાણી;
 વૃદ્ધ પૂર્વે તે જાળિયો, ધર સૂત્ર તે ધાણી. શુક.
 ગૃહસ્થાશ્રમ માંડી કરી, વિષયરસ ચાખ્યો;
 જન્મ લેનો એણે ગયો, હ્રદે રાગ ન રાખ્યો. શુક.
 લક્ષણ કહું ગૃહસ્થનાં, જે જોવાં છે વેદે;
 આચરે મુક્તિ હોય સહી, જે શિક્ષા મન બેદે. શુક.
 વિપ્ર શ્રેષ્ઠ આર વર્ણમાં, નદીમાં ગંગ જયમ;
 તપમ શ્રેષ્ઠ આશ્રમ આરમાં, છે ગૃહસ્થાશ્રમ. શુક.
 ગૃહસ્થ તરે ભવસિંધુમાં, જે વેદ કર્મ પાળે;
 આદર કરે અતિથિને, જે પાછો નવ વળે. શુક.
 માન દેવું અતિથિને, મુખ જોલે મધુરી વાણી;
 સંપત સાડ અજ ફળ, સમર્પવાં ચિત્ત આણી. શુક.
 શીખ દેવી પત્ની પુત્રને, રણે ટા નિર્મુખ જાય;
 જે અંન ન મળે મંદિરમાં, તો નિર્મળ પાણી પાય. શુક.

જો સ્ત્રી પુત્ર કહ્યું નવ કરે, કરે મનનું માન્યું;
 તે પાતિક પરિવારને, લાગે વૃદ્ધને શાનું. શુક.
 કાયા કાંઈ મુખે પડી, માથે મહું સિંચાણો;
 અનિલ દેહ એ સર્વથા, રખે ચીર કા બાણો. શુક.
 શરીર મહા નરકે બર્ણુ, વિષય નરકમાં બૂડયું;
 સસ મૃત્યુ મનમાં મણી, ન કરવું કાંઈ કુટું. શુક.
 પિતૃને પોષ્યા નહીં, થાયે કર્મ બાધ;
 અભાવાયા બૂલવી નહીં, સંવત્સરી શ્રાદ્ધ. શુક.
 માતૃભાવ શ્રાદ્ધ સારવું, નવ કરવો પ્રમાદ;
 બ્યતીપાત બૂલવા નહીં, સારવી પ્રીતે જુગાધ. શુક.
 મળે નદી સમુદ્ર ગામે, વળિ તીર્થ દેવસ્થાન;
 એ યોગે શ્રાદ્ધ સારવું, કરવું તે શુભ દાન. શુક.
 પ્રદક્ષિણા પર્વત તણી, નમી ગિરિ અષ્ટ;
 તેની તલેટીએ શ્રાદ્ધ સારતાં, પૂર્વજ સંતુષ્ટ. શુક.
 ગાનીને ભોજન આપવું, અતીતને અર્ચન;
 અષ્ટ મહાદાન બાહ્યજીને, હોય મૃદસ્થ મુનિજન. શુક.
 એ વિધિએ શ્રાદ્ધ કરે નહિ, નાસ્તિક અહંકારી;
 ઉવેખે પૂર્વજને, તે નરકનો અધિકારી. શુક.
 ભક્તિ કરે બાહ્યજીની, વિવેકે વિલસી;
 સુરભી અસ્વત્થ પૂજવા, પૂજવાં વૃંદ તુલસી. શુક.
 પોષણ કરવું કુટુંબનું, નહીં ગર્વની વાધી;
 પંચ પરહરવાં શ્રાદ્ધને સમે, અનર્થને તાણી. શુક.
 પાખંડે શ્રાદ્ધ કરવું નહીં, નવ કરવો ક્રોધ;
 પ્રમાદે શ્રાદ્ધ કરવું નહીં, સ્વજન નહીં વિરોધ. શુક.
 અશુદ્ધે શ્રાદ્ધ કરવું નહીં, એ પરહરવાં પંચ;
 છળ બેદ કરવા નહીં, તજવો પ્રપંચ. શુક.
 દવે બક્ષણ કહું સાધુનાં, જેને બવસાગર તરવો;
 દયા રાખવી સર્વ જીવમાં, કંઈ ક્રોધ ન કરવો. શુક.
 સ્વધર્મ પોતાનો પાળવો, અધર્મને તે તજવો;
 કર્મ કરવાં જે વેદે કલાં, યગપુરુષને યજવો. શુક.

અધર્મનું મૂળ 'લોભછે', 'લોભે જાય જ્ઞાન;
 અતૃપ્ત 'પ્રાણી ધંધોકરે, અવતરે વળી જ્ઞાન. શુક.
 ભવન ભવન ભમતો ફરે, ભસે વદન વિકાસી;
 માર માર સહુકો 'કરે, લોક નયના વાસી. શુક.
 રહેવા સ્થાનક મળે નહીં, ઉદર ભરીને અહાર;
 એમ દુઃખ વેઠે લોભીઓ, પામી જ્ઞાન અવતાર. શુક.
 અંત નાવે કામ ક્રોધનો, નહીં લોભનો અંત;
 લોભી પચે મહાનરકમાં, યઈ પામર જંત. શુક.
 લોભે : વાધે લલુતા, અપલક્ષણ યાય;
 પરદ્રોહ પરજીવ હણે, પડે નરક માંય. શુક.
 ધ્રુવે સ્વાદ જે અતિ ઘણા, પોખે પિંડ સંપાસી;
 જોગધરી જોગ ભોગવે, તે નરક 'કેસે વાસી. શુક.
 માનુષાવ મોટા જતિ, તપ શૃંગે ચઢિયા;
 તે પરમદ પામ્યા નહિ, લોભે તે લડયડિયા. શુક.
 મન પવન બે જળદિયા, દેહ રથ : શું જોડે;
 પ્રાણ રથી જીવિ સારથી, ફરે દ્વાદશ ઘોડે. શુક.
 વિષય વાડીમાં સંચરે, બમે બૂલે બામે;
 કુમારગ રથ ખેડતાં, કુંભીપાકને પામે. શુ.
 ચીકા બે કામ ક્રોધના, સંકલ્પ વિકલ્પ હિલા;
 ફરતાં કર્મ ચક્ર આચડે, મધ્યે મોહ શીળા. શુક.
 વિશ્વ અઢ્યું એવે રથે, સહુ હિમાર્ગે ચાલે;
 અણુપણે બે ગોધલા, રથ જળમા ધાલે. શુક.
 હાંકી ન જાણે શક સારથી, રાશ મર્યાદા તૂટી;
 જેસનારો હતવત યગો, રથ ભાંજ્યો ફૂટી. શુક.
 વારંવાર સમો કરે, વારંવાર બાજે;
 રામ નામ લીધા વિના, ઘણું અંગે વાજે. શુક.
 ઘોર નરકમાં નર પડે, રથ હાંકી ન જાણે;
 કુમાર્ગ કારણ કલાં હવે, સુમાર્ગ વખાણે. શુક.
 સ્વધર્મ સંગત સંતની, એ ચીકે રથ હાંકે;
 ખેટક સુજીવિ સારથી, રથ ઉંધો નવ નાખે. શુક.

વેદ બાલ્ય કર્મ કરવું નહિ, કરે નાસ્તિક કહિયે;
 નાસ્તિક નરકે સંચરે, સુખ ન પામે કંઈએ. શુક.
 કુળ ધર્મ મૂકવો નહીં, વેદ મારગ ગ્રહિયે;
 સમ દમ તપ તીરથ કરી, પ્રીતિ પાતિક દહિયે. શુક.
 જે જે એવાં કર્મ આચરે, અવતાર તેવે રૂપે;
 સ્વકર્મે સ્વર્ગ ચડે પડે, કુકર્મ નર્ક કૂપે. શુક.
 કર્મ ભોગવે છૂટિયે, નાના દેહ ધારી;
 પૂર્વ જન્મની કથા કહું, સાંભળ ધર્મ મારી. શુક.
 કર્મ કથા નારદ કહે, સ્વજન્મ શુભાશ્રમ;
 પૂર્વે હું ગંધર્વ હતો, ઉપવર્ણન નામ. શુક.
 નાદ કળા મુજમાં ધણી, બીજો કોઈ ન માંડે;
 જો ગાન ધ્રુવરી સાંભળે, તો બ્રહ્મા તપ છાંડે. શુક.
 નૃત્ય રસ મારા ધકી, સતીઓ મોહન પામે;
 ઇંદ્રે તેડાવ્યો સાંભળી, વિષય કીર્તન કામે. શુક.
 મેં ચરણે પાંધી ધ્રુવરી, સ્વર લક્ષ આલાપ્યો રાગ;
 અંબર અવનિ ડોલિયાં, ડોલ્યો રોષ નાગ. શુક.
 માનવ દાનવ વિસ્ત્રે થયા, ડોલ્યા સહુ દેવ;
 પણ એક અપલક્ષણ મુજમાં, લંપટની ટેવ. શુક.
 ગાન કળા દાખી ધણી, માન અપ્સરાનું મોડયું;
 મોહ પામી દીકી દેવાંગના, મેં એક દૃષ્ટે જોયું. શુક.
 અપ્સરી ગંધર્વી વિશાધરી, કિનરી યક્ષ કન્યા;
 સહુ સાથે મન લુપ્ત થયું, રમી આચર્યો અન્યા. શુક.
 વિકાર મારા નેત્રમાં, અનંત અંગે બાધ્યો;
 અયુક્ત અવમવ દેખી કરી, મુને દેવે શાપ્યો. શુક.
 જો જોયું લંપટ દૃષ્ટે, કીધો નાદ અમૂલ્ય;
 પાપી પડ પૃથ્વી વિષે, યા દાસીનો પુત્ર. શુક.
 નીચ કામને આચરે, વહેજે શીર ભાર;
 પીડાને અંત વચ્ચે, ખમજે તિરસ્કાર. શુક.
 ઉપવર્ણ અમરની સ્તુતિ કરે, હું બાળ તમારો;
 શાપ અનુગ્રહ કીજીએ, બવજળ મુને તારો. શુક.

દેવ બોલ્યા કૃપા કરી, વિપ્રસેવા તું કરજે;
 દાસશરીર મૂકી કરી, બ્રાહ્મણ અવતરજે. શુક.
 ગંધર્વ પૃથ્વીમાં પડ્યો, કર્મભોગે નેટ;
 શાપે ઉપવર્ણ અવતર્યો, એક દાસીને પેટ. શુક.
 પિતા નહોં તે બાળને, સગું નહોં કાષ્ઠ;
 બાળ થયો પંચ વર્ષના, દાસી મા મોઢ. શુક.
 વિપત પડી તેને અતિધણી, નહિ મા ને બાપ;
 એવું દુઃખ તેણે ભોગવ્યું, પરત્વીદર્શનપ્રતાપ. શુક.
 ભિક્ષા માગીને ઉછર્યો, સેવા વિપ્રની માંડી;
 ભક્તિ કીધી બ્રાહ્મણતણી, શત વર્ષે દેહ છાંડી. શુક.
 પ્રતાપ વિપ્રપૂજનતણો, ન યાય શુભ શુંય;
 દાસીપુત્ર બ્રાહ્મણ અવતર્યો, નારદ કહે તે હુંય. શુક.
 કર્મકથા કહી માહરી, માટે ભોગવ્યાં કર્મ;
 વચન સુણી નારદતણાં, ચણે લાગ્યા ધર્મ. શુક.
 વર્ણશ્રમધર્મ સાંભળી, ભક્તિ ધર્મની વાધી;
 જે કૃષ્ણકથા સુણે નહોં, તે નર અપરાધી. શુક.
 સસમરકંધ પૂરણ હવે, અધ્યાય પાંચ ને દશ;
 એ કથા ભણે ને સાંભળે, ન પડે જન્મને વશ. શુક.
 શયન ટળે માતગર્ભનું, માયાબંધન તૂટે;
 દારિદ્ર ભયે તે જીવનું, દરિધન ગુણ લૂટે. શુક.
 ચરિત્ર કહ્યું પ્રદહાદનું, વરણ્યા વર્ણશ્રમધર્મ;
 સુણતાં જ્ઞાનઅગ્નિ ઉદે, દાઝે કચરોકર્મ. શુક.
 જેમ કો નાણે માધમાં, જાહનવીની છોળ;
 ભાગવતકથા ભાગીરથી, શુકવાણી કલ્લોલ. શુક.
 પામરપ્રાણી દેહ માનુષી, પાગી હરિ ગાયો;
 ભાગવતકથા કલ્લોલમાં, જન પ્રેમાનંદ નાચો. શુક.
 કલોધેતો ને બોળડો, અબુદ્ધિયો અચાની;
 કવતાં જે જીલું રહ્યું, તે લેજો શુદ્ધ માની. શુક.
 પણ હરિનામે નિચે તરે, વદે વેદ વેદાંત;
 જાણે અજણે અગ્નિ દહે, તેમ એ દક્ષાંત. શુક.

ભણે આજપ્રે ભાખતાં, હરિહર મુખ કહેતાય;
 કર્મ ટળે તે છવનાં, સઘ પાવન થાય શુક.
 શ્રી ભાગવત ભાષાર્યમાં, શ્રીધર થયા દીપ;
 તે અનુસારે કલ્પું, હરિ કગતા ચદીપ. શુક.
 વટપતન વાસી રિપ્રજે, આતુર્થિથી આનંદ;
 ઓતા સહુ શ્રીદરિ કહો, કહે ભટ પ્રેમાનંદ. શુક.

વલ્લભ.

પ્રેમાનંદભટ ઝેગ કહે, મુખ કહેતા ગોકુળરાયરે;
 ૧૬૧ સમગરકંધમા થયો, પંદરમો અધ્યાયરે.

સમગરકંધ સંપૂર્ણ.

અખો.

વેદાંત-જ્ઞાનનાં પદો.

બ્રહ્મના સ્વેલ વિષે.

પદ ૧ હું-રાગ રામગ્રી.

અક્ષરસ તે પીએરે, જે આપ ત્યાગી હાય;
જુંગળ વિના નદ ખેલેરે, તે ખેલ અકેલે કાય. અક્ષર ૧
કેસરી કૂખથી સંચરે, અને વકારે મદાવીર;
તે ગર્જનાએ ગજરાજ નાશે, સીધ ન છોડે ધીર. અક્ષર ૨
સાત સાહેર સેહેજે તરે, જેને એક અંજલી નીર;
બુડે નહીં કહું ગિદ્દ બાંખી, ત્રવેણીને તીર. અક્ષર ૩
સંત્રામે શરા લડે, જેના ધડપર નહોય શીશ;
ધાર આણી આડકે નહીં, જેને રોમે રોમે જગદીશ. અક્ષર ૪
મહા પરમાર્થી તેને કહીએ, જે સર્વને કરે સંત;
કહે અખો મહાતેજમાંહે, તે મળી રજા મહંત. અક્ષર ૫

બ્રહ્મગુરુ વિષે.

પદ ૨.

તે ગુરુ સેવીએરે, જેનું મુલ તોલ ન માપ;
ગુરુને આદ્ય અંત ને મધ્ય નહીં, તેનો થાય ન કેવો થાપ. તે ગુરુ. ૧
પ્રપંચપટ્ટી પરેરડો, ને કોહ્યોયંમકને ન્યાય;
જડ હતો તે ગુરુરડે, સંજોગે ચૈતન થાય. તે ગુરુ. ૨
ગુરુને નામ ઠામ ને ગામ નહીં, અને સર્વનો વિશ્રામ;
જીવત્તિ રિયતિલય ગુરુ વિષે, કહાવે સદાય અક્રમ. તે ગુરુ. ૩
ગુરુ મારો નવ અવતરે, નવ ધરે ગર્ભવાસ;
ઉપજે તે વણસે ખરો, એ તો માયાનો વિશ્વાસ. તે ગુરુ. ૪

ગુરુ મહીમા સદાશિવ લહે, સનકાદિક શેષનાગ;
સુધ વિચારે સ્વયં અખો, જો ગુરુ હશે ગુરુભાગ. તે ગુરુ. ૫

પદ ૩.

ગરવો ગુરુ મહ્યોરે, એવા સત નિર્ગળ દેવ;
મિદ્રવચન ગુરુ દેવનાં, તેનો વિરલા જાણે ભેવ. ગરવો. ટેક. ૧
ગુરુને જાત-વરણ આશ્રમ નહીં, સોદેજપણે અવધૂત;
ગુણ સાથે નહીં ચોળના, પરસે નહીં પંચબૂત. ગરવો. ૨
અખીલ જગત ગુરુમાં રહે, અને ગુરુ રહે નિર આધાર;
અન્ય આશ્રિત નહીં ગુરુવિષે, તે રહે પરાને પાર. ગરવો. ૩
એ અચરજ ગુરુનું ધર્મ, જે અરૂપી ને અણક્ષિત;
સ્વભાવે સાક્ષી તે સદા, પ્રતિબિંબ પંચે રંગ ગરવો. ૪
સામર્થ્યે સધળે રહે, અને સ્વે રહે સંતપાસ;
ત્યાં મેળાવો અખા માહેશે, એ તો સ્વે મળે અવિનાશ ગરવો. ૫

પદ ૪.

વચન વાહલાતણારે, એવા જીવતણાં રસ રૂપ;
જેણે જામ ભોરીંગ ઉતરે, એવા સખીજ સત્ સ્વરૂપ. વચન. ટેક. ૧
જેમ મરણ વિદ્યા સંજીવની, તે શબ્દે કરે પ્રવેશ;
તેમ વચનદ્વારે ગુરુ વસ્ત્રા, ત્યાં દૈત નહીં લવલેશ. વચન. ૨
ખાંભ ક અંતર રહી, એવો જીવે કળ્યો નવ જાણ;
ધટમઠે સમરો ભયો, તેને શરીર વિન્ના સર્વ યાચ. વચન. ૩
ક્યારે ખોલે નિજ ધર રહી, ક્યારે ખોલે પ્રપંચ;
પણ વચન સમજે ગુરુતણાં, તેને ન લાજે માયાનો અંચ. વચન. ૪
મુજમાં આવીને માનિયો, ગુરુએ કહ્યો ગુરુભાગ;
તારે અખો-સાગર ઉલટ્યો, ત્યાં નહીં રાગ વૈરાગ. વચન. ૫

પદ ૫.

સ્વે સતગુરુ મહ્યારે, મન પામ્યું વિશ્રામ;
જીવ યજ્ઞને જીવતો કરે, હવે રમે યજ્ઞને રામ. સ્વે. ટેક. ૧
સ્વપ્નામાં સુખિયો યજ્ઞને, ભોગવતો બહુ ભોગ;
ચાર અવસ્થા સહીત છુટો, આજ અંતનો રોગ. સ્વે. ૨

આપના અંધકાર માંહી, અજાણ્યો હુતો આપ;
પ્રાણ પ્રણ કરી જાણતો, ઈચ્છતો પુન્ય ને પાપ. સ્વેં ૩
સમાગમે સિદ્ધ ગુરુ મળ્યા, અને ટાળ્યા ત્રિવિધિ તાપ;
હવે સેજે સુખે રમે, નહીં યાપ ને ઉઘાપ. સ્વેં ૪
સતગુરુની જે કલા સમજે, તે તરીને બેઠા તીર;
સિંધુ માંહે રવિ રમે, તેને નિશ્ચે નાં બોલે નીર. સ્વેં ૫
નિરપૃહી નિર્લેપ નિર્ગુણ, અનુભવના બંડાર;
કહે અખો પરબ્રહ્મ પૂરણ, તત્ત્વ તદાકાર. સ્વેં ૬

બ્રહ્મ ઝોલખવા વિષે.

પદ ૬.

સમસ્યા સંતનીરે, પરબ્રહ્મ પદ્મુરે દાર:
સમજતામાં રવેજ યજ્ઞે, એવો ને બ્રહ્મવિચાર. સમસ્યા. ૧
મહારાજ બેઠા માળિયે, તે અધિકારે ઝોળખાય;
આંગળી વળે ઝોળખાવતાં, તે નર અપરાધી થાય. સમસ્યા. ૨
પ્રતાપ દેખી પરવરા, ઝોલખવા છે ધરા;
જ્યાં જેવો ત્યાં તેવો, ચૈતન્ય બ્રહ્મ જગદીશ. સમસ્યા. ૩
જેમ ધેતુ કાળી કાબરી, ધુંબળી ઘોલેવાન;
કપાલે તરણી કાલ પુછી, શતલી ચાલી રાન. સમસ્યા. ૪
તેના ધણીના દરશન વિષે, તે ઔધાણે ઝોળખાય;
તેના પયતણું પારખું કરતાં, બુધ તે બુડી જાય. સમસ્યા. ૫
યાવર જંગમ લક્ષ ઝોરાસી, દેવ ધનવ નર નામ;
ત્રિગુણકેરા ધાટ નાના, માંહે માયાકેરા બાગ. સમસ્યા. ૬
તેની ચેષ્ટા અપલતા ચરિત્ર નાના, તેને જોતાં બૂલે જંત;
તે કારજ જોતાં કારણ બૂલે, જેમ માળાવિષે તંત. સમસ્યા. ૭
નામ રૂપ નરનેવિષે, જેમ ધાતુ ઉપર મોહોર;
ધાતુ હામે બ્રહ્મ જાણો, માટે નાના નામ અંકાર. સમસ્યા. ૮
તેને દૈવદૃષ્ટે નિરખતાં, તે અધીક ન્યૂન ન થાય;
ગુણવાદી ગામ નામ હામે, તે દૈત જોઈ ડેહકાય. સમસ્યા. ૯
તે વિગત નામે વસ્તુમાંહે, કાય જાણે વિરલાસંત;
તે ભક્તિ વૈરાગ્યને આસને, તે બેઠા શોભે મહંત. સમસ્યા. ૧૦

જેમ રાગની આણુ સહુને વિશે, પણ રાગને કોની ન આણુ;
આખા સમજતાં અર્થ થાય, પોહોંએ પદ નિરવાણુ. સમસ્યા૦ ૧૧

સચરાચરબ્રહ્મ વિષે.

પદ ૯.

આપે આપ તુંરે, હુંજ નળજું શેષ,
તું બોલે આલે સાંભળે, તે મહારો લીધો વેપ. આપે. ટેક. ૧
હું પડહંદો તહારો, તહારે તે શ્વાસે શ્વાસ;
મન તું તન તુ ત્રીકમા, તુજ માંહે તે મહારો વાસ. આપે૦ ૨
પેહુલો પાછલો તું પ્રભુરે, પદ થતે હું જાણુ;
તેજ પ્રેક્ષણુ તાહેર, જેમ ફીરણુનો બાણુ. આપે૦ ૩
મુજ દષ્ટાતે સૃષ્ટિનો, સરવાળો એકમેળ;
જાય નીચ નહીં નિરખતાં, જેમ સાકરનો નાલર કેળ. આપે૦ ૪
જેમ અંબુધીમાંહેથી અંબુને, લઇને વરશે છે વાય;
તેના નદીનાલાં નામ ધર્યાં, પણ બચ્યામાં તોલા થાય. આપે૦ ૫
જ્યારે હું થઇને તાહરૂં, કાઢવા જાઉં છેક;
તારે બીલે યાજી વિચારતાં, તો કાણુ કહે બે એક. આપે૦ ૬
આરોપણુ હું તુંપણું, એ સમર્થતાની ગૂંજ;
હું હુંને પ્રણવી કહું, એ આપે આપતી સૂજ. આપે૦ ૭
આવો આરોપણુ અણુજનો, અને વસ્તુસ ને તું રામ;
એમ જોતાં હું તું તેમ થવું, સેહેજે સાધ્યું કામ. આપે૦ ૮

પદ ૮.

હમ બુદ્ધિએ સમજેરે, જે રહે પ્રપંચને પાર;
જેને વિશેષણુ એકે ન લાગે, નહીં વિચારાવિચાર. હમ. ટેક. ૧
અલખ અરૂપી નહીં ગ્રાણ ગ્રાહક, સુધા વેદ તે સાર;
તેને શુદ્ધ બુધે જોનેથકે, - નવ પામીએ પાર. હમ૦ ૨
તત્ત્વપદ ને ત્વપદ થકી, અતીશે આધો જેહ;
આસપદ. અવાચ્ય અવ્યય, અંતરવત તો તેહ. હમ૦ ૩
નિસ્પૃહી જે પુરૂષ પૂરણુ, જેને પૈકુંઠ સાથે વૈરાગ;
તેને સ્વર્ગભોગ કેમ સંભવે, જે જાણે તત્ત્વના ભાગ. હમ૦ ૪

નિરાધાર નિરવાણપદના, ભોગી તે મહાજનન;
 આપ ઉવેખીને આપ ઓલખે, ટાળે મિત્રામિત્ર. ઉચ્ચ ૫
 મુકતાશ્લના હંસ ભોગી, ત્યાં જગ ન જોળે ચંચ;
 ઉજલા માટે એક ન હોય, એને સંગ ન લાગો રંચ. ઉચ્ચ ૬
 બુધ ન ઉપજે જગવિષે, જોને મીનભોજન સાર;
 મરાલ ન અસે મીનને, એ ન હોય એનો આહાર. ઉચ્ચ ૭
 એમ દેહદર્શી તે દૈવદર્શી, દૈવદર્શી દેહ ન હોય;
 કથણી કુસકા કુટતાં, કોટ ભાવે બરોસો ખોય. ઉચ્ચ ૮
 આણ્વિંમી ઉપદેશ કરતાં, કાંધક હોય ઉગાર;
 જે વટકયો તે વણકયો ઘણું, અને સામો થયો તે સાર. ઉચ્ચ ૯
 બ્રહ્મવિદ્યા તે ભાર મોટો, સાર માંહેનો સાર;
 અજરણુ જરણુ તેને ન હોયે, જે બ્રહ્મનો અવતાર. ઉચ્ચ ૧૦
 આકાશવત અનંત આસે, પુરણુપદ નિરવાણુ;
 સદ્ગુરુને નેત્રે જોતાં, નિત ઉપજે અખા જણુ. ઉચ્ચ ૧૧

પદ ૯.

તે હું જાણીઓરે, જે જાણુજીહારો સ્વેઆપ;
 પ્રપંચ સધળા સમી ગયા, જારેઆપમાં જાણ્યો આપ. તે હું. ૨૬. ૧
 સોહ તેજ સનાતન, જ્યાં નિગમ રહ્યા જળહાર;
 તે હું જગત, જગત મુજમાંહે, હું નિર્જુલ ગુણનો ભંડાર. તે હું ૨
 અનલ, અગ્નિલ ને વળી અવની, આપ, આકાશ મુજમાંહે;
 સત, રજ, તમ, સત્તા સર્વ મહારી, એ તે હું નહીં પ્રાયે. તે હું ૩
 શબ્દ, રપશી, રસ, રૂપ, ગંધ, ખાદુ, પાણુ, ગુદ, લિંગ;
 ચલણુ વલણુ ચૈતન્યતા મહારી, હું નાહું કોયને અંગ. તે હું ૪
 નેત્ર, શ્રવણુ, નાસા, ત્વચ્ચા, શ્રબ્હા, મન, બુદ્ધિ, ચિત, અંકકાર;
 છવાત્મા પરમાત્મા તે હું, પશુ બંધ નહીં કહેનાર. તે હું ૫
 જૂમી, વરણુ, રવિ, દિગ્, મારત, વહ્ની, ઇંદ્રવિષ્ણુ મૃત્યુ બ્રહ્માએ;
 સંકર્ષણુ વાસુદેવ પ્રદુમ્ન, અનીરૂદ્ધ એવું મુજ માંએ. તે હું ૬
 ઉત્પત્તિ સ્થિતિ લય પ્રકૃતિ પુરુષર્ણુ, તત્ત્વમસિ પદ જોતે;
 અખાને ઓચરણું, એ સ્વે પોતાનું પોતે. તે હું ૭

પદ ૧૦.

પ્રીછે પાધરે, બાઇ અણુપ્રીછે ઉપાધ;
 પરમાત્માની પ્રીછ હવી, તારે ભાંગી ભવની ખાંધ. પ્રીછે. ટેક. ૧
 અણુમણે સહ આથડે, અને દેવ દેવી ધ્યાય;
 જો પ્રભુ દેખે પંડમાં, તો સીદ બહારે જાય. પ્રીછે ૦ ૨
 તેને કામના લાગી સ્વર્ગની, માંહે ભમરૂં પી ભૂત;
 તેણે ખાધને ખોખું કચું, કેમ વાત લહે અદ્ભૂત. પ્રીછે ૦ ૩
 તેને શાંત સુખ આવે નહીં, મોહોતે અમરની આશ;
 તે ભરે બયોડાં પાણુસું, જાણે દાલીદ્ર યાશે નાશ. પ્રીછે ૦ ૪
 જેમ મુંડાકેઈ માઠું, તે ધરધર માગે બીખ;
 પગે લાગે ને પેર દેખાડે, તોય ન પામે શીખ. પ્રીછે ૦ ૫
 તેને નિરુપ્ત નર જો મલે, તો મુકે મમતા મંન;
 કમ સધળાં બાળીને, નિજ જ્ઞાન આપે ધન. પ્રીછે ૦ ૬
 સાધન કરી કરી શરણે જાય, તોયે ચડે કાળને હાથ;
 કાળ ભવની ધાણી જોતરે, તેને નાકે ધાલી નાથ. પ્રીછે ૦ ૭
 વધુ વિદેહી તે કરે, જે જીવનમુક્તા હોય;
 પાધરે મારગ મુક્તિનો, અખા આચરીને જોય. પ્રીછે ૦ ૮

પદ ૧૧.

પ્રાણી પ્રીછજોરે, એ સંતકેરી સાન;
 અન્ય સાધન સાંભળી, તું મેલા કરે કાં કાન. પ્રાણી. ટેક. ૧
 અક્ષર તો ખરે નહીં, અને ખરે તે અક્ષર ન થાય;
 જરે ખરને ખિસતો મેલિયે, તારે અક્ષર થઈને રેવાય. પ્રાણી ૦ ૨
 પ્રીછે પ્રીછવણુ પાંગરે, અને અણુપ્રીછે અંધાર;
 જેમ મહી યને માખણુ પ્રગટયો, તેને નાંખી છોડ્યો છાર. પ્રાણી ૦ ૩
 પાંચના પંચવીશ જોતે, આત્માને તે વળી આધ;
 શોધીને શુદ્ધ કીજિયે, તારે જાયે જાજ. પ્રાણી ૦ ૪
 તેજે તેજજ દેખીએ, અને હીરે હીરો વીંધાય;
 તેમ તરવે તરવ જોળખે, એ સત્ગુરુકેરો ઉપાય. પ્રાણી ૦ ૫
 વિચારે વરતુ પામીએ, કલેશ ન કરીએ કાંય;
 સમ્યક્ મુખતો દેખીએ, જો આરસીમાં જોતો જાય. પ્રાણી ૦ ૬

મુકવાને નથી માયા, ગ્રેહવાને નથી ઘાટ;
પાર પામે પ્રીછતાં, જે નિરાંક નાખે નાટ. પ્રાણી ૭
શાસ્ત્રનો સિદ્ધાંત એહ, ઉપનિષદનો એહ અર્થ;
અખો સીધો સાધતાં, જેમ હાથે કાંકણ તર્ત. પ્રાણી ૮

પરમાત્માને જાણવા વિષે.

પદ ૧૨.

પ્રભુ છે પ્રીછાંરે, કાઈ બેદુ જણે બેદ;
જે ખોલે ચાલે સાંભળે, જેને નિલ વખાણે વેદ. પ્રભુ. ટેક. ૧
અળગો આત્મા બોલીએ, અને સ્વર્ગ મૃત્યુ પાતાલ;
તોય પ્રત્યક્ષ ન પામીએ, જેમ ઘડા બમ્બા નાળ. પ્રભુ ૨
જેમ હીરો હીંડે ખોલતો, ને જ્યોત જોવા જાય;
તેજ તારી આંખમાં, જે મેલ પાછો ધાય. પ્રભુ ૩
જાણપણું જે છવતું, એજ એકને આધ;
સ્વામીના સ્વે સર્વંગ છે, આકાશમાં નહોય વામ. પ્રભુ ૪
જેમ સૂરજ આગલ રત્નની, કીજે ભૂપણ રૂપનીમોટ;
તોય દેખાડે મલીનતા, નિજ કાંતિમાંહે હોય ખોટ. પ્રભુ ૫
હું નહીં, તું નહીં, તે નહીં, એવું તે તેમતું તેમ;
મહા તિમરમાંહે માનવી, નિજ અંગ નદેખે એમ. પ્રભુ ૬
રામ તારકમંત્ર એહ, તે સૃષ્ટિ અભાવનો લક્ષ;
વસ્તુએ વસ્તુ મળી જવું, જેમ લવણ અંબુમાં અલક્ષ. પ્રભુ ૭
સ્વે રામ તે આત્મા, પણ મૃત્યુ કામ ને કાન;
તેની વસ્તુએ વસ્તુ ધર્ષ જવું, પામવું અવિચળ રાજ. પ્રભુ ૮
એ વિદેહના વચન અખા, તે વિદેહી ધારણુહાર;
પદ જણીને પ્રીછજો, એતો વાણિરહિત વિચાર. પ્રભુ ૯

પદ ૧૩.

રમત રામનીરે, માંહે રમણુહરો રામ;
તુંજ સ્વામી ને તુંજ સેવક, વચે વિશ્વકેરે નામ. રમત. ટેક. ૧
મચાણો તું મહારાજ શરે, રચાણો ચારે ખાણે ચાર;
ત્રેલોક નામ તે તાહરે, તું નર નપુંસક નાર. રમત ૨

- બટ્ટ પગો ને પાંગળો, જે ચાર છ ને આઠ;
 ક્રીયાં પગો ને ક્રીયાં અણપગો, એવો વાંકો વસમો ઠાઠ. રમત૦ ૩
- ક્રીયાં અર્ધેમુખો ક્રીયાં આખો સદા, ક્રીયાં બેઠા બારે કાળ;
 ક્રીયાં ઉભો પ્રરતો શ્રીહરી, ક્રીયાં વૃદ્ધ જોખન ને બાળ. રમત૦ ૪
- એમ સમર બચ્ચો ભગવાનજી, અને ઠાણું એવું જાળ;
 ક્રીયાં વૈરાટ ક્રીયાં વામણો, ક્રીયાં કૂર ક્રીયાં કૃપાળ. રમત૦ ૫
- દીન દુર્ભજ બીહામણો, ક્રીયા અહંકારી આનંદ;
 સધલી પરે પીયુ તમો, સોધતા ન મલે ધંધ. રમત૦ ૬
- વેદાંત જે વદતું હતું, સૃષ્ટિ અનુભવતું લક્ષ;
 બ્રહ્મપદની સાધના, સાધતાં પ્રીટે પક્ષ. રમત૦ ૭
- હું નહીં ને તું નહીં, એવું તે સરખું આપ;
 જે જેમ હતું તે તેમ થયું, એમ અખો સમજ્યો બ્યાપ. રમત૦ ૮

મૂર્તિપૂજાના સ્વંદન વિષે.

પદ ૧૪.

- પ્રભુ કેમ પુછ્યોરે, તમે જુઓ વિચારીને વાત;
 રૂપ અરૂપી રામ છે, તેને ધ્યાયાની કેઈ ધાત. પ્રભુ. ટેક. ૧
- નિગમે નવ જાણીઉં, જ્યાં પામે મન વાણી વિરામ;
 પછી ચાર માંડી પ્રતિમા, એ છે ભુલવણીનું નામ. પ્રભુ. ૨
- કાષ્ટ મૃત્યુ પાપાણુ ને ધાતુ, એ છે મૂરત ચાર;
 માંહે મુકી મનને, પછે માંડી તે ઠારોઠાર. પ્રભુ. ૩
- દેવ દેવી પંચભૂતનાં, પંચભૂત પૂજે શું હોય;
 સામગ્રી સર્વે પંચભૂતની, પંચભૂતવિના નહીં કોયે. પ્રભુ. ૪
- પચાતીત તો પામીએ, તો પૂજ્યાતું શું પ્રમાણ;
 અજણે કરે આરાધના, તે કુસકા કુટે અજાણ. પ્રભુ. ૫
- અજાણે આદર કર્યો, ઘોખો ન રજે ને ધ્યાપ;
 દેહીના કરતવ દેહી લગે, જાએ ધમ્મું ધુપીયું વાય. પ્રભુ. ૬
- સરવાળો ક્યો ચીકનો, એ તો નામરૂપની સૃષ્ટ;
 રૂપ અરૂપી સમરસ થાશે, જોતાં સદ્ગુરુની દ્રષ્ટ. પ્રભુ. ૭
- હંટ ઉદ્ધરે જે રહ્યું. દેવ દેવત દેવ;
 અખા અરપે આપને, તો સમરસ સાચી સેવ. પ્રભુ. ૮

કર્મના પાશ કપાયા વિષે.

પદ ૧૫.

ભાકસી જામનીરે, ભાષ 'ભોગવે' સર્વ સસાર;
 વાગ્યુ ગુણે વિશ્વ બંધાણી, તે ક્રમ ઉતરશે પાર. ભાકસી. ૧
 ભોગ લીધો પણ જીવિત ન આવી, પડી તે જાણો એ પેડ;
 પહેલી ભાકસી ભોગવતો, પછે પડી તે પગમાં હેડ. ભાકસી. ૨
 અડસઠ તીર્થ નાહું છુવે, પ્રાણી સાચવે સર્વે આચાર;
 નાલા ધોયાનું ઈંદ્ર ધણેરું, તેથી નથી નીસરતો પાર. ભાકસી. ૩
 તાળાં ખોલ્યાં ગુરુતનતણાં, જે જ્યાં હતાં નીરધાર;
 તાણું ખોલ્યું જારે ખડકીતણું, તારે ઠેકી નીસર્યો પાર. ભાકસી. ૪
 પારે નીસર્યો તારે ખુદ્ધિ આવી, ને દાટ્યા કર્મના પાસ;
 કહે અજો તેને પાંખું આવી, તે ઉડી ચાલ્યો આકાશ. ભાકસી. ૫

સંગત વિષે.

પદ ૧૬.

સંગત શું કરેરે, બાધજો શક ન સમજે સાન;
 વાંઝ બાદક પ્રસવે નહીં, તાં જામ અનરથ ઝડપાન. સંગત. ૧
 જેમ પત્રગને પવપાન કરાવે, અમૃતરૂપી અદાર;
 તોએ વિખિઓ વિખાછાડે નહીં, સામા કોટિ વાધે વિકાર. સંગત. ૨
 તીખાંસ રહે કપૂર મધે, સદા બેસો વાસ;
 તોએ તીખાસ ટળે નહીં, એની ખુધે ન લાગે બારાસ. સંગત. ૩
 દાદુર રહેતો વાર મધે, નિકટ પેડી પાસ;
 કસોલ કરતો કીચણું, એને ન આવી કમળની વાસ. સંગત. ૪
 ચંદનનો ગુણ સદા શીતલ, બેજો રહેતો બોળંગ;
 તોએ શીતલ થયો નહીં, એને નિત અડાડતો અંગ. સંગત. ૫
 રાણી પાસે સદા રહેતી, દાસી પૂરણુ પ્રીત;
 તોએ ચેરી સમજ નહીં, એ તો રાજપદની રીત. સંગત. ૬
 શ્રીમંત પાસે સદા રહેતો, અહોનિશ રજતો રાંક;
 અપરાધી અમથો રહો, તો શ્રીમંતનો રથો વાક. સંગત. ૭

અધિકારને . સદા . જ્ઞાવે, આત્મલક્ષ અર્જન;
અખા એ પદ મુમુક્ષુને, સદા રૂઢે સત્સંગ. સંગત૦ ૮

અધિકારી વિષે.

પદ ૧૭.

છવ શિવ એક છેરે, જે જાણે છવની જાત;
પોતાને રંગ પાસ લાગે, ત્યારે ખીજે પાડી જાત. છવ. ટેક. ૧
ઈન્દ્રને અપવાસ રચાનો, નહીં હર્ષ શોક ને દામ;
શેહેર નહીં ત્યાં સેર રચાનો, એ અખંડ ધ્વજનું ધામ. છવ૦ ૨
અનેક મુખ છે મણીન, તેને મુખે મુખે પ્રકાશ;
એક દીવો મારે અંતર દીશે, જેને રામે રામે ઉજાશ. છવ૦ ૩
સ્વપ્નમાંહે જેમ દેહ દરશે, તે જાગ્યા પૂઠે જાવ;
નથી તેને સીદ નિદીએ, રહીએ આપણે અનુભવમાં. છવ૦ ૪
ખીખા પ્રતે ખીચુ દીસે, તેમ તમારો વ્યાપ;
બોલે તે ખીજે નહીં, જે સામે દીએ જવાપ. છવ૦ ૫
હરિજન તો એક છે, તેની વેદ પૂરે સાખ;
આપ ટળી કહે અખો, તું નિશંક હરિભણી નાખ. છવ૦ ૬

પદ ૧૮.

સેહેજે સમી ગયારે ભાષ, લવિ નિષેધ વેહેવાર;
પાંચ ભાગે પદ કીધા, તારે જાણ્યો જાણ્યુદાર. સેહેજે. ટેક. ૧
બ્રમભય ભાગી ગયોરે, પાપ પુન્યનો નાશ;
આશા તૃષ્ણા આઘમી, ત્યારે નહીં સ્વામી નહીં દાસ. સેહેજે૦ ૨
જન્મ મરણનાં ઝાંઝવાંરે, જે તે દેખી જાગ;
પવન પાણીનો ક્રોધડો, માંહે સોખે પોખે આગ. સેહેજે૦ ૩
શબ્દકરે સૂતરે, ગુચાણું માંહે જાલ; ...
કળા કાતરણી ગુરુતણી, તેણે કાતર્યાં તત્કાલ. સેહેજે૦ ૪
ધેહેન ધેર્યો દેખતોરે, તેનો તાણી કાઢ્યો તાગ;
અર્ક ઉગો જ્યારે આત્મા, તારે નહીં દોરડી નહીં નાગ. સેહેજે૦ ૫
ઉપર ટાળો આકલારે, નિરાલંબી વાત;
છવ ખોધને છવતું, એવી નખાત રમવી ધાત. સેહેજે૦ ૬

આદર તો અક્ષય સદાચે, અધ્યારોપને જાણુ;
પરમ પદની સાધના, એ તો પરમારથ કરી માન. સેહેજે ૦ ૭ .
અનર્થખીનો છંડવોરે, જુલો ન આવે ભોગ;
અણુછતો અજો આચરે, જેને વાસ વસવો બોમ. સેહેજે ૦ ૮

પદ ૧૬.

આવન બાહેરરે, હરિ નાવે વાણીમાંય;
બાઈમન જાણે કોઈ કહીયું, તે ગિરામાંય યુધાય. આવન. ૧
પરા પર્યંતિ મધ્યમા, વૈખરી આવે બહાર;
તેના સ્વર સંધાતે જુઝતા, પણ રહે પરા ને પાર. આવન ૦ ૨
બાઈ વિણા વાળે વાણુસું, તેને ગમે બેસે ધાટ;
તે ઠાઠી દેકર પરા, પણ વાળે જંત્રી માટ. આવન ૦ ૩
બાઈ પ્રેમલ માટે પુષ્પ જેમ, અતિ મૂલ પામે માન;
કુલ ફરીને વાસ શોધે, એમ સમજવી સાન. આવન ૦ ૪
જલ કુસુમને ગધ અરૂપી, તે પ્રત્યક્ષ પામે કેમ;
તેમ અક્ષર માલમ આત્મા, એ જીવિત જાણવી એમ. આવન ૦ ૫
ફલ ફરીને ખીજને, જેમ બહાર જેવા જાય;
ખીજ બશાઈ સડે ચડ્યું, તે પોતે પસચું પ્રાય. આવન ૦ ૬
પંથ પંચક પાંગર્યાં, એ તો પ્રકૃતિનો પરિવાર;
પાછો પસારો સંવરે, બાકી શેષ રહે તે સાર. આવન ૦ ૭
જેમ અવની લાગે અંકુર કુટે, એવું છે અહાવાન;
મરે જીવે માયા મિથ્યા, પ્રથમ થાએ જેમ પાન. આવન ૦ ૮
દેવ દુટે એકા ન દીસે, બે દીસે તે રોગ;
સિવાચી એહના ઉપાસી, જ્યાં કો ભોગી ન મળે ભોગ. આવન ૦ ૯
મિથ્યા કુર્ચુ આપ જાણો, અન જાએ અભ્યાસ;
અણુછતો જારે પ્રગટે, તારે છતો થાય અખા નાશ. આવન ૦ ૧૦

બ્રમ વિષે.

પદ ૨૦.

નથી તેને શું નિંદીએરે, બાઈ રહે આપણા અનુભવમાંએ;
આજાં દોહેલાં છંડાં દર્જાં, મિથ્યા જલ મરિચી દરશાએ. નથી. ૧

રાય રવમમાં રંક થઇને, શુખ્યો દ્રાણો કરી ધાય;
 જગ્યા છે તેને જાણી રહેવું, નથી રંક ને રાજ્ય. નથી૦ ૨
 સોંદરીનો સર્પ ભાસ્યો, અંધારે આંખ અવરાય;
 મિથ્યા સર્પ માની રહ્યો, કહે ખીજશે તો ખાય. નથી૦ ૩
 આપે તેલહેજ્યારે આપને, તારેઅણુછતું અન અલપાય;
 સરો સમ્યો ને દૂત વામ્યો, નારાયણ નિરમે યાય. નથી૦ ૪
 જોઇ વિચારી જીવને, જોળખે જે આત્મારામ;
 પૂરજી પ્રજા તે પામતો, અખો સચરાચરનો દામ. નથી૦ ૫

ભવતારક નાવ વિષે.

પદ ૨૧.

પંડિતો પ્રીછખે, બાઈ આપ ટળે ભવપાર;
 બણે ભટકણુ નહીં ટળે, એતો વાણીરહિત વિચાર. પંડિતો. ૨૬. ૧
 બાઈ મયાર્યે બધાકરણ વખાણે, જણે તે ભવમાં પૂજ;
 તેની સજ્જવાધે લોક માહે, પણ અળગો આત્મ ગૂંજ. પંડિતો ૨
 જેમ સાવ સુવર્ણકરો નાવ કીજે, તરે ન તારે તોય;
 પાર ઉતારે કાષ્ટતું, જેને અંતર ભાર ન હોય. પંડિતો ૩
 પોતામાહે પ્રપંચ લખ્યા, કર્મ ધર્મનાં જાળ;
 તેમાં પણ હાથે ધરીને, બેઠો બેઠો જાલ. પંડિતો ૪
 તે ગરુડો ગોવિંદ સમરે, પણ માહે તે ધનની ધાંખ;
 કોણ રવાદે કરીને, ખીજરે ગાળે કાપી પાંખ. પંડિતો ૫
 વિશ્વ વિશ્વને ભોગવે, નિત્ય પંડિત પુછવા જાય;
 તે અર્થ સાધવા આપણો, બાઈ કરે અનેક ઉપાય. પંડિતો ૬
 કામી જાણીને કર્મ દેખાડે, પ્રપંચ પોણે પાસ;
 અજાત અંધારે બહુ ભગ્યા, છીંધો ગાતકરો નાશ.
 પ્રાણણુ તે જે પ્રજા જાણે, અને પ્રજાદેખી પ્રજા ધ્યાય;
 આપણું પેણે નહીં, એવો વસ્તે વસ્તુ સગાય. પંડિતો ૭
 નિરાલંબ પ્રપંચ વર્જીત, અનાધાર આધાર;
 પક્ષ પરાશે પરા સદા, તે અનુભવનો ભંડાર. પંડિતો ૮
 આપણકો ઉપદેશ ન આલે, ન કરે લિંગનો લેખ;
 ભવતારક શુરુ નાવ છે, પ્રપંચ ટાલે શેષ. પંડિતો ૯

નાસપણે નિર્મલ મતિ, નિરવાણુ ને નિરાધાર;
પક્ષ પ્રતે પ્રીછે નહીં, અનુભવના ભંડાર. પંડિતો ૧૧
એવા નર તેને મળે, જેના ભાગ્ય હોય નિધન;
હરી હસતા મળતો મળે, કહે અખો જે મયડે કાન. પંડિતો ૧૨

સદગુરુ વિષે.

પદ ૨૨.

જાવું તે સદ્ગુરુને શરણે, જે પ્રત્યક્ષ પ્રમાણુ પ્રીછવે;
ખાલે નહીં આવરણે, જાવું તે સદ્ગુરુને શરણે. જાવું. ૧
હું તું જે હમણા ટળે, તો આગે છે એવું;
જોગ જધારથ ઉપનું, કાએ નવ હેતું તેવું. જાવું ૨
વસ્તુ વિષે કાંચે નથી, જોતાં ગુરુને દૃષ્ટે;
નામરૂપ ગુણ કર્મ જે, તે યિયું નથી સૃષ્ટે. જાવું ૩
જાએ મિથ્યાને મિથ્યાપણું, સત્ બાસ્થું સર્વે;
જેને ઉપજે કામના, તેહ લાગા કરવે. જાવું ૪
અણુલિંગી ઉપદેશને, અણુલિંગી આપે;
ખીજા તે ખાણું વહે, છન જીવું થાપે. જાવું ૫
એકમેવ અદ્વૈત તે, ત્યાં વચન ન લાગે;
તનમન કૃત ત્યાં નવ ખપે, એક અનુભવ જાગે. જાવું ૬
મહાકળા છે મહાપુરૂષની, જે આપોપું જાએ;
સસ્વયંવેદે શ્રીગુરુ કહે, પણ કાએક પૂજે. જાવું ૭
સમજતાં સ્વામી મળે, જે લક્ષ સેવાય;
ઉમ્મણુધી જાણે અખા, જે અચંચું ગાય. જાવું ૮

અચંચારસ વિષે.

પદ ૨૩.

સંતોરે અચંચારસ ચાખો, ચંચો ચિત્તમાંહે નવ ધરો;
વિચારીને નાખો, સંતોરે અચંચો રસ ચાખો. સંતોરે ૧
જે વણસે તે ઉપજે, ઉપજે તે વણસે,
પંચ વિષેથી જે રહે પરો, તેમાં સઘ જાણશે. સંતોરે ૨
માપમાં આંખ્યા શ્યાને ગણો, આપ અળગું જાણો;
જેમ દરશન સંપટ બીણુતા, જોતા નથી ખંધાણું. સંતોરે ૩

પિંડ પ્રહાંડ છે જે વડે, નથી તે કાલ્ય માટે;
 જેમ બચું ભાંડ મુકી કરી, જેમ ચુવાણીકાં ચાટે. સંતોરે ૦ ૪
 લીલા વિગ્રહ વિશ્વનો, તે વિશ્વમાં મૂકે;
 અણુઆવાસે પરમાત્મા, જોતાં કાં ચૂકે. સંતોરે ૦ ૫
 પેહેશે થાપે આપને, સામે થપાએ;
 થાપે સ્થિર તે નવ રહે, ધ્યે ધ્યાતા જાએ. સંતોરે ૦ ૬
 તેજ ત્રિલોકી દેખીએ, તેજ તેજને રૂપ;
 જેમ ડાલા ચક્ષુ નિર્મલા, સરખા રક જૂપ. સંતોરે ૦ ૭
 દૈવદર્શનું દેખવું, અને જોયું જોલી;
 ખેચરગત ખેચર લહે, જૂચરને દોહલી. સંતોરે ૦ ૮

અક્ષયલીલા વિષે.

પદ ૨૪.

સંતોરે વનસ્પતિ ડૂલી, માયાકેશ ધામમાં;
 ધર ગયો છે જુલી, સંતોરે વનસ્પતિ ડૂલી. સંતોરે ૦ ૧
 વણુ ખેડુ વણુ વરખડો, જમ ગગનમાંહે મોર્ષો;
 ક્ષાણ્યો કુણ્યો બહુ પ્રણ્યો, ત્રિલોકમાં ફાળ્યો. સંતોરે ૦ ૨
 પગ વિન્યા પગ કાઢવો, વણુ વાટે હીવો બાળ્યો;
 જે ધર જવું મુઆ પછી, તે ધર જવતાં નિહાળ્યો. સંતોરે ૦ ૩
 પપીલ યજ્ઞને પરવરો, ધરધન જેમ ફેડે;
 જે ફળ છે અગમ અગોચર, તે ફળ વિરલા વેડે. સંતોરે ૦ ૪
 ધટ ધુધટ ઘેરી રહ્યો, માથા શું મન બાધ્યો;
 ધટ ધુધટ અળગો કરો, તે સાંઈ આપે લાધ્યો. સંતોરે ૦ ૫
 અનેક પ્રદવી હપડે, અક્ષર એક મુજે;
 અક્ષરે અક્ષર ઉતરે, અખો એ અક્ષય જૂને. સંતોરે ૦ ૬

પદ ૨૫.

સંતોરે વેહેતે નવ વહીએ, આત્મા શું અવિલંબતા;
 સેહેમાં લીન યજ્ઞએ, સંતોરે વેહેતે નવ વહીએ. સંતોરે ૦ ૧
 અધિષ્ઠાન ઝાળખ્યા વિના, સહુ પંથ પળખ્ય;
 ધ્યેતા દૃષ્ટ ના દેખીએ, ધરના ધર માંધ. સંતોરે ૦ ૨

જેમ આવળયો ધાણી, તણે, નિશદિન બહુ હીડે;
 તણે હું અત્રિ આધો મયો, માયા મીડેની મીડે. સંતોરે ૩
 એ માયાનું મરદપણું, અટપટું, એહવું;
 સુદમથી, અતિ સાંકડું, વિસ્તરણું એહવું. સંતોરે ૪
 એ અન્ન લીયો ઓલખી, ધ્યાતા ધામ ન આવે;
 અંધારું, ઉલેચતાં, નવ તિમર તસાવે. સંતોરે ૫
 ઉડે નવ આણીએ, દિક્ષા દેવની લીને;
 રાક કસોલ કૃત કર્મેના, મહાગ્ન નવ રીને. સંતોરે ૬
 વેહેતે વેહેતું દેખીએ, બેઠા જલકાડે;
 ઠેઠરાણે સર્વ ધામ છે, મણી પામ્યો કંઠે. સંતોરે ૭
 જે તણે તે તણીએ, યોડે ધણું બાપ્યું;
 લઈ શકે તે લિયો અખા, અજ માયાબલ તાપ્યું. સંતોરે ૮

સર્વવ્યાપક બ્રહ્મ વિષે.

પદ ૨૭.

સંતોરે સમિચદાનંદ સ્વામી, પુરણબ્રહ્મ પૂરી રહ્યો; ૧
 એકલો બહુ નામી, સંતોરે સમિચદાનંદ સ્વામી. સંતોરે ૨
 ગિરી, ગેહેવર, વન, વાટિકા, પૂરરૂપે યોતે;
 સાગર, સરીતા, શ્રીહરિ, ભાગો ભ્રમજ જોતે. સંતોરે ૩
 દેવ, દાનવ, માનવ, મુની, ફરો દિશ્યાએ દેખો;
 અન્ય નથી કોઈ ધરથી, એમ દૈત ઉવેજો. સંતોરે ૪
 જગત્ તે, જગદીશ છે, આત્મ નથી અજગો;
 હૈય નીચ જે બાળવું, તે ઘુંને ભ્રમજ વળગો. સંતોરે ૫
 આપે આપજ ઉલાસીયું, બ્રહ્મ પોતે બાધ;
 મડ બીજ જેમ વિલસીયું, જે રીયુંતું સમાધ. સંતોરે ૬
 સગુણ દ્વારા રોબવા, નિર્ગુણ છે સમસ્યા;
 બાદ અંત વિચારતાં, આવે એ દર્યા. સંતોરે ૭
 તે ભગત તે ચાનવાન, તે પંડિત છે સાચા;
 તે છે દેવ ઝડપિ મુનિ, જેની બ્રહ્મભય વાચા. સંતોરે ૮
 એ ધ્યાતા એક ધામમાં, કરે બ્રહ્મ કસોલ;
 આત્મસિદ્ધમાં અખા, કરે બ્રહ્મ કસોલ. સંતોરે ૯

૫૬૨૮.

બાઈરે સ્વયંપદ તે સાચું, સહજ સુન સમ્ભાવિના;	
જાણો સર્વે કાચું, સંતોરે સ્વયંપદ તે સાચું.	બાઈરે. ટેક. ૧
કાચું મન એમ જાણવું, જેમ અધ કાચો પારો;	
સુધ નિરાસ યથાવિના, નહોય નિસતારો.	બાઈરે. ૨
જોગ જાગ તીર્થે પ્રત, એ કૃત છે મનનું;	
મન ઉભે સર્વે ખરો, મન ખીજ છે તનનું.	બાઈરે. ૩
ખીજ ખજે નહીં જ્યા લગે, ત્યાં લગે ઊગે;	
ધિયાને ધિરતા નહીં, ફરે તે જુગાજુગે.	બાઈરે. ૪
અનુભવ એવોરે દાઢાં, જેણે મનની જડ જાય;	
મન મુઝા પછે માનવી, વસ્તુરૂપજ યાય.	બાઈરે. ૫
સાધન એવુરે સાધિયે, અણલિંગીને આસે;	
મહાપુરુષ મુક્ત હુવા, તેતો એજ અભ્યાસે.	બાઈરે. ૬
ખગાકાર વિના ખગ વિષે, બાઈરે ન રહેવાય;	
લિંગ ચતુષ્ટે તો ગજે, જો ખગવત યાય.	બાઈરે. ૭
તત્ત્વજ્ઞાની સ્વયં તત્ત્વને, એણી ધેરે અણે;	
અખિા સમજ ત્યાં સમ્યો, જેને વેદ વખાણે.	બાઈરે. ૮

૫૬ ૨૯.

બાઈરે બ્રહ્મભાવ તે આણો, સ્થિર પૂરણ એક આત્મા;	
સધલે પ્રમાણો, સંતોરે બ્રહ્મભાવ તે આણો.	બાઈરે. ટેક. ૧
બ્રહ્મભાવ આણ્યા વિના, અનુભવ નહીં વાધે;	
અનુભવ ત્યાં હું તું ટલે, એમ વસ્તુ લાધે.	બાઈરે. ૨
વસ્તુમાં અસતજ પામિયે, એ સાધન છે સાચું;	"
લહે ભાગ્યાવિના જાણજો, એ સર્વે કાચું	બાઈરે. ૩
શૂન્યમહાજગાં સ્વામીને, જુવોને જમલો;	
નાય નિરખતાં નેત્રી, જાય દૈતનો કમલો.	બાઈરે. ૪
દૈતસહિત અદૈતનો, અનુભવ નહીં આવે;	
વસ્તુ વિચારી લેતા, મન સહજે સમાવે.	બાઈરે. ૫
જનક, સતક, શિવ, શેષનો, અંતરનો એ આસે;	
રામ, કૃષ્ણ, વમિષ જો, તેહમાં રહ્યા વાસે.	બાઈરે ૬

તન તપાસી દેખીએ, - સતચરુને નેણે;
જડતા જીવ ત્યારે ટળે, મહાપુરુષને વેણે. બાધરે. ૭
માગતા તેજ માનવી, જે હોએ અલોકે;
અખે તે કરમાં અણું, જે કહ્યું ચતુઃશ્લોકે. બાધરે. ૮

. બ્રહ્મ લેહમાં જાગવા વિષે.

પદ ૩૦-રાગ પ્રસાદીઆના.

નર નિદ્રાહુઓ જાં સગી હોયરે, લાં લગે જાણે સ્વપ્ન સાચો;
જારે પુરુષે બ્રમનિદ્રા તજી, પરગણા તારે પરાયો પાછો. નર૦ ૧
ચિદ્ વિકાસ ચૈતન ચિદ્ રૂપ છે, બેદ પ્રીછે ચક્રે જ્રમ બાગે;
આત્મા એક તો અન્ય કહો કહો યજી, ચિત્તતણી ચૈતના એમ જાગે. નર૦ ૨
સેહેજ ઇચ્છાએ નરકાય કુદડી ફરે, આપ ફરતો યજે દેખે સર્વ ફરતું;
મૂઠ યથો તે દેખે નહીં કો દિશા, તેમ જીવ જંજાલ લાગ્યું છે ધરતું. નર૦ ૩
તેજ વસ્તુમાં ન પડે પૃથ્વી વિષે, નેત્ર મેલી રહે વ્રત મૂકી;
જે જેમ છે તે તેમ ત્યારે લહે, એતો અણુજીવ મન માયા મુક કુંકરી. નર૦ ૪
જાતાં આવતાં જંજાલ ટળી ગયો, લિંગનો ભંગ યથોજ સેહેતો;
બ્રમનિદ્રા તજવા જે કોંય હોડે અખા, તેતો માનશે વાત કેહેતો. નર૦ ૫

પદ ૩૧.

શુંરે નિદ્રાહુ ધઈ રહ્યા નાયજી, એરે કુટેવ તુંને ક્યાંયી લાગી;
જે મુક્તને દુર દેખે શું દયામણા તું, આંખ મીંચીને શું બેઠો અબાગી. શુંરે૦ ૧
તેજ તારણી ત્રિકમ ક્યાં તમે લ્યાગશો, નાશસો જ્યાં લાં નાર સાચે;
ખાજ મુકી અંતર આરાધશો, નેટ નહીં નીસરે પરાયા નાચે. શુંરે૦ ૨
મૂક પાખડને બોગવ પ્રહાને, નહીં તો કામ સર્ચું રેહેશેજ કાલે;
ધારણુ ધ્યાનનું ફલ સુણ સામલા, પાઠાણુને જીવ તે જન્મ ગાલે. શુંરે૦ ૩
મુક્ત તે મન તણો ધર્મ છે માવજી, ઉત્તમ મધ્યમ જે કર્મ કાયા;
સાધન સર્વે વિચારમાંહે વસે, પણ મંદબુધ મરમ વણુ ન લહે માયા. શુંરે૦ ૪
સ્વે હોય ત્યાં કર્મ ન હોય કાનજી, બેદ સમજ્યા વણુ સાધે મુદ્રા;
એ અણું આપ તે દેખે છે અખા, તે તો માને એને બ્રમનિદ્રા. શુંરે૦ ૫

પદ ૩૨.

રામ તું રામ તું નામ જેનું જાપે, ધામનું ધર્યું સોધ આજે;
 જગ્યાવિના જંગલ તે તો ગયે પડ્યુ, તારે તે નીકલે જરે દુઝ ટાળે. રામ૦ ૧
 છીપને ગોધતાં મોતી માહે મહે, ઉપર ખોળે તે અર્જણે;
 છવનો જમ કરે એવું મન આચરે, મરગ સમજે નહીં માયા તાણે. રામ૦ ૨
 નામ ને દામ જેને ગામ ધર નહીં મહે, જે પરકવે તે પરપંચમા દાદ્યુ;
 તે વિધે હગી હગી સહુ આપમે, કોટ બ્રહ્માંડનું મૂલ જ્યા લાગ્યું. રામ૦ ૩
 જગ્યા જગદિસ એણીપેરે ગણે, ઉધ ઉરમીતણી વાત અજગી;
 પ્રત્યક્ષ પ્રમાણુ પ્રભુને જોમ ભોગવે, અંધપરંપરાને રહે વજગી. રામ૦ ૪
 વાદળું વાયું સંત ને નરને ખરૂં, ખીજને સરવરી વહે સદાએ;
 સુંરજ સરખો સહુને માથે તપે, પણુ જગી જુએ અખા તે સદરાએ રામ૦ ૫

પદ ૩૩.

આપ રમે ને રમાડે આપે હરિ, આપ ધ્યાતા રામ આપે ભોક્તા;
 ચલણુ વલણુ કોણુ કરેછે એવી, ગતિ કરી જાણે તેજ વક્તા. આપ૦ ૧
 એતો અણુછતા ને ભાસ્યુ અણુજોતો, ને બુધવિધે સંતે આવી બેઠો;
 દ્વેત અધ્યાસ કરી રૂરે બવનિયે, આપ નવ જોળખે બુધ વણુઠો. આપ૦ ૨
 રામ ચૈતન્યવિના ચીતના કેદની, કોણુ ખીજે ધણી રામ ટવતો;
 સંશય અવિવેકનો મુક મન ચાતુરી, રહેરે પોરા ગણે દુધ ગલતો આપ૦ ૩
 જોરે પ્રતિત નાવે તુંને સંતની, તો પુછજે વેદનું કા છેતું,
 દેહાદર્શન તજે બાળ આત્મ ખીજે, પારની પ્રીછતુંને કહીજ મેદુ. આપ૦ ૪
 કહા ઉચ નીચ કહે બુધ દામ ન રહે, એ સર્વે જાણુ અવેવ હરિના;
 જારે આપ સંશય હડી ગયો આપથી, તારે અખા દીસે રામ છેક ધરના આપ૦ ૫

પદ ૩૪.

શીશ સ્વામીના ઉર્જમ ઉપર ધરી, આપગા આપ અર્પણે સુતો;
 જગૃત, સ્વપ્ન, સ્પષ્ટિ એ સમી, તટસ્થ તુચ્છિયાતણે બહા છુતો. શીશ૦ ૧
 અચિંત નિદ્રાતણા સુખકેરા સ્વાદને, સ્વર્ગનામી સરખા તે ન જાણે;
 જગૃત સ્વપ્ન ઉપાધીના અનુભવી, તેને બનસાગર મધે ચિત તાણે. શીશ૦ ૨
 ચિત વિદાનંદના ચરણુમા ભળ્યું, અજગુ ન યાય જો જાજ આવે;
 તત્ત્વવિચારે શરણુ જે પામિયે, જેમ જલ જલરંગનું રૂપ આવે શીશ૦ ૩

રસખસ વસ્તુમાં અસત સામે રમે, એ 'માદાકલા કુણ્ણની તેજ પ્રીછે;
અંગ અધ્યાસ આપાપર ને હોય તાહાં, ભુત ભવિષ્ય તે નવ ઇચ્છે. શીશ૦ ૪
બેદ પામે થકે મળન જે ઉપજે, ભવસાગર તેને સઘ સોષે;
સમજે તે સારનું સાર જણે અખા, કાલનો જળ તેને નવ દોષે. શીશ૦ ૫

પદ ૩૫.

સમજ સિદ્ધાતને સાર ગ્રહી યા સુખી, ખેસ પુરો થઈ નિજ લાભે;
ઉત્તમને મધ્યગ વારૂં બહુ વિશ્વમા, તે ભોમી વિકાર નહીં લાગે આભે. સમ૦ ૧
પિંડ પિંડના કતે ઉભા હશે, ત્યાલગે દેખરો લોક દહીને;
નિધા ને સ્તુતિ સરખી આસે વિશ્વમા, રખેરે મન તુ વળગ તેને. સમ૦ ૨
નિર્ગુણ કથતો કપીર બહુ પરમખ્યો, સદ્ગુણ ગાનો નૃસિંહ મેનો;
સત્ય પામતો રાજા હરિશ્ચંદ્રને દમ્યો, પ્રદાદ પીડયો બહુ વૈષ્ણવ કેતો. સમ૦ ૩
જે ભક્તિ આદરે તેની નિશ્ચ નિધા કરે, ભક્તને જગતની રીત આવળી;
પપપાન કરાવતા જેમ વચ્છગઉને દમે, જેમ જગતની રીત નહોય સવળી. સમ૦ ૪
એકલો ભક્ત તે જગત નિર્ભય જુએ, ને જગત ભક્તને દોષ યામે;
એ માયા વિવાસ તું જાણી રહેની અખા, વસ્તુ વિચાર કર નાવે માપે. સમ૦ ૫

પદ ૩૬.

તેજ આવનીપર વીર કહીએ ખર્ચા, જે બ્રહ્મ અગ્નિપર સામા આસે;
સુર સુમતને આલ દેખાડવા, યદ્ય તદરૂપને મધ્ય આસે. તેજ૦ ૧
કેસરી બાળ જેમ જન્મથી ધીર હોય, જે ગજરાજને શીશ લાગે;
બ્રમ મેગજતણા જુય દેહાવટ કરે, ભય નહીં જે કહી પાછો ભાગે. તેજ૦ ૨
વજ્રમણીને જેમ અગ્નિ નવ આડે, પ્રદાર કરતા લોહ મધ્ય આસે;
દલીદ્ર જનના હરે, તિમિર છેદન કરે, આપ બયેકરી તે ન હાસે. તેજ૦ ૩
ગુટકો શુદ્ધ પારમતણો હોય જે, ધાતુ રસ સત્ થઈ જળને પોખે;
જંવાળા પ્રભાવ તેને, વદ્નીતણા નવ કરે, તેને પ્રતાપે જગત પોખે તેજ૦ ૪
રિયત પ્રજાતણું બધ એવો અખા, જોજો શિશ સાટે ગોવિંદ લીધો;
એ તણુ દદાતે કરી આપ નરનીપના, પછી અર્થાઓને ઉપદેશ દીધો. તેજ૦ ૫

સદ્ગુરુ વિષે.

પદ ૩૭-રાગ ધોળા.

હુંતો 'લગિ' લગિ લાગું પાપ, અખંડ પદ રાખ;
નિગમ નેતિ ગવાય, વારી જાઈ વારણે રે; ટેક.

પુરુષોત્તમ પરબ્રહ્મ પૂરણુ, પ્રગટિયા જુગ માંય;
 સદ્ગુરુરૂપે શોભીતા રે, જગાસુની શ્રેષ્ઠતા ખાંય; વારીજાઉં વારણે. ૧
 અધમ જનને ઓધારવા, પાવન પગલાં સાર;
 ભવસિંધુ તારતાં રે, તમને ક્ષણું ન લાગી વાર; વારીજાઉં વારણે. ૨
 દરશનથી દુકિત ટળે, પરસંતાં પાવન થાય;
 નિર્ભય સુખ ઉપજે રે, આત્મજી અવિદ્યાનાં જાય; વારીજાઉં વારણે. ૩
 પુરણુ પૂણ્ય હોય પાછલાં, નિલ નિમિત્ત હરિ ધ્યાન;
 અનેક જનમને આદરે રે, તેને પ્રગટ મળ્યા ભગવાન; વારીજાઉં વારણે. ૪
 સકળ તીરથનું તીરથ એ, સદ્ગુરુ દેવના દેવ;
 ધન્ય ધન્ય એ નરનાર રે, મનકર્મ વચને કરેછે સેવ; વારીજાઉં વારણે. ૫
 બ્રહ્મા લિપે અતિ ભોમણાં, શિવ સનકાદિક ગાય;
 વિષ્ણુને વક્ષમ ધણી રે, મહિમા મૂળે કલો ન જાય; વારીજાઉં વારણે. ૬
 મંદ જન મર્મ ન સમજે, વરણાશ્રમની આશ્રય;
 ત્રિગુણમાં તાણ્યો કરે રે, ખાંધી જીવપણીની જાય; વારીજાઉં વારણે. ૭
 કહે અખો એ અવિચળ પદના, સદ્ગુરુ દાતા સોય;
 કાળજાળમાં આવે નહીં રે, ફરી જન્મભરણુ નવ હોય. વારીજાઉં વારણે. ૮

શિલામણ વિષે.

૫૬ ૮૮-ગાગ મેવાડા.

સમજણ વિના રે સુખ નહીં તુજને રે, વસ્તુગતિ ક્રમ કરી ઓળખાય;
 આપમાંદિસે છે રે આપનો આતમા રે, તેણે કાંઈ જીવપણું નવ જાય. સં ૧
 રવિ રવિ કરતાં રે રજની નહિ મટે રે, અંધારૂં તો ઉગ્યા પૂઠે જાય;
 રહે રવિ ઉગે રે નિજ ગુરુ જાનતો રે, ધનાર હોય તે સહેજે ધાય. સં ૨
 જળ જળ દરતાં રે તૃષ્ણા નવ ટળે રે, બોજન કહેતાં ન ભાગે મૂખ;
 એમરસ પીતાં રે તૃષ્ણા તુરત ટળે રે, એમ મહાશાનિઓ બોલેછે મૂખ. સં ૩
 પારસમણિ વિના રે જે પથરા મળે રે, તેણે કાંઈ કાંચન તો નવ ધાય;
 સમજણ વિના રે જે સાધન કરે રે, તેણે કાંઈ જીવપણું નવ જાય. સં ૪
 દશ મણ અગ્નિ રે લખીએ કાગળે રે, એ લઈ રૂમાં જે અલપાય;
 એની ઉજ્જ્વળતાયે રે ર નથી દાઝતું રે, રતિ એક સાચે પ્રલયન ધાય. સં ૫
 જીવપણું મટે રે અનહદ ચિંતવ્યે રે, એતો વાણી રહિત છેરે વિચાર;
 જે જે નર સમજ્યા રે તે તો ત્યાં સમ્યા રે, કહે અખો હિતયાં પેલે પાર. સં ૬

ગિરધર.

એ કવિ વડોદરાના રહીશ હતો, ન સંવત ૧૮૮૦ માં હૈયાત હતો. એના મસિદ્દ અંથ કૃષ્ણલીલા, રામાયણ, અશ્વમેધ છે.

કૃષ્ણલીલા.

ગોકુળલીલા.

અધ્યાય ૧ લો.

કંકણ ૧ છું-રાગ ધન્યાશ્રી.

શ્રી પુરુષોત્તમ પુર્ણાનંદજી, મંગળપૂર્તિ સુખના કંદજી,
અંતરળભી ચૈતન્ય અંદજી, ગાય છે જોડના ગુણ શ્રુતી હંદજી.

હાળ.

ગાય ગુણ શ્રુતી હંદ નીરમલ, પામે નહી કેા પાર;
એવા જગત્પુરુ જગનાથ પદને, નમ્ર વારંવાર. ૨
તૈલંગકુલવનરુપી દીવાકર, શ્રીમદ્ વલ્લભરાજ;
કલિમળહરણ ભવતરણ નૌકા, આચારજ શિરતાજ. ૩
જેણે ભક્તી મારગ ધર્મે સ્થાપન, કચ્છો ભૂતલમાંહે;
પ્રકાશીય પૃથ્વી ફ્યો, તીરથ પાવન સોંહે. ૪
ઉપાસના દ્રઢ ભક્તી નવધાએ, ભળ્યાં નંદકુમાર;
શ્રી કૃષ્ણ નામનો મંત્ર આપી, તાર્યા જીવ અપાર. ૫
સુન્ન બાધ્ય પ્રકાશ કરી, ઝીલ્યા પંડીત જૂર;
દદ અર્થ સુબોધની, શી ભાગવત રસ રૂપ. ૬

વંદ શ્રીવિઠ્ઠલનાથ પુરણ, કલા ગુણ સમુદાય;	
દાસ જાણી કરો કરુણા, અંધ પૂરણ થાય.	૭
હાવે નમુ શ્રી ગુરુચરણ પંકજ, વંદ વારંવાર;	
સાક્ષાત પુરણ બ્રહ્મ પોતે, લીધો ભક્ત હીત અવતાર.	૮
કલ્યાણદાયક વરદમૂર્તિ, કરુણાસીધુ ગિદાર;	
સચ્ચીદાનંદ સમાન ચીત, ગુણ દોષ રહી ન વિકાર.	૯
આધિકાર જોઇ હાપદેશ આપે, કરે આપ સ્વરૂપ;	
તે માટે ગુરુ જોવીએ જેવા, સગુણ બ્રહ્મ અનૂપ.	૧૦
સુરતરુ સુરમણી કામધેનુ, તે આપે મનોરથ શુક્ત;	
સતગુરુસમ એ ત્રણ નહી, નવ કરે શુવનમુક્ત.	૧૧
શ્રીગુરુ નીજરૂપે કરે, જગ કીટ ચટકે ભંગ;	
તે માટે તનમન ધન આપિ સેવો ગુરુનો સંગ.	૧૨
અનેક જન્મનું પુણ્ય સંચીત, મહે શ્રી ગુરુદેવ;	
તારે ટલે સંસ્તી પાશ, પામે પરમપદ તતખેવ.	૧૩
અનેક વિદ્યા આગુરીથી, નવ ટલે અગ્નિ;	
ગુરુશરણથી સાક્ષાત થાયે, નીજ સ્વરૂપનું જ્ઞાન.	૧૪
શ્રી રામપુરણ બ્રહ્મ જે, બ્રહ્માંડ કેસ જૂપ;	
વસિષ્ઠ મુનિને ગુરુ કહ્યા, તેથી પામ્યા જ્ઞાનઅનૂપ.	૧૫
શ્રી કૃષ્ણે સંદીપનઝાપી ગુરુ કહ્યા, બધ્યા વિદ્યા પર્મ;	
શ્રી વ્યાસને નારદ મળ્યા, તેણે કહ્યો ભાગવત ધર્મ.	૧૬
વળી નારદ ગુરુ પ્રહ્લાદ કુ, વાલ્મિકિ સરખા જેહ;	
ગુરુ શરણથી મોટા થયા, પર્મ તત્ત્વ પામ્યા તેહ.	૧૭
વળી હિદંબ અર્જુનને થયું, અપરોક્ષ જ્ઞાન પ્રકાશ;	
એમગુરુથી ટળે અવિવેક, જ્યમ તરણીયડી તમનાશ.	૧૮
જેમ ક્ષિતિ સકલની સંપત્તી, ધન અંજને દેખાય;	
ગુરુજ્ઞાન અંજનયડી તે, નીજરૂપ અનુભવ થાય.	૧૯
સહુ સંત વૈષ્ણવને નમુ, પદરજ ચઢાવું શીશ;	
અનુમદ કરે સર્વે મહી, તો ગાજી ગુણ જગદીશ.	૨૦
શુભ ગુણ સમુદ્રના રત્ન છે, નભ શાંતી રસના ચંદ્ર;	
પુણ્ય પરમારથ જ્ઞાના, અપરોક્ષ જ્ઞાન સમુદ્ર.	૨૧

વિવેક । મેરૂતણા શીખર, ભક્તી ધરમના સ્થંભ;	
ભવગળ વિદારક પંચાનન, કરણારસ કેરા કુંભ.	૨૨
દયા ક્ષમા હપરતિ શાંતી, વિરતિ દતિ વિદ્યાન;	
એક રસ અર્ખંડ ઊપાસના, મન રહીત મછર માન.	૨૩
જેના સંગથી સ્વર્ગનું સુખ, અપવર્ગ ભૂતલરાજ;	
તે તુચ્છ કેહે છે વિપ્રુધ જન, તે અન્ય તે કોણ કાજ.	૨૪
અન્ય દેવ સંત સમાન કહીયે, એહ અનુયિત વાણુ;	
જે ચૂક સાધનમાં પડે, તે સઘ કાપે જાણુ.	૨૫
દયાસાગર સંત છે, સ્મીત સદા એક વિચાર;	
શુણુ દોષ દોના નવ જીવે, કરતા તે પરઉપકાર.	૨૬
વળી ઈતર જન ને સતને, જે સમાન ગણુતા મૂઢ;	
તે પાપી પામે અધોગતી, માહાધોર નરકે ધૂડ.	૨૭
જેમ પારસને પાશાણુ શમ, હરી વહન વાયસ જ્યંમ,	
જેમ બપુસને સુરતર શમ, તે ન આવે અતુર્કમ.	૨૮
તે પશુ, બુદ્ધિ જાણુવા, જે ગણે એવો ભાવ;	
સંસાર સાગર ધોર તરવા, સંત છે દૃઢ નાવ.	૨૯
એવા વૈષ્ણુવને નમુ, કરજોડી વારંવાર;	
સર્વે મળીને કૃપા કરજો, ગાજી હરી શુણુ સાર.	૩૦
જેમ દારદોરાની કીયા, તે કરાવે સુત્રધાર;	
એમ અંતરજામી પ્રભુ પ્રેરક, નરહરિ નિરધાર.	૩૧
વાગીશ વદની હૃદય રંજની, વક્ષસ્થળ શ્રી નિવાસ;	
તે નરહરિને હું નમું, દુઃખ વિમ્ન યામ વિનાશ.	૩૨
સહુ કવિજનને પાયે નમું, કરજોડી માગું માન;	
ક્ષમા કરજો સહુ મળી, અપરાધ કરણાવાન.	૩૩
પ્રાકૃત પદબંધ કરી, ગાઉ છું કૃષ્ણ ચરિત્ર;	
મન શુદ્ધી અર્થે અથ જવાને, કરવા વાણી પવિત્ર.	૩૪
જેમ બાલક બોલે બોળકું, સુણી માતપિતા હરખાચ;	
એમ કવિ સજ્જન સંત પંડિત, લાવજો કરુણાચ.	૩૫
પ્રબંધ છંદ ન રીત્ય જાણું, ન પિંગલ ભેદ વિલાસ;	
ગાજી કેવળ હરી તણા શુણુ, જયા બુદ્ધિ પ્રકાશ.	૩૬

હરિ ગુણ તણો મહીમા ધણો, ગાય છે વેદ પુરાણ;	
કવિ કહી ગયા વળી કેહે ધણા, નવ યાય પુરણ જાણ.	૩૭
હું અદ્વૈતજી કર આદર, ગાવા ગુણ જદુરાય;	
અંતરજામી કૃપા કરજો, અંધ પુરણ થાય.	૩૮
પંગુર ઉદયે ગિરિ મોટા, મુંગો બોલે વાણ;	
જો પરમાનંદ કૃપા કરે તો, મુરખ થાય સુજાણ.	૩૯
શ્રીકૃષ્ણજી કરણાનિધી, જો ભક્તના પ્રતિપાળ;	
દીન જાણી દયા આણી, લિયો મુજ સંભાળ.	૪૦
માત તાત તું જાત સ્વામી, ગુરુ સખા પ્રિય પ્રાણ;	
નિજ ચરણ કેરે શરણ મુજને, રાખજો નિરવાણ.	૪૧
તવ ચરિત્ર ગાવા કરે મનોરથ, અદ્વૈતજી આજ;	
તે પુરણ કરજો નાથજી, પ્રભુ બાંહેમહાની લાજ.	૪૨

વલણ.

બાંહેમહાની લાજ રાખો, સેવક પર કરણા કરી;	
કરજોડીને કહે દાસ ગિરધર, ઓતાજન બોલો શ્રીહરિ.	૪૩

અધ્યાય ૨ જો.

કંઠવું ૨ જી-રાગ આશાવરી.

હવે સત્યવતી સુતના પદ વંદુ, કરે સાષ્ટાંગ પ્રણામ;	
શ્રી વિષ્ણુકૃણા અવતાર ધર્યો, જેતું કૃષ્ણ દ્વૈપાયન નામ.	૧
જેણે પ્રગટ કર્યાં છે પુરાણ અષ્ટાદશ, ભારત સંહિતા જાણ;	
વળી વેદ સુત ઈતિહાસ અનોપમ, અવિચલ વાણી પ્રમાણ.	૨
મુની વાદિમંકિને નમસ્કાર કરે, જે આદિ કવિ વિખ્યાત;	
જેણે રામાયણ શત કોટી કીધી, અદ્ભુત અર્થ અધ્યાત.	૩
બ્રહ્મ પુત્ર જે વસિષ્ઠ મુનિ, કરજોડી લાગું પાપ;	
શાંતિ દામાના સમુદ્ર ગંભીર, બ્રહ્મવેતા મુનિ રાય.	૪
વસિષ્ઠના સુત શકતી ઋષી, તેના પુત્ર પરશુરામ નામ;	
વેદ બ્યાસ સુત તેના, નંદન શુકલ પુરણ કામ.	૫

શ્રી શુક સ્વામીની કહે , પંદના, પર્મ જ્યોતિમય રૂપ;	
જેણે કામાદિક રાત્રુ જીસા, જોગી મુગટમણી બૂપ.	૬
નિગમ કલ્પતર ફલ શ્રી ભાગવત, શુક મુખથી રસરૂપ;	
અમૃત મધુર જ્વલ રસમાદક, શ્રી કૃષ્ણ ચરિત્ર અનૂપ.	૭
ભક્ત શિરોમણી રાય પરીક્ષિત, શ્રવણે કરે અમૃત પાન;	
રાજન્નપિ તે પરમપદ પામ્યા, રહિત ઉદ્ધે અવશાન.	૮
સકલ પુરાણ તણું એ મુગટમણી, શ્રી ભાગવત રસરૂપ;	
શ્રી કૃષ્ણ મૂર્તિ કલીયુગમા, પ્રસક્ત પરમ અનૂપ.	૯
દશમસ્કંધ તે મધે ઉત્તમ, શરીર મધ્યે જેમ શિશ;	
માંહે ભક્તિ માન વિરાગ વિશારદ, અમ્યુત ચરિત્ર આમીશ.	૧૦
તે દશમસ્કંધ ને હરિવંશ વળી, અનેક અંથ પવિત્ર;	
એ સર્વતણા સંમત કીધું, પાવન કૃષ્ણ ચરિત્ર.	૧૧
તે સરકૃતના અર્થ કઠીણ, યુજ બુદ્ધિ અલ્પ અગમ્ય;	
તે માટે પ્રાકૃત બાપા કચ્ચુ, હરિ ગુણ પદ રચના રમ્ય.	૧૨
નિવૃત્ત તૃણા યષ્ઠ છે જેની, તે પણ હરિ ગુણ ગાય;	
વળી મુમુક્ષુ જનને ભવરુજ આપધ, પુણ્ય સ્લોકની કથાય.	૧૩
વિષયી જનને શ્રવણે રુચીકર, મન પામે અભિરામ;	
એક પશુધ્વી પ્રાણી વિન હરિગુણથી, કોઈ ન પામે વિરામ.	૧૪
એવું પ્રતિતપાવન અધમ ઉધારણ, શ્રી કૃષ્ણ કેર ચરિત્ર;	
જે બાવે શ્રદ્ધા સહિત સામજે, તે જન યાચે પવિત્ર.	૧૫
નિગમ સદા નેતિ કરી બોલે, શેષ સદસ મુખ ગાય;	
તો હું અલ્પબુદ્ધિ અતિવિષયી, કામી શુ કહું હરિ મહીમાય.	૧૬
જેમ કસ્તુરીના મેહલ કચ્ચા, કોઈ બૂપતી બારે બોગ;	
વળી ગરીબે ઘર માટીનું કીધું, છારણ પટ સંજોગ.	૧૭
એ જન્યોને સુખ સમાન, જ્યારે નિદ્રાવશ તે યાય;	
એમ જ્યા બુદ્ધિ સંતોષજ પામે, જે પ્રેમે હરિગુણ ગાય.	૧૮
એવું જાણી અભિમાન તણ, કરે અંથતણા આરંભ;	
શ્રી પુરુષોત્તમને પાચે નમું, જે ધર્મધ્વજના સ્થંભ.	૧૯
શ્રી ગુરુદેવ ગીરામતી પ્રેરક, અંતરજામી ઈશ;	
નમો નમો નરસિંહ વિઘ્નહર, જમ જમ જમ જમગદીશ.	૨૦

હવે શ્રોતાજન સાવધાન થઈને, સુધુજો શ્રી કૃષ્ણચરિત્ર;	
જો અવણુ મંગલ દ્વંદ્વ સુખહતા, પાપી યાય પવિત્ર.	૨૧
સુતપુરાણી સૌનકને દેહે છે, પરીક્ષિતને ; શુકદેવ;	
વૈશંપાયન જનમેજયને, હરિકથામૃત એવ.	૨૨
જ્યારે શ્રી રઘુવીર સ્વધામ પધાર્યા, લેછ પુરલોક સમાજ;	
પછે ધણે કાલે યયા પૃથ્વી મધ્યે, દુષ્ટ દુર્ગિજન રાજ.	૨૩
શિશુપાલ દંતવક્ર જરાસંધ, શાલ્વવ દુર્યોધન;	
કાનકવન નરકાસુર પુડરીક, કરતા કોટી વિધન.	૨૪
બાણાસુર વળી કંસની આદે, ખગ પ્રલંબ બસવાન;	
ધણા અસુર અવનીપર ફરતા, ધરતા મન અભિમાન.	૨૫
ભગ જગન સહુ બંધ યયા, ને કરતા હિમાકોપ;	
દેવ ભક્ત ગૌ બ્રાહ્મણ પીડે, યયો ધરમનો લોપ.	૨૬
ચૌદે લોક પીડાવા લાગ્યા, વરત્યો હાહાકાર;	
ધર્મ હીણ થઈ ક્ષીણ વસુધા, યયો દુષ્ટનો બાર.	૨૭
ત્યારે વસુધા સુરભી રૂપ ધરીને, ગઈ પ્રજાપતિ પાસ;	
કચ્છું નિવેદન દુઃખ પોતાનું, બોલી વચન બહુ ત્રાસ.	૨૮
આકંઠ સુણી તે અવની કેરે, આવી મળ્યા સહુ દેવ;	
બ્રહ્મા, ઇન્દ્ર, વરુણ, યમ, અગ્નિ, મરુત, રૂદ્રમણુ એવ.	૨૯
સરવે મળી વિચાર કર્યો, આયો હરિની પાસે જઈયે;	
દીન બંધુવાન આ દુઃખ મોટું, દેહોની આગળ કહીયે.	૩૦
પછે અવની સાથે અમરગણુ સરવે, શિવ બ્રહ્મા વિષ્ણુત;	
ક્ષીર સમુદ્રતણે તટ આળ્યા, જ્યાં નારાયણ સાક્ષાત.	૩૧
તે ક્ષીર સિંધુનો મહીમા, કોટીવરસે નવ કેહેવાય;	
વખાણુ કરતા વાણી યાકે, એવી છે શોભાય.	૩૨
તે ક્ષીર સિંધુના મધ્ય પીઠમાં, ખેટ ધણો છે વિશાળ;	
પ્રદિપ પ્રૌઢ ગગન ગત શાખા, કુછત કીર મરાલ.	૩૩
તેની મધ્યે મણી મડપ છે, યોજન લક્ષ પ્રમાણ;	
પદ્મારાગ મણી કેરા સ્થાન છે, અસંખ્ય ત્યા નિરવાણ.	૩૪
અતી જાણુ તેનું શીખર કલશ, જોણે બેઠું મહાદાકરા;	
તે મંડપ ,મધ્ય રૂપાદ્રી સરખા, ઉજવલ રોષ પ્રકાશ	૩૫

સાઠ સદસ યોજનના શેષ છે, વિશાલ ઝલકે અંગ;	
તે શેષરૂપી પર્યંકની ઉપર, પોઢયા છે શ્રીરંગ.	૩૬
તે સ્વરૂપ યોજન અર્ધ લક્ષ છે, કદપ કોટી નિવાસ;	
છંદ્રનીલમણી પરવત સરખું, કોટી સુરજ પ્રકાશ.	૩૭
હવે શ્રોતાજન સંદેહ નવ કરશે, સુણી અદ્ભુત વિસ્તાર;	
અમાડ પુરાણમાં એહ કયા છે, બ્યાસ વચન નિરધાર.	૩૮
એક સમે નારદજી આબ્યા, ક્ષીરસિધુ છે જ્યાંહે;	
શ્રી નારાયણનું દરશન કરી ગયા, ભૂચુના આશ્રમ માહે.	૩૯
ત્યારે નારદને ભૂચુ ઝલિયે પ્રધું, નારાયણનું રૂપ;	
પછે દેવ ઝલિયે એજ પ્રકારે, વરણબુધ ધામ અનૂપ.	૪૦

શ્લોક.

લક્ષાર્ધયોજનોપેતં વિગ્રહ કામરૂપિણમ્ ।

સર્વાશ્રયમય દેવં શયાનં શેષતલ્પકે ॥

એવા અનંત અગની ઉપર, પોઢયા શ્રી નારાયણ તત્ત્વ;	
શિરની ઉપર શેષનાગની, સદસ રૂણાનું ધન	૪૧
તેજોમય ધનશ્યામ ચતુર્ભુજ, ચતુરાયુધ નિરવાણ;	
મુગટ કુડલ મુકતા વૈજમતી, કંઠે કંકણ પાણ.	૪૨
કોટીમેખલા તડીત વીનીદક, વસન પરિધાન;	
કોટી મદન કમનીય તત્ત્વ, મનમોહન શ્રી ભગવાન.	૪૩
અનંત શક્તિની સ્વામીની લક્ષ્મી, કરતાં અરણ્ય સેવાય;	
એજ શક્તિની જનુની માત છંદિરા, આદિ પુરુષની ઈછાય.	૪૪
એવા ક્ષીરસમુદ્રતણે તટ આવીને, ઉભા સરવે દેવ;	
કર સંપુટ કરી મહાગદ વાણે, સ્તુતિ કરતા તતત્ત્વેવ.	૪૫

વલણ.

તતત્ત્વેવ સરવે દેવતા કરે, સ્તુતિ નારાયણ તણી;	
દુઃખ નિવેદન કણુ નાથને, સમરથ ॐ ત્રિભોવન ધણી.	૪૬

અધ્યાય ૪ જો.

કલ્પું ડાહ્યા-ઢાહ્યા.

શ્રી નારાયણની સ્તુતિ કરે, દેવ સકળ નિરવાણુ;
રામાંચિત ગદગદ વચન, પુરુષ યુક્તથી જાણુ.

૧

છઠ-હરિગીતની ચાલ.

જય સદસ્ય શિર્ષા સદસ્ય બાહુ, સદસ્ય મુખદશ સત પદ;

જય સદસ્ય નાભે સદસ્ય લોચન, નીગમ ઈતિ વાણી વદં.

૧

જય વિશ્વરુપ વિરાટ ભોગ, નીવાસ લોક ચતુર દશ;

મુખ વેદ વારીજત લોચન, માદા જુજ વાસવ વસં.

૨

મન ચદ્રમા પ્રગાપગાપતી, અહંભવ ચીત ચીન્મય;

ઉત્પતિરિધિતિ લય વિશ્વકારણ, આકારણ મુક્તિઅનં.

૩

જય જય અનંત બ્રહ્માંડપતી, જગદીશ ઇશ અનામય;

અજ અજીત આનંદ રુપ અવિચલ, સકળ પૂરણ કામયં.

૪

વેદપાલક મીનતતુ ધરી, શંખ અસુર વિદાર;

જય કમલ પીઠ કઠોર નગ ધરી, અમજ કાજ સુધાર.

૫

જય જય રુપ વરાહ પાવન, ધરા દૃઢ સ્થાપન કરી;

હરી હિરણ્યાક્ષ નીપાત કંત, કરતુત નિરમલ વિસ્તરી.

૬

નૃસીંહ ભીમ કરાલ કરજ કઠોર, છળબેદથી રીપુ હપ્પે;

પ્રહલાદ ભક્ત વિપાદગત, અભય આશ્રીત પદતંત્રો.

૭

જય જય ઉર્ધ્વ સુરેન્દ્ર સાહયક, છલીત બલી બંધન છોડે;

પ્રભુ ત્રિવિક્રમ બ્રહ્માંડ ભરી, પદ શક્તીજ આસન દીપે.

૮

ક્ષિતિપતી ગહન વન દહન વહ્નિ, સદસ્ય જુજ અર્જુન અરી;

બૃગુકુલ કમલ રવિ કરશુધર, જી વરદાન ભસુર કર ધરી.

૯

રણધીર શ્રી રઘુવીર, ગુણ ગભીર દશરથ નંદન;

દશકંધ હત સુરજય છેદક, અસુર સમૂહ નિર્દન.

૧૦

જય પ્રણતપાલ દયાલ ભવભય, હરન વિશ્વંભર વિભો;

સત્વિદાનંદ ગોવિંદગુણ, નિધીપરાત્પર પુરણપ્રભો.

૧૧

પરીનાણુ સાધુ ભક્ત ગોસુર, ધરમ હીત સભવ હરી;

ધરી જીજ્ઞાસુ અવતાર જૂતલ, દુષ્ટમય નાશન કરી.

૧૨

જય નારાયણ નિરલીપ નિર્ગુણ, સગુણ રૂપ એનામયં;	
ઉપતી રપીતી સંધાર કારણ, વિશ્વરૂપ તનુ અંયં.	૧૩
હે દીનબંધુ દયા સિંધુ, અખીલ અધ સંકટ હરં;	
ચરચર બ્યાપક અજઅણત, અવિકાર મન વાણી પરં.	૧૪
અતિદુષ્પીત સુર મુતી દુષ્ટ પીડીત, વર્જિત હરી વર દીલમે;	
તવ ચરણ શરણે દાસ ગીરધર, અભય કરણ કીલમે.	૧૫

કોહા.

અમરતણી એવી સ્તુતિ સુણી, પ્રસન થયા ભગવાન;	
તવ સિંધુમાંથી ધુની ઉઠી, ગભીર સુધા સમાન	૧૬

કંઠુ ૪ યું-રાગ સામેરી.

ક્ષીર સાગર થકી જીકી, વાણી માહા ગંભીર;	
અરે દેવ ચિંતા ન કરશે, હવે રાખો મનમાં ધીર.	૧
ચોડા દિવસમાં દુષ્ટ મારીશ, ઉતારીશ શુભાર;	
મથુરા વિશે માહારે માદવ કુળમાં, ધરવો છે અવતાર.	૨
વસુદેવ દેવકીયકી માહારો, જન્મ થારો જાણ;	
તેણે તપ કચ્છ તણ જન્મલગી, માટે આપુ ફલ નિરવાણ.	૩
આ શેષ શંકરપણ યશે, રોહણી સુત શુભ ક્રમ;	
અમો બાલલીલા કરીશું વ્રજ, વિશે ગોકુળ ગામ.	૪
વળી બીમક રાજાતણે, મદિર કુંદનપુરની માહે;	
આ લક્ષ્મી મુજ અરધાગના, રુદ્રમણી યારો ત્યાંહે.	૫
તે માટે સરવે દેવતા ધરો, જાદવ ધેર અવતાર;	
ઋષિ સર્વ યાઓ વચ્ચ ગોકુળ, પાળો સહુ નિરધાર.	૬
ઉપદેવ સહુ ગોકુળ વિશે, ધરો ગોપકેરાં રૂપ;	
જે નીગમની પાવન રુચા, ગોપિકા જુથ અનૂપ.	૭
વળી વેદ માતા જશોદા, નંદજી જ્ઞાન પ્રકાશ;	
ત્યાં ગૌ સકળ શુભી રૂપ જ્યાંહાં, હું કરીશ ચરિત વિલાસ.	૮
અનંગ પ્રદમ પ્રગટશે, અનિરૂધ બ્રહ્મા જાણ;	
સાત્યમા મા યશે પૃથ્વી, વિદુર યમ નિરવાણ.	૯

ધર્મ યુધિષ્ઠિર ભીમ વાયુ, ઇંદ્ર અર્જુન વીર;	૧૦
સુર વૈદ સહદેવ નિકુલ, એમ અવતરો ધરી ધીર.	
દ્રુપદ ઘેર ઉભયા ધરે, દ્રૌપદી પુરણ કમ;	૧૧
અગ્નિનો અવતાર તે દ્રષ્ટુમ, જોહેતું નામ.	
દ્રોણાચાર્ય જૃહસ્પતી, ને બીજમ વસુ અવતાર;	૧૨
તેજ તરણીલું પ્રગટશે, કરણ ત્યાં નિરધાર.	
એમ દેવ સર્વે અવતરો હવે, નવ લગાડો વાર;	૧૩
હુએ પણ થોડા દિવસમાં, ધર્મ છું અવતાર.	
એવાં નારાયણનાં વચન સુણીને, હરખ પામ્યા દેવ;	૧૪
તે આસા શિશ ચઢાવી, નમસ્કાર કીધો એવ.	
નીજ લોકમાં સુર સહુ, ગયા ધરી ધીરજ ત્યાં નિરધાર;	૧૫
આનંદ પામ્યા દેવતા, વર્ષો જય જયકાર.	

વલણ.

જય જયકાર ધણો, સુર આનંદાનંદ તતકાળે;	૧૬
હવે મયુરાં ફેરી કયા, જ્યાં પ્રગટ્યા શ્રીગોપાળે.	

અધ્યાય ૪ થો.

કલ્પ ૫ મુ-રાગ ધન્યાશ્રી.

વળી વળી પુછે પરીક્ષત રાયણ, કોહો શુક સ્વામી પવિત્રકથાયણ;
શ્રી કૃષ્ણ અમારા છે કુળ દેવણ, તેહેનાં ચરિત્ર કહો સહુ એવણ. ૧

ઢાળ.

ચરિત્ર કહો શ્રી કૃષ્ણનાં, મુજ અવણ અતી શ્રધાય;	૨
હરી કયા અમૃત પાનથી, નવ તૃપ્તી મુજને થાય.	
એવી શ્રધા જોઈ શુકદેવણ, કહે ધન્ય પાંડુ કુમાર;	૩
હરિ ચરિત્ર મંગળ પતીત પાવન, કહું જયા વિસ્તાર.	
ઓતાવડતા તથા પ્રચ્છક, કૃષ્ણ કથાના સોય;	૪
એ ત્રણેને પાવન કરે છે, યથા ગંગા તોય.	
એમ બ્યાસનંદની પ્રસન યદને, કેહે જી કૃષ્ણ ચરિત્ર;	૫
તે ઓતજનન સાવધાન યદને, સુણજે મુદ્ધ પરિત.	

- મથુરાં વિશે હિંસેન રાજ, કરે સ્વધરમ રાજ;
 રૂઢી રીત્યે પ્રજા પાળે, સેવે સંત સમાજ. ૬
- તે હિંસેનની રાણી છે, શ્રુત્યીમંત એહેવું નામ;
 માદારૂપ મુંદર પતિવ્રતા, સાધવી પુરણ કામ. ૭
- એક સમે કો આવ્યો અસુર, ગ્રહી રાણીને તેણી વાર;
 માદાધોર વનમાં લેધ ગયો, તે કરતી દાહકાર. ૮
- તે અસુરે અખળા ભોગવીને, વળતો ભોલ્યો વાણ;
 જા પુત્ર થારો તાહેરે, એહેવું કહી ગયો નિરવાણ. ૯
- તે મુળી સતી મન લાજ પામી, બોલી ક્રોધ વચન;
 જે પુત્ર મુજને થાય તેને, મારજો શ્રીમગવન. ૧૦
- તે રાણી વળતી ઘેર આવી, ધીરજ રાખી પ્રાણ;
 ગર્ભ વૃદ્ધિ પામીયો, ધયા માસ પુરણ જાણ. ૧૧
- પુત્ર જન્મ્યો પતિવ્રતાયે, કસ પાડ્યું નામ;
 પછે ધયો મોટોટો કાલ પામી, કરતો અનુચિત કામ. ૧૨
- હિંસેનનું નથી વીર્ય એ, છે અસુર અંશ અપાર;
 તે માટે પ્રુદ્ધિ આસુરી, સત્ય માનજો નિરધાર. ૧૩
- વળી પુર્વે ત્રેતાયુગ વિશે, હતો કાલનેમી જેહ;
 તે અસુર પાછો અવતર્યો, હરિતણો દેખી એહ. ૧૪
- હિંસેન સાધુ તણો મૃત, નવ હોય દુષ્ટ સ્વભાવ;
 તે સંદેહ સહુનો ટાળવાને, કહ્યો એ પ્રસ્તાવ. ૧૫
- પછે દંસ જોખન પામીયો, અભિમાન ધરતો મન;
 માત પિતાનો દ્રેષ કરતો, પીડે સાધુ જન. ૧૬
- હિંસેનને તિરસ્કાર કરીને, રાજ્ય લીધું જાણ;
 સિંહાસન બેઠો, ચઢી, વરતાવી દેશમાં આણ. ૧૭
- ધણા અસુરને મંત્રી કર્યા, જે પાપી દુષ્ટ વિચાર;
 મઘપાની પિચીત ભક્ષણ, દુરાત્મા દુરાચાર. ૧૮
- શુભ ધર્મ વાત રચે નહી, હિંસા કરે અનુદિન;
 જેમ વિધીને વૈરાગ ન રચે, સત્ય પાપી જન. ૧૯
- મઘપાનીને તત્વજ્ઞાન ન રચે, કૃપણને જેમ ધર્મ;
 નીંદકને શમયુદ્ધિ નહી, જેમ પ્રમાદીને શુભ દર્મ. ૨૦

ચોરને ન ગમે ચદ્રમા, નહી દયા દિ'સક જન;	
બિબ્બારીને નહી શીલ, જપમ પૈરુંન નિરમલ મન.	૨૧
એમ કંસને સત્સંગ ન ગમે, અમુર સંગી આપ;	
નિત્ય દુષ્ટ મંડલ મેળવીને, કરે મોહોટાં પાપ.	૨૨
કેશી પ્રલબ્ધ ને અગામુર, બક બકી ધેનુક બોમ;	
ગૌ બ્રાહ્મણને પીડે ધણું, અતિ અમુર જમતા બોમ્ય.	૨૩
હવે ઊમસેનનો બધુ કહીયે, દેવક રાજ્ય જાણ;	
તેહેને કન્યા છે એક દેવકી, શુભ રૂપ ગુણ નિરવાણ.	૨૪
તે કન્યા પ્રૌઢી ધણ, વર જોગ્ય જોણી વાર;	
તારે ઊમસેને કંસ મતથી, કયો મન વિચાર.	૨૫
જાલવ કુળમાં જોયા ધણા, ગૃહસ્થ રંક ને નરેશ;	
સુરસેન જાલવ બૂપતી બોમવતો, સુરસેન નામે દેશ.	૨૬
વળા કેટલા દિન દેશ મયુરાં, તણું કીધું રાજ;	
તેહેના પુત્ર શ્રી વસુદેવજી, જદુકુળતણા શિરતાજ.	૨૭
વસુદેવજીના જન્મ વેળા, યયા દુંદભી નાદ;	
માટે આનંદ દુંદભી નામ પણ, વસુદેવનું શુભ વાદ.	૨૮
વસુદેવ સાથે દેવકીનો, કરો છે ઊદ્ધાહ;	
કંસે ધણો આદર કરી, પરણાવ્યાં વરકન્યાય.	૨૯
વિધિ ચુકતથી કરી લગ્ન, હરખ્યા ઉમસેન નરેશ;	
ધણાં દાન આપ્યાં દેવકી, વસુદેવને શુભ વેશ.	૩૦
એ લક્ષ દાસી સેવાને, એ લક્ષ મદમતંગ;	
એ લક્ષ ઘોડા પવનવેગી, કનક બૂપણ અંગ.	૩૧
મણી હેમમય રથ રાત અષ્ટદશ, ગૌ સહીત અલંકાર;	
એમ દાન દીધું અતિ ધણું, ત્યાં બોજપતી નિરધાર.	૩૨
વસુદેવ વરયાત્રાયકી ત્યાં, જવાં તત્પર ત્યાય;	
કનક રથ શણગારીને, ખેસાડ્યાં વરકન્યાય.	૩૩
શખ તુર્વ મૃદંગ વાજે, યામે દુંદભી નાદ;	
વિધિયે વળાવ્યાં વરવધૂ, દિજ કરે મંગલવાદ.	૩૪
કસ બેઠો હાંકવા રથ, અથ જોયા આર;	
બદિજન કીર્તિ વખાણે, વરતો બેજબન્યકાર.	૩૫

સહ સાધરુ ~ જિમ્સેન ~ રાજ, વળાવાને જાય;
કંસે ત્યાંથી રથ ચલાવ્યો, ઉલટ અંગ ન માય.

૩૬

વલણુ.

રથ હાકે છે કંસ પોતે, હિલટ અંગ ન માયરે;
તે સમે યદ્ધ આકાશ વાણી, તેની કહું કથામરે.

૩૭

અધ્યાય ૫ મો.

કંડુ ૬ હું-રાગ માર.

ખેલી ભક્ષગિરા તેણીવાર, સુષુ કંસ ધુરખ નિરધાર;
જેતો રથ હાકે છે હે સુરારી, એ દેવકી ભગની નથી તાહારી.

૧

એનો અષ્ટમ પુત્ર પ્રમાણ, નિશ્ચે મારશે તુજને જાણ;
એવી વાણી સુણી તતકાળ, લાગી કંસને નખશીખ ઝાળ.

૨

રથથી ઉતર્યો દુષ્ટ નરેશ, ઝાલ્યા દેવકીજના કેશ;
ફરકે અધર બચુડી કપોળ, કોપે નેત્ર ચયાં રાતાં ચેળ.

૩

કાઠ્યું ખડ્ગ વિદ્યુત્ સમાન, સતીને હણવા થયો સાવધાન;
કરે લોક સહ હાહાકાર, કપે દેવકી અંગ અપાર.

૪

એવો અનર્થ જોઇ તે સાથ, ખેલ્યા વસુદેવ ઝલી હાથ;
હે ભોળકુળ કમલના મિત્ર, તારી કીર્તિ છે પુણ્ય પવિત્ર.

૫

સુણે ભગની ને બ્રુપાળ, એક અઝી બીજો વિહીવા કાળ;
સાહસ કર્મે કરે કાં બૂપ, ઝાંખી થાશે કીર્તિ અનૂપ.

૬

જેનો જન્મ તે નિશ્ચે મરે, તેહેમા એ આપડી શું કરે ?
વિધાતા લખે સહુનો લેખ, જન્મ સાથે મરણની રેખ.

૭

બચવા મૃત્યુથી કરે શત ઉપાય, નિશ્ચે મરણ તેનું થાય;
મરણ મિથ્યા કરવા આપ, કાં આવરે પ્રીદુ પાપ.

૮

એ તો કર્મગતિ અનુસાર, ભોગવે છે સહુ નરનાર;
જોતાં જ્ઞાન દુષ્ટે આચર્યું, આત્માને નથી જન્મ ને મર્યું.

૯

તમો કેહેશેા હ્રુ બૂપતિ માદન, અન્ય આત્મા નહી સમાન;
પણ રાજ વસાહ દેહેવાસ, સહુમાં સરખો છે અવિનાશ.

૧૦

માટે અસ્થિર દેહને પામી, ક્યાં પાપ આચરે કામી;	
અન્ય પાપ છે વિધવિધ કેરાં, સ્ત્રી હલાનાં પાપ ધણેરાં.	૧૧
સુણુ બોજપતી એવી નિત્ય, કહુ ધર્મ શાસ્ત્રની રીત્ય;	
એક શકટ છીટ હણે આપ, થાય એક અન્ન વધ પાપ.	૧૨
શત મેરા હણે જાણુલ્ય, થાય એક પ્રયજ સમ વૃલ્ય;	
શત પ્રયજ પમાડે પતન, લાગે એક ગાહત્યાનિધન.	૧૩
શત ગોવધ કરતા જ્યાંહે, એક બ્રહ્મ હત્યા હોય ત્યાંહે;	
શત બ્રહ્મ હત્યા સગ આપ, એક સ્ત્રી હત્યાતું પાપ.	૧૪
તે તું કાં કરે એવું અન્નણુ, ઘેર નકેમાં પડીશ નિરવાણુ;	
એમ ધણી વાતે એતાવ્યો, સાગ બેદ કરી સમજાવ્યો.	૧૫
તોય કંસ ન પામ્યો હાર, ત્યારે વસુદેવે કીધો વિચાર;	
એ નહી સમજે મતિ મંદ. માટે કરે કાંઈએક પ્રપંચ.	૧૬
જે તે પ્રકારે કરી આજ, સમે ચુકવું તો થાય કાજ;	
કો આકાશે મરતું હોય, જગરે તેમ કૂળે સોય.	૧૭
બેદ પ્રપંચે જુડી વાણુ, જેમ તેમ તે ઉગારે પ્રાણુ;	
બલ બુદ્ધિ ધન મહીમાય, કરીયે જ્યાં લગી ચાશે ઉપાય.	૧૮
પછી એમ કરતાં થાય ફેક, તારે દોષ ન કાઢે લોક;	
પછે હાસ્ય કરી મુખ એવ, કંસ સાથે બોલ્યા વસુદેવ.	૧૯
થાવા દુર્ભેતિને વિશ્વાસ, કહે વસુદેવ વચન પ્રકારા;	
હે રાય સુણોતમો કરણુ, એના આઠમા પુત્રથી તમ મરણુ.	૨૦
મારે પુત્ર થશે જટલા, તમને આપીશ હું તેટલા;	
છે પુત્ર રીપુ અગિરામ, એને શીદ મારે નિષ્કામ.	૨૧
સત્ય વચન કહુ નરનાથ, આપુ પુત્ર સકળ તમ હાથ;	
પછી મનમાં આવે તે કરજો, તેને છવાડજો કે સંહરજો.	૨૨
એવું સુણી મન સંતોષ પામ્યો, ભગની વધ કરતો ચિરામ્યો;	
મુઝી દેવકીને એણી પેર, ગયો કંસ પોતાને ઘેર.	૨૩
સુણો શ્રોતા થઇ સાવધાન, એવી હરી ઈચ્છા બલવાન;	
દસ્યો વસુદેવ દેવકીએશ, કીધો નિજ વેશ્મ વિશે પ્રવેશ.	૨૪

- એમ વહી ગયા કેટલા દંત, પામ્યું દેવકી તન ચૌવંત;
દેવરૂપણી દેવકી જાણુ, તેણે ગર્ભ ધર્યો નિરવાણુ. ૨૫
- આવ્યું સીમંત અતિ ઉદાસ, યમા પુરણુ ત્યાં નવ માસ;
ત્યારે પ્રસવ્યો પ્રથમે પુત્ર, જેથી શોભે ઘણું ધરસુત. ૨૬
- સુત દેખી થયો હર્ષ શોક, વસુદેવજી પુણ્યશ્લોક;
પછે વાત વિચારી મંત, પાળવા નિજ સત્ય વચંત. ૨૭
- સુત લેછ ચાલ્યા અભિરામ, જેહેનું કીર્તિમંત એહેનું નામ;
માહા કષ્ટે કરી તતખેવ, આળ્યા કંસ કને વસુદેવ. ૨૮
- મુકયો પુત્ર જઇને પાસ, કહ્યું આ સુત પેહેલો પ્રકાશ;
કોઈ સંદેહ કરશે મંત, કયમ મારવા આપ્યો તંત. ૨૯
- સત્યવાદી ના ચૂકે સત્ય, કયમ વાહાણું કરે તે અપત્ય;
જેને વિષ્ણુતણો વિશ્વાસ, ચિત્તમાં નથી અન્ય દુરાસ. ૩૦
- એવા આનક દુંદબી જેહ, સુત આપીને ઉભા તેહ;
દીઠો બાળક મથુરાંરાય, ત્યારે મન ઉપની કરણાય. ૩૧
- વસુદેવ તણું જોઇ મંત, ઘણું સંતોષો રાજંત;
આવ્યો કંસને મન વિશ્વાસ, પછે જોડ્યો વચંત પ્રકાશ. ૩૨
- નથી એ થકી મરણુજ માહાર, ત્યારે શા માટે એહેને માર;
આક્રમો ગર્ભ માહારો કાળ, વસુદેવને કહે બૂપાળ. ૩૩
- પાછો પુત્ર લેઈ જાઓ ઘેર, વસુદેવ વિચારે પેર;
એના વચનનો શો વિશ્વાસ, પુત્ર જાળ્યાની મિથ્યા આશ. ૩૪
- પછે પુત્ર લેછ વસુદેવ, નિજ મંદિર આળ્યા એવ;
ત્યારે નારદજી તેણી વાર, કરતા નિજ મન માંહી વિચાર. ૩૫
- કંસને ઉપની કરણાય, તેથી મરણુ ન વેહેલું યાય;
એને આળ્યો શમેા મુણુ જાણુ, નહીં દેવનું યાય કલ્યાણુ. ૩૬
- ક્રોધે કરીને કંસ યાય અનીશ, જો હરિને ચઢાવે રીશ;
અપરાધ વિના નહીં હરિ મારે, તે ઉપાય કઈ આણી વારે. ૩૭
- હરિનો જ એવો ધર્મ, નથી મારતા વિણુ અધર્મ;
એવો વિચાર કરીને મન, આળ્યા મથુરાંમાં મુનિજનંત. ૩૮

વલ્લભ.

મુનિરાજ આઘ્યા મથુરાં મધે, રાજ સભા મોઝારે;
 ફંસ ઉડી યયો ઉભો, કરીયો બહુ સત્કારે.

૪૯

અધ્યાય ૬ ઠો.

કડવું ૭મું-રાગ પરજ માઝ.

હવે ફંસની પ્રત્યે નારદ જોડ્યા, સાંભળ હે રાજન;
 વસુદેવને પુત્ર પાછો આપ્યો, તે ચૂક્યો ધણું તું મન. ૧

એ દેવવાણી છેતરશે તુજને, જોઈ અવળો ન્યાય;
 કદાપિ એ પુત્ર દશે આઠમો, અંતે મલ્લતાં થાય. ૨

હવે કોઈ તણો વિશ્વાસ કરીશ ના, સર્ગાં સહોદર જન;
 એ હીત શત્રુ છે સરવે તાદરાં, નિશ્ચે માનજે મન. ૩

મજામાં જોપ નંદાદિક આદે, તેના ધરની નાર;
 મદીમાં વસુદેવની આદે, જાદવકુળ પરિવાર. ૪

એ જોઈં વેરી સૌ તારાં, માનજે સત્ય પ્રકાશ;
 જાદવ સરવે દેવ અવતર્યાં, કરવા અસુરનો નાશ. ૫

એવું કહીને નારદ ત્યાંથી, પામ્યા અંતરધ્યાન;
 ત્યારે ફંસને રીસ ચઢી, મન મધ્યે કાપ્યો કાળસમાન. ૬

પેશે પુત્ર મગાવીને માચ્યો, તલ્લસુજાણી વિષ્ણુનો અંશ;
 વસુદેવ દેવકી બન્યોને, પુત્ર્યાં કારામહામાં ફંસ. ૭

લોહશુંખલા અંધન કીધી, મુઝ્યા બહુ રખવાળ;
 પછે ફંસ દેખવા લાગ્યો સધજે, કૃષ્ણ પોતાનો કાળ. ૮

યદુજાળ અંધક ને વૃષ્ટી, સાત્વત કુળ સમુદાય;
 એ સર્વે શત્રુ જાણી પોતાનાં, ચિંતા ધરતો રાય. ૯

હયસેનની અવગણના કરી, જાદવપર કરે દેશ;
 પછે ફંસ એકલો ભોગવતો, હવો સુરસેન જે દેશ. ૧૦

ચાણુર, મુષ્ટીક, પ્રલંબ કેશી, બક જાડી ધેતુક દુષ્ટ;
 એ સહુ પીડા કરતા તેથી, જાદવ પામ્યા, કષ્ટ. ૧૧

- પછે મયુરાં મુકી સરવે માદવ, જૈને રહ્યા પરદેશ;
કુર દેશ પાંચાલ દેશમાં, કો ગયા વિદર્ભ દેશ. ૧૨
- કેકે કોશલ નૈપદ કાશી, શાસ્ત્રવ દેશ વિદેહ;
એમ કંસના ભયથી જાદવ સરવે, મહાદુઃખ ભોગવે તેહ. ૧૩
- વળી કેટલા અકુર આદે હતા, તે રહ્યા કંસને શરણ;
વિનય વચનથી સેવા કરીને, કરતા પોષણ ભરણ. ૧૪
- વળી બાણાસુર ને નરકાસુર, તે મિત્ર કસ્યા મહાકુર;
જરાસંધનો આગ્રે કસ્યો, તેથી વાધુ બલ અતિપૂર. ૧૫
- હવે દેવકીને જે પુત્ર થાય, તે હણતો કંસ કરાલ;
એમ કરતાં ખટ પુત્રજ માસ્યા, નિર્દય જુર જૂપાલ. ૧૬
- જેમ લોભી રાજા પીડે પ્રજાને, હિંસક પશુ વધકારી;
લ્યભિચારી નર ગોત્ર ગણે નહીં, વ્યસની ન હોય આચારી. ૧૭
- એમ કંસે અધર્મ છોધો ધણો, વળી જરાસંધ અહંકારી;
બાવીશ સહસ્ર જૂપતી નાંખ્યા, કારામહ મોઝારી. ૧૮
- ગો બ્રાહ્મણ સાધુને પીડે, કરતા અસુર અપાર;
મન કર્મ બંધ થયાં, ને વરતો હાહાકાર. ૧૯
- હવેઓતા સહુ એક ચિત્તે સુણજો, યથો ધર્મનો નાશ;
ત્યારે શ્રીહરિયે । મનમાં વિચાર્યું, કરવા ધર્મ પ્રકાશ. ૨૦
- શેષનાગની સાથે બોલ્યા, નારાયણ નિરધાર;
આલો ત્યાપણ જન્મજ ધરીયે, કરવા દુષ્ટ સંહાર. ૨૧
- ત્યારે શેષ કહે હવે હું નહીં આવું, ભૂતલ ધરી અવતાર;
રામાર્વતારમાં લક્ષ્મણ ચૈ મેં, વેઠ્યું દુઃખ અપાર. ૨૨
- વર્વ અતુરદશ કષ્ટ ભોગવ્યું, તણ્યાં નિદ્રા આહાર;
નિર્દય કૃત્ય કરાવ્યાં વનમાં, મુકી જનક કુમાર. ૨૩
- હવે પ્રભુ તમો પ્રગટ થઈને, પાળો ધર્મ સુખણ;
સાધુ ભક્તનું રક્ષણ કરીને, દુષ્ટ હણો નિરવાણ. ૨૪
- ત્યારે શ્રીપતિ કહે સુણો પ્રાણસખે, તમો એથી બોલ્યાવાણ;
તુજ વિના હું અવતાર ધરું નહીં, ભૂતલમાં નિરવાણ. ૨૫
- પુર્વે તમો સૌમિત્રી થઈને, માહારી કરી ધણી સેવ;
આદે હવે તમો મુજ પેહેલાં, અવતરો મોહોટા બંધુ બન્નદેવ. ૨૬

ત્યાં આગા હું પાળીશ ઘણી, કરો દેવકી ગર્ભ પ્રવેશ;	
માહારી માયા આકર્ષણ કરી, મુકશે રોહણી ઉદરે એશ.	૨૭
યોડાં દિવસમાં હું પણ દેવકી, ઉદર ધરીશ અવતાર;	
પછી આવીશ ગોકુળ તમ પાસે, કરીશું લીલા અપાર.	૨૮
પછે સાષ્ટાંગ નમન કરીને શેષણ, આલ્યા ત્યાં નિરવાણ;	
દેવકીજના ગર્ભ વિરો તે, અનંત પ્રવેશા જાણ.	૨૯
દિન દિન પ્રત્યે અદકુ વાધે, દેવકી તનતું તેજ;	
આનંદ મુખમાં દિવસ જાય છે, અંગ અધિક બલહેન.	૩૦
ત્યારે સતી બોલી સ્વામીની સાથે, મુજ જુજમાં બળ નવ માય;	
જાણે ઉર્ધ્વ ઊધી કરી નાંખી, કરે તોણું પરવત પ્રાય.	૩૧
હજ મુશળ લેછ માર દુહને, ઉતારે જૂમાર;	
ગૌ બ્રાહ્મણ સુર સાધુ ભક્તતું, રક્ષણ કરે અપાર.	૩૨
ત્યારે વસુદેવ કહે એ ઇશ્વરની ગતિ, અકળ અતર્ક સુખણ;	
બ્રહ્માદિકના કળ્યામાં ન આવે, શું થાશે નિરવાણ.	૩૩
પછે હરખ શોક પામ્યા વસુદેવજી, દેવકી પુણ્યશોક;	
પુત્ર જન્મ થાશે એ હરખ, વળી કંસના બયથી શોક.	૩૪
ત્યારે અંતરજાગી હરિએ, જાણ્યું જાલવ કેરે કષ્ટ;	
નીજયોગમાયાની સાથે અમ્યુત, વાણી જોડ્યા સ્પષ્ટ.	૩૫
જ દેવી તું મનમાં હવડાં, કારણ કરવા સાર;	
નંદ વધૂ જસોદા ઉદરે ધર, પુત્રી તણો અવતાર.	૩૬
વળી વસુદેવ નારી રોહીણી નામે, સતી શિરોમણી સાર;	
ગોકુળમાંહે નંદ તણે ઘેર, રહી છે તે નિરધાર.	૩૭
જે દેવકી ઉદરે ગર્ભ રહ્યો છે, શેષરાખ્ય માહાર ધામ;	
તેને દોઈને મુકે રોહણી, ઉદર વિશે અનિરામ.	૩૮
તને લોક જૂતલમાં ઘણું, માનશે ધ્રુવદીપ બલીદાન;	
તું સર્પતણા અભિલાષ પુરજે, જે પૂજે દેવ માન.	૩૯
તારાં નાના પ્રકારનાં નામજ લેશે, સ્થાનક થાશે અપાર;	
દુર્ગા બદ્રકાલી ને વિજયા, વૈષ્ણવી કુમુદ સાર.	૪૦
કૃષ્ણા, માધવી, માયા, ચંડિકા, શારદા પુણ્ય કામ;	
નારાયણી, ઇશાણ, અંબિકા, એવાં ધરશે નામ.	૪૧

એમ અવિનાશીએ આદિમાયાને, વચન કહ્યાં છે ત્યાંહે;
તે આગા શિશ ચઢાવી ચાલી, ઉતરી ભૂતળ માંહે.

૪૨

વલણુ.

તે અંગિકા ઉતરી ભૂતળ મધ્ય, કરવાને શુભ કામરે;
કહે દાસ ગિરિધર હવે કહુ કયા, જેમ પ્રગટ થયા બલસમરે.

૪૩

અધ્યાય ૭.

કડવું ૮ મું-રાગ ધન્યાશ્રી.

હવે શ્રોતાજન સુણે ભાવ ધરીને, પાવન કૃષ્ણ કથાવળ;
જેમ માયાને આગા આપી, પોતે વૈકુંઠ રાપળ.

૧

દેવકીજીને ઉદર સાતમે, વૃદ્ધિ પામ્યો ગર્ભજ;
સમ માસ થયા પરિપુરણ, અનંત રૂપે અર્ભજ.

૨

ત્યારે દેવકીજીને નિકા આવી, નિશા વિશે નિરવાણજ;
કસ્યું આકર્ષણ ગર્ભતણું, ચિદશક્તિ ચતુરણ જાણજ.

૩

ત્યારે દેવકીજીને જાગી, જાણ્યું યથો ગર્ભ સાવજ;
પેટ પોતાનું હળવું દીઠું, મન કરતી પસ્તાવજ.

૪

તે સુણી કંસે શોધ કરાવી, નિશ્ચે જાણ્યો ગર્ભ શેકજ;
સકળ નયનાં વાત વિસ્તરી, કરે કુવાદલ લોકજ.

૫

હવે વસુદેવજીની પત્ની શેદિણી, રહે છે નંદજીને ઘેરજ;
તેના ઉદરમાં ગર્ભજ મુક્યો, તે કોઈ નવ જાણે પેરજ.

૬

ન્યારે પ્રભાત કાળે શેદિણી જાગ્યાં, દીઠું ઉદર ગર્ભ સહીતજ;
અતિ ધણી ચિંતા ચિત્તામાં કરતાં, આ શું થયું વિપરીતજ.

૭

પુરુષસંગ, વિણ ગર્ભજ ક્યાંથી, લોક વિરહ એ વાતજ;
નંદ જસોદાને ખબર થઈ, મળ્યો ગોપીજનનો સાથજ.

૮

ત્યારે જસોદાજી કહે સુણે સુંદરી, પૂર્વે હતો ગર્ભ પેટજ;
શુષ્ક યષ્ટને છોડ રહ્યું, તે પ્રસસ્યું આજ નેટજ.

૯

જસોમતી કહે હું નિશ્ચે જાણુ છું. પૂર્વતણી એ વાતજ;
ધણે ઠેકાણે થાય છે એવું, ચિંતા ન કરશે મતાજ.

૧૦

- ઝોટશે થૈ ત્યાં આકાશવાણી, મુણતાં સર્વ સમાજજી; ૧૧
 અરે રોહિણી ન કરીશ ચિંતા, થશે રૂઢાં કાજજી.
 વસુદેવજીનો ગર્ભજ એ છે, રોપતણો અવતારજી; ૧૨
 તે બ્રહ્મગિરા મુણી રોહિણીજીનો, સંદેહ નિવરત્યો સારજી.
 એમ કરતાં નવ માસ પુરણ થયા, અવતરીયા બ્રહ્મદેવજી; ૧૩
 દેવે હુંદભીનાદ કરયા, ને પુષ્પવૃષ્ટી યમ એવજી.
 દાન ધણા આપ્યાં નંદરાયે, કરાવ્યું સ્વસ્તીવાચનજી; ૧૪
 સદસ્ર કીરણથી રવી શોભે જેમ, એવો તેજસ્વી તનજી.
 ત્યારે જસોદાજી યયાં ગર્ભવતી, કસ્યો માયાએ પ્રવેશજી; ૧૫
 દિન દિન વૃદ્ધિ પામે ઉદરમાં, અકળિત અદ્ભુતવેશજી.
 એ રીત્યે હળધરજી પ્રગટયા, વરત્યો જય જયકારજી; ૧૬
 શ્રોતાજન સહુ ભાવે મુણજો, કહુ કૃષ્ણ જન્મ વિસ્તારજી.
 હવે અમ્યુતજીયે આશા કીધી, દીધીતનયાને જાણજી; ૧૭
 તમે ભીમકરાયને ઘેર અવતરો, રુદ્રમણી યમ નિરવાણજી.
 તે આશા લેધને તત્ક્ષણ આપ્યાં, લક્ષ્મીજી તેણી વારજી; ૧૮
 વિદર્ભ દેશમાં ભીમકરાય છે, ત્યાં ધરશે અવતારજી.
 જે પુરાણ પુરણોત્તમ જગદાત્મા, વ્યાપક વિશ્વની કામજી; ૧૯
 અજ અજીત અવિનાશી પોતે, કોટી બ્રહ્માંડના રામજી.
 તે પુરણ અંશે પ્રવેશા પોતે, વસુદેવ મન મોઝારજી; ૨૦
 તે તેજે કરી આનકહુંદભી, શોભે અંગ અપારજી.
 અવતાર ધરવા અમ્યુતજીયે, આરોધ્યું નિજ ધામજી; ૨૧
 અન્યની પેરે નહીં ઉત્પત્તી, રૂધીર ને વળી કામજી.
 પોતા વિશે સર્વોત્તમા યધને, વ્યાપી રહો છે જેહજી; ૨૨
 વસુદેવજીયે દેવકી મધ્યે, અમ્યુત અરખ્યો તેહજી.
 તે તેજનું ધામ ધણું દેવકીયે, ઝલકે કાંતી અપારજી; ૨૩
 જેમ પુરણ ચક્ર ધરી દિશાયો, દીપે તેજ પ્રકાશજી.
 હરિ પુરણ કળાયે પ્રવેશા પોતે, દેવકી ગર્ભ મોઝારજી; ૨૪
 તે જોઈ સાધુસંત વિવેકી, કરતા હાસ્ય અપારજી.
 જેના નામ રમરણથી જન્મ મરણ ટળે, પામે અવિચલ ધામજી; ૨૫
 તે જગન્નાથને જન્મ કરી, એ લીલા પુરણ કામજી.

સર્વ જગતના નિવાશી પ્રભુ, તે વસ્તા દેવકી માંહેછ;	
અનંત તેજ તનુ દીપે, જેમ દીપક ધરની માંહેછ.	૨૬
જેમ ધુર્ત મધ્યે હોય સરસ્વતી, તે જનન કરેકાંધ ઉપગારછ;	
એમ કાસગૃહમાં તેજ રોકાયું, નવ દેખે કાંધ બાહારછ.	૨૭
હવે આઠમો ગર્ભ તે કંસે ભણ્યો, ભય પામ્યો મનમાંહેછ;	
હરિ મુજનેહવે મારશે નિશ્ચે, પ્રગટ થઈને આંહેછ.	૨૮
પછે દેવકીજનું રૂપ નિહાળી, કરતો કંસ વિચારછ;	
નિશ્ચે મારો શત્રુ છે એના, ઉદર વિપે નિરધારછ.	૨૯
જો હવડાં હું એને મારું તો, આયુષ્ય લક્ષ્મી ભયલ;	
એક નાર વળી ગર્ભણી, ભગની, તેનો વધ ક્યમ થાયછ.	૩૦
પછે ધણો ભયતો કાસગૃહનો, કીધો કંસ વિશેષછ;	
લોહોમય ક્રમાડ ભોંગલ સાંકળ, મુક્યા અસુર અનેકછ.	૩૧
મંદિરમાં જઈ બેઠો પોતે, થયો અજપો અપારછ;	
ભોજન ભૂષણ વસ્ત્ર ગમે નહી, વૃત્તિ કૃષ્ણાકારછ.	૩૨
બેઠાં ઉભા સુતાં શરતાં, જ્યાં ત્યાં જુવે ગોપાળછ;	
જગત લોકને દેખવા લાગ્યો, કૃષ્ણરૂપ મહીપાળછ.	૩૩
જગૃત સ્વપ્ન સુષુપ્તી સુદમ, રથૂળ ને કારણ દેહછ;	
તનમાત્રા નિજઅંગ ધેડીયો, હરિમય દેખે તેહછ.	૩૪
જેવી વૃત્તિ વૈરભાવથી, પામે અસુર જનછ;	
તેવી દશા જોગીને દુર્લભ, શ્રોતા ધરજો મનછ.	૩૫
ત્યારે દેવકી મન આનંદ અતિધણો, જોઈ બોલ્યા વસુદેવછ;	
કંસનો ભય ક્યમ નથી લાગતો, તુજને કહે સત્યમેવછ.	૩૬
ક્રોધ ચઢ્યો સુણી નામ કંસનું, કરી વક્ષગુટી તે પ્રમછ;	
પૃથ્વી ઉપર હાથ પછાડી, ગઈને બોલી ભ્રમછ.	૩૭
ક્યાં છે કંસ પછાડુ તેને, ચાલુર મુશ્કેલ મારછ;	
લાવની મારા ધનુષ્ય બાણ તેથી, પૃથ્વીનો ભાર ઉતારછ.	૩૮
કાલયવન બોમાસુર શાશ્વત, જરાસંધ રીપુ કાઢાવુંછ;	
બાવીસ સહસ્ર ભૂપતિ સાધુ, તેના બંધ છોડાવુંછ.	૩૯
મક્કતણું રક્ષણ કરવા હું, પ્રગટ્યો પૂર્ણ અક્ષછ;	
વેદમુનિ અક્ષાસુર સર્વે, મારો ન ભણે મર્મછ.	૪૦

- એટલે યૈ ત્યાં આકાશવાણી, સુણતાં સર્વ સમાજજી; ૧૧
 આરે રોહિણી ન કરીશ ચિંતા, યસે રૂઢાં કાજજી.
 વસુદેવજનો ગર્ભજ એ છે, રોપતણો અવતારજ; ૧૨
 તે બ્રહ્મગિરા સુણી રોહિણીજનો, સંદેહ નિવરત્યો સારજ.
 એમ કરતાં નવ માસ પુરણ થયા, અવતરીયા બળદેવજ; ૧૩
 દેવે દુર્લભીનાદ કરયા, ને પુષ્પવૃષ્ટી થઇ એવજ.
 દાન ધણ્યાં આપ્યાં નંદરાયે, કરાવ્યું સ્વસ્તીવાચનજ; ૧૪
 સદશ્વ કીરણથી રવી શોભે જોમ, એવો તેજસ્વી તનજ.
 ત્યારે જસોદાજ થયાં ગર્ભવતી, કર્યો માયાએ પ્રવેશજ; ૧૫
 દિન દિન વૃદ્ધિ પામે ઉદરમાં, અદ્વિત અદ્ભુતવેશજ.
 એ રીતે હજારજ પ્રગટયા, વરત્યો જય જયકારજ; ૧૬
 શ્રોતાજન સહુ ભાવે સુણજો, કહુ કૃષ્ણ જન્મવિસ્તારજ.
 હવે અચ્યુતજયે આઝા કીધી, દધીતનયાને જાણજ; ૧૭
 તમે ભીમકરાયને ઘેર અવતરો, રુદ્રમણી થઇ નિરવાણજ.
 તે આઝા લેધને તત્ક્ષણ આપ્યાં, લક્ષ્મીજ તેણી વારજ; ૧૮
 વિદર્ભ દેશમાં ભીમકરાય છે, ત્યાં ધરશે અવતારજ.
 જે પુરાણ પુરપોત્તમ જગદાત્મા, વ્યાપક વિશ્વની કામજ; ૧૯
 અજ અજીત અવિનાશી પોતે, કાટી બ્રહ્માંડના રામજ.
 તે પુરણ અંશે પ્રવેશ પોતે, વસુદેવ મન મોઝારજ; ૨૦
 તે તેજે કરી આનકદુર્લભી, શોભે અંગ અપારજ.
 અવતાર ધરવા અચ્યુતજયે, આરોધ્યું નિજ ધામજ; ૨૧
 આનમની પેરે નહોં છૂપતી, રૂધીર ને વળી કામજ.
 પોતા વિશે સર્વોત્તમા થઇને, વ્યાપી રહો છે જોદજ; ૨૨
 વસુદેવજયે દેવકી મધ્યે, અચ્યુત અરખ્યો તેહજ.
 તે તેજનું ધામ ધણું દેવકીયે, ઝલકે કાંતી અપારજ; ૨૩
 જોમ પુરણ ચંદ્ર ધરી દિશાયો, દીપે તેજ પ્રકાશજ.
 હરિ પુરણ કળાયે પ્રવેશ પોતે, દેવકી ગર્ભ મોઝારજ; ૨૪
 તે જોઈ સાધુસંત વિવેકી, કરતા હાસ્ય અપારજ.
 જેના નામ સ્મરણથી જન્મ મરણ ટળે, પામે અવિચલ ધામજ; ૨૫
 તે જગન્નાથને જન્મ કરી, એ લીલા પુરણ કામજ.

સર્વે જગતના નિવાશી પ્રભુ, તે વસ્ત્રા દેવકી માંહેછ;	
અનંત તેજે તત્તુ દીપે, જેમ દીપક ધરની માંહેછ.	૨૬
જેમ ધુર્ત મધ્યે હોય સરસ્વતી, તે જનન કરેકાંઈ ઉપગારછ;	
એમ કારાગૃહમાં તેજ રોકાયું, નવ દેખે કોઈ બાહારછ.	૨૭
હવે આઠમો ગર્ભ તે કંસે જાણ્યો, ભય પામ્યો મનમાંહેછ;	
હરિ મુજનેહવે મારશે નિશ્ચે, પ્રગટ થઈને આંહેછ.	૨૮
પછે દેવકીછનું રૂપ નિહાળી, કરતો કંસ વિચારછ;	
નિશ્ચે મારો શત્રુ છે એના, ઉદર વિષે નિરધારછ.	૨૯
જો હવડાં હું એને માઈં તો, આયુષ્ય લક્ષ્મી જાપછ;	
એક નાર વળી ગર્ભણી, ભગની, તેનો વધ ક્યમ થાયછ.	૩૦
પછે ધણો જાપતો કારાગૃહનો, છીધો કંસ વિશેકછ;	
લોહોમય કમાડ ભોંગલ સાંકળ, મુકર્યા અસુર અનેકછ.	૩૧
મંદિરમાં જઈ એકો પોતે, થયો અજાણો અપારછ;	
ભોજન બૂધણ વસ્ત્ર ગમે નહી, વૃત્તિ કૃષ્ણાકારછ.	૩૨
એકાં ઉભાં સુતાં શરતાં, જ્યાં ત્યાં જુવે ઝોપાળછ;	
જગત લોકને દેખવા લાગ્યો, કૃષ્ણરૂપ મહીપાળછ.	૩૩
જાગૃત સ્વપ્ન સુષુપ્તી સુક્ષ્મ, રથૂળ ને કારણ દેહછ;	
તનમાત્રા નિજઅંગ ઇંદ્રિયો, હરિમય દેખે તેહછ.	૩૪
જેવી વૃત્તિ વૈરભાવથી, પામે અસુર જનછ;	
તેવી દશા જોગીને દુર્લભ, શ્રોતા ધરજો મનછ.	૩૫
ત્યારે દેવકી મન આનંદ અતિધણો, જોઈ જોત્યા વસુદેવછ;	
કંસનો ભય ક્યમ નથી લાગતો, ટુળને કહે સત્યમેવછ.	૩૬
ક્રોધ અહ્યો સુણી નામ કંસનું, કરી વક્ષગુટી તે પ્રાપ્તછ;	
પૃથ્વી ઉપર હાથ પછાડી, ગઈને બોલી ભામછ.	૩૭
ક્યાં છે કંસ પછાડુ તેને, ચાણુર મુશ્કેલ મારછ;	
લાવની મારા ધનુષ્ય બાણ તેથી, પૃથ્વીનો ભાર ઉતારછ.	૩૮
કાલયવન બોમાસુર શાશ્વત, જરાસંધ રીપુ કાઢાવુંછ;	
બાવીસ સહસ્ર બૂપતિ સાધુ, તેના બંધ છોડાવુંછ.	૩૯
ભક્તતાણું રક્ષણ કરવા હું, પ્રગટ્યો પૂર્ણ અલ્પછ;	*
વેદમુનિ બ્રહ્માસુર સર્વે, મારો ન જાણે મર્મછ.	૪૦

ત્યારે વસુદેવને મન ચિંતા પ્રગટી, જોડ્યા વચન કરણાલભ;	
અરે દેવકી શું ગાળને જોલે, મુણશે દુષ્ટ જૂષાલભ.	૪૧
તે સુણી કહેછે ટોણું કંસ છે, હું પૂર્ણ બ્રહ્મ અનૂપભ;	
નથી નપુસક નરનારી હું, નિષ્કલંક ચિદરૂપભ.	૪૨
નિત્ય નિયંતા સર્વદેહા છું, સત્સીદ આનંદ જાળભ;	
એવું કહી પછે દેવકી પોતે, મૌન્ય રહ્યાં નિરવાણભ.	૪૩
હવે પૂર્ણ દિવસ થા' યારે, બ્રહ્મા ઇંદ્ર સદાશિવ જેભ;	
અમ્યુતની સ્તુતિ કરવા આજ્યા, દેવ મુનિવર તેભ.	૪૪

વક્ત્રણ.

દેવ મુની સ્તુતિ કરે સર્વે, ગર્ભતણી તેણી વારરે;	
મુતિકાગૃહની ઉપર આવી, અદ્વય રહ્યા નિરધારરે.	૪૫

અધ્યાય ૮.

કંઠવું ૯ મું-રોલા-છંદ.

જયજય સત્ય સ્વરૂપ, સલ સંકલ્પ પ્રતધારી;	
તણ કાળ તું સત્ય, સત્યથી મળે મોરારી.	૧
અવિચળ આત્મારામ, અવિગત અંતરજામી;	
અખીલ વિશ્વ આધાર, અમો શરણાંગત સ્વામી.	૨
જુગ જુગમાં ધરો તનુ, ધર્મનું રક્ષણ કરવા;	
દુષ્ટતણો સહાર, બાર જૂતળનો હરવા.	૩
નામ રૂપ તવ ચરણ-તણો જે આત્રે કરતા;	
દુઃખ સાગર સસાર, વછપ દધવ તે તરતા.	૪
બંધિત વિના ભગવાન રૂપ, તાહાર નવ જાણે;	
મુક્ત થકો જન પડે, ભાવ જો બીજો આણે.	૫
અનેક જન્મ ગુણ કર્મ, હરી તારાં છે પાવન;	
બળતાને તું બજે, રોગ દુઃખ શોક નશાવન.	૬
સગુણરૂપ સાકાર થકી, તુજને સદ્ જાણે;	
નિરગુણ ને નિર્દોષ, નિયંતા કરી પરમાણે.	૭

મન વાણીથી પર, યોગ્ય અતુમાનજ કરવા;	
બંકેત કાજ તનુ ધરો, દુષ્ટ દુરીજન' સંહરવા.	૮
જયજય 'જગનિવાસ, જગતગુરુ અંતરંગમી;	
આદિ રૂપ ઇંદિરાપતિ, પ્રભુ ગરુડગામી.	૯
નમો સમગ્રીદાનંદ, રયામ સુંદર વનમાલી;	
પરમાનંદ સુકંદ, અભય છદ નહી તુજ ટાલી.	૧૦
તુજ પદ પંકજ તજી, અન્ય ઉપાસન કરતા;	
લખયોરાશીમાંહે, જન્મ પુનરપિ અવતરતા.	૧૧
ત્યજે સત્વ શરીર, સંત જન સત્વે સેવે;	
સત્વ રૂપ તે ધાય, કચ્છું નિશ્ચે મુનિ દેવે.	૧૨
નામ રૂપ ગુણ જન્મ, મનોહર મંગલકારી;	
ચિતવતો અતુદિન, તરે ભવને સંસારી.	૧૩
મીન કમલ વારાહ નરહરી, ભૃગુપતી વામન;	
રામચંદ્ર આવતાર, ધર્મ હીત શોક નશાવન.	૧૪
પુણ્ય મનોરથ કરો, ધરો પદ પાવન ભૂતલ;	
જે પદ અંકુશ વજ્ર, દુજ આદિ અંબુજ દલ.	૧૫
જે પદ જલ સુરધુની, યઈ જગ પાવન કરવા;	
તે પદ કરો પ્રકાશ, દાસનાં સંકટ હરવા.	૧૬
ધરાપતી ધીપતી, રમાપતી રાજવલોચન;	
ગિરાપતી ગોપતી, સર્વ ગતી ગર્વવિમોચન.	૧૭
જહુ કુળને જો ધન્ય, અજન્માજન્મજ ધરશે;	
મદનમનોહર છપી, અગોચર ગોચર કરશે.	૧૮
વિશ્વરૂપ વિશ્વેશ, વિશ્વભૂપણ વિશ્વંભર;	
આદિ મૂળ અવ્યક્ત, અનાદિ કારણ ઈશ્વર.	૧૯
ધન્ય ધન્ય દેવકી, સમેશ્વર નહિ કો માતા;	
હરી ઇશ્વર ભગવાન, ધર્યા ઉદરે સુખદાતા.	૨૦
જેના ઉદરમાં વિશ્વ-આપક, અવકાશ રેહે છે;	
તે પ્રભુને તમે ધર્યા, દેવમુની સહુ કેહે છે.	૨૧
કંસનો ભય મા હશે, એ આશિર્વાદ અમારો;	
જહુકુળને દેવને, માજશે પુત્ર તમારો.	૨૨

એક દાણુ જોશે એજ, દરી દરદે જોહેને;	
તે જન નિર્ભય યામ, કાળનો ભય નહી તેહેને.	૨૩
એ દયા દીનદયાળ, સરણુજન સંકટ દરતા;	
જય જય શ્રી જહુવીર, અણુમેહે નીધે કરતા.	૨૪
જયતિ જયતિજય કરી, સ્તુતિ પાવન નિર્જર ધણી;	
હવે પ્રગટ ગિરધર પ્રભુ, જગજીવન જહુકળમણી.	૨૫

દોહડા.

સુરમુનિએ એવી સ્તુતિ કરી, કરજોડી તે કામ;	
કરી આગળ વિધિ શંભુને, ગયા દેવ નિજ ધામ.	૨૬

આદ્યાય હમો.

કડકું ૧૦ મું-રાગ ધન્યાશ્રી.

હવે દાસીને પુછે છે કંસ જીપાસણ, દેવડીને ક્યારે પ્રસવશે બાસણ;
ઢંકરી બોલી વળતી વાણણ, આજકાલમાં થશે બંસણ. ૧

દાણ.

સમે થયો હવે પ્રસવનો, સુણી કંસ ચમક્યો મન;	
એ પુત્ર અણ્ણો કાળ મારો, શું કરે હવે જતન.	૨
પછે બંદોબસ્ત કયો ધણો, તે કાસગૃહ મોઝાર;	
કહુ રક્ષકને સાવધાન રેહેજો; કર ધરી હથીઆર.	૩
પછે એમ કરતાં સમય આઠ્યો, શ્રી કૃષ્ણ જન્મ રસાળ;	
ત્યારે સર્વ ગુણ સંપન્ન, મંગલ ઉદે પામ્યો કાળ.	૪
નભમાસ સુંદર કૃષ્ણ અણ્ણી, રોહીણી બુધવાર;	
મૃગોદય વેળા વિમળ શુભ, ઐશ શાન્તિકાર.	૫
દશદિશા ઉજ્જલ ગગનમાં, ચાલે ત્રીગુણધીર સમીર;	
અમી હોત્ર અમિપ્રજ્વલિત થયાં, નહી નિર્મલ નીર.	૬
જ્યારે અજન્મ પામ્યા જન્મ, થયાસ્વર્ગે હુંદુબી નાદ;	
ગાંધર્વચારણ અપ્સરા, ગુણગાન સ્વર ધુની બાદ.	૭
ત્યારે પુષ્પવૃષ્ટી દેવ કરતા, ગાજે મધુર ધુની ધન;	
મંદવૃષ્ટી વિપ્રત્ત ચમકે, આનંદ ઉમગ્યો મન.	૮

ન્યારે પુર્વ દિશાયે પ્રકાશ ઉજવલ, પામ્યો ઉદય નિરોદ્ધ;	
દેવકી ઊદર આકાશ ઉઘો, શ્રીકૃષ્ણ પુરણ ચંદ્ર.	૯
અર્ધ રાત્રીને સમે ત્યાં, પ્રગટ્યા 'શ્રી ગોપાળ;	
કારાગૃહ ઉઘોતત અદ્ભુત, તેજ રૂપ વિશાળ.	૧૦
યદ્ય પ્રગટ મૂર્તિ તરણવય, તન સ્યામસુંદર વેશ;	
વનમાલ મુક્તા ભણે લતા, મણી મુગટ કુંડળ દેશ.	૧૧
ચતુર બાહુ ચક્ર અંધુજ ધર, ગદાચઢી પાણ;	
કંકણ અંગદ મુદ્રિકા, શ્રીવચ્છ કૌરતુમ જાણ.	૧૨
તડિત નિદક પીતપટ, કટીમેખલા રણુકાર;	
મનોપવિત ઉનરી અમરપદ, નેપૂરનો જણુકાર.	૧૩
કમળક્ષેત્રન કર્મમેત્રન, સર્વ અંગશુ દેશ;	
કૃપા રસમય મધુર સ્મિતચુત, મદન મોહન વેશ.	૧૪
વર્ષ પોડશતણી મૂર્તિ, પુરણ શાળ કળાય;	
ધ્વજ અંકુશ વજ્ર આદે, ચિહ્ન પોડશ પાય.	૧૫
સંતને દેખાડવા પથ, ઉર્ધ્વરેખા સાર;	
પદ્મતણું આરપદન થાય, પદ્મ છે નિરધાર.	૧૬
અભિમાની મદમાર્તંગ, મન આકર્ષવા અંકુશ;	
ધટ ચિહ્ન ધર્મ ભક્તજનને, પાન અર્ધ પિપ્પુશ.	૧૭
પાપ પર્વત ફોડવાને, વજ્ર ચિહ્ન અનંત;	
પદનાવ ધ્વજ સંસાર સાગર, તારવાને સંત.	૧૮
ચક્ર ચિહ્ન હણે સદા, ભક્તના દેષી જોડ;	
કામાદી મુખડ સંધારવાને, ધનુષ રેખા જોડ.	૧૯
હાવાદિ પોડશ ચિહ્ન, પદમાં ધ્યાન મંગલ રૂપ;	
વસુદેવ દેવકીએ તમા, તે હીકું રૂપ અનૂપ.	૨૦
કૃષ્ણ અવતારને નિહાળી, વસુદેવ હરખ અનંદપ;	
વિપ્રને દશ સદસ ગૌનો, કયો ત્યા સંકલ્પ.	૨૨
વસુદેવજીએ જ્યોત્ષ્ણા, સાક્ષાત્ શ્રી ભગવાન;	
પુત્રભાવ તજી કરે સ્તુતિ, અલ્પભાવ સમાન.	૨૩
સાક્ષાત્ તું ભગવાન છે, પ્રકૃતિ પુરષથી દૂર;	
આનંદ અનુભવ અગમ્ય તું, વ્યાપી રહો બરપૂર.	૨૪

મન વાણી ઇંદ્રીય પ્રતેતક, વળી પ્રકાશક તુંય;	
વેદ કેહે ને અગોચર, પ્રત્યક્ષ દેખું દુઃખ.	૨૫
આ વિશ્વ તારૂં રૂપ છે, તું રહ્યો એમાં સત્ય;	
અન્વયયકો વ્યતિરેક રહીને, કરાવે છે કલ્પ.	૨૬
તું કારણ મધ્યે અખંડીત, યદ્ય રહ્યો કારણ જાણુ;	
પણ કારણવત ઇંદ્રીએ, નવ મેહેવાય તું નિર્વૃણુ.	૨૭
તારો સૃષ્ટમાં પ્રવેશ નહી, તો ગર્ભમાં શો લાગ;	
આનંદરૂપે પ્રગટીયો તું, માર મોદું ભાગ.	૨૮
તું લોકને પાળવા ઉજ્જવલ, ધરે સત્વર શરીર;	
સરજવાને રજો ગુણથી, રહત વરણે વીર.	૨૯
કૃષ્ણ વરણે તમો ગુણમય, કરવાને સંદાર;	
તુ યૌદ લોકનો સય તે, મુજ ધેર ધર્યો અવતાર.	૩૦
તે જાણુશે જો કંઈ તો, આવશે ધરી હથીયાર;	
તુંજ અમ્ર બાંધવહૃદય, મારે કરો કાંઈ વિચાર.	૩૧
એવું કહી વસુદેવજી, છાના રહ્યા નિરવાણુ;	
પછે દેવકીજી સ્તુતિ કરતાં, જુગલ સંપુટ પાણુ.	૩૨

વલણુ.

કરજોડીને સ્તુતિ કરતાં, દેવકીજી તેણી વારરે;	
તે સુધુતાં પાપી ધામ પાવન, પામે પદારથ આરરે;	૩૩

અધ્યાય ૧૦.

કડવું ૧૧મું—રાગ ખીહાગ.

ખોલ્યાં. દેવકીજી તેણીવાર, કરજોડી ક્યો નમસ્કાર;	
જે કાંઈ વસ્તુ કેહેછે વેદ, અવ્યક્ત ચૈતન્ય અક્ષઅગેદ.	૧
નિર્ગુણ નિર્લિંગ નિર્લિંગેશ, સત્તા માત્ર કારણ નિરદેશ;	
ઇંદ્રીયાતીત અદૃશ્યનિરાકાર, તે તું આજ યથો છું સાકાર.	૨
મારી પાસેછે એ છે સમીપ, આજખો વિષ્ણુ અધ્યાત્મનો દીપ;	
હીપરાર્ધ જ્યારે વહી જાય, ત્યારે અક્ષાતણો લય યાય.	૩

- માહાશુત સુદમ મધે સોય, વ્યક્ત અવ્યક્તમાં લય હોય;
તે સમે જિમરે છે તું એક, અવધીભુત અખંડ વિવેક. ૪
- નિમેષ આદી સંવત્સર કાલ, તે તું તારી લીલાએ વિશાળ;
કરે કાલસુ કીડા નિદાન, જેનું નામજ કેહે છે ઇશાન. ૫
- તું કલ્યાણનું ધામ વિકર્ણ, તે હું છું હરી તારે શર્ણ;
વિશ્વરૂપજ કહીયે જેહ, ક્યમ ઉદરમાં સમાયો તેહ. ૬
- માટે હાંસી કરશે મુને જન, આ તનું કરો સંકેતન;
એમ સુશીને બોલ્યા શ્રીકૃષ્ણ, સુણો દેવકી કહું છું પ્રશ્ન. ૭
- ધર્યું રૂપ ચતુરભુજ જેહ, તેનું કારણ કહું છું એહ;
સ્વયંભુ મનવંતર માંહે, પૂર્વ જન્મ તમારો ત્યાંહે. ૮
- તે સમે પ્રશ્ની નામ તમારું, વસુદેવનું જન્મ વિસ્તારું;
સુતપા એવું નામજ સુત, પ્રજાપતી પ્રજાના પુત્ર. ૯
- પ્રશ્નીસુતપા સ્ત્રી ભરથાર, સત્યવંત ને શીલ આચાર;
પ્રજાએ કહ્યું જે સદી કરો, સારે તમેએ તપ આચાર. ૧૦
- જીત્યાં મન ઇંદ્રી ને પ્રાણ, ધેર તપ આદરું નિરવાણ;
કૃણ પત્ર પવન ક્યો આહાર, દેવનાં વર્ષ બાર હગર. ૧૧
- મારે વિશે જોઇ નીરમલ મન, આશરીરે થયો હું પ્રસન્ન;
મેં કહ્યું વર માગો વરીષ્ટ, હું છું વરદાયકનો ઇષ્ટ. ૧૨
- તમે કહ્યું થાયે અભિરામ, તમ જેવો પુત્ર સુંદરશ્યામ;
નહોતી પ્રજા તમારે એવ, માટે પુત્રજ માગ્યો દેવ. ૧૩
- મારી માયાએ વાણાં એહ, માટે મોક્ષ ન માગ્યો તેહ;
પછે હું મયો અસ્તુ કહી, મયા કેટલા દિન એમ વહી. ૧૪
- મેં વિચાર્યું હું સરખો તન, નવ દીઠો ચૌદભૂવન;
પ્રગટયો પુત્ર હું ત્યાં અભિરામ, પ્રશ્ની મર્બે ધરિયું નામ. ૧૫
- જીજ્ઞે જન્મ તમારો અનૂપ, યયાં અદીતી કરમ રૂપ;
મેં ધર્યો વામન અવતાર, હરવાને ભૂતલનો બાર. ૧૬
- ત્રીજો જન્મ આ છે અભિરામ, વસુદેવ ને દેવકી નામ;
મેં ધર્યો કૃષ્ણ અવતાર, હરવાને ભૂમિનો બાર. ૧૭
- પૂર્વસ્મૃતી યાવા અનૂપ, મેં દેખાડ્યુ મારું રૂપ;
પ્રજાભાવે વા પુત્રજ દેહ, તમે રાખજો મુજમાં સ્નેહ. ૧૮

મુને ચિંતવતાં નિરવાણુ, નિશ્ચે થાશે તમારું કલ્યાણુ;	૧૯
હવે હું યાગી છું શિરુ રૂપ, કરું તે કરજો વાત અનૂપ.	
મુને આ ધડીએ આણીવાર, લેઈ જાઓ ગોકુળ મોઝાર;	૨૦
જસોદાની શપ્થામાંહે, ગુપ્ત મુકજો મુજને લ્યાંહે.	
ત્યાં કન્યા જન્મી છે એને, વળતા લેઈને આવજો તેને;	૨૧
હવે નવ કરશે કાંઈ વાર, થાશે સફળ મનોરથ સાર.	
એવું કહી પછે શ્રી ભગવાન, યથા પ્રાકૃત બાળ સમાન;	૨૨
માતા આશ્ચર્ય પામી એવ, યથા તત્પર શ્રી વસુદેવ.	
લે છે આનકર્તુદની તન, ધણું સાધવી સોયે મન;	૨૩
દેવકી રથાં હૃદયે આંખી, પુત્ર આપતાં કાયા કાપી.	
મારા શ્યામ સલુણા તન, ક્યારે પામીશ તુજ દરશન;	૨૪
વારેવારે ઓવારણું લેતી, નિજ સ્વામીને કર સુત દેતી.	
પુત્ર લઈ આલ્યા વસુદેવ, દ્વાર ઉઘડીયાં તતખેવ;	૨૫
સુતા રક્ષક નિદ્રા પામી, નમ્ર લોકની એછા વિરામી.	
ભોલોમય સાંકળ ભોગળ જેહ, આદુણીયે ઉઘડીયાં તેહ;	૨૬
પોણ ઉઘડી ત્યાં તતખેવ, આલ્યા રાજપયે વસુદેવ.	
રાત પાછલી ગાળે ધન, સુક્ષ્મ બિંદુ સવે પરજન્ય;	૨૭
રોપ નાગે હરિપર તન, કર્યું સદસ્ય કૃણાનું છત્ર.	
જમુના જળ વેહે બરપૂર, માંહે ભમરા પડતા ભૂર;	૨૮
વસુદેવ કરે છે વિચાર, હવે કેમ જવાશે પાર.	
બેઠું કરમાં લેઈને બાળ, ઊઘ્યા રાખિયા શ્રી ગોપાળ;	૨૯
હરિ ધૈર્ય જે માહાબાગ, જમુના જળ પરસો પાગ.	
બેઠું પાસે યઈ ગયું પાણી, દીધો મારગ સ્વામી જાણી;	૩૦
રામને જ્યમ સાગરે કીધો, લય જમુનાએ મારગ દીધો.	
પછી હરખી આલ્યા વસુદેવ, આઠ્યા નંદબવન તતખેવ;	૩૧
તે સગે જસોદાને નેટ, અવતરી યોગમાયા પેટ.	
ધણું યોગ નિદ્રાએ ઘેરાણી, નથી જાણતી નંદજની રાણી;	૩૨
દ્વાર ઉઘડીયાં તેણીવાર, ગયા વસુદેવ ઘરમોઝાર.	
મુક્યા શપ્થામાં બાળમુકંદ, સુતા લેઈને આલ્યા આનંદ;	૩૩
મુકી ચિંતામણી લે કથીર, એવું કીધું વસુદેવ વીર.	

કન્યા લેઇ આદ્યા તેણીવાર, આપણીયે તે દેવાયાં દાર;
જમુના ઉતરીને તતખેવ, કારાગૃહમાં આવ્યા વસુદેવ. ૩૪
હતું ત્યમ થયું તેણીવાર, ભીડાયાં પેળ મંદિર દાર;
તાળાં સાંકળ ભોગળ જેહ, એની મેળે દેવાયાં તેહ. ૩૫
દેવકીજીની શમ્યા માંહે, કન્યા લાવીને મુકી લાંહે;
પાછી બેડી જડાઇ પાય, એવી અકળ ઈશ્વરની કળાય. ૩૬

વલણુ.

કળા ઈશ્વરની અકળ છે, તે નવ જાણે કો જનરે;
કેહે દાસ ગિરિધર ગોકુળમાહે, પધાર્યા શ્રી ભગવંનરે. ૩૭

અધ્યાય ૧૧.

કહ્યું ૧૨મું-રાગ ચોપાઇ.

શ્રી ગોકુળમાં પધરાવ્યા હરિ, વસુદેવ આવ્યા પાછા ફરી;
કારાગૃહમાં પેઠા તેણીવાર, જમ હતાં લમ દેવાયાં દાર. ૧
દેવકીને સોંપી દીકરી, માયારૂપે જે અવતરી;
કન્યા રાવા લાગી જદા, તે સુણતાં સેવક જાગ્યા તદા. ૨
ભોજનમતીને તેણે કહ્યું જણ, કાંઈ બાળક પ્રસવ્યું નિરવાણુ;
કંસ સુતો ઉઠ્યો ચમકી મન, ત્રાસ પજો સિંધીલ થયું તન. ૩
નિશ્ચે આવ્યો હવે મારો કળ, લાંથી ચાલ્યો બડકી બૂપાળ;
પગલે પગલે પડતો જાય, રૂદ્ધમાં ધણો શ્વાસ બરાય. ૪
શુદ્ધ બુદ્ધ્યો શિર છુટા દેશ, આવ્યો દેવકી પાસ તરેશ;
મન ભય પામીને બોલ્યાં સતી, બાઈ આગળ કરતી વિનતી. ૫
આટલી પુત્રી માગી આપો મુને, બોળા પાથરીને કહ્યું વુને;
પાવક મરખા મારા બાલ, તે નિસ્વાર્થ હણીયા બૂપાલ. ૬
એક કન્યા રહેવા દે જાણુ, હો કંસ તાર ચારો કલ્યાણુ;
એમ કહી પુત્રીને ચાંપી રહે, દીન વચન દુષ્ટ આગળ વદે. ૭
ત્યારે કંસે મનમાં ક્રોધજ કરી, કરમાંથી કન્યા લીધી હરી;
તેના જે ચરણ ગ્રહીને પાણુ, શિલ્પા પાસે આવ્યો નિરવાણુ. ૮

- પછાડવાને જાયે જેટલે, કન્યા કર માંહેથી વણુટી તેટલે;
તરત ઉડી તે ગર્ભ આકાશ, ત્યાં યમ કાટી સૂર્ય પ્રકાશ. ૯
- આદિશક્તિને રૂપે યમ, અણબુજ આપુધ કર મ્હી;
ત્રિશુલ શસસન ચર્મ ને અસી, ચક્ર મદા શર કરમાં વસી. ૧૦
- મુક્તા રત્ન કનક અલંકાર, અંગ વિચિત્ર વસન અવકાર;
સિદ્ધ આરણ્ય ગંધર્વ ગુણુ ગાય, સુર પન્નગ કરતા પુન્નય. ૧૧
- એવું રૂપ દેખીને વિસ્મ થયો, કંસના મનનો ગર્વ મળી ગયો;
ત્યારે વિષ્ણુ અનુજ બોલી વાણુ, સામળ દુહ કહું તે જાણુ. ૧૨
- તારો શત્રુ બલીયો હશે, તે પ્રગટ્યો છે કાંઈ પૃથ્વી વિશે;
એનાં દુર્બલને મારે શું યાય, હવે ન કરીશ કાની હલાય. ૧૩
- તે દેવીએ એવા વચનજ કહ્યા, જેનાં ભૂતક્રમાંધણું રૂપજ રહ્યાં;
અનેક નામ રથાનક બદ્ધ રૂપ, જેને માને છે મોટા ભૂપ. ૧૪
- એમ કહી તે દેવી ગર્ભ, કંસ રહ્યો દિગ્મૂઢજ યર્ષ;
તેનું વચન સુણી નીષ્કંસ, મન અતિ વિસ્મ પામ્યો કંસ. ૧૫
- શું ધારું ને શું થઈ ગયું, કર્તવ્ય મારે એજે ગયું;
ભગનીના હણ્યા અણમાળ, તો એ નવ લાધ્યો મુજ કાળ. ૧૬
- પછે આવ્યો વસુદેવ દેવકી પાસ, કરજો ક્ષમા બોલ્યો વચન પ્રકાશ;
ઓશીઆલો કેહે છે દામણો, હું અપરાધી છું તમતણો. ૧૭
- હા હા હણ્યા મેં તમારા બાલ, હું નીરદે પાપી ચેડાલ;
દુરણુદિ અભિમાની અંધ, મેં ટાળ્યો સાતી કુટંબ સર્વંધ. ૧૮
- બ્રહ્મહાત્યા સરખો છું, તમને શું મુખ દેખાડું હું;
અરે મારાં બેનબનેવી સાધ, ક્ષમા કરજો મારો અપરાધ. ૧૯
- મુજ પર રીસ ન કરશો ફેાક, દૈવાધિન છે સર્વે લોક;
દેવતણી વાણી અસત્ય પ્રકાશ, ત્યારે મનુષ્યતણોતે શો વિશ્વાસ. ૨૦
- એ સુતને આયુરદા એટલો હશે, વળી મારો અપજન શત્રુગમાં ધશે;
એ કર્મતણી છે વસ્તી ગતી, નવ જાણું કે મોટા જતી. ૨૧
- જન્મ મરણુ તે કર્મ અનુસરે, મિથ્યા નિમીત્તજન ઉપર ધરે;
ચાની વિચાર કરે જે મંન, તો આત્મા નથી મરતો પાવન. ૨૨
- વળી કોઈ કોને મારતુ નથી, વેદાંતમાં એમ કેહે છે કથી;
એવું જાણી નવ દેશો દોષ, મુજ ઉપરથી ટાલો રોષ. ૨૩

- એમ કહી મુકી મનધીર, 'લોચન મધ્યે ચાલ્યાં નીર;
એમ વિનય કરીને રાવ, બેઠું જણુને પછે લાગ્યો પાવ. ૨૪
- ત્યારે વસુદેવે જાણ્યો કંસનો હાથ, મધુર વચન યોધ્યા તે સાથ;
અરે રાજા દુઃખ શુ કરવા ધરો, ઓછાં વચન શાને ઉચરો. ૨૫
- એતો એમ ચાલે છે કાજ, કર્મજગતી છે દુર્લભ આજ;
જ્યાં લગી નથી વિવેક ને જ્ઞાન, ત્યાં લગી છે મનમાં અભિમાન. ૨૬
- મારે તાહાર જે કહે છે લોક, જ્ઞાન દષ્ટે જોતાં સહુ દ્રોક;
જ્યાં લગી આત્મા ઓલખ્યો નથી, અહંદેહ માંને સરવધી. ૨૭
- શત્રુ મિત્ર સુખદુઃખ જય હાણુ, એ મનનાં માન્યાં છે નિરવાણુ;
એ સંમદટ્ટી જ્યારે આવશે, ત્યારે કર્મમુક્તથી મોક્ષજ ધરો. ૨૮
- માટે અમો અમારે કર્મે કરી, દુઃખ પામ્યાં ગયાં પુત્રજ મરી;
અમને રીસ તમ ઉપર નથી, માટે જાઓ ઘેર સુખે સર્વથી. ૨૯
- પ્રાચીન કર્મતણે અનુસાર, સુખ દુઃખ ભોગવે છે સંસાર;
કરતા હરતા છે જગદીશ, મિથ્યા જન લે છે નિજશિરા. ૩૦
- વસુદેવનાં એવાં સુણી વચન, પછે કંસે મુકત કસ્યાં બંધન;
એન બનેવીને આદર કરી, ઘેર વળાવ્યાં વિનય હંધરી. ૩૧
- વળતો કંસ ગયો નિજ ઘેર, વિચારે શત્રુ પ્રગટની પેર;
પ્રાતઃકાલ થયો જેટલે, સભા કરી બેઠો તેટલે. ૩૨
- યોગમાયા ખાલી છે જેહ, મંત્રી આગળ માંડી કથું તેહ;
રાયતણી વાણી સાંભળી, યોધ્યા અમુર ક્રોધે જિકલી. ૩૩
- તે શત્રુ દવડાં પ્રગટ્યો દગે, પછે નહી મરે જો મોટો ધરો;
માટે પુર મજ ગામમાં નાનાં બાલ, જ્યાં હોય ત્યાં મારો તત્કાલ. ૩૪
- વળી દેવનું મુલ ધર્મ છે જેહ, કરો છેદન પ્રયમથી તેહ;
ત્યારે દેવતા નીરખલ ધરો, પછે જુધમાં તુજને ક્યમ છતશે. ૩૫
- તારા ધનુષ તણો ટંકાર, સુણતાં પ્રાણુ જરો તેણીતાર;
તુજ જયથી સુર પામ્યાં શાંત, વિષ્ણુ પેશી રહ્યો એકાંત. ૩૬
- શિવજોગી શું કરશે તદા, ઇંદ્ર અખલ ખીલીતો રહે સદા;
બ્રહ્માતપથી નીરખલ થયા, શું કરશે સુર સ્વર્ગે રહ્યા. ૩૭
- વિષ્ણુને અંશ ધર્મ કેહેવાય, તેને છેદન કરવો રાય;
તે આસા અમને દીગ્યો, ધર્મ રહીત ધરણી કીચ્યો. ૩૮

એવાં વચન સુણી નિરધાર, અસુર મોકલ્યા પૃથ્વી મોઝાર;
 ટાળેટાળાં દુષ્ટજતણાં, ગૌ બ્રાહ્મણને પીડે ધણાં. ૩૯
 પાપી જન સાધુ પીડતા, તે દીસા કરતા દોડતા;
 મૃત્યુ નજીક આવે જ્યારે, બુદ્ધિ ભટ્ટ યાચે ત્યારે. ૪૦
 આયુષ ધર્મે જશ લક્ષ્મી જન્ય, આશિશ ઉદય ક્રોડજ યામ;
 તેનાં મંગલ જન્ય અશેશ, ધર્મતણે જે કરતા દેશ. ૪૧

વલણ.

જે દેશ કરે મોટાં પુરુશનો, તેને આયુષ લક્ષ્મી જન્યરે;
 હવે ઓતાજન સદુ સામજો, કદુ શ્રી કૃષ્ણ જન્મ કથાયરે. ૪૨

અધ્યાય ૧૨ મો.

કડવું ૧૩ મું-રાગ ધન્યાશ્રી.

હવે ઓતાજન સુણજો સદુ, ભાવે શ્રી કૃષ્ણ જન્મ ચરિતજ;
 જે શ્રવણ મંગલ -હદે મુખદાતા, ક્ષીમલશ મન પવિતજ. ૧
 ભગવતીજન એ રસને જાણે, જેનાં કરુણા ભરીયાં નેત્રજ;
 પરાભક્તિયુત પ્રેમલક્ષણા, શ્રી કૃષ્ણ કૃપાનું ક્ષેત્રજ. ૨
 વૈષ્ણવના હદે રૂપી ગોકુળ, નિરમલ વિવેક તે નંદજ;
 શાન્તી રૂપ જસોદજી જ્યહાં, પ્રગટયા ચૈતન ચંદજ. ૩
 શુદ્ધવૃત્તિ પર્યંકમાં રમતા, શ્રીકૃષ્ણ આત્મા રામજ;
 એ સંબંધ અધિકારી જાણે, જેનું પામ્યુ ચિત્ત વિરામજ. ૪
 શ્રી વાસુદેવને ગોકુળ મુખી, વસુદેવજ ગયા જ્યારેજ;
 કાંઈએક રજની શેષ રહી છે, જગ્યાં જસોદાજી ત્યારેજ. ૫
 મન એમ જાણે કાંઈ બાળક જન્મ્યું, ન જાણ્યું પુત્રી કે પુત્રજ;
 પ્રસવતણી પીઝા નવ જાણી, નથી અંગ મલીન કુચિત્રજ. ૬
 જ્યમ પેટ માંહેથી પવન સરે, એમ નીરમલ દીકું તેનજ;
 ત્યારે જસોમતીયે શય્યામાં દીઠો, રમતો પુત્ર રતનજ. ૭
 જે કરશુ ગ્રહી ચરણ અંગુઠો, ધાવે મુખમાં મેહેલીજ;
 તે જોષ મનુની આનંદ પામી, હરખ પામી વરા ચૈ ઘેલીજ. ૮
 ત્યારે નંદરાય આનંદે બિઠા, પામ્યા બ્રહ્માનંદજ;
 ઘેર ઘેરથી સદુ આવી મળિયું, ગોપ ગોપીનું વૃંદજ. ૯

- વધાઇનાં વાજ્ર વાગ્યાં, ચાચે મંગલ માનજી;
જેજેદાર 'યથો ગોકુળમાં, વાજે દોલ નિશાનજી. ૧૦
- જાણુ યજ્ઞ પૃથ્વીમાં સહુને, આઘ્યાં જાન્યક વૃંદજી;
અશુભ અમંગલ નાશ થયાં, જ્યારે પ્રગટયા ગોકુળચંદ્રજી. ૧૧
- વિપ્ર વિચીક્ષણુ આઘ્યા તત્ક્ષણુ, સ્નાન કર્યું નંદરાયજી;
પવિત્ર વસ્ત્ર પેહેરીને સુતનું, મુખ જોવાને જાયજી. ૧૨
- કોટી કંદર્પ લાવણ તનુ, સુંદરતાનો સમુદ્રજી;
એવા પુત્રનું મુખ જોઈ હરખ્યા, અખીલ જોખતા ઇંદ્રજી. ૧૩
- પછે દૈવચ પંડિત વેદ વાદી, મળી આઘ્યા તેણે ઠારજી;
જાતકર્મ ત્યાં કર્યું વિધીએ, સ્વસ્તીવાચન 'સારજી. ૧૪
- પુજન કીધું પિતૃ દેવનું, જથાજોગ્ય સંસ્કારજી;
દાન બહુ વિધિ આપ્યાંવિપ્રને, નંદજી પરમ ઉદારજી. ૧૫
- ધેતુ એ લક્ષ પ્રત્યક્ષ સવત્સી, પીતાબર અર્લકારજી;
સૂવર્ણ શિંગ શણગાર મણીનો, મુક્તા પુષ્પના હારજી. ૧૬
- વિદાન વિપ્રને સંકલ્પ કરીને, આપી દક્ષણા અપારજી;
તીક્ષ્ણાસન્ન ગિરિ કરી આપ્યા, શાસ્ત્ર વિધિ અનુસારજી. ૧૭
- ગર્ભની શુદ્ધિ જાતકર્મથી, ધન શુદ્ધિ યાચ દાનજી;
શુભ દામે પૃથ્વીની શુદ્ધિ, વપુશુદ્ધિ યાચ સ્નાનજી. ૧૮
- જળથી મળ શુદ્ધ તપે ઇંદ્રીયો, સંતોષે કરી મનજી;
કર્મશુદ્ધિ નિષ્કામ કર્મથી, વાણી સાચ વચનજી. ૧૯
- આત્મવિદ્યાએ આત્માશુદ્ધિ, બ્રહ્મએ બ્રહ્મણુ સોયજી;
એમ સંસ્કાર પુંસવનાદીકે કરીને, ગર્ભની શુદ્ધિ હોયજી. ૨૦
- એમ જાતકર્મ કરી દાનજી આપ્યાં, અગણીત નંદ નરેશજી;
વાડવ વેદ વચનથી દેતા, આશીરવાદ અરોશજી. ૨૧
- માગધ સુત બંદીજન જાન્યક, કરતા જયજયકારજી;
તાનમાનથી ગાયક ગાતા, નાચે નર્તકી નારજી. ૨૨
- ત્યાં મુતી મંડળમાં નંદજી, બેઠા કરીને ગેય સભાયજી;
ત્યારે વેદમંત્રથી સુત મુખ મુખો, મધર્જીદુ મુનીસયજી. ૨૩
- પછે જસોદાજી સ્તનપાન કરાવે, શ્રી કૃષ્ણને લેઈ ઉઠંગજી;
નાના પ્રકારની બેટો લેઈને, આવે ગોપી ઉમંગજી. ૨૪

- વ્રજમાં આંગણ ચૌટાં શેરી, શણગાર્યાં ચઢસારજી; ૨૫
 ધ્વજપતાકા કલશ નવાંકુર, તોરણ સાથીઆ દારજી.
 વ્રજનારી શણગાર ધરી, શુભ કરમાં દેવન ચાલજી.
 અનેક વિદ્યુવદની ગજગામિની, લોચન ચપલ વિશાળજી. ૨૬
 પીન પયોધર સુદમકટી તન, નમતી ભૂપણ બારજી;
 ઘોળ ગીત મંગલ ગાતી તે, આવી નંદને દારજી. ૨૭
 અક્ષત કુમકુમ પુષ્પે વધાવે, દેતી અચક્ર આશીશજી;
 જસોદાજી આ પુત્ર તમારો, જીવજો કોટિવરીશજી. ૨૮
 પછી દધી દક્ષદરને તેલ મુગંધી, કોટીક ભરીયાં માટજી;
 ગોપી ગોપ પરસ્પર છાટે, પંક યયો છે વાટજી. ૨૯
 માખણ મુખ લેપન કરી છીરકે, દધી દુધે ટાળે અશુભજી;
 એક એકની કિપર ઢોળે છે, કેસર જળના કુંભજી. ૩૦
 રંગમાં અંગ ભીંજી ગયાં સહુનાં, જાણે રમતાં હોયવસંતજી;
 દધી દુધની સરીતા ચાલી, ઉમંગ્યો હરખ અનંતજી. ૩૧
 રસમાં મગન સકળ વ્રજવાશી, પાખ્યાં બ્રહ્માનંદજી;
 એ સુખ રોપ શકે નહી વરણવી, શું કેહે કવિમતિ મંદજી. ૩૨
 પછે નંદરાયે સહુ જાતક જનને, આખ્યાં દાન અપારજી;
 ગોપ ગોપી સદ્ગુને પેહેરાવ્યાં, પટભૂષણ તેણીવારજી. ૩૩
 એમ બાર દિવસ સગી મંગલ સોદસો, અદ્ભુત વરયો ત્યાંહેજી;
 નિત્ય નિત્ય ઉત્સવ નંદરાય ઘેર, અતિ આનંદ વ્રજમાંહેજી. ૩૪
 શ્રી જસોદા પાસે બેઠાં રોહિણી, ધરી સુંદર શણગારજી;
 શ્રી બલદેવ ઉછંગમાં રાજે, ગૌરવરણ સકુમારજી. ૩૫
 મુનિ પત્નીયો ગોપ વધૂ સહુ, વૃદ્ધિ સ્ત્રી મળી ત્યાંહેજી;
 જસોદાજીની સ્વાગત કરતી, અંતરઅહની માંહેજી. ૩૬
 અષ્ટમાસિધ નવેનિધ આવી રહી, ગોકુલમાં કરી વાસજી;
 લક્ષ્મીપતી પદાસ્યા પોતે, પૂર્ણ બ્રહ્મપ્રકાશજી. ૩૭
 તે દિવસથી નંદતણુ વ્રજ, યદ્ય ગયું વક્ષમીવાનજી;
 રવગં થકી સુખ અદ્ભુત જાણે, મુંદર રોબામાનજી. ૩૮
 એ સુખ જોધ વૈકુંઠ વીસરે, લોકપતી કોણ માનજી;
 અખીલ બ્રહ્માંડપતી જ્યાં રાજે, સુંદર સામલ માનજી. ૩૯

સુંદર રૂપ ધયાં નરનારી, ચૌદ વિદ્યા ગુણ જાણી; ૪૦
 બનીસ લક્ષણ ચતુર શિરોમણી, ગોસટ ઠળા પ્રમાણી.
 ગુણ પૂર્ણ સમુદાય ગોપીજન, સકળ સંપત્તિસાયણ; ૪૧
 અપ્રુટ બંડારે શ્રી નંદરાય ઘેર, વિરાજે લક્ષ્મીનાથણ.

વલણુ.

લક્ષ્મીપતી ભગવાન ગ્યારે, પદાચ્ચા ગોકુલગામરે; ૪૨
 સુખ સંપત્તિ જય મંગલ સિદ્ધિ, વશી રહ્યા તે ઠામરે.

એવા પુષ્પોત્તમનુ પ્રાગટ્ય લહી, કુચી જમુનારે જલ વેહેરડે જાય;
 જેવેદ પુરાણે પાનન કહી, જેહેના પાનથી રે માહા પાપિ પરમગને જાય. સાં ૧૦
 મુ જાગ્ય વિખાણું નંદનતણું, પ્રગટુ કવરે પૂર્વ પુણ્ય અપાર;
 તેથી જ સે.દાનુ રૂકીત ધણું, જેહેના ઘરમારે પ્રગટયા કુણું કુમાર. સાં ૧૧
 દેનદુંદભી વાળે અતિ ધણું, નાચે અપ્સરાંરે ગાધર્વ શુણીનન ગાય;
 મન પ્રમત્ત થયાસદુ અમરતણા, ક્ષણક્ષણમારે પુષ્પની શૃષ્ટિયો યાય. સાં ૧૨
 જેહેને નીગમ નેતી નેતી ગાય છે, શિવ અદારે નવ પામે પાર;
 મોહોદા જોગી જ્ઞાનમા ધ્યાય છે, તે પ્રભુ થયારે નંદરાજ કુમાર. સાં ૧૩
 જે મશુળ નીચુંણું નિરાકાર છે, અહાપુરણુરે અનિચલ આનંદકંદ;
 જે અખિતવિશ્વનો આધર છે, જગત દારણુરે પ્રગટયા આસનકંદ. સાં ૧૪
 જેહેને મેઘ સદસ મુખ ગાય છે, વરણુન કરતારે સરસ્વતી સકુશાય;
 તે પ્રેમ થકી વદા ધાય છે, ધર્મ રચાવવારે પ્રગટયા જાલવરાય સાં ૧૫
 ધન્ય ધન્ય મશુરા દેરાને, ધન્ય મદાવનરે યોગુળ મનવાસ;
 જ્યાં પરમાનંદ પ્રગટ થયા, બિલ્વારીરે જલ ગીરિપ્રદાસ. સાં ૧૬

અધ્યાય ૧૪

કાંચું ૧૫ મુ-ગગ આસાવરી.

શ્રીનંદરાજને હરિ પ્રગટયા, પુષ્પોત્તમ નિરધાર;
 આર દિવસ માટે સવ વરણે, ગે કુળમા તે પીવાર. ૧
 ૫૪ મહે દશમે દિન, રનાન કરાવી સ્વરતીયાચન કીધું;
 ૫૦ પુત્ર મુવાળ્યો પ્રવણું મધે, દાન ધણુ ત્યાં દીધું ૨
 મી નકગવના દાન ધણી થયા, જાગક લક્ષ્મીવાન;
 દુર્લભજન કીમન થયા, એવા લક્ષ્મીપતી જગવાન. ૩
 કનકમણીના પરણા મળે, જસોદા પુત્ર જુવાને;
 દરખે દાવરે ગાળી માતા, દેન કરી દુલાવે. ૪
 પ્રાનમમે મજા વનિના આવે, દરીને જુલાવે દરખે;
 કેડિ મદન મમા તનુવ કળી, નેત્ર કરીને નીરખે. ૫
 ન્દુરતી કમ ન્દુરજ મળીયા, બીકધણી થઈ ત્યાહે;
 કે પરમ કે પા જે દર્શ, કે રહી ચેકજ મહે ૬

- જે વિરાટ વૃક્ષાંશુ ખીજ અનાદી, અવ્યક્ત આત્મારામ;
તે પુરણબલ પારણેજુએ, પોતે પુરણ કાંમ. ૭
- ગોપિયો સરવે જુથાવે હરિને, કવી શોભે છે તેહ;
તે દૃષ્ટાંતે સિદ્ધાંત કરી કવિ, ઉપમા આપે એહ. ૮
- શાંતી દધા ક્ષમા ઉન્મની, ઉપરતી સદ્વિદ્યા મેં સમાધી;
નિરવાણુ દીક્ષા સ્વરૂપ, પ્રાપ્તિ મુમુક્ષતા નીરવ્યાધી. ૯
- પરા પર્યંતી મધ્યમા, વૈખરીઆર મુક્તિ નિરધાર;
પૂર્વે કહી તે પાસે બેઠી, ખીછ રહી છે બાહાર. ૧૦
- ભયત સ્વપ્ન સુષપ્તી મારી, નથી દેખતી હરિને;
અસંભાવના વિપરીત બાવના, બેઠી છે અવળી ફરીને. ૧૧
- તુરીયા ઉન્માને લક્ષ કરે છે, નીરખવા હરિનું રૂપ;
એમ સરવે ગોપી જુલાવે હરીને, જોહેનો મહીમા અનૂપ. ૧૨
- શ્રી કૃષ્ણ જન્મથી દુઃખશોક, દુષ્કાલ દોષ સહુ જોહ;
લેશ અમંગલ નાશ થયાં, છે મંગલકારી એહ. ૧૩
- શ્રી પુરુષ ધણાં અતુર થયાં, છે રૂપભંગ નહીં પાર;
શોક વિયોગ ન પીડે કહોને, સરવે શુભ ભંડાર. ૧૪
- જપમ સંસારનું દુષ્પ જામ સકલ, જ્યારે પ્રગટે જ્ઞાન વિવેક;
વૈરાગ્ય કરીને કામ ક્રોધ, મોહો લોભ રહે નહીં એક. ૧૫
- એ રીતે ગોકુળમાં ઘેર ઘેર, વસત્યો જાણજાણકાર;
નરનારી સહુ હરિને નીરખે, પામે હરખ અપાર. ૧૬
- શ્રી કૃષ્ણ જન્મથી સકલ વિશ્વમાં, મુખ આનંદ ના માથ;
ત્યારે મધુરાં માંહે કંસરાખને, માનશુકન બહુ થાય. ૧૭
- વિદ્યુતપાત નક્ષેત્ર પડે છે, ધરા કંપે ધણીસાર;
રાજદ્વારમાં જ્ઞાન રહે છે, ઉત્તુક કપોત અપાર. ૧૮
- રાણીયોને દુઃસ્વપ્નજ આવ્યું, નિશા વિષે નિરવાણુ;
અંગ પોતાનું વિધવા દીર્ઘ, તે કહ્યું કંસને જાણુ. ૧૯
- ત્યારે ભોજપતી જામ પામ્યો મનમાં, નભા કરી તે દિન;
પ્રધાનને કેહે શોષ કરો, મુજ શત્રુ થયો ઉત્પન. ૨૦
- વૃક્ષ સર્પ અગ્નિ ને શત્રુ, તે સુક્ષ્મપણે વિલાપ;
મોટા થાય ત્યારે મેહેનત પોતે, વળતાં વશ નવ થાય. ૨૧

- ત્યારે સભા માંહે બેઠા તો તે સમે, મહાબલ નામે અમર;
તે માહા અભિમાન કરીને બોલ્યો, ઠસની રામે દૂર. ૨૨
- મુણે રાવ ગોકુળમાં હવડાં, પોંદોલિસવ ધણો થાય;
બાહ્યાણુ જાટ બંદીજન જનક, દાન લઈને જાય. ૨૩
- ગોપીયો અહી આવે મહી વેચવા, કરી આનંદ કરોલ;
તેનાં વસ્ત્ર દધી દલદરમાં, કુમકુમથી રંગરોલ. ૨૪
- માટે આગા આપો મુજને, હવડાં ચિંતા ના કરશે એની;
કાહોને ઘેર એ પુત્ર થયો છે, જોઉં પરીક્ષા તેની. ૨૫
- તે પુત્ર તેજસ્વી જગીયો દશે, તો દુ મારીશ તત્કાણુ ત્યાહે;
વા શવતો જાલી તમારી પાસે, લાવીશ ક્ષણમાં આંહે. ૨૬
- એમ કહી માહાબલ ગોકુળ આવ્યો, ધરી વિપ્રનો વેશ;
ઉજ્જવલ વસ્ત્ર કમંડળ કરમાં, રૂપાક્ષ વિભૂતિ સુદેશ. ૨૭
- નિર્મલ બાહ્યાણુ જોશે યદને, પંચાંગ આલ્યું પાણુ;
લોક જાણે માહા સુચીલ વિપ્ર છે, અંતર કપટ પ્રમાણુ. ૨૮
- દાંભીક જનની ભક્તિ જેવી, લોભીપાત્રું તત્ત્વગાન;
વિપથી વૈરાગ્યવાનુ જથા વળી, કપટીનું જેવું ધ્યાન. ૨૯
- જેમ મંદાવન ફલ સાઈ દીસે, અંતરમાં ત્રિપ રૂપ;
એમ ગોકુલમાંહે માહાબલ આવ્યો, મુનિવર વેશ અનૂપ. ૩૦
- મજમાં આવી પુછ્યું તેણે, કાહોને થયો છે તંન;
ત્યારે ગોપે કહ્યું શ્રીનંદરાય ઘેર, પ્રસંગે પુત્ર રતંન. ૩૧
- ત્યાં જાઓ મુનિવર આપશે તમને, મનવાંચિત મહાદાન;
તે સુણી તત્કાણુ આવ્યો નંદ ઘેર, કપટમુનિ અગાન. ૩૨
- ત્યારે જશોદાયે ધણો આદર કરીને, બેસાજો આસન;
પુત્ર કરી કરજોડી કહે, મુજ ધર કીધું પાવન. ૩૩
- પછી પુત્રને લઈને સન્મુખ બેઠાં, બોલ્યાં મધુરી વાણુ;
મુજ પુત્રતણા અહભાવ કહે, તમો દૈવગ છો નિરવાણુ. ૩૪
- તે અસુર ધણો પુણ્યવંત છે, તેણે દીઠો તેજસ્વી તંન;
સામુદ્રીક લક્ષણુ સંપૂર્ણ જાણે, પ્રકટયો બીજો ભગવંન. ૩૫
- ત્યારે કપટીયે તત્કાણુ પંચાંગ જોઈને, શિશુ ધુણાવ્યું ત્યાંહે;
અરે જામ આ પુત્ર ખોડીલો, રાખવો ન ઘટે આંહે. ૩૬

- એ કુનક્ષેત્રમાં અવતર્યો છે, માટે કરગે કુળનો નાશ;
વળી ચોર જાર કપડી ધુતારો, હોંસક નિર્દય પ્રકાર. ૩૭
- એ વૃદ્ધપણું નહીં પાળે તમારું, અંતે દેશે છેડ;
માટે હંડી ગર્તે વા અંધકુષમાં, નાંખી ઘો સુત એહ. ૩૮
- એવાં નિદક વચન માહામલ જોલ્યો, દુષ્ટ તે વજ્ર સમાન;
વળી મનમાં નિચાચું જે હરણુ કરી જાડું, એ બાળક બળવાન. ૩૯
- શ્રીકૃષ્ણજી સ્તનપાન કરેતા, સુણતાં એવાં વચન;
તે બૃકુટી વક્ર કરીને કોખ્યા, રક્ત થયાં લોચન. ૪૦
- જે સ્પષ્ટિ ઉદે કરી પાળે પોતે, ક્ષણમાં કરે સંપાર;
તે કાળશ્વ કેશવજી આગળ, અસુરતણા શા ભાર. ૪૧
- પછી દધીદૂધનાં માટ બરેલાં, સજીવ થયાં છે લાહે;
તે ઓચિતા આવીને પડ્યાં, અસુરના મસ્તક માંહે. ૪૨
- ત્યારે કણું નાસિકા નેત્રાનનમે, દધી બરાયું અપાર;
અસુર ધણો અઠળાઈને ઉઠ્યો, ક્રોધ કરી તેણી વાર. ૪૩
- ત્યારે જશોદાજી સુત લેધને નાકાં, પેઠા મદિરમાંહે;
મળનારી ટોળે મળી આવી, કૌતક જોતી લાહે. ૪૪
- ત્યારે ઉષળમુશળ પાછળા પાટલા, કાષ્ટ તથા પાશાણુ;
તે ચૈતન્ય થઈને વાગવા લાગ્યાં, અસુર કરે ખુંમાણુ. ૪૫
- જીવ લેધને નાહો લાંથી, ઉપર પડતો માર;
મળપૂર સર્વે વિરમે પામ્યું, કૌતક દીકું અપાર. ૪૬
- મળવનિતા સહુ વાતો કરે, બાધ એનાં એવાં કર્મ;
આપણા કૃષ્ણનું ભુકું જોલ્યો, શિક્ષા પામ્યો પર્મ. ૪૭
- તે મરણુ તુલ્ય થયો છીંતબીજ, દેહ પીડા પામ્યો અપાર;
રૂધીરે ગળતો કંસની પાસે, આંચો કરતો પોકાર. ૪૮
- ત્યારે સમા સહુ દેખીને બડકી. કુચિત્ર કુછીત અંગ;
પછી સ્વાગત કાંધી સર્વ મળીને, જોસાજો નિજ સંગ. ૪૯
- ત્યારે કંસ કહે તુને કાણે માચ્યો, સાચી કહે મુને પેર;
અસુર કહે તુજ વૈરી પ્રગટ્યો, ગોકુલ નંદને ઘેર. ૫૦
- જે જડપદાર્થ સહુચૈતન્ય થઈ, મુજ અંગમાં વાગ્યાં આજ;
એ મનુષ્ય નથી કા દેવજ પ્રગટ્યો, અસુરને હણવા કાળ. ૫૧

એવું સુણી થયો કંસ બયાતુર, ચિતા પ્રગટી મંન;
 હવે ઉપાય કરે હું એવો, શત્રુ પામે પતન. ૫૨
 એવાં ચરિત્ર અકસીન અમ્યુતકેરાં, અદ્ભુત એ આખ્યાન;
 શ્રોતાજન કરો ભાવ ધરીને, કથા મુધારસ પાન. ૫૩
 એ કથા જથી ભાગવત દરિવંશમાં, સંદેહ ન ધરશે મન;
 નારદીય પુરાણમાં એ કથા છે, વેદવ્યાસનાં વચન. ૫૪
 વલણ.

વેદવ્યાસનાં વચન એ છે, નારદીયપુરાણ મોઝારરે;
 માટે શ્રોતાજન સહુ ભાવ ધરી સુણો, શ્રીકૃષ્ણ ચરિત્ર અપારરે. ૫૫

અધ્યાય ૧૫ મો.

કલ્પું ૧૬ મુ-રાગ ધન્યાશ્રીની ચોપાઈ.

સુણો શ્રોતા નિર્મળ મન, રહી કૃષ્ણ કથા પાવન;
 કંસને થઈ ચિંતા અપાર, નવ સુઝે વિવેક વિચાર. ૧
 ત્યારે પૂતના આવી પાસ, કેમ રાય થયા છે ઉદાસ;
 તારા શત્રુને ખોળીને મારે, કુંજ દૂર કરે સહુ તારે. ૨
 મુને આઘા આપો નરેશ, હું શોધીશ સઘળા દેશ;
 પૂર આમ તથા મ્રજમાંનાં, સરવે બાલક મારીશ નાહનાં. ૩
 તેનાં વચન સુણી ગયો રાય, કંસ પામ્યો મન સંનેપ;
 પછે આઘા આપી બૂપાળ, ચાલી આમુરી તે તત્કાલ. ૪
 જે છે બઝી બકાસુર કરી, બકી નામ ને નીરદે ધણેરી;
 કંસ બોલાવતો કહી બેઠેન, એવી પૂતના લંપટ ચેઠેન. ૫
 તેને રાએ દીધું ધણું માન, મન દરખી ચાલી અધવાન;
 મૂળ છે ચાંડલી જેવી કાય, વળી કંસે કરી આઘાય. ૬
 મળ્યું જરને જેમ ત્રીયરાજ, દુરાચારીને અંતજ કાજ;
 મૂળ મરકટ મદીરાપાન, છે પીશુન વળી રાયનું માન. ૭
 એમ પૂતના પાપણી કાલ, ચાલી હણવાને નાહનાં બાલ;
 રહી એટલે એહ - કથાય, હવે ગોકુળમાં નંદરાય. ૮

- કેસને કર આપવો ત્યાહે, નંદજી જામ મથુરામાંહે; ૬
 ધણી ગોપ લીલા છે સાચ, આળ્યા મથુરામાં પ્રજનાય. ૮
 રાજદારમાંહે સંચરીયા, કર આપી લીતારે ઉતરીયા; ૧૦
 જાણી વસુદેવજીએ વાત, આળ્યા નંદજી આહા સાક્ષાત. ૧૦
 ચાલ્યા તંદ્રાણ મળવા કાજ, આળ્યા જ્યાંહાં બેઠા નંદરાજ; ૧૧
 ઉડી દીધું અતિ ધણું માન, બેઠયા બંને મિત્ર સમાન. ૧૧
 ધર્મસ્વસ્ત બેઠા આસન, ધણું દરખ્યા છે અન્યોઅન્ય; ૧૨
 છે વસુદેવને મન ધનિહાય, પુછવા પુત્રની કુશલતાય. ૧૨
 પછે પ્રસન્ન થઇ વસુદેવ, બોલ્યા નંદજીશું તતખેવ; ૧૩
 કોહો જીવનમાં કુશળ નંદરાય, સહુ ગોપી ગોપ ને ગાય. ૧૩
 બાપ પુત્ર કુશલ છે તમારો, જોવા જીવ તળપે છે આહારો; ૧૪
 પામ્યા વૃદ્ધપણમાં પુત્ર, તેણે શોભ્યું ધણું ધરસુત. ૧૪
 હું પ્રસન્ન થયો ધણું મન, તમે પામ્યા જે પુત્ર રતન; ૧૫
 તમે બાપે મળ્યા આણીવાર, હું પામ્યો નવો અવતાર. ૧૫
 ખીજું સંસારમાં સુખ હજીવું, છે દુર્લભ સજ્જન મળવું; ૧૬
 ગતિ ગહન છે કર્મનો તંત્ર, તેણે કો નથી રેહેતું સ્વતંત્ર. ૧૬
 હવે કોહોજી પેતુ છે વાર, જે જીવન ધન તમાર; ૧૭
 કોહો વાર છે વનવરણ, અંકુર લતા જલ તરણ. ૧૭
 વસુદેવને મન અભિપ્રાય, ધણું દુઃખ કરે જો ગાય; ૧૮
 દધી દ્વિતપ ગોપી ખાય, ત્યારે પુત્રનું પોષણ થાય. ૧૮
 હે બ્રાત્ર જે આહારો પુત્ર, જ્ઞેની માતની સાથે સુત; ૧૯
 તે કુશળ છે રહો તમ છાય, તે તો તમને જાણે છે પિતાય. ૧૯
 જે ત્રિવર્ગ ધર્મીદીક આજ, તે સજ્જનને સંતોષવા કાજ; ૨૦
 જ્યારે સજ્જન પામે દુઃખ, શે અર્થ આવે તે સુખ. ૨૦
 વસુદેવનાં એહેવાં વચન, સુણી બોલ્યાં નંદરાજન; ૨૧
 હે વસુદેવ પુત્ર તમારા, હજ્યા કેસે કર્યા દુખીયારા. ૨૧
 છેહેલી કન્યા થઇ એક પ્રકાશ, તે પણ ઉડી ગઈ આકાશ; ૨૨
 તેથી નવ કરશે મન દીન, સહુ અદૃષ્ટતણે અધીન. ૨૨
 સુખદુઃખનું કારણ કર્મ, ધન પુત્ર ગૃહ સ્ત્રી પર્મ; ૨૩
 જે સંયોગ વિયોગ થાય, એ છે કર્મતણો મહીમાય. ૨૩

બાઈ કારામદમાં બહુ કાલ, તમે દુઃખ પામ્યા ભૂપાલ;
 ઘણું મળવા તલખે મન, પણ શું કરે પરવશ તન. ૨૪
 હવે ધીરજ રાખજે જોધ, દેખે દેવકીને પ્રતિજોધ;
 સહીત રોહિણી પુત્ર તમારો, છે સુખી મન શોક નિવારો. ૨૫
 એમ બોલ્યા પરસ્પર વાણી, બેના નેત્રમાં આલ્યું પાણી;
 ઉપની સાં પરસ્પર પ્રિય, એવી સંજનન ફેરી રીત્ય. ૨૬
 નંદજનાં વચન વરીષ્ટ, લાગ્યાં વસુદેવજને મીષ્ટ;
 બન્યો પુત્રની કુશળતાય, સુણી મનમાં હરખ ન માય. ૨૭
 કંસે પૂતના પ્રેરી જોહ, વસુદેવ જાણે છે તેહ;
 જાણ્યું કરશે બાલકનેવિધન, એવું વિચારી બોલ્યા વચન. ૨૮
 સુણો નંદજ કહું નિરધાર, અહીં આજે યજ્ઞ ઘણીવાર;
 માટે ઘેર પધારો તાત, હશે ગોકુલમાં ઉત્પાત. ૨૯
 પૃથ્વીમાહે ફેરે છે અસુર, માટે વેહેલા પધારો સુર;
 સુણી નંદ યયા છે હિંસ, જેનું ચિત્ત પ્રભુની પાસ. ૩૦
 વસુદેવ મળી ગયા ઘેર, કહી દેવકીને સહુ પેર;
 ગોપે શકટ જોયા તેણીવાર, ઉઠ્યા નંદ ના લાગી વાર. ૩૧
 ઘણી ચટપટી લાગી મન, રખે પુત્રને યાય વિધન;
 એમ ધરતા મન ઉચાટ, આજ્યા આવે છે મનની વાટ. ૩૨
 વલણ.

મનની વાટે આજ્યા સર્વે, નંદ ગોપ તેણીવારરે;
 હવે ગોકુલમાં પૂતના આવી, તેહેનો કહું વિસ્તારરે. ૩૩

અધ્યાય ૧૬.

કંડવું ૧૭મું-રાગ કાફી.

આવી પૂતના ગોકુલ ગામ, જોહેનાં નીરદે કુછીત કામ;
 યજ્ઞ રૂપે નવોઢા નાર, વર્ષ સોલતણી સકુમાર. ૧
 અંગે શણગાર સજ્યા સોલ, મુખે મદમરી ચાવે તંબોલ;
 કામચરણી સુંદરવેશ, ગોકુલમાંહે કર્યો ધરવેશ. ૨
 છુટે દેશે ચતુરા ચાલતી, તેમાંથી પડે પુષ્પ બાલતી;
 રથુપ નિલંબ તથા રતન તટી, સુંદરીની છે સુદમ કટી. ૩

- ચંચળ થાયે ચીર નવરંગ, ચલકે કુંદન સરખુ . અંગ;
 ઝાલ્યો ઝલકે કરણુ જાણે તરણી, શોભા સુંદર શી કહુ વરણી. ૪
- ચાલે ગજગતી ચાલ મરાલી, મુક્તામણી ભુવણાચંદ્રમાલી;
 મૃગસોચની જોઈ કંપાવે, મોહોટા મુનીનાં મન કંપાવે. ૫
- અદ્ભુત મોહની છબી અસંભા, જોઈ રૂપ લાગે રતિરંભા;
 સુંદર રમીતયુત ભાવ જણાવે, કામી નરનાં મન કંપાવે. ૬
- મારતી અતિ તિલ્લણુ લોચનખાણુ, તેણે વેંઘ્યા ચતુરમુખણુ;
 દેવી સરખી તે સરવે જાણી, વા હશે કો રાવની રાણી. ૭
- હીડે શોધતી નાહનાં ખાલ, નંદભૂવન આવી તત્કાલ;
 ગોપીજન મન જાણે અનૂપ, એ હશે લક્ષ્મીજીતું રૂપ. ૮
- એવી વાત વિચારી ખરી, જાતાં નવ રોકી સુંદરી;
 દીકા પારણામાં મુતા ગોવિંદ, જેમ આભમાં ચમકે ચંદ્ર. ૯
- જોઈ તેજને પામી ત્રાસ, આ તો કરશે અમુરનો નાશ;
 દીકી આવતી તે ખેચરી, ત્યારે લોચન મિચ્યાં હરિ. ૧૦
- પૂતના પ્રજુને તેણીવાર, લેઈ બેઠી ઉછંગ મોઝર;
 રોહિણી જસોદા હતાં પાસ, નવખેલ્યાં જોઈ રૂપ પ્રકાશ. ૧૧
- ખાલ કંસતણો જે કાલ, લીધો ઉછંગમાં તત્કાલ;
 મુરખ નવ જાણે જ્યમ આપ, રજગુ બુધે કરી ગ્રેહે સાપ. ૧૨
- હરિમાયાએ જુલી ખેચરી, કાલરૂપ ન જાણ્યા હરિ;
 એહેની જોઈ સુંદરતા વરીશ, ગોપી આવી મળી દશવીશ. ૧૩
- કોમળ ચર્મે વિંટી જેમ બાહાર, અંતરમાં તીખી તરવાર;
 લીધા ઉછંગમાં ભગવાન, કરાવા માડકું રતનપાન. ૧૪
- કાલકુટ લેપન કચ્છું કુબ્જ, મેલ્યો મુખમાં પયોધર પુબ્જ;
 ખીજો પાણીમે ઘેરી રતન તેહ, હરિયે પથ્ય ગણ્યુ વિષ એહ. ૧૫
- અંહરો ચુસવા કુચ કરી રીશ, ત્યારે પાપણીયે પાડી ચીસ;
 છોડવે કુચ મુખથી કરી જોર, નથી મુકતા નંદકિશોર. ૧૬
- મૂક મૂક મુખે બોલતી, યામ પીડા દરદે ડાલતી;
 આખ્યાં શીત ચઢપાં લોચન, ત્યારે ધણું અકલાધ મન. ૧૭
- ધોર શબ્દથી કયો પોકાર, પામી પ્રચંડરૂપ વિસ્તાર;
 જસોદાદિ સ્ત્રીયો તેણીવાર, લય પામી નાડી નિરધાર. ૧૮

પૂતના પછાડે પદ તંન, હંચે કંઠે કરતી રૂંદન;	
હરિયે ક્રોધ કરી નિરવાણ, ઇંદ્રી સહીત આકર્ષી પ્રાણ.	૧૯
પડતાં કીધા પ્રચંડ પોકાર, લોક મુર્છા પામ્યા તેણીવાર;	
વળે હણ્યો વર્ત્તમાસ નેમ, પંજો પૂતનાનો દેહ તેમ.	૨૦
ડોહ યોજન વિસ્તર્યો દેહ, માઢા ભયંકર ગિરિ સમતેહ;	
પડતામાં ખટકોશ મોઝાર, થયા ચુરણ તે વૃક્ષ અપાર.	૨૧
હલના ડાંડા સરખા દંત, ગીરિધેવર નાશા અનંત;	
સ્તન પુટ જાણે ગીરિભૂમિ, છુટા કેશ દેખાય કુરંગ.	૨૨
નેત્ર વિવર અંધારા કૂપ, નાભી શુષ્ક સરોવર રૂપ;	
એતું દેખી કલેવર કોપ, ભય પામ્યાં ગોપી ને ગોપ.	૨૩
એમ પૂતના પામી મરણ, આપી સદ્ગતી અશરણશરણ;	
જશોદાદિક ગોપી જન, શોધે સુતને આતુર મન.	૨૪
તેની ઉપર રમતો જાળ, દીઠો તરત લીધો તે કાળ;	
પછી શોહણી જશોદા ત્યાંહે, સુત લક્ષને આવ્યાધરમાંહે.	૨૫
ગોમય ગોરજ લેપન કરી, હાદશ અંગે રક્ષા ધરી;	
કરજો અજ પદ રક્ષા સાર, જનુ જુગલ કૌસ્તુભ ધરનાર.	૨૬
ચરણ નંધા રાખજો, કંટીના રક્ષક અમ્યુત હજો;	
હયગ્રીવ ઉદર અભિરામ, હૃદયે રાખજો કેશવરામ.	૨૭
ઉર ઉપર ઉરગશયન, રક્ષા તૃપ્તિધની સ્થયન;	
કંઠ વિશે વિષ્ણુ જગદીશ, ઉરુક્રમ મુખરક્ષક ધરા.	૨૮
ધનુર્ધર કર રક્ષણહાર, નારાયણ નાસિકા મોઝાર;	
ચક્રધારી હરિ આગળ થજો, ગદાધર પ્રભુ પુંઠલ હજો.	૨૯
વામ પાસે વિશ્વાધાર, દક્ષણ પાસે મધુ હણનાર;	
ચારે કોણે રક્ષા હજો ધણી, રાંખધર ઉર ગાયકતણી.	૩૦
ઉર્ધ્વ રક્ષા કરજો ઉર્વેન્દ્ર, હેઠલ રાખજો પતિ ખર્ગેન્દ્ર;	
ઇંદ્રીઓને ઋષિકેશ, પ્રાણને પદ્મનાભ વિશેષ.	૩૧
જુત ત્રેત પીશાય ઝકણી, વક્ષ રક્ષ પૂતના શાકણી;	
વિષ્ણુ નામ ચક્રી જંગલ, સરવે દૂર થજો તત્કાલ.	૩૨
સ્નેહપાશે ખાંધી સુંદરી, એ રીતે સુતને રક્ષા કરી;	
માતાએ કરાવ્યું સ્તનપાન, વળતા પોઢાજા શ્રી ભગવાન.	૩૩

ભારે ગોપ નંદાદિક સર્વ, આબ્યા મધુરાંથી ગત ગર્વ;	
પડ્યો દેખી પૂતના દેહ, ધણું વિસ્મય પામ્યા તેહ.	૩૪
ભાઇઓ વસુદેવ વાણી સત્ય, કહ્યુંતું યમ તેવી મત્ય;	
નંદે આશા કરી તેણીવાર, મળ્યા સકલ ગોપ નિરધાર.	૩૫
પછે પૂતના કેરો દેહ, કોહોવાડે કરી કાપ્યો તેહ;	
અંગોઅંગના કડકા કરી, ધણા કાષ્ટ ઉપર તે ધરી,	૩૬
તેહેતું દહન કહ્યું તેણીવાર, ત્યાંથી છુટી સુગંધ અપાર;	
તેહેના ધુન્નતણો પરીમલ, જેવો અગરનો વાસ વિમલ.	૩૭
જેતું હરિયે કહ્યું સ્તનપાન, તેતું પાપ યજ્ઞું ભગવાન;	
નામ પૂતના બાળહત્યારી, વૈરભાવે તરી તે નારી.	૩૮
નિજ ધાત્રીને જે ગતિ હોય, પામી પૂતના તે પદ સોય;	
એવા દીનબધુ છે મોરારી, વૈરભાવે પૂતના તારી.	૩૯
જે કો શ્રદ્ધાભાવે કરીને, નરનારી બળશે હરિને;	
તે મોક્ષ પામે તેણીવાર, એમાં આશ્ચર્ય શું નિરધાર.	૪૦
એતું બાબ્ય વખાણે ત્રિદેવેશ, કહ્યું હરિયે પાપ અશેશ;	
પછે સરવે ગોપનો સાથ, તેડી આબ્યા પ્રજનાથ.	૪૧
મળ્યાં સકલ ગોપી ને ગોવાળ, કહું કુશળ રહ્યોજે બાલ;	
પૂતનાના લીધા પ્રાણ, છે કુંવરના દેહને કલ્યાણ.	૪૨
સુણી સુખીયા યયા છે નંદ, મન પામ્યા અલ્લાનંદ;	
પછે પુત્રને લીધો ઉછગ, ગ્રેમે સુંધે શિશ ઉમંગ.	૪૩
જે કો પૂતના મોક્ષ કયાય, કરે શ્રવણ ધરી શ્રદ્ધાય;	
જેમાં અદ્ભુત કૃષ્ણ ચરિત્ર, સુણતાં પામી યાય પવિત્ર.	૪૪
બોજન કરવા દાનવતણું, કૃષ્ણે મહુરત કીધું ધણું;	
પૂતનાકેર જે સ્તનપાન, આપોશન કીધું ભગવાન.	૪૫
પ્રાણાહુતી કામે નૌતમ, કસ્યો પૂતના આસ પ્રથમ;	
રામે તાટિકા મારી પેહેલી, કૃષ્ણે પૂતના તેમ દણી વેહેલી.	૪૬
વલણ.	

પૂતના મારી શ્રી કૃષ્ણે, તે ચપું કંસને બાણુરે;
ધણી ચિતા ધરતો વિચાર કરતો, ખેદ પામ્યો નિરવાણુરે.

અધ્યાય ૧૭

કડવું ૧૮ મું. - રાગ સામેરી.

પૂતના કેર મરણ સુણી, ઘણું શોક ધરતો રાય;	૧
એવે શકટાસુર નામે અસુર, તે આવી લાગ્યો પાય.	૨
હું રાય ચિંતા શી કરો, એ બાળકના શા ભાર;	૩
હું હવડાં આવીશ હણી તેને, ક્ષણ ન લાગે વાર.	૪
જ્યારે એવું કહીને અસુર આવ્યો, આવ્યો મન તેણીવાર;	૫
તે શકટરૂપ ધરી રહ્યો, નંદ આંગણા મોઝાર.	૬
તે દિવસ ઉછાનીક સમય છે, જન્મ તારાયોગ;	૭
ત્યારે નંદજીને ઘેર દીન મળ્યા, ગાય સુંદરી સંજોગ.	૮
સુત પ્રથમ પાસુપાલટે, તેનું ઉછાનીક એવું નામ;	૯
તે દિવસ બહુ વાજીત્ર વાજે, નંદજીને ધામ.	૧૦
પછી દેવ મંત્રચક્રી સુતને, કહ્યો ત્યાં અભિષેક;	૧૧
દ્વિજ સ્વરતીવાચન બોલતા, આશીશ વચન અનેક.	૧૨
સહુ વિપ્રની પૂજા કરી, મનપતી પરમ જિહાર;	૧૩
પછે દાન બહુ વિધનાં કર્યાં, પટ ઘેનું ધન અલંકાર.	૧૪
તે સમે થયાં નિદ્રાલુઆં, શ્રી કૃષ્ણનાં લેખન;	૧૫
ચોકમાં પર્યેક પાયરીને, સુવાણા ભગવંન.	૧૬
પછે જસોદા સહુ સુંદરીને, કરે સ્વાગતમાન;	૧૭
તે સમે શકટાસુર અસુર, મન વિચારે બલવાન.	૧૮
એ પુત્રની ઉપર પડું, સંગાર થાશે સાથ;	૧૯
જાણી અંતરજાગી દરિએ, અસુરની દુરમત્ય.	૨૦
પગ વધારીને પાટુ મારી, પોતે જમદાધાર;	૨૧
તે શકટ બાગી થયું ચુરણુ, ક્ષણ ન લાગી વાર.	૨૨
ત્યારે મુળદેહ અસુર તણો, પ્રગટી પડ્યો મૃતરૂપ;	૨૩
તે જોઇ સકલ આશ્ચર્ય પામ્યા, અદ્ભુત વાત આનંદ.	૨૪
પછે જસોદાએ પુત્ર લેખને, બીડ્યો રૂદ્યા સાથ;	૨૫
સહુ ગોપિયો આનંદ પામી, વિસ્મે થયા મનનાય.	૨૬
આ શકટ બાગીને થયો, અસુરનો દેહ પ્રચંડ;	૨૭
મૃતમુખ થકી ઉગર્યો, સુત એ કૃપા ઈશ અખંડ.	૨૮

- પછે શાંતી અર્થે નંદજીએ, કસ્યાં દાન અપાર;
કુરુ દુર્વા જળથી પુત્રને, માર્જન કસ્યું નિરધાર. ૧૫
- નિવિદ્ય સ્વસ્તી દ્વેષ દીધો, વિષ્ણે આદીવીર;
એમ શકટાસુરને હણ્યો, હરિયે મારીને એક પાદ. ૧૬
- રાખો અવતારે ચરણ રજથી, તારી ગૌતમ નાર;
એમ ચરણપરશે ક્યો, કૃષ્ણે શકટનો ઉદ્ધાર. ૧૭
- તે શકટાસુરનું મરણ કંઈ, જાણ્યું મથુરાં માંહે;
ત્યારે તૃણાવર્ત નામે અસુર તે, આવ્યો ગોકુલ જાંહે. ૧૮
- તે સમે શ્રી જસોમતી બેઠાં, એકમાં નિરધાર;
ઉછંગમાં લીધા હરિ, શોભા તણો નહીં પાર. ૧૯
- મ્રજ નારીયો સહુ ખાસ બેઠી, કરે હાસ્ય વિનોદ;
એમ લડાવે સુતને સતી, વિકૃત વિરાજે ગોદ. ૨૦
- તે સમયે હરિયે જાણીયું જો, અસુર આવ્યો આહો;
તે માટ મુજને મુકી જનની, જાય જો ધર માંહે. ૨૧
- એમ વિચારી ઉછંગમાં ધણો, મુડ્યો હરિયે બાર;
તે બારથી જસોદા તદા, બાકુલ યયાં નિરધાર. ૨૨
- પછે પુત્ર પૃથ્વીપર મુકી, વળતાં ગયાં ધરમાં માત;
એટલે તૃણાવર્ત આવ્યો, રૂપ ધરી ચક્રવાત. ૨૩
- વંદોલ વાધું તે સમે મ્રજમાં, થયો ધણો સોહોર;
ધણી ઉડી રજ પૃથ્વી થકી, ત્યાં થયું અંધાર ધોર. ૨૪
- જાણે માહાપ્રભ મું આવીઓ, ભાગી પડ્યાં બહુ વૃક્ષ;
સુઝે નહીં રજવટમાં, આવડ્યાં સહુનાં ચક્ષ. ૨૫
- વિકાસ રૂપ ધરી તદા, આવ્યો અસુર તેણીવાર;
શ્રી કૃષ્ણને લેઈ ઉડીયો, આકાશમાં નિરધાર. ૨૬
- રો સરો નાકુ શાંત અર્યો, અર્યો મર્યો પ્રમથ્ય;
ત્યારે જસોદાલ પુત્રને, શોધતાં આરે પાસ. ૨૭
- માતા ન દેખે પુત્રને, ત્યારે કરે વિવિધ વિજાપ;
મ્રજનારી સહુ ટોળે મળી, કરતી અતી સંતાપ. ૨૮
- પછી પડી પૃથ્વી વિરો વનિતા, વળી મુર્છા માત;
પાસ વિણુ ધેતુ જયા, આખડે અકસ્માત. ૨૯

હવે તૃણાવર્ત નભમાં ગયો, દરિને મહીને નેહ;	
તેના રક્ષ ઉપર કૃષ્ણ બેઠા, યથા ગૌરવ તેહ.	૩૦
અતિ ભાર મુક્યો અસુરપર, તેથી સહો નવ જાય;	
હરિ કંઠ વળગ્યા તેણે કરીને, નાંખી નવ દેવાય.	૩૧
પછી કંઠ આંખો કરવડે, કૃષ્ણ અસુરના પ્રાણ;	
અકળામને પૃથ્વી પડ્યો, તે મરણ પામ્યો જાણ.	૩૨
તે બડાકે સખસો થયો, પ્રયંડ પ્રાદુ તંન;	
તેના અંગ ઉપર હરિ બેઠા, દીક્ષા સરવે જન.	૩૩
ત્યારે ગોપીયો સહુ માર્છ આવી, લીધા કૃષ્ણકુમાર;	
જશોદાને સોંપીયા, વરતીયો જયજયકાર.	૩૪
પુરુષાર્થથી હરિ ઉગર્યા, જે મૃત્યુમુખથી સોય;	
ગૌ ગોપ ગોપી દરખીયાં, જેમ જન્મ કરીને હોય.	૩૫
પછી પુત્રને રક્ષા કરી, આપીયાં દાન અપાર;	
ગો પુછ રાષ્ટ્ર લુણ્ણ શિરપર, ઉતાપ્યાં તેણીવાર.	૩૬
પછી સ્વરથ થઇ બેઠાં સહુ, શેદિણી જસોમતી માય;	
તે સમે બોલ્યા નંદજી, મુણ્ણને સહુ અભિપ્રાય.	૩૭
નવ મુકશો પુત્રને સુતો, આજથી નિરધાર;	
એ પુત્ર જન્મ્યા પછી ગોકુલે, યાય વિદ્ય અપાર.	૩૮
માટે રાત દિન સંભાળજો, કરતાં તે ધરતું કાજ;	
આસન શયન બોજન વિશે, બુદ્ધશે નહોં માદારાજ.	૩૯
એમ શિક્ષા દીધી સર્વને, નંદજી અતુરસુજાણ;	
ધણાં નિત્ય લાડ લગવતાં, પાળતાં પુરુષપુરાણ.	૪૦
એકવાર માતા પુત્રને લેઈ, કરાવે સ્તનપાન;	
મુખ માધવનું જોતી તદા, જસોમતી ભગવાન.	૪૧
તે સમે આજું બગાસુ, બળવીરને નિરવાણ;	
અપટ્ટી વળડી ખમા કહી, બોલતી જનની વાણ.	૪૨
હરિમુખ વિશે અહાંડ સહુ, દીકું જશોદા માત;	
આકાશ અવતી અંદ્ર સુરજ, સરિત સિંધુ સાત.	૪૩
વહ્નિ વાયુ દ્વીપ ગિરિ વન, અમર મુનિગણ ત્યાંહે;	
અર અચર સૃષ્ટિ સકલ દીડી, આવના મુખમાંહે.	૪૪

તે દેખી જનની યથાં વિસ્મય, મીઝીયાં લોચન;
જનમૃતી માંહે વિચારતાં શું, થયું મુજને સ્વપ્નન? ૪૫
સારે ધનનાધનરે વિચારી, માયા નિવારી સંહરે;
પુર્વે હવું તેવું વદન, જનનીયે જોયું જ્યાંહે. ૪૬
એમ પંચ લીલા કરી પ્રભુએ, ચરિત્ર અદ્ભુત જોહ;
જે ગામ શીખે ને સાંભળે, હરિચરણ પામે તેહ. ૪૭

વલણ.

હરિચરણકેરી ભક્તિ પામે, વામે આવાગમનરે;
એવાં શ્રી કૃષ્ણ ચરિત્ર સોહામણાં, તે શ્રોતા ધરજો મનરે. ૪૮

અધ્યાય ૧૮

કડવું ૧૯ મું-રાગ સારંગ.

સહુ જાદવના ગુરુ, ગર્ગાચાર્ય, મુની તપસ્વી જાણુ;
જ્યોતિષ શાસ્ત્ર કરામલ જોતે, મંત્રવેત્તા નિરવાણુ. ૧
ત્રિકાલ જ્ઞાની ગુણનાસાગર, પાવન પુરણકામ;
તે વસુદેવજીએ મોકલ્યા, ગોકુલ ખાડવા પુત્રનાં નામ. ૨
નંદતણે ઘેર ગુપ્તજ આબ્યા, ઓચિંતા મુનિરાય;
નંદ જસોદાએ પૂજા કીધી, લાગ્યાં મુનિને પાય. ૩
મુનિવરકેરે ચરણે મુક્યા, હરિ હલધર જે બ્રાત;
પછે કરજોડીને નંદજી જોડ્યા, બહે પધાર્યા તાત. ૪
તમો ભુત ભવિષ્યના જ્ઞાપક છો, માટે પુત્રને કરો સંસ્કાર;
નામ કરણુ વિધિજન્મલગ્નગ્રહ, સુખ દુખ ભાગ્ય વિચાર. ૫
એક પક્ષે છો ગુરુ અમારા, જગતગુરુ જુદેવ;
વરણુ માનના ગુરુ વ્રાહ્મણ, એવું વેદવચન સત્યમેવ. ૬
એમ વિનય વચન અતિ ઘણાં, કહીને સંતોષ્યા ઋષિજન;
પછે રામ કૃષ્ણનું રૂપ જોધને, મગ્ન થયા મુનિ મન. ૭
જે જોગીજનનું પરમતત્ત્વ, છે વેદાંતકેરું સાર;
તે પુરુષોત્તમને પ્રલક્ષ જોધ મન, પ્રગટયો ગ્રેમ અપાર. ૮

- પછે ગુપ્તભાવ કરી ગર્ગાચાર્ય, નંદ્યુ જોડ્યા વાણુ;
 અરે વ્રજપતી હું સંસ્કાર કરૂં, પણ યશે કંસને જાણુ. ૯
- એમ ગય જાણુશે મનમાં, જે હશે દેવકી પુત્ર પ્રમાણુ;
 રાત દિવસ એ શોધ કરે છે, અસુર ફરે છે જાણુ. ૧૦
- વળી વસુદેવ સાથ તમારે સખ્યતા, તે જાણે સહુ કાચ;
 હું આચાર્ય જાદવકુલનો, છાતું નહીં રેહે સોચ. ૧૧
- ત્યારે નંદજી કહે હું કાને નહીં કહું, ગોપ ન જાણે જ્યમ;
 ત્યારે ગર્ગમુનિ એકાંત રહીને, કારજ કીધું ત્યમ. ૧૨
- નામ ધરયાં ગર્ગે બે પુત્રનાં, કસ્યો વિધિયે સંસ્કાર;
 પછે નંદરાયને કહે છે મુનિવર, પુત્રપરાક્રમ સાર. ૧૩
- આ રોહિણી પુત્ર પોતાને ગુણે કરી, મિત્ર રમાડશે એહ;
 માટે રામનામ એવું સહુ કહેશે, પાવન નિઃસંદેહ. ૧૪
- અતુક્ષીત બલ રહ્યું છે એમાં, માટે બલભદ્ર એવું નામ;
 વળી સ્નેહ મન આકર્ષણ કરશે, શંકરપણુ અભિરામ. ૧૫
- હલ આયુધ માટે એ સુતર્તું, હલધર નામ પ્રકાશે;
 આ તારો ખીજે બાલક, તેહેનાં નામ ધણાં કહેવાશે. ૧૬
- એના જુગ જુગમાં અવતાર, થાય છે સજ્જન કાજ;
 આરે જુગમાં વરણુ જુગજુવા, એના છે માહારાજ. ૧૭
- કૃતયુગમાં હતો સ્વેતવરણુ એ, ત્રેતામાં થયો રક્ત;
 દ્વાપર પીતવરણુ એ કલીમાં, કૃષ્ણરૂપ આશક્ત. ૧૮
- એ પુર્વે સુત વસુદેવનો, માટે વાસુદેવ અભિધાન;
 ગુણ લક્ષણ સંપુરણુ એમાં, યાશે ધણો બલવાન. ૧૯
- હવડાં તુજ ઘેર પ્રગટ થયો, માટે નામજ એવું કૃષ્ણ;
 મુનિવરે ભેદ ના બાંધ્યો નિષ્ણે, પડદે રાખ્યુ પ્રશ્ન. ૨૦
- એ ગોકુળ ગોપની રક્ષા કરશે, શોભાવશે ધરસુત;
 એ યદી કીર્તિ યશે તમારી, પ્રભુ જેવો છે પુત્ર. ૨૧
- હું જાણુ એનો મહીમા સર્વે, એ અસુર દુષ્ટનો કાલ;
 ધર્મનું રક્ષણુ કરે જુગોજુગ, દીનતણો પ્રતિપાલ. ૨૨
- જેમ વિષ્ણુ પક્ષમાં રહે કો પ્રાણી, પીડા નવ માય તેને;
 લમ હવડાં ત્રિવિધિ તાપજ હરશે, જે કો સેવશે એને. ૨૩

એ ગુણુ રૂપે નારાયણુ જોવે,	નંદ તમારો તન;	
સરવ કામ ગુફીને નિથે,	રાખજો એમાં મન.	૨૪
એમ કહી ગયા ગર્જાચાર્ય,	પાડી પુત્રતાં નામ;	
પછે ગોકુળમાં ઘણી લીલા કરતા,	એ સુત કેશવ રામ.	૨૫
ધુંટણીમાં કાઢે છે ધરમાં,	જનુપદથી જાણ;	
વળી ઉભા યજ્ઞને ચાલવા રાખે,	પૃથ્વી પડે નિરવાણ.	૨૬
કદી મેખલા કિકણી કંકણ,	તેની કુધરી ગાજે;	
મુક્તામણીમય ભૂપણ ચમકે,	પાયે નેપુર વાજે.	૨૭
શંકરધણની સાથે રમતા,	ગમતા ભમતા આવે;	
ભય પામ્યા સરખા બૂધરજી,	માતા પાસે આવે.	૨૮
પોતાની હાથા દેખીને,	એણા કરતા પાણે;	
જોર કરીને જાય ઝાલવા,	ખીલીકથુ ખીલીતા જાણે.	૨૯
શ્યામ રામ એ રમતા રજમાં,	કરકમ લાગ્યો દેહ;	
બાલચરિત્ર પવિત્ર કરે છે,	જનની જોતી તેહ.	૩૦
એ જણુ બાઝી વઢતા રીસે,	પૃથ્વી ઉપર પડતા;	
એકએકને તરછોડી આવે,	માતાની પાસે રડતા.	૩૧
કલખજાટ કરતા બોલે છે,	માતાનું મન હરતા;	
પ્રેમે કરીને પય ઉભરાતું,	પુષ્ટ પયોધર ઝરતા.	૩૨
આવો આતા કહે છે માતા,	મીઠકાં લેતી હરણે;	
ઉછંગમાં લેછ પમપાન કરાવે,	અકોર ચંદ્રવત નરણે.	૩૩
શ્રી અંગથી રજ ખંખેરીને,	મસ્તક ફેરવે હાથ;	
રૂઢેયાંખી મુખસુંખન કરતી,	સ્નેહ ઘણો મુત સાથ.	૩૪
કનક પારણામાંહે સુવાડી,	પામે બેસી ગુલાવે;	
હરણે હાલર આતી માતા,	હેત કરીને દુલાવે.	૩૫
ઘેર ઘેરથી સહુ ગોખીયો આવે,	હરણે ગુલાવે હરિને;	
કાઠી કામ કમનીય રૂપને,	જોતી બાવ ભરીને.	૩૬
ક્યારે જોતા ક્યારે રેતા,	ક્યારે કરતા હાસ્ય;	
કમલાનનમાં જુગરદ ચમકે,	ચંદ્રના જેવો પ્રકાશ.	૩૭
એમ બાલચરિત્ર કરે,	સુખસાગર ગર નંદકિસોર;	
રસીક સિરોમણી રૂપની સીમા,	જીવતી જન ગિતયોર.	૩૮

વલણુ.

ચિત્તચોર નંદકિશોર, ઝુલે પારણામાં પ્રીતે કરી;
તે સમે શોભા યાવ ધણી, શુનિખાણે કવિ ઝેકરસનાયે કરી.

૩૯

આદ્યાય ૧૯.

કહ્યું ૨૦ મું.—રાણ દયારામકૃત પારણાની ઢેરી,

પ્રીતે પ્રાણજીવન પુરુષોત્તમ ઝુલે પારણે;
નંદ બોધનમાં નીતે અદ્ભુત ઉછવ યાવ;
સુખના સાગરપર, મજરાણી જાય વારણે;
ઝોપિજન મંડળ મળી મધુરા મંગળ ગાય. પ્રીતે ૧

વિશ્વકર્મા વિધિયે મલીને રૂડી રચના કરી;
દાબ્યા સુંદર સામલીયાને સુવા કાજ;
દ્રામળ ગાદી મુખમલ્લપરની તે, મધે ધરી;
શોભે કંચન મણી મુક્તાશ્વજકેરં સાજ. પ્રીતે ૨

તેમાં પોદયા પાતલીયોજ પુરણુ પ્રીતશું;
ધરીયા નાજુક અંગે મોતીના શણગાર;
પગનો અંચુઠો ગ્રહી ધાવે રસિયો રીત શુ;
શોભે આનનમાં પુનરંભવ ચંદ્રાકાર. પ્રીતે ૩

આંખ અણીયાળી આરકત કમલની પાંખડી;
કિંકી કાલી જાણે ગેઠા મધુકર જાળ;
ચીણુક ચારુ તિલ્લુ નાશા બગુટી વાંકડી;
ક્રામળ મરકત મણીના જેવું ઝલકે ભાજ. પ્રીતે ૪

અરુણઅધરમુખ પંકજ જુગરદ ઉજવલ ઓપતા;
કમળ કોશમાં જાણે ઝલકે હીરા જ્યોત;
મંદ મધુર સ્મીત મનમોહન હીમકર દુતી લોપતા;
કુંચીત કુટીલ કાલી અલકાવલી ઉદોત. પ્રીતે ૫

પીલો પટકો ઓઢી સુતા સુંદર સામયો;
તમાલ તરુયે જાણે ઉરઝી કંચન વેલ;
શિરપર ટોપી રાતીભાલે ચલકે ચાંદલો;
સુખની સીમા શોભા સાગર રસની રેલ. પ્રીતે ૬

માતા હાલો ગાતી હેત કરી જૂઠાવતી;
 કાંધપેઠ નિદ્રા આવી નંખ્યા જુગજીવન;
 ગોપીજન મંડળ મળી હરખેથી હુલાવતી;
 કરતાં લીલા લક્ષ્મીવર મીઝ્યાં લોચન. પ્રીતે૦ ૭
 પાસે બેઠી બાવે પ્રજાવનિતા સુશ્રુતી સહુ;
 જસોદાએ ગાવા માંડ્યું તે સમે રામચરિત્ર;
 જેની ધર્મ ધોરીધર પાવન કીર્તિ છે બહુ;
 એવું અદ્ભુત અધમ ઉધારણ્ય પ્રુપય પવિત્ર. પ્રીતે૦ ૮
 ત્યારે સજગ યમ સુંદરવર સુતા સાંભળે;
 પૂર્વ સ્મરતી આવી શામલીયાને ભાંહે;
 લાગી શ્રવણ વિશે એકવૃત્તી તે કાંઈના કહે;
 સુણીને મગન થયા મોહનજી મનડા માંહે. પ્રીતે૦ ૯
 રામ જન્મ મોહોઉચ્છવ અદ્ભુતબાલલીલાહલી;
 કૌશીક યગ રક્ષણ સિતાજીનો વીહિવાય;
 કેકે વચનયકી રઘુવર વનમાં ચાલ્યા સહી;
 દંડકવન આબ્યા બ્યાં પંચવટી હહેવાય. પ્રીતે૦ ૧૦
 સાંથી હરણ કરી સીતાને રાવણ લેધ મથો;
 લંકા જઈને રાખ્યાં અશોકવાડી માંહે;
 એટલું સાંભળતામાં શામલીયો બેઠા થયા;
 રાવણનું નામ સુણીને ફૂકી ઉઠ્યા સાંહે. પ્રીતે૦ ૧૧
 લાભ ધનુષ બાણ માહારાં હું રાવણને હણું,
 માહારા ભક્ત વિભિષણને બેસાડ રાજ;
 ભાર ઉતારી ટાળું સંકટ દેવ યુનિનણાં;
 અવધપુરીમાં સાર સેવકજનનાં ધન. પ્રીતે૦ ૧૨
 એવું કહીને પોતે રૂપ ધણું શ્રી રામનું;
 કિરિટ સુમટ મકરાકૃત કુડળ ઝલકે કાન;
 કેસરી તિવક ધણું વપુ લાગે કોટીક કામનું;
 કરમાં ધનુષબાણઅહીં ઉભા શ્રી ભગવાન. પ્રીતે૦ ૧૩
 એવું અદ્ભુત રૂપ બેધ જસોદા વિરમે થય;
 આ તે શું શમણું કે સાચુ છે મુને આંહે;

એમ વિચારી માતા લોચન બે મીચી ગયા;
 કરી વિસરજન વિઠવ રોવા લાગ્યા ત્યાંહે. પ્રીતે ૧૪
 પાછા મૂળરૂપે થઈ માધવ માને તેડતા;
 જશોદાએ હડી લીધા હાંમમે ભગવાન;
 એવું બાલચરિત્ર અદ્ભુત રસ અમૃત રેડતા;
 જનની સુંબન દેખને કરાવતી રતનપાન. પ્રીતે ૧૫
 ધન્ય જશોદા માતા નંદ પિતાને શું કહું;
 એમના પૂર્વ પુષ્પતલો નવ જાણું પાર;
 જેની શેષ ગીરા ગણનાયક સ્તુતિ કરતા સદુ;
 ગીરિધારી પ્રજા પુત્ર થયા છે જેને હાર. પ્રીતે ૧૬

અધ્યાય ૨૦.

કડવું ૨૧ મું-રાગ વેલીનો ઢાળ.

મુલો સદુ ભાવ ધરીને શ્રોતા બુધવાનજ;
 શ્રી કૃષ્ણ કથારસ અમૃત પ્રીતે કરે પાનજ. ૧
 ત્યારે તણુ વરસના થયા મોટા બલરામજ;
 જુગલ સંવસર કરે હરિ ધનસ્થામજ. ૨
 ગોકુલમાં ગમતી લીલા કરે છે ગોવિંદજ;
 નંદને આંગણે રમતા શ્રી બાલમુકંદજ. ૩
 કરતા હરિ હલધર બંને તે બાલચરિત્રજ;
 ગોપના બાલક સરખા છે પુષ્પ પવિત્રજ. ૪
 જસોદાજ પુઠે ફરે ગોપી ધણી સંગમાં;
 કુંવરનાં કૈતક જોતી રસીયો રમે રંગમાં. ૫
 ધંખી આકાશમાં હોડે છાયા તેની ઝીલતા;
 વસતું પુચ્છયહીને પુઠે હરિ ચાલતા. ૬
 કોમલ પદ ઝાંઝર ઝમકે ધુધરી ગાજતી;
 કનકનો કંદોરો દટીએ કિકણી વાજતી. ૭
 જડીત હીરામણી માણક સોહે કર સાંકળાં;
 બાળુખંધ પોહોંચી મુદ્રીકા કુંડલ લલકે બલાં. ૮

ગણુબંધ ગુંથણી આલો માંહે જડીયામણી;	
હૃદયેર ચોકી ચલકે માલા મોતીતણી.	૯
હાસર હીમે જડયુ, સિંહ નખ શોભતો;	
દૃષ્ટાનો જંતજ ધાસ્યો મુનિ મન લોભતો.	૧૦
કાછડી પીલી પેહેરી કસબની કાર છે;	
ટોપી શિર ઉપર ઝળકે તેમાં મણી મોર છે.	૧૧
નખ શીખ રૂપની શોભા શી કહુ વખાણીને;	
નેત્રને જીવ્હા નથી ચક્ષુ નથી વાણીને.	૧૨
એવા પ્રભુ આંગણે રમતા સખાના સંગમાં;	
હીરામણી મુનીઓ ચલકે આબૂવણુ અંગમાં.	૧૩
પડતાં સકુમાર શિખતામાં પગલાં પરબહાનાં;	
સમજાય ન અટપટાં વાયક બોલે મહા મર્મનાં.	૧૪
સખીનો સાથ મળીને નચાવે નાચને;	
કરચપટી વગડે ગાયે, ગુણુ ગાયને.	૧૫
રનેહ ધરીને શામા લેતી ઓવારણાં;	
ચતુરા ચુંબન દેતી, હાડ કરતી ધણાં.	૧૬
કૃષ્ણને કેડે ચઢાવી મંદિર લેઈ જાય છે;	
માખણ ને મીસરી આપે તે મોહન ખાપ છે.	૧૭
જસોદાજી સાદ કરે છે તોપે નથી આવતા;	
જેર કરી ઝાલે ત્યારે રસીઓજી રીસાવતા.	૧૮
સંતાપ છે શાણા થઈને મુખડે બોલે નહીં;	
જસોમતી શેઢિણી બન્યો શોધે સુતને સહી.	૧૯
સત દિન રક્ષા કરે રખે પશુ મારતો;	
રખે કાંઈ કંઠક વાજે વૃથિક વિહારતો.	૨૦
રખે સુત અગ્નિમાં દાઝે આયુધ રખે અડે;	
રખે જળમાંહે જાતો રખે રબડી પડે.	૨૧
એવું જાણી જાન કરંતી જનુનીએ મળી;	
અલોપીક લીલા એવી કેણે ન જાયે કળી.	૨૨
ત્રિકમજી તોતલું બોલે જેહેની વેદ વાણુ છે;	
વિશ્વના આત્મા પોતે અંતરના જાણુ છે.	૨૩

તે પ્રભુ પાલક સાથે ક્ષણકાલુ બેલતાં;	
મનની વિધીની માંહે ફરે છે હાલતા.	૨૪
એક દિન અદ્ભુત લીલા કરી શ્રીકૃષ્ણજી;	
સુણો સહુ બાપ ધરીને કહુ તે પ્રમજી.	૨૫
પ્રાતઃ સમે ઉઠ્યા પોતે શય્યામાંથી રયામલો;	
માતા પાસે ખાવા આવે પુંઠળં બમતો બમી.	૨૬
જસોદાયે જુઠ્ઠે કરી જેસાબા જે જણા;	
માખણને રાટી આપી મેવા મુઠયા ઘણા.	૨૭
તેણે સમે શંભુ પધાર્યા નંદજીને આંગણે;	
બારણે આવીને ઉભા આનંદ અતી ધણે.	૨૮
જોગીને વેશે વિશ્વંભર વિભુતી અંગમાં;	
શેલી શિંગી પાવડી કરમાં જોળી લીધી સંગમાં.	૨૯
જરા શિર ઉપર ઝલકે જૂપણુ જુજંગનાં;	
ગળે ફેદમાલા ધાલી ચર્મ છે કુરંગનાં.	૩૦
શ્રી કૃષ્ણનાં દરશન કરવા ઇચ્છા ધઈ ઇશને;	
તે માટે જોકુલ પધાર્યા જોવા જગદીશને.	૩૧
જસોદા જોગી જાણી બિહ્વા લેઈ આવિયાં;	
માતાપે જે કર જોડીને શિરા નખાવીયાં.	૩૨
માહાદેવજી બોધ્યા વાણી એ બિહ્વા લેઉ નહીં;	
દેખાડો પુત્ર તમારો જોવા હું આવ્યો સહી.	૩૩
બડકી ગયાં જામિની બોવન બોલી જુલી જાનને;	
બચકરે બવને દેખી દેહે છે ભગવાનને.	૩૪
અરે જાઈ જોગી આવ્યો છે જાશે ન બારણે;	
આજ કલ્કું ફરજે માહાર જાડ તારે વારણે.	૩૫
કપડી એ કામણુ ફરશે ભય લાગ્યો છે મૂને;	
જોળવશે જુરકી નાખી તેડી જાશે વૂને.	૩૬
જોગીનું નામ સુણીને આલ્યા જહૂનાયજી;	
જસોદાયે જોર ફરીને આલ્યા બેહુ હાથજી.	૩૭
માતા મુને જોવા દેતી જોગીના રૂપને;	
જસોદા જાવા નથી દેતી અદ્ભુત અનૂપને.	૩૮

ત્યારે બીજુ રૂપ દેખાડ્યું હરી આપાપતી;	
જસોદા તેને મુકી ખીખને ઝેહેવા જતી.	૩૯
એવે ત્રીજુ રૂપજ દીકું જોઈ તેને જાલતી;	
જસોદા વિસ્મય થઈને ચોહોદિશ ચાલતી.	૪૦
હરી થયા અનેક રૂપે જોઈ વિસ્મયે થઈ;	
જસોદા કોહોને આલે દિગ્મૂઢ થઈ રહી.	૪૧
ત્યારે હરિ બારણે આબ્યા દીકા ત્રિપુરારજ;	
રૂપ જોઈ રીઝા શંભુ કીધો નમસ્કારજ.	૪૨
આશીશ અવિચલ દીધી હરખ્યા મહાદેવજ;	
તે મુક્તિ ધ્યાનમા રાખી ગયા તતખેવજ.	૪૩
એવાં નિલ ચરિત્ર કરતા નંદકિશોરજ;	
મંદના આંગણા માંહે રમે ચિતચોરજ.	૪૪
પંખીનાં રૂપ ધરીને દેવ સહુ આવતા;	
જુવે નિલ નેત્ર બરીને મોહન મનમાવતા.	૪૫
ધન્ય નંદ જસોદા ગોપી ને ગોવાલજ;	
હરીને ધણાં લાડ લડાવે કરે પ્રતિપાલજ.	૪૬
એવી હરિલીલા અફ્લુત પાર નવ યાયજ;	
બ્રહ્મા શિવ શેષ ને નારદ નિલ પ્રતે ગાયજ.	૪૭
જે કો શિખે સુણે ભાવે પોહોયે તેની આરાજ;	
કરજોડી વિનતી કરે ગીરિધરદાસજ.	૪૮

અધ્યાય ૨૧.

કડવું ૨૨ મું-રાગ ધન્યાશ્રી.

સુણો શ્રોતાજન પુરુષ પવિત્રજ, હરીનું પાવન બાલચરિત્રજ;
કેશવ કરતા ચોરીનું કર્મજ, તેનો કાષ ના જાણે મર્મજ. ૧

ઢાળ.

તે મર્મ કો જાણે નહી, એવા ચપલ નંદકુમાર;
દધી દુધ ઘટ નવનીત ચેરે, ગોપના ધર ગોઝાર. ૨

પોતે ખાપ ને ખવરાવતા, લેઈ જાળક મરકટ સંગ;	
મુનાં મંદિર ઉઘાડી, સાં પેસતા શ્રી રંગ.	૩
ધરમાંહે વસ્ત્ર શુભ હોય તે, જોળી કાઢે કુમાર;	
સિંકા વિશે ગોરસ ઠચું, તેમાં રહેવા નવ દે લગાર.	૪
જે સિંકે કર પોહાએ નહી, મુકતા અનુખલ સાંહે;	
જેથીકા અગ્રે છીદ્ર કરતા, દધી માંડજ માંહે.	૫
ગોપીને દેખે આવતી ત્યારે, નારો નંદકુમાર;	
પછે પુઠલ ધાયે પ્રેમદા, કરતી ધણે પોકાર.	૬
એક સમે ગોપી તણા, ધરમાં પેઠા દેવ મોરાર;	
ત્યારે ઘુરત આવી ત્રીયા, તે અડકાવ્યું ધર દાર.	૭
દશ વીસ નારી મેળવીને, આવી માંડયો સોહાર;	
બાઈ મારા ધરમાં ધોળે દિવસે, પેઠા છે કા ચોર.	૮
સર્વે મળી મંદિર ઉઘાડયું, જોયું છે તેણીવાર;	
ખારણે બાલક મંડલીમાં, ઉભા નંદકુમાર.	૯
તાળિયો લેઈ હસ્તા હરિ, તે સખા મંડળ માંહે;	
ત્યારે ગોપીકા હલવી પડી, એવાં ચરિત્ર અદ્ભુત સાંહે.	૧૦
એક સમે ગઘગોપિકા, જુમના જલ ભરવા જોણીવાર;	
ત્યારે ધર ઉઘાડી પેઠા, પોતે એકલા નિરધાર.	૧૧
સિંકા વિશે નવનીત હતું તે, લીધું હલધર વીર;	
એટલે આવી ગોપીકા ભરી, કલિંદ્રીનું નીર.	૧૨
ધરમાંહે આવી ક્રોધ કરીને, કાલ્યા નંદકુમાર;	
કેડે અઢાવી લેઈ આલી, નંદજીને દાર.	૧૩
જસોદા જીવે આ કુંવરને, કમલ વારતાં નથી માય;	
મુજ ધર વિશે ધણું જાન કીધું, આ તે શો અખાપ.	૧૪
એટલે નંદના મેહેલમાંથી, આખ્યા દેવ મોરાર;	
નિજ પુત્ર દીઠો કટી વિશે, જોઈ લાજ પામી નાર.	૧૫
જસોદા કેહે શું ઘેલી યઈ, મારા કુંવરનું લે નામ;	
મુજ પુત્ર કૈયે જાપ નહી, નવ કરે એવું કામ.	૧૬
પછે ગોપિકા નિજ ઘેર ગઘ, વિરમે યઈ ધણું મન;	
એવાં અનેક ચરિત્ર ચોરીતણાં, કરતા હવા ભગવન.	૧૭

એકવાર વિઠ્ઠલ વ્રજ વિશે, ગયા મધ્ય નિશામોઝાર;	
એક ગોપની ગાયો સકળ, છોડી' ગયા તેણીવાર.	૧૮
તેના વાડમાંહે પ્રપન્ન ધાલ્યા, કેરી એવી ચેર;	
એવું કૌતક કરીને કૃષ્ણજી, સુતા જઈ નિજ ઘેર.	૧૯
ગોપિયો ઉડી પ્રભાતે, ગૌ દોહોવા ગઈ તેણીવાર;	
આશ્ચર્ય પામી જીવે સર્વે, પ્રપન્ન કેરી હાર.	૨૦
ધણા લોક ત્યાં જોવા મળ્યા, હાંશી કરે સહુ જન;	
ત્યારે જીમના જલનું પાન કરી, આબરું સકલ ગોધન.	૨૧
પછે પ્રપન્ન છોડી બાધી, સુરભી દોહન કર્યું વ્રજનાર;	
એમ કરે કૌતક વ્રજ વિશે, એ રસીક નંદકુમાર.	૨૨
મહી માખણ જે ગોપીતણું, આરોગતા અવિનાશ;	
સતગણું વૃદ્ધિ પામતુ, થાય અપ્રુટ ભોગ નિલાસ.	૨૩
સંતાડે શ્યામને જોઈ, મહી માખણ મંદિર માંહે;	
ધણી ખોટ આવે તેહેના ધરમાં, સંમે થાય ન લાંહે.	૨૪
જે જાદવજી' છે યજ્ઞજીતા, દુર્લભ દરશન દેવ;	
મહી માખણ ખાતાં ગોપ ધરનું, મગ્ન થઈ નિત્ય મેવ.	૨૫
કોના ધરમાં મરકટ ધાલતાં, સુતા જગાડે બાળ;	
એમ ગોપિકાને ખીજવે, છોડતા વત્સ અમ્મળ.	૨૬
કોઈ ગાયને ભડકાવતા, પથ કરે વિસર્જન ત્યાહે;	
તે ઘેતુ દોહોવા દે નહીં, નથી દુધ તેના ધાનમાંહે.	૨૭
પછી શ્યાણા ચપ્પને શ્રીપતી, જઈ ઉભા ત્યાં ગોપાલ;	
લાવે દોહી આપું ઘેતુ તમારી, બોલ્યા વચન વિશાલ.	૨૮
તે દુહું સુરભી શામળો, ત્યારે નિકળે પથ આધ;	
પ્રસન્ન થઈ ગોપી કહે, એની પાસે મંત્ર અમોધ.	૨૯
તે ગોપિ આવે નંદધેર, તેડવા નિત્ય મોસાર;	
મુજ ગાય પથ દેતી નથી, માટે ચાલે કૃષ્ણ કુમાર.	૩૦
જસોમતી કહે મુજ પુત્રને, બાઈ ગૌ કરે પદ પ્રહાર;	
તું નવરી આવે નિત્ય પ્રત્યે, મુજ પુત્ર છે સકુમાર.	૩૧
વાત્સલ્ય બાવે પાળતી, પ્રેમે જસોદા ગાય;	
અસુરે અવેળા આવતા, મુજ પુત્રને કાઈ થાય.	૩૨

એક ગોપી ગોકુલમાં રહે, મહા વટકણી ને અધીર;	૩૩
અભિમાન મનમાં અતિધણું, તે વિચાર્યું બલવીર.	
એક સમે સુતી ગોપિકા, શય્યામાં સ્વામી સાથ;	૩૪
તેના મંદિરમાં મધ્યનિશાએ, આબ્યા ગોકુલનાથ.	
કંઈ દૌતક કરવા કેશવજીએ, વિચાર્યું મનમાંહે;	૩૫
નથી આપતી મહી માંખણ મુજને, કરે શિક્ષા આંહે.	
પછે વેણી તે વનિતા તણી, પુરપની દાદી સાથ;	૩૬
ગોવિંદ પાડી ગાંઠ ધાડી, પોતે યહી નિજ હાથ.	
એતું કરી શ્રી કૃષ્ણજી, આબ્યા મંદિર માંહે;	૩૭
યથો પ્રાતઃ જાગ્યાં દંપતી, ધણો કલેશ કરતાં ત્યાંહે.	
કામની કહે મુજ કેશ મુદો, તાણો છે સામાટ;	૩૮
ત્યારે ગોપ કહે ઘેલી ધર્મ, મુજ કાઠીને વળ્યો ડાટ.	
ગોપિ કહે તમે ગાંઠ પાડી, કહે ગોપ તાર કામ;	૩૯
વટવાઠ વટતાં એ જણાં, જોવા મળ્યું સહુ ગામ.	
તે છોડતાં છુટે નહીં, સહુ હાથાં નરનાર;	૪૦
સર્વ મળી કહે કેશને, છેદન કરો નિરધાર.	
કામની કહે મુજ કેશનો, એક વાલ નવ છેદાય;	૪૧
અપશુકન યામ અતિધણા, સૌભાગ્ય માર જાય.	
પુરપ કહે નવ કાપશે, મુજ ત્રીણુકકેશ કેશ;	૪૨
પુરપત્ન જાયે મહાર્, યામ મંદલકેશ વેશ.	
એમ પરસ્પર ઝઘડો કરે, કો ન માને નરનાર;	૪૩
સહુ લોક કહે ચાલો તમે, નંદરાયને દરબાર.	
ત્યારે નંદરાયની આવડીયે, આબ્યા સર્વે સાથ;	૪૪
નંદને કહે ન્યાય ચુકવો, ત્યારે હરયા ગોકુલનાથ.	
એટલે ત્યાં આબ્યા હરિ, હલધર સખા છે સંગ;	૪૫
ગોવિંદ કહે હું ગાંઠ છોડું, જીવે સર્વ ભ્રમંગ.	
જેમ અંથી જડ ચૈતન તણી, પડી અનાદી અગાન;	૪૬
તે સદશુર ક્ષણમાંહે છોડે, શિષ્યને દેઈ જાન.	
એમ ગાંઠ શ્રી ગોપાળજીયે, તરત છોડી ત્યાંહે;	૪૭
નરનારી પામ્યાં લાજ વળતાં, મયાં મંદિર માંહે.	

તે દિવસથી શ્રી કૃષ્ણ ઉપર, ઘણો રાખે રનેહ;
દધી દુધ માંખણુ આરોગાવે, ભાવ કરીને તેહ. ૪૮
એમ ચરિત્ર બહુ પ્રજામાં કસ્યાં, ગુણનિધિ શ્રી ગોપાલ;
જે સાંભળતાં સુખ ઉપજે, ને અથ ટળે તત્કાલ. ૪૯
સાપુરુષ કેરી સહજ વાણી, જાણુજો ઉપદેશ;
એમ ચરિત્ર જે ચિદરૂપનાં, તે પતિત પાવન વેશ. ૫૦

વલણુ.

પતિતે પાવન ચરિત્ર હરિનાં, સુર નર ને નારરે;
ટળે ત્રીવિધિ તાપ તેના, પામે પદારથ ચારરે. ૫૧

અધ્યાય ૨૨.

કંઠવું ૨૩ મું-રાગ પરજ.

સુણો સહુ ભાવ ધરીનેરે, જાણો ભવ સિંધુ તરીનેરે;
પાવન શ્રી-કૃષ્ણ ચરિત્રજરે, ગાશે તેતો યાશે પવિત્રજરે. ૧
ગોકુલમાંહે નિત્ય દીવાળીરે, રમે પ્રજામાં વનમાલીરે;
જશોદાજી લાડ લડાવેરે, ગોપી ધણાં આજ ચડાવેરે. ૨
ટાળે મળી પ્રજાની નારીરે, માતાજીને કહે છે પોકારીરે;
જશોદાજી કહાન તમારોરે, એણે કડો લીધો અમારોરે. ૩
મંદિર સુતાં દેખી ઉઘાડેરે, મહી માંખણુને વણુસાડેરે;
પોતે ખાય અન્યને આપેરે, અહરનીશ અમને સંતાપેરે. ૪
ધંરમાંહે માંકલડાં ધાલેરે, મંદિરમાં મગન ધમ માહાલેરે;
સુતાં ખાળકને જગાડેરે, મેહેલ્યું મૂક્યું ખોળી કાઢેરે. ૫
નાહાસે અમને દેખીનેડરતોરે, આઘો જમને ઠીસરાં કરતોરે;
ધવડાવે વાછરડાં છોડીરે, નાશી જાય બાંહે મરોડીરે. ૬
ટાળે મહી ગોરસ ફાડીરે, વળતાં સિંકાં નાંખે ત્રોડીરે;
એવું અમે કહાંલગી સહીયેરે, બીજા કોણુ આગળ જૈ કહીયેરે. ૭
એ ધાય તેવાં જો ચર્ચયેરે, નિકર ગોકુલમાંથી જમ્યેરે ?
માતા સાચી માનજો વાણીરે, સાંખું હું મોટાનો જણીરે. ૮

ધરમાં હું તો ઘેરું દરિનેરે, જાહું બ્યારેં જોર કરીનેરે;	
ત્યારે મીઠું બોલે મોરારીરે, નથી રહેતી રીસ અમારીરે.	૯
એવું એવું બોલવું સારુંરે, શીતળ યાચ મનહું અમારુંરે;	
બોલ્યાં ગોપીજન એવું બ્યારેરે, માતા મનમાંહે વિચારેરે.	૧૦
લક્ષણ એવાં લાલનાં જાણીરે, જશોદાજી બોલ્યાં વાણીરે;	
શું કહું બાપ સુત એ મારેરે, કરે છે જીગાડ તમારેરે.	૧૧
આપું મારા ધરમાંથી તેટલુંરે, પુત્રે જગાડ્યું હોય જોટલુંરે;	
પડી એને ટેવજ એવીરે, કહું હવે કહો ગતિ કેવીરે.	૧૨
કહ્યું નથી કરતો મારુંરે, યાદી હું તો કેટલો વારુંરે;	
મળે કોઈ વિપ્ર ભણેસોરે, જ્યોતિષનો જાણુ ગણેસોરે.	૧૩
પુછું તેને કાલાનાની કરણીરે, દશા છે કેવી કહે વરણીરે;	
અથવા કહું વ્રત વિધિ સારેરે, કાલોયાપ પુત્રજ ને મારેરે.	૧૪
ગોપી સર્વે બોલી ત્યારેરે, કરવું હોય વ્રત ને તમારેરે;	
અતુર્ધિ સંકટ સુખદાતારે, કરો વ્રત વિધિયે માતારે.	૧૫
કાલોયરો પુત્ર તમારેરે, ગણપતિ ગુણુ આપશે સારેરે;	
જોટલે આવી સંકટ અતુર્ધિરે, આરંભ કરો સુત આધિરે.	૧૬
કહ્યું વ્રત વિધિયે માતારે, પુજ્યા ગણપતિ ગુણું દાતારે;	
આખાં દાન દીજને સારારે, કરજોડીને વચન ઉચાસારે.	૧૭
દેજો ગણપતિ સુખકારીરે, બુદ્ધિ મુજ પુત્રને સારીરે;	
યદ્ય એમ કરતાં રજનીરે, બોલાવી બેચારેક સજનીરે.	૧૮
કસ્યો સવાગણનો લાડુરે, શાકરમાંહે ધી છે ધાડુરે;	
રસોડામાં રીતે કરીનેરે, મુઠ્યા લાડુ પાત્ર ભરીનેરે.	૧૯
ત્યારે બોલ્યા સ્થામ સોહાગીરે, માતા મુને ભુખજ લાગીરે;	
લાડુ એક આપોની મુજનેરે, માતાજી હું શું કહું તુજનેરે.	૨૦
હવડાં મુને આપોની ખાવારે, તુને હું તો નહીં દેઉં જાવારે;	
જે પુરણ પ્રભુ વિશ્વમાં વચીયોરે, એવું કહીને રેતા વચીયો.	૨૧
ઉછંગમાં પુત્રને લીધોરે, લાડુનો વાચદો કીધોરે;	
ગણપતીની પૂજા કરીયેરે, નૈવેદ્ય તે આગળ ધરીયેરે.	૨૨
પછે લાડુ આપીશ તુજનેરે, નિવરતી યાવા દેની મુજનેરે;	
એવું કહીને ખારણે આબ્યારે, સામગ્રી સરવે લાબ્યારે.	૨૩

માતા મંદિરમાં ક્ષરતીરે, વિવેકે પૂજા વિધિ કરતીરે;
 બેઠા રસોડામાં રસીયોરે, મનમાં ધણો ક્રોધજ વધીયોરે. ૨૪
 વીરાટ વપુના સંગમાંરે, વધી રહ્યા સુર સહુ અંગમાંરે;
 અધિષ્ઠાન સત્તા એનીરે, જોણું કરી પ્રભુતા તેનીરે. ૨૫
 એવા વિશ્વરૂપને સુકારે, બને અન્ય ચિત્તમાંહે સુકારે;
 ઉપનિષદ વેદ વિખાણેરે, પરમતત્ત્વ જોગી જાણેરે. ૨૬
 માતા નથી જાણતી એનેરે, બીજનો ભરોસો જોનેરે;
 હું વિશ્વંબર વિશ્વનો દતારે, ઓળખતી નથી મુને માતારે. ૨૭
 ગોપીજનવક્ષભ ગરવેરે, આરોગ્યા લાડુ સરવેરે;
 પાત્ર સહુ ઠાણુ કરીનેરે, બેઠા પછે મુન્ય ધરીનેરે. ૨૮
 સામગ્રી સહુ કરમાં લીધીરે, પુર્ણાહુતી વ્રતની કીધીરે;
 પૂજા કરી શિશ નમાવ્યાંરે, નૈવેદ્ય લેવાને સૌ ત્યાં આબ્યારે. ૨૯
 ઠાલી ધાલ દીડી જ્યારેરે, માતાજી વિરમે યયાં ત્યારેરે;
 રીસે કરી પુત્રને પુછેરે, લાડુ ગયા કારણ શું છેરે. ૩૦
 જતુનીને કહે જગનાયકરે, મુષક ચઢી આબ્યા વિનાયકરે;
 મોદકના એ ગજમુખ ભોગીરે, ગયા હવડાં સર્વે આરોગીરે. ૩૧
 માતાયે તે વાત ન માનીરે, કુઠે છે કુંવરપર છાનીરે;
 જાણું છું હું લક્ષણ તારારે, વગોણાં કરે છે તું મારારે. ૩૨
 જોછયે મુખ દેખાડ તારૂંરે, લાલ નથી લાગતુ આ સાંરૂંરે;
 ચેતા હરિ કહે સુણો માયરે, સહુ લાડુ મેં કેમ ખવાયરે. ૩૩
 કદાપી હું ખાઉ તો કડકારે, તેમાં શા માટે બડકારે ?
 તેથી મન માને તમારૂંરે, માતા જીએ મુખડું મારૂંરે. ૩૪
 હરિએ મુખ દેખાડ્યું જ્યારેરે, જસોદાજી જોતાં ત્યારેરે;
 મુખમાં દીહું વિશ્વ ચરાચરરે, ગિરિવન સરીતા ને સાગરરે. ૩૫
 આખું પ્રહાંક દેખાડ્યુરે, પૃથ્વી જલ તેજને વાપુરે;
 ધણા દીકા ગણપતી શરતારે, સ્તુતિ શ્રી કૃષ્ણની કરતારે. ૩૬
 તે જોછ ગમરાયાં માતારે, મીઠાં લોચન યશેમતિ મુખદતારે;
 વળતી પાછી આંખ ઉઠાડીરે, મોહન કહે ખાવા આપો માડીરે.
 જતુની જીવે છે ધરેલુંરે, દીકા લાડુ પાત્ર ભરેલુંરે;
 તેડી સહુ સાથને અંગારે, જસોદાજી મેકાં જંગ્યારે.

હરિ બેઠા નંદની સાથે, બોજન કર્યું ગોકુલનાથેરે;
કરી એવી લીલા મોરારીરે, સુણે જે કો નર ને નારીરે.

૩૯

વલણ.

નરનારી જે સુણે ભાવે, યાચ પુણ્ય પવિત્રરે;
મનવાંછીત ફલ પામે પ્રાણી, એવું પાવન કૃષ્ણ ચરિત્રરે.

૪૦

અધ્યાય ૨૩.

કકર્ણુ ૨૪ મું-રાગ આશાવરી.

શ્રીતાનન સુણજે સહુ ભાવે, કૃષ્ણ કથા અભિરામ;
નંદતણા મણીબંધઓકમાં રમતા શ્રી ધનરયામ.

૧

પ્રાતઃ સમે સુરજ ઉગ્યો, તેનું અરુણબિંબ દેખાય;
ભારે મોહન કહે મુને રંભા સાર, આછીને આપો માય.

૨

જસોદા કહે એ સુરજ ઉગ્યો, કરવા વિશ્વપ્રકાશ;
જેમ તું પ્રગટ્યો અમારા કુલમાં, કરવા અમંગલ નાશ.

૩

પછે હરિ હલધર બાલકની સંગે, રમતા રૂડી પેર;
ભારે માત જસોદા સાદ કરે છે, પુત્ર પધારો યેર.

૪

દુધ કહુ છે સાકર બેલી, પીવા તમારે કાન;
તે પીધા પછેજઈ રમજો સુખમાં, મેલી સખાનો સમાન.

૫

શ્રી કૃષ્ણ કહે મા કોહાંની મુજને, દુધ પીધે શું થાય;
માતા કહે છુગ વેણી વધસે, ગોરી થારો કાપ.

૬

પછે પ્રેમે કરીને દુધજ પીધુ, ગયા સખાની સંગ;
અનેક પ્રકારની લીલા કરતા, પ્રાકૃતવત્ શ્રીરંગ.

૭

ક્ષણે ક્ષણે શિર દાય ફેરવે, જીવે પોતાની ચોટી;
જસોદાને કહે પય પીધેથી, કમળ નથી થાતી મોટી.

૮

એક સમે હરિ હલધર બંને, રમતાં વદીયા જ્યારે;
પછે હાંસી કરી હરિની સંગાયે, બલદેવ બોલ્યા ત્યારે.

૯

તું નંદ જસોદાનો પુત્ર નથી, તારાં માતપિતા છે કોણ;
નંદ જસોદા ગોરાં બંને, તું કમળ કાળો જાણ.

૧૦

- એવાં વચન સુણી વિહ્વલ, શેતાઆબ્યા જસોદા પાસ;
મા મુજને મોટા બાધ ખીજવે, કરતા માર હાસ્ય. ૧૧
- કેહે છે નંદ જસોદા મોરે અંગે, તું ક્યમ શામ શરીર;
તું જસોદાનંદનો પુત્ર નથી, એવું બોલે છે જલવીર. ૧૨
- ત્યારે દેદે ચાંપીને ચુંબન કીધું, તું છે પુત્રજ મારો;
બકવાદે બલરામ વીરને, જુહું બોલે છે ઠગારો. ૧૩
- જ્યારે નિશ્ચ વિશે નભ ચંદ્રજ ઉગ્યો, દીઠો દેવ મોરાર;
તે જોધને જસોદાને કહે છે, જીવન જીમદધાર. ૧૪
- અરે માત એ ચંદ્રમા મુજને, હવણાં આણી આલો;
એ રૂપાળો મારે રમવા સાર, ગજવા માંહે ધાલો. ૧૫
- ત્યારે માતા કહે એ નવ સેવાય, હડગણુ કેશે ઇંદ્ર;
એ અજવાળુ કરવા ઉગ્યો, જેમ ગોકુલમાં તું ચંદ્ર. ૧૬
- એમ અનેક પ્રકારે બાલચરિત્રની, રચના કરે શ્રીરંગ;
પ્રાકૃત બાળકવત્ વરતે છે, પ્રભુતા ગોપવી અંગ. ૧૭
- એક સમે નંદરાયજી, નાણા પૂજા કરવા કાળ;
શાલીગ્રામની સેવા નિત્ય, કરતા તે પ્રજરાજ. ૧૮
- ત્યારે શાલીગ્રામ સંતાળ્યા, હરીયે કાંઈ ના જાણે ભેવ;
નંદ નાહીને આબ્યા મંદિરમાં, દીક્ષા નહી ત્યાં દેવ. ૧૯
- અરાપરા નંદજીયે બોળ્યા, નવ જડીયા નિરધાર;
ત્યારે હરીને બોલાવી ચુંબન, કરીને પુછે વારંવાર. ૨૦
- અરે પુત્ર તમો લીધા હોય તો, આપો દેવ મારા સાક્ષાત;
ત્યારે શ્રી કૃષ્ણ કેહેહું નથી જાણતો, મેં નથી લીધા તાત. ૨૧
- નંદજી કેહે આજ પૂજા કસ્યવિષ્ણુ, ન લેઉ જળને અંત;
ત્યારે પિતાની પાસે ઉભા રહી, મુખ પોહોલું કસ્યું ભગવંન. ૨૨
- ત્યાં અનેક શાલીગ્રામજ દીક્ષા, મુખમાં નંદ નરેશ;
અનેક શિવ શક્તી ને સુરજ, સરસ્વતી શંખ ગણેશ. ૨૩
- વળી સર્વ બ્રહ્માંડ દેખાડ્યું મુખમાં, વેદ કરે છે સ્તવન;
આશ્ચર્ય પામી નંદજીયે, પછે મીઠ્યાં છે લેવન. ૨૪
- તાક્ષણુ શાલીગ્રામ સીંધાસન, ઉપર મુક્યા જગદધાર;
નેત્ર ઉઘાડીને જોઉં નંદ, દેવ દીક્ષા તે ઠગર. ૨૫

પછે પૂજા કરીને ભોજન કીધું, પુત્રને લેઈને પાસ;	
એમ નિત નિત પ્રત્યે નવલી, લીલા કરતા લક્ષ્મીનિવાસ.	૨૬
એક સમે કેશવજી રમતા, માતા બેઠાં પાસ;	
દ્વાદશ શિલામાં થી હરીતું, પ્રતીબિમ્બ દેખાય પ્રકાશ.	૨૭
તે જોઈને જગદીશ કેહે છે, જસોમતીને તેણીવાર;	
માતાજી આ મુર્તિ મુજને, કાઢી આપો નિરધાર.	૨૮
ત્યારે વ્રજરાણી કેહે વાલા, માહારા શું કાઢે છે ઘેલાં;	
એ તો દેહની છાયા હાથ ન આવે, ફેકટ શાં કરે ફેલાં.	૨૯
નંદતણા મણીબંધ ચોકમાં, નીલમણી છે જ્યાંહે;	
તેની ઉપર અલખેસો ઉભા, તેજબિમ્બ થયું ત્યાંહે.	૩૦
શ્યામસુંદર ને નીલમણીનું, તેજ પરસ્પર મળીયું;	
વળી રવીના કિરણ બ્રહ્મકે છે, માટે રૂપ ના જાયે કળીયું.	૩૧
ત્યારે અક્રાંત થઈને જનુની જોતાં, ક્યાં ગયો મારો તંન;	
હવડાં મારી પાસે હતો, એમ વિશ્રમ પામ્યું મન.	૩૨
પછે ગાહરી થઈને પરમાં રોધે, બારણે ખોલે માત;	
જગ્યા નહી જગજીવન, ત્યારે કરતી આંસુપાત.	૩૩
ગલી શરી ગોકુલની સર્વે, શોધી યાકી ત્યાંહે;	
વિશ્રમ થઈને વિલાપ કરતી, ઉભી ચોકજી માંહે.	૩૪
મણીના તેજ વિશે નવ દેખે, હરિ ઉભા છે પાસ;	
મોહન મુર્તિને મણી તેજનો, પગો પરસ્પર ભાસ.	૩૫
જેમ જીવ કરે છે સાધન બહુ, વિધી હરિ પ્રાપ્તિને અર્ધ;	
અણંગ યોગ પંચાંગી સાધે, વન સેવે છે અર્ધ.	૩૬
અંતરમાં હરી બાપી રહ્યા છે, તે નથી જોતા જીવ;	
વેદાધ્યન વ્રત તિર્થ કરતા, કરતા કષ્ટ અતીવ.	૩૭
વનકલ્પ ધારે જટા વધારે, પવન કરે પ્રાશન;	
લક્ષ વિના લક્ષ્મીવર ઘટમાં, નથી જાણતા જન.	૩૮
વર્ણાશ્રમના ધર્મજ પાળે, બણતા શાસ્ત્ર પુરાણ;	
આત્મવિદ્યા વિણ અર્થ સરે નહી, મિથ્યાશ્રમ નિરવાણ.	૩૯
વેદ. તણો વાચ્યાર્થ કરતા, લક્ષણ ન જાણે લેશ;	
ગુરુકૃપાવિણ સુઝે નહી જો, પાસે રહ્યો પરમેશ.	૪૦

સહવિવેક આવે સત્સંગે, સારાસાર	
બકિત જ્ઞાન વૈરાગ થકી થાય, શુદ્ધ સત્વ	૪૧
મનના જયથી વાસના ક્ષયથી, પરમતત્ત્વ	
એ વીણ કોરે જ્ઞાન કથેથી, જન્મે મરણ ન	૪૨
હરિ પ્રાપ્તિને અર્થે જે જન, કરતા અન્ય	
પણ શુદ્ધ પ્રેમભક્તિ વીણ કોને, ક્યારે જ્ઞાન	૪૩
કૃપા કરે કેશવજી જેહને, તેહેની દીપ્તિ	
સંસાર દુઃખ નિવૃત્તી થાયે, પ્રાપ્તી પ	૪૪
જયમ મુગની નાભીમાં ઠસ્તુરી, નથી જાણુતે	
પરીમલ માટે પૃથ્વી સુધે, અગ્નિની જન એહ	૪૫
છે કંઠ વિશે મણી વિરમૃત પામે, ઠરકંઠણવત્ ન્યાય;	
એમ અંતરજામી આલખે, જ્યારે પ્રુદ્ધિ સવલી થાય.	૪૬
જે દેહે ઇન્દ્રી મન પ્રવર્તક, ચૈતન્ય વ્યાપક બ્રહ્મ;	
તે અંતર છે પણ નથી જાણુતા, અગ્નિની જન મર્મ.	૪૭
એમ જસોદાજીને શ્રમ થયો મનમાં, હરિ છે એકજમાહે;	
ચક્રદ્વદ્વારે નથી દેખાતાં, તેજબિંબમા લાંહે.	૪૮
એટલે નંદરામ સાં આભ્યા, જ્યાં છે મુંદરચામ;	
મણિબંધ એકમાં રમતા, પોતે દીક્ષા પૂર્ણ કામ.	૪૯
હર ઉપર લેખને ચુંબન કીધું, લાભ્યા જસોદા પાસ;	
જસોદા જોખને આનંદ પામ્યાં, પ્રગટયો પ્રેમ પ્રકાશ.	૫૦
અરે બાપ તું ક્યાં રમતો હતો, કેહેની મુજને પેર;	
પછે હરિને તેડી નેહ જસોદા, આભ્યાં છે નિજ ઘેર.	૫૧
એવી અદ્ભુત લીલા અવિનાશીની, કોણે કળી નવ જાય;	
ભાવ ધરીને ગામ મુણે કેહે, તે જન પાવન થાય.	૫૨

વલણ.

પાવન થાય તે નરને નારી, મુણતા કૃષ્ણ કથાયરે;	
હે દાસ ગીરિધર સહુ ભાવધરી કોહો, જય જય શ્રીજન્મદુરારે.	૫૩

અધ્યાય ૨૪

કડવું રમ મું-રાગ સોરઠ.

એક વાર નંદકુમાર રમતા, સહીત હલધર વીરરે;	
મણા ગોપકેગ બાળક સંગે, શોભે રથામ રાગીરે.	૧

જાણ્યા અગ્ને કરીને, ઉજેઆ કણ પૃથ્વીતણારે;	
બહી મૃતિકા જુવે, ગોપ બાળ અતિમણારે.	૨
ધીર સખાસહીત, આવી કહ્યું જશોદાને તદારે;	
અત્ય કહ્યું બહી મૃતિકા, એને શિક્ષા દીજે સર્વદારે.	૩
સુખો જસોમતિ કર સોટી, લખને આબ્યાં મુત પાસરે;	
જાણ્યા મોહન તે કેમ માટી ખાધી, કહેની સત્ય પ્રકાશરે.	૪
સોમતિ રીસે અધર પીસે, સોટી ઉગામી મારવારે;	
જોઈ આંખ દેખાડી આકરી, તેણે દામોદરને ડારવારે.	૫
જોઈ કર આકા ધરીહરિ, બોલ્યા દૃપતા નિજ કાપરે;	
મેં નથી ખાધી મૃતિકા, માનજો સાચું માપરે.	૬
જસોદા કહે તુજ જેટ બંધુ, રામ કહે છે વાણુરે;	
વળી ગોપ બાળક બોલે સહુ, જે મૃતિકા બહી જાણુરે.	૭
અરે માત બોલે બ્રાત જુહું, જાળક સર્વ અજાણુરે;	
મા માટી મેં ખાધી નથી, તે માનો સત્ય પ્રમાણુરે.	૮
જો ન માનો તો જુવો માતા, મૂખ મારું નિરધારરે;	
એમ કહી વદન પોહોળું કહ્યું, જનુની જુવે તેણીવારરે.	૯
હરિ મુખ વિશે સહુ વિશ્વ દીહું, ચરચચર નિરવાણુરે;	
હિંગાલ અર્ધત સીધુ સરિતા, દેવ મુનિવર જાણુરે.	૧૦
રવિ ચંદ્ર નભ નક્ષત્ર તારા, પૃથ્વી જળ ને સમીરરે;	
અગ્નિ વરુણ યમ ઇંદ્ર બ્રહ્મા, રુદ્રમણુ મુનિ ધીરરે.	૧૧
મહતત્વ શબ્દાદિક માત્રા, ત્રિગુણ વિશ્વવિચિત્રરે;	
માધવતણા મુખમાંહે દીહું, માતા પુણ્ય પવિત્રરે.	૧૨
આ જગત જેથી ઉપજે, લય યાપ જેની માંહેરે;	
રિપતિ વિશે જે પાલન કરે, એવો પુરુષદીઠો ત્યાંહેરે.	૧૩
સ્વભાવ ગુણ ને કર્મ ગામા, દીહું મુખમોઝારરે;	
નિજ વસ્તુ નંદઆદિ પ્રજા સહુ, ગોપનો પરીવારરે.	૧૪
એતું અદ્ભુત રૂપ જોઈ મન, યથા વિસ્મય માતરે;	
આ તે મુને શું સ્વપન આબ્યું કે, સત્ય છે સાક્ષાતરે ?	૧૫
અથવા શું મોહ થયો મુને; વા પુત્રને કાંઈ દોષરે;	
આ અર્બકને ઉત્પાત કાંઈ, હશે દેવકેરા રોષરે.	૧૬
પછે વિચાર્યું જસોદાયે મન, એ ધધર છે સાક્ષાતરે;	
એમ જોળખીને પછે સ્તુતિ કરતાં, કરજોડીને માતરે.	૧૭

- હરિ હું તારે ચરણે નમું, તું અગોચર મન વાપરે;
સહુ લોક કરે આક પ્રગટે, તુજ વિશેથી જાણે. ૧૮
- તારી માયાએ મોહ્યાં સકલ, મુને યદ્દ દુરમતી જોડે;
આ હુને મારો પુત્ર ધન તન, મિથ્યામાંનું એકરે. ૧૯
- હું પ્રજાતણી રાણી સદા, મુજ ઘેર છે ગૌવચ્છરે;
થયુ યાન ઇશ્વર ભાવ પ્રગટે, તત્ત્વ જાણ્યુ સ્વચ્છરે. ૨૦
- જે તારી માયાએ કરી, આ ભમે સહુ સંસારરે;
તે અજ્ઞ કરે છશ તુજને, નમુ વારંવારરે. ૨૧
- પછે વિસ્તારી વૈષ્ણવી માયા, વિહલજી તેણી વારરે;
ફેરબું મન માતાતણુ, પુત્ર ભાવ પ્રગટે સારરે. ૨૨
- શ્રી કૃષ્ણને ઉછંગમાં સ્નેહ કરીને લીધા માતરે;
ચુબન કરી શિર સુંધતી, વાછલ્ય પ્રેમ અધાતરે. ૨૩
- અહો જે જે ઇશ્વર હરી, ચૈતન્ય રૂપ અર્ચકરે;
ઉત્પત્તી રિપતી લયતાણું, કારણ રહો અખીલ જ્ઞાનાંકરે. ૨૪
- જેને વેદ ઉપનિષદ સત્ત્વે, પામે નહી કો અંતરે;
સાંખ્યયોગ થકી મોઢમોઢા, સ્તુતિ કરે માર્હતરે. ૨૫
- એવા પ્રભુને પુત્ર માને, જસોદા ધરી ઉર પ્રેમરે;
શું હરો સુકીત પુર્વનું, માહાપુષ્ય મંગલ શ્રેમરે. ૨૬
- તે જસોદાને નંદનું સુકીત, જાણવા સહુ જંતરે;
ગત જન્મ કરી કયા કહુ, ઓતા સુણો શુભ મનરે. ૨૭
- માહમાગ્ય એ જસોદાતણુ, હરીયે કહ્યું સ્તનપાનરે;
હયમ થયા અચ્યુત પુત્ર, એ તે સુણો થઈ સાવધાનરે. ૨૮
- પુર્વે હતા એક દ્રોણ વસુ, સહુ વસુ મધ્યે વરિષ્ઠરે;
તે તણી નારીધરા નામે, પતીવ્રતા સતી છુટરે. ૨૯
- તેને જ્ઞાપે કહ્યું અવતરે, યદ્દ ગોપ પૃથ્વીમાયરે;
ગામ ગોકુળને વિશે પશુ, રક્ષણ કરજો ત્યાંયરે. ૩૦
- પ્રજાપતી સર્વજ છે, જાણ્યું હરી લેશે અવતારરે;
ત્યાં લીલા કરવી છે ઘણી, વ્રજવ્રંદાવન મોઝરરે. ૩૧
- એમ વિચારીને વિધાતા, વસુને કરી આશાયરે;
ત્યારે દીન થઈને દંપતી, લાગ્યાં વિધીને પાયરે. ૩૨
- હે પિતામહ અમો જે જણ્યાં, પૃથ્વીમાં ધર અનંતારરે;
ત્યાં હરી ઇશ્વર ભગવાનની, આપજો ભક્તિ સારરે. ૩૩

વાત્સલ્ય બાળે સેવીયે, પ્રભુ પુત્ર રૂપે ત્યાંહેરે;
 નેતી બ્રહ્મિયે કરી લવ તર, ફરી જન્મ નહીં મહીમાંહેરે. ૩૪
 પરમેષ્ઠીએ આજ્ઞા કરી, અસ્તુ ઠહી તેણીવારે;
 તે નંદ જલ્દેઘ અવતર્યો, ઝોકુવ વિશે નિરધારે. ૩૫
 તે વિધિ વચન કરવા ખર; ધર્યો જન્મ સી જગદીશરે;
 રાજા મુત જલ્દેઘ નંદના, સુખ આપતા એમ ધારે. ૩૬
 જહોમડ સારો કુખજુલ, કરતા ચરિત્ર અપારે;
 મંગલ ચિરો મંગલ હેમ નીત્ય, યમ રહ્યો જયજયકારે. ૩૭
 વસંત.

ફાળ રહ્યો જયજયકારે મનમાં, હીજા પુણ્ય પવિત્રરે;
 સુણો જોતામન સહુ જાવ ખરીતે. પાવન કૃષ્ણ ચરિત્રરે. ૩૮

અધ્યાય રંપ

- તે માટે આજસ મુકીને, બાવે શ્રદ્ધા પ્રેમજી;
હરિના ગુણ ગાને ને સુણજો, યાશે મંગળ ક્ષેમજી. ૯
- એક સમે જશોદાજી પ્રભાતે, મંચનશાળાં માંહેજી;
દધી મયવા આરંભ કરે છે, ગોરસ મુક્યાં ત્યાંહેજી. ૧૦
- મહતી દાસી બીજાં-કારજ, કરતી આનંદ આણીજી;
જશોદાજી તે વલોણું વલોવે, નેતરણી સેર તાણીજી. ૧૧
- ગીત પવિત્ર ગોવિંદનાં ગોપી, બાળચરિત્રજ ગાતીજી;
મુક્તામાલ ને હેમસાંકસી, હરપર ચંચલ યાતીજી. ૧૨
- પુષ્ટ પૃથુપટ કટિયે બાંધ્યું, કર કંઠણ ચલકારજી;
બાળુબંધમાં મુધરી ધમકે, અલ્પ અલ્પકે સારજી. ૧૩
- નેતર તાણે ધમધમ ધમકે, મુખડે શ્વાસ ન માયજી;
પુષ્ટ પયોધરથી પય ઝરતું, મુખ શ્રમકણ અશકાયજી. ૧૪
- ત્યારે શય્યામાંથી સુતા ઉઠ્યા, લુપ્ત યયા ભગવાનજી;
છેડે ઝાલી જશોદાને કહે, કરવું છે રતનપાનજી. ૧૫
- ત્યારે ઉઠંમમાં લઈ માતા બેઠાં, ધવરાવાને ધીરજી;
તેણે સમે મનમાંહે વિચાર્યું, પોતે શ્યામશરીરજી. ૧૬
- જેહં માતાનો બાવજ કેવો, મુજ ઉપર છે આજજી;
ત્યા મુહુર્યા ઉપર પય મુક્યું છે, હંતું થાવા કાળજી. ૧૭
- પછી જાત વેદ વાયુને પ્રેર્યો, પુરુષોત્તમ તેણીવારજી;
પય ઉમરાયું પાન વિશેથી, ચાલી તેની ધારજી. ૧૮
- ત્યારે અતૃપ્ત અચ્યુતને ઉઠાયા, પય જણી ઉમરાયુંજી;
પયશાલામાં ગયાં જશોદા, મનમહમાં રંગ રાતુંજી. ૧૯
- ત્યારે રીસ ચઢી મોહનના મનમાં, અધરદંત શુ ધોલીજી;
લધુ પાપાણુ લેઈને માચ્યો, ફેડી મહીની ગોલીજી. ૨૦
- સર્વ મંદિરમાં મહી રેલાયું, માંખણુ પોતે લીધુંજી;
સખા સર્વને વેહેચી આપ્યું, એવું કારજ કરીધુંજી. ૨૧
- પછે શ્રદ્ધા મધ્યે એકાંતે બેસીને, મોહન માંખણુ ખાવજી;
પય ઉતારી આબ્યાં વળતાં, મંચનશાલા માંખજી. ૨૨
- તે જોઈને જશોદાજી હથીયાં, આ તે કૃષ્ણતું કામજી;
જેહ કુંવર એ ક્યાં જઈ બેઠો, શોધી કાઢું શ્યામજી. ૨૩
- ત્યારે જાલવજીયે જનુની દીઠાં, જેણીકા શ્રદ્ધા છે પાણુજી;
બીધા હાથ એમ લો ચકી ઉઠી, નોકા હરી નિરવાણુજી. ૨૪

- સારે જસોદણ મર્યાદા મુકી, સુતની પુઠલ ધાયલ; ૨૫
- ઝા સાલો ઝા સાલો કેહેતી, રયામ સુંદર ના સવાયલ. ૨૫
- મોહોરા જોગી ધ્યાન ધરે, કરે તીર્થ વ્રતને જનપથ; ૨૬
- પણ તેહેની ખુદી ગ્રહણ કરે નહી, ઝોવા અમ્યુત આપથ. ૨૬
- બંધે કરી એ નવ વશ થાયે, ધનવંતને નથી મલતાલ; ૨૭
- એકભાવ થકી વશ યાએ, બૂધર પ્રેમની પુઠલ પળતાલ. ૨૭
- એમ અલબેસો આગસ નાદાસે છે, પુઠલ જસોદા જનપથ; ૨૮
- સ્થુલ શરીર થયાં શ્રમખિંદુ, મુખડે શ્વાસ ન માપથ. ૨૮
- ખીન ગાત્ર જસોદાજનું થયું, છુટયા શિરના કેશથ; ૨૯
- ત્યાં થકી માલતી પુષ્પ વેરાતાં, વિકલ થયો છે વેશથ. ૨૯
- શ્રમીત થયાં માતાને જોઈને, કરણાસિંધુ કૃપાલથ; ૩૦
- ઉમા રહીને અલબેસોલ, પકડાયા તાકાલથ. ૩૦
- ખીલીક ધરીને રોવા લાગ્યા, બધ પામીને મનલ; ૩૧
- જસોદાજીએ જે કર આપ્યા, કરવાને બંધનલ. ૩૧
- સુતનો મહીમા માત ન જાણે, માયા થકી મોહો પામીલ; ૩૨
- જે પ્રભુ પુરણુ વ્યાપક દષ્ટિ, અખીલ પ્રહાંડના સ્વામીલ. ૩૨
- જેથી જગત, જગતમાં જે છે, જગતરૂપ જે કેહેવાયલ; ૩૩
- નિરવિશેષ નિરગુણુ અરૂપ તે, કમળ કરીને બંધાયલ. ૩૩
- ખીન બાળકવત જણીને, દામણે બાંધે માતલ; ૩૪
- અપરાધે કરી ઝોશીયાળા હરી, ઉમા શામળે ગાતલ. ૩૪
- એક દામણે કર બાંધતાં, જે અંગુલ રહ્યું ઝોણલ; ૩૫
- ખીનુ ત્રીનુ લાવી ગાંઠું, તે પણ પડીયું ઝોણલ. ૩૫
- જ્યમ જ્યમ દાંમણું ગાંઠે, સમ સમ જે અગુલ રહે બાકીલ; ૩૬
- ધણું ગાલીવાં ધરનાં ગાંઠાં, જસોદા લાવી થાકીલ. ૩૬
- ગોપિજન સહુ હાસ્ય કરે છે, પોતે હસવા લાગીલ; ૩૭
- વિસ્મે ધઈ ને શ્રમ બહુ પામી, ગાત્રતણી ગતી ખામીલ. ૩૭
- વેણી છુટી માલા ત્રુટી, અકળાયા ધણું મનલ; ૩૮
- માતાનો શ્રમ જોઈ બંધાયા, કૃપા કરી જગવનલ. ૩૮
- મહતાધિનપણું દેખાડું, ભક્તિનો મહીમાયલ; ૩૯
- આપ સ્વતંત્ર જગત જહને વશ, કોઈએ વશ નવ યાયલ. ૩૯
- અનેક ભક્ત કૃપાણુ પામ્યા, રમાવિધી પ્રદક્ષાદલ; ૪૦
- જે પ્રસાદ ગોપીજન પામ્યો, નહી ખીનને સ્વાદલ. ૪૦

જે પ્રસાદ જસોદાજી પામ્યાં, નહીં એવું સાધનજી;	
મીનીને પણ દુર્લભ એ છે, ભક્તિ પ્રેમ અનન્યજી.	૪૧
પોતે બંધાયા પણ છોડે, બીજને ક્ષણ માંહેજી;	
એ ઉપર યમસાગુન કરે, સંબંધ કેહે છે ત્યાંહેજી.	૪૨
હવે જસોદાએ દામણેથી ખાંધ્યા, દામોદર દીનાનાથજી;	
તેનો છેડો ખાંધ્યો મોઠા, અનુખલ કરી સાથજી.	૪૩
પછે માતા મંદિરમાં પધાર્યાં, સુતને કરી શિક્ષાપજી;	
ત્યારે યમસાગુનનો જહાર કરવા, વિચાર્યું વૈકુંઠરામજી.	૪૪
પૂર્વે શુંલક કુબેરના સુત, નારદ કેરે શાપજી;	
નલકુબેર ને મણીમીવ નામે, વૃક્ષ થયા છે આપજી.	૪૫

વલણુ.

વૃક્ષ થયા છે કુબેરના સુત, નારદને શાપે કરી;	
કથા વિસ્તારી કહુ, શ્રોતા જન, બોલો જય જય શ્રી હરી.	૬

અધ્યાય ૨૬

કંકણું ૨૭ સુ-રાગ ચૌપાઈ.

પૂર્વે કુબેરના જીગલ કુમાર, શિવના ભક્ત સ્વરૂપ અપાર;	
મણીમીવ નલકુબેર એવું નામ, મદમાતા વિપત્તિ અભિરામ.	૧
તે મહીરાપાન કરી એકવાર, ગયા કૈલાસની વાડી મોઝાર;	
મંદાકિની ગંગા તે પાસ, વેહે છે જલ નિર્મલ સુખરાસ.	૨
વનરૂપતી ખીલી વેહે છે ધીર સમીર, બોલે કલાકર કોકિલ કિર;	
કુબેર તણા સુત આવ્યા ત્યાંહે, ધણી જિયો લેછ તે વનમાંહે.	૩
મહીરા મદે કરીને ધુમતા, કામની કંઠ વળગી ઝુમતા;	
ગંગાજળમાં મદમતા કીડા કરે, નરનારી તે નમે યઈ ફરે.	૪
મત્ત યઈ ખેલે તરણી સંગ, મમ યઈ એમ રમતા રંગ;	
હરી હ્રમ્હા મોહોટી બલવાન, ત્યાં આવ્યા દેવઝાપિ ભગવાન.	૫
નારદે દીઠા જીગમ દેવતા, મહિલા સંગે મહીરા સેવતા;	
નમવેશ જળ કીડા કરે, નારીસંગ નિર્લેજ યઈ ફરે.	૬
નારદને દૃષ્ટી સુંદરી, પેહેચ્યા વસ્ત્ર મરણદા કરી;	
પુરૂષ ના લાજ્યા દૃષ્ટી ઝાપિ, કામ અંધને લગ્યા કથી.	૭

- ક્રોધ કરી બોલ્યા મુનિજન, જહેનું હોય વિષય રત મન;
તેને બુદ્ધિ નવ હોય લગાર, જાય સમૂળ વિવેક વિચાર. ૮
- કુલમદ વિધામદ ધનતણો, યૌવનરૂપતણો મદ ધણો;
તેમાં લક્ષ્મી મદ મોટો સર્વથી, નવ કરે તે સાદસ કર્મથી. ૯
- શ્રીમદથી પશુ હોંસા કરે, દૂત સ્ત્રી મદીરા મન ધરે;
ક્રમીવિટ ભરમ થાય એવો દેહ, મુર્ખ મારો કરી માને તેહ. ૧૦
- મૃતદેહે રહે બહુ દિન નીર્ગમી, સારે તેમાં નિશ્ચે પડે ક્રમી;
અગ્નિમાં બળતાં ભરમજ થાય, ઉપજે વિદ્યાજે જ્ઞાન નજ ખાય. ૧૧
- એવા અસ્થીર દેહેની ધરે આશ, પરદ્રોહ કરે તેનો નર્કનિવાસ;
એ દેહ તણા રવામી છે ધણા, મુર્ખ જન કેહેછે આપણા. ૧૨
- માત પિતા માતામદ તણો, વળી અનદતા માને આપણો;
અથવા જેનો સેવક છે એહ, વળી રાય તણો છે દેહ. ૧૩
- સ્ત્રી કેહે મારો ભરથાર, પુત્ર કેહે મુજ પિતા નિરધાર;
(પણ) અંતે અગ્નિમાં હોમશે, જ્ઞાન સંગ્રાસ એ તાણી જશે. ૧૪
- એવા દેહના વિભાગી સર્વ, તેનો મુર્ખ મિથ્યા કરે ગર્વ;
એ શ્રીમદ કરી એણા કહી, તે પંડિત જન પરમાણે નહી. ૧૫
- માટે ધનવંત ધકીદરિદ્રી બસો, તે મદઅહંકાર પાતકથી ટળ્યો;
સર્વ વસ્તુનું કષ્ટજ સેહે, મુરખવચન દાષને નવ કેહે. ૧૬
- તે દુઃખે કરી આવે વૈરાગ, સહનપણુ એ તપ મહાભાગ;
તે જન સાધુ સંજત કરે, હોંસા નિંદા નવ આચરે. ૧૭
- ટવે તૃષ્ણાગણે સુખની આશ, બલે પાતક સારે થાય નિરાશ;
એમ શુદ્ધ થઈ મન સમજી રહે, પછે જ્ઞાનતત્ત્વ અંતરમાં લહે. ૧૮
- સ્ત્રી ધન રૂપ ધકી જે અણે, એવા શ્રીમદને સજ્જન નવ મલે;
સમ દર્શી સાધુ અભિરામ, તેને ધનવંતની સાથે શું કામ. ૧૯
- એમ કહીને નારદમુન્ય, તે શુભક સાથે બોલ્યા વચન;
અલ્યા ધનમદ જોબનમદ દુરીજન, મુજ મરનાદન આણી મન. ૨૦
- માટે રથાવર વૃક્ષ તમો બે થાજો, યમલાજીન ગોકુલમાં હોજો;
એ નીમે કચ્ચો ગેં શિક્ષા કાજ, વળી અનુદ્રે કહુંછું આજ. ૨૧
- જ્યારે થાશે કૃષ્ણા અવતાર, તે કરશે તમારો ઉદ્ધાર;
દેવ તણે શત વર્ષે કરી, હરી હાથે જાશે ઉધરી. ૨૨
- એવું કહી નારદજી ગયા, કુખેર સુત બે વૃક્ષજ ધવા;
નંદરાયના મંદિર પાસ, સાથે ઉઝ્યા છે સુખરાશ. ૨૩

તેના શાપની અવધી થઈ, સુરે શત વર્ષ ગયાં છે વહી;
 શ્રી કૃષ્ણે મન ક્યોં વિચાર, એ બે સુતનો કર હું ઉધાર. ૨૪
 ભક્તશિરોમણી નારદ મુન્ય, કરવા તેનું સલ વચન;
 અનુખલ બાંધ્યા દામણે કરી, હલવે હલવે આલીઆ હરી. ૨૫
 વૃક્ષ અંતરમાં પેઠા જદા, મધ્યે અનુખલ ભેરબો તદા;
 ભેર કરી જદવણ અગ્નિ, સમૂહ વૃક્ષ બેઠા ઉખડી પડ્યા. ૨૬
 મમલાર્જુન પડીયા જોણીવાર, થયો શબ્દ માહબોર આપાર;
 સાં થકી જુગલ પુરૂષ નિકળ્યા, દેવરૂપ અતિ સુંદર કલા. ૨૭
 અનુખલ બાંધ્યા દીક્ષ નાથ, સાં આબ્યા જોડીને હાથ;
 ઉભા હરી સન્મુખ બે વીર, સ્તુતિ કરતા મન રાખી ધીર. ૨૮
 ગદગદ કંઠ નેત્રે જલધાર, ગુણક બે બોલ્યા તેણીવાર.

કકલું ૨૮ મું-છંદ-હરિગીતની ચાલ.

હે કૃષ્ણ કૃષ્ણ કૃપાલ પરમદયાલ હરીપુરૂષપરં;
 અબ્યક્ત બ્યક્ત અનુરૂપ, અનાદિ માહા યોગેશ્વર. ૧
 ચિત્ત પ્રાણ ઇન્દ્રી શરીર મનનો, પ્રવર્તક પ્રેરકસદા;
 ત્રિગુણાત્મ શક્તિયે કરી છો, કારણ કારણ સર્વદા. ૨
 ઉત્પત્તી સ્થિતી સંધારકારક, નિયામક વિશ્વંભર;
 સહુ ક્ષેત્રનો ક્ષેત્રજ બ્યાપક, અધોક્ષજ આદીશ્વર. ૩
 તુજ ગુપ્તરૂપ અનૂપ અવિગત, નિગમ નિત નિર્ગુણ કહે;
 અમાલ આત્મા અદૃશ્ય, અંતરલક્ષ કરી યાત્રી લેહે. ૪
 ભગવંત તુજને નમુ વેધા, વાસુદેવ જગત્પતી;
 ગુણે કરી મહિમા ગોપબો, થયો ગોપબાલક અવિમતી. ૫
 પાત્ર નિર્વિશેષ અશેષ કલમય, નાશ કરવા જનતણા;
 ધર્મ સગુણ વપુ જાણવા સહુને, ચરિત્ર કરવા અતિધણાં. ૬
 દુરગમ્ય અતિ દુરભાવ્ય જાણ્યો, તુને અવતારે કરી;
 લાવણ્ય કોટિ મનોજ તનુ ધરી, વ્યા પ્રમટ પૂર્ણ હરી. ૭
 અદ્ભુત બલે કરી જાણીઆ, અવતાર કારણ ધર્મનુ;
 ભુવનાર હરી કરો ભક્ત રક્ષણ, યાવન પદ ગુણ કર્મનુ. ૮
 જય વિશ્વમંગલ વસુદેવ, નમો તુને જદુકલમણી,
 તવ ચરણરજ કિંકર અમો પ્રભુ, કરો કૃપા અવગુણહણી. ૯
 કલનાણુ થાજો દેવઋષિનું, અમારો અનુદે કર્યો;
 આજ નેત્રનિરખ્યા નાથ, શિરધરી હાથ, તાપ ત્રિવિધી હરો. ૧૦

વાણી આમારી સર્વદા, ગુણગાન કરજો તમતણું;	
કથા શ્રવણુ અમ કરણુ સેવા, હસ્ત સત્વર અતિધણું.	૧૧
ચિત્ત આગાશ તવ ચરણુ પંકજ, શ્રમરવત્ નીશદિન રેહો;	
સત સમાગમ સન્નગન પુરૂષ, પદરજ પુનિત મુજ શિરવહો.	૧૨
એવું રતવન કીધું ગુણકે, કચ્છા પ્રસન્ન પુરૂષ પુરાણુને;	
મુખ હસાવી કંઠણા સહીત, હરી વદે મધુરી વાણુને.	૧૩
અધ્યા તમે એ મદ અંધ યમ, નવ ગણીલાજ મુનિતણી;	
સમચિત્ત સાધુ દયાલ તમપર, કરી કંઠણા અતિધણી.	૧૪
મુજ ભક્ત આતી ઉપકાર કૃતજન, દૃષ્ટીયે પાવન કરે;	
અગ્નિતા અધ દળે તતક્ષણુ, રવિ ઉદે જ્યમ તમ હરે.	૧૫
હવે જાઓ નિજ લોકે તમે, મુજ ભક્તિ કરજો ત્યાં રહી;	
સેવજો સાધુ સંગ, મુકેતી પામશે નિથે સહી.	૧૬
પ્રદક્ષણા કરી ગુણકે, સાધંગ નમીઆ નાથને;	
ઉતર દિશા અલકાપુરી જઈ, મળ્યા સુત નિજ સાથને.	૧૭
એવા દીનબંધુ દયાસિંધુ, કરી અનુગ્રે તારીયા;	
દાસ ગીરિધર પ્રમુ સમર્થ, યમલાજુન ઉધારીયા.	૧૮

હોહો.

નલકુબેર મણીગ્રીવને, આગા કરી મેરાર;	
અનુખલ બાંધ્યા ધશને, કરી ગયા નમસ્કાર.	૧૯

અધ્યાય ૨૭.

કંઠકું ૨૬ મું—રાગ સોરઠ.

યારે યમલાજુનનાં વૃક્ષ પડીયાં, તે દેખી ગોપી સમસ્તરે;	
સોદા આદે ગોપી ધાયાં, ઊંચા કરી નિજ હસ્તરે.	૧
હુ ત્રાસે નાસે ધાય ધસતા, યયો અતિધણો સોહોરરે;	
કાર કરતાં નંદ જસોદા, માહારો ત્યાં ગયો કૃષ્ણ કિશોરરે.	૨
પર્વત સરખા વૃક્ષ પડીયા, શું થયો વિદ્યુતપાતરે;	
પડવાનું કારણ કાણુ જાણુ, વિરમે વિચારે વાતરે.	૩
સે આવીને જોયું સર્વે, દીઠા દામોદર ત્યાંહેરે;	
તે આવે છે અનુખલ તાણુતા, તે વૃક્ષના અંતરમાંહે.	૪

- નંદરાય ધરીને ગયા પાસે, છોડ્યા બાલમુંદરે;
રહે. આંપીને સુંબન કીધું, પામ્યા મન આનંદરે. ૫
- નંદજી કેહે ભાઈ મોટું કારણ, વિદ્ય થયું બલવાનરે;
પૂર્ણ પુણ્ય પુત્રજ જીવ્યો, સાહે કરી ભગવાનરે. ૬
- ત્યારે ગોપ બાલક ગોલીયા, અમો દીડું છે ચરતક્ષરે;
એ કૃષ્ણે અનુભવ ભરવીને પાજ્યાં, યમલાજીનનાં વૃક્ષરે. ૭
- તેમાંથી એ પુરુષ પ્રગટયા, દેવરૂપ સુબાહુરે;
એ બાલકની સ્તુતિ કરીને વળતા, નમી ગયા નિરવાહુરે. ૮
- એવી ગોપ સુતની વાણી કેસો, નવ આબો વિશ્વાસરે;
એ વાત સાંભળી બનાય નહીં એમ, કરતાં સર્વે હાસ્યરે. ૯
- પછે નંદ જસોદા પુત્ર લેખને, ગયાં મંદિર માંહેરે;
સ્વસ્તીવાચન કહ્યું વિષ્ણુ, વિદ્યનાશન ત્યાંહેરે. ૧૦
- ધણા બ્રાહ્મણને ભોજન કરાવ્યું, આપ્યાં અપરમિત દાનરે;
એમ પ્રભુતા ગોપથી ગોકુલમાંહે, લીલા કરે ભગવાનરે. ૧૧
- તે રજની વહી ગઈ, થયો પ્રાતઃસમે નિરધારરે;
જસોદાયે દધીમંથન કારણ, આરંભ્યું તેણીવારરે. ૧૨
- થી પુરુષોત્તમજી પાસે હોમા, માતાને કેહે વાહુરે;
મા મુને વશોવા શીખવો, એમ કહીને આવ્યો પાહુરે. ૧૩
- પછે નંદકુમારે નેત્ર કરમાં, ગ્રહાં છે તતખેવરે;
કરી ભેર ત્રિકમ તાણતા, ધણો ઘેર પ્રગટ્યો એવરે. ૧૪
- ધમ ધમે ગોરસ ધ્રુમતાં, ગોલીમાંહે ગર્જના થાયરે;
સહુ ગોપીજન જગજીવનને જોઈ, અતિ વિસ્મય મુરકાયરે. ૧૫
- ત્યારે આનંદ પામી દેવ આબ્યા, સર્વે થઈ સાવધાનરે;
આજ મોહન દધીમંથન કરે, માટે કરીશું અમૃતપાનરે. ૧૬
- છંદ્ર કેહે આજ રત્ન નીકળશે, વાસુદેવ પામે લાજરે;
કમઠને ચિંતા થઈ, કયમ ભાર સહન થશે આજરે. ૧૭
- ત્યારે શંકર કેહે હવે દ્રણ કરશે, હલાહલનું પાનરે;
લક્ષ્મી કેહે જો બીજી નીકલશે, તો થશે સપત્ની સમાનરે. ૧૮
- એમ મંથન જોઈ મોરારનું, સહુ તક કરતાં ત્યાંહેરે;
તેણે સમે નંદજી આબ્યા, મંથનશાલા માંહેરે. ૧૯
- જસોદાને કેહે આ શું કરાવે, કૃષ્ણની પાસે કામરે;
એના કામલ કર ધણુ દુખશે, સકુમાર છે સુંદરશામરે. ૨૦

- એમ કહી આનંદે નંદણ, લેધ ચાંપ્યા રૂદે મોઝારરે; ૨૧
 ચુંબન કરી શિર સુંઘતા, મન હરખનો નહી પારરે.
 મન્નિઅદાનંદ ગોવિંદ પૂણી, અખંડ અજ અવિનાશરે; ૨૨
 તે વિચરતા પ્રજામાંહે પોતે, કરતા વિવિધ વિલાસરે.
 એક સમે માધરનાન કરવા, પ્રાતઃ સમે નિરધારરે; ૨૩
 ગોપીયો સદુ ટોળે મળી આવી, જમુના જલ મોઝારરે.
 તેણે સમે શ્રી કૃષ્ણ પધાર્યા, કૌતક કરવા કાજરે; ૨૪
 ગોપીયો હરખા બોધ હરીને, વિનવતી પ્રજરાજરે.
 એક નાવ જુની રચેલી રહીતી, જમુના જલની માંહેરે; ૨૫
 તે બોધ બોલી બાલા સદુ, શ્રી કૃષ્ણ સાથે ત્યાંહેરે.
 હે નંદકુંવર છે ઇચ્છા અમને, બેસવા નાવ મોઝારરે; ૨૬
 તમે ચલાવો તો આપણુ સદુ, જઇ આવીયે પેલી પારરે.
 શ્રી હરી માયા અકમાલક, થયા નાવીક ત્યાંહેરે; ૨૭
 જમુના વિશે નૌકા ચલાવી, બાલા બેઠી મહિરે.
 મધ્ય જમુનામાં ગયું, તે નાવ જોણી વારરે; ૨૮
 તે ક્રુટલી હોડી હતી તેમાં, બરાડું ધણું વારરે.
 પોકાર કરતી પ્રેમદા, મનપ્રગટી રિંતા અપારરે; ૨૯
 શ્રી કૃષ્ણ કેહે નિજવત્ત્ર ધાલો, નાવના છીદ્ર મોઝારરે.
 પછે લાજ સુધી માનુની, અંબર ઉતારયાં સરવરે; ૩૦
 તે નાવના છીદ્રમાં ધાલ્યાં, સુકી મનનો ગર્વરે.
 એટલે આકરમાત આવ્યો, વાયુ અને વરસાતરે; ૩૧
 ડોલવા લાગ્યું નાવ ત્યાં, થયુ અંધકાર અધાતરે.
 ગભરાઈ ગોપી રણિત કરતી, હે કૃષ્ણ કેશવરામરે; ૩૨
 હરી અમે તારે શરણુ છુ, કરે સાહે સંદરશ્યામરે.
 એમ સર્વ અમલા બ્યાકુલી બોધ, કૃષ્ણનિધી જહુવીરરે; ૩૩
 ક્ષણમાં ચલાવી નાવ તે, આવીને અટકી તીરરે.
 જેના નામની નૌકાવડે, જવસિંધુ તરતા જનરે; ૩૪
 તો એમાં યું દુસ્તર પ્રણુને, સમરય શ્રી ભગવનરે.
 પેલાં વત્ત સદુ જલમાં ગયાં, ગોપિજન પામ્યાં લાજરે; ૩૫
 રિંતાગુર અતુરા થઈ, તે જાણુ શ્રી માહારાજરે.
 અમ્યુત અંબર પ્રગટ કરીને, પેહેરાબ્યાં સદુ નારરે; ૩૬
 હરી સહીત ગોકુળમાં ગયાં, વરતિયો જમ જમકારરે.

વલણુ.

જય જયકાર વરતિયો તદા, સહુ પામ્યાં મન આનંદરે;
એવાં નિત્ય ચરિત્ર નવાં કરે છે, ગોકુળમાંહે ગોવિંદરે.

૩૭

અધ્યાય ૨૮

કંકણું ઉઠમું-રાગ ચાતુરીની ચાલ.

- એક સમે શ્રી કૃષ્ણ રમતા, પાસે રહ્યાં છે જસોદામતી;
મણીબંધ એકમાં મોહનજી ઉભા, જેની જોગી નવ જાણે મતી. ૧
- સ્થાનિક શિક્ષામાં દેખાય છે, પ્રતિબિંબ સ્વામસુંદર તથું;
તેની સનમુખ જોધને એણ કરતા, નટવર નાચે અતિ ધણું. ૨
- જગજીવન તેને આલતા નથી, છાંછ ઝાઝાતી પોતા તણી;
જસોદાને કહે મુને આપો કાઢી, રાહ કરતા અતિ ધણી. ૩
- ત્યારે માતા કહે હો મીઠા, એ તો મૂર્તિ તારી દેખાય છે;
શું શામલીયા સંતાપે મુજને, આવો હડીલો કિમ થાય છે. ૪
- મનમોહનજી કહે મારા જેવી, મૂર્તિ બીજી છે નહી;
મીઠ દોષમાં મુજ સમોવડ, કાણે દીઠો છે કહી. ૫
- માટે એ મૂર્તિ કાઢી આપો કરમાં, રમ્યા મુજને માવડી;
એવું કહીને ચેપા લાગ્યા, રીસ માતાને ચઢી. ૬
- ત્યારે જસોદા ધરમાં ગયાં, હરી એકલા ઉભા પ્યારણે;
તે સમે આવ્યાં રાધિકા, રસીયાને જેવા કારણે. ૭
- વ્રજભાણુ ગેષ્પતણી સુતા, માતાતું કીર્તિ નામ છે;
તે તણી તનયા રાધિકા, આહારસીક પૂરણકામ છે. ૮
- જેતું રૂપ અદ્ભુત અંગ અનુપમ, સચી રમા રતિ મદદરયો;
પ્રેમભક્તિ પ્રકાશ કરવા, જન્મ વ્રજમાંહે ધરયો. ૯
- તે રાધાજી આવ્યા તદા, જ્યાં ઉભા હરી નિજ આંગણે;
પાસે આવી પુછતાં પ્રણ, શું મધુર વાણી બજો. ૧૦
- ત્યારે રાધા કહે કેમ રજો મોહન, લેઈ દ્વંદ્વેશુ ભીડિયા;
કટિયે બેસાડી ચુંબન કીડું, અધરદંતે પીડિયા. ૧૧
- પહે રાધા શું જસોદા કહે, મુને પાતલીયો પજવે ધણું;
તુજ ઘેર તેડી જ લાવને, મારે કારણ કરવું ધરતણું. ૧૨
- ત્યારે રાધા આઘ્યાં આધવને, લેઈ આવ્યાં નિજમંદિર વિખે;
હરીને હિદાયે બેસાડીને, ખૂલાવે સ્વામને મુખે. ૧૩

- હિદિળતાં ધણું હાસ્ય કરતી, રૂપ જોષ રસિયાતણું;
કમનીય કોટી મનોજ તતુ, મનદર ગુણગંભીર ધણું. ૧૪
- એવું રૂપ જોષ રાધિકા, રીઝાં હરખ શોક વિષય ધષ્ટ;
માહારૂપ જોષ હરખી તદા, દુખી નાયને નાના લહી. ૧૫
- મન હાવભાવ કટાક્ષથી, રીઝવે રસિયો રીતશુ;
અતિ છખી સુધારસ નેત્ર પાત્રે, પાન કરતી પ્રીતશુ. ૧૬
- મુખ હાસ્ય કરી રાધા કહે, જીવન છે નાહના ધણું;
જો કાંઈક મોટા હોત તો, ધણું યાત કારજ મૂળતણું. ૧૭
- સારે ભાવ જોષ ભામનીતણો, અહાંડપતી મોટા થયા;
રાધિકાથી અધિક વાધ્યા, મોહનજી કરવા મયા. ૧૮
- એવું જોષ વિરમે થયા મનમાં, જાળખીયા નિશ્ચે હરી;
એ પુરુષોત્તમ માતાત છે, મુજ કામના પુરણુ કરી. ૧૯
- પછે આનદે આલિંગન દીધું, મનોરથ પુરણુ થયો;
ધણી પ્રીત વાધી પરસ્પરે, પરિતાપ તન મનનો ગયો. ૨૦
- એમ નંદકુંવરને નિત્ય લાવે, ક્રીડા મનગમતી કરે;
સુંદરી સેવે નાયને અતી, સ્નેહ નિત્ય નવલો ધરે. ૨૧
- તે ચરચા આલી ગોકુલમાં, છાની વાતો ગોપીજન કરે;
ખાધ રાધા કૃષ્ણને પ્રીત ધણી, છે એકાંતક્રીડા આચરે. ૨૨
- એક કહે છે ધણો નાહનો, એ તો માંખણુ ખાવા ન્તય છે;
સારે ખીજી કહે એને ઘેર જામને, મોહન મોટા થાય છે. ૨૩
- તવ ત્રીજી કહે હું માતું નહીં, એ વાત કેમ હોએ ખરી;
ચોથી કહે ધણો નાટયકી, છે માયાવી મોટો હરી. ૨૪
- પાંચમી કહે ખાધ પરમેશ્વર છે, એતું કારણ કો કહે;
જીવે શકટ પૂતના માહાબલ માર્યો, યમભાર્યુન પાયા બલે. ૨૫
- કો સગુણી કહે, કોષ્ટ નિર્ગુણ કહે છે, ગુણાગુણ એને નથી;
એક બ્રહ્મભાષક નીલિપેશ, વેદાત એવું કહે કથી. ૨૬
- મીમાસક કહે કર્મનું, શ્લરૂપ ઈશ્વર છે સદા;
સાંખ્ય તત્વાતીત કહે છે, પ્રકૃતિ પુરુષપર તદા. ૨૭
- વ્યાકરણ સમ્પદાતીત સાધે, વિભક્તિ સરને કરી;
પાતાંજલી અષ્ટાંગ ચોગે, પ્રણવનાદરૂપે હરી. ૨૮
- ન્યાય ઇશ્વર એક સાધે, જુદા જીવ અનેક છે;
એમ સર્વનું સિદ્ધાંત હરી, અધિષ્ઠાન રૂપે એક છે. ૨૯

ઋગવેદિ ઋષિ ; કરાવતા, વિદ્યાન રૂપ ધનુર કહે; ૩૦
 ઉપાસતા કહે છે અથર્વવેદ, શામ ગાન કરી લહે.
 કોઈ કાલો કહે કોઈ ગોરો કહે, કોઈ નાહનો મોટો કહે વળી; ૩૧
 ધણી તર્કના એમ કરે, પણ એનું કારણ કો ન શકે કળી.
 એવા પ્રભુને નિત્ય, રાધા હિંદોલે ઝુલાવતાં; ૩૨
 રહસ્ય સુખ ભોગવે નિશ્ચિન, અધિક લાડ લગાવતાં.
 શ્રી, વંદાવનની કુંજમાં, રવિસુતા તટ કેલી કરે; ૩૩
 નિજ સખી સાથે સ્થામ શામા, શુભ લીલા અનુસરે.
 એ કથા પદ્મપુરાણમાં છે, વ્યાસ વાણી સર્વથા; ૩૪
 માટે શ્રોતાજન સુણો ભાવ ધરીને, સંદેહ નવ કરશે પ્રથા.
 એ રાધા કૃષ્ણ વિહારનો, શણગાર રસ શોભાતણો; ૩૫
 તે નાપકા બેઠે કરીને, ગાયો છે કવિયે ધણો.
 વળી કવિ શ્રી જયદેવજીએ, ગીતગોવિંદ વર્ણવું; ૩૬
 તેમાં રાધા આધવતણી લીલા, અધિક રચના અભિનયું.
 ધણા ખીલ્વમંગળ આદિ વૈષ્ણવ, સાક્ષાત લીલા અનુસરી; ૩૭
 તેણે રાધા કૃષ્ણ વિહાર ગાયો, નવિન પદ રચના કરી.
 મુજ મંદ બુદ્ધિ માટે કાંઈએક, કસ્યો લઘુ વિસ્તાર; ૩૮
 એ રાધા કૃષ્ણ વિહારસુખ છે, લીલા સિંધુ અપાર.
 વલણ,

અપાર લીલા રાધા કૃષ્ણની, કોણે પાર ન પાયરે;
 જેની રવિધર્શજન અન્ય, પ્રેમી જણે એ મહીમાયરે. ૩૯

અધ્યાય ૨૬.

કહ્યું ૩૧ મુ-રાગ મારૂ સોહણી.

શ્રી રાધા કૃષ્ણને પ્રિત ધણી, તે લોકે જાણી પેર;
 નરનારી સહુ વાતો કરે છે, ગોકુલમાં ઘેર ઘેર. ૧
 તે વાત સાંભળી જશોદાજી, વહે વિકૃતસુ વાણ;
 હવે રાધાને ઘેર જર્ઘશ નહીં તું, નિશ્ચે કહું છું જાણ. ૨
 ત્યારે રૂદન કરતા કહે છે કેશવ, નહીં જાઉં હવે માય;
 પછી ગયા નહીં ગોવિંદજી, ત્યારે રાધાને થઈ ચિંતાય. ૩
 થયો વિયોગ દિવસ બે વિલા, અજાજળ કીધું ત્યાગ;
 પછી હરિને મળવાને મીશ આલ્યાં, જળ જરવા મહાભાગ. ૪

- તે સમે ગોવિંદ ગાયો દુહે છે, પ્રભાત કાલે ત્યાંહે; ૫
 દુધનાં બાજન ભરી ભરી, આપે જસોદાના કરમાંહે.
 એટલે ત્યાં રાધાજી આબ્યાં, દીકા દેવમોરાર; ૬
 રાધાને જોઇ માધવ મનમાં, પામ્યા મોદ અપાર.
 ત્યારે પ્રેમે કરી પુરયોત્તમ, યમા વિવહળ રાધાને જોવા; ૭
 તે બાન લુલી ગયા ગાય મુકીને, એણ પ્રપન્ને દોવા.
 કાંઈ રમરણુરહું નહીં સ્વામ મુંદરને, બન્ધો અતુર ચિત્તમોર; ૮
 એક એકનાં મુખચંદ્ર જોવા, યયાં લોચન ચાર ચક્રાર.
 એટલે ત્યાં જસોદાજી આબ્યાં, દીકો પરવશ પુત્ર; ૯
 અરે કૃષ્ણ તું આ શું દુહે છે, સુરભીને મુકી મુત્ર.
 સુણો માતા હું ગાય દોહુ છું, એવું બોલ્યા હરી જાંહે; ૧૦
 ત્યારે દુધનું પાત્ર ભરાયુ, તલ્લણુ વિરમે યયાં મનમાંહે.
 એટલે ત્યાં જસોદાજીયે દીકાં, રાધાને તેણીવાર; ૧૧
 અરે બાઈ તું તારે મારગ જા, કંપમ જિભી મુજ કાર.
 શું કામ છે મુજ પુત્રની સાથે, હવે ન આવીશ આંહે; ૧૨
 એવાં વચન સુણી ગયાં રાધાજી, જલ ભરવાન મુના માંહે.
 ત્યારે મુખલ સુદામા તોફાની, આદે સખા લેઈ નિજસંગ; ૧૩
 જગજીવન જમનાં તટ આવી, ઉભા રહ્યા શ્રીરંગ.
 ત્યાં રાધા માધવ મળ્યાં કુંજમાં, મગ્ન યયાં મનમાંહે; ૧૪
 પછે જમુનાં જલભરી મંદિર આબ્યાં, વિમ્બેગ ટળ્યો ત્યાંહે.
 એક સમે શ્રી રાધાજી, ઉઠ્યાં પ્રાતઃસમે નિરધાર; ૧૫
 દધીમંથન આરંભ કયો, ચિત્ત એચ્છુ નંદકુમાર.
 ત્યારે અલખેલો એચિતો આવીને, જિભા આંગણા માંહે; ૧૬
 પછે કાલી ગોલીમાં વાંસજ ધાલી, મંથન કરતી ત્યાંહે.
 હરી મુર્તિમાં લાગ્યું છે મન, નેત્ર યયાં તણકાર; ૧૭
 ધ્યાનમાંહે એક એકની મુર્તિ, ઠરી રહી નિરધાર.
 એમ આસન બોજન દોહન કરતાં, મોહનમાં મન લાગુ; ૧૮
 પ્રિત પરસ્પર કેલીકલા, રસચિત રહે અનુરાગ.
 શ્રી રાધા કૃષ્ણની લીલા, રસાત્મક વૈષ્ણવ જાણે સાર; ૧૯
 જે વિપત્તિ વિમુખ દુષ્ટખલ, નિંદક તેને નહીં અધિકાર.
 હવે એક સમે ગોવિંદ ગયા છે, ગોપના ઘર મોઝાર; ૨૦
 મહી માંખણની ચોરી કરવા, ધરીયાં રૂપ અપાર.

- ઘેર ઘેરથી સહુ ગોપીએ ઝાલ્યા, સરવે સુંદર રયામ;
પ્રેમદા પુરપોત્તમને લઇને, આવી નંદને ધામ. ૨૧
- સર્વ ગોપિની સાથે ગોવંદ, અનેક રૂપે રસિયો;
જે વિશ્વનો આત્મા એક સ્વતંત્ર, જડ ચૈતનમાં વસીયો. ૨૨
- સર્વની પાસે શ્રીકૃષ્ણ દીકા, જસોદાજીયે ત્યાંહે;
વળી પામણામાં પર્યંક હિંદોલે, પોદયા હરી ધર માંહે. ૨૩
- કંઈ જમતા રમતા ભમતા, દીકા કૃષ્ણ તણાં બહુ રૂપ;
વળી જસોદાજીનો છેડો ઝહીને, અચ્યુત ઉભા અનૂપ. ૨૪
- વલી નંદરાયની તર્જની ઝહીને, બારણેથી ઘેર આવે;
ત્યાં જુખ્યા થઇને રોતા, રસીયો માતાને બોલાવે. ૨૫
- એમ જસોદા આદે ગોપીયે, સર્વે એવું દીકું જપારે;
અનેક રૂપ અચ્યુતનાં જોઇને, વિરમે યયાં સહુ ત્યારે. ૨૬
- પછે શ્રીકૃષ્ણને જોળખીયા, સર્પે આગ્યો ધ્રુવર ભાવ;
ત્યારે એક રૂપે યયા અલબેલોજી, માયા પ્રકાશી માહાવ. ૨૭
- શ્રીહરીયે મન એમ વિચાચું, ન જાણે મુજને ક્ષણ;
હજી લીલા ધણી કરવી છે, માટે ગુપ્તજ રાખ્યો મર્મ. ૨૮
- એમ મોહન સહુના મનમાં, ગમતા રમતા ગોકુલ માંહે;
ગોપીજન કર તાલ વળડે, નિકમ નાચે ત્યાંહે. ૨૯
- કો કહે કૃષ્ણ આવો મુજ મંદિર, આપુ માંખણ ખાવા;
કો કહે મુજ ઘેર બોજન કરજો, નહી દેહ તમને જાવા. ૩૦
- કો કહે આવો વલોર્ણુ વલોવા, કો કહે કુહો મુજ ઘેતું;
કો કહે માર જાલ હીદોલો, હું કર કરજ ગ્રેહેતું. ૩૧
- એમ નંદકુંવરને નારિયો સર્વે, કરાવતી ગૃહકામ;
જમ દારતણી દારાને નચાવે, સુતધાર ઝહી દામ. ૩૨
- મુગ્ધામાતુની મોહો પામીને, મળવા આતુર થાય;
મધ્યા લઇ દૃઢચશુ આંખે, અંતરમાં મુસ્કાય. ૩૩
- પ્રોઠા પ્રીતે પ્રભુને પાલે, વૃદ્ધા વાહલ્ય રાખે;
એમ સર્વ ગોપીયોને હરી વાહલ્યા, પ્રાણજીવન ધનદાખે. ૩૪
- એવી પ્રેમલક્ષણાભક્તિ આગળ, તુચ્છ સકલ સાધન;
એક ભાવને વશ ભગવાનજ વરતે, નથી કારણ કાંઈ અન્ય. ૩૫
- જેમ કામીનીતું મન કામ વિશે, પ્રિય લાગે લોભીને દામ;
એમ હરિ વૈષ્ણવી શુદ્ધિ છે જેની, તે વૈષ્ણવ નિષ્કામ. ૩૬

ભુતલ ભોગથી અહલોક લગી, મન જોતું નવ રાગે;	
જેમ ચિંતામણી પ્રાપ્ત થયો પૂણું, કેમ રૂચી ઉપજે કાચે.	૩૭
એમ અહ્લાનંદમાં મગ્ન થયો, વિષયાનંદ ન ધરે મન;	
પંચામૃત પૂણું આહાર મળ્યો, તે કેમ કરે વાન્તિ અર્શન.	૩૮
એમ પ્રજવાસી જનનું મન, નિશદિન હરિ મુતિમાં ભગતું;	
શ્રી કૃષ્ણ જોયા વિષુ અન્ય પદાર્થ, સ્વપ્નામાં નથી ગમતું.	૩૯
ખારણુ રમતા બંને બાંધવ, જશોદાજી બોલાવે;	
સખા સર્વનો સંગ મુકીને, હરિ હલધર નવ આવે.	૪૦
ઘેર પધારો લાડકવાયા, જન્મ નક્ષત્ર છે આજ;	
આહ્વાણુને ગૌદાનજ આપો, થાયે રડાં કાળ.	૪૧
પછી બંને સુતને સ્નાન કરાવી, પેહેરાબધા શણગાર;	
આહ્વાણુને બોજન કરાવીને, આખ્યાં દાન અપાર.	૪૨
હરિ હલધરશુ નંદરાયજી, બોજન કીધું ત્યાંહે;	
એમ બાળચરિત્ર પવિત્ર કરે છે, ગોવિંદ ગોકુલમાંહે.	૪૩
હવે ગોપ સર્વ ઉપનંદની આદે, નંદશુ બોલ્યા વચન;	
ધણું વિદ્ય થાય છે ગોકુલમાં, માટે જમ વસીયે વ્રંદાવન.	૪૪
ત્યારે સર્વે શકટ ભરીને, ચાલ્યા વ્રંદાવન મોઝાર;	
ગોકુલથી ગોપી સહુ ચાલી, સજી અંગે-શણગાર.	૪૫
પછી વ્રંદાવનમાં વસીયાં સર્વે, પ્રજવાસી આનંદ;	
સહુથી મોટું શિખીર કરીને, ત્યાં રહ્યા પોતે નંદ.	૪૬
સધનવૃક્ષની છાયા નિચે, કસ્યા ગૌના વાડા;	
એમ સુખ પામીને વ્રંદાવનમાં, વસીયા કાંઈએક દહાડા.	૪૭
પછી કુમાર વયમાં કૃષ્ણ, થયા છે પંચવરસનો જાણ;	
ત્યારે સર્વે ગોપી જશોદાને, કહે છે મધુરી વાણ.	૪૮
હવે કૃષ્ણને મોકલો વચ્ચ આરવા, વ્રંદાવનમાં આજ;	
એ અમને ધણું સંતાપે છે, નથી કરવા દેતો કાળ.	૪૯
ત્યારે શુભ મહર્ત જોઈ માતાયે, મોહોલિખવ કીધો ત્યાંહે;	
હરિ હલધરને વચ્ચ આરવા, મોકલ્યા વનમાંહે.	૫૦
બહુ વિધના શણગારજ પેસ્યા, જોઈકાઓ ઘડી હાથ;	
શ્રીરંગ વાંસલી લેધને ચાલ્યા, ગોપ બાલકની સાથ.	૫૧
નાનાં નાનાં વચ્છજ છોડ્યાં, નાના સખા છે સંગ;	
નાના નટવર વ્રંદાવનમાં, રમત કરે શ્રીરંગ.	૫૨

વલણ.

શ્રીરંગ અદ્ભુત અંગ શોભે, પ્રદાવન મોઝારે;
તે સમે શોભા યાય ધણેરી, તેના કંઈ વિસ્તારે. ૫૩

અધ્યાય ૩૦

કંકણું ડર મું-રાગ સોરઠ.

વિકૃત વચ્ચે ચરાવતા, પ્રદાવન મોઝારે;
ગોપના બાળક સંગમાં, શોભે તન શણગાર. વિકૃત ૧
વાણી વાળે અતિ ધણારે, વેણુ નાદ રસાલ;
છત્ર આમર પલ્લવતણું, ધરતા ગોપનાં બાલ. વિકૃત ૨
અનેક વૃક્ષ વિરાજતાંરે, અશોક આબલી અંબ;
શાલ ને તાલ તમાલ છે, કદલી કેર કદમ. વિકૃત ૩
અશ્વત્થ વટ ને વરશલીરે, દાઢિમ દ્રાક્ષ અખોડ;
શ્રીફલી ફાફલી ફારસી ચાર, ચંપક છેડ. વિકૃત ૪
જંબુ પલાસ ને પાડલીરે, લીંબુ લીંબના સંગ;
કપિય બિલી ને બદામડી, બદ્રી બકુલ લવંગ. વિકૃત ૫
કરેણુ કમરખ કરમદીરે, આરેક ને ખજુર;
અશોક કેશુ ને કેતકી, પુષ્પ પરિમલ પૂર. વિકૃત ૬
મુચકંદ મરવો ને મોગરો, ચંદન રાયમંદાર;
મધુખીરણી પરીકર લસે, કલ્પવૃક્ષ કેદાર. વિકૃત ૭
ગરુડવૃક્ષાં ઉંચા ધણારે, અરજનિયો અંછર;
જામફલી દેવદાર છે, ખારીજત કરીર. વિકૃત ૮
અગર તગર ને ધલાયચી, રાયચંપક માતુલિંગ;
સરસ ફણસ ને ટીમર, વેત્રવેણુ ઉતંગ. વિકૃત ૯
ધુલરગુંદી ને ગંગડીરે, પાકરી ને પટાલ;
મદનફલી ને હરીતકી, જામ જુષ ઝંઝોલ. વિકૃત ૧૦
તુલસીના પ્રદે વિરાજતારે, કનકવેલી કલાર;
નાગરવેલી શતપત્રીકા, પૂલ્યાં પૂલ અપાર. વિકૃત ૧૧
મનોરમા મધુમાધવીરે, અતસી અનુરાગ;
ગુલાબ ગુન્ના માલતી, પદ્મની પદ્મરાગ. વિકૃત ૧૨
વૃક્ષ ઊપર વેલી અઢેરે, પૂલ્યાં પૂલ સુગંધ;
મધુકર ગંજો અતિ ધણુ, સુરલી ત્રીગુણુ અર્બંધ. વિકૃત ૧૩

ખટ પ્રતિ શખે કીરળદુ ધુમે, બોલે મધુરા મોર;	વિકૃત્ત૦	૧૪
હંસ કારંડવ દોષીલા, ચક્રવાક ચક્રાર.		
કપોત ખંજન સારીકારે, સારસ અવર્તસ;	વિકૃત્ત૦	૧૫
શખે બોલે છે સોહામણા, જાળે દેવના અંશ.		
મરકટ મૃગ કપી કુદતારે, કરે ક્રીડા અપાર;	વિકૃત્ત૦	૧૬
નીરવૈરથી વીચરે સદુ, જ્યાં નંદકુમાર.		
એવું મંદાવન શોભતુરે, ફલ ફલ સધન;	વિકૃત્ત૦	૧૭
જમુનાતટ રજિયામણુ, વેહે છે જલ પાવન.		
ગોવરધન ગિરી કંદારે, ત્રણુ ગુહ્ય દરીત;	વિકૃત્ત૦	૧૮
ગોપાસે ઝરણાં ઝરે, પશુ પક્ષી અમીત.		
ગોવા વનમાં વચ્છ ચરાવતારે, નંદ રાજકુમાર;	વિકૃત્ત૦	૧૯
ગોપના બાલક સંગમાં, રમે દેવ મોરાર.		
વાલો વળડે વાંસલીર, ગાય નાચે ગોવાલ;	વિકૃત્ત૦	૨૦
સ્વર સદુ સાથે પુરતા, વળડે કરતાલ.		
કોઈ બીલાંને આમકારે, અરક ફલ છે અપાર;	વિકૃત્ત૦	૨૧
લેધને પરસ્પર મારતા, કરતા કીલકાર.		
ત્રવજ કરીને વદાડતારે, ગોવાલને ત્યાંહે;	વિકૃત્ત૦	૨૨
કપીની પેરે કુદતા, તર શાખામાંહે.		
કોકીલ હંસ મધૂર તણારે, સુણી શખે રસાલ;	વિકૃત્ત૦	૨૩
તેની પુંઠલ તેવું બોલતા, પોતે શ્રી ગોવાલ.		
એમ દિવસે વચ્છચરાવતારે, આવે સાંઝે ઘેર;	વિકૃત્ત૦	૨૪
નિત્ય નિત્ય લીલા નવી કરે, કોઈ ના જાણે પેર.		

વલણુ.

પેર ના જાણે પુરષોત્તમની, દેવ જીવે આકાશરે;
એમ નિતનિત પ્રત્યે મંદાવનમાં, કરતા વિવિધી વિલાસરે. ૨૫

અધ્યાય ૩૧,

કડવું ૩૩ મું-રાગ ધન્યાસરી;

યયા પંચ વરસના શ્રી પરમેશજી, કુમાર અવસ્થા નટવર વેશજી;
વચ્છ ચરાવા વનમાં જાયજી, માતા પિતાને દરખ ન માયજી. ૧

કાવ્ય.

હરખે કરી હરીને ધરાવે, વિધવિધના શયુગાર;	
કામલ પદ ધુધરા ધમકે, કિકણી રણકાર.	૨
સહુ ગોપના શીશુસંગમાં, શ્રીકૃષ્ણ ને બલવીર;	
જાઈ વત્સ વેગે આવીયા, મિત્રતા કરી તીર.	૩
કરતા ધણી લાં બાલચેષ્ટ, ધરતા ધાતુ અંગ;	
વનમાલ'તુલસી પુષ્પ ગુંબ્યા, ભૂષણ નાના રંગ.	૪
એવામાં એક અસુર આબ્યો, વત્સાસુર તેનું નામ;	
તે વત્સના રોળામાહે પેટો, વત્સ રૂપ યષ્ઠ અભિરામ.	૫
તે આલખ્યો અંતરજામીયે, જે અસુર આબ્યો આંહે;	
બલદેવને દેખાડીયો, સમસ્ત કરીને લાંહે.	૬
પછે હલવે હલવે આલીયા, વત્સમંડલમાં પ્રજરાય;	
પાછલ જાળને પુંછ સાથે, શલાઃ પશ્ચિમ પાપ.	૭
હધુ લાલવતા કરી ફેરબ્યો, મસ્તક ઉપર મોરાર;	
કપીય તરની સાથે પહોળો, થયો ચુરણ તેણીવાર.	૮
કપીય ફલ પડીયાં ધણી, ત્યારે હરખ્યા સહુ ગોવાલ;	
મલો ભલો કહી વખાણો, ફલ આપ સર્વે બાલ.	૯
એમ અસુર પાબ્યો મરણ, કરતા દેવ જયજયકાર;	
હરી ઉપર વૃષ્ટી પુષ્પની કરે, હુંદલી નાદ અપાર.	૧૦
વળી એક સમે ગોવાલ સહુ, ગયા જમુનાજીને તીર;	
મધ્યાહ્નકાલ સમે થયો, વત્સને પાતા નીર.	૧૧
લાં બહાસુર બક રૂપ ધરિયું, ઉજ્જવલ પ્રીદ અંગ;	
મિત્ર* તનયા તીર બેઠો, પુષ્પ પરવત રૂંગ.	૧૨
ગોવાલ-મંડલ માંહે તે, જોતો હવો મતિમહ;	
તેણે તીક્ષ્ણ અંચુયે ઝડીને, આત્મા શ્રી ગોવિંદ.	૧૩
તે દેખીને બલીભદ્ર આદે, રૂપે બાલક રૂદ;	
બાધ કૃષ્ણ ગળીયા પક્ષીયે, એમ કહી કરે આર્કશ.	૧૪

* મૂળ બે પ્રતમાં અત્રે 'તમારી' શબ્દ છે, પણ તે આ રચને બધેજ સત્તા નહીં હોવાથી એક ત્રીજા પ્રત, જે ઘણી સુદ્ધ છે તેમાં 'મિત્ર' શબ્દ છે તે કાયમ રાખ્યો છે. મિત્રતનયા તે યમુના-મિત્ર સર્વજનું નામ છે. જે 'તમારી' શબ્દ રાખીએ તો આલી સકે: વત્સ=અધિકારતેનો અરિ કેહેતાં યતુ=અધિકારનો યતુ બહાસુર. બલો યોગો-હજો હોય તેથી તેને તમારી કવિએ કહ્યો હોય તો તે પણ યોગ્ય છે. પરંતુ તે સર્વ રીતે યત્નો શબ્દ નથી.

તે બકતણા દંઠમાં, દેશવ ગયા જેણીવાર;	
ત્યારે અઝી રૂપે થયા અમ્યુત, કાઠી નાખ્યા છે બાહાર.	૧૫
પછે ક્રોધ કરીને મારતો હરી, અંગને ચમ્પુ અમુર;	
હરીયે ચંચુ ઝાલી જુગલ, કરથી ચીચો પક્ષી ફૂર.	૧૬
ગયા પ્રાણ તે બક અમુરના, હરખિયા ગોપ કુમાર;	
હરિ ઉગર્યા મૃત્યુના મુખથી, કરે જપજપકાર.	૧૭
જેમ પ્રાણ આવે દેહ વિશે, ઇંદ્રીયો થાય સચેત;	
એમ કુશળ દેખી કૃષ્ણને મન, ઉપન્યું અતિ હેત.	૧૮
વનમાલી ઉપર પુષ્પવૃટ્ટી, કરે હરખી દેવ;	
બકીતણો બંધુ બકાસુર, હરિયે હણ્યો તતખેવ.	૧૯
પછી સાંઝ પડીદિન આયમ્યો, તત્પર થયા સદુલ્લાહે;	
વત્સ વાળી વળ્યા વિદુલ, આવિયા મનમાંહે.	૨૦
વત્સાસુર ને બકાસુર બે, હણ્યા શ્રી ગોપાળ;	
તે પરસ્પર કહેતા હવા, ગોપની આગલ બાળ.	૨૧
તે સુણી સર્વે ગોપ ગોપી, થયાં વિસ્મય મન;	
કુશળ દેખી કૃષ્ણને, પ્રકુલ્લીત થયાં લેખન.	૨૨
નંદાદિ આદે મળી વિચારે, હવે એ ઉત્પાત;	
ધણા અસુર નિત્ય આવતા, પુત્રને કરવા ધાત.	૨૩
આશ્ચર્ય મોઢું એક છે, જે આવે કરવા વિધન;	
તે તેને પાપે કરીને, પામતા અસુર પતન.	૨૪
જેમ દીપમાહે પતંગ પડતાં, થાય બરમાકાર;	
એમ કપટ કરતાં કૃષ્ણસુ, પામે મરણ નિરધાર.	૨૫
અહો નિગમવાદીતણી, વાણી સત્ય છે સાક્ષાત;	
ગર્જે કહ્યું તે પ્રમાણે, આ કુંવરની છે વાત.	૨૬
એ પ્રમાણે ગોકુલ નિવાસી, કરે નિત્ય વિચાર;	
અહોરાત્રિ ગુણ ગોવિંદના, ગાતાં સકળ નરનાર.	૨૭

વલણુ.

નરનારી મન આનંદ પામે, ગાતાં કૃષ્ણ ચરિત્રે;	
તે સાંભળતાં સુખ ઉપજે, ને પાપી થાય પવિત્રે.	૨૮

અધ્યાયં ૩૨.

કડવું ૩૪ સું-રાગ મારૂ.

સુણો શ્રોતા વિવેકી જન, રહી કૃષ્ણ કથા પાવન;	
વેહેલા ઉઠ્યા શ્રીગોપાલ, તેજા સકલ ગોપના બાલ.	૧
કૃષ્ણ કહે વિચારી મનમાં, આજ બોજન કરીશું વનમાં;	
માટે બાધાં લેજો સહુ સંગ, એવી આજ્ઞા કરી શ્રીરંગ.	૨
પછી શુંગ વનરૂપું સ્થામે, આવી મળ્યા બાળક તે ક્ષમે;	
બંસી શુંગ વેત્ર ડંડનીકાં, તેણે ભરાવ્યાં ખાવાનાં સિકાં.	૩
ચાહ્યા સર્વે યદ સાવધાન, બલદેવ સહીત ભગવાન;	
કીધાં આગલ નાનાં વચ્ચ, પુઠે ચાહ્યા બાલક ચૈ સ્વચ્ચ.*	૪
નિજ નિજ સુતને સહુ નાર, પેહેરાવ્યા છે વિવિધ રાણુગાર;	
ગોપ વત્સ સમાજ સઘનમાં, આવ્યા વિઠલ ત્રંદાવનમાં.	૫
વચ્ચરૂપ ઝાપી અવતાર, તેને પાસે છે જગદાધાર;	
કરતા તે ધણાં બાલચરિત્ર, જેતું કીર્તન પુણ્ય પવિત્ર.	૬
ફલ ફૂલ નવા તુરસંગે, તેનાં ભૂપણ ધરતા અંગે;	
શિર મોરનાં પીચ્છ વિચિત્ર, તનમાં ધાતુતણાં કરે ચિત્ર.	૭
એક એકની વસ્તુ ચોરે, છળભેદ કરીને નીહોરે;	
જેમ ભ્રમર કરે ગુંભર, તેમ ગુંજે છે ગોપ કુમાર.	૮
નીલકંઠ, કલા કરી નાચે, તેતું તત્ત્વ કરી ચિતરાચે;	
ઉડે આકાશે પક્ષી જાય, તેની છાયામાં સત્ત્વ ધાય.	૯
તરૂપર વાનર બેઠા જાણે, તેનાં પુછ મહીને તાણે;	
કપી કોપે દેખાડે દંત, તેની સન્મુખ ચેષ્ટા કરંત.	૧૦
બક બેઠા ધરીને ધ્યાન, યાય તદવત્ તે સમાન;	
જેને વેદ કહે છે બલ, જેનો જોગી ન જાણે મર્મ.	૧૧
તે પ્રભુએ ધસ્યો અવતાર, કરતા શિશુની લીલા અપાર;	
ત્યારે ભુખ્યા યયા ગોવાલ, આવ્યા જમુનાં તીરે તતકાલ.	૧૨
મધ્યાહન સમો થયો ત્યાંહે, બેઠા સઘન વૃક્ષની છાંહે;	
કરી મંડલી સર્વ ગોવાલ, મધ્યે બેઠા શ્રી ગોપાલ.	૧૩
જેમ કમલ કરણીકા માંહે, સ્યામ સિલીમુખ શોભે ત્યાંહે;	
સિદ્ધ પુઠળ સાધક જયમ, મધ્યે મોહન શોભે ત્વમ.	૧૪

* એક પ્રતમાં 'વચ્ચ'ને બદલે 'વત્સ' ને 'સ્વચ્ચ'ને બદલે 'સ્વસ્થ' છે.

- જેવા દેવની મધ્યે ઇંદ્ર, જેમ તારામંડલમાં ચંદ્ર;
 માનસરોવર વેણીત હંસ, જેમ શોભે હરી અવતંસ. ૧૫
- પોત પોતાનું બોજન જોઈ, જોઈ સર્વે છોડીને તેહ;
 કોઈ લાડુ પુરી દહી બાત, કોઈને સાથુવે છે પય સાય. ૧૬
- કોઈ માંખાચુ રોટી સંગ, માલખુડા મનોહર રંગ;
 કોઈ ધુધરી ગોધુમ કેરી, દુધ પડવામાં ખાંડ ધણેરી. ૧૭
- કેરી કેર બીંધુનાં અઘાણાં, બહુ પ્રકારનાં વીજન આણાં;
 કરે બોજન ભેગુ કરીને, ચખાડે છે ગોવાલ હરીને. ૧૮
- મારી માતાયે હાસ વધારી, આ જો કૃષ્ણ કેવી છે સારી;
 જુવો પુરી કેવી છે સુવાળી, મારી રોટી કેવી છે રૂપાળી. ૧૯
- લેની કૃષ્ણ કમોદનો કર, ઘ્રત સાકરમાં પયપૂર;
 પોતે ખાપ હરીને ચખાડે, કરી કવલ કેશવને જખાડે. ૨૦
- ગોવિંદ ગોવાલના સુખમાં, ધાલે આસ કરી મહા સુખમાં;
 અંચુલી કેરી સંધીમાંહે, અઘાંણાં ધાલ્યાં છે ધણાં ત્યાંહે. ૨૧
- કોઈ પાત્રમાં કોઈએક પત્ર, કોઈ ઊપલ શીલાપર તત્ર;
 કોઈ કમલપત્ર મન ગમતા, કોઈ વજ્રમાં લેખને જમતા. ૨૨
- તે ક્ષમે સહુ નીરજર ત્યાંહે, જુવે બેથી વિમાનજ માંહે;
 પરમેષ્ઠિ કહે બ્રહ્મપદ તુમ્હ, પ્રદાવનમાં હું યાગી વમ્હ. ૨૩
- ઇંદ્ર કહે કરે પુણ્ય અપાર, થાયે ગોકુળમાં અવતાર;
 રવી ચંદ્ર કહે શું કરશુ પાપ, નિત્ય જમણુજ કરીયે આપ. ૨૪
- જો યજ્ઞયે ગોપ મુખી પ્રમાદ, બલે પ્રજુનો ઉચિષ્ઠ પ્રસાદ;
 જગ ભોક્તા જગતના ધણ, તે પ્રજુ આરોગે છે ઉચિષ્ઠ. ૨૫
- અહોભાગ્ય તણો નહી પાર, ધન્ય જન્મ એ ગોપકુમાર;
 પછે દેવે વિચારયું મન, આપણુ સહુ યાઓ જલચર જન. ૨૬
- હરી જમનાં જલની માંહે, આવશે ધોવા કરમુખ ત્યાંહે;
 ત્યાં પ્રસાદતણો કણુ મળશે, ત્યારે આપણાં અધ સહુ ટળશે. ૨૭
- એવો કરી વિચાર સુરસ્પન્ધ, જમનાંમાં રહ્યા યે મન્ધ કન્ધ;
 તે જાણુ હરીયે નીરવાણુ, બોલ્યા બાલક સાથે વાણુ. ૨૮
- અધ્યા જમનાં નવ જશે ક્રોધ, લુહો કામલીયે કર સોય;
 લાગી હોય તુપા જલ કેરી, તો પીયો પય હાસ ધણેરી. ૨૯
- એવી આરા કરી જહુનાય, સરવે કર લોહાં કામલી સાય;
 દેવ યાડ્યા જોઈને વાટ, ના આળ્યા હરી જમનાને ઘાટ. ૩૦

માહાપ્રસાદનો મહીમા અપાર, દેવને નથી એ અધિકાર;	
જેનું ભોગ વિશે છે મન, પરનો જય નવ થાય સદન.	૩૧
તેનું કેમ કરે હરિ ઈષ્ટ, તેને કેમ માને હરિ શિષ્ટ;	
ગવે ભરેલા હતા દેવ, તેનો તોજો અહમેવ.	૩૨
પછે વિમુખ થઈ સુર સર્વ, ગયા સ્વર્ગમાં મુકી ગર્વ;	
હરી ઉઠા કરી ભોજન, વળી વચ્છ ચરાવે વન.	૩૩
કચ્ચો વિટલે વેણુ નાદ, સર્વે મોઢાં સુષ્ણિને સાદ;	
મંદાવન મળ ભૂમિ માંહે, પ્રભુ પ્રગટ યમા છે જ્યાંહે.	૩૪
તે દિવસથી સર્વે લોક, શમ ચિત્ત સુખી ગત રોક;	
ગૌ બાધ ને સર્પ નકુલ, નીર વૈર ચરે અનુકુલ.	૩૫
ગજ કેસરી મુખક મંજર, રમતાં સહુ એકજ ઠાર;	
એવી લીલા કરી ભગવાન, જેનું જોગી ધરે ઈ ધ્યાન.	૩૬
પછે અસ્ત થયો છે બાણ, સહુને આરા કરી ભગવાન;	
સંધ્યા સમે વચ્છને વાળી, પધાર્યા મનમાં વનમાલી.	૩૭
નિજપુત્રને લોચન નીરખે, જસોદા જોઈ મનમાં હરખે;	
પ્રભુને પધરાવ્યા પ્રીતે, આરતી વારતી શુભ રીતે.	૩૮
અબલા ધણી આશીશ ભાખે, રાધ લુણુ ઉતારી નાખે;	
હજી જલથી કરાવ્યું સ્નાન, જમાણા જુગતે ભગવાન.	૩૯
સુખ સેજે સુવાળા રથામ, શ્રીકૃષ્ણ તથા બલરામ;	
એવી લીલા કરે નિત્યમેવ, જેનો મર્મ ન જાણે દેવ.	૪૦

વલણુ.

નવ મર્મ જાણે દેવતા એવી, અદ્ભુત લીલા વિચિત્રે;	
કહે દાસ ગીરિધર સુણો ઓતા, પાવન કૃષ્ણ ચરિત્રે.	૪૧

અધ્યાય ૨૩.

કહવું ૩૫ મું-રાગ ધવલ ધન્યાશ્રી.

પ્રાતઃ સમે પુરષોત્તમ ઉઠ્યા, તેજાબા સર્વ સખાયજ;	
પોતપોતાનું સાહીત્ય લખે, વચ્છ ચરાવા જાય. લીલા નૌતમ છે.	૧
અંગ આભૂષણ અંગર ધરીયાં, વેગ વાંસલી હાયજ;	
શૃંગી નાદ કરીને ચાલ્યા, બાલક સહુ હરી સાથ. લીલા.	૨

તંત વીતંત ને ધન સુસ્વરથી, વાજ્ર વાજે અપારથ; લીલા ૩
 ઘંટાવનમાં વચ્ચ ચરાવે, વિશ્વ તણે આધાર. લીલા ૪
 વ્યાધ પ્રપભ ને હરણી સિંહ ગજ, ધરતા રૂપ ગોવાલથ; લીલા ૫
 પશુ પક્ષીની કીડા કરતા, હરી સંગ રમતા જાલ. લીલા ૬
 વન પાતુનાં જૂપણુ ધરતા, કરતા વિવિધ વિલાસથ; લીલા ૭
 કુસુમિતવન ખગમગ પશુ કીડે, ત્રિવિધી પવન સુખ રાસ. લીલા ૮
 સંસારનાં સુખ ત્યાગ કરે છે, જેને ઠાજે ભોગીથ; લીલા ૯
 મન ઇન્દ્રિવાયુ રોધ કરીને, બજતા બ્રહ્મરસ ભોગી. લીલા ૧૦
 તે પ્રભુ નટવર વેશ ધરીને, રમતા જાલક સાપથ; લીલા ૧૧
 અહોભાગ્ય મોટું એ ગોપનું, હરી વશ કીધા હાથ, લીલા ૧૨
 મહત પુણ્ય એ પ્રજવાશીનું, તુલના કા નવ આવેથ; લીલા ૧૩
 એમ જાલ વિનોદ કરે જલ મોહન, વનમાં વચ્ચ ચરાવે. લીલા ૧૪
 ત્યારે કંસે મૈત્ર્યો અસુર અગાસુર, મહા કપટી રણધીરથ; લીલા ૧૫
 અજગર રૂપ ધરીને આબો, બાળીબકનો લધુવીર. લીલા ૧૬
 એક યોજન લાંબો થઇ પડીયો, પરવત સરખો પ્રોદથ; લીલા ૧૭
 ગિરી શુક્રાસુ વદન વિકાશી, અંધકાર મહા ક્રોધ. લીલા ૧૮
 એક અધર ધરણીસુ અટક્યો, ખીજે ગયો આકાશથ; લીલા ૧૯
 શ્વાસ ઉંચુ અગ્નિજ્વાલા સમ, ચાલે ધણી દુરવાસ. લીલા ૨૦
 દંત ગિરીના શૃંગ સરીખા, હાલો વચ્ચ સમાનથ; લીલા ૨૧
 એવો અજગર અસુર થયો છે, દીઠો શ્રી ભગવાન. લીલા ૨૨
 જેમ ડુંગર ઉપર દવ બળતો હોય, એવાં લોચન ઝલકેથ; લીલા ૨૩
 તડિત લતા કે કાલ ખડ્ગ સમ, છબ્હા મુખમાં લલકે. લીલા ૨૪
 મોટી શુક્રા જાણીને પ્રવેશો, તે માંહે વચ્ચ ગોવાલથ; લીલા ૨૫
 (અસુર) હરી હલધરની વાટ જીવે, નથી ખીડતો વદન કરાલ. લીલા ૨૬
 પશુ જાલક અંતર અકલાપાં, માંહે ધણો અંધકારથ; લીલા ૨૭
 હે કૃષ્ણ કૃષ્ણ માહાબાહો, અમને ઉગારો આણીવાર. લીલા ૨૮
 શરણાંગત વત્સલ છે શ્રીપતી, સખાતણું દુઃખ જાણીથ; લીલા ૨૯
 અજગરના મુખમાંહે પ્રવેશ્યા, પોતે પુરુષપુરાણી. લીલા ૩૦
 પછે માંહે જમને અંગ વધાચું, વિશ્વરૂપ અવિનાશથ; લીલા ૩૧
 કરણ નાસિકા કંઠ રૂધાચ, બંધ થયો છે શ્વાસ. લીલા ૩૨
 આકાશમાં રહી દેવ જીવે છે, કરતા હાકારથ; લીલા ૩૩
 પુર્યોત્તમ પેદા તે દીક્ષા, અજગર ઉદર મોઝાર. લીલા ૩૪

જ્યારે પાતલીયાજી પુછે યયા, ત્યારે પીડા પામ્યો તંનજી;
 અજગર અસુર અતિ અકલાયો, ગભરાયો ઘણું મન, લીલાં ૧૯
 ભમવા લાગ્યો જુર ભુતલમાં, નેત્ર નીકળી પડીયાંજી;
 પોહોળું મુખ પ્રવેદ થયો છે, ત્વચ્ચ વિશે તડતડીયા. લીલાં ૨૦
 અતિ ક્રોધે માઠા વજ્રસમુ તન, કઠીણ કચ્છું શ્રીરંગજી;
 ફાટે પાકું કુટ જયા, એમ ફાડું અસુરનું અંગ. લીલાં ૨૧
 પ્રાણ ગયા તે પાપીકેરા, નીકળ્યું તેજ પ્રકાશજી;
 તે હરિના મુખમાંહે પ્રવેશ્યું, દેવ જીવે આકાશ. લીલાં ૨૨
 પછી સુચિંત વચ્છ ગોવાળસકલને, સજીવનકીર્ધા સ્થામજી;
 અમૃત દૃષ્ટિયે કરી જોયું, અભય યયા અભિરામ. લીલાં ૨૩
 પુષ્પવૃષ્ટિ વનમાલી ઉપર, દેવના હુંદભી નાદજી;
 મુનિવર જમજમકાર કરીને, દેતા આશીર્વાદ. લીલાં ૨૪
 અપ્સરા નૃત્ય કરે આનંદે, ગાંધર્વ કિન્નર ગાયજી;
 વાજ્ર વાજે બહુ વિધનાં, કચ્છાં મંગળ જમનીધૂન યાય. લીલાં ૨૫
 તે શબ્દ વાજ્રતણી ધૂની, ગઈ સત્યલોક મોઝરજી;
 તે ધૂની સુણીને વિરમય પામ્યા, જાણજી તેણીવાર. લીલાં ૨૬
 તે અજગર ફેર ચર્મ સુકાયું, રહ્યું વનમાં બહુ ઠાળજી;
 ગોવાલને રંખાને સાર, ગુહા યઈ છે વિશાળ. લીલાં ૨૭
 એ લીલા કૌમારતણી, તે પોગડ વયમાં જાણીજી;
 આશ્ચર્ય મોહું એક વરસલગી, કોણે પ્રતિત ન આણી. લીલાં ૨૮
 પંચ વરસનો પુત્ર યાય, તે કુમારવયનો જાણોજી;
 પછી છઠ્ઠાથી તે દશ સુધી, એ પોગડ વય પરમાણો. લીલાં ૨૯
 પંચ વરસ પુરણ યતાં, હરિયે માચ્યો અગાસુર એહજી;
 તે એક વરસ પછી વ્રજમાં, સહુને કહ્યું ગોવાલે તેહ. લીલાં ૩૦
 તે સધે નિવૃત્તી કરવાને, કહું વચ્છહરણ કયાવજી;
 તે સાંભળતાં નર ને નારી, પાપી પાવન યાયજી. લીલાં ૩૧

વલણ.

પાપી પાવન યાય સુણતાં, એવો દરિ લીલાને મહિમાયરે;
 આ લોકે સુખ ભોગવે, ને અંતે મોક્ષ પતાયરે. ૩૨

અધ્યાય ૩૪.

કહવું ૩૬ મું-રાગ આશાવરી.

શ્રીકૃષ્ણે અગાસુર અજગર માર્યો, હિંગાર્યાં વચ્છગોવાલ;	૧
પછે સરવેને તેડી જમનાં તીરે, આબ્યા શ્રી ગોપાલ.	૨
મધ્યાહન કાલ દવો તેણી વેળા, યયા યુષ્કીત જાણુ;	૩
ભોજનને અતિ કાલ થયો, સહુ બોલ્યા હરીશુ વાણુ.	૪
હે હે હલધર હે કૃષ્ણ મહાશુભ, ભોજન કીજે આંહે;	૫
આ જમનાં જલનું પાન કરીને, વચ્છચરશે વન માંહે.	૬
તે વચન સુણી તરણીતનયા તટ, સુંદર બોમી વિશાલ;	૭
એક કદંબ વૃક્ષની છાયા, નીચે બેઠા શ્રી ગોપાલ.	૮
પોત પોતાનાં સિંકાં છોડ્યાં, તેમાંથી કાઢ્યાં પાન;	૯
હરી હલધરને મધે લેછને, બેઠા બાલક માન.	૧૦
કોઇએક પત્રમાં કોઇએક પુષ્પમાં, કો પલ્લવ મોઝાર;	૧૧
કો પાપાણુ શીલાપર મુકે, કો સિંકામાં સાર.	૧૨
એમ નાનાવિધિનાં પાત્ર કરીને, જમતા સરવે સમાન;	૧૩
ચૌદ લોકના ભોગ ન લે તે, સાચ જમે ભગવાન.	૧૪
માંહેમાં નિજ ભોજન કેરા, સ્વાદ ચખાડે હરીને;	૧૫
સરવનું મન રાખે મોહનજી, લેતા હેત કરીને.	૧૬
જે જગજીવન જણે દુર્લભ, જગતજીવા ભોક્તારે;	૧૭
કટીબંધમાં મોરલી ખોશી, જમતા જમદાધાર.	૧૮
વામ કક્ષમાં શૃંગ વેત્રધરી, લવણ મરી બેલી;	૧૯
હધી આદનનો કવલ વિરાજે, ડાબે હાથ દયેલી.	૨૦
અદ્રક ખીલ્વની આઢે અયાંણાં, અંગુલી વીચમાં રાખ્યાં;	૨૧
ખારાં ખાટાં તીખાં મીઠાં, સહુનાં બંજન ચાખ્યાં.	૨૨
સ્વર્ગલોકના વાશી હરીને, જોતા ભરી લોચન;	૨૩
ગોવાલ કેરે ભાગ્ય વિખાણે, કેહેતા હવા ધનધન્ય.	૨૪
શું અનેક જન્મ લગી તપ કરીધુ, વા સેવ્યાં તીર્થ સમસ્ત;	૨૫
વા વેણી સંજમ રનાન કર્યુ, શુ હીમાલે ગાલ્યાં અસ્ત.	૨૬
મહાપુણ્યે ભગવાન થયા વશ, માધવ જેના મિત્ર;	૨૭
એમ સરાહના કરતા સુર સર્વે, જોતા કૃષ્ણ ચરિત્ર.	૨૮
તે સમે પ્રહ્લા ગુપ્ત રહ્યા છે, ચર્યા જેવા કાળ;	૨૯
એ નારાયણ અવતરીયા છે, તેની કંઈ પરીક્ષા આજ.	૩૦

શકટ પૂતના તુણાવર્ત માસ્યો, અમાસુર હણીયો જેહ;	
તેણે કરીને પ્રતીત ન આવે, ન ઈશ્વર માતુ એહ.	૧૬
એ અંશ રૂપ શીકૃષ્ણ હશે, કે છે પુરણ અવતાર;	
એમ પુરુષોત્તમની પરીક્ષા લેવા, કસ્યો વિધીયે વિચાર.	૧૭
પેલાં વચ્ચ ચરતાં દુર ગયાં છે, હસ્યાં વિધીયે ત્યાંહે;	
કંઈ ધૂઢ ઠેકાણે ગુપ્તજ રાખ્યાં, માયાના આત્મણ માહે.	૧૮
ત્યારેગોવાલ કહે હો ગોવિંદ, આપણા વચ્ચ નથી દેખાતા;	
એમ કાઠ ઊઝી કરી જોતા, સર્વે આકુલ બ્યાકુલ યાતા.	૧૯
ત્યારે બાલક સહુ ચિંતાવુર જણી, બોલ્યા ભયટાલી;	
અરે મિત્ર તમો કરો બોજન, હું વચ્ચને લાવુ વાળી.	૨૦
ગોવાલ કહે તમો આવશે ત્યારે, અમે કરીશું બોજન;	
પછે કરમાં કવલ લઈ કૃષ્ણજ આસ્થા, વચ્ચ શોધતા વન.	૨૧
ત્યારે ધાત્રયે અંતરધ્યાન કરા, સહુ બાલક તેણીવાર;	
એમ વચ્ચ ગોવાલ હરિ ગયા બ્રહ્મા, સત્યસોક મોહાર.	૨૨
વચ્ચ શોધી વનમાલી આઠ્યા, પૂર્વસ્થલ પરબ્રહ્મ;	
ત્યાં નવ દીક્ષા ગોપના બાલક, સમજ્યા શ્રીહરી મર્મ.	૨૩
સર્વે જીવના અંતરજમી, વિશ્વના આત્મારામ;	
હરી હાસ્ય કરી મનમાંહે વિચારે, એ કમલોદ્ભવનું કામ.	૨૪
ગોપ વચ્ચ પાખે મજા જાતાં, તેની જગુની ગૂરે;	
વળી તેનાં તે જો લાવું ત્યારે, પદ્મજ સાખ્યના પૂરે.	૨૫
પ્રભાપતીને દેખાડું પ્રભુતા, આવે જેમ વિશ્વાસ;	
પછે વચ્ચ ગોવાલને રૂપે થયા, હરી વિશ્વ રૂપ અવિનાશ.	૨૬
ગોપ જોટલા જેવા હુતા, વચ્ચ જોટલા જેવા;	
નાના મોટા નીચા ઉંચા, પુષ્ટ પાતલા તેવા.	૨૭
તેવી જોટીકા વેત્રવાંસલી, સિંકાં શૃંગી પાત;	
અંબર બૂધણ ધાળલી લોળડી, કાલાં ગોરાં ગાત.	૨૮
જોનો જોનો સ્વભાવ તેવા, ગુણ લક્ષણ સમુદાય;	
જોને નામે જોવી આકૃતી, જોવું વય વિદાય.	૨૯
સાંપકાલે આસ્થા મજામાંહે, કાઈ ન જાણે પેર;	
જોનાં જો બાલક ને વચ્ચ, તે સહુ ગયા તેને ઘેર.	૩૦
વચ્ચ ગ્રેવાજતણાં દેહ પોતે, આત્મા પોતે કલાવે;	
જેમ સાકરનું શ્રીફલ તે, રસમય સર્વે દિશા શોભાવે.	૩૧

તેની માતા વેલું તણા, રવ સુણતાં હડી પરમ;	
નિજ સુત જાણી જામનીયે, જુજ મધે બીજો બ્રહ્મ.	૩૨
જનનીના સ્તન સુતને સ્નેહે, યય ઝરતા નિરધાર;	
તે સ્તનપાન સુધારસ સુતને, પાતી પ્રેમ અપાર.	૩૩
વનમધ્યેથી તેણે દિવસે, સાયંકાળે પધાર્યા;	
ભોજન છાદન આસન સેજ્યા, જનની હરખ વધાર્યા.	૩૪
ધેતુ સહુ તેણે સમે આવી, આપ આપણુ દામ;	
હરી હુકાર વચ્છને ચાટે, પયોધર પુરણુ દામ.	૩૫
ઉમરાયાં ઓધસ અતી, સ્નેહ ધરાવતી હેત;	
એમ સહુને સરખા બાવજણાવે, શ્રી કૃષ્ણકૃપા નીકેત.	૩૬
પેલા નંદ કુંવરની ઉપર, ધરતી અતી ધણો સ્નેહ;	
તેવો નિજ નિજ બાલક ઉપર, અબલા રાખે એહ.	૩૭
એમ કેટલા દિન શંકરપણુ પોતે, નિજ મનમાંહે વાલા;	
સંવત્સરને અંતે કાઠ એક, જાણી માધવ માયા.	૩૮
એક સગે હરી હલધર સાથે, વચ્છ ચરાવે ત્યાંહે;	
પાંચ દિવસ બાકી છે ત્યારે, એક વરસની માંહે.	૩૯
ગોવરધન પરવતની ઉપર, ગાય ચરાવે ગોપ;	
તે વચ્છને દેખી સ્નેહે ઢોડી, પડતી ધીરજ ભોપ.	૪૦
ગોવરધન નીચે ગૌ આવી, મળી વચ્છને તેહ;	
જદપી ધેનું ફરી પ્રસવી, પણ એ ઉપર ધણો સ્નેહ.	૪૧
વૃદ્ધ ગોપ ગૌ પાછળ હુતા, સુતને દીધ ત્યાંહે;	
તે સત્વર આવી નિજ નિજ સુતને, બીજા હૃદયા માંહે.	૪૨
તે દેખીને વિસ્મય પામ્યા, મન મધ્યે બલદેવ;	
એ કાંઈ છે કશવની માયા, નિચે વિચાર્યું એવ.	૪૩
એવું જાણીને સમે સર્વે, માન્યું કૃષ્ણાકાર;	
વળતા. પુરોષોત્તમને પુહે, શંકરપણુ તેણીપર.	૪૪
સુણે કૃષ્ણ સહુ અવતરીયા છે, ગોપ દેવ ત્રાપી વચ્છ;	
તોયે પણ તે હરી હું હવડાં, ટુગને દેખું સ્વચ્છ.	૪૫
અનેક રૂપ ધણ વહેચ્યાયા, પુછયું જાપારે એવ;	
વળતી વાત કહી શ્રી કૃષ્ણે, સમજાવ્યા બલદેવ.	૪૬
વરસ એક સાં વીતી ચાલ્યું, મનમાંહે તેણીવાર;	
ખલાજીને એ દણુ વીતી, નિજમાને નિરધાર.	૪૭

ત્યારે પ્રંદાવનમાં આવી, જોયું સત્યલોકને નાથે;	
તેવા હરિને રમતા દીક્ષા, વત્સ ગોવાલની સાથે.	૪૮
મારી માયામાં રાખ્યા છે, સર્વે વત્સ ગોવાલ;	
આ વળી ક્યાંથી દિશે તેવા, ભ્રમ થયો તે કાલ.	૪૯
પુર્વના તે જેમના તેમ છે, આ વળી બીજા ભાસે;	
દૂર જઈને તેને જોતા, વળી આવે છે પાસે.	૫૦
એવો ભેદ વિચારી વેધા, અંતરમાં અકલાયા;	
અભિમાન ત્યાં સર્વે ગળીયું, અવીનાશી ઓલખાયા.	૫૧
મોહનજીને મોહ કરવા, નિજમાયા વિસ્તારી;	
તે ભ્રમ સર્વે મિથ્યા ગયો ને, બેદા સહુ બલહારી.	૫૨
અંધારી રજની મધે જેમ, ધુન્ન તણો લય થાય;	
રવિ આગળ ખઘોત દૂરે, નવ પરગટ તે દેખાય.	૫૩
એવું જોઈ પરમેશી પોતે, સ્તબ્ધ થયા તે દાર;	
ગદગદ કંઠ થયા તેણી વેળા, આંખે અશ્રુધાર.	૫૪

વલણુ.

આખે અશ્રુધારા ચાલે, થરથર ક્રુન્ને તનરે;	
મેં શ્રી હરિનો અપરાધ કીધો, એમ વિચારે મનરે.	૫૫

અધ્યાયે ૩૫.

કડવું ૩૭ સું-રાગ ધન્યાશ્રી ચૌપાઈ.

એવું ક્ષણ વિચારે છે મન, કચ્છુ કૌતક શ્રી ભગવંત;	
સર્વે વચ્છને ગોપકુમાર, દીક્ષા ચતુરશ્રુજ તેણીવાર.	૧
ધનશ્યામ પિતાંબર અગ, શંખ ચક્ર ગદાણુજ સગ;	
કુંડલ મુગટ શ્રીવત્સ વનમાલ, તેમાં તુળસી ને પુષ્પ રસાલ.	૨
અંગદાદિક ભૂષણ રોબે, જેના તેજથી દિનકર ચોબે;	
અણિમાદિક સિદ્ધિયો જેઠ, આદિમાયાની શક્તિ તેઠ.	૩
એવિશ તત્વતણી જે બ્યક્તી, મહદાદિક કરતા ભક્તિ;	
કાલ સ્વભાવ ને સંસ્કાર, કામ્ય કર્મ ને ગુણ પરિવાર.	૪
ઉમાં સર્વ ધરીને સ્વરૂપ, સેવે છે સમ્યદાનંદ ભૂપ;	
સત્મહાનં અનંતાનંદ, સશય વરજીત મુતિ સ્વછંદ.	૫

તે સંવત્સર અંત ગોપાલ, યમા પોતે વચ્ચ ગોવાલ; ૬
 ઉપનિષદ જોને ગાય, જોથી વિશ્વ ચરાચર થાય. ૬
 તેની સન્મુખ બ્રહ્મા અનેક, સ્તુતિ કરતા દેવ વિશેક; ૭
 એવું કીતક દીકું જ્યારે, વેધા વિરમય પામ્યા ત્યારે. ૭
 અભિમાન તજ્યું તેણીવાર, નિશ્ચે ઝોળખ્યા જગદાધાર; ૮
 પડ્યા કનક દંડવત જાણુ, પ્રભુ ચરણ વિશે નિરવાણુ. ૮
 બ્રહ્માને એમ શિક્ષા દીધી, પછી માયા વિસર્જન દીધી; ૯
 જેમ મૃત્યુ સજીવન થાય, એમ ઉઠ્યા ત્યાં બ્રહ્માય. ૯
 લુછી લોચન જોયું જ્યારે, દીઠા એક દરિ તેણીવારે; ૧૦
 બ્રહ્મ અદ્વય કહીયે વિશાળ, તે શોધે વનમાં વચ્ચ ને બાળ. ૧૦
 અધ અધકોશ પ્રંદાવન ફરતો, આદન કવલ તે કરમાં ધરતો; ૧૧
 એવું જોઈ બ્રહ્મા તેણીવાર, પડ્યા ફરી દરિ પદ મોઝાર. ૧૧
 ચાર મુગટ તે ભૂમિ રોલાય, સિંચ્યા અશ્રૂપટ્ટી પ્રભુ પાય; ૧૨
 પછી ઉઠ્યા પ્રજેશ પ્રમુખ, કરજોડી ઉભા સન્મુખ. ૧૨
 અપરાધ પોતાનો જાણી, સ્તુતિ કરતા ગદગદ વાણી; ૧૩
 રોમાંચિત સજળ લોચન, વિધિ બોલ્યા દીન વચન. ૧૩

કડવું ૩૮ મું-છંદ હરીગીતની ચાલ.

જયનંદ નંદન વિશ્વવંદન, ખલ નિકંદન નટવરં; ૧
 વનમાલ ગુંજ્યા મયૂર પીચ્છ, સુપિત પટ મોરલીધરં; ૧
 મૃદુચરણ ચિતાહરણ વારીદવરણ પ્રંદાવન વિશે; ૨
 તે આજ મેં દરિ ઝોળખ્યો, તું જણાય નહીં સાધન કશે. ૨
 જે ગુણાતિત સ્વરૂપની ગતિ, નવ લહે દે માહા જતી; ૩
 હે ધરા કરવા મુજ અનુગ્રહે, યમા પ્રગટ માયાપતિ; ૩
 છે જ્ઞાન સાધન શ્રમ ધણો, તે તજી મુજ ભક્તિ કરે; ૪
 સત્સંગમાં મુજ શુભ અપણુ, કરીભવ નિધિ સેજે તરે. ૪
 ત્રૈલોક્ય દુર્લભ દેવ તું તે, ભક્તિયે વશ થાય છે; ૫
 તે માટ જ્ઞાન પ્રયાસ મુકી, સગુણ મુજને ધ્યાય છે; ૫
 કલ્યાણ કરતી ભક્તિ શ્રૂતી, તે તજી (ને) ભરમાય છે; ૬
 શ્રમ કરે કેવલ બોધનો, તેના અરથ જન્યો જાય છે. ૬
 તને ભજે નવ ઝોળખે, તે શ્રમ ન ઉગરે સૂર્યદા; ૭
 જેમ સ્થુલ કુરકા ખાંડતા, નવ જડે કણુ ત્યાંથી કદા; ૭

આ સગુણને નિર્ગુણતણું છે, જ્ઞાન દુર્ગમ્ય દોહણું;
 તુજ ભક્તિ કરતાં, એકરસ બે, રૂપ જાણે સોહણું. ૪
 નિર્ગુણ થકી એ સગુણ બ્રહ્મનું, રૂપ દુર્લભ જાણુનું;
 ક્રોધએક પામે જ્ઞાન નિર્ગુણ, શ્રવણ મનન પ્રમાણુનું;
 મનોજય વાસના ક્ષયથકી, પ્રાપ્તી પરમાનંદની; ૫
 સરવાત્મ બાવ પ્રકાશ અદ્વીત, વૃત્તિ ચૈતન્ય ચંદની.
 હવે સગુણ લીલા અટપટી, સમજાય નહીં એ રૂપને;
 ભક્તિ પિના અન્ય સાધને, નવ પામે મર્મ અનૂપને;
 ભૂમિતા રજ ગગનતારા, મેઘબિંદુ ગણે કદા; ૬
 મહીમાય ગુણ તવ સગુણનો, નવ ગણી શકે કો સર્વદા.
 તે માટે ભક્તિ થકી તમે, કરો કૃપા જાદવકુળમણી;
 કૃત કર્મ ફલને ભોગવે, તજે ઇશણા નિવર્જતણી;
 મન વચન કાયા કર્મથી, ફલ રહીત તુજને અનુસરે;
 અનુદ્ય કૃપા ચિંતવે નીશદિન, ચરણ ચિત અવિચળ ધરે. ૭
 હે ઇશ જોયું આજ એ, અજ્ઞાન મુજ દુરીજનપણ્ય;
 પરબ્રહ્મ આદી અનંતનુ મેં, કશું હેલણુ આત ધણ્ય;
 હું સૃષ્ટી કરતા એ મદે થયો, આંધલો સોયન મંદમતી;
 નવ ઝોળખ્યા આનંદ સદૃશિદ, રૂપ હરીમાયા પતી. ૮
 તુજ રોમકુપ બ્રહ્માંડ કોટી, ઉદંબર ફલવત ફરે;
 તે મધ્ય હું કોણુ માત્ર આણુવત, માની મિથ્યા મન ધરે;
 તવ ઉદરમાં રહી મેં કશ્યો, અપરૂપ તે કરજો દામા;
 જન્મ ગરબમાં પીડા કરે, સુતમાત નવ માને તમા. ૯
 એમ હું તમારો પુત્ર પ્રથમે, વળી વિશેષ પ્રમાણુજો;
 તવ નાભીમાં થયુ પદ્મ તેથી, જન્મ મારો જાણુજો;
 તે પદ્મ નાલ વિશે ઘણા દિન, શોધ મેં કાઢી હરી;
 તોય પાર હું પામ્યો નહી, પાછો કમલમાં આળ્યો ફરી. ૧૦
 એવા અનંત અચલ અપાર આદી, અનામય હ્રિર સદા;
 તમે અજન્મ ધરો જન્મ શૂતલ, ભક્ત માટે સર્વદા;
 અહોભાયગ મહોભાયગ, નંદ ગોપ વૃજોગ છે;
 નિજ મિત્ર પરમાનંદ જોના, કૃષ્ણ ઉત્તમ શ્લોક છે. ૧૧
 અહોધન્ય એ વ્રજ ઘેતુ ને, વળી ધન્ય વ્રજત્રોયને ઘણું;
 પ્રભુ વચ્ચે બાલક રૂપ ધરી, પયપાન કીધુ તે તણું;
 ૬૮

તે માટે માઈ બાગ્ય હોય તો, જન્મ ધર ગોકુલ વિશે;
 પશુ મનુષ્ય વા પાપાણુ તરે થઈ, રહુ સદા સાધન કરી. ૧૨
 મનવાશીના પદતણી રજ મુજ, શિર ઉપર અડશે કદા;
 જેનું જીવન એક છે, ભગવાન ધરે સર્વદા;
 એમ ચિંતવું છું અહરનીશ, મનમાંહે વિરમય થઈ અમો;
 મનવાશીને શું આપશે કલ, ઉરણીયા યાશે તમો. ૧૩
 પૂતનાદિક અતિ અસુર હણીને, પુનિત આપી નિજ ગતી;
 મનવાશીને શું આપશે, નથી કેહેવાતું મારી વતી;
 જેનાં શ્રેષ્ઠપ્રિય સુત પેનું ધન, તન તદ્યે સંકલ્પ છે;
 કેા કેશે એ છે સંસારી તો, તે તણી મતિ અલ્પ છે. ૧૪
 કામાદી રાગ અનેક તરકર, પીડે ત્યાં લગી સર્વને;
 આ ગેહ કારાગૃહ સરીખું, પીડે ત્યાં લગી ગર્વને;
 આ મોહ ખેડી બધ ત્યાં લગી, કૃષ્ણ શરણે નથી ગયો;
 સહુ નિવેદન વ્રજને કરે તો, મુક્ત જન મુખીયો થયો. ૧૫
 હે કૃષ્ણમણી કુલ કમલ, પ્રકાશ કરતા દિનમણી;
 કલ્પ કલ્પ લગી હું તમને, નમી નમી સ્તુતિ કરૂં ધણી;
 હે નાથ તવ ગુણગાથ પુનીત, થકી ન તમી હો કદા;
 તવ અભય ચરણે દાસ ગિરીધર, શરણુ રાખો સર્વદા. ૧૬

હોહો.

સ્તવન કર્યું શ્રી કૃષ્ણનું, પ્રદક્ષણા ત્રણ વાર;
 હસીને જોડ્યા શ્રી હરી, વિધી પ્રત્યે નિરધાર. ૧
 એ વિધી જાઓ લોકમાં, ધરજે માઈ ધ્યાન;
 આ મુદ્દી ક્રીયા વિશે, નવ કરશે અભિમાન. ૨

સોરઠ.

પ્રજાપતી તેણીવાર, ગર્વ રહીત નિર્જલ થયા;
 સસતોક મોઝર, હરી ચરણે નમીને ગયા.

આધ્યાય ૩૬.

કરવું ૩૯ મું-રાગ ધન્યાશ્રી.

ગયા પ્રજાપતી હરીને સ્તવનજી, વળતું વિચાર્યું શ્રી ભગવંનજી;
 વચ્ચે ગોવિંદ મુક્યા તે સ્થાનજી, નિજરૂપ ક્રીધાં અંતરધ્યાનજી. ૧

ઢાળ.

અંતરધ્યાન કર્યાં રૂપ, પોતાનાં સ્થાપ્યાં પૂર્વના જેહ;	
હરિમાયાના પ્રતાપથી, નથી જાણતાં ક્ષણ એહ.	૨
છે બોજન કેરા કવલ કરમાં, જેતા શ્રી કૃષ્ણની વાટ;	
ઝોટશે દીક્ષા આવતા ત્યારે, ભાગ્યે મન ઉચાટ.	૩
હરિ સાથે જોડ્યા બાલક સહુ, મલા આભ્યા છે આણીવાર;	
તમે વિના અમે નથી મુગ્યો, મુખમાં પ્રાસ એક લગાર.	૪
પછે કર્યાં બોજન સર્વ મળીને, આનંદ પામ્યા મન;	
જલ પાન કરાવી વચ્છ વાળ્યા, આશ્ચર્યો છે દિન.	૫
પછે વળ્યા પાછા સર્વ તે, કેહેતા પરસ્પર વાણુ;	
આ જુવો અજગર ચર્મ કેહેતા, આભ્યા મજમાં જાણુ.	૬
મજમાંહે આવી શિશુ સર્વે, ગયા નિજ નિજ ઘેર;	
તે દિવસ સર્વે ગોવલે, કહી અગામર વધ પેર.	૭
નંદ કુંવરે અજ બોલું, કર્યું વનમાં કાજ;	
એક સરપ મોટા માચ્યો, અમને ઉગાર્યા આજ.	૮
એ પ્રકારે કૌમારમાં કર્યું, કર્મ થી ભગવાન;	
તે પ્રકાર્યું પૌર્ણમાં, એક વર્ષ પછી શુણવાન.	૯
પૌર્ણપણું પામ્યા પ્રજુ, ત્યારે ગૌ ચરાવા જાય;	
શ્રી મંદાવનમાં સખા સંગે, રમે રૂડી રચનાય.	૧૦
બલીભદ્રને આગળ કરી, ગૌ ચરાવે વનમાંહે;	
વનમાંલી વેણુ વગડતા, ધણા ગોપ નાચે ત્યાંહે.	૧૧
તે બીપીન કુસમિત પવન રમીકર, વહે ત્રિવિધિ અનુકૂલ;	
પથ પદી કીડે જમર ગુંજે, સદા મંગલ મૂલ.	૧૨
અરણ્યપદલવતણી શોભા, ફલ કુસુમનો ભાર;	
તે ભારથી નમતી શિખા, થડ વિશે અડકી સાર.	૧૩
માહાપુષ્પ મંદાવન વિશે, ગૌ ચરાવે ગોવિંદ;	
મોર મુગટ વનમાંલ ગુંજ્યા, વેશ નટવર નંદ.	૧૪
ત્યારે સુખજ તોક ને સુદામ, આદે સખા સહુ જેહ;	
ધણું વિનય કરી શ્રી કૃષ્ણ સાથે, વચન જોડ્યા તેહ.	૧૫
હે રામ રામ માહાજની, હે કૃષ્ણ દુષ્ટ વિનાશ;	
એક તાલવન ફળપૂર્ણ છે, આદાંયકી દીસે પાસ.	૧૬
ત્યાં મકંવ ફળ બહુ પડ્યાં છે, વગી સદા પડતાં જાય;	
ધેતુક અમર તેમાં રહે, માટે ત્યાં દોષ્યે ન જવાય.	૧૭

હે રામ કૃષ્ણ મુણો તમો, તે ધરે ખરનું ૩૫;	
વળી અન્ય રાવન જાતી એના, ઘણા અસુર કુરૂપ.	૧૮
તે કરે નરનો આહાર, માટે બીહે મનુષ્ય માત્ર;	
લાં પશુ પક્ષી નવ રહે, એવાં કુદ્ધીત કર્મ કુપાત્ર.	૧૯
તે માટ રૂળ છે અણું લાં, બુવો ગંધ આવે આંહે;	
એ લોભથી ઈચ્છા ધણી છે, અમારા મનમાંહે.	૨૦
એવાં મિત્રનાં વાયક સુણીને, હરયા જગદધાર;	
પછે રામ કેશવ આવીયા, લેઈ સકળ ગોપકુમાર.	૨૧
તે તાલવનમાં પ્રવેશ્યા, નિરભેયકા ગોપાલ;	
બે બુજે ઝહી બલદેવજીયે, હલાવ્યા સહુ તાલ.	૨૨
કૃષ્ણ પદ્મ પડીયા અતિધણાં, થયો શબ્દ તરનો ધોર;	
તે સુણી આવ્યો દુષ્ટ રાવન રૂપ અસુર કઠોર.	૨૩
પાછલા બે પદતણી મારી, પાડુ જોરથી તેણીવાર;	
બલદેવજીના હૃદયમાં લાં, કચ્ચો દુષ્ટે પ્રહાર.	૨૪
વળી દૂર જઈ મુખ શબ્દ ધાઢે, ગર્જતો નિરધાર;	
આવિયો પદ હંચા કરી, મારવા બીજી વાર.	૨૫
રામે ઝલા એક બુજે, તેના પાછલા બે ચરણ;	
તે શિર ઉપર ફેરવતાંમાં, અસુર પામ્યો મરણ.	૨૬
પછે તાલ સાથે પહાઓ, થયું અંગ તેનું ચૂર;	
તે તાલ લાં ભાગી પડ્યો, એવા શેષ માહા બલશર.	૨૭
તે પડ્યો બીજા તાલ ઉપર, ભાગીયો તાકાળ;	
વળી ત્રિજો એયો પરસ્પર, એમ પડ્યા ભાગી તાલ.	૨૮
એમ માહામાહત વાય, લારે સર્વ કાંપે વંન;	
એમ તાલ સર્વે મુજ્યા, ભાગીયા અન્યોઅન્ય.	૨૯
પછે ધેતુક દૈતના જે જાતી, બીજા મરધવ યોધ;	
તે રામ કેશવ પ્રત્યે ધામા, મારવા કરી ક્રોધ.	૩૦
કો કરડતા વાકા વળી, કો મારતા પદલાત;	
કો 'બુકતા મુખ ગર્જતા, એમ કરે માહાઉત્પાત.	૩૧
પછે રામકૃષ્ણે રમત કરતાં, ઝલા તેમના પાય;	
તાલતર સાથે પહાડ્યા, ચૂરણ કીધી કાય.	૩૨
એમ અસુર સરવે મારીયા, બલવંત બે જદુવીર;	
તે વીપિન નિર્ઝંટક કચ્ચું, એવા પ્રાકમી રણધીર.	૩૩

ત્યારે પુષ્પવૃષ્ટી કરી દેવે, થયો હુંદરી જયનાદ;	
તે તાલકલ ખાતા સહુ, ગોવાલ મન અહલ્લાદ.	૩૪
એ પ્રકારે કુલ સહીત ધેતુક, અસુર કંત નારીન;	
એવા કમલલોચન કૃષ્ણજી, જેનું શ્રવણ કીર્તન ધન્ય.	૩૫
એમ મનોરથ મિત્રના પુર્યા, પ્રભુ પૂરણકામ;	
બલરામ સાથે સખા સંગે, ચાલા સુંદરશ્યામ.	૩૬
હરી ગૌ ચરાવી ઘેર આંખા, શું વિખાણુ રૂપ;	
ગોરજે ધુસર કેશ શોભીત, બરહી મુગટ અનૂપ.	૩૭
ધરી શુંખ્યા મુલશી પુષ્પમાળા, ગવન મત અર્ધદ;	
રૂમીર લોચન રસ ભર્યાં, રમીત સહીત મુખ અર્ધદ.	૩૮
વળી બેણુનાદ વખડતા, મધ્યમાં શ્રી ભગવાન;	
ગોવાલ સહુ મળી ચાલતા, કરે વિમલ કીર્તિગાન.	૩૯
સહુ ગોપિકા ટોળે મળી, જોવા જગતમોહન;	
વીરહ વ્યાકુલ આતુરી, જોતી ભરી શ્રેયન.	૪૦
મજ યોધિતા શ્રી કૃષ્ણનું મુખ, કમલ રૂપ પરામ;	
તે નયન ભ્રમરે પાન કરતી, હૃદયે અનુરાગ.	૪૧
થયો દિવસનો જે વિરહ તેનો, ઘણતી તન તાપ;	
હાસ્ય લજ્જા વિનય નેત્ર, કટાક્ષ કરતી આપ.	૪૨
તે ગોપિકાની નયન પૂળ, પામતા પરમેશ;	
બલીરામ કેશવ ગોપમુ, મજમાં કસ્યો પરવેશ.	૪૩
ત્યારે જસોદા ને રાહિણી બે, પુત્ર જોઈ તે દીશ;	
આવારણાં લેતી તણ, દેતી ધણી આશીશ.	૪૪
પછે તૈલ મર્દન પુત્ર અંગે, કરાવ્યાં છે સ્નાન;	
મારગનો શ્રમ દૂર કરી, સુખી થયા ભગવાન.	૪૫
પછે જનુનીયે સુસ્વાદ ભોજન, જખડયા છે ત્યાંહે;	
ધનશ્યામ સુંદર ગૌર, હલધર સુતા - સેજમાંહે.	૪૬
વળી પ્રભાતે ગૌ ચરાવાને, જન્ય પ્રદંભન;	
નિત્યમેવ એવું આચરે, લીલા કરે ભગવન.	૪૭

વલણુ.

ભગવાન લીલા કરે નિત્યે, નવીન રચના યાચરે;	
હવે કાળીનાગનો કસ્યો નીલે, તેની કહું કથાચરે.	૪૮

અધ્યાય ૩૭.

કહ્યું ૪૦ મું-રાગ સામેરી.

સુણ્યો શ્રેતા યદ સાવધાન, કાળીનાગતણું આખ્યાન;
પૂર્વે હૈં નવે કુલ જોઈ, ગરુડને શરણે ગયા સહુ તેહ. ૧

દાળ,

સહુ ગયા શરણે ગરુડને, જોડ્યા સર્પ વિનય વચન;
હવે અમારૂં રક્ષણ કરો, નવ મારશો સ્વાર્મીન. ૨

ત્યારે ગરુડ વળતા જોડીયા, સુણો પનંગ કહું એક પેર;
પ્રતિ વરસ પ્રત્યે પૂજા સહુ, પોચાડ્યો મુજ ઘેર. ૩

જે વરસમાં જોનો વારો આવે, તે આપે જળીદાન;
નહી આપે જે અભિમાનથી, તેને હણીશ શત્રુ સમાન. ૪

પછે સર્વ સર્પે મળિને, બાંધ્યો નીમ ત્યાં ઉત્કર્ષ;
તે ભાદ્રપદ શુક્લ પંચમીયે, આપતા પ્રતિવર્ષ. ૫

એક સર્પ આપે ગરુડને, એક શકટ ભરીને અંનન્ન
જોનો વારો આવે તેજ આપે, યાવ નીરબે મંન. ૬

ત્યારે વારો આવ્યો કાળીનાગનો, તે જોડ્યો કરી અભિમાન;
એ ગરુડ તે કોણ માન છે, નહી આપું હું જળીદાન. ૭

એમ કાળી જોડ્યો મદગર્વથી, નવ આપી પૂજા ત્યાંહે;
ત્યારે ગરુડજી કોપે ચઢ્યા, ઘણી રીસ કરી મનમાંહે. ૮

તે કાળી નાઠો કુટુંબને લેઈ, પામ્યો મનમાં ત્રાસ;
જાણ્યું ગરુડ મુજને મારશે, નથી જીવ્યાકેરી આશ. ૯

યમુના વિશે એક દૃઢ હતો, આવી રહ્યો તે માંહે;
તે માટ નીરબે યદ રહ્યો, ગરુડે અવાય ન ત્યાંહે. ૧૦

પૂર્વે ગરુડ એ દૃઢ વિશે, આવ્યો એકજવાર;
ઉપકંઠ બેસી મારતો, મચ્છને કરતો આહાર. ૧૧

ત્યાં સૌભરી ઋષિ હતા, તેણે દીધું કર્મ કરાલ;
ત્યારે સૌભરીયે શાપ દીધો, ગરુડને તે કાલ. ૧૨

હવે આજથી આ કામ જો, આવશે વીનતા તન;
તો મહું યાજો તે તણું, એવું જોડ્યા વિપ્ર વચન. ૧૩

તે સૌભરીના શાપથી, ગરુડે અવાય ન ત્યાંહે;
તે માટે કાળ રહ્યો છે, યમુના તણા દૃઢમાંહે. ૧૪

- યમુનાતણા હૃદયે જલ, યમું હલાહલ વિષરૂપ;
કરે સ્પર્શ પક્ષી પશુ મનુષ્ય, તે પામે મર્ણુ અનુપ. ૧૫
- વિષ તણી જ્વાલે વૃક્ષ જે, ઉપકંઠનાં નિરધાર;
તે મૂળથી પદ્મવ લગી, બળી થયાં બરમાધાર. ૧૬
- વિષ તણો વાસુ સ્પર્શતાં, જંતુ મર્ણુ પામે ત્યાંહે;
જે પક્ષી નજમા ઉડતાં, આવી પડે દુદ માંહે. ૧૭
- એ પ્રકારે જમુનાં વિશે, આવી રહ્યો કાળીનાગ;
તે શ્રી કૃષ્ણે નીચે કચ્ચો, તેની કહુ કથા માહામાગ. ૧૮
- એકં સમે સુંદર શામલો, ગૌ ચરાવા વન જાય;
તે દિવસ હલધર રથા મંદિર, નવ ગયા વનમાંય. ૧૯
- હલધર વિના હરિ એકલા, ધણા ગોપ બાલક સંગ;
ગૌ ચરાવે વનમાંહે વિદુલ, રમે રૂડે રંગ. ૨૦
- શ્રીખ મનુનો રવિ તપે, ઉષ્ણ કાલના દિનમાંહે;
ગૌ ગોપ સહુ બ્યાકુલ થયાં, ધણી તપા લાગી ત્યાંહે. ૨૧
- પછે કાળી-હૃદયું જળ અંગ્વલે, કચ્ચું સર્વે પાન;
વિશ અદ્યુ ગાય ગોવાલને, પામ્યાં મર્ણુ તે સ્થાન. ૨૨
- ત્યારે અમૃતદષ્ટિએ દરીને, જોયું જગદાધાર;
થયાં સજ્જન ગૌ ગોવાલ સહુ, હડીયાં તેણીવાર. ૨૩
- સહુ સખા આનંદ પામિયા, કેહેતા હવા ધન્ય ધન્ય;
આજ જીવાડયા અમને તમે, કરુણાનિધી ભગવન. ૨૪
- પછે વિચાસું હરિએ તદા, વિશ દોષ ટાળું જેહ;
કરૂ નીચે કાળીનાગનો, જળ થાય નિર્ભય એહ. ૨૫
- કટી વસ્ત્ર તાણી બાંધિયું, ઝંપાવા જમુના માંહે;
મક્ષની પેચ્યે ઠેકીયા જુજ, થયા તત્પર ત્યાંહે. ૨૬
- હૃદયે કાઠિ કદંબનો એક, વૃક્ષ સધન વિશાલ;
તેની ઉપર ત્રિકમજી અદ્યા, મારવા જળમાં ફાલ. ૨૭
- વિષ જ્વાલથી સહુ વૃક્ષ બળ્યા, કદંબ કમ રહ્યો એહ;
આશ્ચર્યજ મોટું એ તણું, તે નિવરતું સંદેહ. ૨૮
- એ કથા છે ભારત વિશે, આદિપર્વ મોઝાર;
પણો વાદ પીનતા કદુને, કરમપતણી જે નાર. ૨૯
- નિજ માતનું દાસીપણું, હેડાવવાને કાજ;
ગયો અમૃત લેવા સ્વર્ગમાં, પક્ષીતણા જે રાજ. ૩૦

તે મુઘા લેધને આવતાં, અમ પામ્યો ત્યાં રહ;	
રવીસુતાતટ વિઆમ, કરવા બેઠો કદંબને વૃક્ષ.	૩૧
થયો સ્પર્ધ અમૃતતણો તરુને, રહ્યો અચલ તેણીવાર;	
તે માટે વિપથી નવ બળ્યો, છે નવપણવ નિરધાર.	૩૨
સંરક્ષર કંઠ પૂર્વતણો જે, અડશે હરીના પાગ;	
તે માટે એ સુકયો નહીં, મહા મોહું એનું ભાગ્ય.	૩૩
તે કદંબ ઉપર કૃષ્ણ ચઢીયા, જીવે ગોપ કુમાર;	
ત્યાં થકી મારી ફાલ પડ્યા, કાળી-હદમોઝાર.	૩૪
જલ ઉછળ્યું સો ધનુષ, ત્યાંથી -હદયકી રેલાય;	
થયો ધોર શબ્દ ધણો તદા, બલવંત બદવરાય.	૩૫
હરી ઝીલતા જલમાં તદા, ભુજથી હલાવે નીર;	
જેમ મત મદગલ ધુમતો, એમ ઉછલે બલવીર.	૩૬
તે શબ્દ સુણીને સૈન્ય સાથે, આવ્યો કાળીનાગ;	
તેણે કેવા દીકા કૃષ્ણને, ધનસ્યામ તન માહાભાગ.	૩૭
સકુમાર વય ભુજગજનું, શ્રીવચ્છલાંછન સાર;	
સ્મીતહસીત મુખ લોચન લલિતવર, પદ કમલ સકુમાર.	૩૮
એવી અનૂપમ છળી ભેષ ધાયો, સર્પ કરીને ક્રોધ;	
હરી અંગ ઉપર મુઝબરવી, વિંટયો બદવબેધ.	૩૯
ગોવાલ ભેતા દૂરથી, નામે વિંટયા નંદકુમાર;	
જેના પ્રાણુજીવન શી હરી, જે તન મન ધન આધાર.	૪૦
તે પ્રભુને પરવશ બેધને, મુહૂર્ત પળા સહુ ગોપ;	
ગૌવચ્છ પ્રપભ વ્યાકુલ થયાં, કરે કુલાહલ ધરતી લોપ.	૪૧
તે સમે ધણો ઉત્પાત વરત્યો, અપશુકન મજમાંહે;	
આકાશથી ઉલકા પડે, વળી ધરા કંપે ત્યાંહે.	૪૨
ત્યારે નંદાદીકે સહુ ગોપ મળિયા, કરે મન વિચાર;	
આજ ગયા વનમાં એકલા, હલધર વિના મોરાર.	૪૩
દુશ્મિહન બણી જશેદા, વળી નંદ આદે ગોપ;	
ગોપીઓ સર્વે બોલતી, બાધ દેવને છે ક્રોધ.	૪૪
પછે મજ થકાં સહુ નીકળાં, બલદેવશુ નર નાર;	
જે વન વિશે પ્રભુ પધાર્યા, ત્યાં ચાલ્યાં નિરધાર.	૪૫
જે ચરણ પોડશચિહન છે, ધ્વજ કમલ અંકુશ ધીર;	
પ્રભુતણા પદ એધાંણથી, આવ્યાં જમુના તીર.	૪૬

તે ઢાળી-હૃદમાં કૃષ્ણ દીક્ષા, વિટયું સર્વે અંગ;	
વળી દીક્ષા સહુ ગોવાલ મુહિત, પડવા થઈ ગતિભંગ.	૪૭
તે જોઈ સહુ આકંઠ કરતાં, ગોપ ગોપી જન;	
નંદજી વ્યાકુલ થઈ ગયા, અશ્રુ સ્રવે લોચન.	૪૮
પુત્રને પરવશ દેખતાં, જસોદા થયાં ભયભિત;	
સારે પડવા માંડયું હૃદ વિશે, દેખી ધણું વિપરીત.	૪૯
ત્યાં જસોદાને ઝાલીયાં, સહુ મળી શ્રી જન;	
પછે શામા સર્વે રૂદન કરતી, જેતી જગજીવન.	૫૦
હૃદમાંહે પડવા થયા તત્પર, નંદજી તેણીવાર;	
બલદેવજીએ ઝાલીયા ધરી, ધીરજ ત્યાં નિરધાર.	૫૧
પછે જસોદા શહિદી આદિ, ગોપ ગોપી જન;	
સહુ રૂદન કરતાં તે સમે, રાતાં થયાં લોચન.	૫૨
હરિતણું મુખ જોઈ રહ્યાં સહુ, થયાં નેત્ર રહિતનિમેષ;	
નિશ્વાસ મુકે શોકથી, પરવશ પડ્યા પરમેશ.	૫૩
બલદેવ જાણે જયાર્થ, હરિતણા મહીમા સોય;	
તે ધીરજ સહુને આપતા, ચિંતા ન કરશે કોય.	૫૪

વલણ.

ચિંતા ન કરશે શ્રી કૃષ્ણ કેરી, એમ હલધર આપે ધીરરે;	
સહુ મનવાશીના મનની પીડા, જાણી શ્રી જદુવીરરે.	૫૫

અધ્યાય ૩૮.

કડવું ૪૧ મુ-રાગ મારો.

મનવાશીની પીડા જાણી, વિચાર્યું પછે પુરુષપુત્રાણી;	
હું છું ગોકુલનો પતી આજ, મારે શરણે છે ગોપસમાજ.	૧
મુજ માટે એ સર્વ પીડાય, એવું જાણીને જાદવરાય;	
વિંટાયો છે અંગે સર્વ દુષ્ટ, સારે પુરુષોત્તમ વધા પુષ્ટ.	૨
જેમ જેમ વિષ્ણુ વધારે અંગ, તેમ તેમ દુખીઓ થાય લુન્હંગ;	
જાગ્યાં ગાત્ર તણાવું તન, ત્યારે મુક્યા છે મનમોહન.	૩
વહુટયા વિઠ્ઠલવર ત્યાંથી, નીકળ્યા નટવર બંધનમાંથી;	
નાગે દેણા સહુ કરીને જાયેરી, કોધે ઉભો ગોવિંદને ઘેરી.	૪

ઉપ્પુ આસ પૂંકારા કરતો, નાકેથી વિપજવાલા કરતો;	૫
રીસે લોચન દીશે રાતાં, મુખનાં અગ્ર અગ્નિ જેવાં તાતાં.	૫
ભુર બયંકર મુખની ફાડો, વજ્ર સરખી દીશે છે ડાઘો;	૬
લલકે જુગલ જીભડાઓ ફાટે, તેથી ત્રિકમનું તન ચાટે.	૬
હરીએ કુદીને મારી ફાલ, ચઢ્યા નાગ ઉપર નંદલાલ;	૭
રકંધે ઉભા બાલમુકંદ, જેમ ગરુડ ચઢ્યા ગોવિંદ.	૭
પદ પ્રહારે રકંધ નમાવી, મોહન ઉભા મસ્તકપર આવી;	૮
શત ફેણ છે ફેણીધરતણી, તેની ઉપર ઝલકે છે કૃષ્ણ મણી.	૮
પ્રભુના પદમણીના તેજ માહે, ઘણી શોભા યષ છે લાંહે;	૯
તે ફેણાપર હરીને જોર, નાચે નટવર નંદકિશોર.	૯
જે ફેણા જોથી કરે બલવાન, તેની ઉપર મારતા માન;	૧૦
નટવર નાગ ઉપર નાચંતા, તે દેખી સુર સદુ રાચંતા.	૧૦
આબ્યા આંધર્ષ કિનર લોક, તેની સાથે છે અપ્સરા ઝોલક;	૧૧
તાલમૃદંગ વેણા ઉપંગ, વાજે વાજીત્ર નાના રંગ.	૧૧
જે હંદે નાચે ભગવાન, તે હંદે કરતા સ્વરગાન;	૧૨
દેવ પુષ્પની વૃષ્ટી કરતા, આશિર્વાદ અવિચલ - બલુતા.	૧૨
જે જે મસ્તક હંચુ ભગતું, પદ પ્રહાર થકી તે નમતું;	૧૩
તે ઉપર પદ ઠોકર મારે, એમ કરી અભિમાન ઉતારે.	૧૩
બલ હાંણુ થયું તેણીવાર, આલ્યું મુખથી રૂધીર નિરધાર;	૧૪
હરિના માર થકી બળ બાઝ્યું, કાલીનાગને મહા દુઃખ બાઝ્યું.	૧૪
લઘુ લાઘવતા હરી કરતા, ચંચલ ચાલે ફેણાપર ફરતા;	૧૫
એ પ્રકારે પુરુષપુરાણ, કાળીદમન કસ્યું નિરવાણ.	૧૫
સર્વે અંગ મુજવા લાઝ્યું, કાળીનાગતણું બલ બાઝ્યું;	૧૬
હરીના પદપેનીનો પ્રહાર, બાઝ્યાં ફેણમંડલ નિરધાર.	૧૬
ઘણો ભાર મુકયો ભગવાન, થયો શીતળ દબ્યું અભિમાન;	૧૭
લાદે ઝોળખ્યા અંતરજામી, ચર અચરતણા જે સ્વામી.	૧૭
જાપયા પુણ્યસ્લોક માહાભાગ, તેને શરણે ગયો કાળીનાગ;	૧૮
દેખી દુષ્ટીયો નિજ ભરધાર, આવી નાગતણી સફૂ નાર.	૧૮
શોકયુક્ત હીડે બાખડતી, આંખે અશ્રુની ધારા પડતી;	૧૯
છુટા કામનીકેરા કેરા, શીયલ ગાત્ર ને વિવર્ણ થયો વેરા.	૧૯
ચિંતા ચતુર ચતુરા તે કાલ, કીધાં આગળ નાનાં બાલ;	૨૦
પાહિ પાહિ કેહેવા લાગી, નમી પ્રભુપદ મન અતુરાગી.	૨૦

ઉભી સન્મુખ જોડી હાથ, મર્ણુતુલ્ય દીડો નિબનાય;
 માહાદીન યદ્ય તે નારી, વળતિ હરિશુ વાણી ઉચ્ચારી. ૨૧
 બહું કીધું હે દેવ અખંડ, અપરાધીને દીધો દંડ;
 ખલને વશ કરવા નિરધાર, અવતરીયા છે નંદકુમાર. ૨૨
 તમે એનો અનુદ્ધ કીધો, હરિ એ નથી દંડજ દીધો;
 આવો દુષ્ટને 'ધો'છો દંડ, હણવા તેનાં તે પાપ પ્રચંડ. ૨૩
 પૂર્વજન્મ વિશે એ નાગે, શો તપ કીધો માહાભાગે;
 થયો તવ પદરજ અધિકારી, પદપરશુ અંગ મોરારી. ૨૪
 જે પદ દુર્લભ બ્રહ્માને, પદ પ્રાણપ્રીયે જે રમાને;
 તે પદરજ અહીં અંગ પરશી, કસ્યો અનુદ્ધે કરણા વરશી. ૨૫
 તારી પદરજ જે કો પામ્યા, ભવ દુઃખ યકી વિરામ્યા;
 તે નવ ઇચ્છે ક્વર્ગવિલાસ, સર્વ ભૂમિનું રાજ્ય પ્રકાશ. ૨૬
 પરમેષ્ઠીનું પદ નવ ઇચ્છે, રસાધિપપણું નવ પ્રીછે;
 મોગસિદ્ધિ હળવી લાગે, અને પુનર્ભવ તે નવ માગે. ૨૭
 જે છે ભક્તિતણા અધિકારી, ઇચ્છે પદરજ એક તમારી;
 બ્રહ્માદિક દેવે જે માગી, જે પદરજ શ્રીય અનુરાગી. ૨૮
 એ તામસીયોની સાપ, તેને પદરજ પરશી આપ;
 તવ પદરજ આશ્રે કરતા, ચક્રરૂપ સંસારથી તરતા. ૨૯
 એવી પદરજ સેવે જેહ, પામે મનવાંછિત ફળ તેહ;
 એવાં દીન વચન ઉચ્ચારી, પછે સ્તુતિ કરતી સહુ નારી. ૩૦

વલણુ.

સ્તુતિ કરતી શ્રી કૃષ્ણ કેરી, નાગપત્ની તેણીવારે;
 શ્રોતાનંન સહુ સાંભળો, જેનો અર્થ છે ધૂઠ અપારરે. ૩૧

અધ્યાય ૮૯.

કંઠવું ૪૨ મું-રાગ સોરઠ.

નાગપત્ની નિરધાર, રોમાચિત ગદગદ ગીરા;
 કરજોડી તેણીવાર, સ્તુતિ કરતી શ્રી કૃષ્ણની. ૧

છંદ (રોલાવૃત.)

જયજય પુરુષ પુરાણ, નમો આત્મા અવિનાશી;
 પરમાત્માને નમો, નમો સહુ જીવનિવાશી. ૧

નમો નિલ પરશ્વજા, જ્ઞાન વિજ્ઞાન વિધિને;	૨
અનંત શક્તિને નમો, નિષેધ તણી અવધીને.	
વય વિકાર ગુણ રહીત, દાલ અબ્યય પ્રકૃતિપર;	૩
દાસાત્માને નમો, નમો સાક્ષી સર્વેશ્વર.	
વિશ્વરૂપ વિશ્વેશ, વિશ્વદૃષ્ટા જગ દરતા;	૪
જુત માત્રના પ્રાણ, જુદી ઇન્દ્રીય મન ચરતા.	
અનંત સુદમ સ્વરૂપ, કુદરત વિપશ્ચિત જાણે;	૫
નમો વિવાદ થકી, પદ નવ જાણે પ્રમાણો.	
અભિધાન અભિધેય, અનેક રૂપ ઉચરતા;	૬
અખિલ ઇન્દ્રીય મુલ, નમો કવીવર કૃત કરતા.	
નમો વેદ વિશ્વાસ, વેદ મુક્તિ દરી બ્યાપક;	૭
વેદ વાણી વેદાંગ, પ્રવર્તિ નિવૃત્તિ નિધામક.	
નમો કૃષ્ણ બલદેવ, ચતુર્ભૂદ મુર્તિધારી;	૮
પ્રધુમ્ની પુરજે કામ, અનિરુદ્ધ આનંદકારી.	
સાત્વ તામસીને નમો, નમો ગુણદીપક દેવા;	૯
ગુણનો સાક્ષી સત્ય, અગોચર અગુણ અબેવા.	
ઋષિકેશને નમો, આદી મુનિ આત્મ અવિચલ;	૧૦
સુદમ રથુલ મુજાણ, સર્વ ગતીરૂપ અતુલબલ.	
જન્મ રિયાતિ સંધાર, જગત જે ગુણથી બાસે;	૧૧
તું અજન્મ નિર્લેપ, અકરતા થકો પ્રકારો.	
કામશક્તિની સાથ, વિહાર કરો ઈચ્છાયે;	૧૨
આ સદુ તારા રૂપ, અરૂપ થકાં દેખાયે.	
તારે સર્વ સમાન, મૂઢ યોગી ને પંડિત;	૧૩
સમ દૃષ્ટા સર્વત્ર, એહ સિધાંત અખંડિત.	
પણ અધુના અવતર્યા, સંતનું રક્ષણ કરવા;	૧૪
દુષ્ટતણો સંધાર, બાર જુતલનો દરવા.	
તું જગતપિતા જગદિશ, ત્રેજ સર્વે છે તારી;	૧૫
પણ બાલક જે અપરાધ, કરે તે ક્ષમો મોરારી.	
મૂઢમતી અમથતી, કચ્છો અન્યા દરી તારો;	૧૬
પત્રગ તજશે પ્રાણ, કૃપા કરી દોષ નિવારો.	
અમો દીન આધિન, સ્ત્રીજન અજળા જાણી;	૧૭
પ્રાણપ્રિયે અમ પતી, જીવાદો મુરખ મુરણી.	

અમને નીરભે કરો, નાથ એ માગ્યો આપો;	
અચલ કરો સૌભાગ્ય, અમારું સંકટ કાપો.	૧૮
તમે અમારા પ્રભુ, કિંકરી અમે તમારી;	
બધ ટાળો ભગવાન, અરજ એ સુણો અમારી.	૧૯
નાગપત્નીએ સ્તવ્યા, શુદ્ધ ભાવે એમ હરીને;	
ઉર્ગ થકી ઉતર્યા, અખીલપતિ દયા કરીને.	૨૦
સારે સુર્જા વળી, અંગ તવ થયું સચેતન;	
કદે લેતો શ્વાસ, ઉધમાં ત્રાસે લોચન.	૨૧
હરીશુ જોડી હાથ, દીન થઈ બોલ્યો વાણી;	
એળખીયા અવિનાશ, અનુદ્રે કરતા જાણી.	૨૨
જન્મ થકી ખલ અમે, તામસી સર્પ સંકોધી;	
મરણ લગી નવ જાય, પ્રકૃતિ પ્રાણુ વિરોધી.	૨૩
નાના જાતી વિશ્વ, હરી તમે સરજ્યુ એને;	
જીન ખીન આકૃતી, જીન ગુણુ ભાતી જેને.	૨૪
તે મધે અમ જાત, સર્પની કુછીત સરજ્યુ;	
તે તવ માયા ગૂઢ, મૂઢ કેમ મૂકે વરજ્યુ.	૨૫
તમે સમરથ ભગવાન, અનુદ્રે નિદ્રે કરતા;	
શરણાગત પ્રતિપાલ, જન્મ દુઃખ સંકટ હરતા.	૨૬
જેમાં એકજ કરો, હરી મારો કે રાખો;	
પીડા નવ સેહેવાય, દયા કરી નિજ જન દાખો.	૨૭
કરણાનિધે ભગવાન, છો કીંકર માની લીછયે;	
પ્રસન્ન થાઓ ગિરીધર, પ્રભુ ભક્તિ વર દીછયે.	૨૮

ઢોહા.

એમ કાળીનાગની સ્તુતિ સુણી, બોલ્યા શ્રીભગવાન;	
સહુ કુટુંબ લક્ષને અહીંયકી, જા તું ખીજે સ્થાન.	૧
વશ જઈ રમણુક હોપમાં, અધુના સાગર માંહે;	
મિષ્ટ યાચ જમુનાતણું, પાવન જલ જે આંહે.	૨
મુનિજન વસરો સદા, ધેનુ મનુષ્ય પરીવાર;	
પાવન જલ પીશે સહુ, પશુ પક્ષી નિરધાર.	૩
મુજ આણાએ અહીં થકી, જા તું નિમે જાણુ;	
ભક્તિ કરજે માહેરી, યારો તુજ કલ્યાણુ.	૪

આ સંબંધ તારો મારો, ચરિત્ર પરમ ઉદાર;	
જે ગાશે સુણસે ભાવશુ, તે તરશે નર ને નાર.	૫
નાગદમન શ્રદ્ધા યદી, સુણસે પરમ સુખાણુ;	
તે પ્રાણીને નહીં સર્પનો, ભય ઉપજે નિરવાણુ.	૬
જે નાદશે કાળી -હદ વિશે, તર્પણ કરે સુજ હેત;	
તે પ્રાણી પરમ પદ પામશે, પિત્રી કુટુંબ સમેત.	૭
મુખે કરી જા સિંધુમાં, નીરભે રેહેજે આપ;	
ભય નહીં તુજને ગરહનો, સુજ પદ અંકિત છાપ.	૮
પછે નાગણીયે પૂજા કરી, શ્રી કૃષ્ણતણી તેણીવાર;	
દીવ્ય વસ્ત્ર મુકતામણી, મુંદર ભૂપણ સાર.	૯
દીવ્ય પુષ્પ અંદન અગર, પરિમલ ગંધ અનૂપ;	
એમ પ્રસન્ન કચ્છા પૂજા યદી, ચીદ ભુવનના ભૂપ.	૧૦
પ્રદક્ષણા પ્રીતે કરી, હરિશુ આણી હેત;	
પછે આગા માગીને ગયો, કાળી કુટુંબ સમેત.	૧૧
સારે જમુના જળથી નીકળ્યા, નાગર નંદકુમાર;	
મળ્યા ગોપી ગોપને, વરત્યો જયજયકાર.	૧૨

સોરઠા.

વરત્યો જયજયકાર, કાળીદમન કૃષ્ણે કચ્છો;	
જે સુણે નર ને નાર, ભય નહીં તેને સર્પનો.	૧
ગોપતણા જે જાલ, હરિને આલિંગન કરે;	
મુતને જોઈ તે કાલ, હરખ્યાં નંદ જસોમતી.	૨

કડલું ૪૩ મું.-રાગ છંદ.

હરખ્યાં નંદ જસોમતી, મુતને મળીને મુખીયાં થયાં;	
બલીભદ્ર બેટ્યા ભાવશુ, દુઃખ અમંગલ સર્વે ગયાં.	૧
રાદિણી આશિશ દે ધણી, ગોવાલ સહુ હર્ષે ભચ્યા;	
ગો વ્રજભ વચ્છ આનંદયુત, હરિ મૃત્યુ મુખથી ઉગચ્યા.	૨
ગોપિયો સર્વે લાજ લોખી, કૃષ્ણ આલિંગન કરે;	
હરિ મધુરસ્મિતયુત રોહદણે, તાપ ત્રિયજનનો હરે.	૩
નિર્વિદ્રતા જોઈ પુત્રની, ધણાં ધન આપ્યાં નંદજ;	
ભૂદેવને સંતોષિયા, પામ્યા સકળ આનંદજ.	૪

એમ કુશળ દેખી કૃષ્ણને સહુ, હળીમળી સુખીયાં થયાં;	
રાત્રી પડી જમનાં તટે, તે વન વિશે વાસો રહ્યાં.	૫
સહુ ક્ષુધાતુર કચ્છું શયન, વનમાં તમારી તનયા તટ વિશે;	
હરી સંગ ગોપી ઉમંગ ભરી, રસરંગ આનંદ ઉરલસે.	૬
સુખીયાં યઈ સુતાં સહુ, તેણે સમે ગઈ છે મધ્ય નીશા;	
ઉષ્ણ કાળમાં અગ્ની તદા, દવ લાગીયો વન ચોહોદીશા.	૭
અગ્ની જ્વાલ ઉષ્ણ કરાલ દેખી, પક્ષી પશુ બ્યાકુળ થયાં;	
મજ્જાશી ભડકી હઠિયાં, શ્રી કૃષ્ણને શરણે ગયાં.	૮
હે કૃષ્ણ કૃષ્ણ મહામતી, હે રામ રામ માહાબલી;	
પ્રભુ અમો તમારે શરણુ છુ, આ હુતાશન જાળે વળી	૯
અમો દાસ છુ તવ ચરણનાં, રાખો શરણુ સુખ દીશયે;	
આ કષ્ટથી ઉગારીયે, પરિતાપ શીતલ કીશયે.	૧૦
એલું જોઈ સંકટસ્થામસુંદર, દીન વચન સુણી હરી;	
પછે દાવાનળ પીતા હવા, મુખ યોગમાયાએ કરી.	૧૧
જે મધરના મધર હરી જેની, શક્તિ અમોઘ અપાર છે;	
આશ્ચર્ય શું એ કૃત વિશે, જે વિશ્વનો આધાર છે.	૧૨
એમ ઉગાઝ્યાં સહુ ગોપગોપી, વચ્છ ગૌ સુખીયાં થયાં;	
પછે પ્રાત મળી સહુ સાથ, હરી સંગ હરખી ગોકુળમાં ગયાં.	૧૩
એવાં ચરિત્ર નંદકુમારનાં, જે સુણે શ્રદ્ધાએ કરી;	
ટપે તાપ ત્રિવિધી દાસ ગીરિધર, શરણુ રાખે શ્રી હરી.	૧૪

અધ્યાય ૪૦.

કડવું ૪૪ સુ-રાગ ધન્યાશી.

કાળીનાગદમન શ્રીકૃષ્ણે કીધોછ, મજ્જાશી ઉગાઝ્યાં દાવાનળ પીધોછ;
તે પુઠે હણિયો પ્રલંબ અસુરછ, ઓતાજન સુણુને શ્રદ્ધા પૂરછ. ૧

કાળ.

પુરણુ શ્રદ્ધાએ સુણો, હરી ચરિત્ર સિંધુ અપાર;	
મજ્જાહો રમતા રામ, કેશવ સંગ ગોપકુમાર.	૨
તે સમે આવી શ્રીજીમ ઝટ્ટુ, ગો ચરાવે ગોપાલ;	
વસંત સરખો શ્રીજીમ શોભે, મંદાવન તે કાલ.	૩

ફલકુલ યુત તરલતા પલ્લવ, છાયા શીતળ સુખ મૂલ;	
ત્રિવિધિ સમીર સુગંધ ભરીયો, વહે સદા અનુકૂલ.	૪
ગિરિ ઝરણુ ઝરતાં જળતણાં, ધણો થાય તેનો સોહોર;	
હરિત તૃણ મૃગ ગૌ ચરે, નાચે કલાકરી મોર.	૫
અથાક જળ જમુના વેહે, જે પાસ તે છલકાય;	
જુગ તટતણા તરતણા, કુર તે સદજમાં સિંચાય.	૬
ધણાં કમલ કુદ્યાં સરોવરમાં, ભ્રમર ગુંજે લાંહે;	
ચક્રવાક સારસ કીર દોષીલ, શબ્દ મુંદર જ્યાંહે.	૭
એવું પ્રંદાવન સોદામણું, નથી અન્ય એ સમાન;	
કીડા કરે નિજ સખાસુ, બલદેવ શ્રી ભગવાન.	૮
બરહી પિંચ સિરધર ધર્યાં, ને ફેંક ગુંજમાલ;	
વનમાલ તુલસી નવાંકુર તન, ધાતુ રંગ રસાલ.	૯
વિહલ વળડે વાંસલી, ગાય મધુર ગીત ગોવાલ;	
કો નાચતા બહુ વેશથી, કો વળડે કરતાલ.	૧૦
સ્વર પુરતા શિંગે કરી, કો વખાણે ગુણવાન;	
એમ બાળલીલા બહુ કરે, જે સ્વયં શ્રી ભગવાન.	૧૧
કો સમે કરતા યુદ્ધ માદા, બલીમદ્ર કેશવરામ;	
કો સમે કરતા ભ્રમણુ, ફરતા કુદડી અભિરામ.	૧૨
કો દામ વઢતા ખીલવ ફલ, કુંભી ફલે કો દામ;	
કો દામ વઢતા આમલે, મુદ્રાયે મલ સમાન.	૧૩
કો સમે આંખ મીચાંમણી, કરે પશુચેષ્ટા તેહ;	
કો સમે પક્ષી યાય, પુરણુખલ કંઠીયે જેહ.	૧૪
કો સમે હાંદોલે કરી, બેસતા હરિ તે માહે;	
સહુ ગોપબાળ ખૂલાવતા, હરખે કરીને લાંહે.	૧૫
કો સમે સુતા ગોપને, ઉછંગ મુકી શિશ;	
કો પવન હોલે ચરણુ ચાંપે, સેવતા જગદિશ.	૧૬
એવી આદ્યુત લોકપ્રસિદ્ધ, લીલા કરે બનોવીર;	
ગીરિ કુંજ કાનન સરોવરમાં, રમે યમુના તીર.	૧૭
મેક વાર ગોધન ચારતા, ગોવિંદરામ ગોવાલ;	
જરે પ્રલંબ નામે અસુર આબો, ગોપ વેશ વિશાલ.	૧૮
મવિનાશીચેતવ જોળખ્યો, પછી અન્નપૂજા યમ ધરિ;	
પ્રાગ્ અદામણી રમત રમતાં, દાવ મુકે શિશ.	૧૯

બે ટાળાં બાઝ્યાં તે સમે, ગોવાલ સર્વે સમાન;	
બે તણા નાયક થયા છે, બલદેવ ને બગવાન.	૨૦
બાંડીરવટ મર્યાદ કીધી, યુક્તા તે દાર;	
જેનો વારો આવે તે ત્યાં, વહી જાય છેનિરધાર.	૨૧
એકવાર જીલા રામકેરા, પક્ષના ગોવાળ;	
સીદામ ને વૃષભ આદે, ગોપ કરા બાળ.	૨૨
તેને વેહેતા વિદુલતણા, ગોપના કુમાર;	
શ્રી કૃષ્ણ આદે પરસ્પર, બલદેવને નિરધાર.	૨૩
સીદામાને વેહેતા હવા, શ્રી કૃષ્ણ સમર્થ સુર;	
વૃષભને બદ્રસેન્ય, ને રામને પ્રલંબ અસુર.	૨૪
રખે કૃષ્ણની દૃષ્ટે પડે, એમ વિચારે બડભૂર;	
બાંડીરવન યુદ્ધી ગયો, રામને લેઈ અતિ દૂર.	૨૫
પછે કચ્છું પર્વત ગાયે તન, માદા દુષ્ટ અસુર અનીત;	
આકાશ લગી જાયો થયો, અતિ ભયંકર વિપરીત.	૨૬
સ્વામ તનુ ઘનવતણું, શિર રણા ઉજવલ રામ;	
જેમ મેઘ ઉપર શોભતો, ચંદ્રમા તે અભિરામ.	૨૭
તેનું વક્ર વદન ખીદામણું, બ્રહ્મટિ કુટિલ કોચન;	
અતિ ઉઘર્લત કરાલ, જોઈ બલદેવ ખીધા મન.	૨૮
પછે સાન દૃષ્ટે જાળખ્યો, તે અસુરને તેણીવાર;	
તે દુષ્ટને મારવા કરો, કચ્છો મન વિચાર.	૨૯
નિરમે થકી શંકરપણે કચ્છો, હાય જાયો ત્યાહે;	
મુદ્દ મારી વજ્રશી, અસુરતણા મરતક માંહે.	૩૦
મથા પર્વત શીખર વાળે, વજ્રકેરો ધાય;	
તથા શિવ પ્રલંબને, બલમુદ્દીનો મહીમાય.	૩૧
પ્રહારથી સુરણ થયું શિર, શીયિલ તન તેણીવાર;	
વળી ર્ધીર વમતો વદનથી, પૃથ્વી પડ્યો નિરધાર.	૩૨
પડતાં થકાં તેણે ચીસ પાડી, રીસ આણી મન;	
જેમ ઇંદ્ર આમુધથકી, પર્વત ગાયે પૃથ્વી પતન.	૩૩
પ્રલંબ પાખ્યો મરણ, ત્યાં જોઈ કુરાવશ્રી બગદેવ;	
ધન્ય ધન્ય કેહેતા ગોપ, સદુ આશ્રય પામી જોર.	૩૪
આશીશ દેઈ પૂજા કરે, ગોવાલકેરા તન;	
મરીજીવ્યા માનતા, કરતા તે આત્મિંગન.	૩૫

બલદેવ ઉપર દેવતા કરે, પુષ્પવૃષ્ટી અપાર;
એમ દુષ્ટ માણ્યો તે સમે, વરત્યો જ્યજ્ઞયકાર,
સોરઠા.

૩૬

વરત્યો જ્યજ્ઞયકાર, ગૌ ચારી વ્રજમાં વળ્યા;
હરખી સહુ વ્રજનાર, મનમાન્યા મોહન મળ્યા.

૩૭

અધ્યાય ૪૧.

કહવું ૪૫ સુ-રાગ ચોપાઈ.

એક સમે થી ગોકુલનાથ, કરે ક્રીડા જાલકની સાથ;
દેવર વનમાં ચરતી ગાય, તૃણને લોભે દૂર પળાય. ૧
આજ ધેનુ મહીપી તેણી વાર, ખીલ વનમાં ગયાં નિરધાર;
મુંજાટવી મધ્યે તે ગયાં, તડકે દાઝ્યાં ને દુખીયાં થયાં. ૨
તીવ્ર કંઠક સુકે વન, થકું બ્યાકુલ સહુ ગોધન;
કરે શબ્દ તેનો થાય સોહાર, નથી દેખતા ગોપ કિશોર. ૩
રામકૃષ્ણ આદે શીશુ સર્વ, શોધતા વન સુકી -ગર્વ;
કરતા મનમાં ધણી ચિંતાય, ગૌનાં પગલાં દેખી પળાય. ૪
મુંજાટવીનો મારગ શ્રેષ્ઠ, ગૌ ગોપજ પામ્યા કષ્ટ;
રવીને તાપે લાગી છે તૃપાય, થયાં બ્યાકુલ ગોપ ને ગાય. ૫
હરીને જોલાવે જાલક ત્યાંહે, સર્વે સાદ કરે માહોંમાંહે;
સુકા વનમાં તે અમી અખંડ, હવ લાગ્યો ને જ્વાલ પ્રચંડ. ૬
સારથી જે સ્વાદા પતીતણો, પ્રગટ્યો તે સમે વનમાં ધણો;
જાણે આવ્યો શું પ્રલ્લે કાલ, મારે ઝપટ ચોદીશ જ્વાલ. ૭
એવો દેખી દાવાનલ કોપ, બયાતુર થયાં ગૌ ને ગોપ;
સર્વે પામી ધણો મન ત્રાસ, આવી ઉભા હરીની પાસ. ૮
હવે ઉગારો અંતર્યામી, અમો શરણ તમારે સ્વામી;
હે રાગ હે કૃષ્ણ કૃપાલ, સમાવો વેદજાતની જ્વાલ. ૯
તમે સમર્થ છો સાહે કરવા, વ્રજવાશીતણાં દુખ હરવા;
તું છે એક અમારો નાથ, દીન જાણી સુકો શિર દાય. ૧૦
એવા વચન સુણી તેણીવાર, ત્યારે જોલ્યા વિશ્વાધાર;
મીચો સર્વે સખાલોચન, કોઈ ભય નવ ધરશે મન. ૧૧

- નેત્ર મીઝમાં તદા ગોવાલ, મુખ ખોલોલું કચું ગોપાલ;
પાછો પવન ખેંચ્યો ભગવાન, કચું સરવ દાવાનળ પાન. ૧૨
- વિશ્વરૂપ જે વિશ્વનીકાય, વિશ્વાનર જેનું મુખ કેવાય;
તે વહ્નિ પીધો વિશ્વાધાર, કચું શીતલવન તેણીવાર. ૧૩
- યોગભાષાપતિ યોગાધીશ, પુરણુ બ્રહ્મસનાનન ઇશ;
ગૌ વમ્હ તથા ગોવાલ, મુક્યાં ભાંડીરવન તે કાલ. ૧૪
- સરવે નેત્ર ઉઘાડ્યાં બ્યારે, દીઠો ભાંડીરવટ તેણીવારે;
ધેવરવન ત્યાં દીઠું નહીં, વિચારે સહુ વિરમય થઇ. ૧૫
- અગ્રીથી જે હગરીયા આપ, દીઠો પ્રત્યક્ષ* હરીનો પ્રતાપ;
દાવાનલ એમ પીધો હરી, ગૌ ગોપની રક્ષા કરી. ૧૬
- સાયંકાલે કેશવરામ, ગૌ વાળી આબ્યા ગોકુળ ગામ;
કરતા વિઠ્ઠલ વેણુ નાદ, ગાતા ગોપ હરી ગુણ વાદ. ૧૭
- દેખી આવતા શ્રી ગોવિંદ, ગોપીજન મન પામી આનંદ;
સ્થિતમુત જોઇ લોચન આપ, સમ્યો પ્રેમદાનો પરીતાપ. ૧૮
- હળવે હળવે હરતા હરી આવે, નેત્રમાં નિજ ભાવ જણાવે;
મનમોહન નટવરવેશ, ભચ્યા ગોરજ ધુસરકેશ. ૧૯
- બહુ રંગનાં પુષ્પ અપાર, પેહેત્યાં શ્રી અંગમાં રાણુગાર;
ગૌચારી હરી આબ્યા ઘેર, ગોકુળમાં થઇ લીલા લેહેર. ૨૦

વલણુ.

- ગોકુળમાં ગોવિંદ પધાસ્યા, ગૌ ચારી તેણીવારે;
ગોપીજન મન આનંદ પામ્યાં, વરત્યો જય જયકારે. ૨૧

અધ્યાય ૪૨.

કહ્યું ૪૬ મું-રાગ આશાવરી.

- એક માયાસુરનો પુત્ર બ્યોમાસુર, રહેતો મથુરા મોઝાર;
તે અસુરને આગા આપી, કંસે કરીને ઘણો સત્કાર. ૧
- મારો વેરી પ્રંદાવનમાં, ગાયો ચરાવે છે લાહે;
માટે જા તું તેને હણુજે ત્યાં, વા આવી લાવજે આંહે. ૨

તે બ્યોમાસુર ગ્રંધાવન આબ્યો, હરી ગૌ ચારે જ્યાંહે;	
ગોવાળ કેરુ રૂપ ધરીને, મળી ગયો મંડલ માંહે.	૩
તે ત્રિકમજીયે તરત જોળખ્યો, મનમાં રહ્યા છે જાણી;	
ત્યારે અમ વાધની રમતજ કાઢી, તે સમે પુરૂષ પુરાણી.	૪
પેણે અસુર હતો તેને વ્યાધ કય્યો, સહુ મેપં થયા છે ગોવાલ;	
વળી આમાધીપ બલદેવ થયા છે, કૃષ્ણ તેના રખેવાલ.	૫
ત્યારે ગૌ ગોવાલનું હરણ કરીને, અસુર ગયો તેણીવાર;	
ગિરિની શુદ્ધામાંહે ધાધ્યા સહુને, શોધ કય્યો નિરધાર.	૬
પછે અસુર ને મનમાં વિચાર કરે, બે બંધુ રહ્યા છે બાહાર;	
તે શોધવા આવશે ગૌ ગોવાલ, ત્યારે કરીશ તેનો સંધાર.	૭
એમ હરણ કય્યું તે હરિયે જાણ્યું, મિત્ર વત્સલ વનમાલી;	
પછે શોધવા ત્યાહ્યા શામલીયોજી, સાચી કરી રખવાલી.	૮
તે ગિરિ પાસે આવી ગોવિંદે, કીધો વેણ નાદ;	
ગૌનાં નામ દેધને બોલાવી, સ્વરમાં પુર્યો સાદ.	૯
હે ગંગે ભાગીરથી ભીમા, તુંગમદ્રા વૈતરણી;	
રેવા ત્રિવેણી પિનાકી પયોદી, ગોદાવરી તામ્રપરણી.	૧૦
હે નર્મદે સરસ્વતી કૃષ્ણા, કાવેરી કંતમાલા;	
તાપી ત્રિપદા પ્રવરા પુરણા, સાવિત્રી શિશુમાલા.	૧૧
મંદકિની ચંદ્રભાગા યમુને, સરજ્યુ પુરાવતી કામ;	
એમ વેણ નાદમાં ગૌને બોલાવી, લેછ લેછ જીહ્વા નામ.	૧૨
તે સુણી સર્વે ગૌ શેમાંચિત, શબ્દ કરતી હુંકાર;	
જાયાં પુછ કરીને કુદે, ગીરિની શુદ્ધા મોઝાર.	૧૩
તોઠ સુખલને સિદ્ધમા આદે, સર્વે ગોપ કુંભાર;	
તે કૃષ્ણ કૃષ્ણ કહીને બોલાવે, કરતા ધણા હોકાર.	૧૪
ગિરી શુદ્ધામાં શોધ થયો છે, તે માટે નથી નીકળાતું;	
ગોવાલ મદગદ કંઠ યયા, ગૌ મંડલ અંતિ અકળાતું.	૧૫
સખા સર્વ ત્યાં સ્તુતિ કરે છે, હે દીનદયાલ ગોવિંદ;	
હે કમળનેત્ર હવે કાઢો અમને, મર્ણ્યથી રાખો મુર્કુદ.	૧૬
હે સ્વાનંદ બોધ સકલજગત્યાપક, અવિચલ આત્મારામ;	
શરણાંગતવત્સલ સુખદાયક, પાવક પૂર્ણ કામ.	૧૭

સંસારપર્વત જન્મ મર્ણુ, દુઃખરૂપી ગુહમાં આજ;	
અદ્વંકાર અસુરે રૂંધ્યા, તેથી મુક્ત કરો માહારાજ.	૧૮
એવા આરતનાદ સુણીને, સેવક સંકટ હરતા લાંહે;	
ચક્ર મુકીને પર્વત ફેાડો, ઠીધો માર્ગ તે માંહે.	૧૯
સર્વે ગાય ગોવાલને કાઢ્યાં, દુઃખ ટાળ્યું જમદીશ;	
હારે પ્રયંડરૂપધરી અસુરજ, આઘ્યો આણી મનમાં રીસ.	૨૦
વિકાળ વદન વિકાસ્યું, જાણે કરો વિશ્વનો આસ;	
અગ્નિતણા અંગારા સરખાં, લોચન રક્ત પ્રકાશ.	૨૧
હારે ચક્ર મુકી શિર છેલું, અસુરનું-પણ પૃથ્વી માંહે;	
જયજયકાર સખા સહુ કરતા, નિરબે થઈને લાંહે.	૨૨
પછી ગૌ ગોવાલ તેડીને આઘ્યા, પૂર્વ સ્થળ પરમેશ;	
વૃક્ષતણી છાયામાં રહીને, ગૌ ચારે ઋષિકેશ.	૨૩
તે બ્યોમાસુરનું મરણ સાંભળ્યું, કંસ થયો વિષ્ણુ અભ;	
સખામાંહે બેઠા હતા તે સમે, અસુર એકાદશ સહજ.	૨૪
ભોજપતિ કોધે કરી બોલ્યો, આત્મા અસુરને હણવા આપી;	
પ્રગટચા છે પ્રભુ, તે નથી જાણતો પાપી.	૨૫
જાઓ મંદાવનમાં ઘેનું, ચરાવે નંદતણા બે પુત્ર;	
એક ગૌર એક શ્યામ વરણ છે, જાણી લાવો સુત.	૨૬
તે સુણીને સહુ અસુરજ આઘ્યા, મંદાવન મોઝાર;	
ગોવાલ સર્વે બીહીવા લાગ્યા, દેખી અસુર અપાર.	૨૭
હે કૃષ્ણ કૃષ્ણ યોગેશ્વર, અમને શરણે સખો સ્વામી;	
આ કૃતાંતકેરી સૈન્યા આવી, કષ્ટ નિવારો કામી.	૨૮
બાઈ બીહીશો નહીં બલવીરજ કહે છે, ધીરજ દે છે નાથ;	
એટલે અસુર આવીને ઉભા, ઘેરી ગોવાળતો સાથ.	૨૯
આલા ગૌર શ્યામ નંદના સુત મુણ્જે, કંસે મોકલ્યા અમને;	
માટે ચાલો અમારી સાથે, મથુરાં તેડી જવા છે તમને.	૩૦
એકું સુણીને હર્યા હરિ હલ્લવર, કંસનું સુરજ નાથ;	
અમો બે જણને લેઈ જવા તેમાં, અનેકનું શું કામ.	૩૧
બીજા સર્વ તમો જાઓ અહીંથી, બે જણ રહો અમ પાસ;	
અમો ભોજન કરીને આવું, વળતા પુરં તમારી આશ.	૩૨
તે સર્વ અસુરે સાચું માન્યું, જે બોલ્યા હરિ બલવીર;	
પછે બે જણને મુકી જઈ, બેઠા જમના સાગી તીર.	૩૩

સારે ગોવાળ મંડલી સાચે, ગોવિંદ બેઠા બોજન કરવા;	
જે પ્રભુ પોતે વ્રજવાસીની, પ્રગટયા પીડા હરવા.	૩૪
સારે અસુર કહે તમે કરો ઉતાવળ, લાગે છે ધણી વાર;	
નીકર હવડાં ઝાલી જઈશું, બે જણુને નિરધાર.	૩૫
એવું સુણી હલધરજી કોપ્યા, ઉઠી કસ્યો પદપ્રહાર;	
બેને અકેકી મુઠી મારી, વજ્ર સમી તેણીવાર.	૩૬
વળી ધણી જેટીકા મારી ગોવાલે, શીથિલ કસ્યું છે શરીર;	
તે છવ લેખને નાઠા ત્યાંથી, અસુર બે મુકી ધીર.	૩૭
જમુના ઉતરી પાર ગયા, સારે મળીયા પેલા અસુર;	
પુછવા લાગ્યા બે જણુને, મળી સર્વે રાક્ષસ જુર.	૩૮
અલ્યા નંદકુવરને કેમ ન લાવ્યા, શા માટે અલ્યા મુકી;	
ઈસ આગળ શો ઉતર કહીશું, આપણુ આલ્યા મુકી.	૩૯
પેલા બે રાક્ષસ કહે અમને, કરાવ્યું રામે ધણું બોજન;	
પંચામૃત મિદાન જમાલ્યા, તૃપ્તી થયા છું તન.	૪૦
તે વાત સુણી સર્વે લલચાયા, શું અમને જમાડશે એહ;	
સારે બે જણુ કહે જાઓ, મુખે કરીને તૃપ્ત કરશે તેહ.	૪૧
વિધવિધનાં બોજન કરાવશે, એવા છે ઉદાર;	
તમે તમારા પિત્રિનું દેવું, પુરૂં કરશે બે કુમાર.	૪૨
સારે હરખીને આલ્યા સહજ, એકદશ ગ્રંદાવન મોઝાર;	
તે જોઇ સર્વે બીહીવા લાગ્યા, ગોપ સખા તેણીવાર.	૪૩
શ્રી કૃષ્ણ કહે મા બીહીશો સખા, હું સાહે તમારી કરેશ;	
મારી સંગે ત્રણ કાલમાં, બપ નથી તમને લેશ.	૪૪
એમ કહીને બેસું હરીજો, ઉર્ધ્વપંથ તેણીવાર;	
આકરમાત આકરો ઉતરી, ગાંધર્વ એક હજાર.	૪૫
તે મધ્યે મુખ ચિત્રસેન છે, આવીને લાગ્યો પાય;	
કૃપાનાથ જે કામ હોય તે, અમને કરો આગામ.	૪૬
તમે કરો પરાજય અસુરતણો, એવું જોલ્યા શ્રી ભગવાન;	
પછે ગાંધર્વ પડીયા અસુરની ઉપર, કોધે કાલ સમાન.	૪૭
અંગ ભંગ કસ્યાં સર્વ અસુરનાં, છેઘાં કરપદ શીશ;	
કરણ નાસિકા કંઠ છેઘતા, ગાંધર્વ કરીને રીસ.	૪૮
અસુર કેટલા મરણુજ પામ્યા, ઉગસ્યા કેટલા ત્યાંહે;	
તે રૂધીરે ગળતા નાઠા ત્યાંથી, આલ્યા મધુપુરી માંહે.	૪૯

હોન ભીન તન જોઇ ભયંકર, અસુરનું સૈન્ય અપાર;	
નાસે નાસે લોકજ પુરના, વરતો ' હાહાકાર.	૫૦
સારે કંસની પાસે આઠ્યા, સર્વે જોઈ થયો ભયભીત;	
રૂધિરે ગળતા રાક્ષસ દીકા, અંગ ભગ વિપરીત.	૫૧
તે અસુર કહે સુણો ભોજપતી, હવે મુકો જીવ્યાની આશ;	
એ નંદતણા એ પુત્ર, પ્રતાપી સુરજ તેજ પ્રકાશ	૫૨
એ ધૃતિર નિશ્ચે અવતરીયા, છે નારાયણ ને શેષ;	
ગૌ બ્રહ્માણુ ભક્તની રક્ષા કરશે, હણશે અસુર અશેષ.	૫૩
તે સુણી કંસ થયો ચિંતાતુર, મુકી મનની મામ;	
પેલા ગાંધર્વ હરીનું સ્તવન, કરીને ગયા મોતાને કામ.	૫૪
તે વાત સુણી ગોકુલમાં સર્વે, ચિંતા કરે નર નાર;	
રામ કૃષ્ણને ઝાલી ગયા છે, આઠ્યાતા અસુર અપાર.	૫૫
જસોદા રોહિણી આદે ગોપીઓ, નંદજી કરતા ઉચાટ;	
બાકુલ થઇને દોડ્યા, સર્વે મંદાવનની વાટ.	૫૬
એટલે ગાયિક ગૌ વાળીને, આવે છે પ્રજા માંહે;	
મોહને મારલી નાદ કસ્યો, તે સુણીયો સર્વે લાંહે	૫૭
ત્યારે નંદ જસોદા રોહિણી, મળીયાં દીકા ગોકુલચંદ;	
રામકૃષ્ણને આપી હૃદયે, પામ્યા બ્રહ્માનંદ.	૫૮
ગોકુળ માંહે આઠ્યા સર્વે, ગોપીયો પામી સુખ;	
વારંવાર નીહાળે નેત્રે, મનમોહનનું સુખ.	૫૯
પછે નંદજીયે ધણો ઉછવ કીધો, સમારંભ નિજ ઘેર;	
બ્રાહ્મણને ભોજન કરાવ્યાં, દાન કસ્યાં બહુ પેર.	૬૦
પેલા ગોપ બાલકે વાત કહી, સહુ માંડીને વિસ્તાર;	
પછે જોઇ કુશલતા રામ કૃષ્ણની, કરતા જયજયકાર.	૬૧
વલણુ.	
જયજયકાર ગોકુળમાં વરતે, સુણી શ્રીકૃષ્ણ ચરિત્રે;	
અશુભ અમંગલ નાસે સર્વે, એવું પાવન પ્રુણ પવિત્રે.	૬૨

અધ્યાય ૪૩.

કડવું ૪૭ મું-રાગ ધન્યાશ્રી.

સમા કરીને જેહા કંસરાયજી, મનમા કરતો ધણી ચિંતાયજી;
ખીડું ફેરવું સમા મોઝારજી, છે કોઇ બલીયો જોઈ અપારજી. ૧

ઢાળ.

કાઈ જોદ છે શુરવીર તે, મુજ સભા મધે આજ;	૨
જે જઈ જીતે નંદકુમારને, થાય માફ કાજ.	
તારે દેવાંતક ને નરાંતક, જે અસુર ઉક્યા ત્યાંહે;	૩
પ્રણામ કીધો રાયને, ખીડું અણું કરમાંહે.	
પછી મંદાવનમાં આવિયા, જે અસુર અતિ બળવાન;	૪
તે બ્યાધરૂપ ધરી રહ્યા, કુંજમાં કાલ સમાન.	
તે દિવસ ગાયો ચારવા, નવ ગયા નંદકુમાર;	૫
હલધર સહીત હરિ રહ્યા, મંદિર એકલા નિરધાર.	
ગોવાલ ખીજ આવિયા, ગૌ ચારવા વનમાંહે;	૬
બય પામ્યા ગોવાલ સહુ, જે બ્યાધ દીઠા ત્યાંહે.	
તે જોઈ બડકી ગાય, સર્વે નાહી છે નિરવાણ;	૭
ગોકુલ વિશે આવી તદા, ગોવાલ સાથે જાણ.	
યજ્ઞ જાણ સહુ મજવાસીને, બોધ્યા નંદ વચન;	૮
બાધ્યો મંદાવન બ્યાધ છે, માટે જશો નહીં કાષ્ટ જન.	
તારે રામકૃષ્ણની સાથ બોધ્યાં, જશોદા તેણીવાર;	૯
નહીં જવા દેઈ વનમાંહે, તમને સલ કહું નિરધાર.	
ધણી ચોકશી કરતાં સહુ, જે કુંવરકેરી ત્યાંહે;	૧૦
નથી જવા દેતાં બારણે, રોકી રહ્યાં ધરમાંહે.	
તારે હઠ કરી હરિ બોધિયા, જસોમતિ સાથ વચન;	૧૧
મા નથી ગમતું ધર વિશે, અકલાય માફ મન.	
અમો રમીશું ગોકુલ* વિશે, નહીં જાઉં વન મોઝાર;	૧૨
એમ કરગરીને હરિ હલધર, નિકળ્યા જે બાહાર.	
વિકલજીયે મન વિચાણું, મુજ રમણકેરે સ્થાન;	૧૩
ત્યાં બય નહીં ત્રણકાલમાં, નિર્ભય સદાસુખવાન.	
મજ વિધીમાં રમતા યજ્ઞ, જલદેવ દેવ મોસાર;	૧૪
કાષ્ટ જાણે નહીં એમ નિકળ્યા, આવિયા વન મોઝાર.	
તે બ્યાધ વેશે અસુર દીઠા, બેઠા છે વનમાંહે;	૧૫
જે વીરને જોઈ કુદીયા, કરી પુછ જાયાં ત્યાંહે.	
એવા દુષ્ટને આવતા, જોષ્ટને વિચાણું જડુવીર;	૧૬
મુખવિશેથી જે ગદા કાઢી, કરગ્રહી રણધીર.	

સિંહતણા શીરમાં ગદા, માગી સાથે બનો સૂર;	
તે મર્ણુ પામીને પડ્યા, મરતક થયાં છે ચૂર.	૧૭
તેતણાં કાઢયાં ચર્મ ખેંચી, ઘેયાં જલ મોઝાર;	
પછેશકરપણુ શ્રી કૃષ્ણ, આબ્યા મજાવિશે તેણીવાર.	૧૮
તે બ્યાદકેરાં ચર્મ જોષ, સર્વે થયાં ભમભીત;	
ગોપીઓ સહુ ટોળે મળી, બાઈ આ સું વિપરીત.	૧૯
આબ્યાં નંદ જસોમતી, પુત્રને પુછે ત્યાંહે;	
આ ક્યાંથી લાબ્યા કુંવર મારા, ચર્મ થઈ કરમાંહે.	૨૦
શ્રી કૃષ્ણ કહે અમો મંદાવનમાં, ગયાતા બે વીર;	
ત્યાં બ્યાદ કોણે મારીયા, અમો જોયા ધરીને ધીર.	૨૧
હરિ ચર્મ એ શુદ્ધ કરીને, અમો મ્હણાં કરમાં આજ;	
પિતા તમારે અર્થે લાબ્યા, આમન કરવા કાજ.	૨૨
એવું સુણીને આશ્ચર્ય પામ્યાં, ગોપી ગોપ પવિત્ર;	
વખાણતા સહુ પરસ્પર, શ્રી કૃષ્ણકેરું ચરિત્ર.	૨૩
એમ દેવાંતક ને નરાંતકને, હૃદય શ્રી ગોપાળ;	
શ્રી મંદાવન નીર્ભે કર્યું, સુખ પામ્યાં ગૌ ગોવાળ.	૨૪

વલણ.

ગૌ ગોવાલ સુખ પામે બહુ, વિધ આનંદ ઉઠવ ચાયર;	
ઓતાજન સહુ સુણા બાવે, શ્રી કૃષ્ણકેરી કથાયર.	૨૫

અધ્યાય ૪૪.

કડવું ૪૮ મું—રાગ મામેરી.

એક દિવસ ગાયો ચારવા, ગયા ગોવિંદ મંદાવન વિશે;	
સગે ગોપ બાલક શોભીતા, કરે પવિત્રભૂમી ચરિત્ર મીશે.	૧
ખાસકર સુતાની સામી તીરે, રંગારા રસ સંગના;	
કંસકેરાં વચ્ચ બારે, નિવિધ રંગે રંગતા.	૨
દામોદરે દીકા તદા, ત્યાં જવાની ઇચ્છા કરી;	
બલીર(મ કૃષ્ણ સહીત આવક, ગયા જમુના ઉતરી.	૩
બલદેવ ને સું બોલીયા, કોહોના વચ્ચ રંગે છે તમે;	
સાચુ કોહા મંદેહ સુધી, પ્રીત કરી પુત્રુ અમો.	૪
તે રંગારા માહામદ ભર્ય, પછે રીમ કરી બોલ્યા બનું;	
તમે ગૌ ચારે ગોપાળીયા, એ પુછ્યાનું કારણ કયું.	૫

- એ બોલપતીનાં વસ્ત્ર છે અલ્યા, મુરખ શું સમજે તમે;
અદિ'યદા જાઓ ઉતાવળા, નહીં તે બાંધી લઈ જઈશું અમે. ૬
- તે સુણી કોખ્યા સદસ શિર્ષા, રક્ત નેત્ર થયા જદા;
અકેહી સુદી સર્વને ત્યાં, ક્રોધ કરી મારી તદા. ૭
- રંગારા નાહા પ્રાણ લઈને, મરણતુલ્ય થઈ ત્યાંહાં;
પોકાર કરતા આવિયા, નૃપ કંસ બેઠો છે જ્યાંહાં. ૮
- માહારાજ સુત બે નંદના, બલદેવ કૃષ્ણ સખા સહુ;
પટકુલ તમારાં લઈ ગયા, વળી અમને માસ્યા છે બહુ. ૯
- તે સુણી ક્રોધે કંસ બોલ્યો, એ સુતને હું શું કરે;
જે જાઉં એને જાત્રવા, તો જીવથી નિશ્ચે મરે. ૧૦
- હવે વસ્ત્ર સર્વે લઈને, હરી મંદાવનમાં આવીયા;
વેઢેથી આખ્યાં સહુ ગોપાલને, નીજ સખા સંગ શોભાવીયા. ૧૧
- હરી હલધરે પેહેર્યાં નહી, પેહેરાવ્યાં સહુ ગોવાલને;
એ સખાતું સુકીત જીવે, જે પ્રિય ધર્મ ગોપાલને. ૧૨
- સંધ્યા સમે ગૌ વાળીને, વિઠ્ઠલ વળ્યા મનમાં તદા;
નટવેશ કુસુમ સમુદ્ધ બૂપણ, સુંદરયાગ સુભગ સદા. ૧૩
- ગોવાલ વેષીત મધ્ય મોહન, મોરલી નાદ મધુર કરે;
કમલ નેત્ર દટાક્ષ માત્રે, તાપ ત્રીયજનનો હરે. ૧૪
- અમુલ્ય પટ બહુ રંગનાં, મનવાશીયે દીકાં ત્યાંહાં;
ક્યાં યદી લાભ્યા કોણે આખ્યા, મુછતા માહોમાંહાં. ૧૫
- ત્યારે બાલક કહે રાય, કંસનાં અંખર અમે લાભ્યા સહી;
તે સુણી સહુને શોક પ્રગટયો, નંદસુ વાણી કહી. ૧૬
- હવે કટક આવશે કંસનું, બાવકે બહુ અન્યા કર્યો;
ગોવિંદજીને નંદજી પુછે, પુત્ર ઉતાર કોહો ખરો. ૧૭
- હરિ કહે અમે સહુ ખેલતા, તેની પાસ જઈ ઉભા રહ્યા;
તે રંગારા સહુ જોઈ અમને, નાહારી મથુરામાં ગયા. ૧૮
- તે સુનાં દેખી વસ્ત્ર, સહુ બાળને પેહેરાવ્યાં અમે;
એ કંસ શું કરનાર છે, માટે ચિંતા નવ કરશે તમે. ૧૯
- તે વસ્ત્રકેઈ હરણુ સુણીને, કંસ ચિંતાતુર થયો;
અત્ર ઉદક તે નથી બાવતું, મન હિંમત સહુહારી ગયો. ૨૦
- સારે જલાસુર નામે અસુર, લેખ આજ્ઞા આલ્યો દુરમતિ;
જાતું વેરીને વારીમાં રહી, મુને જળમાં રહેવાની ગતિ. ૨૧

- તે આખી ચેઠા જમુનાજીમાં, યુગ રોકી ઘાટને;
અદનિશ અવસોકો, બલિરામ વિઠ્ઠલ વાટને. ૨૨
- એ કૃષ્ણ ક્યારે આવશે, હું ઝાલું તે જીવતો કરી;
એમ ધ્યાન લાચું હરિતણું, એક દૃષ્ટિએ જોતો ભરી. ૨૩
- ધન્ય ધન્ય છે એ અસુરને, શ્રી કૃષ્ણમય એકચિત્ત યયું;
અન્ય સંકલ્પ વિષમ વર્જત, પાપ ત્રિવિધિતણું ગયું. ૨૪
- તેનો અતુલ કરવા હરિ, સહુ સખા લીલા સંગમાં;
આવી જમુનાજીમાં ઝીલતા, જળકીડા કરતા રંગમાં. ૨૫
- પૂર્વે મુકદે વેદ જેમ, જળમાંહે જોળ્યા ખપ કરી;
મઝઝપ ધરીને મારિયો, તે શંખાસુર પોતે હરિ. ૨૬
- એમ જલાસુરને શોધતા, જળમાંહે ભદ્રવકુલમણી;
તે દેખી અસુર ઉતાવળો, પછી ધાયો ધરણીધર બણી. ૨૭
- અસુરે અલ્લા અવિનાશને, આકર્ષણ કરતો હરિતણું;
જળમાંહે બંને બાઝિયા, મધ્યજુદ્ધ કરતા અતિધણું. ૨૮
- પછી કેશવજીએ કંઠ સાલો, બળવડે કરી રીસને;
જેમ નાલમાંથી કમલ તોડે, એમ તોડ્યું શિશને. ૨૯
- તે અસુર મૃત્યુ પામિયો, ગોવાલ સહુ જયજય કરે;
ભાઈ ભલું થયું એ અસુર હણિયો, પરસ્પર મુખ હચરે. ૩૦
- પછી સખા સર્વે ચરણમહી, રાખ કાઢી નાખ્યું બારણે;
તે ગોપ સાથે હરિ ગયા, વનમાંહે કીડા કારણે. ૩૧
- તે ખબર થઈ છે કંસને, જે જલાસુર ગોપે હણ્યો;
એક દૂત વજ્રમાં મોકલ્યો, સમાચાર કહેવા તેતણો. ૩૨
- તે આવ્યો દૂત ઉતાવળો, ગોકુલ વિશે વેગે વળી;
જે કંસરાયે કહાવિયું તે, નંદને કહે છે મળી. ૩૩
- જળમાંહે માણસ મારિયું, ગોવાળીયે કીડામીશે;
તે શકટ માંહે ધાલીને, મોકલી ઘો મથુરાં વિશે. ૩૪
- એવાં વચન સુણી સહુ ગોપને, નંદરાયે આચા કરી;
પછે મોકલ્યું મથુરાં વિશે, તે રાખ શકટ માંહે ધરી. ૩૫
- જોઈકંસ મન ભય પામિયો, અહો જળાસુર બલીયો ધણું;
જેમ મેધને હણે મૃગપતિ, એમ કચું વિહારણ એ તણું. ૩૬
- એ નંદ સુત મુજને મારશે, એ વાતમાં સંદેહ નહીં;
મુજ પાસ દોષ બળીયો નથી, હવે મોકલું કોને તર્કી. ૩૭

એક રાક્ષસ ત્યાં ગેઠો હતો, અસુરાસુર તેનું નામ છે;
 મુને આમ આપો રાવણ, એમાં કશું મોટું કામ છે. ૩૯
 એ ગોપના એ પુત્ર બાળક, મુજ આગળ જાગે દહી;
 કહો તો ઝાલી લાવું જીવતા, વા હણું કાણમાં ત્યાં જઈ. ૩૯
 સારે કંસ કહે જે જાય છે, તે નથી પાછો આવતો;
 શે પ્રકારે એ હણે છે, તે ખખર કાઢી નથી લાવતો. ૪૦
 અભિમાન મિથ્યા શું કરે, એ નિશ્ચે તુજને મારશે;
 મૃગેન્દ્ર શીશુ મદગલ હણે, જેમ તેમ તને સંધારશે. ૪૧
 સારે અસુર કહે રાવ સામળો, કાષ્ઠયજી મર્ણુ પામું નહી;
 મુજ મર્ણુ છે હનુમંત દાથે, નિશ્ચે હું જાણું મહી. ૪૨
 એક અજની સુત રીપુ મારો, કંસ તુજને દહું કથી;
 તે મારતી આ જીગ ધિગે, કાંઈ જીતળ દેખાતો નથી. ૪૩
 શ્રી રામચન્દ્ર સ્વધામ, જ્યારે ગયા લઈ પૂરસોકને;
 સાર પૂઠે નથી દીઠો, હરણુ સીતા સોકને. ૪૪
 તે માટે હું નિર્ભયજી, જઈ જીતું નંદકુમારને;
 જેમ ધટોદ્ભવને દુરધટ, તરવા સિંધુ પારને. ૪૫
 હું પ્રતિજ્ઞા કરીને કહું, કાષ્ઠયજી હવે નવ ડર;
 તને ક્રુપ જેવો અવિચળ કરું, તો નામ અસુરાસુર ખરું. ૪૬
 એવું સુણી કંસ પ્રસન્ન થયો, ધણું માન દીધું મહીપતી;
 એ મૂર્ખ નથી જાણતો, જે અકળ ધનુરની મતી. ૪૭
 પછે જોજપતીયે આપીયા, પટભૂપણ બહુ ભાવે કરી;
 તે આલ્ષ્યે અસુર ઉતાવળો, અભિમાન મનમાંહે ધરી. ૪૮
 વલણ.

અભિમાન મનમાં ધરી, આલ્ષ્યે આલ્ષ્યે પ્રદાવનરે;
 હને અસુરાસુરની કહુ કયા, તે ઓતા ધરજો ગનરે. ૪૯

અધ્યાય ૪૫.

કડવું ૪૯ મું-રાગ મારૂ.

આલ્ષ્યે અસુરાસુર માહાપાપી, મરણ પામતા દુરમતી વ્યાપી;
 તે સમે શ્રી નંદકુમાર, ગૌ ચત્રાવે છે વનમોઝાર. ૧
 બાનુતનમા કેરી તીર, મંજે ગોપ શીશુ જલવીર;
 તરે હાયા છે શીત સર્વન, મંડલ મન્ય જેમ ભગવંન. ૨

- જેમ દેવ સભામાં સુરેન્દ્ર, જેવા તારા મંડલમાં ચંદ્ર;
એમ શેઠે દરી મુખ રાસ, ચરતિ ધેનુ તે ચારે પાસ. ૩
- એવે આબ્યો અસુર માહાકાષ, દિઠો દૂરથી સર્વ સખાય;
અવનીથી હંચો અષ્ટયોજન, યયો માયાવી મોઢું તંન. ૪
- તૈલ સીંદુર ચરચુ બાલ, માહાભયંકર મુખ વિકરાલ;
એત વજ્રશા ઝલકે દંત, લલકે છબ્હા તેવી દૂત વંત. ૫
- ઝૂત;નેન જાણે અગ્નિકુપ, કબલ ગીરિસમ રંચામ સ્વરૂપ;
એવો દેખી વેશ વિકાલ, બીહિવા લાગ્યા મર્વ ગોવાલ. ૬
- કહે છે હરીને હંચા કરી હાથ, પેતો અસુર જીવો હે નાથ;
દિશે, કાલરૂપ નિરધાર, જાણે વિશ્વનો કરશે આદાર. ૭
- સારે બોલ્યા શ્રી ઋષિકેશ, તમે ભય નવ ધરશે લેશ;
એવું કહી પછે દેવ મોરારી, જ્ઞાનદષ્ટીયે જોયું વિચારી. ૮
- જાણ્યું મનમાં શ્રી ગોકુળનાથ, એનું મરણ છે મારતી હાથ;
હસી બોલ્યા શ્રી ભગવાન, સુણો હલધરજી બલવાન. ૯
- જે આવે વાયુપુત્ર આ ઠાર, કરે અસુર તણો સંધાર;
એ છે રામ ઉપાસક ધીર, માટે લક્ષ્મણજી થાઓ વીર. ૧૦
- એવું કહીને પોતે ગોપાલ, રામ રૂપ ધણું તત્કાલ;
સુમિત્રી યયા રોહિણી તંન, ધણ્યાં ધનુષભાણુ ભગવંન. ૧૧
- પછે રમરણુ કણ્યું તેણી વાર, આબ્યા તત્કાણુ પવન કુમાર;
કરી પ્રદક્ષણા પાયે લાગ્યા, રામ રૂપ જોઇ અનુરાગ્યા. ૧૨
- ઉઠાયા પ્રભુએ યહી હાથ, બીજા મારતી દલિત સાથ;
યયા ગદ્ગદ શ્રી હનુમંત, સ્તુતિ કરતા માહા બલવંત. ૧૩
- જય રઘુકુલ કમલદિનેશ, જય આદી નારાયણુ શેષ;
નમે બલન્ય દેવ દયાલ, નમે બલતણા પ્રતિપાલ. ૧૪
- નમે દુષ્ટનિર્કંઠદેવ, સલરૂપ સદા સલમેવ;
જ્ઞાનગમ્ય શુણાતિત સ્વામી, વિશ્વવ્યાપક અંતરજામી. ૧૫
- સન્મિદાનંદ પુરણુ કામ, શુદ્ધ ચૈતન્ય આત્મારામ;
ઘણી સ્તુતિ કરી તેણી વાર, પછે બોલ્યા પવનકુમાર. ૧૬
- શી આગા મુને સ્વામિનં, હસી કહે છે શ્રી ભગવંન;
પેતો પાપી દુષ્ટાચણુ, તુજ હાથે છે એનું મર્ણ. ૧૭
- માટે માસ્ય જઈ બલવંત, સુણી ચાલ્યા તદા હનુમંત;
જેમ ગજપર તણપે મૂચેન્દ્ર, ઉરગેન્દ્રની સામે હીન્દ્ર. ૧૮

દિઠા મારતીને જોણીવાર, લાગ્યો કંપવા ત્યાં નિરધાર;	
મન ભય પામ્યો પડી શલ, ક્યાંથી આવ્યો એ મારો કાલ.	૧૦
પછે મનમાં રાખી ધીર, કરી ગર્જના ધોર ગંભીર;	
એક ત્રિશુલ અશુભ છે હસ્ત, આવ્યો સન્મુખ તે મદમસ્ત.	૨૦
માયું ત્રિશુલ કરીને ક્રોધ, અર્ધું આવતું મારુતી મોદ્ધ;	
માયું અસુરતણા દૃદે માંહે, પ્રક્ષયલ વીડાયું સાંહે.	૨૧
પડ્યો પૃથ્વી થઇ મુર્છાવ, તેનો ચરણુ ગ્રહો માહાક્ષય;	
ધણું ફેરવાયો નભમાંહે, પછાડ્યો છે ભૂતલ માંહે.	૨૨
થયું મૃદધટવત તન સુર, પછે ગાળ્યો મારુતી સુર;	
એ રીતે અંજની સુત જાણુ, માર્યો દુષ્ટ અસુર નિરવાણુ.	૨૩
સીતાશોકહરણુ તેણી વાર, આવ્યા ન્યાંહાં છે શ્રી જગદાધાર;	
પ્રભુ ચરણે નમાવ્યું શિશ, બોલ્યા કરજોડીને કપીશ.	૨૪
હે આદિ પુરુષ અવિનાશ, માહાભંગલ મૂર્તિ પ્રકાશ;	
પ્રભુ શે કારણુ આ કામ, પધાર્યા છો પૂર્ણ કામ.	૨૫
સારે હસી બોલ્યા ભગવાન, સુણુ મારુતી તું બલવાન;	
દ્વાપર જુગના અંત મોઝાર, દુષ્ટ અસુર યથા છે અપાર.	૨૬
પિંડે સુર દીજ સુરબી સંત, થયો ભૂતલ ભાર અનંત;	
તે વિનાશન અર્થે આંહે, અમો જન્મ ધર્યો મનમાંહે.	૨૭
કૃષ્ણરૂપ અમારું જાણો, બલદેવ અનંતરૂપ પ્રમાણો;	
એમ જાણી કૃષ્ણાવતાર, બોલ્યા મારુતી તેણીવાર.	૨૮
મુને ઈચ્છા ધણી માહારાજ, કૃષ્ણરૂપ દેખાડો આજ;	
એવું કહેતામાં તાકાલ, યથા પ્રગટ રૂપે ગોપાલ.	૨૯
હરિ હલધરસુ તેણીવાર, શોભે લાવણ્યરૂપ અપાર;	
વેત્ર વાંસલી ને વનમાલા, ગુંજ મોર મુકુટ કટશાલા.	૩૦
પટપીત તડિત ધનરૂપ, ખટ વરસની મૂર્તિ અનુપ;	
એવી અદ્ભુત છજિ સકુમાર, દીડી મારુતીમે તેણીવાર.	૩૧
જોઈ હરખ્યા મારુતતંન, પ્રેમે પુરિતજલ લોચન;	
કર સંપુટ કરીને જાણુ, તન પુલકીત ગદગદ વાણુ.	૩૨

સોરઠ.

પ્રેમ વિવસ નિરધાર, હરિ સન્મુખ લિખા રહ્યા;
કરજોડી તેણીવાર, સ્તુતિ કરતા હનુમંતજી.

નારાય ઇંદની ચાલ.

શ્રી કૃષ્ણમણિવંશ દીપ ઓપ ગોપ મંદિરં;
 અનૂપરૂપ ભૂષ કામ ધામ સ્વામ મુંદરં;
 જગન્નિવાસ સ્વૈપ્રકાશ વિન્ધ મૂલકંદનં;
 ત્વદીપ પાદ પંકજ નમામિ નંદનંદનં; ૧
 અનાદિ બ્રહ્મચિદ્ન અજન્મ જન્મ ધારણં;
 ભુદેવ ભક્ત ભૂસુરાદિ ધર્મ ગુપ્તિ કારણં;
 પ્રલંબ રાષ્ટ્ર તૃણાવતે બકુબકી નિકંદનં; ત્વદીપ ૨
 લાવણ્ય લલિત અંગ છબિ રૂંગાર સાગરં;
 મનોહરાય મુંદરં નવલકિશોરનાગરં;
 કૃપા કટાક્ષ ઇન્દ્રણું વિછેદ ભેદ રૂંદનં; ત્વદીપ ૩
 મધુરિર્મતા નનંવરં પ્રકુલ લોલ લોચનં;
 મનોહરાયતં છબી મનોજમાન ગોચનં;
 કલીમલા પહંચ રીત ગીત હારી હંદિયં; ત્વદીપ ૪
 મયૂર ખીછ ગુંજ મૂકતમાલ મુકુટ કુંડલં;
 વિશાલ ભાલ તિલક અલક આરૂ ગંડમંડલં,
 તડિતપ્રકાશ પીતવાસ અંગરાગ ચંદનં; ત્વદીપ ૫
 વંદાવને વિરાજિતં નિકુંજ રાધિકાધવં;
 મળંગના મતિ મનિ રતિ વિહાર સાધવં;
 અસિદ્ધવંદ ગુણત કલિદળ પુલીંદનં; ત્વદીપ ૬
 વેણુધ્વની રસાલિ કવિમેહ ગોપ બાલિકા;
 મુપ્રેમ ક્ષેત્ર શાલિકા મનોજ મેઘ પાલિકા;
 મુહાવભાવ નૃલ ગીત્ય રિત્ય રાગ ઇંદનં; ત્વદીપ ૭
 દિવ્ય જન્મ કર્મ પુનિત પુષ્પસ્થોક કિર્તનં;
 મુનિદ્રં સિદ્ધ યોગી રૂપધેય નામ ચીતનં;
 અનંત વાગિશા વિધી પુરારી વેદ વેદનં; ત્વદીપ ૮
 ઇંદતુ નંદ નંદનાદ્યં જપંતીયે જના;
 શ્રી કૃષ્ણ પાદ ત્રેમભક્તી પ્રાય તે મુચીમના;
 ત્રિતાપ પાપ કલેશ દુઃખ શોક વ્યાધીનાશનં;
 સમસ્ત જીવ ગિર્ધરાદિ સત્વધી પ્રકાશનં; ૯

દોહડા.

મારતિએ એમ સ્તુતિ કરી, શ્રી કૃષ્ણુતણી નિરધાર;
 નમસ્કાર કરીને ગયા, દક્ષીણુ દિશા મોઝાર;

પુરુષોત્તમ પરમહા અજ, શ્રીપતી પુરુણાનંદ;
સાત્યત કુલ પાતક પ્રભુ, વ્યાઘ્રમ ગોકુળ ચંદ.

૨

અધ્યાય ૪૬.

કડવું ૫૦ મું-રાગ આશાવરી.

એમ અમુરાસુરનો નારા કરાળો, મારતી પાસે મોસાર;
દેવપુષ્પનીવૃદ્ધી કરતા, દૂદંભી નાદ અપાર. ૧
પછે સંધ્યા સમય થયો નેણી વેલા, દિનમણી પામ્યો અસ્ત;
ત્યારે ગૌ વાળી વિકૃતજીવણીયા, સંગે બાલ સમસ્ત. ૨
ગોપ મંડલી વેળીત ચાલે, નટવર નંદકિશોર;
ગોપુર રજ નભ છાહી રહું, ગોરંભ ધુની યાય ધોર. ૩
વનમાલી મજામાંહે પધાર્યા, નંદરાવને ધામ;
મજા વિનતા સદુ દરખી પ્રેમે, પુજ્યા પુરણ કામ. ૪
સરવે શીશુયે ગોપી ગોપને, વાત કહી વિસ્તારી;
એક અસુર આળ્યો નો પરવત, જેવો દુષ્ટ મહા ભયહારી. ૫
ત્યારે યશોદા પુત્રે રામ રૂપ ધર્યું, દલધર લક્ષ્મણ રૂપ;
કિરિટ મુકુટ કુંડલ આદે ધર્યાં, ભૂપણ દીવ્ય અનૂપ. ૬
એટલે મારતી પ્રગટ થયા, અમો સરવે દીદા દૃષ્ટ;
તેણે નંદકુંવરની આશા લેખને, અસુર પમાડ્યો નષ્ટ. ૭
એવાં બાલક કેરાં વચન સાંભળી, વિસ્મયે થયાં નરનારી;
એ આદિ પુરૂષ અવતરીયા, નિશ્ચે ભક્તતણા ભયહારી. ૮
નંદ યશોદા ગોપિગોપ સદુ, કહે છે પરસ્પર વાણી;
ભાષા ગર્ગમુનિએ કહ્યુંતું પૂર્વે, એ છે પુરૂષપુરાણી. ૯
એમ દિન દિન પ્રત્યે નીતમ, લીલા કરતાં શ્રી ભગવાન;
શ્રી વ્રંદાવનમાં ઘેતુ ચરાવે, અદ્ભુત રૂપ નિધાન. ૧૦
હવે અસુરાસુર જે મૃત્યુ પામ્યો, તે કંસે જાણી વાત;
મુહિંત ધર્ષને પૃથ્વી પડીયો, કરતો અપ્રુપાત. ૧૧
જ્યમ ઇંદ્રજીતનું મરણ સાંભળી, રાવણને ચયો ખેદ;
એમ ભોજપતીને બહુદુષ્પ્ર પ્રગટયુ, મન ઉપજ્યો નિવેદ. ૧૨
ધિક છે મારા પરાક્રમ બલને, ધિક રાજ્યાસન બાર;
એક નંદતણો મૃત નવ જતાયો, પશુનો પાલણુદાર. ૧૩

કંસરાય ધણું કષ્ટજ પામ્યો, શોક - થયો મનમાંહે;	
તેણે સમે એક અસુર મેઢાસુર, આવીને બોલ્યો લાંહે.	૧૪
આરે કંસ શું કાચર થઈને, બોલે એવાં વચન;	
હવડાં હું નઈ નંદતણા, સુત નિત્રે પગાડુ પતંન.	૧૫
જ્યમ અંધનમાં રેહ દંડગાર સહે, તરફર ને વળી જાર;	
એવું જાણીને ખીજા કર્મ કરે, છે મુરખ રહીત વિચાર.	૧૬
ત્યમ હવે આજા લેઈને મેઢાસુર, ચાલ્યો ચાલ્યો ત્રંદાવન;	
તેણે કત્યા રૂપ ધણું ભયકારી, જાણે એક યોજન.	૧૭
રકંત નેત્ર સુખગિરિ શુદ્ધ સમ, જીવ્હા વિદ્યુત જેવી;	
જાણે વિશ્વતણો સંધારજ કરશે, ભયંકર દીસે એવી.	૧૮
તે દુરથકી ગોવાલે દીડી, કૃત્યા ઠાલ સ્વરૂપ;	
ત્યાં બમ પામી ભુધરજી પ્રત્યે, કહેતા વચન અનુરૂપ.	૧૯
હે કૃષ્ણ કૃષ્ણ હે હલધર, માહાત્મજ શરણાંગત સુખદાતા;	
મળવાશીને તન મન જીવન, એક તમો છો જાતા.	૨૦
આ જીવે પેલી દેખ્યા આવી, બક્ષણ કરશે અમને;	
એ થકી ભય ઉપનો છે અતી ધણો, માટે સ્તવિયે તમને.	૨૧
સખાતણાં એવાં વચન સુણીને, યોગેશ્વર ભગવાન;	
ઉર્ધ્વ પંથ જોયું તેણી વેલા, જે અમોઘ શક્તિવાન.	૨૨
એટલે પ્રગટ થઈ મોગમાયા, પોતાતણી નિરવાણ;	
જે કંસના કરથી ઉડીને ગઈ, આકાશ માંહે જાણ.	૨૩
તે તત્ક્ષણ આવી માહા તેજોમય, પ્રચંડ વધુ - વિકાશ;	
તેણે સહસ્ર ભુજાયે કૃત્યા અલી, ગળી ગઈ તાતકાલ.	૨૪
પછે આકાશ માંહે અદૃશ થઈ, હરી માયા માહાબલવાન;	
જયજયકાર થયો તેણીવેલા, નખમાં વાળ્યાં નિશાન.	૨૫
એમ મેઢાસુરનો નાશ કર્યો, ભય ટાળ્યો ગોપાલ;	
પછે ગૌ વાળિ વિઠ્ઠલજી, વળીયા મળમાં સાયંકાલ.	૨૬
એવાં અદ્ભુત વિક્રમ વિઠ્ઠલ વરનાં, પુણ્યસ્થોત્ર માહાભાગ;	
શ્રવણ મંગલ દરદે સુખદાતા, ઉપજ આતિ અનુરાગ.	૨૭
એવે ત્રિભન્નતુ વિત્યા પછી, આવી વૃષ્ણાન્તુ સુખકારી;	
તેની શોભા પરિક્ષીત પ્રત્યે, શુકલ કહે વિસ્તારી.	૨૮

વલણ.

વિસ્તારી કહે શુકદેવજી, તે સુણતા પરિક્ષીત રાયરે;
તે સંસેપે વરણુન કર, ત્રણ વૃષ્ણ શરદ મહીમાયરે.

અધ્યાય ૪૭.

૬૩૧ ૫૧ મુ-રાગ સોરઠ મહતાર

શ્રી મંદાવન સોહાંમણુ, જ્યાં વિરાજે ગોપાલ;	૧
ત્રિભુવન પિતિ ગધ, પછે આબો વરપાકાલ.	
ઉપતી જગજીવન કારણ, યાચ વૃષ્ટિ આપાર;	૨
ધન ગર્જનો આકાશમાં, વળી તડિતનો ચલકાર.	
અંબુદ ધરાયે આવરણ, રવિમંડલ તેજ અનૂપ;	૩
જેમ શુભે હાંઓ જીવ, નવ લહે જાણ દેશ રૂપ.	
અષ્ટમાસ ગ્રહો રવિ, રસ ભૂમીનો નિરધાર;	૪
તે વૃષાઋતુમાં ફરી, કારણે ફરી પોષે વાર.	
જેમ રાય તે નિજ પ્રભુ, ધન લેછ દેતો દુઃખ;	૫
કો સમે પાછું સમર્થ, એમ સૂર આપે સુખ.	
મેધ ગર્જે પવન પ્રેર્યા, વરસતો જલધાર;	૬
જેમ દયાળુ કો હીન દેખી, કરે પર ઉપકાર.	
ઋતુ ત્રીભુવમાં અતિ સુખે થઈ, તાપે ફરી ભુવનેહ;	૭
તે વૃષામાં વૃષ્ટિ થકી, અતિ રથુળ થઈ છે દેહ.	
જેમ તપ થકી તન યાચ, કશકલ પ્રાપ્તિયે ફરી પુષ્ટ;	૮
એમ જલતણા સંગેગથી, મદિ થઈ અતિ સંતુષ્ટ.	
તારા ન દીશે તમ વિશે, ખલોત્ અમકે લાંઘે;	૯
યાચ હુમ્મ શ્રુતિ પથ અમકતો, પાખંડ મત કલીમાંહે.	
ધન ગર્જના સુણી બોલતા, દાદુર શબ્દ સુગણ;	૧૦
જેમ બટક બણતા હરખથી, ગુરુવચન સુણી નિર્વાણ.	
લઘુ સરિતમાં ન સમાય જલ, જ્યાં ત્યાં ઉમારગ ભય;	૧૧
જેમ અવશ ઇન્દ્રિય પુરૂષર્તુ, ધન કુમારગ ખરચાય.	
લઘુ હરિત તણુથી ધરા સોબે, મેધ જલ મહીમાય;	૧૨
જેમ નવોઢાપતિ સંગથી, અતિરૂપ ધરતી કાચ.	
ભૂ દેહડિ ભૂમી ફેડ અગણીત, પ્રગટ જીવ અપાર;	૧૩
એમ રાજસેન્ય સરિખી, ધરણી થઈ નિરધાર.	
જલ રથલ નિવાશી જીવ, તે સેવતા નૌતમ નીર;	૧૪
જેમ હરિ સેનાથી હર્ષ વાધે, યાચ દિવ્ય શરીર.	
સરીતપૂરે ચઢ્યો સાગર, ચાલે ચપલ તરંગ;	૧૫
અપકવ યોગીતણું મન, જેમ કરે વિધવનો સંગ.	

વૃદ્ધી ધારા વેગથી, ગીરિવર ગણે નહીં દુઃખ;	
દુષ્ટિ હોય હરિજન તોય, માને સદા મનમાં સુખ.	૧૬
તુણ આવશ્યાં અવિની વિશે, માર્ગ થયા છે ગોપ્ય;	
અભ્યાસ વિન બહુ દિવસમાં, જેમ થાય વિદ્યા લોપ.	૧૭
લોકના હીત ધન વરસતો, માંહે તડિત ચપલ અપાર;	
પુંથણીકેરી પ્રીત જેમ, સ્થીર નવ રહે એક કાર.	૧૮
ધનસચુણ ગર્જે આપ નિર્ગુણ, ઇંદ્રની દુતી વન;	
જેમ સચુણ આ સંસારમાં, નિર્ગુણ રહે હરીજન.	૧૯
વારિદ ધટામાં ચંદ્રમંડલ, સ્પષ્ટ નવ દેખાય;	
જીવને નીજ અહંકારથી, શુદ્ધ રૂપ તે ન જણાય.	૨૦
પરજન્ય આગમ ઉછવે, મોરને આનંદ હોય;	
સંસાર તોપે તપે જન, હરી શરણથી સુખ સોય.	૨૧
જલ થકી પાદપ મુલ, પદલવ પાંખીયા સંતુષ;	
જેમ કામના પામ્યા પછે, થાય તપસ્વી તન પુષ.	૨૨
જે સરેવરમાં અરુપ જળ, અતિ પંક કંટક જ્યાંહે;	
તોયપણુ રહે છે સદા, ચક્રવાક સારસ ત્યાંહે.	૨૩
જેમ મહસ્થાશ્રમમાં દુઃખ ધણું, સ્ત્રિ પુત્ર કંટક પંક;	
તોય મુખ્ય માયા નવ તજે, રહે સદા નીલેજ નિશંક.	૨૪
વાયુ પેચ્યા ગ્રેધ વરસે, વારી અમૃત ધાર;	
જેમ વિપ્ર પેચ્યા વણિજ, વરસે કામના નિરધાર.	૨૫
વળિ વૃષામાં વનમાંહે પાક્યાં, જાંબુ ફળ ખળુર;	
ત્યાં ગોપ ગોધન સાધ, ગોવિંદ રામ રમતાશર.	૨૬
અતિ ઉર્ધ્વ બારે દુગ્ધથી, ગૌ મંદ આસે ત્યાંહે;	
વનેચરે પ્રિય પુષ્પ બૂપણુ, ધરી ફરે વનમાંહે.	૨૭
જલ ધાર પડતી ગિરિ થકી, તેનો થાય શબ્દ અપાર;	
તે સગીપે સુંદર ગુહામાં, રમે નંદકુમાર.	૨૮
કો સમે વારીદ વરસતે, હરીવૃક્ષ કેરી છાંય;	
ફલ કંદ મુલ આરોગતા, ગિરિ કંદરાની માંય.	૨૯
વળી સતીલ પાસે શીલા ઉપર, દધી આદન અન;	
ગોવિંદ દલધર ગોપ સાથે, જમે જગજીવન.	૩૦
હરીત તુણ ચરી વ્રપત્ર બેઠા, નેત્ર ખીચી જ્યાંહે;	
તુમ થઈ વાગોલતા, વળી વચ્છ સાથે ત્યાંહે.	૩૧

એવી વૃષા ઝંકરુ રસની ભરી, સહુ જીવને આનંદ;	
વિહાર કરતા વન વિશે, ગુણનિધિ ગોકુલચંદ.	૩૨
પછે આવી શરદ સોહામણી, નભ નિશા નિર્મળ વર્ણ;	
જ્યમ બ્રહ્મજનનું યોગ સેવે, થાય ગુભ આચર્ય.	૩૩
અંબુદ રહિત આકાશ નિર્મળ, સ્વછ જલ નિર્મળ સહી;	
સહુ જીવની સંધારણતા ટળી, પૃથ્વી પંક રહીત યઈ.	૩૪
જેમ કૃષ્ણ ભક્તિ ચાર આશ્રમ, તણાં ટાળે દુઃખ;	
તેમ જીવ નભ પૃથ્વી ઉદકને, કશું શરદે સુખ.	૩૫
સહુ મેઘવારી વિકાર મૂકી, થયા ઉજ્જવળ વાન;	
જેમ મુક્ત પાપ અમલ મુનિ, કો પામે મન વિશ્રામ.	૩૬
કો ઠાગ ગીરિ ઝરણાં ઝરે, કો ઠાગ નહી જળધાર;	
કંઈ જ્ઞાન આપે ન આપે, જે મુક્ત જન નિરધાર.	૩૭
વળી સૂક્ષ્મ જળમાં, શરદકાલે રહ્યા જળચર જેઠ;	
દિન દિન પ્રત્યે સુકાય, વારી જાણતા નથી તેઠ.	૩૮
જેમ કુટુંબી જન મૂઠતું, કણકણે આયુષ્ય ફીણ;	
તે ન જાણે અજ્ઞાનથી, પરવરા પડ્યા ગતિ હીણ.	૩૯
આગાધ જળમાં જંતુ તે, કાંઈ ન જાણે રવિ તાપ;	
જેમ દરિદ્રી જન અવશ ઇંદ્રીય, ન જાણે ગ્રહે પાપ.	૪૦
શનૈ શનૈ* કરદમ તજે, વસુધા વૃષા ને અંત;	
જેમ વ્યર્થ તનુની અહંમતા, તજે વિવેકી સંત.	૪૧
શદંકાલે સિંધુ નિશ્ચય, થયો સ્થીર મંભીર;	
જેમ આત્મા જાણે મુક્ત વૃદ્ધી, થાય મુનિ મન ધીર.	૪૨
કૃષીકાર મહીના ક્ષેત્રમાં, જળ શેકવા અભિપ્રાય;	
ચોપાસ બાંધે પાજ, શરદે જાણી ગત વરપાય.	૪૩
જેમ ઇંદ્રીદારે જ્ઞાન સ્વતંત્ર, રાખવાને કાળ;	
રસીકનો સગમ કરે છે, કોઈક યોગીરાજ.	૪૪
શરદે સુરજ તપે આતપ, થાય વ્યાકુળ જન;	
રજની વિશે શશિહીરણી, સુખ થાય સ્થીતજતન.	૪૫
મનવધુને હવું રૂપ ગુણ, અભિમાન દુઃખ અપાર;	
તે સર્વ ટાળ્યું સંગથી, કરી કૃપા દેવમોરાર.	૪૬
ધન રહીત નભ નિર્મળ થયું, તારાતણો અક્ષકાર;	
જેમ સત્વગુણયુત, હૃદયમાં સાક્ષાત અલોકાર.	૪૭

તારકા વિચ પૂર્ણકલાયે, શોભતો શશિ તેમ;	
ગોવાલમંડળ મધ્ય શોભે, નંદનંદન જેમ.	૪૮
શરદનો શીતળ પવન તે, સર્વને કરતો સુખ;	
પણ ગોપિને હરિ નવ મળે, તે સમે યાયે દુઃખ.	૪૯
ગર્ભવતી થઈ મળી પતિને, ધેતુ ખગ મૃગનાર;	
જેમ ઇશ અર્થે ક્રીયા સરવે, સફલ છે સંસાર.	૫૦
રવી ઉદય પૂર્યાં કમલ શુભ, કમોદની નવ વિકસંત;	
રૂઝે રાજ સુખ વૃદ્ધી, પ્રજા આનંદ તરકર અંત.	૫૧
મહોમ્મદ કરે આમજન, અન્ન નવીન પ્રાસન હોય;	
પકવ અન્ને અવની શોભે, હરીકલા ત્યાં સોય.	૫૨
યતી વણીક વાડવ, બ્રૂપતિ તે નિકળ્યા પરદેશ;	
નિજકર્મ ઉઘમઅર્થ, કરતા પરનગર પરવેશ.	૫૩
જ્યમ મરણ કાલે દેહ છરણ, તજે જન નિરધાર;	
વળી નવીન તન પાંમે જથા, વાસનાને અતુસાર.	૫૪
ઈતિશ્રી દરમરકંઠ માંહે, વીશભો અધ્યાય;	
વરણુઓ સંક્ષેપે કરી, વૃષા શરદ ઝટતુ મહિમાય.	૫૫

અધ્યાય ૪૮.

કડવું પર મું-દોહા.

શ્રી શુકલ પરિક્ષતને કહે, વેણુ ગીત મહિમાય;	
તે સુણતાં સુખ ઉપજે, પાપી પાવન યાય.	૧
શરદસમયમાં જલ વિમલ, શીત સુગંધ સમીર;	
પ્રકુલ કંજ શુંજે બ્રમર, સરસરીતા ગંભીર.	૨
કુસુમીત વન ખગ રવ કરે, શૈલ સુભગ તર ધાય;	
ધેતુ ચરાવે ત્યાં સદા, ગુણનિધી ગોકુળરાય.	૩
ગોપતણા સુત સંગમાં, સ્યામ રામ સકુમાર;	
રમતા રૂડી રીતસુ, કરતા ચરિત્ર અપાર.	૪
મોહન મોરલી વજ્રડતા, તરલ તાન રસ ગાન;	
સુણતાં ચિત્ત ચપલ થઈ, વ્રજવધૂ ભાગ્યવાન.	૫
કામની કાગ વિવશ થઈ, વરણુવતી હરી રૂપ;	
પરોક્ષપણે કહેતી તદા, સખીસુ વચન અનૂપ.	૬

છપય.

ખરદિ પિચ્છ ધર, કીશ, સુખગ નટવર તપુ રાજે;
 કરણ કરણીકા કુસુમ, પીત અંબર તન બાજે;
 પૈન્યંતી વનમાલ, વિશાલ સુગંધીત ડરે;
 વેણુ રંગમાં રસીકરાય, અધરામૃત પૂરે;
 ગોપ વૃંદ આનંદ સુત, સ્વપદ પ્રવેશ મતી કરે;
 મંદારવૃષ રસીક રમણ, ગીત છર્તિ સુગી વિસ્તરે. ૧

સોરઠ.

એમ વેણુ નાદ રસાલ, મનમોહન કરતા ત્યાં;
 સહુ જનને તતકાત, સુણતા આનંદ ઉપજે.
 તે સુણી ગોપકુમાર, વરણવતી દરી રૂપને;
 મેદ વ્યાકુલ યજ્ઞ નાર, સખી પ્રત્યે સખી ઉચ્ચરે. ૩

રાગ મા૩.*

સખી નંદ તણા બે કુમાર, જતા મંદાવનમોહાર;
 તેની આગળ ધેનુ અપાર, સખા છે સંગમારે. ૧
 વેણુ સદિત આનન અભિરામ, છે સુંદરતા કેર ધામ;
 જેની કટાક્ષમાં કોટી કામ, પુંકલ ભમતા રૂરે. ૨
 જેણે એ સુખ નીરખ્યું અક્ષ, તેના સફલ ચયાં છે ચક્ષ;
 એ વિના જે બીજા સુખ લક્ષ, તે મીઠ્યા જાણુજે. ૩
 બીજા બાલા બોલી તેણીચર, લધુ વેશે છે નંદકુમાર;
 ગુણુ ભવવૃષ રૂપ અપાર, ક્ષણ નવ વિસરે. ૪
 મોર પીછ ધરાં છે ઉર્મંગ, તર અંકુર તુલસી સંગ;
 ગુંબ્યા કુસુમ કમલ બહુ રંગ, માલા ઉર શીખતીરે. ૫
 નીલપીત અંબર પરિધાન, દરિ દલધર કરતા ગાન;
 ધન્ય ગોપશિશુ કૃતવાન, જેની સાથે રમેરે. ૬
 સખી શું તપ કીધું વંશ, દશે કોણ સુકીતનો અંશ;
 એનું અધરામૃત અવતંસ, પાન કરે પ્રીત્યસુરે. ૭

* વડોદરાવાળી પ્રતમાં 'રાગ મા૩' છે. સુરતથી મેળવેલી પ્રતમાં રાગ સોરઠ છે. વડોદરાવાસી બ્યારસ પ્રાણુચંદર જે દાળમાં આ રાગ ગાય તેનો દાળ કંઈક દેરાને મળતો આવે છે. તથાપિ આ રાગ દેરા, મા૩ કે સોરઠ નથી એમ એક ઉરતાદને પુછતાં જણાય છે.

- જે હતુ ગોપી જનને જોગ્ય, તે મયેષ્ઠ થકું એને જોગ્ય;
એવું મોરલીનું ભાગ્ય આરોગ્ય, મહિમા એના રું કહુંરે. ૮
- એ પીધે અધરામૃત એરા, એ પીતાં જે ઉચિષ્ઠ રહે શેરા;
એ આપણને આપે પરમેશ, માટે એ વાદાલી ધણરે. ૯
- ગિરી સર સરીતા જે કાચ, સિન્ધો વંશ એ જેને તોપ;
નિચે તિર્થરાજ સમ હોય, પાપ તેના સહુ ગવારે. ૧૦
- જે તરને વંશેવંશ, એણે જન્મ લીધો અવતંમ;
ખાધ સદૃશ થયો તેનો વંશ, એના અધીકારથીરે. ૧૧
- જેમ કૌહોના કુલમાં તન, થાય પુત્ર તે વૈષ્ણવ જન;
તેને દેવ કેહેછે ધન્ય, પિત્રી ભય ઉદ્ધરીરે. ૧૨
- એક અખલા કેહે સખી ધન્ય, રૂકુ મંદાવન પાવન;
જ્યાં વિરાજે જગજીવન, માહાભાગ્ય ભૂમિતણરે. ૧૩
- સ્વર્ગથી અવની ઉત્કર્ષ, જ્યાંહાં પુરુષોત્તમ પદસ્પર્શ;
તે માટે થાયે ધણો હર્ષ, નિર્ઝતર શોભતીરે. ૧૪
- સખી સુણતાં એ મોરલી સોહોર, મદમાતા થયા છે મોર;
ધન જાણી એ નંદકિશોર, મગ્ન થઈ નાયતારે. ૧૫
- વળી અન્ય કહે મૃગી જેહ, કૃષ્ણસાર પતિ સંગ એહ;
સુણી ચક્રીત થયા છે તેહ, હરિને યુગે કટાક્ષથીરે. ૧૬
- આપણા પતિ મુરખ ગોપ, કૃષ્ણને મળતા કરે કોપ;
તેથી હરણીનું ભાગ્ય અનોપ, જીવે જગદીશનેરે. ૧૭
- સખી દેવાંગના ભાગ્યવાન, દેવ સાથે એઠી છે વિમાન;
જેનું રૂપ છે રતિસમાન, તે નીરખે નાયનેરે. ૧૮
- તે સુણીવેલું સ્વર મહીમાય, મોહ પાગી વિકલમન થાય;
છુટા કેસથી કુસુમ વેરાય, મૂર્તિ મનમાં ઠરીરે. ૧૯
- વળી અન્ય કહે ધન્ય ધેનુ, ખાઈ મહત પુષ્પ છે એનું;
મનમોહનમાં ચિત જેનું, એ તદવત્ યઈ રહીરે. ૨૦
- મુણે ઉર્ધ્વ ધરીને કાન, વેણુનાદ અમૃત કરે પાન;
જાણે જોતી ચિત્ર સમાન, ત્યાં તૃણ મુખમાં રહ્યારે. ૨૧
- સ્તનપાન કરે નહી વચ્છ, સ્થીર થઈને રહ્યા એક લછ;
વેણુનાદ સુણીને સ્વછ, ચંચલતા સહુ ગપરે. ૨૨
- અન્ય કહે સખી પક્ષી એહ, રક્ષ ઉપર બેસા જેહ;
વેણુનાદ સુણીને તેહ, ચક્રીત થઈને રહ્યારે. ૨૩

બ્રહ્મવેત્તા મોટા મુનિજન, તેમણે ધર્યા પક્ષીનાં તન;	
દેવકીસુતાનાં દર્શન, કરવાને જુલો રહ્યારે.	૨૪
યમુના સુણી વેણુ ગાજ, જલરથબી રહ્યું છે આજ;	
કામે આકુલી થઇ તે કાજ, માંહે ભગસા પડેરે.	૨૫
હરિ સામા ધસે છે તરંગ, કરે સ્પર્શ ચરણુ જલ સંગ;	
કર કમલે પૂજે શ્રીરંગ, ઉભંગ વધારતીરે.	૨૬
સખી ગોધન આરે સ્વામ, સંગે ગોપ સખા જલરામ;	
મંદાવનમાં પૂર્ણ કામ, તે વેણુ વજ્રડતારે.	૨૭
ભાતુ તાપ તપે જોણી વાર, મેહેબધા કરે તે કાર;	
વાય શીતલ પવન અપાર, પરજન્ય સેવા કરેરે.	૨૮
વળી વનચર બીલની નારી, કુલહીણુ મતિ દુરાચારી;	
તેણે દીકા દેવ મોરારી, તદાત્મ થઇ રહીરે.	૨૯
કામની કુચ કુમકુમ જોહ, પ્રભુપદ સ્પર્શુ છે એહ;	
તુણુ અંકુર લાગ્યું તેહ, હરિને હીડતાંરે.	૩૦
તે અખલા ઉર મોઝાર, તણુ સ્પર્શ કરે વારંવાર;	
સુંદરી સુખ પામે અપાર, સમાવે તાપનેરે.	૩૧
એવા પાવન પદને યોગ, સુખ પામી ગયો તન રોગ;	
પણુ હું સરખીને વિયોગનો, તાપ ઠળ્યો નહીરે.	૩૨
સખી ગોવરધન ગીરિ જોહ, સહુ ભક્તમાં ઉત્તમ તેહ;	
રામકૃષ્ણતણા પદ એહ, અંકિત શિર શોભતારે.	૩૩
સ્વામ રામસુ ગોધન સાથ, વિચરે વિલંસે ગીરિ માથ;	
આપી ણજ જળ થાય સનાથ, સ્નામીની સેવા કરેરે.	૩૪
સખી વિપરિત એક દહેવાય, જ્યારે વિકૃત વાંસળી વાય;	
ત્યારે સ્થાવર જંગમ થાય, જંગમ જડ થઈ રહેરે.	૩૫
સખી ગોપ બંધન જોહ, રસી સુંધ ધરી છે તેહ;	
એવા હરિ હલધરમાં માહ સ્નેહ, અદ્ભુત ક્રીડા કરેરે.	૩૬
એમ મંદાવન મોઝાર, લિલા કરતા નંદકુમાર;	
તે વર્ણવતી વ્રજનાર, તદાત્મ થઈ રહીરે.	૩૭

વલણુ.

તદાત્મ થઇ શોપીજન સરવે, કેહેતી કૃષ્ણ કથાવરે;	
હવે શ્રોતાજન સુણો ભાવેથી, કહું કાત્યાયની વ્રત મહિમાવરે.	૩૮

અધ્યાય ૪૯.

કડવું પડમું-રાગ ધન્યાશ્રી.

શ્રીકૃષ્ણ જોડયા સુણ રાજનજી, હરિ ચરિત્ર સુધારસ અતિ પાવનજી,
કેશવ કરતા લીલા અનંતજી, એવે આવી ઝાવું હેમંતજી. ૧

હાળ.

હેમંત ઝાવુંનો માસ અઘહન, પ્રથમ જે કેહેવાય;	
માહા પવિત્ર વ્રત કાલ્યાણની, કેરૂં કરતી ગોપ કન્યાય.	૨
કુમારિકા ગોપની તનયા, રૂપ ગુણ સકુમાર;	
અરણોદય વેળા ઉડતી, પાળતી નિમ અપાર.	૩
ટાળે મળીને જાય, સરવે ગાય મંગલ ગીત;	
તમારીતનયા વિશે કરતી, સ્નાન વિધી જલશીત.	૪
સીકતાતણી સુતિ કરી, પૂજતી વિધી પરમાણુ;	
પ્રથમ આવાહન કરે, દેવીતણું નિરવાણુ.	૫
ગંધ અક્ષત પુષ્પ પદ્મવ, નવાંકુર ફલ જેહ;	
ધૂપ દિપ નૈવેદ્ય આર્પ, સ્તુતિ કરતી તેહ.	૬
હે માહામાયા કાલ્યાણની, માહા યોગિની અભિરામ;	
વર આપો નંદકુમાર અમને, કરો પુરણુ કામ.	૭
નિત્ય પૂજીને એમ, પ્રારથે દેવીને ગોપ કુમાર;	
પછે ઘેર આવીને કરે, હવિષ્યાંન ભોજ આહાર.	૮
એ પ્રકારે નિત્ય પૂજતી, આગતી વર કન્યાય;	
એક માસ લગી વ્રત કરૂં, હિતમ ધયા વિધી મહીમાય.	૯
પછે છેલ્લે દિવસે વ્રજ વિશે, ત્યાં હવે પ્રાતઃકાલ;	
આપાપણા મંદિર વીશેધી, હઠી સરવે બાલ.	૧૦
એક એકને ઉઠાડતી, કરે સાદ લેઈને નામ;	
પૂજ સામગ્રી કરચઢી સહુ, મળી એકજ કામ.	૧૧
પછે ગીત મંગલગાન કરતી, આવી જમુનાં તીર;	
ઉપકંઠ વચ્ચે હિતારીને, ગઈ નાચ નિરમલ નીર.	૧૨
એક એકનો કર ઝાલીને, હરખે પ્રવેશી ત્યાંહે;	
ગોપાલિકા જલમાં રમે, મન રજી મોહન મહિ.	૧૩
શ્રી કૃષ્ણ યોગેશ્વરેશ્વર, ભગવાન માયા ઇશ;	
તેની કામના કરવા સરજી, ત્યાં પધાર્યા જગદીશ.	૧૪

સહુ કર્મ કરેા કૃપાપ્રદાતા, દરી પુરણ કામ;	
નિજ ગિત્ર સાથે લેધને, પ્રભુ પધાર્યા તે કામ.	૧૫
મંદહાર્ય કરી દરીયે હર્યાં, તે કુમારીકાનાં ચીર;	
કદંબ વૃક્ષે વચ્ચે લેધને, ચઢ્યા હલધર વીર.	૧૬
પછે સ્નાન કરીને ગોપ કન્યા, નીકળી સહુ બાહાર;	
જુવે તો નિજ ચીર લેધ, તર ચઢ્યા નંદકુમાર.	૧૭
પાછી ગઈ જલ વિરો, વનિતા પામી મન લગ્નમય;	
તે સમે બોલ્યા થી દરી, મુખ મધુર હસ્તા નય.	૧૮
અહો અગત્યા આહાં આવી, હ્યો તમારાં ચીર;	
કાંઈ હાસ્ય હું કરતો નથી, સત્ય માનજે ધરીધીર.	૧૯
તમે કન્યાવ્રતવતી, માટે નવ કરે હેલંન;	
એ અસત્ય હું નથી બોલતો, તે સત્ય જણો મન.	૨૦
માટે અકેકી આવી તમારાં, વચ્ચે હ્યો સકુમાર;	
એવાં વચન વિઠ્ઠલનાં સુણીને, કરતી મન વિચાર.	૨૧
સહુ પ્રેમસાગરમાં પડી, સુણી હરિનું હાસ્યવચન;	
એક એક સામુ જોધને, મુસકાય છે ધણું મન.	૨૨
આકંઠ લગી જળમાં રહી, કાંપતી શીતલ વાર;	
આનંદ મનમાં છે ધણો પલ, આવે લાજ અપાર.	૨૩
પછે મુઝ્યા બોલી વચન ત્યાં, હે કૃષ્ણ ન કરો આલ;	
અમે ઝોળખુ મજ વિશે, સુંદર નંદસુત ગોપાલ.	૨૪
અંબર અમારાં આપીયે, કાપીયે શીત મથામ;	
અમે સહુ તમારી દાસીયો, જે કેહેરો તે કરે ન્યાય.	૨૫
તે મધ્યમધ્યા બોલતી, આપો અમારાં ચીર;	
નૃપ કંસને કેહેશું અમે, નહી રહે તમારે હીર.	૨૬
એવાં વચન સુણી થી કૃષ્ણ, બોલ્યા સુણો ગોપકુમાર;	
તમે દાસી છે તે માટે માહાર, કહ્યું કરો નિરધાર.	૨૭
આંહાં આવીને હ્યો પટ તમારાં, તજે અન્ય વિચાર;	
એતું સુણી પછે સહુ ગોપ કન્યા, નીકળી જલબાહાર.	૨૮
એમ કંપીત ગાત્ર ગોરી, આવી જ્યાં જગદીશ;	
અવાચ્યસ્થાનક કર ધરી, ઉભી નભાવી શીશ.	૨૯
શુદ્ધભાવ તેનો જોધને, પછે આનંદા અવિનાશ;	
તેની પ્રેમપરીક્ષા અર્થે ભાળી, વળતા વઢે વચન પ્રકાશ.	૩૦

તમે મત કર્યું કાત્યાયની, દેવીતલું અવિધાર;	
ક્યમ વસ્ત્ર તજી જલ વિરો, નાભાં નમ્ર યજ્ઞ નિરધાર.	૩૧
અપરાધ એ મોટો થયો, નવગણો દોષ વિચાર;	
તે માટે કરજોડી તમો, કરો સુરજને નમસ્કાર.	૩૨
હરીવચન સાચુ માન્યુ, મતપુરણુ કરવા કાજ;	
કરજોડીને નમતી હવી, તજી મન વિશેથી લાજ.	૩૩
મત સકલનું ફલ છે હરી, જ્યમ પ્રસન યાયે ઈશ;	
તે માટે નમતી લાજ તજી, કર જોડીને તે દીશ.	૩૪
ત્યારે દામોદરને દયા આવી, વસ્ત્ર આપ્યાં ત્યાંહે;	
તે પેહેરાં સર્વે સુંદરી, ધણું હરખતી મનમાંહે.	૩૫
નાથને નીરખે નેહશુ યજ્ઞ, સજલ કરતી હાસ્ય;	
નવ ચરણુ આલે ત્યા થકી, પડી પ્રેમ કરે પાશ.	૩૬
તેના મન તણે અભિલાષ જાણી, જોડ્યા સુંદર શામ;	
ધૃમ્ધા તમારે જે હશે તે, યશે પુણ્ય કામ.	૩૭
વળી મુને મળતાં કામના, ક્યમ રહે મનમાં એહ;	
શામા સુણો તે પ્રશ્ન કરો, નીવરતુ સંદેહ.	૩૮
જેણે આરોધ્યું મન મુજવીશે, ચિત ચક્રું સ્વરૂપાકાર;	
તેનાં કર્મ તે નિષ્કામ છે, વાસના રહીત વિકાર.	૩૯
જ્યમ શેકયો કણુ અવની વિશે, નવ ઉગે તે નિરવાણુ;	
એમ કોઈ પ્રકારે મુજ વિશે, એક વૃત્તિ આપે જાણુ.	૪૦
માટે જાઓ અખળા ઘેર હવે, પ્રસન યજ્ઞ અભિરામ;	
શરદની રજની વિરો, હું કરીશ પુરણુ કામ.	૪૧
તે સાંભળી યજ્ઞ હરખયુત, ફરી નમી હરીને ત્યાંહે;	
નથી જવાનું મન તોય પણુ, કષ્ટે ગઈ પ્રજમાંહે.	૪૨
ખલદેવજી પછે આવીયા, ગોવાલ ગૌ છે સાથ;	
સર્વને તેડી ગ્રંથાવનમાં, આલીયા મજનાથ.	૪૩
ધેતુ ચરાવે વન વિશે, તરૂં સધન શીતલ છાય;	
તે જોઇને ઉચ્ચરે અચ્યુત, સખા સાથે લાય.	૪૪
હે તોક અર્જુન સીદામા, અંશુ સુગલ અવિધાર;	
જીવો વૃક્ષ આ પુણ્યવાન છે, કરતા તે પર ઉપકાર.	૪૫
સેહે શીત આતપ વૃષા, શીરપર ખામતા ધણું દુખ;	
ફલ ફૂલ પત્ર ને મૂળ આપે, કરે ખરને સુખ.	૪૬

જેમ દયાળુ દાતારકો, નવ કહે નિજ મુખ;	
એ પ્રકારે અભિલાષ પુરે, ભાગે જનની બુખ.	૪૭
એ વૃદ્ધ છાયા કાઢ, વલ્કલ મુજ પત્ર સુગંધ;	
ત્યજ્યા રસ ને ભસ્મ એ, સદુ પરોપકાર સમંધ.	૪૮
સંસારમાં તે ધન્ય છે, જે જોસે મધુર વચન;	
નિજદેહ ઇન્દ્રિય પ્રાણુથી, સુખ પામતા સદુ જન.	૪૯
એવાં વચન કહેતા યકા, વિકૃલ આલતા વન માંહે;	
જોતા યકા પછે આવિયા, મમુનાતણું તટ ન્યાંહે.	૫૦
જલપાન સુરભીને કરાવ્યું, થયો અતિ આનંદ;	
ગોવાલ જલ પીતા હવા, બલદેવ શ્રી ભગવંન.	૫૧
કો પીતા વેણુ ભરી ભરી, ધેતુ અજની રીત;	
બક અશ્વત્થ કે જલ પીયે, એમ કરે એણ અમીત.	૫૨
પછે મમુનાંના ઉપવન વિશે, ગૌ ચરાવે ગોપાલ;	
મધ્યાનકાલ હવે તદા, શુષ્કા યયા સદુ બાલ.	૫૩
તે દિન સવારે નીકળ્યા, નવ લીધું ભોજન સંગ;	
તે માટ કહેતા કૃષ્ણને, ગોવાલ સદુ નિજ અંગ.	૫૪

વલણ.

સદુ સખા કહેતા કૃષ્ણને અતિ, કુધા નવ સેહેવાયર;	
હરી ઋષિપત્નીનું અન્ન આરોગ્યા, તેની કહુ કથાપર.	૫૫

અધ્યાય ૫૦.

કડવું ૫૪ મું-રાગ સારંગ.

હવે ગોકુળના બ્રાહ્મણ સદુ મળીયા, કીધો મન વિચાર;	
શ્રી કૃષ્ણકેરી નીંદા કરતા, દૂષણ દેતા અપાર.	૧
નિર્ગુણ હરીમાં ગુણ આરોપી, કહેવા લાગ્યા સ્પષ્ટ;	
આ નંદને પુત્રે અશુભ આચરણે, ગોકુળ કીધું બ્રહ્મ.	૨
રનાન સંધ્યા યગ હોમ તર્પણ, અંતુષ્ઠાન કીયા આચાર;	
એ સર્વે નાશ પમાડી કરતો, ઉચિષ્ઠ કપટ વ્યભિચાર.	૩
આપણુ બ્રાહ્મણ ઉત્તમ જાતી, રહેવું સોલામાંહે;	
પતીવ્રતપણું ઓળોને પાળવું, માટે ન રહીયે આંહે.	૪

- ચાલો સરવે વનમાં વશીયે, ગોકુલમાં નહીં સાહે; ૫
 એ સ્ત્રીએ પુત્રને બ્રહ્મજ કરશે, એતું મનમાં ધાર્યું.
 એમ પુરાણ પુરુષોત્તમ શ્રી કૃષ્ણ, તેના સ્વરૂપને નવ જાણે; ૬
 જાતીના અભિમાનવડે કરી, મિથ્યા મમતા તાણે.
 જે સત્ય જ્ઞાન અનંતબ્રહ્મ, છે શ્રીકૃષ્ણ પુરણાનંદ; ૭
 તેમાં દોષ આરોપી દેશજ કરતા, વિપ્ર સકલ મતિમંદ.
 એવા આત્મારામ સકલ જગવ્યાપક, તેનું નથી જેને જ્ઞાન; ૮
 તેના સાધન સરવે જાય છે, મિથ્યા યથા ભરમ અવદાન.
 જે વેદપુરાણ શાસ્ત્ર સહુ બણીયા, ન જાણો તત્ત્વ વિચાર; ૯
 તેની વિદ્યા સર્વે અવિદ્યા, જાણો આચાર તે અનાચાર.
 અષ્ટાંગયોગની આદે સાધન, શમ દમ સર્વે ક્લેશ; ૧૦
 જેનું ચિત્ત શ્રી કૃષ્ણાકાર, યહું નહીં મિથ્યા દંભીકવેશ.
 જેમ બત્રીશ લક્ષણી મુઘા માતુની, નવ પાળે પતિતું વચન; ૧૧
 તેનું મિથ્યારૂપ લક્ષણ યુષ્ઠ જેનું, રમશાનકેઈ તન.
 જેનું ધુત્તે ક્ષેત્રીનું તત્ત્વજ્ઞાન, વળી દંભીકનો આચાર; ૧૨
 અદાતાનું જેનું જીવું મંદિર, વિધવા યૌવન નાર.
 જેને હરીને વિશે આસક્તિ નથી, મન વિવેક ભક્તિજ્ઞાન; ૧૩
 સર્વ વ્યાપક પરબ્રહ્મ ન જાણે, તો મિથ્યા પંડિત માન.
 એવા ગોકુલના જે આજ્ઞા, સહુ અભિમાની રહીત વિચાર; ૧૪
 તે સ્ત્રીયો પ્રજા લઈ નીકળ્યા, સરવે વશીયા વનમોઝાર.
 રવીતનયા તટ ઉપવનમાં કરી, પર્ણકુટીયો વિશાલ; ૧૫
 પછે સહુ વિપ્રે મળી વિચાર કીધો, ચલતણો તત્ત્વજ્ઞાન.
 બૂપતી કેરી યાચના કરીને, લાભ્યા દ્રવ્ય આપાર; ૧૬
 વૃક્ષની છાયા નીચે કરીયો, જગ મંડપ વિસ્તાર.
 અનેક ઋષિવરને તેજાવ્યા, યજ્ઞ કીધા કરનાર; ૧૭
 મંત્રવેદતા ઋત્વિજ ને હોતા, આચરજ તે ઠાર.
 હોમશાળા ને પાકશાળા કરી, ચલ ચક્રી તે ઠાર; ૧૮
 સમીધ મેળવી વિપ્રવરે કર્યો, યજ્ઞારંભ સક્રમ.
 સ્વાહાકાર ને સ્વધાકારના, શબ્દ ધણા ત્યાં યાય; ૧૯
 વૌશટકાર ઉંકારતણી ધુની, મુનીવર બજતો જાય.
 એમ હરીથી વિમુખ થઈને, કરતા સ્વારથ યજ્ઞ અંજલિ; ૨૦
 જે અખીલકામ પુરણપુરુષોત્તમ, સકલ વિશ્વના પ્રાણ.

જે યત્ન બોક્તા યત્ન રૂપ, યત્નપતી યત્નવંતા ભગવાન;	
તેના જ્ઞાન વિના મિથ્યા ધુત્રે, કરી નેત્ર ફોડે અજ્ઞાન.	૨૧
ત્યારે શ્રી હરિએ મન વિચાર કીધો, વિમુખ થયા દીન સર્વ;	
મુજને નથી ઓળખતા, માટે ઉતાડે એમનો ગર્વ.	૨૨
આ ભૂમિ વિશે મેં જન્મ ધસ્યો, ધર્મસ્થાપન અર્થે જાણ;	
એ વિમુખ થયા પણ માહારે, એમનું કરવું છે કલ્યાણ.	૨૩
એમનું અન્ન આરોગ્યુ મારે, સફલ કરે એ જન્યગંન;	
એવા દીન દયાળુ કૃપાનીધી કેશવ, એમ વિચાર્યું મન.	૨૪
ત્યારે એક દિવસ હરિ વેહેલા ઉઠ્યા, પ્રાતઃ સમે નિરવાણ;	
ગોવાલ સાથે ગૌ છોડી ગયા, મંદાવનમાં જાણ.	૨૫
તે દીન ભોજન કાંઈ નવ લીધું, ભુખ્યા ગયા ભગવંન;	
ગોવાલને પણ ના કહી પોતે, સાથે ન લેશે અન્ન.	૨૬
ગોપકન્યાનાં વચ્ચે હરીને, આપવું છે વરદાન;	
પછે ત્યાંપડી આત્મા ગોપ સખા, સંગ સંકરપણુ ભગવાન.	૨૭
શ્રી મંદાવનમાં ઘેનું ચરાવે, જમુનાં કેરી તીર;	
નાના મહારની લીલા કરતા, સુંદર સ્થામશરીર.	૨૮
અનેક વૃક્ષફલપૂલયુક્ત છે, શોભી રહ્યાં બહુ રંગ;	
વટપિપ્પલ ચંદન કંદબ, અમૃતનારી કેલ ઉતંગ.	૨૯
કદળી કેતકી જાંબુ જીંદ, મલીયાગરચંપક મેહેકે;	
તાલતર કાવીદાર બકુરપર લવિંગ લતાયો લેહેકે.	૩૦
જાણે તપસ્વી મુનીવર મોહોટો, એવાં તરવર શોભે;	
પત્રે પત્રી શબ્દ કરે, અલી મુંજે મધુરસ લોભે.	૩૧
એવા વનમાં વનમાલીની, ગોવાલ સેવા કરતા;	
પુષ્પ નવાંકુરનાં આજુપણુ કરી, હરી અંગે ધરતા.	૩૨
એમ કરતાં મધ્યાન હવા ત્યારે, ભુખ્યા થયા ગોવાલ;	
હુધાતુર થઈને કહેતા, સરવે સુણીયે શ્રીગોપાલ.	૩૩
હે ભગવાન વિશ્વંભર અમને, લાગી જુખ અપાર;	
કાંઈ ભોજન સાથે લાવ્યા નથી, વળી દૂરરહ્યાં ધર દાર.	૩૪
એ હુધાતણી પીડા ધણી, તે અમો નવ સેહેવાયે જાણ;	
એવાં દીન વચન સુણી મિત્રતણાં, પછે વિઠલ બોલ્યા વાણ.	૩૫
પેલા આપણા આજણુ યત્ન કરે, ત્યાં પકાવ્યું છે ધણું અન્ન;	
તેની પાસે જઈને કરો યાચના, કેહેજ્યો આહાણુ વચન.	૩૬

રામ કૃષ્ણ ગોચારે વનમાં, બુધ્ધ્યા યથા છે આજ;	
તેમણે અમને મોકલ્યા છે, માટે અજ આપો ગાહારાજ.	૩૭
જે કો યગ્નમંડપને દારે, અતીથી આવીને જાએ જાણુ;	
ત્યારે દીક્ષીત તેહેને ના નવ કેહે, મુખ એવી નિતિનીરવાણુ.	૩૮
જો વિમુખ જાય તો યગ્નતણુ ફલ સમ્યક તે નવ યાય;	
માટે જાઓ સખા તમો મુખેકરી, અન્ન આપશે એ દીજરાય.	૩૯
એવાં વચન મુણી શ્રી કૃષ્ણતણાં, પછે આદ્યા સહુ ગોવાલ;	
જ્યાં જગ્નશાલાનો મંડપ છે, ત્યાં આવી ઉભા તત્કાલ.	૪૦
ચંડકીર્ણતનયાની તીરે, યગ કરે મુનિજન;	
આચાર્ય ઝરિવજ મળી, કરે વેદ મંત્રની ધુન્ય.	૪૧
કો પુર્વક કુંભ કરે, ચક્ર કરીને પ્રાણુતણો જપ સાધે;	
સ્વર્ગ કામના અરથે સુરને, કષ્ટ કરી આરાધે.	૪૨
એમ પરાક્ષપણે તે ઉપાસન, કરતા બેઠા તપસ્વી બ્રહ્મ;	
પણ પ્રત્યક્ષ મૂર્તિ મંદાવનમાં, તે નથી જાણુતા મતિ મંદ.	૪૩
સમધાતુ રહીત જે મૂર્તિ, સત્ત્વિદ આનંદ રૂપ;	
એવા પુર્ણપુરુષોત્તમ જગન્નાથક, બ્રહ્માંડ કેરા ભૂપ.	૪૪
જેના અંગમાં સર્વે દેવ રહ્યા છે, પામી યથા અવકાશ;	
ચિત્ત વિષ્ણુ અહંકાર રૂઢ, જેના મનથી ચંદ્ર પ્રકાશ.	૪૫
બુદ્ધિ પ્રજાપતિ પાણી પુરંદર, વેદજ્ઞ મુખ જાણુ;	
એ વીન ખીજ દેવ રહ્યા, હરિ અંગ વિશે નિરવાણુ.	૪૬
તે પ્રભુને પ્રસન્ન કસ્યાપી, સર્વે તૃપ્તી પામે દેવ;	
તરૂંમૂલ સિંચતાં શાખા પત્રફલ, નવપક્ષવ યાય એવ.	૪૭
તે પુરુષોત્તમ પ્રગટ્યા છે, જુતલ ઓળખે નહી અજાન;	
અશાશ્વત સ્વર્ગતણા મુખ અર્થે, કષ્ટ કરે અભિમાન.	૪૮
હવે ગોપકુમાર સકલ ત્યાં આઠ્યા, યગ મંડપને દાર;	
ઉભા રહી સહુ બ્રાહ્મણુને, કરજોડી કસ્યો નમસ્કાર.	૪૯

વલણુ.

કરજોડી સહુ ગોપતણા, સુત કેહેતા દીન વચનરે;
રામ કૃષ્ણ બુધ્ધ્યા છે માટે, આપો અમને અજરે. ૫૦

અધ્યાય ૫૧.

કડવું ૫૫ મું-રાગ સામેરી.

હે ધરાસુર સદુ સાંભળો, બલીરામ કૃષ્ણ મુનિભુ;	૧
તે મંદાવનમાં આવિયા, ગો ચરાવા નિરવાણુ.	૨
તે કુધાતુર છે માટ, અમને ગોકલ્યા તમ પાસ;	૩
કાંઈ અમ અમને આપિએ, અમો કૃષ્ણના છુ દાસ.	૪
એમ કૃષ્ણ કેરી માચના, સુણી ગોપમુખથી જાણુ;	૫
હીજ આનાદર કરતા હવા, અભિમાનથી નિરવાણુ.	૬
એક એક સામુ જોધને કેહેતા, દુષ્ટ વચન સકેપ;	૭
અજતજો નથી અધિકાર તમને, ભદ્ર છે રાદુ ગોપ.	૮
એવા તુચ્છમતિ હીજ સ્વર્ગ, અર્થે કરે કલેશ અનંત;	૯
સદુ વિપ્ર જાતીમાં નથી, નવ જોળખ્યા ભગવંત.	૧૦
હરી રલા મથ વિદ્યાનમાં, મંત્ર તંત્ર ઋત્વિજ જોહ;	૧૧
દેશકાલ ને દ્રવ્યચર, પુરોહાસ અગ્નિ એહ.	૧૨
જે મથ ને વળી ધરમ, તેના દેવતા યજમાન;	૧૩
એ સરવે સામગ્રી વિગે, વ્યાપી રલા ભગવાન.	૧૪
જે બ્રહ્મખર સાક્ષાત ભગવત, અધોક્ષ જગતી મૂઠ;	૧૫
તે મનુષ્ય દુષ્ટે દુષ્ટજીવે, મનુષ્ય માને મૂઠ.	૧૬
હા નવ કહી બ્રાહ્મણે ત્યારે, યમા ગોપ નિરાશ;	૧૭
પાછા હરી હરી પાસ આવી, કચું વચન પ્રકાશ.	૧૮
હરીએ વિચાર્યું મન વિશે, ઋષિપત્નીનું કલ્યાણુ;	૧૯
મુજ સ્વરૂપનાં દરશનતણે, અભિલાષ છે નિરવાણુ.	૨૦
પછે લોકમારગ ગોપને, દેખાડતા ભગવાન;	૨૧
તે અર્ધો દોષ મણે નહો, જે પામે ધણું અપમાન.	૨૨
ત્યારે હથી જોલ્યા શ્રી હરી, ભાષ નથી હીજનો વાંક;	૨૩
મુજ ગાયાએ જોલ્યા સદુ, શું કરે બચાવ રાંક.	૨૪
ફરી જાઓ સખા ઋષિપત્ની-પાસે આપશે તે અન્ન;	૨૫
બાઈ પુરુષ કરતાં સ્ત્રીઓનાં, ધણું હોય કોમલ મંન.	૨૬
એવું સુણી ચાલ્યા ગોપ સુત, ઋષિપત્નીકેરી પાસ;	૨૭
ત્યાં પાકશાલામાં સતી શું, કચું વચન પ્રકાશ.	૨૮
નમો નમઃ હીજપત્ની તમને, આપો અમને અન્ન;	૨૯
શ્રી કૃષ્ણ હલધર ગૌ ચરાવા, આઠ્યા મંદાવન.	૩૦

તે લુપ્ત છે માટે અમો, સહુ મોકલ્યા તમ પાસ;	
નિચે કહ્યું જે આપરો, છે તમારો વિશ્વાસ.	૧૬
સુણી નામ કેસવરામનું, થયું ચક્રીત વિનતાવૃંદ;	
હઠી તદા નિશ્ચય વિશે, પામતી અહ્લાનંદ.	૧૭
અહો અમો જે કૃષ્ણની નિત્ય, કીર્તિ સુણતાં કાન;	
જે જગતમોહન મદનકેટી, મંગલ રૂપ નિધાન.	૧૮
તે આજ નિરખી નાયને, પરીતાપ કરીયે દૂર;	
વળી શું કરશે પતિ આપણા, કર્મિષ્ટ કપટી કૂર.	૧૯
શ્રી કૃષ્ણની સન્મુખ જતા,યશે ભંગ પતિ આણવ;	
નથી દોષ કાંઈ એ વાતમાં, એવો શાસ્ત્રનો છે ન્યાય.	૨૦
જીવો પ્રહ્લાદે પૂર્વે પિતાની, કરી આજ્ઞા ભંગ;	
મલીરાય ગુરુ આજ્ઞા તજી, કહ્યું સત્ય વચન અભંગ.	૨૧
વિભિષણે મોઢા ભાઈની, આજ્ઞા ન માની ત્યાંહે;	
તજ્યું વચન ભરતે માતનું, એવું કરે આપણુ આંહે.	૨૨
એમ વિચારી હઠી સહુ, દ્વીજની અર્લકૃત નાર;	
ભક્ષ ભોજન ને લેશ્ય એશ્ય, એ વિષે ભોજન ચાર.	૨૩
રોપલામાં અન્નપાત્ર મુકી, કચ્ચાં આછાઈન;	
વિવિધ વિજન શાક તાંબુલ, સુગંધી અરચન.	૨૪
આવણુ સરીત જેમ પૂર ચઢીને, સિંધુ પ્રત્યે જાય;	
એમ વિપ્રવધૂ હરિ પાસ જાતાં, કાણે નવ રોકાય.	૨૫
એક દિને રોકી નારને, અહઠાવિયું ઘર દાર;	
તે અીયે કહ્યું આ દેહનો, તું પતિ છે નિરધાર.	૨૬
હઠકા પ્રગટી કૃષ્ણ મળવા, વીરહથી તેણીવાર;	
કચ્ચો ત્યાગ ગુણમય દેહનો, થઈ દિવ્ય રૂપે નાર.	૨૭
પછે સર્વ પેહેલી તેહ પોહોતી, જ્યાંહાં હતા ધનસય;	
મામતિ મરણે સાગતિ, એવું શાસ્ત્ર બોલે ન્યાય.	૨૮
ભાવશુ ભોજન કરાવ્યું, સતીયે પ્રભુને ત્યાંહે;	
પછે લીન થઈ હરિ રૂપમાં, જેમ દુણુ સાગર માંહે.	૨૯
ત્યારે આવી સહુઝવિપત્ની, લેષભોજન તણા ભાજન;	
યમુના તણા ઉપવન વિશે, ત્યાં દીકા જગજીવન.	૩૦
ગોપ મંડળી મધ્ય માધવ, અરોક તરની છાય;	
પટ પીત, તન ધનશ્યામ સુંદર, મુગટ મોર કલાય.	૩૧

ધાતુ લેખન નવાંકર, વનમાલ નટવર રૂપ;	
એક કર સખાની રકંધ, ખીજે ગ્રહું કમલ અનૂપ.	૩૨
ખહુ કુસુમ ધરીવાં કરણ ઉપર, અલક વળીત કપોલ;	
લલિત લોચન મધુરરિમતયુત, વદન કાંતી અમોલ.	૩૩
જે તણો મહીમા સાંભળી, નિત્ય મમ રેહેતી મન;	
તે પ્રભુને દ્વિજપત્નીયે, નીરખિયા નિઝલોચન.	૩૪
તે નેત્રદ્વારા મૂર્તિ, આકરણ્ય કરી મન માંહે;	
ધ્યાનમાં આર્દ્રાંગન કરી, પરીતાપ સમાવ્યો ત્યાંહે.	૩૫
ન્યમસુપુષ્પિનો સાક્ષી, જે પરમાત્મા મુખવંત;	
તેને મળી લય ધાય છે, જેમ અદ્ભુતી બલવંત.	૩૬
પછે સર્પ દૃષ્ટા રથમણ્યે, નિહાળી દ્વિજ નાર;	
આદર કરી મુખ દસાવી, હરિ જોડ્યા તેણીવાર.	૩૭
મહાભાગ્યવંતી ભામની, બલે પદાસ્યાં તમો આજ;	
તે સુણુ પ્રસન મન ગ્રેમદા, થયાં સફલ સરવે કાજ.	૩૮
મિદાન્ત બોજન કરાવ્યુ, આરોગીયા ભગવાન;	
હલધર સહિત જોવાલ સહુ, તુમિ થયા મુખવાન.	૩૯
પછે હથી જોડ્યા શ્રી હરી, હે સતી સુકીતવાન;	
હવે થયુ દર્શન અમાર્, ઘેર જાઓ થઇ સાવધાન.	૪૦
તમો ગયા પુઠે પતિ તમારા, પુરણ કરશે જગ;	
ત્યાં રહી સદા મારે વિશે, નિત્ય રાખજો ચિતલમ.	૪૧
એવાં વચન શ્રીહરીનાં સુણી, અપિપત્ની જોડી જાણ;	
હે નાથ તમને નવ ઘટે, એવી કઠોર કેવી વાંધ.	૪૨
પદ તમારૂં પામ્યા પછી, પાણુ ફરે નહી કાંધ;	
એવી નિશ્ચેવાણી વેદની, તે કરે સાચી સોધ.	૪૩
અમો તમારે અર્થે તજ્યાં, પતિ પુત્ર જાત કુટુંબ;	
વળી તમો પાછાં મોકલો, કવગ સહન થાય વિટુંબ.	૪૪
અમને અમારા પતિ, તે નવ કરે અંગિકાર;	
તવ ચરણ કેરે શરણ રાખો, અમો કીંકરી છું નાર.	૪૫
શ્રી કૃષ્ણ કહે સુણો સાધવી, ઘેર જાઓ થઇને પ્રસંન;	
તમારા પતિ પુત્ર જાતા, કોપશે નહી મન.	૪૬
કો અરીસ્યા કરશે નહી, માનશે ભાવ સહીત;	
ધન્યધન્ય કેહેશે લોકસહુ, પૂજશે દેશ રહીત.	૪૭

મુજ મૂર્તિ ભોગવજે સદા, એકમચિત્ત ધરી ધ્યાન;	
થોડા દિવસમાં પામશે, મુજ પરમતત્વ નિધાન.	૪૮
એવાં વચન મુણીઋષિપત્નીયો, હરી ચરણનામીશિશ;	
હરી મૂર્તિ રાખી ધ્યાનમાં, પાછી વળી તે દિશ.	૪૯
આવીઓ સહુ એકત્ર મળી, છે યમશાલા બ્યાંહે;	
જે ઓયોને જોઈ વિપ્ર સહુ, ઉભા થયા છે લાંહે.	૫૦
ઋષિપત્નીયે ભોજન કરાવ્યું, શ્રી કૃષ્ણને જોણીવાર;	
ત્યારે યસ નારાયણ થયા છે, તુમિ તેણીવાર.	૫૧
સમય થયું ફળ યમનું, હરી પ્રસન્ન કીધા જોહ;	
થયાં શુદ્ધ મન સહુ વિપ્રનાં, પ્રભુવચન માટે એહ.	૫૨
આ પાપણી ઓને મળ્યા, મન ઉપન્યો બહુ રનેહ;	
થયું જ્ઞાન સરવે વિપ્રને, પરતાપ છે ધણું તેહ.	૫૩
આપણે અમ્યુત ઝોળખ્યા, નહીં આવીયું અજ્ઞાન;	
નરવેશને હરી અનુસર્યા, જે સ્વયં થી ભગવાન.	૫૪
ભગવંતમાં ભામની ફેરી, ભક્તિ અતિ આરંહ;	
નિદતા નિજ વપુને તાંહાં ધણું, અરે આપણુ મૂઠ.	૫૫
ધિક જન્મ અધ્યન કીધા, કુલ દક્ષતાધિક આચાર;	
જે અધોક્ષજ નવ ઝોળખ્યા, પંડિતપણુ ધિકાર.	૫૬
થયા વિમુખ હરીના ચરણથી, ધરી વિપ્રતાનો ગર્વ;	
જે માયા જોગીને જીલાવે, તેણે મોહ્યા સર્વ.	૫૭
આશ્ચર્ય જોજો નારનું, હરી ઝોળખ્યા નિરધાર;	
જે જગત શુરુ ગોવિંદમાં, ધરી મતિ દૃઢ અવિકાર.	૫૮
એ નારને નહીં શુરુ કીધા, સંસ્કાર ઉપવીત વેદ;	
તપસંધ્યા આત્મ વિચાર, અધ્યનસૌચનહીં નિરવેદ.	૫૯
તોય પણ શ્રી કૃષ્ણ, યોગેશ્વરેશ્વર ભગવાન;	
તે વીશે ભક્તિ પ્રેમયુત થઈ, નવ ગણી કુલકાન.	૬૦
સકલગુણ સંપુરણ આપણુ, વેદના મણનાર;	
તોય અમ્યુત ઝોળખ્યા નહીં, નાગર નંદકુમાર.	૬૧
કરવા અનુમદ તેમનો, અન્ન મંગાવ્યું માહારાજ;	
અન્યથા પુરણકામને, બિહ્વાતણું શું કાજ.	૬૨
કૃવંત્યપદ કલ્યાણપતી, જે જગનીવંતા એવ;	
જેની પદરજ પામવા, નિત્ય કરે કમલા સેવ.	૬૩

જે પરાતપર ભગવાન વિધ્યુ, જન્મ જદુરુચર્યાન;	
એમ જાણીને જુલા પડ્યા એ, એ આપણું અગ્નિ.	૧૪
હે આદી પુરૂષ તમારી, માયાવડે મોલા સર્વ;	
કર્મ મારગમાં પડ્યા, જુદ્યા ધરીને ગર્વ.	૧૫
હવે ક્ષમા કરજો નાથ, એ યથો અમારો અપરાધ;	
અમો જ્ઞાતિના અભિમાનથી, દુભિયા તમને સાધ.	૧૬
એમ સ્તુતિ કીધી સર્વ, વિપ્ર યયા ગર્વ રહિત;	
હરી રૂપ જોવા વાંછતા પણ, કંસની ઘણી ભીત.	૧૭
એક એક જઘને નિરખી આઠ્યા, નાથને રહી દૂર;	
ધરે દયાન એ મૂર્તિતણું, કરતા રમરણુ જુસુર.	૧૮
એમ વિપ્રનારીનો અનુગ્રહ, કંચો શ્રી વ્રજરાય;	
એક ગ્રેમ ભક્તિ તણે વશ હરિ, નથી અન્ય ઉપાય.	૧૯

વલણુ.

નથી અવર ઉપાય, પ્રભુને કરવા પ્રસન્નર;	
જે ભક્તિ વિના કરે અન્ય સાધન, તે જાણુવા મૂર્ખ જનર.	૭૦

અધ્યાય ચર.

કંકણું પદ્યું-રાગ ધવલ ધન્યાત્રી.

હવે એક સમે મથુરામાં આઠ્યા, નારદ બ્રહ્મકુમારજી;	
કંસે ઉઠીને આસન આપ્યું, પૂજા કરી તેણીવારજી.	૧
પછે કરજોડીને પુછે રાજ, કોણે મુજને મુનિરાવજી;	
નંદ તણા એ સુત બધીયા, કોણે નવ છતાવજી.	૨
અનેક અનુચર મારા એણે, દણીયા છે નિરવાણજી;	
એવા પરાક્રમી ટ્રેણ હરો માટે, પુછું તમને જાણજી.	૩
ત્યારે નારદ કહે સુણ મોજખતી, તું નથી જાણતો એ પેરજી;	
વસુદેવના એ પુત્ર જુગત છે, નંદ ગોપને ઘેરજી.	૪
રોહિણી સુત બધીભદ્રજી કહીયે, કૃષ્ણ દેવકી તંનજી;	
વસુદેવ કપટ કરી મુકી આઠ્યા, તુને છેતરીયો રાજંનજી.	૫
એવા દેવકાંધિનાં વચન સુણીને, નખસિખ લાગી જવાલજી;	
કોધે કરી કરખડમ ગ્રહીને, કોપ્યો કંસ જુપાલજી.	૬
વસુદેવ દેવકીને જમ માર, ઉગ્રસેનને આહજી;	
ત્યાર પછી લેઉ અગર નંદની, જેણે શત્રુ પાળ્યો તોહજી.	૭

- ત્યારે નારદ કહે એ વૃદ્ધને હજુતાં, યશે ઉપકારિત તારીજ;
માટે સહસા કરમ કરીશ નરાજ, માન્ય શીખામણુ મારીજ. ૮
- તારે કામ છે રામકૃષ્ણનું, એને મારે સું ચાપજ;
જે યકી શત્રુ પરાજય પામે, એવો કરવો ઉપાયજ. ૯
- એવું કહી ગયા નારદ ત્યાંથી, કંસને યમ ચિંતાયજ;
કારાગૃહમાં કષ્ટ વધાચું, બંધી કરી બહુ રાયજ. ૧૦
- ઉગ્રસેન આદિ જાદવને, દુઃખ દેતો બહુ પેરજ;
કેટલા જાદવ નાશી ગયા, કાંઈ કષ્ટ સેહે રહી ઘેરજ. ૧૧
- ગૌ બ્રાહ્મણુ હરી ભક્ત સંતને, પીડા કરે દિન રાતજ;
ધણો અધર્મ કરવા માંજો છે, કંસે ત્યાં વિક્ષાતજ. ૧૨
- હવે નારદ સાંધકી ગોકુળ આબ્યા, સાં ગૌ ચરાવે ગોવિંદજ;
સખા મંડળી મધ્ય વિરાજે, હલધર ગોકુલચંદજ. ૧૩
- મદન મનોહરમૂર્તિ જોષ, યયા રોમાંચીત ઋષિરાયજ;
નંદકુવરને નીરખતાં નવ, લોચન તૃપ્તી યાયજ. ૧૪
- પછે કરજોડીને સન્મુખ ઉભા, રતુતિ કરતા મુનીરાયજ;
જયજય અજીત અનામય અવિચલ, અખીલ ક્ષણાંકની કાયજ. ૧૫
- જય જગદીશ ધરા અજ વંદીત, વેદવચન પ્રતિપાલજ;
પુરુષોત્તમ પુર્ણાંદ બ્યાપક, કરણા સિંધુ કૃપાલજ. ૧૬
- ધર્મધરાસુર સાધુ રક્ષણુ, અર્થે તવ અવતારજ;
ભુરબૂપતી દુષ્ટ અસુર હણી, ઉતારે જુભારજ. ૧૭
- માત પિતા ધણું કષ્ટજ પામે, જાદવ પજા વિદેશજ;
માટે વિજંબ ન કરશે વિશંબર, હવે પીડા ટાળો પરમેશજ. ૧૮
- એવું કહી નમસ્કાર કરી ગયા, સાંધકી નારદ મુન્યજ;
હવે કંસે અનુચરને તેડાબ્યા, બોલ્યો કોધે વચનજ. ૧૯
- અહ્યા જાઓ તમો વેગે કરી, પ્રજામાં નંદતણા સુત જ્યાંયજ;
ગૌ ચરાવતા હોય જે વનમાં, અગ્નિ લગાડો ત્યાંયજ. ૨૦
- ઉતાવળા તે અનુચર ચાલ્યા, આબ્યા જ્યાં જગદીશજ;
તે સમે ગોવિંદ ગૌ ચરાવવા ચઢ્યા, ગોવરધનને શિરાજ. ૨૧
- ગોવાલ મંડલી મધ્ય વિરાજે, ગિરિશીખરે ગોવિંદજ;
શીતલ છાયા વૃક્ષતણી, ત્યાં બેઠા આનંદકંદજ. ૨૨
- તે અનુચરે દીઠા દામેદરને, લાગ જોઈ નિરધારજ;
ચોપાસે અખી સળગાબો, દવ લાગ્યો તેણીવારજ. ૨૩

પ્રથંડ જ્વાલા પ્રગટી તે સમે, ઘેરાયા સદુ ગોપણ;
 આકુલ બ્યાકુલ યાવા લાગ્યા, ધીરજ થઇ છે લોપણ. ૨૪
 વચ્ચે મધ્યમ ગૌ ત્રાસે ત્રાસે, આલ્યાં પ્રભુની પાસણ;
 સખા સરવ કહે કરજોડી, હવે હગારો અવિનાશણ. ૨૫
 પાલી પાલી શરણાંગત ત્રાતા, પ્રણતા રતિ મોચનણ;
 આ અગ્નિ થકી હગારો અમને, કૃષ્ણ કમલ લોચનણ. ૨૬
 પછે સર્વ સખાને ધીરજ આપી, મીઠાબ્યાં લોચનણ;
 મુખ પોહોણું કરી પીધો દાવાનલ, ટાળ્યું સર્વ વિધનણ. ૨૭
 નિષ્પણ્ણ વન દરિતતણાંકર, ગિરિ શીતલ ચોપાસણ;
 તે જોઈ નાદા છવ લમ્પને, કંસતણા જે દાસણ. ૨૮
 જે પ્રભુતું મુખ અગ્નિ કાઢવે, સર્વદેવમય જેદણ;
 તે અગ્નિ પીધો એમાં, મોટું આશ્ચર્ય શું છે એદણ. ૨૯
 ગોપ ગૌ સર્વે મુખ પામ્યાં, વરતો જયજયકારણ;
 પછે સામંકાસે ગૌ વાળી, ઘેર આલ્યા દેવ મોરારણ. ૩૦

વલણ.

ઘેર આલ્યા ગોવિંદ ગૌમારી, કચ્છું દાવાનલ પાનરે;
 શ્રોતાજન સુણા ભાવ ધરીને, જેની કથા છે સુધા સમાનરે. ૩૧

અધ્યાય ૫૩.

કહ્યું ૫૭ સું-રાગ ધન્યાશી.

પ્રથમે મુનિનું ટાળું અભિમાનણ, પુઠે કીધું દાવાનલ પાનણ;
 એવાં શ્રીકૃષ્ણ કેરાં ચરિત્રણ, ગાતાં સુણતાં યાય પવિત્રણ. ૧

હાળ.

પવિત્ર યાય ચરિત્ર સુણતાં, પાવન પુરુષોત્તમ તણાં;
 હોમદાતા શરણ ત્રાતા, મંગલ મુખદ સોદામણાં. ૨
 એકસમે શ્રાવણ માસમાં, આવી અમાસ ને રવીવાર;
 તે દિવસ માતા પુત્રને પૂજ, વાયન આપે સાર. ૩
 શહિણીજીયે કરી પૂજ, શંકરપણની ત્યાંહે;
 પકવાન મેવા ફલ વિધીયે, આપ્યું સુત કર માહે. ૪
 શ્રીકૃષ્ણની પૂજ કરી, જસોમતી પરમ ઉદાર;
 વાયન આપ્યું પુત્રને, પછે પામ્યાં હરખ અપાર. ૫

તે વાચન દિન મથુરા વિશે, વસુદેવ દેવકી બ્યાંહે;	
તેને ચિંતા મન પ્રગટી, ઘણી છે બંધી. શાલા માંહે.	૬
આજ વાચન કેરો દિવસ છે, એમ સોચે દેવકી માત;	
ગદ્ગદ્ કંઠે બોલતાં, યાચ નેત્ર અશ્રુપાત.	૭
આષ્ટ પુત્ર મારે યયા, પણ એકપુત્ર ન રહ્યો પાસ;	
હું છતે પુત્રે વંધ્યાવત યધ, દૈવે કીધી નિરાશ.	૮
એક પુત્ર છેલ્લો સ્વામ સુંદર, કમળનેત્ર વિશાલ;	
તે મુને મુકીને ગયો, ત્યાં પડ્યો પરવશ બાલ.	૯
આંકાલકેર કર્મ કીધું, દુષ્ટ કંસ નરેશ;	
એણે ધણું દુખ દીધું મુને, કાંઈ પ્રજનનવ રહી શેશ.	૧૦
નંદને ઘેર, પુત્ર મારો, પરાક્રમી ઉત્કર્ષ;	
તે હવે નહીં આપે મુને, તેને યધ ગયાં ધણાં વર્ષ.	૧૧
કાં જાઉં ને હું શું કરું, કોહોને વાચન આપુ આજ;	
મુજ પુત્ર પરદેશે પડ્યો, ક્વમ યશે મારૂ કાજ.	૧૨
હો કહીણુ કર્મજ મારાં, કાંઈ પુર્વતું હશે પાપ;	
કસ્યો વિયોગ ઘેનુ વચ્છનો, સતી સાધુને સંતાપ.	૧૩
મૃગ વછોયાં ટોળા યકી, હરી કીર્તનમાં કસ્યો ભંગ;	
માત પિતા શુરુ વિપ્રને, કહ્યાં કહીણુ વાયક બ્યંગ	૧૪
હરીભક્તનો મેં દ્રોહ કસ્યો, વિશ્વાસઘાત અપાર;	
પંકિત બેદને પરનીંદા કરી, અતિથિ નિરમુખદાર.	૧૫
અનુકૂળ મુજને હોય જો, તું આ સમે ધરા;	
મુજ પુત્રનો મેલાપ હવે, કરાવજો આ દીશ.	૧૬
હણુ બંદીખાંતુ ક્યાં લગી, રહેશે અમારૂં એહ;	
મુખ ક્યારે દેખીશ પુત્રનું, એ મોટો મન સંદેહ.	૧૭
કલ્પાંત કરતાં દેવકી, રવે અક્ષ અશ્રુધાર;	
કરણા શબ્દે કૃષ્ણને, કસ્યો આરતનાદ પોકાર.	૧૮
રે. સત્તે. હરી રક્તલ હતા, એવલ અંકુશ બાંહે;	
જનની કેરૂં કષ્ટ જાણ્યું, અંતરજાગીએ ત્યાંહે.	૧૯
સુણી આરત વાણી માતની, હરી પ્રણત પાલકદેવ;	
જલ ભરાઈ આંખું નેત્રમાં, યયા રોમાંચીત તત્ત્વેવ.	૨૦
ગોવાલમાંથી દીનબંધુ, યયા, અંતરધ્વાન;	
ક્ષણુ માત્રમાં જઈ કારાગૃહમાં, પ્રગટીયા ભગવાન.	૨૧

જે સમે દેવકી વાચન કેર, પાત્ર લઈ કરમાંહે;	
કો અતિત હોય લેજ્યો વાચન, એતું બોલ્યાં ત્યાંહે.	૨૨
તે સમે જઈ ઉભા હરી, બોલીયા મધુર વચન;	
હુ સર્વાતિત આપો મુને, કર પસાર્યા બગવન.	૨૩
જોઈ રમામ સુંદર બાલ મૂર્તિ, માતા બોલ્યાં ત્યાંહે;	
તું સત્ય કહે બાધ કાણુ છે, કયમ કરી આગ્યો આંહે.	૨૪
અરે માત હું છું પુત્ર તારો, કુળુ માઈ નામ;	
તમે સંભાર્યો તે માટ હું, આવિયો આણે ઠામ.	૨૫
દેવકી કહે મુજ પુત્ર તે રજો, ગોકુલ નંદને ઘેર;	
કમ કરી આવે કારાગૃહમાં, છે કંસ સાથે વેર.	૨૬
મુણો માત હું છું સર્વવ્યાપક, અખીલ વિશ્વ મોઝાર;	
આ વાચન લેવા આવિયો, ગોકુલધકી આણીવાર.	૨૭
તે મુણી હરખ્યાં દેવકી, ઉપન્યો બ્રહ્માનંદ;	
વાન્ઝલ્ય બાવે નિરખતાં, નિજ પુત્રનું મુખ ચંદ.	૨૮
જેમ ચૌદ વરસે આવિયા, રઘુનાથજી પુરમાંહે;	
ધયો કૌશલ્યાને હરખ જેમ, એમ દેવકી હરખ્યાં ત્યાંહે.	૨૯
પછી જનનીયે નિજ પુત્રને, બીજો હૃદયા સાથ;	
આતિ પ્રેમથી ચુંબન કરી મુખ, ધસ્યો મસ્તક હાથ.	૩૦
પ્રેમે કરી પૂછું પયોધર, યયા તેણીવાર;	
પમપાન કરાવું પુત્રને, ઉછંગ લેઈ નિરધાર.	૩૧
સ્તનપાન કરી તૂમ યયા હરિ, માત હરખ્યાં મન;	
તે સમેતું મુખ વહુંવી, કહી શકે નહીં કવિજન.	૩૨
વસુદેવજી હરખ્યા ધણું, મળ્યા પુત્રને ઉમંગ;	
હૃદે ચાંપી શિશ સુંધે, બેસાજા ઉછંગ.	૩૩
વસુદેવ દેવકી બોલિયાં, હે પુત્ર પુણ્ય અવિત;	
અમો અવણુ નિત્ય કરિમે, તારીકીર્તિ વિશદ અરિત.	૩૪
તે ધણા અસુર હણીયા, તાંહાં કંસના અનુચર જેહ;	
મળવા તણું ધણું યાય મન, શું કરે પરવશ દેહ.	૩૫
અરે કુંવર મારા અતિ સક્રોમસ, બાળકવય નિરધાર;	
આ વિકટ ચોક્કી વિશે તું, કયમ આગ્યો આ દાર.	૩૬
શ્રી કુળુ કેહે મુણો માત, હું છું સર્વવ્યાપકવેદ;	
જે અસાની જન હોય તે, મુજમાં આરોપે બેદ.	૩૭

જેને અહંબુદ્ધિ દેહમાં, આવરી અવિદ્યા મંન;	
તે જન મુને નથી જાણતા, જે પૂર્ણ કેહું પરિહિત.	૩૮
મારા ભક્ત જ્ઞાની વિવેકી, મુને જાણે સર્વતાસ;	
તું પ્રગટ થાઉં પલકમાં, કરે સ્મરણુ જો મુજ દાસ.	૩૯
હવે માત ધીરજ રાખજો, ચિંતા ન ધરશે મંન;	
થોડા દિવસમાં કંસનો, નિશ્ચે કરીશ નાશન.	૪૦
તારે છુટશે બંધન તમારું, થશે રૂડાં કાજ;	
સહુ જોદવકુલને સુખ હશે, ઉગ્રસેન્ય કરશે રાજ.	૪૧
એમ માતપિતાને ધીરજ આપી, વાચન લીધું ત્યાંહે;	
પ્રભુ પધાર્યા ગોકુળ વિશે, ગોપાળ મંડળમાંહે.	૪૨

વલણુ.

ગોકુળ વિશે પ્રભુ પધાર્યા, એવું અદ્ભુત કીધું અગ્નિરે;	
કેહું દાસ ગિરિધર સુણો શ્રોતા, હરીલીલા પુણ્ય પવિત્રે.	૪૩

અધ્યાય ૫૪.

કંડવું ૫૮ મું-રાગ માઝ

માતપિતાને મળ્યા ભગવન, વાચનલેખને આવ્યા જે દિન;	
તેણે દિવસે બ્રહ્મકુમાર, આવ્યા નારદ મથુરાં મોઝાર.	૧
કંસ સાથે બોલ્યા મુનિજન, નથી જાણતો તું કાંઈ મન;	
અહ્યા સાંભળ કહું તે પ્રશ્ન, ગોકુળમાંથી આવ્યો હતો કૃષ્ણ.	૨
વસુદેવ દેવકીને મળીયો, જાતાં આવતાં કાણે ન કળીયો;	
એવું કહી પછે નારદમુન્ય, ત્યાં થકી ગયા સ્વરગ સદન.	૩
ઋષિવચન સુણી તહાજ, લાગી કંસને નખરીખ બવાલ;	
કારાગૃહના રક્ષક જેહ, ક્રોધ કરીને બોલાવ્યા તેહ.	૪
અહ્યા બોલો સત્ય પ્રમાણ, કારાગૃહ આવ્યું તું કોણ;	
બોલ્યા રક્ષક જેડી હાથ, અમો નથી જાણતા કાંઈ નાથ.	૫
ત્યારે વસુદેવ દેવકી જેહ, તેડાવીને ઉઠાં કચ્યાં તેહ;	
બોલ્યો ક્રોધ કરી રાજન, જે હિંદુ પાપી દુરીજન.	૬
તમને મળી ગયો પુત્ર પ્રમાણ, કેમ મુજને કચ્યું નહીં જાણ;	
એવું કહી પછે ક્રોધો રાગ કીડી એવને આતમ.	૭

- મારે જે જાણુને આ-હાર, ઉગ્રસેન સહીત નિરધાર;
આવી દૂત બિભા રહ્યા ત્યાંહે, ખડ્ગબિધાડાં લેધ કરમાંહે. ૮
- તે સમે થયો હાહાકાર, નમસ્લોક કરે છે પોદાર;
દેવકીજીની કંપે કાયા, વસુદેવજી ધણું ગભરાયા. ૯
- બચલીત થયાં છે માત, આઘ્યા નેત્રે અશ્રુપાન;
દેવકીજીએ તેણીવાર, સંભાળ્યા શ્રી દેવમોરાર. ૧૦
- હે કૃષ્ણ કૃષ્ણ માદાવીર, મારી વારે ધાજ્યો રણધીર;
તુજ માટે મારે છે અમને, એ વાતે લાજ લાગશે તમને. ૧૧
- પ્રણતાર મોચનદાહવો, માટે દુષ્ટથી અમને મુકાવો;
માતાની એવી આરત વાણી, તે સુણી પેને પુરૂષ પુરાણી. ૧૨
- રોમાંચિત થયા જગદાધાર, બરાણું નિજ નેત્રમાં વાર;
પછે ક્રોધ કરી જદુરાય, સુદર્શનને કરી અગાય. ૧૩
- આઘ્યું ચક્ર ચલકતું ત્યાંહે, આઘ્યું સત્વર મથુરાં માંહે;
છેવાં સર્વ દૂતનાં શિરા, હાહાકાર થયો તે દિશ. ૧૪
- નાહો કંસ પામીને ત્રાસ, સંતાપો જઈ જ્યાં રાણીવાસ;
એમ સાહે કરી ભગવાન, સુદર્શન ધણું અંતરધ્યાન. ૧૫
- દેવકી વસુદેવ છે જ્યાંહે, કેસે કહાવી મોકલ્યું ત્યાંહે;
તમને નહીં મારૂં અભિરામ, પાછાં જાઓ તમારે હામ. ૧૬
- સુણી વચન બંને જણુ એહ, આઘ્યાં કારાગૃહમાં તેહ;
કરે વાત પરસ્પર ત્યાંહે, કરી સાહે જે સંકટ માંહે. ૧૭
- મનથી મીટો કંસનો ત્રાસ, આઘ્યો દરિનો નિશ્ચે વિશ્વાસ;
એવા બક્તવચ્છન્ન મોરારી, છે શરણાંગત સુખકારી. ૧૮
- જેના નામતણો મહીમાય, કોટી વરસે નવ દેહેવાય;
હરી નામ અગ્નીનો પ્રતાપ, ના બાળે એવું છે કોણુપાપ. ૧૯
- વ્યાધ શુણુકા અજમેલ જેહ, નામે સદ્ગતી પામ્યા તેહ;
ઘણાં રાસ પુરાણુ મોઝર, વ્યાસે મહીમા વખાણ્યો અપાર. ૨૦
- હરી નામ એવું સુખદાતા, મંગલકારી શરણુ જનનાતા;
માટે ભાવે બંને નરનાર, નહીં પુનરપિ હાય સંસાર. ૨૧

વલણુ.

- સંસાર સાગર તરે નિશ્ચે, એવો શ્રી કૃષ્ણ નામ મહીમાયરે;
ચાર પદારથ પામે તે જન, જે સુણે શ્રી કૃષ્ણ કથાયરે. ૨૨

અધ્યાય ૫૫.

કડવું ૫૯ મું-રાગ દાકી.

- સુણો શ્રોતા યષ સાવધાન, કહુ મુક્તાતલું આખ્યાન;
ભાગવત હરીવંશ મોઝાર, એ ચરિત્ર નથી નિરધાર. ૧
- એ છે નવીન કથા રસરૂપ, શ્રવણે રચીકર લલીત અનૂપ;
એક સંમે શ્રી નંદકુમાર, આઠ્ઠા બ્રહ્મભાન ગોપને હાર. ૨
- તેઆ ભોજન કરવા કાજ, નિમંત્રણ કરીને માહારાજ;
રાણી કીર્તિજી મુકીતવાન, પ્રીત્યે પધરાવ્યા ભગવાન. ૩
- ભાત ભાતનાં ભોજન કરિયાં, હરી આગળ લાવીને ધરિયાં;
ખેડા આરોગવા અવિનાશ, કોટી મનમથ ભૂતિ પ્રકાશ. ૪
- તે સમે બ્રહ્મભાન કુમારી, જેના રૂપ ઉપર રતી વારી;
મુખ શરદ પુનમનો ચંદ, તિલ્લુનેત્ર કમલ મોહ દંદ. ૫
- મૃગમીન ખંજન મધુલાળે, બગુટી ધનુ વક્ર વિરાળે;
વિશાળભાલે ચાંદલીયો ચલકે, સુધાસરમાં જાણે વિધુ ઝળકે. ૬
- શિશ કુલ કરણુતાર્કક, મલક્યલ પ્રતિબિંબ મયંકે;
નાકે વેસર લલકે મોતી, જેવી અમુરગુરુની જ્યોતી. ૭
- રસત અધર મધુર રિમત હાર્ય, દંત સુદમ અરણ્ય પ્રકાશ;
આર્યીયુકે બિંદુ છખી છાજે, જાણે રવીમંડલ શની રાજે. ૮
- કંબુકંઠ કપોત ગ્રીવાય, ચીશુકરીકર ગૌર ભુજાય;
અંગદ કંકણુ મુદ્રીકા મુડી, કટી કિંકણી રાજે રડી. ૯
- હિરપર ધરી મુક્તામાલ, મણીકંથન દિપક વિશાળ;
પદ કમલ અરણ્ય સકુમાર, નૂપુર ઝાંઝરનો ઝમકાર. ૧૦
- અદ્ભુત ભૂષણ વસન વિરાળે, રૂપ જોઈ કોટીરતી લાળે;
એવાં રાધાજી રૂપપ્રકાશ, આવી ખેડાં હરીની પાસ. ૧૧
- જેવા નાપને નેત્રે નરખી, બ્રહ્મભાનુજન મનમાં હરખી;
રૂપ દેખી મોહન મોહ પામ્યા, કરમાં કવલ અશનથી વિરામ્યા. ૧૨
- જ્યમ ચંદ્ર નીહાળે ચકાર, એમ નીરખતા નંદકિશોર;
સ્વામિનીજીને કંઠે વિશાલ, ધરી મુક્તાશલની માલ. ૧૩
- દીકી દામોદરે તે દન, યદુ માલા લેવાનું મન;
માગી માનુની પાસે મોરાર, નવ આપી ના કહી તેણીવાર. ૧૪
- કિલ્તિને કલ્પ માહારાજ, મુને માલા અપાવો આજ;
કુંવરીને કલ્પ તવ માત, સુધુ પુત્રી તું મારી વાત. ૧૫

માલા માગે છે નંદલાલ, કંઠથી કાઢીને આલ; ૧૬
 ખીલ માલા આપુ દુને સારી, કહું માન હું કુંવરી મારી.
 કીર્તિજયે કહું ધણું જોડ, તોય માલા ન આપી તેડ; ૧૭
 ગુણરૂપતણુ અભિમાન, જેને વશ થયા છે ભગવાન.
 મુક્તામાલ ન આપી જ્યારે, રીસાથી ગવા રસિયો ત્યારે; ૧૮
 અતિ ચિત્તમાં થયા છે ઉદાસ, આળ્યા જસોદાજીની પાસ.
 માતા આપણા ધરમોઝાર, મોટાં મુક્તાફલ હોય સાર; ૧૯
 તે આપોની મુજને આજ, મારે માલા કરવા કાજ.
 જમોદાપે આખ્યા ધણા દાર, નવ ગમીયા તે નંદકુમાર; ૨૦
 ત્યારે પિતાની પાસે મોરાર, જઈ યેદા ઉછગમોઝાર.
 નંદરાયને કંઠે છે માલ, મુક્તાફલની ધરી છે વિશાળ; ૨૧
 ધાનીફલ જેવું છે મોતી, જેની અદ્ભુત ઉજવલ જ્યોતી.
 કૃષ્ણે માલા ગ્રહી કરગાહે, પિતા પ્રત્યે બોલ્યા પ્રભુ ત્યાંહે; ૨૨
 બાપા આપો મુને એ દાર, મારે કંઠે પેહેર નિરધાર.
 સુતનાં સુણી સ્નેહ વચન, નંદજી ધણું હરખ્યા મન; ૨૩
 કાઢી કંઠથી મોતીની માલ, આપી કુંવરને તત્કાલ.
 જે પ્રભુની કટાક્ષમોઝાર, થાય વિશ્વ ચરાચર સાર; ૨૪
 જેને ચરણે લક્ષ્મી નિવાસ, જેની વિભૂતી વિશ્વ પ્રકાશ.
 સલ સંકલ્પ સઘ ગુણવાન, એવી લીલા કરે ભગવાન; ૨૫
 જેની કૃપાયે લોકપતી સાર, ભોગવે સંપત્તી નાના પ્રકાર.
 તે પ્રભુએ ધસ્યો જન્મપવિત્ર, પ્રાકૃત શિશુધ્રુવ કરતા ચરિત્ર; ૨૬
 ગાતાં સુણતાં ભવદુઃખ વાગે, મંગલ શ્રેષ્ઠ અચલ મુખ પાગે.
 વલણુ.

મુખ પાગે મંગલ શ્રેષ્ઠ અવિચલ, જન્મ મરણ દુખ નાપરે; ૨૭
 કેહે દાસ ગીરિધર સુણો શ્રોતા, પાવન કૃષ્ણ કથાપરે.

અધ્યાય ચક્ર.

કંઠવું ૬૦ મું-રાગ આશાવરી.

હવે શ્રોતાજન સહુ સુણજો, જાવે મુક્તાચરિત્ર રસાલ; ૧
 નંદરાય પાસેથી લીધી, મોહને મુક્તામાલ.
 તે માલા ત્રોડીને મોતી, કાઢ્યાં લીધાં કરમોઝાર; ૨
 પછે સખા સરવ તેડીને, આળ્યા મુક્તાક્ષેષ મોઝાર.

- તે મુક્તાક્ષેત્રની માંહે સુંદર સ્થલ, મોતી વાવ્યાં ત્યાંહે; ૩
નિરમલ જલ યમુનાનું, લાવી સીંચે ક્યારામાંહે.
એમ નિત્યે નટવર સાં જઈ, રમતા ગમતાં સંગે ગોવાલ;
દિન દિન પ્રત્યે જલ સીંચે છે, મુક્યા ત્યાં રખવાલ. ૪
પછે આડે દાડે મોતી ઉગ્યાં, અંકુર નીકળ્યાં શ્વેત;
દિવસે દિવસે વૃદ્ધિ પામે, શાખા પત્ર સમેત. ૫
પછે લલીલતાયો પુષ્પ આવીયાં, તેણે લાગ્યાં મોતી;
તે મુક્તાક્ષનાં ઝુમખાં લટકે, ઉજ્જ્વલ નીરમલ જ્યોતી. ૬
હવે શ્રોતાજન સંદેહ નવ કરશે, મોતી ઉગ્યાં જોહ;
કર્તું અકર્તું અન્યથા કરુંમુ, ધન્યર સમરથ એહ. ૭
કોઈ ગોવિંદની ગતી જાણે નહીં, જેની માયા અઘટ ધટાવે;
જીવે પંચશુતનાં પુતલાં જડ, તેને ચૈતન કરીને હલાવે. ૮
જલ ઊપર જોણે પૃથ્વી રાખી, સ્થંભવિના આકાશ;
એક અરૂપ સ્વર્તત્ર છે, પણ ઘટધટ એહેનો વાસ. ૯
જોહેની કટાક્ષે વિશ્વ ઉદે થાય, પાળે તથા કરે ભંગ;
આશ્ચર્ય શું જો મોતી ઉગ્યાં, જો શું ન કરે શ્રીરંગ. ૧૦
કા પ્રજવનિતાયે મારગ જાતાં, દીક્ષા મોતીના છોડ;
તે ઊતાવળી ગઈ રાધા પાસે, કામની કેહેલી કાડ. ૧૧
સુધુ પ્રશમાનુસુતા સકુમારી, મેં નીતમ દીધું એક;
બ્રહ્માદિકના કલ્યામાં ન આવે, વિશ્વધર્મી વિતરેક. ૧૨
મોહનજીએ મોતી વાવ્યાં છે, મુક્તાક્ષેત્રની પાસ;
લલીલતાયો મુક્તા લટકે, ઉજ્જ્વલ તેજ પ્રકાશ. ૧૩
હું હવડાં જોઈ આવી, સાં જઈ જોઈ છે બલવીર;
ગોપ સખા સંગ રક્ષા કરતા, સિંચે નિરમલ નીર. ૧૪
એવી વાત સુણી પ્રશમાનુનંદની, આશ્ચર્ય થામી મન;
પછે લલીતા સખીને પાસે તેડાવી, જોડ્યાં મધુર વચન. ૧૫
જા તું વેગે ઉતાવળી, જ્યાં વિરાજે નંદકુમાર;
મુક્તાક્ષ વાવ્યાં છે તેની, પરીક્ષા કરજો સાર. ૧૬
એ સાચું છે કે કૃત્રીમ દીધું, હું કૃષ્ણને કપડી જાણું;
દૃષ્ટે જોયા વિના ખોટું ખરું, એ વાતે પ્રતિતન આણું. ૧૭
પછે લલીતા ચાલી આવી ત્યાં, રહી મોતી નજરે નરખી;
તે આશ્ચર્ય થામી નિશ્ચય કરીને, હરીશુ જોલી હરખી. ૧૮

હે કહાનકુંવર સુણાવાત કહુ, મુને રાધાયે મોકલી આજ;	૧૯
એમાંથી બે ચારેક મોતી, આપો જોવાને કાજ.	
ત્યારે દારમ કરીને દરજી કહે, દજી મુકતાફલ છે કાયાં;	૨૦
તું પરીક્ષા કરવા આવી તે, જો જુઠાં છે કે સાચાં.	
જો મરજ દશે જોવાની એને, તો આવશે આજે ઠાર;	૨૧
એમ સેજો માગ્યાં મોતી, મળે નહીં કહેજો તું નિરધાર.	
તે સુણી લલિતા પાછી આવી, કહી કુંવરીને વાત;	૨૨
બાધ સાચું એ મેં દુષ્ટે દીધાં, જે મોતી હગ્યાં સાક્ષાત.	
ત્યારે વળતી વિશાખા સખીને, બોલાવી કુંવરી કહે છે વાણી;	૨૩
એ વનમધેથી બે ચારેક મોતી, આપ મને તું આણી.	
ત્યારે વેગે કરીને વિશાખા, આવી વિકલવરની પાસ;	૨૪
શિશ નમાવી કરજોડીને, બોલી વચન પ્રકાશ.	
ચારે મોહનજી આ મોતી મગાળ્યાં, રાધાએ જોવા કાજ;	૨૫
જો અમથા નવ આપો તો, એતું મૂલ કોહો તમો આજ.	
ત્યારે કેશવ કહે સુણ કામની, છે ધણું મોતીનું મોઢું મૂલ્ય;	૨૬
એ જલબિંદુનાં નથી નીપળ્યાં, કેમ આવે શમતૂલ્ય.	
તેતું મૂલ માપ વળી જડ ભંગ, યાયે તેજ ક્ષીણ પરીણામ;	૨૭
આ અમુલ્ય ચૈતન અભંગ જ્યોતી, સરજર નહીં એક કામ.	
જો જોવાની ઈચ્છા હોય તો, અહીં આવી જુવો મત્સ્ય;	૨૮
એમ કામ ન થાય કપટ થકી, અમો જાણ્યું તમારું દક્ષ.	
એવું સુણી વિશાખા પાછી-આવી રાધાને કહ્યું તપાહે;	૨૯
બાધ નંદકુંવર હકીલો છે માટે, મોતી ન આપે આંહિ.	
ત્યારે ચંદ્રભાગા ચતુરાયે બોલાવી, આપી પોતાની માલ;	૩૦
આ માલા મુકીને મોતી લાવજો, જોવાને તતકાલ.	
તે મુકતાફલની માલા લેખ આવી, ચંદ્રભાગા સખી સાંહે;	૩૧
મધુરવચન કહી માલા આપી, મોહનના કર માંહે.	
આ માલા રાખીને મોતી આપો, જોવા માટે અમને;	૩૨
એ જોયા પછી માલા લેખને, મોતી આપીશું તમને.	
ત્યારે કટાક્ષ કરી કેશવજી કહે છે, એ માલાથી નહીં મળે મોતી;	૩૩
એવી કોટી માલા સમાન આવે, એક મુકતાની જ્યોતી.	
પ્રશભાતુ ગોપના ધરની સંપત્તી, નહીં એક મોતી સમાન;	૩૪
જો જોવું હોય તમારે તો, અહીં આવો મુકીને માન.	

- પછે મોહનજીએ પાછી આપી, મુક્તાનીં માલા લાંહે;
તે ચંદ્રભાગા લેઈ આવી તત્કાલ, રાધાજી બેઠાં જાંહે. ૩૫
- જાણ નંદકુમાર ન માને અમાર, બોલે છે વ્યંગ વચન;
માટે માન મુકીને ચાલો લાં, એમાં શું લાગશે લાંછન. ૩૬
- ત્યારે ચંદ્રાવલીને કુંવરી કેહેછે, તું છે ચતુરસુજાણ;
કાંઈ સામદામ કરી મોતી લાવો, માન રહે નિરવાણ. ૩૭
- તે ચતુરશિરોમણી ચતુર ચાલી, ચંદ્રાવલી જેતું નામ;
તે મુક્તાલેખમાં આવીને કેહેછે, સુણીયે સુંદરશામ. ૩૮
- વ્રજભાનુસુતાએ મોકલી મુજને, જાણી તમાર હેત;
તમ સાથે નથી અંતર એ છે, બંધિત પ્રેમ સમેત. ૩૯
- વળી મોતી આપવાની ના કહેહોછે, એ તમને ઘટે ન આજ;
સ્નેહીને માગ્યે પ્રાણ આપીયે તો, એમાં શું મોહું કાજ. ૪૦
- એને ધમ્મ છે મોતી વાળ્યાની, માટે મંગાવ્યુ ખીજ;
એને રોપવા ફરી ફીયા જતાવો, જેમ મન પામે રીઝ. ૪૧
- મિણે ખીજા ધણાં મોતીવાળ્યાં પણ, ઉઝ્યાં નહીં નિરવાણ;
તે માટે મમત છે એને ધણા, એ મોતીની ઉપર જાણ. ૪૨
- વિશ્વાસ અમારો ન આવે તો, તમે ચાલો લેઈને સાથ;
અમો શતધણુ કરીને આપીશુ, પાછુ ખીજ તમારે હાથ. ૪૩
- એવીજીવંતી સુણી જડુવીરજ હસીયા, બોલ્યા મધુર વચન;
અરે ચંદ્રાવલી તું કહે છે તે હું, સરવે સમજી મન. ૪૪
- પણુ ગુપ્ત કીયા છે મોતીફેરી, તે કહેનેનવ કેહેવાય;
જો છકે કાંતે વાત પડે તો, મહીમા એને સહુ જાય. ૪૫
- જે સીધ મંત્ર મહ છીદ્ર ને, ઔપવ દાન માન ઉપહાસ;
એ નીતિશાસ્ત્રમાં કહ્યું છે, માટે તે કરવું નવ પ્રકાશ. ૪૬
- માટે તું જઈ કે વ્રજભાનુસુતાને, આવે મુકીને માન;
ગરજ હોય ત્યારે ગર્વ મુકીને, મળીયે મિત્રસમાન. ૪૭
- સ્વારથ ચાંહે સરમ કરી છે, મગવું ત્યાં સી લાજ;
ચતુર હોય તે સમો વિચારી, કરે પોતાનુ કાજ. ૪૮
- એવાંમરમ વચન સુણી મોહનજીનાં, ચાલી ચંદ્રાવલી ત્યાહે;
રાધાની પાસે આવી ઉભી, મગ્ન થઈ મનમાંહે. ૪૯
- નરમ વચન બોલી તે જાણા, મરમ કહીયા જે નાથ;
જાણ કોટી ઉપાયધડી નહીં આવે, મોતી તમારે હાથ. ૫૦

તમે ન આપ્યો હાર પ્રથમ, તે માટે ચઢી છે રીસ;
 તે મોતી માગ્યાં ક્યમ આપે દવે, સમરથ છ જગદીશ. ૫૧
 માટેજેવાનું મન હોય તો ત્યાં, જઈ મળો માધવને આજ;
 હરીશુ હોડ કરે નહી છતો, નિષ્કળ યાશે કાળ. ૫૨
 ત્યારે શ્યામિનીજી કહે સખી ક્યમ, જવાય ત્યાં જોવાને આજ;
 માન મુકી વણુ તોડે જાવું, આવે મનમાં લાજ. ૫૩
 પછે સખી કે સુણો શ્યામિની, મહી વેચવા ચાલો આજ;
 એ મોતી જોવાશે મોહન મળશે, એક પંથ જે કાળ. ૫૪
 એવી વાત સુણીને પ્રસન થયાં, રાધા તત્ક્ષણ ઉઠાં ત્યાંહે;
 નૌતમ વસ્ત્ર આભૂષણ સરવે, ધરીયાં અગજ માંહે. ૫૫
 ગહીની મટુકીયો લીધી માથે, મોહન મળવા માટે;
 સરવ સખી ટોળે મળી, ચાલી મુક્તા ક્ષેત્રનીવાટે. ૫૬

વલણુ.

મુક્તાક્ષેત્રની વાટે વનિતા, મહી વેચવા મશે જાપરે;
 તે સર્વ સખીમાં શિરોમણી રાધા, તેની શી કહુ સુંદરતાપરે. ૫૭

અધ્યાય ૫૭.

કડવું ૬૧ મું-રાગ ગરખાની ચાલ.

પ્રજવનિતા સહુ મોતી જોવા નીકળી,
 મહી વેચવા મશે મથુરાં મારગ જાપજો;
 સરખે સરખી સખીયો સહુ ટોળે મળી,
 મોહન મળવા મનહુ આતુર થાયજો. ૧
 લલિતા વિશાખા ચંદ્રાભાગા ચંદ્રાવળી,
 મુખગા મુખદા કુમુદા પ્રેમદા નામજો;
 અમલા વિમલા કમલા કોમલ કામિની,
 ઉરણા પુરણા પદ્મા પુરણકામજો. ૨
 મદમતી સહુ મુખા નવોદા નારીયો,
 વિધુવદની મૃગનયની ગવ્યનીગવંદજો;
 એવી માતુની મધે રાધા રૂપશિરોમણી,
 તારામંડલમાં જોવા ચલકે ચંદ્રજો. ૩

નખ શીખ અંગે અલગેલી બૂપણુ બરી, ચરણ ચોલી ચમકે ચપલા ચીરજો; ચંપક ચંદ્ર કુંકની કાંતી લખવતી, લાજે ખંજન મૃગ મધુ કાકીલ કીરજો.	મજ.	૪
હંસગતી મતી હરતી નેત્ર કટાક્ષમાં, ચાલતાં યાચ ચોપામે ચલકારજો; કટિ કીંકણી કર અંગદ ધમકે ધુધરી, પદ નૃપુર અણુવટ ઝંઝર ઝમકારજો.	મજ.	૫
એવી નવલકિશોરી ચક્રારી ચાંપે ચાલતી, મહીની મટૂકીયો ધરીયો સર્વે રીસજો; તેમાં દધી નવનીત ને દ્રવ કાણે બચ્ચું, પદ સાકર બેળી પાવા જગદીશજો.	મજ.	૬
મારગ જાતાં એક એકને બોલાવતી, કરતાલી લઈ કરતી હાસ વિનોદજો; મધુર સ્વરે કરી ગાતી ગીત સોહામણી, મોહનજીને મળવા બરી મન મોદજો.	મજ.	૭
પછે મુક્તાક્ષેત્રની પાસે આવી પ્રેમદા, સ્થામે સુણીયો સ્થામા કેરો સોહારજો; આનંદ પામી અલખેલો આતુર યથા, ચંદ્રમુખીને જોવાને નયન ચક્રારજો.	મજ.	૮
એટલે આવી માનુનીઓની મંડલી, પાસે રહીને જોતી મોતીના છોડજો; સંદે ટળીઓ શામાનો તેણે સમે, ગર્વ ગયો ને પુરણ યથા મન કોડજો.	મજ.	૯
એક મૂઢતે લગી ઉભી રહી ત્યાં માનુની, મુખથી નવ બોલ્યા વાણી જગદીશજો; અલગેલે અજલાને આદર નવ કરો, મનમાં ચઢી છે માલા કેરી રીસજો.	મજ.	૧૦
તારે મુખ મચકોડીએક એક સામુ ભાળતી, શામા સમજી રસીયાજીને રોપજો; પછે ત્યાંથી ચાલી શનમની સરવે સુંદરી, વળી કોઇએક દેતી દામોદરને દોષજો.	મજ.	૧૧

મેલી જોતી ચતુરા સરવે ચાલતી, મહી વેચવાને મથુરાં મારગ માંહેજે; ત્યારે સરવ સખાને સામળીજો બોલાવીયા, કહિતક કરવા વાત વિચારી ત્યાંહેજે.	પ્રજ.	૧૨
અહ્યા ધાટ ઉપર જઈ ઘેરો સરવે ગોપીયો, આપણુ આજ થકી સ્થો મહીનું દાણુજે; એમ કહીને પુરગોતમ પુઠે થયા, પુરણ મનોરથ કરવા પુરપ પુરાણુજે.	પ્રજ.	૧૩
જમુનાછની તીરે જડુવર આવીયા, આપણા સાથે કરવા અદ્ભુત આશુજે; જાણે મદન મનોહર આહ્યો રતી રણુજીતવા, દામમુખટ સરખા સગે ગોવાળજે.	પ્રજ.	૧૪
ત્યાં ધાટ રોકીને અલબેસો ઉભા રહ્યા, એટલે સરવે આબુ વનિતા વૃંદજે; ગીરિધારી પ્રભુએ કરમાં ગેડી ગ્રહી, ગોપી સાથે બોહ્યા ગોકુલચંદજે.	પ્રજ.	૧૫

અધ્યાય ૫૮.

કંઠુ' ૬૨ મું-રાગ સાંમેરી.

શ્રી જમુનાછના ધાટ ઉપર, ઘેરી સહુ પ્રજમુંદરી; દાઢ કૌતક હાસ્યવિનોદ કરવા, તે સાથે બોહ્યા હરી.	૧
અહી દાણુ લાગે મહીતણું, તે આપીને જાઓ સહુ; નહી જાવા દેજી લીધા વિના, એ સત્ય વચન તમને કહું.	૨
એવાં વચન મુણી વિકૃતતણાં, સહુ પ્રજવધુ વિસમે થઈ; એક એક સામુ જોઈ, હસતી અણુબોલી ઉભી રહી.	૩
પ્રશભાનુતનયાની સખી, જેનું નામ લલીતા સહયરી; તે ધીરજ રાખી આવી સનમુખ, મધુર વચને ઉચ્ચરી.	૪
હે નંદનંદન નવ ઘટે, પરનારને રોકે તમે; મહી વેચવા થાય અસુર અતી, કરો આજા તો જઈએ અમે.	૫
અમે સાંભળ્યું નથી સ્વપ્નમાં, જે દાણુ લાગે મહીતણું; નવી રીત ન થાએ કદા, એ વાતમાં વિપરીત થણું.	૬

- જો કંસરાજ પુછશે ત્યારે, ઉત્તર શો દેશો તમો;
એક દોકડો આપું નહી, એમ પણ કરી કહું છું અમો. ૭
- એવાં સુણી વચન લક્ષીતાતણાં, ત્યારે કૃષ્ણ કેહે સુણ કામની;
તું બોલે વચન અતી ગરવ, શું મુને બધ દેખાડે ભામની? ૮
- અમો નથી બીહીતા કંસથી, તું જોર જોતું મન ધરે;
શું યશે તેથી આજ અમારી, આણ મજામાંહે ફરે. ૯
- એવાં સુણી વચન વિકલતણાં, પછે વિશાખા વાણી વહે;
હો બળીયા તે જાણું અમો, તમો જીવો વિચારીને રહે. ૧૦
- મથુરાંધકી મધ્ય રાત્રીયે, શું નાશીને આવ્યા અહીં;
ત્યારે કંસ આગળ કાઈ ન ચાલ્યું, આજ શું રોકો મહી. ૧૧
- નંદરાય છે ગોકુળતણા નથી, સકલ મજાના અધીપતી;
અમો બરસાંનાની નાર છું, મસમાનુ છે જ્યાંહાં બુપતી. ૧૨
- જો જાણું કરશે જોર તો અમો, અહીંશુ સરવે મહી;
મસમાનુ તમને પુછશે ત્યારે, ઉત્તર શો દેશો વળી. ૧૩
- એવું વિચારીને વળો પાછા, ફેલ ફેગટ શા કરો;
નવ ધટે મહીતું દાણુ જે, ગૌ ચારવા વનમાં ફરો. ૧૪
- એવું સુણી કૌખા શ્યામસુંદર, સખાને સમરવા કરી;
ઓપાસ વીંટી વળ્યા બાલક, ઘેરી સર્વે સુંદરી. ૧૫
- કો જેટીકા ઉઘી કરીને, મહીની મટૂકી ફાડતા;
કો ચીરપાલવ અહી રજા, કો માલ ઉરથી તોડતા. ૧૬
- કો બંધ વચન સુણાવતા, કો બોલતા મુખથી બકી;
જે કૃષ્ણને પાથે નમે તેને, જાવા દીજો અહી યકી. ૧૭
- એવું કુલાહલ જોઇ તે સમે, જે કુંવરી મસમાનુતણી;
તે કૃષ્ણ પાસે આવિયાં, રાધિકા રૂપસિરોમણી. ૧૮
- જેના રૂપ ઉપર કોટી રંજા, કોટી રતી જાઉ વારણે;
જેણે જન્મ લીધો નંદસુત, શું ગુપ્ત લીલા કારણે. ૧૯
- શૃંગાર પ્રેમ પ્રકાશ કરવા, ભક્તિ પથ વિસ્તારવા;
વિમુક્ત કરવા વિપથીજનને, મદન માન ઉતારવા. ૨૦
- ગજગામની ધુતી દામની, શશિપૂર્ણ મુખ મૃગસોયની;
મંદહાસ્ય કરી હરિ સાથ બોલી, વચન રતિમદમોચની. ૨૧
- હૈ શ્યામસુંદર હો ચતુર, કાંઈ કરો ફલ વિચારશું;
યથા નિર્જન મુકી લાજ મન એમ, આલ કો પરનારતું. ૨૨

રસરીત રાખો પ્રિત્યમાં તો, પ્રેમ વાધે અતિ ધણો;	
હો પ્રેમદાને પ્રાણવલ્લભ, લેશ અંતર નવ ગણો.	૨૩
મન મળ્યું માટે માનુની, અવગુણ નથી મન આણુતાં;	
તમ થકી ખીજું અધીક તે, સંસારમાં નથી જાણુતાં.	૨૪
રસ વીરસ થાયે રાઠમાં, માટે રનેદથી સાંખી રહી;	
વળી શ્રી તાણે ત્રુટરો, પછી પસ્તાશો મનમાં સહી.	૨૫
મહી મશે મોહન મળવા સાર, આવિયાં સરવે અમે;	
નવનીત પય દધી લાવિયાં, તે પ્રીતે આરોગો તમે.	૨૬
એમ કહી કર અહો કૃષ્ણનો, મુખ મંદહાસ્ય કરી જદા;	
પ્રિયા નેત્ર કમલ કટાક્ષથી, વશ થયા વિકૃતજી તદા.	૨૭
ત્યારે રાઠ ભાગી રસ વધ્યો, આનંદી સરવે મુંદરી;	
પછી મધુર પય પાણું પ્રભુને, પ્રેમદા પ્રીત્યે કરી.	૨૮
નવનીત સાકરયુક્ત મુંદર, શ્યામિની નિજ કર ધરી;	
કરી કવલ પ્રભુના મુખ વિશે, મુક્તી અતિ દરખે કરી.	૨૯
મહી પાણું સહુ ગોવાલને, થયા પ્રસન્ન સંતોષ્યા ધણા;	
પછી મુંદરી સાથે આવિયા, જ્યાં હોડ છે મોતીતણા.	૩૦
ત્યાં સરવ મંડલ મળી બેઠું, અધ્ય માધવ શોભતા;	
જમમ કમલકેરી કરણીકા વીચ્ય, મત મધુકર રસ લોભતા.	૩૧
નિજ હસ્તથી હરીયે પડેલ્યા, ઉજવલ કણ મોતીતણા;	
શ્રી શ્યામિનીના અંગમાં, શણગાર ધરીયા અતિધણા.	૩૨
અકેકી માલા આપિ ત્યાં, સહુ ગોપિકાના હર વિશે;	
આનંદ પામી અંગના, પરિતાપ વાગી રતીરસે.	૩૩
એમ હળીમળી સુખીયાં થયાં, સહુ મોહનને મન ભાવીયાં;	
શ્યામિની સાથે મુંદરી, વ્રજમાંહે વળતાં આવીયાં.	૩૪
એવી લીલા નંદકુમારની, જે સુણે શ્રદ્ધાયે કરી;	
તે પામે પદારથ ચાર ભક્તી, અચલ આપે શ્રી હરી.	૩૫
એ ગર્ગસંહીતા માંહે છે, વ્રંદાવનખંડ વિશે કથા;	
મુક્તાચરિત્ર તેમાં કહ્યું છે, વિસ્તારે કરી સર્વથા.	૩૬

વલણ.

આપે અચ્યુત ભક્તિ પ્રેમ અવિચલ, પાપી પાવન યાપરે;	
માટે ભાવધકી સુણજો નરનારી, પાવન કૃષ્ણ કથાપરે.	૩૭

અધ્યાય ચલ.

કડવું ૬૩ મું-રાગ ધન્યાશ્રી.

પાયમે વરસે શ્રી જદુવીરજી, ગોપ કન્યાનાં હરીયાં ચીરજી;
જહે કાલી અનુદે કરીયોજી, સાતમે વરસે ગોવરધન ધરીઓજી.

૧

હાળ.

- હરી કર ગોવરધન ધરી ઉતાર્યું, ઇંદ્રનું અભિમાન;
તે કયા વિસ્તારી સુણો, ઓતા યઇ સાવધાન. ૨
- એક સમે પ્રથમે માસ કાર્તિક, ઝગતુ સરદ સુગાણ;
અન નવીન પાકમાં અતિધણાં, હરખી પ્રગ્ન નિરવાણ. ૩
- ત્યારે નંદરાયને આંગણે મળ્યા, વૃદ્ધ ગોપ અનેક;
વળી દાન દેવું ઇંદ્રને, પૂજા વિધી સવિવેક. ૪
- પ્રતિ વરસ કરતા સુરપતિને, મોહોઝઝવ અનુરાગ;
તે સમય આઠ્યો હુંકડો, ઇચ્છતા કરવા યાગ. ૫
- રમતા યકાત્યાં આવીયા, હલધર સહીત ભગવાન;
સરવાત્મદૃષ્ટા અંતરજામી, અખંડ અવિચલ્લ માન. ૬
- નંદરાયને ઉછંગ બેઠા, પૂછતા પરમેશ;
હે પિતા શો સંજ્ઞા અતી, તે કહો વાત અશેશ. ૭
- કોણુ દેવકેર યજ્ઞન ઇચ્છો, શો વિધિ પરમાણુ;
તે સાધનથી શું યાગ ફલ, તે કોહો મુને નિર્વાણ. ૮
- સાધુ પુરુષ નવ ગોપને શિશુ-દરશી જે કેહેવાય;
શમ ઉદાસી અરી મિત્ર જેને, અતિ ધણો મહીમાય. ૯
- તોય તેમાં બેઠ બાસે અવર, શું નહીં પ્રીત;
નિજ સહદને સાચુ કહે, એવી સજ્જન કરી રીત. ૧૦
- જે લોક આચરે કર્મ વિધી, જાણે અજ્ઞાણે સોય;
જે સાતા પામે ફલ તથા, નવ અમાતાને હોય. ૧૧
- કાંઇ શાસ્ત્ર વિધીએ આચરો, કે કરો લોકીક કલ્પ;
હું પુછું તમને પિતાજી તે, કોહો મુજને સલ. ૧૨
- ત્યારે નંદ હશીને બોલીયા, અરે બાપ કહુ સુણ વાત;
ભગવાન ઇંદ્ર પ્રસન્ન છે, સહુ લોકમે વિક્ષાત. ૧૩
- તે કરે વૃષ્ટી લોકને હીત, પ્રાણજીવન તોય;
ફલ ફલ તૃણ જલ અન્ન યાયે, છવ સુખીયા હોય. ૧૪

વળી ધરમ અરથ ને કામ દાયક, યગકેર મૂળ;	
મધવાપતી પ્રજા પુરંદર, તે ઉપાસુ અનુકૂલ.	૧૫
શયીપતીને સંતોષીયે, બલીદાન દીજે પરમ;	
પરંપરાએ અમારો છે, પુરાતનનો ધરમ.	૧૬
વ્રજવાસી આદે નંદનાં, એવાં સુણી વચન અભિરામ;	
છંદ્રને થાવા રોપ વળતા, બોલ્યા સુંદરરયામ.	૧૭
અરે બાપા કહુ એક વાત નિશ્રે, સુણો ગોપ સમસ્ત;	
કર્મે કરી સહુ જીવ ઉપજે, યાવ કર્મે અસ્ત.	૧૮
સુખ દુખ બધ જય લાભ હાની, મિત્ર અરી કહેવાય;	
પુણ્યવંત પાપી નીચ હંચ, એ કર્મથી સહુ થાય.	૧૯
તે કર્મના ફલતણો દાતા, છે કો ઈશ્વર જાણુ;	
તે ઈંદ્ર પણ કર્મને વશ, છે પરાધીન નિરવાણુ.	૨૦
એક સંવચ્છરમાં ખટઝટુ, તે સમય આવે જાય;	
શહે હેમંત શિશીર વસંત, વળી ગ્રીષ્મ ને વરશાય.	૨૧
જેનો સમય આવે તે સમે, દાખવે ગુણ મહીમાય;	
એ ઝટુ કરો ધરમ છે, તેમાં ઈંદ્રથી શું થાય ?	૨૨
માટે કર્મ છે ઈશ્વરગુરુ, સુખ દુખનો ફળ દાતાર;	
વેદે કહ્યું જે વરણુને, તે કર્મનો અધિકાર.	૨૩
વેદ વિપ્રને ક્ષત્રીને યુધ, પ્રજા પાલન એવ;	
બ્યાપાર કૃષી પશુપાલ વૈશ્યને, શુદ્ર કરતા સેવ.	૨૪
જે વર્ણુ ને જે કર્મ, નવ આચરે તે અધીકાર;	
અન્ય કર્મે શુભ ફલ નહી, જેમ પુશ્પથી સેવે જાર.	૨૫
આજીવિકા છે આપણી, મશુ પાલવાની જાણુ;	
ગૌ તણી સેવા માંહે સ્વારથ, સાધીયે નિરવાણુ.	૨૬
વળી તમે કહેશો ગૌ તણું, તણુ વારી છે જીવંત;	
તે ઉપજાવે છે ઈંદ્ર આગા, થકી જે પરજન્ય.	૨૭
પણ સદિ સહુ ગુણ થકી, ઉપજે સ્વભાવે નિરમાન;	
ગુણ સત્ત્વ રજ તમ થકી થાયે, સ્થીતિ ઉદ અવશાન.	૨૮
તે રજગુણથી મેઘની, થાય વૃષ્ટી ચાર દિશાય;	
એ અનાદીનો તંત્ર છે, તેમાં ઈંદ્રથી શું થાય ?	૨૯
વળી આપણે નહી આમપુર, ધર શૈવ નદી વનવાસ;	
તે માટે ગિરી ગૌ વિપ્રને, પૂજાયે અતિ ઉલ્લાસ.	૩૦

જે ઇંદ્ર અર્થે કરો છો, સામગ્રી પૂજા યાગ;	
તે થકી પૂજો પ્રેમશુ જો, ગોવરધન ગિરીરાજ.	૩૧
પકવાન નાના વિધતણાં, ગોધુમ થકી જો થાય;	
ઘ્રત સરકરો પથયુક્ત ભોજન, અપુષ જો કેહેવાય.	૩૨
દુધપાક, લાડુ, જલેખી, પુરી કચોરી સેવ;	
ઘણા શાક દીદ્યા બાત ભજ્યા, કંવાલીકા મગ એવ.	૩૩
ખટરસ વિંજનયુક્તથી, ભોજન ચાર પ્રકાર;	
આદર થકી હીજ ઘેનુની, પૂજા કરો નિરધાર.	૩૪
કરો હોમ હુતાશન વિશે, પછે પૂજવો ગિરીરાજ;	
સામગ્રી સરવે આપિયે, વાજ્ર મંગલ સાજ.	૩૫
આરતી નોછાવર કરો, પ્રદક્ષણા ગિરી પૂઠ;	
ભોજન કરાવો વિપ્રને, બંડાર થાય અખૂટ.	૩૬
દક્ષણ દો દીજને ઘણી, ગૌદાન પટ અલંકાર;	
સંતોષો ગૌ વચ્ચે પ્રથમને, એ આપણો આચાર.	૩૭
પ્રસાદ દ્યો પછે પ્રેમશુ, પરીવાર સાથે સોય;	
એ આપણો કુલ દેવતા, ગીરિ ગોવરધન દદ હોય.	૩૮
ગૌ અરે તૃણ જલ ઝરે, અગણીત થાય ફલ ને પૂલ;	
તે થકી પથ ઘ્રત નીપજે, જો હોય ગિરી અનુકૂલ.	૩૯
એવો મારા મનનો મત સદા, તમને રૂચે જો આજ;	
તો પૂજો ગોવરધનગીરિ, નથી ઇંદ્રનું કાંઈ કાજ.	૪૦
એમ ગર્વ હરવા સુરપતિનો, કાલાત્મા ભગવાન;	
કલાં વચન એવાં વિકૃલછ, તે સુખ્યાં સર્વે કાન.	૪૧
પછી નંદ ને ઉપનંદ આદે, ગોપ જો પ્રથમાન;	
મુકંદ વાયક સાથ મારી, હરખિયા તે સ્થાન.	૪૨
વલણુ.	

સદ્ ગોપ હરખ્યા અતિધર્મ, સુણી મધુર વચન મોહનતણાં;
પછી નરનારી હરખીને કરતાં, ભોજન નિજ ઘેર ઘેર ધણાં. ૪૩

આદ્યાય ૬૦.

કડવું ૬૪ મું-રાગ આરૂ પરજ.

હરખ્યાં ગોપ સમસ્ત, વિકૃલ વચન સુણી;
જો વિધિ કહી વિશ્વાધાર, વિશ્વાસથી કરતા ધણી.

ગામ ઘેર ઘેર મંગલ ગીત, પાક સામગ્રી કરે;	
ધણા કીધા ઘતના દીપ, તર પત્રે ધરે.	૨
સજી નરનારી શણગાર, આલ્યાં દરખે કરી;	
મુઠ્યાં શકટમાં પાકનાં પાત્ર, કો નિજ શિશ ધરી.	૩
શણગારી પ્રયત્ન વચ્ચે ધેનુ, તે આગળ કીધાં;	
ઘેર ઘેરથી વૃદ્ધ ને બાલ, સહુ સાથે લીધાં.	૪
વાળે વાણત્ર નાના પ્રકાર, મંગલ ગીત ધુની;	
આલ્યાં ગોવરધનની પાસ, તેડાવ્યા વિપ્ર મુનિ.	૫
કસ્યો હોમ દુતાસનમાહે, મંગલ દ્રવ્ય સજી;	
પછી સ્વસ્તીવાચન થાય, જુદેવ બેઠે મહં.	૬
ગૌ બ્રાહ્મણ પૂજા પ્રથમે, વિધિવત્ ભાવ રહે;	
પછી આખા અતિથિયાં દાન, વિપ્ર આશિષ વહે.	૭
કસ્યો પંચામૃત અભિષેક, દુધની ધાર ઝરે;	
ગંગા જળ સીંચે શિશ, ચંદન પૂલ ધરે.	૮
ધિટયાં પિતાંબર ને ચીર, ગીરિ પુંકલ ગવેં;	
કરે પ્રદક્ષણા ધરી પ્રેમ, સ્તુતિ કરતાં સવેં.	૯
પછી ભોગ સમર્પણ, કીધો સામગ્રી સારી;	
મુકયાં તાંબુલ ખીડાં, સાથ નિર્મળ જળઝારી.	૧૦
આરતી વારતી પ્રજનાર, ઘંટ મૃદંગ ધુની;	
કરજોડી ઉભાં નર નાર, નોછવર કરતાં ધુની.	૧૧
તે સમે થી સુંદરશ્યામ, પ્રભુતા પ્રગટ કરી;	
ઉભા ગોવરધનને શીશ, ખીજી રૂપ ધરી.	૧૨
ગોપને થવા વિશ્વાસ, કરવા વચન ખર;	
લાવો હું છુ પર્વતરાજ, બલી અંગીકાર કર.	૧૩
ઉભા ગોપ મંડળમાં નાથ, નંદજનો કર ઝાલી;	
ખીજે રૂપે ગોવર્ધન માંહે, વશીયા વનમાલી.	૧૪
કર લાંબો કરી ઋષિકેશ, દેખાડે સહુ જોત્યે;	
જીવો આ પરવતનું રૂપ, પ્રગટ થયો પોત્યે.	૧૫
યયાં વિસ્મય ગોપીગોપ, જોઈ મનોહર સુરતી;	
એક દૃષ્ટે નિહાલે રૂપ, સહુની સરખી સુરતી.	૧૬
સહુ પ્રજવાશીની સાથ, હાથ જોડ્યા દરીયે;	
કીધો પોત્યે પોતાને પ્રણામ, કૃપા અનુદે કરીયે.	૧૭

પછે કુણુતાં સરવે સાથ, વચન કંઠાં હરીયે;	
જુવો ગોવરધન પ્રલક્ષ, એનાં દરશન કરીયે.	૧૮
આપણો કરવા ઉદાર, પૂજા નીજ હાથે ગ્રહી;	
જેકો અવગણના કરે એની, તેથી ખીજે અધમ નહી.	૧૯
આપણો એ ફલ દાતાર, માટે વારંવાર નમો;	
નમો મંગળ રૂપ ભગવાન, ગોધન જીવન તમો.	૨૦
એ રીતે ગોવરધન, યાગ ગોપાલે કીધો;	
પછે પ્રીત્યે કરીને પ્રસાદ, ત્યાં સરવે લીધો.	૨૧
હરીયે કીધો મખલોપ, ઇંદ્રનું માન હચુ;	
તે જોઇ થયો શકને કોપ, ગોપને નાશ કર.	૨૨

વલણ.

નાશ કરે સહુ વ્રજવાશીને, કોપ્યો ઇંદ્ર અપારરે;	
નવઝોળખ્યા અંતરળખી તેણે, જે વિશ્વતણો આધારરે.	૨૩

અધ્યાય ૬૧.

કંઠવું ૬૫ મું-રાગ મા૩.

નિજ યસતણે કર્યો લોપ, તે દેખી થયો ઇંદ્રને કોપ;	
જે નંદાદીક ગોપસમાજ, જેનું જીવન છે જહુરાજ.	૧
તેની ઉપર કોપ્યો શક, કરી કોધે બગુડી વક;	
મેધ સંવરતક એવું નામ, કલ્પાંત સમે જેનું કામ.	૨
તેની સાથે બોલ્યો સુરરાય, જુઓ શ્રીમદ્ને મહીમાય;	
ઉન્મત થયા અતિ ગોપ, મુજ યાગનો કીધો લોપ.	૩
કૃષ્ણ મનુષ્યને ઉપદેશ, લીધી લાજ અમારી અશેશ;	
તણ દેવતણો વિશ્વાસ, અન્યથી કરે સુખની આરા.	૪
જેમ આત્મવિદ્યા વિન મુક્તિ, છુટે અન્ય કર્મથી જુક્તો;	
ભવસાગર નવ તરે તેહ, ખીજા સાધન કરતા જેહ.	૫
એમ નંદતણો એ જાલ, ઘણું અભિમાની વાચલ;	
તેના આશ્રેયકી વ્રજવાશી, આજ કીધી અમારી હાંસી.	૬
ગોપ લક્ષ્મીમદે કરી માતા, જણે કૃષ્ણને વ્રજનો ત્રાતા;	
તે માટે સુણો પરજન્ય સર્વ, આજ ટાળો એ ગોપનો ગર્વ.	૭

- પશુ માણસ નાશ પમાડે, સરવે ગોપતણું ગ્રહપાડે;
વરસો જલધાર અમીત, નવ ધરસો કોની ભીત. ૮
- હું ઐરાવત બેશીને આવું, સુર સેન્ય સાથે લાવું;
પછે નંદતણો જે વાસ, હું આવીને કરીશ તે નાશ. ૯
- એવી આગા કરી સુરનાથ, આલ્યો મેઘમંડલનો સાથ;
વાયો વાયુ કરી માહા જોર, યશું પ્રજામાં અંધારૂં ધોર. ૧૦
- કરી મર્જના ધોર પ્રયંડ, વરષે જલધાર અખંડ;
ગજ સુંહતણે આકાર, મધ્ય વિદ્યુતના ચલકાર. ૧૧
- મારે પવન ઝપટ ચોપાસ, સરવે ગોકુલ પામ્યું ત્રાસ;
સરવે ભૂમિયે વારી ભરાય, નીચી ઉંચી કંઈ નજણાય. ૧૨
- ગિરી ગેહેવર કોતર જેહ, ભરાયું જલ પુરણુ તેહ;
થાય વૃષ્ટી દિવસ ને રાત, જણે પ્રલયતણો ઉત્પાત. ૧૩
- ધોર વૃષ્ટીએ કાંઈ નવ સુઝે, વાય શીત મનુષ્ય પશુ કુળે;
નરનારીતણી ગછ ધીર, અકળાયાં સરવ આહીર. ૧૪
- મળી આબ્યાં શ્રી કૃષ્ણને શરણુ, કરજોડીને લાગ્યાં ચરણુ;
સુરભી હરી પાસે આપી, રહી ઉભી શિશ નમાપી. ૧૫
- નિજ ઉદર તલે થઈ સ્વચ્છ, રાખ્યાં પોતપોતાનાં વચ્છ;
હે કૃષ્ણ કૃષ્ણ કેહે ગોપી, કાપ્યો દેવ મરજદા લોપી. ૧૬
- તમે ગોકુલનાપતી કાઢાવો, રાખો શરણે દયા મન લાવો;
વરસે વારી તણા પાવાણુ, વાગે તનમાં કરે ખુંખાણુ. ૧૭
- દેખી દુખીત સકલ પ્રજ સાથ, વિચાર્યું મન ગોકુલનાથ;
પત ભંગ કર્યો મેં આ દિશ, તેથી ચઢી ઇંદ્રને રીસ. ૧૮
- છાછે કરવા પ્રજનો નાશ, હવે પ્રભુતા કરવી પ્રકાશ;
સુજ જલથી કરે સિક્ષાય, જેમ પ્રજજાતને સુખ થાય. ૧૯
- એ છે સુરખ ઇશ્વર માની, મન મોટમતા અભિમાની;
એનો શ્રીમદ ટાણુ આજ, ફરી ના કરે એવું કાજ. ૨૦
- મારા સેવક છે એ દેવ, તેને ન ઘટે અતિ અહમેવ;
દેહ દુરમતીને જે દંડ, તે અનુદ્ય મારો અખંડ. ૨૧
- મારે શરણે સકલ પ્રજવાશી, હું છું નાય સદા સુખરાસી;
તે માટે એમનો ભય ટાણુ, મુજ સત્ય વચન પ્રતિપાણુ. ૨૨
- કરતો અધિષ્ઠતા સુરરાજ, કીધી મારી અવગા આજ;
અપરાધ કર્યો નિરધાર, એની ઉપર મુકું બાર. ૨૩

એવું કહી પછે એકે હાથે, લીધો ગોવરધનગિરી નાથે;	
લીલાયે કરી ખાલક જેમ, ભૂમિ ફાડ ઉપાડે જેમ.	૨૪
મુલ માંહે થકી માહારાજ, લીધો વામ ભૂજ ગિરીરાજ;	
પછે બોલ્યા હરિ તેણીવાર, સુણો ગોપ સકલ નિરધાર.	૨૫
ગિરી ગર્ત વિશે સહુ પેસો, એની મધ્ય સુખે કરી બેસો;	
કાંધ ત્રાસ ન મનમાં આણો, રખે પર્વત પડતો જાણો.	૨૬
હરિનાં વચન સુણી તેણીવાર, સર્વે પેઠાં તે ગર્ત મોઝાર;	
ગિરી નીચે ધણો અવકાશ, મુકયાં શકટ તે ચારે પાસ.	૨૭
ગૌવચ્છ પ્રપન્ન માંહે લીધા, જીવંતીયે કરી મંડલ કીધાં;	
વૃદ્ધ ખાલક લેછને પાસ, રહ્યાં સુખે યથા અવકાશ.	૨૮
હરિના કર ઉપર ભાર, તે દેખી મન કરતાં વિચાર;	
ગોપીજન મન યાચ અધીર, જાણ્યું પીડા પામે જદુવીર.	૨૯
જોણે ગિરી પડશે આ કલ, ત્રહી જેટીકા ટેકે ખાલ;	
રહી સમદિવસ વરસાય, વરપે દિન દિન અધીક કલાય.	૩૦
મૂશળ ધારે પડે જળધાર, ઇંદ્રનો ક્રોધ અપરમિત અપાર;	
તે સમે શ્રી નંદકુમાર, કરી અદ્ભુત લીલા અપાર.	૩૧
મુઠ્યું આકાશે સુદર્શન, સોયે આવતું જલ પરજન્ય;	
કચ્ચાં જૃથ્વીમાં છીદ્ર અપાર, પાતાલે ઉતરી જાય વાર.	૩૨
ચક્રથી જે ઉગરતું આવે, તે વારી વમુધામાં સમાવે;	
એમ સાત દિવસ અભિરામ, ગિરીધારી ઉભા એક ઠામ.	૩૩
મજવાશી સર્વ દશાર્તુ, વિસર્યા કુઃખ ભુખ તૃપાર્તુ;	
જીવે ચંદ્રને જેમ ચક્રોર, એમ નીરખતા નંદકિશોર.	૩૪
હરિમુખ શક્તિ અમૃતપાન, કરે સર્વ થઇ સાવધાન;	
ધન યાચ્યા વરપી વારી, રહ્યા ગોવિંદ ગિરીવરધારી.	૩૫
મધવાપતિયે એવું જાણી, આતિ લજ્જા મનમાં આણી;	
ટળ્યો ગર્વ આઞ્ચો નીરવેદ, મધવાપતિ પામ્યો ખેદ.	૩૬
વાયુ વૃદ્ધી વિરાગી ત્યાંહે, જલજિંદુ ન દીશે ક્યાંહે;	
ગત અશ્વ થયું આકાશ, થયો દિનમણી કેરો પ્રકાશ.	૩૭
એમ બોલ્યા જગદધાર, હવે સર્વે નીકળો ખાદાર;	
એવાં વચન સુણી તે કાળ, નીકળ્યાં સહુ ગોપી ગોવાલ.	૩૮
ગૌ ખાલક ગોપ સમસ્ત, શકટે બરી સર્વે વસ્ત;	
નીકળી રહ્યા સર્વે જ્યારે, ચોપાસે જોયું હરિયે ત્યારે.	૩૯

પછે પર્વત સુંદર રૂથામે, હતો તેમ મુક્યો તે દામે;
 તે લીલા નીરખી સહુ દેવ, પામ્યા આશ્ચર્ય અદ્ભુત એવ. ૪૦
 મનવાશી ભાવ ધરીને, પરીરંભણ કરતા હરિને;
 પ્રેમથી યયાં પૂર્ણ ગાત્ર, છે કૃપારસ કેરા પાત્ર. ૪૧
 ભામની હરિ પૂજે ભાવે, રાણી અક્ષત મુખ વધાવે;
 વારે વારે આવારણું લેતી, અતિ ઉત્તમ આશિષ દેતી. ૪૨
 રાહિણી જસોદા ને નંદ, બલદેવ સહીત પામિયા આનંદ;
 હ્રદે ચાંપીને ચુંબન કરતાં, મન વાચ્છલ્ય પ્રેમજ ધરતાં. ૪૩
 જે કરેથી ધર્યો ગિરીનાથ, તે ભુજ મહી ચાંપે દાથ;
 સિદ્ધ ચારણ ભાંધવ દેવ, સર્વે કરતા હરિની સેવ. ૪૪
 પુષ્પવૃષ્ટી કરે અહણાદ, વનડે શંખ દુંદભી નાદ;
 એમ ઇંદ્રતણો મદ ટાળી, મનમાંહે આલ્યા વનમાલી. ૪૫
 ગોપ ગોપી વચ્ચ ને ગાય, હરિ પુઠલ સર્વ પલાય;
 પ્રેમે ગાતી સકલ મનનારી, હરિલીલા મંગલકારી. ૪૬
 સર્વે સાધને તેડી લાંહે, આવ્યા વિઠ્ઠલજી મનમાંહે;
 બલણ.

વિઠ્ઠલજી મનમાંહે પધાર્યા, વરયો જેનેકારદે;
 એમ મનવાશીની રક્ષા કીધી, ટાળ્યો ઇંદ્રતણો અહંકારદે. ૪૭

અધ્યાય ૬૨.

કંકણું ૬૬ મું-રાગ ધવલ ધન્યાશ્રી.

એવી ગોવરધન લીલા કરી નાથે, વાસવવૃષ્ટિ નિવારીજી; ૧
 પછી સર્વને લેષ મનમાંહે, પધાર્યા ગોપસહીત ગિરીધારીજી.
 ભારે નંદની પાસે ગોપ મળ્યા, સહુ કરતા પરસ્પર વાતજી; ૨
 અતિધણું આશ્ચર્ય પામીને કહેતા, કૃષ્ણચરિત્ર વિક્ષાતજી.
 અરે નંદજી એ બાલકકેરાં, અદ્ભુત કર્મ અપારજી; ૩
 આપણે આહીર ગામડીયામાં, નાં ઘટે એનો અવતારજી.
 લઘુ બાલક એ સાત વરસનો, કરપર ગિરિવર લીધોજી; ૪
 જમ સહજે ગજ પંકજ લે જળથી, એવો પરાક્રમ કીધોજી.
 એણે લઘુવયમાં પ્રયમેથી લીધા, પૂતનાકેરા પ્રાણજી; ૫
 જમ દેહયત્રી આયુષ્ય કાલ મહી લે, એમ હણી નિરવાણજી.

- વળી શકટનિકટ સુતો હતો, એ સુત એક વરસનો બ્યારેજ;
લાંબો ચરણ કરી શકટાસુરને, ચુર્ચુ કચ્ચો તેણીવારેજ. ૬
- વળી એક સમે લેધ ઉછંગ એને, આંગણે બેઠાં માતજ;
ત્યારે અસુર અચાનક આબ્યો, અદ્ભુત રૂપ ધરી ચક્રવાતજ. ૭
- એ કુવરને લેઈને ઉઝો આકારો, અસુરતણા પ્રત જૂરજ;
પછી દૂર જઈને પછાજો પૃથ્વી, અસુરને કીધો ચૂરજ. ૮
- વળી માંખણ ચોરને ઉલુખલે બાંધ્યો, માતાયે કરી રીસજ;
ત્યારે યમભાણુન તરુ પાડ્યા, તરફણુ અનુગ્રહ કીધો ધરાજ. ૯
- વળી વચ્ચ રૂપેયક આબ્યો વાચ્છાસુર, તે કપીયને વૃક્ષે પાછાજોજ;
ધણાં ફલ પાંખાં તેથી મિત્ર સંતોખ્યા, એવો અસુરને તાજોજ. ૧૦
- વચ્ચ ચરાવા વનમાં ગયા, ગ્રહી ચીચ્ચો બકાસુર પાપીજ;
તેથી નંદ તમારા પુત્રતણી ધણી, પાવન કીર્તિ બ્યાપીજ. ૧૧
- વળી રાપભદાનવને હણી, કીધુ નિર્ફટક તાલવનજ;
એક પ્રલંબને બલભદ્રે માચ્ચો, જે હતો મહા બલવનજ. ૧૨
- કાળી દમન કરીને કાઢ્યો, લીલાએ લધુવેરાજ;
યમુનાનું જલ નિર્મિય કીધુ, અમૃત સરખુ એરાજ. ૧૩
- સુણો નંદ અમો પ્રજવાથીનો, એ સુતમાં ધણો રનેહજ;
પુરણ ગ્રેમ સદા જીર સહુને, શું કારણ હશે એહજ. ૧૪
- સહજ રનેહી એ સુંદર વધુ, પ્રાણજીવન કહેવાયજ;
સરવતણો શું આમો જણે, એ આશંકા થાયજ. ૧૫
- જીવો સાત વરસનો બાલક, એ વળી અતિશે કામલ અંગજ;
એણે એક જીભ ઉપર ગિરિ લીધો, ક્યાં એ વાત અસંગજ. ૧૬
- તે માટે અમને આશંકા, અતિધણી મનને થાયજ;
એ કારણ કલ્યામાં નથી આવતું, સાંભળીયે પ્રજરાયજ. ૧૭
- ગોપતણી એવી વાત સુણી, સંભાર્યાં ગર્જવચનજ;
પછે ઉત્તર આપે નંદરાય, તમો સુણુએ સરવે જનજ. ૧૮
- આરે ગોપ સુણો એ સુતની કથા, કહુ યાજો મનસંદેહજ;
એનું પરાક્રમ પૂર્વે કહ્યુંતું, ગર્મ મુનીએ જેહજ. ૧૯
- એના નન્ય વરણ હવા ત્રણ જીગમાં, શુક્લ રક્ત ને પીતજ;
આ કલીજીગ કૃષ્ણરૂપ ધરી, અધુન કરશે લીલા અમીતજ. ૨૦
- પેહેલાં એ વસુદેવતણો સુત, હવડાં થયો છે તમારોજ;
વાસુદેવ તે માટે કહેવાશે, સુંદર રૂપે સારોજ. ૨૧

એ સુતકેરાં નામ અનંત છે, રૂપ અનંત વિખાણેલ; ૨૨
 એના મહીમા હું જાણુ, છુ, વળી કે વીરલા જાણેલ.
 અરે નંદજી એ સુત નિથે, કરશે તમાર કલ્યાણજી; ૨૩
 ગોકુલ ગોપી ગોપ તણું ધન, તન મન જીવન પ્રાણજી.
 અતિ ધણું દુખ તરશે તમે એથી, ભય સધળા તે ટળશેજી; ૨૪
 એમાં જે ચિત અરપે તેને, મનવાંછીત ક્ષણ મળશેજી.
 પેદેલાએ પુત્રે ધણા માર્યા, દાનવ રાજા દુષ્ટજી; ૨૫
 સુર સાધુની રક્ષા કીધી, વેદ ધર્મની પુષ્ટજી.
 માહાભાગ્યવંત જે નર નારી, તે ધરશે એમાં પ્રેમજી; ૨૬
 સંકટ તેના સર્વે જાશે, યારો મંગલ ક્ષેમજી.
 જેમ વિષ્ણુ પક્ષમાં દેવ રહ્યા, તે દાનવથી કેમ ડરશેજી; ૨૭
 એમ સુતનો આશ્રે કરશે, તે ભવસાગરને તરશેજી.
 તે માટે હે નંદરાયજી, એવો પુત્ર તમારોજી; ૨૮
 નારાયણ સરખો એ યારો, નિથે જોલ અમારોજી.
 લક્ષ્મીપતિના જેવા ગુણ છે, અદ્ભુત કર્મ સ્વભાવજી; ૨૯
 નીરમલ નામ રૂપ ગુણ કીર્તિ, ભવજળ તરવા નાવજી.
 એવું કહીને ગર્ગ મુનીવર, ગયા પોતાને ધામજી; ૩૦
 તે વાણી હું પ્રયા જાણુતો, આજ લગી અભિરામજી.
 હવે મેં હરિ ઓળખીયા, જે નારાયણ સાક્ષાતજી; ૩૧
 અદ્ભુત કારજ દીઠાં એનાં, વિશ્વ સકલ વિક્ષાતજી.
 તે માટે બાધયો તમે સર્વે, નવ ધરશે સંદેહજી; ૩૨
 વિસ્મય શો એ વાત તણો, છે ધન્યર નિથે એહજી.
 નંદનાં વચન સુણ્યાં ગોપે જે, ગર્ગ મુનિની વાણીજી; ૩૩
 તેવા દીઠા સર્વે હરિને, રાખ્યા મનમાં જાણીજી.
 એ રીતે પ્રજમંડલ સર્વે, હરિનાં ચરિત્ર વિખાણેજી; ૩૪
 પુરુષોત્તમની હવર દિન દિન, પ્રેમ અંધીકે હાર આણેજી.
 સમ દિવસ કર હવર રાખ્યો, ગોવરધન ગીરિધારીજી; ૩૫
 મેઘ સર્વ વરપીને યાક્યા, ખુંદ રહ્યું નહી વારીજી.
 પ્રજવાશીર્તુ રક્ષણ કીધું, ઇંદ્ર તણો મદ હરીયોજી; ૩૬
 તે દેખી મધવાપતિ લાજ્યો, વિચાર મનમાં કરીયોજી.
 જોઇ પ્રભુતા પુરુષોત્તમની, ઓળખીયા પરમેશજી; ૩૭
 અરે હું મંદમતી અતિકામી, કીધો હરિનો દેશજી.

જેની કૃપાયે લોકપતિ સહુ, ભોગવે છે અધીકારજી;
તે પ્રભુયે જૂતલ જન્મ ધસ્યો છે, હરવા ભૂમિ બારજી. ૩૮
મેં અપરાધ કર્યો હરિ કરે, મુજને છે ધિક્કારજી;
હવે શરણે જાઉં શ્યામ સુંદરને, જે કરુણાસિંધુ ઉદારજી. ૩૯
વલણુ.

કરુણાસિંધુ છે કેશવજી, હું શરણે જાઉં ત્યાંહેરે;
પછે કામધેનુને સાથે તેડી, આબ્યા ઇંદ્ર મંદાવન માંહેરે. ૪૦

અધ્યાય ૬૩.

કંડવું કંડમું-ચોપાઈ.

આબ્યો મધવાપતિ તેણીવાર, જ્યાં વિરાજે છે નંદકુમાર;
મંદાવનમાં છે ગોકુલચંદ, એકાંતે આવી મળીયો ઇંદ્ર. ૧
ઉભો સન્મુખ લજ્જા પામી, ઇંદ્રાસનની અહંતા વિરામી;
કંપે કાયા પડ્યો હરિ ચરણુ, પાછી પાછી રાખો મુને શરણુ. ૨
નિજ ઝુગટ તણા મણી જેહ, જેથી હરિપદ પૂજે એહ;
દેખી પ્રભુનું તેજ અપાર, ઇંદ્ર અંખો યયો તેણીવાર. ૩
જેવો મહીમા સુણીયો મીઠો, તેવો પ્રત્યક્ષ નજરે દીઠો;
જે હું ત્રણ લોકનો ઇશ, એવું માન ઝુકી નાર્યું શિશ. ૪
કરજોડી ઉભો સદ્ગુણોત્તમ, સ્તુતિ કરતો તે દીન વચન;
શુદ્ધ સત્વ છે યાનસ્વરૂપ, ગુણ રજ તમ રહિત અનૂપ. ૫
તુને નથી સંસાર સંસર્ગ, અચાને કરી ભાસે ત્રિવર્ગ;
દેહેસંબંધ નથી તુને સોમ, તો બીજા બંધ ક્યાં થકી હોય. ૬
કામ ક્રોધ ને તૃષ્ણા લોભ, તે તુને ન પમાડે ક્ષોભ;
કાંઈ ક્રોધ કરો તમો જેહ, દેવા દંડ અધમને તેહ. ૭
વેદધર્મનું રક્ષણ કરવા, દુષ્ટ બારબૂઝિનો હર્ષવા;
તમો કેહેશે હું બાલકિશોર, કેટલુંએક મારું જોર. ૮
અહો નાથ તમો જગતાત, વળી જગતગુરુ વિક્રાત;
તમો જગતપતિ જગદાતા, માહા કાલરૂપે દંડદાતા. ૯
એવા સમર્થ છે આદ્યારાજ, અવતરીયા લીલા કાજ;
નિજભક્તની કરવા સાર, ધરો મન ગમતા અવતાર. ૧૦

- જે કો કહે હું ઐશ્વર્યવાન, તેનું ઉતારો અભિમાન;
હું સરખા અભિમાની જેહ, તેને દંડ દેવા વધુ એહ. ૧૧
- બ્યારે નીઘ્રે કરો છે મોરારી, ત્યારે તે કરેભક્તિ તમારી;
તારો મહિમા મેં નવ જાણ્યો, તે માટે મન દેવજ આણ્યો. ૧૨
- હવે મુજ અપરાધ ક્ષમાવો, ફિકર જાણી દયા મન લાવો;
નમો કૃષ્ણ નમો ભગવંત, નમો અંતરંગમી અનંત. ૧૩
- નમો બ્યાપક પુરણકામ, નમો અપરિચિત સુખધામ;
નમો વાસુદેવ વિશ્વેશ, નમો સાત્વતપતિ પરમેશ. ૧૪
- તમો કહેશો હું છું યદુ જાત, મુણો નાથ કહું તે વાત;
ભક્ત રક્ષણુ અર્થે એહ, શ્રુતી સાખે ધરો છે દેહ. ૧૫
- તમો શુદ્ધ જ્ઞાનમય રૂપ, વળી બ્યાપક વિશ્વ અનૂપ;
આદિ કારણ સર્વાનુસાર, સર્વાત્માને કહું નમસ્કાર. ૧૬
- જીવો માહું અજ્ઞાન અનંત, મેં જાણ્યું પ્રજનો કહું અંત;
તે માટે ધન આજ્ઞા દીધી, તમો જોકુલ રક્ષા કીધી. ૧૭
- મુજ ઉદય કીધો વ્યર્થ, તું 'ધર' શુરુ સમર્થ;
કીધો અનુદ્ય મુજ મદ હણું, હવે મુજને રાખો શણું. ૧૮
- એમ ઇંદ્રને રતવતો જાણી, શ્રી કૃષ્ણને મન કરજી આણી;
હસી જોડ્યા શ્રી ભગવંત, ધનતુલ્ય ગંભીરવચન. ૧૯
- સુણુ શચીપતિ આશે અમારો, મહર્ભગ કસ્યો મેં તારો;
તે અનુદ્ય કીધો સર્વ, ઇંદ્રપદ્મી આબો તને ગર્વ. ૨૦
- માટે જાણવા મુજ મહિમાય, મેં કીધો એહ ઉપાય;
જે મોટમતાયે શ્રીમદ બંધ, તે મુને નથી દેખતા અંધ. ૨૧
- હું છું દંડતણો દેનાર, યજું ભક્તતણો અહંકાર;
તેને હંચ પદ્મી પાડું, મુત સંપત્તિ નાશ પમાડું. ૨૨
- હવે જાઓ પુરંદર ઘેર, યશે ક્ષેમ મંગલ બહુ પેર;
પાળજો મુજ આજ્ઞા ધર્મ, ભોગવો નિજસ્થાનક ધર્મ. ૨૩
- જોડ્યા શિતળ વચન મોરારી, શમ્યો તાપતેથી અસુરારી;
હવે સુરભિ નમાવે શિશ, કરે સ્તુતિ સન્મુખ જગદીશ. ૨૪
- વચ્છ પ્રપણ તથા ગૌ જેહ, કમધેનુયે દીકાં તેહ;
જે પોતાતણાં સંતાન, જેની મધ્ય ઉભા ભગવાન. ૨૫
- તેનું રતવન કરે છે સુરભી, હરી સનમુખ રહી છે ઉભી;
હે કૃષ્ણ કૃષ્ણ યોગીશ, વિશ્વરૂપ બ્યાપક જગદીશ. ૨૬

સહુ લોકતણા છે સ્વામી,તમથી અમો અતિ સુખ પામી;
 પીડી ઇંદ્રે અમો તમો રાખી,ગિરિ ધાસ્યો સકલસુર સાખી. ૨૭
 તમો ઇંદ્ર અમારા એક, અમો કરશુ તુને અભિષેક;
 મોકલી મુને શ્રદ્ધાએ ધન, માહાભાગ્યે મળ્યા લગવન. ૨૮
 એમ સ્તવન કૃષ્ણતું કરીને, પછે, નીજપય સીંચે હરીને;
 પ્રભુ ઉપર પય નિરધાર, કરે કામધેનુ તેણીવાર. ૨૯

છંદ.

સુર ધેનુનીજ પયસવે હરીપર, પ્રેમ પુરણુ ઉર ધરી;
 કરે વાસવ વૃષ્ટિ સુધાની, મળ શુદ્ધ રાયે કરી. ૧
 સત્યલોકથી ગંગાતણી, પડે શ્વેતધાર સોહાવની;
 જને સ્તવે સુર મુની સિદ્ધ યોગી,અખીલ અગળ પાવની. ૨
 સહુ દેવ ઋષી સુરમાત આદે, પ્રેરે સુરપતીને જયા;
 એમ ઇંદ્રે કસ્યો અભિષેક, ધરીશું નામ ગોવિંદ સર્વથા. ૩
 ગાંધર્વચારણુ સિદ્ધ અપસરા, તુંબરૂ નારદ મુની;
 કરે નૃત્ય સુંદર સમસ્વર, વાજ્રાત્ર ગાનતણી ધુની. ૪
 સુર નારીને મન મહોચ્છવ,સુર સુમન વૃષ્ટિ અમીત કરે;
 સુરધેનુ અતિ હરખે કરી, પયધાર ક્ષિતિઉપર ઝરે. ૫
 અતિમોદ મન, તરે નિષ્પલ્લવ, ફલ કુલ્યુકંત મધુસ્રવે;
 પ્રીતી આદી અત્ર અનંત પ્રગટયાં,સ્વાદ અદ્ભુત અનુભવે. ૬
 હતા ગુપ્ત મણીગિરિ મંધ્ય,તે થયા પ્રગટજેઈ અભિષેકને;
 સ્નેહયુકંત પશુ પક્ષી થયાં, નીરવૈર મુકી ટેકને. ૭
 સુરધેનુના અભિષેકથી, સહુ લોકને આનંદ છે;
 ગોપતી ગોપતણાપતિ, ગોકુળપતિ ગોવિંદ છે. ૮
 અભિષેક સ્તુતિ કરી આરા માગી,સનાય સુખીયાં સહુ થયાં;
 સહુ દેવ આદે સુરપતિ, સુરભી સહીત સ્વર્ગે ગયાં. ૯
 એવી લીલા અદ્ભુત પતિતપાવન, શ્રવણ કીર્તન ઉર ધરે;
 દાસ ગિરિધર પ્રભુ તેના, મનોરથ પૂરણુ કરે. ૧૦

અધ્યાય ૬૪.

કડવું ૬૮મું—રાગ સોરઠનો સોરઠો.

શ્રી ગોવરધન ધરી હાય, ગર્વ હસ્યો સુરપતી તણો;
 વળી વાત વિચારે નાય, મદ દાણું હવે વરણુનો. ૧
 ૭૯

આલો

એક સમે હરિવાસરનું વ્રત, કશું નંદણ્યે ત્યાંહે; ૨
ત્યારે દ્વાદશીને દિન વેહેલા, ઉઠીને આલ્યા જમુના ત્યાંહે.
પારણ્યાં કરવાં દ્વાદશી કેરાં, કલા માંહે નિરમાન; ૩
તે માટે નંદણ વેહેલા ઉઠીને, આલ્યા કરવા રનાન.
અમુરી વેળા ન જાણી નંદણ, નથી યથો અરણ્ય પ્રકાશ; ૪
ઉતાવળા જઇ પેઠા જલમાં, વ્રત પૂરણની આરા.
વરણતણા અનુચર ત્યાં, આવીને આલ્યા નંદ નરેશ; ૫
ઉતાવળા લેછ આલ્યા ત્યાં, કશ્યો પાતાલમાંહે પ્રવેશ.
વરણે નિજ અંદ મધ્યે, રાખ્યા પ્રજપતીને વિક્ષાત; ૬
જ્યારે નંદરાય નવ દીઠા, ત્યારે ગોપ કરે ઉત્પાત.
હે કૃષ્ણ કૃષ્ણ હે રામ રામ, કહી કરતા અશ્રુપાત; ૭
સત્વર આલો હવડાં યુગ્મા, જમુનામાં તવ તાત.
એવી વાત સુણીને વિચારે વિકૃત, વરણ તણો મદ ટાલું; ૮
પિતાનું કષ્ટ દરી કર સુખીયા, ભક્તવચ્છેદ બદ પાલું.
એમ વિચારી વિશંબર, વળતા પેઠા જમુના માંહે; ૯
ઉતાવળા અલખેલો આલ્યા, વરણતણું ગૃહ જ્યાંહે.
તે લોકપતી દીઠા જ્યારે, લક્ષ્મીપતી ભગવાન; ૧૦
શ્રી ગોવિંદ ઘેર પધાર્યા જાણીને, દીધું અતિ ધણું માન.
પછે પુરુષોત્તમની પૂજા કીધી, દિગપાલે શુભ મન; ૧૧
કરજોડી નમસ્કાર કરીને, બોલ્યો દીનવચન.
આહો નાથ મુજ દેહ મતોરથ, પૂર્ણ પામ્યો આજ; ૧૨
દેવકીનંદન દીઠા દૃષ્ટે, સદૃશ યમાં સદુ' ઠાજ.
તે તુજ પદની સેવા કરતા, તે જીવનમુક્તજ થાવા; ૧૩
તુજ ભક્તિ વિના નથી કો જન, સમર્થ વૈકુંઠપદમાં જાવા.
નમો નમો ભગવાન તુને, જે પુરણુચક્ષ પરમેશ; ૧૪
જે સૃષ્ટી કરતી માયા અવિદ્યા, તે નથી તુજમાં લેશ.
કો અઠાની અનુચર મુજ, લાલ્યો પિતા તમારા સાધ; ૧૫
તે મુજ મંદિરમાં રાખ્યા છે, માટે ક્ષમા કરો અપરાધ.
એમ કહી પછે નંદ સગરખ્યા, વરણે હરિને હાય; ૧૬
સ્તુતિ વંદના સેવા જાહુ વિધ, કરીને યથો સનાય.
પછે પિતાને સાથે તેડી, આલ્યા વિકૃતજ પ્રજમાંહે; ૧૭
જેજેકાર યથો તેણીવેળા, જસોદા હરખ્યાં ત્યાંહે.

- ઘનવારી સહુ આવી મળીયા, નંદસપને ઘેર;
 વરુણ લોકની વાત સકલ, તે કહી વિસ્તારી ચેર. ૧૮
 વરુણુતણા ધરનો જોઈ વૈભવ, વિસ્મય પામ્યા નંદ;
 તે વરુણે નિજપુત્રને પૂજ્યો, નમીયો અતિ આનંદ. ૧૯
 એવો સુતનો મહીમા સાંભળી, અદ્ભુત વિસ્મય પામ્યા ગોપ;
 સર્વે મનમાં જાણ્યું નિશ્ચે, એ પૂર્ણબ્રહ્મ અનુષ. ૨૦
 વળી ગોપવિચાર કરે મનમાં, જેની મુદ્ધમ ગતિ છે એહ;
 આપણને એ આપશે નિશ્ચે, પોતાનું પદ જેહ. ૨૧
 ગોપતણા મનની અભિલાષા, જાણી અંતરજામી;
 ભક્ત મનોરથ પૂર્ણ કરવા, વાત વિચારે સ્વામી. ૨૨
 આ લોકવિશે જન અખીલ અવિદ્યા, ભરીયા ગર્વ અનંત;
 નાના વિધીના ક્ષમકરમની, જાણે પડીયા જંત. ૨૩
 હૃદયી નીચી અનેક યોની, જન્મ ધરે છે જેહ;
 પોતાની ગતિ જાણે નહી, ભવચક્રમાં ભમતા તેહ. ૨૪
 એમ વિચારી કેશવજીએ, કરુણા કીધી અપાર;
 ગોપ સકલને દેખાડ્યું, નીજ કૈવલ્યપદ નિરધાર. ૨૫
 જે પદ દેહ સહીત નવ દેખે, અગ્નિની અધવાન;
 પેહેણું તે પરબ્રહ્મરૂપને, દેખાડે ભગવાન. ૨૬
 અપરિહિત પૂર્ણચૈતન ધન, અનંત પરમ પ્રકાશ;
 શુદ્ધ સનાતન નિર્ગુણ નિર્મળ, જ્ઞાન ગમે અવિનાશ. ૨૭
 પશુપાલ તે પદને પામ્યા, અનુભવ પરમાનંદ;
 દેવકીનંદન દીનવચ્છલ, પ્રભુ એવા આનંદકંદ. ૨૮
 બ્રહ્મરૂપી આ હૃદયમાં બુદ્ધા, યોગ સમાધી જેહ;
 પછી ત્યાંથી ચિત્ત વિશ્લેષ કરી, વૈકુંઠ દેખાડ્યું તેહ. ૨૯
 જે અકુરને આગળ દેખાડશે, એવું અદ્ભુત ધામ;
 વેદસ્તુતિ કરતા જે પદમાં, પાવન પૂર્ણ કામ. ૩૦
 ગોપ સકલ નંદાદિક આદે, વૈકુંઠ દીઠું ત્યાંહે;
 તે દેખીને વિસ્મય પામ્યા, વિચારના મનમાંહે. ૩૧
 એવી અદ્ભુત લીલા દેખાડી, પછે કરી વિસર્જન તેહ;
 નંદાદિક સહુ ગોપ કહે છે, વાત પરસ્પર એહ. ૩૨
 ભાષ અકલીત લીલા એ જાણકની, કળીશકે નહી કોપ;
 જે એમાં ચિત્ત આરોપે તેને, ભવસંકટ નવ હોપ. ૩૩

એવી ગોપને ઇશ્વરતા દેખાડી, જે ભવજળતારક નાવ;
પછી મોહનજીએ માયા નાખી, વસયો વાચ્છલ્યભાવ. ૩૪
એવી દિન દિન પ્રત્યે અધિક કલાએ, કરતા પુનિત ચરિત્ર;
યમા અલખેસોજી આઠ વરસના, નવલકિશોર વિચિત્ર. ૩૫

વલણ.

વિચિત્ર લીલા કરતા વિઠ્ઠલ, જેમાં વિચિત્ર શક્તિ અતિધણી;
કહે દાસ ગીરિધર હવે ઠહું કયા, જે રાસ પંચ અધ્યાપતણી. ૩૬

અધ્યાય ૬૫.

કડવું ૬૯ મું-રાગ સૌરઠ.

વંદુ નંદકુમાર, પ્રિય-પદ કરજોડી નમું;
લીલા કઈ વિરતાર, રાસ પંચ અધ્યાપતણી. ૧
વંદુ શ્રી શુકદેવ જોગી, મુગટ મણી જોતીમય;
સદચિદ આનંદ એવ સદા, એક રસ બ્રહ્મમય. ૨
મુખસિંધુ મધુરવચન, કૃષ્ણ કયા અમૃત ઝરે;
શ્રવણ પુટે રાજનં, પાન કર્યું પ્રિતે થકી. ૩

દોહા.

રસ સિંધુ શ્રી ભાગવત, મથન કરી મુનિરાય;
પંચરત્ન કાઢ્યાં ત્યાં, રાસ પંચ અધ્યાપ. ૪
(જેમ) પંચ પ્રાણ છે દેહમાં, પંચામૃત રસમાંડ;
પંચ રત્ન ધાતુ વિશે, પંચતત્વ જગ જ્યાંડ. ૫
(જેમ) તત્વ ચતુરદશ ઇંદ્રીમાં, તન માત્રા છે પંચ;
(જેમ) કુરના કુલમાં પ્રગટીયા, પાંડવ રહીત પ્રપચ. ૬
(જેમ) અનુસુત સર્વે રંગમાં, પંચ રંગ નિરવાણુ;
(વળી) પંચ પ્રયાગ પ્રમાણુ છે, સકલતીર્થમાં જાણુ. ૭
શસ્ત્ર સર્વમાં પંચશર, મનમથતણા પ્રકાશ;
એમ શ્રી ભાગવતમાં, (રસીક) વર પંચધ્યાપ રાસ. ૮
વિશ્વ સકલ છતી કર્યું, વશ પોતાને જેહ;
(એવા) મદન તણો મદ ટાળવા, લીલા કરતા એહ. ૯
વિઠ્ઠલ મન વિચારિયું, મળવધૂ અતિ પાવન;
પૂર્ણ મનોરથ તે તણા, કરવા સત્ય વચન. ૧૦

શરદ ઋતુ આવી ત્યાં, આલ્યો ચંદ્ર આકાશ;	
કામતો મદ ઉતારવા, કરવા ગર્વનો નાશ.	૧૧
ગોપ વધૂ સંગે રમ્યા, રાસલીલા વિખ્યાત;	
તે વર્ણવું આ સંગે, મોક્ષ કયા સાક્ષાત્	૧૨

રાગ સામેરી.

ભગવાન પણ તે શરદ રજની, યયા જોઇ પ્રસન્ન;	
પ્રવૃત્તિત ઉત્પલ માલતી, નીરમલ દિશા દરશન.	૧૩
રમવાતણું મન હચું, માધવ યોગ માયાને મળી;	
તે સમે ઉઠ્યો શરદ રાકા, પૂર્ણું ઇંદુ તે વળી.	૧૪
અરણ્ય કીર્ણું પૂર્વ દિશા વિદુ, પ્રસન્ન કરવા શ્રીહરી;	
જેમ કુમકુમ મંડીતપ્રિયા, મુખ એમ શોભતો તેજે કરી.	૧૫
તે ચંદ્ર દેખી નારી નરને, પરસ્પર પ્રીતી યઇ;	
જે દિવસના પરિતાપ કરી, બધા તે સર્વે ગઇ.	૧૬
શ્રીનંદનંદને નીહાલ્યો, એવો અખંડ મંગલ ઇંદુ;	
દેલાટ લક્ષ્મીતણે જેવો, શોભે કુમકુમ બિંદુ.	૧૭
ચંદ્રના ઉજ્જલ કીરણથી, વન શોભતું ચોપાસ;	
કુસુમ મધ્યે કીરણુ ઝલકે, યાચ સ્થેત પ્રકાશ.	૧૮
ત્યારે મોહને મોરલી કરમણી, મનહરણુ મોહની તંત્ર;	
શું નાદ પ્રહાની જનની જાણે, યોગશક્તિ સ્વતંત્ર.	૧૯
ત્યાં મધુર સ્વરથી ગાન કીધું, વિદલ વેણું માંહે;	
સુધી વક્ર નયના ગોપીકાને, મનોજ પ્રગટ્યો ત્યાંહે.	૨૦
તે મોરલી કેરા નાદથી, મન હચું શ્રી મહારાજ;	
યઇ અપલ ચિત ચતુરા સહુ, તેણે તજ્યાં ગૃહનાં ઠાળ.	૨૧
મોહન મળવા હર વિરો, ઉત્કંઠા પ્રગટી અપાર;	
ઉતાવળી હરિ પાસ આવી, તણ કુટુંબ પરીવાર.	૨૨
કેટલી ગોદોહન તણ, નિકળી ઉત્કંઠા નાર;	
મુલે અઢવ્યું પથ રહ્યું, મન હચું નંદકુમાર.	૨૩
કો પાઠ પીરસતી પ્રીતી યકી, કો ભોજન કરતી ભામ;	
સ્તનપાન કરતાં શીશુ મુકાં, મળવા પૂર્ણકામ.	૨૪
કો સતી પતી સેવા તણ, લીધતી કરતી સ્નાન;	
એક નેત્રે કો અંજન હચું, ભામની ભુલિ જાન.	૨૫

કરણ બૂપણ ચરણ પેહેરાં, કરણ પદ અર્ધકાર;	
ચીર પેહેરી ચરણા ઝોઢી, નીકળી સહુ નાર.	૨૬
તે પિતા પતી નિજ બંધુએ, રાકી રહી નહી ત્યાંહે;	
તેના હંસ હરિયે હસ્યા છે, મન મયું મોહન માંહે.	૨૭
નિજ સ્વામીયે કેટલી રાકી, ભવનમાં કરી ભેર;	
અપાર દુઃખ ચયું પ્રગટ તેને, મળવા નંદકિશોર.	૨૮
હૃન્મીલિત ભોચન કરી અળલા, ધ્યાન ધણું તાંહે;	
એકાગ્રચિત્ત કરી મળી હરિને, ભોગવતી મનમાંહે.	૨૯
પછે તજ્યો ગુણમયદેહ તેણે, નારી ચઇ નિષ્કામ;	
કર્મબંધન સર્વ છુટયાં, મળી આત્મારામ.	૩૦
તો વળી કેહેશે ન જાણ્યો, શ્રી કૃષ્ણ આત્મારામ;	
એ જાર ભુદિયે કરી, બજતી દવી સહુ ભામ.	૩૧
તે સુણો હરિ છે વસ્તુગત, ચીદરૂપ આત્મા સોય;	
જેમ અળણે અમૃત પીયે, પણ અમૃતનું ફળ હોય.	૩૨
એ ખર પણ સુખ દુઃખતર્ક, પ્રારબ્ધ કર્મ અશેષ;	
તે ભોગબ્યા વિણ દેહે તજીને, પામે કપમ પરમેશ.	૩૩
ભાઇ પાપનું ફળ દુઃખ છે, પુણ્યનું ફળ સુખ હોય;	
ક્ષણ માંહે બન્યો ગોપીકા, ભોગબ્યાં સુખ દુઃખ સોય.	૩૪
જે વીરહ દુઃસહ હરી તણો, તે ચકી પ્રગટયો તાપ;	
એટલામાં દુઃખ અમીત, ભોગવી છુટયાં પાપ.	૩૫
વળી ધ્યાનમાં ભગવાન બેઠી, ઉપનો અનુરામ;	
નિજ પુણ્યનું જે સુખસકલ, તે ભોગબું માહાભાગ.	૩૬
એમ પુણ્યપાતક શુન્ય થઇને, તજ્યો ગુણમય દેહ;	
સર્વ પેહેલી પ્રેમદા, હરિ શરણ પામી તેહ.	૩૭
સારે રાય પરીક્ષત તણા, મનમાં ઉપનો સંદેહ;	
છે પુત્ર પતીમાં વસ્તુગત, પરબ્રહ્મ પૂરું જોહ.	૩૮
અજ્ઞાનથી સાં સ્નેહ કરતાં, યાય નહી કલ્યાણ;	
તેમ કૃષ્ણ મધ્યે જારમતિયે, બજ અળલા જાણુ.	૩૯
શ્રી કૃષ્ણ જાણ્યા કાંત પણ, નવ લજા આત્મારામ;	
મૂર્તિ મનોહર જોઇ સુંદર, મોહ પામી ભામ.	૪૦
શુકલ કહે સુણ રાયજી, મેં કહ્યું પૂર્વે જોહ;	
માહા દેવથી શિશુપાલ પામ્યો, પરમ હરિ પદ તેહ.	૪૧

સહુ જીવ મધ્યે ધ્વજાભ્યાપક, આવસું નિરવાણ;	
શ્રી કૃષ્ણ કેવલ ધ્વજમૂર્તિ, પ્રગટ પોતે જાણ.	૪૨
નરલોકના કલ્યાણ અર્થે, ધસું નરતું રૂપ;	
કે પ્રકારે મન અર્પતાં, યાય કૃષ્ણમય સુણ જૂપ.	૪૩
તે માટે જેમ તેમ કરી, મન હરિ સાથ રાખે લમ;	
એ સલ માટે જીવને, કરે સલમુક્તિ મગન.	૪૪
કામ બુદ્ધિ ક્રોધથી વા, બળે સ્નેહે રવામ;	
અર્ખડ રમૂતી અહનિશથી, પામે તન્મય ધામ.	૪૫
અરે તૂપ એ વાતમાં, શું યાય વિસ્મયવંત;	
યોગેશ હરિ ભગવાન, એથી મુક્ત થાયે જંત.	૪૬
હવે સુણો તૂપ તે નિશામાં, આવિયું વનિતા વૃંદ;	
તે નિહાળી મુખ મધુર, વચને ખેલિયા ગોવિંદ.	૪૭

સોરઠ.

વેલું નાદ રસાળ, સુણી આવી મનસુંદરી;	
તે પ્રભે ગોપાલ, મધુર વચન ખેલ્યા હરિ.	૪૮

રાગ ગરબાની કેશી,

મનવનિતાને વિલોહી વિકૃત, ખેલ્યા મધુરી વાણીજ;	
માહાભાગ્યવંતી ભામિનીયો, તમે આવી તે અમે જાણી.	
ધેર પધારોજ.	૧
કહો અહીં તમે શે કામે આવ્યાં, જે હોય તે કર્મ કાળજ;	
મનવાશીમાં કુશળ છે સર્વે, શું કુઞ્ઞ પ્રગટ્યું છે આજ.	ધેર ૨
આ ધેર રજની, તિમિર, સધન વન, અનેક જંતુ નિવાસજ;	
તમે પાછાં ફરી ધેર જાઓ સુંદરી, ના રહેવું ઘટે અમ પાસ.	ધેર ૩
વળી માતપિતા પતિ પુત્ર તમારા, તે અણુદેખી અકળાશેજ,	
તેની અવગણના કરી અહીં આવ્યાં, માટે કલેશ કુટુંબમાં થારો.	ધેર ૪
જો વન જોવા આવ્યાં હો તો તમે, જોયું કુસુમિત વનજ;	
જેમાં ચંદ્ર કીરણ ચલકી રહ્યા ઉજ્જવલ, આલે છે ત્રિવિધિ પવન.	ધેર ૫
મમુના જલનો સ્પર્શ કરીને, રીતજ ગારત મેહેકેજ;	
તેણે કરીને તર નવપલ્લવ, લલિત લતાયો લેહેકે.	ધેર ૬
તે માટે એ જોષને શીઘ્ર ગતી, જાઓ જ્યાં મનવાસજ;	
દોષ લાગશે અન્ય સંગે, કરો સેવા રહી પતી પાસ.	ધેર ૭

નીજ મંદિરમાં રહ્યા વચ્ચ શીશુ, તે કરતાં હશે આદંદ્ર;
 તેને સત્વર જમ પચપાન કરાવો, સુરભિ દુહો આનંદ. ધેર૦ ૮
 જે રનેહે કરી વશ મારે વીરો, થયાં હોય તમારા મનન;
 તો હવે ચિત સંતોષ ધરો, તમો પામ્યાં મુજ દરશન. ધેર૦ ૯
 સ્વામી તણી સેવા કરવી, એ છે મોક્ષ ઝીનો ધર્મજી;
 દેશ તજી પરીવાર પતિનો, પોપણુ કરવો ધર્મ. ધેર૦ ૧૦
 અંધ પંચુ વૃદ્ધ દરિદ્રિ રોગીયો, દુઃશીલ દુર્ભગ કામીજી;
 સાધવી ઝીને તે નવ તજવો, જે પોતાનો સ્વામી. ધેર૦ ૧૧
 કુલ નારીને જરનું મુખ તે, ધણુ નિદીત ઉપહાસજી;
 આલોકે ભય અપજન માહાદુખ, અંતે નકે નિવાસ. ધેર૦ ૧૨
 વળી કહેશે તમારી સાથે અમારે, અતિ ધણી અંતર પ્રીતજી;
 પણ સમીપે સંગથી દૂર રહ્યામાં, ધણી વાધે રસ રીત. ધેર૦ ૧૩
 શ્રવણુ કરતાં ધ્યાન ધરતાં, નામ જપતાં માફજી;
 મુજ કીર્તન કરતાં દરશન માત્રે, યાશે ક્ષેમ તમારું. ધેર૦ ૧૪
 ભાવ રેહેતો નથી પાસે રહ્યામાં, સ્પર્શ કરતાં તેવોજી;
 અતિ લાજ પ્રેમ વૃદ્ધી પામે છે, દૂર રહ્યાથી જેવો. ધેર૦ ૧૫
 માટે જાઓ જીવતી ધેર તમારે, રાખો વિવેક વિચારજી;
 એવાં વચન મુણી ગીરિધારી પ્રભુનાં, વિદ્વજ યજ્ઞ મન નાર. ધેર૦ ૧૬

સોરઠા.

(કહ્યાં) વિધમ વચન શ્રીરંગ, તે મુણીને મનમુંદરી;
 મોહ યજ્ઞો મન ભંગ, ચિંતા પ્રગટી ચિત વીરો. ૧
 સહુ નારી યઈ નિરાશ, અધોવદન ઉભી રહી;
 મુખે મુકે નિશ્વાસ, અધરખિંજ મુકે ધણુ. ૨
 લજ્જા પામી અપાર, પદાંગુષ્ઠ પૃથ્વી ખરો;
 ક્ષોચન અશ્રુધાર, ધોવાય કુમકુમ કુચતણાં. ૩
 માહા દુઃખ પામી મન, અણખોલી ઉભી રહી;
 શત્રુ સમાં વચન, માધવ મિત્રે જે કહ્યાં. ૪
 જે અર્થે કરી આજ, માતપિતા સુત પતી તજ્યાં;
 મુક્યાં ધરનાં કાજ, શરણે આઠ્યાં રયામને. ૫
 (પછે) ધીરજ ધરી તેણીવાર, નેત્રકોહિ સાવધ યજ્ઞ;
 કાંઈ કોપ કરી મનનાર, ગદગદ વાણી ઉચ્ચરે. ૬

રાગ ગરબાની દેશી.

હવે ગોપી જન મન ધીરજ રાખી, બોલ્યાં હરિની સાથજ;
આવાં કઠોર નિરદે વચનજ કહેવાં, ન ધટે તમને નાથ.

રાસ રમાડોલ. ૧

અમો ગૃહના વિષય સકલ તજી આબ્યાં, મળવા તમને ઇશજ;
શા માટે અમારો લાગ કરોજે, હે આદીપુરુષ જગદીશ. રાસ૦ ૨
અમો નથી પુછવા આબ્યાં તમને, સ્ત્રીયો કેરા કાંઈ ધર્મજ;
જે ધર્મ આચરી ફળ પામ્યા પછી, ફળ ના કરાવે કાંઈ કર્મ. રાસ૦ ૩
વળી સુત સુદૃઢ ને સ્વામી તણા તમો, સદ્ગુણ આત્મા સોયજ;
એક તમારી સેવા કરતાં, સર્વેની સેવા હોય. રાસ૦ ૪
એ મોટો ધર્મ આચરતાં કોણયે, હોય ન કાઢે અમારોજ;
અમો સર્વ ધર્મો નિર્વેદજ પામી, ઇચ્છું સંગ તમારો. રાસ૦ ૫
જે કવિ પંડિત કુશલજ કાઢાવે, તત્ત્વદર્શી નિષ્કામીજ,
તે કરે આશક્તિ તમારે વિશે, તમો આત્મા અંતરજમી. રાસ૦ ૬
■ ધણા દિવસની આશા અમારી, તે નવ કરશે છેદનજ;
હે કૃષ્ણ કમલમોચન બલમોચન, અમને યાઓ પ્રસન્ન. રાસ૦ ૭
અમો પાછાં ફરી કમળ જાઉં હવે, શીયિલ થયાં સહુ ગાત્રજ;
ચિત ચરણ કર તુજ પાસેથી, નવ અલે કિચિત માત્ર. રાસ૦ ૮
જે મંદિરમાં હવું મન અમારું, તે તમો તાણી લીધુંજ;
તુજ પદ પરથી કરે શીયિલ થયા, કાંઈ એવું કામજ કર્યું. રાસ૦ ૯
મુખ હસિત નેત્ર રસગાન સંભવથી, કામ અમિએ જાળીજ;
નિજ અધરામૃત સિંચીને અમને, શીતળ કરે વનમાલી. રાસ૦ ૧૦
હે કમલનેત્ર પદકમલ તમારા, અતિપાવન સકુમારજ;
તે સેવા કરતાં પરમપદ આપે, આનંદકારી અપાર. રાસ૦ ૧૧
એવા પવિત્રપદ મુકીને તમારા, કોની પાસે જઈયેજ;
સ્વપ્નામાં સંસાર રુચે નહીં, શરણ તમારે રહીયે. રાસ૦ ૧૨
લક્ષ્મીતણા એક કઠાક્ષ માટે, બ્રહ્માદિક મન તરસેજ;
તોય તે સામું નથી જોતી કમલા, દેવતાને નવ દર્શો. રાસ૦ ૧૩
એવી રમા તમારા હૃદય ઉપર, વાસ કરીને રહેતીજ;
તોય તુલસી ચરણની દાસી થવાને, ઇચ્છા અંતર લેહેતી. રાસ૦ ૧૪
માહાસિદ્ધનું સેવીત ચરણ તમારું, તે અમો પામ્યાં આજજ;
તે હવે કોણ રીતે કરી મુકું, કહો અમને માહારાજ. રાસ૦ ૧૫

તે માટે પ્રસન્ન થાઓ અમને, દુઃખ યાજો ભગવાનજી;
 અમે સર્વસ્વ તજી તવ શરણે આભ્યાં, રાજો અમારૂં માન. રાસ૦ ૧૬
 તારૂં સુંદર સ્મીતપુત નેત્ર કટાક્ષે, વ્યાખ્યો તિલ્લુ કામજી;
 તેથી તાપ થયો અંતરમાં અમને, શીતળ કરીયે સ્વામ. રાસ૦ ૧૭
 તવ અલકાવલી આપત મુખ સુંદર, નેત્ર કૃપા રસ ઝળકેજી;
 આરૂં ચિબુક તિલ્લુ નાસા, ગંડમંડપ કુંડલ લલકે. રાસ૦ ૧૮
 તારી મોરલીનું ગીત મધુર સુણી સહુને, મોહ થયો મનમોહારજી;
 નિજ ધર્મ મુકીને ના ચલે ચિતમાં, નથી કાષ્ટ એવી નાર. રાસ૦ ૧૯
 જે સકલ લોકની સુંદરતા, તે સમેટી સુંદરસ્થામજી;
 તમે પ્રગટ થયા નિજજનકેરાં, કરવા પૂરણ કામ. રાસ૦ ૨૦
 તુજ વેણું નાદ સુણી પશુ પક્ષી, મૃગ તરુવેલી વંનજી;
 અતિ પુલકીત તનમન મોહજ પામી, સ્થંભ્યાં સરિત પવન. રાસ૦ ૨૧
 તમે ઉઠે થયા વ્રજ આરત હરવા, પાળવા સલ વચનજી;
 જમ આદિ પુરૂષ હરે પીડા અમરની, એવા તમે ભગવંન. રાસ૦ ૨૨
 અમે દાસી તમારી દામોદર, કરકમલ ધરો અમ સિરાજી;
 વિરહ તપ્યા તન તાપ શમાવો, શીતલ કરો જગદીશ. રાસ. ૨૩
 એવાં દીનવચનસુણી પ્રસન્ન થયા હરી, કરીયાં પુરણ કામજી;
 ગિરિધારી પ્રભુ ગોપી સાથે, રમીયા આત્મારામ. રાસ રમાડયોજી. ૨૪

રાગ સામેરી.

સુણી દીન વાણી દયા આણી, યોગેશ્વર ભગવાન;
 મુખ હસાવી ગોપીકાને, મળ્યા મંગલરુપનિધાન. ૧
 મુગ્ધાતણી મંડલીમા હરી, મધુર હસ્તા ભય;
 દંતકિરણે દિશા ઉજ્જવલ, અધીક તન શોભાય. ૨
 ત્યાં મામિનીમાં કામની શોભે, કનકવરણી મંદ;
 વિચમાહે અચ્યુત ઓપતા, જાણે તારા મંડલ ચંદ. ૩
 ગોપિકા કરતી ગાન લાં, સ્વર પુરતા ઋષિકેશ;
 વ્રજસુંદરી શત સહસ્ર કેરા, યુથપતી પરમેશ. ૪
 હર વૈજયંતીમાલ વિરાજે, માહામનોહર રૂપ;
 રામાસહિત રમતા હરી, શોભે મંદાવિષીન અનૂપ. ૫
 સુંદરી સાથે આવીયા, યમુના પુલીન છે જ્યાહે;
 તટનિકટ સિકતા સરસ, કોમલ કિરણ ઝલકે ત્યાહે. ૬

શીતમંદ સુગંધ સચિકર, 'વહે' ત્રિવિધ પવન;	
જલકમલ પરશી આવતો, ધણું મોદ ઉપજે મન.	૭
કર પ્રસારણ કો શુ કરે, આલીંગતા અનુરાગ;	
કર કંઈ ગ્રેહેતા કૃષ્ણજી, બીડે પરસ્પર પાગ.	૮
નખધાવ કરતા ઉરવીશે, યુગ્મન રતી રસહાવ;	
સ્વાધીનપણું દેખાડતા, એકાન્ત સુખનો ભાવ.	૯
લીલા લક્ષીત પ્રજસુંદરી, સું કરે વિવિધ વિલાસ;	
ષ્ટદ્વી કરે વિકૃતતણ, મન અધિક મદન પ્રકાશ.	૧૦
ધણુ માન પામી માનુની, અમ્યુત યજ્ઞ અભિરામ;	
વનમાલીને નિજવશ લલા, અતિ ગર્વ કરતી ભામ.	૧૧
નીજદેહનું સુંદરપણું, જોખનપણાનુ માન;	
નિજ આતમાને ધન્ય માન્યો, આવીયુ અભિમાન.	૧૨
જગજીવને તે જાણીયું, જે સ્ત્રીયોનું અભિમાન;	
તે ટાળવા પ્રતિપાળવા, હરિ હવા અંતરધ્યાન.	૧૩
શ્રી ભાગવતમા દશમ લીલા, રાસ જે કહેવાય;	
હરિ યથા અંતરધ્યાન, ઓગણત્રીસમે અધ્યાય.	૧૪

અધ્યાય ૬૬.

કડખું ૭૦મું-રાગ ભારની । દેશી.*

આબ્યું અબલાને અભિમાન, યથા શ્રી હરિ અંતરધ્યાન;	
તા દીકા જવ અમ્યુત આપ, કરતી વનિતા વિવિધ વિકાપ.	૧
હરિનો જે ગમન વિકાસ, વળી પ્રેમસહીત શ્રદ્ધાસ;	
અવિલોકન લલિત વિહાર, આર્ય એષ્ટીત વચન ઉચ્ચાર.	૨
તેણે આકર્ષ્યું જેનું મન, જોતી વિબ્હલ જીવતી જન;	
સમારે ધણું કૃષ્ણચરિત્ર, મન મળવા મોહન મિત્ર.	૩
તન્મય સહુ કરતી વિહાર, મનમા યજ્ઞ કૃષ્ણાકાર;	
ટાળે મળીને તારણી જોતી, ગાતી હરિગુણ વિરહ સમોતી.	૪
હરિને શોધતી ઉન્મત મન, વનિતા વિબ્હલ ફરતી વન;	
તરને પુછતી પ્રજનાર, જેમાં છે હરિ અંતર જાહાર.	૫
જમ વ્યાપક છે આકાશ, તેમ સર્વત્ર શ્રી અવિનાશ;	
માટે તારણી તરને પુછે, તન્મય યજ્ઞ તેમા આશ્વર્થ શુ છે.	૬

રાગ બિહાર-ત્રિતાળો.

અહો અશ્વરથ વટના વૃક્ષ, સુષો તાલ તમાલ ને પ્લક્ષ;	૭
તમે દીઠા છે પ્રતક્ષ, એ નંદકિશોરનેરે.	
એ અમારા ચિતનો ચોર, સ્મૃત અવલોકન અંકાર;	૮
સ્નેહપાશે બાંધ્યાં કરી જોર, એ મન દરી ગયોરે.	
હે અરોહ કુરુબગ નાગ, સુષુ ચંપક તરે પુન્નાગ;	૯
તમે જાતા દીઠા માહાભાગ, એ દલધર વીરનેરે.	
હે વૃક્ષસી તું કદ્યાણી, હરિવલ્લભ તુજને જાણી;	૧૦
શ્યામ સંગે માહાસુખ માણી, સુગંધવતી થધરે.	
અહોવૃક્ષસી જે વલ્લભ તારો, કાંઈ દીઠો એ નાથ અમારો;	૧૧
તારો હાર રૂપર ધાર્યો, તે અમને મુકી ગયોરે.	
સુષુ માલતી મલીકા જાય, જાતાં દીઠો છે જલધરામ;	૧૨
કરપર્પ તણે મહીમાય, કુસુમ પુલી રણારે.	
અહો પૃથ્વી તે શું તપ કીધું, પદપાવન વૃજપર દીધું;	૧૩
હરીને પદસંજે સુખ લીધું, રેમાંત્રિયત થઈ રણારે.	
વળી એ થકી અદકુ પ્રુપ્પ, પામી દરીનાં પગલાં ત્રપ્પ;	૧૪
પુર્વ આદીવરાહે ધન્ય, ધારી સુખમાં વૃત્તેરે.	
માટે તું ગત જાણે જોની, તેનો આરગ અમને કહેની;	૧૫
પદ અંકીત થઈ હું જેની, ઊપર થઈને ગયારે.	
અહો હરણી જુથ સમુદાય, અમે લાગુ તમારે પાય;	૧૬
એક સુંદરી શું જદુરાય, જાતાં દીઠા તમેરે.	
એ ગયો અમાર મન લેતો, તમારે નયને સુખ દેતો;	૧૭
માટે ચારે દીશાયે સુચેતો, ચંચળ થઈને જુવોરે.	
હરીયે, પેહેરી છે મુચકંદમાલ, તે જાણીને બોલી એક બાલ;	૧૮
એનો પરિમલ આવે રસાલ, માટે મળશે ખરોરે.	
અહો ફલવંતા તરે સાર, ધણુ નિશા નમ્યા ફલભાર;	૧૯
અલો દરીયે તવ નમસ્કાર, માટે લતાયો લલીરે.	
માટે તમે કંઈ જાતો દીઠો, એવો નંદકુંવર મન મીઠો;	૨૦
જલીભદ્ર અનુજ યાચ તે દીઠો, અમને મુકી ગયોરે.	
એક બાહુ પ્રિયાને રકંદ, બીજે ફેરવતો અરવિંદ;	૨૧
એવો ગુણસાગર ગોવિંદ, ગયો દુઃખ દેષનેરે.	

સખી પુછે છે વનની વેલી, મોટુ ભાગ્ય ઝોતું સાહેલી;	
નીજતર પતિનો સગ મેલી, રહેતી નથીરે.	૨૨
તોય કેશવ કરનખરપર્ષ, એને મન ઉપનો અતિ હર્ષ;	
તન પુલક થયાં ઉત્કર્ષ, હરીના સંગથીરે.	૨૩
શોધું સકલ તે વન વિચિત્ર, તોય નવ મળ્યો માધવ મિત્ર;	
પછે કૃષ્ણના સરખુ ચરિત્ર, કરે મનસુંદરીરે.	૨૪

રાગ વેરાડી.

સકલ વન શોધીયુરે, નવ મળ્યા નટવર નંદકુમાર;	
ટાળે મળી તારણીરે, તનમન ચે છે કૃષ્ણાકાર.	૨૫
બાલપણ તણીરે, હરીની લીલા પુણ્ય પવિત્ર;	
પરસ્પર સહુ મળીરે, કામની કરતી કૃષ્ણચરિત્ર.	૨૬
એક થઇ પૂતનારે, એક યર્ષ કૃષ્ણ કરે સ્તનપાન;	
એક શકટ યધરે, પદનો પ્રાહાર કરે ભગવાન.	૨૭
તૃણાવર્ત યર્ષ તદારે, અહીને ચાલી બાલમુકંદ;	
એક તદવત્ કરેરે, કો ગુણ ગાતી અતિ આનંદ.	૨૮
એક અમ્બુત યધરે, બીજી બાસા યધ બપરામ;	
અન્ય ગોવાલ યર્ષરે, વમ્બસુર-હણિયો તે કામ.	૨૯
બકાસુર આવિયોરે, ચિચ્ચો ચંચુઅહી તેણીવાર;	
સુરભીને બોલાવતીરે, વેણ નાદ કરે મનનાર.	૩૦
મધવા મદ મોડતીરે, વૃદ્ધી નિવારણ કરતી ત્યાંહે;	
ગોવર્ધન કર ધરીરે, કહે સહુ આવો આ ગીરી માંહે.	૩૧
બપ નવ પામશેરે, મનવાશીની કહે રક્ષાપ;	
ગોધન પ્રતિપાલતીરે, કરતી ઇંદ્રને અતિ શીક્ષાય.	૩૨
કૃષ્ણ યર્ષ કામિનીરે, કરતી નિઝ કાલીનાગ;	
નાગપત્ની યધરે, હરિની સ્તુતિ કરતી માહાભાગ.	૩૩
ગૌ ગોપ ઉગારતીરે, કરતી દાવાનલનું પાન;	
હણખવ બાંધતીરે, પાડતી ચમલાળું તે રયાન.	૩૪
એમ બાલલીલા કરીરે, મનવનિતા યર્ષ આતુર મન;	
વળી કરતી બેહેબાકલીરે, પુછતી તર વેલીને વન.	૩૫
વનિતા વીલપે ધણીરે, પુછતી હીડે કમલાકંઠ;	
એવે દીક્ષા અવનીયેરે, પિઠિનાં પગલાં પડિયાં પંથ.	૩૬

એક એકને દેખાડતીરે, જીવો સખી આપ્રીતમપદ ચિહ્ન;	
અંકુશ ધ્વજ પદા છેરે, એ આદે રેખા અવિહીન.	૩૭
ત્યાંથી આગળ જતારે, પ્રિયાના પગલાં પૃથ્વી મોઝાર;	
હરિપદ સંગમારે, દીક્ષાં મુદર અતિ સકુમાર.	૩૮
તે જોઇ દુષ્પ પામતીરે, જોલી દ્રાપ કરીને મન;	
આ પદ કા વધૂ તણારે, સાથે લઈ આલ્સા ભગવન.	૩૯
એક કર કામિની તણારે, હરિને કંઠ ભરાવ્યો જાણ;	
જેમ કર કરીણી તણારે, કરી ચર અવલંબે નિરવાણ.	૪૦
એણે ધસ આસાધિયારે, તે માટે જોધિદ ગયા તેડી સાથ;	
એને સુખ આપ્યું ધણારે, આપણને તણ નિરદે નાથ.	૪૧
અરે બાઈ એ મોટા હરિરે, એની પદરજને છે ધન;	
બ્રહ્મા શિવ ને રમારે, શિશ ધરે પદરજ પાવન.	૪૨
તે પ્રભુની અધર સુધારે, એણે પાન કચ્છું છે નિરાંક;	
તે મનમાં પીડે ધણારે, જેવો વિષધર કેરો-ઈક.	૪૩
વળી આગલ જતારે, કેહેછે નારી કરી ઉનમાન;	
આ ઠેકાણે અલીરે, સ્કંધ ચઢાવી શી ભગવાન.	૪૪
પગલાં નથી પેખતારે, પ્રિયાનાં પૃથ્વી નવ પરસાવ;	
જાણ્યું જડનાથજીરે, એના કામલ પંકજ પાવ.	૪૫
તણ્યું અંકુર ખુચરીરે, માટે સ્કંધ ચઢાવી સ્થામ;	
માનવતી ધણારે, વસા કરીઆ એણે પૂરણકામ.	૪૬
પ્રભુપદ પ્રિયા ભારથીરે, જોને કલીયાં પૃથ્વીમાંહે;	
અહો કૃષ્ણ કામી થયોરે, સણ્ય એક ઉતારી છે આંહે.	૪૭
ચરણ ઉચા કરીરે, કુસુમ લતા ગ્રેહેવાને નાથ;	
અરધાંદ્રી દેખાયછેરે, અરધ્યાં પુષ્પ પ્રિયાને દાય.	૪૮
કેશ કામની તણારે, પ્રભુએ પુષ્પ ભર્યાં આ હાર;	
આ જોની એધાણછેરે, ભાગીનીને લાડી પદ મોઝાર.	૪૯
શુકલ જોલીયારે, સાંભલ હો પરીક્ષત રાજન;	
વિઠ્ઠલના વિરહથીરે, વિયોગે વિલપે જોખીજન.	૫૦

રાગ વેરાડી-દેરા ફેર.

તે મુદરીને સાથે તેડી, રમતા આતમારામ;
એ કામીજનની રીત દેખાટે, શ્રી કૃષ્ણ અખંડીત ધામ.

૫૧

જે કામીજનને કષ્ટ પમાડે, સ્ત્રીને કુષ્ટ સ્વભાવ;	
વળી નરની નીર્લજતા, દરસાવે એમાં બન્યો ભાવ.	૫૨
સર્વ ગોપીને મુકી માધવ, જેને લીધી સંગ;	
તે ત્રિયને અભિમાનજ આવ્યું, જે હરિ રમીયા રંગ.	૫૩
સર્વ સંખીમાં હું સરખી, ગુણરૂપે નથી કે અન્ન;	
સર્વને મુકી તેડી મુજને, બજ્યા શ્રી ભગવંન.	૫૪
તે માતુની માન કરીને, બોલી હરિની સાથ વચન;	
મેં મક્ષાતું નથી તે મુજને, સ્કંધે લ્યો સ્વામીન.	૫૫
તે સુંદરી કરો વચન, સુણી, હરિ બેઠા પૃથ્વી મોઝાર;	
તમે શ્રમ પામ્યા માટે બેસો, મુજ સ્કંધ ઉપર હે નાર.	૫૬
સ્વાધીનપતિપણું અદકુ જાણી, આણું મન અભિમાન;	
બેસવા ગઈ તે બાલા સારે, હરિ હવા અંતરધાન.	૫૭
અચ્યુતને અણદેખી અજલા, મન પામી પરિતાપ;	
હે માહાશુભ હે નાથ રમણ, એમ કહીને કરતી વિવિધ વિલાપ.	૫૮
હું દાસી તમારા ચરણતણી, મુને દર્શન દો ગિરિધારી;	
એવે સમે શોધતી હરીને, ત્યાં આવી સહુ નારી.	૫૯
સર્વ સુંદરીએ પુછુ તેહને, બોલી માહાદુઃખવાન;	
અરે બાઈ મુને મુકી ગયા, મેં આણું મન અભિમાન.	૬૦
પછે, તે શામાને સાથે તેડી, દીધી ધીરજ ધીર;	
સહુ શોધ કરતી શામા, વનમાં હલધરજીનો વીર.	૬૧
પછે વન સધન અંધકારજ આવ્યું, જાહાં નહીં ચંદ્ર પ્રકાશ;	
સારે તારણી ત્યાં થકી પાછી વળી, થઈ શામા સર્વ નિરાશ.	૬૨
ગોવિંદના ગુણ ગાતી પુનરખી, આવી જમુનાં તીર;	
મોહન મિત્ર મળ્યા નહીં ત્યારે, મુકી મનની ધીર.	૬૩
મહા સમંધ ભુલી ગઈ, બામા કૃષ્ણને અરખું ચિત્ત;	
શ્રુતી સામે કરી નીર્મલ, હરીતું ગાતી ગોપિકાગીત.	૬૪

આદ્યાય ૬૭.

કડવું ૭૨ મું-સોરઠ.

મમુના કેરી તીર, ટોળે મળી સહુ તારણી;
મનમાં રાખી ધીર, સ્તુતિ કરતી શ્રી કૃષ્ણની.

ઠાળ.

તવ જન્મે કરી હાથુ મનપુર, કમલા રહી કરી વાસ;
સહુ મનજનને સુખીમાં કાધાં, અમો દુષ્પીત તમારાં દાસ;
એક તમો આધાર અમારે, પાડા શુ અવિનાશ;

- કરણા કીજયેરે, દરશન દીજે દીન દુદમાલ. ટેક. ૨
- શરદકમલના કાશ સરીખું, તવ સુખ સુંદર સોભે;
તેં નેત્ર કઠાક્ષે વેધ્યાં અમને, અમો હણ્યામાં લોભે;
દાસીનો વધ ન ધટે કરવો, વર આપો તન યોભે. કરણા ૦ ૩
- વિખ જલ બ્યાલ અસુરથી રાખ્યાં, કદ નિવારણ કીધું;
વધાં માશત તડીત અનલથી, મજ ઉગારી લીધું;
એમ ધણિવાર તમો રક્ષા કીધી, અંતે શું દુઃખ દીધું. કરણા ૦ ૪
- નથી જશોમતી નંદતણા નિએ, તમો અખિલના અંતરજામી;
વિધિયે પ્રારથ્યા વિશ્વ રક્ષા ને, પૃથ્વી પુણ્યે પામી;
ત્યારે ઉદે થયા છે જાદવકુલમાં, તમો અમારા સ્વામી. કરણા ૦ ૫
- તવ પદરજ અમૃત સેવતાં, સંસતી ભયને વામે;
હે કાંત તમારા હરતકમલથી, સકલ કામના પામે;
અમ શિશ ધરો; તે કર કમલાનો, જે કર ગ્રહો અભિરમે. કરણા ૦ ૬
- મનજનની આરત હરતા, તું યોષિતનો પ્રિયે પ્રાણ;
નિજ જાતનો અહંકાર હરે, હરિ ભજ અમને નિરવાણ;
અમો કિકરીયોને દર્શાવો, પ્રભુ સુખપંકજ પરમાણુ. કરણા ૦ ૭
- પ્રણુત જીવનાં પાતિક ઠાળે, શ્રી નિવાસનું ધામ;
ગીની પુંકલ ફરતા જે પદ, ફણી ફણાવેત કામ;
તે પદ અમ કઠીણુ કુએ, પરશીને તાપ સમાવો સ્વામ. કરણા ૦ ૮
- તુજ મધુર ગીરાના વણુ વાક્ય, સુણિ જુષ જન મન મોહ પામે;
નેત્ર કઠાક્ષે વેધી વનિતા, બ્યાકુલ કાધી કામે;
પ્રભુ અધરામૃતનું પાન કરાવો, મેહની વેદના પામે. કરણા ૦ ૯
- તમારી કયામૃત તમે જીવ તે, જીવન સરખી ગણુતા;
મોટા કવિજન સેવે એવું, કલિનું કદમય હણુતા;
અવણે મંગલ શ્રીને આપે, જીવીમાં જીરિ જન ભણુતા. કરણા ૦ ૧૦
- હાસ્ય પ્રેમ ઇક્ષણથી અમને, વિરહ અધિક ઉપજાવે;
મંગલકારી ધ્યાન રૂપનું, રહસ્ય સુખ દરસાવે;
તે સ્મૃતી મન ક્ષોભ પમાડે, એવો કપટી કાઢાવે. કરણા ૦ ૧૧

ગૌચારણુઃ ગોવિંદ પધારે, યજ્ઞથી જ્યારે વનમાં; શીલ તૃણાંકુર કોમલ પદમાં, ખૂંચે તિલ્લુ તનમાં; હે કાંત તમારા પદની પીડા, યાચ અમારા મનમાં. કૃષ્ણાં ૧૨
 દિનઅંતે ગૌ ચારી આવો, યજ્ઞમાં વિકૃલ જ્યારે; અલકાવલી આપત વનરૂઢ, મુખ ગોરજ ધુસરતારે; તે શોભા દેખીને પ્રગટે, મનમથ મન અમારે. કૃષ્ણાં ૧૩
 પ્રથુત કામદાયક પદ્માચિંત, ધરણી મંડન કાઢાવો; જેનું ધ્યાન ધરતાં જનપર, ન રહે દુઃખનો દાવો; તે પદપંકજ અમ ઉરઅર્પિને, રમર પરિતા સમાવો. કૃષ્ણાં ૧૪
 સુરત વધારે શોક નસાવે, તવ અધરાંમૃત એવું; જે મુખ મોરલી ચુંબિતરવર મધુ, એથી અવર મુખ કેહેવું; તે અધર સુધા આપી અમને, કરે કામ વિગત મન તેહેવું. કૃષ્ણાં ૧૫
 દિવસે વનમાં વિચરે અમને, એક ઘડિ જમુગ સરખી; અલકાવલિઆપત મુખપંકજ, આર્વતાં રહુ નરખી; જડઅલ્લાયે પલક કરી વિચ્ય, અંતર પ્રીત્ય નરખી. કૃષ્ણાં ૧૬
 બ્રાત પતિ સુત આગા મુકી, અમો આબ્યાં તુજ પાસે; વેણુમીત યજ્ઞ મનમોહાં, અંતર મુખની આશે; હે કપટિ નિશા વિશે નારીને, કોણુ તને અતિ ત્રાસે. કૃષ્ણાં ૧૭
 સુરત સમેનાં વચન વિચાર્યે, મનમથ ઉપને મનમે; હાસ્યવદનથી અતિ મુખ ઉપને, પ્રેમે અવિલોકનમે; હંદય વિશાલ તણી શોભા જોઇ, તાપ ન યાચે તનમે. કૃષ્ણાં ૧૮
 યજ્ઞવાશીનું યજ્ઞન ટાલવા, જગમંગલ મુખકારી; રતિ મુખ ઔષધ આપી અમને, હશે મનસિજરૂબારી; નિજજનનું દુખ હરવા કારણુ, અવતરિયા મોરારી. કૃષ્ણાં ૧૯
 કોમલ ચરણાંબુજ હરી તારા, અમ ઉર ધરતાં જ્યારે; કંઠિયુ પયોધરસ્પર્શ કરતાં, પદમાં ખુચે લારે; તે પદ ત્રણુ અંકુરપર ધરતા, એ દુખ મન અમારે. કૃષ્ણાં ૨૦
 હે ગોવિંદ ચરિત તમાર, આપે અવિચલ કામ; અમો અખલા કાંધયે નવ જાંણુ, મંદમતી અભિરામ; કૃપા કરીને દરશન દીજે, કીજે પુરણુ કામ. કૃષ્ણાં ૨૧
 શ્રી ભાગવતમાં દશમસ્કંધે, રાસલીલા કેહેવાય; અંતરધ્યાન થયા પછી વળતી, ગીતગોપિકા ગાય; વિશ શ્લોકે વિસ્તરીયો જે, એકત્રિશમે અધ્યાય. કૃષ્ણાં ૨૨

ઐવું ગીત ગોપિકાચે ગાયું, ત્યારે પ્રસન્ન થયાં ગોવિંદ;
તે માનુનિયોની મંડળી મધ્યે, પ્રગટયા ગોકુલમંદિર;
ગિરિધારી પ્રભુને દેખી, અબલા પામી આનંદ. ૪૨૯/૧૦ ૨૩

અધ્યાય ૬૮.

કડવું ૭૩ મું-રાગ ધન્યાશ્રી.

શ્રી શુકલ કહે મુખ્ય પરીક્ષિત બૂપજી, એમ ગોપિયે ગાયું ગીત અત્યુપજી;
ત્રેહ થકી વિલપે વિનતા જનજી, મધુર સ્વરેથી કરતી રદનજી. ૧

હાળ.

રદન કરતી શોક ધરતી, કૃષ્ણ દરશનને કાજ;
તે સમે મંદલ મધ્યમાથી, પ્રગટિયા માદારાજ. ૨
હાસ્ય કરતા કમલમુખ, ધરી પિતાંબર વનમાલ;
સાક્ષાત મનમથતણા, મનમથ પ્રગટિયા ગોપાલ. ૩
એવા પ્રભુને જોઈ પ્રેમદા, આનંદે ઉડી ત્યાંહે;
જેમ પ્રાણ આવે દેહમાં, એમ હરખતી મન માંહે. ૪
કોઈએક અબલા હરિ તણે, કર કમલ અહીં નિજ હાથ;
કો કર અહીંને રક્ષ મુકે, આંખે દ્રવ્ય સાથ. ૫
હરિ મુખતણું તાંબુલ, અર્ચણ લેતી મુખ મોઝાર;
કો તાપ હરવા હરિ પદાંબુજ, ધરે દ્રવ્યે તેણીવાર. ૬
કો વક્ષ બચ્ચટિ કરી, ભેતી દ્રવ્યથી નિરવાણ;
વળી અધર પીડે દંતથી, કો હાસ્ય કરતી જાણ. ૭
વળી અન્ય કો અનિમેશ કૃષ્ણ, જીવે હરિ મુખકંજ;
નવ તુમિ પામે તારણી, જેમ ભક્ત હરિ પદ રજ. ૮
કો નારી હરિને નેત્રદારે, ધરી દ્રવ્ય મોઝાર;
ઉન્મિસિતલોચન થકી, અદ્ભુત ધ્યાન ધરતી નાર. ૯
તન પ્રેમ પુલકીત હર્ષયુત, મન કૃષ્ણ રૂપ સલગન;
જેમ આત્મમુખ અતુલવ થકી, ચિત યાવ જોગી મઝ. ૧૦
આનંદયુત અબલા સહુ, વિચ વિરાજે ભગવાન;
આદિપુરૂષ જેમ શોભતા, શક્તિ સહીત ગુણવાન. ૧૧
સહુ નાપિકાને સંગ લઈ, હરિ આઠ્યા જમના તીર;
મુચકંદને મંદાર વિકસિત, વહે ત્રિવિધી સમીર. ૧૨
શરદશશિકરણે કરી, વન થયું અતિ ઉદ્યોત;
રવિચુતા લહરી અમકતી, વળી વેલુકાની જ્યોત. ૧૩

એવું પર્મ પાવત પુલીન, જમુનાંતણ સરસ સુદેશ;	
ત્યાં પધાર્યાં મળસુંદરીની, સાચ શ્રી પરમેશ.	૧૪
હરીતણ દર્શન કરીને, અતિ હરખી મળની વામ;	
જેમ કર્મનો શ્રમ ટળે, જવ ઓળખે આત્મારામ.	૧૫
તેમ કામની મળી કૃષ્ણને, યદ્ય સફળ પુરણકામ;	
પછે સેવા કરતી સુંદરી, હરીતણી તેણે કામ.	૧૬
પોતાતણાં ઉપવસ્ત્ર લેધ, પાથરયાં પૃથ્વીમાંહે;	
જે વિશે લેપન થયાં છે, કુચતણાં કુમકુમ ત્યાહે.	૧૭
પ્રેમદાયે પટકુલતણુ વિચ્ચ, રચ્યુ શુભ આશન;	
સકુમાર સુંદર શોભણું, જેસવા પ્રાણુજીવન.	૧૮
તે આસનપર બેઠા પ્રભુ, જેનું ધરે જોગી ધ્યાન;	
તે સુંદરીની સભા મધ્યે, વિરાજે ભગવાન.	૧૯
ત્રૈલોક્યની શોભા સમેટી, ધરતું સાર સ્વરૂપ;	
કંઈપં કેરો દર્પ હરવા, કરે ચરિત્ર અનૂપ.	૨૦
હરીતણા પદ કરમાં ગ્રહી, સુંદરી કરતી સેવ;	
કાંઈ કોપયુક્ત કટાક્ષથી, પછે બોલી અબ્જા એવ.	૨૧
સુણો નાથ કો જીપકાર કરતે, કરે પ્રતિઉપકાર;	
કોઈએક જન તે અબજતાને, બળે છે નિરધાર.	૨૨
ઉપકાર કોટી કરે પણ, લેખવે નહિ કો મન;	
ઉપકાર સામો નવ કરે છે, એવા કોઈએક જન.	૨૩
કો બળે બજતા પુરૂષને, અણુબળ્યે બજતા અતિવ;	
કો બજતાને નવ બળે, એવા ત્રણ વિધીના છવ.	૨૪
કારણ કહો પ્રભુ હે પતિ, અજો પિતા પ્રાણ;	
એ અન્યાય કેવો જગતમાં, સંદેહ હશે નિર્વાણ.	૨૫
ગોપિતણાં એવાં વચન સુણી, અભિપ્રાય બણી ધરા;	
હવે પ્રથમ પેહેલા પ્રશ્નો, જિતર કરે જગદીશ.	૨૬
અરે સુણો સખી જે પરસ્પર, જીપકાર કરતાં જ્યાંહે;	
એમાં લેશ પરમારથ નહી, છે સ્વારથી જગમાંહે.	૨૭
જીપકાર કરી ઉપકાર ધમ્મ, મંદ્યુદ્ધિ અનીત;	
એમાં સુદૃઢ સુખને ધર્મ નહી, વેહેવાર કેરી રીત્ય.	૨૮
ધણુ ગામ મહિષી દુષ્ટ દે, માટે આપે અતિધણો આહાર;	
એમ બજતાને જે બળે છે, વળી તેમાં જીગલ પ્રકાર.	૨૯

એક સ્નેહી બીજો દયાલુ, રાખે પરસ્પર સ્નેહ;	
તે તેમાં ધર્મ અર્થને કામ ઉપજે, મોક્ષ ન પામે તેહ.	૩૦
વળી અભજતાને ભજે છે, તે દયાલુ કે દેવ;	
જેમ પિતા પોખે બાલને, જો ગાળ દે શીશુ એવ.	૩૧
ઉપકારની ઈચ્છા વિના જન, કરે અતિ ઉપકાર;	
એ ધર્મ નિસંદેહ છે, વળી પરમાર્થ સુવિચાર.	૩૨
હવે પ્રશ્ન ત્રીજા તણો ઉતર, કેહે નંદકુમાર;	
જે ભજતાને નવ ભજે, તેના અર્થ ચાર પ્રકાર.	૩૩
એક આત્મારામ બીજો, વિષય પૂરણકામ;	
વળી કૃતક્રી ત્રીજો કહે, ગુરુદ્રોહી ચોથો નામ.	૩૪
હવે સુણો આત્મારામને તો, નથી દેહ સંબંધ;	
મથી ઈચ્છા પૂરણકામને, વળી કૃતક્રી મતી અંધ.	૩૫
ઉપકાર કરતા પિતા રામ જન, આપણો જે કોય;	
ફરી નવ કરે ઉપકાર તે, ગુરુદ્રોહી નિષ્ઠે હોય.	૩૬
જે ભજતાને નવ ભજે, એવું કહ્યું રહુ ત્રીજી પ્રશ્ન;	
તેના અર્થ પોતા વિશે, આલ્યો જાણીને શ્રી કૃષ્ણ.	૩૭
જે ભજંતી ભામ્યની, તેને નવ ભજ્યા પ્રજનાય;	
પછે લાજ પામી નમ્ર વચ્ચે, એલ્યા ગોપી સાય.	૩૮
અરે સખી એ ત્રણમાં હું, નથી એકુદાવ;	
હું પર્મ કરણાવંત હું પણ, જોઉં પેહેલો ભાવ.	૩૯
હું ભજતાને નવ ભજી, તેનું કારણ છે વળી બિન;	
તેને અધિક આદર વાધવા, નિર્મળ કરવા મન.	૪૦
જેમ ફરીદ્રીને દ્રવ્ય પ્રાપ્તી, યદ્ય એકવાર;	
તે નાશ પામ્યા પછી રહે, મન ધ્યાન સ્મૃતિ વિચાર.	૪૧
તે દ્રવ્યની ચિંતા વિશે, નવ જાણે બીજી વાત;	
સુધા તૃપા નિંદ્રા રજે, ધન મમ મન વિસ્થાત.	૪૨
તે પ્રમાણે તમ પાસથી, હું યયો અંતરધ્યાન;	
એ અધિક પ્રીત વધારવા, એવું કેહે શ્રી ભગવાન.	૪૩
નિલ મીષ્ટ ભોજન કર્યાથી, નવ ભાવ રહે અકુદિન;	
કાંઈ તિક્ત આમ્મલ કટૂક ચકીર, ચી ઉપજે અતિ મન.	૪૪
મુજ અર્થ જે મુક્યા તમો, શ્રુતિ ધર્મકુલ આચાર;	
લેણાપવાદને લાજ મન, પતિ પુત્ર ને પરીવાર.	૪૫

હું તમારી ખાસે હતો, નથી વેગનો ગયો. ક્યાંહે;	
તમ પ્રેમવાચક સાંભળી, તતકાલ પ્રગટ્યો આંહે.	૪૬
તમો ધણાં વલ્લભ છે મુને, હું સલ કહું આ દીસ;	
તે માઠ અબલા માહરી, ઉપર રખે કરતાં રીસ.	૪૭
જે તમો મુજને કર્યો, છે ઉપકાર ગોપીજન;	
હું નથી સમરથ ફરી કરવા, વિચારું છું મન.	૪૮
હું અમર આયુષ્યે કરી, જો કહું પ્રતિઉપકાર;	
તો તમારા ઉપકાર સમ, નવ યાપ મેં નિરધાર.	૪૯
અહતણી શંખય સલ છેદી, માલ દુર્ગમ જાણ;	
તમો આબ્યાં મળવા મુને, અતી પ્રેમથી નિર્વોણ.	૫૦
હું એક તે તમો ધણી મધે, પામ્યું મન વિસ્તાર;	
એક તમારું મન મુજ વીરો, માટે ધન્ય તમને નાર.	૫૧
હું તમારા સદપ્રેમથી, સેવા થકી નિર્વોણ;	
નહિ ઉરણીજો યાઉ કદા, હું સલ કહું છું જાણ.	૫૨
પ્રતિ ભાગવત દશમસ્કંધ, વરણવી રાસલીલાય;	
જેમાં પ્રગટ પુરુષોત્તમ યયા, હાંતીશમો અધ્યાય.	૫૩

અધ્યાય ૬૬.

કડવું ૭૪ મું-રાગ સામેરી.

મુણી પ્રભુવચન, પ્રસન્ન થઈ ગોપી;	
વિરહતાપ ટલીયો, આનંદે ગોપી.	
જમુનાની તીરે, જ્યાં ચન્દ્ર પ્રકાશ;	
ગોપિની સંગે રમતા હરી રાસ.	૧

ઢાળ.

રસ રચિયો રસીકરંજે, સંગ મજની સુહરી;	
જેવિપરીતઆબૂપણ હતાં, યયાં શોભીત હરી સંગે કરી.	૨
ગોપાસ ફરતી ગોપિકા મધ્યે રહ્યા મોરાર;	
જુજમુલ અહી મંડલકરૂપ, છે વલ્ય કરતી નાર.	૩
એમ રાસ ઉચ્ચવ રચ્યો, રસમય પ્રેમદા પરબ્રહ્મ;	
ગોગીતણા ધન્ય હરી જોનો, કોઈ ન જાણે મર્મ.	૪

એક એક ગોપી મધ્ય મોહન, ધર્યાં રૂપ અનેક;	
કામની કંઠે કર ધરી, હરિ રમે રંગ વિશેક.	૫
દેવાંગના શુ દેવ આવ્યા, બેશી દિવ્ય વિમાન;	
શ્રીકૃષ્ણ લીલા નીરખતા, હરખથી સુણતા ગાન.	૬
નભમાંહે હુંદલીનાદ કરતા, પુષ્પવૃષ્ટી અપાર;	
જોઈ નૃત્ય કરતી અપ્સરા, ગંધર્વ ગાતા સાર.	૭
ગોપિકા ગાતી નૃત્ય કરતી, સંગ નંદકુમાર;	
વલય નૃપુર કિકણી, રવ ધૂધરી ધમકાર.	૮
મંડળી મધ્યે દેવકીસુત, શોભતા અભિરામ;	
જમ હેમ મણકાતણી ચાલા, મધ્ય મરકત રયામ.	૯
પદ ઠમકના હંદે કરી, કર લટક બેદ અપાર;	
મુખ મુસકની બગુટી ચલિત, કટિ નમિત ઊર કુચ બાર.	૧૦
મણી જડિત ભૂપણુ ઝલકતાં, ચલકતાં કુંડલ લોલ;	
કટિવસ્ત્ર ને કંચુકીખંધન, શિથિલ સ્વેદ કપોલ.	૧૧
એવી કૃષ્ણ સાથે કામિની, ગૌર રયામ શોભે સાર;	
જાણે મેઘમંડલ મધ્યમાં, અપલાતણા ચલકાર.	૧૨
માંહે ગાનરૂપી ગર્જના, સ્વેદના કણુ જલધાર;	
ધનરયામ સુંદર શોભતા, વિજળીસમ પ્રજનાર.	૧૩
એમ નૃત્ય કરતી નાયકા, હંચેસ્વરે કરે ગાન;	
માંહે હાવભાવ જણાવતી, સંભોગ સુખ મન ધ્યાન.	૧૪
શ્રીકૃષ્ણ કલાના અંશથી, કરે કલાવંત કલાય;	
જેના ગાનથી જગમાંહે, બાપી ગાન ગતી સમુદાય.	૧૫
કોઇએક સુંદરી રયામ સાથે, ગાય સ્વરના બેદ;	
ખડગ આદે યુદ્ધવે, સ્વરજાતી પંચમ વેદ.	૧૬
સ્વર પુરતા પરમેશ તેના, સ્વર વિશે નિરવાણુ;	
વળી વીંખાણે વસુદેવસુત, ધન્ય ધન્ય કેહેતા વાણુ.	૧૭
ધ્રુવ તાલથી સ્વર અલાપે, પ્રજયોપિતા ગુણવાન;	
વિખાણુ કરતાં તે તણું, તેને મોહન દેતા માન.	૧૮
પછે પુરષોત્તમ રામની શ્રુતીયે, વેણું વળડે સાર;	
કો નૃત્ય કરતી રાસમાં, શ્રમવંત ચર્ષ છે નાર.	૧૯
જઈ રઈધ વળગી કૃષ્ણને, સ્વયં કુસુમ કંકણુ હાર;	
નિજ કમલ કર સુધો તદા, કામિની રઈધ મોઝાર.	૨૦

- કેશવતણા કરજે ચંદન, લેખ સૌરભ સાર;
તે સુગંધિત બુજ હ્રદે લીડી, સુંબન કરતી નાર. ૨૧
- કોમલેક નારી નાયતી કરતી, હવી કલ ગાન;
કટિમેખલા નૂપુરધુની, પદ વિશે દેતી માન. ૨૨
- હરિ કપોલે નિજ બલસ્થળ, સ્પર્ષતી પુરલુપ્રિત;
તાપ્તુલ અર્વણુ આપતા તેને, મુખે મુખ અત્રીત. ૨૩
- તે શ્રમીત જાણી સ્પર્ષતા, પ્રેમદા સ્તન બુજ શામ;
આલિંગતા અનુસાગથી, હરિ કરે પુરણ કામ. ૨૪
- પદ્માતલો જે પ્રાણ પ્રિયે, પ્રેમદા તે પતિ પામી;
હરિ કરે અહીં કરતી તદા, એમ કુણુ કીધો કામી. ૨૫
- નિજ નારસુ ગાધવે કિંતર, મોહ પામ્યા મન;
મન નામકાનું નૃત્ય જોઇ, કહેતા હવા ધન્ય ધન્ય. ૨૬
- કિંકણી નૂપુરનાદ વળી, વાજ્રનના નાહાના જાત;
બમર ગાયક ગાન કરતા, અલાપી સ્વર સાત. ૨૭
- કેશમોથી કુસુમ પડતાં, નૃત્યતી હરિ સંગ;
કટાક્ષ કરી આલિંગતા, કરે રાસલીલા રમ. ૨૮
- થયા અર્જક અજાણ્યો, પ્રતિબિંબ દેખી પાસ;
કિંઙા કરે તે સાથ તેમ, હરિ અકલ ગત્ય અવિનાશ. ૨૯
- હરિ અંગ સંગે સુંદરીને, થયો અતિ આનંદ;
તેણે થયા ઇંદ્રી આકર્ષાં, દેહ સુદિ પામી મદ. ૩૦
- કેશબંધન શિથિલ કટીપટ, કચુકી અલંકાર;
તેને ફરી સંભાળવા, સમર્થ નથી કો નાર. ૩૧
- તે રાસલીલા નિહાળી, સુર નાર મોહી મન;
અતિ કામપીડિત કામની, છળી જોઇ જગજીવન. ૩૨
- થયા થકીત તારા ચદ્ર સ્થંભો, જોઈ અદ્ભુત રાસ;
મન મોહથી જાણ્યું નહીં, રજની થઈ પટ માસ. ૩૩
- રવિસુતા જળ સ્થંભી રહ્યું, સ્થંભો પવન આકાશ;
પાપાણુ પ્રતરી જળ વેહે, એવો જોઈ અદ્ભુત રાસ. ૩૪
- જેટલી મનની ગોપિકા, તેટલા હરિના રમ;
એમ રમ્યા આત્મારામ તેમ, કરી લીલા અનુપ. ૩૫
- કાયાવનિવ્રત વિશે સર્વે, માગિયા વર સ્વામ;
તે માટ કીધા તેટલાં તનુ, પ્રિયા પુરણ કામ. ૩૬

ક્રા મુનીરૂપા શ્રુતિરૂપા, વળી અગ્નિકુમાર;	
તે મલવા માધવને તદા, અવતરી મનમાં નાર.	૩૭
તેના મનોરથ પુરણ કસ્યા, હરિ પોતે પુરણકામ;	
નિજ છાયાંસુ ક્રીડા કરે, એમ રમ્યા આત્મારામ.	૩૮
અતી વિહારે કરી શ્રમીત તન, સુંદરી મુખનો સ્વેદ;	
નિજ પાણિપત્રે લુછતા, પ્રણ હાસ્ય કરી ગતખેદ.	૩૯
તે શ્રમતણા પરિતાપ ખોવા, વિચાર્યું મનનાથ;	
યમુના વિશે પ્રણ પધાર્યા, લેધ સુંદરી સહુ સાથ.	૪૦
ત્રિય અગ કરા સંગથી, મલિકા પામી જ્ઞાન;	
તે ઉપર શિલિમુખ ગુંજતા, જ્યમ કરે ગંધર્વગાન.	૪૧
કુચ કુમકુમે માલીકારંજિત, કરે ભ્રમર ગુંજર;	
હમગી બાલે ચાલતાં, ધ્રુમતાં લોચન સાર.	૪૨
જ્યમ મતમજવર હરતની, શું ઝીલે શીતલ વાર;	
એમ લાજ મુકી માનુની શું, કરે કૃષ્ણ વિહાર.	૪૩
ગુવતી તાંહાં જગતપતીને, છીરગતી જલગતભેદ;	
મુખમુષકની લોચનકટાક્ષે, વશ કસ્યા હરીવેદ.	૪૪
પુષ્પની વૃષ્ટી દેવ કરતા, ધરી મન ઉભંગ;	
એમ રમ્યા આત્મારામ જલમાં, યોપિતાની સંગ.	૪૫
તે વનવિશે જલરથલતણાં, રથાનક રમ્યાહરી જ્યાંહ;	
તે સુગંધિત સરવે થયાં, હસ દિશાતટની માંહે.	૪૬
એ પ્રકારે વિધુકિરણ ગોબીત, નીશા સધળીશામ;	
નિજ વચન કરવા સત્ય, ગોપીતણાં પુરણ કામ.	૪૭
શર્દંભવ માંહે કસ્યા શૃંગાર, રસ જે સાર;	
તેને આશી રચિરરજની, રમ્યા નંદકુમાર.	૪૮
તે શર્દંકરી નીશા સધલી, સુંદરીની સાથ;	
સુરતરસ રચીસુ રમ્યા, સર્વને સરખા નાથ.	૪૯
તોય કામશ્રાવ થયો નહી, સ્પરશો નહી હરી અંગ;	
અવતાર લીધો કામનો, જય કરવાનો શ્રીરંગ.	૫૦
શુકદેવ એહેવું ઉચર્યા તે, સુણીને રાજન;	
વિચાર કરીને પુછતા, સંદેહ ઉપન્યો મન.	૫૧
હરી ધર્મસ્થાપન કરે, વા અધર્મ કરો નાશ;	
ભગવાન ધંધર અવતર્યા, મુનિ માહામતી અવિનાશ.	૫૨

જે હરી વક્તાધર્મનો, વાળી તથા રક્ષણ હાર;	
ધર્મને અર્થે જન્મ તે, ક્યમ, આચરે અવિચાર.	૫૩
વિપરીત કારણ આચરે ક્યમ, પોતે પુરણકામ;	
પરનાર સંગમ કર્મસાહસ, કચું સુંદર રયામ.	૫૪
એ સદાપુરણકામ જડુવર, કચું નિદીત કર્મ;	
માટે એનો શો અભિપ્રાય છે, સંદેહ ટાળો પર્મ.	૫૫
શુકદેવ એવું સાંભળ્યું જે, નિદા કૃષ્ણ વિદ્યાર્થ;	
સામાન્ય પક્ષે કરી કેહે, મોટાતણ આચર્ય.	૫૬
સુણ રાય મોટાતણા સાહસ, નિદાળ્યો છે અધર્મ;	
વિધિ મંદ્ર ઇંદ્રને વિશ્વામિત્ર, કર્યાં નિદીત કર્મ.	૫૭
તેજસ્વીને દોષ નહી, જો કરે પાપ વિચિત્ર;	
જ્યમ સર્વ ભક્ષણ કરે, વનહિ ધાય ન અપવિત્ર.	૫૮
તો વળી ગીતા વિશે, બોલ્યું ધર્મવાચક એહ;	
જે કર્મ મોટા આચરે, જન કરે સર્વે તેહ.	૫૯
એ ખરૂં પણ મોટા કરે, જે કર્મ સાહસકાર;	
તે પ્રમાણે અન્ય પુરૂષને, પણ ન કરવું નિરધાર.	૬૦
જો વિષય ક્ષોભે આચરે, તો નારા ધાય નિદાન;	
મોટાતણી શી વાત, માહાદેવે કચું વિખપાન.	૬૧
તો સદાચારપણ જશે, તે પુરૂષવું પરમાણુ;	
આ આશંકાને ટાળવા, શુકદેવજી કેહે વાણ્ય.	૬૨
મોટાતણું તો વચન એહેવું, ન જોવું કાંઈન કાળ;	
તે ધર્મ વાચક વખાણીને, આચરવું માહારાજ.	૬૩
તો વળી કેહેશો સિદ્ધ મોટા, કરે સાહસ કર્મ;	
ક્યમ અનાચારજ આચરે, બાઈ કહું તેનો મર્મ.	૬૪
કાંઈ સકત આચરતે થકે, અહંકાર ઇચ્છા હીણ;	
અનાયાસ આવું જોગવે, પ્રારબ્ધ કરવા હીણ.	૬૫
તો અખીલ વિશ્વ મનુષ્ય, તિયંગ દેવનો જે દેવ;	
તેને પુણ્ય પાતક છે કચું, જે અખિલ આત્મા જોવ.	૬૬
જે પાવન હરિના પદકમલની, રજો રૂપ પરાગ;	
તેની સેવા કરતાં ભવનિધિ, જલ હૃતર્યા મહાભાગ.	૬૭
જે યોગ મહિમા થકી, યોગી અર્બુધ કર્મવિકાર;	
પછે સુખે રમતા મુનેશ્વર, હરી ભક્તિ આત્મ વિચાર.	૬૮

એ પ્રભુ મૌતાતણી, ધ્રુમ્બાએ ધસ્યો અવતાર;	૬૯
તે પરાત્પર પરમેશને, નવ હોય બંધ વિહાર.	
ગોપિકાને તથા તેના, પતિતણે નિરવાણ;	૭૦
સર્વનો અંતરજામીએ, બુદ્ધિનો સાક્ષી જાણ.	
બંડત રક્ષણ લીલા કરવા, ધસ્યો માનુષ દેહ;	૭૧
કો અન્ય સરખો એ નથી, નૃપ માન્ય નિઃસંદેહ.	
તો સદા પુરણકામને, ક્રીડાતણું શુ કામ;	૭૨
એવો સંદેહ ટાળવાને, વદે શુકજી આમ.	
નિજ બંડત કેરો અનુદા કરવા, ધસ્યો નરદેહ;	૭૩
કરી ક્રીડા જનને જ્ઞાન કરવા, અધિક વાધે સ્નેહ.	
વળી બહીર મુખને બંડત કરવા, કસ્યો એહ ઉપાય;	૭૪
શૃંગારરસને સાંભલીને, વિપત્તિ વૈષ્ણવ થાય.	
હરિતણુ એ કૃત જોધને, જે વિપત્તિ કરતા મૂઢ;	૭૫
તે પ્રભુ બુદ્ધિ જાણવા, પડે નર્ક કુંડે ગૂઢ.	
હવે સુણો હરિમાયા વડે, મોહત્વ ગોપીના પતી જેહ;	૭૬
અરીસ્યા હરિ તણી કરતા, હવે નહી તેહ.	
મજવાશી મનમાં માનતા, જે સ્ત્રીઓ અમપાસ;	૭૭
નિજ નાર નિકટે દેખતા, માયા કરી અવિનાશ.	
હવે બ્રામી મહુરત પાછલી, એ ધડીનું કેહેવાય;	૭૮
તે સમે સર્વે ગોપીકાને, કરી કૃષ્ણે વિદાય.	
અણુ ધ્રુમ્બાએ જાતી હવી, અસા થકી અભિરામ;	૭૯
હરિ તણી વલ્લભ ગોપીકા, જમ્બરહી નિજનિજ ધામ.	
વનમાલીયે મજવધુ સાથે, કરી ક્રીડા જેહ;	૮૦
શ્રદ્ધા ધરીને સાંભલે, આદર થકી કેહે તેહ.	
નિષ્પાપ તે જન થાય, પામે બંડિત મુખ આનંદ;	૮૧
કંઈપણી રોગ ટાળે, મળે શ્રી ગોવિંદ.	
જે પ્રગટ પરમાનેહ સેવક, શ્રીધર કૃત અભિરામ;	૮૨
એ પંચ અધ્યા દશમમાં, ભાવાર્થદીપિકા નામ.	
શ્રી ભાગવત રસગૂઢ તેમાં, કૃષ્ણચરિત્ર અપાર;	૮૩
મે મંદ બુદ્ધિયે થકી, કાંઈએક કસ્યો વિસ્તાર.	
વલણુ.	
વિસ્તાર પંચમ્યાતણે જેમાં, ક્રીડા કરી ગોવિંદે;	૮૪
કેહે દાસ ગિરીધર જે સુણેભાણે તે પામે પરમાનંદે.	

અધ્યાય ૭૦.

કડવું ૭૫ મુન્દરાગ ધનાશ્રી.

શ્રોતાજન સુણે યથ સાવધાનજી, કરે સકુબાવે કથામૃત પાનજી;
જે થકી જન્મ મરણ દુઃખ ભાયજી, માહા પાપીજન પાવન યાવજી.

૧

દાળી.

- પાપી પાવન થાય સુણતાં, શ્રી કૃષ્ણ કેરે ચરિત્ર;
ત્રયતાપ વામે સુદ્ધ પામે, મંગલકારી પવિત્ર. ૨
- એ ચરિત્રરૂપી રસાયણ, ભવતણું ઔષધ બળુ;
શુક વૈદ નીજ અનુભવ થકી, એ ઉતાયું નિરવાણુ. ૩
- કણું સાત દિન પરીક્ષિતે સેવન, ગયો ભવનો રોગ;
જે કુપથ્ય કરતા કુસંગી, નથી એ ઔષધનો ભોગ. ૪
- પરદ્રવ્ય પરસ્ત્રી પરનીંદા, પરહિસાના કરનાર;
હરિચરિત્ર રૂપી રસાયણનો, તેને નથી અધીકાર. ૫
- જે રાસલીલા કરી હરિયે, છલ્યો મનમથ સુર;
યશ પ્રવત્યો ત્રૈલોકમાં, શૃંગારરસ અંકુર. ૬
- હવે શ્રોતાજન સુણે ચિત્ત ધરી, એક સમે ગોપી ગોપ;
યાત્રા કરવા અંબિકાની, સભ્યા શકટ અનોપ. ૭
- નંદ જસોમતી આહ સર્વે, મળતણું આહીર;
અંબિકા વનમે આવિયાં, સરસ્વતી કેરી તીર. ૮
- ત્યાં સરસ્વતીમાં રનાન કરીને, આખ્યાં દાન અપાર;
શિવ સહિત અંબા પૂજ્યાં, અરખ્યા સકલ ઉપચાર. ૯
- ધેતુ કનક અંબરતણા, કચ્યાં દાન વિધિયે સાર;
મિષ્ટાંન ભોજન વિપ્રને, દક્ષણા સહિત વિચાર. ૧૦
- રજની વિશે સર્વે રહ્યા, સરસ્વતી તીર નિવાસ;
તે દિવસ તીરધને વિશે, સર્વે કચ્યો ઉપવાસ. ૧૧
- ત્યાં નીંદ્રાવશ સર્વે થયા, રજની વિશે વન માંહે;
એક માહા ભયંકર ભુજંગમ, આબ્યો અચાનક ત્યાંહે. ૧૨
- તે અજગરે આવી ગદ્યા, નંદજીને તેણીવાર;
ધણું અકલાયા અહી ઉદરમાં, મુખથી કરે પોહાર. ૧૩
- હે કૃષ્ણ હે કૃષ્ણ માહાબલી, મુજ મરણુ આબ્યું આજ;
આ અજગરે મુજને ગદ્યો, તે મુકાવો મહારાજ. ૧૪

અમે શરણ પામ્યા તમારૂં, કરો સાહે સુદરશ્યામ;	
આઈદ સુણીને, હઠિયા, સહુ ગોપ તેણે દામ.	૧૫
બસતે ઉમાડે મારિયો, સર્પને ગોપકુમાર;	
તોય નંદને યુઠ્યા નહી, વતિયો હાહાકાર.	૧૬
પ્રભુએ પછે પદ સ્પર્શ્યો, અહીં તણે અંગ અનૂપ;	
ત્યારે સર્પનો દેહે તજીને, થયો વિદાધરનું રૂપ.	૧૭
ધરી કનકમાલા કંઠમાં, દેહે દિશ્તમાન પ્રકાશ;	
નમસ્કાર કરી સનમુખ રહ્યો, ત્યારે બોલ્યા શ્રી અવિનાશ.	૧૮
તું કોણુ છે બાપ દીવ્ય રૂપે, અમ થયો તો સર્પ;	
હરિનાં વચન સુણી બોલિયો, પછી વિદાધર તજી દર્પ.	૧૯
હે નાથ હું હતો વિદાધર, મારું સુદર્શન એવું નામ;	
અભિમાનથી ઉન્મત થઇને, ફરૂં દામોદામ.	૨૦
એક સમે ફરતો આવિયો, મુનિ અંગીરાની પાસ;	
તેનું રૂપ કદરજ જોઇને, મેં ધણું પ્રાપ્તું દાસ્ય.	૨૧
તે સુણી મુનીને ક્રોધ પ્રગટ્યો, દીધો મુજને સાપ;	
તુને રૂપનું અભિમાન છે, અજગર થજે મતિ પાપ.	૨૨
એવું સુણી હું કંપ્યો તદા, ધણું રતબ્યા ત્યાં મુનિ જન;	
ત્યારે દયા કરી દિજ બોલિયા, મુજ સાથ મધુર વચન.	૨૩
તું સર્પ યે સરસ્વતિ તીરે, રહીશ કોઇએક દિન;	
ત્યારે દેવી યાત્રા મીશે, ત્યાં આવશે શ્રી બગવન.	૨૪
તે પ્રભુના પદ સ્પર્શ્યો, ઉદ્ધાર થાશે ત્યાંહે;	
તે સત્ય કરવા મુનિવચન, હરિ મળ્યા મુજને આંહે.	૨૫
હું પતિતકેય અંધ છોડ્યા, થયો પાવન આજ;	
બવસાગર બીના જનતણું, તમે શરણુ છે માહારાજ.	૨૬
હે માહા યોગી મયા કરજો, હું તમારો દાસ;	
ધન્યરતણુ ધન્યર હરી, આપજો ચરણુ નિવાસ.	૨૭
હું છુટીયો જાલ દંડથી, તવ દર્શને માહારાજ;	
અહો કૃણુ કરણા કરી મુજને, કયો પાવન આજ.	૨૮
તવ નામ જપતા માત્રમા, થાય શુદ્ધ હૃદયીય ગ્રામ;	
તે શું કેહેવું તેની ગતિમાં, પદસ્પર્શો પૂરણુકામ.	૨૯
અમ કહી પ્રદક્ષણા કરી, ફરી નમ્યો તેણીવાર;	
પછે આદ્યા લેઇ નિજલોકમાં, ગયો સુદર્શન નિરધાર.	૩૦

એમ નંદને સુકાવીયા, અજગર થકી ગોવિંદ;
 જોજોકાર હવે તાંહાં, સહુ પામીયાં આનંદ. ૩૧
 એવી ઇશ્વરતા જોઇ કૃષ્ણની, પામીયા મન આશ્ચર્ય;
 સહુ ગોપ કેહેતા પરસ્પર, ભાઇ એનું અદ્ભુત વીર્ય. ૩૨
 પછે પૂરણ યાત્રા કરી ગોપ, ચક્રે જોયાં ત્યાંહે;
 હરિનાં ચરિત્ર વીખાણુતા, સહુ આવીયા વ્રજમાંહે. ૩૩
 વલણ.

વ્રજમાં આવ્યાં ગોપ ગોપી, યાત્રા કરી તે કાલરે;
 દિનદિન સુખ પામે ધણું, જોતા રક્ષક શ્રી ગોપાલરે. ૩૪

અધ્યાય ૭૧.

કંઠવું ૭૬ મું-રાગ વસંત.

એક સમે આવી ઝાતુ, વસંતની પુનમ અતી સુખરાસ;
 તે રજની શોભે છે, સુંદર પુરણ ચંદ્રપ્રકાશ. ૧
 ત્યારે હરી હલધરની સાથે, મળી ત્યાં અનેક ગોપીજન;
 તે કાલી મદન વનમાં આવ્યાં, રાસ રમવાનું મન. ૨
 હલધરને હરી તે વન મધે, વ્રજનારીસુ રમતા;
 મધુરે કંઠે ગાતા મોહન, ભામની સંગે ભમતા. ૩
 ત્રિવિધિ પવન ત્યાં ચાલે રમીકર, માલતી કમલ સુગંધ;
 મકરંદ લેવા ખટપટ ગુંજે, ઉપજે મદન સમંધ. ૪
 સાથે સ્વરાપૂરીને ગાતા, બલમોહન જે વીર;
 તે સુણી વનિતા ધધ છે વિહંગ, નવ રહી સુદ શરીર. ૫
 શિયિલ થયાં કટિવસ્ત્ર નજણે, પ્રેમ વિવસ થઈ મમ;
 કેશ માંહેથી કુસુમ વેરાતાં, ગાન વિશે ચિત્ત ભમ. ૬
 એમ ઇચ્છાચારી ગાનજ કરતા, જ્યમ કો મદિરામત;
 તે સંગે રમતા જે બાંધવ, સંગે શામા સમસ્ત. ૭
 એમ આનંદ મમ તે ઉચ્છવ મધે, થઈ રહ્યો છે ચેઈકાર;
 તેણે સમે એક અસુર શંખચુડ, આવ્યો તે વનમોઝાર. ૮
 તે કુબેર કેરા અનુચર છે સહુ, વિશ્વમાંહે વિક્ષાત;
 તાંહા આવ્યો અચાનક રાક્ષસ, તેણે કીધો માહા ઉત્પાત. ૯
 તે ગોપિયો કેર હરણુ કરીને, ચાલ્યો શંકારહીત;
 ઉત્તર પંથે અસુર પલાયો, ના ગણી કોહોની બીત. ૧૦

- તે અબલા સહુ આર્કદ કરતી, ધરતી રોક અપાર; ૧૧
 હે રામકૃષ્ણ કદૈ સાહેબમારી, વાહારે ધાબ્યો મોરાર.
 એવો અનરથ જોઇને વળતા, ધાયા બન્યો વીર; ૧૨
 નવ બીદિશો તમે બાલા સરવે, એમ કહી આપી ધીર.
 બ્યારે ગુણકે દીઠા રામકૃષ્ણને, ક્રોધે ક્રતાંત સમાન; ૧૩
 ત્યારે ગોપિજનને મુકી વલતો, નાઠો અસુર અઘાન.
 મરણતણી ચીંતા મન પ્રગટી, મુખડે શ્વાસ ન માય; ૧૪
 બલ ભાગ્ય બલવંતને દેખી, ત્યાંથી દૂર પલાય.
 ત્યારે રામાનું રક્ષણ કરવા, મુક્યા હલધરને તે ઠામ; ૧૫
 પછે અસુરની પુંઠવ એકલા ધાયા, પોતે સુદરશ્યામ.
 જે જે દિશાયે અસુર જાવ, ત્યાં પુંઠલ શ્રી અવિનાશ; ૧૬
 મન જાણ્યુ હવે મૃત્યુ આજીવું, મુકી જીવ્યાની આશ.
 પછે દૂર પંથ જઈ માચ્યો, અસુરનું મસ્તક છેદન કીધું; ૧૭
 તે શીરમાંથી સુગમણી કાઢ્યો, અદ્ભુત કારજ કીધું.
 સર્વે જીવતી જોતાં, હરિએ લીધો મણી દીપમાન; ૧૮
 તે મણી હલધરજીને આપ્યો, પોતે શ્રી ભગવાન.
 એ વિધી શંખમુડને હણિયો, મણી લીધો માદામ્નાગ; ૧૯
 ધન્ય ધન્ય સહુ દેવજ કેહેતા, મન ઉપન્યો અનુરાગ.
 પછે સુખે રમ્યા તે રજની મધે, મજ વનિતાની સંગ; ૨૦
 એમ રાસલીલા પંચાયતી કીધી, વસંતઋતુની ઉમંગ.
 ત્યારે અરુણોદય વેલા વિકૃલજ, તેડી સર્વે સાથ; ૨૧
 હલધર સહીત પધર્યા મજમાં, પોતે શ્રી મજનાથ.
 એવી લીલા અદ્ભુત અવબેલાની, શ્રવણે મંગલકારી; ૨૨
 આશ્રીત જન અવિચલ પદ પામે, વામે ભવદુઃખ બારી.

વલણુ.

- ભવદુઃખ વામે સુકલ પામે, પાપી યાય પવિત્રરે; ૨૩
 હવે દામોદર થયા દશ વરસના, કરતા વિવિધ ચરિત્રરે.

અધ્યાય ૭૨.

કડવું ૭૭ સું-સોરઠો.

- નિલ નિલ રતિ રસ રંગ, રજની અતિ આનંદમે; ૧
 ગિરિવરધારી સંગ, રમતી મજની નાપિકા.

ગરીકંદરમે ધરણીધર જ્યારે, વેલુનાદ મુણાવેલ; સુણું ૧૭
 વનમાં ઘરતી સુરજી તતક્ષણ, હરિની પાસે આવે. સુણું ૧૮
 વળી વેલુ સુણી વૃક્ષવેલી વિક્ષીત, કુસુમ તથા ક્ષળ બારેલ; સુણું ૧૯
 જે પોતામાં પરમેશ્વર છે, તેને પ્રગટ દેખે છે આહાર. સુણું ૨૦
 પ્રભુને પ્રણામ કરતાં પાદપ, નમતા શાખા બારેલ; સુણું ૨૧
 પ્રેમે પ્રવૃત્તિત દેહ થયા તે, વરસંતા મધુ ધારે. સુણું ૨૨
 કેસર તિલક કંઠે વનમાલા, વૃક્ષસી મંજરી મેહેકેલ; સુણું ૨૩
 તે મુગંધ લોભે ખટપદ ગુંજે, મકરંદ લેતા મેહેકે. સુણું ૨૪
 મધુરે મધુરે કંઠે મધુકર, કરતા કીરતી ગાનલ; સુણું ૨૫
 તે સુંદર શિલિમુખ શબ્દ મનોહર, સુણુતા શ્રીમગવાન. સુણું ૨૬
 જ્યારે અધરવિશે હરીબંશી ધરે, ત્યારે હંસનેથાય હુલસલ; સુણું ૨૭
 તે વેલુગીત મધુર સુણવાને, પક્ષી આવે છે પાસ. સુણું ૨૮
 ગોવરધન ગીરિ શીખર ઉપર, હરીહલધર દરતા હાસ્યલ; સુણું ૨૯
 મુક્તાફલના તોરા મુગટપર, અધકે તેજ પ્રકાશ. સુણું ૩૦
 વેલુનાદ વિશે નટવર સ્વર, પુરે પુષ્પસ્થોકલ; સુણું ૩૧
 મંજની દેવી સાંભલજે, શ્રીકૃષ્ણ સદાગત રોક. સુણું ૩૨
 ત્યારે મોઢાની મરજાદ ગણીધન, ગાળંતો અતી મંદલ; સુણું ૩૩
 મોરલી સ્વરમાં મધુર મલે, સુર વરશે કુસુમાન્દ. સુણું ૩૪
 આગલ પાછલ જ્યાં હરી હોડે, પુંઠલ પરજન્ય ફરતોલ; સુણું ૩૫
 દીનબંધુની ઉપર અંબુદ, છત્રની હાયા કરતો. સુણું ૩૬
 સાંભલરે સતી માત જસોદા, એ ત્રિકમ તાહારો તંત્રલ; સુણું ૩૭
 જ્યારે અધરબિંબની ઉપર ધરતો, મોરલી શબ્દ સર્ધન. સુણું ૩૮
 ગોપકુંવરનું ગાન સુણી શીખ્યા, પંડિત સ્વરના મેદલ; સુણું ૩૯
 ઇંદ્ર સદાશિવ બ્રહ્મા આદે, સુરમુની મોહાવેદ. સુણું ૪૦
 કોટ નમાવી ચિત્ત કરાવી, વિચારતા સ્વર મર્મલ; સુણું ૪૧
 તોય ભેદ ન જાણે અમરજન, એ ભુલ્યા પોતાનો ધર્મ. સુણું ૪૨
 જે પદકંઠ કુલશ અંકુશ ધ્વજ, ગજગતિ ચાલે શરતાલ; સુણું ૪૩
 જે પદ પશુપુર પીડિત પાવન, પૃથ્વીની પીડા હરતા. સુણું ૪૪
 હાસ્ય વિલોકન હરીનું જોતાં, મોહો પામ્યા મન માંહેલ; સુણું ૪૫
 કેસ વસનકેરી સુધ ભુલ્યા, મોરલી સુણતાં સાંહે. સુણું ૪૬
 દામ સમે મણીમાલા ઝાલી, ગોવિંદ ગાયો ગણુતાલ; સુણું ૪૭
 વૃક્ષસી કેસ હાર હ્રદે ગંધ લેવા, ભમર ગણુ ભણુતા. સુણું ૪૮

વળી વલ્લભ સેવક સ્વધ વિશે, આરોપો એકજ પાણીલ;
 એક ચરણ ઉભા રહી, વેણું વળડે પુરપુરાણી. સુણું ૩૩
 જે કૃષ્ણસાર મૃગ મૃગી સંધાયે, કૃષ્ણ સમીપે યાતાંલ;
 તે ગાનસુણીને ગતિ મતિ જડ થઈ, પાછાં ફરી નવે જાતી. સુણું ૩૪
 ગોપીની પેરે ગૃહની, આશા સુકીને ઉભી પાસલ;
 ગુણસાગર જોષિદ તજીને, નવ કરે બીજી આશા. સુણું ૩૫
 હે પુણ્યવતી સુણુ માત જસોદા, નંદકુંવર સુત તારોલ;
 નિજજનને લીલા સુખદાતા, જીવનપ્રાણ અમારો. સુણું ૩૬
 મુચકંદ કેરી માલા કંઠે, સુંદરસ્થામ શરીરલ;
 જોધન ગોપ શીશુમાં શોભે, જમુના કેરી તીર. સુણું ૩૭
 શીતળ મંદ પવન કરે સેવા, પ્રભુની પુઠલ જતોલ;
 મલયાયલનો ચંદન સુરભ, લેષ હરિ અંગે વાતો. સુણું ૩૮
 બંદીજન જે દેવતણા, ગણ ગંધર્વ કિનર નામલ;
 તે ગીત વાદ્ય બધી પૂજા લઈને, સેવે સુંદર સ્થામ. સુણું ૩૯
 હવે આવતા અચ્યુતને દેખી, વરણન કરતી નારીલ;
 જે પધારે સખી મળનો વલ્લભ, ઘેર આવે ગીરિધારી. સુણું ૪૦
 એણે ગીરિજોવર્ધન ધરીને રાખ્યા, આપણુ સહુ મનવાશીલ;
 જેના પદ બ્રહ્માઢીક સેવે, લક્ષ્મી ચરણની ઘસી. સુણું ૪૧
 સારંગકલે સ્થામસુંદર સંગ, સુરભી સમુદ વિચિત્રલ;
 વેણું વળડતા મનમાં આવે, કીર્તિ પુણ્ય પવિત્ર. સુણું ૪૨
 શ્રમ પામ્યા પણ શોભા જોતા, લોચને આનંદ કરતાલ;
 ગો પદ રજ પુસર કચમાલા, તાપ ત્રિયાનો હરતા. સુણું ૪૩
 મિત્ર મનોરથ પુર્ણ કરતા, એ વિષ આવે આજલ;
 દેવકી ઉદર આકાશ પ્રગટયો, અદ્ભુત એ રૂઝ રાજ. સુણું ૪૪
 મદભર ધુમીત લોચનથી, નિજ જનને દેતા માનલ;
 હાસ્ય સહીત સુખ જદુપતી ચાલે, મત્ત મતંગ સમાન. સુણું ૪૫
 સાયંકાળે શ્રી હરિ આવે, જણે ઉદયો ચંદલ;
 આપણનો દિન તાપ સમાવે, અપે સુખ આનંદ. સુણું ૪૬
 એણી પેરે મનવધૂ સર્વે, શ્રીપતીના ગુણ ગાતીલ;
 દિવસ નીગમતી એ અવલંબે, પુણ્યવતી મદમાતી. સુણું ૪૭
 શ્રી ભાગવતમાં દશમ સ્કંધે, જોપી પ્રેમ મહિમાવલ;
 જુગલ ગીત ગાયું જે મધે, પાંત્રીસમો અધ્યાય. સુણું ૪૮

અધ્યાય ૭૩.

કંઠવું ૭૮ સુ-રાગં ધનાત્રી.

- એમ મજવાશીને આનંદ આપતા, દિનદિન શ્રી ગોપાલજી;
સંકટ સર્વ નિવારણ કરતા, એવા દીન દયાલજી. ૧
- શ્રી મંદાવનમાં રમતા વિઠ્ઠલ, મજવનિતાની સાથજી;
રૂપશિરોમણી શ્રી રાધાજી, રસિક મુગટમણી નાથજી. ૨
- શિશિર હિમંત વસંત ગ્રીષ્મ વર્ષા, વૃષો શરદ ઋતુ જેવીજી;
જે ઋતુમાં જેવી ઘટે લીલા, ત્રિકમ કરતા તેવીજી. ૩
- શ્રી રાધાકૃષ્ણ વિલાસ વિપુલ, સુખ કુંજ સદન સુખ કેલીજી;
લલિતા વિશાખા ચંદ્રાવલી આદે, સેવતી મુધક સાહેલીજી. ૪
- કોઇ સમે વિરહ વિયોગ જણાવે, પ્રેમ વૃદ્ધિ નિરમાનજી;
કો સમે માતુની માન કરે સારે, મનાવતા ભગવાનજી. ૫
- એમ નીત નવી લીલા કુંજ મેહેલમે, નવલ કિશોર કિશોરીજી;
શૃંગાર રસના સાગર મધે, જીતે રસીક વર જોરીજી. ૬
- મજ ચોરાશી દેશજી કહીયે, વિમલ ભૂમિ વિસ્તારજી;
તે મધે દેશવ કીકાના, સ્થાનક પુનીત અપારજી. ૭
- અખંડધામ શ્રી મંદાવન છે, ગોકુલલીલા જાણીજી;
શ્રી ગોવરધન ગિરી મુગટમણી, શ્રી જમુનાજી માહારાણીજી. ૮
- જ્યાં સદા નિરંતર વૃક્ષ ફલફલ, લલિત વિહંગ સુવેલીજી;
અખંડ વિહાર પ્રિયા પ્રીતમરસ, કુંજ અગોચર કેલીજી. ૯
- શ્રી રાધાકૃષ્ણ વિલાસ વિમલ, જશ વિસ્તર્યો ચૌદસોકજી;
જે શ્રવણ મંગલ હ્રદે સુખદતા, કલીમલશ મન વિશોકજી. ૧૦
- શ્રી જયદેવ કવીયે કાધુ, ગીત ગોવિંદ પ્રકાશજી;
પદ્મપુરાણની આદે ગાયો, રાધાકૃષ્ણ વિલાસજી. ૧૧
- અનેક કવિજન કાવ્ય કરીને, રસ અલંકારે ગાતાજી;
હંદ પ્રખંધ ગીત ગાયારસ, કરી મન તૃપ્તિ ન યાતાજી. ૧૨
- નવરસમય મોહનની મુર્તિ, મનોહર મંગળકારીજી;
મંદા વીપિન વિલાસ અગોચર, નવ લહે અણુઅધીકારીજી. ૧૩
- નિરમલ મનમાં શુદ્ધ પ્રેમથી, જાણે વૈષ્ણવ જનજી;
આસુરીને અધીકાર નથી, જે ખલ ધૂર્નીક પૈશુનજી. ૧૪

- પરધન પરનીંદા પરનારી, તે યકી નીરમલ મનહ; ૧૫
 શ્રી હરીને સરવત્ર જીવે તે, સાચો વૈષ્ણવ જનહ.
 જીતલ જન્મ ધરયા જગદીશે, કરવા જન ઉદ્ધારહ; ૧૬
 લીલા કરી અલૌકીક અદ્ભુત, એવા નંદકુમારહ.
 તે લીલા ગાતાં સુણતાં જન, યામે પદ અભિરામહ; ૧૭
 ત્રિવિધી તાપ પાપ દુખ વામે, મન યાચે નિષ્કામહ.
 સંદેહ રહીત સ્વતંત્ર સેવે, હરીનાં વિશદ ચરિત્રહ; ૧૮
 પ્રેમભક્તિ આપે પુરષોત્તમ, તનમન યાય પવિત્રહ.
 અશંત દેહે ઇંદ્રી કલીજીગમાં, નવ સાધે જપતપ જોગહ; ૧૯
 હરીગુણ નામ શ્રવણ કીર્તનથી, જાય સકલ ભવરોગહ.
 જન્મ યાય અમરજન અમૃતપાને, સુરમણીથી શ્રીમંતહ; ૨૦
 કલ્પવૃક્ષ ને કામધેનુ આપે, ઇચ્છિત કામ અર્નતહ.
 એમ હરીલીલા ગુણ શ્રવણ કીર્તને, ઇચ્છિત ફલને પામેહ; ૨૧
 દયા કરે દામોદર તે પર, જન્મ મરણ દુઃખ વામેહ.
 જીવો, વાલ્મીકિ અજમેલ ગણીકા, ગજકપિવર શ્વપચ કિરાતહ; ૨૨
 પાવન યમાં પ્રજુ નામ પ્રતાપે, વિશ્વમાંહે વિક્ષાતહ.
 તે માટે જન આલસ સુકી, હરધરી શ્રદ્ધા પ્રેમહ; ૨૩
 હરિગુણ ગાજ્યો સુણજ્યો કેહેજો, યારો મંગલ ક્ષેમહ.
 મનુષ્યદેહ ધારી નવ જાણ્યા, જેણે શ્રીભગવાનહ; ૨૪
 પશુ જેવા તે પ્રાણી ગણવા, જઘપી ઇંદ્ર સમાનહ.
 ધિક ચતુરાઈ ધિક વિદ્યા, ધન બુદ્ધિ રૂપ અધિકારહ; ૨૫
 કીર્તિ તેજ બલ માતપિતા, ધીક ક્રિયા કર્મ આચારહ.
 જન્મ ધરી જેણે હરિ નવ ભણ્યા, જીત દયા નવ આણીહ; ૨૬
 તે જન શુકર શ્વાન સરિખા, પ્રેત પશુવત્ પ્રાણીહ.
 ધન્ય જન્મ કુલ માતપિતાને, જે સુત વૈષ્ણવ જનહ; ૨૭
 હરિના ચરણ કમલમાં જેનું, મધુકરવત્ છે મનહ.
 કામિનું મનકામિનીમાં જોમ, લોભીનું ધન માંહેહ; ૨૮
 એમ હરિજનનું મન હરિને, સુકી ક્ષણ નવ જાયે ક્યાહેહ.
 તે માટે સતસંગ વીશે રહી, ગાજ્યો હરિગુણ ગીતહ; ૨૯
 તનધન ત્રિપસુત સપના સરખું, અંતે સર્વ અનીત્યહ.
 એવું મન જાણીને ગાયા, હરિના ગુણ પાવનહ; ૩૦
 વિષય માહેથી વૃત્તિ કાઢવા, નિર્મલ કરવા મનહ.

અપાર ગુણ શ્રી કૃષ્ણતણા, તેના પાર કાણે નવ યાપણ;	૩૧
વેદ વિધીભવ સરસ્વતી આદે, શેષ સહસ્ર મુખ ગાયણ.	
જેમ અપાર જળ સીધું, કાણે પૂરણ નવ પીવાયણ;	૩૨
એક મંત્રુ જળથી તૃપા વિરામે, પક્ષી સુખીયો થાયણ.	
પતીતપાવન જોવિદના ગુણ, ગાયા મતી અનુસારણ;	૩૩
સંસ્કૃત કેરો અર્થ લેઈ કચ્છો, પ્રાકૃત પદ વિસ્તારણ.	
કવિતા કેરી રીત્ય ન જાણું, આત્રા રસ અલંકારણ;	૩૪
અધિકતુન્ય લઘુ દિર્ઘ વરણપદ, છંદ પ્રબંધ વિચારણ.	
જ્યમ ત્યમ કરી ગાયા હરિના, ગુણ મન વાણીથી સોવણ;	૩૫
મોહોદા કવિજન પંડિત વૈષ્ણવ, દોષ ન દેશો કોયણ.	
સતયુગ ધ્યાન યજ્ઞ ત્રેહેતામાં, દ્વાપર સેવા જાણણ;	૩૬
કલિમાં તે પદ હરી છીર્તનથી, પામે જન નિરવાણણ.	
ભક્તિવિના મન શુદ્ધ ન થાયે, અન્ય કર્મ આરંભણ;	૩૭
ખીજે જે ઉપદેશ કરે તે, જાણો સરવે દંભણ.	
શુદ્ધ યાચ મનભક્તી કરતાં, કલ્મસ સરવે જાપણ;	૩૮
પછે આત્મતત્ત્વ શ્રી કૃપા છે, તેહેનો અનુભવ યાપણ.	
એહેવું મન જાણીને ગાયુ, પાવન કૃષ્ણ ચરિત્રણ;	૩૯
જે ગાશે સુણશે પ્રેમયજ્ઞી તે, પ્રાણી યાચ પવિત્રણ.	
એ ગોકુલલીલા મધે અધ્યા, ત્રોહોતેર ગુણ જગદીશણ;	૪૦
ચોપાધ ત્રણ સહસ્રની ઉપર, પુરણ પીસ્તાલીશણ.	
હવે મથુરા લીલા કેરો આગલ, કેહેવાશે વિસ્તારણ;	૪૧
એ વૈષ્ણવ જનને વિનોદકારી, મન કરવાનો ઠારણ.	
શ્રી પુરુષોત્તમની પરમ કૃપાએ, કીધુ એ આખ્યાનણ;	૪૨
નિમીત્ત માત્રજન ગીરિધર કાઢાવે, કરતા શ્રીભગવાનણ.	

વર્ણણ.

કરતા શ્રી ભગવાન કરે છે, નિમિત્ત માત્ર શીરપર ધરી;	
કરજોડીને કેહે દાસ ગીરિધર, ચોતાજન જોલો શ્રીહરી.	૪૩

ગોકુલલીલા સંપૂર્ણ.

વહત્ કાવ્ય દોહન.

ગ્રંથ ચોથો.

[વિભાગ બીજો.]

વલ્લભ ભટ.

ધનુષધારીનું વર્ણન.

રાગ લલિત-તાલ રૂપક.

- મૈયા ધનુષધારીનું ધ્યાન ધરોજો, જેનું ધ્યાન ધરે બહાપજો; ૧
મૈયા સરપતી કહે સેવા કરોજો, જેને સેવે છે વિષ્ણુ સદાયજો. ધ૦ ૧
મૈયા ધનુષધારીએ ધારિયાંજો, કીધા શક્ય સંધાયે રનેહજો; ૨
મૈયા કારજ સકળ સમારિયાંજો, ધારી દુઃખ ન પામ્યા દેહજો. ધ૦ ૨
મૈયા સ્તુતિ પુરાણે સાંભળીજો, વળી વાણી વીખાણે વેદજો; ૩
મૈયા કાણે ન અકળ કળા કલીજો, આધ્યાત્મ અભેદ અછેદજો. ધ૦ ૩
મૈયા તત્વનું તત્વ એથી નથીજો, નથી એથી સંસારનું સારજો; ૪
મૈયા યોગ યોગેંદ્ર કહે કથીજો, આર્ધઆઘ અધમ ઉદારજો. ધ૦ ૪
મૈયા પરતો પરલક્ષ પૃથ્વી તળેજો, જેહો પૂરણ પ્રબળ પ્રતાપજો; ૫
મૈયા ઘરણુ દેસ દલો બળેજો, તે તો જૂગ સચરાચર છાપજો. ધ૦ ૫

- મૈયા એક સમે થઈ બસેજો, મુખ કહે પ્રહાંડપુરાણો; ૫૦ ૬
 મૈયા શીલપણે શ્રવણે સુણેજો, શ્રોતા નારદ ચતુરસુભણો. ૫૦ ૭
 મૈયા ભગવતી માહાતમ આવિયુંજો, મહાધનૂપધારીતું માહાતમજો; ૫૦ ૮
 મૈયા નારદને મન ભાવિયુંજો, કહો ધનૂપધારી તે કથમજો. ૫૦ ૯
 મૈયા નામ સુણતાં ઝપી નારદજો, મુની મન રહ્યા મૂઝાઈજો; ૫૦ ૧૦
 મૈયા શું સગણ લખ્યું સારદજો, સેણે ધાણું ધનૂપ તે આપજો. ૫૦ ૧૧
 મૈયા આંહા તે લાહાં ભવાનિયેજો, અંગ આયુદ્ધને આસનજો; ૫૦ ૧૨
 મૈયા એ કોય વાત ન વાંનીએજો, વિના પૂછે ન માને મનજો. ૫૦ ૧૩
 મૈયા પ્રભપતી પ્રત્યે પૂછિયુંજો, મુની નારદ કહે કહો સત્યજો; ૫૦ ૧૪
 મૈયા તે તો સ્વરૂપ કહો કિયુંજો, એની આઘે તે કેમ ઉત્પત્યજો. ૫૦ ૧૫
 મૈયા અવર ભવાની અનેકછેજો, વિના આયુધ કોન ન જણાયજો; ૫૦ ૧૬
 મૈયા તેમાં એ અધિક વિરોધ છે જો, જે આયુધથી જોળખાયજો. ૫૦ ૧૭
 મૈયા એ અચરજ મન ઉપન્યુંજો, મુને કહો કરી કરણાયજો; ૫૦ ૧૮
 મૈયા કોણ વર્ણ તે સ્વરૂપનુજો, અંગ ગૌર પીત અરણાયજો. ૫૦ ૧૯
 મૈયા ધનૂપ ધરીને માએ શું કહ્યુંજો, કહોને કહોને કયા ઉપકારજો; ૫૦ ૨૦
 મૈયા કહો સંકટ કોતું હણ્યુંજો, કહોને કહોને ઉતારયા પારજો. ૫૦ ૨૧
 મૈયા લાજે વિધાતા તે સમેજો, કહે નારદને ધન્ય ધન્યજો; ૫૦ ૨૨
 એ રસ મૂળને ધણો ગમેજો, એથી તત્ત્વ નથી કંઈ અન્યજો. ૫૦ ૨૩
 સ્વચ્છ મને શ્રવણે ધરોજો, કહું ધનુષ ધરખાતું કારણજો; ૫૦ ૨૪
 પરમેશ્વરી પરતો ખરોજો, તણ લોક તણ તારણજો. ૫૦ ૨૫
 ધારી ધનુષ ધર્મ રાખિયોજો, આઈ આઘ્યાં અમરની ઝોટીજો; ૫૦ ૨૬
 સ્મૃત્ય પુરાણે સાંભળ્યુંજો, તુર્ત તારયા તે તેનીસ કોટીજો. ૫૦ ૨૭
 ઇંદ્ર ઇંદ્રાસન તો મલ્યોજો, સર્વ સૃષ્ટીને થઈ સનમૂખજો; ૫૦ ૨૮
 દેવનો દહાડો તો વધ્યોજો, મંઝાયાએ ધાણું ધનૂખજો. ૫૦ ૨૯
 પ્રહા કહે કહું બધેજો, સત સાંભળિયે સર્વયાએજો; ૫૦ ૩૦
 વક્તાને રસતો વધેજો, ભય મળે ચોગ્ય યથાયજો. ૫૦ ૩૧
 શ્રીપૂર નગ્ર સોહામણું જો, શશી સૂર્ય સમો ઉગ્મસ જો; ૫૦ ૩૨
 સુરમુની સકલ સોહામણુજો, આઘ કાલ્યાણીનો વાસજો. ૫૦ ૩૩
 અષ્ટભુજ એપે ધણું જો, ધણાં આઠે આયુદ્ધ જો; ૫૦ ૩૪
 મહાતેજ માતાજીતણુંજો, ધણાં દેસ હણ્યાં તે રણયુદ્ધજો. ૫૦ ૩૫
 ખડ્ગ ખખ્ખર આંધે ધણાંજો, ગુપ્તિ પદ્મ ગદા રંખ ચક્રજો; ૫૦ ૩૬
 મુરાજી કસવર આવડ્યાંજો, કટી બાણુ ધનુષ્ય છે વક્રજો. ૫૦ ૩૭

સદા સુધા સુખમાં પીએજો, કરે મહિપ અભનું આસનજો;	
કુટ દળ્યો તે દેવિએજો, કરી સિંધતાલું વાહનજો.	ધ૦ ૨૨
તે કાલાયનીએ તંત્રીએ, કીધાં તણુ સ્વરૂપ પ્રગટજો;	
માયે વિચારીને મંત્રીએ, રમ્યાં રૂપ અનૂપ નિપટજો.	ધ૦ ૨૩
સ્વેતા રક્તા પીતા કચ્છાંજો, જેનું પ્રબળ બળ પ્રાક્રમજો;	
ત્રણે મહીને તપ આચર્યાંજો, કીધાં આપણું આશ્રમજો.	ધ૦ ૨૪
સ્વેતા સ્વેતગિરીયે રહ્યાંજો, ગંધમાદને રક્તાયજો;	
મેરૂ શિખર પીતા રહીજો, જેના યશ જકત વકતાયજો.	ધ૦ ૨૫
એવે અસુર તે કાળમાંજો, હુવો મહાબળિયો બલવાનજો;	
પગઠ્યો પડપાતાળમાંજો, જેહ ભંડાસુર અભિધાનજો.	ધ૦ ૨૬
અતણી બળ આદે થકેજો, જન્મ જેવો તે જનમે બાળજો;	
દેશ હમે વધ નાહકેજો, જનહવને માહાજંગમજો.	ધ૦ ૨૭
જાતે જણુ થયો જેટલેજો, કીધી સકળ સૂધ્ય સંભાલજો;	
પાપી પલ્યો પગ કટલેજો, પેહેલું બીલું તે પડ પાતાળજો.	ધ૦ ૨૮
પાતાળ કીતીને વિચાર્યુંજો, મેં તો એતો કીધો વસ્યવર્તજો;	
લેવા મૃત્યુ લોક ધારિયુંજો, આવ્યો અવની ઉપર તે તર્તજો.	ધ૦ ૨૯
સૈન્ય સજ્યું માયામધજો, સંગ સખટ ન પારાવારજો;	
હય ગજ રથ દળમા કંપજો, ચાલ્યો અવની ચક્રમોઝારજો.	ધ૦ ૩૦
આદે ઉત્તર છતી કરીજો, પછે પૂરવ કીધાં પ્રયાણજો;	
દક્ષણ પશ્ચિમમાં ફરીજો, કીતી જગત વજ્રાવ્યાં નીશાણજો.	ધ૦ ૩૧
ચાર ખૂટ ચક્રે થયોજો, કીધો દેશપતીને હંડજો;	
પછે અંબરપુરીમાં ગયોજો, કીતી સમ્રાટ નવખંડજો.	ધ૦ ૩૨
સૂરપૂર કીતીને સંચર્યોજો, ગાઢ ગાળને કીધું ગવંનજો;	
છંદ્રસદન જમ આંતર્યોજો, લીધું છંદ્રનું છંદ્રાસનજો.	ધ૦ ૩૩
વિશ્વવિષે બ્યાપી વહીજો, એક અસુર હવો ઉત્પન્નજો;	
ભંડાસુર નામે થકીજો, બહુ કંપે તે ત્રણ જુવંનજો.	ધ૦ ૩૪
સૂરપૂર તજીને નાસિયાજો, નાક મુનિવર મુકીને કમજો;	
ગીરી મુકામે જઈ વાસિયાજો, મુક્યા મહા મનોહર ધાગજો.	ધ૦ ૩૫
બેઠો અસુર છંદ્રાસનેજો, બધે ધર્યાં પોતાના કપાણજો;	
વશ કર્યા સ્વર્ગવાસનેજો, વરતી ભંડાસુરની આણજો.	ધ૦ ૩૬
દેવ દેવાંગના શેકમાંજો, સુણી સર્વ રહ્યાં સંતાઈજો;	
નાસ પડ્યો ત્રણ લોકમાંજો, ફરે ભંડાસુરની દોહાઈજો.	ધ૦ ૩૭

પશુ પખીને પાહાડમાંને, સરિતા સિંધુ શશી ને સૂરને;	
જીવ અયોની જાડમાંને, બંડાસૂરથી નહીં કોઈ દૂરને.	૫૦ ૩૮
યજ્ઞ યાગ ભાગ લોપિયોને, લોખ્યા હવન હોમ ખટ કર્મને;	
બંડાસૂર બંડ કોપિયોને, લોખ્યા વેદ શાસ્ત્ર ને ધર્મને.	૫૦ ૩૯
રાજ્ય કરે રૂડી રીતશુંને, સર્વ સંગીને સુખદાતાયને;	
પાળે પોતાને પ્રીતશુંને, દેખી દેવને દુઃખદાતાયને.	૫૦ ૪૦
દેવ મહાદુઃખ પામિયાને, સર્વ શૂરા યજ્ઞ ગયા શુન્યને;	
એમ અતી દિન વામિયાને, પછે બોલ્યા મળી માહામુન્યને.	૫૦ ૪૧
સૂરપતિને કરે વીનતીને, હવે કરવો કવલુ ઉપાયને;	
સહાય થાય દોની વતીને, બંડાસૂરના બચે ન રહેવાયને.	૫૦ ૪૨
સૂરપતી સૂરપાયે કહેને, સહુ સાંભળિયે સૂર જનને;	
બ્રહ્મસદન બ્રહ્મા રહેને, જમ કહિયે સકલ કારંણુને.	૫૦ ૪૩
છંદ્ર અમર એકઠા થઈને, આબ્યા પ્રભપતિની પાસને;	
વિનવીયા વિધિને જમ કરીને, કીધાં સકળ કષ્ટ પ્રકાશને.	૫૦ ૪૪
સ્તુતી કરી બ્રહ્માતણીને, સર્વ સૂર સહીત સૂરપલને;	
ચોડા માંહે કહી ધણીને, હવે કશી હમારી ગત્યને.	૫૦ ૪૫
પ્રભપતી સત્ય સાંભળોને, હમો સર્વે તમારી સૃષ્ટને;	
વિધાતા બહારે વળોને, કીધા કરીને કાપો કષ્ટને.	૫૦ ૪૬
કથાનક બૃષ્ટ થયા અમો ને, રહિયે આઠે પોહોરે ઉદાસને;	
પિતામહ માનો તમોને, તેનો નથી ખમાતો ત્રાસને.	૫૦ ૪૭
આબ્યા અસૂર પાતાળથીને, તેહેનું બંડાસૂર છે નામને;	
માહાબળિયો કળિકાળથીને, ફૂડ્યા નર અમરના ઠામને.	૫૦ ૪૮
નેતાં જગત બધું જીતીયોને, કરે છંદ્રપૂરીનું રાજને;	
અમને તે વીપતધણી વિતિઓને, સર્વ સુખ કરાવ્યાં તાજને.	૫૦ ૪૯
બ્રહ્મા કહે સુરરાજનેને, ધસી ધોળાગઢ બધા જાઓને;	
ને કરવું હોય કાળનેને, સર્વે સ્વેતા બણી તે ધાઓને.	૫૦ ૫૦
સ્વેતા તે સંકટ ટાળશેને, સેહેને સરસે તમારાં ઠાળને;	
આબ્યા વિધન આપ વાળશેને, મોટી માહારાજધીરાજને.	૫૦ ૫૧
વચન વિધાતાનાં સુણીને, સર્વે સૂર થયા રણિયાતને;	
આલ્યા સકળ સ્વેતા બણીને, જે કો નર અમરની જાતને.	૫૦ ૫૨
છંદ્ર અમર એકઠા થયાને, આબ્યા સ્વેતાગીરી સમીપને;	
પર્વત પાગ્ય સર્વે ગયાને, આવી અવિલોભ્યા અધીપને.	૫૦ ૫૩

ધ્યાન ધરીને બેઠા આર્ષણ્યો, મન મૂકીને રાગને દેખ્યો;	
જોયા જનની સુખદાઈજો, આઈ આંખની મેવાનમેયજો.	૫૦ ૫૪
આગળ કરજોડી રહ્યોજો, આઘે ઇંદ્ર અમર સહુ કાપ્યો;	
કાલાવાલા સદ્ગુણ કર્યોજો, આઈ આંખ જીવાડી જોયજો.	૫૦ ૫૫
બક્તો બવાનીની કર્યોજો, ભાવે બહુ તે પાઠ ગૂણ ગાયજો;	
ઉદો ઉદો મૂખ ઉચર્યોજો, કહે સાર કરે મહંમાયજો.	૫૦ ૫૬
સમરે અમર એકે મનેજો, તૂં તો તારણ ત્રીશ કોડજો;	
ઉચરે એમ સંયો મનેજો, ભંડસરનાં બધધડી છોડજો.	૫૦ ૫૭
આપજો આઘ વિચારિયોજો, તમે સદા કરો છો સહાયજો;	
આ અવશર જીગારિયોજો, મયા કીજો માત મહંમાયજો.	૫૦ ૫૮
સત્ય કહીએ ખાઈ સમેજો, અમો તમવડે પોસાઉંજો;	
સક્ત હોયે તો સહુ નમેજો, અમો પ્રતીમા થઈ પૂનઉંજો.	૫૦ ૫૯
એવાં વચન આઈ સાંભળીજો, દેવી દેવ પ્રત્યે કહે વાતજો;	
સ્થાનક જાણે સહુ વળીજો, એ અસર કરીશ નિષાતજો.	૫૦ ૬૦
અમર વર લેઈ વળ્યાજો, આબ્યા પોતપોતાને કામજો;	
અંગે તે આનંદ જીલટ્યોજો, લાગ્યા આપ આપણે કામજો.	૫૦ ૬૧
પછે પ્રગટ પરમેશ્વરીજો, આણી દેવતણી મન દામજો;	
વાહારે વળ્યાં વિશેશ્વરીજો, પોતે જાણી પૂરવતી બાઝજો.	૫૦ ૬૨
બુદ્ધરૂપે બાળા જઈજો, વસ્ત્રાં નારદના થટ માહેજો;	
કુદીલતા કાંઈ જાણીજો, કહે કલહ કરાવું કાંહેજો.	૫૦ ૬૩
આઘે નારદનું એ કામ છેજો, બીજું બાળાએ આપી બુદ્ધજો;	
નવખંડમાં એનું નામ છેજો, ધણે ધર ધલાબ્યાં વિરદજો.	૫૦ ૬૪
સુનીએ મન દોડાવિયુંજો, પોતે પંડે વિચાર્યું પ્રદજો;	
અવર કે મન માવિયુંજો, દેખી દેસ ઉપર ગઈ દ્રષ્ટજો.	૫૦ ૬૫
નારદ નગર થકી પળ્યાજો, આબ્યા ઇંદ્રપુરીમાં આપજો;	
ભડાસરને જઈ મળ્યાજો, તેહેનાં પૂરણ કરવા પાપજો.	૫૦ ૬૬
આસનથકી ઉભો થયોજો, ભડાસરે કચ્છો પ્રથામજો;	
સનમૂખ કરજોડી રહ્યોજો, કહે મૂળ સરખ કાઈ કામજો.	૫૦ ૬૭
આખું આસન ભડાસરેજો, બેઠા નારદ દેવ પ્રમાણજો;	
માહાર રાજ ત્રણે પૂરેજો, કરે અસર આપ વિખાણજો.	૫૦ ૬૮
ચૌદબોવન નવખંડમાંજો, જુવો નારદ માહાર નામજો;	
ભડ ન કા અહાડમાંજો, સુજ સાથે કરે સંચામજો.	૫૦ ૬૯

મૂળ સરખો ન મહિપતીને, મેંતો વિશ્વ કચું બધું વરાળે;	
સકલ સમૃદ્ધિ માહારે છતીને, જુઓ જઠત અમારા જશને.	ધ૦ ૭૦
આદ્ય સિદ્ધ નવ નિદ્ધસુને, આજ ઉભી છે મહારે દરબારને;	
રીદ્ધ સકળ વિધવિધશુને, આજ ભરી છે મુજ ભંડારને.	ધ૦ ૭૧
નારદ કહે અરજી કરંને, આજ દોલત તૂજ દરબારને;	
એ બધું સુખ તારે ખરને, હોય સ્વેતગિરી ઘેર નારને,	ધ૦ ૭૨
કહી અસુરને એટલુંને, મુની પામ્યાં તે અંતર્ધ્યાનને;	
કામી હુવો બડ કેટલુંને, અતિ અંધ થયો અજ્ઞાનને.	ધ૦ ૭૩
કુદયો અસુર કામે કુદયોને, ગયો સ્વેતગીરી માહામૂઢને;	
પરવત બધ પાગે ચઢયોને, હુવો ગીરી શિખર આરૂઢને.	ધ૦ ૭૪
જોયાં જનૂનીને જોડેલેને, વશ થયો તે દૈત્ય વિકટને;	
અસુર ઉગણો એટલેને, ગયો સ્વેત સમીપ નિકટને.	ધ૦ ૭૫
મુરખ નિરખીને હરખિયોને, નખશીખ સ્વરૂપ સદેશને;	
ઉપમા અગઅજ સરખિયોને, નવજેવન બાલેવેશને.	ધ૦ ૭૬
દૈત્ય કહે દેવી પ્રત્યેને, નારી ટ્રેણુ તમારી જાતને;	
વચ્ચાં કે કન્યા માથેને, એમ અસુર વલુધ્યાં વાતને.	ધ૦ ૭૭
અંગ અંગ અવિલોકિયાંને, અતિ આતુર હુવો અસુરને;	
તરત ભવાનીને ટોકિયાંને, કહેવા માંહે ન કીધું કસુરને.	ધ૦ ૭૮
ઉઠો આવો ધર માહારેને, મુણો સુંદરી પ્રાણજીવનને;	
હૂં વશ વરતી તાહારેને, તૂજ ઉપર માઈ મંનને.	ધ૦ ૭૯
મેં મારે મન તૂં વરીને, તેમા અંતર ન મળે અંધને;	
ભામની તૂં ભાગ્યે ભરીને, તાહારે મુજ સરખો શીર કંધને.	ધ૦ ૮૦
એહેવાં વચન મુણી સુંદરીને, બોલ્યાં દૈત્યપતીની સાધને;	
તો હૂં તૂંજને વડે ખરીને, જુધે જીતે તૂં મુજ સંધાયને.	ધ૦ ૮૧
બાળા ન બોલો ચઢ્યું ચઢ્યુંને, એમ જિયરે અસુર પ્રગટને;	
કામની સંગા કોષ વઢ્યુંને, અંગ ધારીને અસ્ત્ર સુભટને.	ધ૦ ૮૨
મૈયા કહે એ વ્રત હૂં વહુંને, મુને જીતે તેહને હૂં જાઉંને;	
તૂં જીતે તો તૂંને રહુંને, નહિંતો ક્ષણુ માનમાં ખાઉંને.	ધ૦ ૮૩
દૈત્ય કહે મૃત્યુ આવિમુંને, આઘે અબળા નિપટ અનણુને;	
આવ્યું ન મન સમજાવ્યુંને, હવે કરે છું ગાન ભંગાણુને.	ધ૦ ૮૪
એમ કહી જિભો થયોને, આવ્યો જિતપતી આક્રાશને;	
સનમૂખ મુદ્ધ કરવા ગયોને, પોતે પરમેશ્વરીની પાસને.	ધ૦ ૮૫

મેયા કહે છે મુરખ સાંભળેલો, હવાં કઈ છું મધુપાનલો; ૬૦ ૮૬
 પછે તું અકળ કળા કળેલો, જોડે શાં દેહિછું સનમાનલો, ૬૦ ૮૭
 પેહલે તે સુધા ખીને ચઢ્યાલો, પછે આયુદ્ધ ધારિયાં અંગલો; ૬૦ ૮૮
 મદમસ્ત યઈ માતા વઢ્યાંલો, બડ ભંડાસરને સંગલો. ૬૦ ૮૯
 આદે ગદાયુદ્ધ માંડિયુંલો, પછે મૂસળના કીધા મારલો; ૬૦ ૯૦
 દેલ્યે ન રથાનકે છાંડિયુંલો, સનમૂખ સહે મહાપ્રહારલો. ૬૦ ૯૧
 કંપે અંખર ધુને ધરાલો, દીસે દશ દિશા ભયંકરલો; ૬૦ ૯૨
 શેષ કમઠ સળક્યા ખરાલો, મારે માતાજી માર નિઃશંકલો. ૬૦ ૯૩
 ભિડે ભંડાસર ભગવતીલો, એવું યુદ્ધ ન કે અપરાનલો; ૬૦ ૯૪
 જે રજ જોડે પગવતીલો, તેણે હવાય ગગનમાં બાણલો. ૬૦ ૯૫
 અસુર હરે માંહે ધડેલો, બળ બાણાનું ન કળાપલો; ૬૦ ૯૬
 એ કેમ કરે મારે ચડેલો, માહું મલ્લયુદ્ધ તો મળાયલો. ૬૦ ૯૭
 મલ્લયુદ્ધ તવ માંડતાંલો, જઈ આત્મા જનનીના હાથલો; ૬૦ ૯૮
 કટી ઝહી કરે છાંડતાંલો, પછી ભરી ભંડાસુરે બાથલો. ૬૦ ૯૯
 બાંધ તણે માને ધાલતાંલો, મનમૂઠ વિચારે પેરલો; ૬૦ ૧૦૦
 કસ્યા ચરણ પછે ચાલતાંલો, હવે જાણી હું મારે ધેરલો. ૬૦ ૧૦૧
 હતપથો આકાશમાંલો, વાધ્યો વેગે પવન પલાયલો; ૬૦ ૧૦૨
 એણે વિચાસું વિનાશમાંલો, એતો મારો કાળ અબજાયલો. ૬૦ ૧૦૩
 માથે વિચાસું બાથમાંલો, બળે પૂરવ દશ પળાળીલો; ૬૦ ૧૦૪
 એનું આબું મૃત્યુ હાથમાંલો, હવે ગરગરાટ લેઈ જાળીલો. ૬૦ ૧૦૫
 એહેને આંહાં નથી મારવોલો, એમ આપ કરે છે વિચારલો; ૬૦ ૧૦૬
 શત્રુને લાં સંવારવોલો, જ્યાં ધરધરા બેઠારલો. ૬૦ ૧૦૭
 બગચકી તે બાળા બળેલો, લાવ્યાં ગરગરાટ ગૂંજરાતલો; ૬૦ ૧૦૮
 રાજ કીધું રાજ નજેલો, નમ્ર નરોડું વિખ્યાતલો. ૬૦ ૧૦૯
 જોર કરી યથાં જીજવાંલો, ભંડાસરને ભવાની દે ગાળલો; ૬૦ ૧૧૦
 તતખર યુદ્ધ કરવું હુવાંલો, માહાદાઈણુ યુદ્ધ વિકરાળલો. ૬૦ ૧૧૧
 સારે જોલ્યા ત્રિપુરેશ્વરીજો, તાહારા ધટ્ટને તું સંવારલો; ૬૦ ૧૧૨
 એમ વદે આપ હથરીજો, અલ્યા હવડાં હણું છું ઠારલો. ૬૦ ૧૧૩
 એ તો અસરને વિહારવોલો, મ્હેલી માથે વિચાસું મૂળલો; ૬૦ ૧૧૪
 એના વંશ વધારવોલો, સારે માસું તે તર્ત ત્રિચાળલો. ૬૦ ૧૧૫
 બેધુ અસરના અંગમાંલો, ચાલ્યો ચીત ચઢ્યું તવ આકલો; ૬૦ ૧૧૬
 યયો ગાત્ર મતી ભંગમાંલો, વળી હડ્યો મારીને હાકલો. ૬૦ ૧૧૭

- ત્યારે ધનુષ માયે ધારિયુંજો, બળે તાણું તે કાન પ્રમાણજો; ૬૦ ૧૦૨
- શત્રુનું શીશ સંહારિયુંજો, એક મૂડી કૃપાસ્તર બાણજો. ૬૦ ૧૦૩
- પડયો અસૂર ધરણી ઢલ્યોજો, તેહેનો પડતા વેત મયો પ્રાણજો; ૬૦ ૧૦૪
- આઘ અંત સફળે ફલ્યોજો, આઘએ આપ્યું તે પદ નિરવાણજો. ૬૦ ૧૦૫
- પૂર્વ પ્રાશ્વિતના સમંધથીજો, મલ્યો માને વીના સંતોષજો; ૬૦ ૧૦૬
- હુટયો કરમના બંધથીજો, મ્હેટી માયે પમાડયો મોક્ષજો. ૬૦ ૧૦૭
- માર્યો અસૂર માતાજીએજો, કાધૂં પ્રણળ બળ તે કાળજો; ૬૦ ૧૦૮
- મહામાયા મન રાજીએજો, બેઠાં તેજ સરોવર પાતજો. ૬૦ ૧૦૯
- દેવના હુંદુબી ગડગજાંજો, કરે ચંદન પુષ્પની વૃદ્ધજો. ૬૦ ૧૧૦
- અંતરીક્ષથી પાજે પડ્યાંજો, નિહાલે નેન ભરી ભરી સુદ્ધજો; ૬૦ ૧૧૧
- દૈત્ય હણ્યો એમ સાંભલીજો, હરખ્યાં સૂર સકળનાં મનજો; ૬૦ ૧૧૨
- આબ્યા દેવ ટોળે મળીજો, બેસી નિરખ્યાં તે માત મગનજો. ૬૦ ૧૧૩
- આબ્યાં અમરનરનારિઓજો, ધર્યા ધનુષધારી બેઠાં ન્યાંહજો; ૬૦ ૧૧૪
- પૂજવા માત પધારિઓજો, સેધ પૂજ વિવિધ વીધ ત્યાંહજો. ૬૦ ૧૧૫
- સુરાંગણા સોદામણાંજો, સરવે સોળે સન્ધ્યા શણગારજો; ૬૦ ૧૧૬
- દેવીને દેવા વધામણાંજો, આવે ધનુષધારીજી હરખારજો. ૬૦ ૧૧૭
- નૈજો તે કાળજી સારિયાંજો, કીધી કુંભકુંભ ધીયળ કપોળજો; ૬૦ ૧૧૮
- ભ્રમણુત અંબર ધારિયાંજો, બધે મૂખ ભર્યાં તંબોળજો. ૬૦ ૧૧૯
- મુક્તા યાળ ભરાવતાંજો, લેધ આબ્યાં પદ્મની પાણજો; ૬૦ ૧૨૦
- ભોજન ભોગ ધરાવતાંજો, નારી લાબ્યા સકળ નિર્વાણજો. ૬૦ ૧૨૧
- કરી કનકની ગામરીજો, મુક્યું શ્રીફળ શીર એકેકજો; ૬૦ ૧૨૨
- માનની બધ માયે ધરીજો, આલ્યા ચંચળ ચાલ વિશેકજો. ૬૦ ૧૨૩
- બેર ભુગળ વાગે ભલાંજો, વાય વેણાં નારદ વિચિત્રજો; ૬૦ ૧૨૪
- ગંબીર રવ ગાળે ભલાંજો, વાળે પુંચ શબ્દ વાન્નિત્રજો. ૬૦ ૧૨૫
- સુંદરી સર્વ ટોળે ચયાંજો, મળ્યાં મૈત્રદા તે પૂત્રીતજો; ૬૦ ૧૨૬
- ગ્રૂણ ગાતાં સરવે ગયાંજો, વાટે ગાય વધામણાં ગીતજો. ૬૦ ૧૨૭
- આગળ નાચે અપ્સરાજો, કેડે કિન્નર કરતાં ગાનજો; ૬૦ ૧૨૮
- આવે ધનુષધરી ત્યાં સહાજો, સૂર સહીત સૂર રાગનજો. ૬૦ ૧૨૯
- ઇંદ્ર અમર ચયા આગળેજો, પૂઠે સહિત સામાયજો; ૬૦ ૧૩૦
- આબ્યા નરોડાની ભાગળેજો, ચાલ્યાં સૂર કરી સમુદાયજો. ૬૦ ૧૩૧
- આગળ ઇંદ્રાણી વહેજો, ઉર અંતર અતિ આનંદજો; ૬૦ ૧૩૨
- સૂર સુંદરી ત્યાયે જધાજો, સહુ શરદ યુનેમના ચંદનો. ૬૦ ૧૩૩

એમ અમર આબ્યા શ્રદ્ધાને, બેઠા ધનુષધારી ને જાગાને;
 સતમૂખ કરાનેડી સદ્ધાને, પેહેલે શીશ તમાબ્યા પાગાને. ધ૦ ૧૧૮
 બાહ્યાં બવાનીને જાળતાંને, આણી અંતરમાંહે અચંબાને;
 માણને મોતી વધાવતાંને, માંડ્યો પૂજનો તે અધરંબાને. ધ૦ ૧૧૯
 પ્રસન્ન થઈને પુરંદરીને, પેહેલાં પોતે પખાબ્યા પાયાને;
 ઉભા અમરચુત અમરીને, સહુ સાધ્ય કરે પૂજાયને. ધ૦ ૧૨૦
 ચંદન કુંમકુમ સ્વરચિમાંને, વળી અક્ષત અગ્નિવ ગુલાલને;
 અંગ સુગંધિયે અરચિયાને, પૂજ્યાં જેમ પૂરવનો ચાલને. ધ૦ ૧૨૧
 જાંઘ જુઘ ને માલતીને, ચૂત પારિજાત મંદારને;
 ગુણે ગુથી ગણે ધાલતીને, સહુ સાચ સમરપે હારને. ધ૦ ૧૨૨
 માથેથી માગર લેઈતેને, મંદી કામનીયે કર મધ્યને;
 ધૂપ દીપ દૂજ દેખેનેને, સુધી માત મોહ આગળ બંધ્યને. ધ૦ ૧૨૩
 કરી આરતી શૃંગારતીને, માને નિરખે અમરતી નારને;
 શોભા શક્ત હોદારનીને, જોઈ જોઈ જાંઘ જાલિહારને. ધ૦ ૧૨૪
 ભોગ બવાનીને સરીને, બરી મુકયું કનક જાળ પાત્રને;
 આડાં અંતરપટ આંતરીને, કરે સ્તુતી સકળ સુરમાત્રને. ધ૦ ૧૨૫
 આઈજી આપ આરોગિયેને, જાણી દીતને આપ્તી દયાયને;
 માત માહારસ ભોગયેને, મણે ચૌદેભોવનનો રાયને. ધ૦ ૧૨૬
 મહોચી રહ્યાં પરમેશ્વરીને, માથે મુખ કર્યા મુખવાસને;
 નારી અમર અમરેશ્વરીને, સર્વ દેવ રજા થઈ કાસને. ધ૦ ૧૨૭
 પછે કરી પંચ આરતીને, કર લેખ વધાબ્યાં કુસુમને;
 તન મન ધન બદ્ધ વારતીને, જોઈ જોઈ જનૂનીને ચંમને. ધ૦ ૧૨૮
 ધનુષધારી અમ ધારણાંને, સૂર સરવે હિમારઆ શક્તને;
 એમ કહી લે તારણાંને, કરે બાવે બવાતી બક્તને. ધ૦ ૧૨૯
 આબ્યુ અમર મન આપનાને, સૂરસાથ મલીને સમગ્રને;
 ધનુષધારીની કરી થાપનાને, જાંઘાં નળનું નરોડું નચને. ધ૦ ૧૩૦
 ગાંધ ધડાંચો માણ્યાંને, ત્રણિયે કાઈધૂં તે આવાહનને;
 આઈજી આપ બિરાજ્યાંને, મુક્યો મઠ કરીને પતનને. ધ૦ ૧૩૧
 બાંહે મેધ મળી માળિયાને, પુઠ્યા અમૃતના વરસાતને;
 બધ બવાનીએ બાળિયાને, બેરે ગાંધ્યા તે સાગર સાતને. ધ૦ ૧૩૨
 જો જો જુગતે ચૂંચેને, જન જનને જોજોદારને;
 દુઃખ દરિદ્ર સહનું ગયુંને, વામી વીપત્ય વરણ અક્ષરને. ધ૦ ૧૩૩

- દેવે દેવી સંતોષિયાંજો, ધારી હરખને કીધો હવંતજો; ધ૦ ૧૩૪
- પંચામૃતે કરી પોષિયાંજો, આખ્યાં આહણુને બોજતજો. ધ૦ ૧૩૫
- વિપ્ર જમી પરવારિયાંજો, આખ્યાં પુગી પાન તે પર્વજો; ધ૦ ૧૩૫
- સુખે સભામાં સધાવિયાંજો, કરે સ્તુતી મળી સૂર સર્વજો. ધ૦ ૧૩૫
- વિપ્ર પૂજ કરી કાજનેજો, પછી યુષ્મ સમરપી માળજો; .
- હય ગજ રથ કરી શાજનેજો, આપે ઇંદ્ર સદા સૂરપાળજો. ધ૦ ૧૩૬
- દ્રવ્ય સમગ્ર મગાવતાંજો, અગણિત જે નવ ગણાયજો; ધ૦ ૧૩૭
- ઇંદ્ર ઇંદ્રાણી આપતાંજો, દીધી દાન ઊપર દક્ષણાયજો. ધ૦ ૧૩૭
- વિપ્ર સંતોષીને પ્રેમશુજો, બોલ્યા ઇંદ્ર આધે સર્વ દેવજો; ધ૦ ૧૩૮
- વર્ષ એક મધ્યે નેમચુંજો, આંહાં આવીશું અશ્વમેવજો. ધ૦ ૧૩૮
- એવું વૃત લેધને ઊઠિયાજો, રહી ધનૂષધારી સાનિધ્યજો; ધ૦ ૧૩૯
- તર્ત ભવાની ત્રીઠિયાંજો, કહે જાઓ અમર કરો સિદ્ધજો. ધ૦ ૧૩૯
- રાજ કરો જઈ સ્વર્ગનુંજો, બધ પાળો પ્રજના લાડજો; ધ૦ ૧૪૦
- હચું તે સંકટ સૂરવર્ગનુંજો, માત ધનૂષધારીનો પાડજો. ધ૦ ૧૪૦
- ઇંદ્ર અમર વર લેધનેજો, વધ્યા મારગમાં માગીજો; ધ૦ ૧૪૧
- માતાને માહાપરા દેધનેજો, આખ્યાં આસન સામદાયજો. ધ૦ ૧૪૧
- સૂરપતી પંથે ચાલતાંજો, વાટે વાળે નીશાણુ ને ઢોલજો; ધ૦ ૧૪૨
- આબ્યાં મંદિર મન માહાલતાંજો, ખોલે બંદીજન શબ બોલજો. ધ૦ ૧૪૨
- ઘેર ઘેર આનંદ ઊપનોજો, બાધ્યાં તરિયા તોરણુ દ્વારજો; ધ૦ ૧૪૩
- સચ્ચો મનોરથ બૂપનોજો, મળી માનની મંગળાચારજો. ધ૦ ૧૪૩
- સૂરપતી મુદ્દરત જોધનેજો, બેઠા બણીકણીને તપ્તજો; ધ૦ ૧૪૪
- સ્વર્ગ સકળ રહું મોહિનેજો, બલી વાળી ભવાનિયે વપ્તજો. ધ૦ ૧૪૪
- રહે અમર આનંદમાંજો, કરે દેવ દેવાંમંત્રા જોખજો; ધ૦ ૧૪૫
- છઠ્યાં તે આધના છંદમાંજો, સેવે ધનૂષધારીનો ગોખજો. ધ૦ ૧૪૫
- સ્વેતા અચૈતન ચૈતનેજો, વળી લક્ષણથી લહેવાઈજો; ધ૦ ૧૪૬
- ધનૂષ બાણે હણ્યો દૈતનેજો, માટે ધનૂષધરી કહેવાઈજો. ધ૦ ૧૪૬
- કયા બ્રહ્માંડ પુરાણમાંજો, પિવા પુત્ર તણો સંવાદજો; ધ૦ ૧૪૭
- બક્ત ઉધાર્યા પ્રેમદાજો, મહામુની લહે મરણદજો. ધ૦ ૧૪૭
- પ્રભપતી કહે પુત્રનેજો, કલાં ધનૂષધારીનાં ચરિત્રજો; ધ૦ ૧૪૮
- માણો સૂખે ધર સૂત્રનેજો, કરે એ ગૂણગાન પવિત્રજો. ધ૦ ૧૪૮
- અગણિત ગુણુ ધન્યપાધનાંજો, શિખે સણુ ને પ્રીતે ગાયજો; ધ૦ ૧૪૮
- ઉજવળા અંક કમાધનાંજો, સેહેજો સુખાસધુમાં નાહાયજો. ધ૦ ૧૪૯

ઇંદરગીરીને આદરેલો, રમ્ય ધનૂષધારી પ્રાગટલો;
 સેવક પૂરણ સાદરેલો, માટે ગાતું તે નિલ લાગટલો. ધ૦ ૧૫૦
 જે જન ગારો જુગતરુલો, તે તો પામે પદરથ ચારલો;
 કામ કર્યા તેને મુક્તસુલો, તે તો જીવનમુક્ત અવતારલો. ધ૦ ૧૫૧
 આયુષ્ય અતીસે લોગવેલો, ધન દારાપૂત સંતાનલો;
 ખટરસ સ્વાદ આરોગવેલો, આવે અંતકાળે વૈમાનલો. ધ૦ ૧૫૨
 સ્વસ્થમતીયે સંક્ષેપમાલો, કચું ધનૂષધારીનું વર્ણનલો;
 એ કહ્યું ગરબા એકમાલો, સદા શક્તીના સેવો ચર્ણલો. ધ૦ ૧૫૩
 સઘ કુળના સાંભળેલો, કાષ્ઠ જાણે અજાણે શીખલો;
 દરસન દયા પ્રતિપાળએલો, નહિ તો ધણીજ માગશે ભીખલો. ધ૦ ૧૫૪
 આપો અપાવો આપથીલો, તેમાં કરો કથી નહીં મણાપલો;
 પામે નહીં માખાપથીલો, વાવો કરો તેવું લણાપલો. ધ૦ ૧૫૫
 સંવત સત્તર બાણંએલો, કૃષ્ણપક્ષ અપાડને ખસારલો;
 તીથી પવિત્ર વખાણીએલો, શુભ એકાદશી જૈનવારલો. ધ૦ ૧૫૬
 ગરબો તે સંપૂર્ણ ગાઈનેલો, વદે વલ્લભ એ નીરાદીરાલો;
 એ કહે માં ધનબાઈનેલો, સદાશક્ત ચરણ રહો ચીરાલો. ધ૦ ૧૫૭

સત્યભામાનો ગરબો.

મંદિર આબ્યા નારદ મુન્યકે, સતભામા તણેરે લોલ;
 અરમ્યા અર્ધપાદ ઋષિ જનકે, કૈંદન અતિ ધણેરે લોલ. ૧
 બોલ્યાં મીઠાં મધુરાં વર્ચનકે, મન ગમતાં જાહેરે લોલ;
 દયાન ધન્ય ધન્ય તાહાકૈ જીવનકે, સતભામા વહેરે લોલ. ૨
 સુંદરી સહુકોમાં સફરાણીકે, ખીજ કો નહારિ લોલ;
 આઠમાં આઠકે તું પટરાણીકે, મેં જાણી સહીરે લોલ. ૩
 અચરત પામ્યો આજ હું એકકે, શું કહિએ તુંનેરે લોલ;
 જાણ્યાં હૈતતણાં વિવેકકે, દુઃખ લાગું હુનેરે લોલ. ૪
 સ્વર્ગનું પુષ્પ અનોખમ સારકે, આપ્યું રૂકમણીરે લોલ;
 તે અદકે જોણે તું નારકે, કરી ત્રિભોવન ધણીરે લોલ. ૫
 એમ કહી પામ્યા અંતરધ્યાનકે, નારદ પરવચ્ચારે લોલ;
 એટલે આબ્યા શ્રી ભગવાનકે, ધણે પુષ્પે જાણ્યારે લોલ. ૬

દેવે દેવી સંતોષિયાંજો, ધારી હરખને ક્રીધો હવંનજો;	
પંચામૃતે કરી પોષિયાંજો, આખ્યાં આહાણુને બોજનજો.	ધ૦ ૧૩૪
વિપ્ર જગી પરવારિયાંજો, આખ્યાં પુગી પાન તે પર્વજો;	
સુખે સભામાં સધાવિયાંજો, કરે સ્તુતી મળી સૂર સર્વજો.	ધ૦ ૧૩૫
વિપ્ર પૂજ કરી કાજનેજો, પછી પ્રુષ્પ સમરપી માળજો;	
હય ગજ રથ કરી શાજનેજો, આપે ઇંદ્ર સદા સૂરપાળજો.	ધ૦ ૧૩૬
દ્રવ્ય સમગ્ર મગાવતાંજો, અગણિત જે નવ ગણાયજો;	
ઇંદ્ર ઇંદ્રાણી આપતાંજો, દીધી દાન બપર દક્ષણાયજો.	ધ૦ ૧૩૭
વિપ્ર સંતોષીને પ્રેમશુભો, બોલ્યા ઇંદ્ર આપે સર્વ દેવજો;	
વર્ષ એક મધ્યે નેમશૂંજો, આંહા આવીશું અશ્વમેવજો.	ધ૦ ૧૩૮
એવું વૃત લેધને બિઠિયાંજો, રહી ધનૂષધારી સાનિધ્યજો;	
તર્ત ભવાની ત્રીઠિયાંજો, કહે જાઓ અમર કરો સિદ્ધજો.	ધ૦ ૧૩૯
રાજ કરો જઈ સ્વર્ગનુંજો, બધ પાળો પ્રજના લાડજો;	
હથ્થું તે સંકટ સૂરવર્ગનુંજો, માત ધનૂષધારીનો પાડજો.	ધ૦ ૧૪૦
ઇંદ્ર અમર વર લેધનેજો, વલ્યા મારગમાં માગીજો;	
માતાને માહાપશ દેધનેજો, આખ્યાં આસન સામદાયજો.	ધ૦ ૧૪૧
સૂરપતી પંથે ચાલતાંજો, વાટે વાજે નીશાચુ ને ઢોલજો;	
આખ્યાં મંદિર મન માહાલતાંજો, ખોલે બંદીજન શ્રમ બોલજો.	ધ૦ ૧૪૨
ઘેર ઘેર આનંદ જીવનાંજો, બાધ્યાં તરિયા તોરણુ દ્વારજો;	
સચ્ચો મનોરથ બૂપનોજો, મળી માનની મંગળાચારજો.	ધ૦ ૧૪૩
સૂરપતી સુદ્ધરત જોધનેજો, બેઠા જણીકણીને તપ્પજો;	
સ્વર્ગ સકળ રહ્યું ગોદિનેજો, બલી વાળી ભવાનિયે વપ્પજો.	ધ૦ ૧૪૪
રહે અમર આનંદમાંજો, કરે દેવ દેવાંગના જોખજો;	
હમ્યા તે આઈના હંદમાંજો, સેવે ધનૂષધારીનો ગોખજો.	ધ૦ ૧૪૫
સ્વેતા અચૈતન ચૈતનેજો, વળી લક્ષણથી લહેવાઈજો;	
ધનૂષ બાણે હણે દૈલનેજો, માટે ધનૂષધારી કહેવાઈજો.	ધ૦ ૧૪૬
કયા બ્રહ્માંડ પુરાણમાંજો, પિતા પુત્ર તણા સંવાદજો;	
લક્ષ્મી ઉદાસ્યા પ્રેમદાજો, મહાસુની લહે મરજદજો.	ધ૦ ૧૪૭
પ્રભપતી કહે પુત્રનેજો, કલાં ધનૂષધારીનાં ચરિત્રજો;	
માણો સુખે ધર સૂત્રનેજો, કરે એ ગૂણગાન પવિત્રજો.	ધ૦ ૧૪૮
અગણિત ગુણુ ધન્યબાધનાંજો, શિખે સણે ને પ્રીતે ગાયજો;	
ઉજવળા અંક કમાઈનાંજો, સેહેજો સુખાસધુમાં નાહાયજો.	ધ૦ ૧૪૯

ઇંદરગીરીને આદરેને, રમ્યું ધનૂપધારી પ્રાગટને;
 સેવક પૂરણ સાદરેને, માટે ગાતું તે નિલ્ય લાગટને. ધ૦ ૧૫૦
 જે જન ગારે જુગતરુંને, તે તો પામે પદારથ આરને;
 કામ કર્યા તેને મુક્તમુંને, તે તો જીવનમુક્ત અવતારને. ધ૦ ૧૫૧
 આયુષ્ય અતીસે ભોગવેને, ધન દારામૂત સંતાનને;
 ખટરસ સ્વાદ આરોગવેને, આવે અંતકાળે વૈમાનને. ધ૦ ૧૫૨
 સ્વસ્થમતીયે સંક્ષેપમાંને, કશું ધનૂપધારીનું વર્ણનને;
 એ કહ્યું ગરબા એકમાંને, સદા શકતીના સેવો ચર્ણને. ધ૦ ૧૫૩
 સઘ કુળના સાંભળેને, કાષ્ઠ જાણે અનણે શીખને;
 દરસન દયા પ્રતિપાળએને, નહિ તો ઘણીજ માગશે ભીખને. ધ૦ ૧૫૪
 આપો અપાવો આપથીને, તેમાં કરો કરી નહીં માણ્યાયને;
 પામે નહીં માખાપથીને, વાવો કરો તેવું લણ્યાયને. ધ૦ ૧૫૫
 સંવત સત્તર બાણુંએને, કૃષ્ણપક્ષ અપાડને ખસારને;
 તીથી પવિત્ર વખાણીએને, શુભ એકાદશી ભૃગુવારને. ધ૦ ૧૫૬
 ગરબો તે સંપૂર્ણ ગાઈનેને, વહે વલ્લભ એ નીશઘીરાને;
 એ કહે માં ધનબાઈનેને, સદાશક્ત ચરણ રહો શીરાને. ધ૦ ૧૫૭

સત્યભામાનો ગરબો.

મંદિર આઠ્યા નારદ મુન્યકે, સતભામા તણેરે લોલ;
 અરચ્યા અર્ધપાદ ઋષિ જનકે, કૈંદન અતિ ધણેરે લોલ. ૧
 બોલ્યાં મીઠાં મધુરાં વચનકે, મન ગમતાં બહારે લોલ;
 ધ્યાન ધન્ય ધન્ય તાહાઈ જીવનકે, સતભામા વહારે લોલ. ૨
 સુંદરી સહુકોમાં સફરાણીકે, બીજી દો નહારે લોલ;
 આઠમાં આઘકે તું પટરાણીકે, મેં જાણી સહીરે લોલ. ૩
 અચરત પામ્યો આજ હું એકકે, શું કહિએ તુંનેરે લોલ;
 જાણ્યાં હૈતતણાં વિવેકકે, દુઃખ લાગું હુનેરે લોલ. ૪
 સ્વર્ગનું પુષ્પ અનોખમ સારકે, આપ્યું રકમણીરે લોલ;
 તે અદકે આજે તું નારકે, કરી ત્રિભોવન ધણીરે લોલ. ૫
 એમ કહી પામ્યા અંતરધ્યાનકે, નારદ પરવચ્યારે લોલ;
 એટલે આઠ્યા શ્રી ભગવાનકે, ધણે પુષ્પે ભચ્યારે લોલ. ૬

- દેવે દેવી સંતોષિયાંજો, ધારી હરખતે ક્રીષો હવંનજો; ધ૦ ૧૩૪
- પંચામૃતે કરી પોષિયાંજો, આખ્યાં આહાણુને બોજનજો. ધ૦ ૧૩૪
- વિપ્ર જમી પરવારિયાંજો, આખ્યાં પુગી પાન તે પર્વજો; ધ૦ ૧૩૫
- મુખે સભામાં સધાવિયાંજો, કરે સ્તુતી મળી સૂર સર્વજો. ધ૦ ૧૩૫
- વિપ્ર પૂજી કરી ઠાજનેજો, પછી પુણ્ય સમરપી માળજો; ધ૦ ૧૩૬
- હય ગજ રથ કરી શાજનેજો, આપે ઇંદ્ર સદા સૂરપાળજો. ધ૦ ૧૩૬
- દ્રવ્ય સમગ્ર મગાવતાંજો, અગણિત જે નવ ગણાયજો; ધ૦ ૧૩૭
- ઇંદ્ર ઇંદ્રાણી આપતાંજો, દીધી દાન બપર દક્ષણાયજો. ધ૦ ૧૩૭
- વિપ્ર સંતોષીને પ્રેમશુજો, બોલ્યા ઇંદ્ર આઘે સર્વ દેવજો; ધ૦ ૧૩૮
- વર્ષ એક મધ્યે નેમશૂંજો, આંહાં આવીશૂં અશ્વમેવજો. ધ૦ ૧૩૮
- એલું વૃત લેછને જીઠિયાંજો, રહી ધનૂષધારી સાનિધ્યજો; ધ૦ ૧૩૯
- તર્ત બવાની ત્રીઠિયાંજો, કહે જાઓ અમર કરો સિદ્ધજો. ધ૦ ૧૩૯
- રાજ કરો જઈ સ્વર્ગનુંજો, બધ પાળો પ્રભના લાડજો; ધ૦ ૧૪૦
- હચું તે સંકષ્ટ સૂરવર્ગનુંજો, માત ધનૂષધારીનો પાડજો. ધ૦ ૧૪૦
- ઇંદ્ર અમર વર લેછનેજો, વલ્યા મારગમાં માગીજો; ધ૦ ૧૪૧
- માતાને માહાપશ દેખેજો, આખ્યાં આસન સામદાયજો. ધ૦ ૧૪૧
- સૂરપતી પંથે ચાલતાંજો, વાટે વાજે નીશાણુ ને ઢોલજો; ધ૦ ૧૪૨
- આબ્યાં મંદિર મન માહાલતાંજો, બોલે બંદીજન શબ્દ બોલજો. ધ૦ ૧૪૨
- ધેર ધેર આનંદ બિખેજો, આખ્યાં તરિયા તોરણુ દારજો; ધ૦ ૧૪૩
- સસ્યો મનોરથ ભૂપનોજો, મળી માનની મંગળાચારજો. ધ૦ ૧૪૩
- સૂરપતી મુદ્દરત જોછનેજો, બેઠા બણીકણીને તપ્પજો; ધ૦ ૧૪૪
- સ્વર્ગ સકળ રહ્યું મોહિનેજો, બલી વાળી બવાનિયે વપ્પજો. ધ૦ ૧૪૪
- રહે અમર આનંદમાંજો, કરે દેવ દેવાંમંના જોખજો; ધ૦ ૧૪૫
- છડ્યાં તે આધના હંદમાંજો, સેવે ધનૂષધારીનો ગોખજો. ધ૦ ૧૪૫
- રવેતા અચૈતન ચૈતનેજો, વળી લક્ષણથી લહેવાઇજો; ધ૦ ૧૪૬
- ધનૂષ આણે હજ્યો દૈતનેજો, ખાટે ધનૂષવરી કહેવાઈજો. ધ૦ ૧૪૬
- કયા બ્રહ્માંડ પુરાણમાંજો, પિતા પુત્ર તણે સંવાદજો; ધ૦ ૧૪૭
- ભક્ત ઉધાસ્યા પ્રેમદાજો, મહામુની લહે મરબંદજો. ધ૦ ૧૪૭
- પ્રભપતી કહે પુત્રનેજો, કલાં ધનૂષધારીનાં ચરિતજો; ધ૦ ૧૪૮
- માણે સુખે ધર સૂતનેજો, કરે એ ગૂણુગાન પવિત્રજો. ધ૦ ૧૪૮
- અગણિત ગુણુ ધન્યબાધનાંજો, શિખે સણે ને પ્રીતે ગાયજો; ધ૦ ૧૪૯
- ઉજવળા અંક કમાઇનાંજો, સેહેજે સુખાસક્રમાં નાહાયજો. ધ૦ ૧૪૯

ઇંદરગીરીને આદરેજો, રમ્યું ધનૂષધારી પ્રાગટજો;
 સેવક પૂરણુ સાદરેજો, માટે ગાવું તે નિલ લાગટજો. ધ૦ ૧૫૦
 જે જન ગારો જુગતશુંજો, તે તો પામે પદારથ ચારજો;
 કામ કર્યા તેને મુક્તસુંજો, તે તો જીવનમુક્ત અવતારજો. ધ૦ ૧૫૧
 આયુષ્ય અતીસેં ભોગવેજો, ધન દારાપૂત સંતાનજો;
 ખટરસ સ્વાદ આરોગવેજો, આવે અંતકાંજો વૈમાનજો. ધ૦ ૧૫૨
 સ્વદેવમતીપે સંદેષમાંજો, કશું ધનૂષધારીનું વર્ણનજો;
 એ કહ્યું ગરબા એકમાંજો, સદા શક્તીના સેવો ચર્ણજો. ધ૦ ૧૫૩
 સદા કુળના સાંભજેજો, કાંઈ જણે અજણે શીખજો;
 દરસન દયા પ્રતિપાળજેજો, નહિ તો ધણીજ આગરો બીખજો. ધ૦ ૧૫૪
 આપો અપાવો આપથીજો, તેમાં કરો કરી નહીં મણાપજો;
 પામે નહીં માખાપથીજો, વાવો કરો તેવું લણાપજો. ધ૦ ૧૫૫
 સંવત સપ્તર બાહુંજેજો, કૃષ્ણપદ્મ અવાડને ખસારજો;
 તીથી પવિત્ર વખાણીજેજો, શુભ એકાદશી ભૃગુવારજો. ધ૦ ૧૫૬
 ગરબો તે સંપૂર્ણ ગાઈનેજો, વદે વલ્લભ એ નીશદીશજો;
 એ કહે માં ધનખાઈનેજો, સદાશક્ત ચરણ રહો શીશજો. ધ૦ ૧૫૭

સત્યભામાનો ગરબો.

મંદિર આબ્યા નારદ મુન્યકે, સતભામા તણેરે લોલ;
 અરન્યા અર્ધપાદ ઝાપિ જનકે, કંદન અતિ ધણેરે લોલ. ૧
 બોદ્યાં મીઠાં મધુરાં વચનકે, મન ગમતા બહારે લોલ;
 દયાન ધન્ય ધન્ય તાહાઈ જીવનકે, સતભામા વહારે લોલ. ૨
 સુંદરી સહુકામાં સદરાણીકે, ખીજ દા નહીંરે લોલ;
 આઠમાં આધકે તું પટરાણીકે, મેં જાણી સહીરે લોલ. ૩
 અચરત પામ્યો આજ હું એકકે, શું કહિએ તુંનેરે લોલ;
 જાણ્યાં હૈતતણાં વિવેકકે, દુઃખ લાગું હુનેરે લોલ. ૪
 સ્વર્ગતું પુષ્પ અનોપમ સારકે, આપ્યું રૂકમણીરે લોલ;
 તે અદકે ઝોછે તું નારકે, કરી ત્રિભોવન ધણીરે લોલ. ૫
 એમ કહી પામ્યા અંતરધ્યાનકે, નારદ પરવચ્ચારે લોલ;
 એટલે આબ્યા શ્રી ભગવાનકે, ધણે પુષ્પે ભરચ્ચારે લોલ. ૬

અંગ અનંગની હડી આળકે, સંતભામા બળીરે લોલ;	
આવો પધારો દીનદયાળકે, કરી મોહોની રળીરે લોલ.	૭
એમ કહી અબળા ઘઈ અચેતકે, આશ્વજી પરદર્યાંરે લોલ;	
અરણ્યા ગોળી ચીર સમેતકે, સ્વેતાંજર ધર્યાંરે લોલ.	૮
તમારાં લેજો વૈકુંઠરાયકે, સર્વ સંભાળજોરે લોલ;	
જાણજો મુઘ સતભામાયકે, કરી મન વાલજોરે લોલ.	૯
જ્યાળા લાગે સંધેસંધકે, આંહાં શિદ્ધ આવિયારે લોલ;	
પાપી પિતા હમારો અંધકે, લંપટ લાવિયારે લોલ.	૧૦
મુજમાં મ મજે કરો સકારકે, મુજને શું કરોરે લોલ;	
પેલી રૂપતણો બંદારકે, તેને તમે અનુસરોરે લોલ.	૧૧
જેણે છાનાં મોકલ્યા વિપ્રકે, પોઢ્યા તાંહાં સર્યારે લોલ;	
એહવા કિધા મિત્ર પવિત્રકે, આંહાંથી રહો પથરે લોલ.	૧૨
આપ્યું પારિજાતીનું દુલકે, શોકના હાથમાંરે લોલ;	
હું હલવી કીધી અર્ક તુલ્યકે, જાદવ સાથમાંરે લોલ.	૧૩
વાહાલાજી કુંવારાની પ્રીત્યકે, તે કવચ મુકીએરે લોલ;	
એ તો જાદવકુળની રીત્યકે, કેમે ન મુકીએરે લોલ.	૧૪
વાહાલાજી પુત્રવતી પટરાણીને કે, લાડ લડાવિયેરે લોલ;	
એહવી અલુભમતી હોય નારીનેકે, લેર ન આવિયેરે લોલ.	૧૫
રૂકમણી કેરાં પ્રાકમં પ્રીતકે, મુખથી શું કહુંરે લોલ;	
તેણે રીઝ્યા મરહારહકે, શુભવંતી વહુરે લોલ.	૧૬
રૂકમણી સતી શીરોમણી સારકે, અંચળ કાં કહીરે લોલ;	
મુકયાં માતપિતા પરિવારકે, મનમાને ગધરે લોલ.	૧૭
ખીજું બાંધવને બાંધાવીને, દીધો દેશવટોરે લોલ;	
તેહેના મુઘ મસ્તક કન્નાવીને, શિર પાડ્યો. પટોરે લોલ.	૧૮
તે શ્રમ વિહોણો કીધો ચરકે, મંદીર નવ ગયોરે લોલ;	
ખીજું નગર વસાવ્યું ભૂરકે, જઈને લોહાં રહ્યોરે લોલ.	૧૯
જન્મના નીર્મલ જુગજીવનકે, કુડા કોણુ કહેરે લોલ;	
શંકર સુર સેવે અનુદિનકે, બ્રહ્મા નવ લહેરે લોલ.	૨૦
દીનદયાળ વદે એમ વેદકે, કપડી કવચ થયારે લોલ;	
માર્યોં કંસ કસ્યો ઉછેદકે, કેશ કરે ત્રણારે લોલ.	૨૧
પારણે પોઢ્યા અકલ અજાણુકે, તે કવચ સાંભલીરે લોલ;	
માસી પૂતનાના લીધા પ્રાણુકે, ખપખાને કરીરે લોલ.	૨૨

- મુજને પરિભ્રમતકના ધૂલની, આપત પાંખડીરે લોલ; ૨૩
 બાણી પ્રાણુધરી અધિકે મૂલકે, કરતી આંખડીરે લોલ.
 ફરતી ગુણ ગાતી ગોવિંદકે, ગુણે ગુણતીરે લોલ; ૨૪
 સોકો મુખડાં કરતી મંદકે, હું હવે ધૂલતીરે લોલ.
 પ્રભુજી ન ધટે માહારા નાથકે, આવડું અમ બાણીરે લોલ; ૨૫
 મેં તો સાલો તમારો હાથકે, માહારે તમો ધણીરે લોલ.
 અમો તો અખળાનો અવતારકે, હમારું શું મળુંરે લોલ; ૨૬
 પુણ્યે પામી નંદકુમારકે, બીજો કયમ બળુંરે લોલ.
 એહવું કહેતાં નેણે ધારાકે, ચાલી એશરીરે લોલ; ૨૭
 જાણે આખો મેલ અપારકે, આવણુ સસસરીરે લોલ.
 ધુણે શીશ કરે આંધુપાતકે, સતભામા રહેરે લોલ; ૨૮
 જોને માતપિતા નહિ ભ્રાતકે, તે એમ અરવડેરે લોલ.
 જોહેનો પીછડો પરધેર ભયકે, પાપ તેહેનાં બળ્યાંરે લોલ; ૨૯
 સુકે મુકે નિશાસા એહ કે જીવતડાં બળ્યાંરે લોલ.
 આલ્યાં પ્રભુજી નેણે નીરકે, કરજોડી કહેરે લોલ; ૩૦
 દહ યઈ ખોલ્યા હળધર વીરકે, સતિ રહતી રહેરે લોલ.
 હું મન માન્યા લડાવું લાડકે, વાપક મન ધરેરે લોલ; ૩૧
 સતભામાજી તમારો પાડકે, રાહ પરી કરેરે લોલ.
 તમારું મનડું માને કયમકે, લમ હું આવડુંરે લોલ; ૩૨
 કાંઠાં તો ખાઉં તું આગળ સંમકે, જોતાં આચરેરે લોલ.
 વલતાં સતભામા કેહે સમકે, તમને શા દિનિએરે લોલ; ૩૩
 પાવક જળ વધીઅર કહે કમકે, એહને નવલિનિએરે લોલ.
 તરકર હોય આલ્યો જામકે, ખરતાં મુઠડીરે લોલ; ૩૪
 ચેલાં જુઠડાં નવ ઝલાયકે, પગને પુંડડીરે લોલ.
 પ્રભુ કહે નારદિયાની વાતકે, કયમે નવ માનિએરે લોલ; ૩૫
 કાળિગારો કરે ઉપાતકે, જિણુ પાનિએરે લોલ.
 અણાંધું પારિભ્રમતકનું ઝાડકે, સ્વર્ગના નાથ શુંરે લોલ; ૩૬
 ચતુરા ગોક પુરાણું ખાડકે, રોપું હાથશુંરે લોલ.
 પાગે લાગ્યા મુરખોતમકે, કરજોડી કરીરે લોલ; ૩૭
 માન્યાં સતભામાજી જમકે, કહું હરી કરગરીરે લોલ.

ઉરમું અળખા બીડી આપકે, તાપ ટળી ગયારે લોલ;	
દીધી પ્રીતતણી છાપકે, પ્રભુજી કરી મયારે લોલ.	૩૯
હવે ખોલ્યાં સતભાગાપકે, દુઃખ સર્વ વાગિયારે લોલ;	
પુલી નવપલ્લવ થઈ કાપકે, અતિ મુખ પાગિયારે લોલ.	૩૯
કૃષ્ણકથા રસ ઉત્તમ ગાનકે, શ્રવણે સાંભળેરે લોલ;	
તેહેને કૃપા કરે ભગવાનકે, ભવબંધન ટળેરે લોલ.	૪૦
પામે ધર્મ અર્થ ને કામકે, મુખ મને વસેરે લોલ;	
નવનિધ ઉભી આઠે ભગકે, હારથી નવ ખસેરે લોલ.	૪૧
જે જન જે ધમ્મજો ગાયકે, મનવાંછા ફલેરે લોલ;	
સેવક લાગે માગે પાપકે, પ્રભુ પ્રેમે મલેરે લોલ.	૪૨
શુક સરખાને તાહારૂં દરસનકે, દુષ્કર્મ દાખવુંરે લોલ;	
વારંવાર વિનવે વલ્લભકે, શરણે રાખવુંરે લોલ.	૪૩

આંખ મિચ્છામણીનો ગરબો.

આજ અનોપમ દિહું એકકે, સહી તુજને કહુંરે લોલ;	
ખે જણે કીધા બેઠ અનેકકે, તે સર્વ દૂં લહુંરે લોલ.	૧
નંદજીતો નંદન નીચું નિદાળિકે, આઠ્યા મુજ મણીરે લોલ;	
મારગ રાધા દ્રષ્ટે ભાળિકે, સંગ સખી ધણીરે લોલ.	૨
નખ શિખ સૌભગ સામાં શિમાકે, સકળ શિરોમણીરે લોલ;	
રસના એક કહું સો મદિમાકે, મતમાહારી હણીરે લોલ.	૩
મુસ્તક વેણી ઓળ વિશાળકે, કટિ ત્રિહિંસું અડીરે લોલ;	
કરણે ઝલકે ઝાંકઝાલકે, ઝાલ હીરે જડીરે લોલ.	૪
મુખાંડ શરદ પુનેમનો અંદકે, મંદ હસામણીરે લોલ;	
નાક નય મનમયનો કંદકે, લિલવર દામણીરે લોલ.	૫
કુંમ કુંમ આડ વિરાળે લાલકે, લાલ બિંદી કરીરે લોલ;	
હુંધું ત્રાણુ જોરે ગાલકે, નિલમણી ખરીરે લોલ.	૬
ભૃગુરી કમાન માન મન વાળીકે, એ ઉપમા કહીરે લોલ;	
કાળજ કાળી આંખ અણિયાળીકે, બાળી મેં લહીરે લોલ.	૭
અંખુજ નેણી વેણી રસાળકે, ચિત ચતુરા હરેરે લોલ;	
દાડમ દંત અધર પૂરવાળીકે, બિંબામાં ધરેરે લોલ.	૮

- છુટિ લટ મુખ ઉપર 'સોહેકે, શી રોબા જણીરે લોલ; ૧
- કોટિક મનમથના મન મોહેકે, ઓપમા અતિધણીરે લોલ. ૯
- ચિંધુક મનોહર બિંબ વિરાજેકે, છાને છપા બલીરે લોલ; ૧૦
- રામા રૂપે રવિ રાશિ લાજેકે, લાજ ભરી લલીરે લોલ. ૧૦
- ઠંઠ કપોત પોત અળકારકે, ફુલરી દમકતીરે લોલ; ૧૧
- મુક્તામાળ એકાવળ હારકે, ચોટી ચમકતીરે લોલ. ૧૧
- કર ગજસુંદ સરિખા ઢળકેકે, કોમળ આંગળીરે લોલ; ૧૨
- નખ પુખરાજ આજ સમ ચળકેકે, છબિ તેમાં બળીરે લોલ. ૧૨
- બાણુબંધ કનક કરચૂડીકે, કિકણ મુદ્રિકારે લોલ; ૧૩
- કટિમેખલા કસણકટિ રૂડીકે, ધંટની છુદ્રકારે લોલ. ૧૩
- ઉરુપર ઉત્તમ ઉડ્યા એહેવાકે, કંચન કળસશારે લોલ; ૧૪
- મોહે મન મનમોહન જોહેવાકે, જળહળ જળજશારે લોલ. ૧૪
- કરાર ઘેળી ખૂળી ચોળીકે, ચોદિશ કશીમશીરે લોલ; ૧૫
- મૃગમદ અંગ અરગજ રાળીકે, પેહેરી રસરસીરે લોલ. ૧૫
- ઓઢી સરસ શિરોમણ સાડીકે, કાઠી રંગમારે લોલ; ૧૬
- જાણે કામતણિ ફૂલવાડિકે, ફુલી અંગમારે લોલ. ૧૬
- ઉર અનોપમ ઓપે રસાળુંકે, એ અનુમાનશુંરે લોલ; ૧૭
- સાચુ સુંદર સરસ સુંદાળુંકે, પોપણ પાનસુંરે લોલ. ૧૭
- નાબી નવલ નીવેશની નીકટકે, નાર કહું કશીરે લોલ; ૧૮
- વર્ણન ઢાણુ કરે. કવિ વિટકે, કામકૃપા જશીરે લોલ. ૧૮
- ખોષ સાંસો જોષ નિમાસોકે, સુખસાગર ભર્યોરે લોલ; ૧૯
- કેવળ કેળપત્રસો વાંસોકે, વિધિનાએ કસ્યોરે લોલ. ૧૯
- સરસો સિંહ સરિખા લાંકકે, વાંક કરો નથીરે લોલ; ૨૦
- એહેવો ન મજે આડો આંકકે, કાણુ કહે કથીરે લોલ. ૨૦
- જંઘા જુગલ જણાએ જોતાંકે, કદળી સ્થંભથીરે લોલ; ૨૧
- પાગે ગુજરી ઘુઘરી સોહતાંકે, રમજમ રંભથીરે લોલ. ૨૧
- લાહેને આહે ભરાવિ બનાવિકે, રાવીઆ ધરારે લોલ; ૨૨
- રાધા રમવા પેહેરીને આવિકે, સોહાપી ધાધરારે લોલ. ૨૨
- અલતા બલતા પાગની જોડકે, રંગા નાયણેરે લોલ; ૨૩
- મોહા સુર તે તેનીશે કોડકે, અણવટ રાયણેરે લોલ. ૨૩

- રંગ. બરાતિ સોદાતિ પાદાનીકે, સાંતી નવ મજેરે લોલ; ૨૪
 અંબર હેઠ રહે ભ્રમ છાંનીકે, દાઢ દીઠે ગજેરે લોલ.
 જ્યમ મદમાતી ધરે પગ ધરણીકે, ગાઠિ ગજગામનીરે લોલ; ૨૫
 ચોહોદસ નાદાળે ચંપકવરણીકે, ચાલે કામનીરે લોલ.
 ભૂતળ આદ્યુત. બાનકિશોરીકે, ગર્વ શુભાનશુંરે લોલ; ૨૬
 ગુણનિધ ગુણવંત રાધાગોરીકે, ગોરે વાનશુંરે લોલ.
 ચંચળ ચાલે ચતુરમુગ્ધણીકે, ચિત્ત ચતુરાગણીરે લોલ; ૨૭
 મુંદરી મુંદર જીવણપ્રાણીકે, ભાગ્ય સુભાગણીરે લોલ.
 અરસપરસ પ્રેમ ધરીનેકે, ખરી બોલે હસેરે લોલ; ૨૮
 સદિધર સધલી રહી ફરીનેકે, મન રાધા વસેરે લોલ.
 મીઠી મીઠડીએ મનમોહકે, ગણિ ગયાં આણુથીરે લોલ; ૨૯
 સદુ સખી રાધાને રહી જોષકે, વાદાલી પ્રાણુથીરે લોલ.
 માહોમાંહે વળાઈ વિંટાઈકે, અંબર ફાટતેરે લોલ; ૩૦
 જ્યમ જુગલવન જોયા મિટકે, મુકી વાટ તેરે લોલ.
 કહાન કુંવર કરમહીને ગેડીકે, છોડી ગાયનેરે લોલ; ૩૧
 માહાવળ મારગ મરડીને ફેડીકે, દોડયા સાલનેરે લોલ.
 સનમુખ મળીયાં શામા શામકે, સમજ્યાં સાનમાંરે લોલ; ૩૨
 કાંઈક સમજી તેહું કામકે, કહું જે કાનમાંરે લોલ.
 બે જણે કીધો એમ પ્રણામકે, કો સમજ્યું નહીંરે લોલ; ૩૩
 પાધડી પેચ સમારે શામકે, લટ રાધા સહીરે લોલ.
 વાદાલો આલ્યો વંદાવનકે, મન વિભાસતોરે લોલ; ૩૪
 તે જોઈ જાણે નહીં. જનઅનંકે, હીડે સાંસતોરે લોલ.
 બે જણે કિધો એક વિચારકે, મળવું કુંજમાંરે લોલ; ૩૫
 રાધા રમતી વિવિધ પ્રકારકે, સખીના પુંજમાંરે લોલ.
 જાવાને જીવ ધણેરો વણાયકે, શું કહી નિસરેરે લોલ; ૩૬
 જાણે રખે વાત જણાયકે, જાણું જે વિસરેરે લોલ.
 વળતી લલિતાને કહે રાધાકે, એ વાત સોદામણીરે લોલ; ૩૭
 દિવસે રમિએ આપણુ બાધાંકે, આંખ મિચામણીરે લોલ.
 લલનાએ કાષ્ઠ ઠરાવી દાષકે, સહી ચંદ્રાવળીરે લોલ; ૩૮
 જેહેમાં ગુણ લક્ષણ ચતુરાઈકે, સકળ કળાવળીરે લોલ.

- હા કહી સરખી હરખી ટાળીકે, રમવા સંજ યહરે લોલ; ૩૯
ચંદ્રાવળીએ પસારી ઝાળીકે, સર્વ ઉભી રહીરે લોલ.
એક સખી કેહે મન હોએ કોહોનુકે, આગળ આવજોરે લોલ;
જેહેની મા પેહેરે મણુ સોનુકે, આંખ મિયાવજોરે લોલ. ૪૦
એક એક સાહસું અવિલોકકે, સર્વ ખસે પડેરે લોલ;
રાધા જાણેને મુને ટોકકે, હું માયું ધરેરે લોલ. ૪૧
ચંદ્રમાગાએ ખરા સમ ખાધાકે, આંખ મીયાવશેરે લોલ;
સહુ સરખામાં સરસ શી રાધાકે, ફાંડું કઢાવશેરે લોલ. ૪૨
આવિ વિશાખા ધાઠ જનાવીકે, સહિ સહુને ગમીરે લોલ;
રાધાને આંખ મિયાવી લાવીકે, જઈ ચણું નમીરે લોલ. ૪૩
તાણિને જાણિને આણિ નમાવીકે, દાઈની મોદમાંરે લોલ;
પેહેલે શી રાધાએ આંખ મીયાવીકે, તંન મન મોદમાંરે લોલ. ૪૪
સુંદરી ધાઈને સર્વ નસાઈકે, પેશાં સંતાઈનેરે લોલ;
રાધા ઉઠ કહે એમ દાઈકે, રહિ શરમાઈનેરે લોલ. ૪૫
વાહિને દાઈ પુછે સહી શુંયકે, હું કાંઈ નવ લહુરે લોલ;
રાધા બોલિજો સામૂ પૂછકે, સર્વ ખરૂં કહુરે લોલ. ૪૬
માહાઈ મન મોહન સાથકે, ગયું છે ધ્યાયથીરે લોલ;
વનમાં મળજો મુજ સંધાયકે, હું છે લાહારથીરે લોલ. ૪૭
દાઈને ખાઈને સમ રાધાકે, કીધો વામદેરે લોલ;
જાણજો પ્રાણુ સોંપુંહું બાધાકે, મૂઠી કાપદેરે લોલ. ૪૮
સર્વતું હોંડું માન મરાડિકે, કહીને ગઈ નથીરે લોલ;
તે તું આગળ રહી કરજોડિકે, થોડી યજ નથીરે લોલ. ૪૯
માટે દાઈ હું તાહારી દાસકે, હારમ રખે કરેરે લોલ;
મનમાં વસવું વિરમો વાસકે, સાસ ન નિસરેરે લોલ. ૫૦
રખો દાંત પડે દંડી મોલેકે, દાઈજી દાખજોરે લોલ;
માયું મુઝું તમારે બોલેકે, ગમે તો રાખજોરે લોલ. ૫૧
પેહેલે મા' સહિયર કે દાઈકે, સાસુ સપરેરે લોલ;
તે સર્વ જાણે બલાઈ હુંડાઈકે, દેખી છાવરેરે લોલ. ૫૨
બોલ્યાં દાઈજી વળતું મળતુંકે, મળશું જો ખરૂંરે લોલ;
રાધા હિંડું નહિ પું ટળતુંકે, પું માટે મરૂંરે લોલ. ૫૩

- દાર્ઢએ સાહિને હાથ વળાવિકે, આવી વાટમારે લોલ; ૫૪
 ચતુરા ચાલિ ચણું ચલાવકે, પોહોતી ધાટમારે લોલ.
 જોતી જોતી જમુના તીરકે, રાધા રસમસીરે લોલ; ૫૫
 આગળ ઉભા ગીરીધર ધીરકે, ધાર્ઢ ધસમસીરે લોલ.
 શામા સાસે બરાણી ઉર્જાણી કે, ગ્રહો ગોપાળનેરે લોલ; ૫૬
 જણે હોમલતા લપટાણી કે, શામતમાલનેરે લોલ.
 આદ્યાં લાડ લાડલી સંગ કે, કુંજભોવનમારે લોલ; ૫૭
 પ્રગટી કામકળા કરિ અંગકે, જ્યમ ત્યમ મનમારે લોલ.
 જઢ વહિ બેઠાં બે એકાંત કે, અતિ સુખ રાસમારે લોલ; ૫૮
 ભામની શુદ્ધર માંગી પ્રાંત કે, હાસ વિલાસમારે લોલ.
 આપી આપ આલિમન દીધુંકે, દુઃખ સખલું ગયુંરે લોલ; ૫૯
 અધર સુધારસ પ્રાપ્તને પીધુંકે, સુખ સખલું થયુંરે લોલ.
 રાધા માધવ શું સુખ પાગીકે, સ્વાગી ને જયારે લોલ; ૬૦
 મળિયા કોટિક મનમય કામીકે, વાંચી ગ્રેહે વયારે લોલ.
 મીઠું મીઠું માવજી બોલેકે, રાધા સાંબજેરે લોલ; ૬૧
 તે સુખ નાવે ત્રિભુવન તોલેકે, બાહુ બાંધ્યાં ગજેરે લોલ.
 છતી કુંજ નગરની રાણીકે, રતિ સંભામનેરે લોલ; ૬૨
 જઢ વસ કીધા સારિંગપાણીકે, મઘો કામનેરે લોલ.
 વાહાલો ઉરપર અબજાએ લીધોકે, અતિ આનંદશુંરે લોલ; ૬૩
 માનની સકળ મનોરથ સિધ્યોકે, ગોકુળ મેદશુંરે લોલ.
 પામી પૂલું પુણ્ય કરીનેકે, હરિનેહબ્યા મળ્યારે લોલ; ૬૪
 વાહ વિવિધ વિહાર કરીનેકે, ફરી વાટે વડ્યારે લોલ.
 જદુનંદનની જોડા જોડકે, રાધા કોડમારે લોલ; ૬૫
 હરખ બરાણી હોડા હોડકે, હીડે મરોડમારે લોલ.
 સેરે બસ કુંજ સદનથી આવેકે, રતી રંગે ભચ્યારે લોલ; ૬૬
 અંગે અંગે એહેન જણાવેકે, ને બહુએ કચ્યારે લોલ.
 અળતો ભાલ ગળસ્થળ લાલકે, તિલક અરધું રહ્યુંરે લોલ; ૬૭
 વેણિ હુટિ દસન ડંક ગાલકે, રાધાને લલ્યુંરે લોલ.
 આલ્યાં ગોકુળગામ ગલિમાંકે, ગિરિધર ભામનીરે લોલ; ૬૮
 એકાએક અબલું અલિમાંકે, ઉભાં સ્વામનીરે લોલ.

- જોવા સઠળ સુંદરી આવીકે, કરતી આરતીરે લોલ; ૬૮
- લીધાં રાધા કૃષ્ણ વધાવીકે, તનમન વારતીરે લોલ. ૬૯
- જોયાં જુગલકિશોર કિશોરિકે, અગિ નૈલો ઝઘારે લોલ; ૭૦
- રાધાની પ્રગટ થઈ સર્વ ચોરિકે, નિત્યિતમાં હસ્યારે લોલ. ૭૧
- નંદ સદન જઈ ખેઠા શામકે, સુખસાગર ભરીરે લોલ; ૭૨
- રાધા, જાંવ પોતાને ધામકે, જૂવે ફરી ફરીરે લોલ. ૭૩
- આબ્યા મંદિરમાં ગોવિંદકે, મિત્ર વધામણારે લોલ; ૭૪
- નંદજી, નીરખે આનંદ કંઠકે, મા લે બામણારે લોલ. ૭૫
- વિનતા સંધ્યાવલિની ગોઠકે, પ્રજામાં વિરતરીરે લોલ; ૭૬
- જે જન રાખ્યો એ રસ હોઠકે, દુર્ભેત્ય નીસરીરે લોલ. ૭૭
- એ રસ ભવપ્રજ્ઞાએ પ્રમાણ્યો કે, વિખાણ્યો વેદમાંરે લોલ; ૭૮
- તે પ્રખ્યાત સુતા રસ માણ્યોકે, ન જાણ્યો બેઠમાંરે લોલ. ૭૯
- એ રસ શુક સનકાદિક ગાયકે, નારદને ગમેરે લોલ; ૮૦
- તે પરીક્ષતને શ્રવણે સમાયકે, રૂદ્રામાં રમેરે લોલ. ૮૧
- એ રસ જૂતળ જુરે વધાચ્યોકે, નરસિંહ નાગરેરે લોલ; ૮૨
- તેહેને વણુ લોકથી તાચ્યોકે, ભચ્યો સુખ સાગરેરે લોલ. ૮૩
- જે જન એ રસને અતુસરશેકે, તણ અભિમાનનેરે લોલ; ૮૪
- તે જન ભવસાગરથી તરશેકે, કરી ગુણગાનનેરે લોલ. ૮૫
- સુરપતી શેષ નિમેષ ન લેખેકે, ધરે બહુ વેપનેરે લોલ; ૮૬
- પૂરવ પુણ્ય વિના નવ દેખેકે, એ રસ રેખનેરે લોલ. ૮૭
- ભાવ ધરી નરનારી ગાયકે, શીખે સાંભળેરે લોલ; ૮૮
- તેને સાહે ત્રિભોવન રાવકે, સહિ પ્રેમે મળેરે લોલ. ૮૯
- કરજો કૃષ્ણ ચરિત્રનું ગાનકે, ન કરશે ખેદનારે લોલ; ૯૦
- પામો લક્ષ લાભ સંતાનકે, વામો વેદનારે લોલ. ૯૧
- જપ તપ યજ્ઞ જાગને પ્રતકે, કુલ જુગમાં નહીરે લોલ; ૯૨
- હેત વિના હરિ ન મળે તર્તકે, ધ્રુજ ગથા કહીરે લોલ. ૯૩
- સર્વનું તત્વ દયા ને દાનકે, દિનને દિનિયેરે લોલ; ૯૪
- તેહેમાં દુ કે થી ભગવાનકે, સલપતીનિયેરે લોલ. ૯૫
- નાનાં ફળ જે પ્રશિયે કાશીકે, તુકે મુખ ઉચ્ચરેરે લોલ; ૯૬
- તે નરનારી નહિ ગર્ભવાસીકે, ભવસિંધુ તરેરે લોલ. ૯૭

અવગુણુ ઝોક ગુણુ પંચાશકે, શા શા વિખાણિએરે લોલ;
વલ્લભ દાસનકે દાસકે, પદરજ નણિએરે લોલ.

૮૪

અંબાજના મહિના.

- કારતક માસે કરણા કરજો માતરે, અંબાજ;
મા અળખેલી અંબા સાંભળજો વાત, મારી અંબાજ.
મા વાત સાંભળજો શ્રવણે શ્રી અવિનાશરે, અંબાજ;
તુજ દરશણની મુજને મોટી આશા, મારી અંબાજ. ૧
માગસર મન મળવા અકલાયરે, અંબાજ;
મા ઇચ્છા યાતાં અંબા દિન વહિ જમ, મારી અંબાજ.
દિન વહિ જમ ને આશા મુજને મોટીરે, અંબાજ;
મા રંગ મંડપમાં કાચ ન આવી લોટી, મારી અંબાજ. ૨
પોશ માસે પડિયો મુજને શોશરે, અંબાજ;
રંક ઉપર શો માજ આવડો રોશ, મારી અંબાજ.
રોશ ન કરશો તમે છો દેવી દયાલ રે, અંબાજ;
મા નામ ધરાબમાં સેવક જન પ્રતિપાળ, મારી અંબાજ. ૩
માહામાસે તો પ્રત સંભાઈ તાહારારે, અંબાજ;
મા ફૂલ કર્મોઆશાં જુઓ માહારાં, મારી અંબાજ.
શાં જુઓછો કરણા પુરણાનું ધ્યાનરે, અંબાજ;
મા તુજ દરસનનું મુજને મોટું લાગ્યું ધ્યાન, મારી અંબાજ. ૪
દ્વાગણ માસે ફરિ ફરિ ઉલટે અંગરે, અંબાજ;
મુજ રંગ બચું મનદૂ નવ કરશો ભંગ, મારી અંબાજ.
ભંગ ન કરશો મન મળવાને ભટકરે, અંબાજ;
માઈ ચિતદૂ આવી માને ચરણે અટકે. મારી અંબાજ. ૫
ચૈતર માસે ચંતા મુજને ઝઝીરે, અંબાજ;
મા જનમ ધરી નવ નિરખ્યા અંબા માજ. મારી અંબાજ.
નવ નિરખ્યા મેં અંબા અકળ સ્વરૂપરે, અંબાજ;
મા નૈણે ભરી નવ નીરખ્યું માનું રૂપ. મારી અંબાજ. ૬

- વેશાખ માસે વરસ જામે રેહ' માડીરે, અંબાજી;
 મા નહિ તેડો તો વળતી વેલા માઠી. મારી અંબાજી.
 વેળા માઠી જરાનું મોટું દુઃખરે, અંબાજી;
 માં નૈણાં ભરી નવ નિરખ્યું માનું ચૂખ. મારી અંબાજી. ૭
 જોઈ માસે તેડો મુજને ડોકરે, અંબાજી;
 નહિ તેડો તો જીવ્યાં જાશે વેઠ. મારી અંબાજી.
 મા વેઠ જાશે ને મિથ્યા યાશે જન્મરે, અંબાજી;
 મા વાંક નથી પણ ઝોલાં મારાં કર્મ. મારી અંબાજી. ૮
 આઘાડ માસે અઠક ન ધરસો મનરે, અંબાજી;
 દરશન કરવા તલખે માટે તન. મારી અંબાજી.
 તન તલખે ને દયા ન આવે માહારીરે, અંબાજી;
 મારી દયાલી દિલથી શીદ મુકો વીસારી, મારી અંબાજી. ૯
 આવજુ માસે સંઘ તાહારો ભરાયરે, અંબાજી;
 મા જોતે તાહારી ઇચ્છા હોય તે જાય, મારી અંબાજી.
 સંઘ ભરાય ને ઇચ્છા સહુને ધાયરે, અંબાજી;
 પાપી હોય તે નિશ્ચે પાવન ધાય. મારી અંબાજી. ૧૦
 ભાદ્રપદ માસે મુજને શીદ ભમાવેરે, અંબાજી;
 મા દુર્લભ દરશન આપી તાપ સમાવે, મારી અંબાજી.
 તાપ સમાવે ને શીતળ કરીએ કાપરે, અંબાજી;
 માને શીશ નભાવતાં, પાતક પ્રલે થાય. મારી અંબાજી. ૧૧
 આસો માસે અરજ સાંભળો વેહેલીરે, અંબાજી;
 મા આરામુર કરો આનંદની હેલી, મારી અંબાજી.
 કરે તો હેલી પુરો મનની આશરે, અંબાજી;
 મા સેવક સધળા રાખો તમારી પાસ. મારી અંબાજી. ૧૨
 બારે માસ તે પૂરજુ કરિયે માતરે, અંબાજી;
 મા વિશ્વંભરી નવ કરશે વિશ્વાસઘાત, મારી અંબાજી.
 ઘાત ન કરશે ચરણ તણો છર્જી દાસરે, અંબાજી;
 મા તાપ સમાવીને આપો કૈલાસ વાસ, મારી અંબાજી;
 મા તાપ સમાવો ગુણ ગાય વલ્લભદાસ, મારી અંબાજી. ૧૩

ક્રમળાકથના આર મહિના.

- કારતક માસે, કમલા કંથકે, મયુરાં ચાલિયારે લોલ; ૧
 જમ્બને કુમ્ભને દરબારકે, મોહન મહાલિયારે લોલ. ૧
 શ્યામા વાટ જોતી દિનરાતકે, દિવસ ધણા યયારે લોલ; ૨
 પૂરણ સૂઝડ છે માહારાજકે, ફરિ નહિ આલિયારે લોલ. ૨
 માગસર માસે માહારૂં મનકે, ધીરજ નવ ધરેરે લોલ; ૧
 હળુ નહોં આળ્યા ગોકુલનાથકે, નયણે નીર ઝરેરે લોલ. ૧
 ધ્રુસકે રાતી રાધા નારકે, જોતી વાટડીરે લોલ; ૨
 ક્રમળા કરતી મહાકલ્પાંતકે, જૂમિ આલોટતીરે લોલ. ૨
 પહેલાં મેં નવ જાણ્યું નાયકે, મેહેલીને જરોરે લોલ; ૩
 હમને જીવેખી મહારાજકે, કુમ્ભજના યશેરે લોલ. ૩
 પોષે જામ માહારા પ્રાણકે, મેહ વાધો ધણારે લોલ; ૧
 મુજને ખટકે હૈયા માંયકે, સ્નેહ વાહાલાતણારે લોલ. ૧
 તેણે દાઝે માહારા પ્રાણકે, તારણી તરફડેરે લોલ; ૨
 તેના તાપ સહો નવ જામકે, ઉર લાંછન પડેરે લોલ. ૨
 સખી શીત ધણેરી વાયકે, સમયર કર તાપણારે લોલ; ૩
 રાધા વસ્ત્ર તજે નીરધારકે, અંગથી આપણારે લોલ. ૩
 માઘે માહાદિન દુઃખે જામકે, તે ક્રમ સહી શકૂરે લોલ; ૧
 હું તો અકિત થઈ નિરધારકે, મુખ પિયુ પિયુ ખકૂરે લોલ. ૧
 અખળા મસ્તક કાળા કેશકે, દંત દાહાક્રમ કળીરે લોલ; ૨
 નયણે નિદ્રા નહિ દિન રાતકે, કષ્ટ કામનીરે લોલ. ૨
 અખળા આગોટે રજમાંહેકે, આર્કઠ કરે ધણૂરે લોલ; ૩
 મુજને સાલે માહારી માતકે, સુખ સ્વામાતણૂરે લોલ. ૩
 શગણ માસે પૂલે વંનકે, કેસર સોહામણારે લોલ; ૧
 માહારે મંદિર નહિ મહારાજકે, કૃષ્ણ કોઝમણારે લોલ. ૧
 સખિયો દુઃખ ધરે અપારકે, ઉત્તર નવ આપતીરે લોલ; ૨
 કોષધ બોલે આંખા ડાળકે, કાલજ કાપતીરે લોલ. ૨
 ટેહુકા સણુતાં કંપે કામકે, મેહ વાધે ધણારે લોલ; ૩
 દુઃખના દિનમાં છેલી યામકે, તેમાં નવ મણારે લોલ. ૩

- ચૈતર માસે ચતુરસુભણકે, જોતી વાટડીરે લોલ; ૧
સૈયર સાથ મળી સહુ કોષકે, જમના વાટડીરે લોલ.
ખોલે અમૃત સરખાં વેણુકે, ઘેલી તેવડીરે લોલ;
ઘેલી કાય કરે મુજ માતકે, ચંતા એવડીરે લોલ. ૨
હરી રામ રામ રૂઢનાથકે, મુખથી ઝોચરેરે લોલ;
તેથી તો બવદુઃખ પળાયકે, રૂઢન શાને કરેરે લોલ. ૩
વૈશાખ માસે તો વિપરિતકે, બ્યાપી વેદનારે લોલ;
હરી વિના નહિ જાણે કામકે, વાગાં બેદનારે લોલ. ૪
રાધા વિલપે દિન ને રાત કે, પીયૂ નહિ વીસરેરે લોલ;
હું તો ફરિ ફરિ પૂછું વાતકે, સજની શું યશેરે લોલ. ૨
મારાં પ્રેહસાગરનાં વાણુકે, સહિ વહિને જરોરે લોલ;
ધીરજ નવ રહે લગારકે, જોઉં આરે ફરીરે લોલ. ૩
જેઠ માસે જગજીવનકે, મંદિર પધારશેરે લોલ;
માહારા ત્રીવિધના તાપકે, ક્રમ સમાવશેરે લોલ. ૧
હજી નહિ આવ્યા ગોકુલનાથકે, સજની શું કરેરે લોલ;
માહારા પ્રાણ તર્જુ નિરધારકે, શૂની હું કરેરે લોલ. ૨
હર કરે કઠારી વેધકે, કાપૂ જીમડીરે લોલ;
હૂતો વીખ પીઠી નિરવાણુ કે, આજ આણી ઘડીરે લોલ. ૩
અખાડે અતી દુઃખ ધાયકે, સુણ સાહેલડીરે લોલ;
માહારે મંદિર નહિ માહારાજ કે, ક્રોની બેલડીરે લોલ. ૧
મેહતો વરસે મૂસળ ધારકે, ચમકે વીજલીરે લોલ;
પિયુ પિયુ કરે બધૈયા પાસકે, પ્રીતે પરજલીરે લોલ. ૨
ખોલે શદુર મોર ચક્રારકે, ચિત માહાઈ ચલેરે લોલ;
રાધા વિલપે દિવસ ને રાતકે, પિયુ નહીં વીસરેરે લોલ. ૩
શ્રાવણ માસે શીર વિધનકે, મુજને બે ધિયાંરે લોલ;
મેં નો દીઠા સ્વપનામાંહિકે, કાળજ વેધિયાંરે લોલ. ૧
જાણું જદુપતી આવ્યા ઘેરકે, હમા આંગણેરે લોલ;
સાથ મળ્યો સહુ કોષ કે, મુજને નવ ગણેરે લોલ. ૨
તવ મેં તજી સરવ મરજદકે, મુખ એવું કહીરે લોલ;
હરિ મુજ દેડા ફેરા હારકે, હેલ દેશો નહીરે લોલ. ૩

બાદરવો છે બહુ ભરપૂરકે, બ્યાપી વેદનારે લોલ;	
અબ્રો કાળાં પીળાં યાચકે, વાએ ભેદનારે લોલ.	૧
કપમ કંઈ એકલડી નિરાધારકે, ઘેર નહિં નાવલોરે લોલ;	
મુજને નહિં બીજો આધારકે, આવી જો મલોરે લોલ.	૨
તો તો જાય હમારાં દુઃખકે, પ્રભુ દયા કરોરે લોલ;	
જાણી અબળા કેરી દાઝકે, દુઃખ સધળાં હરોરે લોલ.	૩
આસો માસે અતિ આનંદકે, સહુકોને હવાંરે લોલ;	
અબળા પેહુરે આભૂપણકે, નીતે નવ નવાંરે લોલ.	૧
પુરે ચોક ચઢતાં બહુ સારકે, કુંમકુંમ છાંટણારે લોલ;	
વાગે ઢોલ દદામા સારકે, શબ્દ બોલે આંગણારે લોલ.	૨
એટલે રથ ચઢી રણછોડકે, મંદિર આવિધારે લોલ;	
અબળાએ ભરી કનકની યાળકે, મોતિડે વધાવિધારે લોલ.	૩
હરિએ સંતોડ્યા સહુ જનકે, દધ્યાં દેહનાંરે લોલ;	
તે કમ મૂકે વલ્લભદાસકે, વળગ્યાં નેહનાંરે લોલ.	૪
મેં તો ગાયા ખારે આસકે, તારી આશનેરે લોલ;	
કિરપા કરજો શ્રી ભગવાનકે, વલ્લભદાસનેરે લોલ.	૫

મન વિયોગ.

ગરબો.

હૃદય અરજ હમારી સાંભળોરે, કંહેજો હરીતે જઈ;	
મોહન મૂકી મનનો આમળોરે, આવોતે મને વહી.	૧
તમે અમ સાહામું નીહાળજોરે, રખે રખો રીસ;	
વળતી મન ઊપર મન વાળજોરે, પાગ નમાવું શીશ.	૨
દિવસ ધણાની છે વાતડીરે, આવી રહી છે હોઠ;	
હૈડે રૂધન જાએ રાતડીરે, ક્યાંહાં જઈ ધીજો ગોઠ.	૩
મન માન્યા વિના મનનીરે, વાત કહી ન કરાય;	
પીડા ન જાણે કો તનનીરે, છવ ધણું અકળાય.	૪
અવગુણ અબળાના મન નાણિએરે, જાણિએ પોતાની દાસ;	
સુખ દીધાં શાં શાં વળાણિએરે, જે જે પૂરી આસ.	૫

જહાં જહાં રમતા અમથું રંગમારે, સંગે શ્રી ગોપાળ;	
તહાં તહાં નિરખતાં અંગ અંગમારે, હઠે અનંગની આળ.	૬
બીડતાં હૃદયાશુ ગૃહી ખાંહેડીરે, તે કેમ કરી કહી કહેવાય;	
કૂવા કરી જેમ છાંહેડીરે, કૂવા માંહે સમાય.	૭
હરિ હમ સાથ હજોમજોરે, તે મન જાણે ડોળ;	
કોય ન જાણે મોજો ગળ્યોરે, ગુંગા કેરા ગોળ.	૮
કીડા કોટી કરિ એકાંતમારે, કોષ ન દેહતું મર્મ;	
ખાધું પીધું ઘણુંએ ખાંતમારે, તે સહુ રાખો શર્મ.	૯
કહેવા સરખું કીધું તો કહૂરે, જાંઠું નબ્બ બોલાય;	
હાથ આછી આશે જે રહૂરે, પ્રાણ પ્રકૃતી પલટાય.	૧૦
કહિએ કેશવ કરશે કામનારે, મજશે લક્ષ કરોડ;	
ગુણ સંભારે એક કામનારે, મ્રજ વનિતાની જોડ.	૧૧
પૂર્વ પ્રીત રીત પ્રતિપાળવારે, પ્રમટ્યો પરમાન્દ;	
રાખી બાંધી બદે બાળવારે, યુધનિધ બાળમુર્કદ.	૧૨
અમને એ દુઃખ સાલ સમું થયૂરે, ગયું મનમાન્યું રાજ;	
જો છવન માને નવ કહ્યુરે, તો તન કરવું તાજ.	૧૩
માધવ મારિ અમને ચાલતાંરે, શેં આણે અવસોસ;	
મથુરાં મનમાનીયું માહાલતાંરે, કોય ન રાખત રોસ.	૧૪
મુરલીધર ધરથી હું લહ્યું નહારે, મન માહારાના ચોર;	
કાળજ કોણું તે કહૂં કહારે, કપડી કંઠ્ય કીરોર.	૧૫
વામસી વાઘે લાગી હોડવારે, જોઈ હંસની હોંસ;	
પ્રીતે પોતાને લાગી પીડવારે, વાહાલે બાધ્યાં વાંસ.	૧૬
નહિએ નિર ન બરવા નીસરૂરે, સરખો સહુ સંસાર;	
મારગ મળતાં માડે ઠીસરૂરે, ઓ હરીની લગવાર.	૧૭
કુડાં કલંક માથે ચડેરે, કાંઈ ન સૂઝે કાજ;	
મસે મસે મા મૂજસૂં વહેરે, ગઈ ગુરુજનમાં લાજ.	૧૮
છાંતો છપીલાજી જળ કા કચ્ચોરે, છેતરીએ નહિ છેલ;	
નારાયણ નિરમળ જાણે વચ્ચોરે, મૂકા મનનો મેલ.	૧૯
લાગી લગન મગન મન થતીરે, મુજ સરખું નહિ કોષ;	
ગોકુળપતિ ગતિ મતિ મારે દલીરે, તે તમ પૂઠે ખોઈ.	૨૦

- કૃષ્ણ કૃપાળ કલો કથીરે, તો કીધો વિશ્વાસ; ૨૧
 કરણાકર કરવું ધટતું નથીરે, કાં કીધા નિશ્વાસ.
 ભુધર ભક્તવત્સલ બદ્ધ સાંભળ્યોરે, વાણી વિખાણે વેદ; ૨૨
 ભોળે ભાવે ભજતાં તો મળ્યોરે, ભાવ ન ભણ્યો ભેદ.
 ઉધવ આશ અલેખે આણુતારે, આણુતાં સાચી વાત; ૨૩
 એથી અધિક મન નાણુતારે, માત તાત તન શ્રાત.
 એવડું યૈર હૈયે હરીરે, તો અમ કહેતાં તર્ત; ૨૪
 રાનકુવામાં રાખી કરીરે, વાર વાઢ્યું વર્ત.
 જીવણ જાણે કેમે કરીરેરે, જળમા મંદ અજાણુ; ૨૫
 જેમ આહોડી આધાં ધરીરે, પૂંજળથી લે પ્રાણુ.
 પુરવતું નોતું પ્રતિપાળતારે, શાને સાચો હાથ; ૨૬
 દામોદર દાવાનળ બાળતાંરે, શાને ઉમાચ્યો નાથ.
 કહાન કુંવર કરગરતાં વળતાંરે, લાજ ન આવી રાજ; ૨૭
 ગોકુળ રાખ્યું પ્રભુજી રેલતારે, આ અવસરને કાળ.
 જીવણ પાર વિના જીવતું કશુરે, માતપિતાની આણુ; ૨૮
 મોહન મન મહારે એ વશ્યુંરે, કાંધક કરતા જાણુ.
 સુની ધધશું કહે સંસારનાંરે, સુદ ને સ્થન ને વાન; ૨૯
 સધળાં સુખ ખોયાં અવતારનાંરે, ખાનપાન પરીધાન.
 કારણ કશું કાળે કહાનુડેરે, કીજે કોણુ ઉપચાર, ૩૦
 ધાડું ધણુંએ રાખ્યું છાનુંએરે, જાણ્યું ધર પરિવાર.
 ઉધવ ઉછેડો મુને એહનોરે, કારણુ કહે સદ્ ભોક; ૩૧
 સાન વાન વલે નવ દેહનોરે, ફકર કંઈ તે ફાક.
 મોહન મોહની ધણી તનમાં ફરેરે, આઠે પોહર તે ખાપ; ૩૨
 રસકસ ચૂસી કુંચા કરેરે, માસ રૂધીર સુકાય.
 મુરખ માહોરી એ આવડીરે, પેહલે કરતી પેર; ૩૩
 શાને ઉછેરી કરી આવડીરે, પણુતાં દેતી ઝેર.
 દારણ દુઃખમાં હું શું કંઈરે, કયમ કરી રાખ્યું ધીર; ૩૪
 બ્દાલા વિયોગ માટે મરૂંરે, સુંદરશ્યામશરીર.
 પ્રભુજી મરતાને ન મારિએરે, કાંધક બેસે કર્મે; ૩૫
 જાણી જીવ દયા ઉગારિએરે, ધરણીધર એ ધર્મ.

માગીયું મળ્યું મળે નહીંરે, કીજે કવણુ ઉપામ;	
જાણ્યું યદુનેદન જોયું કહીંરે, તો તન યાદૂં યામ.	૩૬
બહાલાને વાહી પ્રજા લાવજોરે, વળિ વળિ લાણું પાય;	
જેમ જાણો તેમ સમજાવજોરે, આગ ઉદરની હોલાય.	૩૭
આ સહ આણુગમતું અજાખામણૂંરે, દીઠે લાગે દુઃખ;	
સુંદર વદન સોહામણૂંરે, જોતે જાળે જૂખ.	૩૮
દિવસ વીતે ધણું દોહલેરે, રેણી ને ખોળી રાત;	
સાસોસાસ કેમ રહું સોહલેરે, રાખ સાગાની જાત.	૩૯
વનિતા વ્યાકુળ થઈ વાણી કહેરે, વીઠજવર કાં બહાઓ;	
સખન રાખ્યું માહારૂં નહિ રહેરે, દ્યો લક્ષ્મીવર લાહો.	૪૦
સર્વેરવ સોંપીને શાને રહૂંરે, જો મન જાણું ફેર;	
ત્રીકમ તારણુ તો તમને કહૂંરે, તરણુ ઉપર મેર.	૪૧
અવિનાશી એમ ન કીજીએરે, વિશ્વાસસુ વેર;	
દરશણુ દાસલકાંને દીજીએરે, મનમાં આણી મેહેર.	૪૨
ગિરધર ગૌ ચારી ઘેર આવતારે, ગોરજ ભરિઆં ગાત;	
ગોવાલા સંગ સોહાવતારે, ખટકે ક્ષણુ ક્ષણુ માત.	૪૩
એમ બલુકારા વાળે કાનમાંરે, પડછંદા સંજળાયે;	
આ પેક્ષો અલખેક્ષો જ્ઞાનમાંરે, આવે ત્રીભોવનરાયે.	૪૪
અણુ ઉઠે ઉઠીને મધું મહીરે, માંખણુ કયાં લઈ જાળી;	
સાંજ સમે સુરજી દોહી રહીરે, કહેને લઈ જઈ પાળી.	૪૫
પુષ્પ બલી બલી જાતમારે, ગુંથી જાતિકપર;	
બહાલામાં બહાલો એ વિસાતમાંરે, હું પેહેરાવતી હાર.	૪૬
ઉધવ આજ લગી એકકાં રમ્યાંરે, સોંપી સઘળી દેહ;	
નટવર નંદનેદન પૂઠે ભમ્યાંરે, નાહાનપણુનો નેહ.	૪૭
મધુકર મધુરાં કહેજો એટલુંરે, મન મોહોટાઈ ખાણુ;	
પુરુષોત્તમ તમને કહિએ કટલુંરે, પોતાના કરી જાણુ.	૪૮
ઉધવ માધવ અમને ભેળવોરે, દો છો જીવતદાન;	
વિનય વિવેક કરી દેળવોરે, તો કહ્યું કરશે કહાન.	૪૯
કહેજો જાણી થયા કેમ આવણોરે, ચૌદભુવન ફિરતાર;	
આવો અમ આધાર ઉતાવળારે, વરતે જોજોકાર.	૫૦

વાઝેક મળવધૂનાં સાંભળીરે, ઉધવ દે આશીશ;	
ગદ્ગદ કંઠે યષ્ઠ ગયા ગદીરે, તમ મળજો જગદીશ.	૫૧
ગરબો મળ વિરહિણિયાંને કચ્ચોરે, પદ પૂરાં પંચાસ;	
વચને વચને રસખાણે ભચ્ચોરે, દેહેતાને મળવાસ.	૫૨
મન કમ વચને ગાય સાંભળેરે, મળનો પ્રેમ વિયોગ;	
વિરહી જન મન માન્યાને મળેરે, ભોગવે ને રસભોગ.	૫૩
ભવ બ્રહ્મા મધવા ભૂધ્યા ભમેરે, શ્રીપતિ ગતિ અતિ ગૂઢ;	
માનવ મન માને ઘણું આ સમેરે, મૂરખ માહ્યમતિ મૂઢ.	૫૪
વલ્લભ કહે કરનોડી કરગરીરે, જો જન મન સોહાય;	
બોલો જો જો મુખડું ભરીરે, શ્રી ગોવર્ધન રાય.	૫૫

કનોડાનો ગરબો.

ગારમા ધરડોને ભરધારકે, આપ્યો મુજનેરે લોલ;	
ગારમા ધીક્ર છીધો અવતારકે, શું કરૂં તુંજનેરે લોલ.	૧
ગારમા રણસર્મધીઓ ખાપકે, મા મારી પાપણીરે લોલ;	
ગારમા સંસાર છીધો સાપકે, સેજે યષ્ઠ સાપણીરે લોલ.	૨
ગારમા હું તો નાહારું બાળકે, એ મોટા બુઢિયોરે લોલ;	
ગારમા દીઠેથી પડે ફાળકે, મુરખ બુઢિયોરે લોલ.	૩
ગારમા માહાઈ યજ્ઞ જોળનકે, પીઢ વરવો યયોરે લોલ;	
ગારમા ઘેસો કટ્ટપવાનકે, જાતે વહી અયોરે લોલ.	૪
ગારમા સોળ વરસ પ્રલક્ષકે, એને હંસી યયાંરે લોલ;	
ગારમા દીસંતો જાણે જલકે, ખુધ સધળી મધરે લોલ.	૫
ગારમા શીયાળાની રાતકે, સ્વાદ હોએ ધણોરે લોલ;	
ગારમા મુરખ ધરડી જાતકે, જેવો ગુંગણોરે શ્રોલ.	૬
ગારમા રજની રમવા ધમધુંકે, આંતું આંખડીરે લોલ;	
ગારમા મારીસ કરતો બોલેકે, એક કર લાકડીરે લોલ.	૭
ગારમા ગાળ નિસરે વાતેકે, સ્વભાવ તે કમ શરેરે લોલ;	
ગારમા પીઢની ધરડી જાતકે, અર્થ કહાંથી સરેરે લોલ.	૮
ગારમા નવરાત્રીના દીનકે, ઘણું સોહ્યામણારે લોલ;	
ગારમા વિજયા કેરો દીનકે, સહુ શણગારમારે લોલ.	૯

ગોરમા દુરબળ મહારો કંથકે, ધણુ લગ્નમણોરે લોલ;	
x x x x x x x x	૧૦
ગોરમા સહુને મન દિવાળીકે, મારે મન હુતાસનીરે લોલ;	
ગોરમા મહારા કરમના ભોગકે, તો હું નિરાસણીરે લોલ.	૧૧
ગોરમા રાત શરદની દેખુંકે, જાણીએ દવ બળેરે લોલ;	
ગોરમા મદમાતા નર દેખીકે, મન મહારૂં ચળેરે લોલ.	૧૨
ગોરમા મહારા કાળા કેશકે, એ આખો પળ્યોરે લોલ;	
ગોરમા હું યદ્ય જોખનવેશકે, જનમારો બળ્યોરે લોલ.	૧૩
ગોરમા મહોડેપી ચુએ લાળકે, આંખે પાણી મળેરે લોલ;	
ગોરમા હું નવરંગી નારકે, તન મહારૂં બળેરે લોલ.	૧૪
ગોરમા સેજ ખીછાવું ધુણકે, એ દેખીને રૂવેરે લોલ;	
ગોરમા સાસરૂં મહની પીડકે, પીડ ઉંઘો સુવેરે લોલ.	૧૫
ગોરમા હ્રુપણ પેઠરૂં વચ્ચકે, ચિર બહુ ભાતનાંરે લોલ;	
ગોરમા મિથ્યા થયો અવતારકે, સ્ત્રીની જાતમાંરે લોલ.	૧૬
ગોરમા જોને જોખન કંથકે, મુન્ય કીધાં બહુરે લોલ;	
ગોરમા કીધાં બહુ મેં પાપકે, ધણી ધરડો જોખન વહુરે લોલ.	૧૭
ગોરમા આંખ ઉછાળીને બોલુંકે, ન કરે વાતશુંરે લોલ;	
ગોરમા જાઉં જોખન ધણીનેકે, તો હું સુજાતહુંરે લોલ.	૧૮
ગોરમા ઓરિયો ન વિલો એકકે, હધરણી રાતનોરે લોલ;	
ગોરમા મિથ્યા થયો અવતારકે, દુઃખ બહુ ભાતનાંરે લોલ.	૧૯
ગોરમા શિવ પુરું હું સતકે, પામુ જોખન ધણીરે લોલ;	
ગોરમા વામુ સધળી વિષતકે, ન્યાત નાગર તણીરે લોલ.	૨૦
ગોરમા માહારૂં અંગ મુંઠાણુંકે, હેતું હાથથી ખાલસુંરે લોલ;	
ગોરમા મુજથી મહોટો પ્રીઠકે, ઠક ઉપવાળસુંરે લોલ.	૨૧
ગોરમા ચંચળ જાતે હું છું કે, એ મુરખ વલ્લોરે લોલ;	
ગોરમા હું યદ્ય જોખનવેશકે, એ ધરડો થયોરે લોલ.	૨૨
ગોરમા નથી સાસુ નેં નણુંદકે, તો જીવતી રહીરે લોલ;	
ગોરમા કરમે ભાજ્યો કંથકે, બન જોખ્યો સહીરે લોલ.	૨૩
ગોરમા પીઉંજી આવ્યા જહારકે, હું જામતી ફરેરે લોલ;	
ગોરમા લાખ્ય કાંઈએક વસ્તકે, હુંજ તો શું કરેરે લોલ.	૨૪

ગોરમા જણતાં ન દીધી ફાંશીકે, વીખ દધ મારતીરે લોલ;	
ગોરમા લોક સાથે કંઈ વાતકે, તારે મા વારતીરે લોલ.	૨૫
ગોરમા પીઠંજ સુતા મરવાકે, જાણે થાઈ સતીરે લોલ;	
ગોરમા હું કહુંહું કરજોડકે, કરમતણી રતીરે લોલ.	૨૬
ગોરમા કરજોડી લાગું પાએકે, દેજો સમય ધણીરે લોલ;	
ગોરમા વિનતી કંઈહું આજકે, આત નાગરતણીરે લોલ.	૨૭
ગોરમા પાયે લાગુંહું તમનેકે, પ્રભુજ સાંભળોરે લોલ;	
ગોરમા વલ્લભ કેહેછે આજકે, મુકો મન આમળોરે લોલ.	૨૮
ગોરમા સહુને દેજો જોડુંકે, માત કશ્યા કરીરે લોલ;	
ગોરમા સહુને દેજો કામી કંથકે, કેહે વલ્લભ ફરીરે લોલ.	૨૯

પ્રિતમદાસ.

સરસગીતા.

વિશ્રામ.

શુરુનું ધ્યાન ધરી, હરિશુભ ગાર્હ્યું;
 પ્રીતે રસ પ્રેમ કયા, પ્રેમાને પામ્યું.
 આગે જન અનેક યયા, વાણી વિસ્તાર છે;
 ઝીલા રસસિધુ સુધા, અનંત અપાર છે.
 ઝીલાજન મુક્ત યયા, અભે અભિલાખમાં;
 તેણે રસ પૂર્ણ પીધો, છક્યા તે છાકમાં.
 જયામતી જેવી જેની, તેવું તે જોયરે;
 ભજ્યા જેણે ભક્તિભાવે, તે તો નિશ્ચે તરે.
 ઉધવજીના માનને માટે, વિચાર્યું કુશલજી;
 એને યજ્ઞ મોહલું વેગે, પોતે કંઈ પ્રમજી.

માતાને પુત્ર પ્રિય, પુઠે ફરે ન્યાળવા;
 ઉપાય 'અનેક કરે, રોગને ટાળવા.
 એવા જન હરિને વાલા, જલવે જોધને;
 કદી અભિમાન આવે, નાખે વિષ ઘોષને.
 ઉધવજી એક અમારી, ચિતે ધરે વાતડી;
 વંદાવન રાસ રચ્યો, શરદની રાતડી.
 તે તો સુખ સાંભરે મુને, તમેને શું કહું;
 જાણે તે મજની નારી, મન સમજી રહું.
 ગોપીજન આતમા મારો, નીમખ ન વીસરે;
 મુજને મળવા માટે, સહુ સુનાં ફરે.
 તેઓને જ્ઞાન કરી, ધણું સમજાવજો;
 સહુના સંસાર ટળે, એવું કરી આવજો.
 મારાં માત તાત કહીએ, જસોદા નંદજી;
 મને બહુ લાડ લડાવ્યાં, અતી આનંદજી.
 મજજન સહુ રનેહી, ચીતમાં ચાય છે;
 અમે જે દિના આવ્યા, દુઃખી બહુ થાય છે.
 અમે આવ્યા અવધ કરી, ફરી ગયા નહીં;
 વિનંતે પીડા પામે, સુખ આપો જઈ.
 મુગટ કુંડલ મારાં, આબૂધણ અંગનાં;
 નીજ રથ બેસવા આપ્યો, ચેહન શ્રીરંગના.

સાખી.

ઉધવને આપી આગના, વેગે કરે મજપરવેશ;
 પ્રેમરનેહી કુંદરી તેને, જઈ આપો ઉપદેશ.
 તમે સરવે જ્ઞાન સધીર છે, જ્ઞાનવાન પરમાણુ;
 પરમોદો મજ જોષિતા, જોષવ ચતુર સુજણુ.

વિશ્રામ ૧ લો.

ઉધવે આજ્ઞા માગી, રથે બેઠા જઈ;
 નીજ મજપંથ પડયા, જોવાની ઈચ્છા ચઈ.

સંધ્યાસમે સુરભીસંગે, સુખે ત્યાં આવીયા;
 જસોદાએ દીઠા, જ્યારે, બલા મન બાવીયા.
 નંદજી ભાવે બેઠ્યા, આસન આપીયાં;
 દયા કરી દીનજાણી, દુખડાં કાપીયાં.
 શંકરપણચામ સુખી, કહો તે શું કરે?
 ઉગ્રેસેન આદે જાદવ, કેવા આનંદ કરે?
 ઉધવ કહે સરવે સુખી, તમ પરતાપથી;
 જેમ મજ મંદ નાસે, સિદ્ધના નાદથી.
 એમ દુઃખદ્રીગ નાઠા, દીઠા હલધર હરી;
 મધુપૂર રાજ કરે, સુખે શોભા કરી.
 નંદ આનંદ પામ્યા, સુજશ સાંભળી;
 એતો જેને ભાવે બેઠ્યા, તેની વેળા વળી.
 રૂડી રસોયુ કીધી, જસોદાએ જીવતથી;
 ભાવે નીશા ભોજન કીધાં, શાકર દૂધથી.
 ગ્રેમે પશંગ ખીલાવી, બેઠાં ખીડલાં કરે;
 અન્યોઅન્ય ઉધવ નંદ, લખ મુખમાં ધરે.
 જસોદાજી પ્રીતે પુછે, અબર લાલની;
 જાદવ જીવતો શું જાણે, ગતી ગોપાલની.
 સરપવંતી કીધી, કંસની શેવકી;
 મહા બડભાગી કહીયે, વસુદેવ દેવકી.
 તેનાં અટપટાં લક્ષણ, બાળપણનાં બહુ;
 પ્રજજન સહુ સ્નેહી, હેતે હસીયાં સહુ.
 અમો પુત્ર ભાવે બાળે, ઓઢણી ઓઢતો;
 પ્રીતે પચપાન કરી, પારણે પોઢતો.
 એણે અસ્તપાન કરી, મારી તે પૂતના;
 કંઈના પ્રાણ હચા, કંસના દૂતના.
 એને પદે પ્રહાર કરી, પ્રાણ હેલામાં હયાં;
 બગાસુર આદે દર્શત, પાપીપરસે કયાં.
 મુને ગર્ગાચારજે કહ્યું, તેતો સરવે યયું;
 માયાના આવરણ માહે, અમો કંઈ નવ લહ્યું.

એકવાર નયણે નીરખ્યું, કેશવચમતે;
કષક, કીરતારય કરે, ગોકુળ ગામને.
એમ કહી આંખ બરી, આંસુડાં આવિયાં;
અમે તપ આછાં કીધાં, પાછાં કળપાવિયાં.
ઉધવ કહે એમ ન કીજે, તમે તો ભણુછે,
એતો હરી અંતરજામી, તેના પ્રાણુછે.
તમારાં બાજ્ય બલાં, પુણ્યનો પાર નહોં;
તમે તો નેણે નીરખી, લીલા અવતારની.

સાખી.

પરપર ગોષ્ટી કરે, જોધવ ને નંદરાય;
હરીના ગુણ સંભારતાં, પ્રેમમુદીત મન થાય.
કૃષ્ણકથા આનંદમય, સૌંધુસદા સુખશિરા;
પ્રેમ પુનીતને પામશે, કૃષ્ણકથા જડુવીર.

વિક્રામ ૨ જો.

સુદમ રજની રઈ, વીતી ગઈ વાતમાં;
જાગી સહુ જીવતીજન, મન પ્રજ્વળાયમાં.
મહી વલોવવા લાગી, સર્વે સુંદરી;
ગોપી ગુણગાન કરે, રસભાવે બરી.
રાગ સોરગ ગાયે, બેરવી બિભાશમાં;
કેકીલા કંઠ પુરે, સુંદર અભિલાષમાં.
જિએસુરે જોયરે, એવું આનંદ ગામને;
અહો કૃષ્ણ બાહરનેહી ગયા કેમ વામને.
નૌતમ નાદતણી, શબ્દધુની ધાય છે;
ઉધવ આનંદ પામ્યા, જમના જમ છે.
આવ્યા રવીતનયાત્રીરે, સુખ પામ્યા ધણું;
તનમન મર્જન કરી, ધ્યાન ધર્યું હરીતણું.
સખી એક સદનયકી, બારણે નીસરી;
રમ નંદદાર દીઠે, જોવાની છમ્મી ધરી.

અકુર આબ્યા હતા, આવો રથ લેઈને;
 સુખ સરવસ મટયું, ગયા દુઃખ દેઈને.
 રથ શે અર્થે આબ્યો, વળી શું વીસરું;
 જીવનપ્રાણ જતાં, પછે શું ઉગરું.
 અન્યોઅન્ય વાત જાણી, આવી સહુ સુંદરી;
 પ્રીતે જશોદાને પુછે, આબ્યા શું શ્રીહરી ?
 એટલે ઉધવ આબ્યા, જમુના નાધને;
 હરીના જન જાણી, નમ્યાં પાપ ધાઈને.
 જેવા જુગદીશ કહીયે, એવા જન એહના;
 રૂપ ગુણ વરણ એવા, શોભાવે દેહના.
 મુરતક મુગટ સોહે, તેજ ધણું તે તણું;
 તીલક કેસરતણું, સુંદર સોહામણું.
 જગમગ ઝલકીરલાં, કુંડલ તે કાનમાં;
 નેત્ર જલકમલ એવાં, લાગી પલ ધ્યાનમાં.
 પ્રકૃતીત પ્રસન્ન વદન, ચરકેરો રાશી;
 નીરંતર એક હરી, રહ્યો રૂઢ્યે વશી.
 ઉર અનંત ઓપે, માળ મુક્તાતણી;
 પિતાંબર અંગ ધમ્યાં, શોભા દીસે ધણી.
 જુને બલાં બૂપણ ધર્મી, રૂઝાં કરરાજે છે;
 જોઈ પદજુગલ જાણી, મનમથ લાગે છે.
 ગોપી કહે ભલે આબ્યા, સખા હો શમના;
 લોક તો લાંક દીસે, મધુપૂર ગામના.
 મુખે તો મીઠું જોલે, મેલ ધણી મનમાં;
 જુઓ અમે સંગ ક્યો, મેલ્યાં માહા વનમાં.

સાખી.

એધવ કહેઅમો આવીયા, નીસા નીર્ગમી એક;
 મારાજે મને મોકલો, કેહેવા જ્ઞાન વિવેક.
 શોક ન ધરશો સુંદરી, પ્રભુ સદા તમારી પાસ;
 દ્વિતિભાવે પરહરો, રાખો દંઢ વિશ્વાસ.

વિશ્રામ ૩ જો.

મને શ્રીકૃષ્ણે કહ્યું, તે કહું કામિની;
 અમણ મનની મુકો, બળે હરી ભાગિની.
 હરીના હેતુ છે તમે, સર્વે તારણી;
 નીરમળ યાન ગ્રહે, તળે વીખવારણી.
 ઉપવિદક જેવો, આએ સંસાર છે;
 તેમાં એક તત્વ મોટું, સમજણ સાર છે.
 જે જને તન તપાસું, તેના સંશય ટળા;
 પ્રણવ ધ્યાનધરી ભાવે, હરીમાં બલા.
 નીરંજન' વેદે ગાયો, તેતો ઘટમાં વસે;
 એક દ્રષ્ટે જોશે જ્યારે, ત્યારે દુગ્ધા જશે.
 બીનભાવ ભાગશે, ત્યારે ધ્વજને બાલશે;
 આત્મા અખંડ એવો, નીરંતર ન્યાળશે.
 મોટા મુની જોગ સાધે, જોડને પામવા;
 દેહનું દમન કરે, ભવદુઃખ વામવા.
 સંસારમાં સુલભ હોય, શેને તપ આચરે;
 સુખસમૃદ્ધિ મુકી, શીદને નીસરે.
 જને વૈરાગ વ્યાપો, સદુ મુકી ગયા;
 ગ્રહ અંધકુપ તણ, જર્ઝ વનમાં રચા.
 મોટા મોટારાજ મુકી, ગયા તપ સાધવા;
 શિવ મશણ સેવે, એને આરાધવા.
 સદસ્ર અઠ્યાસી આદે, જર્ઝ વનમાં વસ્યા;
 આત્મા સાધનકરે, પ્રગટી આદાદશા.
 માયાનો સંગ મુકી, મળ્યા તે આવને;
 ભાવે તે હરીને બેટા, જુલ્યા દેહભાવને.
 એવો ઉપદેશ અમારો, માનશે માનુની;
 તો તનમાંહી થશે, બાલ ભગવાનની.
 પંડમાહી પ્રગટ યારો, બ્રાંતી સહ ભાંગશે;
 નીજ સરપસાયે, જ્યારે લે' લાગશે.

અજા નાથ થાય, જીજીને ઝાંખીને;
હરખ ને શોક સહુ, તેને ઘો નાખીને.

સાખી.

નીજ સરખ જ્યારે જડે, થાય કલ્પના નાશ;
જેને હાડિ ખોળતાં, તે તમારી પાસ.
ઉધવ કહેસૌ સાંભળો, ચતુરા ચતુરસુખણ;
પ્રતીત ન આવે પ્રેમદા, પુછો વેદપુરાણ.

વિશ્રામ ૪ થો.

પછે પ્રજાળા ખોલી, રીસ રખે ચડે;
અમે તો જીવતી જન, એવું કેમ આવડે.
તમે જે જોગ કહ્યો, તમારા કામનો;
અમારો પેડો ન્યારો, ગોકુલગામનો.
અરજ એક હમારી, ઉધવ સાંભળો;
અમારા મનમાં વશ્યો, સુંદર શામળો.
અમે તો નયણે નિહાળ્યો, નટવર-નાયન;
એણે મોહિણી લગાડી, સહુ પ્રજાસાધને.
ધુતારામાં ધુતવિધા, મુખે શું વખાણીએ;
એવાં અનેક ચરિત્ર, અમે સહુ જોણીએ.
જરોદા મારવા લેતાં, ક્રોધ કરી ધણે;
ત્યારે તે નાશીને આવે, જીવન અમતણે.
કેહેશે કાઈ રખો મુને, મુખે એવું બણે;
એને ધરમાં ધાલી, રહેતાં અમે આંગણે.
જીવન બીતર પેસી, ઉઘમ એવો કરે;
મહીનાં માટ ફાડી, માખણ મુખમાં ધરે.
અમે જ્યારે આવીએ, પાસે નાસીને નીસરે;
એણે એવાં કામ કહ્યાં, તેતો કેમ વીસરે.
વચ્છત્રાં પુચ્છ મહી, ઉઘડે આંગળી;
બળે બાળક જગાડે, ઘેરે અંગ આંગળી.

એને હરે ઉચું કાંઈ, મુકીએ સહિ સખી;
અનુખળ ઉપર ચડી, પાડે તે સાંચકી.
એકવાર એમ વિચારું, બાંધે કર સાધને;
લાઇને જઈ દેખાડું, જસોદા માધને.
એક દિન માંખણુ ખાતાં, અણા એવિદને;
હવે ક્યાં નાશી જશે, કહું કૃષ્ણચંદ્રને.
તાણી બે હાથ બાંધ્યા, આવી ચોપે કરી;
ઉપર ચીર ઝોલડું, હીડી હરખે બરી.
નંદરાણી માનતાં નેતાં, જુઓ આ બાળને;
મંદિરમાંથી માંખણુ ખાતાં, અણા ગોપાળને.
એમ કરી અળગું કીધું, અમર ઝોલખાતણું;
જુએ તાં બાળ પોતાનું, લજ્જા પામી ધણું.
નેહ નંદજીવનમાંથી, દીઠા હરિ આવતા;
જેતામાં જુડી પાડી, સુંદરીને સર્વથા.
અશી બોટાં આળ ચડાવે, શા માટે સુંદરી;
જીવંતીનું જોર ન ચાલે, હેતે હસીયા હરી.
એવા હરી આનંદશી, અમો ને દીઠડા;
ખીજ અનેક ઉપાય, લાગે કેમ ખીઠડા.
જે સુખ અમને આપ્યાં, તે દુર્લભ દેવને;
ખીજું શું ધ્યાન ધરું, તજી અશ્વમેવને.

સાખી.

પ્રગટશ્ચ સુંદર વદન, રસીક છબી ધનશ્યામ;
તે શું મન અટકી રહ્યું, ક્ષણ ન અલગું આન.
નાગર નવલકીશોરસું, બાંધી પુરણ પ્રીત;
અવર વાત બાપે નહીં, એહ હમારી રીત.

વિશ્રામ ૫ મો.

ઉધવ કહે અજ્ઞા તમો, એતો સાચું કહું;
એવું અકલસ્વરૂપ, સદુ ધટર્થ રહ્યું.

યોલે તે ખીજે નહી, તનમાં તેજ છે;
 વિશ્વમાં બ્યાપી રહ્યો, અખંડ એજ છે.
 તેતો ભરપૂર ભયો, પંડ ધર્માંડમાં;
 નેમ રવી જુલવો દીસે, બાસે બહુ ભાંડમાં.
 એક અનેક રૂપે, બહુવિધિ બોલતો;
 વીધ વીધ વેશ ધરી, દીસે છે ડાલતો.
 મિત્ર મિત્ર ભૂષણ બન્યાં, કુંદન એક છે;
 નામ ને રૂપ ન્યારાં, જોયામાં વિવેક છે.
 એકસુત્ર ભાવે જોતાં, જવા પટ તંતુ છે;
 સાગર અગાધ અંબુ, લેરી અનંતુ છે.
 અવની એક રૂપે, ખીજા બહુ પાત્ર છે;
 અલગુ લોષ્ટ કરે, સોનાં સહસ્ર છે.
 નેમ કાષ સાકરકેરી, બહુ મીઠાઈ કરે;
 સરવે સાકર જાણો, ખીજુ નહીં નીસરે.
 સુરભી સ્વરૂપ ધણાં, વરણ વિચિત્ર છે;
 તેનું પદ્ય એક રંગે, પરમ પવિત્ર છે.
 એમ તમે આત્મા જાણો, અરૂપી એ છે;
 ઉત્તમ ને અધમ એ તો, દીક્ષામાં દેહ છે.
 કાષ્ટમાં અગ્નિ કહીએ, એમ અવિનાશ છે;
 સહુમાં સાક્ષીરૂપે, નીરંતર વાસ છે.
 કરતુરી મૃગમાં વસે, જોતો વનમાં રહે;
 પ્રેમળ પાસેથી આવે, ભુલ્યો ભટકી મરે.
 સાખી.

એમ સકલ સંસારમાં, વસે હરી ભરપૂર;
 છવદશા મટે નહીં, તેથી દીસે દૂર.
 જયારથ જાણ્યા વીના, છવદશા નવ જાય;
 સાંલગી ઉપજે કલ્પના, અજ્ઞાને અથડાય.

વિશ્રામ ૬ ઠા.

પછે પ્રજા ગોપી વદે, ઉધવજી ચીત ધરે;
 તમે તો એમ કહ્યું, હરી સભરે ભર્યો.

ત્યારે કોણ પીડા પામે, કોણ જનમે મરે;
 એ કાંઈ અપરજ મોઢું, સંશે કેમ નીસરે.
 ત્યારે કેમ સુખ ન પામે, જીવ સંસારના;
 શા માટે દુઃખમાં ડુબે, પ્રાણી ચાર ખાણના.
 વળી શ્રીકૃષ્ણ જેવા, સર્વે છે નથી;
 ખરેખરી વાત કહી, રાવ ન મળે રતી.
 અમે તો માનીયે, જ્યારે પરાક્રમ બાલીયે;
 તમમાં હરિ હોય, ગિરી ઉઠાવીયે.
 અમારે અવર ખીજું, ચીત આવે નહી;
 સુંદર સ્વરૂપ વિના, મનમાં બાવે નહી.
 સરોવર સરીતા બહુ, બરો સધલે સોધુ;
 આતુક આંચ ન બોળે, પીયે પડતું બીંદુ.
 સાગરમાં છીપ રહે, જાડી એકાંતસું;
 જરા જલ ભેદે નહી, પ્રીત રત સ્વાતસું.
 જલવીના દાહર જીવે, મીન જાયે મરી;
 પ્રાણ ગયે પ્રીત ન છુટે, ટેક તેની ખરી.
 એવી છે ટેક અમારી, અબલા સાધને;
 તનમન સર્વે સોંપ્યું, નટવરનાથને.
 પ્રીતની રીત ન્યારી, નથી તે પુરાણમાં;
 પ્રીછે કાંઈ પ્રેમ રનેહી, વેધ્યા રસ ખાણમાં.
 અમે તો એના વિભોગે, સહુ સુનાં કરે;
 મન તો મોહન પાસે, સાધન શું કરે.
 હતું મન એક મારે, તેતો હરીએ હરે;
 ગળ્યું રસ રૂપમાંહે, ફરી નવ નીસરે.
 ઉધવજી પ્રેમની પીડા, હરો તે જાણશે;
 વિલાવિના વેદના, કાંઈ કેમ પ્રમાણશે.

સાખી.

ઉધવ અમે દુઃખીયાં કર્યા, દીધે છબીએ છેલ્લે;
 પેલી પ્રીત વધારીને, પછે પરદર્શ તેલ.

વિશ્વાસીને વાધને, ધાત કરે કહો દોષ;
વળી વચન જે કાવીયું, દાઝા ઉપર લોષ.

વિશ્રામ ૭ મો.

ઉપવ આ દુઃખ અમો, પેલાં તો નવ લક્ષાં;
કોને કહીએ મુખનાં દાઝાં, મન સમજી રક્ષાં.
અમો લોકલાજ તજી, એને ભાવે બળ્યાં;
તો તરછોડી નાખી, તુચ્છ કરીને તળ્યાં.
હવે હરિ સીદ આવે, સમપણું શું રહ્યું;
મધુપૂર રાજ મળ્યું, વ્રજવેરી થયું.
વળી વિરોધ મળી, કંસ દાસી કુળજ;
તેહનો સંગ કસ્યો, ભલા જીગમાં ભળ.
નવાનવા ખ્યાલ કરી, વ્રજમાં ખેલતા;
અધક્ષણ અખળાકેરો, સંગ ન ખેલતા.
એક સમે જીલવા પેલાં, હરિ હેરે પડ્યા;
ચતુરાના ચીર ચોરી, જાઠ કદમે ચડ્યા.
જોડું જ્યારે જીવતી જને, દીક્ષ દીનોનાથને;
મનમાં લાજ આવી, સહુ સખી સાથને.
હસી હરિ જોદ્ય એવું, આંખો દાવ અમતલો;
કેમ તમે નગન નાયાં, દોષ ઉપજ્યો ધણો.
વરણ તરણ તણી, મરજદા નવ ગણી;
માટે અપરાધ પડ્યો, અનીતિ એ ધણી.
તમે સહુ જીવતીજન, જલથી નીસરો;
રવીની સામાં રહી, સો સો પ્રણામ કરો.
પછી પટકલ આપું, પેરીને પરવરો;
વિનતાએ મનવિચાર, કૃષ્ણ કહે તેમ કરો.
મનમાં લાજધારી, નારી સહુ નીસરી;
શત પ્રણામ કસ્યા, સુરજને સુંદરી.
પછે સહુનાં અંબર આપ્યાં, અજલાયે અંગ ધર્મ;
એનાં ચરિત્ર એવાં, કહો - કેવાં કર્યાં.

સાખી.

અનેક ચરિત્ર છે એહનાં, કોઇ ન પામે પાર;
ઝાકુલમાં લીલા કરી, દન જાવન વરસ અગ્યાર.
વિવિધ વિધનથી ઉગારીયા, મળજનને બહુવાર;
જેજે અસુર અહીં આવીયા, તેનો કચ્છો નિસ્તાર.

વિશ્રામ ૮ મો.

જમલા અર્જુન હતા, નંદજના ચોકમાં;
તેનો ઉદાર કચ્છો, ગયા સુરલોકમાં.
અગાસુર અસુર આવ્યો, છાનો છુપાઇ રહ્યો;
મારગમાં મુખ વીકાસી, સહુને ગલી ગયો.
પછે શ્રીકૃષ્ણે તેને, સારી શીક્ષા કરી;
સુખે સ્વર્ગ લોકમાં ગયો, નાવ્યો પાછો ફરી.
બગાસુર આવી બેઠો, કહીયે શું તે મંદને;
જીવન જલ પીવા ગયા, ગળ્યા ગોવિંદને.
ઉદરમાંથી અમી ઉઠી, કેમ રાખી શકે;
અંધ અહીં ચીરી નાખ્યો, પડ્યો પૃથ્વી વિશે.
વચ્છાસુર વૃષભ યધને, આવ્યો કપટે કરી;
તેના પગ સાહી પછાડ્યો, મૂઢ ગયો મરી.
એક સમે વચ્છ અરાવે, જમુના તીરમાં;
ભાવે હરી ભોજન કરે, સહુ આહીરમાં.
એવે સમે અજ આવ્યા, અંત્રીક્ષ ઉભા રજા;
ખાણકચ્છે જોઇને, મન વિરમે થયા.
વિરંચીએ મન વિચાર્યું વચ્છ હવડે હરે;
પછે પ્રજૂતા, જણારો ખોદું ખરું.
માયાનો પડદો નાંખી, ગોપ હર્ષા સહુ;
આતુરમાં જોવા આવ્યા, હરીના જન સહુ.
બેસો મળ્યાલ સહુ, એવું બોલ્યા હરી;
મંડળીની જુગતી આવી, નાવે પાછી ફરી.
એમ કહી ચોંપે વાલ્યા, કરે ગેડી ગ્રહી;
જેમાં ધણ જુગત કરી, વચ્છ દીકાં નહી.

એવા પદ દોમળ કંધયે, મારે મુસ્તક ધરયા;
 તોને મુનિ ધ્યાનમાં ધરે, અત ભાવે બચ્યા.
 એવી બહુ રત્નવી કરી, રીઝયા રૂઢયે દરી;
 તેને અભેદાન આપ્યું, બહુ કરણા કરી.
 પછે તેને આચા આપી, મુખે પ્રભુ એતું બણે;
 હવે જા જમુનાયટી, બેઠ સીગરતણે.
 ગરડનો બે નીવાચ્યો, જાઓ હવે નધ વડે;
 નાગને નીરબે કચ્યો, ચરણ પ્રતાપ વડે.
 પછે પરીવારને લેધ, પનંગ તે પરવર્ધો;
 જમુના નીરનીરમળ કરતે, સાથી નાગ નીસર્ધો.
 પ્રાણી આનંદ પામ્યા, નીરખ્યા નાથને;
 આવી હરિ ભાવે ભેટયા, સદુ વ્રજ સાધને.
 અતી બળ અકળ એવા, હરિહરદેવગા;
 કહો કૃમ ગોઠે ખીજા, અવર ઉપાય કશા.

સાખી.

અવરન ગ્રેઠે ખીતમા, જો કરે કોટી ઉપાય;
 રહેકમળમાં વસી રહ્યો, મદા રસીકવરરાય.
 નંદનંદન શુ નેહ અતી, નિમેષ ન વીસરે તેહ;
 નેનચક્રાર ગત સુંદરી, ચંદ ચતુરવર એહ.

વિશ્રામ ૧૧ મો.

ઉધવજી ચીત અમાઈ, એણે ચોરું સહી;
 એના સ્વરૂપ વીના, ખીજું ગોઠે નહી.
 એક સમે સુરભી જોવા, નંદજી નીસરા;
 રસીયે રૂદન કચું, પુંઠેથી પરવરા.
 આનંદે કુંજમાં આવ્યા, શોભા દીસે ધણી;
 તાંહા શ્રુભાન સુતા આવ્યાં, એ વન બણી.
 નંદજી પાસે દીઠો, કુંવર કોડામણો;
 અંગ રંગ અનંગ છબી, સાગર શોભાતણો.
 રસજસ રીઝી રયા, અન્યોઅન્ય જોધને;
 રૂપ મુણુ લક્ષણુ પુરણુ, રયાં મન મોહન.

સાખી.

અનેક ચરિત્ર છે એહનાં, કોઇ ન પામે પાર;
ગોકુલમાં લીલા કરી, દન જાવન વરસ અગાર.
વિવિધ વિધનથી ઉગારીયા, પ્રજાજનને બહુવાર;
જેજે અસુર અહીં આવીયા, તેને કચ્છો નિસ્તાર.

વિશ્રામ ૮ મો.

જમલા અર્જુન હતા, નંદજના ચોકમાં;
તેનો ઉદાર કચ્છો, ગયા સુરલોકમાં.
અગાસુર અસુર આવ્યો, છોતો છુપાઇ રહ્યો;
મારગમાં મુખ વીકસી, સહુને ગદી ગયો.
પછે શ્રીકૃષ્ણે તેને, સારી શીક્ષા કરી;
મુખે સ્વર્ગ લોકમાં ગયો, નાખ્યો પાછો ફરી.
બગાસુર આવી ખેડો, કહીયે શું તે મંદને;
જીવન જલ પીવા ગયા, ગળ્યા ગોવિંદને.
ઉદરમાંથી અમ્મી ઉઠી, કેમ રાખી શકે;
ચંચળહી ચીરી નાખ્યો, પડ્યો પૃથ્વી વિશે.
વચ્છાસુર વૃષભ થઈને, આવ્યો કપટે કરી;
તેના પગ સાહી પછાડ્યો, મૂઢ ગયો મરી.
એક સમે વચ્છ ચરાવે, જમુના તીરમાં;
ભાવે હરી ભોજન કરે, સહુ આહીરમાં.
એવે સમે અજ આવ્યા, અંત્રીક્ષ ઉભા રહ્યા;
ખાળકચેલા બોધને, મન વિરમે થયા.
વિરંચીએ મન વિચાર્યું વચ્છ હવડે હરે;
પછે પ્રજૂતા, જથ્થારો ખોદું ખરે.
મામાનો પડદો નાંખી, ગોપ હર્ષ સહુ;
આતુરમાં જોવા આવ્યા, હરીના જન સહુ.
ખેસો પ્રજાપાલ સહુ, એવું બોલ્યા હરી;
મંડળીની જુગતી આવી, નાવે પાછી ફરી.
એમ કહી ચોંપે ચાલ્યા, કર ગેડી અહીં;
જેવાં મલ્લ જુગત કરી, વચ્છ દોઠાં નહી.

વિશ્વાસીને વાઘને, ધાત કરે કહો કોણ;
વળી વચન જે કાવીયું, દાઝા ઉપર લોણ.

વિશ્રામ ૭ મો.

ઉધવ આ દુઃખ અમો, પેલાં તો નવ લલાં;
કોને કહીએ મુખનાં દાઝાં, મન સમજી રલાં.
અમો લોકલાજ તણ, એને ભાવે બળ્યાં;
તો તરછોડી નાખી, તુચ્છ કરીને તબ્યાં.
હવે હરિ સીદ આવે, સગપણ શું રહ્યું;
મધુપૂર રાજ મળ્યું, વ્રજવેરી થયું.
વળી વિશેષ મળી, કંસ દાસી કુખળન;
તેહનો સંગ કસ્યો, બલા જુગમાં બળ.
નવાનવા ખ્યાલ કરી, વ્રજમાં ખેલતા;
અધક્ષણ અખળાકેરો, સંગ ન મેલતા.
એક સમે ઝીલવા પેલાં, હરિ હેરે પડ્યા;
ચતુરાના ચીર ચોરી, જઈ કદમે ચડ્યા.
જોયું બ્યારે જીવતી જને, દીદા દીનોનાયને;
મનમાં લાજ આવી, સહુ સખી સાધને.
હસી હરિ ખોદ્ય અંતું, આબ્યો દાવ અમતણો;
કેમ તમે નગન નાયાં, દોષ ઉપજ્યો ધણો.
વરણ તરણ તણી, મરબદા નવ ગણી;
માટે અપરાધ પડ્યો, અનીતિ એ ધણી.
તમે સહુ જીવતીજન, જલથી નીસરો;
રવીની સામાં રહી, સો સો પ્રણામ કરો.
પછી પટકલ આપું, પેરીને પરવરો;
વિનતાએ મનવિચાર, કૃષ્ણ કહે તેમ કરો.
મનમાં લાજધારી, નારી સહુ નીસરી;
શત પ્રણામ કસ્યા, સુરજને સુંદરી.
પછે સહુનાં અંબર આપ્યાં, અખલાએ અંગ ધર્યાં;
એનાં ચરિત્ર એવાં, કહો કેવાં કર્યાં.

સાખી.

અનેક ચરિત્ર છે એહનાં, કાંઈ ન પામે પાર;
ગોકુલમાં લીલા કરી, દન પાવન વરસ અગાર.
વિવિધ વિધનથી ઉગારીયા, પ્રજાજનને બહુવાર;
જે જે અસુર અહીં આવીયા, તેનો કચ્છો નિસ્તાર.

વિશ્રામ ૮ મા.

જમલા અર્જુન હતા, નંદજીના ચોકમાં;
તેનો ઉદ્ધાર કચ્છો, ગયા સુરલોકમાં.
અગાસુર અસુર આવ્યો, છાનો છુપાઈ રહ્યો;
મારગમાં મુખ વીકસી, સહુને ગલી ગયો.
પછે શ્રીકૃષ્ણે તેને, સારી શીક્ષા કરી;
મુખે સ્વર્ગ લોકમાં ગયો, નાંચ્યો પાછો ફરી.
અગાસુર આવી બેઠો, કહીયે શું તે મંદને;
જીવન જલ પીવા ગયા, ગળ્યા ગોવિંદને.
ઉદરમાંથી અમ્મી ઉઠી, કેમ રાખી શકે;
ચંચળ અહીં ચીરી નાખ્યો, પડ્યો પૃથ્વી વિશે.
વન્ધાસુર વૃષભ યઇને, આવ્યો કપટે કરી;
તેના પગ સાહી પછાડ્યો, મૂઠ ગયો મરી.
એક સમે વન્ધ અરાવે, 'જમુના તીરમાં;
ભાવે હરી ભોજન કરે, સહુ આહીરમાં.
એવે સમે અજ આવ્યા, અંત્રીક્ષ ઉભા રહ્યા;
બાળકચેષ્ઠા બેઠને, મન વિરમે થયા.
વિદંચીએ મન વિચાર્યું વન્ધ હવડે હરે;
પછે પ્રભૂતા, જણારો ખોદું ખરે.
માયાનો પડદો નાંખી, ગોપ હર્યા સહુ;
આતુરમાં જોવા આવ્યા, હરીના જન સહુ.
બેસો પ્રજાલાલ સહુ, એવું બોલ્યા હરી;
મંડળીની જુડતી આવી, નાવે પાછી ફરી.
એમ કહી ચોંપે ચાલ્યા, કર ગેંડી ગ્રહી;
જોયા ધણ જુગત કરી, વન્ધ દીકાં નહી.

જ્યારે વચ્છ નજરે નાબ્યાં, પ્રભુ પાછા ફર્યા;
 માયાપટ ઉપર નાંખી, સખા સહુ જોવા કર્યા.
 પછે મનમાં વિચારી, પાછા પેદા કર્યા;
 વચ્છ ગ્વાલ સહુ, રૂપ તેવાં ધર્યાં.
 એમ ખટભાસ વિત્યા, બ્રહ્માએ તાળીયું;
 ચત્રબુજ ગ્વાલ સહુ, જોવું જ્યારે ન્યાબું.
 અજ આવી પાચે પડ્યા, નેહ નંદલાલને;
 અમો તો સમ્રથ નહી, જોવા તમ ખ્યાલને.
 અમો અભિમાની એવા, તમને નવ લલા;
 હવે હરી ક્ષમા કરો, જે જે અવિને થયા.
 તમો તો કરણાસીધુ, કૃપા કીજો મુને;
 કરજોડી વિનય કર્યો, બહુ ચતુરાનને.
 પછે પ્રભુ પ્રસન્ન થયા, સંશે સહુ પરહ્યો;
 અજ નીજ ધામ જાવ, સુખે સુધી કરો.
 પછે ગુણગાન કર્યું, રૂપ રૂદે ધરી;
 બ્રહ્મા બ્રહ્મસદન ગયા, ચિત ચિંતા હરી.
 એવા કૃષ્ણ કરણાસીધુ, અમો જે જાણિયે;
 કહો કેમ અવર/ખીજી, ચિતમાં આણિયે.

નંદ કહે ઇંદ્ર કરી, સહુ સેવા કરે;
 એના પ્રેમાપ્તજન આવે, સુખે સુરભી ચરે.
 પછે શ્રીકૃષ્ણ કહે, સાંભળો તાતલ;
 સુરપતી શું કરે એમાં, હરીને હાથલ.
 સદા સમીપ રહે, સંકટ કાપશે;
 ગોવર્ધન ઉચ્છવ કરો, ઈચ્છા ફળ આપશે.
 મન જતે વાત માની, કૃષ્ણ કહે તે ખરી;
 સહુ ગીરી પાસે ગયા, પ્રેમે પૂજા કરી.
 અનનો કાટ ક્યો, સહુ સીધાં આશ્રિતે;
 પરવતે રૂપ પ્રકાશ્યું, જીવન નાશ્રિતે.
 ઉપર સ્વરૂપ થયું, અષ્ટભુજાતલું;
 મનજનને દર્શન દીધું, સુખ પામ્યા ધણું.
 સહજ ભુજ સાથે કાઢ્યા, આરોગવા અનને;
 પછે પ્રસાદ આપ્યો, સહુ મનજનને.
 ગીરી પૂજા ધેર વળ્યા, ઉલટ અતીથણો;
 સુરપતી જાણું સહુ, ઓછવ માન્યો અમતણો.
 બારે ત્યાં મેઘ બોલાવી, ઇંદ્રે આરા કરી;
 જાઓ જળવૃદ્ધિ કરો, મનપર આદરી.
 ગગન ધટા ધધ ધણે, કરી ધેર ગર્જના;
 બ્રહ્માકુળ લોક થયા, સહુ સાથ મનના.
 હરતીસમાન સદા, ખીંકુ પડે બદ્ધ;
 ધાધ પ્રભુપાસે આબ્યા, મનવાસી સદ્.
 આ તે હરી શું થયું, જે ઇંદ્ર ક્રોધ્યો સહી;
 અનેક બહુ વૃદ્ધી થાય, જળનો પાર નહી.
 ગોપનાં વચન સુણી, વગતા વા'લો વદે;
 એનું અભિમાન ઉતાર, એવું ધણું રદે.
 આલો ગિરી પાસ જૈયે, આપણને રાખશે;
 આપણો ઇષ્ટ એ છે, હરશન દાખશે.
 એમ કહી પ્રભુ પુકે, સહુ પ્રાણી પરવચ્ચાં;
 આવો ગીરી જાયો કીજે, એવું હરિ ઉચ્ચર્યા.

જોગ કહી કર અડાઝો, પર્વત પુષ્પ થયો;
 ચોરાથી કોશ મજ, સહુ ઢાંકી રહ્યો.
 ગોપી ગો ગ્વાલ સહુ, સુખે લીલા કરે;
 મહારમાં મોરલી વાયે, ગાયે જિયે સ્વરે.
 તેમ અતિ વૃદ્ધી કરી, સતદાહડા સહી;
 પાણી પાસેર ન દીસે, આંધ લાગી નહીં.
 પરજન પીડા પામ્યા, પાછા ગગને ગયા;
 સમાચાર સુરપતીને, સહુ માંડી કલા.
 મધવાએ મન વિચાર, આવીને બહુ કષોં;
 હવે મેં તો દુખ્યા હરિ, અઘટતું આચર્યો.
 હવે હરિ શરણે જાઉં, કારજ સારસે;
 કચ્છા હોય કોટી ગુના, દુઃખ નીવારસે.
 પછે કામદુર્ગા કેડે, ઇંદ્ર ત્યાં આવીયો;
 પ્રભુને પાયે પડ્યો, ગદગદ કંઠે થયો.
 પૂજા બહુ પેરે કીધી, પ્રભુને જાણીને;
 સુરપતીએ ચરાચૂ ધોવા, ગંગોદક આણીને.
 અમે પ્રભુ પ્રીછ્યું નહી, પ્રગટ રૂપ તમતલું;
 મારી મરજાદ ગઈ, લજ્યા પામ્યો ધણું.
 ઇંદ્રે બહુ સ્તવન કીધું, તારે રીઝ્યા હરી;
 મસ્તકે હાથ મુક્યો, કૃષ્ણ કરણા કરી.
 ઇંદ્ર નીજજીવન ગયો, ધ્યાન રહે ધરી;
 અમર આનંદ પામ્યા, કુસુમ વૃદ્ધી કરી.
 મધવાનું માન મોટું, બંધન કાપીઉં;
 મજ આનંદ વધાર્યો, સહુ સુખ આપીઉં.

સાખી.

સુખ આપ્યું મજસાપને, નાથ દયાનીધી જોહ;
 ગિરીવર ધરી હરિ મુગટધર, વસે હૃદયમાં તેહ.
 માલા મનોહર રસીકવર, નાગર નંદકિશોર;
 ગ્રેમ રોહી શામળો, મજવીનતા ચિતચોર.

વિશ્રામ ૧૦ મો.

ઉધવ હરિ એક સમે, રમે ગેંડી દડો;
 પોતાની ધમ્માયકા, ગેંદ જમુના પઓ.
 કાલીદીનો આરો એવો, દેખીસહુ કો ડરે;
 માંહેયકા એર તણી, જવાળા અતિ નીસરે.
 જોધને કદમ કેરે, ધાધ દુમે ચઝા;
 નીર ગંભીર ગાળે, પ્રભુ તેમાં પડયા.
 પ્રજમાં વાત એવી, શ્રવણે સાંભળી;
 માતુની માહાદુઃખ પામી, સહુ ધરણી ઢળી.
 જસોદા નંદજીએ, કદપાંત બહુ કરી;
 મુધ્યબુધ્ય શરીરકરી, સર્વે વીસરી.
 તરણી ટોળે મળી, આવી તે ધાટમાં;
 ટોળે મળી અખળા રૂદન કરે, અતી ઉચાટમાં.
 ગૌ ગોપી આળ સહુ, અનજળ પરહર;
 તન લાગન કરસુ, એવું પણ આદર.
 પછે પાતાળમાંહી, વાલે વાધ વાંસળી;
 સહુને શાતા થઇ, પીડા ત્યારે ટળી.
 નટવર નાગને જીતી, ઉપરે આવીયા;
 કાળીને કરમહીને, બારણે લાવીયા.
 જમુના તણે તટે, પર્નગને પાયથોડ;
 ઉપર આનંદમાંહે, ટાંડવ નાચ કપોડ;
 પદને પરસે કરી, વીખ સરવે ગયું;
 અંતર નેત્ર ખોલ્યા, જ્ઞાન ઘટમાં થયુ.
 અહો માહાબાગ્ય મારું, મુખેકરી શું કહું;
 હું તો ઘણું પતીત પ્રાણી, મહીમા નવલહું.
 તેણે ત્યાં સ્તવન કર્યું, બહુ પ્રીતે કરી;
 જયારથ જણી લીધા, જેવા હુતા હરી.
 સોધુસુતા સેવે સદા, હર ઉપર લધને;
 તેતો ક્ષણ એક ન મુકે, શામ સનેહીને.

એવા પદ દેખળ કંઈયે, મારે ગુસ્તક ધરયા;
 તેને મુનિ ધ્યાનમાં ધરે, અત ભાવે બચ્યા.
 એવી બહુ સ્તુતી કરી, રીઝયા રૂઢે દરી;
 તેને અભેદન આપ્યું, બહુ કરણા કરી.
 પછે તેને આશા આપી, મુખે પ્રભુ એવું બોલે;
 હવે જા જમુનાથપી, ખેટ સીગરતણે.
 ગરડનો બે નીવાચ્યો, જાઓ હવે નંદ વડે;
 નાગને નીરબે કચ્યો, ચરણ પ્રતાપ વડે.
 પછે પરીવારને લેઈ, પનંગ તે પરવર્ષો;
 જમુના નીરનીરમળ કરી, સાથી નાગ નીસર્યો.
 પ્રાણી આનંદ પામ્યા, નીરખ્યા નાથને;
 આવી હરિ ભાવે ભેટયા, સદુ ધન સાથને.
 અતી બળ અકળ એવા, હરિહરદેવશા;
 કહો કેમ જોઠે જીજા, અવર ઉપાય કશા.

સાખી.

અવરન જોઠે ખીતમાં, બે કદે દાદી ઉપાય;
 રૂઢેકમળમાં વસી રહ્યો, સદા રસીકવરરાય.
 નંદનંદન શું નેહ આતી, નિમેષ ન વીસરે તેહ;
 નેનચકાર ગત સુંદરી, ચંદ ચતુરવર એહ.

વિશ્રામ ૧૧ મો.

ઉધવજી ચીત અમાઈ, એણે ચોર્યું સહી;
 એના સ્વરૂપ વીના, જીભું જોઠે નહી.
 એક સમે સુરણી જોવા, નંદજી નીસરા;
 રસીયે રૂદન કર્યું, પુંડેથી પરવરા.
 આનંદે કુંજમાં આવ્યા, શોભાદીસે ધણી;
 તાંદા જાખુબાન સુતા આવ્યાં, એ વન બણી.
 નંદજી પાસે દીકો, કુંવર કોડામણે;
 અંગ રંગ અનંગ છળી, સાગર શોભાતણે.
 રસજસ રીઝી રયા, અન્યોઅન્ય જોઈને;
 રૂપ શુણ્ણ લક્ષણ પુરણ, રયાં મન મોઈને.

એવે 'યદ્ધ' આમ ઘટા, ચમકે દામની;
 નંદજીએ પાસે બોલાવી, લાવે કરી બામની.
 લાડલીજીઓ તમે, લાલને લેખને;
 અમારે જીવન સોંપો, સ્થામ રનેહીને.
 તમ સુત તેડી જાણ, આનંદસું અમો;
 સંશે તમે સીદને કરો, સુખે જાઓ તમો.
 હરીને હાય ગ્રહી, હિંડી ગજગામની;
 મનમાં ભાવ ધર્યો, બેટાનો બામની.
 અલોકીક કુંજ આવી, કુલ્યા તરણ ધણું;
 પ્રભુએ રૂપ પ્રદાર્યું, પ્રેમે ચોતાતણું.
 અળખા આનંદ પ્રાપ્ત, જમ અરણ્ય નમી;
 મનોરથ પુરણ થયા, શામા સુખમાં રમી.
 એવી લીલા અકળએની, તારણીએ તે લહી;
 સુર સહુ જે જે બોલે, પુષ્પવૃષ્ટિ થઈ.
 એતું સુખ અમને આપ્યું, કહો કે ને હરો;
 તે તો હરી જોષસુ જ્યારે, સુખ શાતા થશે.
 સાખી.

સુખશાતા ત્યારે થશે, જ્યારે જોસું નાય;
 અમો સહુ શુનાં ફરે, પ્રાણ પ્રભુની સાથ.
 ઉધવ તમેતો જાણુ છો, કેમ જીવે જીવતી એહ;
 આબ્યાની આશા ધરી, રહ્યા અમારા દેહ.

વિશ્રામ ૧૨ મા.

એહનાં બાળચરિત્ર, સહુ ચતુરા લહે;
 બાળ એની અકળકળા, શે મોટા કહે.
 વ્રજવિચિત્ર લીલા, જીવને જે કરી;
 તે તો અમો અળખા જાણું, રહ્યાં રહ્યે ધરી.
 નીત નીત નવલે નેહે, આંગણીએ આવતા;
 મનોહર મોરલી વાતા, બીંતર બાવતા.
 સંધ્યા સમે સાદ દેતાં, સુરભી દોષને;
 વા'ણમાં વાટ જોતાં, વલોણાં વલોધને.

સાકર ને માખણ રાખી, આરોગવા આપતાં;
 સાસુડી નણદી આદે, સદુ સંતાપતાં.
 દુરીજન લોક લવે, સદુ તે સાંખતાં;
 મનમાં સમજ રેતાં, મુખે ન બાખતાં.
 મધ વેચવાને મમે, વેગે વનમાં જતાં;
 વા'લાનું વદન જોવા, મન બ્યાકુળાં થતાં.
 દંધીનું દાણ લેવા, મારમમાં રોકતા;
 રસની રાડ રજે, વાલો ઘળજોપિતા.
 ગાપીનું ગોરસ પીવા, પરપંચ આદરે;
 માતુની મુખ જોવા, ધુધટ પરો દરે.
 અરે તારી સૂરત સારી, મહી મીઠું દરી;
 અમને આપશે જમારે, કારજ ત્યારે થશે.
 કોને કંઠ દાર આરોપે, કુસુમ કેસા દરી;
 નેણા કટાક્ષમાંહી, મન લેતા દરી.
 પછે નાર પ્રસન થઇ, દંધી પાય પ્રેમસુ;
 દાસ વિનોદ થયો, એવી રસ રીતસુ.
 અમને લાડ લગાવ્યાં, આનંદ ઓધમાં;
 કહો કેમ મનપ્રતીજે, તમારા જોગમાં.

સાખી.

જોગ જુગત જોગી કરે, જોજો મન વસ થાય;
 મનમોહન શું મળી રહ્યું તેણે, જોગધરો કેમ જાય.
 અમો રૂપ નિધે કરૂં, અરૂપ ન આવે ચીત;
 દીકું તે દીધમાં વસુ, અણુદીઠે થી પ્રીત.

વિશ્રામ ૧૩ મો.

એક સમે ધેન ચરાવે, કૃષ્ણ જળભ્રાતજ;
 જમુના તીરે આવ્યા, સખા સહુ સાયજ.
 તરતણી શીતળ છાયા, સુંદર સોદામણી;
 કૃષ્ણ જળદેવ જોડા, તટ જમુના તણી.
 દરીમુખ ઉચરા એવું, જોજન ઇચ્છા થઈ;
 મુનીના જગનમાંથી, અન લાવો જઈ.

આપણું નામ લેજો ધણું, અન્ન તે આપશે;
 તમારાં વચન તે તો, થીર કરી થાપશે.
 એવી હરી આરા કરી, સખા સહુ પરવચ્યા;
 વેદ ધુની વિપ્ર કરે, આવી ત્યાં ઉભા રહ્યા.
 અમને અન્ન સાર, મોહને મોકલા;
 કૃષ્ણ બળદેવ તે તો, જમુના ઉભલા.
 સાંભળી સરવ ખીજ્યા, અમને એ નહી ગમે;
 તમે તો શુદ્ધ યાત્રી, આબ્યા કેમ આ સમે.
 હજી હીજં જમ્યા નથી, સહુ ટોળે મળી;
 તમને અન્ન ક્યાંથી, જાઓ પાછા વળી.
 વાડવનાં વચન સુણી, ગોષ પાછા વળ્યા;
 આબ્યા શ્રી કૃષ્ણકને, મન રીસે બળ્યા.
 કૃષ્ણ કહે રીસ સાની, જાતું બ્યારે જાયવા;
 સહુના શબ્દ સુણી, રૂદ્યામાં રાખવા.
 જાઓ ઋષીપત્ની પાસે, આપણને એળખે;
 તે તો અન આપશે સહી, નહી રાખી શકે.
 સખા એક ચોંપે ચાલો, જઈ સંભળાવીજી;
 જીવન જમુના ધાટે, અંન મંગાવીજી.
 અબળા ઉડી ધાધ, સરવે સુંદરી;
 લીધાં શાક પાક બહુ, સહુ ભોજન ભરી.
 જીવતી જાતાં જાણી, કંથ એક આડે ફરો;
 કેમ નંદ ગોવાળ સાથે, નેહ નવો કરો.
 પ્રથમ પરણ્યા તેને, વાત સાચી કહે;
 નીચે તને નહીંજાવા, દઉં અહીંયાં ઉભી રહે.
 વીજીને લાત મારી, એવા મોટા અમે;
 એવું કુળ જિંચુ અમારું, તેને તજરો તમે!
 અબળા કહે જાયપણું, ધણું જોરે દેહતણું;
 પછે તે અધમ થઈ, દુઃખ પામે ધણું.
 શ્રગુજીએ લાત મારી, બલપણું શું થયું;
 તમને બીખ મંગાવી, હરીનું શું ગયું?

માટે અભિમાન મુકે, સ્વામી સરીરનું;
 દરસન કરવા દીજે, મુને જલ્દીરનું.
 પતીને પાણ્ય જોડી, પાથે પડે પ્રેમદા;
 પીઠિડા પાલવ મુકે, મને થાય આપદ.
 માનુનીએ મન વિચાર, હવે કેમ છીછએ;
 આપણુ તો એક દરિ, કૃષ્ણથી રીછએ,
 એમ ઠહી દસ્ત આપો, પતીના હાથમાં;
 તન સ્નાન કરીને, ગર્થ સખી સાથમાં.
 સરવે પેલી પોચી, પ્રભુ પાસે ગઈ;
 હાથે હરીને જમાડે, બીછ વિસ્ત્રે થઈ.
 મુંદરી સરવે આપી, આપ્તું અન આણીને;
 નેણા બરીને નીહાળ્યા, જીવન જાણીને.
 ભાવે બોજન કરાવ્યું, પુરણ પ્રીતયું;
 પ્રભુજી પ્રસન્ન થયા, જોઈ રસ રીતયું.
 પ્રેમદાનો પ્રેમ જોઈ, હર્ષ થયો નાથને;
 અભેપદ હરીએ આપ્યું, અળખા સાથને.
 તમપતી તમને નમે, એ તો અમને ગમ્યું;
 ચતુરા ચીત તમારું, અમ ચરણે નમ્યું.
 એવા હરી દયાસીધુ, દયા કરે દાસને;
 અમો તો વળગી રહ્યાં, એના વિશ્વાસને.

સાખી.

વિશ્વાસે વળગી રહ્યાં, ઉધવ અમો નીરધાર;
 એક નિમેષ ન વીસરે, નિરમળ નેદકુમાર.
 અમો અળખાનો આધાર એ, ગોપીપર ગ્રંથ મવાય;
 નિરજો નેહ તેહનો તે, તોડો કેમ જાય.

વિશ્રામ ૧૪ મો.

ઉધવ એક સમે, વાલો હતા વનમાં;
 શરદની રજની રડી, વિચાર્યું મનમાં.
 મોહને મોરલી વાઈ, અતી આનંદમાં;
 વેદ ગુણ ગ્યાન કરૂં, છબીલે છંદમાં.

યંબ્યાં જળ જમુના કેરાં, સુકાં તર ફુલીયાં;
 ખગ મૃગ મીન તહાં, સુધબુધ ભુલીયાં.
 પ્રેમ પાસાણુ ગળ્યા, પાણી ચઢને વહ્યા;
 જંગમ જડરૂપે, યાવર ચેતન થયા.
 એવી અલખેલે વાલે, વાછ રૂડી વાંસળી;
 સુંદરી સરવે સુણી, સુધ તનની ટળી.
 ઉલટાં અંગ ધર્યાં, આભુપણુ ભામની;
 ગતમત ભુલી ગોપી, ગોકુળ ગામની.
 અવળાં અંખર ઝોઢ્યા, જડી ધાધ ચોંપમાં;
 મન તો જધને ખુલું, સુંદર સ્વરૂપમાં.
 પતી પરીવાર તણ, નારી સહુ નીસરી;
 સદન સામુ ન જોવું, કાણે પાછું ફરી.
 જીવતી જીથ મળી, ધસમસ ધાય છે;
 નેપુર કંકણ પેચ્યાં, શબ્દ ધૂની ધાય છે.
 મંદ્રાવન વેગે આવી, સરવે સુંદરી;
 નટવરનાગર હરી, નીહાળ્યા નેણાં લરી.
 સનમુખ શીશ નામી, સહુ હબી રહી;
 અખળા પ્રત્યે એમ, વા'લે વાણી ઠહી.
 કહો કેમ અરધી રાતે, આવી સહુ સુંદરી;
 માનની ભુવનતણ, ધાયાં શું ચીત ધરી.
 નીજ પતિ પુછરો જમારે, કેશો શું કામની;
 જીવતી જનમ જીમ, વીતી ગઇ જામની.
 પ્રતીવ્રતા ધર્મ પાળો, પોતાનો પ્રેમદા;
 માર કહુ માનુની માનો, મુખ ધારો સદા.
 લાજ મરજદ ન આણી, તમે કંઈ તારણી;
 વેદમાં વાત નંદી, પ્રીત પરનાર તણી.
 વા'લાનાં વચન એવાં, શ્રવણે સાંભળો;
 મનની ધીરજ ટળી, સહુ ધરણી ટળી.
 ગદગદ કંઠે ગોપી, એવું મુખ ઉચરી;
 વેધાયાં વચન બાણે, પીડા પુરી કરી.

પડશે પંડ દમારા, પ્રાણ નિશ્ચે જશે;
રસીયા રાસ રમાડો, મુખ ત્યારે થશે.
સાખી.

વચન મુણી વ્રજનારનાં, પ્રભુ થયા પ્રસન્ન;
રાસ રમાડું રંગમાં, તમને જીવતી જન્ન.
પાસે તેડી તારણી, આપ્યું આદરમાન;
અધર મધુર મોરલી ધરી, કહું રસીલે શાન.

વિશ્રામ ૧૫ મો.

રસીએ રાસ રચ્યો, રમવા રંગમાં;
વિવિધ વપુ ધર્યાં, વ્રજવધૂ સંગમાં.
એવી અદ્ભુત લીલા, રચી ભૂતલ વિશે;
ચંદ્ર આકાશ થય્યો, આલી નવ શકે.
શથી રસ સાગર ઝીલે, રસમાન ધર્ષ;
એવે અભિમાન આવ્યું, અજાણને સહી.
માનુનીના મનમાં હતું, તે ભણ્યું હરી;
અંતરધ્યાન થયા, સંગે એક સુંદરી.
ગોપી સૌ વ્યાકુલ થઇ, ન દીઠા નાથને;
અતિ દુઃખ પ્રગટ્યું, સુંદરી સાથને.
ધાધ દુઃખવેલને પુછે, કૃષ્ણ દીઠા કહીં;
મારા સમ મન જોલીને, જોલો સહી.
પ્રેમદા પાસે જઈ, પુછે મૃગ મોરને;
કહો હરી દીઠા તમો, નંદકિશોરને.
ચતુર ચંદ્ર મને કહે, પુછું તુંને;
હરી ક્યાંક દીઠા હોય, તો તું દેખાડ મુંને.
વિનતા વ્યાકુલ ધર્ષ, સરવે સુંદરી;
વિધીને ઘટે નહીં, ધડી આવી કરી.
જીવતીએ જોઇ કાઢ્યાં, પગલાં પ્રભુતણાં;
જે સખી એન એમાં, જાય છે જોઈ જણાં.
માનુનીને માન આવ્યું, સૌથી અધિક અમો;
હરી શું હાસ્ય કાઢું, મુને તેડા તમો.

તારણીને તેડી ચાલ્યા, તરવર આવિયું;
 પ્રેમદાને પુષ્પ લેવા, એવું મન બાવિયું.
 તરવર ડાળ અહીં, તારણીએ તે પછી;
 તહાં ટટળતી મેલી, હરી ગયા પછી.
 રહી ત્યાં રદન કરે, મનમાં લાજતી;
 અખળા સૌ ત્યાં આવી, મેહદુઃખે દાઝતી.
 તરવર ડાળ દીડી, અખળા એકલી;
 જીવંતી હસવા લાગી, પ્રીત તારે બલી.
 પછી જિતારી તેને, ખીડા ત્યારે ટળી;
 જમુના તીર આવી, સહુ ટાળે મળી.
 મળી ઉપાય રચ્યો, પ્રભુ મદ્યા તણો;
 પ્રીતે હરી પ્રગટ થશે, સ્વરૂપ એનું બહો.
 એ કે હરી વેશ ધર્યો, છબી નંદલાલ તણી;
 એક પૂતના થઇ, તેને મીઠ્યા હણી.
 એ કે જશોદા થઇને, જાંધ્યા હરી સાહીને;
 એક પછે જમલા અર્જુન, તાર્યાં તેને ધાઇને.
 એકે થઇ નટવર રૂપે, ગીરીવર ધારીયો;
 એકે મલ રૂપ લઇ, ફસને મારીયો.
 એવાં અપાર ચરિત્ર, કસ્યા રસ રીતસુ;
 એવું જોઇને હસીયા, હરી પ્રગટયા પ્રીતસુ.
 સુંદરી સુખ પામી, જોઈ મુખચંદ્રને;
 લોચન પ્રકુલ અંજુ, આપે આનંદને.
 વેણુ ધરી અધર ઉપર, કોટી કળા કામની;
 પીતાંબર અગે ધરી, દીસે ધનદામની.
 મુગટ શીર સોઢે, સુંદર શોભા ધણી;
 કાને કુંડળ ઝળકે જોરે, છબી તે તણી.
 એવું સ્વરૂપ સુંદર, હરીનું અભિનવું;
 સુખ બહુ તે માનું, કેમ જાણ વરણ્યું.
 ફરીને રાસ રચ્યો, પુરણ પ્રીતસુ;
 અખલાની આશા પુરી, એવી રસરીતસુ.

માટે અમો મોહી, રહ્યાં નંદકુમારને;
પાપો રસ ગ્રેમે પ્રીતે, વાલે વ્રજ, નારને.
અમારો રસીયોવાલો, વધી રહેયે રહ્યો;
અમારા મનનો સંદેહ, તે તો તમને કહ્યો.

સાખી.

હવે સંદેહ અમતણો, કહ્યો તમ પ્રત્યે તેહ;
મનસા વાચ્યા કર્મણ, નંદનંદનસુ નેહ.
તે તો જરા ન ઉતરે, ચઝો યોગણો રંગ;
નેણુ બાણુ શ્રી કૃષ્ણના, બેઘાં અંગોર્થંગ.

વિશ્રામ ૧૬મો.

હવેજી એવ્રા હરી, કહો કેમ વીસરે;
હવન જોયા વિના, પ્રાણુ તો નીસરે.
વિલોગ રોગ તણી, પીડા બહુ થાય છે;
પ્રભુ વિના પલક તે રો, કષ્ટ જુગ જાય છે.
ઝાંધવ સંગી તમારે, દુઃખ દીધું બધું;
પેલાં અમો પ્રીત્યાં નહીં, પ્રભુનું કામળપદું.
ધણી ધણી ધાત એણે, અમ સાથે કરી;
હવે મથુરાં જઈને બેઠા, શીશ હજ ધરી.
અમો આહીરડાં એને, મન ગમ્યાં નહીં;
લાજ તો મોકુળ આવે, એવું ચિત્તમાં સહી.
આંહી કાળી કામળી, આંહી દુઃખ પામ્યા હરો;
હવે હીર વઝ ધરી, ત્યાં સુખીયા થશે.
શામલીયો શીદ આવે, રીસ રૂદીએ હશે;
વાલા'જીને વ્રજમાં બીજી, કોણ વા'લુ દગે?
એના માત તાત માટે, તમોને મોકલ્યા;
અમારા કોણ સંભારે, ગુણ જુગ કે જલા.
પેહેલી બહુ પ્રીત કરી, દાર ન મુકતા;
હવે હેત ઉતારું, ફરી નથી દુઃકતા.
એવે એક આબ્યો મધુકર, ચતુરાને ચરણે નમ્યો;
તેને વૃન્ધકાર કર્યો, અલ્યા શીદને બમ્યો.

તારી વ્રમવેલ સુકી, તન બ્યાકુળ કૃષ્ણ;
કાળા હોય કુડે બધા, તેનો સંગ શું કરે.
કાળાનો સંગ કર્યો, દુઃખ પામ્યાં ધણું;
કાળાનું વીખ વળે નહીં, કારણ કાળાતણું.
અમને અવધ કરી, કૃષ્ણ મથુરાં ગયા;
મનમાં મેહેર ન આવી, દિન ઝાઝા થયા.
ઉધવજી એટલું કહેજો, અમારી વિનવી;
ધણી અરજ કરી, વળી તમારી વતી.
તમારું રૂપ જોવા, તન તલખી રહ્યાં;
જીભે જશ ગાઢને, ધણું ધેસાં થયાં.
શ્રવણે સુણવા શબ્દ, ધણું ધણું ચાપ્યું છે;
હસ્ત હરી સેવા કરવા, ધણું અકળાય છે.
તનમન તમને સોંપ્યું, રહ્યાં મણુ શેષીને;
હરી વિના અવર પીજું, ગમે નહીં ગોપીને.

સાખી.

તમવિના અવર ગમે નહીં, ગોપીને ગોવિંદ;
બાવ કરીને બેટીએ, ઉપજો અતિ આનંદ.
મોર મુગટ મસ્તક ધર્યાં, કુંડલ ઉર વનમાળ;
અમને દર્શન દીજીયે, નટવર રૂપ રસાળ.

વિશ્રામ ૧૭ મો.

એક સમે રજની ધણી, નંદ જાવા ગયા;
વરણના જન હતા, તેણે પાપ શ્રવ્યા.
કેડે શ્રી કૃષ્ણ ગયાં, છોડાવવા નંદને;
વરણે પ્રીતે પ્રેમ, પૂજ્યા ગોવિંદને.
નંદે તે નજરે દીઠું, હવે પૂજું હરી;
પુત્ર નાથે પ્રભુ એ તો, વાત નિશ્ચે કરી.
નાલાયકી ઉઠ્યા જ્યારે, બારણે આવિયા;
મોહને માયા પ્રેરી, બાવ ભુલી ગયા.
એવાં અપાર ચરિત્ર, અમે દીઠાં સહી;
માટે પ્રીત અમળ એશું, ઠાળી તે ટળે નહીં.

ગોપીની પ્રેમ કયા, ઉધવે સાંભળી;
 જરા અભિમાન હતું, તે તો ગર્વ ટળી.
 અહો મદ્યભાગ્ય ગોપી, પરમ કૃપા હરી;
 ધન્ય ધીરજ તમારી, સરવે સુંદરી.
 તારણી ટેક તમારી, સરવેથી સાર છે;
 સુંદર સ્વરૂપ સાથે, નેહ નીરધાર છે.
 ઉધવ કહે અળળા, તમો ધણું યુષ્વંત છો;
 પ્રીત પ્રવીણ પુરાં, સરવે સાવધાન છો.
 પ્રેમ કદાક્ષ કરી, વશ કર્યા નાથને;
 સદા છે પ્રસન્ન હરી, સહુ મન સાથને.
 કૃતાર્થ રૂપ થયો, ગોકુલ આવતે;
 અલૌકીક લાભ હુવો, તમ દરશન થતે.
 વંદાવન વૃક્ષવેલી, સહુ રસ રૂપ છે;
 કારણ કોઈ ન જાણે, કૃષ્ણ સ્વરૂપ છે.
 ઉધવ કહે આગા, આપો સરવે સુંદરી;
 મધુપૂર જાવા માટે, મન ઈચ્છા ધરી.
 પછી મનનાર વદે, ઉધવજી આવજો;
 એક વાર અલબેલાને, તેડીને લાવજો.
 પછી નંદ જરોદાજીને, કરજોડીને કહ્યું;
 હવે હરી મળવા માટે, મન ચંચળ થયું.
 પછી જરોદાજી બોલી, ઓધવ સાંભળો;
 બહુ દિનથી દીઠા નથી, શંકરપણુ શામળો.
 માટે મન ઈચ્છા એવી, કુંવર કેવા હશે;
 જુગલ સુત જોઈયું, ત્યારે મુખસાતા થશે.
 એક વાર અટી ખાતાં, મુખમાં નિહાળ્યું;
 ત્રણ તહાં બોલન દીઠાં, અચરજ બાજિયું.
 ઇંદ્ર રવી ચંદ્ર તારા, અજ ઉમિયાપતિ;
 નવખંડ મુખમાં નિહાળ્યાં, એવી એની ગતિ.
 પછી પરણામ કરી, ઉધવ ઓચરે;
 તમારાં ભાગ્ય બલાં, સહુ કીરતિ કરે.

રહો જશ જુગમાં ફેલી, ચતુરદશ લોકમાં;
બંત આનંદ પામ્યા, પાપી પજા શોકમાં.

સાખી.

અસુર પજા સહુ શોકમાં, સુખ પામ્યા અતિ સંત;
પ્રગટ પુરણુ બ્રહ્મ એ, બંતવત્સલ ભગવંત.
ભૂમિ ભાર ઉતારવા, દુષ્ટ તણે શીર કાળ;
સુખદાયક સદા સંતને, પ્રભુપૂરણુ પ્રેમ દયાળ.

વિશ્રામ ૧૮ મો.

ઉધવે આગા માગી, ઉઠ્યા આનંદમાં;
જઈ નીલ રથે જેહા, મન ગોવિંદમાં.
ઉધવજીને અખળા, સહુ કરે આધીનતિ;
વાલાજીને વિનય કરી, કહેજે ધણી વીનતિ.
વિવેક સાની તમો, ધણું ગુણવંત છે;
તમારો મહિમા મોટો, શિરોમણ સંત છે.
તમારાં દર્શન થકી, દુષ્કૃત સહુ દબે;
તમારી કૌંપા જોને, કૃષ્ણ તેને મળે.
ઉધવ કહે અખળા તમો આનંદ રૂપ છે;
ત્રિલોકમાં તારણી તમો, પરમ અનૂપ છે.
મન 'રેન' ઉધવ વંદે, નંદે નિજ દેહને;
ધન્ય ધન્ય દુમવેલી, કૃપા ધણી એહને.
ગોપીની ચરણ રેણું, ઉડી લાગે અંગને;
તેણે કૃતાર્થ કહીએ, પામ્યા સત્સંગને.
ઉધવે શીશ નમાવ્યું, ગોકુલગામને;
હરીનું ચરણ જાણી, નમ્યા તે કામને.
પછી પોતે પંચે પળ્યા, રૂપ રંગ છાપ છે;
વસુધા મનની જોતાં, આનંદ યાવ છે.
ઉધવજી ઉલટ બર્ષા, મધુપૂર આવીયા;
જઈ હરી ચરણે નમ્યા, બીતર બાવીયા.
ગોપીની પ્રેમ ક્યા, સહુ માંડી કહી;
ધન્ય ધન્ય મન જોવિતા, રસમાં બંધી રહી.

જશજ જીવંતી કેરો, જીવ્યાએ શું કહું;
મંદમતિ મારી માટે, મદિમા નવ લહું.
એવી કૃપા કરશે, સુજપર નાયલ;
અખંડ એકજ વૃત્તી, સદા તમ સાથની.
કૃષ્ણ વિના નજરે નાવે, એવી દશા એમની;
સમોવડ કોણ કરે, સીમા રસ પ્રેમની.
સાખી.

સમોવડ કોણ કરે એમની, એવી તે મનનાર છે;
એક ટેક શ્રી કૃષ્ણ સાથે, પ્રેમ પ્રીત અપાર છે.
હરી વિયોગે શરીર સુકે, પુષ્ટ થાય હરી ભેષ્ટને;
ઉધવ કહે તેને દરશન દીછમે, રદાં ચીત પ્રાપ્તને.
વિશ્રામ ૧૯ મો.

પછી શ્રીકૃષ્ણ કહે, જયારય જાણ્યો;
ઉધવલ વચન મારાં, સત્ય પ્રમાણ્યો.
માઈ નીજ સ્વરૂપ, તે તો વંદાવનમાં કરે;
મનજન વિહાર લીલા, તિલ નવલી કરે.
વંદાવન અખંડ ભોમી, અખંડ રાસ છે;
અખંડ અખળા સહુ, અખંડ વિલાસ છે.
સદા સુખ સાગર શોભા, તેવા વંદાવનમાં;
નિલ નિલ ખેમ કહે, અધિક આનંદમાં.
ગોપી મન મારે વિશે, ગોપી વીશે હું રહ્યો;
ઉધવની પ્રાંતી ભાગી, ઉતર શ્રી કૃષ્ણે કહ્યો.
એવી શ્રીકૃષ્ણ લીલા, જે કોઈ સાંભળે;
અતિશય ભક્તિ આવે, સંશય સહુ કો ઠળે.
ત્યારે શ્રી કૃષ્ણ કેવળ, તેને રૂઢ્યે વસ્થા;
ત્યારે હરિ ભક્તિ આવી, પ્રગટી પ્રેમદશા.
વસે હરી હૃદયે સહુને, ગોપી સ્વાદથી;
કરેભેડી કૃષ્ણ, કહે ચુરુ પ્રસાદથી.
હરિની અકળ લીલા, અમાધ મતિ;
પીવાનો પ્રેમ યથો, ચુરુ પ્રસાદથી.

હરિ ગુરુ સંતતણી, પરમ કૃપાએ કરી;
સનેહે સરસ ગીતા, આનંદે હયરી,
ઠાઠાર કુંજખીહારી, પ્રિતમ પ્રકાશ છે;
સંદેસરમાંહે સદા, આનંદ વિલાસ છે.
સંવત અઢાર વીશે, વિશી છે વિજયની;
એકમીસે અસાડસુદે, લીલા કરી કૃષ્ણની.
તૃતીયા ચંદ્રવારે, કથા પુરી થઇ;
પ્રેમદાને પ્રીય અતી, ગીતા સરસ ગાઇ.
પતિતને પાવન કરે, એવા ગુણુઆમ છે;
ચોપાઇ આરસે ને, વીરા વિદ્યામ છે.
શીખે ગાય સાંબળે, ભાવે ભાગ્ય બહુ તેહનો;
તેને હરી કરૂણા કરે, ટળે દુઃખ દેહનો.

સાખી.

હરિગુણ ગાતાં હેતુએ, ઉધરા અધમ અનેક;
કૃષ્ણ કદી ન છોડીએ, હરી કીર્તનની ટેક.
તીલકછપને તુલસી કંઠે, મુખે જોવિંદ ગુણુ ગાયછે;
પ્રાણી પતિત હોય, પણ પ્રેમે પુનીત તે થાયછે.

૫૬ સમુદય.

૫૬ ૧ છં.

હે યશોદાજી, આવડો લાડકવાયો લાડ ન કીજો;
આલો ત્યાં સુધી, સુતનાં પ્રેમ ચરિત દેખાડી દીજો. ટેક.
વાલે કૌતુક કીધું મંદિરમાં, માખણનો પીડો લઇ દરમાં;
બહુ માંકડલાં ઘાલ્યાં ધરમાં, હે યશોદાજી ૧
વહાલો સુતાં બાલકનાં બાંગ મોડે, બાંધ્યાં વાહરડાં બધ છોડે;
દધિમાંડ તે દૂર રહી ફોડે, હે યશોદાજી ૨
વહાલો સંતાડ્યું ચોખી કાઢે, જિએથી દેહ ઉતારે;
આય ખવરાવે ને ખીજી ખીગાડે, હે યશોદાજી ૩

વહાલો કોઇનું કીધું નવ માને, મારાં મહી ખાધાં છાને માને;
 પરનારીનો પાલવડો તાણે, હે યશોદાજી ૪
 પ્રીતમનો સ્વામિ છે રસીયો, મહીમાખણુ ખાવાને ધસીયો;
 ધન ભાગ્ય અમારા પ્રંજવશીયો, હે યશોદાજી ૫

૫૬ ૨ જી.

હે યશોદાજી, હાકલમાં રાખીને સૂતને વારો;
 હો નંદસતી, આજ અમારી લેછે કાન તમારો. ટેક.
 હું જાતી હુતી વસુના પાણી, મારી લોખડલી કાને તાણી;
 હું સાંખું હું નંદકુંવર જાણી, હે યશોદાજી ૧
 મારી શેરડીએ આવે છાનો, અણુધટતી આજ કરે કાનો,
 હું સાંખું હું જે છે નદાનો, હે યશોદાજી ૨
 આવડો શું આઠ્યો છે છરમાં, એ મોટપણું રાખો ધરમાં;
 નહિ લાડપણું શોભે ધરમાં, હે યશોદાજી ૩
 એ વાત હજી હું મનમાં રાખું, જન સંભાળાવા હું સહી દાખું;
 એ લાડ હવે હું નહીં સાંખું, હે યશોદાજી ૪
 ધાતીલામાં છે ધાત ધણી, પ્રેમે મુક્તિ નવ જાપ કહી;
 શી વાત કહું ગોવિંદતણી, હે યશોદાજી ૫

૫૬ ૩ જી.

કહે નંદરાણી, આહીરડી અણુધટતી વાત ન કીજે;
 કહુંછું તાણી, અણુસમજી આવડાને દોષ ન દીજે. ટેક.
 પહેલો તમને લાગ્યો વહાલો, સૌએ ઘેરીને ધરમાં ધાડ્યો;
 હવે કેમ લાગો કપટી કાલો, કહે નંદરાણી. ૧
 એ રીત શું જાણે રંગતણી, અજાણ્યો આઠ્યો તમજણી;
 તેમાં શું આવડી વાત જાની, કહે નંદરાણી. ૨
 પ્રજનારી તમને વર્ષે યયાં, અણુલેખે સઘળાં તેજ ગયાં;
 તે કાનડને કૂકાં વચન કહ્યાં, કહે નંદરાણી. ૩
 મેં વહાલાને જોયો વારી, સમજાવી કહુંછું પ્રજનારી;
 નંદનંદનથી હું રહી હાસી, કહે નંદરાણી. ૪

પદ ૪ થું.

કહે પ્રજનારી, આવડું કાં અલખુંરે એમ લગાડો;
 રાખો વારી, કાનડનો નહિં સાંખું એવડા તાડો. ટેક.
 મારે નહિં કંઈ સગપણ કે સાંધો, નિત્ય આવે શું છેડે બાંધ્યો;
 અણસમણ શોણ છે માધો, કહે પ્રજનારી. ૧
 શા માટે આજ કરે મારી, સૌ દેખે ભોક દુરાચારી;
 એ વાત કરે અવળું ધારી, કહે પ્રજનારી. ૨
 હરી એ ધણું વહાલા છે અમને, એ વાત અમો શું કહું તમને;
 હાર હંધ્યાનો બાણું પ્રભુને, કહે પ્રજનારી. ૩
 આવડાં શાં લાડ કરે લાલો, હોય બાળક ત્યાં લાગે વહાલો;
 ગોવિંદ હવે શું છે કાલો, કહે પ્રજનારી. ૪

પદ ૫ થું.

હે પ્રજનારી, નિલ ઉડી શા માટે જગડો લાવે;
 હવે રહે વારી, કાનડને કાં કૂડાં કલંક ચલાવે. ટેક.
 આ અણધટું ન ધટે તુમને, તેં વચન અનેક કલાં મુજને;
 તેથી અવળું લાગે છે અમને, હે પ્રજનારી. ૧
 અન્નબેલાયાં દોડે આડી, આવટે જઈ નિત્ય કરે આડી;
 તેથી દીલ દાઝે માઈ દાંડી, હે પ્રજનારી. ૨
 મારી મોટમ તો મનમાં નાંણી, મુને તેં તો દીન કરી જાણી;
 તું શું છે કંઈ ગોકુલની રાણી, હે પ્રજનારી. ૩
 મરદામ અમોને નવ દેખે, કહેવું હોય તે અમને કહેજે;
 મદુર્ગદન રાજસહી રહેજે, હે પ્રજનારી. ૪

પદ ૬ થું.

હે વાંસલડી, વેરણ થઈ લાગીરે પ્રજની નારને;
 શું શોર કરે, જાતડથી તારીરે મન વિચારને. ટેક.
 તેં એવડાં કામણ શાં કીધાં, સ્વામલીગે મુખ મુંબન લીધાં;
 મન પ્રજનારીનાં દરિ લીધાં, હે વાંસલડી. ૧
 તુને કાડ કરી કૃષ્ણે ઝાલી, ગાં નાદ મુખી આવી ચાલી;
 તું વિશ્વંભરને જાડુ વહાલી, હે વાંસલડી. ૨

પૂરત તું કાંઈ નથી લાવી, બિચાડે હોગે છે આવી;
 ભગવાન તણે મનખહુ ભાવી, હે વાંસલડીં ૩
 તે વ્રત વ્રતાદિક શું કીધું, રાધા થકી માન અધિક લીધું;
 તુને આલિંગન પ્રભુએ દીધું, હે વાંસલડીં ૪

૫૬ ૭ મું.

રાધા પ્યારી, ત્રેમી જનને દોષ ધણો નવ દઈએ;
 કપટી ન થવું, જપતપ કરીએ તો ભવસાગર તરીયે. ૧
 મારો મેઘ પિતા પૃથ્વી માતા, મારા લેખ લખી ગઈ વિધાતા;
 સુંદરશ્યામ મળે થઈ છે શાતા, રાધા પ્યારીં ૧
 છે બંસીવટ જનમ મારો, તેથી મુજપર મોહો કંઈ તારો;
 છે દોયલનાથી કંઈ સારો, રાધા પ્યારીં ૨
 હું ધર્મે ધોલે છઉં દીધી, માખાપે પાણુ નથી લીધી;
 મુને માનીતી પ્રભુએ કીધી, રાધા પ્યારીં ૩
 મુને મોહન મુખપર માન ધણું, વંદાવનમાં હરી સંગ ફરું;
 હું ત્રીકમ તનમન માંહે ધરું, રાધા પ્યારીં ૪
 મારે પુણ્યના સુત્ર બહુ પ્રગટ્યા, મેં નટવર નાગર મુખથી રટ્યા;
 ભવસાગર જીવન ફેદ મટ્યા, રાધા પ્યારીં ૫

૫૬ ૮ મું.

રહોને રંગ રસીયારે, એવડી આલાવ ન કીજે;
 અમે મજ વનિતારે, મહિનાં દાણુ ન દીજે.
 નવ કોઈ દીઠારે, દાણી વંદાવનમાં;
 સહિયર શું છે રે, મોહનજીના મનમાં.
 જોને તમે તાકોરે, તેની તક નથી મળતી;
 ન ગમે અમનેરે, વાદાલા વાતો હલકી.
 પરપંચ પ્રીછયારે, પાતળીયા મેં તારા;
 પ્રભુ પ્રીતમનારે, પ્રાણુયકી હો પ્યારા.
 ઘેલી ગોપીરે, ગર્વમરી શું બોલો;
 લજ્જા શેનીરે, ગોપી ધુંધટ બોલો.

હવે હેમાતીરે, તારણીને તેડાવો;
નથી રીત માડીરે, અમને રું સમજાવો.
છો તમે છનારે, જગતમાં સૌ જાણે;
દિસો ડાહ્યારે, ચતુરપણે નવ ચાલે.
લટકતા જાઓ છોરે, સુંદર સ્વામ શેરડીએ;
પ્રીતમના સ્વામીરે, ધેર્યાં ગોવાલણીએ.

પદ ૯ મું-ગરબી.

મન મોહનલાલ, મારગડો મૂકો તો મથુરાં જમ્યે;
મુશુ ચતુરમુજાણુ, પરનારીનો પાલવડો નવ ગદિયે. ટેક.
તમે નંદ કુંવર છો નાનડિયા, તમે આવો છો હમડે ચડિયા,
તમે મારી પૂઠે કયમ પડિયા. મન મોહનલાલ ૧
મારી પ્રાતુરકાળની વેળ વટે, મારાં મહીનાં વાહાણી મૂલ ધટે,
મારાં મોઢાં મહિ તે શિર સટે. મન મોહનલાલ ૨
મારી સરખી સમાણી વહિરે ગઈ, હું તો એકલડી વનમારે રહી,
માઈં શીર તપે ને માથે ગહી. મન મોહનલાલ ૩
પ્રીતમના સ્વામી રોહો રીતે, મારો ઘાટ રેકો છો વણુ રીતે,
તમને ગોરસ પાછયે પ્રીતે. મન મોહનલાલ ૪

પદ ૧૦ મું-રાગ પ્રભાતી.

પ્રથમ પ્રભૂજીશું પ્રીત કીધી, અંતે સંત તેડવોરે;
ગુણસી લાવો કાંઈ તિલક જનાવો, રામભજન સંજનાવોરે. પ્રથમ ૧
લાહ લાગી ત્યારે કૂપ ખોદાવો, કહો કેમ અગની ખુઝારોરે;
ચોર ધન સહુ હરી ગયા પછી, દીપ કરે રૂં યારોરે. પ્રથમ ૨
બાળપણું રમતામાં જોયું, જોખન વાહાણી જીવતીરે;
વૃદ્ધપણે હોકરડાં વાહાણાં, પછી મુવે તે માગે મુકતીરે. પ્રથમ ૩
કહે પ્રીતમ પ્રભુ પુરણાનંદ જાણે, એજ પદારથ સાચૂંરે;
વેદ પુરાણ શાસ્ત્ર એમ જોલે, એમાં નથી કાંઈ કાચૂંરે. પ્રથમ ૪

પદ ૧૧ મું-રાગ હૈરવ.

હરી હરી રટણુ કર કરંતકળિ કાળમાં, પહણુ પરબલ શું રાખ પ્રાણી;
પરપંચ પરહરો સત્વ રૂદિયે ધરો, આચરો અત્રીત વિમલ વાણી. ૧

માયાના પૂરમાં વિશ્વ સહુ વહી ગયું, નીરખવા ના રહ્યા રંક રાગ;
 બ્રહ્માના દિવસમાં કીટ ગણતી કસી, જાપજો ને ખપે જીવ ઝાઝા. ૨
 અદ્વય સુખ સાદું શું જીવ બૂલ્યો બને, શીર ઉપર રહ્યો કાલ દંત કરડી;
 પામરા પત્રકની ખગર તુજને નથી, મૂઠ શૂં જોઈને મૂછ મરડી. ૩
 કાલતું ચાવણું કીટથી બ્રહ્મા લગે, મોટા મહંત તો પાર નારે પ્રીછે;
 પ્રીતમ પ્રભુજનું ભજન બૂલેશમાં, આતમાનું જોને કલ્યાણુ ધરૂછે. ૪

૫૬ ૧૨ મું.

એત મન એત મન ચાલવાની ચાલ છે;	
કેડા મોરે સૌદા ચાલે, કોણુ ખુદા બાળ છે.	૨૬ ૧
દિવસમાં ત્રણ વારતા, કે સીર સીંચાણો કાળ છે;	
તેને ત્રાસે મૌ કોઈ કંપે, બધા બલાને ફાળ છે.	૨
કાયાનો છે કાચો પાથો, ધરતી વસ મોટાળ છે;	
ધર ધધામાં સૌ ગુચવાણું, માયાની મધલાલ છે.	૩
આજ માયા મીઠી લાગે, અંતે તો જંજાળ છે;	
દાતરડાં ગળવાં તો સ્મરાં, વળતાં વિકરાળ છે.	૪
બાપા કહીને સૌ બોલાવે, જમવા સાળ દાળ છે;	
રનેહ વધારે સુંદરીને, રહેવા મેડી માળ છે.	૫
દુઃખ વેળાએ દુર રહેશે, જોવો તૂટ્યો વાળ છે;	
પ્રીતમના સ્વામીને સમશે, બીજું આળ પંખાળ છે.	૬

૫૬ ૧૩ મું.

હરી ભજનથકી, છોટા હોય તે સહથી મોટા ચાએ;	
તન તાપ ટળે, જન્મ મરણનું સંકટ સર્વે જાએ.	૨૬.
શુકલનું મુળ જીવો શોધી, સજનો ધાતી તે પશુ રોધી;	
થયા ઈશ્વર આપે અકોધી, હરી ભજન થકી	૧
જીઓ વાદ્મીકલની વાત ખરી, જોણે દરબસલાથી દેહધરી;	
તેણે શત કોટી રામચણ કરી, હરી ભજન થકી.	૨
જીઓ એકલશીંગી હરણીના, વળી વ્યાસમુનીવણ પરણીના;	
પૂરાણીક કોણુ કરણીના, હરી ભજન થકી.	૩

દાસી સુતથી શું હીલુપણું, પુણ્ય પવિત્રને ચરિત્ર ધણું;
 થયા નારદ મન ગોવિંદતણું, હરી ભજન થકી. ૪
 જીવે માંડવની મીડકી માતા, વશિષ્ઠ વિશ્વે વિષ્ણુતા;
 જીવે ચતુરાનન પંકજ ભાતા, હરી ભજન થકી. ૫
 જેમ મધ્યમ જળ ગંગામાં બળે, તેતો ગંગા સરખુ થઇને ફળે;
 જેમ પારસ પરશે લોહ ટળે, હરી ભજન થકી. ૬
 જેમ ભાત ભાત સૌની ભણી, હરી ભજે તે હરી તોલે પ્રાણી;
 કહે પ્રીતમ ઝોળખ ઝેઘાણી, હરી ભજન થકી. ૭

૫૬ ૧૪ મું-રાગ કંઠ્યાણ.

હારે જીએ છે જસોદાના કહાનો, મારે છે પીયકારીરે. હારે
 હસતોરે હસતો પાછળ આવે, આવે છાનોમાનોરે;
 અમે તો મેઠાં વહુઆરં, એ તો બોલે નહાનોરે. હારે
 અખીલે ગુલાલે એતુરે મુખડું, રાલે થઇને રાણોરે;
 એ તો રંગી રંગે બીનો, પ્રીતમ હર સમાણોરે. હારે

૫૬ ૧૫ મું.

હસતા ને રમતા હરજીરે આભા, રાધાને મુખ રાણીરે;
 કનકતણી પીયકારી કરમાં, કુમકુમ કેસર ઘેળીરે. હસતા
 ચુવા ચંદન ઝોર ચરગલ, અખીલ ગુલાલેભરી ઝેળીરે;
 પ્રીતમના રવામી પાસેથી, ફગવા માગે ભોળીરે. હસતા

૫૬ ૧૬ મું-રાગ ધાળ.

ભોજનીઆં મન ભાવતાં લોને માવા;
 તમે છોરે જસોદાના જાપારે, ભોજનીઆં મન ભાવતાં
 તમે છો જસોદાના જાયા, સાકર માખણ ઉપર ધાયા;
 મેં તો જોયો તમારો આલરે, ભોજનીઆં મન ભાવતાં
 મગ મેવા પકવાઇ મીઠાઇ, રસોઇયે જે સુખડીની પાઈ;
 નવાં નવાં પડે જડુરાઇરે, ભોજનીઆં મન ભાવતાં
 કરી જલેખી ઘેજર ધીમાં, કંચન પાત્ર ભર્યાં બરશીનાં;
 અપ્રીત ભોજન સૌ મીસરીમાંરે, ભોજનીઆં મન ભાવતાં

સુરણ રતાળું તથ્યાં છે તેવાં, સુંદર બહુ બન્યાં છે એવાં;
 ગીરધરગોઠેતો માગીમાગી લેવાંરે, બોજનીઆં મન ભાવતાં
 જમુના જલ ભરી છે ઝારી, આયમન લીજે મંગળકારી;
 પીડીલીજે પાન લવિગ સોપારીરે, બોજનીઆં મન ભાવતાં
 હીરા મોતી હેમ ધરેણ્યાં, ગ્રેમે પેદેરી લો પટ ઝીણ્યાં;
 રસ ભરીઆં અમે જળ નેજારે, બોજનીઆં મન ભાવતાં
 પ્રીતમના રવામી શામળીઆ, હેને પ્રીતે અદ્યક દગીઆ;
 દારે મારા તનના તે તાપ સૌ ટળીઆરે, બોજનીઆં મન ભાવતાં

ભાણુદાસ.

હરેતામલક.

રાગ કેદારી.

- પરબ્રહ્મને પ્રાણામ કરું, જે આદ્ય નિરંગન દેવ;
 પર્મતત્ત્વ તે પુર્યોત્તમ, આદિ મુનિ કરે સેવ. ૧
- અરાચરમાં તે પરીપૂરણુ, બાણાંતર તે રમી રણા;
 પર્મહંસ નર સેવે, કોડ બ્રહ્માંડ બચ્યાં. ૨
- બેદ લહે કો જે વીરલા, જન જન કો બણે જોગી;
 સદ્ગુરુ સમ શાને પ્રીછ્યા, લે નીરંતર ભોગી. ૩
- સદ્ગુરુ ચરણે લાગું, માગું પ્રતિકાશ;
 ગુરુગોવિંદ પુરણુ-પુર્યોત્તમ, કૃપા કરે અવિનાશ. ૪
- પરબ્રહ્મ પ્રતાપથી કરું, કથા એક અદ્ભૂત;
 હરતામલક મનોહર સુંદર, મદાદશા અવધૂત. ૫
- હૃદયમાંહી હર્ષ ધરીને, હસ્તામલક હરી માગું;
 શુદ્ધ સ્વરૂપ કલો શંકરને, સુણુતાં પાવન ધાગું. ૬
- સંસ્કૃત માંહે કાળુ સમજે, પ્રાકૃત વાણી રચાગું;
 સુગમ અર્થ સોહેલો પ્રીછયો, આ તત્ત્વ સાર ઉચરગું. ૭

એક આહાણુ ખાવન પરીપૂરણુ, ધર્મતણો અવતાર;	
પુત્ર જન્મ હવો ધરે, તેને દૃઢ્ય હર્ષ અપાર.	૮
સામુદ્રિકમાં જે કહ્યું, તેવું સુંદર તંત્ર;	
કપોલ ગ્રીવા નયન નાસિકા, શોભિત હસ્ત વદન.	૯
જાણી પ્રીછી બાળ જડ થઈ બેઠો, બોલે બંધન દીક;	
આત્માસુખ એકાંતપણું, તે મનશું લાગ્યું મીઠ.	૧૦
જાણું કુલ કુટુંબ સગુ યશે, પણ તેમાં કો નહીં માર;	
તે કારણ એ મુને મળ્યું છે, તે સઘળાં પે સાર.	૧૧
એવું જાણીને ઉચ્ચાર ન કીધો, રૂપ દૃઢ્યે ન જાણ્યું;	
સમ્યક્રૂપ સંસારતણું, તે જેમ છે તેમ પીછાણ્યું.	૧૨
જ્ઞાનામૃત તો ભોગવે, જે મૌન ધારીને રહ્યો;	
જગતનું આચરણ દેખી, મનમાંહે હસી રહ્યો.	૧૩
મૌન ગૃહીને જે રહ્યો, કંઈ ન કરે ઉચ્ચાર;	
બાળચેષ્ટા સરખું બાસે, મિથ્યા માયા બાર.	૧૪
જન્મથકી તે જડની પેરે, મુગો થઈને વરતે;	
આત્મસુખ ભોગવવા લાગ્યો, એવી ચેષ્ટા કરતે.	૧૫
ત્યારે દેખીને અવઠાવા લાગ્યાં, માત પિતા મન માંહે;	
સુંદર બાળક લાંછન મોટું, કહો તે કેમ ખમાયે.	૧૬
એકજ પુત્ર તે પણ છે એવો, બાગ્યહીન નરનારી;	
દોણ ખાખ અમારાં હોશે, એવી વાત વિચારી.	૧૭
પછે કાટી ઉપાય કરી જોયા, પૂછ્યું પંડિત જાણ;	
કાઈ ન સમજે ગતિ મહંતની, અગાધ બોધ પ્રમાણ.	૧૮
માત પિતાતે કેમ કરિ જાણે, આ દુઃખ તે કેમ સહીએ;	
શંકરાચાર્ય મહામુનિ મોટા, તેમને પૂછવા જઈએ.	૧૯
પછી ગાળકને સંગ લઈ ચાલ્યાં, બેઠે સ્ત્રી જરતાર;	
શંકરાચાર્યને મઠે જઈને, કીધો ત્યાં નમસ્કાર.	૨૦
શ્રી શંકરને ચણે નગીને, વાત કહી વિરતારી;	
કૃપાનાથ તમ ચરણે આબ્યાં, હવે કૃપા કરો તમારી.	૨૧
જન્મ થકી જડ પુત્ર હમારો, કહો સ્વામી શું થાશે;	
અનેક ઉપાય કરી કરી યાક્યાં, આબ્યાં તમારી પાસે.	૨૨

ત્રિકાળદર્શિ તમે તત્ત્વચાની, મહામોટા મહંત;	
એ બાળકની થી ગત યારો, દોડો તે થી ભગવંત.	૨૩
તવ આલણ કેરાં વચન સાંભળી, શંકર દીનદયાળ;	
નેત્ર નાસિકા વર્ણુ મુખ આળા, પરીક્ષા કીધી તત્કાળ.	૨૪
ત્યારે અંતરમાં અવિલોપી જોડું, ગ્રનદષ્ટે તેણીચાર;	
પ્રાકૃત રૂપનથી એ આલણ, કો કારણરૂપ અવતાર.	૨૫
સમજને સંકેશી બેઠો, મૌન ધરી મનમાંદે;	
માયાપાશ બંધનથી છૂટ્યો, પરમાર્નદ કહેવાયે.	૨૬
સાધુતણી ગતિ આ સંસારી, તે શુ સમજે મૂઠ;	
મહામુક્તિ પરંપદ ભોગી, તેની ગલ છે મૂઠ.	૨૭
કેણુ કળે એ ગલ મહંતની, ભરમ ભર્યો દુતાસન;	
શંકરાચાર્યે પરીક્ષા કીધી, શું સમજે સદ્ગ જન.	૨૮

વળણુ.

શું સમજે પામરજન, આશ્ચર્ય એ અબધૂતરે;
શંકર સર્વે સમજી રહ્યા, તેની ગતિ જાણી મૂઠરે.

કડવું ૨ બું-રાગ રામઝી.

શંકર દહે આશ્ચર્ય સોધજી, હસ્તામલકની મુદ્રા જોધજી;
અંતર્યામી અલોકિક જાણીજી, વળતા શંકર બોલ્યા વાણીજી.

૧

ઉચ્ચલો.

શંકર વાણી ઉચ્ચલા, તમે સાંભળો દ્વિવરાજ;	
એ બાળકયકી તમતણું, એકે ન સીને કાજ.	૨
એ ઘેસો ને વળી બોળડો, નથી સગરથ ને રાંક;	
સાવધાન નહીં સમજી નહીં, ભાષ એતો આડોઆંક.	૩
એ ઉપરાજ જમશે નહીં, પોતાનું બોજન;	
ધર ધર ખાતો હીંડશે, એ અકરમી છે તંન.	૪
એક દિવસ આગળ આવશે, વટલશે એ બાળ;	
શોભા તમારી ઘટી જશે, ઉપજશે જંગમ.	૫
તે માટે તમને કહુંછું, નિશ્ચયથી નિરધાર;	
લોક કહેશે આ જુઓ, પેલા આલણતણો કુમાર.	૬

તે મુજને પૂછ્યું 'હતું, તેનો ઉત્તર એહ;	
એથી કશું સુખ ઉપજે નહીં, તારે અર્થે ન આવે તેહ.	૭
તારે વળતો પ્રાણજી બોલ્યો, સ્વામિ તમે રાખો તંન;	
સેવા કરશે તમતણી, તમે આપજો બોજન.	૮
પ્રસાદ લઈને પાવન યાશે, રહેશે તમારે ચર્ણ;	
બાગ્ય મારા પુત્રનું જે, આળ્યો તમારે શર્ણ.	૯
સ્વામિ તમે ગુરુ એહતણા ને, એહ તમારો બાળ;	
સેવક જાણી આપનો ને, દયા કરે કૃપાળ.	૧૦
સંગત સારી તો મળી, હશે એનું પૂર્વનું પુણ્ય;	
ઉદ્ધાર યાશે એ તણો, યદ્યપિ છે જડ મૂન્ય.	૧૧
બ્રહ્મજ્ઞે અને મોકલ્યો, પ્રેરી તમારી પાસ;	
કો ભાયગ પરમવતણું, આળ્યો મુને વિશ્વાસ.	૧૨
ત્યારે શંકર બોલીયા, ચિંતવન તમારું ધન્ય;	
પુત્રને અહીં મૂકતાં, ચિંતા મા કરશે મંત.	૧૩
પરમ સેવક છે માહારો, છે ધણું વક્ષજ એ તંન;	
એ છે મારો આતમા, તું માને સત્ય વચન.	૧૪
પાત્ર જાણી પ્રેમનું હું, દુબીશ નહીં લગાર;	
સૌ આગળથી એહને, આપીશ ઉત્તમ અદાર.	૧૫
એવાં વાક્યજ સાંભળીને, હરખીયા ઋષિરાય;	
પ્રદક્ષિણા પેહેલી કરી અને, પછી લાગ્યા પાપ.	૧૬
શંકરને સોપી કરીને, વળ્યાં તે તણાળ;	
દાંત ને જીભમુખ લાવું, બોલે તમારો બાળ.*	૧૭
એમ કહીને નીસર્યાં, તે ચાલીયાં નરનાર;	
મહા પુરુષનાં વખાણ કરતાં, પોહોતીયાં ધર દાર.	૧૮
પોતાને આશ્રમે આળ્યાં, બેઠને શંકરનો વિશ્વાસ;	
એ બાળક મહાસુખ પામશે, તે કરજોડી કહે બાણદાસ.	૧૯
કહ્યું ૩ જી—રાગ આરાધવરી.	
નરનારી આલ્યાં જેટલે, શ્રી શકરે પુછ્યું તેટલે;	
સર્વ શિષ્ય સાંભળતા હવા, બાળકને શંકર લાગ્યા પૂછવા.	૧

*આ લીટી મૂળ પ્રતમાં જેવી છે તેવીજ છાપી છે, પણ અર્થ બંધબેસતો

ઉચ્ચલો.

શંકર લાગ્યા પૂજના, તું કોણ છે રે તંત્ર;	૨
ક્યાંથી આવ્યો ક્યાં જાએ, તું કહે સત્ય વચન.	
તુજ જાત કોણ ને જાત કોણ, તારું નામ શું કહેવાય;	૩
તે વિસ્તારીને મુજને કહે, જે સાંભળતાં સુખ થાય.	
નિજ સ્વરૂપ તારું કહે, જે સાંભળતાં સુખ કોડ;	
તું શુભ છે કે અજ્ઞ છે, એકલો છે કે જોડ.	૪
મૂર્ખ છે કે પંડિત છે, વળી રંક છે કે રાજ;	
બંધિત છે કે મુક્ત છે, વળી કૃપણ કે દાતાય.	૫
નિર્ધન કે ધનવંત છે, તું નિર્ભય કે બળવત;	
તું મધ્યે હવડાં કોણ છે, ઘુજ આદિ કોણ ને અંત.	૬
દેવ દાનવ કે નાગ માનવ, એમાં તું કોણ હોય;	
વિદ્યાધર કે સિદ્ધ છે, તું વક્ષસ્કિન્નર કોય.	૭
પુરુષ છે કે નાર છે કે, નપુંસક નિરધાર;	
વર્ણ કે આશ્રમ છે, તું કહેજે સત્ય વિચાર.	૮
કોણ આવહું આવી લાગ્યું, એ ચું શુભ સ્વરૂપ;	
જન્મ મરણ કયમ ભોગવે, સુખ દુઃખ જાયાધૂપ.	૯
તે સંધણું મુજને કહે તું, વિસ્તારીને વાત;	
પ્રસિદ્ધ રૂઢી રીતે કરી, સાવધાન થઈ સાક્ષાત.	૧૦
પાત્ર મારે પ્રેમનું, ઘુજ વિના નહિ લાં કોય;	
પ્રેમ વલ્લભ પ્રાણ મારા, તું છે શુભ સોય.	૧૧
મારે મન ધમ્મા હતી, જે મળે કો મહંત;	
તત્ત્વજ્ઞાની અજ્ઞવેતા, હંસ હરી જન સંત.	૧૨
તે લાં તું મુજને મળ્યો, મોક્ષ્યો શ્રી ભગવાન;	
આત્મ ચર્ચા હવે કરીશું, ધર્મ કેવલ જ્ઞાન.	૧૩
તું અલૌકિક અવધૂત છે, મેં ઝોળખ્યો નિરધાર;	
તું ગુણાતીત ગુણવંત છે, વળી નિર્જન અપાર.	૧૪
અમૃતવાણી તાહેરી, મને સાંભળવાને હેત;	
રસના રસાણું જોલશે, મુખ ઉપર જળકે તેજ.	૧૫

ધણે વચને બોલીઆ, શંકરાચાર્ય મહંત;
મનના મનોરથ પૂરીએ, બોલીએ શ્રી ભગવંત. ૧૬
શકરવાણી સાંભળી, પછી હસ્તામલક તે હસીયા;
બોલવા મન ઉલ્લાસ ઉપજ્યો, કરણા કટાક્ષે નિરખીયા. ૧૭

વલણુ.

કરણા કટાક્ષે નિરખીયા, યુને ઉપન્યો જે ઉલ્લાસ;
હસ્તામલક હવે બોલશે, તે વીનવે બાણુદાસ. ૧૮

કડવું ૪ શુન્દરાગ કેદારો.

જીવભાવને તે ખરહરી, બહા દશાને પામી કરી;
સમા સુર તે અવણે પાન કરે, શકર પ્રત્યે વાણી ઉચરે. ૧

ઉથલો.

શંકર પ્રત્યે વાણી ઉચરે, બહા નિરંજન દેવ;
સ્વરૂપ પોતાનું કહે છે, આપોઆપ સ્વમમેવ. ૨
નહીં હું માનવ નહીં હું દાનવ, નહિ હું કિતર કોય;
સિદ્ધ નહીં દાનવ નહીં, માધવ ગણુ નહિ સોય. ૩
બાહ્યજી ક્ષત્રી વૈશ્ય નથી, હું શૂદ્ર નથી નિરધાર;
વાનપ્રસ્થ બ્રહ્મચારી સન્યાસી, નહીં ગ્રહસ્થ લગાર. ૪
બંધનથી હું મુક્ત નહીં, વળી રાજસ તામસ જેહ;
સાત્ત્વિક સ્વભાવ મળે નહીં, મારે સ્વપ્ને નહીં સદેહ. ૫
દિવસ નથી હું રાત્રી નહીં, હું સંધ્યા નહીં સંસાર;
મહાશૂન ને શબ્દ હું નહીં, મારે રૂપ નહીં આકાર. ૬
મહારાજ નથી હું રંક નહીં, નહિ નિર્ધન કે ધનવંત;
મન પ્રાપ્તિ ચિત્ત અહંકાર નથી, નહિ મુરખ કે મહત. ૭
દશ ઇંદ્રિ દશ પ્રાણુ નથી હું, નહીં માત્રા એક;
અક્ષર બાવનથી હું અજગો, રૂપ નથી કંઈ રેખ. ૮
હું શુદ્ધ સ્વરૂપ અખંડ અવિનાશી, માનાંદ અપાર;
ચિદ્વિભાસ અમૃતરસ અર્ણવ, સારતણો હું સાર. ૯
સત્ત્વિદાનંદ ધન હું પુરષોત્તમ, નિર્મળને નિષ્કર્મ;
આપે આપ અકળપદ માટે. હં તે છું પરબ્રહ્મ.

આદિ અત્ય મધ્ય હું અજરામર, વ્યાપક સધળે સ્ત્રીય;	
વ્યોમતણીપેરે વિસ્તરીયો, ન મળે બીજું કોય.	૧૧
હું નો હું અજ સદા નિરંતર, સુણો શંકર વાણી;	
સોહં હસ ગગનથી આધો, જુઓ હૃદય શું જાણી.	૧૨
તત્ત્વમસિ વચને વીનબો, તે તે હું પરમાણુ;	
નાદ ખુંદ કળાથી અજગે, સ્વરૂપ છુ નિરવાણુ.	૧૩
નામ રૂપ નથી ત્યાં મારે, નિર્ગુણ છુ નિર્લેપ;	
સત્ય સનાતન નિર્ભય નિશ્ચળ, નદિ આજસ ને ખેપ.	૧૪
જન્મ મરણ નથી કંઈ મારે, વળી નહી પુરાતન કર્મ;	
બંધન મુક્તિ નથી કંઈ મારે, વળી ભેદ કરે નદિ ભર્મ.	૧૫
દુર્ધાતીત અલૌકિક અદ્ભુત, કૂટરૂપ ને અવિકાર;	
અસંખ્ય અનત અક્ષય પદપૂરણ, અભેદ અછેવ અપાર.	૧૬
મંદ્ર સૂર્યમા ચૈતન્ય મારૂં, તેજ તણો પ્રકાશ;	
કોટિ બ્રહ્માડ રજા મુજ રામે, ચરાચર મારે વાસ.	૧૭
વળી પાવકમાં પ્રકાશ મારો, સૌનો સાક્ષી હું કાહાણું;	
સૂક્ષ્મ સ્વરૂપ સકળમાં વ્યાપક, વળી સૌ કોને શોભાણુ.	૧૮
અદ્ર સૂર્ય વડે નવ દીપ્તું, અગ્નિ વડે નવ દાહું;	
આપે આપતણું પદ પામ્યો, તમે જુઓ વિચારી બાધું.	૧૯
પામ્યો પદ પણું કહ્યું નવ યાગે, બોલે બીજા યાગ;	
તે વાણીમાં કેમે નવ આવે, કો આગળ જઈ કહેવાય.	૨૦
વચ્ચ જેમ ધાવે ને પૂંછ હલાવે, વળી મુંગે મિસરી ખાપ;	
સાફ સ્વપ્ન થયું ઝુંમાને, સ્વાદ કલો નવ જાય.	૨૧
એવો હું આત્મા પરિપૂરણ, અકળને અવિનાશ;	
હરતામલકે હસીને બોલ્યા, તેમ કહેછે ભાણુદાસ.	૨૨

કંઠર્વ પ મુ.—રાગ

પાવન વાણી સાબળી, શ્રી શંકર બોલ્યા વળી;	
પરમાત્માને લાગ્યા પૂજવા, જેમ અમૃત ધારા ઉછળી.	૧
ઉપલો.	

પરમાત્માને પૂછે, શંકર, તમે સાંભળે ભગવંત;	
પૂર્ણબ્રહ્મ હું એમ કહો છો, જેને નથી આવ ને અત.	૨

પરબ્રહ્મ પોતે કયમ બોલે, જ્યાં નહિ ઇન્દ્રિય એક;	
ત્યાં કોણ કહ્યો ને, કોણ બોલે, ને કોણ કરે વિવેક.	૩
કાળ કરમ યુધ્ધથી જે અળગો, તે કેમ બોલે વાણી;	
શબ્દાતીત શબ્દમાં નાવે, તમે બોલો છો શું જાણી.	૪
જ્ઞાન સ્વરૂપ આનંદધન કહાવો, તેને મુખ નવ હોય;	
વદન વિના વાતો કેમ કરશે, તે સમજવો સોય.	૫
જીવ વિના કો શબ્દ ન બોલે, તમે કહો છો હું બ્રહ્મ;	
એ તો વાત અચ્યુતો લાગે, મારા મનમાં ભર્મ.	૬
એ સંદેહ મારે મન મોટો, તે સમજવો સ્વામિ;	
પૂરણબ્રહ્મ તે કયમ કરી બોલે, કહેને અંતરજામિ.	૭
ત્યારે હસ્તામલક એમ વદે વાણી, જાણીને હૃદયાય;	
શ્રી શંકર એવું શું કહો છો, જણો છો હૃદયામાં.	૮
તમે, તત્ત્વજ્ઞાની પરિપૂરણ, તમને તે શું કહીએ;	
ચુકતવાદ ન કરીને સ્વામિ, હારદ હૃદયે લખએ.	૯
જે પૂછ્યું તે ઉત્તર આપ્યો, સાંભળીએ કૃપાળ;	
એ બોલ્યું; અણબોલ્યા સરખું, શંકર દીનદયાળ.	૧૦
જન્મ થકી મેં મૌન ધણું હતું, તેવું કારણ એહ;	
બોલ્યામાં બોલે સરખું દીસે, તેમાં નહિ સંદેહ.	૧૧
તમે કહ્યું જે બ્રહ્મ ન બોલે, તે તો વાત છે સાચી;	
પણ મુજને જે બોલતો દેખો છો, તે બુદ્ધિ તમારી કાચી.	૧૨
શકરાચાર્ય સમજી લેજો, એક સાચુ કહું દૃષ્ટાંત;	
હળતું, મળતું સમજવા સરખું, મન ધરજો મહાંત.	૧૩
વનમાંહે, બહુ વાંસ રહે છે, તે હિંદ્ર મરણે વાય;	
સહજે શબ્દ ઉઠે અનાસુરતે, કોણ કરે ઉપાય.	૧૪
અણકહ્યો, જે શબ્દ થયો તે, વાંસ ધરે નહીં જાન;	
એમ સહજ શબ્દ થયો મુજમાંથી, સાંભળીએ અમવાન.	૧૫
એ કળ સમજે, કો તત્ત્વજ્ઞાની, પથ વિષે જે ચરા;	
પ્રાકૃત, જીવ જ સમજે, સમજ્યા, સંઘમ બચ્યા અધૂરા.	૧૬
એ સદ્ગત વાત ન સમજે મૂરખ, જે મત્યમાને સંસાર;	
બળ ન કરે ને ઘટમાં અંધારું, વળી વહાલા વિષય અપાર.	૧૭

તનમનધન મિથ્યા કરી ગાને, એકે જૂત ન ભાસે;
એ સમસ્યા કો સમજે હરિજન, અંતરમાંદિ પ્રકાશે. ૧૮
જે તમે પૂછ્યું કે શ્વેત ન જોલે, તેનો ઉત્તર દીધો;
કહે ભાણુદાસ એ સમજે તે મેં, સેહેલો મારગ કીધો. ૧૯

કડવું ૬ કું-રાગ રામઝી.

અમૃતવાણી જોલ્યા બંભજી, વિધાનો ભરીયો કુંભજી;
ગગન સરખો શોભેસ્થંભજી, આત્મજ્ઞાનનો કરે આરંભજી. ૧

ઉપલો.

આરંભ માંજો જ્ઞાનનો તમે, સાંભજો શંકર દેવ;
આ સર્વમાં હું રહ્યો અળગો, સમજી લો તતખેવ. ૨
જેમ કાષ્ઠમાંવન્દી પેઠો ભાસે, પણ નથી સ્તંભનિરધાર;
હોય તો કાષ્ઠ બળે સહી, પણ પ્રગટે છે અપાર. ૩
તેમ મુજ વડે સર્વ નીપજે, પણ હું મળું નહીં કો માંહે;
સાક્ષીને પેરે વેગજો, મુને લેપ ક્યેમ નવ થાયે. ૪
પૃથ્વી પાણી તેજપાયુ, એ પંચજૂત આકાશ;
મન બુદ્ધિ ચિત્ત અહંકાર ઈંદ્રિ, એ મુજ વડે પ્રકાશ. ૫
રસના તો રસ ભોગવે, નાસિકા લે છે ગંધ;
નેત્ર નિહાજે રૂપને, શ્રવણ તે શબ્દ સંબંધ. ૬
સ્વચ્છા સ્પર્શને ભોગવીને, ત્રિગુણ જે કેહેવાય;
એ નિમિત્ત કારણ હુંજહું, મુજવડે ચૈતન્ય થાય. ૭
ઉપાધિથી અળગો રહુંહું, આવર્ણું નહીં લગાર;
આકાશવત હું નિર્મળો, લાગે નહીં વિકાર. ૮
જગતમાં સૌ કાર્ય કરે છે, જૂનવાં બહુ લોક;
પણ સૂર્ય વિના નવ નીપજે, ક્યાંહે હર્ય ક્યાંહે શોક. ૯
શુભાશુભ એણા કરે છે, તે મળીને સહુ કોવ;
પણ સૂર્ય કાઠને ન વારે, વળી પ્રેરે નહીં ત્યાં સોવ. ૧૦
કાર્ય સધળાં નીપજે, જે રવિ કરે પ્રકાશ;
સાક્ષીવત અળગો રહે, અભિમાન નહીં કો આશ. ૧૧

ઉપાધિ વર્ણિત હું સાક્ષિહું, મારે નથી તેહનું માન;	
અતિ સૂક્ષ્મથી ક્ષીણ ગણુંહું, તમે સાંભળો ભગવાન.	૧૨
જેમ અગ્નીને સ્વભાવ એવો, ઉજ્યુદાહક સ્વરૂપ;	
પણ સૂર્ય પ્રભાવાન શોભે, તેમ સદા તેજસ્વી રૂપ.	૧૩
જેમ ચંદ્રમાનું કીરણ એવું, સદા શીતળ થાય;	
તેમ જ્ઞાન ધન છે આતમા, તે નીલ યોધ કહેવાય.	૧૪
આતમાને લાગે નહીં, ઇન્દ્રિયતણા વિકાર;	
શુદ્ધ બુદ્ધ સ્વરૂપ છે, એ અખંડ મગનાકાર.	૧૫
તે હું નિત્ય સ્વરૂપ હું બાહ્ય, પ્રાપ્ય વસ્તુ પ્રમાણ;	
શુદ્ધ ચૈતન્ય સદા આપક, વળી સ્વરૂપ છે નિરવાણ.	૧૬
નિર્વાણ રૂપી હું સદા, મારે નથી કોની આશ;	
પરમાત્મા એમ બોલીશ તે, વીનવે બાણદાસ.	૧૭

હકવું ૭ મું-રાગ સામેરી.

સંત કહે ને શંકર સાંભળે;

તત્ત્વ વિચારે મન તત્ત્વણુ ટળે.

૧

ઉપલો.

તત્ત્વ વિચારે મન ટળે, તમે સાંભળો દહાંત;	
વિસ્તારીને વરણવું, એ સ્વરૂપનું સિદ્ધાંત.	૨
જેમ દર્પણ માંહે આપણું, પ્રતિબિંબ દીસે જેહ;	
આપણથી અજાનું નથી, પણ મુજાનું તેનું તેહ.	૩
ખીજું કાંઈ મળે નહીં, આપણુ વિના વ્યતિરેક;	
દર્પણ માટે પૃથક દીસે, પણ નેહ તારો વેશ.	૪
તેમ મૂળમાયા નિર્મળી, દર્પણ સ્થાનક સાર;	
પ્રતિબિંબ પરમાત્મા તે, અખંડ બ્યોમાકાર.	૫
પછી જીવ રૂપ તે યયું, મન બુદ્ધિ ચિત્ત અહંકાર;	
મહાભૂત રૂપે તે યયું, દશ ઇન્દ્રિ રૂપ આકાર.	૬
શબ્દ સ્પર્શ ને રૂપ રસ, વળી ગંધ રૂપે તેહ;	
યયો જગત રૂપે પોતે, નાના ભાતે યહ રહ્યો મેહ.	૭
યયું સરખું દેખીએ, પણ સર્વ મિથ્યા બાસ;	
ઇન્દ્રજાળ સમાન દીસે, તમે આજુબે વિશ્વાસ.	૮

મૃગ તૃષ્ણાવત્ શુદ્ધ રમે, નહિ દિસે હરિજન નિરધાર;	
x x x x x x x	૯
મૂળ પદાર્થ આત્મતણો, સમજે સર્વ જણાય;	.
મિથ્યા ભાસ દીસે છે તે, પ્રમાણ સધળે યાય.	૧૦
પણ મિથ્યા ભાસે આત્માનું, કેમ યાય પ્રમાણ;	
પ્રતિબિંબ છાયા વૃક્ષનું, તે કેમ કરે વિખાણ.	૧૧
વૃક્ષ રોપ્યાં માળીએ, તે માળીને ક્યમ લહે;	
કીરણો વળી સૂર્યનાં તે, સૂર્યને ક્યાં ગૃહે.	૧૨
આભાસ જે આપાતણો તે, ક્યમ લહે આત્મા રૂપ;	
આત્મા જગૃત સદા સાક્ષી, લહે સકળ સ્વરૂપ.	૧૩
વાણી મન પોહોંએ નહીં, પરમાત્માની પાસ;	
એવો નિત્યાનંદ હું છું સદા, વળી અખંડ ને અવિનાશ.	૧૪

વલણ.

અખંડ ને અવિનાશ પૂરણ, તે જણે બંધન સર્વ ટળે;	
કરજોડી ભાણુદાસ કહે તે, શંકરાચાર્ય સાંભળે.	૧૫

કહ્યું ૮ મું-રાગ આશાવરી.

બ્રહ્મ યુગ તે એમ ઉચરે, શંકર તે શ્રવણે ધરે;	
સંશય ને સંદેહ મનના ટળે, જેમ સરિતા સિંધુમા મળે	૧
ઉથલો.	૧

સંશય ટળે મનતણા, સાબળો શંકર વાત;	
પરમાત્માની કહું કયા કેવળ, તમે સાબળો સાક્ષાત.	૨
પ્રતિબિંબ મુખ દીસે નહીં, જ્યારે દર્પણનો છે અભાવ;	
ત્યારે શુદ્ધ છે મુખ આપણું, એકનું એક સ્વભાવ.	૩
જ્યારે દર્પણ કરીએ વેગળું, ત્યારે ન દીસે આભાસ;	
પછી કોણ ત્યાં કોને જુએ, અદૈતનો છે હાસ.	૪
અદૈત છે એક આત્મા, જ્યારે લલો શુદ્ધ વિચાર;	
દૈત ભર્મ ટળી ગયો, પછી રહ્યો બ્યોભાકાર.	૫
કલ્પના કારણ કો નથી, ત્યાં નથી જીવ પ્રમાણ;	
કાળ કર્મ સ્વભાવ માયા, વળી નથી જાણ અજાણ.	૬

નાના બુદ્ધિ ગયાથકી, પછી રહે જે નિરધાર;	
તે તે હું છું આતમા, વળી અખંડ ને અપાર.	૭
હું શુદ્ધ ચૈતન્ય સદા, એક છું અદ્વૈત;	
ભરપૂર ભરી રહ્યો અકળ, અર્ણવ ન કાંઈ દૈત.	૮
પરબ્રહ્મ હું પરમાત્મા, અગાધ્ય બોધ અનંત;	
મુજ વિના કામ કાલો નહીં, સાંભળો શંકર સંત.	૯
નિત્યાર્તદ અનેકરૂપ મારું, સોઈ હંસ અપાર;	
આપે આપ પૂરણ થયું, મારે ન્યૂન નથી લગાર.	૧૦
ઈંદ્રિયકી હું વેગળો ખહુ, ધણું અંતર હોય;	
મનનું મન છે આતમા, ઇંદ્રિનું ઇંદ્રિ સોય.	૧૧
પરાપર પરબ્રહ્મ છે, તે પરથકો પર જણ;	
મન ઇંદ્રિ ને આતમા, તે અગમ છે નિર્વાણ.	૧૨
જેમ તરંગ સાગરતણે, તે કેમ પામે પાર;	
મમાણુ કરવા નથી સમરથ, જળતણું નિરધાર.	૧૩
અન્યોઅન્ય પૃથક નહીં, જેવી રીતેજ તરંગ;	
મન બુદ્ધિ ચિત્ત અહંકાર ઇંદ્રિ, તેજ આતમાનું અંગ.	૧૪
વિશ્વ કો અળગું નથી, પરમાત્માથી રેવ;	
ભિન્ન ભિન્ન દિસે જુજવાં, પણ સકળ એનો વેવ.	૧૫
જેમ પાણીથી પાળો થાય, પણ પાળો ને પાણી એક;	
તેમ જીવ બ્રહ્મ જુદા નથી, જન જોજો કરી વિવેક.	૧૬
મન બુદ્ધિ ચિત્ત અહંકાર ઇંદ્રિ, અને જીવ તે બ્રહ્મ હોય;	
બાણુદાસ કહે એમ બ્રહ્મ બોલ્યા, સાંભળો સહુ કોય.	૧૭

કંઠનું ૯ મું-રાગ રામગ્રી.

વળી વળી બોલ્યા દ્વિજ સાક્ષાતજ;

સાંભળો શંકર માહારી વાતજ.

૧

ઉથલો.

વાત હમારી સાંભળો, હરી આતમા છે એક;

શુદ્ધ બુદ્ધ સ્વરૂપ છે, એ નથી ચયો અનેક.

૨

સ્વયં પ્રકાશ સદા નિરંતર, સ્વતંત્ર એ કહેવાય;

સ્વાધીનને સ્વયમેવ છે, તે સ્વયં જ્યોત સદાય.

૩

૯૨

સદાનંદ કલ્યાણ છે, સદાશિવ તે રૂપ;	
સદા મોદ પ્રમોદ પૂરણ, સદારણ સ્વરૂપ.	૪
તુષ્ટી પુષ્ટી આનંદ પૂરણ, બદ્ર ને બરપૂર;	
નિરાધાર આધાર સર્વનો, વળી એકલો મહાશ્વર.	૫
ઔર્ધ્વાશી લક્ષ હવ છે, તેની નાના બુદ્ધ્ય કહેવાય;	
સકળ બુદ્ધિ તણા વિષય, પ્રતિબિંબ એનું થાય.	૬
જે જ્યાંથી વસ્તુ નીપજી, પ્રતિબિંબ મારું હોય;	
સ્થાવર જંગમ હવ માંહે, ન મળે જીલ્લે કોય.	૭
વેદ શાસ્ત્ર પુરાણ સ્મૃતિ, મુન બુદ્ધિ ચિત્ત અહંકાર;	
નાના રૂપે રહ્યો સરખો, દિસે છે નિરધાર.	૮
લક્ષ્યમાંહે મળ્યો નથી પણ, મળ્યા સરખું હોય;	
એ માયાની ઉપાધી માટે પણ, એમ ન દીસે સોય.	૯
અનેક પાત્રમાં જળ ભર્યાં, જૂદાં જૂદાં જેઠ;	
પ્રતિબિંબ સૂર્યતણું જે, માંહે દીસે તેઠ.	૧૦
એક થકો અનેક દીસે, અસંખ્યને અપાર;	
પાત્ર બેઠે જૂજવો, સાં નથી બેઠે વિહાર.	૧૧
નદી તીરે વૃક્ષ ઊગ્યાં, વેહેતાં જળમાં દેખીએ;	
વેહેતાં સરખું દીસે પણ, વૃક્ષ વારિમાં નહીં પેખીએ.	૧૨
સારે વૃક્ષ હેઠળ જમીને, થડ નિહાળી જોય;	
સારે વૃક્ષ પોતાને કમ દીકાં, ભરમ સધળો જોય.	૧૩
તેમ એક છે પરમાત્મા, નાનારૂપ પેખીએ;	
માયાની ઉપાધિ માટે, કર્તા સરખો દેખીએ.	૧૪
તે તે હું છું આત્મા બાધ, નિલ પ્રાપ્તી જેઠ;	
નિત્યાનેદ સ્વરૂપ મારું, તેમાં નહીં સંદેહ.	૧૫
બ્રહ્માંડ આખા જગતમાં, મારો છે પ્રકાશ;	
સંકર પ્રત્યે સાધુ બોલ્યા, વર્ણવે ભાણુદાસ.	૧૬

કંઠવું ૧૦ મું—રાગ રામઝી.

પૂર્ણ પ્રિત અતિ આદર કરી, સંકર પ્રત્યે વાણી ઓચરી;
મધ્યા ગિનયકી પરહરી, શુદ્ધ સનાતન હસ્તામલક હરી.

ઉથલો.

હરતામંદક એમ બિચાં તે, સાંભળો શ્રી ભગવાન;	
હવે કયા કહું પરમાત્માની, પાવન પરમ નિધાન.	૨
ઉત્તમ રીતે કહું તમને, સાંભળીએ માહંત;	
અકિને લોચનતણું, એક વર્ણવું દૃષ્ટાંત.	૩
નેત્રવાનૂ જન જેટલા, બહુ જીવ સકળ સંસાર;	
આદિત હો જે જેટલે, ઉધડે લોચન સાર.	૪
વળી સૂર્ય વડે સૌકો જીએ, અને ચાલે સર્વ વ્યાપાર;	
અનેક નાના બાતના, આપતણા વેહેવાર.	૫
નેત્ર નાનાં જગતકેરાં, અસંખ્ય ને અનેક;	
તે સૂર્ય વડે સૌ દેખતાં, પ્રમાણુ સૂર્યજ એક.	૬
તેમ નાના બુદ્ધિ વડે કરી, આત્મા એક પ્રમાણુ;	
આત્માવડે બુદ્ધિ દેખતી, એ નિશ્ચે ને નિરવાણુ.	૭
નાના બુદ્ધિતણો કરે છે, પરમાત્મા પ્રકારા;	
તે તે હું પરમાત્મા, તમે આણુને વિશ્વાસ.	૮
નિત્ય પ્રાપ્ત વસ્તુ હું છું, આત્મા અકળજ એક;	
હરિ નિરંજન અંજન નથી, તમે જોજો કરી વિવેક.	૯
વળી કહું તે સાંભળો, એક એકનું દૃષ્ટાંત;	
જેમ આપોરું સમ્યક્ ટોળે, તે સમજી લો વૃતાંત.	૧૦
જેમ કૃત્ય જળકે રવિતણી, તે નેત્ર નિહાળે રૂપ;	
આપણાં લોચન તે વડે, બહુ જૂએ અસંખ્ય સ્વરૂપ.	૧૧
પણ સૂર્યને મમત્વ નથી, રૂપનું એક લગાર;	
અભિમાન એક ન સંભવે, સાક્ષી રહ્યો અવિકાર.	૧૨
તેમ એક જગૃત આત્મા તે, સૂર્ય કાઠિ પ્રકાર;	
સકળ વસ્તુ તણે વિષે, તે કરી રહ્યો આભાસ.	૧૩
આભાસ છે આત્માતણો, પણ ધરે નહિ અભિમાન;	
સ્વયમેવ નિર્ગુણ એકલો, તે પાવન પરમ નિધાન.	૧૪
તે માટે મમત્વ નથી, એ સદા છે નિષ્કામ;	
ગગન સરીખો નિર્ભળો, તે હુંજ આત્મારામ.	૧૫

હું અજ આત્મારામ વ્યાપક, આણુને વિશ્વાસ;
શંકરાચાર્ય હરખીયા, કર્નેડીને કહે ભાણુદાસ. ૧૬

કહ્યું ૧૧ મું-રાગ રામગ્રી.

વળી વળી ખોલ્યા શ્રી માહંતજી, તત્વજ્ઞાની કરણાવંતજી;
જેહેનો મહીમા છે અનંતજી, શંકર પ્રત્યે કહે છે સંતજી. ૧

ઉથલો.

શંકર પ્રત્યે સંત કહે છે, તમે સાંભળો ઉપદેશ;
પરમાત્માની કથા કેવળ, વળી પ્રેમ સહિત કહેશ. ૨

ચલાચલ આ જગત છે, બહુ નાના વિધ કહેવાય;
સકળ વસ્તુ તણે વિષે, પ્રકાશ રવિનો યાય. ૩

વિશ્વમાં વસ્તુ જોઈથી, તેને કરે પ્રકાશ;
ચલિત વસ્તુ મનુષ્ય આદે, સૌનો હોય છે નાશ. ૪

આવરદા પૂરો યાય છે, સૂર્ય વડે ત્યાં સોય;
અચળ વસ્તુ એ ઔપધી, પરિપક્વ પૂરણુ હોય. ૫

પટ મઠ ને પટ જે છે, વળી વસ્તુ સર્વ નિરધાર;
પરિપાક સૂરજ કરે, જોણે અંતે ત્યાં સંહાર. ૬

કર્તા સરખું દેખીએ, એકલો થકો અનેક;
પણ પોંચવા સમર્થ નથી, તે લગણુ કાર્ય એક. ૭

કાળ માયા, કાર્ય કરે, વળી કરે બહુ અપાર;
પ્રપંચ નાના ભાતના, વળી કરે અપરંપાર. ૮

આત્મા જીવન સર્વનો, અને સકળનો પ્રકાશ;
કાળ માયા તણો પ્રેરક, ઉદાસીન ઉદાસ. ૯

કર્તા સરખો દેખીએ, પણ અળગો છે અવિનાશ;
કાર્ય એકે હુંકું, પોહોંચી ન શકે પાસ. ૧૦

કાર્ય એકે સત્ય નથી, સંસાર મિથ્યાભાસ;
પ્રપંચ પંચ અનિત્ય છે, તેનો કરો વિશ્વાસ. ૧૧

સ્વમયી સંસાર જૂઠો, માનજો નિરધાર;
આકાશકુસુમ ને સિંધ સસાને, વળી વંધ્યાને કુમાર. ૧૨

બાધ એક સાચો આતમા, પરબ્રહ્મ પૂરણ સોય;	
નિત્ય કહે બ્યાપીક હું, વર્ણિત મળે નહીં કોય.	૧૩
આનંદધન છે આતમા, તે એક આયોઆપ;	
આપ સધળે પૂર્ણ થયો, આપ સધળે બ્યાપ.	૧૪
તે તો હું પરમાતમા, આનંદસાગર સાર;	
નિત્ય પ્રાપ્ત હુંજ છું, તમો માનજો નિરધાર.	૧૫

વલણ.

માનજો નિરધાર સ્વામી, એ છે સત્ય વચનરે;	
કરજોડી બાણુદાસ કહે, એમ બોલ્યા આનંદધનરે.	૧૬

કંકણું ૧૨ મું-રાગ સામેરી.

વળી હસ્તામલક બોલીયા, તમો સાંભળો શંકરદેવ;	
એ નિર્મળ અવિચળ છે સદા, શોભિ રહ્યો સ્વયમેવ.	૧
પ્રગટ છે પરમાતમા, પણ દેખે નહીં મતિમંદ;	
અણુછતું સત્ય કરી લેખવે, તેનું હૃદય કેવળ અંધ.	૨
જેમ મેઘે ઢાંઘ્યા સૂર્યને, પણ નેત્ર નિહાળી નવ શકે;	
બાધ આજ અર્ક ઉગ્યો નથી, એવીવાણી જાણક બહુ બકે.	૩
અદ્યપમતિ જે છવ છે તેમને, અકલ નથી એક રેષ રતિ;	
સૂર્યને નિસ્તેજ માને, જે તેજ રવિમાંહે નથી.	૪
ધન ધટા આવી ગઈ, અંધકારનો આભાસ;	
ઢાંઘ્યો મારે નવ દીસે, પણ નિત્ય છે પ્રકાશ.	૫
પ્રત્યક્ષ છે ને નવ દેખે, હવે સૂર્યનો શો વાંક;	
આડે આબું વાદળું, બાધ એ લાં આડો આંક.	૬
અદ્યપમતિ છે છવતે, વળી મૂઢ કહાવે તેહ;	
પોતાના નિજ આતમાને, બંધ માને જેહ.	૭
મુક્ત તો સદા છે આતમા, પરાણે બંધાય;	
જેમ નળી કરે સૂડો, તે પોતે પરવશ થાય.	૮
આત્માના પ્રકાશ વિના, ન છૂટે અહંકાર;	
અહંતા મમતા લક્ષણરૂપી, વાદળનો નહિ પાર.	૯

અહંકાર રૂપી ધનધટા, દત્ત બુદ્ધિ તેણે યદ્ય ગયો;	
આત્મજ્ઞાન આબરું નહીં, તેણે આત્મા અળગો રહ્યો.	૧૦
અજ્ઞાન વાદળ ઉતરે, તો પ્રગટ દીસે આત્મા;	
પૂર્ણ પરમાર્નદ પામે, હીરો આવે હાથમાં.	૧૧
તે માટે જન સાંભળો, અહીં સાધનનું પ્રમાણ;	
મનનું સંયમ ઇંદ્રિનિગ્રહ, કાળજીએ નિરવાણ.	૧૨
સતસંગત કયા હરીની, સાંભળીએ અપાર;	
શ્રી ભાગવત ભગવદ્ગીતા, અને ગુરુગીતા સાર.	૧૩
એકાંત બેસી કાળજીએ, આત્માનું વિચાર;	
શ્રવણ મનન નિદિધ્યાસ કરતાં, યદ્યએ તે સાક્ષાત્કાર.	૧૪
તત્ત્વજ્ઞાની શુરુ કરીને વળી, પછીએ એકાંત;	
અહંકાર વાદળ જિતરે, પછી પામીએ મહા શાંત.	૧૫
એવા શુરુને સેવતાં, ઉધડે અંતરની દૃષ્ટ;	
પછી જ્યાં જુએ ત્યાં આત્મા, કરે અમૃત વૃષ્ટ.	૧૬
ત્યારે સ્વમયી જાગ્યો ખરા, નિજ બોધને પામ્યો સહી;	
પછી જીવ બ્રહ્મ યદ્ય ગયો, ત્યારે દૈત બુદ્ધિ ટળી ગઈ.	૧૭
દૈત જૂઠું જાણ્યો, અદૈત બ્રહ્મ વાપી રહ્યો;	
ભાણુદાસ કહે મહંત બોલ્યા, ઉત્તમ ઉત્તર એક રહ્યો.	૧૮

કડવું ૧૩ મું-રાગ

અમર વાણી શીતળ સારજી;
વળતા બોલ્યા બ્રહ્મકુમારજી.

ઉથલો.

બ્રહ્મકુમાર એમ જોયરે, વળી આત્મા કેરી ચિત્;	
વિજ્ઞાન કેવળ કહું વળી, શંકર આણ્યો પ્રતીત.	૨
સમસ્ત વસ્તુતણે વિષે, એ સર્વંગ સૂતજ જાણ્ય;	
નાના વિધના જીવ મણકા, જેમ પ્રેમા નિરવાણ.	૩
કલા ચૈતન્ય એ વડે છે, નાના વિધના બેદ;	
અક્ષરબ્રહ્મ ખરે નહીં, તે સર્વંગ સૂત અછેદ.	૪

સમસ્ત વસ્તુ મળી કરીને, વિભાસીને જોય;	
આત્માને પ્રણામ કરવા, નથી સમરથ કોય.	૫
પ્રણામ કરવા ને ગયા તે, તે લય પામ્યા હરિમાંહે;	
જેમ પાણીમાં પાળો વહો, તે કેમે જીવવો ન યાયે.	૬
આપણી છાયા એ હુતીતે, આપણામાં આવી મળી;	
માયે સૂરજ આવીયો, સારે છાયા તે સધળી ટળી.	૭
જ્ઞાનરૂપી હું થયો તો, છાયા તે કહેવાય;	
જ્ઞાનવૃક્ષ ઉદય થયું, ત્યારે લય પામે તે માંય.	૮
જેમ શુદ્ધ નભ છે નિર્મળું, વળી સર્વ રહેતે માંહે;	
ધૂળ ધુન્નને વાદળાં, ધન ઉપજે વરતે સમાય.	૯
આકાશવત્ અખંડ છે, અદ્વૈતને અપાર;	
સર્વ માહે ને વેગજો, વળી લાગે નહીં વિકાર.	૧૦
તેમ આત્મા અખંડ છે, નિત્ય બોધ પ્રકાશ;	
અક્ષરબ્રહ્મ ખરે નહીં, ત્રિગુણ માયા પાશ.	૧૧
અકળ પૂરણ સકળ વ્યાપક, નિરંજન નિરાકાર;	
બ્રહ્માંડ કાઢી તેમા રહેને, લાગે નહીં વિકાર.	૧૨
પંચભૂત વંટોળીઆ, ઉપજે વરતે સમાય;	
પણ શુદ્ધ ચૈતન્ય આત્મા, તે કેમે નવ લોપાય.	૧૩
તે તે હું પરમાત્મા, સાંભળો શંકર સત્ય;	
સર્વ માંહે ને સર્વથી અજળો, મારે નથી વ્યાદ ને અંત.	૧૪
નિત્યાનંદ સ્વરૂપ મારું, જ્ઞાનનો પ્રકાશ;	
શંકરાચાર્યને કહ્યું તે, વીનવે બાણદાસ.	૧૫

કડવું ૧૪ મું--રાગ શમઝી.

શંકર કહે છે સાંભળો સ્વામીજી, એક તમો છો અંતરભીજી;
અન્ય ન મળે ખીજો કોયજી, સ્તુતિ કરે છે શંકર સોયજી. ૧

ઉથલો.

શંકર સ્તુતિ કરે મળી, હરિ એક આત્મારામ;
તમો વ્યોમની પેરે વિસ્તર્યા, દાલો નહિ અણુદામ. ૨

આ જગત નાના પેખીએ, તે સર્વ તમારૂં રૂપ;	
એ ઘાટ સધળા તમતણા પ્રભુ, તમે અકળ સ્વરૂપ.	૩
જેમ કનકનાં કુંડળ ચયાં, ને બહુ ભાતના વેષ;	
આદ્ય અંત ને મધ્ય જોતાં, વરયો વર્ણ એક.	૪
સુદ્રિકા માળા મેખળા, વળી મુકુટ મંડન સાર;	
કટીમેખળા કંકણી, કુંડળ બહુ શણગાર.	૫
દીલડી દીડી અને ટોડર, કુલ ખેસર કુલ;	
ઝરમર ઝાંઝર ઝુમણાં, ભાતભાતનાં મૂલ.	૬
વળી પાત્ર બહુ પ્રકારનાં, પાદુકા પર્મ રસાળ;	
પ્રતિમા સુંદર પદ કડી, વળી શોભતી સુખપાલ.	૭
ચુડો ચુડી ને ચાંદલો, ચંપકળી ચોસાર;	
ચાક ચોટી અને ચમચી, કનક બહુ પ્રકાર.	૮
ખેરખી ને વળી સેરખી, અગલી અણવટ સોય;	
આગળ વેળોઆં શોભતાં, વળી અનેક આશ્રય હોય.	૯
જીજવાં વળી કહું કેટલાં, કહેતાં ન આવે પાર;	
એટલાં આદે લેછને, ભૂપણુ બહુ શણગાર.	૧૦
જીજે સ્થળે જેવું મટે, શોભતું શોભે જેમ;	
અનેક રચના રૂપ નાના, રચ્યું તેમનું તેમ.	૧૧
જીજવા મૂળ અનેક છે, અને દેખીએ ભિન્ન ભિન્ન;	
પણ કનક તે વિચારીએ, ત્યારે જાતે નાહિ કે અન્ય.	૧૨
એ કહેવા જોવા માત્ર છે, ઉપાધ્ય તે આકાર;	
એહ મિથ્યા ઘાટ પ્રાકૃત, આરોધ્યા સંસાર.	૧૩
હેમ સદા આવકાર છે, પરબ્રહ્મ પૂરણ સોય;	
આ જગત નાના જીવરૂપે, ચોર્યાશી લક્ષ હોય.	૧૪
સ્વભાવ સહુના જીજવા, આકૃતિ પડી અનેક;	
ત્યારે વરતુ વિચારીએ, ત્યારે તમે છે ત્યાં એક.	૧૫
વાસ્તવ્ય જગત ચયું નથી, અને નથી જીવસ્વભાવ;	
એક અદ્વૈત તમે બાપક, જગતનો છે અભાવ.	૧૬

વલણુ.

જગતનો છે અભાવ સ્વામી, શંકરાચાર્ય એમ સ્તવે;	
કરજોડી ભાણુદાસ કહે, તે વળી ચોટમ વીનવે.	૧૭

કડવું ૧૫ મું-રાગ ધન્યાશ્રી.

સ્તુતિ કરે છે શંકર સંતછ, અદ્ભુત કારણ છે ભગવંતછ;
આઘ અનુપમ અકળ અનંતછ, કૃપાવત્સળ છે કૃપાવંતછ.

૧

ઉપલો.

ખાવાસળ કૃપાળ છે તમે, એમ શંકર બોલ્યા વચન;
વળી એક દૃષ્ટાંત કહે છે, જુઓ વિચારી મન.

૨

જેમ ચંદ્ર અથવા ચંદ્રકી, પ્રતિબિંબ છે જળમાંય;
જ્યારે, યોગ મળીયો જળતણો, ત્યારે થળ વિચળ તે થાય.

૩

જળ પ્રવાહ જ્યાં જ્યાં વસે, ત્યાં વેહેતા સરખો દેખીએ;
વાસ્તવ્ય તે વેહેતો નથી, તે ચપળતાઈું પેખીએ.

૪

ત્યાં ચપળ ચંચળતા નથી, એ કહેવા જોવા માત્ર;
ઉપાધિ ચંદ્ર વિષે નથી, આપો આપે શુદ્ધ પાત્ર.

૫

તેમ તમારે વિષે સ્વામિ, નથી કૃત્ય વ ટેક;
વળી ચપળ ચંચળતા નથી, પ્રભુ નથી થયા અનેક.

૬

જોવા કહેવા ચપળતા છે, પણ નથી ત્યાં નિરધાર;
તમે વિના અન્ય કો નથી, તમે અખંડ ઓમાકાર.

૭

તમેને કો ખંધ નથી, તમે સિદ્ધિ યુદ્ધિ સ્વરૂપ;
સકળ કરતો દેખીએ, પણ અકળ ને અરૂપ.

૮

બોલો ચાલો સાંભળો, વળી રૂપ નિહાળો જોઈ;
ગંધ ગ્રંથો રસ ભોગવો, તમેને નહીં લેપે તેઈ.

૯

પ્રભુ ભક્ષને ભોજન કરે, બહુ નાના વિધ રસાળ;
શયન આસન શોભતાં, સુખ શય્યા ને સુખપાલ.

૧૦

ગજ રથ ને તોરણ ચરો, વળી ભોગવો નાના ભોગ;
પાટ પીતાંબર ધરો, અથવા કરો મહાયોગ.

૧૧

વળી નગર પાટણમાં વસો, અથવા વસો વનમાંહે;
પ્રભુ અકર્તા અહંકાર વર્જિત, ખંધન કંઇ નવ થાયે.

૧૨

હે નાય હે પ્રભુ હે હરે, તમે અકળ અશરણશરણ;
દીનદયાળ અવિગત, કોટિ કલ્મષ હરણ.

૧૩

અંતરંગમી આત્મા છે, પરાતપર પરબ્રહ્મ;	
નિર્લેપક નિર્વાણ રૂપી, નિર્ગુણને નિષ્કર્મ.	૧૪
પરમાત્મા પ્રભુ પરમ કારણ, પરમ જ્યોત પ્રકાશ;	
સર્વવ્યાપક સર્વરૂપી, આકળ છે અવિનાશ.	૧૫
પૂર્ણ પુરુષોત્તમ તમો, વળી વાસુદેવ ભગવાન;	
પરમ આનંદ પરમ અમૃત, પાવન પરમ નિધાન.	૧૬
નિર્મળ નિશ્ચળ નરહરી, તમો નિરંજન નિરાધાર;	
અખંડ પિંડ બ્રહ્માંડ રૂપી, વળી વિશ્વના આધાર.	૧૭
ઐવીશને ઐતન્ય કરો, પંચવીશમાં પરબ્રહ્મ;	
ઋષીકેશ મુકુંદ માધવ, સનાતન મહા ધર્મ.	૧૮
પરમેશ્વર પરમાત્મા, તમો પરંપદ નિષ્કામ;	
માયાપતિ મહારાજ મહિપતિ, સકળ વ્યાપક રામ.	૧૯
જેણે સ્થળ વરતો તમો, ત્યાં કોણ પહોંચે નાથ;	
ઇંદ્રિયકા અજગા વસો, કોણ લહે તમારી વાત.	૨૦
અગાધ બુદ્ધ્ય વરતો સદા, કોણ લહે તમારો પાર;	
શુશ્રુક મૌન કરી રહ્યા, એ અલૌકિક વેહેવાર.	૨૧
તમો ખર્મ સાધુ દયાળ સ્વામી, સાંભળો ગોપાળ;	
કૃપા ધણી મુજને કરી, જે બેલીયા કૃપાળ.	૨૨
દીન જાણી દયા આણી, કહું કેવળ શાન;	
જન્મથી જાણી કરી, બોલ્યા નહોં ભગવાન.	૨૩

વલણ.

બોલ્યા નહિ ભગવાન સ્વામી, શકર વાણી ઓચરે;	
કરજોડી ભાણદાસ કહે છે, સાબળતાં દુસ્તર તરે.	૨૪

કંઠવું ૧૬ મુ-રાગ

મહા પ્રસન્ન યજ્ઞને સંકર ઉચરે, વળી ઉગ્રતી ઉત્તમ સ્તુતી કરે;	
હસ્તાગલકને હર્ષ આદર કરે, તનધન શ્રવન મન, તમોછો માદરે.	૧

ઉથલો.

તન ધન શ્રવન તમો, પ્રભુ પ્રાણવસ્ત્રભ સોય;	
શાન અમૃત સીચવા, ન મળે બીજુ કોય.	૨

તત્વદર્શી ક્યાંથી પ્રભુ, કોણ વીરલા સંસાર;	
સમાગમ સમજણતણો, ન મળે વારંવાર.	૩
પ્રીછય પીડે યોડા મળે, મહામુકત મહાધીર;	
સંશય રહિત સોહામણી, નિર્મળ જ્ઞાન ગંભીર.	૪
• બહું થયું જે ભેટીયા, સુદૃઢ થયો અવતાર;	
ધન્ય ધન્ય દિવસ ધન્ય ધડી, જે મળ્યા પ્રાણુ આધાર.	૫
જ્ઞાનમત ગોઠડી છોધી, સમતત્વ સ્વામિ તમો;	
અંતઃકરણ શીતળ થયુ, પ્રભુ પરમાર્નદ પામ્યા અમો.	૬
તમ વિના ખીજું કોણ કહે, એ રસતણો એ પાર;	
પરબ્રહ્મ રસને પાન કરતાં, તમ નથી લગાર.	૭
પ્રભુ એવી વસ્તુ નથી કને, જે આપી લાગું પાય;	
જે અજ્ઞાનતણો પટંતરો, તે મળે નહોં જુગમાંહે.	૮
હવે ઓરણી હું એમ યાદશ, પ્રેમે કરી પ્રણામ;	
તમવડે પૂરણ થજો, સંતુષ્ટ આત્મારામ.	૯
એમ કહીને ઋષિ સંતોખ્યા, હસ્તામલક ભગવાન;	
આદર ભાવ ધણો કર્યો, પેરપેર દીધાં માન.	૧૦
હવે હસ્તામલક શંકરતણો, પૂર્ણ થયો સંવાદ;	
બ્રહ્મવિદ્યા ઉચરી, ઉપન્યો મન ઉલ્લંઘ.	૧૧
પછી એક સંવત્સર ગયા પૂંઠે, આવીયો તેનો તાત;	
દેખીને આનંદ પામ્યો, હરખીયો સાક્ષાત.	૧૨
પેહેલાં મેં પ્રીછ્યો નહોં, એ પડિત પૂરણ જાણુ;	
અલૌકિક જ્ઞાન અવધૂત, કેમ કહું પ્રમાણુ.	૧૩
જાણીને જડ થઈ રીઝ્યા, લોક જુદાં ન માટ;	
ભાગ્ય મારા વંશનાં, એ બ્રહ્મસાગર ઘાટ.	૧૪
કુળ તો કોટિક ઉધર્યાં, એ પ્રગટ્યો અકળ સ્વરૂપ;	
એ પદારથ પામીયો, કેલાસ કરા જૂથ.	૧૫
શંકરને ચરણે નમીને, બોલ્યો તેણીવાર;	
આ પુત્ર જે પ્રીછ્યો પડ્યો, -તે તમારો ઉપકાર.	૧૬
બ્રાહ્મણની આરત ટળી, શંકર થયા પ્રસન્ન;	
એ ક્યા સહિત એટલી, સાંભળો શ્રોતાજન.	૧૭

ગોગ માગ ને સકળ તીરથ, શમ દમાદિક સોય;	
દયા દીક્ષા દાન સધળાં, એ ગાતાં ફળ હોય.	૧૮
દસ્તામલક દરખે ધણે, આદર ઠર્યો અનુદિન;	
આલોકને અનુભવો, રાખજો નિશ્ચય મન.	૧૯
સંવત સત્તર સિતોતર, વળી બધેષ્ઠ માસ તે સાર;	
શુક્લપક્ષની સપ્તમી, અને સુર તણે શુક્રવાર.	૨૦
વીશી બ્રહ્મજી તણી, અને સંવત્સર તે શરવરી;	
દસ્તામલકની કયા સુંદર, પાવન વાણી ઓયરી.	૨૧
અંતરજામી આતમા, તે બેઠો અંતર માય;	
શુભ પોતાના કલા પોતે, પણ આપણેથી શું થાય.	૨૨
કર્તા વક્તા થીહરી, કવિદાસ કહેવા માત્ર;	
નિમિત્ત મૂકી રહે અળગા, આપોયે શુદ્ધ પાત્ર.	૨૩
દસ્તામલક ને સંકર કેરો, અદ્ભુત એ સંવાદ;	
પદ્મધ પ્રેમે નીપન્યો, કૃષ્ણપુરી શુભપ્રસાદ.	૨૪
શ્રીગુરુતણા પ્રતાપથી, મેં કહ્યું કેવળ જ્ઞાન;	
સુણજો વળી શીખજો, ને નિલ ધરજો ધ્યાન.	૨૫
પ્રમાદ મોહને પરદરો, સદા સેવજો દરિના દાસ;	
ક્ષણભંજુર કાયા આપણી છે, આણે ધડી ન વિશ્વાસ.	૨૬
નરનારી ગાય ને સાંભજો, નિત્યે કરે અભ્યાસ;	
તેના અંતરની દષ્ટિ હધડે, એમ કહી ગયા ભાણુદાસ.	૨૭

જીવણરામ.

નવ આતુરી.

આતુરી ૧ સી-પૂર્વછાયા.

સકળ શિરોમણી સંતગુરુ દેવજી, નામિ નામિ ચરણે કીજે સેવજી;
કુંપદ મુકી માયા તજીએજી, સતગુરુ દેવને બાવે બલજીએજી.

ઉથલો.

૧

મજાએ સતગુરુ દેવ સ્વામી, તમો કરો કૃપા પ્રીતે કરી;
 મનમ મણુંતું દુઃખ ટાળે, દેખાડો પાસે હરી.
 તે હરી દ્વંદ્વમાં ઝાળખાવે, ભક્તિભજન નિરભય કસ;
 કર્મ ધર્મ મટે સર્વ કલ્પના, ગુરુચરણે ચીત લેછ મસ.
 ભાર ધર ધીરજ રાખ મનમાં, ગુરુ ગોવિંદ ભાવે બળે;
 વિશ્વાસ આણીને કરો સેવા, મોહી માયા મમતા તળે.
 તળે તૃષ્ણા વિપવવાસના, મુળ અવિદ્યાનું બળે;
 પ્રકૃત ઉપજે વેરાગ મનમાં, દેહ હંકાર સર્વે ટળે.
 તળે ભવ સંસાર સુખ દુઃખ, સેહેને સંતોષ પ્રકૃત આવશે;
 ગર્વ હંકાર ટળી જશે, ને પ્રેમ આનંદ સુખ પામશે.
 પામે વસ્તુ દયા ઉપજે, ને કરે નિત્ય સતસંગ;
 ખીજું સ્વપ્ના સરખું સર્વે, જીવું બાસે વાધે હરીસું રંગ.
 રંગ વાધે હેત હરીસું, ને ખીજું કાંઈ નવ ગમે;
 તે હરી મજા શું રાખે પ્રકૃતા, કારજ વિના કાંઈ નવ બને.
 ટળી બ્રમણા નિર્ભય મન થઈ, રહે સતગુરુ ચરણે પ્રીતે કરી;
 દાસ જીવણુ સમજે સુખ પામે, હેવી હરીની ચાતુરી.

ચાતુરી ૨-પૂર્વછાયા.

ચાતુર જન તે સંતસુ જાણજી, વચન અમૃતરસ બોલે વાણજી;
 સાંભળો કૃપાનાથ વીનતી હમારી, જે પ્રજા તે કહો વિસ્તારીજી.

ઉથલો.

કહો વિસ્તારી ગુરુદેવ સ્વામી, છો ભક્તવત્સલ પ્રતિપાળ;
 હું સિધ્ધ તમારો કઈ વીનતી, તમો છે દીન દયાળ.
 દયા જાણી હરો સર્વે, યજો ત્રિવિધી તાપને;
 કરી ઉપદેશ સત માર્ગ દેખાડો, તજવો મોહ પાપને.
 તે દેખાડો ગુરુનાથ સ્વામી, ટાળો માયા હરી કેમ મળે;
 હું કંઈ વિચાર પણ જરા પડે નહી, અહંકાર તે કેમ ટળે.
 હવે સાંભળ વિરા કહું તુજને, દેહ પંચભૂત કરી જાણે નેદ;
 ત્વયા હાડ માંસ ને અંગાદિક, કસેશ રૂપું જાણેય.

એ જડ પદાર્થ ઝાંઝા ભૂત છે, ને મળ મૂન દુઃખરૂપ;
પત્ય દેહ છે કલ્પી કાયા, તું છે સાત્ત્વ સ્વરૂપ.
એવા દેહથી તું બિન્ન જાણીશ, ઝોળખ યારો દરી;
માટે જ્ઞાનપ્રકાશ છે પરજ્ઞાનકેરો, વસ્તુ વિચાર કરજો ફરી.
ફરી જોતાં જોળ કરતાં, તારું રૂપ છે દુઃખમાંદ;
એ સોહંગ રામ રમે ધટ ભીંતર, તું રહેજે સુખ આનંદમાંદ.
ભામ આનંદ છે આત્માતણો, હવે હું માંડે સર્વ મુકજો;
જીવણરામ મને ધીર બેઠા, જો રામરૂઢે રસ હપજો.

ચાતુરી ૩ જી-પૂર્વજાઓ.

રામ રૂઢેમાં કેમ કરી મારોજી, સમજાવીને કેહો રૂઢે ભાસજી;
જીવંતી વિના કેમ જડશે નાથજી, સતગુરુ કુંચી આપો હાથજી.

ઉત્તરો.

સ્વામીશજગુરુકુંચી કળ દેખાડો, થાય હંસરૂપ હરિ જનન;
તમે પુરણજ્ઞાન કીરપા કરો, કે મટે કલ્પના મન.
અંબળ મન તે અળ કેમ થાય, સ્વામી ચોદિશ ફરતું ફરે;
જેમ ધળ-ફરકે પવન વેગી, અપળ ચિત્ત કેમ ફરે.
હવે બોલ્યા સદ્ગુરુ સાંભળ બાધ, કહું જો તાહારે મન વસે;
જોગ ધારણ કરી જાણે, ઉત્તમની મન તાહારા યારો.
જે સમુદ્ર વિષે બહુતરંગ ઉઠે, પણ સાગરથી કંઈ ભીંન નથી;
એમ આત્મારામ પરમ બહુરૂપે, મન લહેર ઉઠે છે માંહેથી.
એ જાણે તો સુખરૂપે થાયે, નિજ આનંદમાં રહેછે છટી;
જો પરમારથ જ્ઞાન હપજો, તો સદા રહે મનમાં સુખી.
બાધ સુખીઓ થાય સમજી રહેજો, બકવાદ સર્વે મુકજો;
વિચારીને વાત કરજો, ધીર રાખીને ધીરજો.
હુતો કોણુને કપાંથી આવ્યો, કરજો મન વિચાર તું;
તારે તાહારું રૂપ જડશે, વિચારે મટશે શે સદ્-
પછે હાથ ટળે હઠજોગ ટળશે, પછી જીવણરામ મળશે હરિ;
સર્વમાં સૌથી અજગો, એવી હરિની ચાતુરી.

ચાતુરી ૪ થી-પૂર્વછાયા.

ચરિત્ર એનાં છે અપરમપારજી, કહેતાં ન આવે વાણી નીરધારજી;
જે પુણુ તે સ્વામી કહીએજી, કૃપા કરીને કહો તે લઈએજી.

ઉથલો.

હવે કૃપા કરીને કહો પ્રભુજી, સમજવો વિધ કરી;
ધટ ધટ રામ વસે છે સૌમાં, તો અવતાર કોણુ લે છે ફરી.
જન્મ મરણનો ભય જાણી, કયમ કીયા (સૌ) કો કરો;
નકં સ્વર્ગની ખીક માની, કરે પુણ્ય દાન તીર્થ કરો.
કયા પુરાણ સાંભળે ભાઈ, સંઘા વંદન મંત્ર જંત્ર સાધના;
અપરાધી દીન હિણુ યઈને, કરે દેવ આરાધના.
કહે સદ્ગુરુદેવ તું સાંભળ વિરા, છે જીવ દશા તું જાણજે;
જેમ ધણા દિવસનું દર્પણ મેલું, સુખ દીસે નહીં નીરવાણજે.
તેમ મેલુ મન અંતઃકર્ણુ અવલું, તેણે કરી વણસી ગયો;
છે નાહના પ્રકારની વાસના, તે કેમ કરી કશમલો થયો.
જેને સંત સંકલીત ગુરુ મળ્યા, મન ઉજ્જવળ યાય પ્રકાશ;
તો ભાસે બ્રમ વૈરાટ સંધજે, તો આવે બ્રહ્મ વિશ્વાસ.
દેહ ભાવ ટળી જાય, સોહ સુખ જાણે સહી;
બ્રમ કીટ પર્યંત સુધી, દેખે ચમ રૂદ્ધે રહી.
એને ગૃહરાજ સુખ સર્વે ટળી ગયું, ને ઉત્પતિ પ્રલય જંતને;
દાસ જીવજી કહે સુજે યથાર્થ, સેવો હરિ ગુરુ સંતને.

ચાતુરી ૫ મી-પૂર્વછાયા.

સંત સદા છે પરમ કૃપાળ છે, બ્રાંતી ટાળો દુઃખ જંજળજી;
સુજે યથાર્થ કયમ કરી ગણેજી, ઉત્પત્તી પ્રલય કહો સ્વામીનજી.

ઉથલો.

ઉત્પત્તી પ્રલય કહો કૃપાનાથ, જન્મ જરા દુઃખ યાય છે;
બોક્તા બોગ થઈ સુખ માને, મુઆ પછી કયાં જાય છે.
સાંભળે તો કહું સાચું, નહિ વિચાર તેહેને કરો;
એ પ્રપંચ માંહે મનકું પડ્યું, માયામાં આવી ફસ્યો.

ઠી નીત નીયમ ને પ્રાકૃત મહે, વસ્તુ વિષે કંઈ નથી;
 ઉપજે દેહ સૌ દેહને દેખે, સત બાસે ભ્રમ વિચારથી.
 નિર્ગુણનો જન્મ નહિ મળે, પંચભૂતનો દેહ પિંડ થયો;
 પૃથ્વી અપ વાયુ અગ્ની આકાશ, પોતે પોતાનામાં મળી ગયો.
 એ અજર અંમર છે નાથ, અવિગત એને ઉત્પત્તનામ લે હાથ;
 જાત અખંડમાં જોત મળી ગયું, કહું દિસે નહીં એમાંથી.
 ક્ષા સ્વપ્નામાં ભ્રમ સર્વ દેખે, જાગ્યો પછી કંઈએ નહીં;
 આજસ મરડીને ઉડીયો પછી, જોડામાં જોડું સહી.
 હર્ષ શોક ને જન્મ જરા, દેહ ગ્રેહથી કાઢાડી મુકજે;
 પ્રકાશ છે દેહ ઇન્દ્રિયે, જ્ઞાન અરૂપે અંખજે.
 છે સૌને માહ્ય સૌ થૈ અજગો, રૂદે સાથ ભ્રમ અરૂપ એ;
 કહે જીવજીરામ જાળખે તો, થાય જન તદ્રુપ છે.

ચાતુરી ૬ કૃતિ-પૂર્વજાઓ.

તદ્રુપ થઈને સમજ રહીએજી, વસ્તુ વિચારી માહ્ય સુખરૂપ થઈએજી;
 પુણું પ્રજા એક નીરધારજી, પુરણુપદ હોય કેમ સારજી.

ઉત્થલો.

પૂર્ણુપદ તે કેમ હોય સ્વામી, સમજ્યા વિના દુઃખ કેમ ટળે;
 ત્રિકુટી ત્રીશુભ મહી સૌ બંધાણું, જાળખ્યા વિના મન કેમ ગળે.
 બાધ પુણું તે પ્રમાણુ નિશ્ચે, કહું તુજને પ્રીતે કરી;
 ત્રીશુભાતીત જાણ્યા પછે, સહજ ન રહેશે તે નિર્ભય થઈ.
 ત્વંપદ જીવને તત્પદ ધ્રુવર, બ્રહ્મ અસિપદ જાણી ને;
 અર્થ તેનો કહું તુજને, રાખી ચિત્તમાં માનીને.
 એ મન જુદી અહંકાર મળીએ, ત્વંપદ જીવ કહેવાય છે;
 તત્પદમાં વાસ મળીત ચૈતન્ય, ધ્રુવર એવું નામ થાય છે.
 માયા વિકાર મોહ રહીત ચૈતન્ય, બ્રહ્મ અસિપદ છે સહી;
 તત્પદ ત્વંપદના લક્ષ લેતાં, કળ્યામાં આવે નહી.
 તે દેખે સોહં રામ સધજે, જાણે સૌ પરમાત્મા;
 હરિ હરિ જાણી હેત રાખે, ભુલો ના પડે શ્રાંતી માંહે.

તે ભાવે તો ભજ ના નિર્ગુણ, ગમે તો ગોવિંદ ભજો;
સેહેજ તેના વરમાં સુખ વરતે, અન્ય ભાવ કરો ન ઉપજો.
વળી ના ઉપર ને અભિલાષ તેને, ને રહો અહના સુખમાં ટરી;
અચળ્યું સુખ છે દાસ જીવણ કહે, નીરમે એની આતુરી.

આતુરી ૭ મી-પૂર્વછાયા.

ચૈતન્ય છે ધન સધજે રામજી, નિર્ભય સ્વતુ યામ વિપ્રામજી;
ત્રીગુણાતીત ચૈ સમજી રહીએ રામજી, સાર નરસુ કોઇને ન કહીએ કામજી.

ઉપલો.

ભાસ સાર નરસુ કોઇને નહીં કહીએ, ને નિર્ભય આપણું યજ્ઞ;
એ ગુણ કાર્ય ગુણ સાથે છે, સુખ દુઃખ સરવે ટળી ગયુ.
સ્વામી છે ગુણ તેના ધરમાં, તે વિધ વિધના રંગ કરે;
કરે શાંતી કેરા જશ લોભી, તામસી યજ્ઞને આચરે.
બોલ્યા સદ્ગુરુ સાંભળ શીખ્યું તું, છે શાંતીગુણ વિષ્ણુતણા;
અહ્યાયકો રજો ગુણ ઉપજે, તામસી ગુણ છે રૂદ્રનો.
ભાષ શાંતીગુણકેરો સંતસમાગમ, ભક્તિભજન ભાવમન ધરે;
રાજસ આવે લોભ વાધે, તુષ્ટ્યા મન ફરતું ફરે.
એ તાપસી જન હોય કમ્પુદિ, સમજાવ્યો મમજે નહીં;
પ્રીત કરી બોલાવે તો, ભક્ષી ઉઠે મરવા સહી.
એ ત્રીગુણ રૂપતું સ્વરૂપ જાણી, કરી વિચાર લો ઝોળખી;
જ્યાંથી ઉપજ્યો ત્યાં સમે, હાલન માલન ચૈતન્યથી.
ભાષ અંતરગુણ તે હેઠથી ગુણ ઉપજે, પરાપશ્યંતિ વૈખરી વિધે;
ચરિત્ર ચૈતન્ય કરાલ કંટક, ભાવ અતિતને ઝોળખે.
છે ત્રિગુણાતીત સોહં સધજે, અહ્યાનંદ સુખમાં રમે;
દાસ જીવણ કહે વસ્તુ વિચારી, સમજીને પોતે રહે.

આતુરી ૮ મી-પૂર્વછાયા.

સમજણ ખોટી ક્યમ કરી યાગેજી, અનુભવઉપજોને સુખ દુઃખ જાગેજી;
પીડ વિચારમાં કંઈ નવ સુજોજી, હર્ષ શોક યુગ કોને ન ઉપજોજી.

ઉથલો.

સ્વામી હર્ષ શોક તે કેમ કરી ઉપજે, સમજવો મુજને સહી;
 હું જાણું હરિ સધળે સરખો, જોઈ અઘડાં કોઈ નહીં.
 સાંભળ વિરા કહું સધળું, જાણે જે નિશ્ચે કરી;
 પદ ઉર્મીથી રહીત નિર્ગુણ, નિર્ગુણ રહ્યા છે સધળે બરી.
 સંકલ્પ વિકલ્પ હર્ષ શોક, મનતણો ધર્મ જાણજે;
 ક્ષુધા તૃપ્તિ પ્રાણ વિષે રહે, ધરી ચિત્તમાં આણજે.
 ઉજાણી શીત ને જન્મ જરા, એ દેહ તણો છે ધર્મ;
 છે નિરાલંબ પરમાત્મા, કરે પોતે પોતાનાં સૌ કર્મ.
 ભાઈ જન્મ જરા મૃત્યુ એના, નામ લે એ અજન્મ પોતે સદા;
 યાવ દળે તે નામ રૂપ સર્વ, પરપંચ પ્રાપે નહીં કદા.
 એ આદ્ય અંત ને મધ્ય પુરણ, સચરાચર બ્યાપી રહ્યો;
 નીગમ નેતી નેતી કરતાં જુલ્યા, નિશ્ચે કૃતે નવ થયો.
 ભાઈ કહેવામાં કેઈ ન આવે, એ અનુમાને જાણખાચ છે;
 જેમ સક્ષિતાપુરે વૃષાજળાચ છે, તેમ વસ્તુવિચારે મુખ ધાપ છે.
 એ સતસ્વરૂપને જાણજે તો, ભાંજે બ્રમ સકળ ખરી;
 દાસ જીવણરામ સધળે સરખી છે, નિર્ગુણ બ્રહ્મની આતુરી.

આતુરી ટીકી-પૂર્વજાઓ.

નિર્ગુણ બ્રહ્મ તે કેમ છે સતજી, સાં જુજવી સૌની છે મતજી;
 નવ સમજ્યો હું સંકેતજી, પદ પદ ઉપજે મનમાં હેતજી.

ઉથલો.

સ્વામી પદ દર્શન નામના છેજી, સમજ્યા વિના ચિત્ત કેમ ફરે;
 કોઈ વેળાવ થઈને માળા રાખે, કોઈ જરા વધારીને ફરે.
 કોઈ કાન ફડાપી ને મુદ્રા ધાત્રે, કોઈ ઉદાસી થઈને ફરે;
 કોઈ શિવ દર્શ થઈ બરમ એજે, કોઈ શુન્યવાદી થઈ મુન્ય રહે.
 જોગી જંગમ સેવકા થઈ હાડિ, કોઈ બ્રહ્મચારી થઈ દુધ પીયે;
 કો વૈરાગ રાખી ખાએ વનફળ, કો ધીક સંસાર કંઈને સહે.
 એવા વિકલ્પ જોઈને ધોકે પડ્યો હું, ના પડે મુજ સુખ મનને;
 છે નિર્ગુણ બ્રહ્મ એક મારે, જુજવા તે સમજવી કહો મુજને.

અરે શીખ્યું તું સાંભળ બાપ, જેને ગુરુ જેવા મળ્યા;
તેને તેવો ખોધ દીધો, સાંભળીએ મનમાં. બલા.
કર્મ શાસ્ત્ર બણી બણી માર્ગ દેખાડો, કરે વખાણ ડાહ્યા યર્ષ;
તે પોતે પોતાના ધર્મ ઉત્તમ માને, ને ઝગડો કરે સામા રહી.
તે સામા સૌ કલેશ પામે, તેને શું કહીએ હવે;
એક રામ સ્વતંત્ર સધળે સરખો, સમજ્યા વિના દુઃખ ભોગવે.
શાસ્ત્ર પુરાણ સૌ વાંચેક વિલાસ છે, અજ્ઞાને અંધારું;
બણે ગણે પણ બેઠ ન જાણે, ભ્રમણાએ ભુલ્યા ફરે.
કાઈ સંત વિવેચી મળે તેહેને, તો પરબ્રહ્મ પોતામાં જડે;
તો ટળે મન અહંકાર સર્વે, દીધે જ્ઞાન ચક્ષુ ઉધડે.
પછી મુકે હંકાર પંચભૂતના, નામ રૂપ જ્ઞાને જીવે;
પિંડ બ્રહ્માંડમાં પરિબ્રહ્મ દેખે, પોતાપણું સરવે ખુવે.
પછે જીવ યધને ઉવેખે તો, હવે હરિ હરિ જાણી હેતે કરી;
દાસ જીવણ જાણે યથાર્થ, નિર્ભય પદ મન એ કરી.

આતુરી ૧૦ મી-પૂર્વછાયા.

નિર્ભય પદ તે કેમ હોય સ્વામીજી, એ ઘટ ઘટ વ્યાપીક અંતરજામીજી;
જીવન મુક્તાના લક્ષણ કહીએજી, સમજાવો તો સમજીને રહીએજી.

ઉથલો.

સ્વામી સમજાવો તો સમજી રહીએ, ખીજે બાવ કરી ન ઉપજે;
તે કેમ હીંડે કેમ બોલે ચાલે, શું રાખે મુકે જીતે.
હારે બાપ રાખે સ્વતંત્ર બુદ્ધિ, કોઈ જો નંદો તેહેને;

x x x x

તે ન રાખે અહંભાવ, માન અપમાન સર્વે ગમું;
તેને ઝરે મુખ અમૃત વાણી, સેહેજમાં સુખ સૌ ધમું.
રહે નિર્લેપક વાચુ દૃષ્ટાંતે, કર્તા અકર્તા યર્ષ રહે;
અણુબોધ્યા સરખું તે બોલે, અતિ સુખ જેને કહે.
તે ન કરે નિંદા ને ન આપ વખાણ, પરમારય પગલાં બરે;
છે સૌમાં પોતે પોતામાં સૌ, દયા જાણી દુઃખ હરે.
તે રાખે સધળે કરુણાદૃષ્ટી, બાઈ અપેક્ષા કોઈની નવ કરે;
દેખે જોરાશી લક્ષવિહું, વ્યાપક જાણી જીવે હરે.

તે અનુભવ સાગર જ્ઞાન પામે, સમજીને સુખરૂપ થયો;
બાઈ જીવનમુક્તની દશા જોઈવી, જે મસ્તક ચંદ્ર રહ્યો.
પછી ગમે તો કયે જ્ઞાન વિદ્યા, ગમે તો બને દરિ દરિ;
કહે જીવજીવિત એના સરખી, નહીં મળી બીજી ચાતુરી.

ચાતુરી ૧૧ મી-પૂર્વછાયા.

ના મળે બીજી અદ્વિત એકજી, ગુરુ કૃપાથી હાય વિવેકજી;
દેહ વિતર કેમ બોલાવજી, પરમારથ જ્ઞાન કેમ લેવાવજી.

ઉત્થલો.

સ્વામી પરમાર્થ જ્ઞાન કેમ કરી ઉપજે, બોલતાં બીજે થાય છે;
આભા અખડ છે નિર્વચની, દેહ અળગો કહેવાય છે.
પછી બોલ્યા રીત ગુરુ સાંભળ બાધ, ધન અવતાર તારી બુધને;
શું પ્રશ્ન તે પુછ્યું મુજને, સમજાવી કહું તુજને.
આ દેહ તું નહીં પંચબૂત આત્મા, પ્રાણ વાયુ આત્મા નહીં;
વિષય વિકાર ઇન્દ્રિયગુણ આત્મા, મિથ્યા હંકાર બાસે સહી.
નહીં મન બુદ્ધિ ચિત્ત હંકાર આત્મા, કર્મ ક્રિયા નહીં સર્વદા;
ત્રીપુટી રહીત પરમાત્મા છે, ધંધાના નહીં સર્વદા.
નહીં સંશય ગુરુ શિષ્ય પોતે, નહીં કાષ્ઠ ધરે એક ધીર;
નહીં સ્થુલ સુક્ષ્મ કાર્યા દારણ, ના મળે લિંગ શરીર.
સૌનો નામ કશેથી અળગો, તેને વૈતર કરી જાણજો;
છટ્ટ પદાર્થ બોધ કરીને, મહા વાએક ચિત્ત ધમાનજો.
જેમ ઘટ બાએક મઠ બાંચું, આકાશમાં આકાશ સર્વ બળ્યું;
બાધ જેથી ઉપન્યું ત્યાં સમાએ, જેમ હતુ તે તેમ મળ્યું.
છતે સૌ અણુછતું માંડે, ન્યારો રહે નિર્ભય ચંદ્ર;
પ્રપંચ પાર પરમાત્મા છે, તે કરે કરાવે કેષએ નહીં.
એ વસ્તુ અજર તે જરે તુજને, શ્રદ્ધા બુધ તે કરી;
જીવજીવિત સમજી રહીએ, છે નિર્ગુણ પ્રજ્ઞાની ચાતુરી.

ચાતુરી ૧૨મી-પૂર્વછાયા.

સોહંગ સુખમાં સરવે ગળી ગયુંજી, હું માઈ સાં નામ રૂપ પલટી ગયુંજી;
અનુભવ વિદ્યા પામ્યા જ્ઞાનજી, વિવેક વિચારે ગયું અભિમાનજી.

ઉથલો.

ગયું અભિમાનસ્વામી મરી કદપના, જાન દીપક હવે પ્રગટીઓ;
 ટળી આરાંકા થયુ નિજ મનમાર્હ, સેહેજમાં સુખ રૂપ થયો.
 હવે બાંગી બ્રાંત હતું રૂપ ટળી ગયું, એ ગુરુ ગોવિંદની કૃપાયઈ;
 હું અદ્વૈત બ્રહ્મ અખંડિત પોતે, દ્વૈત બાવ બાસે નહીં.
 ચિત ધન્ય ચૈતન્ય સધળે સરખો, એથી અજગું કોઈ નધી;
 જેમ કંચનમાં બુધયુ રહ્યાં, કા વિચારે પારમારથી.
 હવે પુછવું સરવે ટળી ગયું, એકલવણ પુરૂષ જળમાં ગયો;
 તે જાતાંમાં એક એક રૂપ થઈ પાછો ફરી નવ આવીયો.
 જેમ છવ ધથરનો વિચાર કરીને, બમસાગરમાં ગયો બળી;
 જેમ ગુંગાનો ગોળ ગુંગો જાણે, કલાંમાં ન આવે વળી.
 હવે બોલ્યાં સદ્ગુરુ ધન્ય તુજને, કેવળ બુદ્ધિ તાહારી થઈ;
 જ્યાં રવિ શશી તારાની નીચમ ના માળે, તે પદ પામ્યો સહી.
 સાં ઠાળ કર્મ ગત વેદની પોંચે નહીં, સાં મુખ વાણી શું કહી શકે;
 જે ગયો તે પાછો ફરી શકે નહીં, શબ્દ ના પોંચે શું લખે.
 બાધ તું સરખો ના મળે સુરત, હે હેતું મુજને કોણ પુછશે;
 તાહરાં વચન તો દેવને દુર્લભ, તે મુજમાં આવી વસે.
 સદ્ગુરુ સ્વરૂપ નિરંજન પોતે, પરબ્રહ્મરૂપ થઈ રહ્યો;
 ગુરુ શિષ્યનું રૂપ ટળી ગયું, પછે બ્રહ્મમાંથી ગળી ગયો.
 હવે શું કહું તુજને વાત વીરા, તે વિચારી સરવે લહું;
 છવણુરામ રહ્યો રસ બસ થઈ, થોડા માંહે ધણું લયું.
 કોઈ આતુર જન એ આતુરી સાંભળશે, માહા અનુભવ વિદ્યા છે ખરી;
 ટળે હંકાર સુખરૂપ થઈ રહે, બવસાગર જાએ તરી.
 જન્મ મણુંનું દુઃખ ટળે, માયા અવિદ્યા સર્વ ટળશે;
 જ્ઞાન સાગરમાં બળે, બાધ બાવ પ્રિત કરી જે કોઈ સુણશે.
 કોઈ શીખે સાંભળે કરે પુણ્ય પાઠ, દુઃખ મટે તેહને;
 મુક્તિ પદાર્થ તેને નરનારી જન ગાય, અનુભવે ફરી વધારે દેહને.
 બાઈ દેહ ધર્મો તે થયો સફળતા, સુખરૂપ પછે દરિજનન;
 ગુરુ પર્મદંસની કૃપાથી, બોલ્યા દાસ છવણુ.

વળયો.

સીતા સંદેશો.

રાગ સામેરી.

- સાગરતનયા સરસ્વતી, ગવરીનંદન ગણેશ;
સીતા સંદેશો ગાઇશું, મુને આપજો ઉપદેશ;
હનુમેન હાથે મુદ્રિકા, મોકલી જગદાધાર;
આથાક મહાજળ ઉતર્યો, કપિ પહોંત્યો પેલીપાર, રામજી;
સુંદરી સંદેશો મોકલે, જળ ઉપર પાળ અંધાવ, રામજી;
તાં સખળ સૈન્ય લઇ, આવ રૂડા રામજી. કૃપદ. ૧
- ગુફા ગંધર ગિરિવરો, મોળી વળ્યો ખંગાર;
જપતી દીઠી જનકી, શ્રી રામ નામોચ્ચાર;
મુદ્રિકા સોંપી શીરા નામી, કહે વાનર વાત;
સુંદરીતું કાં રાણુમણી, આર્ધઅર્ધગ અયોધ્યાનાથ, રામજી;
સુંદરી૦ તાં સખળ૦ ૨
- મુદ્રિકા દીઠી ચિત્ત બેઠી, ને ઝોળખું ઝેલાણ;
તું સલ બોલે વાનરા, કપિ ક્યહાં છે ભગવાન;
પાથે લાગી માતપ્રીછબ્યા, રણિયાત થયાં નિજનાર;
આદેશ રાજ રામજી, તું સુંદરી શોક નિવાર, રામજી;
સુંદરી૦ તાં સખળ૦ ૩
- કરજેડી કમળા કપિંદ્ર આગે, કથે શ્રીરામ ચરિત્ર;
અવિગત એ અંગે લગે, તન મન માયા રહિત;
નિર્ગુણ પ્રીતે પરણીઆ, નવ હવું સુખ શરીર;
રામના ગુણ સંભારતાં, નયણે વહૂટ્યાં નીર, રામજી;
સુંદરી૦ તાં સખળ૦ ૪
- પરાપૂર્વે પ્રગટિયા, ભૂગુ ઝગિ ઘેર અવતાર;
અર્ધુવ માંહે ઉદ્ધર્યા તે, સાક્ષિ છે સંસાર;

મુજ દેખતાં દયાળ માધવ, મીન થયા મહારાજ;
સંપ્રુઓ મારી વેદ વાળ્યા; સુરનર સાચ્યાં કાજ, રામજ;
સુંદરી૦ તારૂં સખજ૦ ૫

અવતાર બીજે અવતરી, આરંભ કીધો એક;
મથ્યા અર્જુન અનડચું, નેતરે કીધો શેષ;
કુર્મ થયો કારણે મારે, ચંબીઉં ઘિર યાગ;
રત્ન ચોદે વેદેશતાં, હું આવી તમારે ભાગ, રામજ;
સુંદરી૦ તારૂં સખજ૦ ૬

અવતાર ત્રીજે ઉદય થયો, સાંચુક થયા શ્રીનાથ;
પાતાળ માંહે પરાક્રમ કીધું, વિશ્વ જાણે વાત;
ઉદ્ધરી અવની અસુર માચ્યો, ડગમગ્યા દિગપાળ;
વીનતી મારી દયાળજીને, કહેજો કપિ કૃપાળ, રામજ;
સુંદરી૦ તારૂં સખજ૦ ૭

પ્રાક્રમ ચોથે પ્રગટ થયા, પ્રહ્લાદ જાણી પીડ;
પાવક માંહે પરમચરુ તે, યમા સિંહ શરીર;
હિરણ્યકશિપુ વિદારીઓ, અવની ઉતાચ્યો ભાર;
સુરનર સહુકો દેખતાં, હું સાથે હુતી તે વાર, રામજ;
સુંદરી૦ તારૂં સખજ૦ ૮

પાંચમે વામન વેપ લીધો, કપટ કીધાં કોટક;
પદવી ઉગારી ઇંદ્રની, અજિતજીનાં બંધન છોડ્યાં;
અર્ધાંગે તહીંઆં હુતી, તે શક કહે એધાણ;
વદન એકે વેદ આરે, બાખ્યા શ્રીભગવાન, રામજ;
સુંદરી૦ તારૂં સખજ૦ ૯

દ્વરશી ધરીને દ્વેરવી, જડવડ થયો જગમાંય;
માતા મરાવી મુજ પાસે, આપે અસંગી યાપ;
ઋષિનાં રૂપ વધારીઆં, ક્ષત્રિનો વંશ વિહાર;
અવતાર એતાં અવતર્યા, સ્વામી તમે પુરુષદ્વંદુનાર, રામજ;
સુંદરી૦ તારૂં સખજ૦ ૧૦

સાતમે સ્વામી પ્રગટ થયાજી, બુવન ત્રણ બૂપાળ;
 સૂર્યવંશ વધારીઓજી, છતીઓ કળિકાળ;
 જનક ઘેરે જગત અંબા, ઉપની આવાર;
 જામની કહે લગવનજી, મારે ભવોભવ તું ભરતાર, રામજી;
 મુંદરીં તારૂં સખળં ૧૧

સ્વયંવર મંડપે રાજા, ઘણાની ગઈ મામ;
 સુરનર મુનિવર દેખતાં, મેં વર વચ્ચો શ્રીરામ;
 પિતાએ મુને પરણાવીને, આપી તમારે હાથ;
 કંઠે આરોપી રૂડી માળા, હું તો આવી તમારે સાથ, રામજી;
 મુંદરીં તારૂં સખળં ૧૨

પરણ્યા મૂઠે પિઉજી, હું તો આણી અયોધ્યા માંચ;
 વનવાસ આલ્યા વિજયજી, હું પળી પૂઠે પળાય;
 ભગવાં પેહેચ્યાં ભમી ભૂતળે, તજ્યાં અંદન ચીર;
 જટા બાંધી જોગ પેહેચ્યો, દુઃખે દાધું શરીર, રામજી;
 મુંદરીં તારૂં સખળં ૧૩

રૂઢું ન કીધું રામજી, જે હું રાવણવી રાન;
 સોહેલું સરશવ જેટલું, દોહેલું મેર સમાન;
 અપરાધ પાપે પરહરી, અવગણી પ્રીતમ છોડ;
 અખળા તમારી એકલી, ક્ષત્રિયવટ લાગે ખોડ, રામજી;
 મુંદરીં તારૂં સખળં ૧૪

શુભ જહાં શુદ્ધ કરે, ત્યાં વાધ ન કરે પાળ;
 સિંહ જેહ વનમાં ચરે, ત્યાં મૃગ છાંડે આલ;
 એટલો અંતરે અસુર સુર, રઘુનાથ હૃદય વિચાર;
 આગે અર્બંગી દૈત્ય મોઠા, મારી મનાબ્યા હાર, રામજી;
 મુંદરીં તારૂં સખળં ૧૫

ફરશીધરતું પણ ફેક કીધું, તેજ લીધું તાણી;
 અપિપતિન સંકટ શાપ છોડ્યા, ચરણ રેણુ વખાણી;
 તરુવર સાતે શેષ ગાયે, વેધ્યા એક બાણે;
 બળવંત વાળી વિડારીઓ તો, રાવણ કોણુ મન આણે, રામજી;
 મુંદરીં તારૂં સખળં ૧૬

- રામના શુણ્ણ સંભારતાં, મુછાં લાગી રીત;
જપ્પું સતીના પ્રાણ જાશે, હનુમંત યથો ભયભીત; ૨
- કપિંદ્ર કમલા પ્રીછવેજી, અખલા ગમ મ ભાળે;
સુગ્રીવને જવ શીખ દીધી, કપિ મળ્યા તારે કાળે, રામજી;
સુંદરી૦ તારૂં સખજી૦ ૧૭
- રામને વિરહે હું દહી, જ્યમ વહનિયે દાઝે કેળ;
જોગિણી પેરે જીવવું, વૈરાગ્ય વાધે વેલ; ૧૨
- અધક્ષણુ રામ ન વીસરે, સાંભરે સુખ શરીર;
સ્નેહ સાયર જેટલો, ક્યમવાળું વાનર વીર, રામજી;
સુંદરી૦ તારૂં સખજી૦ ૧૮
- ઓ રામ આઠ્યા સજ યધ, આકારો છાયો ખેહ;
શીખ દો તો વળું ખાણે, યધ શીખ વછેહ;
માહા બળીઆ રીંછ વાનર, કટક ન રહે કાર;
મોઢા મેળાવે મળ્યા માતા, યોત્તી ન શકે યાર, રામજી;
સુંદરી૦ તારૂં સખજી૦ ૧૯
- દોહેલું શું કહું દેવર આગળે, કહેજે વાનર વાત;
દુખણીને જોવા આવજો, હું હુતી તારે સાથ;
બલવંત જાણુ પ્રતીત કરવા, શેષ શુદ્ધ શરીર;
સતી પરવશ પડી રહે, શે ન લાગે લક્ષમણવીર, રામજી;
સુંદરી૦ તારૂં સખજી૦ ૨૦
- આચાર અખળા જન્મનો, સાંભળો હનુમંત સલ;
આપણો સ્વામી સાંત હોય તો, માનવો માહંત;
મનસા વાચા કર્મણા, ભગવાન તે ભરતાર; ૧
- પૂજી પ્રીત લગાડીએ, જો અખળાનો આચાર, રામજી;
સુંદરી૦ તારૂં સખજી૦ ૨૧
- કંધને કરજોડીએ, જોડી ન દીજે જેહ;
જ્યમ જ્યમ રાધવ સાંભરે, મુનેત્યમ ત્યમ વાધે નેહ; ૧૨
- અભિમાન છાંડી સેવીએ, ધરીએ નહોં અહંકાર;
ચરણ વંદન કીજીએ, અખળાનો જો આચાર, રામજી;
સુંદરી૦ તારૂં સખજી૦ ૨૨

- પ્રાણપ્રકી પિઠ અધિક કીજે, દીછએ નિર્મળ બોલ;
પતિવ્રતા બદ્ધ ખાળીએ, અણુવાળીએ આપ કુળ;
ત્રિરહિણી વશ રાખીએ, સાંખીએ સહીયે અસનેદ;
કંથને કહીએ નહીં, છાંડી ન દીજે છેલ, રામજી;
સુંદરી૦ તારૂં સખજા૦ ૨૩
- અખજાનું કુળ હંચ હોય, ને કંથનું કુલ હીણ;
અમિ હોય અતિ ઉજળો, જ્યમ બોલે મોઢે મીણ;
ગંગાનું જળ નિર્મલું, હરિ ચરણનું નિર્માલ્ય;
જીવમાં એમ જણીએ, અખજાનો એ આચાર, રામજી;
સુંદરી૦ તારૂં સખજા૦ ૨૪
- પતિવ્રતાનું કારણ, ઉત્તર બોલીઆ એ ચાર;
સતી કહે મુણ્ય પીર હનુમંત, વેલો વેક ન કર વાર;
પાય લાગી ગાતા પ્રીછવી, માતજી ભૂખ નિવાર;
(પથાં પથાં ફળ વાંછરે, પણ રખે વણસે લાર, રામજી;
સુંદરી૦ તારૂં સખજા૦ ૨૫
- વડવીર વાડી માંહે આબો, કલગચો કપિરાય;
તરુવર મૂળ ઉમેળીઆં, ને કીધો પુચ્છ પ્રદાર;
રાવણુ પુત્ર પછાડીઓ, નાસબો નગર નિવાસ;
લંકા બાળી વબો વાનર, ઉતપત્યો ધ્રુવ આકાશ, રામજી;
સુંદરી૦ તારૂં સખજા૦ ૨૬
- અંજનીસુત ઉતાવળો, ઉતર્યો અર્જુન નીર;
પ્રણામ કીધો રામને, દુઃખ કહ્યું સીત શરીર;
વનિતા તણી જે વેદના, સાંભળો વિશ્વાધાર;
સાગર તીરે સુંદરી, તેને રેતાં રચણી વિહાર, રામજી;
સુંદરી૦ તારૂં સખજા૦ ૨૭
- પ્રભુ હાર અંતર રાખતી, સમુદ્ર પેલી પાર;
વિરહિણી વિકૃધ વિના, પ્રભુ ક્રેમ જીવે નાર;
સ્વામિ એ તો કાગિનીના, કીધો ગુણપતિજ;
નિર્દય રાધવ ન મધ્યએ, તમો મરવા ગુણ ગંધીર, રામજી;
સુંદરી૦ તારૂં સખજા૦ ૨૮

વન નિવાસી રામજી, તેમને કેવો નેહ;
અખજા તમારી એકલી, તે દુઃખે દાઝે દેહ;
વીનતી શ્રી સીતાતણી, તે કહી મેં નવ જાણ;
જગદીશ તુજવિષ્ણુ જનકી, ઝૂરી ઝૂરી પિંજર ચાલ, રામજી;
સુંદરી૦ તારૂં સખજા૦ ૨૯

બિરદ જૂઠું બાપજી, જે કહાવો દીનદયાજી;
ધરવટ તમારે ચાલે છે, હરિશ્ચંદ્રે વેચી નાર;
તેથી તમારું નામ અધિકું, જાણે સીત શરીર;
તારક રાખે પ્રીતે બાળે, પાંચમ પક્ષ શરીર, રામજી;
સુંદરી૦ તારૂં સખજા૦ ૩૦

રામ રામ જપે જનકી, જોણે તમારી વાટ;
ચંચળ લોચન નીચોણે, તે આંસુ અતિ ઉઝાટ;
જળધર જૂઠો ગડગડે, વિરહિણી વાધી વેલ;
જયમ જયમ વાધે તમવિંદાયે, કાંટા સરશી કેલ, રામજી;
સુંદરી૦ તારૂં સખજા૦ ૩૧

સીતા સંદેશો સાંભળી, ઉડ્યા અયોધ્યાનાય;
દોહડ બાયા બીડીઆ, સજ કરી સારંગ હાથ;
સુગ્રીવ સેનાપતિ કચ્છો, તવ વિજયજી કહેવાત;
સતી લેવા ચઢો ચંચળ, સર્વ અમારે સાથ, રામજી;
સુંદરી૦ તારૂં સખજા૦ ૩૨

સુગ્રીવે સોઠસ નાહરિયા, બોલાવીઆ સુપ્રકાર;
નલ નિલ નંબુવાન અંગદ, મળ્યા માળી ચાર;
ગહન ગર્જીર ગાજીઓ, વાનરા વાગી હાક;
રણુ મુઠે બાંધી રથે બેઠો, હનુમંત ધ્વજ પતાક, રામજી;
સુંદરી૦ તારૂં સખજા૦ ૩૩

સુગ્રીવ સેનાપતિ પૂઠે, ચઢ્યો કપિ કપિધ્ર;
મેહેલાણુ કીધું મહાધણી, સાધિયો સેતસંબંધ;
કો બણી બમરા વટે વિસમા, ચઢે ચંચલ નીર;
કોપીઓ અર્જુન માનશું, અતિ ગર્વિયો ગંભીર, રામજી;
સુંદરી૦ તારૂં સખજા૦ ૩૪

સુગ્રીવે સ્વામી પૂજ્યા, આલોચીઓ ઉપચાર;
 એ વિષમ ગેહવર ગડગડે, કેમ પામીએ પેત્રોપાર;
 પાજ વાનર પરકશું, શોપશું સમુદ્ર શરીર;
 દળ લાખતો બૂડતાં હવાં, એમ સુખટ કહે સુગ્રીવ, રામજી;
 સુંદરીં તાઈ સખજીં ૩૫

રગિયાત બોલ્યા રામજી, શાખાસ તુ સુગ્રીવ;
 કામ શું છે એહતું, ક્યમ બૂડે વાનર વીર;
 પ્રાકમ માઈ જ્યે કહી, કોદંડ લીધું હાથ;
 મીન થા કે માગ દે, રોપે કહે રઘુનાથ, રામજી;
 સુંદરીં તાઈ સખજીં ૩૬

ચક્રપાણે આપ ચઢાવીજી, પોખીઆ તાળ તીર;
 માંહે મગર મચ્છ કચ્છ સર્વ ધૂળ્યાં, ધૂળ્યો સમુદ્ર શરીર;
 તમ શરણે આબ્યો શ્યામજા, મ મોડ માઈ માણુ;
 મીટ તમારી શીરે હશે તો, તરશે જલે પાપાણુ, રામજી;
 સુંદરીં તાઈ સખજીં ૩૭

પાહાણુ લેવા પરઠિયા, કપિદ્ર કોટિ સંધાત;
 અતિ મોટા હરિ મળ્યા, તવ કમકચ્ચો કૈલાસ;
 અનંત ગિરિ ઉપાડીઆ, તે સતી કુરે કાજ;
 કમકચ્ચો કૂરમ શેષ સળક્યો, પરઠી સાગરે પાજ, રામજી;
 સુંદરીં તાઈ સખજીં ૩૮

ઉભે ખડગે અસુરવાણી, બોલીઓ સોઢસ મોસ;
 વૈકુંઠ લેશું વિષ્ણુનું, એમ બોલે રાવણુ રોશ;
 અંતકાળ વેળા આવીઆ, હવે વળી મારી વહાર;
 રામ સાથે રણવટ માંડું, ધન્ય મારો અવતાર, રામજી;
 સુંદરીં તાઈ સખજીં ૩૯

ઘેર ઘેર ઘોડા જાકલ્યા, શણુગારીઆ ગઢ શૃંગ;
 સંભ્રામ કરવા રામ સાથે, તાણી બાંધ્યા તંગ;
 મેળ કરવા મોકલ્યો, સુગ્રીવે સોઢ સદ્ગત;
 વડવીર વિદ્યજે આવીઓ, તે વાલી વડપૂત, રામજી;
 સુંદરીં તાઈ સખજીં ૪૦

મોહાલમાં અંગદ આવીઓ, કોણ કહીએ રાવણ રૂપ;
અનેક અઘાની કહે, અમો છર્લ જૂતળે ભૂપ;
વળતો અંગદ બોલીઓ, જે ઘટાળ્યો આચાર;
આવડા રાવણ જન્મીઆ, તો માતા સહી મંજર, રામજી;

સુંદરી૦ તારૂં સખળ૦ ૪૧

રાવણે અંગદ ઓળખ્યો, તપ નેત્ર ચઢ્યાં લેલાટ;
લંકાતણો તો હું ધણી, મેં હરી સીતા નાર;
માંકડાને મોંહે આવી, શું કહું શુભાર;
તું માચ્યે મારી મોટમ જાયે, અપયશ હોય અપાર, અંગદ;

અળળા નારું રામનેજી. ૪૨

ફટ ફટ ભૂંગા રાવણા, તું શું ન કરવી વાત;
અધર્મ તેં મોટો કર્યો, જે સતી સાહી હાથ;
જીવતા સિંહની સુખડી, તું ઇચ્છે છે શીયાળ;
રઘુનાથ તારાં શીશ દાખી, પૂજશે દિગપાળ, રાવણ૦

આપો શ્રીરામની જાનકીજી. ૪૩

અમર શિર છે માહરાં, ને રૂઢ મોટા રખવાળ;
અયોની અવિનાશ ઇશ્વર, આયુ અંત ન પાર;
તાપસપણે એ તત્વ જીત્યો, જરા જન્મ રહીત;
સખળપણે સુર સકળ જીત્યા, સકળ કરતા પ્રીત, અંગદ૦

અળળા નારું રામનેજી. ૪૪

રૂઢ સરખા રામને ઘેર, સેવક અસંખ્ય ન પાર;
શુક સનક સંકર્ષણ સુરપતિ, વહે વેદ અપાર;
સ્વર્ગવર શામા પરણતાં, નર હરાબ્યા નવખંડ;
તુજ દેખતાં દયાળ મારે, અંજક કીધું શતખંડ, રાવણ૦

આપો શ્રીરામની જાનકીજી. ૪૫

વખાણ મુખે તે વેરી કેરું, તુજ વિના કો નવ કરે;
વેર વાળું વાળીતું, જે મારે પાસે થઈ રહે;
નર નામે તો નિર્ભય કરું, વળી બોમિનો ભૂષાળ;
રામ લક્ષ્મણ સહિત સહુ, તુજ કરાવું જે હાર, અંગદ૦

અળળા નારું રામનેજી. ૪૬

સચ્ચુનું મર્જન તણ, કે નાદે ખિલર નીર;
 રામ તું અંતર ઝોટલો, જ્યમ કનક ને કથીર;
 જોટલો અંતર અર્ક આગીઓ, સિદ્ધ ને શિયાળ;
 રામ તું અંતર ઝોટલો, જ્યમ લલુક ને મરાળ, રાવણુ
 આપો શ્રીરામની જાનકીજી. ૪૭

રેણુનું રાવણુ જોલિયો, અતિ ગર્વ પૂર્યાં ગાત્ર;
 ત્રેલોક્ય વશ વર્તાવીજી, તો રામ કોણજ માત્ર;
 જીવતો નાપું જાનકી, જા ઝડ પરો વહત;
 ચંદ્ર કપિન્દ્ર સકળ મળીને, કસ્યો કટકનો બંધ, અંગદ.
 અબજા નાપું રામનેજી. ૪૮

વાળિનો સુત વેગે વળીઓ, જોલીઓ જળવેત;
 'તું વિના મારા તાતજીની, કીર્તિ કોણ કરેત;
 માળજો બાંધી પરભવ્યો, સાંભરે સૂતાં વાર;
 તે વાળી વૈકુંઠનાથે માસ્યો, સાક્ષિ દે સંસાર, રાવણુ.
 આપો શ્રીરામની જાનકીજી. ૪૯

વડવીર આબ્યો વાત નમળી, સુણાવ્યું શ્રીરામ;
 જીવતો નાપે જાનકી, એના કપડી કૂડાં કામ;
 કેસરી મૂછ જુજંગમણિ, આગે હજાણો વાત;
 સતી તન ને ધન કૃપણનું, ક્યમ ચઢે પર હાથ, રાવણુ.
 નાપે શ્રીરામની જાનકીજી. ૫૦

[મદમંધ મદ આવનતણો, એ રચ્યો ગુણ નાથ;
 કવિ કહે વજીઓ રામ વશ, મેં જાણ્યો જોડી હાથ;
 સારથિ બાધી પવંચ હાથી, સંવચ્યા શર શરીર;
 શરણાધ વાગી સિંધુએ, રણુવટ ચઢ્યા રઘુવીર, રાવણુ.
 નાપે શ્રીરામની જાનકીજી. ૫૧*

શિવાંનંદ.

શિવ સ્તુતિનાં પદ.

પદ ૧ હું-રાગ કેદારે.

જપ જપ જપ શંકર ઇશ ગણે, શશિશેખર શંકર વિજય તે;
 સુર સિંધુ જટાવળી ચાર કચે, બાલ ચાર સુધાકરખંડ ધરે. ૧
 કર્ણ કુંડળ વાસુકી ભોગિપતે, નીલકંઠ સદાશિવ વિશ્વ મુખે;
 કરકમલવર સ્થિત શોભિ મુગે, ગજ અજુન અંબર ગૌરિવરે. ૨
 ભવભૂતિ વિભૂષિત ભૂતપતે, આનંદ વન વાસ વિહાર રતે;
 શિવ પશુપતિ મંગળ શ્વેત નગે, ગિરિભવર શંકર દેવ વરે. ૩
 સુરસુનિવર રંજિત પાદ મુગે, નખ કોટિ નિશાપતિ ચાર કરે;
 ધિમિ મૃદંગ ધિકટ ધી ધિકટે, તતથૈ યૈ સંગતિ રંગ રટે. ૪
 રણ રણ ઝણ ધ્રુધર નાદ ધને, તવ તાંડવ વૃત્ત વિલાસ પદે;
 ભવ તાપ નિવારણ અંધિયુગે, મન વિલસક પદવિ દેવ વરે. ૫

પદ ૨ હું-અપરાધ ક્ષમા સ્તોત્ર.

પ્રાતઃકાલે સ્મરત વિધિને, ગંગાજળ નવ લાબ્યો;
 તે અપરાધ ક્ષમા કરે શંભુજી, જો હું શિવ મન ભાબ્યો. ૧
 મલયાગરનાં ચંદન લઈને, આલેપન ના કીધાં;
 તે અપરાધ ક્ષમા કરે શંભુજી, ચરણોદક નવ પીધાં. ૨
 ગહન વનમાં પ્રેમે જઈને, બીલ્વી દલ નવ લીધાં;
 તે અપરાધ ક્ષમા કરે શંભુજી, વિવિધ દાન નવ કીધાં. ૩
 શિવ શિવ હર હર મહાદેવ કહી, જે કે માત્રે ને ગાય;
 ભક્ત શિવાનંદ એણીપેર કહે છે, શરણ સખો શિવરાય. ૪

પદ ૩ હું-રાગ ગરબાની ચાલ.

સુંદર રૂપને હું શું વખાણું, જ્યાં ઘડાની મત ડોલીરે;
 સુર ગુરુ સરખા ચકિત થયા, યુધ્ધ વર્ણન વાણી બૂનીરે. સુંદર ૦ ૧

કયા દેવને માથે સુરધુનિ, ચંદ્રકળા ક્યાં ટૂલીરે;
 વિશાળ ભાલે લોચન કોને, કાણુ કહીએ ત્રિશૂલીરે. મુંદર૦ ૨
 ભુજંગનું કુંડળ કંઠે નીલો, કાણુ કહીએ મુંડમાલીરે;
 અન્નિન ગજનું કટિએ મુંદર, હાથ કુરંગ કપાલીરે. મુંદર૦ ૩
 ગિરિવર તનમા વામે કોને, અંગે વિભૂતિજ ધારીરે;
 શિવાનંદ પંકજ અલિવર, ગ્રેમ ગુંગરવ હારીરે. મુંદર૦ ૪

૫૬ ૪ શું.

ગિરિજાવરના ગુણને ગાતાં, તમો દેહને પાવન કીજેરે;
 ક્ષીર નીરને એકઠાં જોતાં, હંસ પથ કેમ પીજેરે. ગિરિજા૦ ૧
 દિવસ રજની જતાં ન જાણ્યાં, જેમ સરિતા નૌકા વહીજેરે;
 અતુર નરને શી રે શિખામણુ, પોતાનું દિત કાંધ કીજેરે. ગિરિજા૦ ૨
 દિનકર કિરણે તાપે વસુધા, ધન જલ શીતલ પીજેરે;
 સંસાર વહનિધી સધળે દાઝ્યો, ચંદ્રશેખર મન ધારજેરે. ગિરિજા૦ ૩
 ભૂખ્યો સધળે અમને દેખે, તરસ્યો પૂછે પાણીરે;
 શિવાનંદ ભૂલ્યો જન્મથકી, વળી ભવાટવી મન આણીરે. ગિરિજા૦ ૪

૫૬ ૫ શું.

શુંરે કહીએ નહીં કહેવા સરખુ, કાંધ રૂપ અનુપમ સાફેરે;
 જેને જોવા સુરધુનિ ધ્રુવે, સરજ કોટિ નિવાફેરે. શુંરે૦ ૧
 દેવતરંગિણી સુકુટ માથે, ચંદ્રમા તિલક બિરાજેરે;
 રવિ શશિ પાવક લોચન સિંધુ, અનલ સુધા સૌ છાજેરે. શુંરે૦ ૨
 કૃષ્ણવર કુંડળ નાસા જોતાં, તિલનાં પુષ્પ વિસાફેરે;
 વિપની રેષા નીહું ભીરજ, ગંગાજલને દાફેરે. શુંરે૦ ૩
 હૃદમાલ વળી પોહોંચી કૃષ્ણીની, ભસ્મોદ્ધૂલન ભાળુંરે;
 દેવી દેવને જોતાં કેહતી, પાછું મન કેમ વાળુંરે. શુંરે૦ ૪
 અર્ધાંગે ગિરિજા કટિએ કંદોરો, અંબર મૃગ ચર્મ ધારીરે;
 ચરણકમળ વળી સેવ્યું તેને, શિવાનંદ કહે કુલ તારીરે. શુંરે૦ ૫

૫૬ ૬ શું.

આલો સખિ અવિમુક્તે જમએ, જ્યાં વિષેશ્વરનું રાજરે;
 કમલાસન વૈકુંઠ રાચીપતિ, ધ્રુવે દર્શન કાજરે. આલો૦ ૧

ભૈરવ જોતો દુર્ગપતિ કહીએ, જે કોની ન રાખે લાજરે;
આનંદવનની કોરે વહે છે, સુંદર સુરધુનિ આજરે. આલો ૨
અસી વરણા અવધિ જોતો, મણિકર્ણિકા મધ્ય વિશાલરે;
વૈકુંઠ તપને જોઈ સદાશિવ, ધુણાવ્યું મસ્તક બાલરે. આલો ૩
કર્ણ કુંડળથી મણીને પડતાં, જોઈને રીઝયા નાથરે;
મણિકર્ણિકા નામ ધરી, મેલ્યો વૈકુંઠ મસ્તક હાથરે. આલો ૪
એતું અવિમુક્ત કેમ કરી પામે, જ્યાં રાજ કરે ત્રિપુરાસરે;
શિવાનંદ કહે દેવને દુર્લભ, શીલુ કૃપા નહિ વારરે. આલો ૫

પદ ૭ મું.

જીવિતને કાં મિથ્યા કરો, વળી પુત્ર કલત્રે રાચોરે;
વહ્નિ મૂળને ધૂમને વળગો, પ્રપંચ માન્યો સાગોરે. જીવિતને ૧
એવું જાણપણું વળી તમને, કોણે આપ્યું જેમાં રાચોરે;
ભર્મા જલમાં શીલુ તવ લગી, સાચું મન કરી નાચોરે. જીવિતને ૨
વેદ ઉપનિષદ બૂલ્યા જોઈ જોઈ, વાણી વિલાસજ કાચોરે;
સધનાં કારજ અળગાં મૂકી, કારણને હવે જાચોરે. જીવિતને ૩
ભક્તિ વિના શ્રી સોમ સદાશિવ, પામ્યો કેતલે લાજ્યોરે;
શિવાનંદ શુર ચરણકમલથી, શિવને નામે ગાજ્યોરે. જીવિતને ૪

પદ ૮ મું.

અહિરે આવો તો દુંજ દેખાડું, અદ્ભુત રૂપ ત્રિપુરાસરીરે;
જટાન્મૂટમાં સુંદરી, અર્ધે અંગે શૈલકુમારીરે. અહિરે ૧
ચોટલો ભમરની શેરજ દીસે, કુંડળ નાકે વાળીરે;
ચાંદનો બાલે સુંદર જળકે, પેહેરણુ કટિએ ફાલીરે. અહિરે ૨
ત્રિય જટાવળી માથે લટકે, કુંડળમણિ વિષધારીરે;
ચંદ્રકળા વળી લોચન પાવક, ગંજે મરલ વિહારીરે. અહિરે ૩
મોતીની માત્રા કંઠે સોહે, અંગુઠિ સુદ્રિકા સારીરે;
કટિએ મેખળા રણુજણુ જળકે, અંજર ચરણે ભારીરે. અહિરે ૪
કુંડમાળા અતિ શોભતિ હૃદયે, પાણુ પિનાકનો ધારીરે;
મૃગછાલાતું અંજર કટિએ, ધૂધર કોકિલ વારીરે. અહિરે ૫

ગિરિભશંકર પદ અંબુજને, સેવે જે નર ને નારીરે;
શિવાનંદ ફરિ ફરીને જાએ, તે પદની બલિહારીરે. અદિ ૩૦ ૬

પદ ૯ મું-રાગ ગોડી.

ગૌલિ મધ્ય ગંગ, સોહત ખામ અંગ, શ્રવણ બુજંગ, શિવ શરણું;
બાલ ચાર ધરા રેન, અગ્નિ સુર શશિ નેન, કંઠે ગરલ ધરણું. મૌલિ ૧
હર વિશાલ, સોહત મુંડમાલ, કર કમળ ધૃત મૃગ રમણું;
મેખલા ક્રમકત, કિંકણી રણકત, વાધાંબર કરિ વિભૂષણું. મૌલિ ૨
ચરણકંઠ, મકરંદે લોલુપ, પરમદંસ મન અલિરમણું;
કૈલાસપતિ શ્રી વૃષભવાહન, શિવાનંદ પ્રભુ ભવભય હરણું. મૌલિ ૩

પદ ૧૦ મું.

ભરમ ત્રિપુંડે નિરખતાં, તેને વજેરે ત્રિવેણીનું સ્નાનરે;
ત્યેત ભરમ સોહામણી તેનું, શુંરે કહીએ અનુમાનરે. ભરમ ૧
સહસ્ર રૂદ્રાક્ષ જે અંગે ધરે, તેનું રૂપ તે શિવને સમાનરે;
એવો જેનો પ્રતાપ છે, તેવા શિવજનું ધરવું ધ્યાનરે. ભરમ ૨
ભરમ અડી અંગે સહજમાં તેને, આબું તે શિવનું વિમાનરે;
કહે જીવરાજ પરાશર બણે એ, વેદ તત્ત્વનું ધ્યાનરે. ભરમ ૩

પદ ૧૧ મું.

જય જય શંકર તમ શરણું, દેવ જય શંકર તમ શરણું;
અકલ સ્વરૂપ અયોનિસંભવ, જરા મરણ નહીં અવતરણું. જય ૧
જટા ત્રિનેન સરિતા સુંદર, બાલ શશિ અમૃતઝરણું;
નીલકંઠ સંગી વિપધર, રૂડમાલ હરપર ધરણું. જય ૨
સન્મુખ તે નંદી ભૃંગીગણ, મૃગછાલા ગજચર્મ ધરણું;
શૈલસુતા આર્ધાંગે બિરાજિત, ભક્તતણાં પાતક હરણું. જય ૩
વૃષભવાહન કૈલાસવાસી, જૂત પ્રેત સંગ પરિહરણું;
ડમર ડાક કર મદંગ બેરિ ધુનિ, રાગ રંગ નર્તન કરણું. જય ૪
ત્રિવિધ તાપ ટાળો ત્રિપુરાત્રી, અંતે દુઃખ દારિદ્ર્ય હરણું;
શિવાનંદપર કૃપા કરો સંજુ, પદપંકજ અમૃત ઝરણું. જય ૫

પદ ૧૨ મું.

ગો ભમ ભજન આનંદ પન તન, દીનકેતરણુ શિવ ગૌર વરણું;
શીશ ધરણુ બાલ શશિ કિરણુ, શીવગરલ હર મારકો ઝરણું. ગો ૧

મૂર્તિક ભૂપણ્ય અંગદ ક્ષિ ગજધર, ત્વગૂણસન શિવ ગૌર ખરણું;
 નગ ભૂ રમણ્ય અંધક ગંજન, પ્રમથ ગણ શિવ સુખ કરણું. ભો. ૨
 ધનન ધૂધર બાજત ચરણ, તાડવ વૃત્યત ભુવન પૂરણું;
 કાવ ભુજંગ મૃદ હસત તંતુ અતિ, શિવાનંદ ભવભય હરણું. ભો. ૩

પદ ૧૩ મું.

તાંડવ રંગ મધ્ય શંકર વૃત્યત;
 જટા મુકુટ શિવ શીશ બિરાજત, નાચત રંગ મધ્ય શિવ હર રીઝત. તાંડવ. ૧
 બાલ પ્રકાશિત અમૃત કો નિધિ, કુંડલ ભુજંગ મણિ અતિ ઝવકત;
 સુર શશિ કીસં ગહરપર વિભૂતિ, વિભૂષિત શિવ તનુ બિદવ શય. તાંડવ. ૨
 પુંડરીકનેન કર મૃદંગ બાજત, પકાજ તાલ સ્વર રમા અલાપત;
 થાકટ થોકટ ધિકિકટ ધીકટ, તતથૈ તાયૈ રંગભર નાચત. તાંડવ. ૩
 બામાંગ અંગ સંગ ગૌરખરન, ઓ પ્રમથ ગણ પ્રમથ બકાવત;
 શિવાનંદ પદકંજ પ્રણુમત, અમર મુની મિલકુસુમ બધાવત. તાંડવ. ૪

પદ ૧૪ મું.

શબ્દ ભજન વિના સુખ નહીં પાવત. ટેક.
 તનમનધન બલિનંદન અર્પિત, ભુવન ચતુર્દશ ભૂપ કહાવત. શંભૂ. ૧
 યોગ સાધન તપ ધ્યાન કરત મા, કમલાસન આ બિરદ સ્તાવત. શંભૂ. ૨
 રીઝત શંકર છન મધ્ય ધ્યાન સંગ, અપને નિકટ તારું સોહાવત. શંભૂ. ૩
 પરમહંસ જાકો ધ્યાન ધરતહૈ, નિગમ શિવકો પાર ન પાવત. શંભૂ. ૪
 શિવાનંદ કહે તું ભક્ત ભજનકર, ભવ ભયથી શિવ સંગ બોલાવત. શંભૂ. ૫
 શિવાનંદ પદકંજ લોહુપ, ભજન કરત શિવ સંગ સોહાવત. શંભૂ. ૬

પદ ૧૫ મું.

કાલીનો કમલાપતિ મોટો, મનવાંછિત ફલ આપે;
 જેથી રૂદ્ર વિરંચી પ્રગટ્યા, તે ભુવનતથા બંધ કાપે. કાલીનો. ૧
 ત્રિગુણ લીલાકર વિશ્વ નિપાયું, સુર વિષ્ણુ ને સંહરે થાપે;
 નિર્ગુણધ્વજ નિરંજન શકર, ન પામે વિદ્યા તપ જાપે. કાલીનો. ૨
 સ્વંભૂતિક્રમે પરધ્વજ ભણીતે, ધ્વજ જગતને બ્યાપે;
 શિવાનંદ કહે એવા વિરલા, ધણું શું કહું અનુલાપે. કાલીનો. ૩

પદ ૧૬ મું-રાગ ગોડી.

- આવે મન્મથ મદ દારી, હર અખિલ ભુવન સુખકારી;
હર ત્રિવિધ તાપ નિવારી. આવે. ટેક.
- ગંગ જટા શિશ ઝલકે, લલકે કુંડલ વિવધર ધારી;
શિવ ચંદ્રકલામૃત બારી. આવે મન્મથ૦ ૧
- ભૃકુટિ ચાપ ત્રિલોચન બાણ, સુર ભય ત્રિપુર સંહારી;
એ તો ગિરિકૈલાસ વિહારી. આવે મન્મથ૦ ૨
- નીલકંઠ નિરખિ મનમોહે, સોહે નીલ નીરજ વારી;
હર અંગે રોલકુમારી. આવે મન્મથ૦ ૩
- કર-વર-ચૂન મુલદિત માર્યો, ભય પાવક રતિ નારી;
હર અદ્ભૂત રૂપ ભવારી. આવે મન્મથ૦ ૪
- ફેડમાલ બાલમૃગખાલા, કટિતર ભુવન વિભૂતિ શૃંગારી;
એ તો પદ સુંદર નૃપુરધારી. આવે મન્મથ૦ ૫
- પદપંકજની રજ યાપી સેવે, સનકાદિક નિગમ વિચારી;
તે તો શિવાનંદ બલિદારી. આવે મન્મથ૦ ૬

પદ ૧૭ મું.

- શંકર દુઃખ વિરાગ;
બાલ સુધાકર કલા ખિરાજે, તાપે હરે અરિ કામ. શંકર૦ ૧
- સુત દિનકર કર ડમર દીસે, શંભુ સુખર્તુ ધામ;
કાલ દાવાનલ મધ્યે વસતાં, જલધર શંભુ નામ. શંકર૦ ૨
- ભવાટવી મધ્ય જાતાં વળતાં, શંભુ વસતીનું ગામ;
અપાર જલનિધિ મધ્યે પડતાં, શંભુ નૌકા ગામ. શંકર૦ ૩
- શિવ પદકંજે નયન અલિ રંજે, ચૌદ ભુવન અભિરામ;
ઠહે શિવાનંદ જન્મ જન્મ હું, તમ શરણે રહું બામ. શંકર૦ ૪

પદ ૧૮ મું-રાગ કલ્યાણ.*

- તનુ મન ધન પ્રાણ પકવતા;
તલ વસુધા મધ્ય સો ઉપજ, નિશદિન શંકર જે ખિનુવતા. તન૦ ટેક. ૧
- ખતમયન ચતુરાનન આદી, સુર પ્રણમત દંડવતા;
અપનો પાશ છુરાવે નહીં, સ્તુતિ ગીતઓ બદવતા. તન૦ ૨

* નિશાનિવાળા પદો હિંદી છે.

કોટિવિરંચી કોટિક ઓરજીમ, પાયો પદ્મો નહિં વિદવતા;
શિવાનંદ અળ છાંડવિકાર સળ, રવિસુત તોહુ ન ડરવતા. તન૦ ૩

પદ ૧૯ મું.*

કબ્બુ ન મેરો જીય તુંઓ પદપંકજ અલિવત;
ઓર સુવાસ આશ ઓગ્રવત, તોહુ કિરપા મોહે જો દહવત. કબ્બુ. ૧
કોણુકે જોય કહુ મન આટક બિનુ, મેં કોહુ ન સમજત; *
અંતરવાસી શિવ અવિનાશી, કહા કહુ અળ મુરજત. કબ્બુ ૨
પશુપતિ અળ અપને જીયગન, માન મેરો રખિયત;
શિવાનંદ કહે પ્રજુતા એહ શિવ, આપુન જન હુજો નિભવત. કબ્બુ ૩

પદ ૨૦ મું-રાગ કલ્યાણ.

અલત ગંગાધર, ત્રિપુર બિજલ કરન;
તું હિમ કુંઆરી બદન કુમુદ શશિ, પ્રમથ મણુ મથ રંજન. અલત. ૧
રથ ધરણી અક શશિ ચર કિયે, કંજબુસુત ધરણુ;
હેમધર નમકંજ લિયે, તાપ ત્રિવિધ કો હરણુ. અલત. ૨
ઉત્તમાંગ ગલિત તરંગ, બાવિધુ* સુધ ઉરન;
વિપમનેન જીજંગમ મણિ કુંડળ, શિવજી ગૌર બરન. અલત. ૩
અમર વિદ્યાધર મક્ષ મુનિ, કિન્નર પરત ચરન;
અંબુરિ કર પ્રણમત શિર ફિરત, કહત શંકર શરણુ. અલત. ૪
અમ્યુત સાયક કરલિયો, છિનુ મધ્ય ત્રિપુરકો જરન;
પદકંજ કુસુમ દેવ મુનિ નિરખત, શિવાનંદ બવતરન. અલત. ૫

પદ ૨૧ મું.*

મોપર દમવર સાયક, રેખિયત* કૈલાસપતિ શિવનાથ;
પિતૃવંન સમતન મહિતા, મધ્ય વાસ રચ્યો ગણુ સાથ. મોપર૦ ૧
રીઝે સંગીત મધ્ય અસુર, વૃત્યતહે દિયો શિરપર હાથ;
તાકું અપનો છનુ મધ્ય કાચેહે, અશુકંજ ચિન નાથ. મોપર૦ ૨
સુરશશિ વજ્રમાન* તેજમો, ગગન પળન ડર પાસ;
શિવાનંદ પદકંજ પ્રણમત, ગાવત કિન્નર ગાથ. મોપર૦ ૩

† આ નિયાનિવાળા શબ્દો બીલકુલ સમન્વયા નથી, તેથી મૂળ પ્રતમાં જેમ છે તેમજ રહેવા દીધા છે

પદ ૨૨ મું.*

મેં કહા બરણ સંકરકો ગુણ પાર;
અમરધુની બગીરથકુ દિની, તારણ રાજકુમાર. મેં કહા ટેક. ૧
ફેલાસ મૂલસેં કાઠ લિયો દે, પ્રસન્ન બાયે ત્રિપુરાર;
દર્પિત દશકંધર આયો, હરન રાજકુમાર. મેં કહાં ૨
અસુર દાનવ નર દેવ મુનિ, બળે પ્રેમ ભક્તિ કે બાર;
તાકું શંકર શરણ દીયોહો, શિવાનંદ દરપાવત દે સંસાર. મેં કહાં ૩

પદ ૨૩ મું.—રાગ કલ્યાણ.

કરડો ત્રિશૂળ પિનાક, બરહબે યશિ પેખિયત;
કુદાર ખટ્વાંગ ખેરક અંબુજ, કુર્ંગ કપાલ અખ મોહિયત. કરડો ૧
દેવલ ગલાં મિકુર સુરધુનિ નેન, ત્રિજોત તિલક શશિ ધરિયત;
મુંડમાલધર હરકપાલ અહિવર, એણુઅજિન ભસ્મ અહિયત. કરડો ૨
રસના કટિ અંક કુંઆરી, વાહન વૃષભ ચડવત;
ચંદ્રાવદાત પદ મુગ ધૂધર, શિવાનંદ ભવભય હરિયત. કરડો ૩

પદ ૨૪ મું.*

જિનપેં જઈએ સો હરણ, પદ અંબુજ સોધિયત;
નપિ નપિ રએ રમના બિરંધિ, તાંડવ માનમોં તાલ અજિયત. જિનપેં ૧
રમારમણ સર્વ સુખકરણ, પરમ પ્રરૂપસો કહિયત;
સંગીત વિહાર બિશાલ મૃદંગ ગંબીર, અનિત અનિ ગરજિયત. જિનપેં ૨
ઓર સુર્ગ માન જય જય સ્વરૂપ, અજ કરતાલ કરિયત;
શિવાનંદ કહે શિવકૃપાલ, અતિ હરકુહારે કિનહુ બજિયત. જિનપેં ૩

પદ ૨૫ મું.*

ડમરૂ બળમ ગિરિજપતિ રીઝે, રીઝે ડમરૂ બળમ;
સંગીત સ્વર બદાવત તતત યેઇ યેઇ, સદા સ્વરન મિલિ ગાય. ડમરૂ ૧
મયિ મય તાર ત્રિવિધ, આમ હંદિરા બનાય;
ધિકટ, ધિધિકટ, ધિકટ, ધિધિકટ ધુનિ મૃદંગ સોહાય. ડમરૂ ૨
હસ્ત બેદ કીને હર એમરસ બાનિ, ગાયત વૃત્યત અપુને રીઝાય;
શિવાનંદ પ્રભુપદ દેખત, સુર મુનિ ગણ કુસુમ બધાય. ડમરૂ ૩

પદ ૨૬ મું-રાગ કટ્યાણ.

મોપેં ધરનો ન જાય, શંકર પ્રેમ વિલાસ;
મૌલિ મધ્ય અમર ધુનિ ઝલકત, બસતહે ગિરિવરકો વાસ. મોં ૧
બાલ બિરાજત શશિ, ઓર ફેડમાલ બિકાસ;
રમરાન ધરણી મધ્ય ગાવત, નૃત્યત વિધનવિન્યાસ. મોં ૨
અથ ગજ દૃઢ વૃષભવાહન, એસો નાય કૈલાસ;
પદકંજ શિવાનંદ પાવત, પુરન જીવનકી આસ. મોં ૩

પદ ૨૭ મું-રાગ કટ્યાણ.

તું અપનો અબ ગૌરવ બિચ દાર નઃ
એસો જોગધર જોગેશ ન કહનપર, લગિ હે આન મનાવન. તું અપં ૧
કનક કમલ અલિ માલ મુંડ કંઠ, ગંઠ લીએ શિવ ધાવન;
એસે કલંક મન ધસગિરીશ છત્ર, તહિન જીજતવેશુ પડાવન. તું અપં ૨
અપનો અપરાધ કોઉ ન જાનત, કીનો અનલ જો નગજરન;
ઓરહી બહુકો લલિત મુખ દેખત, શિવાનંદ પ્રભુ નેહ બઢાવન. તું અપં ૩

પદ ૨૮ મું.*

અબ તું જીઆલિ લેનક નએ મોપર;
અંબુજ ગંધ લેહન પડત, આપુન બિહસોઉ નર જાનત પીરજવર. અબં ૧
એસિ અટપટિ છબિ બધિરિ વદન, માન કરન દુનિ ઓર શશિપર;
બિબિધ બિયોગ બરતાર નમન કીજે, હો અબ શરણુ હર. અબં ૨
માન ટાર નિહાર આનન ઈશ, બિકસિત નેન રાજવકર;
આહિ કઈ રાનિ આનમો સુકરેતુ આહો, શંકર જો ચકોર એનધર. અબં ૩

પદ ૨૯ મું.*

તોકું કહા કહું અબ મુજ થકિ જાની;
અંગકી સુધ બૂલિ બહિ ગમ ચિત ધુનિ, છુટી પ્રેમ મધ્ય મોરાની. તોકું ૧
નેનનીમોં નીંદન આવત, ભાવતમોગ સુખ, બિબિધ ભૂષણકી જાત ન જાની;
એસિ દુઃખકી બેલ મોસિર આન પરી, કોઉન જાનત પીર બિરાની. તોકું ૨

ગંગાધર શશિધર બવહર, ખાત સખ જગ માની;
શિવાનંદ પ્રભુ કઠિન બધો મોક્ષ, દિનમણિ કોટ મુક્તી, તોકું ૩

પદ ૩૦ મું-રાગ કાનડો.

સ્વંદન રંજુ ગિરીશ;

સુરધુનિ જુટ મુકુટ કુમુદ બંધુ, નૅન અકં વહ્નિ શીશ; સ્વંદન૦ ટેક. ૧

પ્રખદ કર કંજો કુદ્મલ, સકલ બિબિધ સુરાધીશ;

સૂત માતલિ સદસ્ય પુરંગ રથ, બેસી જપે નિરામા શીશ. સ્વંદન૦ ૨

ખીણ્યાબેણુ મૃદંગ તાલ પટહનિનદ, સંગ નારદ તુંબર અરીશ;

કહે શિવાનંદ અંતક ભનિજો, ગંગાધર બજશ. સ્વંદન૦ ૩

પદ ૩૧ મું.

જગવંદન સ્વંદન શંકર;

કંઠ કપોત પોત મૃગ કર અલિક, ચાર ખંડશશધર. જગ૦ ૧

કોટિ રંજત કટિ તટ ઘટ, અંક રૌદ્રકુંઞ્ચર;

કૈરવ કુલ માલ મધ્ય વિલાસી, કુલ કોકનદવર. જગ૦ ૨

સુર સુંદરી નૃત્યત સુર સુમનસ વરધે, અંધર્વ ગાવત સમ સ્વર;

તાલ મૃદંગ ધન જમ ગર્જત, પ્રભુ શિવાનંદ સોહત હર. જગ૦ ૩

પદ ૩૨ મું-રાગ કાનડો.

ન્યારો ન હોત ધરી પલ છન તન;

યેહ બિચાર ધાર અખ ચિત્ત તેહુ, નાદિ જનત અંતર મન. ન્યારો ૧

માંહે પડવત વઢવત નેહ યેહ, માન તુહ માનની શરણ;

શિવાનંદ ગરલ ગલ સંગ, લોચન ધન સૌચે ચરણ. ન્યારો ૨

પદ ૩૩ મું-રાગ કાનડો.

અજહુ તિહારી અપાબિન નહજ રહત;

તોકું કહત જીમોલરજ દિનરેન, જીજ યુગ દશન. અજહુ ૧

અસિત ઉદધિ મધતરિ શિવાયલત હોત મરત;

તન બિચવર્ગ અરિકો ખેલન, છિનુ છિનુ સંકર મોંકુ પીરત. અજહુ ૨

ઉમાનાથ અખિલભુવન મધ, મનિ અમરાવતિ રંજિત;
શિવાનંદ મત ભવ મધ પડત, તાકું ત્રિલોચન દેખિયત. અજહુ ૩

પદ ૩૪ મું.

શિવ નગરાજ બને;

તુષાર આગ તતુજ જામ તતુજ, રંજન કુમ કનક બેલ ગને. શિવ ૧

અલકાવલિ લલિત જુજગાવલિ, શિવ જટાવલિ બને;

બસન તડિત શ્રવણ ધન મધ્ય, એણુત્વગ શિવ બસન બને. શિવ ૨

નગપતિ નગ ભૂ દોહ બિરાજિત, પદ અંબુજ ભુવન શરણ;

પ્રભુ શિવાનંદ બનત હીર ફિર, મોંકુ બદન કોહો અર્પન. શિવ ૩

પદ ૩૫ મું.

ગંગાધર નગરાજ બિરાજત;

અંબર મધ્ય કોટિ ઉદિત રવિ, માનુ રચિર જ્યોતિ સોદાવત. ગંગા ૧

ગિરીશ ગિરિભૂ દોહ મિલે, પટપીત ગભજિન આર બનાવત;

વેલ કનક શશિ કાંતિ મણિ, શિવ કંદર્પ કોટિક રૂપ લભાવત. ગંગા ૨

ચિકુર ભૃગાવલિ કનક લતાવલિ, કુંતલ કપડું દોહ બનાવત;

કુંડલ શરમનિ યકિત બયો બાનુ, ભુજમ કૃણી મણિ શિવ અલકાવત. ગંગા ૩

લલિત મૌરિક ક માલ બનીશિવ સ્ત્રગ, બિશાલ ઓરશિશ ખીરાજિત;

ચરણ નેપુર રચિર સોદત બાનુ, શંકર ધુધર અતિ બલકાવત. ગંગા ૪

મૃગમદ અંગ વિલેપન નગ ભૂ, ત્રિલોચન તન ભસ્મ ચઢાવત;

અર્નગ રિપુ પદ ધન દમપિ શંકર, શિવાનંદ અતિ શીશ નમાવત. ગંગા ૫

પદ ૩૬ મું.

મંદર નગમધ્ય વિહરત શંકર;

કનક કંજવન, મુદિત હંસધન, હુંટન રચિર ત્રિદશ રમવર. મંદર ૧

આર લતાવલિ, મદન રાસ પલી, તંત્ર તન ગંધપરેરાદ્રત ભૂમર;

માનુ માનની માન બિબેદન, કુસુમ અનંગ ધનુષ કરધર. મંદર ૨

ત્રિદશગાયે દેવ મુનિ મિલે, અપ્સરા વૃક્ષત બખવે સમસ્વર;

કહે શિવાનંદ મોપર દેખિએ, આરણ કંગ નેન પ્રેમભર. મંદર ૩

પદ ૩૭ મું-*

બદન નગ ભૂ શંકર નિરખત.

ટૅક.

કુંડલ ક્રસુમનિ શશિબદ્ધી શિશમધ્ય, કુંડલ અંબર મણિશિવ ઝંકત. બદન ૧

અલિક તિલક ધ્રુવ નિશાપતિ, રત્ન સુગાવલિ ઉર લસિત;

લસિત જુગયુગ કનક અંગદ, બાયે નૂતન શિવ વિલસત. બદન ૨

રૂચિર અંગપરબસનબયેશિવ, કટિમધ્ય મેખલા રણુજણુ મરજત;

નગ ભૂ તનકું નિહારત શંકર, શિવાનંદ પ્રભૂકે પદ અંગુજત. બદન ૩

પદ ૩૮ મું*

ટારિન ટરિમત ભાવકી બ્યાધ લગાધ;

ઓરલી બ્યાધ ઉપજત સગયત, યાદ કષ્ટુ નહોં જાત બનાધ. ટારિન ૧

અનેક ઉપાય વિવિધ ઔપધ, વિધિવિધિ ચિકિ છક આધ;

મહતો આનપરિ અબ શ્રુયા પરવિનુ, મુરત હરકોન દેખાધ. ટારિન ૨

ગંગાધર શશિ અલિક વિસોચન, પશુપતિ શંભુ રિઆધ;

પદ ધનંતરી જિનહુ ન પાયો, શિવાનંદ બલજાધ. ટારિન ૩

પદ ૩૯ મું.

તમ વિના શંભૂ મનકું ઠરતું નથી;

નિગમ પુરાણુ ઉપનિષદ જોયું, ઇતિહાસ ગાથા બહુરે કયિ, તમ ૧

ધર્મ દાન મત નિયમે સાધ્યા, હરખે ફિરફિર પુન્ય પથી;

એ સધણું પણ મિથ્યા યયું શંભૂ, મોતિવિના જોમ સીપમાથી. તમ ૨

વિજનના સ્વાદવાત ન જાણ્યો, મયન મહિનો સ્વાદસથી;

શિવાનંદ એવિશ તત્વ, ચૈતન્ય રૂપે શંભુ રથી. તમ ૩

પદ ૪૦ મું*

કબહુ ન જૂજત કેહખેકી શયાની;

ઓરદિ ધિઢવત કરત કષ્ટુ યહ, ભૂલી યોર અજાની. કબહુ ૧

નેહ બિધુદતપર તન દેહ, ચેહી પ્રેમકી આવવી મયાની;

સોતેવિસર શિવાનંદ પ્રભૂતે, અબાયકિ રસના મોહે મૃડાની. કબહુ ૨

પદ ૪૧ મું.

શું ઠરિ વરણુવુંરે, મનવાણિ આરગ અટક્યોરે;

વેદ ઉપનિષદે જોઈ જોઈ ભૂદ્યો, કહેવા વિરંચી બટક્યોરે. શું ઠરિ ૧

એક ઉપાય છે રૂઝેરે ભૂતલ, તાલ મૃદંગનો લટકોરે;
શિવજન સંગે શિવગુણુ ગાતાં, સંગિત રંગનો રટકોરે. શું કરિં ૨
ગંગાધર ગિરિતનયા અંગે, માલ સુધાકર કટકોરે;
મુંડ સ્ત્રગાવલિ વિધની જવાલા, હાથ કુરંગનો મટકોરે. શું કરિં ૩
કર્પૂર ગૌર ગજનંબર કટિએ, પદ યુગ ધ્રુવર નટકોરે;
શિવાનંદ કહે શંભૂ ભજિને, અંતક ભયથી રટકોરે. શું કરિં ૪

પદ ૪૨ મું.

બલિહારિ હું તો આનંદવન નિવારી, જ્યારે વસે ભવહારી;
માયા પ્રપંચનો પાર નથી, પણ અંતે આવે ત્રિપુરારી. બલિં ૧
નગર ધનુષ જાંઠાં જ્યાં સુરતટનિ, અર્ક કેશવકોટિ ધારી;
લક્ષ્મીધ્રુવ છે ધર્મ શરે, ધનુષ ધરે અંધકારી. બલિં ૨
પારધિ મૃગનો મારગ જાણે, ધનુષે બાણ સંચારી;
કાલતણે વેગ ગંભીર ભાસે, શરણુ કાલ વિહારી. બલિં ૩
શુભંગ મુખમાં મૂક પડીઆ, જીવને ધણુંએ સંભારી;
દુર્લભ ભજનું ચંદ્રશેખરને, અંગે શૈલકુમારી. બલિં ૪
એવો ધનુષધર મસ્તક રાખે, જન્મતણે ભય ભારી;
શિવાનંદ કહે શંભૂ ભવહર, આશા છે મુજ તારી. બલિં ૫

પદ ૪૩ મું.

શંભુ ગાળેરે, મોરે શીશ શંભૂ ગાળેરે;
ચરણ કિકિણી ઉમર વાળે, સંગીત નાચે ઝોરે. મોરે ૧
ઉભે અંગ શુભંગ સુરોભિત, આર્પિત કુંડલ કરણેરે;
જેને શિર શિવ સરખો સ્વામિ, પાય ન લાગે ધરણેરે. મોરે ૨
ભાલ શશિ ત્રિલોચન સુંદર, ગિરિજાવરને સોયરે;
જન્મ મરણ ભય યમના કિકર, પાસે ન આવે કોયરે. મોરે ૩
જટામૂટ ગંગાધર શંકર, ધ્યાન રૂટેમાં ધરશેરે;
ભાવ કભાવે સ્તુતિ નિદાયે, તેનો અનુગ્રહ કરશેરે. મોરે ૪
અવસાન કાળે સ્વામિ શિવ પધારી, આવીને રહેજો માથેરે;
વાત પિત્ત કફ ત્રાસે રૂંધ્યો, તેવારે ઝેહજો હાથેરે. મોરે ૫

હાય ગ્રહો તેને મૂકીશ મારે, રાખો ચરણ નિવાસરે;
 કામ ક્રોધ મોહ માયા તૃષ્ણા, જેથી પાછળે સદૃ ત્રાસરે. મોરે ૬
 દુસ્તર ભવ રચામિ કેમ તરાજે, કેમ કરિ પામો પારરે;
 શિવ નામ છે નાવજ સખળી, ઉતરજો તેને આધારરે. મોરે ૭
 દિવાકર સુતશું નવ ચાલે, જે પ્રીટા બળવંતરે;
 શંભૂ નામે પાસ ન આવે, આવે તેહેનો અંતરે. મોરે ૮
 પરિવારે કરિ વીંટયો પ્રાણી, ડગમગ રહ્યો જોયરે;
 યમકંકર લઈને ચાલ્યા, સાથે ન આવે કોયરે. મોરે ૯
 અંતે કોષ સાથે મ આવે, સાથે શિવનું નામરે;
 વિશ્વનાથ પૂજ્યા હોય પ્રેમે, અવસર આવે કામરે. મોરે ૧૦
 જેની વેલા પ્રાણિ પ્રસ્થાને, તોય ન મેલે આશરે;
 પણ શિવતણી માયા છે સખળી, જીવિત સો પંચાસરે. મોરે ૧૧
 શંભૂ માત ને શંભૂ પિતા, બંધુ વર્ગ આધારરે;
 શંભૂ પ્રાણ ને શંભૂ કાપા, જીવનો સુસ્તિદાતારરે. મોરે ૧૨
 રથાવર જંગમ વ્યાપક શંભૂ, ધટ ધટ મધ્યે ધસરે;
 ભૂગોળ ખગોળ શંભૂજીરે, શંભૂ નિશા ને દીશરે. મોરે ૧૩
 મનસા વાચા કરિ કહું છું, શિવતણે મહિમાયરે;
 કહે શિવાનંદ શિવ ભજન વિના, પછી મિથ્યા ફેરો ખાપરે. મોરે ૧૪

પદ ૪૪ મું.

આનંદવનમાંરે, શંભુ કૃપાનિધિ દીઠો;
 મણીકર્ણિકા તટમાં જીવને જાતાં, ઉપદેશ તારક મીઠો. આનંદ ૧
 ત્રિપ જટા લટ લટકે જેને, કૃષ્ણવર કુંડલ બલકે;
 અલિક સુધાકરખંડ બિરાજે, જોતાં મનકું મટકે. આનંદ ૨
 નીલ ગરલ શિવ કંઠ સોહો, મુંડમાલા ઉર સંગે;
 હરિણુત્વચારું અંબર કટિએ, શૈલકુમારી અંગે. આનંદ ૩
 કર નિશલ વિભૂતિનો ધારી, ચરણકમલ મનમોહ;
 પરમ આનંદ શિવાનંદ પામે, શંભુ કૃપા જહાં હોયે. આનંદ ૪

પદ ૪૫ મું.

નિર્ગુણ ભરમ ધરે, સગુણ વેદ વખાણું;
 જટા વિના સુરધુની શીશે, બાલે ચંદ્ર કૃપાનું. નિર્ગુણ ૧

અવળે બિરાજિત ભુજંગનાં કુંડલ, કંઠે ગરલ મુંડમાલી;
અંગદ મણિધર સુંદર સોહે, હર પિનાક કપાલી. નિર્ગુણ ૨
કટિએગળાંબર મેખલા ઝલકે, રણુઝણુ ધુધર ધણુકો;
શિવાનંદ કહે શું કરી વરણુવું, સોમ સદાશિવ રણુકો. નિર્ગુણ ૩

પદ ૪૬ મું.

ભોળા ગંગાધારિ મહેશ, હરને કુંડળ વાસુકિ શેષ-ભોળા ગંગા ૦
શિવ સંકરનું ધ્યાનજ ધરતાં, પાતિક દૂર પળાય;
બ્રહ્માદિકને સ્વમે દુર્લભ, તત્ક્ષણુ દર્શન થાય. ભોળા ૦ ૧
ગિરિજાવરનો મહિમા કહેવા, સહસ્ર રસનાં શેષ;
રાત દિવસ મુદ્ધર્ત કણુ ના ચટકે, તોય પામે ન લેશ. ભોળા ૦ ૨
દુરિજન પાતકી હું અપરાધી, શોરે કહું ગુણુ પાર;
મકંઠ લીલા ચિત્તમાં ધરીને, કહું ગુણુ વિસ્તાર. ભોળા ૦ ૩
જટામંડળમાં ગંગાધરિને, ચંદ્રોખર શિવ બાલ;
ત્રિલોચન શિવ ભુજગ ભૂપણુ, વિભૂતિ ધારિ કૃપાલ. ભોળા ૦ ૪
કંઠે સોહિત છે કુંડમાલા, પિનાક ધનુષ છે હાથ;
કર્પૂર ગૌરે નીલકંઠે, નીરખો કૈલાસનાથ. ભોળા ૦ ૫
અધર્મોગે છે ગિરિજાસુંદરી, વૃષભવાહન દેવ;
ચરણુકમલ મકરંદનો રસિયો, શિવાનંદ કરે સેવ. ભોળા ૦ ૬

પદ ૪૭ મું.

વિહરત શંભૂ નૃસિંહ રંગ, બાજત દુંદુભિ ચંગ;
બાલ શશિ ઓર કુંડલ વાસુકિ, શીશ બિરાજિત ગંગ. વિદ ૦ ૧
લલિત વદન સરોજે બામા, સોહે તુહે અર્ધોગ;
અમર પંકજ દિનમણિ પ્રકટિત, વહ્નિ જરણુ હાર અંગ. વિદ ૦ ૨
હૃષીકેશકર ધિધિકટ ધિકટ, બાજે રચિર મૃદંગ;
ગાવત ઇંદ્ર વિરચિ સુર મુનિ, થકિત બયે અર્ધોગ. વિદ ૦ ૩
તતથેષ્ઠ તતથેષ્ઠ નાચત, ગાવત તાન તરંગ;
નારદ તુંબરૂ બીન બગવત, કમ્પલાસ બયો રંગ. વિદ ૦ ૪
અકલ અગમ નિગમ જાકો, દૂદત ઉપનિષ દંગ;
તાકે ચરણુ કમલ મકરંદપર, દિરે શિવાનંદ ભૂગ. વિદ ૦ ૫

પદ ૪૮ મું.

કાશી છે અવિનાશીરે, પ્રાણી જાણે કાશી છે અવિનાશી;
 મુક્તિ વધુ જહાં દાસીરે; પ્રાણી જાણે ૧
 અવિમુક્ત પારાણસિ જેનો, અવધિ વરણા એસી; પ્રાણી ૨
 ગિરિજાને રમણે વાસી જહાં, ગંગા વહે સુખ રાશીરે; પ્રાણી ૩
 મણિકર્ણિકા મધ્ય વિલાસી રહે, મુક્તિ કરાહી આશીરે; પ્રાણી ૪
 પુત્ર કલત્ર એ તો છે ફાંસીરે, છેકવિ ભવની હાંસીરે; પ્રાણી ૫
 અનેકદેવ નિદિધાસી જો, જન્મ જન્મનાં ભયજશે નાશીરે; પ્રાણી ૬
 મન વિષમના યાશીરે, યાતના ભેરવ ખાશીરે; પ્રાણી ૭
 શિવાનંદ કહે કાશી, તે પામે દિવની આશીરે; પ્રાણી ૮

પદ ૪૯ મું.

જાણે જાણે રંભ સુખનો દાતા, તમો ધ્યાનધરો પીનાકીરે-જાણે ૦ ટેક
 મમતાને લાગીને રહો, બહુ છે દુઃખની વાડી;
 કામ ક્રોધ દુઃખવર જહાં વસિયા, સુંદરિ નિત્ય રચાડી. જાણે ૧
 અમૃત મૂકીને શું વિષને, પીશે મધા કાઢી;
 પ્રાણબધ કર્મે બાંધી મૂક્યાં, જેમ પશુ એમ નારી. જાણે ૨
 ચંદ્રશેખર તાપ તપાયા, શું કહું દ્રવ્યને ફાડી;
 શિવાનંદ પ્રભુ ધટ ધટ, બાપી વિનહીસી દાઢી. જાણે ૩

પદ ૫૦ મું.

જો જો સજનીરે, કૈલાસનો ધણી આબ્યો;
 જટાન્નૂટમાં ગંગા ઝગકે, બાલે કળાનિધિ બાબ્યો. જો ૧
 અલિ કવિ લોચન મૃદુ ને વળી, જોગાધીશ કહેવાયો;
 મદન વધુના તપને જોષ, રૂઝિમણિ નંદન કલાબ્યો. જો ૨
 પંચવદન દશપાણિ સદાશિવ, અંગે શૈલકુમારી;
 કટિએ ગજાજન અંબર સોહે, શિવાનંદ ભયદારી. જો ૩

પદ ૫૧ મું.

શિવ શિવ નિરખેરે નટવર તાંડવ રંગ;
 શ્રમ જલ શીકર વદને બિરાજે, ગંગ દર્પદને સંગ; શિવ ૧

ચિકુરાવળી હર અવણે લલકે, કુંડલ ફણિ અતિ ઝલકે;
 ચંદ્રકલા વિષાં જવાલા લોચન, માલામુંડની ચલકે. શિવ૦ ૨
 પાણી ભુજંગમ ફણિ અતિ શોભિત, કરપંક્જ મૃગમોહે;
 ધવલ વિભૂતિ વિલેપન અંગે, મૃગધ્રુવા કટિ સોહે. શિવ૦ ૩
 ગિરિનંદનિ સિંહાસન ચારદ, ધન સૌદામિનિ જાણે;
 હસ્તકલા કરિ તતથષ્ટ નાચે, શિવાનંદ પ્રભૂ મન આણે. શિવ૦ ૪

પદ પર મું.

ગિરિજે મુખ્યું જોવાને કાળે, વેપ જોગીને લીધે;
 અંગ વિભૂતિ જટામાં ગંગા, તિલક નિશાપતિ કીધે; ગિરિજે૦ ૧
 અવણે માથે ભુજંગ સુશોભિત, કર કમલે મૃગ સીધે;
 વાધાંખર કટિ ભુજંગાંગદ, કર માલા ગિરિજા સંગે પ્રસિધા. ગિરિજે૦ ૨
 રવિ શશિ વહ-નિ વિલોચન વિષધર, ભુજંગાંગદ કર હર રૂંડ કીધે;
 કૈલાસપતિ વૃષભવાહન શિવ, શિવાનંદ રસ પીધે. ગિરિજે૦ ૩

પદ પ૩ મું.

દેવિ દેવનુંદે ધ્યાન થકી મા ખસશોરે;
 કારજ તમારાં સધળાં સીધાં, મુકિત વધૂ ગ્રહે વસજોરે; દેવિ૦ ૧
 લક્ષ ચોરાશી નકં તણાં દુઃખ, જાણીને મનમાં ધરજોરે;
 શરણે આઠ્યો તેને ન તજોરે, શંભૂ બાણે વેશે વસજોરે. દેવિ૦ ૨
 કાલ ભુજંગ ફણાફણ નાચે, નિરખિમૂલકને હસજોરે;
 શિવાનંદ કહે તત્કાણે પીધે, શિવ ચરણોદક રસજોરે. દેવિ૦ ૩

પદ પ૪ મું-૨૧ગ કેદારો.

બયહર ચંદ્ર લલાટ ધરન.

દીનજન ઉદ્ધરણ, કરકંજ કુરંગ પાક;
 પિતાક પાપ હરન, અંગરાગ વિભૂતિ કરન. બયહર૦ ૧
 સુર શશિ નેન જવલન, મુંડમાલ પાલ જગન;
 અસુખગ રંગ સુર આનંદ, મુરત સુખ શરણ. બયહર૦ ૨
 સંગીતરંશશિદુપુર, હાવભાવ યથાત સુર;
 ચપલધરા ગૌરી દેવી, અનંગ કોટિ રૂપ હરન. બયહર૦ ૩

દિવ્ય તાલ માન સંગ, મેઘરંગ કૃપણ કાલ;
 ભીતિ ભંગ શિવાનંદ, સતિ હરનં. ભવહર ૪
 પદ ૫૫ મું.*

વામદેવ આમ વહન.

ટેક.

કપદે ભાર વારિ ચાર, મેરુરૂંગ બાનુ વાર;
 ધીરવીર નગ જારો, મૃગ કલેષ શ્વેત જરન. વામદેવ ૧
 સુપર્ણ કામ દંડ શુક, નિગમચાર હોત મૂક;
 સંતન મુનિ ધ્યાન ચૂક, ચેહ પ્રતાપ શિવ ધરણ. વામદેવ ૨
 વૈકુંઠ ધ્રુવ ધ્યાન પાવે, નદિ ભૂંગિ ગુણ ગાવે;
 તંત્રી નારદ મુનિ ધ્યાવે, શંભુ ગૌરી રમણ. વામદેવ ૩
 ગૌરિ અંગ સંગ હાથ, ભક્ત આત મેઘ પાથ;
 શંભુ ચંદ્રકીર્ણ સાથ, શિવાનંદ શંકર શરણ. વામદેવ ૪

પદ ૫૬ મું.

સુંદર કાશી નિવાસી ગંગજી, જ્યાં છે ગિરિજા સંભૂતો રંગજી. સુંદર ૧
 શીશ કપદે કુંતલ સંગજી, જાણે વેલકનક શુભંગજી. સુંદર ૨
 સુરધુનિ હીરક ઝળકે દામિનીજી, મેઘ મધ્ય ચળકે દામીનીજી. સુંદર ૩
 કૈરવનાયક તિલક વિરાજેજી, બાલે ચંદ્રક વહનનિ છાજેજી. સુંદર ૪
 ભૃકુટિ મદન ધનુષની તોલેજી, ચંડી ચૌદજીવનને ઓળેજી. સુંદર ૫
 કર્ણે આલ ઝખૂકે સારીજી, કુંડલ પ્રણિ મણિ શ્રીત્રિપુરાસીજી. સુંદર ૬
 પાપજી વિકસિત કંજે સોહેજી, જાણે સફરી સરોવર મોહેજી. સુંદર ૭
 લોચન પિમુપ સરોવર જાણજી, એનું શું કરે વેદ વખાણજી. સુંદર ૮
 નાસા ઝલકે લોચન ખંડજી, જાણે શર ચળો કોદંડજી. સુંદર ૯
 વદને દ્રેણાધરનો વાસજી, જાણે કોકનદે પલાશજી. સુંદર ૧૦
 શશિધર પૂર્ણ કલા વદનજી, વર્ષે અગ્નિત ધરાધર તનજી. સુંદર ૧૧
 મુક્તા માલા મુંડ વિલાસીજી, જોતાં પદ પામે અવિનાશીજી. સુંદર ૧૨
 અંગદ દ્વિપર મણિકર કંજજી, જોને જોતાં અંતર રંજજી. સુંદર ૧૩
 કટિએ રસના કિકણી નાદજી, જાણે કોકિલ યુવતીનો વાદજી. સુંદર ૧૪
 ચરણ સરોજ મનોજનું પૂરજી, દીઠે દુઃખનું દળ જાય દૂરજી. સુંદર ૧૫
 કટિએ એણુઅગ્નિન ભગવાનજી, ગિરિજા તડિતાંબર પરિધાનજી. સુંદર ૧૬

સુંદર સુરતરંગિણી તીરજી, શિવને સેવે ત્રિવિધ સમીરજી. સુંદર૦ ૧૭
હરને અંગે રૌલકુમારિજી, જય જય જય કરે સુર નારિજી. સુંદર૦ ૧૮
નારદ તુંબર ગાને ભારિજી, સુરવર સુમનસ વર્ષે વારિજી. સુંદર૦ ૧૯
જલ કીડા શ્રી ગંગાધારિજી, નિરખી સોમ શિવાનંદ વારિજી. સુંદર૦ ૨૦

પદ ૫૭ સું-રાગ કેદારે.

તુને શંભૂ વિના કોણ તારેરે; તુને શંભૂ
પ્રારબ્ધ સંચિત ક્રિયાણુ કર્મે, અપાયો બહુ ભારેરે. તુને૦ ૧
માત પિતા તો જન્મ દેષ, અળગાં રહ્યાં તે તેણીવારેરે;
વાત પિત્ત કફ બાલપણામાં, પીડાયો રોગ અપારેરે. તુને૦ ૨
વિષય વિનોદ ક્રિડારસે ભૂલ્યો, બૂજ્યો જોળન અહંકારેરે;
મૃગ નયનીનાં લોચન બાણે, વિધો મર્ન સંભારેરે. તુને૦ ૩
વૃદ્ધવેલા શુદ્ધ ધન સુતમાં તો, બાંધ્યો વિષયબધન દારેરે;
શિવ પદ કમલે પ્રીત સાધી, શિવાનંદ પ્રભૂ કેમ ઉદારેરે. તુને૦ ૪

પદ ૫૮ સું.

નગભૂ કહે નિરખી સુરધુનિ સુંદર;
ઐસિ જો હું જાનતહે અધ્યહુ, નાહિ ધરત હરપર પ્રેમભર. નગ૦ ૧
જટા બઢાવત ભરમ ચઢાવત, ભૂષણુ જુવંન સુઢાવત શંકર;
બસન ગમ્મગિન ચારે બનાવત, મેં કહાપ્રેમરસ કીનો ચેહપર, નગ૦ ૨
આજહુ બંધિ શંકર ગુન રૂપર, આમ મેં જાન્યો આજો શશિશેખર;
શિવાનંદ પ્રભૂકું બળ દેલાસત, અચલ કુઆરી નિહસી આકવર. નગ૦ ૩

પદ ૫૯ સું.*

ચકિત ઇંદુ બિધુ મતુદ બંધન, મધ જો તુખારવત્ સોહત દિનકર-ચકિત૦
મોસે કહા અપરાધ બયો, જીન રહિ રહી નગરાજ કુંઅર;
સોતુ મોંકું જારત દિન રૈન નેન, નિકસ અનલ ભરયો હે પંચશર ચકિ૦ ૨
આલિરી તુમ જાય કહોને કહનસે, તુમ વિના ધરિ ધરિ બિવસત ભરહર;
શિવાનંદ પ્રભુ હસ આલિરિ, પરયો જિરહે સરોવર. ચકિ૦ ૩

દયારામ.

મનમતિ સંવાદ.

છંદ.

- શ્રી ગુરુ ગોપીજન વલ્લભ, પદ શીર નામું;
કૃપાદષ્ટિ કરી કરણાનિધિ, જાળો મુજ સામું;
પ્રબોધ થવા મનને, રચું મનમતિ સંવાદ;
મન ગાશી દુઃખ મનનું, મતિ શુભ મતિ ઉસ્તાદ; મુણે પ્રશ્નોત્તરે. ૧
- મન-મન કહે છે સુણ સુમતિ, મારે દુઃખ છે મોટું;
સમજું છું હરિમનન વડુંજ, વિષય સુખ ખોટું;
પણ નિશ્ચય બનતું નથી, કામ દામ મન ભય;
કંઈ જદવા તદવા બને, કયમ રીજે મજસાપ; મતિ કહે કેમ કંઈ ૨
- મતિ-રે મન, હું સમજ, તું દુઃખીઓ માટે રોયો;
પણ એનો કયાં પાર, જન્મ સહુ એમાં ખોયો;
હજી તૂણા નથી તૂટતી, ક્યારે મોડિદ ગાશ;
બાણે બર્ષે ન તોખિયો, કર ચાટયે શું ધ્રાશ; વિચારી જો દહે. ૩
- મન-હે મતિ મેં ભવસુખ નથી, ભોગબું સારી રીતે;
માટે ત્યાંનું ચિત્ત, ઓટયું રહે છે નિત્યે;
સારી પેઠે ભોગવું, તો મન પામે શાન્તિ;
પછી નિશદિન હરિને ભજું, થાય વિષયવત વાન્તિ; પછી તૂણા મરે. ૪
- મતિ-રે મન તું ધારે છે ત્વમ, કયમે નથી થાવું;
નિશદિન એમાં પચ્યાજ છે, રહ્યું તેને ધાવું;
છંદ્ર ચંદ્ર ગુરુપત્નીથી, રમ્યા ઘેર ધણી નાર;
યયાતિ સુત યૌવન રમ્યો, તદપિ ન તૃપ્તિ વિચાર; કલ્પના કાઢજે. ૫
- મન-કહી મતિ સાચીવાત, તદપિ નથી નિરાંત વળતી;
હુધિત આનની પેર, મનસા ફરે રઝળતી;
એકો કટકો કમહું મળે, ખાય કમહું માર;
તદપિ દેવ તજે નહીં, ના માને ધિક્કાર; નશ્વરને લાજ શી. ૬

મતિ-મન એનું એ કરતાં, તરફડયું ચોખ્ખાણે;

મોઘો મનુષ્યાદેહ મળ્યો, વિક એ રૂચિ આણે;

આ અવસર આ શરીરે, કૃષ્ણ ભજન અધિકાર;

શુકર કુકર ખર જાંટ અજ, વિપય ભોગ તૈયાર; એત ભજ કૃષ્ણને. ૭

મન-મતિ ભય વિવેકથી પણ, મન હરિમાં નથી કરતું;

વિપય થકી બહુ ચલે, ખેંચે નથી નિસરતું;

નિસરે તો કાઢે ન શું? નથી વાલું કલ્યાણ;

નાક કાપીને અપસુકન, કરે જગતમાં કોણ; પરાધીન રું કરે? ૮

મતિ-હે મન મનનો એજ સ્વભાવ, વિપયમાં જાય;

પણ તનને તો ખાળ, બિગાડ ધણો નવ થાય;

વિકળ થાય તો થાવા દે, હરિ ભજ રાખી ધીર;

વિના ચઢાવ્યે કાગડી, કયમ કરી વાગે તીર; ચળ્યેચિત્તશું ધરું. ૯

મન-સદા વિપયનું ધ્યાન, અંતકાળે પણ યાશે;

મરણે યામતિસાગતિ, જીવ અધોગતિ જાશે;

વિપની બ્રહ્મા બલી, કે તણખી મરવું સાર;

કહે ખુદિ કલ્યાણ કયમ, સુએ નહીં નિસ્તાર; શુંચવણી શુંજની. ૧૦

મતિ-સાંભળ મન ચિત્ત વશ કરવાનો એક ઉપાય;

જેવી સંગત કરે મન, તેવું થઈ જાય;

વિપથી જનનો સંગ તો, મન જગજ્ઞાનો ઠામ,

સુસંગથી મન શુચિ રહે, ભજન ગમે ધનશ્યામ; કરીજો પારખું. ૧૧

મન-મુશ્ય ખુદિ હું બેસું છું, નિત્યે હરિજનમાં;

જ્યાં લગી મુહું પ્રબોધ, ત્યાં ઉપજે નહિ મનમાં;

હડીને અજગા ગયો, ત્યાં વળી તેનું તેહ;

કુંજર મજ્જન ન્યાય એ, નાહીં ઉરાડે ખેદ; કર્યું તે ના કર્યું. ૧૨

મતિ-કરતાં સિદ્ધ ઉપાય, હરિ જાદોદક ક્ષીર પિયે;

હરિ. પ્રસાદ, હરિ ગાય, અવિવા તો ટલે;

એગ કરે મન નિત્ય પ્રતિ, લાગે હરિનું રંગ;

મન રાખવું હરિ ચરિતમાં, દૂર તજ દુસ્સંગ, દહે મને કમે કમે. ૧૩

ધણા કાળનો રોગ, જાય નહિ યોડે દાડે;

પણ ન રહે પરિણામે, કદા સમૂજો કાડે;

પદ ૩ જી.

મોહું મનોહર મંદિર બાસેરે;	શ્રીપતિ શેપશાયી.	
દુર દર્શનથી પાપ તાપ નાસેરે;	શ્રીપં	૧
મુંદર શીખર ઉપર ધોળી ધમ્મ ફરકેરે;	શ્રીપં	
જેને સરણે ગયે કાળ માયા ચરકેરે;	શ્રીપં	૨
ભાસ કાર્તિક ચૈત્ર મોટો મેળારે;	શ્રીપં	
લોક દેશેદેશનો ચાપ બેળારે;	શ્રીપં	૩
ખારે માસ દરશનનો મહિમારે;	શ્રીપં	
પૂર્ણમાસી મેળાની સુખ સીમારે.	શ્રીપં	૪
જેને કૃપા કરીને બોલાવેરે;	શ્રીપં	
નિમે માસમાં તે એકવાર આવેરે;	શ્રીપં	૫
તમારો છું કહી કરે પ્રણામરે;	શ્રીપં	
તેનાં સરે સઘ સધલાં કામરે;	શ્રીપં	૬
કરે પ્રેમે કોઇએક પરિકમારે;	શ્રીપં	
તેનો મહિમા કહી શકે નહીં જહારે;	શ્રીપં	૭
પ્રીતે કરે ચરણોદકપાનરે;	શ્રીપં	
તેથી ઝાણું તીરથ સહુ સ્નાનરે;	શ્રીપં	૮
આવે ધૈયાની સાકર લાવેરે;	શ્રીપં	
હપનભોગથી અધિક પ્રભુ બાવેરે;	શ્રીપં	૯
હાલે હાથ જઈ નવ આડવુંરે;	શ્રીપં	
કંઈએક બેટ ધરીને પાયે પડવુંરે;	શ્રીપં	૧૦
સામે સ્નેહે નાચે ગુણ આપરે;	શ્રીપં	
તેથી રીઝે ધણું વિશ્વરામરે;	શ્રીપં	૧૧
કલીકાલમાં બાગ્ય જેનું જગેરે;	શ્રીપં	
દયા પ્રીતમનો રંગ તેને લાગેરે;	શ્રીપં	૧૨

પદ ૪ થું.

વાલો આનંદ મંગળ રૂપરે;	શાંત રૂપ શેપશાયીજી.	
વિશુ અખિલ ભુવનના ભૂપરે;	શાંતં	૧
પ્રભુ શોભા કેરૂં ધામરે;	શાંતં	
હળી લજ્જે કાટીક કામરે;	શાંતં	૨

મુકુટ મસ્તક ને કુંડલ કાનેરે; શાંત૦	
ધનસ્થામ કાંતિ બીનેવાનેરે; શાંત૦	૩
વદન ચંદ્રમા ચીણુક ચાર શોભેરે; શાંત૦	
નકવેસર મોતી મન લોભેરે; શાંત૦	૪
હૃદેલાંછન શ્રીવત્સ વામ બાગેરે; શાંત૦	
મરતક કૌરવુભમણી હરનીરખો અનુરાગેરે; શાંત૦	૫
ગણબંધ કનકમુક્ત ગુજમાલરે; શાંત૦	
તીલક કેસરી સુલોચન વિશાલરે; શાંત૦	૬
કટીમેખલા પિતાંબર રાજેરે; શાંત૦	
બાણુબંધ કડાં વાંસળી વિરાજેરે; શાંત૦	૭
પાથે નેપુર ઉપરે વલય વારેરે; શાંત૦	
તલે ભદ્રભુવન ચિહ્ન સોલ ચારેરે; શાંત૦	૮
શેષ શ્યામ પોઢયા દેવદેવરે; શાંત૦	
પ્રિયા પ્રદા કરે પદ સેવરે; શાંત૦	૯
વિવિધ વસન નવાં નિત્ય રંગબરમારે; શાંત૦	
સંખ ચક્ર ગદા પદ્મ ધર્મા કરમારે; શાંત૦	૧૦
પતિતપાવન કૃપાના સિંધુરે; શાંત૦	
બીડભંજન ભગવંત દીનબંધુરે; શાંત૦	૧૧
માહાત્મ્ય ક્યાં લગી કર્યું છે અનુપરે; શાંત૦	
દયા પ્રીતમ શ્રી કૃષ્ણનું એ રૂપરે; શાંત૦	૧૨

શ્રી કૃષ્ણ અષ્ટોતર શત નામ ચિંતામણી.

હંદ ભુજંગ પ્રયાત.

નમો શ્રી શુરદેવ શ્રી કૃષ્ણસ્વામી; નમો નંદકુમાર સુપર્ણ ગામી.	૧
નમો શ્રી યશોદા અસુ મીન વારી; નમો શ્રી બળાનુજ આનંદકારી.	૨
નમો રાધિકાનાથ ગોપીશવૃદ્ધ; નમો શ્રી યમુનાંપતિ મેદકંદા.	૩
નમો ગોકુવાધીશ શ્રી સૈલધારી; નમો રાસ વિહારી મીઝ મુરારી.	૪
નમો કુંજકેયી પ્રિયે રામ દાણી; નમો લાલ ત્રિભંગી, શ્રીવેણુપાણી.	૫
નમો હારિકાધીશ, લક્ષ્મીવિહારી; નમો ભક્ત તાતા, મહાકવેશ હારી.	૬

નમો દેવકી પુત્ર આનંદસીંધુ; નમો દુષ્ટદેવી, અતિદીનબંધુ.	૭
નમો શેષ સંભુ, સતીનાથ ધાતા; નમો દંસ કૈશી રિપુ મુક્તિદાતા.	૮
નમો ધર્મ ગોપ્તા, હતા આર જગિન; નમો શેષશાયી, હરી દાયબક્તિ.	૯
નમો વિશ્વ હેતુ, પતિ કાળમાયા; નમો પૂર્ણઅંશી, વિભુ મર્દરાયા.	૧૦
નમો પુણ્યશ્યેકી, પ્રભુ પૂતનામી; નમો રામ રૂપી શુચી ગુણ આમી.	૧૧
નમો દેવ દેવેશ, ગોવિંદ વિષ્ણુ; નમો યજ્ઞયોગેશ, ગોપાલ જિજ્ઞુ.	૧૨
નમો નરહરીનાથ, નિર્વાણદાથી; નમો ચક્રપાણી, ગદા નીરશાયી.	૧૩
નમો ગોપીકામિત્ર, સુભક્ત લગ્ની; નમો રાધિકા રૂપ સિંધુ નિભગ્ની.	૧૪
નમો પુંડરિકાક્ષ, સ્વાનંદ ભોગી; નમો જન્મ મૃત્યુ જરાદી વિયોગી.	૧૫
નમો ગોપ ચૂડામણી શ્રેયકારી; નમો શ્રી જગન્નાથ, સ્વામિભવારી.	૧૬
નમો કોટિ કંઠર્પ, લાવણ્ય સૌરી; નમો પ્રાણજીવન, શ્રી વાણી ગૌરી.	૧૭
નમો સર્વ શક્તિપતિ, નિર્વિનાશી; નમો ઈશ આમોહ, શ્રી તેજરાશી.	૧૮
નમો વ્યાપી વૈકુંઠ આનંદ હેતુ; નમો પ્રેમ કીર્ત, સનાતન સેતુ.	૧૯
નમો ગોપતિ, કોટિ બ્રહ્મંડ સ્વામિ; નમો શ્રી હૃદયિકેશ, જય અંતયામી.	૨૦
નમો આત્મયોની, નમો નિર્વિકારી; નમો ધર્મ ભોગી, નમો બ્રહ્મચારી.	૨૧
નમો સર્વસાક્ષી, નમો સર્વ કર્તા; નમો સર્વ ભર્તા, નમો સર્વ હર્તા.	૨૨
નમો બાલમુકુંદ, પદ્મા વિલાસી; નમો યાદવાધીશ, વૈકુંઠવાસી.	૨૩
નમો શ્રીશ ચંદ્રાવલી ચિત્તહારી; નમો મુંદરાંગી, વૃંદાવનચારી.	૨૪
નમો વલ્લભાધીશ, વાગીશ યાતા; નમો વિદ્યુત્તાધીશ, પુણીશ ક્ષાતા.	૨૫
નમો ગોકુલેન્દ્ર, રઘુનાથ સીતા; નમો સત્યભામાપતિ, કામપીતા.	૨૬
નમો અક્ષરતીત, અમૃતપ્રેમી; નમો શ્રી વ્રજનંદદાસ સુદેમી.	૨૭
નમો સ્વામ નારાયણ, નંદ શક્તિ; નમો કેશવાપાર પ્રાણેશ ભક્તિ.	૨૮
ઈતિ નામ શ્રી કૃષ્ણ આનંદકારી; મનો કામના સર્વ, દાતા હુઃખારી.	૨૯
મહા પાપ સંતાપ, કલ્પૂત ભસ્મી; સદાકાલ ગાળે, સદુજરમી તરમી.	૩૦
મળે પ્રેમભક્તી, વ્રજાધીશ ખાસી; સદાકાલ તે વ્યાપી વૈકુંઠવાસી.	૩૧
કસ્યે પાઠ એ શ્રી હરીજાય રીઝી; દયાના પ્રભૂજી મલે, તોપ બીજી.	૩૨

શિક્ષા.

છંદ (ચોપાઈ)

જેણે શ્રીગુરુ રાખ્યા રાજી, તેણે જીતી સધળી બીજી.	૧
જેને પરમેશ્વર હું પ્રીત, તેની સવલી વાતે જીત.	૨

જેને હરીજન વાહાલા ચાય, તેને વશ શ્રીવિઠલરાય.	૩
જે કોઈ પરદુઃખ દેખી બળે, સધળાં સાધન તેની ત્રણે.	૪
જેને પરના અવશ્યુ કહેવા, તેને વેઠે ઉકરડવા. વેહેવા.	૫
જેને સધળે ઉપજી દયા, બણે હરી હર્ષયામાં રહ્યા.	૬
સેજે સહુને જે જન વાહાલા, તેથી દૂર નથી નંદલાલા.	૭
હરીજન વાહાલા તો હરી વાહાલા, નહીં તો સધળા લટકા ઠાલા.	૮
જે કોઈ હરીભક્તને નડે, નિર્ભયપદ્ધતી નરકે પડે.	૯
જેને જેની ઉપર નેહ, તેને લેહેજે તેની દેહ.	૧૦
જેને ઇત્રાઈ શું મિત્રાઈ, બાઈ ખરા જમ પિત્રાઈ.	૧૧
મૂઠ ધણા ને મન મોટાઈ, સગા રોખસલ્લીના બાઈ.	૧૨
જેમાં આગળ મોટી હાણી, તેમાં પ્રથમ રેડવું પાણી.	૧૩
સહુ સમજ્યો ન હરી વિસાર્યા, તે જન નિશ્ચે હાર્યા હાર્યા.	૧૪
જે કોઈ પરનારીથી હસે, બણે બાટ કઠારી ધસે.	૧૫
જે કોઈ કોધાનદે બ્યાખ્યા, તે જન ધર બાળીને તાખ્યા.	૧૬
જેનું મન રહે મન સોભા, તે જન કપડું ના પામે શોભા.	૧૭
જેને પ્રપંચ પ્રીતી ઘેરી, બણે હાથે બેડી પેહેરી.	૧૮
તેમ તેમ બહુ દુઃખ જેમ અહંકાર, જેમ કંઈ તરતાં ગાયે બાર.	૧૯
જે કોઈ પરસુખ દેખી ઘાઘા, તેને સુખ મલવાની બાધા.	૨૦
જેના મનમાં અખંડ આશ, તેની કોઈ ના આવે પાસ.	૨૧
જે કોઈ પરસુખ દેખી બળે, તેને દુઃખ મુવેથી ટળે.	૨૨
સજ્જનને સૌથી સુખ મલે, પણ ન એદખાનું દુઃખ ટળે.	૨૩
સતત જેને મન સંતોષ, તેના કોઈને ન આવે દોષ.	૨૪
સહુ બળ છે ને બહુ ગમખાણ, સૌથી મોટા તે કહેવાંમા.	૨૫
સેહેજે વાણી વિપની ભરી, બણે કોટીક હત્યા કરી.	૨૬
જે જન સીને યથો અકારો, તેથી સ્વપચ સમજીએ સારો.	૨૭
જેને હરી વણ કથી ન જૂખ, તે જન સધળે પામે સુખ.	૨૮
સમજ્યો સૌ કર્તા હરી આપ, તેને કરો ન કહીં સંતાપ.	૨૯
જેને કૃષ્ણ નામનો જાપ, તેને કરું અડે નહીં પાપ.	૩૦
જે જન સમજી મૂકે પાપ, તે જન કથીંઓ ના પરતાપ.	૩૧
જેનું મન હરીમાં ઠર્યું, તેને વણ કીધે સૌ કર્યું.	૩૨

નમો દેવકી પુત્ર આનંદસીંધુ; નમો દુષ્ટદેવી, અતિદીનબંધુ.	૭
નમો શેષ શંભુ, સતીનાથ ધાતા; નમો ઇંસ કેથી રિપુ મુક્તિદાતા.	૮
નમો ધર્મ ગોપ્તા, હતા ભાર જગતિ; નમો શેષશાપી, દર્શી દાયબક્તિ.	૯
નમો વિશ્વ હેતુ, પતિ કાળભાયા; નમો પૂર્ણઅંશી, વિશ્વ 'બર્હરાયા.	૧૦
નમો પુષ્પમલ્લોકી, પ્રભુ પૂતનામી; નમો રામ રૂપી શુચી ગુણુ ગ્રામી.	૧૧
નમો દેવ દેવેશ, ગોવિંદ વિષ્ણુ; નમો યજ્ઞયોગેશ, ગોપાલ જિજ્ણુ.	૧૨
નમો નરહરીનાથ, નિર્વાણુદાયી; નમો ચક્રપાણી, ગદ્ય નીરશાપી.	૧૩
નમો ગોપીકામિત્ર, મુખકંત લગ્ની; નમો રાધિકા રૂપ સિંધુ નિમગ્ની.	૧૪
નમો પુંડરિકાક્ષ, સ્વાનંદ ભોગી; નમો જન્મ મૃત્યુ જરાદી વિયોગી.	૧૫
નમો ગોપ ચૂડામણી શ્રેયકારી; નમો શ્રી જગન્નાથ, સ્વામિભવારી.	૧૬
નમો કોટિ કંદર્પ, લાવણ્ય સૌરી; નમો પ્રાણુશુવંન, શ્રી વાણી ગૌરી.	૧૭
નમો સર્વ શક્તિપતિ, નિર્પિનાશી; નમો ઈશ આમોદ, શ્રી તેજરાશી.	૧૮
નમો બ્યાપી વૈકુંઠ આનંદ હેતુ; નમો પ્રેમ કીલ્લ, સનાતન સેતુ.	૧૯
નમો ગોપતિ, કોટિ બ્રહ્માંડ સ્વામિ; નમો શ્રી દ્વિપિકેશ, જય અંત્રયામી.	૨૦
નમો આત્મયોની, નમો નિર્વિકારી; નમો ધર્મ ભોગી, નમો બ્રહ્મચારી.	૨૧
નમો સર્વસાક્ષી, નમો સર્વ કર્તા; નમો સર્વ ભર્તા, નમો સર્વ હર્તા.	૨૨
નમો બાલમુકુંદ, પદ્મા વિલાસી; નમો યાદવાધીશ, વૈકુંઠવાસી.	૨૩
નમો શ્રીશ ચંદ્રાવલી ચિત્તહારી; નમો સુંદરાંગી, વૃંદાવંનચારી.	૨૪
નમો વલ્લભાધીશ, વાગીશ ચાતા; નમો વિકૃંદાધીશ, પુષ્ટીશ ક્ષાતા.	૨૫
નમો ગોકુલેંદુ, રઘુનાથ સીતા; નમો સલભામાપતિ, કામપીતા.	૨૬
નમો અક્ષરાતીત, અમ્યુતપ્રેમી; નમો શ્રી પ્રજ્ઞાનંદદાસ મુક્તેમી.	૨૭
નમો સ્વામ નારાયણ, નંદ શક્તિ; નમો કેશવાપાર પ્રાણેશ ભક્તિ.	૨૮
ઈતિ નામ શ્રીકૃષ્ણ આનંદકારી; મનો કામના સર્વ, દાતા દુઃખારી.	૨૯
મહા પાપસંતાપ, કલ્પત બસ્ત્રી; સદાકાલ ગાળે, સદુજરમી તસ્ત્રી.	૩૦
મળે પ્રેમભક્તી, પ્રજ્ઞાધીશ ખાસી; સદાકાલ તે બ્યાપી વૈકુંઠવાસી.	૩૧
કચ્છે પાઠ એ શ્રી હરીજનય રીઝી; દયાના પ્રભુજ મલે, તોપ બીજ.	૩૨

શિક્ષા.

છંદ (ચોપાઈ)

જેણે શ્રીગુરુ રાખ્યા રાજી, તેણે જીતી સધળી ખાજી.	૧
જેને પરમેશ્વર સું પ્રીત, તેની સધલી વાતે જીત.	૨

જેને હરીજન વાહાલા થાય, તેને વશ શ્રીવિક્રમરાય.	૩
જે કોઇ પરદુઃખ દેખી બળે, સધળા સાધન તેની તળે.	૪
જેને પરના અવગુણ કહેવા, તેને વેઠે ઉકરડવા વેહેવા.	૫
જેને સધળે ઉપજ દયા, જાણે હરી હર્ષયામાં રહ્યા.	૬
સેજે સહુને જે જન વાહાલા, તેથી દૂર નથી નંદલાલા.	૭
હરીજન વાહાલા તો હરી વાહાલા, નહીં તો સધળા લટકા ઠાલા.	૮
જે કોઈ હરીભક્તને નડે, નિર્ભયપદ્યા નરકે પડે.	૯
જેને જેની ઉપર નહ, તેને લેહેજે તેની દેહ.	૧૦
જેને ધત્રાઈ શું મિત્રાઈ, બાઈ ખરા જન્મ પિત્રાઈ.	૧૧
મૂઠ ધણા ને મન મોટાઈ, સગા રોખશસ્ત્રીના બાઈ.	૧૨
જેમા આગળ મોટી હાણી, તેમાં પ્રથમ રેડતું પાણી	૧૩
સહુ સમજ્યો ન હરી વિસાયાં, તે જન નિશ્ચે હાયાં હાયાં	૧૪
જે કોઈ પરનારીથી હસે, જાણે ભાટ કયારી ધસે.	૧૫
જે કોઈ કોધાનદે બાપ્યા, તે જન, પર બાળીને તાપ્યા.	૧૬
જેતું મજ્જ રહે મન લોભા, તે જન કમહું ના પામે શોભા.	૧૭
જેને પ્રપચ પ્રીતી ઘેરી, જાણે હાથે બેડી પેહેરી.	૧૮
તેમ તેમજાહુ દુઃખ જેમ અહકાર, જેમ કંઈ તરતા માથે ભાર.	૧૯
જે કોઈ પરસુખ દેખી દાધા, તેને સુખ મલવાની બાધા.	૨૦
જેના મનમાં અખડ આશ, તેની કોઈ ના આવે ખાસ.	૨૧
જે કોઈ પરસુખ દેખી બળે, તેને દુઃખ સુવેથી ટળે.	૨૨
સજ્જનને સૌથી સુખ મલે, પણ ન એવખાતું દુઃખ ટળે.	૨૩
સતત જેને મન સવોધ, તેનો કોઈને ન આવે કોપ.	૨૪
સહુ બળ છે ને બહુ ગમખાવા, સૌથી મોટો તે કહેવાયા	૨૫
સેહેજે વાણી વિપની બારી, જાણે કોટીક હત્યા કરી.	૨૬
જે જન સીને યથો અકારો, તેથી સ્વપચ સમજાએ સારો.	૨૭
જેને હરી વણુ કશી ન ભૂખ, તે જન સધળે પામે સુખ.	૨૮
સમજ્યો સૌ કર્તા હરી આપ, તેને કરો ન કહીં સંતાપ.	૨૯
જેને કૃષ્ણ નામનો બપ, તેને કશું અડે નહીં પાપ.	૩૦
જે જન સમજી મૂકે પાપ, તે જન ક્યાંજો ના પરતાપ.	૩૧
જેતું મન હરીમા ઠહું, તેને વણુ કીધે સૌ રહું.	૩૨

જાણો આજસત્તુ સુખ જોવું, માણો મોજ કરીને દેવું.	૩૩
જેના મનમાં મોટો ગર્વ, તેને પાછળ નિદે સર્વ.	૩૪
જે દોષ મોત થકી ના ડરે, તે જે મન આહે તે કરે.	૩૫
જે જન હરી થકી ના ડરે, તે જન સધળું નીચું કરે.	૩૬
જે જન સર્વે વાતે નમ્રા, તેથી હારી હરિએ આધા.	૩૭
જેનો હઠ હમ્યાથી ગયો, તે જન સૌથી સુખિયો થયો.	૩૮
દુઃખ દે તેને પશુ સુખ કરે, તેનું દરશન અધ દુઃખ હરે.	૩૯
જેના કરમાં આબું મન, તેને સરખું ધર ને વન.	૪૦
દુરાચારી તોયે હરિજનબધા, હરિથી વિમુખ વિપ્ર પશુ બચ્યા.	૪૧
જેને જેશું લાગ્યો નેહ, તેને મન પરમેશ્વર તેહ.	૪૨
જેને જે અતિ વાદાલું લાગે, તે માટે તે સધળું ત્યાગે.	૪૩
જે મોઢેથી બોલે મીઠું, વેહેતું કપટ પડે નહીં દીઠું.	૪૪
જે બોલે વશુ સમજે કરવું, હમણે હેત પશુ દીસે અડવું	૪૫
વિચાર સમ દોષલાભ ન મોટે, ગફલત સમ દોષ ન મળે ટોટો.	૪૬
હરિ કહી પ્રથમ, સૌ કામ, તેમાં બીગાડતો નહીં લામ.	૪૭
પેહેલું આપ વિચારી લેવું, વળતું બીજને કાંઈ કહેવું.	૪૮
મેઢિ મીઠા મનમાં મેલા, તેની કરે પ્રતિતી ઘેહેલા.	૪૯
હરી સંબંધી વાક્ય સત્ય જાણુ, તેવણુ સૌ રાવણુની કાણુ.	૫૦
ગપ્ત તે ગપ્ત તેને સીદ રહે, સમજે તો હરિ બજ રહી વડે.	૫૧
હરિવણુ હરપ હરસતો રોગ, હરિવણુ ભોગ તે લાગ્યો ભોગ.	૫૨
હરિવણુ દિનને દિન જમપક્ષી, હરિવણુ સુરતે સુવર્ણ અક્ષી.	૫૩
હરિવણુ રાણો ગોણો રાણો, વડો વડો જમદીવો જાણો.	૫૪
હરિ દે સુખ તો શ્રીફળ તોય, ગજકપીથ ગતિ જાતું જોય.	૫૫
હરિ રાખે તો જમ પ્રલ્હાદ, મારે હિરણ્યકશિપુ સમવાદ.	૫૬
હરિ સમરે અવળું તે સવળું, હરી બૂલ્યે સવળું તે અવળું.	૫૭
જે દેખે પોતાનો દોષ, તેને કોષથી નાવે રોપ.	૫૮
ગગન ન જાણે જેમનીજ અંત, તેમનીજ પાર ન લહે ભગવંત.	૫૯
જે કારજ હરિ કરવું હોય, ત્યાંથી પ્રતીતિ ન ડગવે કોય.	૬૦
જેને પ્રસન્ન થયા શ્રી વલ્લભ, તેને અલબ્ધ તેપણુ સુલભ.	૬૧
નીત્યે બૂલે સાચો જીવ, સદા ક્ષમા તે સાચા શીવ.	૬૨

સ્વતંત્ર એક ગતિ હરીદેવા, તેણે જે માની તે સેવા.	૬૩
તે કતી બલે જેથી હરી રીએ, કશું પ્રયોજન કરજ બીજે.	૬૪
દેવવિધિનો હઠ નવ ધરવો, બોલ હરીનો ઉપર કરવો.	૬૫
હરી વિમુખે સાધન કાપું, સાંકળ બૂધીને તાળું દીધું.	૬૬

પરિક્ષા પ્રદીપ.

જેની વિષય વાસના ભાગી, સાચા તે જોગી વૈરાગી.	૧
જેટલી વસ્તુ કરવી ટાંકી, તેટલી સધળી જાણો વાંકી.	૨
જેવી વિષય વિરામે ગતિ, તેવી સદા રહે તે પતિ.	૩
જીને પ્રસવ સમે રતિ પતિ, સદા સર્વદા તેમ તે સતિ.	૪
જેવી મન વૃત્તિ રમસાનની, તેવી સદા રહે તેજ માનની.	૫
નિત્ય જે મન એક હરિ આશક્ત, તેને કહીએ તે સાચા ભક્ત.	૬
સહુ સુખ છે પણ મન નહીં રાગી, તેમને કહીએ સાચા ત્યાગી.	૭
જેનું મન હરી પદ ભોગી, તેમને કહીએ સાચા યોગી.	૮
ધર્મ ના મૂકે આકૃત આવે, તે તે સાચા કરમી કાઢાવે.	૯
શત્રુની પણ સાહે વિચારી, તે તે સાચા પરહિપકારી.	૧૦
ધડથી અંત્ય લગી ગતિ એક, તે તે કહીએ સાચી ટેક.	૧૧
જેણે જેરવી આકૃત અણી, તે તે ધીરજવાન શિરમણી.	૧૨
જેને કશું રહ્યું નહીં ભાન, સમાધી સાચી વા અસાન.	૧૩
સેહેજ છૂટે સધળા નેમ, તે તે સમજે સાચો પ્રેમ.	૧૪
મન બદલાય ના સુત દુઃખદાતા, તે તે કહીએ સાચી માતા.	૧૫
જ્યપિ મરી ગઈ હોય માત, પ્રીતે પોખે સાચો તાત.	૧૬
અશક્ય માતા પિતા હોય વૃદ્ધા, સાચો સુત તે સેવે શ્રદ્ધા.	૧૭
વૃદ્ધપતિ વળી દોઢલ આવે, સાચી જી જે ઢાંકી નિભાવે.	૧૮
કુરૂપ વૃદ્ધ થોડી ગતિ, તદપી પોખે સાચો પતિ.	૧૯
ક્યમો ઘટે નહીં મનહિત સિંધુ, તે તે કહીએ સાચો બંધુ.	૨૦
દુખી દોષ પણ ખુશી ના ખાગી, તે તે કહીએ સાચો સ્વામિ.	૨૧
જેમ તેમ સ્વામિ સુખ અભિલાષ, તે તે કહીએ સાચો દાસ.	૨૨
ના પામે કાંઈ તોહે હિતમગ્ની, તે સાચી પુત્રી ને ભગ્ની.	૨૩

આદત વેળા મન ન કાર્યું, તેનું મિત્રપણું તે સાચું.	૨૪
જે હરી સંગ લગાડે રંગ, સાચો કહીએ તે સત્સંગ.	૨૫
કરી કદ્દાણુ ચાહે નહીં સેવા, તે કહીએ સાચા ગુરુ દેવા.	૨૬
શરણુ જીવે સાધન નવ જોય, પાળે સદા પ્રભુ તે જોય.	૨૭
મન પણ ક્રોધ ન સુણી કટુ વાણી, તેથી શાંતતા જાય વખાણી.	૨૮
સમર્થથી પણ શેરાન રોધ, તે તે કહીએ સાચો ક્રોધ.	૨૯
મણું મળે તદપી જહાં ભક્તિ, તે કહીએ સાચી આસક્તિ.	૩૦
સુંદરી જાએ ચિત્ત ના ચળે, સાચું બ્રહ્મચરણ તે વળે.	૩૧
કુવચન કપટ અતિજ અનીતિ, તદપી ટળે ન તે સત્ય પ્રીતિ.	૩૨
જેનો સંગ ભુલાવે હરી, તેહજ દુષ્ટ સંગતી ખરી.	૩૩
ત્રિલોક વૈભવ મળતો મૂકે, વૈષ્ણવ રક્ષણુ હરિ નવ ચૂકે.	૩૪
જેને દીઠે હરિ સાંભર્યાં, તેહજ તાદ્રસી જન તે કપ્યાં.	૩૫
હરી ભૂલે માયા મધલાલા, તદપી કાલાવે પંડિત બાલા.	૩૬
સહુ સમજ્યા હરિ વિના વવાલા, સહુ તજી હરિ ભજ્યા તે ડાલા.	૩૭
ધાર્યું કરે અસંભવ કામ, જાણે વર્યા હૃદય ધનરયામ.	૩૮
સારે પાપ રહ્યું નહીં રતિ, જ્યારે મલીન થઈ નહીં મતિ.	૩૯
જ્યારે સંત વચન વિશ્વાસ, જાણે પ્રસન્ન થયા પ્રેમુ ખાસ.	૪૦
જ્યારે સૌ ચિંતા ચંદ્ર નાશ, જાણે દ્રઢ પ્રતિતી અવિનાશ.	૪૧
અનુચિત બોલતાં નવ કરે, નહીં વિશ્વાસ કદા સમ કરે.	૪૨
ઐ વિશ્વાસ ધરે તે દગો, નિશ્ચે કો દિન પામે દગો.	૪૩
જન્મા ઉપર જન્મ જલ વિશ્વાસ, તેવો હરિશું તે હરિદાસ.	૪૪
જેના ભવ કલેશ સહુ ટળ્યા, જાણે નિશ્ચે માધવ મળ્યા.	૪૫
રંડા આંખો આંજે તેહેવી, કાંડી પાંખો કાલાડે જેહેવી.	૪૬
જે ઉપર કરૂણા ગોપાળ, સાધન ફળ દાખે તત્કાળ.	૪૭
જેને શ્રી ગુરુ હરિ સનમુખ, તેહેને વણસા ધન સહુ સુખ.	૪૮
હરિ વિમુખ સૌ સાધન સાધે, તદપી કિંચિત ફળ નવ વાધે.	૪૯
દુઃખ દે દૂર થઈ નવ ગમે, તેહજ માયા સૌને દમે.	૫૦
નિલ ચૂકે નિલ ચિંતા મગ્ન, છવ ધરમ માયા મન મગ્ન.	૫૧
દામ દામ જશ રસના ભોગી, તેથી અજગો તેજ નીરાગી.	૫૨
જેને શુભ કતીનો મઢ નાસે, તેને બ્રહ્મ દોષ નવ બાસે.	૫૩

જે ઉપર 'હરિ મન આસકત, તે સરવનો શીરોમણી ભક્ત. ૫૪
 જેને પુરણ પ્રસન્ન અવિનાશ, તેનું' લક્ષણ દઢ વિશ્વાસ; ૫૫
 ત્યારે સાચો હરિ વિશ્વાસ, હરિવણ અવજાણ નહીં ત્રાસ. ૫૬
 અતિ ઉપાય સુખદુઃખ ના સમ્યું, તે નિશ્ચે જાણો હરિ ગમ્યું; ૫૭
 સહેજે જ્યાં વેર વાહેત, તે કહીએ પૂરવ સંકેત. ૫૮
 જે વસ્તુ જે જોઈવી પરખે, તે દેખી તે તેહેનું હરખે; ૫૯
 કસ્યે ઉપાય મટ્યું નહીં જોઈ, જાણો હરીનું ગમતું તેહ. ૬૦
 પૂર્વાર્ધમાં કહી શુભ શિક્ષા, ઉત્તરાર્ધમાં વસ્તુ પરિક્ષા; ૬૧
 સરલ સ્વરૂપ મોટું સિદ્ધાંત, વાંચ્યે સુણે ટોળે મન ભ્રાંત. ૬૨
 શિક્ષા વસ્તુ પરિક્ષા પ્રદીપ, અંધ વિચારે હરી સમીપ; ૬૩
 દયારામ બ્રાહ્મણ હરીદાસ, ગુરુ ગોવિંદ બલ્લ અંધ પ્રકાશ. ૬૪
 હરી સનમુખ જન સમજે સાર, અંધ સરળ ગૂઢ વિચાર. ૬૫

કુંવરબાઈનું મોસાણું.

રાગ ધોળ.

પ્રથમ શ્રી ગુરુ ગોવિંદને નમુરે, ગાઈ ભક્તવત્સલનું ચરિત્ર;
 મોસાણું માધવે કર્યુંરે. ૮૬.
 ગાતાં આનંદ મંગલ ઉપજેરે, પતિતપાવન પરમ પવિત્ર. મો०
 સોરઠ દેશમાં જૂનાગઢ ગામછેરે, નાગર વિપ્ર નરસૈં મેહેતો નામ. મો०
 માણુક મેહેતી, સુન શામળદાસ છેરે, કુંવરી કુંવરબાઈ ભાગ્યનું ધામ. મો०
 શ્રી રંગ મેહેતાના સુત સંગે તે વરીરે, તેને આવિયો સમય શ્રીમંત. મો०
 મામેઈ કરવા મેહેતોજી આવીઆરે, છે સાહીત્યમાં એક ભગવંત. મો०
 કુંવરબાઈ પિતા પ્રત્યે બોલીયારે, વિના દામ આબ્યાનું શું કામ. મો०
 મેહેતો કહે મારી પુત્રી હયાટમારે, કોડ પુરશે સુંદરશ્યામ. મો०
 મેહેતાને નહાવા નિરતાનું ધર્યુંરે, સમાણુ માગતાં કહી વાંકી વાત. મો०
 મેહેતે લાંજ ત્રીકમનું સ્મરણુ કર્યુંરે, પુરખેતમે ત્રેયો વરસાદ. મો०
 પછી મામેહેરાની વેળા ચધરે, નરસૈયે સમયાં શ્રી નંદકુમાર. મો०
 માલી છાજ આણી મંડપમાં ધરીરે, કરે નાત હંઠોલી અપાર. મો०
 એવામાં શ્રીહરી શેઠ યર્ષ આવીયારે, સાચે લક્ષ્મીજી છે શેઠાણી. મો०

વસનઘમોટ ને દ્રવ્યની ચેલીયોરે, મૂકી મંડપ માંહે બહુ આણી. મોં
સ્વરૂપ જોઇ સહુ ચકિત થઇ રહ્યુંરે, ગળ્યા વેહેવાઇ વેહેવાણીના ગર્વ. મોં
વિઠ્ઠલ કહે વાણોતર છું મેહેતાતણોરે, મંગાવ્યા પ્રમાણે લાવ્યા છડિ સર્વ. મોં
અમુદય અંબર છાપ સુંદર સજીરે, જેને જેમજોઇએ તેમ આપે દામ. મોં
શ્રીમંડળ સંતોષ્યું શ્રી મહાલક્ષ્મીયેરે, પુર્યું પ્રભુએ, કીધા પૂરણ કામ. મોં
કુવરઆઈ કમલાયે રૂદ્યા આંપીરે, મારી પુત્રી કહે, છે શાનુ કોડ. મોં
સોળે શણુગાર આખ્યા સોહામણીરે, મેહેતો સંતોષ્યા શ્રી રણુછોડ. મોં
અંતરધ્યાન થયાં જે એવું કહીરે, લાડ પૂર્વા પ્રસન્ન થયો ભક્ત. મોં
આકાશથી નાખી વળી કંચુકીરે, હરી સેવ્યાનું ફળ જીવે નજત. મોં
પ્રસન્ન કરી પુત્રી સૌને હળીમળીરે, મેહેતોજી આવ્યા જીનાગઢ ઘેર. મોં
જે કો ગામ શીજે ને સાભળે કહે દયોરે, તેને યાપ શ્રી કૃષ્ણની મેહેર. મોં

નીતિ ભક્તિ પદ સમુદાય.

પદ ૧ હું-રાગ રામગ્રી.

હરીને ભજે વળી અન્ય આરાધે, અનન્ય ભક્ત ના કાલાવેરે;
અંતે તો સહાય શ્રી કૃષ્ણ કરે પણ, આગળથી અપડાવેરે. ૬૦ ૧
ભજતાં ગોવિંદ કોઈ ન રહે બાકી, મૂળનું પાણી સધળે પોહોએરે;
શાખાઓ છાંટયે તરુ તુમી ના પામે, શ્રમ પોહોએ સમજે ત્યારે શોએરે. ૬૦ ૨
ઘેર ગોવિંદ, નેક અંખા આરાધે, અનગરે ગળીયા પીણ પામ્યારે;
પરીણામે છુટયા બ્યારે પ્રભુએ છોડાવ્યા, દેવીથી દુઃખ નવ વામ્યારે. ૬૦ ૩
અભમાનો આશ્રય કીધો અત્રીય ભક્તે, દુર્વાસા દારે દુઃખ દીકુંરે;
રક્ષણ સુદર્શનરૂપે કૃષ્ણે કીધુ, પણ ક્ષુધા કષ્ટ વર્ષ એક વેહ્યુંરે. ૬૦ ૪
મંડવના ધરમાં પ્રગટ પ્રભુવર્યા પણ, સીવાદિકને સેવ્યાની શ્રદ્ધા મનમાંરે;
કુતાસ મધ્યે કેશવ કહે તો ધાયા, પણ વિવિધની પીડા પામ્યા વનમાંરે. ૬૦ ૫
એવા ઈતિહાસ ધણા સ્વસ્થમાં સમજેરે, અન્યાશ્રય કીધે એવું ધાયરે;
ધણા ધરનો પરોણો જેમ જીજે મરે પણ, જોળંબો કોઇને ના દેવાયરે. ૬૦ ૬
એક આસક્તિ વિના ચિત્ત ના ચોરાય, સંશે ત્યાં લગી સીદ્ધિ શાનીરે;
કૃષ્ણનો અંશ દયો કૃષ્ણને સેવે, બેના બાલકને આશા બેનીરે. ૬૦ ૭

પદ ૨ બું-રાગ ખરૂઓ.

હરી હીત કરતાં કદી પાપ, તે પણ ધર્મ રૂપ નિશ્ચે બણો;
જેમાં ઇશિ અનાદર થાય, ધર્મ કરે તોય પાપજ પરમાણો. તે પણ ૦ ટેક. ૧
હાર્યા વચન વસુદેવ કંસથી, આપીશું સહુ ખાલ;
કયો અધર્મ પણ ધર્મ ઠયો, મળ પધરાવ્યા ગોપાલ. તે પણ ૦ ૨
નીજ વાયક પાળ્યું નૃપ દશરથ, થયો અનાદર રામ;
દયાનીધી હરી માટે સ્વર્ગ પણ, પુરી જન સર્વ સ્વધામ. તે પણ ૦ ૩
અર્જુન અપાપ ગુરુ દ્વિજ હણીયા, રચી કરી પંકજ નૈન;
ક્ષત્રી ધર્મ સાધ્યો પ્રભુ ખીજા, ભીષ્મ પડ્યા શર સયન. તે પણ ૦ ૪
ઝપિપત્ની પતિવચન ઉલ્લંઘ્યું, પ્રભુ પોખ્યા ઠયો ધર્મ;
યમવિધી સાધી પ્રભુ દુભવ્યા, તે મુની ઠયું કુકર્મ. તે પણ ૦ ૫
ગુરુ ઉલ્લંઘી બલી હરી સંતોખ્યા, પાપ ચર્ષ ગયું પુણ્ય;
ધર્મ શિષ્ય હીત હરી અમાન્યથી, અધરમી ઉસના મુન્ય. તે પણ ૦ ૬
પર્મ ધર્મ તે તેજ બણવો, પ્રભુ પ્રસંન જે વાત;
દયા દયાનિધિ શ્રીમુખ કહું છે, તે વરણ્યું મેં ખ્યાત. તે પણ ૦ ૭

પદ ૩ બું.

પ્રભુ પ્રસન્ન થયાની રીત, સુણો કહું શાસ્ત્રનાં વચન વડે;
જેથી સરવે વાતે જીત, દૃઢ વિશ્વાસ વધે સંદેહ ન અડે. શાસ્ત્ર ૦ ટેક. ૧
અનન્ય દૃઢ આશ્રય એક હરીનો, તેજ અખીલની આરા;
હરી માઈ સૌ સાઈજ કરશે, ડગે નહીં વિશ્વાસ. શાસ્ત્ર ૦ ૨
દયા સરવ દેહધારી ઉપર, સત્ય વચન સંતોય;
ઇંદ્રિ શાંત મન શુદ્ધ દીનતા, ઝેહ ન કોઇનો દોષ. શાસ્ત્ર ૦ ૩
કૃષ્ણ શરણુ ગ્રહી સરવ સમર્પે, બજે પ્રેમ ગુણુ ગાય;
દાસ બાવ હરી ગુરુ વૈષ્ણવ સમ, સત્સંગતમાં ધાય. શાસ્ત્ર ૦ ૪
કૃષ્ણ નામ મન રસના નિશાદિન, વિસરે નહીં ક્ષણ રૂપ;
એ યકો શીઘ્ર પ્રસન્ન દયા પ્રીતમ, ચધાવર વ્રજભૂપ. શાસ્ત્ર ૦ ૫

પદ ૪ થું.

રાખ્ય રૂપાળા દ્વારકાધીશરે, ધન્ય જેણે નયણે નીરખ્યારે;
જેને તરસે છે વેદ વિધી ઇશરે, ધન્ય ૦ ટેક. ૧

વાંકી ઢળકતી પાધ પાંપણપર; તોરા શીરપેચ શેભે શીશરે. ધન્ય૦ ૨
 અધર અરણ્ય અતિ તંબોલ રંગ; કુંદ કલીને લળવે બનીશરે. ધન્ય૦ ૩
 ફેરતુભમણી બગુલાંછનમાળા; કંચનમુક્તા દશ વીશરે. ધન્ય૦ ૪
 બાજુબંધ બેરખા, કંકણ કર મુદ્રિકા; પિતાંબર કનક કપીશરે. ધન્ય૦ ૫
 કદીમેખળા પાપે નેપુર શીનાયને; નખ છખીપર વાર રજનીશરે. ધન્ય૦ ૬
 બીણા ભમો પીળો પટકો ને પામરી; ભેષ પડે અંખો રતીશરે. ધન્ય૦ ૭
 શ્રેષ્ઠ ચક્ર ગદા પદ્મ વાંસળી વિરાળે; પુરાં પહોંચ્યાં નથી પચીશરે. ધન્ય૦ ૮
 ડાકોર ડાકોર કોટિ આનંદ બ્રહ્માંડની; દયાના પ્રીતમ રક્તમણીશરે. ધન્ય૦ ૯

પદ ૫ મું.

ચાલો નીરખીયે રણુછોડરાયરે, ઠાકુર ડાકોરના. ટેક. ૧
 અદલક દલ ધણી ઢીંગા ઢીંગડમધ; વેદ પુરાણે વંચાપરે. ઠાકોર૦ ૨
 શોભાના સાગર નટવર નાગર; સમોવડે કો ના કહેવાપરે. ઠાકોર૦ ૩
 ત્રિભુવન નાયક, સેવવા લાયક; શંકર સંકર્ષણ ધાયરે. ઠાકોર૦ ૪
 ભતાં શરણે વાલો રાખે છે ચરણે; બીજું સાધન નવ ચલાપરે. ઠાકોર૦ ૫
 એક વાર આવે, સાકર દુઃક લાવે તો; છપનભોગ સુકળ ચાપરે. ઠાકોર૦ ૬
 નમેહાયભેભે, સદ્યર્થધન સૌછોડે; તે બહાલો બહુ વહાલે શુભ ગાપરે. ઠાકોર૦ ૭
 દેવને દુર્લભ સુખ, તે કર્યું સુલભ; ચરણકમલપરસાપરે. ઠાકોર૦ ૮
 દયાના પ્રીતમ એવા કપાસિંધુ મુકીને; બીજાને બળે છે બલાયરે. ઠાકોર૦ ૯

પદ ૬ કું-રાગ ધોળા.

સદગુણ સિંધુ શીનાયછરે, સેહેને સૌક્યને મોહ લાગે રાજ;
 ત્રિલોક સુંદર મોહન સુખકુરે, નીરખે પરમાનંદ હિર જાગે રાજ. સ૦ ૧
 રૂપ શું વરણું, રચીયા રાયનુંરે, અતિ અલભેલો, નટવર નાગરરાજ;
 ભૂષણ રસિક જનના લોચનનુંરે, છબિલો સુંદરતાનો સાગર રાજ. સ૦ ૨
 દીનદયાળ શિવાદીક સંભાળ્યારે, પણ દયા દુષ્ટ હિપર નવ બ્યાપે રાજ;
 દુષ્ટ દયાકર શુભ એક ગોપિદમારે, મોંઘી મુકિત ચરીને આપે રાજ. સ૦ ૩
 એવડી ક્ષમા ના કોઈમાં સંભવેરે, જટલી રમા રમણમાં દીડી રાજ;
 પાટુ પ્રહાર સહો બધુ આજ્ઞાણુનેરે, તે બિપર વાણી કહી મોઠી રાજ. સ૦ ૪
 મધર યર્ષ શરણાગતવત્સળતારે, એવડી કોઈથી ના બની આવે રાજ;
 સેવા સેવકની શ્રી અંગથીરે, અનુગ્રિત કરતાં લાજ ના લાવે રાજ. સ૦ ૫

આરત બંધુ પતિતનાપાવનછોરે, ચિતામણી જનપુરણકામ હો રાજ;
 સરલ ધણું સહુ સાધન શીરોમણીરે, એવું નંદકુવરનું નામ હો રાજ. સં ૬
 કોટિક વિશ્વ વિષે બ્યાપી રહ્યારે, વણુ શ્રમે નબવે સૌ કમઠાણું રાજ;
 નિઃશંક રાધાસંગે નીલ રમેરે, એવા કોણુ ચતુર વખાણું રાજ. સં ૭
 સરસ્વતિ રમા સરીખી રાણીયોરે, વંદે વિધિ શિવ શેષ આરાધે રાજ;
 ઇશ્વર અનંતકોટી બ્રહ્માંડનારે, જેનો પાર ના કોઈને લાધે રાજ. સં ૮
 કંચન રત્નમણી મોંઘાં કર્યોરે, જે વિના કોટી કલ્પ લગી ચાલે રાજ;
 અમ્મ તુણુ સલિલાદિક સોંઘાં કર્યોરે, રક્ષણુ રંકનું વિચાર્યું વાહાલે રાજ. સં ૯
 એવા દાસ દયાના પ્રીતમજીરે, સહુ ગુણુ પુરણુ ધર્મ કૃપાલારાજ;
 જે કોઈ એ પ્રભુથી અળગા બમેરે, તેના અંક કરમના કાળા રાજ. સં ૧૦

પદ ૭ મું.

જીલવાને આવો રાજ;	
ચંદ્રબાણુજના બાગમાંજરે,	જીલવાં
ધારો છે તે વાત બાજ લાગમાંજરે,	જીલવાં ૧
મળ્યાં રાધીકાને ચંદ્રાવળીજરે;	જીલવાં
મસલત કાધી છે બેઠાં મળીજરે.	જીલવાં ૨
રસબસ થયાં રનેહ રંગમાંજરે;	જીલવાં
રોપતણો લેસ નહોં મનમાંજરે.	જીલવાં ૩
ચંદ્રાવળીજ પાયે લાગીયાંજરે;	જીલવાં
મોરે ઘેર પધારો વચન માંગીયાંજરે.	જીલવાં ૪
વાટિકામાંહે દિડોલો બંધાવીએજરે.	જીલવાં
લાં પ્રાણુજીવન પધરાવીએજરે.	જીલવાં ૫
ધમરધટા ધણી વૃક્ષનીજરે;	જીલવાં
નૂન્યતા નથી લાં એકે પક્ષનીજરે.	જીલવાં ૬
ત્રિવિધ પવન લલિતકુંજછેજરે.	જીલવાં
પુષ્પલતા ઝુલે અલિ ઝુંજછેજરે.	જીલવાં ૭
માધુરી સખી પક્ષિનો નિવાસછેજરે;	જીલવાં
અવસર અદ્ભુત આવણુ માસછેજરે;	જીલવાં ૮
જીગલકિશોર લાં ઝુલીએજરે;	જીલવાં
જીલાવી તમેને અમો ફુલીએજરે.	જીલવાં ૯

વચન દીધું હા ઠહી કીરતીલલીછરે;	શ્રુતવા૦	
રાજને ખોલાવા મુને મોકલીછરે.	શ્રુતવા૦	૧૦
લલિતાનાં વચન સુણી છેલડોછરે;	શ્રુતવા૦	
તાક્ષણ પધાર્યો અલખેલડોછરે.	શ્રુતવા૦	૧૧
ધારી તે વિધી સદુ સદગ ચમ્પછરે;	શ્રુતવા૦	
તે સમાની પલક પરમ સુખ લઈછરે.	શ્રુતવા૦	૧૨
હોડોલે બેઠાં બન્યો બેલડીછરે;	શ્રુતવા૦	
ઝૂકે ઝૂલાવે સાહેલડીછરે.	શ્રુતવા૦	૧૩
વિવિધીનાં વાજત્ર વામા વાયછેછરે;	શ્રુતવા૦	
નવ નવાઇ ધોળ નારી ગાયછેછરે.	શ્રુતવા૦	૧૪
હોડોળો જડિત કનક ને મણીછરે;	શ્રુતવા૦	
ઝુલે જુગલરૂપ બહુ બનીઠણીછરે.	શ્રુતવા૦	૧૫
રસતણા સમુદ્ર લેહેરો ખાયછેછરે;	શ્રુતવા૦	
તેમાં દાસ દયો ઝીલી ગુણ ગાયછેછરે.	શ્રુતવા૦	૧૬

પદ ૮ મું.

નાદસી જન તેને જાણીએ, જેમા એવા ગુણ હોય;		
નિંદાસ્તુતિ ન કરે કોઇની, સધળે સમદષ્ટિ જોય.	નાદસી૦	૧
દર્શન કરતાંમાં જુલાવે, પ્રપંચનું લાન;		
સ્મર્યું કરાવે શ્રી કૃષ્ણનું, નસાડે અથ અભિમાન.	નાદસી૦	૨
સકલ અરાઅરને વિષે, વસ્યા દેખે ભગવાન;		
શુભ ઇચ્છે સર્વ જગતનું, લેશ નહીં અભિમાન.	નાદસી૦	૩
શુણુ ગાતાંરે ગોવિંદના, પુલકીત તન નહીં થાય;		
નેત્ર પ્રલાવે હે પ્રેમના, હરખે રહે રૂંધાય.	નાદસી૦	૪
પરદુઃખે દાઝે ધણું, કરે કોઇનો ના દ્રોહ;		
ઇંદ્રીજીત સાચા સદા, ના પામે માયામાં મોહ.	નાદસી૦	૫
અચળ લીલા નંદલાલની, તેમાં લગ્ન જેનું મન;		
પ્રીત બહુ પરઉપકારમાં, સદા પ્રસન્ન વદન.	નાદસી૦	૬
નટવર ઝળકે નેત્રમા, કાંતિ કરણામય હોય;		
શીત સ્વભાવ સંતોષ બહુ, દોષ દોષનો ના જોય.	નાદસી૦	૭

- માહાલા લાગે સેહેજે સર્વને, અતિ હૃદય જેનું ચિત્ત;
 અનન્ય ભાવે બજે કૃષ્ણને, જેને વાહાણું નહીં વિત્ત. ત્રાદસી ૮
 હરી, ગુરુ, વૈષ્ણવને વિષે, જેને સદા અતિ વાહાણ;
 દૃઢ વિશ્વાસ અતિ દીનતા, બોલે વચન રસાલ. ત્રાદસી ૯
 સેવા રમરણ સત્સંગમાં, જેની આશક્તી અત્ય;
 કપટનો લેશ નહીં રહે, હરીચરણ સદા મત્ય. ત્રાદસી ૧૦
 બ્યસનાવરણા વિકલેશશું, સદા મુખ કૃષ્ણ નામ;
 તેડુ ભગવદીતણા દાસનો, સદા દાસ દયારામ. ત્રાદસી ૧૧
 પદ ૯ મું.

- જેના હૃદયમાં અર્પક રસીકરૂપ; તેને કાંઈ નથી કરવુંરે;
 પૂર્ણ લીલાસહ રાધા પ્રજા ભૂપ, તેને બાકી નથી તરવુંરે. ટેક. ૧
 જેને દૃઢ આશ્રય શ્રી વલ્લભદેવ, તેને કાંઈ ૨
 બ્યસન કૃષ્ણ મુખ માનસીસેવ, તેને બાકી ૩
 લોક વૈદિક તથા શુદ્ધ શ્રીલ શર્ણુ, તેને કાંઈ ૪
 દીનભાવ વિરહતાપ ગીરી ધર્ણુ. તેને બાકી ૫
 ભજન સર્વાત્મા હરી ગુરુસંત; તેને કાંઈ ૬
 દૃઢપ્રીતિ ગુણ ગાન ગોપીકાંત. તેને બાકી ૭
 સદા સુમતી શ્રી કૃષ્ણ નામ જાપ; તેને કાંઈ ૮
 ભક્તદાસ દયા જગત અલગ પાપ. તેને બાકી ૯
 પ્રપંચ વિરમ્ભિતિ મતી કૃષ્ણ સંત; તેને કાંઈ ૧૦
 ત્યાગતોશ સંગ રંગ કૃષ્ણ ભક્ત. તેને બાકી ૧૧
 સદા આત્મ શાંત કર્યો કૃપાનાથ; તેને કાંઈ ૧૨
 ગુરુ ભગવદીએ ઝાલ્યો હસી હાથ. તેને બાકી ૧૩
 આસક્ત સદા કૃષ્ણ કૃપા વડે યાપ; તેને કાંઈ ૧૪
 એનો છવ પાસે ના મલે ઉપાપ. તેને બાકી ૧૫
 સદા પ્રીતિ વિશ્વાસ પ્રભુ સંગ; તેને કાંઈ ૧૬
 દયા પ્રીતમનો જેની ઉપર રંગ. તેને બાકી ૧૭

પદ ૧૦ મું-રાગ સૌરઠ.

- એવા મુને વહાલા યાઓ પ્રજાભૂપ; માફ મન મોઝી રહે તવ રૂપ. એવા ટેક.
 જેવો વાહાણોમૃગને લાગે છે રાગ; જેવો વાહાણો મણી લાગે છે વિજનાગ;
 જેવો વાહાણો મધુવ્રત પદ્મપરાગ. એવા મુને ૧

જેવું વાહાણુ મીનને લાગે છે નીર; જેવું વહાણુ લાગે મંજરને કીર;
 જેવું વાહાણુ લાગે બિબ પ્રલ કીર. એવા મુને ૨
 જેવો વાહાણો લાગે ચક્રારને ઇંદુ; જેવું વાહાણુ ચાતક સ્વાતિધનશિંદુ;
 જેવા વાહાણા ગોપીજન ગોવિંદુ. એવા મુને ૩
 જેવાં વાહાણાં જ્ઞાન પરસ્પર દોષ; જેવું વાહાણુ મોજન ક્ષુધિતને દોષ;
 જેવું વાહાણુ મહાત્માવરને તોષ. એવા મુને ૪
 જેવો વાહાણો આત્મા પોતાનો સૌજન્ય; જેવા વાહાણા તમને તમારા નિજમન;
 દયા પ્રીતમ તેવી ઘો નીજ આશક્ત. એવા મુને ૫

પદ ૧૧ મું-રાગ કાફી.

પ્રયાસનું નહીં પ્રમાણ, સુખ હરી આપ્યું આવે;
 સમજે નહીં અગાન, માટે મન તન તપાવે. સુખ ૧
 પરમ પ્રયાસ પુસવત દીતીયે, કર્યું સર્વું નહીં કામ;
 શત્રુ તે મિત્ર યમા મધવાને, વસ્ત્રા દસ થઈ ધામ. સુખ ૨
 સુધા માટે શ્રમ અસુર કપોં અતિ, તે પાણું હરિ સુર;
 સહજ શ્રુતિ હરિ અસુરને આપે, યોગી હમે દેહ પૂર. સુખ ૩
 પરમ પ્રયત્ન નબળી ઇંદ્રાસન, આપ્યું સહજ સુદામ;
 હજી હનુમાન ફરે પૃથ્વીપર, ગણીશ ગણ મહાધામ. સુખ ૪
 કીડી કણુ સાંચે કંઠે, આવે તેતરને ઉપયોગ;
 મુપક પડે શ્રમ મિથ્યા મદિર, કરી મરે કરે અહીં ભોગ. સુખ ૫
 કર્યુંહું ઉદમ સુખશય યાચને, કર્યુંહું ઉદમ દુઃખશય;
 માટે મન શ્રમ મટે ન સૌનો, અકલગતિ મળજૂપ. સુખ ૬
 સદા સ્વતંત્ર દયાનો પ્રીતમ, કહેતાં ન બને દાંઈ;
 કાઠી કંઠના રાખે ત્યમ રહી, બલ લે જગત જોસાંઈ. સુખ ૭

પદ ૧૨ મું.

આપો એવો આપ ઉપર વિશ્વાસ, પ્રભુ જેમાં શ્રાંતીનો રહે ના આભાસ. આપો ૧
 કુધા તૃપા અજ ઉપરથી પળાય, જન્મ્યું મરે સંશય ન કામને થાય;
 વહ્નિ શીત ચિત્ત ચતુસથી હરાય. આપો ૨
 જેવી ચાતક સ્વાતિ વૃદ્ધીની પ્રતીત, અપ્રકટ પક્ષ પક્ષી અંબ નીત;
 સ્વપચને સ્પર્શે સુચીવે વિદિત. આપો ૩

નિશ્ચે નર્ક, અતિ અખંડ અહંકાર, નિશ્ચે જ્યમ હરિ ભજનીને ભવપાર;
નિશ્ચે જેવો જ્યોગી ન હોય જનનર. આપો ૩
સાચું શશિ ગ્રહણ પ્રહર એક પર્વ, ધુમ ત્યાંહાં વદ્નિ હશે માને સર્વ;
દયા પ્રભુ દૂર જહાં અતિ ગર્વ. આપો ૪

પદ ૧૩ સું.

એમ હરિ નામ હરે સઘ યાપ, એવો જેનો પ્રકટ પ્રબલ પ્રતાપ. એમ ૦ ટેક.
અમી જેમ શીત હરે તતકાલ, હરે જેમ ચિત્ત પુરત નવ ખાલ;
કરે સઘ રતિ જ્યમ રાગ રસાલ. એમ ૦ ૧
કરે જ્યમ સુકમ કટપય પુરત, કરે જ્યમ સઘ વિરહ થયે સુરત;
કરે જ્યમ સઘ હરખ પ્રિય પુરત. એમ ૦ ૨
જ્યમ સઘ મુરજ હરે અંધકાર, જ્યમ સઘ મુધા હરે પ્રિય અહાર;
જ્યમ સઘ રતિહર કુવચ કુહાર. એમ ૦ ૩
જ્યમ સઘ જાગરિ રવમ કલેશ, નિદ્રા હરે જાગરિ દુઃખ જ્યમ શેષ;
જ્યમ સઘ જ્ઞાન હરે રાગદ્વેષ. એમ ૦ ૪
ધ્યાનિક સહજ વધે કૃણ થાય, પ્રેમે ગાતાં કેટલું કૃણ ન કહેવાય;
દયા પ્રભુ સઘ મળ્યાનો એ ઉપાય. એમ ૦ ૫

પદ ૧૪ સું-રાગ કાફી.

દુર્લભદર્શનરે, શ્રી હકાર નાય તણું;
જેને મળી ઝાંખીરે, તેનું હૃદય ભાગ્ય ઘણું. દુર્લભ ૦ ટેક.
એ પ્રભુને કાન જે તે જાણુશો, એ છે પુરણ પુરોષોત્તમ;
હર વિધી શેષ રમા જેને વંદે, નેતી નેતી પુકારે નિગમ;
તે તો વસ્તુ એ છેરે, સંશય રખે રાખો અણુ. દુર્લભ ૦ ૧
ચારધામ પૂરીસત્ત તિર્થ રહ્યાં, અનંત જેને ચરણ;
તેત્રીશ કોટી ને સહસ્રઅઠ્યાસી, સદા રહ્યાં છે જેને શરણ;
મદિત મદરથરે, એથી નથી દૂર જણુ. દુર્લભ ૦ ૨
મળ વૈકુંઠ ગોલોક સરીખું, લહેજો હકાર આમ;
અઘમાસિદ્ધ નવનિધિ સુખ સંપત, તેને વસવાનો એ ઠામ;
મહીમા મહત છેરે, એક રસના શુંય બાણું. દુર્લભ ૦ ૩
આનંદનો નિધિ એ અલખેલો, સમરે અતિ શુભ યાય;
ચિતામણી ચતુરુજ વાહલો, મનવાંછિત ફલદાય;
તેહ પ્રભુ કેરેરે, માગે દયો દાસપણું. દુર્લભ ૦ ૪

૧૬ ૧૫ મું રાગ-ધૌળા.

ગુણુનિધિ ગીરીવર ધારીરે, સહુ પક્ષે પૂરા;	
સમર્થ સૌ વાતેરે, કપરું પણ ના અધુરા.	૧
કોટી બ્રહ્માંડના નામકરે, સર્વે પાળે ને મોડે;	
જશવશ કરણી માયારે, જેને કરજોડે.	૨
ભયભક્ષણ કરનારોરે, જેને કાલ કહે છે;	
જેનો ભય માનીરે, સદાવશ થઈ રહે છે.	૩
શેષ સહસ્ર મુખ જેનાંરે, તું તેને ગુણુ બાળે;	
જેતું પદજલ શીવજીરે, સદા શીરપર રાખે.	૪
પદ્મા કરે પદ સેવારે, નેતી નિગમ પુકારે;	
બ્રહ્માની શી ગણુતીરે, ઘણા સેહેજે સંહારે.	૫
ધૈર્યદિક સુર મુની જનરે, જેને શરણુ રહે છે;	
તીર્થ સકલ જેને ચરણેરે, સદા વાસ વસે છે.	૬
સહુ જનને સુખકારીરે, નીજ જન અતિ વહાલા;	
સેવા સમર્પા લાપકરે, એક થી નંદલાલા.	૭
અચલ અખંડ અનાદીરે, હરી અંતરજામી;	
દાસ દયાને મસ્તકરે, એવા સમર્થ સ્વામી.	૮

૧૬ ૧૬ મું-એ રાગનું.

નંદકુંવરં સરખો કોઈરે, નવણુ નવ દીઠો;	
પ્રાણુચક્રી પ્રિય લાગેરે, અમૃતપે મીઠો.	૧
ત્રિભંગ લલિત નટવર છબરે, રસીયો રૂપાલો;	
કોટીક મન્મથ સુંદરરે, છબીલો છોગાલો.	૨
વાંકો છેલ અલખેલોરે, સેહેજે મોહ લાગે;	
સદા તરણુ એક રસછેરે, જેતાં દુઃખ ભાગે.	૩
ગાન કલા રસ પુરણુરે, ધણું મધુર બોલે;	
સ્વભાવ અતિધણુ સુંદરરે, કાષ્ઠનહીં જોને તોલે.	૪
અતિ ઉદાર અદલક દલરે, ચિંતામણી નાગર;	
અંતરજામી દયાળુરે, હરી કરણુસાગર.	૫

બક્તવત્સળ દીનબંધુરે, મંદાપતિત ખાવન;
નિરભય આનંદદાયકરે, સદા પ્રીત નીલાવન.
પુણ્ય કામ સંતોષીરે, એક ભાવે રીઝે;
બક્તિ કરે સહુ ભાવેરે, ચૂકે નહીં ખીજે.
રાઈ સમો ગુણ દેખેરે, મેરૂ સમ જણે;
અવગુણ સાગર સમ હોયરે, બિંદુ ના પ્રમાણે.
એને તજી અન્ય બજશેરે, કેવલ નિરભાગી;
દયો કહે એ પરશ્વહથુરે, મુજને કહે લાગી.

પદ ૧૭ મું-રાગ દેવગાંધાર.

મૂરખ તને કૃષ્ણ કહેતાં તું જેસે નાહું;
મિથ્યા લવરી કરે મનમાની, નહિ તેતું કામ ઠેકાણુંરે. મૂરખ૦ ૧
દામનુ કામ નહિ, નહિ પરિશ્રમ, ગાતાં ગોવિંદગુણ ગાહું;
કિંચિત્ શ્રમ ને લાભ ધણેરે, નહિ કોઈ એક સમાણુંરે. મૂરખ૦ ૨
ખાતો ના હોય તો નખણો કહુ, તારે જોઇએ બસેરતું બાહું;
અલ્યા હરિ વદતાં તુંને આજસ આવે, ભવ ભટકણુ નિશ વા'હુંરે. મૂરખ૦ ૩
કો દહાડે તુંને કોડ થયું ના જો, હું કૃષ્ણ કીર્તન મુખ આહું;
સારે તુંમા ને પશુમાં અંતરશાનો, અલ્યા તું તે પશુ પૂછ ચોહુંરે. મૂરખ૦ ૪
પ્રભુ સ્મરણુ વિના ભવ ના તરાવ તે, હું નિશ્ચે કરીને રે જાહું;
જન દયો કહે હરિ બજ મન મારા, ફરી ન મળે આ ટાહુંરે. મૂરખ૦ ૫

પદ ૧૮ મું-રાગ સોરઠ ધુધટડાની દેશી.

મન તે મોહનથી શે નન મોહ;
તેને કાજ શીદ ચિત પ્રોય; મન તે૦ ૧
જગમનમોહન મદન છે, મદનમનોહર કૃષ્ણ;
તે સગે મન મો'શ તો, પૂરણ થયો સહુ તૃષ્ણ. મન તે૦ ૨
દ્રવ્ય જોઈ સત્કો દ્રવે, તે દ્રવ્ય જોઈનો અશ,
તે કમળા મોહિત થઈ, સહુ મોહન અવતમ મન તે૦ ૩
નારી નરચિત ચોર છે, નર નારીચિત ચોર;
તે બંધેતું મન હરે, નટવર નંદકિશોર. મન તે૦ ૪
જોતે કશી ન કામના, એવા જોગી જન;
તે મોહિત જોમાં થયા, સોધ્યુ તન મન ધન. મન તે૦ ૫

જેની રચના જોઇને, મોહ પામે સહુ જન;
કરતામાં કમી શી રહે, દયા વિચારે મન. મન તેં

પદ ૧૯ મું-રાગ ખીલાવર.

કાણુ જનમ્યું એવું જન્મમાં, જેને માયા ન વળગી;
કૃપા કરી કૃષ્ણે તારીઆ તેથી, કાપી છે અળગી. કાણુ ૦ ટેક. ૧
નખશિખ લગી ઘણાંને ગળ્યાં, જહુ રહી લપટાઈ;
કેટલાકને લપટી ખસે ખરી, પાછી બેટે ધાઈ. કાણુ ૦ ૨
કેટલાકને ડરપાવે દૂરથી, કાંઈને ઢોળા પાડે;
કાંઈ હડશેલે હાળવી રહી, કાંઈને કર અડકડે. કાણુ ૦ ૩
કાંઈ પૂરણ, કાંઈ પોણામાં, કાંઈ અરધા, કાંઈ પામાં;
કપહું આનો, કપહું અંશ, પણ નહિ કોઈ વણ પરશામાં. કાણુ ૦ ૪
ચિત્ત હરિમાં ના દે લાગવા, લાગ્યું હોય તો છોડાવે;
કમેશ નિરંતર કાળજે, અવિદ્યા એજ દલાવે. કાણુ ૦ ૫
હું તું મારું તારું જ્યાં રહ્યું, ત્યાં સગલ લેજો માયા;
તે તો નથી એક કૃષ્ણમાં, ખીજા જ્યાં કૃષ્ણદાયા. કાણુ ૦ ૬
મોહ પ્રપંચ તો સામટો છૂટી, હરિમાં તે લાગે;
આશા ત્રાસ સહુથી મટે, જ્યારે પ્રભુ બળ જાગે. કાણુ ૦ ૭
દયા પ્રભુ નિજ બળ ઘખવે, જ્યાં સિદ્ધારસ સળગી;
તે તો શ્રી વલ્લભદાસને, ખીજા સહુ કૃતિ નળગી. કાણુ ૦ ૮

પદ ૨૦ મું-રાગ કાફી.

હરિનામયકી, સહુજ સઘ કલ્યાણ દેવી જન ભાવે;
લગ કહિન વિના, પ્રાકૃત જનને અસપે શ્રદ્ધા નાવે. હરિ ૦ ટેક. ૧
કૃપ ખેદે દુષ્ટ જાનહવી તીરે, ઉપજે ન ભાવ ગંગાનીરે;
માંઝાર ઉદર ન ભરાય ખીરે, હરિનામયકી. ૨
ઉંટ અતિ પ્રીતે કાંક્રેળ ચાવે, તેને આમરૂંપણી ના ભાવે;
કાંઠે પાછી અજણે ઉદર આવે, હરિનામયકી. ૩
બાલી વંશતુ અભાગી ન ભોગ પડે, પાકે દ્રાક્ષ કામમુખ રોગ નડે;
તેનું ઉદર ભરાય લીંબોળીવડે, હરિનામયકી. ૪
સાગર મજા સરિતામાં ન ઠરે, વિખનો કીટ સાકર માંહે મરે;
મિસરી જેમ ખંરના પ્રાણુ હરે, હરિનામયકી ૦ ૫

જવરવાળાને ધૂત વિરા જોવું, મક્ષિકા તૈવ જાણો તેવું;
 બેઉ દીપક જ્વન જોઈ લેવું, હરિનામયકી ૧
 આસુરી ન રમે હરિની ભક્તિ, / હુદ દેવ બજે કર્મસંકિત;
 યાની સુનિ યોગી અસુરની ભક્તિ, હરિનામયકી ૩
 દૂળ શ્રેષ્ઠ નામ હરિ શ્રમ ન કર્યો, શ્રુતિવશ નિશ્ચય હરિદાસ વશ્યો;
 વણ કઠિણુ વિમુખનો ભાવ ખશ્યો, હરિનામયકી ૮
 કલિમાં કોઈ નામ વિના ન તર્યું, કપમ જે ઉર અચળ અવિદ્યા ભર્યું;
 તેવાનું પણ નામથી કાર્ય સર્યું, હરિનામયકી ૯
 સર્વ દાસ વળી કૃતિ પાપ કરે, તદપિ જો નામ મુખ ના વિસરે;
 હરિ પરમપદ તે જન કરે; હરિનામયકી ૧૦
 સહજે અતિ દૂળ હરિનામ વિષે, સુણી દૈવીજનનું દહ્ય હિસે;
 આસુર જન કેવળ કથન દીસે, હરિનામયકી ૧૧
 બગલા મુક્તાદૂળ યોગ્ય નથી, મરે મચ્છ માટે નિસિ દિવસ મથી;
 ધની બીજ તદપિ પ્રીતી પીતળ યકી, હરિનામયકી ૧૨
 ધૂત છતે તૈલ તેલી ખાયે, કૃષિવલ કમોદ રમિ ના જાયે;
 ત્યમ વિમુખ ન હરિ કીર્તન ગાયે, હરિનામયકી ૧૩
 સિદ્ધાંત કહ્યાનું ઝોજ હર્યું, નામે દૈવીજનનું કાર્ય સર્યું;
 દયાનું મન કૃષ્ણ કૃપાથી હર્યું, હરિનામયકી ૧૪

પદ ૨૧ મું-રાગ કાલીંગટો.

શ્રીહરિ બજો કોટિ કલ્પના કાઠી, વળગી રહેશે કર્મની કૂટય એ તો કાઠી;
 નિજ બજો કોઈ શક્યું ન મૂળ વાઠી, શ્રીહરિ બજો. ૧
 દુઃખ સુખ નિર્મયું જે નંદકુમારે, તે ઘટયું વધ્યું કોષ્ઠયકી કહો ક્યારે;
 શોક હરખ શીદ ધરોછો તેના ત્યારે, શ્રીહરિ બજો. ૨
 દુઃખ સુખ જનમ મરણની જોડી, નિશ્ચિન સંખ્યા કોણ શકે ત્રોડી;
 છૂટે ત્યારે, કૃષ્ણ કૃપાળ નાખે છોડી, શ્રીહરિ બજો. ૩
 દેહવડે કર્મ, કર્મે દેહ આવે, કારણ હતું પેહલું તે કોષ્ઠના ખતાવે;
 એ ગુંચવણી ધમ્મ જોપાળની સમાવે, શ્રીહરિ બજો. ૪
 સંચિત ને ક્રિયાણ પ્રારબ્ધ બહુ વિવાદી, જોલો પંડિત કોણ ઠરાવ્યું એમાં આદિ;
 ધમ્મ વિના શું કહિયે ઝંઘડો એ અનાદિ, શ્રીહરિ બજો. ૫

કેટલા કમં સુખ દુઃખ કહ્યો કેટલા બાણે, મન સ્વભાવે ક્યેશાનંદ કેટલા પ્રમાણે;
 મૂળ . સર્વનું હરિ ઇચ્છા માનું સંત શણે, શ્રીહરિ બળે. ૬
 દુઃખનું સુખ ને સુખનું દુઃખ કૃષ્ણ કરે તો થાયે, તે કરવા પણ સમર્થ જોનો
 નહિ ઉપાયે; પણ નિજ જનનું અહિત બને ના મનસાગે, શ્રીહરિ બળે. ૭
 આકળ ગતિ છે અઠપટ્ટી ઇશ્વરની એવી, ગોઠાથી ગોઠાની ના પોંગી ગતિ તેવી;
 રાણે લગ રહે દયા પ્રીતમને સેવી, શ્રીહરિ બળે. ૮

પદ ૨૨ સું.

હે સ્વતંત્ર શ્રીજી લગ કરો જ્યમ બાવે, ઇશ્વર પ્રભે જોર ના કોઈનું કાયે;
 શર્ણુ પડ્યા તેને પણ માયા અકળાવે, હે સ્વતંત્ર. ૧
 નેરતું કોઈનું નાથ કરો ના વેદ ગાયે, જીવ અશક્યે નિજ બળે કરું નવ થાયે;
 કહો તદા જીવ દુઃખ ભુકતે છે કીએ ન્યાયે, હે સ્વતંત્ર. ૨
 શ્રુતિ સ્મૃતિ સંત સર્વ એમ ગાયે, હરિ સમરતાં સદા સકળ દુઃખ બાધે;
 સાય ખંડે પણ દુષ્ટે કરું ના દેખાયે, હે સ્વતંત્ર. ૩
 હરિગ્રુણ ગાતાં કુબુદ્ધિ રહે નહિ તામે, ગાતાં ધરડા થયા મોંવાયા કામે દામે;
 કહેતાં કંઈ નથી શવતું એણે દામે, હે સ્વતંત્ર. ૪
 રામ રટતાં દેહતજ્યોદશરથ હજી સ્વર્ગે, શુકેગિય નામાબાસે ગણિકા ગર્ધ અપવર્ગે;
 રામ જપતાં છૂટયું કપાલ નહીં બર્ગે, હે સ્વતંત્ર. ૫
 એક ભારે નામે હું સરખો નર થાયે, નિલ નિરંતર નામ તમારાં ધણાં ગાયે;
 શું કહીએ આધિ વ્યધિ વિધે તે પીડાએ, હે સ્વતંત્ર. ૬
 કૃપા કરોછો કપહું એક બ્રહ્માદિકથી જાતી, તદપિ તેને સંતાપે માયા મનમાં બાતી;
 કાળજ દાટયું કયાં લગાડે નિશા સાજી, હે સ્વતંત્ર. ૭
 તમારો છું એકજ વાર કહે કોઈ, શ્રીકૃષ્ણ તેને આપો અભય બિરદ બોધ;
 તે પણ અધુના નથી દેખાતું રહીએ રોધ, હે સ્વતંત્ર. ૮
 સ્વદય ધર્મ પણ મારો મો'બયથી રાખે સાચું, શ્રીમુખ જોડ્યા આપ કહેવાય
 કમમ કાચું; સભય સદા આપ કૃતિમાં જઈપિ નાચું, હે સ્વતંત્ર. ૯
 પાપે નામ નાસે ના, નામે પાપ નાસે, કૃષ્ણ કહું છું શી પેરે પાપ હૃદયમાં વાસે;
 શાથી મળતા છે નીત કમમ દોષ મારા બાસે, હે સ્વતંત્ર. ૧૦
 સુણે બણે વા ગાય આદરે હરિ વખાણે, વિશ્વદ્રોહી પાવન યાય તેજ રાણે;
 સમર્થ તદપિ સાધુના શાથી કોણુ બાણે, હે સ્વતંત્ર. ૧૧

વેદદિકના વચન સકળ સલ કાવે, પશુ ત્યારે જ્યારે તમારા મનમાં આવે;
કરો આહો તે સર્વેશ્વર શંકા કોની લાવે, હે સ્વતંત્ર. ૧૨
શરણાગતનું સાધન સાધુપણું ન જોવું, નિજ બળથી નિજ જન જાણી દુઃખ
અધ જોવું; દયા પ્રીતમણ નહિ શોભે જોવું માફે રોવું, હે સ્વતંત્ર. ૧૪

પદ ૨૩ મું—રાગ લલીત.

હરિ સંબંધવડે, અતિ અધમ વસ્તુ અતિ ઉત્તમ થાય;
કાંઈ કહી દાખું; સાંભળજો સજ્જન મન સંદેહ જાય. ટેક. ૧
ઉપત્તિ અધમતા સરવ ગઈ, અગ્નિસુત સહુ હરિભીઓ યઈ;
રમી રાસ કૃષ્ણ સંગ કૃષ્ણમયી, હરિ સંબંધવડે. ૨
નથી સંસ્કાર સાધન બાળો, હરિ શરણ ગયો મહાદુઃખવાળો;
મળભાસ તે પુરૂષોત્તમ જ્યાં, હરિ સંબંધવડે. ૩
મધુદૈત્યસ્થળ મધુવન થયું, તે વ્રજવજ અડી તેનું પાપ ગયું;
ધ્યાન રૂપ શિવ સરખાને બયું, હરિ સંબંધવડે. ૪
જુઓ કુશાસુર રથળ દ્વારાવતી, જ્યાં આસ્થિ ચક્ર તે પૂજ્યે ગતિ;
એ બળ સહુ સંબંધ લક્ષ્મીપતિ, હરિ સંબંધવડે. ૫
મળે ગંગા અધમ જળ થાયે ગંગા, ક્ષત્રી રૂધિર તીર્થ રામપદ સંગા;
વાયસ વિટાપી રથળ અતિ ગંગા, હરિ સંબંધવડે. ૬
શુચિ નામ અસુર અરિ અંતે મળે, પૂજ્યો વાલ્મિકિ પાંડવે ભક્તિ બળે;
મળ મૂન પવિત્ર ગૌ ઉદર બળે, હરિ સંબંધવડે. ૭
હરિ નામાબ્યાસ પુશ્પલી તરી, ભક્ત સંબંધ એકોત્તરશત ઉધરી;
ગીધ બ્યાધ ત્યાં દર્શને હરિ, હરિ સંબંધવડે. ૮
સદ્ સંબંધ બળ સહુથી મોટું, જેથી અતિ ઉત્તમ હોય અતિ ખોટું;
દયા. સહુ સાધન એથી છોટું, હરિ સંબંધવડે. ૯

પદ ૨૪ મું.

શ્રી ગિરિવરધારી, તમારી અકળ ગતિ અલબેલા;
મતિ મતિપતિ હારી, જેના ચતુર સરવ છે ચેલા. ટેક. ૧
ત્રણ આવરણ બેઠી, જળ શીફળમાં ક્યાં ચક્રી આવે;
મહા પંડિતની મેઘા યાદી, પરને સું સમજાવે. શ્રીગિરિવં ૨
ગજ કપિત્થ બક્ષી ત્યાં, તે વાત હૃદયમાં બેઠી;
છાંદ અદગ્ધ ગર્ભ ભસ્મ, કો'આગ્ય ક્યાંમાં ઘઈ પેઠી. 'શ્રીગિરિવં ૩

દાર નથી કાઢીટ, કાટ* જીવે છે તે શ્રી રીતે;
 કાઢના સમજ્યામાં નાવે, પ્રજા તેને પોખે પ્રીતે. શ્રીગિરિવ૦ ૪
 સકરખોર ખગ સાકર જીવન, સાગર મધ્યે રહેછે;
 વિચારતાં સંજવે ન ત્યાં પણ, નિત્યે અદાર લહેછે. શ્રીગિરિવ૦ ૫
 સર્પ કંચુકી ચાર ચોકડી, બની ચિતારે નાવે;
 સદજે એવી કથમ યાય સહુને, અચરજ ઉપજાવે. શ્રીગિરિવ૦ ૬
 વિવિધ વર્ણનાં પુષ્પ પીછ મયૂરનાં, મનોહર બાસે;
 સુંદર સદન સુધરીનું જોઈ, સુધડ મતિ મદ નાસે. શ્રીગિરિવ૦ ૭
 મોંછા અક્ષર પાધ પ્રકૃતી, સાદારિક સહુ ન્યાઈ;
 સરખું છે કથમ જણાયજ નૂરું, સહે નહિ વિચાર્યું. શ્રીગિરિવ૦ ૮
 બંદક રંજક બડક બડકો, અરણ્ય ગોળી અરિ પાતા;
 પાવક પલકમાં સહુ એક સંગે, અજળ જંત્ર વિખ્યાતા. શ્રીગિરિવ૦ ૯
 કમળનાળ જળ સંગે, વાધે અંધું યોડી વારે;
 ગુમ નથી એ પ્રકટ વાત છે, કીતક વડું વિચારે. શ્રીગિરિવ૦ ૧૦
 તુષાર બાળે નાગવેલી બળે, પત્ર પલેચું શત કોશે;
 કૂર્મ કરે સમરણ રહી દૂરે, પુષ્પ બાળ વણ પોચે. શ્રીગિરિવ૦ ૧૧
 સાધુ દુષ્ટ સુત દુષ્ટ સાધુ સુત, ઉચ્ચેન પ્રલ્હાદા;
 મણિ સર્પથી, દીપથી કનજસ, માદા નર નર માદા. શ્રીગિરિવ૦ ૧૨
 કૌતુક રૂપ કૃષ્ણ લીલા સહુ, કહેતાં પાર ન આવે;
 દયો કહે ગાતાં અધ નાસે, ઉર આનંદ ઉપજાવે. શ્રીગિરિવ૦ ૧૩

પદ ૨૫ મું-રાગ કાફી.

પૂલ્યો શું કરે છે રે, ભૂલ્યો ભવ કૂપમાં પડ્યો;
 મનુષ્ય દેહ રૂપી રે, જોયો મણિ હાથે ચલ્યો. પૂલ્યો ૦ ૧
 કાલો યધને દુનિયામાં ફર્યો તું, તેણે સર્વું શું તારૂં કાજ;
 શે નવ જાણે જાતું પલકમાં, ત્યાંહાં કથમ કરી રહેશે લાજ;
 કાપણ તારૂં ત્યારે રે, જ્યારે ના જમ હાથ ચલ્યો. પૂલ્યો ૦ ૨
 વરણાગીમાં વાટજ ઉડી, જ્યારે નર્ક નિવાસ કર્યો;
 મિથ્યા જનુની ભારે મારી, અલ્યા જન્મ ધર્યોના ધર્યો,
 માટે જોની જાગી રે, અવસર આવી અડ્યો. પૂલ્યો ૦ ૩

શું રે થયું સંપત ધણી મળે, શું થયું મોટે ધરહાર;
 નિશ્ચિંત થઇને હરિને ન બળ્યા, તારો ધિક્ક પડ્યો અવતાર;
 ધિક્ક તારું જીવ્યુ દૈવે રે, તને શાને ધડ્યો. પૂલ્યો ૦ ૩
 સમજ મન, માન મારી શીખામણ, મમતા મુકી પરી;
 કર સમરણ પુરુષોત્તમ બ્રહ્મ, રટ રાધે કૃષ્ણ હરિ;
 ત્યારે દયો જાણે રે, સર્વથી સરસ તું નિવડ્યો. પૂલ્યો ૦ ૪

પદ ૨૬ મું.

સાચું તો સમપણ રે, સમજ મન સ્વામતણું;
 બાકી સહુ જૂઠું રે, કશું નથી કામ તણું. સાચું ૦ ૮૬.
 માત તાત મુત બ્રાતને ભગિની, શ્યામા સહોદર સોય;
 કુળ કુટુંબ સખા ગોત્રને રાતિ, તારું છે નહિ કોય,
 સગું છે એ તો સર્વે રે સુખ ને દામ તણું. સાચું ૦ ૧
 જનુની જનક એવાં કર્યાં તેટલાં, ધરી જેટલી દેહ;
 સેણા દેણીનો સંબંધ છૂટ્યો, ત્યારે મુકીને આવ્યો તેહ,
 કોઇએ ના બતાવ્યું રે, ઠેકાણું વિશ્રામતણું. સાચું ૦ ૨
 જેની આ હરિ વિના હેત કરીને, કોણ આપે મનુષ્ય અવતાર;
 પશુ પંખી ફેડીને આપ્યો, ભજનતણો અધિકાર,
 ભજે તેને આપે રે, પદ નિજ ધામતણું. સાચું ૦ ૩
 અણ આસક્તિ કમહું નવ રાખીશ, માયા મનથી છોડ;
 નિશ્ચિંત થઇ સહુ શોક તણને, પ્રીતિ પ્રભુશુ જોડ,
 દયા દિન રજની રે, રટણ કર રામતણું. સાચું ૦ ૪

પદ ૨૭ મું.

શ્રીવલ્લભ બલ્લો હાથ, તેનો મુને બારે બસસો;
 મેળ્યો મુને તાદશી સાથ, તેનો મુને બારે બસસો. તેનો ૦ ૧
 પ્રમેયબળવડે પોતાનો કરી, સાંખ્યો ગોવર્ધન નાથ;
 સાધન હીન પીન સહુ પાપે, તદ્વિચરણ રજ માથ. તેનો ૦ ૨
 ઉમથ લોક થઇ ચૂરણ ચિંતા, બળિયું બરદ શ્રુતિ ગાથ;
 ખેતી કર્યાનો ખપ ન રહ્યો મને, સિદ્ધ સહજ ગયો ભાથ. તેનો ૦ ૩
 જનની જનકમાં હાવાં જવું નથી, હરિપદ વસતુ બાથ;
 મહાપ્રભુ જોડ્યા રાગ ગયો ભવ, વણુ ગોળી વણુ ક્વાથ. તેનો ૦ ૪

અનાયાસ મુને પાર પમાજો, દુસ્તર બવનિધિ પાથ;
દયા પ્રિતમ શ્રીશ્રી શ્રીમુખ નિજનો, કલો ભરી રેતિ આથ. તેનો ૫

૫૬ ૨૮ મું.

સાચી તે સેવા તે સેવા, મન માની હરિ દેવા. ટેક. ૧
નિકટ વાસી જ્ય વિજ્ય પાર્વદ, અસુર કર્પા શુચિ એવા;
દોષ માની શુશુ સુરપતિને કરી, આધ્યા સેવા દેવા. સાચી ૨
નારાયણ છળવા સ્મરસૈન્ય, એથી અવર ખળ કેવા;
તેને ઉલટી ઉર્વશી આપી, ટેહેલ ગણી તતખેવા. સાચી ૩
ગોવિંદાસ ભલાની સેવા, અતુલ ન ઉપમા દેવા;
ત્યા ખીજ્યા, રીજ્યા ભાજીયા, ગાધવ કો કો એવા. સાચી ૪
ભરત દુઃસંગી કર્પો રુ કરીએ, કો બલિ કક્ષા એવા;
શિશુ હત્યારી વિપદ પાડી શુશુ, માન્યા નિજ જન જેવા. સાચી ૫
તેજ ભલું જે ગમિયું ગોવિંદ, પ્રમાયુ હડી જડ હેવા;
દયા પ્રિતમ કેહ ગતિ અકળ અટપટિ, કોઈ ન સમર્થ લેવા. સાચી ૬

૫૬ ૨૯ મું-રાગ કેઠારૌ.

શ્રીવલ્લભ શ્રીવલ્લભ શ્રીવલ્લભ શ્રીવલ્લભજ, રટણ રતિસહ રજની દિવસ જેને;
પુષ્ટિપથ સકળ સિદ્ધાંત વણુ શ્રમ સદા, વાસ પૂરી રહે હૃદય તેને. શ્રી. ૧
સહજ સેવા સિદ્ધ માનસી મુખ્ય ફળ, પ્રેમ આસક્તિસહ વ્યસન ભક્તિ;
સતત નિરોધ મન નંદનંદન વિષે, શ્રીગુરુ દ્વયશ્રવ ભવ વિરક્તિ. શ્રી. ૨
સ્વામ સ્વામા સુધા રૂપ રંજિત ગતિ, પ્રજપતિ હોય વશ વણુ પ્રપાસે;
હેતુ કરણા કૃણુ દૈન્ય દાસત્વ દહ, ઉચિત વસ્તુ અખિલ સહજ પાસે. શ્રી. ૩
વાસ વિશ્વાસ ઉર શરણુ બળ શુદ્ધ મુખ, મંત્રગુણુ ગાન મતિ શુદ્ધ ધર્મે;
પાપ સંતાપ પ્રતિબંધ પ્રલે સકળ, જામ નહિ ધી કદાપિ કુકર્મે. શ્રી. ૪
લુબ્ધ સત્સગ મન મોહ દંપતી અતિ, ગમતિ ગોવિંદ કૃતિ સદા લાસે;
નિર્ભયાનંદ નિજ હૃદય સર નિરંતર, પ્રસીદ પ્રીતમ દયા મન હુલાસે. શ્રી. ૫

૫૬ ૩૦ મું.

પ્રકટ મળે સુખ યાવ, શ્રીગિરિધર પ્રગટ મળે સુખ યાવ;

અંતરયામી અખિલમાં છે, તેથી કહો કોનું દુઃખ જામ. શ્રીગિરિધર. ૧

તૈલ વિના સ્કુટ તિલ પુરથી, દીપક કપમ પ્રગટાય;
 પ્રકટ પાવક વિના કાષ્ઠને બેટે, શી પેરે શીત શમાય. શ્રીગિરિધર. ૨
 પૃથ્વી ચાટચે તૃષા ટળે નહિ, અંતર જળ શ્રુતિ ગાય;
 દીવાશળી પાપાણુ સ્પર્શથી, કો કહે જવાળા જણાય. શ્રીગિરિધર. ૩
 સુરભિ પેટમાં પય તેમાં મૃત, તેથી પુષ્ટિ ન પામે ગાય;
 દોહી મથી માંખણુ તાબ્યે, સાંપે બહાણુ સુખદાય. શ્રીગિરિધર. ૪
 બ્યાપકથી વાતો નવ થાય, તે વિના જીવ અકળાય;
 રસિયા જન મનરંજન નટવરં, દયા પ્રીતમ મનરાય. શ્રીગિરિધર. ૫

પદ ૩૧ મું.

સુણો સહુ હરિજન, અન્ન વસન ચિંતા રખે દ્વંદ્વા રાખો;
 નિશદિન નિશ્ચિંત, યજ્ઞ સેવા શ્રીકૃષ્ણ નામ નિત્ય ભાખો. ટેક. ૧
 વિશ્વંભર શ્રીપતિ ખરદ સદા, જગ પોપણુ જેને જ્યમ જદાતદા;
 તે નિજ જન નહિ બૂલેજ કદા, સુણો સહુ ૨
 વણ ઉદમ અજગર અહાર મજે, નિત્ય સાકર સકરખોર ગજે;
 તદપિ મન સંદેહ રો ન ટળે, સુણો સહુ ૩
 ગિરિશિખર વૃક્ષ જે સદા હયાં, હરિ વિષ્ણુ ત્યાં સિચન કોણે કયાં;
 સૂકે વાડીવિટપ જન પોખ્યા કયાં, સુણો સહુ ૪
 જે સમય ન ઉતરતું અજાત્રીવા, ત્યારે ઉદય કર્યું રતનપય પીવા;
 આજ મુગ્ધપણે બેઠો બીવા, સુણો સહુ ૫
 પ્રારબ્ધે આમંત્રણુ લીધું, જીવિત લગી નિજ નિજનું લીધું;
 એમ સમજી બનન જોઇએ કીધું, સુણો સહુ ૬
 પે'લી ચુગણી રચી પછી ચુંચુ કરી, ધર્યું નામ સત્ય ભવભરણુ હરિ;
 બળ વણ પણુ બેસે શીદ ધરી, સુણો સહુ ૭
 મુખમેરી અજબગુલ રટણુ કરે, પૂંછે પાણી પીએ ને પગે ચારોચરે;
 જુક્તિ કરી હરિ, હરિજન દુઃખ હરે, સુણો સહુ ૮
 પીએ રવાતિ જળ ચાતક વિશ્વાસે, બગવંત બરોસાથી પાસે;
 વણ પ્રતીતિ બર્ચું રહે ઉર ત્રાસે, સુણો સહુ ૯
 પડી સુદૃઢ પ્રતીતિ દયાપ્રીતમ તણી, જાણેસર્વ સાધન આબ્યાં તેથી બણી;
 તેને જાણે સંત સહુ સુકૃતમણિ, સુણો સહુ ૧૦

પદ ૩૨ મું.

- શીદ કરે સોચના રે, છે શીર શ્રીલ સરખા સ્વામી;
મહાકૃપાળ જનવત્સલ સગર્ય, ઈશ્વર અંતરયામી. શીદ. ૧
- આત્માદિક સહુ કૃષ્ણ સમખ્યું, કહે જૂઠું કે સાચું;
સાચું તો તારે શી ચિન્તા, જો ચિન્તા તો કાચું. શીદ. ૨
- જે યજ્ઞ કર્મ શુભાશુભ ઉપજે, તે મતિ હરિને અર્પી;
પછી તેની કૃતિ તારી શાની, શીદ મરે છે ડર્પી. શીદ. ૩
- અશ્વ ચઢીને ખાંધે ખડિયો, કે શા માટે વહે છે;
વાહનને શો વિરામ તેથી, મુર્ખપણે દુઃખ સહે છે. શીદ. ૪
- તદા કહીશ તું કુકૃતિ હરિ, કરાવી કયમ કેવાયે;
તે સાચું પણ દુજ કૃતિ કહેતાં, સહુ કર્તાપદ જાયે. શીદ. ૫
- જાણી જુગુપ્સિત સજ્જન ન કરે, અશક્યતા એ થાયે;
જાણી જોઈ અનુચિત આરંભે, તો પછી શીદ પસ્તાયે. શીદ. ૬
- પછી પાપ કરે : પસ્તાપ ન, તે તો કહીએ પાપી;
અથવા નારદાદિ પણ નિર્ભય, નિશ્ચય હરિ મતિ આપી. શીદ. ૭
- તદા કહીશ એટલા ઉપર મેં, કર્યું ભાસે શા સાફ;
તે પણ ઇચ્છા સમજ હરિ, તારું સહુ કરશે વાફ. શીદ. ૮
- અકળ અટપટી ઇશ્વર ઇચ્છા, હારદ નવ સમજાયે;
સહુ કરવા સમરથ શ્રીલ પણ, નિજજન અમલ ન થાયે. શીદ. ૯
- કદી વ્યવહાર વાણી મોટાની, ચિંતા સરખું ભાસે;
પણ સૂક્ષ્મ સમજણ છે માટે, અંતરથી નવ માસે. શીદ. ૧૦
- સ્મરણ સમર્પણ ન રહે નિરંતર, માટે ઉપજે ચિંતા;
જો રહે તો હુંપદ હારે સહુ, કૃતિ ભાસે ભગવંતા. શીદ. ૧૧
- ચિંતા કોઈ વાતની પણ કરવી, ન શ્રીમદ્દાપ્રભુ બાખ્યું;
દયાપ્રીતમ પુષ્ટિજન, સંબંધમાત્રે નિજ જળ દાખ્યું. શીદ. ૧૨

પદ ૩૩ મું.

- શીદ કરે ચિત્ત ચિંતા, છે શિર ભગવંતા રે ભગવંતા. ૨૩.
- કહીશ સર્વને શિર છે તે તો, સહુ કયમ મરે હયાટે;
પણ દુને આત્મ સાત કાપો છે, તું અધિકો તે માટે. છે શિર ૧

કહીશ બળન સમરણ હીણા, હું છું સહુ પાતિક રાસિ;
 પણ કહ્યું કૃષ્ણે, સહુ મુજ ઇચ્છા, તું શીદ ધરે ઉદયથી. છે શિર૦ ૨
 લાગવાન નહિ દેહ કલો, પ્રતિબંધ તુને, તું મારે;
 કરે દોષ તું તદપિ ન માનું, હરિ બોલ્યા હું તારો. છે શિર૦ ૩
 જ્યમ અરણ્યને તિમિર ત્રાસ નહિ, સદા સૂર્યને શરણે;
 ત્યમ તુને પણ બધ નહિ કોઈનો, નિજ કીધો ગિરિધરણે. છે શિર૦ ૪
 હીલા પૂરણ નિલ અમારી, હરિ બોલ્યા તજ સંધે;
 પ્રગટ પદંતર પ્રસાદ પ્રાપ્તિ, ફળ સમાન જ્યમ બંધે. છે શિર૦ ૫
 મુજ પાસે રહેવું છે હાવાં, ચરમ જનમ છે તારો;
 શ્રીજી બોલ્યા તુજ દ્વેષા સ્ફુટ, સદા નિવાસ અમારો. છે શિર૦ ૬
 કોષતું માહું હરિ ન કરે તો, નિજનો કહી ક્યમ કરશે;
 કૃતિ કરાવવી જે વિધિ કેશવ, તેવી મતિ ઉર ધરશે. છે શિર૦ ૭
 સૂચક સત્યનું સ્વમ વચન વિષ્ણુ, તુર્ત ન બાસે સાચું;
 આગળ આર્ભત્રણ પછી બોજન, સમર્થનું ન કહી કાચું. છે શિર૦ ૮
 સાક્ષાત તુને પ્રાણ પોતાનો, મહાપ્રણુ શ્રીમુખ ભાખ્યો;
 સ્વમ સાય અંત્ય જનમ હરિ, રક્ષણ સંદેહ નવ રાખ્યો. છે શિર૦ ૯
 શ્રીગુરુ બોલ્યા શ્રીજી સેવા, અમો કરી તે તારી;
 પ્રસન્ન યદ્ય ઈત્યાદિક વર, દીધા થીકર શિર ધારી. છે શિર૦ ૧૦
 નહિ તજીએ કર અલો કદાપિ, ઉભય લોકમાં તારો;
 કથી ન ચિંતા તારે કરવી, થશે વિચાર અમારો. છે શિર૦ ૧૧
 સહુ સુખ આપું સહુ દુઃખ કાપું, સઘળી કરણા કીધી;
 શ્રીમહાપ્રણુ પોતાનો કહી, સહુ દુર્લભ વસ્તુ દીધી. છે શિર૦ ૧૨
 અદ્વેય દાન શ્રીજીએ પાઠ્યું, તે સહુ પ્રગટ ન કહેવું;
 સત્ય સંકલ્પ નથી ડગવાના, વ્યર્થ દ્વેષ શું દહેવું. છે શિર૦ ૧૩
 અચળ કૃપા હરિ ઇંદ્રની ઉપર, નિઃસાધન અપરાધી;
 તું સદોષ પણ ત્યમ તુને કરણા, હરિ ઇચ્છા જળ લાધી. છે શિર૦ ૧૪
 સર્વ દોષની માતા ચિંતા, કાઢ્ય દ્વેષથી દૂરી,
 મલિન દ્વેષમાં હરિ ન વિરાજે, વૃથા મરે શીદ ઝૂરી. છે શિર૦ ૧૫
 દેવ્ય ઉપજવા તુરત સર્વ સમ, રાખ્યો છે નિજ જાણી;
 દયા પ્રીતમ કયમો નહિ મૂકે, નિજ કહી સાલો પાણી. છે શિર૦ ૧૬

પદ ૩૪ મું-રાધાઅષ્ટોતરશતનામ-છંદ દુવૈયા.

જ્યમ શ્રીરાધા રાધિકા, શ્રીવૃષભાનુનંદિની શ્યામ;
 કીર્તિકન્યા કમળાક્ષિ, પરમાનંદ સુખધામ.

પુણ્યા શ્રીવૃંદાવનેશ્વરી, મન્નેશ્વરી શ્રેયકરણી;	
હરિમોહિની પ્રગલ્ભા ચતુરા, શ્રીગિરિધર મનહરિણી.	૨
કામિની સ્વામિની કૃપાસાગરી, નાગરી નવલકિશોરી;	
માધવી મધુરા લલિતા લલના, લાડલી સુભગા ગૌરી.	૩
શ્રીકૃષ્ણાકર્પણી દેવી, રસિકા વિહારિણી કાંતા;	
શ્રીદ્વીપીશ્વરહૃદયનિવાસિની, આનંદરૂપિણી શાંતા.	૪
શ્રીવૃંદાવનચંદ્રબૂપિતા, કનકપ્રભા છતચંદ્રા;	
છતસિંહા છતમૃગા, છતપિકા, સર્વેશ્વરી મહંદ્રા.	૫
મોદવતી આમોદની કુમારિકા, અતિચાર સ્વરૂપા;	
દિવ્યાંબર કનકમુકતામણિ, વિભૂષિતા સુઅનુપા.	૬
કુંજપ્રિયા શ્રીકૃષ્ણવલ્લભા, કુંજરૂપા દુતિસમ્પા;	
કુંજનાયિકા છતરંભા, છતશુકર્મિણી છતપદ્મા.	૭
ચંદ્રા શિવા ભગવતી, કુસુદા પ્રિયા સુંદરી વાગા;	
શ્રી કૃષ્ણવેલું સંગીતા, સુરલીહારિણી રામા.	૮
ભક્તવત્સલા ભક્તિસ્વરૂપા, નિવાસિની વનવૃંદા;	
કૃષ્ણાત્મા શ્રીકૃષ્ણસ્વરૂપા, શુભા અળ આનંદા.	૯
પતિતપાવની અધમોદરણી, ભવભયહરણી અગમ્યા;	
પટરાણી ઠકરાણી પ્રમદા, મહારાણી અતિરમ્યા.	૧૦
નિત્યસુધુગ્ભસ્વરૂપણી કૃષ્ણા, હરિકીડા રતિ કૃષ્ણ;	
મંગળરૂપા માનવતી માનિની, પ્રિયપૂરણતૃષ્ણ.	૧૧
શ્રીગોપિંદસહચારિણી, ચપળા સુમધ્યમા અછતા;	
ભાંડીરનિવાસિની શુભા, શ્રીગોપીનાથદયીતા.	૧૨
નિગમાગમસંતતસેવ્યા, ગોપિકા મંડળીયુક્તા;	
નંદકુમારપૂજિત રાસેશ્વરી, રસસકળસંયુક્તા.	૧૩
લક્ષ્મીકાટિવિલાસિની, મદાલસા હરિકેલીધામા;	
પરમેશ્વરી અખિલેશ્વરી, હશ્વરી સર્વેશ્વરી શુભનામા.	૧૪
એ અષ્ટોત્તરશત શ્રીરાધા, નામ દામ મુખ જીને;	
શ્રદ્ધાસહ નિત્ય પાઠ કરે, તો કૃષ્ણ યાચ વશ તેને.	૧૫
જુગલકિશોર સમીપ નિરંતર, નિવાસ તે જન પામે;	
દાસ દયાના પ્રાણવલ્લભ બે, વલ્લભ યાચ કુઃખ વામે.	૧૬

પદ ૩૫ મું-યમુનાજીની સ્તુતિ.

આર્થી.

જય યમુના શ્રીયમુના, પાને દરશ કિંકર યમના;
પુનરપિ આવાગમના, નિજપદદતા નિજજળ જળશ્રમના. ૧

છંદ ભુજંગપ્રયાત.

- નમો શ્રીયમુને મહારાણી દેવી, સુરાસુર બ્રહ્મા શિવાદિક સેવી;
પ્રવાહિ યયા ધ્રુવ ધામે નિવાસી, પ્રિયા ગોપિકા કૃષ્ણુ યૈ આપ દાસી. ૨
- સરિતા સદ્ સ્વામિની શ્રેષ્ઠ ગંગે, મહાસિદ્ધિ પામી તમારા પ્રસંગે;
અહો, આત્મ અદ્ભૂત મૈ'ભા શુભાખું, સમુદ્રેથી ખિંદુ સમુ જલ્પિ દાખું. ૩
- યદ્યુ હોય જેણે પયઃપાન માતા, કદા તેહને યમ નૈ દુઃખદાતા;
કદા દુષ્ટ તોયે રવસાસુત કા'વે, વિચાર્યું યમે આતનામાં ન આવે. ૪
- કરે સ્નાન નિશ્ચે નવો દેહ થાયે, તદા યોગ્યતા સેવવા કૃષ્ણરાયે;
જગત્પાવની જાહનવી વેદવોણી, શિવે શીશ રાખી પરાપૂત જાણી. ૫
- ત્રિવિક્રમ પાદોદકી એજ હેતુ, સદાનંદ શ્રીકૃષ્ણુ તે મૂળ કેતુ;
રવિજા તમો તે તણાં પટ્ટરાણી, રાકું કેમ કીર્તિ તમારી વખાણી. ૬
- પતિ નામ છે કૃષ્ણુ, કૃષ્ણા તમારૂં, રૂપે એક વસ્તુ કરું છે ન ન્યારૂં;
રંગે રયામળાં સ્નાનથી ચેત પ્રાણી, વડું એજ આશ્ચર્ય અદ્ભૂત કા'ણી. ૭
- કૃપાસાગરી નાગરી જન્મમાતા, હરિવલ્લભા ધૃતરી બદ્રદાતા;
સદા સત્ત સિંધુ થકી નીર ન્યારૂં, બને કોણથી કર્મ અદ્ભૂત સારૂં. ૮
- નદી નવસે ને નવાણું નવાયે, સમું પુણ્ય ગંગા વરાં એક નાયે;
વિધિકલ્પ ગંગા બજે મન્ત્ર માત્રે, ફળે યુક્ત તે યમુના રમણું માત્રે. ૯
- મીનાદિ રૂપે કાલીદિ કં નિવાસી, યયા છવ જે પૂર્વ મ્હાપુણ્ય રાશિ;
ગિરા ગોમતી ગૌમતી નર્મદાજી, ભીમા ગહલકી સર્વ આદિક રાજી. ૧૦
- કુરુક્ષેત્ર કાશી ગયા પુષ્કરાદિ, વસે નિમિષારણ્ય જ્યાં બ્રહ્મવાદિ;
નદી તીર્થ ધૃત્યાદિ સંગે સમાજા, તમોમાં કરે સ્નાન પ્રયાગરાજા. ૧૧
- ધણા જન્મનાં પાપ મ્હા' ઓધ કાપે, કદા વર્ણુ કો નામ યામી અલાપે;
ધરે પાપ તે પૃથિવિ પૂત મારું, કુળેયુક્ત પાવન ત્યાં ચિત્ર રાનું. ૧૨
- કરે સ્નાન સૌ તીર્થમાં નિલ કોઈ, રૂઢ પુણ્ય તે તીર્થરાજેથી હોઈ;
રવિપર્વ કોટિક સિંધુ બજેથી, મળે તેટલું પુણ્ય કૃષ્ણા રજેથી. ૧૩

નંદી ક્ષેત્ર સૌ તીર્થ પ્રલેક સાધે, અયુતાષ્ટથી જોડું પુણ્ય લાધે;
 પરિક્રમ પંચાસ કોટિ શ્રેયી, ધ્રુવે પુણ્ય તે મધ્યુરા સાંભરેથી. ૧૪
 મધુપુર ગોકુળ વૃંદાવને વા, વસે પ્રાણી તે પ્રાણી પ્રાણેશ લેવા;
 વડું માતમ્પ સહેજે વસી માત્ર રેવું, વસી કૃષ્ણ કૃષ્ણા બન્ને તો શું કેવું. ૧૫
 તટે રાસક્રીડા સંઘ કૃષ્ણ ગોપી, લીલા લાડિલી લાલ એકાંત ઓપી;
 જ્યાં વૃક્ષ વૃક્ષે વરયા વેણુપાણિ, પત્રે પત્ર ઓણવ છે વેદવાણી. ૧૬
 અલૌકિક આનંદદાતાર માણ, દયો દાસ મારો મુખે કાની માણ;
 બણે વા સુણે રતોત્ર આ પ્રેમ આણી, કૃપાદષ્ટિ તેને દરે કૃષ્ણરાણી. ૧૭

૫૬ ઉદ્ધ મુ-કૃષ્ણઉપવીત.

પ્રથમ પ્રણમું શ્રીગુરુ ગોપીનાથને રે; સૂક્ષ્મ રીતે ગાલું જડુવર જનોઇ.
 વસુદેવ ઘેર સોહિસે ।
 પરમ પવિત્ર એ અરિતને રે; ભાવે બણજો સુણજો સર્વ કોઇ. વસુ.
 મનવાસીને લાડ લગાવીને રે; મધુપુરીમાં પધાર્યા માધવરાય. વસુ.
 કંસને ઉઘાપિ ઉઘસેન સ્થાપિયા રે; માતૃષિતા મન મોહ કલો ન જામ. વસુ.
 પ્રથમ પગરણ મંદિર માંડિયું રે; દેવકી વસુદેવે પૂરણ પ્રીતે. વસુ.
 કૃષ્ણ કુંવરને ઉપવીત આપવા રે; લાડયો કોડયો જાદવકુળની રીતે. વસુ.
 ગર્ભ સહિત દ્વાદશ વર્ષ ક્ષત્રિય કુળને રે; દ્વિજાતિસંસ્કાર કરાવ્યો હોય. વસુ.
 અષ્ટ સોળ સંવત્સર વાડવ વૈરયને રે; વેદ વિધિમાં લાખ્યું નિશ્ચે સોય. વસુ.
 જોશી તેડી મુદ્દર્ત જોવાડિયું રે; માસ દિવસ શુભ બેસાડયા ગણનાય. વસુ.
 દેશે દેશ લખાવી કંકોતરીરે; મુદ્દર્ત ઉપર આવજો સહુ સાથ. વસુ.
 નવ વરધેથી પીઠી ચોળી નાથને રે; લાડકાલાડુ સર્વ કોઇ લાવે. વસુ.
 પુષ્પ ચોસર ગજરા ગુંથી માલણુ લાવે રે; નટવર મારે નાથજી શોભાવે. વસુ.
 વાણજ વાળે નાના પ્રકારનાં રે; મંગળ ગાય માનુનીનાં વૃંદ. વસુ.
 દશ દિશાથી તોતર સહુકોઇ આવ્યું રે; પાંડવ આદે પાગોતિ આનંદ. વસુ.
 મંડપ મનોહર રચિયો વિશ્વકર્મા રે; ગાન તાન થાય ચેષ્ટકાર. વસુ.
 પૂર્વ દિવસે જટાગ્રાધિવાસન કીધું રે; ગર્ગ્યાર્થ વિદ્યાના બંડાર. વસુ.
 બીજો દિવસે ગોત્રજ ગણપતિ પૂજિને રે; જુદાજુદ કીધું વસુદેવ. વસુ.
 રત્નાદે પધારાવ્યાં જાતકર્મે કીધું રે; નામકર્મ કરિયું તપ્તેવ. વસુ.
 અન્નપ્રાશન કર્મ ચૌલકર્મોત્તમું રે; દધીઓદન ભક્ત્યું જટુંકાચાર. વસુ.

શુદ્ધાયમન કરાવ્યું સુંદરશ્યામને રે; પવનવિધિ કરી દેવગોરાંર. વસું
કૃતિ ક્રોધએ વહાલ ધરી વાળ ઝીલ્યારે; શત ધણું સુવર્ણ લીધું બંધવ પાસ. વસું
અંધોળ કરાવી અંગવસ્ત્ર ક્યું રે; શુરુ પાસે પધરાવ્યા શ્રીઅવિનાશ. વસું
કટિમેખળા કૌપીન ધરાવીને રે; બાળે અરચા કેસર કેરી કાંધી. વસું
શીશ ઉપર કાંધો કુંમકુમ સાચિયો રે; આરંભ્યું ઉપનયન કર્મ વિધિ. વસું
શિવસુત પૂજી કુશાદિકકર્મ કર્યું રે; અન્નિનાભાવે ધનુજ ધાર્યું નાથે. વસું
મુંજની મેખળા પ્રાણનાથે પેંરી રે; ન્યગ્રોધનો દડ તેની સાથે. વસું
આયમન કરી યગપુરૂષ પ્રભુએ રે; યજ્ઞોપવીત પેરું તત્ખેવ. વસું
ગર્ગશુર કેવરાવ્યું કોહ અહ્મચારી થયો રે; ઇંદ્રના સર્પના વિશ્વદેવ. વસું
હસ્ત હદે મૂકી આચાર્ય એમ કહ્યું રે; મારી રીતે વર્તે સર્વ પ્રકાર. વસું
વૈશ્વદેવ ક્યો વિના આપોશનવિના રે; મુકરર ભોજન કરવું નહિ અહ્મચાર. વસું
વૃથા વાણી કદાપિ ના બોલીએ રે; શિક્ષા એ, દિનસે ન સુવું લેશ વસું
પિતા શુરુ એ મળીને વસ્ત્ર ઓઢી કાંધો રે; અહ્મચારીને ગાયત્રી ઉપદેશ. વસું
શિવ અહ્મચારિક દેવ મુનિ મહીપતિ રે; સભા સુદર શોભાનો નહિ પાર. વસું
મંજુલ મંડળ સામુ તેલું રચામાઓનું રે; ગાયે ગીત સમયાનુમાર. વસું
વાજંતાં ગાજતા સુંદર ઠાઠથીરે; ઉગ્રસેન લાભ્યા ત્યાં મોસાણું વસું
વસ્ત્રાદિક જે જોઇએ તે સહુ લાનિયા રે, બ્યા જોઇએ ત્યાં સર્વે ઝાઝમાણું. વસું
શ્રીફળ દો બાંધી પ્રદક્ષિણા કાંધી રે; ધત્ત્યાદિક સહુવિધિ માંધી સાક્ષાત. વસું
એટલે ભિક્ષા પરિવેષણ કરવાને આવ્યારે; અતિ આનંદે દેવકીજી માત. વસું
ઓમ્ભવતિભિક્ષાદેહિ કહી અહ્મચારી રે; ઓમ્સ્વસ્તિ કહી મહી શ્રીનાથે. વસું
તાદુળ ફાફળ મોદક મુદ્રા સરવે ધરી રે; જનનીભિક્ષા દીધી મુતને હાથે વસું
સાતવાર એ રીતે લેઇને ગુરુને અર્પી રે; માતૃ ન ભિક્ષા શ્રામતપ્તી એ રીતે વસું
મુંજમેખળાદિક આચાર્યને આપી રે, લૌકિકસ્નાન કર્યું પ્રભુએ પ્રીતે. વસું
વસ્ત્રાભૂષણ વળતાં પેરોં વિકૃતે રે; કેસરી અરચા બન્યા બાળે કાંધી. વસું
ગોત્રજ શુરુ શુરુજનને નમિયા નાથજી રે, ચિરજીવો આશિષ અખિયે દીધી વસું
વળતા વેણુદડ દેઇ બહુએ વોળાવ્યા રે; મામે કટિ જેસાડીને પધરાવ્યા. વસું
બળરામને ધૃષ્ટ્ય બધે રે; ચાર સૌભાગ્યવતીઓએ વધાવ્યા. વસું
આહ્મચારીને સહુકોને સુદર રીતે રે; વિવેકે સહુને કાંધાં સનમાન. વસું
રન્નાદે આદિ નોતર વિધિએ વોળાવી રે; એ શીલરિજનોષ કીધું ગાન. વસું
નાગર સાતિ વિષ્ર સાહોદરો રે; દયાગંધર કવિ શીખણુદાસ. વસું
તેણે આ ચરિત્ર ચાર કોડે ગાયું રે; ગાતા સુણતા સહુને પેદુંકવાસ. વસું

વલણું.

વાસ વૈકુંઠ પામીએ, વામીએ અધ સંતાપ રે;
 પ્રેમે પ્રભુજશ ગાન કરતાં, બય ટળે મહાશાપ રે.
 મનુષ્યાદેહ ભરતખંડમાં, તેના ભાગ્યનો નહિ પાર રે;
 દયો ભણે જેણે ભાવશું, બળિયા શ્રીનંદકુમાર રે.

પદ ૩૭ મું-રાગ ગરબો.

(‘મોટાનું વચન સુખ ધામ’ તેના રાગનું.)

ધાય કલ્પનું અલ્પમાં કામ, નિશ્ચે મહાજનને;
 સતસંગ સકલ સુખ ધામ, નિશ્ચે મહાજનને. ટેક.
 મોટા શ્રી હરી ભક્તતણી કૃતિ, છોટે ના બણી આવેરે;
 તેના અનુમોદન સ્મરણીયી, તે સમાન શ્વ પાવે. નિશ્ચે ૦ ૧
 કોટી કલ્પ લગી કોટી સાધને, હરિ પ્રસન્ન ન થાયરે;
 તે એક સાચી દીનતા માત્રે, સદ્ય પ્રસન્ન મનરાય. નિશ્ચે ૦ ૨
 પૃથ્વી પરિક્રમાનું ફલ સહજે, શ્રીહરી પરીક્રમા લાધેરે;
 દશ હપમેધ થકી એક કૃષ્ણ, પ્રણામતણું ફલ વાધે. નિશ્ચે ૦ ૩
 દુષ્ટ મને પણ હરિ સ્મરણીયી, પાપ તાપ સહુ બાયરે;
 હૃદે રૂપ હરી નામ જપે, થોડામાં મહાફલ યાય. નિશ્ચે ૦ ૪
 કોટમાવધિ હરિ નામ અવરથી, જેવા હરિ નવ રીઝેરે;
 તેવા એક શ્રી કૃષ્ણ નામ, હુઆર કરે દિત બીજે. નિશ્ચે ૦ ૫
 સુખ વા દુઃખ આવી પડે તેમાં, ગુણ ગોવિંદના માનેરે;
 અખંડ હરિ ગુણ ગાની જગતમાં, તે સરખો કહુ કાને. નિશ્ચે ૦ ૬
 પ્રભુ માઈ બલુંજ કરશે, દીન શરણાંગત બળીરે;
 એવો નિશ્ચય રાખે શ્રીશ્રી, તેમજ કરે નીજવાણી. નિશ્ચે ૦ ૭
 અતિશે દુરાચાર કરતો પણ, અનન્ય કૃષ્ણ આરાધેરે;
 યોગ ક્ષેમવહે હરિ તેનો, સાધુ પાપ તવ વાધે. નિશ્ચે ૦ ૮
 સર્વ ધર્મ પરિણાગ કરી, શ્રીકૃષ્ણ શરણ એક આલેરે;
 સંકલ પાપથી છોડાવે હરિ, કોઈનું જોર ન ચાલે. નિશ્ચે ૦ ૯
 કૃષ્ણ ભક્ત શ્રદ્ધાએ સ્મરતાં, તે તે સરખો કહાવેરે;
 તેમ પાપી સગે નામે, વણ કીધે પાતક આવે. નિશ્ચે ૦ ૧૦

કૃષ્ણ ચરણ મન એકવાર ધરે, સ્વલ્પ તે યમ નવ ભાળેરે;
 કૃષ્ણ તમારો એકવાર કહે, સર્વ થકી ભય ટાળે. નિશ્ચે ૧૧
 હેલણુથી પણ એકવાર કોઈ, જમનાય મુખ ભાળેરે;
 અક્ષહત્યાદીક પ્રાપ સકલને, સઘ ભરમ કરિ નાંખે. નિશ્ચે ૧૨
 પાપજ કરે સર્વદા સહુ, કારજમાં કદી કોઈ દાસરે;
 મુખે કૃષ્ણ કીર્તન કરે, તેને પણ શ્રી વૈકુંઠવાસ. નિશ્ચે ૧૩
 સ્વર્ગ તથા અપવર્ગતણું સુખ, ધરે તુલા એક અંગેરે;
 નવ તુલાય તે ઉભય ગણી, પણ જે સુખ લવ સતસંગે. નિશ્ચે ૧૪
 કૃષ્ણ સંબંધી સર્વ વસ્તુનો, સ્વલ્પાપાર પ્રભાવરે;
 પણ હરી ઇચ્છા જહાં જોઈ, સાં તેટલો દરશાવ. નિશ્ચે ૧૫
 દયા પ્રિતમ શ્રીકૃષ્ણ કૃપા, તેને ઉત્તમ નિશ્ચે આવેરે;
 શ્રુતિ શાસ્ત્ર વચ મિથ્યા માને, તેજ બહિર્મુખ કાલાવે. નિશ્ચે ૧૬

પદ ૩૮ મુન્દરાગ પરમ.

અંતઃકર્ણ પવિત્ર અતી માફ કરો જો;
 કરણા દણી કરીને શ્રી પ્રજ્ઞાય જો;
 શર્દ સંબધે જે વિધિ શુદ્ધ સલીલની જો;
 અતિ ડોહોળાય સમઘ તદપી નન થાય જો. અંતઃ ૦ ટેક. ૧
 ચાર સ્વભાવે કરી એ વરતે છે સદા જો,
 ચિત્ત મન બુદ્ધિ અહંકાર અતુરંગ જો;
 અનાદિ કાલતણું અપવિત્ર એહ છે જો,
 પુનિત સદા રહે હરી નિજ સંગી સંગ જો. અંતઃ ૦ ૨
 શાસ્ત્ર કહે શુભ અશુભ બે વિધી વાસના જો,
 તેનું કારણ મહદ કૃપા ને કોપ જો;
 દીન થઈ હું મહદ ચરણ શરણે પડો જો,
 અશુભ વાસના કરો કૃપા કરી લોપ જો. અંતઃ ૦ ૩
 કુતર્ક તર્ક સરીખાં દુઃખ અતી ઘણાં જો,
 નાથ નીરંતર કૌટિક વિધિ દે ક્ષેશ જો;
 હે શ્રીકૃષ્ણ કૃપા કરીને ટાળો તમે જો,
 દાસ સરણ હું મુજ ઉપાય નથી લેશ જો. અંતઃ ૦ ૪

સતસંગતી વણુ શ્રદ્ધ ધાય મન માહરેં નો,
 દુઃસંગ દુર્મતિ કીર્તન સ્મર્યું ન યાય નો;
 વિપત્તિ વિષમહરી દુરીજનતમથી દુર દરો નો,
 જન્મો જન્મ અપરમીત વણુસી જાય નો. અંતઃ૦ ૫
 ચિત્ત ચળ્યું મન મેલું બુદ્ધિ બગડી ગઈ નો,
 અહંકાર મુજ અવળી રીતે આલ્યો નો;
 દુઃસ્વભાવ બાધક સરવ સાધક થયાં નો,
 કળી કુસ્વાન કરડેથી હડકવા હાલ્યો નો. અંતઃ૦ ૬
 મન કરી મુક્તિ બંધનમાં જન બોલિયા નો,
 સુમતી વિના સહુ શુભતણો વિનાશ નો;
 નીજ મળવાની મતિ નિજ આપેથી મળે નો,
 શુભ પથ પ્રેરક મતિ ઉધરે નિજ દાસ નો. અંતઃ૦ ૭
 અચલ અમલ મતિ દોની નિરંતર નાયજી નો,
 મુજને દાસ લહી નીજ કરણાસિંધુ નો;
 નીજ ધમ્મજ વશ છે કોઈને સ્વાધિન નથી નો,
 માનો તો મુજ અર્થ સરે દીનબંધુ નો. અંતઃ૦ ૮
 અખંડ ક્લેશ હૃદયમાં વિકલ રહું સદા નો,
 સેવા સ્મર્યું ન યાય મન પ્રસન્ન તમારૂં નો;
 દુર્મતિ જનિત કૃતિ મુજ વેપ વગોય છે નો,
 શુભ બુદ્ધિ વીણુ સદા કર્મ ક્યાં સાઈ નો. અંતઃ૦ ૯
 ગાયત્રીમાં પ્રારથના પણ એજ છે નો,
 શ્રીહરિ પદ સનમુખ રહો. બુદ્ધિ મારી નો;
 સહુ શુભ ફલ પ્રાપ્તી છે શુભ બુદ્ધિવડે નો,
 તે પ્રાપ્તી જહાં પૂરણ કૃપા તમારી નો. અંતઃ૦ ૧૦
 આપ ઉપેક્ષા દેખી દુષ્ટ દમે ધણું નો,
 નામ સ્મરણ હરી નથી જણાતું જોર નો;
 મોહું કૌતુક કહેતાં કંઈ બનતું નથી નો,
 નૃપની ચોક્કા મધ્યે નિર્ભય ચાર નો. અંતઃ૦ ૧૧
 જોવો તેવો પણ મહા પ્રભુ કુલ સોંપીયો નો,
 સુખ દુખ નથી અભણ્યું અંતરભગી નો;

બળતું ટાઢું પાડા માફ કાળજી જો,
દયા પ્રીતમજી સમર્થ શ્રીજી સ્વામી જો. અંતઃ૦ ૧૨

પદ ૩૯ મું-રાગ ગોડી.

મારી વારે ચડો પ્રજનાયજી, મુજને અસૂર દુષ્ટ દમે છે હો;
મતિબ્રષ્ટ કરીને બમાવે છે જોરાવરી, જેમ તેમને ગમે છે હો. મારી૦
હડકાયા જ્ઞાનતું કરડેલું, જન જ્ઞાન સરીખું યાય;
તદવત ચિહ્ન આવેશમાં મૂળે, મનુષ્ય પરતાતું જાય હો. મારી૦ ૧
દેખી હરિજન હરિ ભજતા ઉઠે, અસૂર સ્વાભાવિક ક્લેશ;
મન કરિ મલિન કુતર્ક હદે કરી, દે છે અસંભવ ક્લેશ હો. મારી૦ ૨
મયાશક્તિ હરિ સ્મરું પાદોદક, પ્રસાદ હરિ ગુણ જાન;
તદપી તે ભય નથી માનતા, લીલા અકલ ગતી ભગવાન હો. મારી૦ ૩
રમત તમારે એ રાધાવર, પણ મુજને છે આધી અપાર;
નથી સહેવાતું દુઃસહ દુઃખ, કૃપા દ્રષ્ટે કરો નિસ્તાર હો. મારી૦ ૪
નીદોષ હું ક્યારે હતો, જાણી સદાપ લીધો શર્ણુ;
હવે મા દ્વાપ વિચારણો, કૃપાસિંધુ વિભૂ ગિરિધર્ણુ હો. મારી૦ ૫
સર્વથ સર્થ સામર્થ્ય સહિત છો, હું છું દીન દુઃખીદાસ;
દુઃખજનીત દુઃખ હરતા નથી, કોણ કારણ કરણા નિવાસ હો. મારી૦ ૬
કોણ જાણે કોણ દોષથી, મારી કરી ઉપેક્ષા નાય;
દાસ તમારો હું જાઉં ક્યાં નથી, હચિત તજો મહી હાય હો. મારી૦ ૭
પાળી ઘેતુ ખેંચી જાય યવન, તમો દેખતાં દીનદયાળ;
તદપી છોડાવતા છો નહીં, સમર્થ કેશવ કાળના કાળ હો. મારી૦ ૮
કામ ક્રોધાદિક રિપુ પ્રતિબંધક, કાઢો કૃપા કરી દૂર;
આપ નિરંતર નંદકુંવર વસો, વલ્લભસહ મુજ ઉર હો. મારી૦ ૯
દુષ્ટ જનિત કે કર્મ કાલકૃતિ, વિદ્ય વિપત્તિ અલ;
અતિ ઉદ્દેગ ભજન નથી જનતું, કોણ ચારો મારી કલ હો. મારી૦ ૧૦
મહા દુષ્ટાસુર મર્દી નાખ્યા, દાસ માટે દામોદર દેવ;
વિનતી વિના કરતા જન રક્ષણ, કેમ તજી તે દેવ હો. મારી૦ ૧૧
ચિતા-દાવાનંદ દગ્ધ થયો છું, અવર ન આણુ આધાર;
સહજ કૃપા કર કૃપાદષ્ટી કરો, નવધન નંદકુમાર હો. મારી૦ ૧૨

જોવો તેવો શ્રીવલ્લભ કૃત્ત સોંપ્યો છું, તેજ સંખંધ વિચારી;
દયા કરી દયાનાં દુઃખ ક્ષપો, દર્શન દો ગિરિધારી હો. મારી ૦ ૧૩

પદ ૪૦ મું-રાગ સારંગ તથા લલિત.

- શોચો શીદ શાણા, બાવી સર્વેને બૂલાવે;
માની મૂર્ખ સમાન તદા, સૌ નાચે જેમ નચાવે. શોચો. ૧૬.
- શિવે પ્રકાસુરને વર આપ્યો, જાણું ના મન મેલું;
ત્રિકાલનુ અતિ ભય દુઃખ પામ્યા, કેમ ન સમજ્યા પેંડુરે. શોચો. ૧
- નારદ નૈષ્ઠિક બ્રહ્મચારી, તે મુંદરી વરવા ધાયા;
ગ્લાની પામ્યા હરિને આપ્યા, પાછળ બહુ પસ્તાયારે. શોચો. ૨
- રામ નાટ્ય જોઈ સતિ બૂદ્યાં, શિવ વચને દબ્યો ન સંધે;
ગણપતિ દિવ દયા થઈ કોટિક, પછી પસ્તાયા બંધેરે. શોચો. ૩
- લક્ષ્મણ પ્રત્યે અનુચિત વચન, વદાયું હરી રૂચિ સીતા;
હરિનું કપટ બારું હલધર, કેમ સંગવ મતિ વિપરીતારે. શોચો. ૪
- વિધિ પુત્રી પાછળ ધાવા, ગુરુ બાબી સાથે બૂદ્યા;
બીજમ ભક્ત ભગવંતશુ ભડીયા, ભવિષ્યે ડાહ્યા દૂધારે. શોચો. ૫
- વિજયરાત વિવેકી વૈશ્ણવ, ભવિષ્ય બૂદ્ધમાં આબ્યો;
સર્વ દણ્ડીને શમીક સાધ્યું, મુનિકંઠે આહી ભરાબ્યો. શોચો. ૬
- વસિષ્ઠ જનક માની મણી બન્ને, મુઆ પરસ્પર આપી,
નાશી ગયું અદ્વૈત બાન ભવિષ્યે, ત્યાં કુર્મતિ બ્યાપીરે. શોચો. ૭
- ભવિષ્ય ક્રોધ ઉપબ્યો સનકાદિક, કુર્મતિ પારાદ આવી;
વૈકુંઠથી અસંભવ પડ્યું, ભક્ત અસુર તતુ બાવીરે. શોચો. ૮
- બ્યાસ વદન જનમેજય ભવિષ્ય, સાંભળ્યું એવી આદ્યો;
ધણો મથ્યો બાવી ન મટ્યું, નિદાન હૃતવત્ આદ્યોરે. શોચો. ૯
- કોટિક પ્રવિણ કોટિક વિધિના, કોટિક યુક્તિ બનાવી;
મયી મરશો પણ શ્રમજ લાભ છે, નહીંજ મટે કદી બાવીરે. શોચો. ૧૦
- બાવી ન દળે બાણું તદપી, જીવ સ્વભાવ શ્રમાવે;
અદ્ય વસ્તુને બ્રમણું સંભવે, હરિ વળગે સ્થિર પાવેરે. શોચો. ૧૧
- કર્મ, કાલ, ગ્રહ, મન, સ્વભાવ, જીવ, બાવી ભવિષ્ય વખાણે;
જો સર્વેનું મરણ, સાધુ, ધર્મ, ધર્મજા બજોરે. શોચો. ૧૨

વિવેક રાખી પ્રમાણુ પંથમાં, ડગલું ભરતું જોષ;
તદ ઉપરાંત બને તે બાવી, ઘેતું કહે નહીં કોઈરે. શાઓ. ૧૩
વિવેકથી બાવી ન મટે પણ, મન પરતાવો ભાગે;
દયા પ્રીતમ શ્રીકૃષ્ણ બજનમાં, શ્રમે ન ટળે મન લાગેરે. શાઓ. ૧૪

પદ ૪૨ મું-રાગ ગુર્જરી.

અતિદુર્લભ વસ્તુ મળે સહજે, જ્યારે કૃપા શ્રી કૃષ્ણ કરે;
કોટિ પ્રમાસ કરે વણુ કરણા, શ્રમ ફલ અર્થ ન ઓકાસરે. ટેક. ૧
પરમ પ્રેમ ગોપીજન સહજે, જે થકી વરા વજરાય થયારે;
તેવો પ્રેમ શ્રીશેષ સદાશિવ, અઘાદિક પણુ નથીજ લલારે. અતિ. ૧
મધુપુરીના માલીને ભક્ત્યાદિક, વૈભવ સુખ સર્વ મળ્યુંરે;
કશો પ્રમાસ ન, પુષ્પ કંસનાં, ભગવદ ઇચ્છા ભાગ્ય ફળ્યુંરે. અતિ. ૨
પદ્માને પણુ દુર્લભ જે સુખ, કુળજા સહજે પામીરે;
અનાયાસ મલમાસ થયો, પુરૂષોત્તમ સમ શી ખામીરે. અતિ. ૩
પરમગ્ધાન સહજે મળ્યુ કદર્થ, કક્ષા કૃષ્ણ વખાણીરે;
સુદૃઢ પ્રતિતિ પ્રાપ્ત પોંગળા, વણુ સાધન જગ જાણીરે. અતિ. ૪
અજામીસ, પારધી, ગીધ, ગણીકા, સહજ પરમપદ પામ્યારે;
દોષની સેવા માની ઇંદ્રની, વણુશ્રમ સંકટ વામ્યારે. અતિ. ૫
ઈંદ્રથી અધિક વૈભવ ધર બેઠાં, વિપ્ર સુદામો પામ્યારે;
માતાની ગતિ સહજ પૂતના, ભવના ક્ષેશ વિરામ્યારે. અતિ. ૬
વેદ વિરૂદ્ધ કૃતિસુત કીધાં, વણુ સાધન હરિ વદાધારે;
હરિ પ્રસન્ન તો સહજ સુગમ સહુ, તે વિણુશ્રમ સહુ ઠાલારે. અતિ. ૭
હરિ કરણાની હેતુ દીનતા, તે પણુ હરી આપી આવેરે;
પ્રભુ પ્રસન્ન સાધને કથન છે, હરિ સ્વતંત્ર પૂતિ ગાવેરે. અતિ. ૮
તદપિ દાસને શ્રી ગુરુ આજ્ઞા, પ્રમાણુ પગલું ધરવુંરે;
બુદ્ધિ પ્રેરક પ્રિતમ દયાના, તેનું રમરણુજ કરવુંરે. અતિ. ૯

પદ ૪૨ મું-રાગ સોહણી.

સીદને તનમન તપો, હરીનું ચિંતામણી છે નામ જયો. ટેક. ૧
અખિલ અમંગલ ભય દુઃખ દુક્તિ, સર્વ સંકટ સહુ જન્ય;
આતંદ્ર મંગળ ઉદય દરોદિશ, વિવશ નામ હરિ ગાય. સીદો ૧

તુરત નરૂળ જોયામાં આવે, માટે પ્રતિત ન વાસે;		
તેનું સમાધાન કરું શ્રુતિવચન, સુણવાં સંદેહ નાસે.	સીદ૦	૨
સઘ માહાત્મ હરિ નામ જતાવે, પાપ કરે ખલ જાણી;		
જપતપ તીર્થ ધર્મ નેમ પ્રત, સહુ સાધન કરે પાણી.	સીદ૦	૩
પાતિક પ્રાયશ્ચિત કો નકરે, અયોગ્ય મુક્તિ પામે;		
કલેશ તાપ રૂજ રોગ રહે નહીં, ઉદમ વેધ વિરામે.	સીદ૦	૪
સઘ સદ્ગુણ કહે શાસ્ત્ર સત્ય પણ, ખીજું બગડી જાય;		
માટે સમજ હરિ બળ દાંકયું, દેખી અસુર વહવાય.	સીદ૦	૫
નીજની વિમુખ કરાવ્યા અસુર, હરિયે શિવજી પાસે;		
તે વિધિ નામ વિષે પણ સમજો, કીધી છે અવિનાશે.	સીદ૦	૬
અયોગ્ય સહુ ભક્તિ પામે તે, ખેલ જાય ભવ ભાગી;		
માટે ભ્રમ નાખ્યો ભગવંતે, સમજ્યા હરિ અનુરાગી.	સીદ૦	૭
સ્વરૂપ માત્ર મુજ ધર્મ હોય તો, મહાભયથી પણ રાખે;		
ભગવદ્ગીતા પ્રજપતિ વાણી, તે જૂઠું કેમ ભાખે.	સીદ૦	૮
સ્પર્શમણી લોહ પેટી મૂક્યો, ધ્વજાંગર આઘાદી;		
કનક કરતાં તનકવાર નથી, સમજી સુઝો સુખ ગાદી.	સીદ૦	૯
અજમેલ ગુણક સઘ ફલીયું, કહુંએક વાર લગાડે;		
સ્વર્ત્ર પ્રભૂએ સમજી કર્યું, નહીં નિજ જન કામ બગાડે.	સીદ૦	૧૦
કઠીણ હંપ સાધનમાં પ્રતિત, આસુરી જનને આવે;		
સરળ નામ હરિ યોગ્ય નથી તે, દૈવી જનને ભાવે.	સીદ૦	૧૧
સુધા યોગ્ય સુર, અસુર ઉચિત નહીં, હરિ મોહની છળિ વાયા;		
મુઠા જન્મની જનમની એ, અક્ષર હરિગીતા ગાયા.	સીદ૦	૧૨
નામવિના સહુ સાધન દીપક, કલી વાયુથી વામે;		
કૃષ્ણ નામ અગ્ની અંગારા, પવને વૃદ્ધિ પામે.	સીદ૦	૧૩
માટે તજી ભ્રમકોટિ કલપના, કૃષ્ણનામ રતિ ગારો;		
દયા પ્રીતમ પ્રજપતિ વક્ષભ ચંદ્ર, પરમાનેદ પદ જાણો.	સીદ૦	૧૪

૫૬-૪૩ મું-રાગ આશાવરી.

શ્રીજી મોટે અભિલાખ.

આપ પાસે તેડો ઉતાવળી, પિઠી તમે તેના સાખ. આપ. ૨૬૦

જીવમતી બ્રહ્મ હોય વટલતી વારળે,	
માવા સુખ મોહ જણાવળે ખાખ. આપ.	૨
પાણીઝહી ઘસી કીધી, શીઘ્ર તેડા સાસરે;	
પામવામાં પ્રતિબંધ હરિને લાખોલાખ. આપ.	૩
ભાગ્યહીન વાયસીનું મુખ પાકું મટાડળે;	
દયા પ્રીતમ પ્રાપ્તી હું ભુક્તું પાકી દ્રાખ. આપ.	૪

, પદ ૪૪ મું.

હરિ નામ ખઈ, સઘ સકલતો હેવા વાર લગાડે;	
મન માને છે, જયક જનને અંત્યે સ્વપદ પમાડે. ટેક.	
પાવસન્નતુ ઝહણુ ક્યાં ભાસે, કહ્યું શાસ્ત્ર સત્ય સંદેહ નાસે;	
હરિ નામે સીદ સંધે વાસે; હરી નામ ખઈ. ૧	૧
આસૌમ્ય સ્નાન કહો કોણુ દેખે, વૈધૃતાદિ દુયોગ કોણુ પખે;	
પણુ સાચું શાસ્ત્ર વચન લેખે; હરી નામ ખઈ. ૨	૨
આ એમ કરે આ પ્રાપ્ત થયું, પછી એમે કરતાં તે સઘ થયું;	
સહુ સાચું લાગે શ્રુતિએ કહ્યું; હરી નામ ખઈ. ૩	૩
સાંભરિ મંત્ર સધળા તુર્તે જણે, તે જોઈ મૂર્ખનું ચિત્ત ચણે;	
પણુ સજ્જનને સંતોષ વળે; હરી નામ ખઈ. ૪	૪
હરિ નામ સ્મરણુ સધળું સાચું, નથી કોટી કલ્પે તે કાચું;	
કહે દ્યો હું તો એથી રાચું; હરી નામ ખઈ. ૫	૫

પદ ૪૫ મું-રાગ ગાડી.

નિશ્ચે હરીનો ભાવ જહાં લાં હરી બાનું, મૂર્તિ સંબંધીની વસ્તુ હો;	
ફલિજીત હોય હરી ગાન્યાથી, હરીરૂપ છે જકત સમસ્ત હો. નિં. ૧	૧
જ્યાં ભાવ ભગવદી ત્યાં નહીં, વેદવિધી ન પ્રમાણુ;	
નરહરી પ્રગટ્યા સ્થંભથી, ત્યાં કરી પ્રતિષ્ઠા કોણુ હો. નિં. ૨	૨
જી અરચ્યા મૂર્તિ તે હરિ વિશ્વાસે, પડે સાચી વાત;	
જૂઓ મૃદા મૂર્તિ રચિ દ્રોણની પોતે, વિવાલણીયો કિનાત હો. નિં. ૩	૩
અલીખાન પદાણુની લીકરી, પાથો ખોદતાં જડયું પ્રભૂ રૂપ;	
તે સાથે પ્રીતિ ઉદય થતાં રમે, રમવા લાગ્યા પ્રજાબૂપ હો. નિં. ૪	૪
શ્રી કૃષ્ણ અન્મનું રૂપ ધરે વા, અવર ધરે કૃષ્ણ રૂપ;	
મયુરધ્વજ ધેરે હરિ યથાદિજ કોલી હરી યથો, રૂપાજગ ભૂપ હો. નિં. ૫	૫

રાસધારી જુગલ રૂપ ધરી, પ્રજલીલા કરે લો ભાલી;
 તેનું સત્ય તુલ્ય સનમાન કરે, શ્રી વલ્લભ કુલ સંકટ ટાલી હો. નિં ૬
 ઠગ વૈષ્ણવને રૂપે દાસ, નારાયણની શ્રી મારી;
 જાનું સત્ય સમજે તે જીવી, પ્રસન્ન થયા ગિરીધારી હો. નિં ૭
 દયા ભવૈયાને વૈષ્ણવ વેપ, ધર્માંથી પૂજ્યો રામ;
 વેશ માત્રે ત્રણ દત્તા નીસરી, જાનું સત્ય શ્રુતિ ગાય હો. નિં ૮
 હરિ સંબંધી વસ્તુ સર્વ તે, હરિ સમાન લેવી જાણી;
 પતિ પાદ સાથે પણ શ્રી જળે, ખાંડુ પરણે પણ રાણી હો. નિં ૯
 ભુતમાં ભગવત રૂપ માન્યું, નામદેવે યજ્ઞ તેવું દર્શ;
 કેવલ ભાવથી નિકટ નંદસુત, સમજણવાળાને હસ્ત હો. નિં ૧૦
 નિશ્ચે ભાવ હરિ દરજ્યાથી આવે, અવર ઉપાય ન કોઈ;
 જેવા ભાવનું બળ તેવું ફળ, દયા તું લેજે જોઈ હો. નિં ૧૧

પદ ૪૬૪—રાગ ખિલાવલ.

હે મન સીદ્ધ ચિંતા કરો, કહું તે વાત વિચારો;
 જીવ કે ઇશ્વર પ્રકૃતિ ન કરે, અનાદિ છે એ ધારો. હે મન ૧
 જીવ અણુ વસ્તુ છે તે જામે, સૌના માન્યમાં આવે;
 ઇશ્વર કોટિ 'અહાંડથી મોટા, તેને કાણુ ડાલાવે. હે મન ૨
 પ્રજા દરજ્યા બળે દાસને, મોટું વરદાન આપે;
 તદ્દપી ચિંતા પુરી ના મટે, મનમાં અધીરતા બ્યાપે. હે મન ૩
 આંડાળાને રાજ પાત્રી કહે, તદ્દપી પ્રતીતિ ના બાઝે;
 અતિશે અધમ હું, રાણીપણું મારે શી પેરે છાજે. હે મન ૪
 પોતાની ખતિતતા જોઈને, જીવનું મન ડાલે;
 તેનો દોષ હરિ ના ગણે, પાળે વચન જે જોલે. હે મન ૫
 સદજ વચન સદ્ગુરુપનું, જેવી પાપાણે લીટી;
 અસદ વચન લીટી જળ વિષે, યાતામાં જામે શીટી. હે મન ૬
 આપ્યું પાછું પ્રજા લે નહીં, નીજનો કહીને ના મૂકે;
 આત્મસાત્ આપરાધ જોઈ, હરી ધર ના ચૂકે. હે મન ૭
 કુંતા, ગંગા ડાકેરમાં, વિભીષણ, મેહેતો અજિયા;
 ભગવતે જૂલ ભાજી નહી, જોડ્યા તે રીતે ફળિયા. હે મન ૮

સર્વે સર્વાત્મા વિભૂ, દક્ષ સર્વગ સાચા;
 નિજજન કો છલો ના શકે, છલકર ખાય તમાચા. હે મન० ૯
 નિજજન હિત નિજમાં નથી, હરિ સધળું કરે છે;
 નેત્રપલક પેરે ભક્તનાં, પ્રભૂ રક્ષક રહે છે. હે મન० ૧૦
 કુંતિ સમધે ભક્ત સહુ પાંડવ, કાલાબ્યા ના કાચા;
 તેમ શ્રી વલ્લભના સંબંધથી, વલ્લભી ભક્ત સાચા. હે મન० ૧૧
 આકલગતી દયાનાથની, કોઈના સમજ્યામાં નાવે;
 તદપી અહિત નિજ ભક્તનું, હરીથી ના બની આવે. હે મન० ૧૨

પદ ૪૭ મું-રાગ ભૈરવ.

હરી સહુ માહરી ચિંતા ચુરણ કરો;
 પાપ તાપ પરસે ન કદાપે, એવી વસ્તુ મુજ હૃદય ધરો. હરી સહુ ૦ ૧
 વિવેક ધૈર્ય અખંડ નિભશ્રય, મુજ મનમાંહે ભરો;
 આપા કાલાદિક ભય બાધા, ભય ઉન્નેગ હરો. હરી સહુ ૦ ૨
 અધર્મ સ્વભાવ જનીત દુખ છેદો, મહી હરી કૃપા છરો;
 દુષ્ટ વચન વિષ સરખાં સુણી મુને, યાશોમાં અજરો. હરી સહુ ૦ ૩
 શ્રીવલ્લભ શરણાગત લહી મુને, કાદો પ્રપંચ પરો;
 દયા પ્રીતમ પરમાર્નદ સાગર, અંતઃકરણ કરો. હરી સહુ ૦ ૪

પદ ૪૮ મું-રાગ કેદારો (પ્રભાત અથવા ખૂલણા.)

શ્રુતિ સ્મૃતી ગાયું તે મિથ્યા કો કહી શકે, જલ ન બાસે માટે લાગે કાચું;
 જોઈલું જે સમે હરીના મનમાં વસ્યું, તે સકલ બાસે છે માટે સાચું. શ્રુ ૦ ૧
 ધામ્યે નારાયણા એકવારજ કહ્યું, તે અજાગીલ વૈકુંઠ વસીયો;
 રામ શ્રી રામ કહી દશરથે તન તજ્યું, તે હમૂ સ્વર્ગસુખમાંજ ફરીયો. શ્રુ ૦
 વિપ્રના જન્મવિષ્ણુ સુકિત નહીં શ્રુતિ કહે, હરી તે મુચકુંદ વેળા વિચાર્યું;
 નામ આબાસ બળ ગણીકા વૈકુંઠ વસી, ત્યાં પ્રભૂ દિવ્યપાત્રું સેહે ન ધાર્યું. શ્રુ ૦
 કાલોંધન અદ્ય અધ તેયકી અસુર સુત, દિતિ ઉર ઉપન્યા હસ્યપ વામા;
 મધ્ય ગંગા પરાશર દિવસ દીમરજ, વલુવરી ભોગી સુત બ્યાસ પામ્યા. શ્રુ ૦
 દાસ માધવનું મળમૂલ પ્રભુ પખાળ્યું, પ્રારબ્ધ ભોગબ્યાં માન્યું મોટું;
 પારધી પાપી તન સદિન વૈકુંઠ વસ્યો, ત્યાં યજ્ઞ પ્રારબ્ધ કેમ ખોટું. શ્રુ ૦

સનકાદિક શ્રાપ જય વિજય અસુર યયા, ભૂતળ પડીયા હુતા વૈદુઠવારી;
 દુર્વાસાશ્રાપ અમરીપને નવ અજો, નમિયા ત્યાં વિપ્ર બલ ગયું નાશી. શ્રુ૦
 એવા ઇતિહાસ હેશાસ્ત્રમાં અતિધણા, સ્વરૂપમાં સમન્વિદ્યો વાત સાચી;
 હરિ ઇચ્છા આગળ બળ આલે નહીં કોઈનું, શાસ્ત્રવાચક શ્રુતી સર્વ દાચી. શ્રુ૦
 દયા પ્રભુ સ્વતંત્ર છે, સર્વ સામર્થ્ય સહિત, જગતે તેમ રે, લેવું જાણી;
 પણ અહિત નિજ ભક્તનું કરી ના શકે, એ વાત ખચીત છે વેદવાણી. શ્રુ૦

પદ ૪૯મું-રાગ કેદારો.

કર્મરેખા ટાળી કોઈથી ટળતી નથી, હરી યજે તો ટળે નરતી સારી; ઇચ્છાબળ આગળ અદ્રષ્ટ અળગું રહે, ના થવાનું કરે ગીરિવરધારી.	કર્મરેખા૦ ૧
જીવે મલમાસ પામ્યો પુરષોત્તમપર્ણ, મુનિ સુદામો વૈભવ ઇંદ્ર પામ્યા; એ બેના કરમમાં એહેવું કાંઠાં લખ્યું હતું, જોઈ ઉદાહરણ સર્વે વિરામ્યા.	કર્મરેખા૦ ૨
પુત્રિ લાંછન બ્રહ્મા ભાગ્યમાં ક્યાં હતું, શિવ કર્મ ક્યાં હતું બ્રહ્મા કપાળ; જય વિજય કરમમાં અસુર અવતાર ક્યાં, મુવ ભાગ્યમાં પાપ ક્યાં શિશ કાલ.	કર્મરેખા૦ ૩
સંચિત, ક્રિયાભણ, પ્રારબ્ધ નવ સંભવે, દુઃખ પામ્યા પાંડવ, કયે કરમે; ક્યાં હતું મુવને મુવપદ જીવે કર્મમાં, કૌરવ મુખ પામિયા કીચે ધરમે.	કર્મ રેખા. ૪
અસુરના કર્મમાં મુક્તિક્યાં લખી હુતી, પ્રહ્લાદને કર્મ ક્યાંહાં દુઃખ મોહું; વિદુર દ્વારા કૌરવ મંગલ મિથ્યા કર્યું, કુરુક્ષેત્ર સુભટે કર્યું આસુર ખોટું.	કર્મ રેખા. ૫
કર્મ સાચું ખરૂં, હરિવિમુખ જીવને, હરિમુખ મુખ દુઃખ હરિના કરમાં;	

નિજભક્તનું અહિત દયા પ્રભૂ યાચનાં,
યાચ એ વાત નહીં હરિના ધરમાં. કર્મ રેખા. ૬

પદ ૫૦ મું-રાગ દેવગાંધાર.

(કોઈએ ન કળાય ગતિ, અકલ તમારીરે; તે દાને છે.)

કોઈ ના જાણે કૃષ્ણ, કોઈ રીતે રાજરે;	
આ રીતે પ્રસન્ન, કોઈએ કહેવાય ના ગાજરે.	કોઈ ૧
ધ્રુવાદિને સાધન કરેથી મળ્યા આપરે;	
પ્રાચિનઅહિય તૃપ, સાધને સંતાપરે.	કોઈ ૨
સહજે શ્રેષ્ઠ ગાન પામ્યા, બિશુમહાબ્રહ્મરે;	
તેવું ખીજ પામ્યા નથી, સહે બહુ કહરે.	કોઈ ૩
સહજે પ્રેમભક્તિ પામ્યો, મયુરાંતો માળીરે;	
તેવી કો ખીજ ના પામ્યા, દેવ વાણી પાળીરે.	કોઈ ૪
વિશ્વામિત્રાદિક તવલિયા, અપહરા છળીયારે;	
સંસારમાં સરસ્યા પ્રજવાસી, પ્રભૂ મળીયારે.	કોઈ ૫
ધણા હરી શરણે ગયા, નથી સુખદાનરે;	
શરણે મળમાસ ગયો, થયો હરી સમાનરે.	કોઈ ૬
અરધે નામે સહજે ગણીકા, ગઈ હરીધામરે;	
હજી લગી સ્વર્ગે દશરથ, અંત્યે રહ્યા રામરે.	કોઈ ૭
સંત કહ્યુંહું અસંત સુખી, કુખી ક્યહું બંનેરે;	
બંને વાત હરીને હાથે, રખે રખો સંધેરે.	કોઈ ૮
શ્રમે ક્યાંહી સહજે સહજે, યાવાતું તે આપરે;	
હરિ પ્રસન્નતાનો, હરી પાસે ઉપાપરે.	કોઈ ૯
તારવા હરીએ ધાર્યા, કેમે નહીં બૂડેરે;	
નથી ધાર્યા નહીં તરે, કોટી કર્મ રૂડેરે.	કોઈ ૧૦
પ્રમાણમાં ચાલવું સુકૃતિ, તજી ગર્વરે;	
દયા પ્રિતમ સ્વર્તન છે, તેના કરમાં સર્વરે.	કોઈ ૧૧

પદ ૫૧ મું-રાગ લલિત.

હરિ હું મહા દુખિયોરે, મહા દુખિયો,
પ્રભૂ કૃપા કરો યાજી, સુખીયો. હરિ હું. રેક. ૧

ત્રીતાપ તપ્યા તપે છે, તપશે તે સદૃશ હું યુખિયો;
 સ્વર્ણ સ્વર્ણો તોહે સ્વર્ણ થયો, બોજન મને રહ્યો યુખિયોરે. હરિ હું ૨
 આત્મસાત સીધો તોહે અભાગ્ય, કૃપા કટાક્ષે યુખિયો;
 દયા પ્રીતમ વચતે નપળ્યા મુજ, માટે સ્વભાવ રૂપિયોરે. હરિ હું ૩

૫૬ પદ્મ-રાગ કાફી.

- હરિભક્ત તણા, દોષ ન જોશો યાશો નર્ક નિવાસી;
 પ્રભુ સમજી ધર્યા, જીવ જનથી તે કેમ જાશે નાસી. હરિ ૨૬.
- હોય કર્મ જનિત, દુખ દોષ કદા, કેમ ટકી શકે જહાં બજન સદા;
 રવિ હોયો રહે કેમ તિમિર તદા. હરિભક્ત ૧
- કારણુ ન જડે શા માટે ધર્યા, કરવા ન થટે ત્યાં અચલ કર્યા;
 હરિ રૂચિવણુ કોઈથી કેમે ન કર્યા. હરિ ભક્ત. ૨
- નિજ દોષ દેખી દીનતા આવે, પરદોષ તેના મનમાં નાવે;
 દીનજન સાચા હરિ પ્રિય કહાવે. હરિ ભક્ત ૩
- ન્યૂનતાથી દીનતા ગરવ હરે, જેમ ખાતર ખોટે ખેતર સૂધરે;
 રૂચિ જનિત દોષ હરિ જનમાં ધરે. હરિ ભક્ત ૪
- જે દોષે હરિ હણીયો વાળી, કૃતી તેજ રામ સુગ્રીવ બાળી;
 વિભિષણુ પણ નાજ શક્યા ટાળી. હરિ ભક્ત ૫
- દુખ દુષણુ પાડવને ધામે, જેને પ્રિય કાષા સુંદરશામે;
 ઝણુ જાણે હરી રાખ્યા શા કામે. હરિ ભક્ત ૬
- મોટા ભક્ત છુશંડી રામ તણા, જેને ગરૂડ નમ્યા તેમાં શી મણા;
 તદપી વધુ વાયસ ગુણી તો ધણા. હરિ ભક્ત ૭
- મુનિ નારદ ક્લેશ પ્રિયે લાગે, હનુમાન સુણે સ્તુતિ બળ લાગે;
 પિતૃ દશરથ કામ રૂચિ ન લાગે. હરિ ભક્ત ૮
- મન માધવદાસ ગુણીકામાં ગડવું, નીજબળ થઈ તે શીકું ન પડવું;
 તેને હરિબળ ભક્તિ રત્ન જડવું. હરિ ભક્ત ૯
- બ્રહ્મ કૃપાલ શિર શિવ સંત મણી, સંભવે કેમ સંગતિ ત્રેતતણી;
 ધણું ક્રોધી એ પ્રગ્ઢા અખિલ ધણી. હરિ ભક્ત ૧૦
- ગયા સુર અસુર ઝણુ સાધુ કર્યા, કલિ દોષ તેમાં શું ગુણુ ધર્યા;
 દયા પ્રીતમ તર્કો તેજ તર્કો. હરિ ભક્ત ૧૧

પદ પૃથ મું.

- જન જનંત સમાન, જાણે ભક્તજનને તે નકનિવાસિ;
સમ તનુ આકાર, ધર્મ કાંઈક પણ અંતરપદ અવિનાશી. ૮૬.
- જલ અવર ગંગાજલ સમ નાવે, જલ ધરમે કાંઈ સમતા કાલાવે;
ગુણ પ્રતાપ સમ સ્થાંથી લાવે. જન જા ૧
- ભવવિપયીજન બંધન રોગી, હરિજન સંસારી પણ યોગી;
જમ અલેપ રસના રસ ભોગી. જન જા ૨
- ભાં લગી રાગાદિક ચૌર નડે, મહ કારામહ મોહ ખેડી પડે;
જ્યાં લગી હરીદાસપણું ન જડે. જન જા ૩
- લોહ ખડગ કનક જેને રપશં અડે, કંતિ પૂર્વ દાધ તદપી ન પડે;
થાય વિક્રમ આઝા મૂલ્ય વડે; જન જા ૪
- જીઓ પદ્મ પત્ર પાણી ન અડે, સમગ્રનું કાષ્ટ જલમાં ન સડે;
એ બલરવિ અસિ સમંધ વડે. જન જા ૫
- રતી ચંદ્ર, ચક્રાર ખાધ અંગારા, જીઓ ધ્રુવજી અચલ, ચલ સહુતારા;
પતિ પંચ સતી પાંડવ દારા. જન જા ૬
- ક્યાં કેરી ક્યાં આકા ડોડો, ક્યાં ખચ્ચર ને તેજી ઘોડો;
ગુણ સમ ક્યાં આકાર છે ઘોડો. જન જા ૭
- ક્યાંહાં રતન કાચ સમતા ભાળો, હંસ બક ક્યાંહાં રંગ ઉજવલવાળો;
જોષ તારતમ્ય સંસાય ટાળો. જન જા ૮
- સદા પવિત્ર રહે ભવ ભક્ત વસી, હરીનામ ન જાવ ક્ષણ હૃદય ખરી;
દેવમણી તુરી ખોડ નડે ન કશી. જન જા ૯
- શશિ સનમુખ લેઈ જે પ્રયાણ કરે, તેનું બળ અવયોગ અનેક હરે;
તેમ હરિ સનમુખ થકી દોષ ડરે. જન જા ૧૦
- ખેહુ બળદ સાંઠ સુત ગાયતણા, એક સાધૂ, એકમાં દોષ ધણા;
હરી બાંના બળે નિર્ભય - ન મણા. જન જા ૧૧
- અપરાધથી વ્યાસ પિતા ન ડયો, અતિ પુન્યજન ક્ષય ધ્રુવજીએ કયો;
તેણે હરિ બલ પગ શિર કાલ ધયો. જન જા ૧૨
- હરિ શરણાગતી દયા બલ મોહદું, તેની આગળ સાધન સહુ મોહદું;
તે અસુર એ વચન જે કહે મોહદું. જન જા ૧૩

પદ ૫૪ મું-રાગ જોગીયા આશાવરી.

- શ્રીજની જગતી અતી અટપટી, કશું કહી શકે ન કોય;
મન ને વાણી યજી વેગળી, જાણે અનુભવી હોય. શ્રીજી ૧
- પાંડવ છે પ્રિય પ્રભૂ પ્રાણુધીરે, તેને દુઃખનો નહીં પાર;
સંચિત ક્રિયમાણુ પ્રારબ્ધ તો, એમને છે નહીં લગાર. શ્રીજી ૨
- હરિ, શુરુ સંત દ્રોહી શકનોરે, ગણ્યો ન એકો અપરાધ;
જે માટે ભક્ત બળી બાંધ્યો, હેતુ કો લહે અગાધ. શ્રીજી ૩
- કય જીવાઓ બહુ બહુ જીવંતી કરીરે, વિધા સંજીવન આપાવી;
નીજ રૂચિ કે અરૂચિ સમજાઈ ના, નિષ્કળ ત્યાંની ત્યાં કરાવી. શ્રીજી ૪
- બહુશ્રમે ન ફળ તે સદજે અહરે, રીત અસંભવીત ભાળી;
વિધિ સુતપા પ્રણેષી સાધન જીઓ, કુળજ દુષ્ઠ મથુરા માળી. શ્રીજી ૫
- પતિવ્રતા જીવતી જાલંદ્રનીરે, શ્રીજી સત્યથી છોડાવી;
અધમ મામકી જાત પુંથલી, શુક્રમીરો વૈકુંઠે વસાવી. શ્રીજી ૬
- સુખ છે કપહીં સંત ને અસંતનેરે, દુખ પણ સંત કહીં અસંત;
કહેતાં કશું બનતું નથી, આપ ઈચ્છા બજવંત. શ્રીજી ૭
- કળી દોષ દોષ નર્ક ક્યાં પજોરે, ધર્મ ક્યાં વૈકુંઠ વાસ;
દર્શ્ય ને જ્ઞાન ગ્રેમ જોતીને, પિંગળા સદજે વિશ્વાસ. શ્રીજી ૮
- આ તે શા માટે હરી કર્યું હરોરે, કેમ કર્યું હશે આ કામ;
એવું તમને કહેવાય ના, વિરહ ધર્મોશ્રય સ્વામ. શ્રીજી ૯
- સધનું કરવાને સત્રય ખરારે, ઇશ્વર કોષનો ન ત્રાસ;
પણ નીજ જન અદિત કરી ના શકો, નિશ્ચે ગાયદ્યો દાસ. શ્રીજી ૧૦

પદ ૫૫મું-(રાગ “મોટાનું વચન.”)

- નથી નિશ્ચે કોષને નાથ, કાણુ પછી શું કરશે;
આતિ અર્ચિત્ય અતર્ક્ય ગાય, શું કરશે હરશે. ટેક. .
- જેહ સમય રાજ્યાભિષેક રઘુપતિ, તે વેળા વનરે;
ચંદ્રાસનો મૃત્યુકાલ, તે વેળા રાજ્યાસન. કાણુ પછી ૧
- દેવકીવસુદેવનો કંસ રથ હાંકે, સ્નેહ ભર્યા બાબારે;
ગઇ વાત પલટાઈ પલકમાં, કરાચિદ પધરાબ્યાં. કાણુ પછી ૨
- જતો હતો ઇંદ્રાણી મોહાલે, નહુપ સંકષ મુનિ ચઢીયોરે;
તત્કાણુ શ્રાપ યયો આલણનો, સર્પ યઇ ભૂમિ પડ્યો. કાણુ પછી ૩

પરિક્ષિત રામજળ માટે સહજે, મુનિ આશ્રમ પેહરે;
 કુમતીયદ્રીઝા આપવિપ્ર, ગ્રહ તજી, ગંગા તટ ખેઠો. ક્ષણ પછીં ૪
 સનકાદિક હરિ દરશણ જતાં, ભવિષ્ય જય વિજય નકિયારે;
 શાંતથી આપ થયો હરિ પાર્ષદ, અસુર યદ્ય ક્ષિતિ પડિયા. ક્ષણ પછીં ૫
 જનક જૂપ મુનિ વસિષ્ઠ ખંને, યાની શીરોમણી કહાવેરે;
 સદજ વાતમાં આપ યરરપર, હારદ દહે ન આવે. ક્ષણ પછીં ૬
 કલેશ અચિંતબો. દેવ સભામાં, દક્ષ સદાશિવ સુણિયોરે;
 ભાળ જાણુયા હરી તમે વિભૂ એક, બીજો નથી કોઈ અનિયો. ક્ષણ પછીં ૭
 અતિ દુખિયા મુખિયા હોય પળમાં, અતિ મુખિયા હોય દુખિયારે;
 નિજ ગતિ અકલ કળ્યામાં નાવે, ઈચ્છું કરો પ્રભુ મુખિયા. ક્ષણ પછીં ૮
 દયા પ્રીતમજી અટપટિ લીલા, કરું અને નહીં કહેતાંરે;
 રાખો તેમ રહિ પાડો તે સહી, કહાવણ મુન્યજ એહતાં. ક્ષણ પછીં ૯

પદ ૫૬ મું-રાગ સોહણી,

શ્રી હરિ સહુ જાણેરે સહુ જાણે;

મન મનસુખા પ્રમાણે.

શ્રી હરી. ૧૬,

બ્યાંપી રજા છે બોમ વાયુની, પેરે સર્વ ઠેકાણે;

મુખ દુઃખ દે કોઈ પ્રેરક પોતે, કરું ન જાય અજાણે. શ્રી હરી. ૧

અચિંત્ય અતર્ક્ય કાર્ય કૃષ્ણનું, નિશ્ચે થાય ન સાણે;

બુદ્ધિ પ્રમાણે કરે કલ્પના, મન ગોઠે તેમ તાણે. શ્રી હરિ. ૨

આ શા માટે એમ કરું પ્રભુ, જુજવું સાંજે વાહાણે;

હરિદાસ સમજ્યામાં નાવે, અકલિત વેદ વખાણે. શ્રી હરિ. ૩

અતિ અટપટિ અસંભવ લીલા, તે જાણે જે જાણે;

સહુ કરવા સત્રથ પણ નીજ જન, અહિત ન થાય પ્રજારાણે. શ્રી હરિ. ૪

વિનતિ વિના રક્ષક નિજ જનના, અવગુણ હરમાં નાણે;

સહુ વાતે બળ રાખ દયા પ્રભુ, સાવધાન સહુ ટાળે. શ્રી હરિ. ૫

પદ ૫૭મું-રાગ કાફી કે લલિત.

શ્રી કૃષ્ણ થયા, શ્રી રઘુપતી, જેને નામે અથ દુઃખ નાસે;

મુખી સર્વ પ્રજા, દુષ્ટ દુર્મતી કલેથી કહી નવ બાસે. શ્રી કૃષ્ણ ૦ ટેક.

સંમીત ને કિંમણુ દોષ, પ્રારબ્ધ ન સંભવે જોતેરે;
 કુંતી સુત અતિ વધ્ધમ મુજને, જૂઓ અતિ દુઃખ તેનેરે. ૪
 પાપજનિત જોતા પદાસતો, કેમ ન ટળે મુજનામેરે;
 મુજ રૂચિ જનિત કદ, નવ ચાલે ઉપાય બળતે ઠામેરે. ૫
 અકલ અટપટિ લીલા માહી, કશું કલું નવ જાયેરે;
 કેટલાંક જનને ચલવું અનીતે, તદપિ ન દુષિ તે યાયેરે. ૬
 કરે નયવાનું, થવું મટાડું, હું તંત્ર સહુ બાતેરે;
 તદપિ નિજ જન અહિત કદાપી, નાજ કરે કાષ્ટ વાતેરે. ૭
 મુજ ઈચ્છા નહીં શાસ્ત્ર નિયામક, મુને ગમ્યું તે ન્યાયરે;
 દુકંતી બક્ષાડુંકદી નિજ રૂચિમાનું, આવડું સવડું યાયરે. ૮
 હું સર્વસ કાલ કર્મોદિક, મુભધીન લો જાણીરે;
 દયા પ્રીતમ કહે શ્રી વધ્ધમજન, નહિં દુભવું ધ્રુવ વાણીરે. ૯

૫૬ ૬૩ મું-રાગ કેઠારો.

બાવિ સમજ્યા તદપિ સુમન સમ્રથનદો, શ્રમ પડે શીશ બાવી ન બૂલે;
 શાણુ શાંતી ગ્રહે, મૂર્ખ મિથ્યા મથે, યાપ થવાનું નિદાન હૂલે. બાંટેક.
 સૂરે વાણી સુણી કશેશ કંસને બહુ થયો, કર્મ પ્રયત્ન કરી કરીને હાર્યો;
 પાપમાં પચી ગયો, ધર્મ શેધી થયો, નંદનંદનજી નિદાન માર્યો. બાં
 બાવિ બય બાંજવા, બાણુસુર બહુ મથ્યો, મુત્રિને એક સ્થભે ચઢાવી;
 તદપિ અનિરૂધ વર્મા હસ્ત છેઘા હરી, શિવ વચન ના ચળ્યું નિપજ્યું બાવી. બાં
 પ્રકૃતિ મતિ દ્વિજ મૂખથી ભવિષ્ય સુણીને શ્રમ્યો, ચંદ્રદાસને દમ્યો, થવું ન મટીયું;
 વિપત્તી વિપયા કરી, વૃષ સુતા પશુ વરી, વૃષ ક્યો જન હરી, વિદ્ય વટીયું. બાં
 બ્યાસ વદનથી સુણ્યું ભવિષ્ય જનમેજયે, પગ નહિ કરે કલું તદપિ કરીયો;
 અષ્ટાદશ બ્રહ્મહત્યા મુનિ કહી મળી, એતે પશુ અર્થ એકો ન સરીયો. બાં
 નિજ પરાજય સુણ્યો રાવણુ સુયોધને, તદપિ શ્રમ કરી મૂઆ બાવિ ટળવા;
 ગુરુ વચન ના ગણ્યું બનવાનું તો બણ્યું, સહુને આશા શ્રમે સુખ મળવા. બાં
 નારિનો નર ક્યો સુધુમન વસિષ્ઠે, તદપિ તે નારિ થઈ બાવિ ફલીયું,
 વળી મુતી તપ બળે સ્ત્રી પુરુષ પ્રતિપક્ષ, એમજ થાવું હતું થઈને ખળીયું. બાં
 ના ઇતિહાસ બહુ સ્વરૂપમાં સમજી લો, હરિ ઇચ્છા ફેરવવા કોન,
 જડ જીવનો રોગ સમતો નથી, દયા પ્રીતમ ચરિત્ર ના જાપ કળીજ. બાં

પદ ૬૪ મું-રાગ કેદારો.

સાચી વસ્તુ શક્તિ જેમાં તેતો સહજે ફળે, પ્રાર્થનાની અપેક્ષા ન રાખે;
વહાલ વિશ્વાસાદિ કામ ત્યાં કર્યું નહીં, વ્યર્થ કેમે ન ગુણ આત્મ દાખે. સાં ૮૬,
સાધુ ઉપદેશ શ્રદ્ધા વિના જ્ઞાન વણુ, મંત્ર વા ઔષધ નીજ ગુણ દેખાડે;
તો પછી સહજ હરી સંબંધી વસ્તુ સહુ, કેમ અભિલાષ પૂરા ન પાડે. સાં
અલી પ્રતિતિ કુંતી મંત્ર રવિનો જખ્યો, રવિ પધાર્યો વસ્તુ શક્તિ ભારી;
તો ભરોસા વિના વસ્તુ હરિ સંબંધી, સફળ યાશે ન કેમ જો વિચારી. સાં
તેમ વિભીષણનો પણ ચળ્યો વિશ્વાસમન, તદપિ શ્રણ ના ચળ્યું રામ સાચા;
સત્ય સંકલ્પ વચન આપ્યું પાછું ન લે, જીવ જડ સ્વાભાવિક હોય કાચા. સાં
હારિકેશે ખોડાણાની ઓને કહ્યું, વાળી તારી સમેવડ હું યાશ;
તદપિ છાની છરી રાખિ વિશ્વાસ વણુ, વચન પાળ્યું પ્રભૂ દોષ નાશ. સાં
છશ્વરની અકળગતિ જાણી મેહેતો ડગ્યા, સાસરે જાઓ પુત્રીરુ ખોદ્યા;
તદપિ આપ્યો હરી હાર બરદે પળ્યા, શું થયું આફતે દાસ ડોદ્યા. સાં
વિષવા અમૃત અર્જુને ઉદરમાં ગયું, તદપિ ગુણ નીજ જાણ્યા જેવો આપે;
તો પછી હરિ નામાદિક ગમે તેમ ગ્રહ્યું, તેથી દુઃખ ટળી સુખ કેમ ન વ્યાપે. સાં
સમજે એ રીત વિશ્વાસ સહજે મળે, મન હરીહું અવળચંડી જેવું;
અવળું કહિએ સારે સવળું માને મુરખ, યુક્તિથી કામ કાઢીજ લેવું. સાં
દાસ ચિત્ત દૃઢ ચળ્યું, તદપિ તે ફળ મળ્યું, પ્રભુ વચન ના ચળ્યું, નિશ્ચે આબ્યું;
સર્વ સાચું દયા પ્રિતમનું શ્રુતિ કહે, અહિત નિજ ભક્તનું કદી ન બાબ્યું. સાં

પદ ૬૫ મું-રાગ લલિત.

તેવા હરિ સનમુખના દોષ, સાધન વિમુખતણાં;
જેમ નિષ્ફળ મૃગ જળ તદવત, થોડાં અથવા ધણાં. સાં ૮૬,
જેવાં મંદન નર નારી, જેવાં તેજ વિનાં લોચનરે;
જેવા અજના કંઠ સ્તન, જેવું પક્ષપાતિક અર્ધે તન. સાં ૧
જેવી છટ્ટી અંગુળી કર પદ, જેવી તિથી અવામરે;
જેવો કોધ સુહૃદનો, જેવું ઠગનું હેત નકામ. સાં ૨
જેવું પરાધીનનું સુખ, જેવા વ્યસની કરા સંમરે;
જેવી પાંખ પિપિલિકા કરી, જેવો ખલનો ધર્મ. સાં
ધ્રુવજી પરાશર પરશુરામને, ક્યાં લાગ્યું જો પાપરે;
સુગ્રિવ વિભિષણ અનધ, બ્રાત પતિન જોગે અધાપા. સાં

સગાદિક તરકર નહિં તેને, કારાગ્રહ ન ભુવનરે;
 મોહ બેડી ત્યાં લગી તેને, જ્યાં લગી નહીં હરિનો જન. સાં ૫
 દુરાચારિ વિપત્તિ અજિતેન્દ્રિય, ભવસુખ ભોગી ન બાધરે;
 હરિથી વિમુખને વળગે શ્રુતિ કહે, હરિભક્ત ન અપરાધ. સાં ૬
 તપ પ્રાચિન બહિષ્કર્ણાદિ, સુકરમ ફલ શું મળિયુંરે;
 અમક્તના ગુણ દોષ રૂપ છે, શાસ્ત્ર વચનથી કળીયું. સાં ૭
 જાણી જોઇ મુવે હણ્યા પુણ્યજન, કુબેર શિવજન હાથીરે;
 પાપ ન ભોગ્યું સદેહ સર્વોપરિ, ધ્રુવ લોક સધાર્યા. સાં ૮
 સંચીત ક્રિયાભાણુ પ્રારબ્ધ ન, પાંડવને શ્રુતિ ગાયરે;
 તદપિ દુઃખી, શિવ વિષ પડ્યું પીવું, દોષ ન હરિ ઇચ્છાય. સાં ૯
 બે હપામ અપરાધ ટળે હરિ, ક્ષમા નરક વા રોગરે;
 ક્ષમા વિમુખ સંભવે ન અધિક બક્ત નરક દુષ્ઠ ભોગ. સાં ૧૦
 દયા પ્રિતમની લીલા અટપટી, કહેતાં કર્યું ન શવેરે;
 પણ એટલું નિશ્ચે અમને, હરિભક્ત અહિત બની નાવે. સાં ૧૧
 પદ દ્વય-રાગ કાલીંગડો.

કેવા કહીને તમને વરણ્યું વ્રજપતિ, કાંઈ કહેતાં સંભવતું નથી,
 હે શ્રીનાથજી. ટેક.

વિરધ ધર્માશ્રય રૂપ અકલિત ગતી, સદુ વાતે એક છો સરવથી. હેં
 જીવ આણુ માત્ર અંતર વસે અતિ, આણુ મોહું તનુ કોટિ બ્રહ્માંડથી. હેં
 આત્માદિક કોટી આયાયકી અતિ, ધણા પ્રકાશક અતી માર્તંડથી. હેં
 ભક્ત રિપૂ ભયંકર કોટી કાળથી, અધિક અભયંકર કોટી શિવથી અતી. હેં
 કોટી અર્ભક અધિક અસ નીજ ભક્ત હીત, કોટી ગણપતી અધિક મહામતી. હેં
 ઇંદ્ર કોટિક અધિક ભોગી ભગવંત છો, કોટિ શુક અધિક યોગેંદ્ર છો. હેં
 કોટિક અગ્ની અધિક દહનતા આપમાં, શીતલ અધિકા કોટિક ચંદ્ર છો. હેં
 કમલ કોટિક અધીક શ્રદ્ધ હૃદયજન દુખે, વજ્રાધિક કંઠણ દુરીજન સમે. હેં
 કોટી અવગુણ ગણો ગુણ અધિક નીજ નમે, કોટી ગુણદોષ નીજ જન દમે. હેં
 વેદ તપ દાન પૂજન કરે પ્રાપ્ત નહીં, તે અનન્ય ભક્તિ આધીન છો. હેં
 લ માયા ઈંપે બ્રહ્માદિક ભય ધરે, તે ગોપીજન આગલ દીન છો. હેં
 ૧ દુર્લભ ધણા તે સુર્લભ ભક્તને, પ્રેમવશ ન કરવાતું કરો. હેં
 અપરાધ આત બાધ માનો નહીં, વિનતિ પણ કલેશ કોટીક હરો. હેં

શ્રી વલ્લભ શરણુ સંબંધ મુને શ્રી હરી, ભક્ત સાચો કરે સર્વદા. હે
કૃષ્ણ સંગતી કુમંતી રતી પાપમાં, કહે દયો આપશે મા કદા. હે

: પદ કૃષ્ણ મુ-રાગ આરાધવરી.

શ્રીજી સાંભળજો એક વિનતી છે મારી;	
શ્રી વલ્લભ શરણુમત સંબંધ વિચારી.	૧
સમર્થ છો સ્વતંત્ર છો, કાંઈ કહેતાં ન શકું;	
અપરાધી પણ શુરુ સોંધ્યો વિનતીને આવું.	૨
પુટીપથ પ્રભુ કર સાચો કરણુબક્ષ તારો;	
મધોદય રીતે કરણી જોઈને શું મારો.	૩
નીજ કહી કર ગ્રહણુ ક્યો નીજનો તો વિચારો;	
બુદ્ધિ પ્રેરક અનુચિત કરતાં કેમ ન વારો.	૪
કરતાં વારો કે કરવા દો તો ના ગણુશે;	
અધરિત દેખારો કરવા દેશે ને હણુશે.	૫
અણુગમતું તમને મુજને કરવું ના ભાવે;	
તેવી મતિ દો તો દહાડો દુઃખનો સીદ આવે.	૬
આપ પ્રસન્ન જે કીધે તે મુજથી યાય;	
તે બુદ્ધી આપો સહજે સહુ સુધરી જાય.	૭
કામ ક્રોધાદિકે રિપૂ મુજ હૃદયથી યાજો;	
આપ વશીને સદા તહાં ચિંતા ક્લેશ સહુ બાજો.	૮
માયામુખ મોહકાસ કરમની ફાંસી;	
નીજ કરણુ પણ નહીં તૂટે જનની જગ હાંસી.	૯
ફરી ફરી એ માગું મુજ મતિ તમમાં રહે સોજી;	
મલીન ના યાય કદા વૈષ્ણવતા રહે સોજી.	૧૦
મોટા છો, માનો તો શત્રુ, નહીં તો એ લવરી;	
આપ માન્યાથી મોટી મુનિ સહુથી રાજરી.	૧૧
આપ માન્યાથી ઘેરું ગણું કહેવાય;	
આપ કરણુથી અવળું સવળું થઈ જાય.	
આપ ઇચ્છાએ જે પાડો છો તે સહું છું;	
દુઃસહ દુઃખ નથી સેહેવાતું ટલવીને કહું છું.	

આપને ગમતી હોય તે કૃતીતો કરાવો;
 પણ એ ચાચું અપરાધ થકી તો બચાવો. ૧૪
 પ્રપંચ વિસરાવી દો નીજમાં આસક્તિ;
 † પ્રેમલક્ષણા પુણીપથ સાચી ભક્તિ. ૧૫
 શ્રી ગોવર્ધનધર દયા પ્રીતમજી શ્રીજી;
 વિચમીમાનો માહરે, આય ના જીજી. ૧૬

પદ ૬૮ મું.

ગોપીનાથ કીર્તન નિર્ભયાનંદકારી;
 પાપ સકળ સંતાપ દુર્ભેતિ, મહા સંકટ હારી. ૨૧.
 ગોમતિ ગંગા યમુના સરયુ, તત્ર નર્મદા ગો;
 ગોપાલ બાલ કીર્તિ સરતી, યત્રોચ્ચારતિ ગો;
 ગોવલુ જીર્ણ કૃષ્ણ કીર્તને, પ્રાપ્તી લોવર ગો;
 ગોત્રનાથ ગોત્રનાં તુલાશલ, ઘન ક્ષટ્રિજે ગો. ગોપી૦ ૧
 પિતા માત્ર ગુરુ ગૌબાલણુ, મહાપવિત્ર. આદોપી;
 પિનાકી ગો નિઃસાધની મહાપદ કૃષ્ણ નામ જદપી;
 પિશાચ પ્રેતાદીપલાયહરી, કામેથી ડરપી;
 પિડા ભવભય માયા કાલથી, છૂટ કૃષ્ણ જી. ગોપી૦ ૨
 નારાયણ કહેતાંજ તથો દ્વિજ, પાપી પ્રેમ વિના;
 નામાભાસે સુગતિ પુંશ્વલી, પૂંટી અમિત ગુના;
 નાથ અનાથતણા એ રીતે, સમજી લે તું, ગના;
 નારદાદિ મહું નામ મૂકી ઉપાસ જહુ વિધિના. ગોપી૦ ૩
 ધરધર કંપે કાલ અજા, નામે અતિ સમ્રથ;
 યતું ન કાપી વલ્લ ન જાવું, સેહેજ સરે અરથ;
 થડ મૂકી શાખા સીંગે શું સમજો સુભગપથ;
 થશે પરમપદ ભોગી દયા, ગાવાં ગોપીનાથ. ગોપી૦ ૪

પદ ૬૯ મું-રાગ લલિત.

મ યાત્રીરે મનુવા, મૂક મૂરખતા તારી;
 લક દલીલા શ્રીજી તુજને, શે ના જોય વિચારી. નિર્ભય૦ ૧

- પુષ્પમાળ શ્રી કંઠતણી, શ્રીદારિકેશ તુને આપી;
સહજન છુટીતમને આપી, નીજ સેવકે અલાપી. નિર્ભય૦ ૨
- વિનતી સુણીપ્રભુ ચક્રસુદર્શન, તુજ રહણુને આપ્યું;
અમીયની પેર સમજળે, હરિ ઇચ્છા આલાપ્યું. નિર્ભય૦ ૩
- આપ્યું કમળકૃપા કરી, વિનતી સુણતાં શ્રીજી તુજને;
એ તે પર્મ અનુગ્રહ કે નહીં, કહે મુગ્ધ તું મુજને. નિર્ભય૦ ૪
- ચંદ્રદાસને વિષ કરી વિષયા, સહજમાં સુખજ આપ્યું;
શ્રી નાયજી દયાના પ્રીતમ, સત્ય કરી દુઃખ કાપ્યું. નિર્ભય૦ ૫
- શ્રી વલ્લભ કુળ નિજ રૂચિ, વર દીધો અધરામૃત આપી;
રૂમિણી તુલ્ય કરીશ તું સેવા, આત્મારામ અલાપી. નિર્ભય૦ ૬
- શ્રી ગુરુપદ શિરધરી નીજ ભાખ્યો, ભવના પાપ સહુ બોળ્યા;
મેં તો પુષ્ટીને અંત જનમ તુજ, મારી દોષ કહી ડોલ્યા. નિર્ભય૦ ૭
- તું તે પ્રાણ નીજ મહાપ્રભુ બોલ્યા, અચલ વાણી કહી કરીને;
ધાર્યું છે તે સિદ્ધજ કર જા, બોલ્યાં કંઈકા કરીને. નિર્ભય૦ ૮
- નિજ ઇચ્છાથી શ્રીગોકુલપતિ, શિર કર દધ વર દીધો;
ત્રીલોકમાં તુજને કોઈ નહીં જીતે, મહા અનુગ્રહ કીધો. નિર્ભય૦ ૯
- શ્રીજીમાં ચિત્ત અખંડ રહેશે, ચિંતા સકળ પળારો;
દારિકેશ્વર શ્રીજી, વાતો કરશે સંસાય જારો. નિર્ભય૦ ૧૦
- ફરી નથી અવતરવું સુત મારા, અખંડ ગોકુલવાસી;
શ્રી સ્વામિની મંદિર ઉરતાઈ, શિર કર ધરિ કરી દાસી. નિર્ભય૦ ૧૧
- શ્રી પુરુષોત્તમ નિજ રૂચિ બોલ્યા, કદા ન રેહશે ત્રાસે;
કર્તવ્ય કશું તમારે છે નહીં, રહે પ્રભુ દ્રઢ વિશ્વાસે. નિર્ભય૦ ૧૨
- ધર્પાદિક કંઈકા શ્રીજી, શ્રી વલ્લભ બળ લે જોઈ;
તે આગળ તુને વિદ્ય કરવા, સમર્થ છે નહીં કોઈ. નિર્ભય૦ ૧૩
- હસી કંઈકાનો ગર્વ ન ધરવો, રહેવું દીનતા રાખી;
તદુપરાંત બને હરિ ઇચ્છા, એ વિવેક શ્રુતિ સાખી. નિર્ભય૦ ૧૪
- છે ભગવાન હરી ઇશ્વર છે, જમ રાખે તેમ રહેવું;
તેમને જોઈ ગમ્યું તે સાફ, જે પાડે તે સહેવું. નિર્ભય૦ ૧૫
- સહુ કરવા સમર્થશ્રીજી પણ, નિજનન અહિત ન યાય;
દયા રાખ વિશ્વાસ સરવ, સ્થઈ કરશે મનરાય. નિર્ભય૦ ૧૬

૫૩ ૯૦ મું-રાગ ગુર્જરી.

- ૧ મહાદેવ હેતુ અવિચારિ આપ મટાડો તોજ મટે;
- ૨ મારો કેટિ ઉપાયે, તવ કરુણા વણુ કદી ન કટે. સહુ ૧
- ૩ મારે જાતના અનેક ઉપદ્રવ, ઉપખવી દે કોશરે;
- ૪ રિગ સહુ યાત્રી વિવેકા, વિવેક રહે નહોં લેશરે. સહુ ૨
- ૫ હોયે હોયે શાણા સરવને, શુભક્રતિ મનમાં લાગેરે;
- ૬ રહે ઉદ્દેગ અખડ દહેમા, કેમે કરે નવ ભાગેરે. સહુ ૩
- ૭ મણી ગુણવણી અકથ આરતી, કરું કરે નવ કાવેરે;
- ૮ સદાજ સદા સુખ યાય સર્વ પ્રભુ, દયા તમોને આવેરે સહુ ૪
- ૯ હુ સહ હુમદ સ્વભાવ મધ્યો છે, કશું કહેવાતું છે નીરે,
- ૧૦ શીજી તમ વિજી નથી કોઈ મારે, માગુ સહાય કહો કેનીરે. સહુ ૫
- ૧૧ બાધો જન્મ ગયો કરગરતા, હજી લગી નથી સુખ દહાડોરે;
- ૧૨ હવે તો હિમત હારી ગયો છું, રખે અપડાવી કાઢોરે. સહુ ૬
- ૧૩ બહુ પેરે પીડાયો હરી હું, પ્રતિદિન પીડા વાધેરે;
- ૧૪ આપ તો કાને કર દર્ધ બેઠા, સુખનો દિન કેમ લાધેરે. સહુ ૭
- ૧૫ વેદે કહ્યું પણ મેં નવ દીઠું, શરણે બધન કાપોરે;
- ૧૬ વણુ ભોગવાવે નથી છોડવવા, સહન શક્તિ મુને આપોરે. સહુ ૮
- ૧૭ લીધો શરણ મુને પુષ્ટીનાથ, તમો સાધન જોવા લાગ્યારે;
- ૧૮ સદાવર્ત એ કેવું, માગણુ પાસે પૈસા માગ્યારે. સહુ ૯
- ૧૯ સર્વ સમાધિ શરણે પડ્યો, જે ગુલામ ધરનો કાઢાબોરે,
- ૨૦ તેને જૂના ખત ખાતા કાઢી, સીદ જોઈએ દજાબોરે સહુ
- ૨૧ બજન વિના હુ ખટજે ન કહે સહુ, વિકલ બજન બની નાવેરે;

ચાંડાળી નપ પાતી કરે તેમ, તમે ! કૃપા મુને હાધીરે;
 ઇશ્વર યદાન ધટે તદપી તે, પાછી ખેંચી લીધીરે. સહુ ૧૪
 દુઃખ દાવાનલ બળતો બોલું, દોષ રખે મુજ માનોરે;
 જોવો તેવો પણ પાળ્યો પાળશો, છોડો સાહુ હું કોનારે. સહુ ૧૫
 છૂટ્યું ભોજન નિદ્રા નાકી, વિકલ સરીખો વરતુરે;
 શું જાણું આગળ શું કરશો, આવું મા નીપજે નરતુંરે. સહુ ૧૬
 માયા દમે મર્યાદા મૂકી, કલીકાલ ભવ કંપૂરે;
 કૃષ્ણ સ્મરણુ મહિમા સંતાળ્યો, પતિત જીવ કેમ જંપૂરે. સહુ ૧૭
 સ્વરૂપ કલેશ મારો નવ સેહેતા, પેહેલા એવા દૂતારે;
 દુઃસહ દુઃખ જાણો છો હવડાં, ઉદાસ જાગત સૂતારે. સહુ ૧૮
 શો અપરાધ વશ્યો અંતર, પ્રભુ એકાએક બદલાયારે;
 સત્ય સંકલ્પ સત્ય વાચી મહા, સદિબ્ધ શ્રુતિએ ગાયારે. સહુ ૧૯
 આત્મસાતને અસુર આરતી દે છે, દેખો છો (તમે) સ્વામિરે;
 સર્વેશ્વર સર્વાત્મા છો નવ, લાભે મોટી ખામીરે. સહુ ૨૦
 સકલ ધર્મ સાધન હીણા હું અપરાધે નથી આછોરે;
 પણ શ્રી વલ્લભ સુત સાખ્યો છું, તે સંપદ ન છોછોરે. સહુ ૨૧
 સરોવ તદપી સહાય કરો, કેશવ મુજ સામુ બાજોરે;
 દુઃખ જશે સહુ સુખ આવશે, બરદ વચન નીજ પાળોરે. સહુ ૨૨
 ધણી વાર કરમશીને યાક્યો, માઈ બળ શું ખીજુંરે;
 અલ્પ જીવ મતિ ધૈર્ય કેટલું, દુઃખ દાખ્યો પ્રભુ ખીજુંરે. સહુ ૨૩
 પ્રપંચ વિસરાવી પુરુષોત્તમ, સેવા સ્મરણુ કરાવોરે;
 ભક્તિ પ્રેમ આશક્તિ આપો, દાસ દયાનો દાવોરે. સહુ ૨૪

પદ ૭૧ મું.

તથી જીવને જાવિયતું જાન, હરી જન હિતજ કરે;
 વણુ સમજ સોચ અજાન, આગળ અર્થ સરે. ૮૬.
 ઉર્વશી દારા અજીન બડવ, થાભે શ્રાપ આબ્યોરે;
 ગુપ્ત રહ્યા એક વરસ પારથ લાં, ઉપયોગી તે આબ્યો. હરી ૦
 સર્પ હણી મુતી કંઠ બરાબ્યો, એ મતિ ના ઉપજવતરે;
 રાજમાસન તજી શ્રી મુખ ભાગવત, ત્રવણુ સમય કયા આવતરે. હરી

- કરકોટક નાગે નલને કરડી, કુરૂપ કરી દીધોરે;
 અતિ રૂપાળો ગુપ્ત રહત કેમ, હરીએ એ ગુણ કીધો. હરી૦ ૩
 મનોબ્યથાના બ્યાસ ઉપજત, કંઠે પ્રીત કેમ વામતરે;
 નારદ દ્વારા પ્રેમ લક્ષણા, કહો ભક્તિ કેમ પામત. હરી૦ ૪
 મંદાને છળી સત્ય ચુકાવી, મનમાં અતિ દુઃખ પામીરે;
 એમ ન યાત તો ત્રિલોક સુંદર, શ્રીજી મળત કેમ સ્વામી. હરી૦ ૫
 ગાન ગર્વ ના ઉદ્ભવ ઉપજત, તો મનમાં સીદ જાતરે;
 પરાભક્તિ કેમ પામત હરી, વલ્લભા દરસ કેમ યાત. હરી૦ ૬
 અભયાશ્રય અત્રપ નૃપને, જો ન કદાપી જામતરે;
 અનન્મ ભક્તી ના પામત, દુર્વાસા ગર્વ ના ભામત. હરી૦ ૭
 ધિત્રકેતુ સુત શોક ના ઉપજત, નારદ ગુરુ કયાં પામતરે;
 સાક્ષાત્ હરી દર્શ યાત નહી, ભવનો કલેશ ના વામત. હરી૦ ૮
 રામદર્પથી આપ જુશંડી, મુનિ પામ્યા હરિ જ્યુક્તિરે;
 નહીં તો માયા કાલ તરત કેમ, કેમ પામત મહાભક્તિ. હરી૦ ૯
 નંદદાસ સ્ત્રી મોહન ઉપજત, તો ઝોકુલ કેમ આવતરે;
 પ્રત્યક્ષ પુરુષોત્તમ કયાં દેખત, ભક્તિ ભક્તિશ કેમ ભાવત. હરી૦ ૧૦
 ખોટું શ્રીફળ ખોટો રૂપેયો, છીત સ્વામીનાં લાવતરે;
 તો શ્રીપુરુષોત્તમ કેમ પામત, સંદેહ કાણુ છોડાવત. હરી૦ ૧૧
 ગોપી જનમન ગર્વ ન ઉપજત, તો મેહેતાપ ન યાતરે;
 પરાપ્રેમલક્ષણા ભક્તિ હરીની, કેમ હૃદયે સમાત. હરી૦ ૧૨
 તુલસીદાસ સ્ત્રી કંઠણુ વચન, વણુ સુણો મોહનાં જાતરે;
 ભક્તિ પામત ધીરધુપતીનું, પ્રગટ દરશ ના યાત. હરી૦ ૧૩
 ખીસ્વમંચળે ચિતામણી કટુવચન સુષુપ્ત દુઃખ લાગુંરે;
 જઘ મંદ્રાવન મજપતિ સમર્પી, ચયું દરશ દુઃખ ભાગ્યુ. હરી૦ ૧૪
 કોઈ કહેશે દુઃખવણુ સુખ આપે, તો શું હરી ના અપાવરે;
 પણ હરિનું હિત જકત ના જાણે, ભવ તરવા શું ગાય. હરી૦ ૧૫
 કોઈનો કલેશ સહે નહીં કરાવ, હરીજન દુઃખ કેમ ભાવેરે;
 પણ જે અકલ અટપડી લીલા, કશું સમજ્યામાં નાવે. હરી૦ ૧૬
 જેમાં તારૂં બહું હશે તે, વિનતી વિના હરિ કરશેરે;
 યા તુને શ્રી વલ્લભે સોખો, કહે હરિ કેમ વિસરશે. હરી૦ ૧૭

પદ-૭૨.

અંધ્યા ! ઉઠતાં કૃષ્ણ કહે, બેસતાં કૃષ્ણ કહે;
 સુતાં શ્રી કૃષ્ણ કહે, હરતાં હરતાં;
 ચાલતાં કૃષ્ણ કહે, દોડતાં કૃષ્ણ કહે;
 વણ કહે કૃષ્ણ, રખે કાંઈ કરતા. અધ્યા૦ ૧
 કૃષ્ણહી ખાન કર, પાન કર કૃષ્ણહી;
 કૃષ્ણ ગુણ આનકર, દુઃખ સુખમાં;
 ગુપ્ત પણ કૃષ્ણ કહે, પ્રગટ શ્રી કૃષ્ણ કહે;
 અહનિશ કૃષ્ણને, રાખ સુખમાં. અધ્યા૦ ૨
 પ્રીતે શ્રી કૃષ્ણ કહે, ભીતે પણ કૃષ્ણ કહે;
 સદળ શ્રી કૃષ્ણ કહે, કૃષ્ણ કામ્યો;
 સર્વ કાળે સદા, સધળે શ્રી કૃષ્ણ કહે;
 સિદ્ધિ કારણ સકળ, કૃષ્ણ નામ્યો. અધ્યા૦ ૩
 સદળ બની આવે, સાધન સકળ શીર મણી;
 એત આબ્યો ધર્યો, કાળ ડસવા;
 લટકું અમુલક, આદ્યુ ચિતો દયા;
 નહીં તો નિચે પડશે, હાથ ધસવા. અધ્યા૦ ૪

પદ ૭૩-લાવણી (હંદ ચોપાઈ.)

અમકતને અમ્યુત પદ મળે, અકર્માનાં અધ દુઃખ ટળે;
 નેકે જાય બળે ભગવતી, હરી વલ્લભ મોટી દુર્ભતી.
 વિખ દાતા સદુને સુખકારી; સુણી સિદ્ધાંત ઉદય ભય ભારી;
 ચોગીને દુઃખ દે ભગવાન, તે મોટા જોહેને અજ્ઞાન.
 વેદશાસ્ત્ર નિદે ગોપાલ, નમન કરે હરી તે આંડાલ;
 પાપી મોટા હરીજન કાલકે, પાપી લકન નહીં સદુ ગાવે.
 મનમાં મદન મોહ તે સંતા, અખળા બળે મળે ભગવંતા;
 બાળક પ્રસન્ન કરે તે ભક્ત, સ્ત્રીમાં નરહરી આશક્ત.
 હરિજન દૈસ લહે તે દાસ, સ્વજન સંબંધે મોટા ત્રાસ;
 મુઝ મનુષ્યને અવળું લાગે, પંડિતને સુણતાં સુખ ભાગે.
 દયારામ કહે જે હરિદાસ, તેને સુણી ઉપજે ઉલ્લાસ.

સમસ્યા ૧લી-ચોપાઇ.

મા પુત્રી બેડે અવતર્ણા, એક ધણીને બંધે વર્ણા;	૧
માત કરે તે પુત્રી કરે, માત મરે તો પુત્રી મરે.	૨
માતા સંગે સધળે ડાલે, મા બેસે પુત્રી નવ બેસે;	૩
દીવસે બેસે આસન ગુણે, રાતે માતા પાસે સુવે.	૪
માતા જોરી પુત્રી સ્થામ, જુગલ વરણ બે જુદાં નામ;	૫
જળ ભીંજે ના અઝી બળે, તે બળ મા પાસે ના મળે,	૬
કૃષ્ણ તણી સાસુ દીકરી, માને કાંઈ સગા નહીં દરી;	૭
દયારામ કહે એતો દક્ષ, બે પોહોચે બુદ્ધિનો સ્થા.	૮

ઉત્તર-ધાયા.

સમસ્યા ૨જી.

ધર્મ ધોરિધર વડો વિવેક, તે ધર કૌતક દીકું એક;	૧
પિતા પોતાના મુતનો જાત, સ્વામી તેજ પિતાનો તાત.	૨
માત સસુરની પોતે પત્ની, જનક જનેતા સત્ય પત્ની;	૩
સ્વામિ હરી અરીનો તાત, સ્ત્રી દેણુ નામ જમમાત.	૪
સ્ત્રીના કાઠા કમલાપતિ, નવ સમન્નય અટપડું અતિ;	૫
શ્રી ભાગવત તણી એ કથા, રખે માનતા ટીખલ વૃથા.	૬
દયારામ કહે એત અતુર, ઘુજમાં બે બુદ્ધિ બરપુર.	૭
ઉત્તર:-વાણી વિલાસ સાચો અને હરી ઉપર છે.	

કોશ.

અ.

અવસોકવું-જેવું, નિહાળવું, તપાસવું.
અનશનમત-ઉપવાસ કરવા, નિરા-
હાર મત કરવું.

અબ-વાહળાં.

અશનિ-વજ્ર, વિદ્યુત્પાત.

અધર-નીચેનો હોઠ.

અધરામૃત-ઓઠના ઉપલા ભાગનું
અમૃત, અધરમુધા.

અરવિદ-કમળ.

અવિધાર-આપ્ત, નક્કી.

અવની-પૃથિવી, ભૂમિ.

અનેરી-અવનવી.

અહોનિશ-દિનરાત, સર્વદા, નિરંતર.

અંગના-ઝી, યુવતી, પ્રમદા, નારી.

અંજન-આંખમાં આંજનું-મેંસ વ-
ગરે.

અર્ચન-ચોળવું, લગાડવું.

અમોઘ-ધણું, વધારે, પ્રબળ.

અવર-ખીજું, અન્ય, ઇતર.

અવસાન-છેવટનો કાળ, મરણ સમય.

અવયવ-સારીરના ભાગ.

અવિગત-નહિ જણાયેલી, અજાણી.

અવય-પદેપદનો અનુક્રમ કરવો.

અનુદિન-પ્રતિદિન, સર્વદા.

અવધાર-નહી, જરૂર.

અષ્ટોત્તરશત-એકસોને આઠ.

અભિલાષી-ઇચ્છુ, ઇચ્છવાળો, ઉમે-
દવાળો, ઇચ્છાસુ.

અભિષેક-નવરાવવું તે, મંત્રાદિવિધીએ
પાણી રેડવું અને સ્નાન કરાવવું.

અનંગ-કામદેવ, મદન.

અરિય-હાડકાં.

અષ્ટવિધિ-આઠવિધે-રીતે.

અસિ-તરવાર, સમશેર, ખડ્ગ.

અસિમત-આ એક જાતનું મત છે.

તે પુરુષોથી થાય છે. સ્ત્રીની સાથે
વસવા છતાં તરવારની ધાર ઉપર ર-
હેવું એટલે મોહવશ ન થવું તેનું નામ

અસિમત, અસિધારામત ઇત્યાદિ.

અલક-ચોટલો, વેણી, અંખોડો.

અલકાવળી-કચાવળી, વેણુ, લટોની
આવલી-સમુદાય-જયો.

અનુકંપા-દયા.

અભયા-અભય, ભય વગરની, નિર્ભયા.

૨ ભાઈ, કોઈ પુરુષ.

અર્ચુદાયળ-આપ્ત પર્વત.

અજ-અકરી.

અશોક-એક જાતનું ઝાડ-આસો-
પાલવ.

અભિનવ-નવું, નૂતન.

અંખુજ-કમળ, પદ્મ.

અક્ષી-આંખ, ચક્ષુ.

અરી-શત્રુ.

અગોચર-નહિ દેખાય તેવું.

અક્ષૌહિણી-મોટી સેના.

અદેય-નહિ આપી શકાય તેવું.

અધોળ-રનાત, નહાવું.

અપરિમિત-મપાય નહિ તેવું.

અચિર-ક્ષણભંગુર, જલદી, ઉત્તાવળે.

અનુચિત-અયોગ, નહિ કરવા યોગ્ય.

અઢળક-અપાર, અત્યંત, ઘણું.

અવતંસ-રફ, ખમો.

અવકાશ-માગ, જગા, નિરાંત.

અહ્લાદ-ઉમંગ, આનંદ, પ્રમોદ.

અસુરારી-છંદ્ર, પુરંદર.

આપુપ-પુરી, તળેલી રાટલી.

આતુરાગ-પ્રેમ, પ્રથમ રાગ.

અપરિચિન્ન-અમાપ, ન મપાય

તેવું. અદ્ભુત.

આસુરી-આસુરી-રાક્ષસી.

અવિતે-અવિનય.

અંબર-આકાશ, વસ્ત્ર.

અગાધ-ઘણું, વધારે.

અરગળ-ચંદનાદિની સાથે સામેલ

કરવામાં આવતી સુગંધીધર વસ્તુ.

અર્ચુભો-આશ્ચર્ય, વિચિત્ર.

અવધૂત-ખાવો, જોગી. [જ્યા.

અવટાયા-અકળાયા, અમુઝાયા, રડ-

અર્ણવ-સાગર, સમુદ્ર, દરિયા.

અર્ક-સૂર્ય, રવી. આક્રોડ.

અ-અહા, વિષ્ણુ. શિવ. કામદેવ.

અ-અવાન.

અ-અનહિ દેખાતું.

અ-અતરવારિયો.

અચળ્યું-રસ વગરનું. ભાવ-અનુભવ

વગરનું.

અનાડી-અવળો-નહિસમજ તેવો.

અસંગી-નહિ સંગતવાળું, સંગરહિત.

અજીન-ચામડું, ત્વચા.

અંધીયુગલ-એ પગની જોડ.

અલિવર-ભમરો, ભમર.

અલાપત (આલાપ ઉપરથી)-ગવાય-

અહી-સાપ. [ગાતું.

અનુચર-દાસ, સેવક.

અક્ષત-વગર ભાગેતું. પુખ્તના ચોખા.

અશુચિ-અપવિત્ર.

અનંત-ઘણું.

અશ્વમેવ-જરૂર.

અટાટ-નકામું. ૨ પુષ્કળ.

અનુમાન-અટકળ.

અદબદ-પડતું ચુકેતું. અપૂર્ણ.

અમીત-અપરિમિત, અપાર.

અધિમુખ-ઉંધે મોંડે.

અર્બક-ખાળક. ૧યા.

અવગાહન-નહાવું. ૫૨.

અગર-એક જાતનું સુગંધીદાર ઘાસ.

અધોગતિ-નીચીગતિ.

અભિગત-જાણેતું.

અન્યુત-કૃષ્ણ. જેનો જન્મ નહીં તે.

અધમ-પાપી.

અમર-દેવલોક.

અમરધુની-દેવગંગા.

અસતી-વેસ્થા, કુચટા સ્ત્રી.

અસુયા-ઝણી.

અચળ-પર્વત.

અચળસત્તા-પાનન

અગમ-ગ્રાહ. શાંભ.
 અવશેષ-ખાકી રહેલું.
 અમંગળ-અશુભ.
 અયુત-દશ હજાર.
 અગોચર-ન દેખાય તેવું.
 અગમ્ય-અલક્ષ.

અમ્ય-અચરિત.
 અદમેવ-માત્ર હુંજ, અભિમાન.
 અધિદેવતા-ગામદેવતા, કુળદેવતા.
 અવર-ખીજું.
 અણુણું-મીઠા વગરનું. [વેલો.
 અમરવેલ-અંતરવેલ એક જાતનો

આ.

આધાત-સખત વાગવું તે, ધાત,
 આરક્ષાલન.
 આકોશ-ઠપકો દેવો, ક્રોધથી શાપ
 દેવો, ગાળ દેવી.
 આચ્છાદન-ઢાંકણ, આવરણ.
 આંખડલી-આંખ, અક્ષિ.
 આવરણ } આચ્છાદન, ઢાંકણ.
 આવરણ }
 આલેપ-એકદમ કાઢના ઉપર ગુનો
 મુકવો, ઢપકો દેવો-આપવો.
 આયસ-લોખંડ, લોખંડનું બનાવેલું.
 આપ-પોતે. (અપ) પાણી.
 આનન-મુખ.
 આત્મા-પ્રાણ, જીવ.
 આત્મારામ-હૃદય, પરમેશ્વર.
 આહાર-ખાવું.
 આકુલી-બ્યાકુળી.
 આર્ક-રોતું, ધણું રોતું.
 આલાપ-બોલવું, બાષણ, વાતચીત.
 ગાવા માટે સુર લેવો.

આલાપવું-ગાવું, રાગે ગાવું, સ્વર
 આલેપન-ઢગાડવું, ચોળવું. [ખેંચવો.
 આલેચવું-વિચારવું, મનન કરવું.
 આગિયો-પતંગ-ચોમાસામાં જે કી-
 ડાઓ રાતે અગ્નિ જેવા દેખાય છે
 તે. ખંઘોત.
 આપોપુ-પોતાની જાતે.
 આભા-કાન્તી, તેજ.
 આરો-કિનારો, તટ.
 આધી-મનની પીડા, શીકર, ચિંતા.
 આવૃત્ત-ઢંકાયવું, છવાયલું.
 આજ્ય-ધી.
 આમિષ-માંસ.
 આશાસન-અરદાશ, ચાકરી.
 આલોક-દેખાવ, મૃદુલોક.
 આકાશિક-અગાશી.
 આદોલમાન-હાલણુડાલણ.
 આનનબાહુ-જેના હાથ દીંચણ સુધે
 પહોંચતા હોય તેવો પુરુષ.
 આદેશ-હુકમ. ગુરની

ઇ.

ઇએસ-જીવડું-ચોખ્ખા કિંવા અનાજ-
 માં પડે છે તે જીવ.

ઈલા-પૃથ્વી, ભૂમિ.
 ઇક્વાકુ-સર્વવંશી રાજાઓ.

કપોળ-માલ.
 કપોત-હોસો.
 કનક-સોનું, હેમ.
 કદળી-કેળ.
 કપદી-શિવ, શંભુ.
 કમળસોયન-કમળના જેવાં જેનાં સો-
 યન છે એવી સ્ત્રી કે પુરુષ.
 કમળનયન-કમળના જેવાં જેનાં સો-
 યન છે એવી સ્ત્રી કે પુરુષ.
 કદમ-એક જાતનું ઝાડ, કૃષ્ણ ગો-
 પીયોનાં વચ્ચે લઈ જેના ઉપર ચ-
 ડ્યા હતા તે, એ ઝાડ વૃંદાવનમાં
 યમુના તટપર છે.
 કચમાળા-અંબોડો.
 કલરવ-હંસોનો અવાજ. મધુર અ-
 વાજ-સ્વર.
 કલ્પ-પાપ, પાતિક.
 કવ-કપારે.
 કરાલ-ભયંકર.
 કપીન્દ્ર-વાનરરાજ, હનુમંત.
 કલત્ર-સ્ત્રી, બાપડી.
 કપાળી-શિવ, શંભુ.
 ૧૨મું-ભયંકર, ખીલામણું, અલૌકિક.
 ૧૭કૂટ-ઝેર, વિષ, હલાહલ.
 ૧૮-સ્વામિ, પતિ, ધણી.
 ૧૯-ગૃહ-અધિખાતું, કદખાતું.
 ૨૦-પડી-નાતું કાપડું. એક જાતના
 ૨૧-મદેવ-મદન, માર. [ભિક્ષુક.
 ૨૨-જીવમ.
 ૨૩-ગુરો-કામણ કુમણવાળો, મો-
 ૨૪-ગુરો, મોહિની મંત્ર જા-

ઘણીદી-જમુના નદી.
 કિન્નર-અર્ધદેવની એક જાત. ગા-
 નારા ગાંધર્વની એક જાત.
 ૨૫-પોપટ, શુક.
 કુમઠ-કાચબો.
 કુચ-સ્તન.
 કુમુદ-પોપણી, ફેરવ. ચંદ્રને જોઈ ખી-
 લનાર કમળ.
 કુન્જલતા-ગૂઢવેલીનો મંડપ, વેલી-
 નો માંડવો.
 કુળ્મ-રાધાની સપતિ, એ વિદ્યા
 કુચિત-નકાર, અશુભ. [હતી.
 કુશાસન-કુશ નામના ધાસનું બના-
 વેલું આસન. દર્બાસન.
 કુન્જરી-હાથણી. વારણી.
 કુસુમ-પૂલ, પુષ્પ, સુમન.
 કુકર-કુરકુરિયાં.
 કુવ-કમળ, પદ્મ, અંબોજ.
 કુસ્વાન-હડકાચું કુતરું.
 કુરુષક-એક જાતનું પૂલઝાડ.
 કુરંગ-હરણ, સારંગ, મૃગ.
 કુમુદપતિ-ચંદ્રમા, ચાંદો. [મુલકાં.
 કુન્તલ-કપાળ આગળ ખુલતા વાળ,
 કુસુમાકર-વસંત. વાટિકા.
 કુંજર-હાથી.
 કુંભરથળ-મંડરથળ-હાથીના આગલ
 બાગપર જે જે ટેકરા હોય છે તે.
 કુંભકુંભ-કંકુ.
 કુંભરમંજન-હાથીઓનું સરોવરમાં ન-
 હાવું, સ્નાન કરવું તે.
 કૂદ-કોપલનો ખોલ. ૨ અમાવાસ્યા.
 કૂટર-રિપર, અક્ષ.

કેકાણુ-ધોડો.
 કેકાશ-ખળનો. ચાર ગાઉનું માપ.
 કેવિદ-વિદ્વાન, પંડિત, બણેલો.
 કેટીધવળ-ઠરોડ ધળઓ જેને ત્યાં
 ઉડતી હોય તેવો.
 કેશિટો-એક જાતનો કપડો જેમાંથી
 રેશમ નિકળે છે.
 કેસાહલ-હોકારો, ધોંધાટ.
 કેદંડ-ધતુષ, કામડું, ચાપ.
 કેડ-હોંસ, મનની અભિલાષાઓ.
 કેઠો-મન, મોટો કુવો, અજાણ્ય.
 જુદા જુદા ખાતાઓના આંકડા-
 વાળો કેઠો.
 કેવલ્ય-સુકિત માર્ગ.
 કેરવનાથ-નામક, ચંદ્રમા, શશી.
 કૌપીન-સંન્યાસીની લંગોટી, અથવા
 સાથે રાખવાનો કપડાનો કટકો.

ખડ-ધાસ.
 ખડમાંકડી-ધાસમાં થનાર જંતું.
 ખડ્ગ-તરવાર, સમરોર.
 ખલોત-આગિયો.
 ખીત-આનંદ.
 ખીર-દુધ, દુધમાં રંધેલા ચોખા.
 ખીચડો-દાળ અને ચોખાનું મીઠાણ.
 ખેચરી-રાક્ષસી, નિશાચરી. આકાશ-
 માં ફરવાની વિદ્યા.

ગજ-દાથી, માતંગ.
 ગજમોક્ષણ-ગજમોક્ષ.
 ગજદંત-દાથીદાંત.

કંદ-મૂળ. જમીનમાંજ જેની ઉત્પ-
 ત્તી છે તેવા. સુરણ, બટાટા વગરે
 કંદ કહેવાય છે. ૨ પરિસીમા.
 કંદર્પ-કામદેવ.
 કંચુકી-ઝીઝોના ઝોરડાના દ્વાર પા-
 સે રહેનાર સેવક. ૨ કાંચળી, કમખો.
 કંદરા-ચુદા, ગદ્ગદ.
 કંચલો-કમખો, ચોળી.
 કંટક-કાંટો.
 કંજવન-કમળવન.
 કાંકાલ-એક જાતનું કાંટાનું વૃક્ષ, જેને
 રાતાં પુષ્પ થાય છે તેનું કાંટાવાળું
 ઝાડ.
 કૃત્રિમ-ખનાવટી, ખનાવેલું. મનુ
 બ્યકૃતિ.
 કૃષિવલ્લ-ખેડૂત, કૃષિકાર.
 કૃપાનુ-દેવતા, અગ્નિ.

ખ.

ખેદ-આકાશ.
 ખંજર-સીધું અને જાંતે તરફ ધા-
 રવાળું ગોળાકૃતિનું એક શસ્ત્ર.
 ખંજન-એક જાતનું પક્ષી. દીવાળી
 ધોડો.
 ખાંડુ-તરવાર. ગરાશિયા, કે કાત્રીમાં
 એક જાતની વિચાદ વિધિ વેળા-
 એ તે મોકલવામાં આવે છે.

ગ.

ગજદંદ-દાથીનું શરીર.
 ગજસ્તી-કિરણ, મરીચી.
 ગદં-ઝીણી ધૂળ.

કપોળ-ગાલ.

કપોત-હોસો.

કનક-સોનું, હેમ.

કદળી-કેળ.

કપદી-શિવ, રાંજી.

કમળસોચન-કમળના જેવાં જેનાં સો-
ચન છે એવી સ્ત્રી કે પુરુષ.

કમળનયન-કમળના જેવાં જેનાં સો-
ચન છે એવી સ્ત્રી કે પુરુષ.

કદમ-એક જાતનું આક, કૃષ્ણ ગો-
પીપોનાં વચ્ચે લઈ જેના ઉપર ચ-
ડ્યા હતા તે, એ આક ઘંટાવનમાં
યમુના તટપર છે.

કચ્છમાળી-અંબોડો.

કલરવ-હંસોનો અવાજ. મધુર અ-
વાજ-સ્વર.

કલ્પ-પાપ, પાતિક.

કવ-કપારે.

કરાલ-ભયંકર.

કપીન્દ્ર-વાનરરાજ, હનુમંત.

કલત્ર-સ્ત્રી, બાપડી.

કપાળી-શિવ, રાંજી.

કારમું-ભયંકર, ખીલામણું, અલૌકિક.

કાળકૂટ-ઝેર, વિષ, હલાહલ.

કન્ત-સ્વામિ, પતિ, ધણી.

કારાગૃહ-બંધિખાનું, કેદખાનું.

કાપડી-નાનું કાપડું. એક જાતના
પામદેવ-મહન, માર. [બિહુક.

૧૨-જુલમ.

૧૩-લુગારો-કામણ કુમણવાળો, મો-

૧૪-જાળવનારો, મોહિની મંત્ર જા-

કાલીદી-જમુના નદી.

કિન્નર-અર્ધદેવની એક જાત. ગા-
નારો ગાંધર્વની એક જાત.

કીર-પોપટ, શુક.

કુમઠ-કાચબો.

કુચ-સ્તન.

કુમુદ-પોયણી, કેરવ. ચંદ્રને જોઈ ખી-
લનાર કમળ.

કુન્જલતા-ગૂઢવેલીનો મંડપ, વેલી-
નો માંડવો.

કુબ્જ-રાધાની સપત્નિ, એ વિરૂપા
કુચિત-નદાર, અશુભ. [હતી.

કુશાસન-કુશ નામના ધાસનું બના-
વેલું આસન. દર્બાસન.

કુન્જરી-દાચણી. વાણી.

કુસુમ-ફૂલ, પુષ્પ, સુમન.

કુકર-કુરુકુરિયાં.

કુવ-કમળ, પદ્મ, અંબોજ.

કુસ્વાન-હડકામું કુતરું.

કુરુબક-એક જાતનું ફૂલઝાડ.

કુરંગ-હરણ, સારંગ, શ્રંગ.

કુમુદપતિ-ચંદ્રમા, ચાંદો. [મુક્ત.

કુન્તલ-કપાળ આગળ ખુલતા વાળ,

કુસુમાકર-વસંત. વાટિકા.

કુંજર-દાથી.

કુંભસ્થળ-ગંડસ્થળ-દાથીના આગળ
ભાગપર જે જે ટેકરા હોય છે તે.

કુંભકુંભ-કંકુ.

કુંજરમંજન-દાથીઓનું સરોવરમાં ન-
હાવું, સ્નાન કરવું તે.

કૂહ-કોયલનો બોલ. ૨ અમાવાસ્યા,
કૂટસ્થ-સ્થિર, અચ્ચમ.

કેકાણુ-ધોડો.

કેશ-ખજનો. ચાર ગાઉનું માપ.

કેવિદ-વિદ્વાન, પંડિત, બણેશો.

કેટીધવળ-કરોડ ધનજો જેને ત્યાં ઉડતી હોય તેવો.

કેશિટો-એક જાતનો કાંડો જેમાંથી રેશમ નિકળે છે.

કેસાહલ-હોકારો, ઘોંધાટ.

કેદંડ-ધતુપ, કામરું, ચાપ.

કેડ-હોંસ, મનની અભિલાષાઓ.

કેઠો-મન, મોટો કુવો, અભાશય. જુદા જુદા ખાતાઓના આંકડાવાળો કેઠો.

કેવલ્ય-મુક્તિ માર્ગ.

કેરવનાય-નામક, ચંદ્રમા, શશી.

કૌપીન-સંન્યાસીની લંગોટી, અથવા સાથે રાખવાનો કપડાનો કટકો.

કંદ-મૂળ. જમીનમાંજ જેની ઉત્પત્તિ છે તેવો. સુરણ, બટાટા વગરે કંદ કહેવાય છે. ૨ પરિસીમા.

કંદર્પ-કામદેવ.

કંચુકી-ઝીઝોના ઓરડાના દ્વાર પાસે રહેનાર સેવક. ૨ કાંચળી, કમખો.

કંદરા-ગુફા, ગહ્વર.

કંચવો-કમખો, ચોળી.

કંટક-કાંટો.

કંજવન-કમળવન.

કાંકાલ-એક જાતનું કાંટાનું વૃક્ષ, જેને રાત્રી પુષ્પ થાય છે તેવું કાંટાવાળું ઝાડ.

કૃત્રિમ-ખનાવટી, ખનાવેલું. મનુષ્યકૃતિ.

કૃષિવલ-ખેડૂત, કૃષિકાર.

કૃપાનુ-દેવતા, અગ્નિ.

ખ.

ખડ-ધાસ.

ખડમાંકડી-ધાસમાં થનાર જંતું.

ખડ્ગ-તરવાર, સમરોર.

ખલોત-આગિયો.

ખીત-આનંદ.

ખીર-દુધ, દુધમાં રાંધેલા ચોખા.

ખીચડો-દાળ અને ચોખાનું મીશ્રણ.

ખેચરી-રાક્ષસી, નિશાચરી. આકાશમાં દ્રવની વિદ્યા.

ખેહ-આકાશ.

ખંજર-સીંધુ અને ખન્ને તરફ ધારવાળું ગોળાકૃતિનું એક રાજ.

ખંજન-એક જાતનું પક્ષી. દીવાળી ધોડો.

ખાકુ-તરવાર. ગરાશિયા, કે ક્ષત્રીમાં એક જાતની વિવાદ વિધિ વેળાએ તે શોકલક્ષમાં આવે છે.

ગ.

ગજ-હાથી, માતંગ.

ગજમોક્ષણ-ગજમોક્ષ.

ગજદંત-હાથીદંત.

ગજદેહ-હાથીનું શરીર.

ગભસ્તી-કિરણ, મરીચી.

ગર્દ-ઝીણી ધૂળ.

ગઠ્ઠર-ગુણ.

ગઠન-ધાકુ, સહજ પ્રવેશ ન થાય તેવું, ગંભીર.

ગલરથળ-ગંડરથળ, કુંભરથળ.

ગજમુખ-હાથીનું મોઢું.

ગરડ-એક મોટું પક્ષી, વિષ્ણુનું વાહન.

ગરડધ્વજ-ગરડપર સ્વારી કરનાર વિષ્ણુ, નારાયણ.

ગજકપીથગતિ-હાથી દોઢ ફળ આપુને આપુ આપ જાય છે અને બીજે દીવસે આપુને આપુજ ગુ-દાથી બહાર કઢાડે છે, પરંતુ ભાગી જોતાં તેમાંના ગર-ગર્ભ નાશ પામેલો જોવામાં આવે છે તેવી પેર.

ગતઅભ-જેમાંથી વાદળ જતા રવાં છે તેવું આકાશ.

ગમ-તરફ. ૨, સમજણ.

ગરવા-રૂપાળા, રસિક, સારા, પૂટડા.

ગરલ-ઝેર, વિષ.

ગતિ-જવું, ગમન.

ગણનાયક-ગણના અધિપતિ, ગ-

ગજનન-ગણપતિ. [શુપતી.

ગર્ભવાસ-ગર્ભમાં, માના પેટમાં વ-

ગર્ભ-ગવાતું, ગવાતા. [સવું તે.

ગવરી-ગાય, સફેદ ગાય.

ગમજન-હાથીનું આમકું, હાથી-નીત્વચા.

ગદ-ગુપ્ત.

ગમસ્તીમાન-સૂર્ય.

ગાબર-મયલીત, બીહીધેવું, હાંફળું

ગાવ-ગાય.

ગિરિ-પર્વત, પહાડ.

ગિરિગઠ્ઠર-પર્વતની ગુફા, ખો.

ગિરિકંઠર-પર્વતની ગુફા, ખો.

ગુરુ-આચાર્ય.

ગુરુત્વ-ભારેપણું.

ગુર-મહેતાજી, આચાર્ય.

ગુરજ-ભારે, ગુરપુત્ર.

ગુણ-સારાનરતા ગુણ. ૨, દોરી, પથુછ.

ગુંજારવ-લમરની પાંખનો અવાજ.

ગોપન-સંપાડવું, છુપાવવું.

ગોષ્ટિ-વાતચીત.

ગોરસ-દહિ, દહિનું માટણું

ગોરડિયાં-ગોરાં.

ગોરજ-ગાયની ખરીથી ઉડેલી ધુળ.

ગોમય-ગાયનું છાણ.

ગોપવું-છુપાવવું.

ગોધુમ-ધઢું.

ગોદ-ખોળો, ઉત્સંગ, બગલ.

ગોપન-સંરક્ષણ.

ગોધન-ગાયોનું ટોળું.

ગોપ-ગોવાળ.

ગોપાળ-શ્રીકૃષ્ણનું નામ. ગોવાળ.

ગોવાળ-ગાયો ચારનાર, શ્રીકૃષ્ણ.

ગો-પૃથ્વી, વાણી.

ગોરવ-લાલિત્ય, છટા.

ગંગાદાર-ગંગાનું મુખ. હરદાર.

ગંભીર-મોટમદાર, શાન્ત, સ્થિર

સ્વભાવનું, ગઢન.

ગ્રામ-ગામ. સ્વરનો એક પ્રકાર.

ગ્રીષ્મ-હિનાળો, ગરમ ઋતુ.

ગ્રીવા-કંઠ, ડોક.

ગ્રીવગરલ-કંઠે ઝેરવાળો, શિવજી.

ધ.

ધરમર-નહાર, ખરાળ.

ધટ-ધાડું, સળજડ.

ધન-ધાડું, સળજડ. ૨ મેધ, વરસાદ.

ધનરયામ-મેધના જેવા સ્વામશરીરી
શ્રીકૃષ્ણ.

ધટફોટ-માણસ પાછળ છેલ્લો ધડો

ફેડવો તે.

ધામ-ગરમી, અકળામણ.

ધાટ-કિનારો, આકાર.

ધોપ-અવાજ, ધાંટો.

ધોર-ભયંકર, તુમુલ, મોટો અવાજ.

ચ.

ચક્રી-વિષ્ણુ, કુંભાર.

ચક્રધર-વિષ્ણુ, નારાયણ.

ચક્રીધેર-કુંભારને ધેર.

ચતુર્દશ-ચૌદ.

ચકોર-એક જાતનું પક્ષી, જે ચંદ્રને
જોષ્ટ આનંદ પામે છે. ચકોર દેવ-
તાના બળતા અંગારા ખાય છે
એમ કહેવાય છે.

ચપળા-વિજળી. ૨ સ્ત્રી.

ચતુર-ચાલાક, ચંચળ, હાંશિયાર.

ચતુરા-સ્ત્રી, ચતુર સ્ત્રી.

ચક્ષુ-આંખ, નયન.

ચપળ-ચાલાક, ચંચળ.

ચમકપહાણુ-જેમાંથી દેવતા ખરે છે
એવો પથ્થર.

ચરણા-ધાધરો, ચણીયો.

ચસકો-સ્વાદ, ચડસ, ટેવ, આદત.

ચલવિચલ-ચાલતું, હાલતું, જંગમ.

ધડીધડીમાં ફરી જતું (ગન)

ચાચર-છાછરવાસણ. દેવીની આ-
ગળ કિંવા યજ્ઞકુંડની આગળ પશુ
વધ કરવાને માટે બનાવેલી વે-
દીકા-ઓટલી.

ચાકું-દીવો મુકવાને દીવીપર જેગોળ

ભાગ હોય છે તે. (મસ્કરીમાં) મોં.

ચારણુ-એક જાત છે.

ચાપ-ધનુષ, કામકું.

ચાન્દ્રાયણુ-એક જાતનું વ્રત.

ચાશાં-ચાસન, ઉધાકું, પ્રસિદ્ધ.

ચાર-સાઈ, મનોહર.

ચિર-જલદી, શીઘ્ર.

ચીર-સ્ત્રીનું લુગડું, સાડી, રેશમી

સાડી, સાળું.

ચુવા-સુગંધીદાર પદાર્થ.

ચૂત-આમ્ર, આંબો, રસાલ.

ચેટક-ભૂત, પ્રેમ, પ્રેમનું ગાંડું.

ચેષ્ટા-ચાળા, મસ્કરી, મજાક.

ચૌલકર્મ-છોકરાને માથેથી વાળ ઉ-
તારાવવાની વિધી.

ચંદ્રશેખર-શિવજી, મહાદેવ.

ચંચળા-વિજળી.

ચંદન-સુખડ, મલયાગર.

ચંપક-એક જાતનું ઝાડ.

ચંદ્રિકા-ચંદની.

ચાંદલિયો-ચંદ્રમા, ચંદ્ર.

છ.

છપગ-કરોળિયો.

છળ-છળવું.

છક્ક-થાપ દેવી.

છત-છતરી, રાજછત.

છતપતિ-જેને માથે છત ધરાય છે

તે, ચક્રવર્તી રાજા.

છીપ-શીપ, માછલાનું ધર.

છોકરડો-છોકરો, નાનો, બાળક.

છોગાળો-છેવછબીલો, રૂપાળો. જેને

માથે છોર્માં-પુલના તોરા મુકેલા

હોય તેવો પુરુષ-કૃષ્ણ.

જ.

જરા-વૃદ્ધાવસ્થા. ૨ થોડું, લગાર.

જલચરી-જળમાં વસનારી, મગરી.

જળચર-જળમાં-પાણીમાં રહેનાર.

જગજીવન-પરમેશ્વર.

જર્જરીત-છેક જીવુંપુરાણ, જે હાથ

માં લેતાંની સાથેજ ફાટી જાય કે

ભાંગી જાય તેવું. જીર્ણતાને પામેલું.

જન-માણસ.

જઠર-પેટમાં અન્નને પચાવનાર

અગ્નિ.

જગતી-પૃથ્વી.

જવલન-લાગવું તે.

જાન્દવી-ગંગા. [ભાગ.

જામ-પ્રહર, પહોર, દિવસનો ચોથો

જામીની-રાત, રાત્રિ, રજની.

જાડ-સોટો, હુન્નિયો, બિચારી પુરુષ.

જાતકર્મ-સોળ સંસ્કારમાંનો એક, ના-

જ છેદન અગાઉનો સંસ્કાર.

જર્ણ-જીવું, પુરાણ.

જાન્દ-જામ.

જાવન-જાવવું, જાંદગી.

જક-હક.

જકર-હક.

જીગૃહિત-ચીતરી ચક્રે તેવું, નકાર.

જીગલ-ખે, જોડ.

જીવતી-જી, યુવતી.

જેષ્ટિકા-લાકડી.

જેષ્ટ-મોડું, વડીય. વરનો મોટો ભાઈ.

જેપિતા-જી, બાપડી.

જેખ-આનંદ, મોજમઝા.

જેખન-યોવન, તરુણાવસ્થા, તારુણ્ય.

જંગમ-ચાલે તેવું, ખસી શકે તેવું.

જંધા-જાંધ.

જાંબુનદ-સોડું, સુવર્ણ.

ઝ.

ઝરવાનો-ગળવાનો આશ્વાસન.

ઝર-ધસો. ૨ વહેજો, પ્રવાહ.

ઝરમર-ધીરેધીરે વરસાદ વરસવો તે.

ઝાલ-કાનડું આશ્વપણ.

ઝુઝાર-અવાજ, ગણગણતો અવાજ.

ઝાંઝર-ઝપુર, નેપુર.

ઢ.

ઢીમર-માછીમાર.

ત.

તન-શરીર, તનુ.
 તનુ-શરીર. ૨, છણું.
 તનુમા } ઓકરી, દીકરી, પુત્રી.
 તનયા }
 તરકર-ચોર, ચોરી કરનાર.
 તરવર-મોહું આડ.
 તમાલ-એક જાતનું આક, જેની
 ઘટા કાળી હોય છે.
 તત્વ-સાર, મતલબ.
 તડિતાંબર-વિજળી જેવું ઝગઝગીત
 અંબર, કપડું.
 તરતીબ-તળવીજ, યુક્તિ.
 તરંગ-મોજી. સ્થાયી રહિત.
 તન્મય-એક ચિત્ત.
 તલખતું } ઉત્કર્ષીત થવું.
 તલપતુ }
 તડિત-વિજળી.
 તક્ષક-નાગની એક જાત. નામનો
 એક રાજ.
 તત્પર-તૈયાર.
 તપન-સૂર્ય, રવિ.
 તનખો-ચીનગારી, આટકો.
 તટ-આરો, કિનારો, આવારો.
 તટસ્થ-મધ્યસ્થ, દૂર રહી જોનાર.
 તરંગ-ધોડો.
 તાલાવેલી-તલપાપડ, અપાર આ-
 તુરતા.
 તાડે-પ્રુમ પાડે, મારે, પોકારે.
 તાડો-પીડા. ફાટફાટ થવું તે. શે-
 ફદોર.
 તામસ-એક ગુણ.

તામર-લાલ, રક્ત.
 તિમિર-અંધારું, અંધકાર, અગ્નિ.
 તિતિક્ષા-ધીરજ, સખુરી.
 તીર-શર, બાણ. આરો, કિનારો.
 તીક્ષણ-ધણુંજ અણીદાર, પાણીદાર,
 જલદ.
 તુલા-તાજવાં.
 તુષાર-આકળ.
 તુર્યાવીત-તત્વગાનીયોની આર અવ-
 સ્થામાંની એક.
 તુટિટ-તુટેલું તે.
 તુરી-ધોડો.
 તોમર-એક જાતનું હથિપાર.
 તોય-પાણી, પણ.
 તોલન-તુલના, કિંમત.
 તોખાર-ધોડા.
 તંત્રી-વીણા.
 તાંડવ-શિવજીનું એક પ્રકારનું નૃત્ય.
 ત્વરિત } જલદી, શીઘ્ર.
 ત્વરા }
 ત્વચા-આમડી.
 ત્વંપદ-જીવપદ.
 લાગ-લાગવું તે, દાન.
 ત્રાહેત્રાહ-જીલમનો પોકાર.
 ત્રાસ-જીલમની હથક.
 ત્રિપુરા(રી)-શિવ, મહાદેવ.
 ત્રિવિક્રમ-ત્રામનજી.
 ત્રિપુટી-ત્રણનો સમુદાય.
 ત્રીગુણાત્મક-ત્રણ ગુણવાળો.
 ત્રીગુણ-ત્રણ ગુણ: રજ, સત્, તમ.
 ત્રીપુણ્ડ-ત્રણ સેરનું તિલક.

છ.

છપગ-કરોળિયો.

છળ-છળવું.

છક્ક-ચાપ દેવી.

છત્ર-છતરી, રાજછત્ર.

છત્રપતિ-જેને માથે છત્ર ધરાય છે

તે, ચક્રવર્તી રાજા.

છીપ-શીપ, માછલાનું ધર.

છોકરડો-છોકરો, નાનો, બાળક.

છોગાળો-છેલછળીલો, રૂપાળો. જેને

માથે છોગાં-કુલના તોરા મુકેલા

હોય તેવો પુરુષ-કૃષ્ણ.

જ.

જરા-વૃદ્ધાવસ્થા. ૨ થોડું, લગાર.

જલચરી-જળમાં વસનારી, મગરી.

જળચર-જળમાં-પાણીમાં રહેનાર.

જગજીવન-પરમેશ્વર.

જર્જરીત-છેક જીવુપુરાણ, જે હાથ-

મા લેતાંની સાથેજ ફાટી જાય કે

ભાંગી જાય તેવું. જીર્ણતાને પામેલું.

જન-માણસ.

જહર-પેટમાં અન્નને પચાવનાર

અગ્નિ.

જગતી-પૃથ્વી.

જવલન-જાગવું તે.

જાન્દવી-ગંગા.

[ભાગ.

જામ-પ્રહર, પહોર, દિવસનો ગ્રોથો

જામીની-રાત, રાત્રિ, રજની.

જાર-સોદા, લુચ્ચો, વ્યભિચારી પુરુષ.

જાતકર્મ-સોળ સંસ્કારમાનો એક, ના-

ળ છેદન અગાઉનો સંસ્કાર.

જીર્ણ-જીવનું, પુરાણું.

જીંહા-જીભ.

જીવન-જીવવું, જીંદગી.

જીક-હક.

જીકર-હક.

જીગૃપ્સિત-ચીતરી ચડે તેવું, નહાફ.

જીગમ-ખે, જોડ.

જીવતી-જી, યુવતી.

જેષ્ટિકા-લાકડી.

જેષ્ટ-મોઢું, વડીલ. વરનો મોટો ભાઈ.

જેષિતા-સી, બાપડી.

જેષ્ઠ-આનંદ, મોજમજા.

જેષ્ઠન-યોવન, તરુણાવસ્થા, તારુણ્ય.

જગમ-ચાલે તેવું, ખસી શકે તેવું.

જંવા-જામ.

જંબુનદ-સોનું, સુવર્ણ.

ઝ.

ઝરવાનો-ગળવાનો આચાવાચક.

ઝર-પૈસો ૨ વહેજો, પ્રવાહ.

ઝરઝર-ધીરેધીરે વરસાદ વરસવો તે.

ઝાવ-ઝાનનું આભૂષણ.

ઝંઝાર-અવાજ, ગણગણતો અવાજ.

ઝંઝર-નૂપુર, નેપુર.

ઢ.

ઢીમર-માછીમાર.

ત:

તન-શરીર, તનુ.	તામર-લાલ, રક્ત.
તનુ-શરીર. ૨, છાતું.	તિમિર-અંધાર, અંધકાર, અગાન.
તનુ } છોકરી, દીકરી, પુત્રી.	તિતિહા-ધીરજ, સમુરી.
તનવા }	તીર-શર, ખાલુ. આરો, કિનારો.
તરકર-ચોર, ચોરી કરનાર.	તીક્ષણ-ધણંદ અણીદાર, ખાણીદાર,
તરવર-મેહું આડ.	. જલદ.
તમાલ-એક જાતનું આડ, જેની	તુલા-તાજવાં.
ધટા ઢાળી હોય છે.	તુષાર-આકળ.
તાવ-સાર, મતલબ.	તુર્યાતીત-તત્વગાનીયોની ચાર અવ-
તડિતાંબર-વિજળી જેવું ઝમઝમીત	સ્થામની એક.
અંબર, કપડું.	તુટિટ-તુટેલું તે.
તરતીબ-તજવીજ, યુક્તિ.	તુરી-ધોડા.
તરંગ-મેઝાનું. સ્થાયી રહિત.	તોમર-એક જાતનું હાથિયાર.
તન્મય-એક ચિત્ત.	તોય-ખાણી, પણ.
તલખતું } ઉત્કંઠીત થવું.	તોલન-તુલના, કિંમત.
તલપતું }	તોખાર-ધોડા.
તડિત-વિજળી.	તંત્રી-વીણા.
તક્ક-નાગની એક જાત. નાગનો	તાંડવ-શિવજીનું એક પ્રકારનું નૃત્ય.
એક રાજા.	ત્વરિત } જલદી, શીઘ્ર.
તત્પર-તૈયાર.	ત્વરા }
તપન-સૂર્ય, રવિ.	તયા-ચામડી.
તનખો-ચીનગારી, આટકો.	તંપદ-જીવંદ.
તટ-આરો, કિનારો, આવારો.	લાગ-લાગવું તે, દાન.
તટસ્થ-મધ્યસ્થ, દૂર રહી જોનાર.	ત્રાહેત્રાહ-જીવનનો પોકાર.
તરંગ-ધોડા.	ત્રાસ-જીવનની હાલક.
તાલાવેલી-તલપાપડ, આપાર આ-	ત્રિપુસર(રી)-શિવ, મહાદેવ.
તુરતા.	ત્રિવિક્રમ-વામનજી.
તાડે-ધુમ પાડે, મારે, ચોકારે.	ત્રિપુટી-ત્રણનો સમુદાય.
તાડો-ખીડા. ફાટફાટ થવું તે. ચે-	ત્રીગુણાત્મક-ત્રણ ગુણવાળો.
ફેરોર.	ત્રીગુણ-ત્રણ ગુણ રજ, સત્ય, તમ.
તામસ-એક ગુણ.	ત્રીપુષ્ક-ત્રણ શેરનું તિલક.

૬.

દળ-લક્ષ્મી, સેન.
 દક્ષ-ડાહો.
 દશધા-દશ રીતે.
 દવાનળ-વનમાં સળગતો દેવતા.
 દર્પ-આહંકાર, ગર્વ.
 દશા-અવસ્થા, સારો નરતો કાળ.
 દશાનન-દશમુખવાળો રાવણ.
 દક્ષિણા-દાન આપવું.
 દશન-દાંત, દંત.
 દર્શન-જોવું, અવલોકવું. ધટ શાસ્ત્રનું
 એક અંગ.
 દલન-દળવું.
 દશકંધર-રાવણ.
 દારણ્ય-ભયંકર, અતિ જખડું, ધોર.
 દાદુર-દેડકું.
 દાદુરિકા-દેડકી.
 દામણા-દીન.
 દારક-કૃષ્ણનો સારથી.
 દાન-પુણ્ય કરવું.
 દાક્ષિણ્ય-વિવેકીપણ્ય વગરે સૌજન્યાદિ
 ચુણ્ય.
 દામોદર-કૃષ્ણનું એક નામ.
 દાર જે-ત્રી, બાયડી.
 દારાડ
 દાનવ-રાક્ષસ, અર્ધદેવની જાત.
 દાંડું-બળડું, લાઝું.
 દિનકર-સૂર્ય, રવિ, આદિત્ય.
 દિગ્મૂઢ-આશ્ચર્યથી વિસ્મયીત થવું,
 આશ્ચર્યમાં ગરકાવ થવું.
 દિગપાળ-દિશાઓના દાથી.

દીવાકર-સૂર્ય, રવિ.
 દીક્ષિત-દિક્ષા લીધેલા.
 દીન-ઝરીળ.
 દીવાકરમુત-યમરાજ.
 દુર્દંભી-એક જાતનાં દેવતાષ્ટ વાજન.
 દુસ્તર-કંઠણ, ન તરી શકાય તેવું.
 દુર્લભ-અલભ્ય, મુશ્કેલીથી પ્રાપ્ત થા-
 ય તેવું.
 દુરાત્મા-નકારો.
 દુસ્સંગ-નકારો સંગ, કુસંગ.
 દુર્ગ-કીલ્લો, કોટ.
 દુર્ગપતિ-કીલ્લેદાર, કોટવાળ.
 દુર્ભન-દુભવવું-દુઃખ દેવું.
 દેહદમન-ઉપવાસાદિ પ્રત કરીને શરીર
 શોષવું.
 દંતવંત્ર-કારણ દેશના રાજાનો પુત્ર.
 શલ્યનો મિત્ર. એ કૃષ્ણનો શત્રુ
 હતો.
 દંત-દાંત.
 દંભ-ખાલી આડંબર કરવો.
 દંભોલી-ધન્ધ્ર, સૂરપતિ.
 દ્રવ્ય-પૈસો, લક્ષ્મી, ધન.
 દ્રવ્યું-ઝરવું, ગળવું.
 દુર્ગ-ઝાડ, વૃક્ષ.
 દ્રોહ-દગો દેવો.
 દુગ્ધાસિ-નયનકટારી.
 દુષ્ટ-નજરે.
 દુગ-આંખ.
 દ્વિજીવ-એ જીવવાળો સાપ.
 દંદ-જોડું.

ધ.

ધરણી-પૃથ્વી, ભૂમિ.
 ધરણીધર-પૃથ્વીને ધરનાર, પર્વત,
 પરમેશ્વર, શેષનાથ.
 ધર્મ-કામ, અમુકપંથ, માર્ગ
 ધરા-પૃથ્વી, ધરણી.
 ધરાધર-પૃથ્વીને ધરનાર.
 ધનમદ-લક્ષ્મીમદ.
 ધની-ધનવાન, પૈસાદાર.
 ધન-ધન, પતાકા.
 ધડ-માથાવગરનું કલેવર, શરૂઆત.
 ધાવવું-દોડવું.
 ધાવન-દોડ.

ધારાવાડી-આરે બાજુ પાણી કે દુધની
 ધાર કરવી તે.
 ધીધર-બુધ્ધિવાળો.
 ધીરતા-આપતા સોપતા.
 ધુમ-ધુમાડી.
 ધુમ્રકેતુ-પુછડિયો તારો.
 ધુરા-ધુસરી.
 ધુની-નદી, સરિતા.
 ધુરંધર-મોટો, પરાક્રમી, વડીલ.
 ધેન-ગાય-કામધેતુ.
 ધંતુરો-એક ભાતનો છોડવો.
 ધૃતિ-ધીરજ.

ન.

નગ-પર્વત, પહાડ
 નગાધિપ-હિમાલય.
 નગેન્દ્ર-પર્વતનો રાજા-હિમાલય.
 નખક્ષત-નખનાં ચિહ્ન.
 નરવેડો-છેવટ, પરિણામ, અંત, તોડ.
 નયરી-નગરી, પુરી. [ભક્તિ.]
 નવધા-નવ પ્રકારે, નવરીતની,
 નવનિધ-નવભાતની સમૃદ્ધિ, લી.
 નવવિધ-નવપ્રકાર. [લાહેર.
 નખશિખ-પગથી માથા સુધી
 નમન-આંખ, ચક્ષુ.
 નવનીત-માંખણ.
 નવ-નવું.
 નવીન-નવું.
 નવવધૂ-નવી વહુ, નવપરિણીતા.
 નટવર-રૂપાળા. કૃષ્ણનું નામ.
 નવલ-નવું
 નરવર-માણસોમાં ઉત્તમ.

નમેરા-નિર્દય.
 નદ-મોટી નદી.
 નાગેન્દ્ર-મોટો હાથી, નાગનો રાજા.
 નાક-સ્વર્ગ, શરીરનો એક અવયવ.
 નાકળેપિતા-સ્વર્ગની સ્ત્રીયો.
 નાહરિયા-શણુમારિયા, તૈયાર કસ્યા.
 નાચિકા-મુખ્ય સ્ત્રી, નાચકની વહુ.
 નાયક-ઉપરી, સરદાર.
 નાસિકા-નાક.
 નાગપતિ-ગજેન્દ્ર, શેષ.
 નાનડીયો-નાનો.
 નાથ-સ્વામી, પતિ.
 નાગ-હાથી, સાપ.
 નાગણી-હાથણી
 નિરાકાર-આકાર રહિત.
 નિગમ-વેદ, શાસ્ત્ર.
 નિષ્ટુર-કઠણ દુહાવાળો, જેને કંઈ
 કલાની અસરજ નહીં તે.

નિર્ધાત-ધાત, ધાવગરનું.
 નિષ્કંટક-કંઠપાણ અડચણ વગર.
 નિરોધ-અટકાવ, અડચણ, પ્રત્યવાય.
 નિશિ } રાત.
 નિશા }
 નિશાચર-રાક્ષસ, ચંદ્રમા.
 નિશિપતિ-ચંદ્ર.
 નિધિ-સમુદાય, રાશી, સંગ્રહ.
 નિમ્ન-સંપન્ન, સંરોધન.
 નિધાન-સ્થાન, ઝંઝાર.
 નિર્વેદ-કંટાળો.
 નિપાયો-ઉપભોગ્યો, બનાવ્યો.
 નિર્ધોષ-અવાજ.
 નિર્વાણ-નક્ષી, જરૂર, ખચીત.
 નિર્તપિની-કટિપશ્ચાત ભાગ જેનો બા-
 ર છે એવી સ્ત્રી. મોટા ને કઠીણ
 દગરાવાળી.
 નિષ્કામી-કામ રહિત.
 નિઃસ્વન-શાન્ત.
 નિર્મલ-મળ રહિત, સ્વચ્છ.
 નિર્મોહ્ય-માલ વગરનું.
 નિશાપતિ-ચંદ્રમા.
 નિપાત-પડવું તે.

નિર્ઝર-દેવ.
 નીલોત્પલ-કાશુકમળ. શામકમળ.
 નીરજ-કમળ, મધ.
 નીર-પાણી, જળ.
 નીરશાયી-પાણીમાં સુનાર, નારામણ.
 નૃપુર-ઝંઝર.
 નૂતન-નવીન, નવું.
 નેતિનેતિ-એ નદી એ નદી.
 નેત્ર-આંખ, નયન.
 નેતર-વસ્ત્રોણ વસ્ત્રોવતી વખતે વાંસને
 ખેંચવાનું દોરડું.
 નેત્રજાણ-નેણુજાણ, કટાક્ષ.
 નોછાવર-કિંમત.
 નૈષ્ઠિક-ચાર જાતના જ્વલ્યમારીમાંનો
 એક.
 નૈવાયિક-ન્યાયશાસ્ત્રી.
 નીતમ-ધણુંજ સરસ, ઉમદા.
 નંદ-ગોકુળનો રાજા, કૃષ્ણનો પિતા.
 નંદન-છોકરો, પુત્ર.
 નંદનવન-ધન્વની વાટિકા. દેવની
 વાડી.
 ન્યાય-ધનસાધ.
 ન્યમ્રોધ-ખાખરા.

પ.

પકવાન-મિષ્ટાન્ન, પાંચ જાતનું ભોજન.
 પતંગ-એક જાતનો છોડો, સૂર્ય.
 પરિવટ-ઘાળી.
 પદ્મની-દેવી, ઉત્તમ જાતની સ્ત્રી.
 પદ્મજુગ-પગરૂપી કમળ.
 પદારથ-વસ્તુ, ઇષ્ટ, ઇષ્ટિત મોક્ષાદિ.
 પદપદ્મ-પગરૂપ કુંવળીયાં.
 પરિચ્છ-સ્ત્રી, અહણ કરવું તે.

પલ-એક ધડીનો ૧૦ મો ભાગ.
 પરિભવ-(પરાજય) હાર, પરાજય.
 પરિહાસ-મસ્કરી.
 પર્યેક-પલંગ.
 પડઁદા-છાયો.
 પતાકા-ધ્વજ, વાવટો.
 પરાંગમુખ-વિમુખ, દૂર.
 પરજળે-બળે.

પત્રગ-નાગ, સાપ.	પાળો-પગે ચાલનાર.
પલક-ધડીનો ૬૦ મો ભાગ.	પાદપ-ઝાડ, વૃક્ષ.
પરમાણુ-સૂર્યના કીરણમાં જે	પારપદ-વિષ્ણુના સેવક.
જકણ દેખાય છે તે.	પાણી-હાથ.
પવન-વાયુ, સમીર.	પાગેર-પગલુ કઢાડનાર, પગી.
પલટી-બદલી.	પિયૂષ-અમૃત, ઘુંટડો.
પથ-માર્ગ, રસ્તો.	પિષ્ટપેષણ-દળેલાને દળવું તે.
પથિક-વટેમાર્ગી.	પિંડક-સ્તન, પથોધર.
પરિપક્વ-પાકેલું.	પિરેણ-એક જાતનો રંગ.
પદ્મમળ } પગકમળ,	પિનાક-શિવજીનું ધનુષ.
પાદકમળ }	પીસતી-દાબતી.
પઠણુ-પરઠણુ.	પીત-પીજું.
પરમહંસ-એક પદવીનો સન્ધ્યાસી.	પીતાંબર-પીજું રેશમી વસ્ત્ર, પુરૂષોને
પરમ-પૂર્ણ, ધણો, અતિ, પ્રિય.	પહેરવાનું અભોદીયું.
પતીત-પાપી.	પીન-ધાકુ, સળંગડ, કઠણુ.
પરજન્ય-વરસાદ.	પુરપુરાણુ-વિષ્ણું.
પવિધર-ઈન્દ્ર.	પુરા-પહેલાં, પૂર્વ.
પદ્મપરાગ-કમળાની રજ.	પુષ્પશ્લોક-જેનું નામ દીધાથી પુ-
પથોધર-સ્તન, કુચ.	ષ્પ થાય એવા સુદ્ધિષ્ઠિર, નળ, રામ.
પરિક્રમ-ફરવું તે.	પુન્નાગ-એક જાતનું ઝાડ.
પગરણુ-મંગળાચરણ, પ્રથમ પ્રવેશ,	પુખરાજ-એક જાતનો મણી.
સારા કાર્યનો આરંભ.	પુરઃસર-આગળ.
પરિવેપ-મંડળ, કુંડાળું.	પુલિન-રેતીવાળો કિનારો.
પરિમીત-માપમાં આવે તેવું.	પુનીત-પવિત્ર, શુચી.
પલાશ-ખાખરા, પાન.	પુલકિત-રોમાંચિત.
પારશી-ચુકતી, સાન.	પુષ્ટિપથ-એક ધર્મ માર્ગ.
પાપાણુ-પથ્યર.	પુંઝલી-વ્યભિચારિણી.
પાપિષ્ટ-પાપી.	પૂરિત-પુણ્ય ભરેલું.
પાવક-અગ્નિ, દેવતા.	પૂર-પૂર્ણ, નદીમા પાણી આવવું.
પામસાન-દુધપાક.	પોષણુ-પોષવું તે.
પખાળે-ધ્રુવે.	પોળદાર-રોરીનું ખારણું.
પાણુપિનાક-શિવજી, રાંણુ.	પોષણુપાન-કુમુદપાન.

પોખતું-પોખતું.
 પંકજ-કમળ, પદ્મ.
 પંક-કાદવ.
 પંચાનન-શ્રદ્ધા, શિવ.
 પંચશર-કામદેવ, મદન.
 પંચાળપુર-પંચાળ દેશનું નગર.
 પાંચાળ-એક દેશ.
 પાંચાળી-પાંચાળ દેશના રાજની
 * પુત્રી. પાંડવોની સ્ત્રી. દ્રૌપદી.
 પ્રલંબ-એક રાક્ષસ, જે કૃષ્ણ મા-
 રવા ગયો હતો અને બળરામે
 પ્રતિકાર-ઉપાય. [માયો હતો.
 પ્રભવ્યા-હિરપન્ન થયા.
 પ્રશંસી-વખાણવા યોગ્ય.
 પ્રસસ્ત-વખાણવા યોગ્ય.
 પ્રહાર-ધાત, મારવું, ધા.

પ્રતિહાર-હારપાળ.
 પ્રસ્થાન-જવું તે, ઉપડતું તે.
 પ્રતીતિ-વરોંસો.
 પ્રભપતિ-શ્રદ્ધા.
 પ્રકૃતિ-પ્રભ, સ્વભાવ.
 પ્રબદ્ધ-બાંધેલું.
 પ્રમોદ-આનંદ, હર્ષ.
 પ્રમદભા-ડહાપણવાળો. [વિદ્વાન.
 પ્રગાયક્ષુ-બુદ્ધિશી નેત્રવાળો અથ
 પ્રાણુનિરોધ-પ્રાણના વાયુને રોધવો તે.
 પ્રાકાર-ખાણ.
 પ્રીછવી-મણવી.
 પ્રેમી-મમતાળું.
 પ્રેમદા-સ્ત્રી, યુવતી.
 પ્રેઈ-પરોવી, ધાલી, લગાડી.
 પ્લક્ષ-એક જાતનું વૃક્ષ.

૩૦.

કનસ-એક જાતનું ઝાડ, કળ.
 કન્નેતી-વગોણું.
 ક્ષાણ-સોપારી.

કળ-ઝાડનું કળ, પરિણામ, અંત.
 કળોત્પત્તિ-કળની ઉત્પત્તિ.
 કના-નાશ.
 કળાહાર-કળ ખાવાં.

બ.

બાલ્ય-બચપણ.
 બિન્નેરી-એક જાતનું ઝાડ.
 બીલ-બીલુ.
 બિસતંતુ-કમળના રેસા.

બુસટ { સીમંત વખતે દીયેરને હાથે
 બાબીના માલ ઉપર માર-
 બુસેટ { વામાં આવતી લપડાક,
 તત્ સંબંધી વિધી.

બેડશી-બડાઇ.
 બંદિનન-માગધ, ભાટચારણ.

બળદેવ-કૃષ્ણના ભાઈ.
 બળ-જોર, લશ્કર.
 બળી-જોરવાળો.
 બલિવર્ધ-બળદ.
 બલાહક-મેધ.
 બપેયો-એક જાતનું પક્ષી, ચાતક.
 બડવો-ઉપવીત દીક્ષા લીધેલો બ્રા-
 હ્મણ કુમાર.
 બડુક-ઉપવીત વિધી રહિત.
 બાળા-સ્ત્રી, છોકરી.
 બાળક-છોકરું.

ભ.

ભવન-ધર, મંદિર.
 ભરિત-ભરેલું.
 ભરમી-ખાળી નાખનાર.
 ભરમાંત-ખાળી નાંખેલ.
 ભયાતક-ભયંકર.
 ભામિની-ભી.
 ભાલ-કપાલ.
 ભામ-ભી.
 ભાભયંદ્ર-શિવ, શંભુ.
 ભામટા-ચોર.
 ભીરુ-ખીછીકણ.
 ભુવન-જગત.
 ભુજંગ-સાપ.
 ભુજંગમ-સાપ.
 ભુતનાય-શિવજી.
 ભૂધર-ભૂમિને ધરનાર, પર્વત, કૃષ્ણ.
 ભૂધરનાથ-કૃષ્ણ, હિમાલય.

ભૂષિત-શણુગારેલું.
 ભૂચરી-જમીનપર ચાલનાર.
 ભૂમિ-જમીન.
 ભૂરી-ધણું.
 ભૂષણુ-શણુગાર.
 ભૂદેવ-ચાહણ.
 ભેષજ-ઓપડ.
 ભોમ-દેણુ.
 ભોમપતિ-નાગ.
 ભોર-સવાર.
 ભ્રમુજ્ઞાન-રાધાનો પિતા.
 ભ્રમુદ્ધારી-રાધા, કૃષ્ણપતિ.
 ભ્રમિત-ભમેલો.
 ભ્રમર-ભુ, ભમર.
 ભૃગુ-દશ પ્રજાપતિમાંના એક, બ્ર-
 હ્માના પુત્ર.

મ.

મખ-મગ.
 મકર-મદ્ધર, મગ્ધ,
 મકરાકૃતિ-મગરની આકૃતિ.
 મકરદંત-કામદેવ.
 મજ્જન-મુકી જવું. સાફ કરવું.
 મધુપુરી-મયુરાં.
 મધુકર-ભમર, ભમરો.
 મરત-વાયુ, પવન.
 મણી-રત્ન, જવાહિર.
 મદ્ભક્ત-મારો ભક્ત.
 મન્મથ-કામદેવ.
 મદ્ધિય-પાડો.

મદ્ધિપી-ભેંસ, અભિષેક થયેલી રા-
 ણી-માતીલી.
 મલિકા-એક ભતની વેલ.
 મલયાપતિ-ધન્વ.
 મલપતા-આનંદ પામતા, હરખાતા.
 મનસિજ-કામદેવ.
 મનસિજરજ-કામદેવથી ઉત્પન્ન થ-
 તો રોગ, જ્વર.
 મરકત-લીલોમણી.
 મરગજવર-શુવાન મોટો હાથી.
 મમત્વ-હઠ, ચડસ.
 મમતા-માયા.

મધ-દાર.
 મકરંદ-પુષ્પરસ. મધુ.
 મદન-કામદેવ.
 મદ-નર, પુરુષ, હોશિયાર.
 મહામા-મોટી દેવી.
 મસ્તક-માથુ.
 મનન-વિચાર.
 મધુપર્ક-દહી દૂધ મધ માંસ વગેરેથી
 બનતો ખોરાક.
 મધુવન-વૃંદાવન.
 મરાલ-હંસ.
 મહિધર-પર્વત.
 મદનસરોવર-શુભસ્થાન.
 મહિસંગ-જમીનદોરત.
 માતંગ-હાથી.
 માઝમ-અધારી રાત. એક જાતની
 કૃષી વસ્તુ.
 માહલા-નિર્માલ્ય.
 માવ-રેવામ.
 માય-અડદની દાળ, દાળ.
 માના-માપ, ઔપધ.
 માતુલ-મામો.
 માર્ગ-રસ્તો.
 માર્ગિ-પથીક, વટેમાર્ગી.
 માદ-ધેત્રાઈ.
 માયીક-માયા ઉત્પન કરે એવું.
 માયા-પ્રીતિ, રનેહ.
 માંદાર-વિવાહ સમયે જાંધવામાં
 આવતો પાંસનો મંડપ.
 માંમેર-મોસાળ તરફનો ઉપહાર,
 અને તત્ સંબંધે કહાડવામાં આવતો
 વરધોડો.

માર-કામદેવ.
 માણુક-લાલ રાત.
 મિષ્ટ-સ્વાદીષ્ટ.
 મિરાત-મીઝકત.
 મિષ-ખડાતું.
 મિલે-મીલ-અક્ષીરપંદન.
 મીન-માછલુ, મત્સ્ય.
 મીનકેતુ-કામદેવ.
 મીનપ્રીતિ-મચ્છ પ્રીતિ.
 મીયાન-તરવારતું ધર.
 મીટ-દદિ, નજર.
 મીલ-ટોણું, હદ.
 મુદગળ-મમદળ, મોગરી.
 મુચકુંદ-માન્ધાતાનો પુત્ર,
 મુદ્ગર-મોગરી.
 મુકેન્દ-કૃષ્ણ.
 મુદ્રા-મુખ.
 મુશળધાર-મોટેફારે વર્ષતો વરસાદ.
 મુશળ-સાંભેલું.
 મુદ્રિક-વિદી.
 મુકના-મોતી.
 મુક્તાશ્વળ-મોતીના કણ.
 મુક્તિ-મોક્ષ.
 મુક્તિમાર્ગ-મોક્ષનો રસ્તો, પંથ.
 મુજ-મારું,
 મુંજ-એક જાતનું ધાસ.
 મુક્તા-છુટો.
 મુદ-આનંદ, હર્ષ.
 મુ-મ-મુંની, તપસ્વી.
 મૂપક-ઉંદર.
 મેદ-ચરણી.
 મેડક-દેડકો.

મેદની-પૃથ્વી.
 મેષ-ધેટો.
 મેહેનત-શ્રમ.
 મેહેરાંમણુ-સમુદ્ર.
 મેવા-ફળફળાદિ.
 મેગળ-હાથી.
 મેરી-ઝી.
 મેધ-વરસાદ, પરજન્ય.
 મેધધનુ-મચ્છ. ઈન્દ્ર ધનુષ.
 મેખળા-કંદોરો, રશના.
 મેધા-બુદ્ધિ.
 મોડિયા-ભાગીયા.
 મોકળામણી-છૂટાપણું.
 મોડ-ભાગવું.
 મોદ-આનંદ.
 મોદક-લાડ.
 મોહક-મોહ ઉત્પન્ન કરે તેવું.
 મોહિની-મોહ ઉત્પન્ન કરે તેવી સ્ત્રી.
 મોરલી-વાંસળી.

મોરલીધર-શ્રી કૃષ્ણ.
 મોરમુગટ-મોરના પીછાંતે મુગટ.
 મોહન-કૃષ્ણ.
 મૌન-ચૂપકીદી.
 મૌલી-શિખર મુગટ.
 મંજુ-ધીરો મધુર સ્વર.
 મંજન-નહાવું તે.
 મંડિત-શણગારેલું.
 મંદર-મેર.
 મંત્ર-સલાહ, છુપી વાતચીત.
 મંદાર-એક જાતનું ફૂલઝાડ. આકડો.
 મંદ્ર-ગંભીર.
 મૃગમદ-કસ્તુરી.
 મૃદંગ-ટોલ જેવું એક વાજી.
 મૃગ-હરણ, કુંરંગ.
 મૃગજળ-ઝાંઝવાં.
 મૃગનયની-હરણના જેવાં નયનવાળી.
 મૃદુ-કામળ.

ય.

યત્ન-હોમ કરવો તે, બળવું તે.
 યજમાન-જનમાન.
 યજ્ઞવું-બળવું.
 યમસદન-ધર્મરાજનું રેણુ.
 યમયાતના-જમ તરફનું દુઃખ.
 યજ્ઞ-મખ, જમ.
 યજ્ઞપુરુષ-યજ્ઞનો નર.
 યજ્ઞાશ્વ-યજ્ઞનો ઘોડો.
 યજ્ઞસામગ્રી-યજ્ઞમાં હોમવાની વસ્તુ.
 ઓ, યજ્ઞની તૈયારી.
 યથા-જેમ.
 યક્ષ-અર્ધ દેવની એક જાત, જક્ષ.

યામિની-રાત્રી.
 યાગ-યજ્ઞ.
 યુગ-જુગ.
 યુતા-સહિત, સાથે.
 યુવા-તારુણ્ય, જુવાની.
 યુદ્ધ-સમર, લડાઈ.
 યુવતી-સ્ત્રી.
 યુષ-યજ્ઞસ્તંભ.
 યોષિતા-સ્ત્રી, યુવતી.
 યોજના-ઝાંઝવણ.
 યોદ્ધ-લડવૈયો, સીપાઈ.

૨.

રજક-ધોખી.
 રત-રતિ.
 રમત-ખેલ, ખેલન.
 રહિત-વગરનું, વિના.
 રસના-છલ.
 રશના-કદોરો, મેખળા.
 રતિ-પ્રીતિ.
 રતિ-સુરત, કામદેવની સ્ત્રી.
 રતિપતિ-કામદેવ.
 રસાલ-આખો.
 રહ-એકાન્ત.
 રહસ્મ-એકાન્તનો ખનાવ.
 રયણી-રાત્રી.
 રજની-રાત્રી.
 રજનીચર-રાક્ષસ.
 રજનીવક્ત્રમ-ચંદ્રમા.
 રવિ-સૂર્ય.
 રવિસુતા-પમુના-જમુના નદી.
 રવ-રવર.
 રવિજ-મમુના, જમના.
 રમણીય-મનોહર, રૂપાળુ, આર.
 રમાપતિ-નારામણ, વિષ્ણુ.
 રદન-હંત, હાંત.
 રટવું-ખોલવું, રમરવું.
 રતન-મણી, જવાહિર.
 રજત-રૂપુ.
 રવેયો-વસોણાનો વાંસ.
 રણપંડિત-લડવૈયો.
 રાય-શોભ, શોભવું તે, હથિયાર.
 રાટ-રાજ.
 રાયા-લક્ષ્મીવાળા.
 રાવ-એટ, ઉત્તમ.

રાસ-ખેલ. કેલી.
 રાજસ-એક ગુણ.
 રાક્ષ-શરદની રાત્રી.
 રાગ-એમ, ક્રોધ, રાતો રંગ.
 રાક્ષસ-નિરાધર, દુષ્ટ.
 રાસમ-મધેડો.
 રાજવું-શોભવું.
 રાણવલોચન-કમળનયન.
 રાશી-જયો, હપલો.
 રિપુ-રાત્રુ.
 રિઝ-આનંદ, મહેર.
 રીસાળ-રિસાનાર, રીસાળવો.
 રદ્રી-ગણપતિનો સ્તુતિપાઠ.
 રજ-સાગ.
 રચિ-ધમ્મ.
 રેત-વીર્ય.
 રેખ-જરા, કિંચિત.
 રેણું-રેતી.
 રોમ-વાળ.
 રોમાવળી-નાભીથી હૃદય સુધીનાં
 બીણાં રવાંની લેખા.
 રોમાંચ-રોમ ઉમાં થવાં તે.
 રોમાંચિત-પુલકિત.
 રોળવું-રગદોળવું, બેગ્ર કરવું, ચોળવું.
 રોષ-અટકાવ.
 રોહિણી-ચંદ્રની સ્ત્રી.
 રૈ-લક્ષ્મી.
 રૌરવ-સાત નરકમાંનું એક નરક.
 રંજત-રાજ કરવું તે.
 રગ-રાતો પીળો ધસાદિવર્ણ.
 રંગા-એક અપ્સરા.
 રંભન-આલિંગન.

લ.

લલના-ઝી, સુન્દરી.
 લળીલળી-નમી નમી.
 લખપતિ-લક્ષાધિપતિ, ધની.
 લક્ષ્મી-રમા, ધન, પૈસા.
 લક્ષ્મીવર-વિષ્ણુ.
 લલિત-નાચ્છુક, કોમળ સુન્દર.
 લવ-કણ, સીકર, છાંટા.
 લવિગ-એક જાતનો તેજનો.
 લતા-વલ્લી.
 લક્ષ્મ-ચિહ્ન.
 લક્ષ-ધ્યાન.
 લક્ષ્ધા-લક્ષ રીતે, અનેક પ્રકારે.
 લવરી-ખડખડતું તે.
 લહેર-તરંગ.
 લક્ષ્મણ-સારસની માદા, દુર્મોધનની
 પુત્રીનું નામ.
 લધુ-નાતું.

વક્ર-વાંકુ.
 વક્રોદર-ઝીમસેન.
 વચન-વેણુ, વાપક.
 વડ-એક જાતનું ઝાંડ, મોટું.
 વડુ મોટું, વડીલ.
 વપુ-શરીર, અંગ.
 વન-વગડો, વાટિકા.
 વનચરી-વનમાં વસનારી, ફરનારી
 હરણી.
 વયલુ-વાયક, વચન, બોલ.
 વર્ણુ-રંગ, જાત, નાત.
 વડવાનજ-સમુદ્રમાંનો અગ્ની.
 વસ-વાછડો, બાળક.
 વલ્લભ-યાર.

લાજ-મોડામાંથી ગળતી યુક.
 લાલચ-ધન.
 લાડલી-લાડકવાઈ છેકરી.
 લાલ-રંગત, કૃષ્ણતું નામ.
 લાસ-નાચ.
 લાલિત્ય-સૌંદર્યતા.
 લિંગ-ચિહ્ન, ગુણદેહ.
 લીલા-બેલ, રમત, છટ
 લુપ્ત-લુપ્ત, ગળી ગયેલે
 લેપ-આડ, લેપન કરતું તે.
 લોલુપ-ધનલાલો, લોભી.
 લોલ-ફેર, ગાવામાં ઉમેરાતો એક
 લહેકતો સ્વર, ચપળ.
 લોચન-આંખ.
 લેપટ-લુપ્તો, સોદો.
 લંકેશ-રાવણ.
 લંબોદર-મણપતિ.

વ.

વર્નિત-તજેલું.
 વસુધા-પૃથ્વી.
 વધૂ-વહુ, ઘણું, વધારે.
 વનહી-અગ્નિ, દેવતા.
 વરાંસે-વિભાસે, પસ્તાય.
 વરૂઆ-નદાર.
 વરૂઆબોલા-અમેમ બોલનાર, બિ.
 બારસ બોલનાર.
 વળુધ્યા-સાચે, સંગે, તેને લીધે.
 વર-સાર, રૂપાણ; ધણી, સ્વામી.
 વસન-લુગડાં, કપડાં.
 વડવીર-જોરાવર જોધે.
 વલ્લભ-યાર.
 વનરૂઢ-કમળ.

વશીયર-સાપ, નાગ.
 વલોણાં-દહિ મંથન કરવું તે.
 વર્ષા-વરસાદની ઋતુ.
 વરુણ-સૂર્યનો સારથી.
 વત-માફક, પેટે.
 વકારે-ઉસ્કેરે, ફટોડે.
 વધ-મારવું.
 વાસના-ઈચ્છા, મનભાવના.
 વારંવાર-ફરી ફરીને.
 વલીત્રય-પેટ ઉપર ત્રણ વળીયાં પડે છે તે.
 વરતા-ઉત્તમતા.
 વરાંગી-સારા અંગવાળી.
 વક્રીભવન-આડે માર્ગે જવું તે.
 વરવર્ણીની-સારા સ્વરૂપવાળી.
 વયસ્યા-સખી.
 વાક્-વાણી, બોલ.
 વાચા-" "
 વામ-ઁચી, સાર. દક્ષિણ દિશા.
 વામલોચના-સારા નયનવાળી.
 વારુણી-પશ્ચિમ દિશા.
 વારુણી-મધ્ય, દાર.
 વાસર-દિવસ, દિન.
 વારુણ-હાથી.
 વારયોપિતા-વેશ્યા, ગણિકા.
 વાયસ-કાગડો.
 વાધા-દેવતાં વચ.
 વાર-સાર, રૂપાણુ.
 વાલો-છેતર્યો.
 વાસકવેણી-વાસુકીના જેવી કાળી વેણુ.
 વાસુકી-નાગનો રાજા.
 વાસકસજ્જ-એક પ્રકારની નાવિકા.

વાઈ-વગાડી.
 વાસવ-વસન્ત, ઇંદ્ર.
 વાન્તિ-હલદી.
 વાડવ-ધાત્રાણુ.
 વાટિકા-ખાત.
 વાત-વાયુ, પવન.
 વામા-ઁચી.
 વારિધી-સમુદ્ર.
 વાજ્રખેડે-ધોડા ચલાવે.
 વિકૃત-અગડેલું.
 વિહગ-પક્ષી.
 વિહંગમ-પક્ષી.
 વિતનુ-કામદેવ.
 વિશોઠ-શોકરહિત.
 વિધુ-ચંદ્ર, ચંદ્રમા.
 વિધુવદની-ચંદ્રવદના.
 વિતર્ક-વિચાર.
 વિષ્ટિ-સામા રાજના દરબારમાં જઈ પોતાના રાજાની ઇચ્છાઓ જણાવી તથા સામા પક્ષનો ભાવ સમજાવે તે.
 વિયત-આકાશ.
 વિજયમાળ-જયમાળ.
 વિપરિત-અયોગ.
 વિહીન-વગર.
 વિજ્ઞાન-ઉત્તમ જ્ઞાન.
 વિરંચી-વિધાત્રી.
 વિષવસ્તી-ઝેરનીવેલ.
 વિરિમત-આશ્ચર્યકારક.
 વિમલ-લગ્ન.
 વિવર્ધન-વધારે વધારવું તે.
 વિષવાદ-જેમાંથી વેર ચાય તેવો વાદ.

વિપાદ-રોક, તાપ.
 વિદારવું-મારવું, ટાળવું.
 વિશાળ-મોટું.
 વિરહ-વિયોગ.
 વિયોગ-વિરહ, જુદા પડવું.
 વિહોદ- " "
 વિદ્યુદ્ગતા-વિજળોનો ધીસોટો.
 વિતક-વિતેકું તે.
 વિલપે-રવે, વિલાપ કરે.
 વિપુલ-મોટું.
 વિપિન-વન, જંગલ.
 વિશદ-ધોળું, સ્વચ્છ.
 વિદુમ-એક જાતનો મણી.
 વિનોદ-આનંદ, ગમત, મોજમજા.
 વિલાસ-ગમત, મોજરોજ.
 વિપત્તિ-દુઃખ, ખીડા.
 વિરક્ત-જુદા.
 વિવર-ગુણ, ફાટ.
 વિસર્જન-તજવું, રજા આપવી.
 વિશુદ્ધ-દેવ, વિદ્વાન.
 વિમળ-ચોખ્ખુ, સ્વચ્છ.
 વિત-ધન, સમૃદ્ધિ.
 વિવશ-વશ, બે ફામ.
 વિપાક-પરીણામ.
 વિવિલ-ગમરાષ્ટ્ર ગમેલી.
 વીધી-પોળ. ઓરડો.
 વીચી-તરંગ.
 વીજન-મજામાં.
 વીજણો-પંખો.
 વીણા-સીતાર.
 વેસર-નાકની યુલાક, વાળી, નયની.

વેદ-હિંદુ ધર્મ શાસ્ત્ર.
 વેદ્યપી-વિદ્યાનો પ્રકાર.
 વેતા-મજૂનાર, જાણ, ગાતા.
 વેધ-માગવું તે, વેધવું તે.
 વેણુ-વેણી, અંગોડો.
 વેણુ-વાંસળી.
 વેધવું-વિધવું.
 વેપ-પોપાક.
 વેતસ-નેતર.
 વેળુકા-રેતી.
 વૈકુર્ણ્ય-એક જાતનો મણી.
 વૈતરણી-ચમપુરીની લાટમાં આવ-
 તી નદી.
 વૈજયંતી-ગી કૃષ્ણની માળા.
 વૈરાગ-વિરાગ.
 વંધ્યા ૨-વાંઝણી.
 વંઝ ૧-વાંઝણી.
 વાંઝે-ધંઝે.
 વાંઝિત-ધંઝિત.
 વાંદો-કુમારો.
 વ્યતિરેક-જુદું.
 વ્યાલ-સાપ.
 વ્યાધ-પારધી.
 વ્યાધી-ખીડા, રોગ.
 વ્યાધે-વધે.
 વ્યોમ-આકાશ.
 વ્યોમાકાર-આકાશના આકારનું.
 વ્યજ-એક દેશ.
 વ્યજાળી-ગોપિકા.
 વૃપમ-જળદ.
 વૃત્તિ-આજીવિકા.

શક-ઈન્દ્ર.
 શરાસન-ચાપ ધનુષ.
 શશધર-ચંદ્ર.
 શકટ-ગાડુ.
 શરદ્ય-શરણે, તાબે.
 શલ્લ-ખાણુ, તીર.
 શશિ-ચંદ્ર.
 શશિકળા-ચંદ્રની કળા, પ્રભા.
 શચી-ઈન્દ્રની સ્ત્રી, ઇન્દ્રાણી.
 શણુગાર-ધરણી.
 શરદ્-વર્ષા પધ્ધતીની ઋતુ.
 શશલુ-સસા.
 શર-ખાણુ.
 શકટાસુર-નામનો દૈત્ય.
 શખ-મકદું.
 શબ્દાતીત-શબ્દથી બિન.
 શરમેષ્ટા-શરભીદા.
 શાકિની-પ્રેતતી ભત, હાકીણી.
 શામળ-કાળા.
 શાર્દૂલ-વાધ.
 શિર-માથુ.
 શિશમણી-માયાનો ધણી, ઉત્તમ,
 શ્રેષ્ઠ.
 શિખિકા-તંબુ, પડાવ.
 શિધિલ-નરમ.

શી.

શિલિમુખ-ભમરા, ખાણુ.
 શિરોધર-ડોક, ગળું.
 શીશપૂળ-ચાક, જોશણો.
 શીખ-શીખામણુ.
 શુક-વિધં.
 શુભ-સાર, મંગળ.
 શુભાશુભ-શુભ અને અશુભ.
 શુદ્ધ-ચોખ્ખું.
 શુધાંગ-પવિત્ર અંગ.
 શુચી-પવિત્ર.
 શુની-કુતરી.
 શલ્લપાણી-શિવ.
 શેષ-નાગનો રાખ.
 શેષશાથી-શેષપર સુનાર--વિષ્ણુ.
 શેરડી-શેરી, પોળ.
 શોણિત-ઘોડી, રૂધિર.
 શૈલ-પર્વત.
 શૈલસુતા-પાર્વતી.
 શૈલભૂ-પાર્વતી.
 શ્યામલવર્ણ-શામલવર્ણના.
 શ્લાધા-વખાણુ.
 શૃંગાક્ષ-શિયાળ.
 શૃંગ-શિંગડું.
 શૃંગી-એક ઋષિ.
 શૃંગલા-સાકળ, સાકળાં.

શ્રી.

શ્રુતિ-સાંભળેલો વેદ.
 શ્રેણી-દાર.
 શ્રોતવ્ય-સાંભળવા યોગ.
 શ્રોણી-કટિપશ્ચાત ભાગ.
 શ્લષ્પ-છુડું, બંધરદિત.

શ્રવણ-કાન.
 શ્રી-લક્ષ્મી, શોભા.
 શ્રીરંગ-વિષ્ણુ.
 શ્રીકાન્ત-વિષ્ણુ.
 શ્રીમંત-ધની, સુખી, આર્થ.
 શ્રીવત્સલાહન-વિષ્ણુ.

સ.

સહસરરિમ-સૂર્ય.

સરિતા } નદી.
સલિતા }

સવિતા-સૂર્ય.

સરોજ-કમળ.

સખ્ય-મૈત્રી.

સમ્યક્-જુદુ, બિન્ન.

સલિલ-પાણી, નીર, વારિ.

સદ્વિદ્યગ-સાર, સાચું ચિન્હ.

સમયિત-અરોબર, સમભાવ.

સહુંગ-પોકળ, બોયરાનો માર્ગ.

સત-યજ્ઞ.

સર્વ } બધું.
સર્વસ્વ }

સર્વદા-હમેશાં.

સરસ્વ-પાસે.

સમાન-અરાબર. [સાધુજન.

સાપુર્ય-સારે માથુસ, સજ્જન,
સુપરત-સોપવું તે. [નામ.

સતયતી (સત્યવતી)-સાચી, ઝીતું

સમીર-વાયુ, પવન.

સનાતન-પરાપૂર્વતું.

સમાણી-સરખી વપની.

સદન-ધર, મંદિર.

સહચરી-સખી, સેવર. [પ્રીડો.

સકરખોર-એક જાતનો શાકરનો

સરસ્વતી-વાણીની અધિષ્ઠાતા દેવી.

સમીપ-પાસે.

સજ્જન-જળસહિત (આંખે.)

સહોદર-ભાઈ.

સરસી-તળાવ.

સરજ-કમળ.

સહકાર-આંખો.

સળકવું-ખસવું, હાલવું.

સમ-અરોબર, સમાન.

સખા-મિત્ર.

સત્વર-જલદી.

સદૈવ-હમેશાં, સર્વદા.

સમર-રણ.

સમુદાય-જયો.

સમોવડ-અરાબરિયો.

સભ્ય-સવળું.

સચરાચર-સર્વજન, બધે.

સઘ-તરત.

સમર્પણ-અર્પી દેવું તે.

સહિષ્ણુ-સાંખી રહેવું.

સામદ-સરદાર. [દગાર.

સાનુકૂલ-અનુકુળ, સાહયજૂત, મદ-

સાધવી-પતિવ્રતા, સુશિલ ઝી.

સારિકા-મેતા.

સાયર-સાગર.

સારંગ-કુરંગ, હરણ, ધનુષ.

સારંગપાણી-વિષ્ણુ.

સામંત-યોધો.

સાંગામાંઝી-અધરણી વખતે ઝીને

બેસવાની માચી. એ લાલ રંગની

સહિયેર-સખી. [હોમ છે.

સારદા-સરસ્વતી.

સામ-દામ વગરે દંડનો ભાગ.

સાક્ષાત-પ્રતક્ષ.

સાર-તત્વ.

સારસ-એક જાતનું પક્ષી.

સાગર-સમુદ્ર.

સાદર-આદર સહિત.

સીમંત-અધરણી.
 સિચવું-છાંટવું.
 સિચાણો-એક જાતનું પક્ષી.
 સિંધુસુતા-લક્ષ્મી.
 સ્મિતદાસ-મેદલસવું તે.
 સુમનિપા-બુદ્ધિ.
 સુરત-સારીરત, સંભોગ.
 સુમન-પુષ્પ.
 સુર-દેવ.
 સુરનાયક } ઇન્દ્ર.
 સુરપતિ }
 સુરનર-દેવ, ઇન્દ્ર.
 સુરબી-ગાય, સુગંધી.
 સુરા-મધ, દારૂ.
 સુરાભાંડ-દારૂનું વાસણ.
 સુચંગ-સારો.
 સુભટ-યોધો, સામંત.
 સુકુળ-સાર કુળ.
 સુરતટિની } ગંગા.
 સુરાપગા }
 સુકુમાર-નાજીક.
 સુહૃદ-મિત્ર, સજ્જન.
 સુધા-અમૃત.
 સુધાકર-ચંદ્રમા.
 સુદર્શન-વિષ્ણુનું ચક્ર.
 સુરતર-કબજદક્ષ.
 સુરધુની-ગંગા, દેવગંગા.
 સુદગ-ઝીલું.
 સુત્ર-સુતર, જનોષ્ઠ.
 સૂર્યસુતા-જમના નદી.
 સુકર-હુંડ.
 સેવ-ચાકરી-કર (આશય)
 સેવક-ચાકર.

સોપાન-ઘાટર.
 સોમ-ચંદ્ર.
 સોદ-માત્ર દુંડ.
 સોધ-અનુકૂળતા.
 સૌદામિની-વિજયી.
 સૌમિત્રી-લક્ષ્મણ.
 સૌરભ-સુગંધી.
 સૌમ્ય-સભ્ય, નરમ.
 સંકર્ષણ-બળદેવ.
 સંનિધિ-પાસે, સમીપ.
 સંપન્ન-નિરોધ, પ્રાણ નિરોધ.
 સંધાન-ચક્રવર્તુ તે.
 સંધાત-મારવું તે.
 સંકટ-દુઃખ, પીડા.
 સંશય-ચક્ર, શંકા.
 સંવર્તક-માર મેઘમાંના એક મેઘનું
 સંચિત-લખીત. [નામ.
 સંપુટ-એક ખીજના ઉપર ઢાંકણું.
 સંસર્ગ-સંબંધ.
 સંતાન-બાળક.
 સંકલ્પ-પણ, ઈચ્છા, નિશ્ચય.
 સંભ્રમ-મુદ્ધ.
 સંતતિ-પરિવાર.
 સંજના-સોળતી.
 સંતાપન-પરિતાપ.
 સાંબ-દેવી. સંધાણનું એ નામ છે.
 સ્વામિની-ઝી, પ્યારી.
 સ્થાણ-હુલ્લ, મહાદેવ.
 સ્થુલ-જડ.
 સ્તવિયા-સ્તબ્ધ, બજ્યા.
 સ્વયં-પોતે.
 સ્કંધ-ખજો.
 સ્વેદ-પરસેવો.

સ્વંદન-રથ.
સ્મર-કામદેવ.
સ્મરસૈ-ય-ઓયો.
સ્પુટ-રપટ.

સ્નેહ-ત્રેમ, પીતિ-ર તેલ.
સ્નેર-રૂપાળુ, સુ-દર.
સ્વત-ગળવું. તે.
સુગ-માળા.

હ.

હક-ગાગ, લાગ.
હર-શંભુ, શિવ.
હર્ષ-આનંદ, મોદ.
હરિણાળન-હરણું ચામડું.
હરતામલ-હાથમાં રાખેલું આંખળું.
હરણુ લોચના-હરણાના જેવી આં-
હળાહળ-ઝેર. [ખોવાળી. (સી)
હર્ષાશુ-હરખનાં આંસુ.
હાવ-અંગની એષ્ટા.
હાટ-દુકાન.
હારદ-મૂળતત્ત્વ, રહસ્ય.
હાઠલી-ધુમ પાડી.
હીર-રેશમ, તત્ત્વ.
હિમરશ્મિ-ચંદ્ર.
હિરણ્ય ગર્ભ-પ્રહ્લા, શાલિગ્રામ.

ક્ષપા-રાત્રી.
ક્ષપાનાય-ચંદ્ર.
ક્ષમા-માફ કરવું.
ક્ષત્ર-ધા.
ક્ષામ-ગળતા, નમળા.
ક્ષીણુ-ઓછું થવું તે.
ક્ષીર-દૂધ.
ક્ષોપ્રા-એક નદી.

હિમકર-ચંદ્ર.
હિમલોક-લાલ પથ્થરનો બૂકો.
હુતાશન } -દેવતા, અગ્નિ.
હુતાશ }
હુઆ-થવા.
હુતાગ્નિ-દેવતા, અગ્નિ.
હુતદ્રવ્ય-હોમવાનો સામાન.
હેન-તેલ.
હેસારવ-સોડાનું ખોખારવું.
હેમ-સોનું.
હેરો-સાંભળો.
હેરત-આશ્ચર્ય.
હેમકટ-એક પર્વત, સોની.
હેમ-પત.
હદ-ધરો.

ઘ.

ક્ષિતિ-પૃથ્વી.
ક્ષિતિપાળ-રાજા.
ક્ષિપ્ર-નરત.
ક્ષુધા-ભુખ.
ક્ષુર-અસી.
ક્ષુધિત-ભૂખ્યા.
ક્ષામ-ખેદ.

ચ.

ચાન-જાણવું તે, વિદ્યા.
ચાનમાર્ગ-ચાન જાણવાનો રસ્તો.
ચાનચક્ષુ-જેને ચાન થયું છે તે, સાઈ

નરણું સર્વ જોઈ શકે તેવી આંખો
ચાતા-જાણનાર.
ચેષ-જાણવા બેગ.

“ગુજરાતી” પ્રકાશિત ગ્રંથ.

મુંબઈ-કોટ, ટાઉન હાલની સામા.

કૃ. થાસરિત્સાગર-સંસ્કૃતમાંથી તૈયાર કરનાર શાસ્ત્રી શ્યામજી વિ. વાલજી તથા ઇચ્છારામ સૂર્યરામ દેસાઈ. અરેખીયનનાઈસની સ્પર્ધા કરી શકે તેવો વાર્તા ગ્રંથ સંસ્કૃતમાં કોઈપણ હોય તો આ ગ્રંથ છે. આ ગ્રંથમાં ઘણી ૫૩૩૩, ઘણી રસભરિત, જન મન રંજન કરનાર, આનંદમાં ગરકાવ કરનાર, અદ્ભુત, ચમત્કાર, વીર, શૃંગાર, કંઈલાજનક એવી ૬૦૦ વાર્તાઓ સંગ્રહ છે. એમાંની વાર્તાપરથી સંસ્કૃત નાટકો, કાવ્યો, વાર્તાઓ રચાયાં છે. આ ગ્રંથ આસરે ૨૦૦૦ વરસપર શાતવાહન રાજાના વખતમાં ગુણાદય નામના કવિએ રચ્યો છે, આ ગ્રંથ કામ અને રતિની વાર્તાઓ છે-એટલે પછી એનામાં કોઈપણ જાતની કસર હોય તેમ નથી. વળી આ ગ્રંથ એટલો તો સસ્તો છે કે એની કોઈ પણ સ્પર્ધા કરી શકે તેમ નથી. આ ગ્રંથનાં લગભગ ૧૫૦૦ પૃષ્ઠ થશે-છતાં એની કીંમત રૂ ૪) પ્રથમના આ-હકેને માટે રાખી છે. પાછળથી રૂ ૬) કીંમત રાખવામાં આવશે. ટપાલ ૧૦ આના છે.

શ્રીમદ્ ભાગવત-(૫૬ ખંધ-બારે રકંધ.) વિષ્ણુ વલ્લભકૃત એકથી નવ ને ૧૧-૧૨ રકંધ તથા કવિ પ્રેમાનંદ કૃત દશમસ્કંધ સહિત. પુષ્કળ ટિપ્પણ, સમગ્રુતી તથા અર્થ સાથે. પાકાં પુઠાં, જેનાપર સોનેરી અક્ષરે કોતરેલું શ્રી કૃષ્ણ પરમાત્માનું ચિત્ર આપવામાં આવ્યું છે. વળી ૧૨ રંગમાં છાપેલું, ખાસ તૈયાર કરાવેલું ચિત્ર મુખપૃષ્ઠપર મૂકવામાં આવ્યું છે; તેમજ મદારાજ ગાયકવાડનું ચિત્ર પણ છે. કીમત રૂ ૧૦)-ટપાલ રૂ ૧). એમાં શ્રીમદ્ ભગવદ્-ગીતા ચાર પ્રકારની સમાયલી છે.

નર્મકવિતા-કવિ નર્મદાશંકરની રચેલી સઘળી કવિતાઓ મોટો સંગ્રહ, કવિતાનાં સઘળાં ટિપ્પણો સાથે ને કવિના જીવનચરિત્ર સાથે. આ જીવનચરિત્ર મરહુમ સ્વર્ગવાસી મી. નવલરામ લક્ષ્મીરામે લખેલું છે. તેમજ ગ્રંથની પ્રસ્તાવના પણ તેમનીજ છે. અગાઉ તેની કીમત રૂ. ૧૫ હતી, હાલ કવિએ નહિ છપાવેલી એવી પણ સર્વ કવિતાઓ તેમાં ઉમેરી છે છતાં કીમત રૂ. ૭. ટપાલ આઠ આના પૃષ્ઠ ૧૨૦૦.

૨૧ જતેજેમયી મહારાણી શ્રીવિક્ટોરિયાનું જીવનચરિત્ર-ગુપ્તીલી પ્રસંગ માટેજ નહિ, પણ સદાકાળ યાદ રાખવા યોગ્ય એક ઉચ્ચ સદ્ગુણોથી ભરેલું સંસારી જીવનચરિત્ર, લાયબેરીઓમાં રાખવા લાયક, ૭ સુંદર ચિત્રો સાથે, મુખ્ય પૃષ્ઠનું ચિત્ર કોઈપણ ગુજરાતી ગ્રંથમાં આપવામાં આવ્યું હોય તેથી ઘણું સરસ. સઘળાં વર્તમાનપત્રોએ ભલામણ કરીધી છે કે, કન્યાઓને માટે એ પુસ્તક ઘણું ઉપયોગી છે. કિંમત રૂ ૪)-ટપાલ ૪ આના. આ પુસ્તક કેળવણી ખાતાએ લાયબેરી તથા ધનામમાં આપવા માટે ખાસ પસંદ કરીધું છે. એમ કેહેવામાં આવ્યું છે કે, એના જેવું ચરિત્ર ખીજું લખાયલું નથી.

૬ શકુમારચરિત્ર-કાલિદાસ કવિના સમકાલીન કવિ દંડીકૃતનું આ એક સરસ-સરળ ભાષાંતર છે. આ એક ઘણી સરસ વાર્તા છે, જે મનને ખુશ કરે તેવી છે. કિંમત રૂ ૧-૦-૦. ટપાલ ૨ આના.

ગંગા-એક ગુર્જર વાર્તા. જે આધુનિક હિંદુ કુટુંબના ચિત્રનો, નમુનો છે. એના જેવી સરસ વાર્તા યોડીજ બહાર પડી હશે. એની ઘણી થોડી નકલો બાકી રહી છે. કિંમત રૂ ૧-૦-૦. ટપાલ ૨ આના.

બાળકૃષ્ણ વિજયનાટક-કવિ નર્મદાશંકર લાલશંકરનો છેલ્લો પ્રાસાદિક નાટક. કિંમત રૂ ૦-૮-૦. ટપાલ ૭ પૈ.

બૃહત્ કાવ્ય દોહન-ભાગ ૧લો. (ત્રીજી આવૃત્તિ) આમાં નરસિંહ મહેતાનાં પુષ્કળ પદો, ગ્રેમાનંદકૃત મામેરું, નળાખ્યાન, ઓખાહરણ, સુદામાચરિત્ર, દણ્ડલીલા, અખાના ૭૫૦ છંપા, સામળલટની નંદબત્રીશી, પંચદંડ, અંગદવિદિ રાવણ મદોદરી સંવાદ, કાલિદાસનું પ્રહલાદાખ્યાન ને ક્રુવાખ્યાન, તથા મુક્તાનંદની ઉદ્ધવગીતા એ મોટાં આખ્યાનો સમાવ્યા છે; તેમજ બીજા ૩૦ જૂદા જૂદા કવિઓની ઉત્તમ પ્રતિની કવિતાઓ છે. વળી એ ભાગમાં ચાર સ્ત્રી કવિઓની પણ સુંદર કવિતાઓ સમાયલી છે. “ટાઇમ્સ ઓફ ઈન્ડિયા.” “એડવોકેટ ઓફ ઈન્ડિયા” “ગૂજરાત શાળાપત્ર,” “ગૂજરાત મિત્ર,” “પ્રિયંવદા” વગેરે વર્તમાનપત્ર તથા માસિક પત્રોએ ઉચ્ચ પ્રકારના મતો આપેલા છે.

[ચેતવણી-એ ગ્રંથની આ ત્રીજી આવૃત્તિ-સસ્તી કીમતે કાઢી છે. પ્રથમ તથા બીજી આવૃત્તીના ગ્રંથોની કીમત રૂ ૩ પણ આ ત્રીજી આવૃત્તિની કીમત ઘણીજ સસ્તી રૂ ૧-૮-૦ રાખી છે. વળી આ આવૃત્તિમાં ઓખાહરણ, નળાખ્યાન, નંદબત્રીશી ને રાવણ મદોદરી સંવાદ તદન સુધારીને-ઘણી જૂની પ્રતપરથી દાખલ કરીધાં છે.]

પ્રહત્ કાવ્ય દોહન-ભાગ ૨ નો. આ ગ્રંથનાં આશરે ૧૦૦૦ પૃષ્ઠ છે. એમાં નરસિંહ મેહેતાની આતુરી યોડથી, દાણીલીલા, પ્રેમા નંદનાં ચંદ્રદાસાખ્યાન, અભિમન્યુઆખ્યાન, મદાલસા, વામનચરિત્ર, વિવેક વણ્ણમેરો, ને નરસિંહ મેહેતાની દુંડી, અખેગીતા, અનુભવ બંદુ, કેવલ્યગીતા, ઉદય ઈર્મ સંવાદ, પદ્માવતી, બદ્રાભામની, સામળરત્નમાળા, ધિરન્તખ્યાન ને સતીગીતા વગેરે મોટાં કાવ્યો છે ને તે ઉપરાંત ૧૫ કવિની પુષ્કળ કવિતા સમાઈ છે. ક્રીમત ૩૩-૦-૦ ટપાલ છ આના.

પ્રહત્ કાવ્ય દોહન-ભાગ ૩ નો. આ ગ્રંથમાં નરસિંહ મેહેતાની આતુરી છત્રીસી, ગોવિંદગમન, સામળદાસનો વિવાહ; પ્રેમાનંદનાં સુધન્વાખ્યાન, રણયત્ર, લક્ષ્મણાદરણ, બ્રમરપચીસી; અખાના ચિત્ત વિચાર સંવાદ, પંચીકરણ, ગુરુશિષ્ય સંવાદ; સામળની વિદ્યાવજ્રાસિનીની, પાનની ને રૂપાવતિની વાર્તા; સીતાસ્વયંવર; ગોપાલગીતા; આત્મવિચાર ચંદ્રોદય; ને તુલસી વિવાહ એ મોટાં આખ્યાનો છે. તે શિવાય ૧૪ કવિનાં આશરે ૪૦૦ પદો છે. એનાં પૃષ્ઠ આશરે ૧૦૦૦ છે. ક્રીમત ૩૩-૦-૦ ટપાલ છ આના છે.

પ્રહત્ કાવ્ય દોહન-ભાગ ૪ થો. નરસિંહ મેહેતાનો સુરત સંગ્રામ, સારાં સારાં પદો, બીમ કવિની હરીલીલા, શીવદાસનો દ્રોપદી સ્વયંવર, વરતાનું શુકદેવાખ્યાન, પ્રેમાનંદનું નરસિંહ મેહેતાના પિતાનું શ્રાદ્ધ, ઋષ્યશૃંગાખ્યાન વગેરે આખ્યાનો, અખાનાં પુષ્કળ પદો, સામળની મદનમોહના, ચંદ્રચંદ્રાવળી, દેવીદાસનું રૂકમણી હરણ, તેમજ બીજા પુષ્કળ કવિઓની ઘણી સરસ કવિતાઓનો સંગ્રહ સમાવ્યો છે. એનાં પણ આશરે ૧૦૦૦ પૃષ્ઠ થશે. પ્રથમથી થનારા શ્રાદ્ધકોને ૩૨-૪-૦ પાછળથી ૩૩-૦-૦. [છપાય છે.]

દુરિયતી-શેહેનશાહ અકબર, પ્રતાપી મોગલ મહારાજાની જીંદગીનું, રાજકાજનું અત્યુત્તમ ચરિત્ર સાથે એક સદ્ગુણ સંપન્ન સ્ત્રીના પતિવ્રતપણાની વાર્તા છે. ગુજરાતી ભાષામાં ઘણી વાર્તાઓ નકળી છે, પરંતુ આ એક એવી વાર્તા છે કે, તેમાંથી ધર્મ જ્ઞાન, ઇતિહાસ, આનંદ ને સંતોષ એકે સામટા મળે છે. શેહેનશાહ અકબરે કેવા પ્રકારે પોતાનું આયુષ્ય ગાળ્યું છે તેની આના કરતાં કોઈ રીતે વધારે હકીકત મળી શકે તેમ નથી. વાર્તાનો મુખ્ય પાત્રો ખરી હકીકતપર રચાયો છે. પૃષ્ઠ ૩૦૦, કિંમત રૂ ૧-૧૨-૦. ટપાલ ૨ આના. [ઘણી યોડીજ નકલ બાકી છે.]

અરેખિયતનાઈદસ-પ્રથમ ભાગ. [બીજી આવૃત્તિ છપાય છે.]

અમેરિકનનાઈટ્સ-બીજો ભાગ. આ અંચની તારીફ કરવાની કંઈપણ જરૂર નથી; કેમકે એ જગ જાણીતી વાર્તા છે. એમાં ૬૫ ચિત્રો છે. એ સઘળા ચોપડીઓનાં પુઠાં તદ્દન પાકાં છે, ને લાઈબ્રેરીઓમાં રાખવા જોગ છે. આટલાં સરતાં પુસ્તકો કદી પણ હપામાં નથી. એ અંચનાં ૧૦૦૦ પૃષ્ઠ છે, છતાં કીમત રૂ. ૩૩. ટપાલ ૭ આના.

૧૬ અને ઓરિનિયા-અપૂર્વ રાજકીય કાદમ્બરી. એ 'વાર્તાપર મુંગલ'નાં ધોરિધર પત્રો "ધી રાઇમ્સ," "સ્ટાન્ડર્ડ," "સેન્ટ જમ્સીસ ગેઝીટ," "પોલમોલ ગેઝીટ," "ટેલીગ્રાફ," "સ્કાટસમેન," "ધ કિવન," "સેન્ટરડે રબુ," (તથા "ધી સ્ટાન્ડર્ડ" પરથી જાણાય છે કે રશિયાનું "નોવોવરમયા," "મોસ્કો ગેઝીટ" ને ફ્રાન્સનું "ટેમ્પેસ") અને અમેરિકાના "નોર્થ અમેરિકન રબુ" વી. વી. એ દીકા કીધી છે; અને હિંદુસ્તાનના એકેએક પત્રોએ તેની તપાસ લીધી છે; જેવી તપાસ કોઈપણ અંચની અદ્યપિ પર્યંત લેવાયલી જાણાય નથી. ત્રીજી આવૃત્તિ પુષ્કળ દાખાને સુધારા વધારા સાથે. કિમ્મત રૂ. ૧-૮-૦. ટપાલ એ આના.

૧૭ ચારામકૃત કાવ્યસંગ્રહ-કવિ નર્મદાશંકરે રૂ. ૧૦ વાળું જે દયા-સમકૃત હપાવું હતું, તેની આ ત્રીજી આવૃત્તિ છે. મહીટના નામ સાચનાં પાકાં પુઠાં છે. વધારામાં સતસયા, જે કાવ્યશાસ્ત્રનો અભ્યાસ કરનારઓને ઘણા ઉપયોગી છે, તેની સંપૂર્ણ દીકા આપી છે. કિમ્મત ઘણી સરતી, રૂ. ૨-૮-૦. ટપાલ ૪ આના.

૧૮ જ્ઞાવિલાસ અંચવા સહસ્રકળા પ્રદર્શન-દંભ, લોભ, વાણિઓ કામિ સ્ત્રી, વેશ્યા, ગણિકા, કાયસ્થ, દરદ્રી, જુગારી, મદ, ગાયક, સોની માજન, દવાન, કામી પુરુષ, ચોર, મઘપાની, ચોગી, ગૃહસ્થ, સમ્યક્શાળી સ્ત્રી, નીતિ, ધર્મ, અર્થ વગેરેની લગભગ ૧૪૦૦ ઉપરાંત કળાઓ સમાવેલી છે. વળી કેટલીકનાં લક્ષણો પણ વર્ણવ્યાં છે. આ અંચ મૂળ તો કવિ ક્ષેમેન્દ્રનો છે, પણ તેમાં પુષ્કળ વધારો સુધારો કરી ગુજરાતી પ્રજા માટે તૈયાર કરવામાં આવ્યો છે. એક વાર આ અંચ વિષે આટલું જ કહેવું બસ થશે કે "જ્ઞાવિલાસનો પાંચ્ચો, તે કોઈથી ન જાય ગાંજ્યો"-દુનિયામાં ઘણા હેતરપીંડી કરનારાઓ છે તે સર્વથી જાણવા માટે આ અંચ તૈયાર કીધો છે. એની કીમત રૂ. ૧-૦-૦ ટપાલ દોઢ આનો.

અધ્યાત્મ રામાયણ-અદ્દ સરસ વેદાંત જ્ઞાનવાળું શ્રીરામચંદ્રજીનું ચરિત્ર છે. એ એક રામાયણ સમજવાની કુચી છે. પુઠું પાકું છે. કીમત રૂ. ૨-૮-૦. ટપાલ ત્રણ આના.

BHAVAN'S LIBRARY

This book should be returned within a fortnight from the date last marked below

Date of Issue

Date of Issue

Date of Issue

Date of Issue

27 JUN 1959

17 APR 1960

28 MAY 1960

27 JUL 1960

21 JUN 1961

26 APR 1963

4 APR 1963

BL 13

Duplicate BHAVAN'S LIBRARY

Call No. 61/ 1857

Title जूलन उल्लेखन ग्रंथ-४

Author हरिहराम बुर्याम हेराठ

This book is issued only for one week till _____

To be issued after _____

Date of Issue	Borrower's No.	Date of Issue	Borrower's No.

BHAVAN'S LIBRARY

Kulapati K. M. Munshi Marg

BOMBAY-400 007